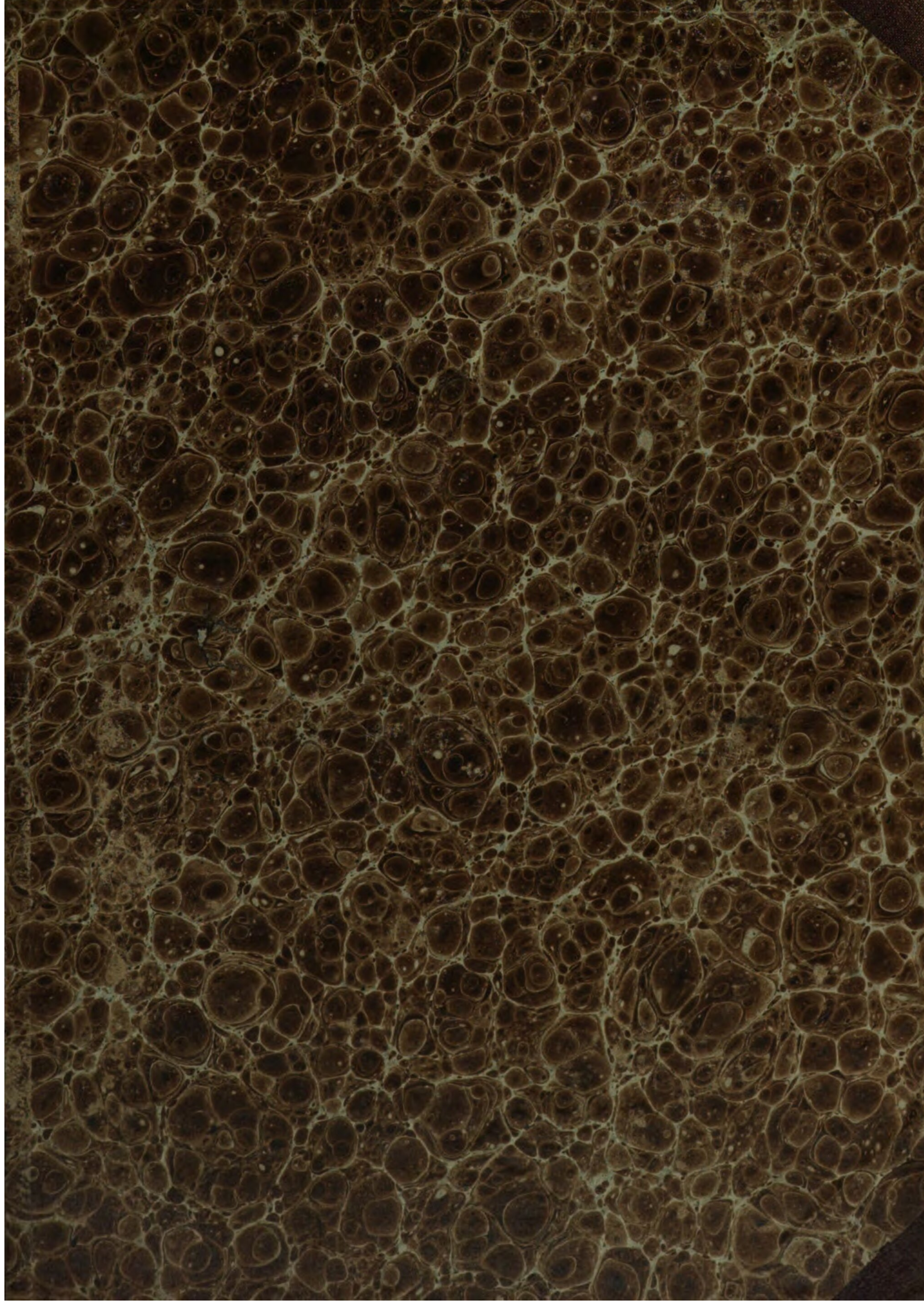

Doqm. 1236^e (7

<36635322740010

<36635322740010

Bayer. Staatsbibliothek

JO: LAURENTII
BERTI
FLORENTINI

FRATRIS EREMITÆ AUGUSTINIANI

O P U S

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

*Nunc primum novem voluminibus comprehensum, & præter uberrimum,
generalemque rerum indicem in calcem appositum, nec non
Melchioris Cani volumen unum De Locis Theologicis,*

INTEGRA ETIAM ADVERSARIORUM IN AUCTOREM OPUSCULA,
QUÆ HACTENUS PRODIERUNT:

Tum Apologeticas omnes ejusdem Dissertationes complectens.

EDITIO NOVISSIMA

Ab Auctore ipso aucta, & ad usum quoque Scholæ Egidianæ accomodata, cui
accedit etiam ejusdem Auctoris DISSERTATIO in Defensionem Encyclicæ
BENEDICTI XIV. adversus quatuor dubiorum consarcinatorem.

TOMUS SEPTIMUS,

In quibus de CONFIRMATIONE, EUCHARISTIA,
& POENITENTIA pertractatur.

NEAPOLI MDCCLXXIX.

EX TYPOGRAPHIA ORSINIANA

SUPERIORUM PERMISSU.

Ta 70/510

IO: LAURENTII
B E R T
FLORENTINI
SERATIS ERMITE AUGUSTINIANI
O P U S
DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

INTEGRA ETIAM ADVERSARIORUM IN ACADEMIA
QUE HACITENUS PROFERUNT

Tam Apologicas omnes et singulas Dissertationes completas

EDITIO SECUNDA

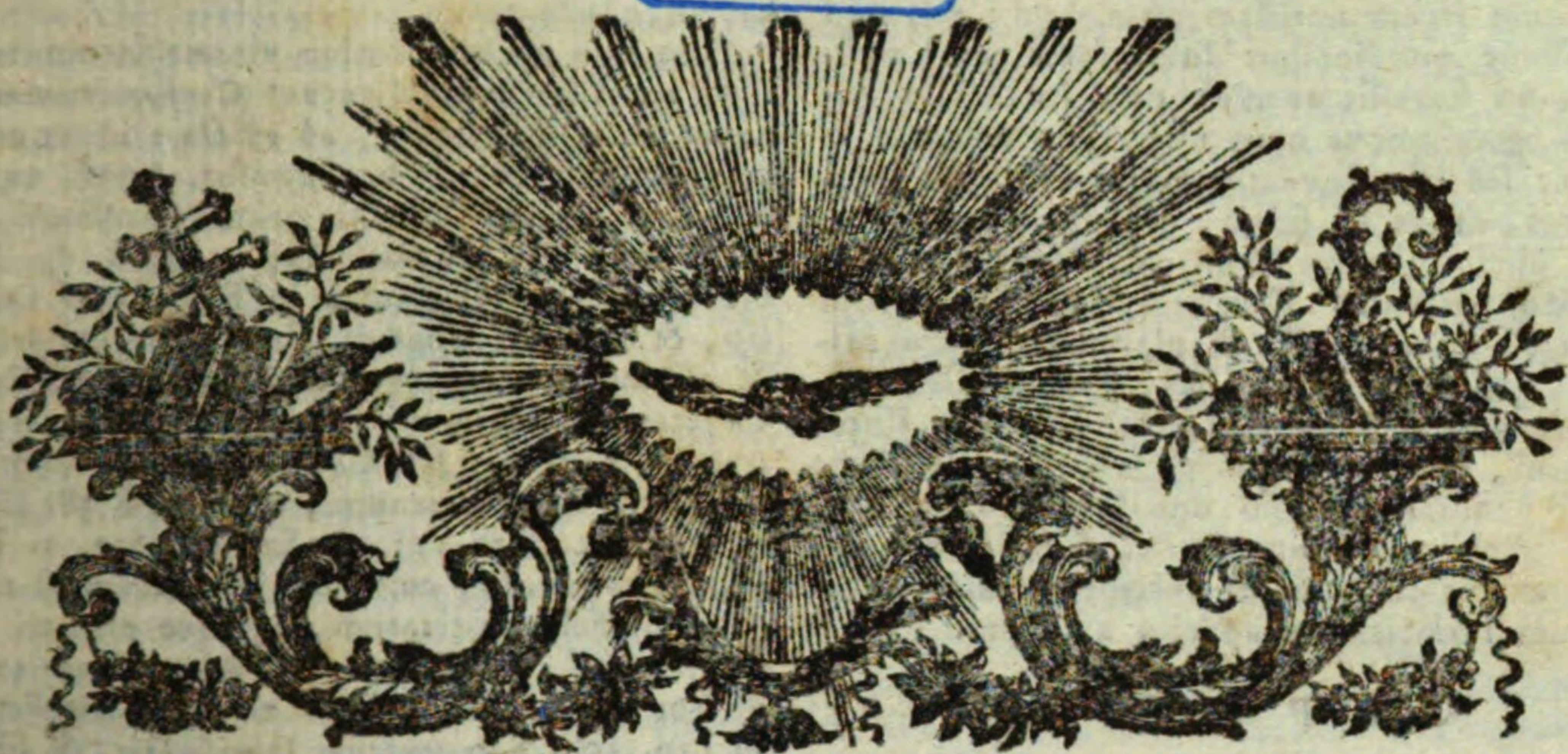
Adversus ipsos et ad omnes qui in Theologia
accident etiam singulis Articulis illustratio in D. Joh. Baptist. H. H. H.

TOMUS SEPTIMUS
de quibus de CONFIRMATIONE, EUCCHARISTIA
& POENITENTIA tractatur.

NEAPOLI MDCCCLXXIX

Ex Typographia Orsiniiana
LUPATIORUM FERMISSU

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER TRICESIMUS SECUNDUS;

*In quo de Sacramento CONFIRMATIONIS instituitur Dogmatica,
Polemica, & Scholastica Dissertatio.*

UUM perdifficile sit de argumen-
to quolibet Theologico accurate &
exquisite differere; difficilius est de
re Sacramentaria exultos edere
commentarios: pertractare autem
de Sacramento CONFIRMATIO.

NIS, ut par est, atque pro dignitate, laborio-
sum magis, ac difficillimum. In pluribus enim
Theologiæ quæstionibus, modo polleas ingenii
acumine, & arte ratiocinandi, videberis insignis
Scholasticus, & a multis quoque appellaberis
acutissimus disputator; at dum versaberis po-
strema hac in parte, in qua agitur de Sacra-
mentis, nisi ad mentis aciem, usumque Diale-
cticæ accesserit assiduus labor, apparatus erudi-
tionis, Ecclesiasticorum Rituum cognitio, nec
parva notitia novæ, ac veteris disciplinæ, ho-
nestissima nomenclatione Theologi censendus eris
indignus: quod sane tibi accidet præsertim dif-
ferenti de Confirmationis Mystério; in quo in-
telliges optime quanta sit cum Orthodoxis, &
cum hæreticis altercandi materies, si tantum
arripias manu Sirmondi, Petri Aurelii, & Cal-
vinistæ Dallæi, (ut mittam alios mille) lucu-
bratas atque expolitas commentationes. Versatur
propterea in proloquio apud viros doctissimos,
Berti Theol. Tom. VII.

dijudicari in hujusmodi controversiis Theologica-
rum scientiarum cultores, num sint a Sophista-
rum grege secreti. Ego itaque, etsi dedi ope-
ram, ut alii quoque tractatus rerum varietate,
& eruditionis ornatu redderentur venustiores, ac
præter antiquorum subtilitatem referrent doctri-
nam & gravitatem recentiorum, & insuper, si
fieri posset, frequentissime novi aliquid exhibe-
rent; quod an tuerim assecutus, judicabit Le-
ctor sapientissimus, atque humanissimus: ego,
inquam, libros istos exornans in id studium in-
cumbo, ut ea, quæ præstantissimi viri conve-
nientia arbitrantur, non videantur a me penitus
prætermissa. Quamquam vero de Confirmationis
Sacramento post Scholasticos fere innumeros, &
post Bellarminum ceterosque Controversiarum
Scriptores, prolixè ac diligenter pertractarunt
Basilius Poncius Instituti nostri vir celebris,
Guilielmus Beyer, Joannes Morinus, & poste-
rioris ætatis quamplurimi, inter quos aliorum
industriam superasse creditur Anonymus Conti-
nuator Witassii; in spem tamen inducor eos,
qui benigne legerint hunc tricesimum secundum
librum, nisi probaverint laborem meum, ratio-
nem, diligentiam, sedulitatem, quæ omnia cum
in me tenuissima sint, promerentur commiserationem,

tionem, non laudem, percepturos saltem aliquam divinarum rerum notitiam uberiores; neque in gravissimis quæstionibus suspensuros esse iudicium, uti fortassis eveniet pervolutanti elaboratum egregiumque opus nuperrime commemoratum: sed illas inventuros fore definitas, confirmatas, atque ad fidem, doctrinam, traditionem, disciplinamque Romanæ Ecclesiæ propugnandam aptissimas. Quæ utique spes nequaquam innisa est riganti mihi & plantanti, sed ei primum, qui incrementum dat, Summo Deo; castissimæ deinde Virgini, inclyto Davidicæ stirpis Germani, quæ divinam nobis peperit Sapientiam; tum Augustino piissimo dulcissimoque Parenti, ac postremo amicorum gratiæ, & facilitati: quibus præsidis suffultus ad inceptum opus perficiendum libentissimus appello animum.

CAPUT I.

Traditur Sacramenti CONFIRMATIONIS multiplex nomen, ac definitio, variaque Impositionis manuum genera distinguuntur; tum hostes, cum quibus decertandum est, summam connumerantur.

CONFIRMATIONEM hac, aut æquivalenti definitione Theologi omnes circumscribunt: *Confirmatio est Sacramentum novæ legis, quo baptizatis Spiritus sancti robur & firmitudo confertur, ut Christianam fidem firmiter teneant, animoque invicto profiteantur.* De qua definitione, ubi absolutæ fuerint libri huius quæstiones, nulla dubitatio poterit superesse. Interim constat priora verba, *Sacramentum novæ legis*, ceteris invisibilis gratiæ signaculis esse communia, & generis, ut inquirunt, stare loco; reliqua mysterii huius significare proprietatem, seu potius efficientiam. Nam quemadmodum per baptismi gratiam homines in novam creaturam generantur; ita per *Confirmationem* auferuntur, animique robore perficiuntur: & idcirco sicut generationem incrementum, ita baptisma consequitur Confirmatio. Eam itaque definitionem tradiderunt Theologi ipsa re, signorumque sacrorum ordine diligenter spectatis. Arbitror temperanter, prudenterque se gerere qui huiusmodi definitionem arripiunt, nec per *matexiam*, & *formam* Sacramenti huius essentiam explicant; congruum enim est, ut in rerum definitionibus prætermittamus, quæ etiam inter nos maxime controvertuntur; cuius generis est quæstio de *materia* Confirmationis. Video recentiorum quosdam Sacramentum istud definiētes ordinarii quoque ministri, idest, *Episcopi* meminisse, quod tamen ad explicandam rei naturam minime est necessarium. Tenebimus ergo allatam definitionem devitantes interim contentiones Scholasticas, mi-

nutasque dialecticorum præceptiones haud pluris hac in re facientes.

Non uno autem nomine veteres Sacramentum istud appellitarunt. Dixerunt *Confirmationem*, ut nuper animadvertimus, *ab effectu*: idemque nomen occurrit in 3. libro Constit. Apost. cap. 17. in priori canone Concilii primi Arausici, in 2. Concilii III. Arelatensis, in Epist. 79. Leonis Magni ad Nicetam, in Florentino Concilio, & Decreto Eugenii, in Tridentino sess. 7. & est modo vocabulum istud in universa Ecclesia receptum atque usurpatum. Appellatum quoque est *Perfectio*, seu *Consummatio*, a Cypriano Epist. 73. ad Iubajanum, a canone 38. Illiberitano, & libro 111. de Sacram. cap. 2. inter Opera Ambrosii; cuius nominis eadem est ratio, quod perficit baptizatum, eumque pleniori gratia roborat, & confirmat. Ab *unctione* autem dicitur ab Augustino libro 2. contra lit. Petilianum cap. 104. *Sacramentum Chrismatis*, & lib. v. de Baptismo cap. 2. *Oleum sanctificatum*; a Græcis pariter *Chrisma spiritale*, *Chrisma sanctum*, *Chrisma supercæleste*. Græcorum quidam appellaverunt *Confirmationem Unguentum perenne*, suadentes Bulgaris Chrisma in illorum oriri patria, & ab illis per totum mundum distribui: quod Nicolaus I. rescribens ad Consulta Bulgarorum cap. 94. apertæ falsitatis revincit. Ab inungendi ritu; siue potius a *Charactere*, dicitur *Confirmatio sigillum* atque *signaculum*, apud Eusebium lib. 111. H. E. cap. 17. & lib. vi. cap. 35. ubi Clementis Alexandrini, & Cornelii Romani Pontificis verba afferuntur: idemque *signaculi* vocabulum in laudata Cypriani ad Iubajanum Epistola, & in libro Ambrosii de mysteriis cap. 7. aliisque in locis compluribus significat *Confirmationem*. Postremo Sacramentum istud vocatur *Impositio manus*, non solum a Rabano, Hugone Victorino, & Isidoro, verum etiam a S. Parente Augustino lib. 111. de Bapt. cap. 16. ut mittam canones *Omnes fideles*, *De his vero*, & *Manus quoque*, depromptos ex veterum Pontificum decretalibus, de Consecr. dist. iv. n. 1. 3. & 4. Pertractarunt de his vocabulis Estius, Poncius, Farvacquesius, cæterique Theologi: exquisitè autem, & luculenter Lindanus in altera parte Apologiæ, & lib. iv. Panopl. cap. 6. Durantius de Ritibus Eccles. Catholicæ lib. 1. cap. 20. & Ioannes Molanus lib. 1. Theolog. Pract. cap. 6.

Sunt tamen quæ his addamus nec pervulgata, nec inutilia. Et quod spectat ad nomen *Confirmationis*, nihil ad rem facit nostram illius apud Rhetores, & Jurisconsultos significatio: nam illis *Confirmatio* est orationis pars, per quam argumentando adiungitur causæ fides, auctoritas, & firmamentum, ut in primo de Inventionem tradidit Cicero; hi vero, legum scilicet tractatores

tores, confirmari asserunt quæ a testamentis tabulisque vim accipiunt; unde usitata apud illos phrasis, *Confirmari codicilli, confirmata libertas, confirmatio adoptionis, confirmare acceptilationem*, idest, solutionem imaginariam. Hæc, inquam, nil ad institutum nostrum; eaque leviter attigisse sat est. At nequaquam prætereundum silentio, apud rerum divinarum Scriptores dici etiam de Diaconis, *Confirmari* ab his fideles, dum post porrectam a Sacerdote *sub specie panis* Eucharistiam, præbebant Dominici sanguinis poculum. Hinc de Diaconis habet Ordo Romanus: *Presbyteri jussu Pontificis communicant populum, & ipsi vicissim confirmant*, & passim legitur eo loci vox *Confirmare* sub hac eadem notione. Observarunt id Amalarius in Eclogis, Rabanus de institut. Clericorum, & in Glossario mediæ, & infimæ Latinitatis Du Cangius.

Quantum ad *Chrismatis*, & *unctionis* vocabula, acute observavit in primo Myrothecio vir eruditissimus Fortunatus Scacchus hoc discrimen inter *ἀλείμματα*, & *χρίσματα* Græcorum; quod priori voce significantur unguenta voluptariorum ac mollium, altera ea quibus utuntur sobrii, & ex virtute viventes: idque vir eximius demonstrat ex Clemente Alexandrino, qui lib. 2. *Pædag.* scribit *femineum* esse *ἀλείφειν*, *χρίειν* autem *virgine* atque *honestum*. Significat vero utrumque verbum *liniri unguento*. Isert inde Scacchus *Chrismate* Sacramentum Confirmationis, aut inunctionem Spiritus sancti significari, ut Joannis Ep. 1. cap. 2. *Καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου*, *Et vos Chrisma habetis a Sancto*; & Lucæ iv. *πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ ἔνεκεν ἔχρισέ με*, *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me*: *ἀλείφειν* vero idem esse, ac *unguento linire faciem*, ut apud Matth. vi. *σύ δὲ νηστειῶν ἀλείφει τὴν κεφαλὴν*, *Tu autem jejunans unge caput tuum*. Verum nimis ingeniose ex observationibus Casauboni ista proferuntur: nam *Confirmare* promiscue a Græcis dicitur *τῷ θεῷ χρίειν ἀλείμματα*, *divino linire unguento*; *ἀλείφειν τῷ ἁγίῳ ἑλαίῳ*, *perungere sacro oleo*; *τῷ μύρῳ σφραγίζειν*, *unguento consignare*; ut liquet ex Euchologiis, aliisque scriptis Græcorum. Recte itaque dictum supra, Confirmationem indiscriminatim appellari *Sacramentum Chrismatis*, *unguenti*, *olei*.

Impositio autem manus non semper *Sacramentalis* est, atque *Confirmatoria*; quamquam Confirmatio frequentissime hujusmodi vocabulo designetur. Adhibetur enim manuum impositio ad faciendum Catechumentum, ut ait Augustinus lib. 2. de peccat. meritis cap. 26. ad dæmones expellendos, ut colligitur ex Rit. Rom. tit. de Exorcizandis: ad sanandos ægrotos, ut legimus capite postremo Marci. Præterea alia est manus impositio, quæ adhiberi solet in Diaconatus,

Presbyteratus, & Episcopatus collatione: alia, quæ in reconciliatione pœnitentium, & receptione hæreticorum; alia demum, quæ baptizatis, ut confirmentur in fide, impenditur ab Episcopo. Ac de priori manus impositione, quæ est sacrarum ordinationum materia, aperta sunt divinarum litterarum testimonia, Act. vi. 6. in priori ad Timoth. iv. 14. & in 2. cap. 1. 6. aliæque in disputatione de Sacramento Ordinis producenda. De altera vero impositione manus dicturi præmittimus quatuor, aut quinque fuisse olim Pœnitentium gradus, qui erant isti, *πρόσκλησις*, *fletus*, cum pœnitentes extra templorum portas consisterent: *ἀκρόασις*, *auditio*, cum intra portam cum Catechumenis starent sacras audientes conciones: *ὑπόπτοις*, *substratio*, cum se substernerent, & illis Episcopi manus imponerent: *σύστασις*, *consistentia*, dum orarent cum fidelibus, postquam Catechumeni abiissent; *μέδεξις τῶν ἀγιασμάτων*, *communicatio divinarum Sacramentorum*, cum absolutione obtenta accederent ad sacra mysteria. Atque hanc *μέδεξιν*, *communicationem*, potius pœnitentiæ exitum, quam gradum appellandam censet lib. 2. Observat. pag. 367. doctissimus Albaspinæus. In tertio itaque gradu *substrationis* pœnitentibus manus imponebatur: unde legimus in Concilio iv. Carthag. cap. 8. *Omni tempore jejunii manus pœnitentibus a Sacerdotibus imponantur*: & in Laodicensi can. 19. *feri fidelium preces, cum pœnitentes sub manum accesserint, & recesserint*. Atque hanc manuum impositionem non fuisse *Sacramentalem*, inde constat, quod pœnitentes in quinto duntaxat gradu, sive ut placet Albaspinæo, in exitu pœnitentiæ perciperent absolutionem. Eo ritu etiam hæretici excipiebantur ad Catholicam venientes; nam Stephanus in decreto, de quo prolixè egimus pertractantes de Anabaptismo, *Si quis ergo (inquit) a quacunque hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illis imponatur in pœnitentiam*. Ex vetusta itaque traditione hæretici per impositionem manus recipiebantur. Hinc S. Gregorius lib. xi. ep. 67. scribit: *Et quidem ab antiqua Patrum traditione didicimus, ut quilibet apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione Chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei, ad sinum matris Ecclesiæ revocentur*. Unde Arianos per impositionem manus Occidens, per unctionem vero sancti Chrismatis ad ingressum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Oriens reformat. Quod de Occidente scribit Gregorius Magnus, de Romana Ecclesia, conterminisque provinciis esse accipiendum, non de Occidente universo, apparet ex quo in Galliis, atque Hispaniis Ariani ad Catholicam redeuntés Chrismate fuerint consignati, ut constat ex Concilio 2. Arelat. can. 17.

Araul. 1. canone 2. & Gregorio Turonensi lib. 2. Hist. cap. 21. & lib. iv. cap. 27. Num hæc impositio manus, & Chrismatis unctio, qua recipiebantur olim hæretici, fuerint *Confirmatoria*, gravis est controversia, de qua infra: modo *Confirmatoria* non esse supponimus. De impositione manuum, quæ ad Sacramentum hoc attinet, habetur in Ordine Romano, in Pontificali Romano, & in Scriptoribus innumeris postmodum laudandis Episcopum super capita confirmandorum manum elevare & extendere, illorum frontem signare, eisque largiri Spiritum Sanctum, five potius *Spiritum Sanctum advocare*, & *invitare*, ut in libro de Baptismo loquitur Tertullianus. Non enim dant homines Spiritum Sanctum, sed orant, ut veniat in eos, quibus manus imponunt; quod & de Christi Discipulis ait lib. xv. de Trin. c. 26. præstantissimus Augustinus.

Inter hæreticos, qui Sacramentum Confirmationis repudiaverunt, connumerant quidam Arianos, præsertim Orientales, quos supra diximus reformatos fuisse *per Unctionem*; at si Ariani hac de causa dicendi sunt negasse Confirmationem, idem profecto asserendum erit de Macedonianis, Tessaradecatis, Apollinaristis, & aliis, quos *unctione* excipiendos præcipit Constantinopolitana 1. Synodus, canone septimo. Verum *unctionem* illam *Confirmatoriam* non esse, sententia videtur nobis probabilior. Recensentur præterea Donatistæ, qui ex Optato lib. 11. n. 12. *Ampullam Chrismatis per fenestram, ut frangerent, & Hauserunt*. Verum & Donatistas adhibuisse Chrisma liquet ex eodem Optato lib. vii. num. 4. pag. 103. nec alia de causa projecerunt sacri Chrismatis ampullam, nisi in execrationem Sacramentorum, quæ extra Ecclesiam suam conferebantur: qua impietate etiam Eucharistiam dedisse canibus, a quibus lacerati fuerint, narrat eodem loco Antistes Milevitanus. Sequuntur Novatiani, de quibus Theodoretus lib. 3. H. Fab. cap. 5. inquit: *lis, quas baptizant, sanctissimum Chrisma non præbent*. Sed videntur potius Novatiani Sacramentum istud neglexisse, quam denegasse exemplo Novati, qui baptizatus in lecto, in quo decumbebat, neque cetera, quibus post baptismum secundum Ecclesie canonem imbui oportuerat, acquisivit, nec Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit; ut ad Fabium scripsit Cornelius Papa, apud Eusebium lib. vi. H. E. cap. 35. Accedunt Valdenses, quos reprobasse Sacramentum Confirmationis affirmat Æneas Sylvius in libro de Origine Bohemorum cap. 35. Guillemus Beyer in Appendice ad Tract. de hoc Sacram. Bellarminus c. 1. Estius dist. vii. §. 3. alique permulti; idque constare ex Raynero scribit lib. 3. de Sacramen. Confirmat. cap. 17. Calvinista Dassaüs. Ex Raynero tamen hoc unum habemus, Valdenses mirari, quare solis

Episcopis licet confirmare, ut animadvertit Jacobus Bossuet lib. xi. Variat. numer. 107 Immo ex Confessione Valdensium oblata Uladislao Hungariæ Regi, quam proferunt Witasse, ac Tournelius, apparet illos agnovisse *septem numero Sacramenta*; unde arbitramur Valdenses de ministro potius, quam de existentia huiusce Sacramenti hæsisse. Numerantur deinceps Wiclefistæ, seu Lollardi, a Basilio Poncio, ab Estio, a Bellarmino, ab aliis; eo quod Joannes Wiclef lib. 4. Trialogi asserat hoc Sacramentum non probari ex Scripturis, & quibusdam videri a diabolo inductam cum ritibus suis Confirmationem Episcoporum: in libro autem altero, qui forte periit, aperte Sacramentum ipsum rejiciat. Attamen & hæc ambigua sunt, quoniam in Trialogo aliorum quidem, sed non ejusdem Wiclefi pronuntiatur sententia; nec in Synodo Constantiensi sess. 8. istud inter cetera hæretici hujus portenta damnatur; sed illud duntaxat num. 28. *Confirmatio juvenum, Clericorum ordinatio, locorum consecratio reservantur Papæ, & Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis, & honoris*. De Ruthenis quoque affirmat Suarez, disput. 32. sacramentum Confirmationis negavisse; at contra Poncius, & Beyer contendunt Ruthenos caruisse utique aliquando Confirmatione, quod in illa *balsamum* non adhiberent, sed *oleum infirmorum*, non autem ipsam Confirmationem negasse. Qui ergo de his, ceterisque hæcenus commemoratis sentit Confirmationem de Sacramentorum expunxisse numero, aut errat, aut saltem in ambiguo versatur.

At extra dubitationem positum est, post duo Novatorum capita, Lutherum, & Calvinum, quotquot in horum abiire partes Confirmationem abjecisse, secutos doctrinam istorum pestilentissimam. Lutherus in libro de Captivitate Babylonica Confirmationem *ritum quemdam Ecclesiasticum, seu ceremoniam Sacramentalem* esse concedit, esse *Sacramentum* præfate negat: immo Melancthon in Locis Commun. ceremoniam illam censet hoc temporis prorsus *inutilem*; nec aliter sentiunt ceteri hujus sectæ Theologi, tametsi Lipsienses & Withemburgenses in Confessione anni 1568. receperint Sacramenta septem, ac nominatim ipsam Confirmationem. In qua tamen Confessione, ut moris est tergiversantium omnium hæresum minime persistere. Calvinus autem in Antidoto Concilii Trid. sess. vii. c. 2. mendaciter scribit, Olei neminem veterum, immo nec eorum qui media ætate floruerunt, fecisse mentionem: & lib. iv. Inst. cap. 14. & 19. plura adversus Catholicam fidem comminiscens pronuntiare audet, a nobis justificationis causam, virtutemque Spiritus sancti vasculis, aut plaustis includi; nullam promissionem baptismati, gratiam vero omnem unctioni attribui;

bui; aquam nullo jam numero haberi, & oleum unum magnifice extolli; aliaque temeritatis mendaciorumque plenissima, abunde ex dictis de virtute baptismatis, atque ex producendis hoc in libro penitus refutata. Pari, nisi audaciori temeritate in Confirmationem acuit veneno tinctum, impudentissimumque stilum Kemniti^{us} 2. p. Examinis, ubi & illud affirmat, unctionem Chrismatis prodiisse a schola Montani, hujusque pice non Tertullianum solum, verum etiam Cyprianum fuisse illitum, quod unctionis aliquando meminerint; tametsi nec Epiphanius, nec Philastrius, nec Augustinus, nec aliquis eorum, qui hæreseon conscripserunt historiam, recensuerint inter Montani dogmata, Chrismatis, Oleique mysterium. His subcinuere protestantium reliqui, inter quos Theodorus Beza in Responsione ad Franciscum Balduinum, M. Antonius de Dominis lib. v. de Republ. Eccles. cap. 5. Joannes Dallæus in Opere de Confirmatione tres in libros distributo. Mitto Confessionem Saxoniam an. 1551. Magdeburgenses Cent. iv. cap. 6. aliosque permultos capere proximo refellendos.

CAPUT II.

Demonstratur Confirmationem esse verum, propriumque Sacramentum novæ legis.

HÆC præsertim duo sunt, quibus hæreticorum frangitur perviciacia, divinarum nempe Scripturarum auctoritas, ac perpetuæ Traditionis firmitudo. Scripturis ergo comprobari Sacramentum Confirmationis tenent fere omnes Theologi, idque peracute demonstrarunt ante recentiores Jodocus Raveleyne Tiletanus parte 2. Apologiæ, Tapperus ad art. 12. Confessionis Lovaniensis, Joannes Hesselius in Explicat. Sacram. cap. 14. Bellarminus lib. 2. de Sacramen. cap. 2. Basilius Poncius de Confirmat. P. 1. cap. 3. Guilelmus Beyer p. prima, Estius in iv. dist. 7. §. 3. ne commemorentur recentiores, Habert, Le-Droin, Tournelius, Witasse. Scribunt hi duo, oppositum sentire Scholasticos illos, qui de Institutione Confirmationis perplexe locuti sunt, aut auctores illius fecerunt Apostolos, iisdemque Scholasticis accensent Scotum in iv. dist. 7. At revera nunquam Scotus docuit Confirmationem non posse e Scripturis probari; sed aperte docuit in iv. dist. vii. q. 1. hoc Sacramentum institutum a Domino, licet tempus & modus hujus institutionis in Scriptura non legatur: nec de veritate Sacramenti disputat Scotus, sed de ejus institutione, ut animadvertit Mastrius disput. 2. de Sacram. q. viii. Commemorandum potius erat Hieremias Patriarcha

Constantinopolitanus, qui in Censura Confess. Augustanæ cap. 7. scribit, *ὅτι δὲ τὸ θεῖον μυστήριον οὐκ ἐμφάνει ἐν τῇ θεῇ γραφῇ*, Divini unguenti mysterium non extat in sacris litteris: quod avidè arripuerunt Lutherani, inde inferentes Confirmationem esse ἐπαγεύρεαν τῆς ἐκκλησίας, adinventionem Ecclesiæ. Vide Poncium pag. 12. Arcudium pag. 62. Nos, quicquid Hieremias, aut alii quipiam sint opinati, arbitramur Novatores utroque ex capite, Scriptura scilicet, ac Traditione revinci; cum sola sacra Scriptura non sit, quod sæpe movimus, regula judicandorum dogmatum, infirmumque sit Lutheranorum illud ex confessione Hieremias confectarium.

PROP. I. Catholica veritas firmatur divinarum Scripturarum auctoritate.

Actorum enim Apostolicorum cap. viii. 14. & cap. xix. 6. describitur Confirmatio tamquam signum sensibile significandi & efficiendi gratiam ac virtutem Spiritus sancti vim habens. Hujus autem generis signa sunt verum propriumque Sacramentum. Acta ergo Apostolica Confirmationem tamquam Sacramentum proprie dictum delineant. Majorem probant quæ eo loci leguntur: Cum autem audissent Apostoli (ita extat viii. cap.) qui erant Ierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Joannem, qui cum venissent oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebat manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. Et cap. xix. de Baptizatis habetur: Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus supra eos, Quibus in locis habemus rem sensui subjectam, sive visibile signum, id est, manuum impositionem; nec non invisibilem gratiam, virtutem scilicet Spiritus sancti. Habemus itaque quidquid constituit verum ac proprium novæ legis Sacramentum.

Hoc argumentum labefactare conati sunt Calvinus, & Kemniti^{us}, reponentes deesse primum in hac manuum impositione *promissionem gratiæ, ac mandatum*; cum nullibi inveniatur Christum præcepisse Apostolis, ut hac ceremonia uterentur, ac multo minus ad illam promississe collaturum se beneficia gratiarum. Addit Kemniti^{us}, singulare fuisse privilegium Apostolicum, non Sacramentum diuturnum & permanens, per impositionem manuum largiri gratiarum dona; idque ex eo patefieri, quod modo imposita ab Episcopis manu confirmati non loquantur linguis, nec miracula perpetrent, qualia Apostolicis temporibus contingebant. Regerunt præterea, Spiritum sanctum, quem Apostoli conferebant manus imponendo, fuisse linguarum donum, virtutemque mirabilia patrandi, non gratiam san-

Etiratis, qua baptizati per regenerationis lavacrum fuerant cumulate exornati. Affirmant insuper illam manuum impositionem fuisse oblationem quamdam, per quam initiati Deo externa hac ceremonia consecrarentur. Præter hæc, inquit Dallæus, nullum in his locis oleum sentiri, nullum odorari balsamum, verba etiam deesse, quæ nisi ad elementum accedant, nequit coalescere Sacramentum rebus, verbiisque constans.

Sed hæc omnia facile refutantur. Ac primum quidem; nam temere asseritur prætermandatum, & institutionem Domini Apostolos ea ceremonia usos fuisse, & excogitasse quod tam eximia virtus, qualis est largitio Spiritus sancti, inesseret ceremoniæ a se pro libito, & absque Magistri præscripto usurpatæ. Gratia vero non solum promissio, sed etiam collatio productis in locis exprimitur. Neque vero, ut ad alterum progrediar, *impositio manuum* ad gratiam miraculorum pertinens fuit privilegium Apostolorum singulare; id enim Ananiæ datum legimus Act. ix. 17. immo unicuique credentium, Marci ult. 18. Quod ergo peculiari titulo Apostolis concessum fuit, eorumque successoribus Episcopis, est baptizatos perficere, & illis signo sensibili conferre Spiritus sancti virtutem. Quam si elargiri potuisset Philippus, qui baptizaverat Samaritanos; non opus fuisset Samaritaniam adirent Joannes & Petrus. Philippus itaque, utpote discipulus, tantum baptizat (inquit in Acta pag. 77. Eusebius) gratiam vero perficiunt Apostoli, quibus huius doni concessa erat auctoritas, *ἐπὶ τῷ βαπτίζῃ μόνον, ὡς μαθητὴς, τελειοῦσι δὲ τὴν χάριν οἱ ἀποστολὴ, οἷς ἡ τῆς τοιαύτης δόσεως ἀνδραγαθία ἐδεδότω*. Utrique Apostolis, (reponunt hæretici) sed non Episcopis. At mentiuntur plane. *Quem morem in suis præpositis etiam nunc servat Ecclesia*, ait Augustinus de impositione manuum, qua Apostoli conferebant Spiritum sanctum, lib. xv. de Trinit. c. 26. Similia Patres alii paullo infra laudandi. Nec officit, quod modo visibilia signa ad impositionem manuum Episcoporum minime consequantur: ea namque signa virtutis argumentum sunt ab initio incredulis exhibendum, non spiritus interiori gratia animum exornans atque perficiens. Recte prælaudatus Augustinus Tract. vi. in Epist. Joannis num. 10. *Primis temporibus cadebat super credentes Spiritus sanctus, & loquebantur linguis, quas non dederant, quomodo Spiritus dabat eis pronuntiare. Signa erant temporis opportuna. Oportebat enim ita significari in omnibus linguis Spiritum sanctum, quia Evangelium Dei per omnes linguas cursurum erat toto orbe terrarum. Significatum est illud, & transit. Nunquid modo quibus imponitur manus, ut accipiant Spiritum sanctum, hoc expectatur ut linguis loquantur? aut quando imposuimus manum istis infantibus attendit unusquis-*

que vestrum utrum linguis loquerentur, & cum videret eos linguis non loqui, ita perverso corde aliquis vestrum fuit, ut diceret, Non acceperunt isti Spiritum sanctum, nam si acceperant, linguis loquerentur quemadmodum tunc factum est? Hoc Augustini testimonio conversionis suæ rationes confirmavit in Epistola ad Georgium Calixtum pag. 40. Christophorus Ranzovius. Diluitur iisdem verbis commentum subsequens hæreticorum. Testatur enim Augustinus baptizatos per impositionem manuum Spiritum sanctum accipere, etiam si linguis non loquantur: ideoque distinguit Spiritum sanctum a dono ipso linguarum. Inverisimile præterea est, inquit in loca difficiliora Script. pag. 585. Guil. Estius, omnes, quibus Apostoli manus imponebant, linguis fuisse locutos, scribente Paulo 1. ad Corinth. xii. 40. *Nunquid omnes linguis loquuntur?* Accedit gratias gratis datas, inter quas connumerantur linguæ, etiam improbis aliquando conferri, ut apparet ex Matth. vii. 22. in improbis vero habitare Spiritum Sanctum res nova est, repugnatque divino eloquio, Sapient. i. 5. At enim, inquiunt hæretici, nonne baptizati receperunt sanctitatis & gratia dona? Respondemus recepisse quidem ad renascentiam & adoptionem, non ad virtutis robur, ac firmitudinem. Varia sunt enim Spiritus charismata ac munera: ipsique Apostoli, iusti utique, & gratia sanctificationis ornat, post Domini ascensionem acceperunt virtutem ex alto, ut Christus promiserat, Lucæ xxi. 49. & Act. i. 8. Hunc ergo Spiritum, non solum linguarum dona impertientem, verum etiam fidelium animos interno il lapsu corroborantem, quem Apostoli singulari eventu, & absque visibili Sacramento sunt consecuti, hunc eundem Spiritum olim quoad utrumque effectum, interioris scilicet roboris, & linguarum, postmodum quoad primum, atque præcipuum, contulerunt, conferuntque Antistites Ecclesiarum. Atque hinc dispellitur commentatio altera Calviniana, videlicet, impositionem illam manuum fuisse oblationem quamdam, non autem Confirmationem. Ut enim mittam, etiam apud Judæos idem esse *χεῖρα ἐκτείνειν*, manum extendere, ac deprecari divinæ potentia efficaciam, spiritusque augmenta, ut permultis Scripturarum exemplis ostendit in cap. 9. Matth. A Catholicus Grotius, poterat sane Philippus, ut Samaritanas baptizare, ipsorum quoque oblationes excipere, neque ad hoc necessum erat, discederent Ierosolymis duo Apostolorum. Quamquam & illud peripicuum est, baptisma ipsum esse personarum initiationem & oblationem; & si oblatio alia requiritur, hanc esse non regeneratorum, sed potius Catechumenorum ad baptisma accedentium. Quod tandem addunt de Chrismate, & de verbis, ad illam quaestio-

nem attinet, in qua disputatur de materia, & forma Confirmationis; ac modo sat est reponere, nostratum plures hujus Sacramenti formam constituere in oratione, quam conjunctam impositioni manuum colligimus ex eodem cap. viii. vers. 5. alios eandem formam assignare ex Apostolica traditione: de Chrismate etiam inter Scholasticos disceptari; nec aliud inquiri in præsentia, nisi, num in Confirmatione deprehendatur signum sensibile gratiæ, seu ratio veri Sacramenti, idque ex Apostolicis Actibus evincatur.

In sua adhuc pervicacia persistunt hæretici, ac duce Dallæo in Apostolicis Actibus de solo linguarum dono, spirituque visibili institui sermonem, hisce momentis ulterius jactitant. Principio, inquit, Act. vii. 16. ubi legunt Latini, *Nondum enim in quemquam illorum venerat*, idest, Spiritus sanctus, extrat in autographo Græco, *Οὐπω γὰρ ἦν ἐπὶ ἑδενὶ αὐτῶν ἐπιπτετικός*. Est autem ἐπιπτετικός idem, ac irruere, illabi, exprimitque prophetici spiritus energiam. Deinde ille spiritus ab Apostolis conferebatur, de quo Joelis ii. 28. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filie vestre, &c.* Vide Act. ii. 17. & Marci ult. 17. Hunc autem spiritum esse spiritum propheticum satis constat. Præterea Apostoli illum conferebant spiritum, quem Simon oblata pecunia expectabat dicens: *Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum*. Act. viii. 19. At Simon eum duntaxat spiritum cupiebat, quo sibi questus, & pecuniarum occasio fieret, inquit pag. 79. *Ὡς περὶ τὸν αὐτῶν χρημάτων, καὶ ἀφ' ἧν γενέσθαι τῆτο*, donum videlicet miraculorum, non robur animi. Postremo Apostoli dederunt spiritum, quem dare non poterat Philippus discipulus & diaconus. Atqui spiritum sanctificantis gratiæ etiam Philippus conferre poterat, quemadmodum illum contulit Ananias, Act. ix. 17. Igitur Apostoli per manuum impositionem dabant dona linguarum & miraculorum, non spirituales atque invisibiles gratias. Hinc in cap. vii. Act. Apost. agi de adventu Spiritus sancti secundum externam aliquam & aspectabilem formam, quæque splendenti illustraret igne, & donum conferret linguarum, permulti quoque Catholici Interpretes tradiderunt, ut Gaspar Sanctius, Gagnæus, Menochius, & alii.

Verum neque ista roboris habent aliquid; fatemur enim externa specie apparuisse Spiritum sanctum, negamus non corroborasse interiori gratia cor, animumque baptizatorum. Non solum enim Spiritu sancto repleti prophetabant, loquebanturque linguis; verum etiam timore omni deposito annuntiabant Christi nomen, pa-

tiebantur lubenti animo contumelias, Evangelium apud incredulos contestabantur, nec quilibet eructabant, sed spiritu interius movente promebant magnalia Dei. Dux ergo diversæ res sunt, accipere Spiritum sanctum, & linguis loqui; seu virtute corroborari, & patrari miracula: quamvis istud præsentiæ spiritus, ejusque efficientiæ fuerit manifestum invictumque argumentum. Jam vero hæreticorum cavilla dispungamus. *Ἐπιπτετικός* est participium verbi *ἐπιπτεῖν*, quod non est tantum irruo, & cado, sed etiam supervenio: nam Aristoteles in 3. Animalium *supervenientes* vocat ἐπιπίπτοντας, ut animadvertit Budæus tom. i. pag. 706. Est ergo idem sensus hujus vocabuli ἐπιπτετικός, ac alterius quod occurrit Act. i. 8. ἐπελθόντος, *supervenientis*: ubi legimus, *ληψέσθε δύναμιν τοῦ ἁγίου πνεύματος*, *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti*, sive, ut habet Arabicus, Tom. v. Biblioth. Polyglot. pag. 517. *Accipietis robur per adventum Spiritus sancti*. Quare merito τὸ ἐπιπτετικός redditur a Latino Interprete, *venerat*; ab aliis, *aderat*, *descenderat*. Immo variant lectiones Græcæ: habeturque in Codicibus optimæ notæ pro ἐπιπτετικός imperfectum ὑπάρχον, *aderat*, *existebat*. Vide Variantes lectiones Græcas N. Test. ad Galat. vi. Voluminis Polyglottarum, pag. 22. Corruit ergo prior argutatio ex verbo ἐπιπτετικός petita; quamquam nec illud a nobis negatur, illapsum Spiritum sub visibili forma, quæ commonstraret gratiam inaspectabilem. Hæc vero proximum quoque argumentum elidunt & frangunt. Ad tertium responderi posset cum Tirino, Simonem ambiisse quoque Episcopatum; sed præligenda est responsio Augustini scribentis Enarrat. 3. in Psalm. xxx. num. 14. *Admiratus est ille (Simon) & obstupescit tanto divino miraculo, quod ad impositionem humanarum manuum venit Spiritus sanctus & implevit homines, & desideravit istam, non gratiam, sed potentiam, non unde liberaretur, sed unde extolleretur*. Et in Psalm. cxxx. num. 5. *Plus illum desideravit potentia Apostolorum, quam justitia Christianorum*. Ubi vidit per manus impositionem Apostolorum, & per orationes eorum Deum dare fidelibus Spiritum sanctum, & quia tunc per miraculum demonstrabatur adventus Spiritus sancti: (nec ideo modo non datur Spiritus sanctus, quia linguis non loquuntur qui credunt. Ideo enim tunc oportebat, ut linguis loquerentur, ut significarent omnes linguas Christo credituras. Ubi impletum est quod significabatur, miraculum ablatum est.) Cum ergo hoc videret Simon, voluit talia facere, non talis esse. En aperte Augustinus distinguit Spiritum sanctum a dono linguarum, sive potentiam miraculorum a gratia, traditque Apo-

solos utrumque dedisse, Simonem vero potentiam qua extolleretur, non Spiritus sancti gratiam postulasse. Atque hac distinctione supposita corrumpunt quaecumque produci ab hæreticis possunt ex Patribus, sacrisque Interpretibus, asserentibus collatum Samaritanis spiritum, donumque signorum; cum donum istud gratiam minime excluderet, sed illam comprobaret sensibili testimonio. Id vero scribunt præcitati Sanctius, Menochius, Tirinus, aliique plurimi, qui etiam docent designari his in locis sacramentum Confirmationis. Ad ultimum sunt, qui cum Luca Holstenio dissent. 1. de Ministr. Confirmat. respondent Ananiam unum fuisse ex lxx. discipulis, discipulos autem Apostolorum collegas, illisque ad prædicandum Evangelium succenturiatos, non solum fuisse presbyteros, sed etiam Episcopos, cum ab iisdem lxx. fundatæ fuerint præcipuæ sedes Episcopales, ut Dorotheus, aliique Ecclesiasticæ historiæ Scriptores litteris consignarunt. Quod si placet Ananiam meritis presbyteris accenseri, illud tantum, inquit, consequetur, presbyteros accepta ab Apostolis facultate contulisse *Chrisma*; maximum vero esse Ananiam inter, & Philippum discrimen, cum is fuerit unus ex septem diaconis, mensarum viduarumque ministris. At nos arbitramur Ananiam per manus impositionem nequaquam dedisse Spiritum sanctum, sed cæcitatem avertisse, ut legitur versu 12. *Et vidit virum Ananiam nomine introeuntem, & imponentem sibi manus, ut visum recipiat.* Quare impositio hæc manus non fuit Confirmatoria, & qualis describitur Act. viii. 17. sed ejusdem generis, ac illa, de qua Marci ultimo, *super egros manus imponent, & bene habebunt.* Et quidem hæc baptismum Pauli præcessit; illa baptismum Samaritanorum est consecuta. Dum ergo ait Ananias, *Saule frater, Dominus misit me Jesus, ut videas & implearis Spiritu sancto,* significavit missum se, ut per impositionem manuum sanaret cæcum, ac deinde illum baptizaret in remissionem peccatorum. Hinc sequitur versu proximo, *Visum recepit, & surgens baptizatus est.* Quod si in Paulo propter insignem animi præparationem adstruere velimus quamdam sanctificantis gratiæ anticipationem, ut in Cornelio Act. x. 44. (de quo plura Volumine iii. pag. 320.) neque id juvare poterit heterodoxos.

Hi ergo prædictis Scripturæ locis refutantur; quibus Basilii Poncius de Confirmat. cap. 3. Estius dist. vii. & Auctor de Re Sacram. lib. 2. cap. 2. addunt quæ Paulus scribit ad Ephesios 1. 13. *In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto: in 11. ad Corinth. 1. 21. Qui confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos Deus, qui & signavit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris;* atque ad Hebræos vi.

1. 2. *Non rursus jacentes fundamentum penitentiae ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis manuum, &c.* Plura de primis duobus Pauli locis scripti præcedenti vol. pag. 238. ubi ostendi Apostolum loqui de caractere Confirmationis; tametsi non desint Theologi, qui accipienda hæc asserant de variis Spiritus sancti charismatibus: ut vidit idem Estius tom. 1. in Paulum pag. 424. Tertius autem locus proculdubio de Confirmatione est accipiendus, cum baptizati per impositionem manuum confirmantur, ut supra diximus; Calvinus vero qui hunc locum detorquet ad fidei professionem, nulla auctoritate, nullaque ratione ducatur. Quippe non ad probandam fidem baptizatorum, sed ad conferendum Spiritum sanctum Apostolos imposuisse manus declarant Scripturæ, de quarum sensu hætenus cum hæreticis pugnatum est.

PROPOSITIO II. Eadem catholica veritas firmatur perpetua, atque exploratissima traditione.

Hujus traditionis argumentum sunt Summorum Pontificum testimonia, canones Conciliorum, scripta Patrum, universa denique Ecclesiæ Christi consensus. Et quantum ad primum attinet; extat apud Eusebium lib. vi. H. Ec. cap. 43. epistola ad Fabium Antiochenis Ecclesiæ Præsulem scripta a Cornelio ad Pontificatum elevato anno 250., sive, ut censent alii, 254. in qua de Novariano aqua baptismatis perfuso legimus, *ὅ μὴ καὶ τῶν λοιπῶν ἐτύχε, διαφυγῶν τὴν νόσον, ὃν χρεὶ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα. πᾶ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου:* Neque postquam liberatus est a morbo, reliqua percepit, quæ juxta Ecclesiasticam regulam percipi debent, neque ab Episcopo consignatus est. Quo sane in loco soli offundunt tenebras qui ajunt Cornelium de baptismi ritibus fuisse locutum; tum quia nullibi ceremonias compleri dicitur σφραγισθῆναι, consignari, tum etiam, quia necessum non erat ritus baptismi ab Episcopo perfici, tum postremo, quoniam Cornelius attribuit huic signaculo Spiritum sanctum, e vestigio subjiciens: *ἀπὸ δὲ μὴ τυχῶν, πῶς ἂν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐτύχε;* Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum sanctum potuit accipere? II. Innocentius I. Epistola ad Consultationes Decentii, data anno 416. cap. 3. inquit: *De consignandis autem infantibus manifestum est non ab alio, quam ab Episcopo fieri licere.* Nam presbyteri licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem Pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verum & illa lectio actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum & Joannem esse directores, qui jam baptizatis traderent Spiritum san-

sanctum. Quibus in verbis agi de Confirmationis sacramento, inde manifesto colligitur, quod ceremonialis unctio etiam Presbyteris a Silvestri saltem ætate fuerit concessa; ac præterea signaculo facto ab Episcopis adscribat Innocentius collationem Spiritus sancti: quod proximis verbis idem Pontifex expressius insinuat: *Nam presbyteris, seu extra Episcopum, seu præsentem Episcopum baptizent, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum*. Atque hæc verba in Canonem cap. Presbyteris, de Consecrat. dist. iv. num. 119. fuerunt relata. III. S. Leo Epistola 88. ad Germaniæ, & Galliæ Episcopos scripta circa annum 444. inter ea, quæ prohibentur Chorepiscopis, enumerat *Chrisma conficere, & Chrismate baptizatorum frontem signare*. Et serm. 10. de Nativ. Renati, inquit, *per aquam & Spiritum sanctum accepistis Chrisma salutis, & signaculum vite æternæ*. IV. Sanctus Gregorius Epist. ad Januarium 9. lib. 1v. Presbyteri (inquit) baptizandos ungant in pedore, ut Episcopi postmodum ungere debeant in fronte. Eadem Gregorius epist. 26. ejusdem libri repetens, indulget, ut, ubi Episcopi desunt, Presbyteri etiam in frontibus baptizandos Chrismate tangere debeant: sed quoniam baptizandos ait, non baptizatos, sunt qui negant Gregorium Sardis presbyteris jus Episcopale confirmandi post baptismum infantibus concessisse: unde agam rursus de hoc testimonio infra cap. vii. Præterea Gregorius Epist. 45. lib. x. mandat Clusino Episcopo, ut officium visitationis impendat, ut ii, qui illic Deo propitio baptizantur, inconfignati non debeant remanere. Hinc liquet ob hunc præsertim finem consignandi regeneratos, ab Episcopis diœcesim lustrari; quod ex Dialogo Hieronymi adversus Luciferianos, de quo infra, recte monuit in vi. Notificat. sapientissimus Pontifex BENEDICTUS. In Sacramentario autem Tom. 111. pag. 73. distinguit Gregorius unctionem chrismatis, quam presbyter facit in vertice, & illam, qua Pontifex, levata manu super capita baptizatorum, præmissa oratione, & tincto pollice in chrismate facit crucem in fronte. Laudat Carolus Vitasse, seu potius qui Auctoris hujus prosequutus est Tractatus Theologicos, ea Gregorii verba in caput 1. Cantic. In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo Pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur. Sed expuncta hæc sunt ab editoribus Benedictinis eodem Volum. 3. pag. 415. utpote spuria, ac deprompta ex Beda lib. 2. in Cantica. Satis nihilominus ex dictis constat, Gregorium Chrismatis sacramentum adstruere, & unctionem frontis a verticali sejunctam, ut diximus cap. ultimo de Barberi Theol. Tom. VII.

prismo. IV. Innocentius 111. cap. Cum venisset, de sacra unctione, seu tit. xv. lib. 1. decretal. hæc habet: *Per frontis Chrismationem manus impositio designatur, quæ alia nomine dicitur Confirmatio; quia per eam Spiritus sanctus ad augmentum datur & robor: unde cum ceteras unctionis simplex Sacerdos, idest, presbyter valeat exhibere, hanc nonnisi summus Sacerdos, idest, Episcopus, debet conferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum Vicarii sunt Episcopi, quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat*. Exscripta hæc sunt ex Epistola Innocentii ad Archiepiscopum Trinonitanum, de qua Raynaldus T. xiii. Annal. pag. 126. scripta anno 1204. Prætermitto Epistolas Urbani Primi, & Melchiadis in Collect. Isidoriana, & tom. 1. Conciliorum, ex quibus conflata sunt cap. Omnes fideles, Spiritus sanctus, De his vero, 1. 2. & 3. de Consecrat. dist. iv. ne certa permisceantur ambiguis.

Ut veniamus ad Synodorum canones; Illiberitanum Concilium celebratum, ut fertur, anno 305. sive potius 315. canone 38. ita statuit: *Peregre navigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate, ita ut si supervixerit ad Episcopum eum perducatur, ut per manus impositionem perfici possit: ubi manus impositionem intelligendam illam esse, quæ dicitur Confirmatio, pluribus argumentis demonstrat Ferdinandus de Mendoza lib. 3. p. 569. Sat est illud modo animadvertere, baptismum a laico datum integrum esse, adeoque perfectionem ab Episcopo requirendam, esse Confirmationem. Sane quid significet hoc in canone *lavacrum integrum*, non repetam, cum dixerim tomo 111. p. 281. Vide ejusdem Illiberitani Concilii canonem 77. quem Alphonsus Pisanus inter Canones Arabicos, Burchardus vero inter decreta Concilii Turonici falso recensuerunt. II. Concilium Laodicenum, quod alii celebratum tradunt anno 364. alii 367. edidit hunc canonem, num. 48. *Δὲ τὸς φωτισμένους μετὰ τὸ βάπτισμα χριστοῦ χρίσματος ἐπαρτίω, καὶ μετόχως εἶναι τοῦ βασιλείας τοῦ Χριστοῦ*, quem ita ad literam vertit Gentianus Hervetus; *Oportet eos, qui illuminantur, post baptismum inungi supercaelesti Chrismate, & esse regni Christi participes*. In hoc canone tum participium *φωτισμένους*, cum præsertim quæ sequuntur *μετὰ τὸ βάπτισμα*, post baptismum, invicte revincunt Dallæum canonem de baptizandis, & de unctione catechumeni, quæ baptismum præcedit, inepte, imperite, ac nugatorie exponentem. III. Concilium Arelatense 111. anno 455. decrevit, ut clerici, atque altaris ministri, a nullo nisi ab ipso (Episcopo) vel cui ipse injunxerit, ordinentur: *Chrisma non-**

nisi ab ipso speretur : neophyti si fuerint , ab eodem confirmantur . IV. Florentinum & Œcumenicum , sive Eugenius IV. in decreto pro Armeniis an. 1439. hæc protulit : Secundum sacramentum est confirmatio ; cuius materia est chrisma confectum ex oleo , quod nitorem significat conscientiae , & balsamo , quod odorem significat bonæ famæ , per Episcopum bened. Et . Forma autem est , Signo te signo crucis , & confirmo te chrismate salutis , &c. V. Tridentinum denique sess. vii. de Confirmat. anno 1547. hunc priorem canonem edidit : Si quis dixerit confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse , & non potius verum , & proprium Sacramentum , aut olim nihil aliud fuisse , quam catechesim quamdam , qua adolescentiæ proximi fidei sui rationem coram Ecclesia exponebant , anathema sit . Et canonem 2. Si quis dixerit injurios esse Spiritui sancto eos , qui sacra Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt , anathema sit .

Recentiores Theologi magnam vim inesse putant canoni viii. primæ Nicænæ Synodi , ubi statuitur . De his qui se nominant Catharos , id est mundos , si aliquando venerint ad Ecclesiam Catholicam , ut impositionem manus accipientes , sic in Clero permaneant . Tournelius inquit agi hoc in canone de sacramento Confirmationis , quoniam Novatiani , auctore Theodoro lib. 3. hæret. fabul. cap. 5. Chrismate non utebantur . Vitasse autem idem sentiens oppugnat Gratianum & Morinum , qui censet Novatianos ad Ecclesiam redeuntibus repetita ordinatione fuisse receptos . Gratiano tamen , ac Morino videbatur favere versio canonis in collect. Concil. pag. 4. tom. 1. Si qui voluerint venire ad Ecclesiam Catholicam ex Novatianis , placuit sancto Concilio , ut ordinentur , & sic maneant in Clero . At Lupus tom. 1. pag. 49. ita canonem illum interpretatur , ut nec de Confirmatione sit accipiendus , nec de iterata ordinatione , sed sensum reddat , Novatiani jam ordinati , si ad Ecclesiam redeant , in Clero permaneant : quod vir eximius comprobatur testimonio Hieronymi , Innocentii I. , Fernandi , aliorumque . Potest & canon ille sic accipi , ut Novatiani in Clero maneant , si ordinentur , sive ut possint adscisci inter Clericos ; nam & hunc sensum patitur editio Græca , περὶ τῶν ὀνομαζόντων μετ' αὐτῶν Καθάρους ποτὲ προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ , ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ , ὅτι χειροθετημένους αὐτοῖς , μένειν οὕτως ἐν τῷ κληρῷ . De his , qui se cognominant Catharos , id est mundos , si aliquando venerint ad Ecclesiam Catholicam , placuit sancto & magno Concilio , ut impositionem manus accipientes , sic in Clero permaneant . Vide tom. 1. Conc. Harduini pag. 326. Hunc itaque canonem ad rem nostram non arbitror esse invidiosum .

Idem censet Lupus de canone vii. Concilii primi Constantinopolitani , affirmans in eo sermonem fieri de impositione manuum reconciliatoria , non Confirmatoria . Verum de hoc infra , ubi pertractabo de Confirmatione non repetenda . Sufficiat modo hæc præmonuisse .

Veniamus ad Patres . Ac primo prætermittendus minime est Auctor Constitut. Apost. qui , etsi fortasse non sit Clem. Romanus , antiquissimus est tamen , priorumque sæculorum fidem commoustrat . Is ergo lib. 3. cap. 16. pag. 288. de baptizatis inquit : Καὶ μετὰ τῷ ὁ ἐπίσκοπος χρίστω αὐτὸς βεπτισθέντας τῷ μύρῳ . Et postea Episcopus baptizatos ungit chrismate : atque seq. cap. eadem pag. τῷ μύρῳ (inquit) βεβαίως τῆς ὁμολογίας , Chrisma confirmatio est confessionis . Quis hic non rideat Dallæum asserentem his in locis pertractari de simplici oleo , non de chrismate , cum μύρον Auctor dicat , unguentum , distinguatque ab τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ , a sacro oleo , quo catechumeni inunguntur ante lavacrum ? Illud etiam quod sequitur , βεβαίως τῆς ὁμολογίας , confirmatio confessionis , nonne exprimit Confirmationis effectum , de quo in Rituali Græcorum pag. 368. τὸ χρίσμα τῷ μύρῳ βεβαίως τῇ πίστει , Unguenti chrisma confirmat fidem ? Habes de eodem unguento in eodem Opere lib. vii. cap. 44. pag. 381. hanc deprecationem : σὺ ἔ νῦν τῷ τῷ μύρῳ δὲς ἐνεργεῖς γενέσθαι ἐπὶ τῷ βαπτίζῳ μένῳ , ὅτε βεβαίαν καὶ πάγιον ἐν αὐτῷ τῇ εὐωδίᾳ μέναι τῷ χρίστῳ σου , Tu & nunc præsta ut hoc unguentum efficax fiat in baptizato , quo firma & stabilis maneat in ipso fragrantia Christi tui . II. Nec omittam Dionysium , sive Auctorem operis de Ecclesiastica Hierarchia , tametsi de hoc quoque discrepent eruditorum sententiæ . Decretoria enim sunt quæ habet cap. 2. pag. edit. Plantin. 28. Unguenti illa consummans unctio eum , qui initiatur , odoris suavitate perfundit : ἡ δὲ τῷ μύρῳ τελειωτικὴ χρίσις , ἐνώδῃ τὸν τελέμενον ποιεῖ . Vide & caput iv. pag. 339. ubi plura de Chrismate , inter quæ habentur ista , Quia etiam ei , qui sanctissimo divinæ regenerationis sacro initiatum est , consummans illa unctio divini Spiritus illapsus elargitur , Ἀλλὰ μὲν καὶ αὐτῷ τῷ τελειώσῃ τὴν ἱερωτάτην τῆς θεογενεσίας τελετὴν , τὴν τῷ δεαρχικῷ πνεύματι ἐπιφοίτησιν , ἡ τῷ μύρῳ δωρεῖται τελειωτικὴ χρίσις . III. Sequitur Irenæus 2. sæculi scriptor eximius , & auditor Polycarpi , qui lib. 1. contra hæreses cap. 18. ex distinct. Massueti 21. num. 4. inter errores Gnosticorum depravantium Ecclesiæ Catholicæ ritus , illud connumerat quod in baptismo aqua utantur quidem , sed profanas dictiones addant , & ipsi quoque adhibeant unctionem : Atque ipsi quoque (ait) balsamum adhibent , μυρίζουσι δὲ καὶ

καὶ αὐτοὶ τῷ βαλσάμῳ. Notandum hoc in loco pronomen, καὶ αὐτοὶ. Et ipsi, quo demonstra- tur, uti in aqua, ita in unctione neophytorum post baptismum Gnosticos Ecclesiae consuetudi- nem æmulatos. Vide Not. pag. 95. In lib. au- tem IV. cap. 38. num. 2. dilerte scribit; οἷς γὰρ ἐπετίθεν χεῖρας (ἀπόστολοι) ἐλάβανον πνεῦμα ἅγιον, ὃ ἐστὶ βρώμα ζωῆς, Quibuscumque enim imponebant Apostoli manus, accipiebant Spi- ritum sanctum, qui est esca vitæ. IV. Tertul- lianus, qui floruit sæculo tertio ineunte, in li- bro de Baptismo cap. VII. ait: Exinde egressi de lavacro perungimur benedicta unctione de pri- stina disciplina, qua ungui oleo de cornu in Sacerdotio solebant: & cap. proximo: De- hinc manus imponitur, per benedictionem advo- cans, & invitans Spiritum sanctum. Eo loci tri- buit unctioni etiam spiritalem effectum, scri- bens: Sic & in nobis carnaliter currit unctio, sed spiritualiter proficit; quomodo & ipsius baptismi carnalis actus quod in aqua mergimur, spiritualis effectus quod a delictis liberamur. Habes ergo ex Tertulliano utramque Confirmationis materiam, chrisma scilicet, & manus impositionem, nec non sensibilis signi sacramentalem effectum. Le- gas & de Præscript. cap. 48. & de Resurrect. carnis cap. 8. &c. V. Clementis Alexandrini servavit nobis præclarum testimonium Eusebius lib. III. H. E. cap. 23. ubi de quodam Episco- po, qui baptizaverat juvenem sibi a Joanne Apo- stolo commendatum, inquit Clemens ὅς τῷ σφραγίσαν αὐτὸν φυλακτῆριον ἐπισήσας τὴν σφραγίδα τῆς κυρίας, cum perfecte illum custodia obsignasset, idest, signaculo Domini, sive, cum illi perfectam custodiam addidisset, signaculum Domini. Porro signaculum additum baptismati est confirmatio, ut ostendit in notis ad Sacramentarium Gregorii Menardus ex Ecloga Vitæ Athanasii in Bibl. Photii cod. 258. πᾶσι ἐπιχειρῶν διὰ τῆς ἐκ χει- ρὸς σφραγίδος ἐπελέμεσθαι, idest, Qui cum eos inunxisset, Christi signaculo confirmasset. Utitur his locis Vir cl. Franciscus Blanchinus in notis ad Anast. tom. 2. pag. 297. ad demonstrandum, Constantinum Nicomedie confirmatum quidem fuisse, non baptizatum; propterea quod Euse- bius lib. IV. de Vita Constantini cap. 62. scri- bat ibidem accepisse θεῖαν σφραγίδα, καὶ τελεῖον φυλακτῆριον, divinum signaculum, & perfectum animi timentum. At non videntur probatio- nes istæ prorsus invictæ; olim quippe baptismus, & confirmatio simul conferebantur. Eusebius præterea utrumque commemorat, scribens pag. edit. Val. 558. Χρὶς μάρτυρις ἀναγνωμένῳ ἐπὶ τῷ, θεῖας τε σφραγίδος ἀξίωμένῳ, In Christi Martyriis renatus consummatus est, divi- noque donatus signaculo. Aliunde ergo, quam ex hoc loco, ad probandum baptismum a Constanti- no Romæ susceptum, petenda sunt argumenta:

sed iste tamen locus commonstrat signaculum su- perinductum baptismo esse revera Confirmatio- nem. VI. Cyprianus, qui martyr occubuit Va- leriano & Gallieno Imperatoribus anno 258., non, ut Vitalissus ait, 261. in Epistol. 73. ad Jubajanum pag. 281. Illi, inquit, qui in Sama- ria crediderant, fide vera crediderant, & in- tus in Ecclesia, quæ una est, & cui soli gra- tiam baptismi dare, & peccata solvere permissum est, a Philippo Diacono, quem iidem Apostoli miserant, baptizati erant. Et idcirco quia legiti- mum & Ecclesiasticum baptismum consecuti fue- rant, baptizari eos ultra non oportebat, sed tan- tummodo quod deerat, id a Petro & Joanne factum est, ut oratione pro eis habita & manu imposita, invocaretur, & infunderetur Spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesie offerantur, & per nostram orationem, ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo do- minico consummentur. Quis ex his non percipiat (ut verbis Auct. Præf. n. 8.) Confirmationem non esse appendiculam quandam baptismi, sed verum & distinctum a baptismo Sacramentum, quod a Diaconis administrari non possit, quod- que non ad exteriora tantum dona pertineat, sed maxime ad augendam & intensius roboran- dam baptismi gratiam? Scripserat supra Cy- prianus cum aliis Episcopis Epistol. lxx. ad Nu- midas, pag. 269. Ungi quoque necesse est cum, qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, idest, unctione, esse unctus Dei, & habere in se gra- tiam Christi possit. Nec aliquem moveat, quod eo loci addit Cyprianus, Porro autem Eucharis- tia est unde baptizati unguuntur, oleo in altari sanctificato. Non enim Eucharistia est proprie oleum, ut visum Rigaltio, & Fello, deceptis mendosa editione, quæ habet, oleum in altari san- ctificatum, sed Eucharistia est id, unde oleum sanctificatur, idest, in Altari & inter sacrificii preces: quare Cyprianus sequitur, Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Unde nec unctio spiritua- lis apud hæreticos potest esse, quando constat oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos om- nino non posse. VII. Cyrillus Jerosol. catech. 3. mystag. pag. 523. Et vobis (inquit) postquam ex aquis sacri lavacri adscendistis, datum est chris- sma, quod imaginem gerit illius, quo unctus est Christus: hoc autem est Spiritus sanctus: καὶ ὑμῶν ὁμοίως ἐναβεβηκοσιν ἀπὸ τῆς κλυμνήδρας τῶν ἱερῶν ναμάτων, ἐδόθη χρίσμα τὸ ἀντιτυπεῖν ὃ ἐχρίσθη Χρῖστος, ὅσο δὲ ἐστὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. Et pag. 257. Ut enim Saviour per baptismum, & illum sancti Spiritus adventum egressus in præ- lium devicit adversarium: sic & vos post sacrum baptismum & Chrisma mysticum induti armis sancti Spiritus, adversus oppositam vobis potestatem

consistitis, & praeliamini, dicentes: Omnia possum in eo, qui me confortat, Christo. ὡς πὲρ γὰρ Χριστὸς μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ πῶν τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἐπιφοίτησιν, ἐξελθὼν καταγωνίσασθαι τὸν ἀντικείμενον. ἔγω καὶ ὑμεῖς μετὰ τὸν ἱερὸν βάπτισμα, καὶ τὸ μουσικὸν χρίσμα εὐδεδυμένοι τὴν πανοπλίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἵστασθε πρὸς τὴν ἀντικείμενην δύναμιν, καὶ ταύτην καταγωνίζητε λέγοντες, πάντα ἰσχύω ἐν τῷ εὐδὲ νανεύει με Χριστῷ. Plura in ista Catechesi leguntur adeo aperta, ut Kemnitiuss Sacramentum Confirmationis appellaverit *Chrisma Cyrillianum*. VIII. Ambrosius de Myst. cap. 6. num. 29. hæc habet: Post hæc utique adscendisti ad Sacerdotem: considera quid sequutum sit. Nonne illud quod ait David: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron? Lib. 2. de Sacr. cap. 7. num. 14. Ergo misisti, venisti ad Sacerdotem: quid tibi dixit? Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te ungit in vitam æternam. Et lib. III. cap. 1. Accipis autem μύρον, hoc est, unguentum supra caput, &c. Nolo hic rem agere cum Sirmondo, qui confirmationem primis sæculis datam putat sola manuum impositione: adversus heterodoxos nunc decerto tam exquisitis testimoniis me communiens. Istic enim Sacerdotem Ambrosius appellat Episcopum, quod constat simplici locorum inspectione, in quibus aliquando legitur summus Sacerdos, ut cit. cap. lib. 2. paullo post verba præcitata. Allucinatur ergo Dallæus scribens loqui Ambrosium de unctione, quæ fit a presbytero. Errat etiam, dum consignationem illam recenser inter ceremonias baptismi, quum de ea ita prosequatur Ambrosius lib. 3. cap. 2. n. 8. Sequitur spirituale signaculum, quod audistis hodie legi quia post fontem superest, ut perfectio fiat; quando ad invocationem Sacerdotis Spiritus sanctus infunditur. IX. Hieronymus Luciferiano dicenti, An nescis etiam Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis manus imponantur, & ita invocetur Spiritus sanctus? Respondet 2. p. tom. IV. pag. 295. Non quidem annuo, hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt Episcopus ad invocationem sancti Spiritus excurrat. Addit baptizatos in Ecclesia, nisi per manus Episcoporum, non accipere Spiritum sanctum. Quod pariter demonstrat ex cap. VII. Act. Ap. S. P. Augustini testimonia plurima collegerunt. Hieronymus Torrentis in Confess. August. lib. 3. cap. 5. & Augustinus a Monte Ilcino, cujus egregium contra hæreticos Opus ante annum 1560. improbo labore conscriptum inter inedita delitescit. Lib. 2. contra lit. Petiliani cap. 104. num. 239. ita Augustinus loquitur: Et in hoc unguento (de quo Lucæ xxiv. 47.) Saera-

mentum chrismatis vultis interpretari: quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus, sed potest esse & in hominibus pessimis, idest, quantum ad characterem. Vide lib. III. de Baptismo cap. 16. n. 21. lib. xv. de Trinit. cap. 26. num. 46. in Pl. cxli. numer. 9. & quæ produximus præcedenti prop. 1. Denique Theodoretus (hos enim collegisse sufficiat) in Cantica tom. 1. pag. 1002. exponens ea verba, Unguentum effusum nomen tuum, inquit: Si magis etiam mystice vis intelligere, sacri baptismatis mysterium recordare, in quo qui initiantur, post tyranni abnegationem, & regis confessionem, veluti signo & nota quadam regia, spiritualis unguenti chrismate inuncti sub ea visibili unguenti specie invisibilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt. Εἰ δὲ βέλαι καὶ μουσικώτερον νοῆσαι, ἀνάμνησον σουτὸν πῶς ἱερὰς μουσαγωγίας, ἐν ᾗ οἱ πελάγιοι, μετὰ τὴν ἀρνήσιν τοῦ τυράννου, καὶ πῶν τοῦ βασιλέως ὁμολογίαν, ἰσχυρὰ σφραγίδα πνὰ βασιλικὴν δέχονται, τὴν πνευματικὴν μύρον τὸ χρίσμα. ὡς ἐν τύπῳ τοῦ μύρου τὸν κόρατοι τοῦ παναγίου πνεύματος γάριν ὑπὸ δέχοντο. Ergo Patres, ut ex accurata horum testimoniorum ponderatione facile quisque deprehendit, in manus impositione & in chrismate, quo baptizati per Ecclesiæ Antistites linuntur, agnoscunt divinum signaculum, invisibilis gratiæ typum, subministrationem virtutis ad dæmonem propulsandum, unctionem Dei & gratiam Christi, fidei confirmationem, ac donum Spiritus sancti. Certe qui tam amplis magnificisque notis delineant Confirmationem, atque in ea describunt visibilia signa gratiarum, connumerant illam inter Catholicæ Ecclesiæ sacrosancta signacula. Non ergo otiosa ceremonia est, non ritus aut appendix baptismi, non inventum Melchiadis, alteriusve Pontificis, non denique commentum scholasticum, aut posterorum sæculorum figmentum.

Facit denique ad confutationem hæreticorum, quod ostendimus lib. xxx. cap. 5. Ecclesias omnes, Romanam matrem ceterarum, Africanam, Græcam, Æthiopicam, Coptam, aliasque omnes cum Occidentis, tum Orientis, immo & plerosque Novatorum conventus, nobiscum in Sacramentis enumerandis convenire: & quod hostes veritatis nequeant ostendere quis inter mortalium primus Sacramentum istud ceteris accensuerit. At juxta saluberrimam Augustini regulam lib. 2. de Bapt. cap. vii. num. 12. quod universa tenet Ecclesia, nonnisi ab Apostolis creditur traditum & commendatum. Apostoli ergo nobis sacramentum Confirmationis commendaverunt; Apostoli tradiderunt doctrinam, quam propugnamus: atque, ut agebat Tertullianus de Præscript. cap. 21. Constat omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis, mat-

triticibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem quod Ecclesiae ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo accepit: omnem vero doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum, & Apostolorum, & Christi, & Dei.

REFELLUNTUR OBJECTIONES.

Quoniam præcipua hæreticorum argumenta aut præcitato capite 5. libri tricesimi fuerunt refutata, aut præoccupata in hoc ipso; erunt summarim & quambrevissime perstringenda. Contendunt itaque primo, argumenta a nobis allata esse fracta prorsus & imbecillima: quæ proferuntur ex Scriptura, quoniam ibi de dono linguarum fit sermo; cumque istud modo cessaverit, consequitur impositionem manuum otiosam jam esse, & quæ nulli usui sit, ceremoniam. Addunt nullam ibi *chrismatis*, mentionem fieri, ideoque frustra nos inde confingere Chrismatis sacramentum. Quæ vero ex Patribus depromuntur, torqueri a nobis, falso intelligi, & pluris quædam, quam sit opus, æstimari. Enimvero permulti Confirmationem describunt tamquam ceremoniam baptismatis, cum ajunt neophytos statim post lavacrum unctione obliniri; ipsique unctioni tribuunt baptismatis effecta, gratiam, animæ signaculum, & spiritum sanctitatis. Alii autem Patres, maxime Apostolicis temporibus proximiores, de sacro chrismate ne quid quidem; ut Justinus, Athenagoras, Tatianus. Nonnulli e cœnosis rivulis errorem biberunt, ut Tertullianus in Montani deliramenta prolapsus, & Cyprianus, ut baptismum hæreticorum, ita illorum unctionem reprobans. Quidam denique sub falsis nominibus a nobis ad plebem decipiendam celebrantur, dum Opus de Ecclesiastica Hierarchia Dionysio Areopagitæ, constitutiones Apostolicas Clementi Romano, librum de Initiandis, seu de Mysteriis, & alios sex de Sacramentis Ambrosio adscribimus, nostram ostentantes in pervolutandis, dijudicandisque veterum scriptis, sive fidem malam, sive oscitantiam. Hoc ergo præcipuum adversariorum momentum, quod contentione urgent, ornantque amplificatione verborum. Præterea hæretici negant Ecclesias hac in parte nobiscum consentire, immo & nos invicem pugnare dicunt; quandoquidem sacramentum Confirmationis expunxerunt Novariani, Albigenes, Valdenses, Hussitæ, & ne isti tamquam hæretici contemnantur, non recipit sacramentum istud Ecclesia Græca, ut constat ex Confessione Cyrilli Lucar, cusa anno 1633. typis Genevensibus: nec Æthiopica, ut affirmat in suo Itinerario Alvarez Monachus; nec Armenica, teste Guidone Carmelita. Latini quoque Theologi hac in re non con-

veniunt; nam quidam hoc Sacramentum a Christo, quidam ab Apostolis, quidam in Concilio Meldensi institutum definiunt, ac de materia pariter, & de forma nectunt litigiosas abstrusasque disputationes. Addunt postremo ratiocinationes quasdam; quarum prior est, Confirmationem derogare virtuti & efficacæ baptismatis, cum baptismo adimat Spiritum sanctum, & hunc sibi vindicet. Sequitur affinis altera, fore Sacramentum Confirmationis præstantius & excellentius baptismo, si illi donum Spiritus sancti sit adscribendum. Tertia parum absumilis, cum in baptismo Spiritus sancti gratia, Dei adoptio, & pignus hæreditatis conferatur, sacramentum Chrismatis videri supervacaneum.

His ad hunc modum respondemus. Visibilis illapsus Spiritus sancti argumentum erat virtutis baptizatos corroborantis, ac disseminandi per linguas universas Evangelii; ideoque cessavit, dum Evangelium ubique diffusum non egebat ulterius approbatione miraculorum, deinceps Spiritu sancto absque aspectabili forma per sacrosancta signacula descendente, ut Augustinus docet Tract. vi. in Epistolam Joannis, & in Psalmum 136. Non est ergo impositio manus Episcoporum inutilis, & otiosa; sed adhuc efficax, & invisibilis gratiæ operatrix: alioqui etiam baptismus nunc suo careret effectu, cum Apostolorum ætate ad ejus virtutem monstrandam Act. x. 44. Spiritus sanctus visibili forma descenderit. Alia est enim virtus spiritus interioris vivificans, & confirmans, quovis tempore Christi fidelibus cum adversario luctantibus necessaria; alia exterius effulgens, & ad fidem pertrahens manifestatione signorum, necessaria duntaxat ad fidei primordia, & ad institutionem ac propagationem Ecclesiæ. Ac de primo argumento, quoniam de Chrismate dicendum est infra, hæc tantum. Quod sequitur ad elevandam Patrum auctoritatem, singulis suis partibus labesit, ac perfringitur. Cum enim Patres Confirmationi gratiam conferendi vim tribuunt, illamque Augustinus in genere visibilium signaculorum appellat sacrosanctam, comparatque baptismati, non utique inter ritus ac variabiles ceremonias ipsam confirmationem connumerant: nec talis censenda est, quod olim neophyti statim post baptismum confirmarentur; siquidem & aliquando eis porrigebatur Eucharistia, quam tamen esse ritum baptismi neque Calvinus, neque Kemnitius, neque Dallæus, neque hæreticorum quispiam concedet. Confirmabantur vero neophyti statim post baptismum, si Episcopi aderant: nam quos baptizavit Philippus, nisi post adventum Petri, & Joannis, non fuerunt consignati; sicuti modo in minoribus urbibus illi, quos baptizant presbyteri, confirmantur in Episcoporum visitatione, quemadmodum scri-

bunt Hieronymus & Gregorius. Cur autem nunc differatur Confirmatio, dicendum infra. De Justino, aliisque, sicut de arcani disciplina, plura diximus Vol. III. pag. 187. Si argumentum istud probaret aliquid, nec Sacramenta forent Baptismus, & Eucharistia, de quibus nec γρῦ, nec μὲν, sive apud Athenagoram, sive apud Tatianum: hi nimirum pro Christianis ediderunt apologias, calumnias, falsaque crimina propulerunt, nec religionis mysteria Ethnicis exposuerunt. Quod si his inter mortales degentibus nec audiebatur nomen Confirmationis aut Chrismatis, unde illud accepere Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, qui ex majorum traditione, & Ecclesiastica disciplina illius meminerunt? At, inquit, Tertullianus Montanista fuit, ac Cyprianus erravit. Quid vero inde? Nec ullus veterum inter Montanistarum portenta connumeravit Chrismatis sacramentum; nec Tertullianus defecerat ad Montanistas, quando scripsit librum de Baptismo adversus Quintillam: quod non solum animadverterunt Petrus Allix in disert. de vita & scriptis Tertulliani; Dupinius in nova Bibliot. tom. I. pag. 138. & Guilelmus Cave in sæculo Gnostico pag. 57. verum etiam probatur ex quo eo in libro cap. 17. damnet ministerium mulierum in solemnī baptismo, quod Cataphrygum, & Montanistarum opponitur disciplinæ. In Cypriano damnant quidem omnes anabaptismum, chrismatis unctionem nequaquam: immo si hanc factam ab hæreticis tradidisset repetendam, quod inquireretur posthac, non illam tamen denegasset; sicut nec denegavit sacramentum baptismi, dum propugnavit esse iterandum. Scripta vero supposita non alio fine laudavimus, nisi ad stabilendam communem, receptamque temporum, quibus prodierunt, traditionem. Quamquam ergo concedamus Apostolicas Constitutiones falso inscriptas Clementis; nemo tamen inficias ibit, præcessisse illas quartum sæculum, nec invicte ostendet non esse idem opus, quod ab Eusebio I. III. H. E. cap. 25. appellatur τῶν ἀποστόλων διδασχὴ Apostolorum doctrina, ut sentiunt Nicephorus, Zonaras, & Blastares. Idem affirmo de operibus Dionysii, dato etiam prodisse illa quarto exeunte sæculo; tamen si quæstio de scriptis Dionysianis in utramque partem magnis animorum contentionibus agitur. Saltem ergo ex libris Constitutionum, & de Hierarchia Ecclesiastica istud inferas, Sacramentum Confirmationis ante v. sæculum probatum omnibus, quum nemo id reprehenderit iisdem in scriptis, alias plurimum exagitatis; sive scætura germana fuerint, sive spuria. Liber tamen de Mysteriis, sive de iniziandis, tantum abest, quod non sit auctoris optimi, judicii que emunctissimi, ut aiebat in litteris ad Joachimum Vadianum Henricus Bul-

lingerus, aut mangonis cuiuspiam opus, ut visum Roberto Coco, & Dallæo: quin magno Scriptorum consensu attribuitur Ambrosio, nulloque jure ipsimet abjudicatur, ut in Præf. tom. 2. pag. 320. demonstraverunt eximii Benedictini Editores. Qui etiam Præf. altera in libros de Sacramentis, pag. 342. adversus Cocum, Riverum, Albertinum, aliosque perspicue commostrarunt hæreticos frustra opus illud contumeliis, probrisque lacescere: complures scriptionem agnoscere tanquam Ambrosianam, partem negantem hand magis esse probabilem, quam affirmantem; quacunque tandem ætate prodierit (quod evenisse ante sæculum septimum, liquet ex codice ante annos mille exarato apud illustrem Mabillonium p. 7. Musei Italici) referunt Ambrosii sententiis, ac plerumque etiam verbis: dignum denique, quod sancti Doctoris laudetur nomine, & quod in ordine suo & possessione servetur. Atque his objectionem ex Patrum auctoritate fabricatam dissolvimus & contrivimus. Nam quam addunt proximo loco, elidit consensus Ecclesiarum circa numerum Sacramentorum, comprobatus tertio Volumine pag. 185. &, si Ecclesiæ quædam aut schismate, aut hæresi a nobis sejunctæ numerum illum decurtant, meminerint Refractarii juxta monitum Tertulliani, investigandam esse doctrinam Catholicam in Ecclesiis Apostolicis, matricibus, & originalibus. Addam modo Confessionem Cyrilli Lucar fuisse refutatam ab Ecclesia Constantinopolitana anno 1635. in Synodo Beræensi 1638. in Synodo Leucosiz 1668. in Jerosolymitana 1672. eique opponi Simeonem Thessalonicensem Episcopum, Gregorium Protosyncellum, Hieremiam Patriarcham Constantinopolitanum, aliosque; de quibus adeas Witassium pag. 229. & Scriptorem de Re Sacramentaria pag. tom. I. 288. Fidem quoque Armeniorum asseruerunt Uscanus Episcopus Erivanensis, Jacobus Armeniorum Patriarcha, Onufrius Archiepiscopus Ametensis, superiori sæculo contra Novatorum mendacia, ut post Auctorem Operis de Perpetuitate fidei, scribunt præclari, accuratique Theologi, quos nuper commemoravimus. Mitto quæ de Novatianis, Valdensibus, & Wicleffis priori capite sunt prænotata. Ad postremas denique ratiocinationes respondeo cum Petro Damiano serm. I. in Dedicat. Eccl. In baptismo spiritus sanctus datur ad veniam, hic ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hic virtutibus præmunimur. Profecto si derogaret baptismi Sacramentum, quod confert novam perfectionem divinorum donorum, nec Eucharistia esset recipienda. Si hæc nutrit & mentem saginat; Confirmatio addit vires, animumque corroborat. Stat ergo sua cuique sacramento virtus, & efficientia, ut diximus lib. xxx. cap. 5. ubi etiam

LIBER TRICESIMUS
ex humanæ vitæ adminiculis comprobatus est
numerus septem Sacramentorum.

SCHOLIION.

„**N**Equaquam Canones omnes collegimus
„ quibus Catholica veritas superius demon-
„ strata corroboratur. Extat enim de consecrat.
„ dist. 5. can. 1. Definitio S. Urbani I. Omnes
„ fideles per manus impositionem Episcoporum Spi-
„ ritum sanctum recipere debeant, ut pleni Chri-
„ stiani inveniantur; quia cum Spiritus sanctus
„ infunditur, cor fidele ad prudentiam, & con-
„ stantiam dilatur. Item eadem dist. 5. can. 3.
„ Definitio S. Melchiadis: De his vero, super
„ quibus rogastis vos informari, idest, utrum ma-
„ jus esset Sacramentum manus impositio Episco-
„ porum, aut baptismus, scitote utrumque magnum
„ esse Sacramentum. Et sicut unum a maioribus
„ fit, idest a summis pontificibus, quod a mino-
„ ribus fieri non potest; ita & majori veneratio-
„ ne venerandum & tenendum est. Sed ita con-
„ iuncta sunt hæc duo Sacramenta, ut ad invi-
„ cem, nisi morte præveniente, nullatenus possint
„ segregari, & unum sine altero rite perfici non
„ potest. Hi tamen duo Canones, quamvis in-
„ ferti Decreto, atque primo SS. Conciliorum
„ Volumini, deprompti sunt tamen ex Episto-
„ lis Isidorianis; atque de iisdem memoria re-
„ perenda sunt, quæ scripsimus lib. 20. cap. 18.
„ Duo tamen ex duplici hoc Canone, spurio
„ licet, ab Ecclesia Romana recepto, inferri
„ necesse est; unum scilicet id, quod asseritur,
„ unum sine altero Sacramento perfici non posse,
„ spectare ad antiquiora illa tempora, in qui-
„ bus baptizati statim confirmabantur. De qua
„ consuetudine præcitatus Tertullianus in libro
„ de Baptismo cap. 7. Exinde egressi de Lavacro
„ perungimur benedicta unctione de pristina disci-
„ plina; alique, de quibus legendus in adno-
„ tationibus ad Sacramentarium S. Gregorii Ma-
„ gni eruditus Hugo Menardus. Atque hanc
„ disciplinam confirmandi Neophytos statim post
„ collatum baptismum, perseverare etiamnum
„ apud Græcos, horum Ritualia, & Jacobi Goa-
„ rii adnotationes commonstrant. In Ecclesia
„ autem Latina vetusta illa consuetudo defuit,
„ quando etiam puerulis, & absente Episcopo,
„ cœpit baptismus administrari. Videatur Van-
„ Espen p. 2. tit. 3. de Sacramento Confirm. cap.
„ 1. num. 5. Alterum, quod inde inferitur est,
„ magna veneratione hoc Sacramentum tenendum
„ esse, atque suscipiendum; ideoque graviter
„ illos peccare, qui illud contemnunt, aut ne-
„ gligunt, prout declarabo hoc eodem libro ca-
„ pite octavo.
„ Ad vetustissimam Traditionem testimoniis
„ Patrum corroborandam non abs re erit per-

SECUNDUS CAP. II.

15

„ legere epistolam S. Cornelii Romani Pontifi-
„ cis ad Fabium Episcopum Antiochenum, quæ
„ extat apud Eusebium libro 6. Eccl. Hist. cap.
„ 43. in qua Epistola hæc de Novatiano, qui
„ schisma tertio Ecclesiæ Sæculo conflavit, le-
„ guntur: Cum ab Exorcistis foveretur, in mor-
„ bum gravissimum collapsus, dum jam jamque
„ moriturus creditur, in ipso in quo jacebat le-
„ ctulo perfusus baptismum suscepit, si tamen hu-
„ jusmodi baptismum suscepisse dicendus est.
„ Sed neque postquam liberatus est morbo, reliqua
„ percepit, quæ juxta Ecclesiasticam regulam per-
„ cipi debent: neque ab Episcopo consignatus est.
„ Hoc autem signaculo minime percepto, quo tan-
„ dem modo Spiritum sanctum potuit accipere?
„ Ven. Baronius ad annum Christi 367. profert
„ vet. Inscriptionem, Picentie legitimæ Neo-
„ phytæ die 5. Kal. Sept. consignatæ a Liberio
„ Papa.

CAPUT III.

Quando Sacramentum Confirmationis fuerit
a Christo institutum.

OBJICIENTIBUS hæreticis diffidia Schola-
sticorum circa institutionem, ac materiam
Sacramenti Confirmationis nec verbum duximus
reponendum, quod fidei decreta referri nequa-
quam debeant ad hominum opiniones, & pla-
cita. Nunc de hac re inquirentibus brevi satis-
faciendum est, de institutione temperanter, &
summatim dicendo. Ac primo Sacramentum istud
fuisse institutum a Christo, nec posse oppositum
teneri post Synodum Tridentinam absque nota
hæresis, fideique jactura, videri etiam certum,
positumque extra dubitationem, quod præfata
Synodus canone primo sess. vii. de institutione
propria, & immediata loquatur, demonstratum
est cap. viii. libri tricesimi. Itaque errarunt,
(ut dixi ibidem) qui scripserunt sacramentum
chrismatis in Concilio Meldensi fuisse institutum.
Hoc enim Concilium sedente Sergio II. anno
Christi 845. coadunatum est; quando scilicet de
Sacramento isto scriptores quamplurimi pertra-
ctaverant. Deinde inter lxxx. ejusdem Concilii
canones, & capitula, nihil extat ad institutio-
nem hanc pertinens. Animadverto insuper sup-
poni ab eodem Concilio sacramentum hoc institu-
tum can. 44. quo vetat, ne Chorepiscopus sanctum
chrisma, sanctumque paraclitum Spiritum, solis Epi-
scopis juxta decreta Innocentii, (sedit Innocentius,
cujus decreta supra produxi, ab anno 402. ad an-
417.) tribuere debitum, tradere tentet, nec Eccl-
sias consecret, &c. & canone proximo 45. quo
jubet, ut nemo Episcoporum, vel quilibet minister
Ecclesiasticus propter sacrum chrisma aliquid mu-
neris

neris accipiat. Videtur Purchardi decreta lib. iv. & tom. vii. Concil. coll. Lab. p. 1833. Verum est, in eodem Concilio præcipi canone 46. *ut nemo sacrum chrismia, nisi in V. Feria majoris septimane conficere præsumat.* At si hoc Alensi, aliisque perpauca occasione præbuit erroris, apparet hos oscitanter canones pervolutasse, cum nihil novi ibidem præcipiatur, nec extet vestigium aliquod pristinae institutionis. Hanc etiam ad Apostolos quidam immerito retulerunt, cum institutor Sacramentorum omnium sit Christus, eaque partitio *immediata*, ac *mediata* institutionis nata videatur in scholis; sitque proprie *institutor*, idem, ac qui incipit, statuit, decernit, & *instituere* ἀρχεσθαι, ἐπιβάλλειν, ut dixi tom. 3. pag. 193. Accedit, quod Concilium Tridentinum institutionem a promulgatione distinguit, sess. xiv. can. 1. & Vavrense celebratum anno 1368. a Petro Narbonensi, & Gaffredo Tolosano Archiepiscopis, ac generali Vicario Arnaldi Archiepiscopi Auxitani, cap. 2. de Fide Catholica ita loquitur: *Porro sacramenta instituere, quæ ex sui institutione, & sanctificatione contineant invisibilem gratiam, competit soli Christo: qui solus potestatem excellentiæ sibi retinuit, potestatem ministerii Apostolis, & ceteris succedentibus dedit. Quæ igitur instituta sunt ab Apostolis & successoribus eorundem, ut benedictio aquæ & panis, consecrationes virginum & altarium, & cetera hujusmodi: non sacramenta propria, sed sacramentalia dici debent. Omnia ergo sacramenta novæ legis Christus per semetipsum immediate instituit. Aliqua tamen, præcipue Confirmationem, & extremam Unctionem per Apostolos promulgavit: sicut de Confirmatione patet in Actibus Apostolorum, xix. capitulo, & de extrema Unctione Jacobi quinto. Vide 2. p. tom. xi. Concil. 1980. Atque hunc locum exscripsi, quoniam quæ præcedenti libro disserui de Institutione Sacramentorum, concordissima definitione comprehendit. Certissimum ergo est a nulla simplici creatura, cujus potestatem excedit gratiæ efficientiam alligare signaculis sensilibus, sed ab eo, cui data est omnis potestas in celo, & in terra, Deo & homine Christo Jesu Confirmationem originem habere suam, ut jam Theologi omnes fatentur, haud dissentiente BENEDICTO XIV. Notif. vi. pag. edit. Bonon. 52.*

Illud potius investigandum foret, quo tempore contigerit hæc institutio, nisi in re admodum obscura, tot adinvenirentur sententiæ, ut est in proloquio, quot capita. Imitandi consilium erat Farvacquesium nostrum, & Vanroy, qui quæstione 2. hujus Tract. fatentur id a se ignorari, de quo neque per verbum Dei scriptum aut traditum, neque per Romanorum Pontificum, & Conciliorum constitutiones, neque per Patrum munimenta possit certi aliquid affulge-

re; maxime quod a sententia dicenda ob causam eandem abstinuerit præcitatus eximius Theologus, & Pontifex clementissimus. Verum cum is de hac quæstione legendos moneat rerum Theologicarum Tractatores, nec opus sit in ejusmodi dubitationibus, quemadmodum in dogmatibus Ecclesiasticis, proferre momenta roboris, & auctoritatis plenissima; dico institutum hoc sacramentum eo temporis intervallo, quo Christus a mortuis redivivus per dies quadraginta cum Apostolis permansit loquens de regno Dei, ut habetur Act. 1. 3. Tenent hanc sententiam Estius in iv. dist. 7. sub finem §. 4. Merbesius Summæ Christ. P. 3. dissert. 2. q. 4. Wistasse pag. 406. & ni fallor, magis in eam propendit BENEDICTUS XIV. ac si velimus tempus magis coarctare, ad illud nempe, quando Christus ait Apostolis Joan. xx. 22. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* Huic opinioni subscribunt Suarez, Henriquez, Layman, Faber, & quos laudat Theologus oculatissimus Basilus Poncius, de Confirmat. P. 1. cap. 4. pag. 26. Trahor vero in hanc sententiam, seu potius opinionem, ob hoc momentum. Existimandum quidem est eo temporis Christum nonnulla Sacramenta, atque inter hæc Confirmationem instituisse, quando promisit Apostolis virtutem supervenientis Spiritus sancti, eis plenam in mysticum Ecclesiæ corpus contulit potestatem, pluraque illis revelavit mysteria, & de Ecclesia magna, occulta, divinaque reſeravit; præsertim si aliud hujus institutionis tempus nequeat congrua, ac probabili ratione assignari. Atqui diebus illis quadraginta, quibus Redemptor cum Apostolis conversatus est, illam eis gratiam, virtutemque promisit, quam in nobis operatur per sacrosanctum Confirmationis signaculum, ut constet ex Lucæ xxiv. 49. Act. 1. 8. omnem illis in Ecclesiam dedit auctoritatem, ut liquet ex Joan. xx. 21. atque iis diebus, ut inquit serm. 1. de Asc. cap. 2. sanctus Leo, *magna in eis confirmata sacramenta, magna sunt revelata mysteria*, ad alia autem tempora nequit talis institutio referri. Eo itaque labente tempore sacramentum Chrismatis fuit institutum. Revera si institutum est alio tempore, istud, quæso, designent nobis Theologi. Institutum inquit complures apud Henriquez lib. iii. cap. 1. num. 5. & Basilium Legionensem p. 22. cum Dominus Matth. xix. 13. parvulis manus imposeret; quoniam impositio manus est ipsum chrismatis sacramentum. Sed imbecillis est ista ratio, quia nec omnis impositio manus confirmatoria est, ut dixi cap. 1. nec decebat aliquem confirmari ante Apostolos, & ante adventum Spiritus sancti, nec fortasse illi parvuli erant regenerati baptismo, atque hujus proinde Sacramenti capaces. Sane nullus, quem legerim, aliam

hic impositionem manus accepit, quam consue-
tam apud Hebræos, penes quos adolescentuli
exemplo Ephraim & Manasse Gen. xlviii. 14.
a maioribus imposita capiti manu benediceban-
tur, ideoque Chrysostomus apud Possinum in
symbolis pag. 265. ait parvulos illos Domino
fuisse oblatos, *ἵνα εὐλογηθῶσι διὰ τῆς ἐπαφῆς
τῶν χειρῶν τοῦ Σωτῆρος*, ut benedicerentur *contactu
manuum Salvatoris*. Vix ergo Matth. xix. Con-
firmatio designata est *τυπο*, ac *symbolo*, non in-
stitutione, aut mandato. Quidam putant Con-
firmationem institutam ante passionem, cum ait
Dominus Joannis xvi. 7. *Si enim non abiero, Pa-
raclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mit-
tam eum ad vos*: in qua sententia videtur S.
Thomas q. 72. art. 1. Puteanus noster in eam-
dem quæst. dub. 2. concl. ult. Dominicus Soto
in iv. dist. 7. art. 2. At nil aliud ibi apparet,
quam promissio gratiæ, repetita cap. xiv. 26.
xv. 26. & post passionem, Lucæ xxiv. 49. nec
aliud ibi docet revera Angelicus, dum ait Do-
minum tunc instituisse hoc Sacramentum *non
exhibendo, sed promittendo*; quod eximius Estius
putat ita esse accipiendum, ut Christus præsen-
tia sua minime exhibuerit Confirmationem, sicut
exhibuit baptismum & Eucharistiam. Sequere-
tur quoque ex ea sententia, quod sicut promif-
sio illa Jo. xvi. in dies Pentecostes completa
est; ita tunc temporis exhibitione Spiritus san-
cti foret instituta Confirmatio. Promissionem au-
tem ad institutionem Sacramentorum non suffi-
cere inde constat, quod promissio multiplex sit,
institutio una; quod hanc eandem promissionem
in Prophetis inveniamus, maxime Is. xlv. 3.
& Joelis ii. 28. quod etiam gratiam baptisma-
tis expresse Christus, Joan. iii. 5. alloquens
Nicodemum, nec tamen tunc institutus fuerit
baptismus, quem ipsemet S. Thomas q. 66. art. 2.
in Jordane institutum esse pronuntiat. Quidam
præterea hanc institutionem factam putant in
ultima cœna, ut Suarez disput. 32. sect. 2. Mau-
rus tract. xvi. q. 114. Matrius disput. 2. q. 8.
Gavardi de Confirmat. q. 1. art. 1. atque hi
præsertim ducuntur auctoritate Fabiani Epist. 2.
cap. 1. ubi legitur: *In illa die Dominus Jesus,
postquam cœnavit cum discipulis suis, & lavit
eorum pedes, sicut a sanctis Apostolis prædecesso-
res nostri acceperunt, nobisque reliquerunt, chrisma
conficere docuit*. At primum a criticis Fabiani
Epistola amandatur inter apocrypha. Deinde in
hoc decreto nihil apparet aliud, quam chrisma-
tis consecratio & consecratio, quæ & nostra æta-
te, atque ex perantiqua disciplina fit quinta
seria majoris hebdomadæ, collocato Corpore Do-
mini super altare; propterea quod, ut supra
animadverri ex Epistola lxx. Cyprianica, visum
veteribus Chrisma in altari, coram Eucharistia,
ac inter sacrificii preces esse benedicendum. Quem
Berti Theol. Tom. VII.

vero in finem benedictio & consecratio chrisma-
tis traderetur postrema cœna, necesse non erat
statim manifestare discipulis, quibus plura post
resurrectionem erant revelanda, præsertim cum
chrismatis usus sit multiplex, puta in Episcopis
inungendis, in consecrandis altaribus, in consi-
gnandis neophytis. Nec probabilitate caret Ec-
clesiam, ad quam diximus spectare institutionem
sacramentalium, in cœna Domini perficiendam
statuisse consecrationem illam chrismatis, aut
spectantem figuras veteres, idest, obsignationem
ostii, & superliminaris domorum, factam in esu
agni; ut lib. v. de Divinis Officiis cap. 17. scri-
bit Tuiriensis Abbas Rupertus, aut memorem
unguenti, quod ante biduum Paschæ Maria, ad
caput, pedesque Salvatoris profudit, ut censent
Isidorus, Rabanus, & Alcuinus in Collectione
Romana de divinis Officiis pag. 10. 47. & 292.
aut denique memoria repetendo, Dominum per-
acta cœna digressum *in monte olivarum*, ad præ-
signandum quod chrismate confirmandi essent,
qui in morte ejus baptizarentur, ut scripsit Ve-
nerabilis Beda lib. vi. in Lucam cap. 6. Tho-
mas Valdensis lib. 2. de Sacram. cap. 113. &
Dominicus Soto in iv. dist. vii. quæst. unica,
art. 2. Postremo retulerunt nonnulli institutio-
nem hanc ad diem Pentecostes; sed prorsus im-
merito, primum quia Apostoli eo die, non *per
visibile signaculum*, sed singulari miraculo rece-
perunt Spiritum sanctum; deinde quia tunc ap-
paruit potius Confirmationis effectus, quam in-
stitutio; tandem quia decebat sacramenta, quæ
Redemptionis nostræ, & novi Testamenti sunt
pars præcipua, a Christo institui, priusquam
cælum conscenderet. Refutatis itaque opinionibus
ceteris, ea præferenda est, quam studui ha-
ctenus propugnare.

Videntur duo tantum argumenta militare ex
opposito. Primum, quia Joannis xx. 22. illis
verbis, *Accipite Spiritum sanctum, quorum remi-
seritis peccata, &c.* dedit Christus Apostolis po-
testatem absolvendi a peccatis, non consignandi
neophytos. Alterum, quod Concilium Senonen-
se celebratum adversus Lutheranos anno 1528.
Parisiis ab Antonio a Prato S. R. E. Cardina-
li, Senonensi Archiepiscopo, & Germaniæ, Gal-
liarumque Primate, decreto x. inquit: *Nec ob-
scurius quidem Sacramentum Confirmationis Chri-
stus instituit, cum parvulis manus imposeret*. His
tamen facile occurritur. Non enim nos ex cap.
Joannis xx. produximus versum 22. *Accipite Spi-
ritum sanctum, &c.* sed indicavimus tantummo-
do versum præcedentem, *Sicut misit me Pater,
& ego mitto vos*; atque hunc ad hoc tantum ut
appareret collatam Apostolis post resurrectionem
Domini plenam Episcopalis muneris potestatem:
cujus tamen argumentum est illa quoque reti-
nendi absolvendique peccata facultas, Institutio-
nem

nem vero Confirmationis factam eo temporis arbitramur, quod videatur illud magis idoneum, simulque in eo inveniamus revelationem mysteriorum, auctoritatem Antistitum, promissumque Spiritus sancti munimen; opiniones denique aliorum innitantur enervatis magis, & infirmioribus conjecturis. A sententia autem Synodi Senonensis, eodem jure fas nobis erit discedere, quo illi adversantur, qui aut in coena Domini, aut in die Pentecostes, aut alio ante passionem tempore hanc institutionem constituunt, tametsi erga omnes obsequentissimi respondemus ea in Synodo dici Confirmationem institutam Matth. xix. designatione quadam, ac symbolo. Excipimus eadem reverentia Doctorem Angelicum idem, quod Senonensis Synodus, scribentem in iv. dist. vii. q. i. art. 2. maxime quod sententiam hanc refellunt doctissimi Thomistarum, Dominicus Soto eadem dist. pag. 356. Gonet disput. vi. de Sacram. art. 1. §. 3. Contentonius dist. iv. capite 2. specular. 1. alique asserentes Sacramentum Confirmationis institutum in nocte Coenae: immo Cardinalis Gotti tom. xiii. num. 8. pag. 90. sententiam illam amplectitur, quam nos defendendo ad exitum quaestionem istam produximus.

C A P U T IV.

An impositio manus, & chrisma sint hujus Sacramenti essentialis materia?

GRAVIOR praecedenti est quaestio de materia Confirmationis, quamvis Theologi concordissime teneant, eam esse sive manus impositionem, sive chrisma, sive utrumque simul, atque id fides Catholica profiteatur adversus Lutherum, Kemnitium, Calvinum, Dallæum, aliosque hæreticos, unum, idest, *impositionem manus*, posteaquam cessavit visibilis illapsus Spiritus sancti, tanquam ceremoniam inutilem reprobantes; alterum, nempe *unctionem Chriftatis*, appellantes oleum Diaboli mendacio pollutum, pinguedinem foetore anhelitus inquinatam, & perungendis calceis (tanta est perditissimorum hominum impudentia) absque labe sacrilegii addicendam. In sola itaque impositione manuum constituunt hujus Sacramenti materiam Petrus Aureolus, Isaacius Habert, Jacobus Sirmondus, Sambovius, Nicolaus L'Herminier: qui tamen fatentur unctionem esse antiquissimam, nec ullo pacto prætermittendam. Statuunt e contra materiam ipsam in Chriftate S. Thomas; cui subscribit haud exiguus numerus Scholasticorum, inter quos nostratum omnes, Pontius, Farvacquesius, Vanroy, Gibbon, Gavardi, alique; nec non Bellarminus, Maldonatus, Ysambertus, Petrus Aurelius, Beyer, Arcudius; quorum

plures Chrifta receptum censent loco impositionis manus, ut videntur innuere Œcumenius, & Synodus Moguntina. Quidam utramque materiam disjunctive existimant essentialem, adeo ut sufficiat unam, vel alteram adhibere, ut Ruardus Tapperus, & Joannes Morinus, qui in Opere posthumo de Confirmat. contendit a Græcis solum chrisma, Latinis vero chrisma cum impositione manus fuisse semper adhibitum. Per multi denique adæquatam confirmationis materiam statuunt simul in impositione manus, atque in chriftate; in quam sententiam conspirant recentiorum doctissimi, Merbesius p. 3. dissert. 2. q. 5. Natalis Alexander de Sacram. Conf. cap. 1. art. 2. Gaspar Juenin dissert. 3. q. 2. cap. 3. Ludovicus Habert cap. 3. §. 1. & 2. Cardinalis Gotti q. 1. dub. 1. Honoratus Tournely q. 1. art. 3. Carolus Vitasse, aut qui hujus Tractatus prosequitur q. 2. art. 3. sect. 5. & 6. Auctor Operis de re Sacramentaria quaest. 3. cap. 1. & 2. Angelus Maria Canali quaest. 2. cap. 2. Antonius Boucat dissert. 2. Concl. 1. quos communistratis locis recenseo, ut sententiae cui arbitror adhærendum, quisque facilius adinveniat rationum munimenta, atque auctoritatis præsidia.

PROPOSITIO I. Manus impositio est sacramenti hujus *materia essentialis*.

Demonstratur primo: Illa est in sacramento Confirmationis *essentialis materia*, per quam confirmatis confertur gratia Spiritus sancti, quam muniuntur ad pugnam, & in fidei confessione corroborantur: At per *impositionem manus* obsignatis hujusmodi gratia confertur. Ergo manus impositio in Sacramento Confirmationis est *essentialis materia*. Propositio prior est certa; quid enim *materia* nomine intelligimus, nisi rem subjectam sensibus, quam ex præscriptione Domini, Apostolica traditione, & Ecclesiae consuetudine adhibemus in sacramentis conficiendis, ad gratiam spiritalem suscipientibus conferendam? Probatum itaque minor: Apostoli per manus impositionem dabant *Spiritum sanctum*, non donum linguarum duntaxat ad Evangelii testimonium, & ædificationem credentium, sed virtutem quoque supervenientem regeneratis, ac interius illos perficientem, ut fidem palam profiterentur, pluraque incommoda, atque dispendia invicte subirent: quod demonstrari verbis illis Act. viii. 17. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*, constat ex præcedenti secundo capite. II. Dicit nequit Apostolos quidem, at non illorum successores Episcopos eam gratiam dedisse per *manus impositionem*; siquidem veteres, quorum testimonia ibidem produximus, expresse, plane, & perspicue testantur, ut olim Apostolos, ita Episcopos omnes, dum baptizatis manus imponunt, conferre illis *Spiritum sanctum*. Ita nimirum doceat

cent Cyprianus Epist. 73. ad Jubajanum : *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, praepositis Ecclesiae offerantur, & per nostram orationem, ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur.* Ita Hieronymus adversus Luciferianos : *In Ecclesia baptizatus, nisi per manus Episcopi, non accipit Spiritum sanctum.* Ita Augustinus lib. xv. de Trin. cap. 26. *Quem morem in suis praepositis etiam nunc servat Ecclesia.* Ita Innoc. III. cap. Cum venisset, &c. III. Idem ex aliorum Patrum traditione deducitur. Tertullianus initio viii. capitis de baptismo, *Dehinc (ait) manus imponitur, per benedictionem advocans & invitans Spiritum sanctum : & de Resurrect. carnis cap. 8. Caro signatur, ut & anima muniatur : caro manus impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur.* Eusebius Gallicanus Episcopus hom. in die Pentecostes, quam alii adscribunt Eucherio, alii Hilario Arelateni, qui ambo saeculo v. floruerunt, allatis Isaiae verbis, *Effundam de spiritu meo super omnem carnem,* inquit : *Advertamus summae divitiae bonitatis : quod nunc in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populo donavit universis.* Extat tom. vi. Bibl. PP. pag. 649. Primasius Atrinetinus in Bizacena provincia Episcopus, Commen. in Epist. ad Hebraeos cap. vi. in ea verba, *baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum,* haec habet Bibl. PP. tom. x. pag. 259. *Impositionem manuum appellat, per quam plenissime creditum accipi donum Spiritus sancti, quod post baptismum ad confirmationem unitatis in Ecclesia a Pontificibus fieri solet.* Gregorius Magnus in Evangelia tom. 1. pag. 1502. de manus impositione inquit, *Per quam Spiritus sanctus accipitur.* Isidorus Hispalensis lib. 2. de Eccles. Officiis cap. 26. pag. 31. *Post baptismum, inquit, per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione.* Praetermitto Theodolphum Aurelianensem, Albinum Flaccum, Amalarium Fortunatum, Rabanum Maurum, Ivonem Carnotensem, aliosque plures a Sambovio in Tract. de Confirmat. collectos, & apud omnes recentiores disputationi, in qua versamur, insertos. IV. Eadem est doctrina Conciliorum. Illiberitanum quippe, de quo supra, can. 38. docet baptizatos ab Episcopo perfici per manus impositionem. Arelatense 1. canone 8. praecipit, ut venientibus ex haeresi, & baptizatis in nomine Trinitatis manus imponatur, ut accipiant Spiritum sanctum : quem canonem accipiendum de Confirmatione scribit Sirmondus, productis quoque verbis magni Leonis Epist. ad Nicetam cap. 7. *Qui baptismum ab haeticis receperunt sola sancti Spiritus invocatione per impositionem manuum confirmandi sunt.* Vid.

tom. 1. Conc. pag. 1567. Sed quae ad haeticos spectant, peculiarem postulant tractationem. Colonienae autem Concilium an. 1536. p. viii. cap. 8. haec habet : *Itidem dum Sacramentum Confirmationis confertur, docebunt vicarii nostri in Pontificalibus, quid agatur, nempe quod illis ambiatur gratia Spiritus sancti, qua confirmatur tyro adversus Satanae tentationes roboraturque, ut quod corde creditur ad justitiam, re quoque palam confiteatur ad salutem.* Omnes fideles (inquit Urbanus Pontifex Romanus) per manus impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur, quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, & constantiam roboratur. Tom. xiv. Concil. pag. 532. Concilium Moguntinum, celebratum anno 1549. non ut Vittassius, & Auctor librorum de Re Sacram. scribunt, anno 1547. eodem Volum. xiv. p. 676. postquam plura de Sacramento Confirmationis, ejusque gratia decrevit, illam transfundi discrete asseruit per manuum impositionem. Concilium Rhemenae anno 1583. Volum. Conc. xv. p. 891. ita de Confirmatione loquitur : *Quemadmodum humanae militiae tyrones, etsi jam adscripti sint in numerum militum, nondum tamen illis summa belli committitur, nisi fuerint exercitiores ; sic quamvis unusquisque per baptismum catalogo fidelium sit adscriptus, ad diaboli tamen, carnis, mundi-que tentationes perferendas ac superandas, non nisi per impositionem manuum Episcopi plus roboris, & gratiae recipit.* Hujus Synodi decreta confirmata fuere die 30. Julii anno 1584. a Gregorio XIII. Pontifice Maximo. V. Quoniam vero Joannes Morinus de Confirmat. inter Opera posthuma, cap. 4. & 5. pag. 13. & seq. ex Graecis PP. eorumque Euchologiis putat invicte demonstrari, Graecos solum *chrisma*, non manuum impositionem confirmando neophytos adhibere, propositio comprobanda erit ipsorum Graecorum auctoritate. Firmilianus Caesareensis Episcopus Epistola 75. inter Cyprianicas pag. 304. supposebat utique Confirmationem fieri per manus impositionem, quando ex falsa opinione, quod haeticus non possit valide confirmare & ordinare, inferebat errorem alterum, nempe quod nec valeat baptizare, scribens ; *Sed & ceteri quique haetici, si se ab Ecclesia Dei sciderint, nihil habere potestatis, aut gratiae possunt, quando omnis potestas & gratia in Ecclesia constituta sit, ubi praesident majores natu, qui & baptizandi, & manum imponendi, & ordinandi possident potestatem.* Loquitur autem de illa manuum impositione, per quam Paulus Act. 19. contulit baptizatis Spiritum sanctum : unde infra pag. 308. sic Firmilianus ratiocinatur : *Si in nomine Christi valuit foris baptisma ad hominem purgandum in ejusdem Christi nomine valere illic potuit &*

manus impositio ad accipiendum Spiritum sanctum. Chrysostomus hom. xviii. in Act. Apost. p. 580. ex quo Philippus per impositionem manus non dederit a se regeneratis Spiritum sanctum, infert hanc fuisse peculiarem facultatem Apostolorum, & idcirco idem nunc præstari ab Ecclesiæ præsulibus, non a ceteris baptizantium: Igitur (inquit) hoc erat in Apostolis singulare: unde præcipuos, & non alios videmus hoc facere: τὸ πρῶτον ἦν πῶν ἀποστόλων ὑψαίρετον. ὁ δὲ καὶ τῶν κορυφαίων. ἔκ αὐτῶν πρῶτος ἰδεῖν τὸ πρῶτον ποιῆσαι. Etate ergo Chrysostomi Antistites Ecclesiarum per manus impositionem conferebant Spiritum sanctum, quem etiam Doctor egregius distinguit eo loci a virtute patrandi signa. Theodoretus pariter in Epistolam ad Hebræos cap. 6. de iis, qui crediderunt, ait: Accedunt ad divinum baptismum, & per manum sacramentam accipiunt gratiam Spiritus, προσίαι πῶδεῖν βαπτίσματα, καὶ διὰ τῆς ἱερατικῆς χειρὸς ὑποδέχονται τὴν χάριν τοῦ πνεύματος. Ita tom. i. pag. 418. Joannes Morinus pag. 23. Theodoretum explicat de impositione manuum, quæ præcedit baptismum; sed quis non videt, Theodoretum huic manuum impositioni Spiritum sanctum adscribere, ideoque de materia Sacerdotali, non de cerimonia, rituque accessorio instituere sermonem? Excipit Morinus eadem falsa interpretatione Œcumenium scribentem in Comment. Epist. ad Hebr. pag. 354. Alio modo aggreditur sermonem (Paulus) vocans quidem principium baptismi, & manuum impositionem & signaculum, quæ in eo sunt. ἀλλ' ἑτέρως μετὰ δέουσι τὸν λόγον. ἀρχὴν μὲν τοῦ βαπτίσματος καλῶν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τῶν χειρῶν ἐπίθεσιν καὶ σφραγίδα. At quemadmodum signaculum, ita manuum impositionem notat hoc in loco Œcumenius, quorum utrumque baptismati subsequitur, quamvis juxta veterem consuetudinem simul cum baptismo conferrentur. Atque id eo vel maxime, quod Phorius tria ibidem ex Apostolica doctrina distinguit, credere in Deum, baptizari, & accipere Spiritum sanctum, τὸ πιστεῦσαι ἐπὶ Θεόν, τὸ βαπτισθῆναι, τὸ λαβεῖν πνεῦμα ἅγιον, quorum postremum tribuit manuum impositioni. Expressius loquitur ibidem Gennadius, scribens sequenti pag. 355. Vult autem dicere (Paulus) ut a mortiferis operibus resipiscant, resipiscantes autem in Deum credant, credentes vero baptizentur, baptizati autem seipsos subficiant impositioni manuum Sacerdotum ad participationem spiritus: βλεπεῖ δὲ εἶπεν, ὅτι μετανοοῦν μὲν ἀπὸ τῶν νεκροποιοῦν ἔργων εἰκότως πρῶτον αὐτῶν πρὸς τρεπ. μὲν, μετανοοῦντας δὲ πιστεῖν ἐπὶ τὸν Θεόν, πιστεύοντας δὲ βαπτίζεσθαι, βαπτισθέντας δὲ τῇ πῶν ἱερατικῶν χειρῶν ὑπάγειν ἑαυτοῖς ἐπίθεσιν πρὸς μετασίαν τοῦ πνεύματος. Quibus sane verbis de manus impositione subsequente baptismum sacramentali, & qua participatur Spi-

ritus sanctus, loquitur insertus Œcumenio Gennadius. Accedit Simeon Thessalonicensis, qui in Commentariolo ad Cretenses, edito a Jacobo Pontano, & in Bibl. PP. tom. xxiii. p. 768. ait Deum gratiam impertiri regeneratis mysterio baptismatis, per manuum impositionem, & insufflationem unguenti. Nota Simeonem hunc floruisse sæculo xii. post exortum schisma Græcorum, sub Comnenis Imperatoribus. Postremo Michael Palæologus Græcorum Imperator an. 1274. misit ad Gregorium X. fidei professionem, firmatam a Georgio Acropolita & magno Logotheta, ibique hæc leguntur: Aliud est Sacramentum Confirmationis, quod per manuum impositionem Episcopi conferunt chrismando ren tot. ἄλλο ἐστὶ μυστήριον βεβαιώσεως, ὃ διὰ τῆς ἐπίθεσεως τῶν χειρῶν οἱ ἐπισκοποι φέρουσιν χρίντες τοὺς ἀναγεννώμενους. VI. Hæc omnia suppeditant theologiam quoque rationem. Ea enim est essentialis materia Confirmationis saltem inadæquata, quam talem esse agnoverunt duodecim sæculorum decursu Latini, Græcique Patres. Atqui tam Græci, quam Latini Patres per duodecim Ecclesiæ sæcula agnoverunt manuum impositionem, tamquam materiam Sacramenti Confirmationis. Est igitur manus impositio sacramenti Confirmationis essentialis materia.

PROPOSITIO II. Etiam unctio est hujus Sacramenti essentialis materia, haud secus, quam sit manuum impositio.

Probatum primo ex Romanorum Pontificum definitionibus. Etenim Innoc. I. in Epistola ad Decentium ait, solos Episcopos frontem ex oleo signare, cum tradunt spiritum Paraclitum. S. Leo epist. 88. ad Episcopos pariter spectare affirmat, chrismate baptizatorum frontem signare: quod chrisma serm. iv. de Nativit. appellat Chrisma salutis & signaculum vite æternæ. Item Gregorius Magnus in Sacramentario ait neophytos confirmari, dum Pontifex tincto pollice in chrismate facit crucem in fronte. Innoc. III. cap. Cum venisset, ait: Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur confirmatio. De his vide cap. 2. prop. 2. II. Deinde probatur traditione Occidentalis Ecclesiæ: nam Tertullianus de baptismo cap. 7. Egressi (inquit) de lavacro perungimur benedicta unctio: & infra, In nobis carnaliter currit unctio, sed spiritualiter proficit. Cyprianus Epistola ad Numidas. Ungi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, ut accepto Chrismate, idest, unctio, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Ambrosius de Myst. cap. 6. de Confirmatione exponit hæc Scripturarum loca, Psalm. 132. 2. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, Cant. 1. 2. Unguentum exinanitum est nomen tuum, & ibid. 4. Trabe nos post te, in odorem vestimentorum tuorum currimus; quia nempe per inunctionem Episcopi

omnes in regnum Dei, & in Sacerdotium ungi-
mur gratia spirituali. S. P. Augustinus lib. 2.
contra Petilianum sacramentum chrismatis signi-
ficatum docet in unguento, de quo Lucæ xxiv.
47. & serm. 227. alias 83. de diversis num. 1.
ait: Accessit baptismus, & aqua quasi conspersi
estis, ut ad formam panis veniretis. Sed nondum
est panis sine igne. Quid ergo significat ignis?
Hoc est Chrisma. Oleum etenim ignis nostri,
Spiritus sancti est sacramentum. Idem tract. 111.
in Epist. Joannis num. 5. Unctio spiritualis ipse
Spiritus sanctus est, cujus Sacramentum est in un-
ctione visibili. Et enarrat. 2. in Psalm. xxvi.
num. 2. Unctio ista perficiet nos spiritualiter in it-
la vita, quæ nobis promittitur. Ungimur enim
modo in Sacramen to, & Sacramento ipso præfigu-
ratur quiddam, quod futuri sumus. Theodulphus
denique Aurelianensis de Ordin. baptismi pag.
edit. Sirmond. 52. de baptizatis ait: Quibus
etiam septiformis gratiæ Spiritus per chrismatis
unctionem conceditur. III. Consentunt præterea
Græci PP. quorum testimonia produximus i. ca-
pite, Dionysius, Irenæus, Cyrillus Jerosolymi-
tanus, Theodoretus, quibus accedit Auctor ibi
laudatus Constitut. Apostolicarum. Addo modo
Cyrillum Alexandrinum, qui in Joëlem ad ea
verba, Redundabo torcularia vino & oleo, inquit
tom. 11. pag. 224. Data est nobis ceu in pluvia
aqua vivens sacri baptismatis, & tanquam in
frumento panis vivus, & tanquam in vino san-
guis. Accessit item usus olei, qui per sacram ba-
ptismum in Christo justificatis ad consummationem
conferret. δὲ δὲ παρὰ τὸν ὅτι ἐν τῷ τοῦ Ἰδωρ τοῦ
ζωῶν τοῦ ἁγίου βαπτισματος, ὡς δ' ἐν οἴτῳ ὁ ἄρτος
τοῦ ζωῶντος, καὶ ὡς ἐν ἰνῶ τοῦ αἵματος. προσπεννενται
δὲ ἔτι καὶ ἐλαίου χρεια, συντελεῖσα πρὸς τελείωσιν
τοῦ δικαιωμένου ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ ἁγίου βα-
πτισματος. IV. Ad hæc probatur thesis de-
finitionibus Conciliorum. Florentinum quip-
pe in decreto unionis hæc habet: Secundum
Sacramentum est Confirmatio, cujus materia est
chrisma confectum ex oleo, quod nitorem si-
gnificat conscientiæ, & balsamo, quod odorem si-
gnificat bonæ famæ, per Episcopum benedicto. Et
Tridentinum sess. vii. canone 2. Si quis dixerit
injurious esse Spiritui sancto, qui sacro Confir-
mationis chrismati virtutem aliquam tribuit, ana-
thema sit. An autem ex definitionibus istis con-
sequatur sententiam hanc nostram pertinere ad
fidem, dicendum est paullo infra. Synodus de-
nique Bituricensis celebrata anno 1584. & anno
proximo confirmata a Sixto V. tit. 20 hæc ha-
bet: Nos autem pro igne visibili, qui die Pente-
costes super Apostolos apparuit, oleum sanctum,
materiam nempe ignis ex Apostolorum traditione
ad confirmandum adhibemus, eoque frontes Con-
firmandorum signantur, ne pudeat eos crucem Chri-
sti palam, & aperte profiteri, & in fronte, sicut

in corde gestare. Et canone 2. Nemo dicat chri-
smatis confectionem ab alio, quam a Christo, in-
stitutam esse. V. Ex quibus ita ratiocinamur:
Ea res spectat ad materiam hujus sacramenti
essentialem, quæ est symbolum, & causa spiri-
tualis gratiæ, qua inungimur participatione Spi-
ritus sancti, & quam Concilia & Patres appel-
lant signaculum salutis, justitiæ consummatio-
nem, & id, per quod septiformem gratiam con-
sequimur. Hujusmodi est sacrum chrisma. Ipsum
itaque sacrum chrisma est Sacramenti Confir-
mationis essentialis materia.

PROP. III. In utroque constitui debet ad-
equata hujus sacramenti materia, idest, in ma-
nus impositione, & in chrismate.

Sequitur ex dictis, ac brevi probatur. Tam
manuum impositioni, quam chrismati Patres in-
discriminatim tribuunt gratiæ spiritualis effectum.
Utrumque itaque spectant tanquam rem sensibi-
lem, ad cujus exhibitionem, accedente verbo,
idest forma, sacramentum istud perficiatur. In-
super nonnulli meminere simul materiæ utrius-
que, quemadmodum Tertullianus de Resurrect.
carnis cap. viii. scribens: Caro ungitur, ut ani-
ma consecratur, caro signatur, ut & anima mu-
niatur: caro manus impositione adumbratur, ut &
anima spiritu illuminetur. Et Cyprianus ad Ju-
bajanum, Nunc quoque apud nos geritur, ut qui
in Ecclesia baptizantur, Prepositis Ecclesiæ offe-
rantur, & per nostram orationem & manus im-
positionem Spiritum sanctum consequantur, & si-
gnaculo dominico consummentur. Quo in loco si-
gnaculum ab impositione manuum distinctum est
chrisma, quo in crucis figuram frons illinitur.
Mitto Isidorum lib. 2. de divinis officiis cap. 27.
Amalarium Fortunatum lib. i. cap. 37. & Wa-
latridum Strabonem cap. 26. Tandem etiam ra-
tio (si ratiō ratio hisce in rebus valet aliquid)
assertum confirmat nostrum. Cum enim sacra-
menta, definiente Augustino cap. 26. de Cate-
chiz. rudibus, sint signacula rerum divinarum vi-
sibilia, illud magna probabilitate creditur ad Sa-
cramentorum essentiam pertinere, quodcum im-
memorabili institutione expressius significat gra-
tiæ proprietatem. At habemus tam in chrisma-
te, quam in manus impositione, cum institut-
ione divina vim quamdam significandi eam gra-
tiam, quæ per Confirmationem confertur. Re-
lucet in manus impositione Christi institutio;
nam ut supra diximus temere asseritur, Aposto-
los præter mandatum & institutionem Domini
externo hoc signo usos fuisse, ut Spiritum san-
ctum darent baptizatis: apparetque eadem in-
stitutio in usu chrismatis, ut definit Synodus Bi-
turicensis, quoniam chrismate neophytos confir-
mant Ecclesiæ omnes matrices, & Apostolicæ;
atque juxta Tertulliani præceptionem id, in
quo Ecclesiæ ipsæ conspirant, ab Apostolis ac-
cepe-

ceperunt, Apostolis vero Christus tradidit. Extat insuper in impositione manuum symbolum gratiæ, qua præmunimur ad pugnam: nam in sacris litteris *manum imponere* idem est, ac regere, auxiliumque præstare; unde ait David Ps. lxxxviii. 22. *Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum*; & Isaias li. 16. *In umbra manus meæ protexi te*. Oleum quoque gratiæ ac fortitudinis typus est; & hinc S. Thomas quæst. lxxxi. art. 2. probat *chrisma* convenienter assignari pro huius Sacramenti materia. Athletas olim perunctos in signum fortitudinis, scribit Isidorus: ac de monte Gelboe, ubi cecidit Saul, ait 2. Regum i. 21. sanctus David: *Ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo*. Est ergo militiæ, qua Christiani dicimur, ac virtutis per quam sumus *bonus Christi odor*, *chrisma* typus ac symbolum; quod etiam tradidit in Psychomachia pag. edit. Hanovix 240. Aurelius Prudentius. Hujus autem carminibus, quoniam vulgarissima sunt, & afferuntur in hac controversia a Bellarmino, a Coccio, Witassio, & a Menardo nota 334. in Sacramentarium Gregorii, addam versus ex veteri carmine de Bebiano, qui nondum in Theologicis scriptis apparuerat:

*Credidit oranti, & sitientem flumina vitæ
Præcinctus puro perfudit Episcopus amni.
Quo peragente pios solito mox ordine ritus,
Et divale sacrum libans, & chrismate fra-*

grans
Attonitum mira se majestate fatetur.

*Sed quis odor querit, quem sentiat in sua
labi*

*Pectora prædulci medicamentem noctare fibras.
Sedula tunc conjux omen de nomine Christi
Unguentum spirare docet.*

Perquiret, cui lubeat, hosce versus apud Brissonium de Spectaculis tom. viii. Antiq. Græcarum pag. 2412.

AD EA, QUÆ OPPONUNTUR, RESPONSIO.

Opp. 1. adversus 1. propositionem: Ecclesia validam ratamque habet confirmationem Græcorum, qui *chrisma* duntaxat absque *manus impositione* ad illam administrandam usurpant. Non est ergo *impositio manus* huius mysterii *essentialis materia*. Probat ant. a Joanne Morino ex Euchologio Græcorum edito Venetiis an. 1638. in quo nulla impositionis manus habetur mentio: ex Ms. Vaticano Simeonis Thessalonicensis pag. 129. ex Nicolao Cabasila Orat. 3. de Vita Christi: ex Dionysio cap. 2. Hierarch. Eccl. Cyrillo Jerosolymitano catech. 3. & Damasceno lib. iv. de Fide Orthodoxa cap. 10. aliisque præcitatis prop. 2. num. 3. qui hoc mysterium ap-

pellant *μύρον*, unguentum, *σφραγίδα*, *Agnaculum* *τέλειον φυλακτικόν*, perfectum munimentum, sive, *custodiam*, *σώματι & ψυχῇ σωματικῇ*, corporis animique *ὡς συντηρικῇ*, numquam vero *χειροθεσίαν*, manus impositionem. II. Neque modo apud Latinos per manus impositionem neophyti confirmantur, sed supplet *chrisma* illius vices, ut inquit Eugenius IV. in decreto pro Armeniis, *Loco illius manus impositionis* (de qua Act. viii.) *datur in Ecclesia confirmatio*. Et Innocentius III. cap. Cum venisset, *Per frontis chrismationes manus impositio designatur, quæ alio modo dicitur Confirmatio*. Habentur similia in Synodo Moguntina celebrata anno 1549. c. 18. *Hoc sacramentum ab initio sola manuum impositione exhibitum, mox sub ipsis temporibus Apostolorum ex eorundem traditione adhibita chrismatis unctione capit conferri*. Non est autem *essentialis materia*, quæ in aliam, salva sacramentorum substantia, potest commutari. III. S. Thomas, alique e Schola Theologi pro materia Confirmationis assignant *chrisma*, nulla commemoratione facta impositionis manuum. Hanc ergo *essentialem materiam* nequaquam existimant.

Resp. complures Græcorum Patres, & quosdam etiam post exortum schisma, meminisse *impositionis manuum confirmatorie*. Produxi illos paullo supra prop. 1. num. 5. Quemadmodum ergo hi non excludunt unctionem; ita qui unctionem commemorant, non excludunt manuum impositionem, ac infirma proinde sunt argumenta petita ex aliquorum silentio. Receptis deinde Græcorum Euchologiis (quæ tamen edita post tot dissidia, Græcorumque scissuras non sunt ad faciendam fidem aptissima) dicimus *unctionem* ipsam absque *manus impositione* non fieri, ita, ut qui unius meminit, alterum simul commonstret. Nam auctor Constit. Apost., quem laudat Morinus ad sententiam firmandam suam, lib. vii. cap. 44. pag. 381. recitata Oratione. Episcopi in consignandis neophytis, inquit: *Nam hæc est potestas impositionis manuum unicuique facta: ἐκείσε γὰρ ἡ δύναμις τῆς χειροθεσίας ἐστὶν αὐτῇ*. Scripsit & supra lib. iii. cap. 15. pag. 288. *In manus impositione caput ipsius unget Episcopus, ἐν τῇ χειροθεσίᾳ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς χρίσει ὁ ἐπίσκοπος*. Vidit hunc locum etiam Morinus pag. 22. & accipiendum putavit de baptizandis, quibus ab Episcopo manus imponebatur. Sed fallitur Morinus: ibi enim describitur baptismus mulierum, quarum frontem ante baptismum inungebat Diaconus, non Episcopus; & fit mentio non unctionis cujuslibet, sed illius, *quæ baptizati fiunt a Christo Christiani*, hoc est unctionis cognomines, regale sacerdotium, gens sancta, Ecclesia Dei, columna & firmamentum presentis luminis. Simeon quoque Thessalonicensis in lib. de Templo inquit de Epi-

Episcopo neophytos confirmante, *Per manuum impositionem & inspirationem unguenti gratiam inserit: τῇ ἐπιθέσει τῶν χερῶν, καὶ ἐμπνεύσει μὴ τὸ μύρον χάριν ἐνέειναι*: quem in locum Jacobus Goarius in notis ad Euchologium Græcorum pag. 367. inquit, *Simeonem Thessalonicensem scripturæ loquendi modum fuisse imitatum, nec se a vocibus a Patribus Græcis usurpatis reddidisse alienum, immo potius Theologorum nostrorum mentem & verba, ubi manuum impositionem cum unctione confundunt, fuisse sequutum*. Hoc idem eruitur ex Eugenii, & Innocentii Pontificum verbis paullo supra productis. In ipsa ergo unctione manus impositio comprehenditur: atque hisce testimoniis revincitur vir præclarissimus Jac. Sirmondus, contendens tactum pollicis in fronte inungenda non posse dici manus impositionem. His diluitur objectio secunda: etenim si modo Episcopi neophytum consignantes eum manu tangunt & ungunt, est una cum frontis chrismatione impositio manus: nec video cur in Eugenii IV. & Innocentii III. verbis explicandis tantum infumant operis, ac sese torqueant Scholastici. Horum quippe neuter affirmat chrismationem inductam pro impositione manuum, hac sublata. Eugenius tantum affirmat loco impositionis manus dari confirmationem. Confirmationem, inquit, non chrismationem. Sicut ergo ex his verbis nequit inferri, impositionem manuum non fuisse olim veram confirmationem: ita non infertur, in chrismatione nequaquam nunc esse manuum impositionem. Illorum ergo verborum sensus est, appellari modo confirmationem, quod Apostolicis temporibus dicebatur manus impositio. Atque hunc sensum præferunt verba Innocentii, maxime quod eo loci probat pertinere ad solum Episcopum chrismationem frontis, quia de solis Apostolis legitur (quorum Vicarii sunt Episcopi) quod per manuum impositionem Spiritum sanctum dabant. Est itaque in chrismatione idem ritus Apostolicus, manuum videlicet impositio. Idem est sensus Concilii Moguntini, quod præcedenti cap. 17. ait etiamnum per manus Episcoporum tradi fidelibus Spiritum sanctum, & hanc normam accepisse Ecclesiam ab ipsis Apostolis, qui in alio transfundebant dona Spiritus per manuum impositionem. Ergo ex mente Moguntinæ Synodi confirmatio nunc quoque per manuum impositionem confertur. Quod vero eadem Synodus tradit seq. capite, initio non fuisse adhibitam unctionem chrismatis, paullo infra expediatur. Ex quo præterea Apostoli, juxta probabilem sententiam, aliquando non adhibuerint chrisma, eruitur responsio alia perspicua & plana, nec opposita præcedenti, Innocentium scilicet, Eugenium & Moguntinos Patres asserere chrismationem stare loco impositionis manuum, non quod in ipsa chrismatione non sit manus

impositio, sed quod manus impositio fuerit aliquando absque chrismate, atque unctio pro simplici manuum impositione fuerit substituta. Potest & responderi, nunc etiam adhiberi impositionem manuum, quoniam Episcopus antequam consignet baptizatos, recitat quamdam orationem, *levata manu super capita omnium*: ut habetur in Sacrament. Gregorii, tom. 3. pag. 73. Quam orationem, in qua nonnulli constituunt Confirmationis formam, recitandam esse manibus extensis, & elevatis versus confirmandos, præcipit etiam Antiquus Ordo Romanus, & Pontificale Romanum tit. 1. §. 13. unde nonnulli redarguunt Andreæ Pescaram Castaldum, quod ritum hunc extensionis manuum prætermiserit in Ceremoniali Episcoporum lib. 2. sect. 15. Ego tamen probo quidem eundem ritum, quoniam manuum extensio est quædam invocatio Spiritus sancti, sed non credo extensionem ipsam esse materiam Confirmationis essentialem, quemadmodum illa oratio, ut ostendam cap. 6. non est forma, quæ materie applicatur; ideoque appello materiam hujus sacramenti impositionem illam manuum, quæ comitatur chrismatis inunctionem. Ad tertium constat ex dictis, Doctores Scholasticos, dum chrismationem commemorant, innuere simul impositionem manus, & unum exprimentes alterum supponere, maxime quod ceterorum princeps Aquinas lect. v. in cap. vi. ad Hebræos tom. xvi. pag. 212. agnoscit impositionem manus sacramentalem, per quam in Confirmatione datur Spiritus sanctus ad robur, ut scilicet audacter homo confiteatur nomen Christi coram hominibus.

Opp. 2. contra alteram propositionem: Unctio chrismatis pertinet ad hujus mundi elementa, de quibus Apostolus ad Coloss. 2. 20. *Mortui estis* (inquit) *cum Christo ab elementis hujus mundi*. Non ergo in sacris mysteriis est usurpanda. II. Tertullianus de Baptismo cap. 7. ait nos perungi *benedicta unctione ex pristina disciplina*. Dionysius de Eccl. Hier. cap. 2. morem inungendi derivasse scribit ex Athleticis unctionibus; & Basilus de Spiritu sancto ait, in nullo scripto nos habere chrisma, ejusque consecrationem. Non est ergo essentialis materia, quod non habet divinam institutionem, sed humanam, atque ad summum Ecclesiasticam, atque Apostolicam. III. S. Lucas in Actis describens Confirmationem datam in Samaria ab Apostolis, nullam facit mentionem Chrismatis, etiam si impositionem manus, & orationem silentio non prætermiserit, ac totum descripsit hujus mysterii ritum. IV. Pælaudatæ Synodi Moguntinæ, & Bituricensis, nec non Eugenius IV. & Innocentius III. & S. Thomas quæst. 72. art. 2. ad 1. decent hoc sacramentum ab initio fuisse exhibitum *sola manuum impositione*. Non est ergo chri-

chrisma *essentialis materia*, si aliquando sine chrismate data est confirmatio: siquidem *essentialis materia*, si fuit a Christo præscripta, non potuit ab Apostolis aut prætermitti, aut commutari in aliam, neque est in Ecclesiæ potestate illam apponere, vel omittere. Arque hoc argumento fulcitur etiam opinio Estii, qui ait Apostolos aliquando sola impositione manus, aliquando etiam chrismate confirmasse. V. Canon 2. Concilii primi Arausiaci celebrati anno 441. definit *chrismationem* esse puram ceremoniam, non *materiam essentialem*. Inquit enim: *Nullus ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debet progredi, quia inter nos placuit semel chrismari. De eo autem qui in baptismo, quacunque necessitate faciente non chrismatus fuerit, in Confirmatione Sacerdos commonebitur. Nam inter quoslibet chrismatis ipsius nonnisi una benedictio est: non ut præjudicans quidquam, sed ut non necessaria habeatur repetita chrismatio.* VI. Nihil aliud ex oppositis probationibus deducitur, nisi chrisma esse *materiam integram*, non vero necessariam; primum, quia Eugenius IV. etiam pro *materia* calicis assignavit *vinum de vite*, & *aquam*; & tamen aqua non est *essentialis materia*: ac etiam sacramenti Ordinis materiam dixit *illud*, per cuius traditionem confertur Ordo, & nihilominus *essentialis* Ordinis *materia* non est instrumentorum porrectio. Ita ergo dum ait *materiam* Confirmationis esse chrisma, de *materia integrante* locutus est, docens Armenios, ut omnino cum Romana Ecclesia etiam in accessoriis ritibus convenirent. Deinde *chrismatio* non semper, neque ratione eadem obtinuit; primis enim sæculis unctio impositioni manuum præmittebatur, ut inquit de Bapt. c. 7. Tertullianus, postea fiebat a presbytero baptizante in ipso actu baptismatis, nunc post baptismum peragitur ab Episcopo: & cum olim fuerit una, nunc duplex unctio est, in vertice nempe, & in fronte. Demonstrat ergo tanta rituum variatio, unctionem chrismatis non ad essentiam sacramenti spectare, sed ad ceremoniam, & ad variabilem disciplinam.

Resp. ad 1. dici ab Apostolo Judaicos ritus *elementa mundi*, quoniam, etsi erant rudimenta religionis, carnalia erant tamen, prænuntiativa futurorum, nec *per se* gratiarum spiritualium efficientia; a quibus propterea completis, abrogatisque monet Apostolus Colossenses ut abstineant. Cum itaque non sint hujus generis res sensibiles, quibus utimur in Sacramentis, sed ex Christi institutione salutares sint, antitypi veterum, fructuumque peractæ redemptionis afferant ubertatem; frustra Calvinus, & Kemnitius Pauli testimonio abutentes student oleum, chrisma, aliaque hujusmodi eliminare; nec advertunt, semel probata argumentationum suarum ratione,

etiam aquam baptismatis, panem, vinumque Eucharisticum, & quicquid elementare est, ac sensibus subiectum, explosum iri. Respondet Calvinus lib. iv. Instit. §. 4. num. 7. *Quatenus substantiam suam retinent panis, & aqua, quæ aspectui nostro in Sacramentis offeruntur, valet semper illud Pauli, Esca ventri, & venter escis: Deus utrunque destruet. Prætereunt enim, & evanescunt cum figura hujus mundi. Quatenus autem verbo Dei sanctificantur, ut sacramenta sint, non in carne nos retinent, sed vere, & spiritualiter docent. Cur idem non dicit de chrismate per Dei verbum sanctificato? In altero argumento nihil est aliud, quam verboritas, lusio, rixandique libido. Non enim ait Tertullianus unctionem pertinere ad disciplinam, sed nos perungi ex pristina disciplina, qua ungui oleo de cornu in sacerdotium solebant; significans chrisma nostrum, unde Salvator Christus, nos Christiani appellamur, præsignatum in oleo, quo Aaron a Moyse unctus est: in nobis tamen unctionem, quemadmodum baptismi lavacrum, proficere spiritualiter: quæ responsio si cui videatur paullulum diversa a communi, adeat lector librum ipsum Tertulliani. At Basilii eo in capite hostibus Apostolicarum Traditionum nimis molesto, docet chrisma, quamvis e verbo scripto non proberur, firmitatem habere suam ex verbo tradito: neque ex Traditione repetit Basilii ritus tantum, & ceremonias, ut consecrare aquam baptismatis, renuntiare satanæ, aliaque hujusce generis, verum etiam complura spectantia ad essentiam divinorum Sacramentorum, omniaque dogmata & instituta, quæ in Ecclesia prædicantur, & quæ non ex doctrina scripto prodita accepimus, sed ex Apostolorum traditione in mysterio, idest, in occulte tradita nobis fuerunt. Dionysius autem plura, quam vellent hæretici, de chrismate magnifice, & ornate scribit Ecclesiasticæ Hierarchiæ iv. in capite. Appellat §. 2. mysterium patens solum arcanis spiritualis rei spectatoribus: ait §. 3. commendari a divinis præceptoribus nostris, tanquam ejusdem ordinis, & operationis cum sacrosancto Synaxeos sacramento: inquit §. iii. unctionem illam illapsam divini Spiritus largiri: & ipsomet cap. 2. §. 6. ubi meminit pugillum, docet ipsam unctionem debellare mortis, & corruptionis imperium, & adhiberi pro libertate atque victoria. Non ergo institutam docet ex pugillum moribus; sed pugillum utitur comparatione, ut significet chrismatis usum ad spiritualia certamina: immo in eo paragrapho ait se *μυστικῶς ἱππεῖν*, mystice loqui, lectorem commonefaciens, ut Sacramentorum effectus in tropica locutione perpendat. Atque id etiam advertit S. Maximus in Scholiis pag. 270. & Pachymeres in Paraphrasi pag. 279. Illud præterea memoria repetendum est, quod sæpe monui, *demonem amulatorem divinorum Sacramen-**

rum, ut de Præscript. cap. 40. agebat Tertul-
 lianus, *signare in frontibus milites suos*, aliaque
 religionis nostræ imitari mysteria; ideoque non
 ex profanis ritibus Sacramenta Ecclesiæ, sed ex
 Sacramentis Ecclesiæ profanos ritus originem,
 veritate labefacta, duxisse. Ad argumentum ter-
 tium, quod videtur in hac quæstione præcipuum,
 non una est Theologorum responsio. Negant plu-
 rimi Apostolos *chrismate* usos nequaquam fuisse:
 cum enim hujus chrismatis mentionem fecerint
 Patres omnium sæculorum, nec institutio prima
 in aliquo Concilio, aut Ecclesiastica definitione
 invenitur: necessum est repetere illud a Chri-
 sto, qui solus determinavit *materiam*, *formamque*
 sacramentorum. Nec obstat silentium Lucæ; no-
 strorum quippe dogmatum quædam e sacris lit-
 teris, quædam ex traditione accepimus, ut nu-
 per dictum est cum Basilio. Atque ut ex ipso
 libro Actuum Apostol. proferatur exemplum ali-
 quod; numquid Apostoli non baptizarunt in no-
 mine Trinitatis, quia id Lucas minime expres-
 sit? Numquid Philippus Eunuchum de sola fi-
 de in Christum interrogavit, quoniam idem Lu-
 cas interrogationem hanc solam mandavit litteris?
 Numquid de sola fide, non de præceptis vitæ in
 melius mutandæ, Apostoli egerunt cum baptiza-
 tis, quod in Actibus hæc præcepta non repe-
 riuntur insinuata? Si ergo Scriptura tacuit, & in-
 telligenda dimisit cetera (inquiunt cum Augusti-
 no lib. de Fide & Operibus cap. ix. num. 14.)
intelligi tamen voluit impleta omnia, que licet
taceantur in Scripturis gratia brevitatis, tamen
series traditionis scimus implenda. Addunt quidam
 chrismatis mentionem fieri in 11. ad Corinthios
 cap. i. 21. & in 1. Epist. Joannis cap. 11. 27. ubi
 significari Sacramentum Confirmationis docet
 etiam Augustinus supra prop. 2. num. 2. lauda-
 tus. Addunt Lucam nomine *impositionis manuum*
 intellexisse etiam *unctionem*; quemadmodum Pa-
 tres, licet *unctionem* expresse tradant, sæpe ta-
 men Confirmationem explicant per solam *ma-
 nuum impositionem*. Addunt denique nihil ex ar-
 gumento negante, cuius generis præsens est,
 posse concludi. Vide Basilium Pœncium P. 2. cap. 6.
 pag. 76. Respondent alii cum S. Thoma cit. q. 72.
 art. 2. ad 4. Apostolos *sine chrismate* confirmasse
 baptizatos per solam *manuum impositionem*, quan-
 do Spiritus sanctus visibiliter descendebat in spe-
 cie ignis. Non enim erat necessaria sensibilis ma-
 teria sacramentalis, ubi sensibilia signa miraculose
 exhibebantur divinitus: ceterum usos communiter
chrismate in exhibitione Sacramenti, quando hu-
 jusmodi visibilia signa non exhibebantur. Atque
 hæc est sententia Synodi Moguntinæ, & Btu-
 ricensis, nec non Theologorum complurium.
 Ex qua sententia nequaquam sequitur, muta-
 tam fuisse *materiam Sacramentalem*; primum,
 quia in multorum opinione Apostoli sola impo-

sitione manuum dantes Spiritum sanctum non
 conferebant Sacramentum Confirmationis, sed
 absque sacramento rem, sive effectum ipsius,
 modo quodam excellentiori; & ideo, inquiunt,
 Innoc. III. ait, *manus impositionem designari per*
frontis chrismationem, & Eugenius IV. *dari con-*
firmationem loco illius manus impositionis. Dein-
 de, quia potuit Christus ita præscribere *mate-*
riam, idest, *impositionem manuum & chrisma*,
 ut ista uterentur quando sensibilia signa cessarent;
 propterea quod descendente Spiritu sancto in for-
 ma ignis, adeat symbolum ejusdem effectus,
 quem significat oleum, & chrisma: atque hæc
 mihi videtur sententia S. Thomæ ibidem scriben-
 tis: *Quod enim sensibilibus Spiritus sanctus de-*
scendit in specie ignis, ad eandem significationem
refertur, ad quam refertur oleum; necnon Synodi Bi-
 turicensis, cujus hæc sunt verba, *Nos autem pro igne*
visibili oleum sanctum, materiam nempe ignis, ex
Apostolorum traditione ad confirmandum adhibemus:
 quæ tamen Synodus postea definit, *chrismatis con-*
fectionem non ab alio, quam a Christo institutam esse.
 Utraque responsio optima est, nec temere unam
 præferrem alteri. In ultima tamen non probo,
 quod ajunt Apostolos per impositionem manuum
 rem sacramenti, non sacramentum exhibuisse.
 Principio enim, quid ad *materiam* sacramenti
 requiritur, præter rem sensibilem, qualis est im-
 positio manus? Deinde, si Apostoli manuum im-
 positione sacramentum non conferebant; quo jure
 ex Actibus Apostolicis sacramentum ipsum ad-
 versus hæreticos vindicamus? Quomodo etiam
 inde concludimus, illius ministerium spectare ad
 Episcopos successores Apostolorum? Scio respon-
 dere nonnullos, hæc omnia inferri ex Actibus
 Apostolicis, ob *identitatem effectus*; quia scilicet
 robur Spiritus sancti, quod Apostoli conferebant
impositione manus, Episcopi conferunt *chrismate*.
 Sed hoc negant hæretici: hoc demonstrandum
 est, eundem haberi effectum, etiamsi idem non
 sit Sacramentum. Sed de tertio argumento tam
 multa diximus, ut etiam ad quarti solutionem
 sufficiant. Quintum est illud, de quo acerrima
 contentione pugnarunt duo præstantissimi viri,
 Jacobus Sirmondus, & Petrus Aurelius; ac de-
 certatum inter illos tam de verbis, quam de
 sensu canonis Arausiaci. Aurelius in postrema
 periodi parte redundare contendebat particulam
 non, adeo, ut sit legendum, *ut necessaria habeatur*
chrismatio: Sirmondus pro illa retinenda par-
 ticula digladiabatur. Aurelius de unctione in
 vertice, Sirmondus de unctione in fronte inter-
 pretabatur eundem canonem. Multum temporis
 & operæ postularet dissensionis hujus examen.
 De appositione particulæ non pendet adhuc cau-
 sa: illam namque omittunt Jacobus Merlinus,
 Binius, Surius, Fronto, Gratianus, Antonius
 Augustinus, Turrecremata: nescio, quomodo

Harduinus tom. 1. Concil. pag. 1784. contra fidem omnium exemplarium aliter adnotavit de Gratiano. Extat particula *Non* in Collect. Regia, Isidoriana, Crabbiana, in quatuor Mss. Parisiensibus, & in Ms. Henrici Justelli. Petrum tamen Grabbe in postrema editione anni 1551. negantem particulam supplevit in margine. Isidoriani etiam Codices varii sunt, nam carent illa particula Codices Vaticani, & S. Mariæ supra Minervam; laudati in Præfatione ad Romanam editionem Gratiani anno 1582. eademque variationem notavit Glossa in cap. *Nullus ministrorum*, de Consecr. dist. 1v. num. 225. At quantum ad sensum canonis, nulla inest vis argumento, sive apponatur particula *Non*, sive removeatur. Verum enim vero de unctione chrismatis in vertice, non de chrismatione frontis, idest, de ceremonia baptismatis, non de sacramento Confirmationis ibidem fit sermo. Primo, quia, ut dictum supra, jam ab anno 416. Innocentius I. statuerat, ne presbyter baptizans signaret frontem chrismate, sed ungeret tantum in vertice; dum ergo canone Arausicano decernitur, ut quando prætermissa est unctio chrismatis in baptismo, commoneatur in Confirmatione *acerdos*, idest, Episcopus, nihil aliud statuitur, nisi ut ante Confirmationem suppleatur ceremonia neglecta, aut omissa scilicet inunctio verticis: ideoque si legas, *ut necessaria habeatur chrismatio*; sensus erit, ut suppleatur ritus omissus: & si legas, *ut non necessaria habeatur repetita chrismatio*; ait sensus, nullum præjudicium afferri si omissa fuerit unctio verticis, cum suppleri possit per unctionem in fronte, sive per Confirmationem Episcopi; atque e contra addendam chrismationem frontis, etiamsi a presbytero facta esset chrismatio verticalis: quamquam possemus sensus aliquantum violentus est, & obscurus. Deinde Synodus Arausicana, dum mandat nulli baptizantium progrediendum sine chrismate, aperte commonstrat intelligendum canonem de unctione verticali facienda etiam a presbytero baptizante, non de unctione frontis Episcopo reservata; ideoque dum addit unctionem prætermittam esse repetendam, quamvis *non sit necessaria*; significat ipsam unctionem verticalem supplendam utique, sed non esse necessariam ad sacramentum Confirmationis, quod in unctione frontis, non in unctione verticis situm est. Hinc & Sambovius, & L' Herminier, tamen cum Sirmondo censent unctionem chrismatis esse Confirmationis ceremoniam, non *materiam essentialem*, fatentur nihilominus opinionem suam nequaquam stabili posse Arausicano canone, de quo hætenus. Ad vi. hæc sit responsio. Nequit esse *materia* accidentaria illa, quæ est symbolum & causa gratiæ: ac talem esse unctionem chrismatis clamat traditio universa. Falsum est, Euge-

nium IV. assignare pro *materia* Calicis etiam aquam. Ejus verba sunt, tom. xiii. Concil. pag. 536. *Cujus materia (Eucharistiæ) est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet*. Admiscendam vino aquam dixit; pertinere ad *essentiam materiae* non dixit. De Ordine gravior est controversia, nec desunt Theologi innumeri, qui cum Bellarmino lib. 1. de Ord. cap. 9. propugnant traditionem Instrumentorum esse *materiam essentialem*, saltem quantum ad aliquam Ordinis potestatem. Diximus quædam de hac re lib. xxx. cap. 10. pluraque dicenda erunt lib. xxxvi. Verum dato quod Eugenius doceat Armenios Ordinum accidentariam *materiam*, quoniam illi de impositione manuum minime dubitabant; non sequitur hujusce generis esse *chrismationem*; quia loquens de Ordine commemorat *instrumenta*, tamquam symbola munerum ab initiatis exercendorum; at de Confirmatione pertractans laudat *chrisma*, tamquam symbolum gratiæ conferentis nobis *nitorem conscientiæ, & odorem bonæ famæ*. Quæ denique opponit circa variam unctionum disciplinam Sirmondus nequaquam urgent: nam Tertullianus, ait, *Egressi de lavacro perungimur benedicta unctione*: agnoscit ergo chrismationem post baptismum. Num hæc in fronte facta olim fuerit a quolibet presbytero baptizante, spectat ad quæstionem de Confirmationis ministro. Diximus differentes de ceremoniis baptismatis permissam unctionem verticalem presbyteris a Sylvestro, vetitam ab Innocentio chrismationem frontis; unde apparet unctiones istas esse diversas. Addam nonnulla paullo infra; & illud quoque revocabo ad examen, quod attinet ad tempus Confirmationis administrandæ.

A P P E N D I X.

Quæri solet, an sit fidei dogma, unctionem pertinere ad sacramenti hujus *essentiam*. Ac respondent affirmative Suarez, Valentia, Fillius, Tannerus, Sylvius, Mastrius, Maurus, Gavardi, alii. Quorum præcipua ratio est, ex decreto Eugenii, & ex canone 2. sess. vii. Trid. deprompta. Negant tamen id tenendum esse de Fide non solum qui *materiam* confirmationis constituunt in sola impositione manus, verum etiam alii permulti; inter quos Ludovicus Habert ait tom. v. pag. 278. id communiter sentire Theologos adversus Suarezium. Falli tamen Habertum, percipiet quisquis adierit Scriptores nuperrime commemoratos. Qui autem in hanc postremam sententiam descendunt, ad Eugenii decretum respondent, datum fuisse Florentino Concilio jam dissoluto, atque accipiendum, non *de materia essentiali*, sed *integrali*, ut dum lo-
cat *materiam* Ordinis presbyteratus ipse porrectio-

ut calicis cum vino, & patenae cum pane. Tridentinum vero definit tantum, posse affirmari absque injuria Spiritus sancti, quod insit virtus aliqua chrismati consecrato, minime docens, an hæc virtus sit ex divina institutione, an ex benedictione, & suffragiis Ecclesiae, quemadmodum in Sacramentalibus.

Quamquam ego non ausim sententiam dicere, ac multo minus insimulare aliquem hæreseos; arbitror nihilosecius Habertum, L'Herminier, Witasse, aliosque, qui sive circa Confirmationis materiam nobiscum sentiant, sive a nobis dissident, afferunt probantque responsiones istas, plurimum allucinari. Ac primum animadverti supra, in decreto Eugenii aliter de materia Confirmationis, aliter de materia sacrorum Ordinum pertractari, & unctionem esse symbolum gratiae, instrumenta vero symbola duntaxat Ecclesiastici ministerii: idque multo magis tenendum est, si una cum Pontificio decreto conferatur universalis traditio, unctioni spiritalem efficientiam adtribuens. Deinde non elevatur Eugenii definitio, ex quo emanata dicatur Concilio jam dissoluto; siquidem sententia nostra non pendet a Concilii approbatione Pontificiae alicujus definitionis robur, aut firmitudo. Præterea initio ejusdem decreti legitur pag. 530. tom. xii. Concil. latum fuisse, sacro approbante Florentino Concilio, & in fine pag. 540. Datum Florentiae in publica sessione Synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata, anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo nono, decimo Kalendas Decembris, Pontificatus nostri anno nono. Falsum insuper narrat, & imperitis fucum facit Nicolaus L'Herminier, dum tom. i. de Sacram. pag. 403. scribit, Quando Armeni Florentiam advenerunt, jam dissolutum erat Concilium Florentinum, post Orientalium ex urbe recessum, ut referunt Spondanus ad annum 1439. & Pallavicinus pag. 1. lib. vi. cap. 11. qua in re ut diximus assentiuntur illi Habert, Witassius, Sirmondus. Spondanus enim ad eundem annum, num. xix. tom. i. pag. 867. hæc habet: Cum promulgatum Florentiae ponatur, (decretum Eugenii) in publica sessione Synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata presenti anno Domini 1439. 10. Calend. Decembris, Pontificatus Eugenii anno ix. inde percipias, non una cum Græcorum discessu dissipatam esse, quod multi crediderunt, Synodum Florentinam, sed porro continuatam cum patribus Latinis: nec vero hoc solum anno, verum etiam tribus sequentibus, &c. Pallavicinus quoque eodem libro num. 12. pag. edit. Plantin. 577. refert, Clodientem Episcopum proposuisse argumentum, ut ostenderet decretum Eugenii pro Jacobinis obsignatum die iv. Febr. anno 1441. non spectare ad Synodum Florentinam, cum illis finem imposuerit postrema sessio anno 1439. sed obser-

varunt Legati (inquit Pallavicinus, Giattino interprete) & eorum primus, sive sua sponte, sive admonitu Cervini respondit: Falli eos, qui Florentinae Synodi exitum anno 1439. tribuebant: ibi quidem desinere Latinam Versionem Bartholomaei Abrahami Cretensis, quod solum ad id usque temporis, hoc est usque ad septimam sessionem ibi Græci fuerint commorati, & acta perscripserint, ex quibus modo laudatus interpres desumpsit eam partem, quæ Conciliorum Volumini fuit inserta. Revera tres insuper annos perstitisse Synodum illam Florentiae, ac inde Romam commigrasse, uti liquet ex Constitutionibus, quæ visuntur non modo in Actis Synodi positæ, sed etiam ab Augustino Patritio Canonico Senensi in Epitomen Basileensis Concilii a se conscriptam relatæ. Neque hæc dicuntur tantum; probantur etiam ex autographis servatis in Romana Arce sancti Angeli: de quibus ibidem Pallavicinus, Cardinalis a Monte tom. xiii. Concil. pag. 1203. necnon Raynaldus Tom. xviii. Annal. Eccles. ad annum Ch. 1442. ubi pertractat de Synodo Florentina Romam traducta. Atque his deteximus simul mendacia, aut allucinationes clarissimorum Scriptorum, & rationem dedimus, cur sæpenumero decretum Eugenii Synodo adscripserimus Florentinae, cur demum nequeat illud tanta inurbanitate dimitti. De Tridentino autem Concilio nihil addam, nisi quod videatur mihi eam chrismati tribuere virtutem, quam denegant hæretici, producendi nimirum per se gratiam spiritalem. Videtur enim canon ille, Si quis dixerit injuriosum esse Spiritui sancto, &c. ferire blasphemiam Calvinii scribentis lib. iv. Instit. §. iv. numer. 5. Posterior ætas, re prope oblitterata, fictitiam nescio quam Confirmationem pro Dei Sacramento posuit. Confirmationis virtutem esse finxerunt, Spiritum sanctum conferre ad gratiae augmentum, qui in baptismo collatus sit ad innocentiam: & num. 7. Hoc vero non a me, sed a Domino audacter pronuntio, Qui oleum vocant oleum salutis, salutem, quæ in Christo est, abjurant, Christum obnegant, partem in regno Dei non habent. Ex his inferimus sententiam, quæ statuit chrisma materiam Confirmationis essentialem, talis esse generis, ut si ad fidem non spectat, nequeat tamen sperni & repudiari absque nota inconsideratæ temeritatis.

CAPUT V.

Expediuntur quæstiones aliquæ circa materiam Confirmationis.

ORITUR ex dictis prima quæstio, num ad compositionem chrismatis sufficiat quodcunque oleum, puta ex juglandibus, amygdalis, nucibus, seminibus; an requiratur necessario

oleum olivarum. Hoc requiri affirmant Theologi consensu unanimi, ea ducti ratione, quod oleum olivarum sit illud, quod proprie olei nomine significatur, & absque ullo additamento verborum Concilia & Patres ejusdem olei meminere. Addunt analogiam olei cum dono Spiritus sancti, cum oliva semper frondibus vires Dei gratiam, misericordiam, viroremque significet. Observant quoque oleum olivarum in usu esse communi, liquores alios, qui ex hujus similitudine *olea* dicuntur, hoc duntaxat deficiente in usum assumi. Hæc ex S. Thoma q. 72. art. 2. ad 3. Quibus ut nonnulla ad munimentum addam veritatis; observo primum *oleum* ob *olea*, sicut *ἐλαιον* ab *ἐλαία* derivari, atque Latinum a Græco *Al* in *E* abeunte: *ἐλαία* autem nihil est aliud, quam *oliva* arbor, aut *olea*. Est ergo oleum liquor olivæ, non alterius arboris, aut seminis. Præterea semper Ecclesia in conficiendo chrismate oleum adhibuit olivarum, ut de Græca constat ex Pontificali notis illustrato ab Isacio Haberto, & de Latina ex vetusto carmine decantari solito Feria v. magnæ hebdomadæ in chrismatis consecratione:

*Consecrare tu dignare,
Rex perennis patriæ,
Hoc olivum, signum vivum
Jura contra demonum.*

Insuper Tertullianus de Baptism. cap. 7. & Auctor serm. de unctione chrismatis inter Opera Cypriani, comparant oleum Chrismatis illi, quo antiquitus ungebantur sacerdotes & reges; affirmante unum, & idem esse. Oleum vero consecrationis erat in antiqua etiam lege, *משחה*, oleum de olivetis, Exodi xxx. 24. Tandem non solum misericordiæ & gratiæ, verum etiam pacis, victoriæ, ac fortitudinis oliva, aut oleum symbolum est, Genesi vii. 11. Ps. li. 11. Eccli. xxiv. 19. ad Rom. xi. 17. &c. Noverunt hæc etiam Ethnici; nam de Ænea pacem exposcente cecinit Virgilius Æn. vii.

*Centum oratores augusta ad mœnia regis
Ite jubet ramis velatos Palladis omnes.*

Ac de Alcide pugnante Statius Papinius in vi. Thebaidos.

*Balsureumque fera crimen detorsit oliva.
Sed de oliva, oleoque hæc tantum.*

PI.

Quæstio altera est, num simplex oleum absque balsami mixtione sufficiat ad constituendam Sacramenti hujus materiam. Ad hanc vero quæstionem respondendum est negative: at non proferemus consueta quorundam argumenta ex Epistola Fabiani ad Orientales Episcopos, & commentariis Gregorii Magni in Cant. & ex

Scholiis S. Basilii in Ps. 132. Nam Fabiani Epistola, quamvis relata in can. *Litteris vestris*, de Consecrat. dist. 3. num. 18. inter spurias rejicitur. Gregorii verba, ut dixi prop. 2. cap. 1. inficta sunt, & ex castigatis editionibus dispuncta. In scholiis Basilio Magno attributis sit tantum sermo de summorum sacerdotum unctionibus. Utemur ergo sequentibus probationibus. Primum antiquus Ordo Romanus, Pontificali, & quotquot de Eccles. Officiis scripsere, Amalarius Fortunatus, Albinus Flaccus, & alii, Innoc. III. cap. *Cum venisset*, De sacra unctione, Eugenius IV. in decreto pro Armeniis (quæ omnia supra fuerunt producta) olei simul, ac balsami meminere. Deinde Patres materiam Confirmationis aut *chrisma*, aut *unguentum* appellaverunt. *Chrisma* ex oleo, & fragrantis alicujus materiæ permixtione confici demonstrat ex Hebraicis, Græcisque codicibus Scacchus noster Myroth. 2. cap. 1. ubi plura de textu Exodi xxx. 25. *Faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii.* Quo in loco etiam aromata ad *chismatis* illius compositionem recensentur: & accurate lxx. reddiderunt, *Καὶ ποιήσῃς αὐτὸ τὸ ἐλαιὸν χρίσμα.* Et facies illud, idest oleum, *chrisma*, non *chismatis*, ad commonstrandum *chrisma* confici permixtione, sine qua oleum non est chrismatis materia. Atque eundem sensum exhibet Hebraicus textus *חֵטְאֵי מִשְׁחָה* *Faciesque pinguedinem Chrisma*. Non aliud innuunt canones Conciliorum, dum vetant presbyteris *conficere chrisma*, ut Concil. Carthaginense 11. canone 3. & Concilium Carthag. 141. canone 36. *Unguentum* pariter nihil est aliud, quam diversorum odorum commixtio, nec desunt qui etymologiam arcestant ab *unum*, & *ago*: quod in *unguento* plura uniantur. Hinc ad conficiendum *chrisma mixtum oleo balsamum*, legimus in Serm. de unct. Domini inter Opera Cypriani.

Consentiunt Græci Patres. Nam Irenæus de Gnosticis æmulantibus mores catholicorum scribit inungi ab illis baptizatos *balsamo*. Vide cap. 1. prop. 11. Auctor quoque Const. Apost. & Cyrillus Jerosolymitanus ibidem laudari, *ἀπὸ τοῦ ἐλαίου, ἀπὸ τοῦ μύρου, ἀπὸ τοῦ χρίσματος*, *chrisma* καὶ τὸ μύρον, *O unguentum*. Sane *μύρον* esse pigmentum, seu mixtionem fragrantem & odoriferam observarunt Gesnerus, Budæus, alique interpretes Græcorum vocabulorum. At propterea auctor libi de Eccles. Hierarch. pag. 335. λέγει μὲν ὅτι τὸ μύρον συνθεσὶς συναγωγὴ καὶ ἐστὶν ὡπρόσθεν ὑδατῶν, *Dicimus quod unguenti compositio est collectio quedam bene spirantium materialium*. Nec balsamum tantum in conficiendo chrismate addunt Græci; sed præter oleum ac vinum triginta tres alias species fragrantium rerum;

num: quas ut lectorum curiositati satisfaciam, brevissime exponam.

Ἀκὼρ λιτράς β'. Veneriæ, aut Acori, de quo Dioscorides lib. 1. cap. 2. Goarius κόρη, hyperici, seu costi, de quo Dudo-næus lib. 111. cap. 24. libras 2.

Συκβαλσάμυ λιτράς γ'. Sarcutorum balsa-mi libras 3.

Ἐχινάνδης λιτράς β'. Chariophyllorum lib. 2. Goar. junci aromatici.

Πεπέρως λιτράς ε'. Piperis libras 5.

Σμύρνης λιτράς δ'. Myrtæ libras 4.

Στύρακος λιτράς α'. Styrcis libram unam.

Πεπέρως μακρὰ λιτράς β'. Piperitidis, aut filiquastris libras 2.

Ευλοκασαίς λιτράς γ'. Xylocassia, aut cin-namomi, Goarius ligni acaciæ libras 3.

Φύλλη Ἰνδικῆ λιτράς γ'. Foliorum indico-rum, idest, malabathri, libras 3.

Καρπ. βελσάμυ λιτράς β'. Fructus, aut se-minis balsami libras 2.

Κυτέρως λιτράς ε'. Cyperi, seu junci odo-riferi libras 5.

Μυτζόποκκα λιτράς γ'. Nucum Cyparissi libras 2.

Κελπίκ λιτράς α'. Celtici, sive nardi li-bram unam.

Κασσίας μελαίνης λιτράς ε'. Cassiæ nigrae li-bras 6.

Ἀσσάρυ λιτράς β'. Assari, idest, nardi sil-vestris libras 2.

Μάκαρος λιτράς α'. Macaris, corticis ru-bri, de quo Plinius lib. 12. cap. 8. li-bram 1.

Τερβινδης λιτράς εζ. Terebinthi libras 6.

Πετίτα λιτράς ε'. Liquoris pini, vel pi-ceæ libras 6.

Μυραβολάνυ λιτράς β'. Myrabolani libras duas.

Σαμψύχ λιτράς α'. Sampsychi, idest, a-marici libram unam.

Λαδάνυ λιτράς ε'. Ladani, cissi fruticis li-bras 5.

Λιβάνυ λιτράς ε'. Libani, idest, arboris-thuris, libras 5.

Σπάρυ λιτράς α'. Spicæ, de qua Diosco-rides lib. 111. cap. 20. libram unam.

Ζινζιβέρως λιτράς δ'. Zinziberis libras 4.

Ζυτομπά λιτράς β'. Zutompa, aut zedba-riæ, radicis aromaricæ, libras 2.

Ζοτάνυς ξενονικῆς, Goar β. πανῆς ξενονικῆς, ταύτας. Foliorum calami aromatici li-bras duas.

Ἀκέρυ λιτράς β'. Aceri, (ignotæ stirpis, nisi sit ἀκός) libras 2.

Ἐκενίυ λιτράς β'. Helenii, sive intulæ li-bras 2.

Ἀρὶς λοχίας λιτράς α'. Aristolochiæ, aut clematidis libram unam.

Ἰερὼς λιτράς α'. Jervis melius Ἰρίδης aut Ἰρεως, Iridis, de qua Diosc. lib. 1. li-bram 1.

Βόχυ λιτράς α'. Bochi, seu bdelii, de quo Plinius lib. 12. cap. 9. libram unam.

Ἐιλαλόνυ λιτράς α'. Ligni aloes libram unam.

Βαλσαμολαίυ, ὅσον δίδωσιν ἡ εὐπορία, O-leobalsami quantum dat annona copia.

Hæc sunt, quæ in conficiendo chrismate adhi-bent Græci, ut constat ex illorum Pontificali ab-Isacio Habert notis illustrato, paginis Operis hujus extremis, & ex Goario pag. 637. Nemo tamen Latinorum potest hæc, aliaque aromata oleo ac balsamo addere; cum debeat quisque Ec-clesiæ suæ servare consuetudinem: nec modo Græ-ci species has omnes permiscant, quarum aliqua pluribus ignotæ sunt, nec absque labore vario-rum Lexicorum, Auctorumque de plantis, her-bisque pertrahantium collatione, a nobis sunt explicatæ.

III.

Tertia quæstio est, an balsamum oleo debeat permisceri necessitate Sacramenti, num vero ne-cessitate tantum præcepti. Permiscendum oleo balsamum solius præcepti necessitate, ita, ut abs-que balsamo vere sacramentum conficiatur, te-nent primum prælaudati Doctores, qui Confir-mationis essentialem materiam in sola manus im-positione constituunt. Idem censent aliqui unctio-nem quidem existimantes necessariam, sed asse-rentes obsignari baptizatos & confirmari simpli-cis olei inunctione; tamen ex veteri institutio-ne ac præcepto nefas sit linire absque balsamo frontem confirmandorum. Id tenent Dominicus Soto, Cajetanus, Estius, Valentia, Juenin, Tournely, Auctor librorum de Re Sacrament. quibus accedit Continuator Caroli Witasse p. 346. Rem valde dubiam, definiendam Episcopis, & sub conditione iterandum Sacramentum, si oleo absque mixtione balsami conferatur, censent Bel-larminus, Merbesius, Natalis Alexander, Lu-dovicus Habert, & alii. Necessariam tamen ad sacramenti valorem mixtionem balsami innuit S. Thomas q. 72. art. 2. & lib. iv. contra Gen-tes cap. 60. propugnatque cum Thomistis cete-ris Gonet disp. 6. art. 6. Franciscus Sylvius, Joannes Stephanus Duranti lib. 1. de ritib. Eccl.-cap. 20. Hosius in Confessione Fidei cap. 38. Au-ctor Theologiæ Perrocorenensis Tract. 3. cap. 2. Mastrius disp. 2. q. 8. concl. 2. Nostratium ve-ro Puteanus, Farvacquez, Gibbon, Poncius, Vanroy, Piette, Gavardi; & æ longiorem con-scribam catalogum, auctore Bellarmino lib. 2. cap. 9.

cap. 9. ad 2. object. Kemnitii, *veteres omnes Theologi, & Jurisconsulti in Cap. Pastoralis, Extra, De Sacram. non iterandis.*

Prior sententia innititur his momentis. 1. Per rarum est verum balsamum, atque, ut scribit Plinius lib. XII. cap. 25. *uni terrarum Judææ concessum, quondam in duobus tantum hortis, utroque regio, altero jugerum XX. non amplius, altero pauciorum.* Addit ostendisse urbi arbusculam balsami Imperatorem Vespasianum. Et lib. XXVI. cap. 32. *Falsidit (inquit) balsamum alibi nasci.* Cum autem duo illi horti vastati fuerint, dicendum est (inquit Kemnitius) naturale balsamum perisse. Sacramentorum materia debet esse communis, & cognitu facilis. Verum autem balsamum & pretiosum est, ut nuper diximus, & nunquam in Italiam desertur, scribente cum Aromatariis compluribus Petro Andrea Matthioli in librum 1. Dioscoridis cap. 18. delatum ad nos balsamum adulterinum esse, & stactem myrrhæ, aut liquorem syracis. III. Fertur Pium IV. & Paulum III. concessisse Indiarum Episcopis, ut balsamo Indico, quod adulterinum est, confirmarent, ut refert p. 2. cap. 1. pag. 34. Basilius Poncius. IV. Innocentius III. cap. Pastoralis, Extra de Sacram. non iterandis, ait: *Nos consuleri voluisti, si Confirmationis Sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuit non chrismate, sed oleo delinitus.* Ad quod breviter duximus respondendum quod in talibus non est aliquid iterandum; sed caute supplendum quod incaute fuerat prætermisum. At quando aliquid supplendum est, integra Sacramentorum manet substantia, ut constat de puero domi baptizato, in quo supplendæ sunt ceremoniæ. Igitur juxta Innocentii Rescriptum, in eo, qui oleo tantum delinitus fuerat, integra erat substantia Confirmationis. V. Tandem permulti Patres agentes de hoc Sacramento olei, aut unctionis meminere, non balsami; quorum Patrum testimonia vide primo, ac secundo capite; sat ergo est ad Sacramenti substantiam, si confirmandi simplici olivæ oleo consignentur.

Hæc sententia propugnari potest absque fidei dispendio: non enim debemus tot viris præstantissimis paullo supra commendatis inurere maculam, notamque hæresis. Quare subscribimus Bellarmino lib. 2. de Conf. cap. 9. scribenti, *Neutra opinio est de fide, vel contra fidem, & fallitur Kemnitius, ubi docet, Concilium Florentinum definivisse contra scholasticos balsamum requiri in chrismate.* Nam Concilium non expressit quomodo requiratur, sed dixit materiam esse oleum cum balsamo, ut etiam in Eucharistia dixerat materiam esse vinum cum aqua, & tamen fatentur aquam non esse ita de essentia, ut sine ea sit irritum sacramentum. Observatum tamen a me supra, nequaquam in Florentino Concilio aquam appel-

lari Eucharistiæ materiam. Ceterum quod ait Bellarminus, probant alii quamplurimi, ut Jacobus Andræus lib. VIII. Orthodox. Explic. pag. 683. Jacobus Molanus Tract. IV. cap. 7. Farvacquesius noster q. 2. cap. 3. Ab omni itaque censura nobis temperandum est.

Adhæremus nihilominus postremæ sententiæ. Primum quia Florentinum Concilium ita balsamum commemorat, ut in eo agnoscat gratiæ symbolum, & Tridentinum etiam chrismati virtutem tribuit aliquam: de quorum Conciliorum sensu plura in Append. cap. præced. Deinde demonstravi præcedenti numero, simplex oleum absque permixtione balsami neque esse chrisma, unde Christiani appellamur, neque unguentum, neque *ὀμύρον*; quibus nominibus designant Patres sacramenti hujus materiam: ideoque si aliquando illi meminerunt duntaxat olei, oleum permixtum, non simplex intellexerunt, præsertim cum multi, adversariis fatentibus, aperte oleum distinguant a chrismate. Illud præterea spectat ad sacramenti substantiam, cui applicatur forma verborum, & sacramenti tribuitur effectus: cujusmodi esse chrisma constat ex Latinorum forma, *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis.* Insuper ex antiquis, & recentioribus Romanæ Ecclesiæ Liturgiis manifestum est liquorem olivæ sacro chrismati deservire, & super chrisma ex diversis speciebus compositum deprecari Episcopum, ut oleum & balsamum simul permixta unum fiant, & quicumque exterius inde perunctus fuerit, ita interius liniatur, ut omnibus sordibus carens se participem regni celestis effici gratuletur. Singillatim quoque balsamum sacramenti materiam declarat Episcopus Deum his verbis exorans: *Hanc odoriferam sicci corticis lacrymam, quæ felicitis virgæ profundendo sudorem sacerdoti nos, opimat unguento, acceptabilem tuis præsta mysteriis.* Eidem balsamo adscribitur virtus gratiæ effectrix, nec non sigilli, & characteris impressio proximis verbis: *Huic unguento, quod radix produxit stirpea, spirituales gratias largiendo plenitudinem sanctificationis infundas. Sit nobis Domine fidei hilaritate conditum: sit sacerdotalis unguenti chrisma perpetuum; sit ad celestis vexilli impressionem dignissimum.* Ex quibus non tantum ex Pontificali, verum etiam ex antiquis Sacramentariis editis a Thomasio, atque ex antiquo Ordine Romano comprobatis, apertissimum est, juxta Ecclesiæ Catholicæ sensum, oleum esse chrismatis partialem materiam, permiscendum balsamo, & istud ad sacramenti pertinere substantiam; aut saltem sententiam, cui subscribimus, adeo calculis Theologorum, & rationum munimentis firmatam esse, ut si quis foret oleo simplici delinitus, esset iterum conditione appositum chrismate consignandus.

Neque vero urgent admodum argumenta contraria

traria. Ad primum enim, quod diximus fabricatum in officina Kemnitii, reponimus non in duobus tantum hortis nasci balsamum, ut scribit Plinius, sed illius copiam abundare apud Hierichuntem, teste Josepho lib. iv. Antiquit. cap. 1. num. 1. & lib. 1. de Bello Judaico cap. 6. n. 6. Palæstinæ regiones alias plenas frumento, balsamo, melle, & resina, ex Hieronymo in cap. 27. Ezech. tom. 3. pag. 886. nasci balsamum in maritimis Sabæorum, juxta Strabonem lib. xvi. pag. edit. Basil. 512. germinare balsami arbores in Arabia myrtorum magnitudine, foliisque amaraci, ex Pausania in Bœoticis; magnam denique copiam balsami ad nos ex Perside, & India deferri. Ad alterum responderet S. Thomas cit. art. 2. ad 3. *Sufficit, quod materia hujus sacramenti, quod non est tantæ necessitatis, sicut baptisumus, possit de facili ad omnia loca terrarum deferri*, Quibus addo Ecclesiæ, aut oblatione fidelium, aut Principum munificentia numquam ad balsamum comparandum defuisse facultatem, quum in Lateranensi Basilica ex libertate Constantini quotannis in phiala aurea arderent in diebus Paschæ balsami libræ 200. ad compositionem autem chrismatis sufficiat exigua ejusdem balsami pars. Ad tertium dicimus, balsamum indicum, licet colore stactæ myrrhæ consimilis, verum esse ac legitimum, & a Syriaco & Palæstino diversum duntaxat *accidentaliter*, idque peritissimorum medicorum attestatione, ut asserunt Basilus Ponticus pag. 2. cap. 1. Vanroy q. 4. affirmavitque idem Paulus III. ut adnotavit Sylvius in q. 72. art. 2. Lupus in confut. v. calumniæ Photianæ, & BENEDICTUS XIV. not. 183. in feriam v. M. hebd. Ad iv. quod unice aliquam præferat difficultatem, missis responsionibus aliis, dicimus Innocentii III. hunc sensum esse, non iterandam publicam solemnitatem Confirmationis, sed suppleendam secreto unctionem chrismatis una cum *forma verborum*: primum, quia ita hunc canonem interpretantur percelebres omnes Canonistæ, Innocentius IV. Panormitanus, Ostiensis, alii: deinde quia non ait Pontifex supplendum *balsamum*, sed supplendam unctionem chrismatis, quæ fuerat prætermissa; insuper, quia *materia*, quæ additur ex præcepto *materiæ essentiali*, perfectio jam sacramento non debet suppleri; non enim post consecrationem admiscenda est vino aqua, si hanc Sacerdos nequaquam apposuerit: tandem, quia eodem tit. xvi. de Sacram. non iterandis cap. 3. *Presbyter*, similiter statuitur de impositione manuum, quæ in Ordinatione Presbyteri, & Diaconi *materiæ essentialis* est, saltem partialis, Quod si omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad hujusmodi Ordines conferendis caute supplendum, quod per errorem fuerit prætermisum. Eodem modo accipiendum canonem 1. *Pastoralis*, animadvertit ibidem

Glossa. Quare præcipuum prioris sententiæ momentum non evertit oppositam, sed corroborat. Respondemus ad ultimum, etiam *chrisma* appellari *oleum*, at non simplex atque impermixtum, attento maxime communi Ecclesiæ sensu, in quo oleum est chrismatis pars, non *μύρον*, non *chrisma*; ut ex præmissis, Sanctorum quoque confirmationis auctoritate, arbitror manifestum.

I V.

Quarta quæstio est, an chrisma necessario debeat esse ab Episcopo consecratum. In qua diluenda quæstione supponendum est consecrationem chrismatis, jure saltem ordinario ad solos Episcopos pertinere. Id constat ex Epist. Innoc. I. ad Decentium, & S. Leonis ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ relatis cap. 1. p. 2. Sacramentarium etiam Gregorii, Ordo Romanus, Pontificale, & Euchologia Græcorum eandem consecrationem committunt Episcopis. Haud aliter statuunt conciones sanctorum Conciliorum, canon tertius Concilii 2. Carthag. celebrati anno 390. trigessimus sextus Concilii III. an. 397. vicesimus Toletani primi anno 400. septimus Hispalensis 2. anno 619. 2. Vormatiensis anni 868. alique canones apud Eslum dist. 7. §. 9. Nat. Alex. de Conf. cap. 1. art. 2. prop. 3. Witassum q. 2. sect. 6. §. 14. Accedit etiam in unctione verticali adhibendum chrisma ab Episcopo consecratum ex cap. *Presbyteris*, de Consecrat. dist. iv. n. 119. teneri Parochos ante solemnitatem Paschatis a proprio Episcopo petere Chrisma, ex cap. *Presbyteri*, eadem dist. num. 123. idque annis singulis nulloque exhibito pretio, ut constat ex decretis compluribus collectis a Burchardo Vormatiensi Episcopo lib. iv. cap. 71. & sequentibus. Postremo etiam presbyteri in Orientali Ecclesia confirmantes (quod num jure faciant, postea inquirendum est) solo chrismate utuntur ab Episcopis consecrato; & si urgente causa simplex sacerdos per Sedis Apostolicæ dispensationem administravit aliquando sacramentum Confirmationis, id solummodo præstitit *Chrismate per Episcopum confecto*, ut inquit Eugenius IV. in decreto pro instructione Armenorum. Nulla ergo potest hac in re superesse difficultas, ut recte animadvertit Adnot. 184. in Feriam v. majoris Hebdomadæ BENEDICTUS XIV.

Gravior difficultas videtur, an possit talis consecratio a b Apostolica sede committi simplici presbytero, in qua re tenentes affirmantem partem cum Sirmondo, Scoto, Cajetano, Tournely, Witassio, (qui tamen nutat utrinque,) infirmissimi proferunt argumenta. Inquiunt primo consecrationem chrismatis commissam Episcopo a S. Sylvestro: at a Sylvestro repetendam unctionem verticalem, non primam institutionem con-

secre-

secrationis, de qua agimus, diximus pertractantes de ceremoniis Baptismi. Afferunt deinde in canone 20. Toletani Concilii legi: *Quia in aliquibus locis, vel provinciis presbyteri dicuntur chrisma conficere, placuit ex hac die nullum alium, nisi Episcopum, chrisma conficere*: quo in canone illa presbyterorum benedictio irrita & nulla minime declaratur. Ceterum neque hoc canone dicitur benedictio ipsa legitima, & videtur Concilium eandem reprobare: præsertim cum Montanus, qui anno 531. præfuit alteri Synodo Toletanæ, in Epistola ad Theoribium damnet ausum consimilium presbyterorum præsumptionis, typhi, ac dementiæ, asseratque *jus consecrationis chrismæ ab initio fidei Catholice, tantum Pontificibus debitum*. Tertio inquit Hieronymum in Epistola ad Rusticum Narbonensem de septem Ecclesiæ gradibus, hæc diserte proferre, *Presbyteri, si necesse est, possunt chrisma conficere*. Sed præterquamquod illius Epistolæ auctor non ex propria sententia loquitur, subjicit enim, *Tamen meæ hoc scito esse sententiæ, nulli Episcopo super hoc injuriam esse faciendam*; abjudicant Hieronymo eandem Epistolam Bellarminus, Estius, Marianus Victorius, Witrassius, Erasmus, Guilelmus Cave, Dupinius, Lupus in canone VIII. Concilii, Martianæus, qui illam rejecit in Appendicem tom. v. pag. 99. Probant aliqui Epistolam hanc spuriam esse ex inscriptione ad Rusticum Narbonensem Hieronymo posteriorem, quippe qui floruit sedente Leone Magno; sed variat titulus in Exemplaribus, & est ratio hæc nimis fracta. Validior est, quæ petitur ab orationis discrepantia, & a silentio ipsius Hieronymi, de qua eo loci illustris Martianæus. Urgent quarto loco, quod canones prohibeant presbyteris tam conficere chrisma, quam consecrare virgines: quare ut istud, ita & illud agere possunt Antistitum consensione. At ex canone 36. Concilii Carthag. III. *Presbyter inconsulto Episcopo Virgines non consecret, Chrisma vero numquam conficiat*, qui sentiunt oppositum inferunt nec Episcopo consentiente posse chrisma confici a simplici presbytero, urgentes verborum antithesim, ejusdemque canonis expressionem. Tandem ajunt nullam esse sublimiorem consecrationem Eucharistia, quam cum valeat conficere simplex presbyter, poterit etiam benedicere chrisma, quoniam, *Qui potest majus, potest & minus*. Verum hoc argumentum non concludere affirmat Estius, cum vim non habeat adagium illud in iis, quæ a Christi pendent institutione; alioqui posset simplex sacerdos conferre sacros Ordines, immo & patrare miracula; quæ sunt aliquid minus consecratione Eucharistia.

Quamquam vero hæc argumenta videantur parum firma; ab illa tamen sententia nec ego recedam. Primum quia canones tam vetant pre-

sbyterum conficere chrisma, quam confirmare & tamen hoc facere potest cum Ecclesiæ dispensatione, ut ostendam cap. 7. ideoque iidem canones accipiendi sunt aut de ordinaria Episcoporum facultate, aut dispensatione semota. Deinde quia Romani Pontifices non tantum dispensant cum Missionariis ad Indos profectis, ut confirmarent *confecto ab Episcopis chrismate*, verum etiam ut ipsum chrisma conficerent, prout constat ex Bulla Eugenii IV. edita an. 1444. pro religiosissimo viro Fabiano de Bachia sacri Ordinis Minorum, & a Luca Wadingo juxta autographum Vaticanum inserta Tom. v. Annal. ad prædictum annum MCCCC. num. 45. Quia tamen contrarium sentiunt Theologi celeberrimi, inter quos Suarez, Sylvius, Faber, Toletus, Salmeron, Basilus Poncius, Gonet, alique plurimi; ideo hujus dispensationis perpauca inveniuntur exempla, & quæ nobis explorata sunt, præcipiunt ut presbyteri confirment chrismate ab Episcopis confecto; ipsi vero nunquam conficiant, ut apparet ex dictis, & ex proximo cap. VII.

His de chrismatis benedictione præmissis, ad propositam quæstionem respondent Theologorum quamplurimi, & si antiquiores consulantur, fere omnes, nullum esse Sacramentum, si Confirmatio perficiatur *chrismate non consecrato*. Horum argumenta sunt, quod hujus sacramenti materiam, non oleum simpliciter, aut chrisma dixerunt Patres, sed *chrisma sacrum, benedictum, sanctum, consecratum*, ut Cyrillus Jerosolymitanus Catech. 3. Cyprianus Epist. 70. Optatus Milevit. lib. III. & VII. de schism. Donatist. S. P. August. lib. v. de Bapt. cap. 19. & 20. & Tract. 118. in Joannem. Accedunt Conciliorum canones, 48. Laodicensi, 4. Bracarensis secundi, 2. sess. XII. Tridentini, decretum sæpenumero laudatum Florentini pro Armenis, aliaque consimilia. Hanc præterea consecrationem chrismatis institutam a Christo Domino, usurpatam ab Apostolis, & ad nos antiqua traditione derivatam probant ex Magno Basilio lib. de Spiritu S. cap. 27. ex Tertulliano de Bapt. cap. 7. (quorum testimonia vide cap. I. & 4.) eximia duo Ecclesiasticæ eruditionis scrinia, Christianus Lupus in canones Conc. VIII. & BENEDICTUS XIV. in Feriam magnæ hebdomadæ quintam; Atque istorum sententia ex sæpe repetito principio fulcrum habet, quod ab Apostolis acceperimus quicquid per universam custoditur Ecclesiam, neque ab aliqua posteriori Synodo fuit institutum.

Attamen hæc, quamvis chrismatis consecrationem commendat, omnino servandam esse communis, obrundantque ora blasphemantium hæreticorum; haud tamen invicte probant consecrationem hanc requiri *necessitate Sacramenti*: nec reprobare ausim scitum recentiorum, solam hac in re deprehendentium necessitatem præcepti. Ita sentiunt,

sentiant, ut quosdam proferam, Gaspar Juvenin q. 2. c. 3. Tournely pag. Ven. edit. 248. Card. Gotti tom. xiii. pag. 308. & Auct. Operis de Re Sacram. lib. iii. pag. 322. Atque hi duo Thomistarum clarissimi urgent præsertim comparationem baptismi, qui in simplici aqua ratus est, quamquam præscribat ejusdem aquæ consecrationem perantiqua traditio. Respondit tamen hujusmodi argumento S. Thomas q. 72. art. 3. disparem esse rationem de materia, qua usus est Christus, qualis est materia baptismi, & Eucharistiæ, ac de materia, qua Christus usus non est, cujus generis sunt oleum infirmorum, & chrisma. Et videtur quidem eo loci S. Thomas vestigiis antiquorum insistere. Nihilofecius Basilii eodem modo loquitur de consecratione aquæ, & chrismatis, dicens: *εὐλογῶμεν δὲ τὸ ὕδωρ τῆς βαπτισματικῆς, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως*, Consecramus autem aquam baptismatis, & oleum unctionis: nec aliter Tertullianus. Ex horum proinde textibus nihil aliud inferas, nisi hujus consecrationis antiquitatem. Idem dico de S. P. Augustino, cujus auctoritate Basilii Poncius p. 2. cap. 3. Farvacquez qu. 3. pag. 63. & Vanroy tom. iv. pag. 166. certam putant antiquorum Scholasticorum communioem sententiam. At, quod illorum pace dixerim, falluntur. Etenim S. P. in v. de Baptism. 19. & 20. pertractat de Sacramentis collatis ab improbo, idemque pronuntiat de aqua baptismatis, & de chrismo. *Quomodo* (inquit num. 28.) *exaudit homicidam deprecantem vel super aquam baptismatis, vel super oleum, vel super Eucharistiam?* Similiter Tract. 118. in Joannem de signo crucis disserens ait: *Quod signum nisi adhibeatur, sive frontibus credentium, sive ipsi aquæ, ex qua regenerantur, sive oleo, quo chrismate unguuntur, sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.* Ex his ergo Augustini locis potius inferas, quemadmodum in baptismo, ita in Confirmatione prærequiri benedictionem materie necessitate præcepti, & ritus decentia, non autem necessitate sacramenti. Difficiliora videntur verba Cyrilli Jerosolym. scribentis pag. 524. *μύρον, unguentum non esse chrisma, nisi postquam consecratum est, sicut panis non est Corpus Christi, nisi post sancti Spiritus invocationem, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος*; & Optati affirmantis lib. vii. num. 4. *liquorem ex nomine Christi condiri, & chrisma postquam conditum est, nominari.* Verum dici potest absque prævia benedictione formam verborum, quæ consecratoria est, id præstituram, ut unguentum fiat chrisma, & cælesti suavitate conditum, idest, imprimat Christi sigillum, & gratiam conferat; siquidem accedit verbum ad Elementum, & fit Sacramentum.

Consequitur ex dictis, consecrationem chrismatis derivatam ex Apostolica traditione, jure per-

tinere ad Episcopos; non posse illam sibi vindicare absque singulari dispensatione simplicem aliquem presbyterum hanc quoque dispensationem juxta complurium placitum non posse concedi, ideoque dandam in urgentissima duntaxat necessitate; nefas omnino esse adhibere in confirmando chrisma non consecratum; si denique tale adhiberetur, videri nobis Sacramentum validum, iterandum tamen sub conditione ob communioem sententiam, quæ nullum, irritumque propugnat. Atque hæc de materia Confirmationis.

S C H O L I O N.

„ **A**D alia momenta a me superius producta, quibus demonstravi *Chrisma* debere ab Episcopo consecrari, accedit can. 2. dist. 95. *Presbyteros ultra suum modum tendere prohibemus, nec Episcopali fastigio debita sibi, et audacter adsumere, non conficiendi chrismatis, non signationis pontificalis adhibendæ sibi, et arripere facultatem.* Desumptus est canon ex Epistola anno 494. scripta a Romano Pontifice S. Gelasio ad Episcopos Lucaniæ, quæ habetur 4. Volumine Conciliorum. Habentur ea de re canones alii apud Gratianum Causa 26. q. 6. & de Consec. dist. 3. Hujusmodi Canones sunt, *Si jubet, Presbyter, Litteris vestris, &c.*

„ Hanc Chrismatis benedictionem potuisse quocunque tempore fieri ab Episcopo declaraverat circa initia seculi quinti Concilium Toletanum 1. canone 20. ubi legitur, *Episcopo sane certum est omni tempore licere Chrisma conficere*: atque hinc nonnulli cum Zegero Van-Espen inferunt, ante hanc Toletanam Synodum nequaquam stabilitam fuisse præsentem disciplinam, juxta quam feria tantum quinta in Cæna Domini ab Episcopis Chrisma conficitur. Ita canon ille refertur a Martino Bracarensi in Hispania Episcopo, apud Gratianum, de Consecrat. dist. 4. n. 124. *Can. Omni tempore.* Verum prælaudata verba in canone Toletano in omni editione non occurrunt: & ubi extant, non indiscriminatum intelligenda esse, sed accommodata ad omnes annos, nullatenus vero ad omnes annos dies, docent cum Joanne Cabassutio in Notitia Eccl. seculi 5. nonnulli alii non infimæ notæ Jureconsulti; qui simul producunt canonem 46. Concilii Meldensis, *Ut nemo Sacrum Chrisma, nisi in quinta feria majoris septimanæ, idest, in Cæna, quæ specialiter appellatur Dominica, conficere præsumat.* Ex hoc tamen Canone, quoniam Meldensis Synodus celebrata est seculo nono vertente, nequit evinci vigentem modo disciplinam ab Apostolica ætate fluxisse; quemadmodum neque id invi-

„ *de demonstratur ex præcitato Canone, Litte-*
 „ *ris vestris, de Consecrat. dist. 3. n. 18. quia*
 „ *depromptus est ex Ildoriana, spuriaque Epi-*
 „ *stola Fabiani Papæ ad Orientales. Quidquid*
 „ *sit; pervetustum esse morem in Ecclesia Ro-*
 „ *mana conficiendi singulis annis Chrisma in*
 „ *quinta feria majoris hebdomadæ, manifesta res*
 „ *est ex Sacramentario Gregorii, & ex antiquo*
 „ *Ordine Romano, necnon ex pluribus Synodo-*
 „ *rum sanctionibus, quibus omnibus presbyteris*
 „ *animarum curam gerentibus præcipitur, ut*
 „ *Chrisma petant a propriis Episcopis ante Pa-*
 „ *schæ solemnitatem: quod etiam mandat præ-*
 „ *laudatus canon vigesimus Concilii primi To-*
 „ *letani.*

„ In ea questione, an in hoc Sacramento
 „ Chrisma non solum requiratur *de necessitate*
 „ *præcepti*, verum etiam *de necessitate Sacramen-*
 „ *ti*, ausus non sum illorum reprobare senten-
 „ tiam, qui ipsum Chrisma balsamo confectum
 „ adhibendum quidem censent *ex præcepto*, at-
 „ que ex instituto Ecclesiæ, at non ut sit Con-
 „ firmatio *Sacramentum validum*, habeatque il-
 „ lam, sine qua effici non possit, *materiam*.
 „ Ac præter clarissimorum Theologorum, quos
 „ commemoravi, auctoritatem, scio in eandem
 „ sententiam manibus pedibusque descendere
 „ JCC. præstantissimos; quoniam Innocentius
 „ III. cap. *Pastoralis*, de Sacramentis non ite-
 „ randis, interrogatus num repeteri deberet Sacra-
 „ mentum Confirmationis in eo, qui per erro-
 „ rem non chrismate, sed oleo absque balsamo
 „ fuerat delinitus, respondit, *Nos consulere vo-*
 „ *luistis, si Confirmationis Sacramentum in eo de-*
 „ *beat iterari, qui per errorem fuit non chrismate,*
 „ *sed oleo delinitus. Ad quod breviter duximus*
 „ *respondendum, quod in talibus non est aliquid*
 „ *iterandum, sed caute supplendum, quod incau-*
 „ *te fuerat prætermisum.*

„ Non me fugit esse, qui ad hanc Decreta-
 „ lem reponant, idcirco supplendam esse unctio-
 „ nem Chrismatis, quoniam in eo casu Sacra-
 „ mentum Confirmationis nullum erat, ideoque
 „ unctionem illam esse adhibendam una cum
 „ verbis, quæ ipsius Sacramenti *formam* consti-
 „ tuunt. De duplici enim questione Innocen-
 „ tius III. consultus fuerat, una an permitti
 „ debeat ministrare, *qui sine impositione manuum*
 „ *fuerit ad Ordinem Subdiaconatus assumptus*; al-
 „ tera, an Confirmationis Sacramentum in casu
 „ proposito debeat iterari. Ad utramque, in-
 „ quunt, non ad secundam dumtaxat Innocen-
 „ tius III. responderet, *in talibus non esse aliquid*
 „ *iterandum, cum Ordo, & Confirmatio sint*
 „ *duo Sacramenta, quæ imprimunt characterem;*
 „ *sed caute in utraque supplendum esse, quod in-*
 „ *caute fuerat prætermisum, videlicet, in Ordi-*
 „ *natione ceremoniam, in Confirmatione mate-*

„ *riam & formam.* Verum si Pontificis verba
 „ expendantur; non ait, Sacramentum illud
 „ Confirmationis fuisse *nullum*, sed supplendum
 „ caute quod fuerat omisum. Si *forma* in illo
 „ casu prætermisum non erat; non erat itaque
 „ repetenda, atque supplenda. Proprie etiam
 „ *suppleri* dicuntur, quæ per errorem omisæ
 „ sunt, & non pertinent ad Sacramentorum
 „ *essentiam*. Hoc itaque unum indubitatum est,
 „ licitum non esse Sacramentum Confirmationis
 „ sine *vero Chrismate* administrare. In ceteris,
 „ quæ pertinent ad *materiam & formam* Sacra-
 „ mentorum, norunt omnes probabiliorem te-
 „ nendam esse sententiam.

CAPUT VI.

De forma Sacramenti Confirmationis.

QUÆSTIONEM de hujus Sacramenti *forma*,
 quam veteres Theologi paucis expediebant,
 ampliorem reddidit Recentiorum eruditio.
 Ac primum qui statuunt Confirmationis *mate-*
riam in sola manuum impositione, coherentem
 docent verba illa, quæ comitantur unctionem
 chrismatis, *formam* esse duntaxat accidentariam
 & integrantem; *essentialem* autem *formam* esse
 orationem Episcopi. Contra qui pro *materia*
 assignant chrisma, *formam* constituunt in verbis
 in chrismatis unctione prolatis. At qui utram-
 que *materiam* propugnant, idest, manus imposi-
 tionem & chrisma, quod & nos supra defini-
 vimus, censent necessario hanc *formam* in duo-
 bus sitam esse, nimirum in oratione Episcopi,
 quæ respondeat impositioni manuum, & in ver-
 bis, quæ in actione proferuntur, & quæ apud
 Latinos sunt, *Signo te signo crucis, & confirmo*
te chrismate salutis; apud Græcos autem, *Signa-*
culum Spiritus sancti: quam sententiam propu-
 gnant Nat. Alex. tract. 3. cap. 1. art. 3. Juenin
 q. 3. art. 3. Tournely q. 1. art. 4. Card. Göt-
 ti q. 1. dub. 4. Auctor lib. de Re Sacram. q.
 4. pag. 323. Insuper de *forma* Latinorum, quam
 nuper commemoravimus, permulti censent *essen-*
tialem esse, & derivatam ex Apostolica traditio-
 ne, ut S. Thomas q. 72. art. 4. Bellarminus
 lib. 2. cap. 10. Estius in dist. vii. §. 10. Syl-
 vius in præcitatam S. Thomæ questionem, ac
 Doctorem Scholasticorum ingens numerus; non-
 nulli *formam* illam putant olim fuisse deprecato-
 riam, ut Farvacquez cap. 3. q. 1. Vanroy q.
 vii. concl. 3. & qui dissertationes suas nomine
 Caroli Witrassæ honestavit q. 3. art. 3. §. 1.
 ex cujus tamen proluxa disputatione vix tandem
 percipies, quam sententiam debeas amplecti. De
 præcitata quoque Græcorum *forma* dissidia pepe-
 rit copia Eruditorum; nec eam probat Lupus
 in

in canonem vii. primi Concilii Constantinopolitani, ut mittam Morinum, Nicolaum Cabasilam, & alios *formam* constituentes in Oratione, quæ præcedit unctionem. Pro illa tamen *forma* pugnant Arcudius lib. 2. de Sacram. cap. 7. Bessarion de Sacram. Euch. Isaac Habert in Observ. ad Ritus Chrism. pag. 709. Goarius in Euchologio pag. 368. Basilus p. 2. cap. 7. Farvacquez, & Vanroy, alique prælaudati. In tanta ergo sententiarum discrepantia exponam primo quid mihi videatur de Oratione Episcopi unctionem præcedente: deinde quid de *forma* Latinorum communiter a scholasticis tradita; postremo quid de illa, qua utuntur Græci: ita fiet, ut ordinem teneamus, & opinio nostra, salvo aliarum jure, perspicue & methodice proferatur.

PROP. I. Oratio præcedens unctionem non est *forma* Sacramenti Confirmationis, distincta a verbis, quæ unctionem ipsam comitantur, partialis, & respondens manuum impositioni; ut tenent recentiorum Theologorum complures.

In hanc opinionem descendo ductus hisce momentis. Adoptarunt doctissimi Recentiores Theologi sententiam constituentem *formam* Confirmationis in præcitata Oratione, tametsi ea sententia vix antiquioribus comperta fuerit, propterea quod visum est eis impositionem manuum, quam & nos diximus hujus sacramenti *materiam* partialem, esse illam manuum elevationem & extensionem versus confirmandos, cum qua Episcopus recitat Orationem, *Omnipotens sempiterne Deus, &c.* Forma enim debet *materiam* concomitari. Atqui illa manuum elevatio & extensio non est impositio manuum, quæ est Confirmationis *materia*. Ergo neque prædicta Oratio est *forma* correspondens manuum impositioni. Probatur minor, primum quia impositio manuum, quæ Confirmationis *materia* partialis est, sit in ipsa unctione, quando Episcopus pollice tangit frontem confirmandorum, superiori manus parte supra illorum caput extensa, prout demonstravi capite iv. Deinde, quia illa manuum extensione Episcopus confirmandos non tangit, ac tantum demonstrat se orantem invocare super illos *sepiiformem Spiritum sanctum*. Insuper, quia oratione illa completa, Pontificale Romanum præscribit, ut Episcopus sedeat super faldistorium dispositis per ordinem confirmandis, singillatim de nomine cujuslibet inquirat, & illos confirmet per ordinem genuflexos; ideoque declarat nondum præcedenti oratione confirmatos fuisse. Ad hæc animadverto, Pontificem Sacramenta conficientem ut plurimum in orationibus, quæ præcedunt, deposita mitra, stare tum enim supplex invocatur Spiritum sanctum; at cum actu Sacramenta confert, sedere in faldistorio, quod tunc tanquam minister Christi se gerat, idque

præstat, sive baptizet, sive confirmet, sive Ordines conferat: quare oratio, de qua instituo sermonem, præparatoria & deprecatoria est, non essentialis pars Sacramenti. II. Comprobat eandem propositionem sequens argumentatio. Aliquando impositio manuum non solum facta est post orationem præcedentem unctionem, sed etiam post unctionem ipsam. Igitur illa oratio non est *forma* respondens manuum impositioni. Probatur antecedens testimonio Tertulliani scribentis de Resurrect. carnis cap. 8. *Caro ungitur, ut anima consecretur: caro signatur, ut anima muniat; caro manus impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur*. Quibus verbis recitatis, inquit illustris Menardus not. 332. in Sacrament. Gregorii: *Ex illo textu observandum, aliquando manus impositionem fuisse unctioni postpositam: quod comprobat verbis Guilelmi Parisiensis, qui lib. de Sacramentis pertractans de Ritu Confirmat. ait: Præmissa oratione super confirmandos pingitur signum crucis de chrismate in frontibus eorum: & impositis manibus super capita eorum, dicitur eis, Pax tecum: siquidem ad impositionem manuum Apostolorum solebat dari Spiritus sanctus, & datur modo ad impositionem manuum Episcoporum*. III. Addam argumentum alterum. Etsi Ecclesiastici ritus variam pro temporum, locorumque circumstantiis mutationem subierint, nunquam tamen *forma* Sacramentorum fuit penitus prætermissa, sed aut iisdem, aut æquivalentibus verbis semper, & ubique servata. Sed oratio præcedens unctionem, tam in usu recepta, quam quælibet alia, fuit aliquando in Confirmatione prætermissa. In illa itaque oratione sita non est *forma essentialis* Confirmationis; sed pertinet ipsa oratio ad ritum pro conditione loci, aut temporis variabilem. Constat minor ex libro Sacramentorum Monasterii Moysacensis annorum 800., edito a Martenio cap. 2. art. 4. ord. vii. in quo nulla habetur oratio, nisi quæ recitari solet Confirmatione peracta: *Deus, qui Apostolis tuis, &c.* IV. Si attente verustos omnes Confirmationis ordines expendamus, in oratione, quæ unctioni præmittitur, nulla alia sunt verba, in quibus possit constitui sacramenti hujus *forma*, nisi verba illa deprecatoria, *Consigna eos signo crucis Christi in vitam propitiatus æternam*, sive, ut habetur in Sacramentario Gelasii, Ecclesiæ Bellovacensis, aliisque apud Martenium citato in loco, *Jube eos consignari signo crucis in vitam æternam*; aut verba alia his consimilia. Atqui hujusmodi verba referenda sunt ad unctionem chrismatis, nec aliud enunciant modo deprecativo, nisi quod exprimitur indicativo proximis verbis, *Signo te signo crucis, &c.* Igitur verba præcedentia aut *forma essentialis* non sunt, aut si habent rationem *formæ*, spectant ad unctionem chrismatis, & rele-

venerunt ad ea, *Signo te, &c.* Minor probatur; nam Episcopus statim ac dixit, *Consigna eum signo crucis Christi, aut, sanctæ crucis tuæ propitiatus in vitam æternam*, intincto pollice perungit chrismate frontem confirmandorum, dicens, *Signo te, &c.* juxta Sacramentarium Gelasii, *Signum Christi in vitam æternam*, juxta Pictaviense, *Signat te Deus sigillo fidei suæ in confirmatione fidei, &c.* Quis non videat coherentiam, & relationem verborum, haud secus, ac in conferendis sacramentis reliquis? Ita sane consecrantes Eucharistiam prius orantes dicimus, *ut nobis fiat Corpus, &c.* postea accepto pane, *Hoc est, &c.* & in Absolutione Sacramentali primum, *Dominus noster Jesus Christus te absolvat, &c.* deinde, *Ego te absolvo, &c.* V. Præfata Oratio aliquando recitata est immediate post baptismum a presbytero baptizante, priusquam Episcopus ad illum confirmandum accederet; & ideo non extat, ut diximus, in Ordine monasterii Moysacensis: atque in codicibus optimæ notæ apud prælaudatum Martenium art. 3. num. 7. reperitur cum Ordine baptismi, ibique post aliquot folia describitur Ordo Confirmationis. Quomodo ergo constituit formam hujus Sacramenti oratio aliquando a presbytero non confirmante recitata, ut baptizatus tali prece munitus ad Episcopum accederet consignandus?

Oppones I. Ex cap. viii. Act. Apost. colligitur Apostolos confirmasse orando, & manus imponendo, *Oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum, &c.* quo testimonio & nos cap. I. conati sumus hoc Sacramentum adversus hæreticos vindicare. Oratio ergo forma est Confirmationis, quemadmodum manus impositio est materia. II. Idem docent Patres: Cyprianus Epist. ad Iubajanum inquit, *Qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offeruntur, ut per nostram orationem, ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur*. Similia Ambrosius lib. 3. de Sacram. cap. 2. Hieronymus adversus Luciferianos, & S. P. Augustinus lib. xv. de Trinit. cap. 26. quæ & nos laudavimus cap. I. hujus libri. III. Omnes libri Rituales, Pontificales, Sacramentarii ab Edmundo Martenio collecti certam fidem faciunt, orationem in Confirmatione semper fuisse usurpatam. IV. Æquum est, ut assignetur forma aliqua respondens manuum impositioni: hæc vero quænam erit, nisi sit oratio, de qua differitur?

Ad primum respondet S. Thom. cit. art. 4. quod, quando effectus Confirmationis conferebatur per ministerium Apostolorum visibilibus signis, tunc non erat necessaria nec materia, nec forma hujus sacramenti: unde mirum permoveri levi hac argumentatione præclarissimos Thomistarum: Natalem Alexandrum, Cardinalem Gotti, & Scriptorem perpolitum Operis de Re Sacram. paullo

supra commemoratos. Deinde respondeo, Ipsi quidem in Apostolice Actibus Apostolos orasse, ut Samaritani baptismo regenerati acciperent Spiritum sanctum; at non legitur eo loci orationem illam esse formam Confirmationis; immo non orationi ibidem tribuitur Spiritus sanctus, sed impositioni manuum factæ post orationem, ut constat ex versu 17. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*. Idem habetur cap. xix. 6. ibique nulla orationis fit mentio. Nec tamen nego Apostolos confirmandos adhibuisse formam verborum, sed affirmo hanc non constare ex Actibus Apostolorum, quemadmodum dixi cap. iv. de unctione chrismatis. Si denique concedam Apostolos usos formam aliquam deprecatoriam; ergo ne hæc erit oratio præcedens Confirmationem? Ego quidem vim hujus consecutionis non assequor. Alterum argumentum nullius est momenti; ubi enim quidam Patres tribuunt Spiritum sanctum impositioni manuum & orationi, commonstrant ritum Confirmationis, cui oratio præmittitur, non formam: quod ex ipsis adversariis evinco. Nam Patres etiam docent Eucharistiam consecrari oratione, & corpus Christi confici per orationem, & crucis signum. Ita Justinus Apolog. 2. Irenæus lib. iv. cap. 34. Cyrillus Jerosolym. Catech. myst. 1. & 5. alique permulti. Quibus non alia ratione occurrunt Tournelius de Euch. pag. 218. Auctor librorum de Re Sacram. pag. 379. omnesque Theologi, nisi, quod Patres consecrationem Eucharistiæ tribuunt precibus, non tamquam formæ, sed tamquam ritibus; sive quod orationum & precum nomine intelligunt formam ipsam; sive denique quod oratione preparatorie quidem, sed non formaliter conficitur corpus Christi. Eandem ergo responsionem adhibemus argumento, quod Tournelius objicit de Confirm. pag. 254. & Theologus alter pag. 323. nec aliter reponimus Natali Alex., Juenino, Witalio, aliisque recentioribus opponentibus præcitata Patrum testimonia. In confutatione argumenti tertii, quoniam Tournelius provocat ad libros Rituales, & Sacramentarios editos a Martenio; ex eodem eruditissimo viro cap. 2. art. 3. tom. 1. de antiq. Eccl. Rit. dico nihil posse ex veteris Sacramentariis concludi: primum quia in plerisque habetur quidem oratio, sed non habetur impositio manuum: deinde quia in nonnullis, ut in libro Sacramentorum Moysacensi, eadem oratio desideratur; præterea quia in quibusdam Codicibus oratio illa conspicitur sub finem Ordinis baptismi: tandem quia in omnibus libris Ritualibus, & Sacramentariis præscribitur unctio facienda sub certa verborum formula; quæ proinde videtur pertinere ad hujus Sacramenti substantiam. Ad ultimum respondeo impositionem manuum, quæ Confirmationis materia

teria est, fieri in unctione chrismatis; & consequenter verba, quæ tunc proferuntur, utrique materiæ correspondere.

PROP. II. Verba, quæ comitantur chrismatis inunctionem, idest, *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &c.* tametsi accidentariam aliquam variationem subierint, sunt apud Latinos vera, propria, & adæquata forma Sacramenti Confirmationis.

Sequitur ex dictis, seclusa enim oratione, nulla alia sunt verba, in quibus rationem formæ statuere possimus. Probatum tamen I. decreto Eugenii IV. & Florentini Concilii in Instructione Armenorum: *Forma autem est, Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Hæc forma tradita ab Eugenio non est integralis & accessoria, siquidem per hæc verba determinatur materia ad significandam, & producendum effectum sacramentalem: iisdem verbis exprimitur robur, per quod ad spiritalem pugnam idonei reddimur; & in verborum illorum prolatione signo crucis, & chrismate consignamur, tamquam Christianæ militiæ ornati vexillo, fideique athleticis adscripti. Quare Reginaldus Polus in libro de Reformat. Angliæ, qui extat etiam in Collect. Conciliorum tom. xiv. ait, in Decreto Eugenii doctrinam huius sacramenti breviter, & dilucide fuisse explicatam. II. His accedit ratiocinatio Doctoris Angelici demonstrantis in hac Verborum formula significari robur spirituale, quod homini confertur per Sacramentum materialie visibilis ad salutem; quibus concinit Catechismus Romanus p. 2. cap. 3. num. 11. Adde illorum verborum prolatione demonstrari actuale collationem huius Sacramenti, quemadmodum significatur collatio baptismi pronuntiatione illius formulæ, *Ego te baptizo, &c.* III. In omnibus Ritualibus, & Sacramentalibus libris a Martene summo studio collectis præscribitur unctio peragenda sub certa verborum formula, ut ipse testatur citato art. 3. num. vii. quod, ut observavimus supra, non servatur in Oratione unctioni præmissa, atque id indicio est, nunquam unctionem chrismatis peractam sine verbis, ipsaque verba semper habuisse sacramentalis formæ rationem. IV. Sacramentale Ambrosianum pag. 50. præcipit ut hæc sententia a Parocho explicetur confirmandis, & declaretur quomodo in iis verbis, *Confirmo te chrismate salutis*, designetur robur animi & spiritus, quod fidelibus ad salutem tribuitur, & cur in huius formulæ pronuntiatione fronti imprimatur signum crucis, quia nempe dum aliquis confirmatur, in numerum adsciscitur militum Christi: quod & nos paulo supra observavimus, tradiditque etiam

Manuel Caleca contra Græcos, tom. xxvi. Bibl. PP. pag. 372.

At dixi, hanc Latinorum formulam varias interdum subiisse mutationes, salva tamen substantiali significatione verborum; idque constat lectione vetustissimorum Pontificalium. Quod enim inscribitur Egbertæ, exaratum vertente sæculo viii. hanc exhibet formulam, *Accipe signum sanctæ crucis chrismate salutis in Christo Jesu, in vitam æternam*: & posthac deprecatoria oratione, *Confirmet te Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.* Gelasianum juxta Codd. Colbertinum, & Noviomensem, formulam habet istam, *Signum Christi in vitam æternam*, addita pariter deprecatione, *Confirmet te Deus, &c.* In MS. Pictaviensi octingentorum annorum hæc describitur: *Signat te Deus sigillo fidei suæ in confirmatione fidei.* In Pontificali Ecclesiæ Cæsarigensis ejusdem antiquitatis adinvenitur hæc alia, *Confirmo, & consigno te in signum sanctæ Crucis, in nomine Patris, &c.* Codex Moysacensis hanc habet parum abhincilem, *Confirmo te signo crucis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, in vitam æternam.* Prætermittit plures alias uni, aut alteri ex productis consimiles: quas debemus eruditioni, studioque Martenii tom. i. de antiq. Eccl. Rit. pag. 249. & sequentibus.

Inferas ex dictis, tempus terere, & per inania disputationum spatia vagari illos e Schola Theologos, qui dissertant an valida futura sit Confirmatio, si omittatur unum, vel alterum usitatæ formulæ verbum. Tanta enim Sacramentalium librorum variatio; ne repetam quæ præcedenti Volumine pag. 201. universim dixi de istiusmodi mutationibus, ostendit imprimi sacrosanctum signaculum, modo illud significant verba Confirmantis, nec substantialiter differant ab una, aut altera ex productis formulis; quamvis debeat unusquisque (quod sæpe monuimus) inviolatam custodire Ecclesiæ consuetudinem.

Opp. S. Gregorius in libro Sacramentorum pag. 74. præter orationem, de qua supra, nullam commemorat formulam, sed ait: *Et interrogantibus diaconi nomina singulorum, Pontifex tincto pollice in chrismate, facit crucem in fronte unius, similiter per omnes singillatim.* Similiter Amalarius Fortunatus lib. i. cap. 27. *Oratione expleta facit crucem cum pollice in chrismate in singulorum frontibus, ita dicendo, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; prætermittis verbis, Signo te, & Confirmo te, &c.* quæ ideo nullatenus pertinere videntur ad formæ substantiam.

Huic argumento, quod tenentur diluere illi etiam, qui præter orationem Episcopi, formulam

lam in unctione adhibitam arbitrantur necessariam, solet responderi, Magnum Gregorium formam Confirmationis subtraxisse *ob disciplinam arcani*, de qua diximus tomo III. pag. 170. aliisque in locis. Et revera de hac eadem forma scripsit Innocentius I. Epistola ad Decentium cap. 3. *Verba vero dicere non possum ne magis prodere videar, quam ad consultationem respondere*. Verum ego communi huic responsioni non acquiesco. Etenim occultasse veteres in Epistolis, vulgandisque Operibus Sacramentorum nostrorum mysteria, formulamque Confirmationis, recte ex Innocentio, aliisque pluribus demonstratum est, assertum a Schellstrateno, confirmatum a me, probatum Notificatione VI. a beatissimo sapientissimoque Pontifice BENE-DICTO, a nullo catholico viro denegatum. At num *ob disciplinam arcani* prætermittenda hæc erant in libris Sacramentorum, in scrinio Ecclesiarum occlusis, a sacris dumtaxat ministris, non a plebe pervolutandis, & ideo hoc nomine *Sacramentorum* inscriptis, quod arcana comprehendant? Id ego non assequor, maxime cum vetustissimi omnes Codices Sacramentalium librorum huiusmodi mysteriis pleni sint, & ipsum Sacramentale Gregorianum pag. 3. contineat verba consecrationis, pag. 73. formam baptismi, pag. 224. consecrationem presbyterorum, aliaque omnia silentio juxta *disciplinam arcani* sepienda. Illam ergo responsionem (patiatur lector tarditatem ingenii mei) communem licet probatissimamque, non adhibebo. Quare ad Gregorium quod attinet, dicam aut illum sacramentalis formulæ non meminisse, quoniam hæc non aliud exprimit *indicativo* modo, quam id quod continetur *deprecativo* in extremis orationis verbis, *Consigna eos signo crucis, in vitam propitiatus æternam*, quæ verba etiam formulam in memoriam Episcopi poterant revocare; aut forte tunc temporis unctionem peractam fuisse in prolatione eorundem verborum, ita, ut *forma*, quæ modo obtinet, ex *deprecativa* facta sit; nec tamen utraque retineat in præsentia rationem formæ, quia deprecativa nunc est absque applicatione materiæ. Idem posset responderi ad verba Amalarii Fortunati, nisi floruisset sæculo IX. & tempore Gregorii IV. quando *forma*, de qua disputatur, omni procul dubio obtinebat. Respondetur itaque Amalarium ibidem citare Ordinem Romanum; nam scribit, *Dicit Romanus libellus, de quo sæpe commemoravi: Oratione expleta facies crucem, &c.* At in Ordine Romano pag. edit. Parisiensis 83. Romanæ 54. præter ea, quæ Amalarius exscripsit, continetur etiam formula, *Confirma te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Igitur Amalarius aut erravit, aut contraxit orationem, aut ea exscripsit so-

lummodo, quæ ornare cogitaverat commentario.

PROPOSITIO III. Græcorum formula, & ea quidem valida, est, ΣΦΡΑΓΙΣ δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, *Signacula doni Spiritus sancti*.

Solet demonstrari hæc propositio ex canone VII. Concilii CP. primi; sed quoniam censent complures agi eo loci de receptione hæreticorum minime *Confirmatoria*, pertractabo de hoc canone infra cap. IX. positionem vero firmabo his munimentis. Constat ex Euchologio Græcorum edito a Goario pag. 360. hanc eandem, non aliam, esse apud Græcos *formam* Confirmationis; ibi enim legitur: Καὶ χρίει ὁ ἱερεὺς τοὺς βαπτισθέντας τὸ ἅγιον μύρον, ποίων αὐτοὺς τύπον ἐπὶ τῷ μετώπῳ, λέγων. Σφραγίς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Et ungit Sacerdos baptizatos sacro unguento supra frontem dicens, *Signaculum Spiritus sancti*. Habetur quidem ibi, formandum signum crucis etiam in oculis, naribus, ore, auribusque; & juxta quædam Exemplaria, in pectore, manibus, ac pedibus: verum hæc desiderari in vetustissimis Euchologiis tradunt Arcudius lib. I. de Sacram. pag. 59. & Isaac Habert in Pontific. Græcorum pag. 709. Non solvitur argumentum, si reponas fractam esse Euchologii hujus auctoritatem; primum quia eadem leguntur in MS. Cryptoferratæ, quod tribuitur Bessarioni, & in altero Barberino, de quibus vide Farvacquesium cap. 3. q. 1. §. 1. Deinde, quia, si formula ista non valeat, nulla jam superest in Oriente Confirmatio; cum nullam aliam agnoscant Græci, etiam orthodoxi, nec a Romana Ecclesia separati, ut observat Goarius Not. 31. in Ord. Bapt. Insuper quia nunquam Latini, nec in Florentino Concilio hunc inter ceteros Græcorum recensuerunt errores, quod sub formula ista consignent: imo non aliam adhibent Romæ in templis S. Athanasi, id non ignorante Pontifice. II. Arcudius lib. 2. cap. 7. hanc assertionem demonstrat Patrum auctoritate. Hi namque de Confirmatione, ejusque effectu pertractantes docent in ea imprimi Spiritus sancti sigillum. Asterius Episcopus Amaseæ, qui floruit desinente sæculo tertio, apud Photium Cod. 371. scribit, διδοται σφραγίς τῷ ἁγίῳ πνεύματι, *Datur signaculum Spiritus sancti*. Dionysius cap. 2. de Eccles. Hierarch. Episcopum confirmantem appellat, τῷ δευρυκεωτάτῳ μύρῳ σφραγισόμενον, *Deificante unguento obsignantem*; Cyrillus in fine Catecheseos XVIII. de confirmato ait; ἡ σφραγίς αὐτῷ ἐδόθη ἐκ τῆς κοινῆς τῷ ἁγίῳ πνεύματι, *Signaculum datum est illi ex communicatione Spiritus sancti*. consimilia alii Patres. Cum itaque formula, de qua loquimur, significet Confirmationis naturam atque efficientiam, sufficiens ac valida cenferi de-

debet. III. Tournelius pag. 256. asserit aptissimam illam formulam probari a Bellarmino post S. Thomam q. 72. art. 4. At S. Thomas *de forma* Græcorum nec verbum quidem. Ex illius tantum doctrina potest confirmari propositio: siquidem in hac Græca formula significatur *character*, quo ad pugnam insignitur miles Christi adversus spirituales nequitias, & donum Spiritus sancti, quo roboratur in fide. Sufficiens ergo est ea formula, ut *materiam determinet ad speciem sacramenti*, sicuti de forma Latinorum inquit ibidem Doctor Angelicus. De quo argumento legendus Basilius Poncius p. 2. cap. 7. pag. 91. IV. Illa demum Græcorum formula traditur cap. 3. Censuræ ad Germanos conscriptæ a Hieremia Patriarcha Constantinopolitano, pag. edit. Delingæ 58. idemque tertium caput verbis Simeonis Thessalonicensis compactum est: atque in notis ejusdem Censuræ ab eruditis omnibus contra Lutheri & Calvini hæresim commendatæ ac productæ, scribit præclarus Theologus Stanislaus Socolovius, *non esse illam dissimilem ab ea formula, qua modo in Ecclesia utimur*. Mitto quæ de eadem formula scribit in libro de Sacram. Euch. Cardinalis Bessarion: de quo vide Arcudium cit. loco pag. 74.

Opp. I. Sensus prædictæ Græcorum formulæ suspensus & ambiguus est, nec reddit finitam perfectamque orationem. Nequit ergo determinare indifferentem materiam ad certum sacramentum constituendum. Præterea esse invisibilis gratiæ & Spiritus sancti signaculum singulis sacramentis est commune. Igitur non potest in hoc statui peculiaris formulæ ratio. III. Severus Patriarcha Alexandrinus in Ordine Baptismi aliam a prædicta formam Confirmationis assignat, eandemque cum deprecative Sacramentalis Noviomenis paullo superius descripta. IV. Clemens VIII. in Instructione de Ritibus Græcorum edita Romæ anno 1595. num. 2. ac nuperrime confirmata a BENEDICTO XIV. mandat, ut *Episcopi Latini infantes baptizatos a presbyteris Græcis, & de facto chrismate in fronte consignatos confirmant*, apud Græcos enim etiam presbyteri ministri sunt Confirmationis; ac præcipit, ut utantur hac forma, *Consigno te signo crucis, & confirmo, &c.* Decernunt itaque Confirmationem Græcorum forma collatam esse nullam, & irritam.

Respondent ad I. Doctores nostri, Basilius Poncius, Favacquez, Vanroy, & Piette, pendere valorem Sacramentorum a Christi voluntate, ideoque sufficere quamcunque formam, modo sit a Christo instituta; ceterum in his verbis, *Signaculum Spiritus sancti*, perfectam contineri orationem, haud secus, ac in iis, quæ leguntur apud Lucam xxi. 20. *Hic calix novum testamentum in meo sanguine*, in quibus deest ver-

bum, quod accipias de Græco textu, *το ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματι μου*: siquidem in Latino verbum *Est* reperitur. Vide & ad Hebr. ix. 20. Addunt formulam, de qua agitur, *præfice* habere determinatam significationem, veluti si quis porrigens nummum pauperi diceret, *Ecce nummum*. Ad 2. respondemus *σφραγὶδα* non signum qualecunque esse, sed notam impressam, sigillum, & specialiter militarem balthæum; *δωρεὰ* quoque non tantum significat gratiam, sed largitionem ipsam donorum; observatque Budæus ex Plutarcho, Herodiano, & Demosthene, usurpari præsertim vocabulum illud ad significandum donum amplum, & regium. Quare licet omnia sacramenta sint gratiæ signacula, ac baptismus interdum ratione *characteris σφραγὶς* appelletur; habent tamen huius formulæ verba vim quandam designandi gratiam, quæ exornat Christi milites, firmatque, & perficit sanctificationem in baptismo collatam. Ad 3. reponet Goarius pag. 369. ignorari a tota Orientali Ecclesia Severum istum infectum labe Eutychianæ hæreseos, nec recipi excogitatum ab illo baptismi ritum, & inventam Chrismatis formulam. At cum hæc nulla inficiatur hæresi, & Orientalis Ecclesia summa veterum rituum laboret ignorantia; satius ducimus respondere, quemadmodum apud Latinos, ita apud Orientales aliquam variationem irrepisse, salva substantiali significatione verborum. Ad 4. dicimus Instructionem Clementis directam ad Episcopos Latinos, in quorum civitate, vel diocæsi Græci, aut Albanenses Græco ritu viventes degunt. In ea autem Instructione mandat primum Pontifex, *ne presbyteri Græci baptizatos in fronte consignent*, ac jubet, ut præmittant consignationem frontis, & verba, *ubi habetur forma hujus consignationis*. Deinde præcipit, ut *Episcopi Latini consignatos chrismate ab illis presbyteris Græcis* (qui sine dispensatione nequeunt esse ministri Confirmationis) formula apud Latinos usitata confirment, quoniam Latini Ecclesiæ Latinæ conformare se debent; præcipit tamen, ut *cum cautela, & sub conditione id faciant, videlicet, N. si es confirmatus, ego te non confirmo: sed si non es confirmatus, Ego consigno te, &c.* & conditionem hanc præsertim adhibeant, cum verisimiliter dubitari potest, quod ab Episcopis Græcis fuerint baptizati: quoniam nempe solent Græci Episcopi confirmare statim post baptismum. Quæ omnia, si accurate expendantur, non demonstrant nullam esse, sed sufficientem Græcorum formulam: de qua dictum hæcenus.

S C H O L I O N .

„ **A** *Forma*, qua in collatione hujus Sacra-
 „ menti utuntur latini, idest, a verbis,
 „ *Signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate*
 „ *salutis, &c.* derivatum est nomen *Confirmatio-*
 „ *nis*. Hoc tamen nomen non videtur primis Ec-
 „ clesiae seculis obtinuisse, at saltem perraro usur-
 „ patum fuisse invenitur. Quare a nomine La-
 „ tinorum *forma* nullam Apostolicam, & nun-
 „ quam immutatae institutionis trahit demonstra-
 „ tionem. Van-Espen p. 2. t. 3. cap. 3. in *Jus*
 „ *Eccles. Univ.* num. 10. ait *formam* Latinorum
 „ primis decem seculis non fuisse notam, neque
 „ ullum auctorem ante seculum duodecimum il-
 „ lius meminisse, & consequenter dici non pos-
 „ se *formam* hujus Sacramenti *essentialem*; lau-
 „ datque nostrum Franciscum Farvacquium idem
 „ docentem in Opusc. de hoc Sacramento, cap.
 „ 3. q. 2. Hinc inferunt, Eugenium IV. in In-
 „ structione Armeniorum praescribendo his *for-*
 „ *mam*, qua utuntur Latini, & de qua plura
 „ diximus prop. 2., illis tradidisse *formam* in Ro-
 „ mana Ecclesia usitatam, & cui sese confor-
 „ mare peroptabant Armeni, non vero *formam*
 „ omnino *essentialem*, & quae si aliquatenus im-
 „ mutetur, Sacramentum Confirmationis nullum
 „ sit irritumque. Ego tamen, etiamsi fateor hanc
 „ *formulam* Latinorum mutationes aliquas subiisse,
 „ quae tamen illius substantiam nequaquam
 „ everterint, atque id praemissa prop. 2. §. *At*
 „ *dixi* evidenter ostendi; existimo nihilominus,
 „ ipsam nunc vigentem Ecclesiae Romanae *For-*
 „ *mulam* vetustissimam esse, atque ab ipsius Ec-
 „ clesiae incunabulis deductam; propterea quod
 „ hinc repetendum sit quod non adinvenitur po-
 „ sterioribus temporibus constitutum; & in Ro-
 „ mana Ecclesia semper Apostolica traditio in-
 „ violata permanerit, ac diligentissime fuerit
 „ custodita. Antiquorum autem silentium *disci-*
 „ *plinæ arcani*, juxta quam Majores nostri sa-
 „ crosancta mysteria occultarunt, adtribuendum
 „ esse crediderim. Profecto hanc Latinorum *for-*
 „ *mam* quovis tempore viguisse, neque reperiri
 „ posse ipsius originem, & initium, sententia
 „ est S. Thomae 3. p. q. 72. art. 4. Ven. Bel-
 „ latmini de Sacram. Confirmat. cap. 10. Estii
 „ in 4. Sentent. dist. 7. §. 10. Sylvii in praecit.
 „ quaest. 72. art. 4. Maldonati de Confirmat.
 „ quaest. 2. aliorumque. Et quidem sedulo ca-
 „ vendum est, ne videamur succinere haereticis,
 „ qui uno ore ipsam Latinorum *formam* rejiciunt,
 „ quod neque Dei verbo scripto contineatur,
 „ neque ex Antiquorum scripturis comprobetur;
 „ ut ajunt Calvinus lib. 4. Institut. cap. 19.
 „ Kemnitius in Examine Concilii Triden. p. 4.
 „ M. Antonius de Dominis lib. 5. de Republi-
 „ ca Christi. alique tum Calvinistae, tum Lu-

„ therani. Quibus sat est in praesentiarum re-
 „ spondere, recipiendas quoque esse traditiones
 „ Catholicae Ecclesiae ore traditas; pro quibus
 „ pugnatum etiam a nobis est libro harum Theo-
 „ logicarum quaestionum vigesimo tertio cap. 5.
 „ Hæc tamen non ita a me dicta sunt, ut re-
 „ jectis *formis* Græcorum, aliisque sola acciden-
 „ tali varietate diversis a Romana, hanc unam
 „ *essentialem* esse propugnem. Si tamen, & istud
 „ existimet aliquis probabilius; praeaudati S. Tho-
 „ mas, ejusque discipuli plurimi, & S. R. Eccl.
 „ Card. Bellarminus, in praecitatis locis argu-
 „ menta, quibus id valeat quodammodo evinci,
 „ abunde, affluenterque suppeditabunt.

C A P U T VII.

In quo agitur de Sacramenti Confirmationis
Ministro.

QUOSlibet Sacerdotes esse *ordinarios* hujus Sa-
 cramenti ministros contendit Photius Con-
 stantinopolitanae Sedis invasor iniquus,
 Græcorumque schismaticorum caput, ac signifer:
 qui ut Bulgaros paullo ante ad Christi fidem con-
 versos opera cujusdam Pauli Romani presbyteri
 averteret ab Apostolica Sede, Latinam Eccle-
 siam impetere conatus est nonnullis accusationum
 capitibus, quorum unum illud est legatos Nico-
 lai primi denuo confirmasse inunctos chrismate a
 Græcis presbyteris. Photii autem in Romanam
 Ecclesiam calumnias continet Encyclica illius
 Epistola ad Archiepiscopales thronos per Orien-
 tem obtinentes data an. 867. easdemque calum-
 nias Baronius in Ecclesiasticis Annalibus, Alla-
 tius in Opere de Consensione Orientalis & Oc-
 cident. Ecclesiae, Natalis Alex. in Eccles. H.,
 Christianus Lupus in canones VII. Concilii, alii-
 que viri doctissimi confutarunt, Schismaticorum
 deinde Græcorum sententiam insensæ Ecclesiae Ro-
 manae hostes arripuerunt, Valdenses, Hussitæ,
 Lutherus, Kemnitius, Calvinus, Dallæus, &
 ceteri Novatores: adversus quorum nefarium
 dogma, fide tenendum est *ordinarium* Confirma-
 tionis ministrum esse solum Episcopum, sicut in
 Florentino, atque in Tridentino Concilio legi-
 mus definitum.

Dixi *ordinarium* ministrum; utrum enim po-
 testas confirmandi simplici presbytero committi
 possit, salva fide in utramque partem disputatur.
 Ac negantem sententiam præter Hugonem Victori-
 num, Guilelmum Altissiodorensem, Hadrianum
 sextum, & quosdam alios Commentatores Magistri
 in distinctionem 7. libri IV. propugnarunt quo-
 que Estius in eadem distinct. §. 21. Petrus Au-
 relius in Anæretico, Nicolaus L'Herminier tom. I.
 de Sacram. tract. 3. cap. 7. & viri alii per-
 celebres. Affirmanti tamen adhærent fere omnes

ex Thomistica Schola, necnon ex Franciscana familia Antonius Andreæ præclarus Scoti auditor, Richardus de Media Villa, Petrus Cardinalis Aureolus, quos adversus Suavem Franciscanis omnibus oppositum placitum adscribentem, laudat lib. ix. cap. 7. H. Concilii Tridentini Eminentissimus Pallavicinus. Quibus addam Masstrum, Claudium Frassen, Hennum, & florentissimæ scholæ ceteros. Atque in eandem sententiam conspirant nostrates quorquot in manus meas pervenerunt: quos inter excellunt, me iudice, Basilus Poncius p. iv. c. 3. Farvacquez cap. 4. q. 3. qui Aurelio Lovanienti, Leonardo Vanroy, ceterisque suppeditarunt copiam argumentorum. Plura tradidere pro eadem confirmanda sententia, ne commemorem ætate nostra de rebus Theologicis optime meritos, Arcudius, Morinus, Holstenius. Tam igitur de Episcopis, quam de Presbyteris est pertractandum: quod tribus positionibus mox subjiciendis præstare conabimur.

PROP. I. Minister ordinarius Sacramenti Confirmationis est solus Episcopus.

Dixi hanc propositionem pertinere ad fidem: Florentinum enim Concilium in Instruēt. Armeniorum, *Ordinarius* (inquit) *minister est Episcopus, & cum ceteras unctiones simplex Sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre*, idque probat ex viii. capite Actuum Apostolorum. Tridentinum pariter sess. viii. can. 3. hunc de Confirmatione edidit canonem, *Si quis dixerit sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quamvis simplicem Sacerdotem, anathema sit*. Probatur itaque ex Act. Apostolicis: quæ cap. viii. narrant, Petrum & Joannem profectos Samariam, ut per manuum impositionem baptizatos a Philippo Diacono confirmarent. Hoc enim præstitisse Petrum & Joannem tanquam presbyteros, non tanquam Apostolos, gratis omnino, & adversus Veterum traditionem autumant adversarii. II. Etenim Patres (quod erit probatio altera) ita quod in Actis legitur acceperunt, ut Apostolis tantum, eorumque successoribus Episcopis tribuerint ordinariam confirmandi potestatem. Id namque (ait Chrysostomus de facultate conferendi Spiritum sanctum impositione manus, Hom. xviii. in Acta pag. 580.) *erit donum tantummodo duodecim Apostolorum*. τὸτο γὰρ τὸ δῶρον μόνον τῶν δωδεκά ἄν. Similia Œcumenius laudatus cap. 2. prop. 1. Et Ildorus Pelusiota lib. i. Epist. 450. ad Antiochum pag. edit. Morel. 114. Petrus, inquit, & Joannes Apostoli ab Hierosolymis ad eos descendentes, Spiritus sancti gratiam eis porrexerunt. Quod si is, a quo baptismum acceperant, ex Apostolorum classe, ac numero fuisset, Spiritus donandi potestatem profecto habuisset. At vero baptizabat duntaxat ut discipulus: Apostoli autem

Bersi Theol. Tom. VII.

gratiam explebant, & perficiebant, ut qui hujusmodi muneris tribuendi potestatem, atque auctoritatem divino beneficio acceperant. Πέτρος δὲ & Ἰωάννης οἱ ἀπόστολοι κατεβάντες ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ πρὸς αὐτοὺς, τὴν τῷ πνεύματος τοῦ ἁγίου παρέσχον τὸ χάρισμα. εἰ δὲ ὁ βαπτιστὴς ἕως τῶν ἀποστόλων ἐτύγγαλεν, ἔχει τὴν αὐθεντίαν τῆς τῷ πνεύματος δόσεως. βαπτίζα δὲ μόνον ὡς μαθητὴς, τελειῶσι δὲ τὴν χάρισμα οἱ ἀπόστολοι οἷς ἡ τῆς πριαύτης δόσεως αὐθεντία ἐδίδυτο. Eadem scribit Innoc. III. cap. Cum venisset, de quo citato cap. prop. 2. Confirmatur tertio catholica thesis perpetua Ecclesiarum praxi: nam ab Episcopis perfici & obsignari baptizatos, & quod in exordio Ecclesiæ ab Apostolis, postmodum ab antistitibus factum esse, diserte tradunt Cornelius Papa in Epistola ad Fabium Antiochenum, apud Eusebium lib. vi. Eccl. H. Auctor Constit. Apost. lib. 3. cap. 17. Cyprianus Epistola ad Jubajanum, Hieronymus adversus Luciferianos, ac S. P. Augustinus lib. xv. de Trinit. cap. 26. quorum testimonia præcitato secundo capiti sunt inserta. IV. Plura ibidem loca produximus, in quibus simplici presbytero, nec non Corepiscopis prohibetur chrisma conficere, eoque baptizatorum linire frontem: cujus generis sunt quæ recitavimus ex Epistola Innoc. I. ad Decentium, Leonis Magni ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ, & S. Gregorii ad Januarium Calaritanum; quæ omnia inventientes eo loci disposita.

Opp. 1. Nihil ex Apostolicis Actibus pro stabilienda superiori thesi proferri potest: nihil ex auctoritate Patrum; nihil denique ex pervetusta consuetudine Ecclesiarum. Infirmis itaque momenti innititur hæc propositio. Probatur antecedentis prima pars, quoniam Apostoli characterē sacerdotali erant exornati, nec satis constat, an confirmarint tamquam Apostoli, vel tanquam sacerdotes. Ananias quoque Act. xi. Saulo recens converso dedit impositione manus Spiritum sanctum, nec tamen Ananias Apostolico fulgebat honore. Demonstratur pars altera, nam Sanctus Ambrosius de Myst. cap. 6. num. 1. inquit *unctionem unguenti fieri a Sacerdote*. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos ait Episcopos ex consuetudine, non ex necessitate, ministros esse Confirmationis, hac ratione producta: *Si ad Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugendi sunt, qui in remotioribus locis per presbyteros baptizati ante dormierunt, quam ab Episcopis inviserentur; & Epist. 85. nunc 101. Quid enim facit excepta ordinatione Episcopus, quod non facit presbyter?* Etiam Ven. Beda in Pl. xxvi. affirmat, unctionem, quæ fit per manus impositionem ab Episcopis, & vulgo Confirmatio dicitur, eandem esse cum unctione verticali, licet illa concessa non sit singulis Sacerdotibus propter arrogantiam; quæ etsi non probent posse quoslibet

F

pre-

presbyteros confirmare, probant nihilominus consuetudine tantum, & Ecclesiastico jure hanc illis denegatam auctoritatem. Probatur oppositio pars tertia: Ex Pontificali, quod tribuitur Damaso, Sylvester omnium primus constituit, ut solus Episcopus sacrum chrisma conficiat, & baptizatum consignet. Igitur ante Sylvestrum presbyteri singuli & chrisma conficiebant, & confirmabant; ideoque hæc peragere non excedit ordinariam presbyteri facultatem. Idem infertur ex Conciliorum definitionibus, ex quibus oppositionem alteram construemus.

Respond. nego ant. ad cujus probationem primam dicimus, Joannem & Petrum tamquam Apostolos confirmasse, si dandi Spiritus sancti facultatem manus impositione fuerit ipsorum Apostolorum peculiare donum: quale revera fuisse tradunt disertissime Ecclesie Patres, neque obscure innuunt Acta Apostolica; quæ nullibi narrant tali dono condecoratos quoscunque presbyteros, aut alios missos ad neophytos obsignandos, præter Apostolos. Nam quod ajunt de Anania, refutatum est capite 2. hujus libri, prop. 1. pag. 4. Partem alteram hac ratione diluimus. Ambrosius, qui de Mystr. cap. 6. num. 1. ministrum Confirmationis vocat *Sacerdotem*, hoc nomine designat *Episcopum*: hic enim & *Sacerdos* per antonomasiam nuncupatur, & ille est, ad quem adscendebant baptizati egressi de fonte, ut constat ex libro 111. de Sacram. cap. 1. num. 2. ubi perficiens neophytos e baptisterio ascendentes non dicitur *Sacerdos* duntaxat, sed *summus Sacerdos*. Hinc PP. S. Mauri in notis tom. 4. pag. 336. recte observant Dallæum talia objiciente *sola locorum inspectione* refelli. S. Hieronymus scribens Episcopos confirmare *ex consuetudine*, non illam consuetudinem dicit, quæ hominum inducitur arbitratu, sed quæ Apostolicæ innixa est traditioni: ait enim eo loci pag. 295. *Quod si hoc loco quæris: quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismo tribui; discere hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit*. Nec te moveat quod Hieronymus subjicit, id factum ad honorem potius *Sacerdotii*, quam ad legis necessitatem, nam his verbis nequaquam docet necessum non esse, ut confirmant Episcopi, quoniam ipsis condecencia quadam tribuitur id muneris, alioqui ab unoquoque Sacerdote complendum; sed inquit perficere per Confirmationem baptizatos opus esse Episcopali reservatum honori; quoniam Sacramentum istud non est talis necessitatis, sicut baptismus, ut cuivis debuerit ministerium ejusdem committi: siquidem etiam non consignati possunt salutem consequi. Hinc e vestigio addit: *Alioqui si ad Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus de-*

fluit: lugendi sunt qui in lectulis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros, & diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab Episcopis inviserentur. Diluit vero difficultatem omnem Helladii fallax assertio, quam ibi sanctus Doctor exagitat, *Manifestum esse posse aliquem baptizari, & tamen non habere Spiritum sanctum*. Ita superiori pagina Luciferianus: cujus nefarium dogma & Hieronymi ostendit scopum, & verba complanat, & elidit adversantium oppositionem. At in Epistola 101. ad Evangelium, quam editiones aliquæ falso inscribunt *ad Evangelium*, comprimit Hieronymus arrogantiam cujusdam Falcidii, aut alterius hominis, diaconos præferentis presbyteris: ad hujus autem hominis reprehendendam vecordiam, commendat presbyterorum auctoritatem, *ad quarum preces Christi corpus sanguisque conficitur*, eosque demonstrat Episcopis valde proximos, eo quod conficiendi corporis Christi eandem facultatem habeant, hoc tantum excepto, quod hanc Episcopi per ordinationem presbyteris conferunt. Ceterum omnia Episcoporum munera nequaquam prosequitur, siquidem id agere non erat hujusce instituti: ac diserte contra Luciferianos disputans, docet Confirmationem honori Episcopatus reservatam. Aliquid ergo præter ordinationem facit Episcopus, quod non præstabat ætate Hieronymi simplex presbyter. Potest & brevi responderi, ita locutum Hieronymum respiciendo ad consuetudinem Ecclesie Alexandrinæ, in qua presbyteri permissione Episcoporum chrismabant; ut ostendit Holstenius cap. 1v. At venerabilis Beda unctionem verticalem, nec non catechumeni ante baptismum, eandem dicit cum unctione facta ab Episcopo confirmante, quantum ad materiam chrismatis, non quantum ad unctionis efficientiam. Aperte namque in unctione postrema agnoscit sacramentum mirum & ineffabile, eique tribuit salutem, in qua magis firmamur, & nomen Christi profitemur, attribuens unctioni ab Episcopo factæ quamdam vetusti ritus rationem, in qua simpliciter abrenunciamus Satane: ac præterea scribens in caput viii. Act. Apostol. hæc de Philippo pronuntiat: *Si Apostolus esset, ipse utique manus imponere potuisset, ut acciperent Spiritum sanctum; hoc enim solis Pontificibus debetur, non autem presbyteris: quibus sive extra Episcopum sive presente Episcopo baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod fuerit ab Episcopo consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo consignare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Sanctum*. Quæ verba ex Epistola Innocentii I. ad Decentium videntur exscripta. Illa præterea objectio, si quid evinceret, probaret tantummodo unctionem chrismatis non pertinere ad essentiam confirmationis; nec ullatenus hanc de ministro catholicam sententiam labefacteret: quam.

quamquam nec illud evincit, cum Beda tribuat eidem unctioni Sacramenti peculiarem rationem, atque, ut modo diximus, gratiæ spiritualis efficientiam. De Sylvestro dictum supra cap. v. q. 4. concessum ab eo presbyteris, ut baptizatum chrismate linirent in vertice. Nec aliquem movere debet quod in Pontificali legitur, *Constituit Chrisma ab Episcopo confici, & privilegium Episcopis dedit, ut baptizatum consignent propter hereticam suasionem*. Eo namque in loco verbum, *Constituit*, non priorem Institutionem significat, sed perantiquæ confirmationem, atque declarationem, ut scribit Lupus in notis, ad Canones VIII. Concilii, & prælaudata Annot. in f. 5. majoris hebdomadæ num. 184. BENE-DICTUS Pontifex Maximus. In quorum sententiam lubens descendo, quod in libro Pontificali paucis interjectis de Sylvestro legimus, *Hic constituit, ut sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto celebraretur, nisi tantum in linteis ex terreno dino procreato*; quod tamen ab Eusebio ejus prædecessore statutum fertur. Sunt qui reponant libro Pontificali fidem non esse adhibendam, cum eo in loco tradat a Sylvestro baptizatum Constantinum, condemnatum cum Ario & Sabellio Photinum hæresiarcham, & celebratum Romanam Synodum, cujus acta non probant viri naris emunctæ. At necesse non est implicemus nos hisce tricis, maxime quod baptizatum a Sylvestro Constantinum affirmant etiamnum Historici præclarissimi, ac Photinus revera, non quantum ad personam, sed quantum ad dogma fuerit in Synodo Nicæna prædamnat. Videbis notas in Anastasium tom. 2. p. 306. edit. novissimæ.

Oppon. 2. Canones Conciliorum aut confirmandi potestatem tribuunt presbyteris, aut illis antiquitus collatam fuisse supponunt. Igitur non sunt soli Episcopi ordinarii Confirmationis ministri. Prob. ant. Illiberitana Synodus celebrata, ut fertur, anno 315. canone 38. & 77. mandat ut baptizatus a diacono *per manus impositionem perficiatur*. Ergo non tantum presbyteris, verum etiam diaconis erat olim confirmandi perficiendique facultas. Concilium Carthaginense secundum celebratum anno 390. canone 3. & Carthaginense tertium celebratum anno 397. canone 36. præcipiunt, *ne chrisma conficiatur a presbyteris*. Ante illud ergo tempus, inquit Dallæus, presbyteri conficiebant chrisma, ideoque & confirmabant. Toletanum primum anno 400. canone 20. ita definit, *Statutum est, diaconum non chrismare, sed presbyterum absente Episcopo; præsentem vero, si ab ipso fuerit præceptum*. Episcopo itaque absente presbyter olim ordinaria potestate chrismabat; præsentem vero Episcopo hujus duntaxat jussu, atque permissione. Arausicanum 1. celebratum anno 441. canone 1. hæc statuit:

Hereticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderant, si desit Episcopus, a presbyteris cum chrismate & benedictione consignari placuit. Igitur consignare possunt presbyteri, si non adsit Episcopus, urgeatque necessitas aliqua. Secundum Hispalense anno 619. canone VII. declaravit chrismationem presbyteris esse prohibitam novellis Ecclesiasticis regulis: ideoque non antiquis, non divino jure, non Christi institutione, non profecta ab Apostolicis temporibus consuetudine. Extant demum permulti canones de chrismate gratis nulloque pretio presbyteris distribuendo: quem in usum, nisi ut chrismate ab Episcopo benedicto & ipsi consignent baptizatos?

Resp. hisce sacrorum Conciliorum definitionibus nullum positioni nostræ præjudicium illatum iri, si concedatur collatam fuisse illarum vi presbyteris potestatem confirmandi, quam ordinario jure nequaquam habuerint. Præterea ad singulos præcitatos canones ista reponimus. Trigesimo octavo, & septuagesimo septimo Illiberitano decernitur, ut baptizatos in necessitate a laico, vel a diacono plebem regente, *Episcopus per benedictionem perficiat*; ideoque nec diaconus, nec baptizantium alter, excepto Episcopo, habet juxta canones illos jus confirmandi. Vide Conc. Hispan. tom. 1. pag. 568. & 726. In Concilio Carthaginensi 2. ac multo magis in tertio, supponitur *chrismatis consecutionem*, quam temere sibi quidam presbyterorum arrogaverant, etiam antiquioribus definitionibus fuisse illis prohibitam: nam in eodem canone tertio Concilii 2. legitur dixisse Fortunatum, sive Fortunatianum Episcopum, *Memini præterito Concilio fuisse statutum, ut chrisma, vel reconciliatio pœnitentium, necnon & puellarum consecratio a presbyteris non fiant*, tom. 2. Conc. pag. 1160. Et in codice canonum Eccl. Africanæ, eodem Volum. pag. 1052, *In præteritis Conciliis statutum meminimus, ut chrisma, &c. Canone autem 36. Concilii tertii, hoc discrimen statuitur inter consecrationem Virginum, & consecutionem chrismatis, ut presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret, chrisma vero numquam conficiat*; de qua verborum diversitate dictum supra. Toletano in canone agi de chrismatione *Sacramentali*, presbyteris tamen extraordinaria facultate commissa, sentit Christianus Lupus tom. 2. pag. 1424. eo quod unctionem verticalem etiam diaconus baptizans possit conficere: idemque sentit vir præclarus de canone, *Presbyter præsentem Episcopo non signat infantes, nisi forte illi ab Episcopo fuerit præceptum*, qui extat cap. 51. Collect. Martini Episcopi Bracarenensis. Ceterum videtur nobis pertractari isto in canone de unctione duntaxat *verticali*, quam ante Epistolam Innocentii primi ad Decentium cum licentia Episcoporum Presbyteri usurpabant. Etenim unctionem illam S. Silvester concessit presbyteris.

sbyteris absente Episcopo, & *propter occasione m. transitus mortis*, ut legitur in libro Pontif. scribitque lib. 2. de Sacram. pag. 7. cap. 3. Hugo Victorinus. Adeas notationes ad hunc Toletanæ Synodi canonem tom. 2. Conc. Hisp. pag. 148. Innocentius itaque anno 416. indulgit, ut presbyteri chrismate inungerent *in vertice* baptizatos, seu *extra Episcopum*, seu *præsente Episcopo*: cum Toletana Synodus declarasset, juxta consuetudinem inductam sub Sylvestro, ut chrismarent in vertice absente Episcopo; præsente autem, *si Episcopus præcipiat, & annuat*. Ad canonem Arausicanum respondemus non de sacramento Confirmationis ibidem agi, sed de reconciliatio, ne hæreticorum, qui, ut diximus capite primo recipiebantur pluribus in locis *unctione chrismatis*, non tamen *Sacramentali*, nisi forte sacramentum Confirmationis non recepissent: de qua re differendum postea. Errant enim, qui ubicunque nomen audiunt aut *chrismatis*, aut *consignationis*, intelligunt statim sacramentalem unctionem; quod satis commonstrant quæ nuper diximus de unctione verticali ex Innocentiana ad Episcopum Eugubinum Epistola, & de consignatione energumeni ibidem num. 6. Presbyteris, ceterisque Clericis non denegata. Canon postremo Hispalensis non ait inhibitam Confirmationem presbyteris decretis tantum recentioribus, sed *novellis & Ecclesiasticis regulis*, recentibus scilicet, antiquisque: immo eodem in loco, tom. v. Concil. pag. 1666. non solum commendatur veterum canonum auctoritas, verum etiam producit ratio, quam semper necessum est viguisse. Afferitur enim *illicitam esse presbyteris chrismationem, Quia Pontificatus apicem non habent, quem solis deberi Episcopis auctoritate canonum præcipitur ut per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi Pontificis demonstratur*. De ceteris autem decretis latis de chrismate presbyteris, distribuendo, cum illius usus sit quoque in unctione verticali, & idem chrisma deservire queat Pontificibus lustrantibus diœceses, quicquam adjicere non est opus.

Opp. 3. Pluribus in locis Presbyteri *ordinaria* potestate confirmant. Nam in Commentariis ad Epist. ad Ephesios, quæ tribuuntur Ambrosio, tom. 2. pag. 241. Append. legitur, *Apud Ægyptum presbyteri consignant; si præsens non sit Episcopus*. Idem legitur apud Augustinum in Qq. ex utroque Testam. qu. 101. Neque dicas Opera hæc esse supposita, ejusdemque auctoris, idest, Hilarii Diaconi Luciferiani, aut scriptoris alterius Damaso Papæ cœvi. Ex hoc enim apparet scriptoris antiquitas, quæ & commonstratur quia in priori Opere ii tantum Ecclesiastici Scriptores laudantur, qui Damasum præcesserunt, ibique præsertim refelluntur Ariani, Donatistæ, Novatiani, ac Photiniani circa Damasi tempora

exorti. In alio quoque Opere, qu. xl. connumerantur anni circiter 300. a devastatis per Vespasianum Jerosolymis; quod ejusdem vetustatis est argumentum. Nec Luciferiani nominis macula his fidem derogat; cum hujus factionis homines nequaquam circa Confirmationem deprehendantur errasse. Græci etiam ante Photii ætatem a simplici presbytero confirmabantur; eandemque consuetudinem aliquando in Ecclesia Occidentali obtinuisse, patet consequens propositio.

Resp. nihil ex hisce momentis inferri, nisi presbyteros aliquando confirmasse; num vero potestate *ordinaria*, an Pontificum indulgentia, atque num valide ac licite, an illicite & invalide, minime affirmat auctor quæstionum, & prædictorum commentariorum, qui hæc refert quidem, at non approbat. Adde non esse manifestum de qua *consignatione* Scriptor ille sermonem instituat, atque in MSS. optimæ notæ, necnon in postrema editione Parisiensi pag. 93. Append. tom. 3. Op. August. non legi, *Presbyter consignat*, sed. *Consecrat presbyter*. Quantum ad Græcos attinet, olim baptizatos chrismate inunctos fuisse a solis Pontificibus, testatur Georgius Pachymeres in *Paraphrasi* Dionysii de Ecclesiastica Hierarchia: de quo vide Allatium de Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis perpetua consensione lib. 111. cap. 13. pag. 1150. Insuper Matthæus Blastarius, licet schismaticus apud Arcudium lib. 2. Concordiæ cap. 11. pag. 84. affirmat neque presbyteros, neque Corepiscopos habere potestatem consignandi, & impertiendi Spiritum sanctum; & Gabriel Philadelphienus apud eundem Arcudium seq. cap. 13. pag. 88. affirmat, *antecedenter hoc Episcopis datum esse* (ut inungant chrismate baptizatos) *quibus & solis hoc licet conficere*. Ecclesiam vero Orientalem non tantum Pontificibus, sed etiam per ipsos presbyteris post sacram baptismatis ceremoniam concessisse citra ullam culpam unctionem chrismatis, ne quis baptizatorum ejusmodi gratia privetur, si eum contingat, ut sunt humana res, repentina, atque immatura morte ex hac vita migrare. Simon atiam Thessalonicensis apud Socolovium pag. 33. edit. Cracoviæ, ministros *ordinarios* Confirmationis facit solos Episcopos. Ex quibus constat apud Græcos a presbyteris Confirmationem conferri *delegata* facultate, non *ordinaria*.

Opp. 4. Si solis Episcopis hoc datum est, ut baptizatos consignent, unde venit hæc lex? Quisnam hujus legis corditor? Apostolorum ne unus? Aliquis vero Patrum? Num etiam aliqua ex Synodis? Sed ubi, & quando congregata est hujusmodi Synodus? & quorumnam calculis confirmata? Præterea si non licet Sacerdotibus eos, qui baptizantur, unguento consignare; igitur nec omnino sacra facere, nec baptizare, ut tibi nec di-

dimidiatus Sacerdos, sed integer ad profanum statum rejiciatur. Hæc Photius in Encyclica superius commemorata.

Resp. Photium, qui a Joanne Patriarcha Constantinopolitano in Orat. de unione & pace Ecclesiarum veteris, ac novæ Romæ, jure appellatur *ρίζα τῆς καὶ πάσης κακίας ἀρχὴ*, *radix quedam, totiusque mali principium*, a Joanne autem Methonenſi in Epistolam Marci Ephesii, *πρῶτος σχισματικὸς, μάλλον δὲ αὐτάργος καὶ δημιουργὸς τοῦ σχίσματος*, *Princeps schismaticorum, immo vero auctor & opifex schismatis*, in Encyclica illa Epistola, ut calumniis atrocissimis in Latinos, ita ineptis argutiunculis abundare. Quod ad præsens attinet institutum, propugnata a nobis lex continetur in Apostolicis actibus, ad quorum lectionem sicut olim Luciferianos amandavit Hieronymus, ita nunc mittimus Photium, ceterosque schismaticos. Si Patrum testimonia querit; illum obruere possumus nube testium, non Latinorum tantum, sed & Græcorum, magni etiam Chrysostomi, Isidori Pelusiota, aliorum. Obtendemus quoque Orientalis Ecclesiæ morem primævum, ipsis e Græcia accitis scriptoribus: nec verbis verba retundimus, siquidem quod affirmamus nos posse, istud jam egimus. In altero quoque argumento Photius ratiocinatur inepte. Etenim si quisquis baptizare potest, potest & consignare; quare Diaconus, qui in necessitate baptizat, in necessitate nequaquam consignat? Si non est *dimidiatus* Sacerdos, qui conficit Eucharistiam, sed Ordines sacros non confert, quoniam hæc diversa sunt munera, diversaque connotant sacramenta; cur sacerdos *dimidiatus* dicendus est, qui consecrare potest, confirmare non potest? Quod si quæras, cum Sacerdos conferat baptizato Eucharistiam, Sacramentum nempe omnium maximum ac præstantissimum, quam ob rem confirmare non potest ipsummet baptizatum? primum id vicissim a te petam, cur pariter non potest sacerdos conficere chrisma, quod utrique non est tam amplum splendidumque, ut consecrare corpus Domini? Deinde vero dico reservandum fuisse *apostoli Pontificatus* sacrosancti chrismatis ministerium: quod Dionysius, sive quisquis auctor est libri de Hierarchia, cap. 5. pag. 360. ex eo demonstrat, quod licet a sacerdotibus veneranda quædam Sacramenta conficiantur; virtus tamen ordinis Hierarchici per omnes sacros ordines mysteria perficit, unde nec sacerdos divinæ communionis mysteria consecrat, nisi imposita altari chrismate delibuto, quin ne sacerdos quidem est, nisi Pontificiis initiationibus ad sortem istam fuerit promotus. Quapropter (inquit) *lex divina Hierarchicorum Ordinum sanctificationem, divinique unguenti perfectionem, sacramque altaris benedictionem perficientibus divinarum Pontificum virtu-*

*tibus singulariter attribuit. Οὐδὲν ἢ θεῖα δεσπο-
δεσία τὴν τῶν ἱεραρχικῶν πράξεων ἀγίασιν, καὶ
τὴν τοῦ θεοῦ μύρα τελείωσιν, ἔτι τὴν ἱερὰν τοῦ δυσι-
αστηρίου τελετουργίαν. τοῖς τῶν ἐνθέων ἱεραρχῶν
τελεουργοῖς δυναμίσιν ἐννοίως ἀπεκλήρωσεν. Erat
ergo Confirmatio, quæ baptizatorum perfectio
est, & mysterii regenerationis consummatio, Pon-
tificibus reservanda; maxime quod ad illos at-
tinet designare milites Christi, quod & in Rei-
publicæ regimine faciunt imperatores ducesque
exercituum.*

PROPOSITIO II. Etiam simplex Sacerdos potest ex dispensatione, sive *extraordinaria* facultate conferre sacramentum Confirmationis.

Demonstratur 1. ex decreto Eugenii lato in Florentina Synodo, tom. XIII. Conc. pag. 536. ubi postquam definitum est *ordinarium* Confirmationis ministrum esse Episcopum, idque comprobatum ex cap. 8. Actuum Apostolicorum, hæc subjiciuntur: *Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili, & urgente admodum causa simplicem Sacerdotem chrismate per Episcopum confecto, hoc administrasse sacramentum.* Neque enim tam aperto testimonio responderi potest, perperam decretum illud laudari sub nomine Florentini Concilii, nec Eugenium aliud asserere, quam id legi *apud Scholasticos aliquos*, non autem id revera fuisse factum; ut post Guilelmum Estium dist. VII. §. 22. reponit pag. 420. Nicolaus L' Herminier. Nam hujus responsionis partem primam abunde refellit appendix cap. quarti. Partem alteram conterit quod continetur in illius decreti proloquio, latum nempe illud *post non mediocrem testimoniorum inspectionem, quæ ex SS. Ecclesiæ Patribus & Doctoribus deducta sunt, & earum, de quibus agebatur, verum discussionem; tum eo fine propositum, ne ulla in futurum de fidei veritate apud Armenios dubitatio esse valeat, atque idem per omnia sapiant cum Sede Apostolica: illic demum contineri sub quodam brevi compendio Orthodoxæ fidei veritatem.* Quæ pensantes illustres viri, ut Soto, Poncius, & alii non tantum propositioni subscribunt nostræ, verum etiam consent ad fidem pertinere: quod tamen ob præclaros Theologos sentientes oppositum, aut disputantes in partem utramque, non ausim definire pronuntiare. Accedit in veritatis præsidium, quod proposita a Latinis in Florentino Concilio ea questione, *Quare Episcopi non unguunt sacro chrismate, sed Sacerdotes, cum hoc Pontificibus sit datum?* Dorotheus Mitylenensis Metropolitæ eandem cum quibusdam objectis aliis questionem, *canonice legitimeque dissolvit.* Videatur tom. XIII. Concil. pag. 526. & Lupus tom. 2. in canones Conciliorum pag. 1424. Ludere autem operam videtur Nicolaus L' Herminier reponens ignorari quid objectioni Latinorum responderit

Mitylenensis; quando scriptor Synodaliū Acto-
rum de eo testatur *omnia canonice & legitime*
diluisse, præter creationem Patriarchæ Constan-
tinopolitani, ritumque conjugalis vinculi rela-
xandi: nec Eugenius, aut Florentina Synodus
Græcorum consuetudinem condemnauit. At de
Florentina Synodo hætenus. II. Tridentina quo-
que, dum statuit solum Episcopum ministrum
esse Confirmationis *ordinarium*, innuere vult
haud repugnare, quin *ex delegatione* hujusmodi
ministerium committatur presbytero. Quamquam
vero id minime expressit Synodus veneranda,
propterea quod nullum vellet afferre scholarum
placitis præjudicium; ut novimus tamen ex
eiusdem Synodi Historia conscripta a Cardinali
Pallavicino lib. ix. cap. 7. cum aliqui mallent
articulum illum omitti, aliqui ex præcitata Sy-
nodo Florentina reponerent Romanos Pontifices
gravibus de causis indulgisse presbyteris ut con-
firmarent, modo adhiberent chrisma ab Episco-
po consecratum, & Nobilissimus etiam Aciensis con-
tenderet, quod etiamnum ajunt adversarii, fa-
ctum ibi narrari, non articulum definiri; ad il-
lum tamen modum editus est articulus, quod
fere omnes in sancti Thomæ sententiam veniebant,
quam præstantissimi scholastici amplectebantur, pos-
se hujusmodi facultatem Pontificia delegatione ad
simplices Sacerdotes extendi. III. Revera aliquan-
do presbyteris potestas confirmandi tum in Oc-
cidentalibus, tum in Orientali Ecclesia reperitur
concessa. Atque de Ecclesia Occidentali occurrit
primum Epistola S. Gregorii Magni ad Janua-
rium Calaritanum Episcopum. Ad hunc scrip-
serat olim Gregorius Epist. 9. libri iv. pag.
689. juxta Innocentii primi ad Decentium Ca-
pitula, receptamque consuetudinem Romanæ Ec-
clesiæ, *Episcopi baptizatos infantes signare bis in*
frontibus non præsumant; sed presbyteri baptizan-
dos ungant in pectore, ut Episcopi postmodum un-
gere debeant in fronte. Quod cum ægre ferrent
Sardinenses presbyteri, indeque exoriri scandala
Januarius Gregorio significasset, rescripsit is epi-
stola 26. ejusdem libri pag. 705. tom. 2. *Nos*
quidem secundum usum veterem Ecclesiæ nostræ
fecimus; sed si omnino hac de re aliqui contristantur,
ubi Episcopi desunt, ut presbyteri etiam in
frontibus baptizandos tangere debeant concedimus.
Quibus in verbis Gregorius ut confirmarent in-
dulsit presbyteris Sardinensibus. Neque vero me
latet quanta ad infringendam vim hujus argu-
mentationis ingerantur. Ac primo quod respon-
det Durandus in iv. dist. 6. q. 4. *Nescio, cur*
non possit dici, quod Gregorius, cum fuerit homo
& non Deus, potuerit errare utpote emendicatum,
& liberiori prolato ore, confutatione nostra
non indiget. Quod autem inquit Hadrianus
& Estius eodem lib. iv. dist. 7. necnon Petrus
de Marca ad canonem 28. Concilii Claromonta-

ni, & L'Herminier tom. i. de Sacram. pag.
419. accipiendum esse Gregorium de *unctione qua-*
dam ceremoniali, non de Confirmatione, quoniam
emendati codices legunt *baptizandos*, non *bapti-*
zatos; quoniam Gregorius pro causa prohibitio-
nis suæ attulit solummodo usum Romanæ Ec-
clesiæ, & unctionem quidem frontis permisit, sed
non *formam* verborum; quoniam denique scan-
dali quorundam gravis non erat causa, nec
rationalis, & urgens, qualem requiri in hujus-
modi dispensatione declarat Eugenius IV. quod,
inquam, hi dicunt, nequit præmissam argumen-
tationem labefactare. Enimvero posteriori Epi-
stola Gregorius concessit, quod veterat præce-
denti, ut scilicet presbyteri signarent baptiza-
tum in fronte, & quod post baptismum facien-
dum erat ab Episcopo: id vero quis negabit
esse veram propriamque Confirmationem? At
enim, inquis, emendati Codices *baptizandos* ha-
bent, non *baptizatos*: de ritu ergo inter bapti-
zandum usurpato Gregorii accipienda sunt ver-
ba. Minime. Quis unquam audivit inter bapti-
zandum chrismate liniri frontem? quisnam ait
novum hunc ritum in Sardinia insula viguisse?
Irrepsit utique consuetudo, ut presbyteri ba-
ptizatum signarent in fronte, quem postea Epi-
scopi iterum consignabant; nam consuetudinem
illam arguit Gregorius scribens priori Epistola,
Episcopi baptizatos infantes signare bis in fronti-
bus non præsumant. Eam itaque consuetudinem,
quam SS. Pontifex primum coercet, deinde ad
scandala avertenda permittit, est consignatio
frontis, quam semel perficiunt Episcopi, &
quam Sardinenses presbyteri sibi arrogabant,
post baptismum, non inter baptizandum usur-
pata. Nec te permoveat, quod Gregorius ait
baptizandos; nam scripserat paullo supra, *Per-*
venit quoque ad nos quosdam scandalizatos fuisse,
quod presbyteros chrismate tangere eos, qui bapti-
zandi sunt, prohibuimus; ubi vides baptizandos
dici jam baptizatos; quod nempe infantes, qui
baptizabantur, eodem fere tempore confirmaren-
tur. Deinde concessionis ejus restrictio, *ubi Epi-*
scopi desunt, evincit Gregorium de illa chris-
matione loquutum, quæ Episcopis reservatur.
Quare lectio, quæ habet *baptizandos* ob vete-
rum Codicum auctoritatem commode retinetur,
tamen conatur illam eliminare cap. 15. de Sa-
cram. Conf. pag. 77. Joannes Morinus. Nec
levis erat Gregorio causa dispensationis illius,
scandalum Sardinensium, vigenque apud illos
consuetudo, sive ex commercio Græcorum, sive
ex concessione Sedis Apostolicæ derivata. Quod
si Gregorius *formæ* verborum non meminit, nec
illam eo loci commemorat, ubi ait, *Episcopi*
ungere debent in fronte; nec novum atque inusi-
tatum est, sed in scriptis Ecclesiasticis pervul-
gatum, ut idem sit *Confirmare*, ac, *Frontem*
signa-

Agere chrismate. Sat est perlegere sapius laudatam Epistolam Innocentii ad Decentium Episcopum Eugubinum cap. 3. Atque hinc patet non errasse Gratianum, qui dist. 95. cap. 2. ait Gregorium *pro scandalo sedando* semel concessisse presbyteris facultatem *consignationis Pontificalis*. IV. Quamvis Eugenius IV. recte affirmet presbyteros confirmantes adhibuisse confectum ab Episcopo chrisma, tamen etiam hoc datum quandoque presbyteris, ut chrisma conficerent: quod ego sane non demonstrabo ex Laodiceno, Toletano, & Bracarenfi, aliisque Conciliis, quibus statuitur, ne in posterum presbyter chrisma conficiat, unde Joannes Morinus cap. 13. & Lucas Holstenius cap. 4. de Ministro Confirmat. inferunt presbyteros olim chrisma alicubi consecrasse. Dixi enim supra id a Conciliis reprobari; nec apparere quo jure presbyteri hoc attentarint: sed addo testimonium expressius, de quo Mabillonius tom. 1. Musei Italici, idest, Joannis Diaconi in Epistola ad Senarium scribentis: *Sed nec illud tangat animum quod sibi aliquando quaedam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur) ut presbyteri sanctum chrisma conficiant: quod merito moveret, si istam Pontificalis auctoritas licentiam non dedisset: unde constat a Pontificibus quodammodo fieri, quod in tanta rerum necessitate ut a presbyteris effici possit superior Ordo constituit*. Quod si potest concedi presbyteris facultas conficiendi chrisma, quemadmodum & ego asserui cap. 5. prop. 4. quanto magis concedi eis poterit licentia consignandi chrismate ab Episcopo consecrato? V. Non semel Romani Pontifices eandem facultatem presbyteris concessere. Hadrianus Sextus, etsi in 14. sent. docuerat oppositum, effectus tamen ad summum Pontificatum indulsit Franciscanis, ut in Indiis administrarent Confirmationem, extatque autographum hujus facultatis exemplar in Cœnobio S. Francisci Hispalensi. Atque ante Hadriani diploma iisdem Patribus Minoribus per Orientis & Septentrionis regiones facultatem illam concesserat Joannes XXII. ut refert Wadingus ad annum 1447. num. 16. Aliud simile privilegium Eugenii IV. producit idem Scriptor ad annum 1444. num. 45. Laudat & alia a Nicolao IV., ab Urbano V. & Eugenio IV. emanata: quorum omnium amolissimam confirmationem concessam a Leone X. narrat idem Wadingus ad annum 1521. nec Wadingus solus; etiam Henriquez lib. 3. de Confirmat. cap. 6. Suarez disput. 36. art. 11. sect. 2. Pallavicinus præcitato lib. ix. cap. 7. ut mittam Arcudium, Farvacquesium, Morinum, & recentiores quamplurimos. Addit Arcudius lib. 2. cap. 15. se accepisse a Ludovico Fonseca ex Indiis Romam misso ad Generalia Comitia S.J. an. 1593. ab eodem Fonseca, aliisque passim in

Indiis hoc Sacramentum administratum indulgentia Romani Pontificis, cujus illic legitimum diploma asservebatur. Id Patribus Societatis indultum a Gregorio XIII. scribit etiam Basilus Poncius p. 4. cap. 3. ubi ulterius inquit audivisse se nonnullos, qui ministrasse hoc Sacramentum ex ea dispensatione asseruere: atque id notavit etiam Farvaequez in Opusculo de Confirmat. pag. 125. Audio Nicolaum L' Herminierum insistentem aliorum recentiorum vestigiis respondere pag. 422. *aut falsum esse data hæc privilegia, aut id factum contra canones, adeoque nullius esse ponderis*. In hanc opinionem inclinat etiam Continuator Vitassii, qui de hac questione *problematicè* disputat, propterea quod Arcudius cit. cap. 15. pag. 90. scribat diploma Pontificium Hadriani VI. quod Hispali asservatur, datum fuisse anno 1521. die 25. Aprilis; cum Hadrianus electus sit die 9. Januarii 1522. atque illud Arcudius Hadriano, Franciscus vero de Pitigianis tribuat Leoni X. Ita Scriptor paullo supra laudatus pag. 471. Ven. edit. Sed quis credat tot eximios, probatosque viros, qui ea diplomata legerunt, & cum iis, quibus concessa sunt, habuerunt sermonem, Wadingum, Arcudium, Basilium Poncium, aliosque fuisse mentitos? Quis etiam audeat violationis canonum insimulare Romanos Pontifices, quorum est ipsorum canonum custodia, moderamen, interpretatio? Unum est, in quo erravit Arcudius, quod nempe diploma anni 1521. tribuerit Hadriano: illud revera est Leonis X. & habetur quoque in Collectione Privileg. Regularium Emmanuelis Roderici pag. edit. Tournoni 294. Si hunc adeas, percipies quam insulsa sint, ineptæque recentiorum quorundam cavillationes: invenies diploma integrum: videbis non solum ministrandi Confirmationem, verum etiam conferendi minores Ordines, *Episcopis in provincia non existentibus*, exercendique alia complura munera Pontificalia facultatem Franciscanis concedi: audies & commemorari concessionem prædecessorum Pontificum, Nicolai IV. Joannis XXII. Urbani V. & Eugenii IV. Atque audacter Rodericum fabricasse proprio Marte Pontificium diploma, arbitror neminem unum, qui id excogitet, futurum fore. VI. Apud Orientales pariter collata fuit presbyteris confirmandi potestas. Photius enim præcitata ad Orientales Patriarchas Encyclica, dum in Latinos invehitur quod Bulgaros confirmatos a Græcis presbyteris iterum confirmassent, quamquam injuriose debacchatur, supponit jamdudum apud Græcos morem invaluisse, ut presbyteri confirmarent. Ita enim erecta fronte loquitur: *Nunc reperitur aliquis, qui talem unquam auribus acceperit insipientiam, quam isti mente capti audere non dubitarunt, illos videlicet, qui semel tincti sunt, chrismate iterum chrismantes?* Et

Et ibidem, illos qui a presbyteris chrismate uncti fuerant, iterum chrismate ipsi non horruerunt, Episcopos se ipsos jactitantes, & presbyterorum chrisma inutile, & frustra ab illis administrari portentose docentes. Refert hanc Epistolam Baronius ad an. 863. num. 37. Pagius ad an. 867. num. 3. de ea item loquitur Annalista Bertinianus ad eundem annum num. 42. Flodoardus in Hist. Eccl. Remensis lib. 3. cap. 7. Ex qua Epistola infertur etiam ante exortum Photianum schisma presbyteros in Græcia chrismasse. Quis enim, inquit Holstenius, hominem cetera vecordem, Patriarchis summis Orientalis Ecclesie presulibus hæc scripturum, & ad receptam Ecclesiarum consuetudinem provocaturum existimet, si ipse tum primum novo exemplo contra morem universalem presbyteris chrismationem permisisset, ceteris Ecclesiis contrarium observantibus? Accedit ex Epistola Hieronymi ad Evangelum, ex Commentariis in Paulum inscriptis Ambrosio, ex Auctore quæstionum ex utroque Testam. quæ omnia monumenta ætatem Photii longe præcedunt, videri, etsi non adeo perspicue, ut contendit idem Holstenius, apud Alexandrinos ex delegatione presbyterum confirmasse. Dictum præterea paullo supra in Florentino Concilio Græcos inter Latinosque initam unionem, cum Episcopus Mitylenensis Eugenio Papæ de objectis nostratum *κατονομασ*, & *νομιμω*s canonice, & legitime satisfecisset. Addam modò dissidium de ministro Confirmationis ita fuisse compositum, ut nullum unioni afferret impedimentum, facta Græcis libertate, ut receptis tribus articulis de processione Spiritus sancti a Patre, & Filio, de pœnis animarum purgatoriis, ac de præsentium animarum sanctarum gloria, servarent in aliis morem Ecclesie sue. Id vero probatur, ex quo nec ex litteris unionis, neque ex actis aliis sacrosancti Concilii constet coactos fuisse Græcos ad consuetudinem illam repudiandam. Sanctus præterea Antoninus Florentinus Archiepiscopus 3. p. Chron. tit. 22. cap. 11. pag. edit. Lugdun. 531. hæc scribit: *Errabant Græci in tribus communiter, atque his recensitis, in aliis ritibus suis, qui non important hæresim (licet rationabiliores sint ritus Ecclesie Occidentalis seu Romanæ) fuerunt permitti manere.* Gregorius item Hieromonachus, & magnus Protosyncellus in Confutatione Epistolæ Marci Ephesii, quæ extat tom. XIII. Concil. pag. 739. de Confirmatione scribit, *In nostra unione nihil habuerunt, quod nobis objicerent (nihil grave, quod Mitylenensis non dissolvisset) sed cum essemus orthodoxi, habiti sumus ab orthodoxis orthodoxi, ἐν τῇ ἐνώσει ἡμῶν ἀδελφὰ λόγον εἶχον εἰπεῖν κατ' ἡμῶν, ἀλλὰ ὁρθόδοξοι ὄντες παρὰ πῶν ὁρθοδόξων ὁρθόδοξοι ἐκείνην.* Propositione præced. in resp. ad 3. retuli testimonium Gabrielis Philadelphiensis faculta-

tem delegatam presbyteris comprobantis. Igitur ob hæc momenta ex pluribus aliis, quæ non videntur adeo inconcussa, selecta a nobis & illustrata, assentientibus posse delegari presbyteris facultatem confirmandi, pollice utroque subscribimus.

Opp. 1. Liquet ex argumentis præcedenti positione productis, sacrarumque litterarum, Patrum, Romanorumque Pontificum firmatis auctoritate, solos Episcopos esse Confirmationis ministros, quoniam soli Episcopi sunt Apostolorum successores, atque confirmare neophytos munus est spectans ad apicem Pontificalis dignitatis. Resp. ea omnia esse accipienda de ministro Confirmationis ordinario, quandoquidem Romani Pontifices judiciorum Ecclesiasticorum summa Capita, nec non Generalia Concilia istam nobis interpretationem suppeditarunt, præsertim Eugenius IV. & Synodus Tridentina. At eandem comprobarunt Pontifices illi Maximi, qui confirmandi potestatem concessere presbyteris, qui cum Græcis habuerunt vinculum unionis, illorum consuetudinem non reprobantes, & qui sententiam nostram in re tam gravi, in qua agitur de legitimo Sacramenti ministro, sinunt a Theologis innumeris, & JCC. celeberrimis propugnari. Neque dicas sententiam quoque oppositam defendi a pluribus Scholasticorum, Sede Apostolica consentiente. Ex ea namque, licet falsa, nullum consequitur incommodum. Quid enim si Episcopi dumtaxat confirmant? Nonne proprio funguntur munere? Nonne Occidentalis Ecclesie servant perantiquam consuetudinem? Doceant ergo quidam Scholastici solos Episcopos esse ministros Confirmationis, non posse id muneris demandari presbytero: nullum ex hoc errore oritur præjudicium. At si obtineat sententia nostra, eaque falsa sit; nonne illegitimæ concessionis factæ Missionariis ad extremas mundi plagas profectis? Nonne sub sacramenti nomine impune ab his fieret divini chrismatis abusus sacrilega? Necessum est ergo, ut si sententia nostra est falsa, proscribantur cum S. Thoma celebriora scholarum lumina, Jureconsulti omnes, & qui in canones sacrosque ritus ediderunt commentaria. Quod sane non eveniet, quoniam theorematis hujus producuntur exploratissima munimenta.

Præterea oppones: At Pontifices declararunt, neque ex delegatione posse committi presbyteris, ut confirmant. Principio Nicolaus I. mandavit Legatis missis ad Bulgaros, Paulo Populoniensi, & Formoso Portuensi Episcopis, ut omnem ritum Christianæ fidei, sicut ab ipso instructi fuerant, edocerent gentem illam, ut scribit Anastasius pag. 220. edit. Regiæ Parisiensis. Idem autem Legati in Bulgariam profecti non solum Photii reprobarunt ordinationem, verum etiam omnes

omnes Bulgariae principes, & subiectos chrismate iterum inunxerunt, auctore Metrophane Metropolita Smyrnenſi in Epist. ad Manuelem Patriſium, & Logorhetam Dromi, tom. viii. Concil. pag. 387. Atque hinc litium ſeminarium, & obiecta Græcorum, quæ recenſet ipſemet Nicolaus I. in Epistola ad Hincmarum apud Baronium ad an. 867. num. 50. inter quæ illud eſt, *Es inſimulare tentant, quoniam eoſdem preſbyteros chrismate linire baptizatorum frontes prohibemus.* Immo obiectum illud in Francorum Annalibus editis a Pirhæo, & laudatis eodem an. a Baronio num. 64. his concipitur verbis; *quod alicubi conſeſſum preſbyteris ut baptizatorum frontes lineant chrismate, ex magna cauſa ſit diſpenſatum.* Itaque nec ex delegatione preſbyteris fas eſt confirmare; alioqui nec legati Pontificii abſque ſacrilegio iterum chrismaſſent delinitos a preſbyteris Græcis, neque id probaſſet ſummus Pontifex Nicolaus, neque Græcorum obiectum cenſendum fuerat probroſa, falſaque inſimulatio. Inſuper Innocentius III. cap. 4. *Quanto, Extra de Conſuetudine*, ad Lucium Vicarium apud Conſtantinopolim conſtitutum hæc ſcribit, *Pervenit ſane ad audientiam noſtram, quod quidam ſimplices Sacerdotes apud Conſtantinopolim ea Sacramenta præſumunt fidelibus exhibere, quæ ab Apoſtolorum tempore rite fuerunt ſolis Pontificibus reſervata, ut eſt Sacramentum Confirmationis, quod chrismando renatos ſoli debent Episcopos per manus impoſitionem conferre.* Et infra, *Diſcretionis tue per Apoſtolica ſcripta præcipiendo mandamus, quatenus omnibus preſbyteris diſtincte prohibeas, ne talia de cetero ſua temeritate præſumant.* Pariter Innocentius IV. in Conſtitutione *Sub Catholica*, edita anno 1254. cum accepſſet inter Archiepiſcopum Nicoliſenſem, & ejus ſuffraganeos Latinos ex una parte, & Episcopos Græcos Regni Cypri ex altera, de quibuſdam articulis diſcordiam fuiſſe ſubortam, reſcripſit Episcopos Tuſculano Legato Apoſtolice Sedis, mandans ut quædam ſervarentur, inter quæ §. 2. id præſcriptum eſt, *Soli autem Episcopos conſignent chrismate in frontibus baptizatos, quia hujus unctio non debet niſi per Episcopos exhiberi.* Ad hæc Clemens VIII. anno 1595. ut diximus capite præcedenti, juſſit, *ut Episcopos Latini infantes, ſeu alios baptizatos a preſbyteris Græcis de ſacſo chrismate in fronte conſignatos confirmant:* quod cum minime mandatum ſit ob Græcanicæ formulæ deficientiam; cur, quæſo, juſſum eſt, niſi quia preſbyter, etiam Græcus, avitumque morem ſectatus, tanquam miniſter illegitimus, contulit ſacramentum nullum, ac irritum? Idem denique, quod Clemens VIII. ſtaſit confirmavitque præterito anno 1742. in Conſtit. *Eſſi Paſtoralis*, Sacramentariarum rerum, veterumque

Berti Theol. Tom. VII.

rituum, ſi quis unquam, ſcientiſſimus BENE-DICTUS XIV.

Reſp. Cum preſbyter ſit miniſter ſacræ Confirmationis *extraordinarius* duntaxat, & ex *delegatione*, illud ſemper Romana Eccleſia in Græcis damnavit, quod exiſtimarint horum nonnulli preſbyterum eſſe hujus ſacramenti *ordinarium* miniſtrum, inductamque apud illos conſuetudinem talis eſſe roboris, ut quamquam Græci preſbyteri Latinis Episcopos ſubſiciantur, aut ſummus Eccleſiæ Rector, Romanus Pontifex, jubeat, ut iidem preſbyteri ſervent conſuetudinem Occidentalis Eccleſiæ, in qua conſignant ſoli Apoſtolorum ſucceſſores Episcopos, & non niſi perraro, & urgenti aliqua cauſa impellente, id muneris preſbyteris fuerit delegatum; adhuc tamen iidem Græci, ſchiſmatum amatores, & diſciplinæ Eccleſiaſticæ ignari contendunt poſſe ſuæ gentis preſbyterum ubique terrarum neophytos conſignare. Quod utique ſupinus eſt error: cum *ſignare frontem* baptizatorum ſpectet *ordinario jure* ad ſolos Episcopos; ad preſbyteros autem *delegatione* tantum, atque indulgentia; immo & ad hoc neceſſaria ſit, ut dicam infra, aut permiſſio ſummi Pontificis, & expreſſa conſeſſio, ubi degunt Latini Episcopos; aut univerſalis conſuetudo, & ſummi Pontificis tolerantia, ubi ſedent Episcopos Græci. Faciunt ergo ad errorem illum eliminandum commemoratæ nuper Pontificiæ Conſtitutiones. Ac primum quantum attinet ad Nicolaum, miſſa ea quæſtione, an omnium primi Chriſtianam fidem in Bulgaria diſſeminarint Græci, an Latini; certiffimum eſt an. 866. Regem Bulgarorum Michaeleni, miſſis Romam filio ſuo pluribuſque Regni proceribus, a Nicolao poſtulaffe, ut ad ſe Latinos Episcopos preſbyterosque dirigeret. Hoc enim tradunt ipſe Nicolaus in Epist. 70 ad Hincmarum, Anaſtaſius in ejus Vita, Annales Bertiniani, ac Fuldenſes, & Hiſtorici alii quamplurimi. Cum autem Legati ad Bulgaros perveniſſent, invenerunt dogmatum ac rituum maximam conſuſionem, atque inter Græcos, Armenioſ, alioſque, Apoſtolos & veros, & falſos, etiam preſbyteros Photianos, qui chrismate a Pſeudopatriarcha conſecrato illic neophytos conſignabant: quidam etiam Græci preſbyteros ſe jactabant, cum non eſſent; omneſque chrisma tantum in Græcia naſci, nos aquam fluminis pro chrismate adhibere criminabantur. Quæ omnia conſtant ex Reſcriptis Nicolai I. ad Conſulta Bulgarorum, Tom. viii. Concil. pag. 516 & ex præcitata Epistola ad Hincmarum pag. 470. Tunc vero temporis Bulgaria ſubſiciebatur Apoſtolice Sedi: quoniam, ut affirmant in viii. Synodo Generali eodem Volum. pag. 893. Legati Romanæ Eccleſiæ, Bulgaris annuentibus, jam ipſi

G

Re.

Romanæ Ecclesiæ subjecta erat utraque Epirus, totaque Thessalia, atque Dardania, in qua & Dardania civitas, cujus patria Bulgaria a Bulgaris dicta est: deinde ipsi Bulgari Sedis Apostolicæ semet specialiter patrocinio, & ordinationi commiserant, atque Sacerdotes Romanos ultronea voluntate elegerant sibi magistros: exceperant præterea cum honore Legatos Nicolai, & Imperator Bulgarorum Michael capillis comprehensis, in omnium conventu dixerat, *Omnes Primates, & cuncti populi Bulgarorum terræ cognoscant ab hodierna die me servum fore post Deum beatæ Petri, ejusque Vicarii*. Videsis Lupum tom. 2. pag. 1405. Ideo ergo Episcopi Latini confirmarunt Bulgaros, tametsi consignatos a Græcis, quoniam hi missi fuerant a Photio mæcho, & invasore, ideoque non erant legitime delegati; & consignabant præterea in provinciis Sedi Apostolicæ subjectis, atque renitente Rectore Ecclesiæ supremo. Contendebant insuper Photiani illi presbyteri, ut constat ex Annalibus in oblatione laudatis, non esse ex dispensatione, quod alicubi presbyteri liniant chismate frontes baptizatorum; & idcirco præfracte consignare audebant adversus inhibitiones Romanæ Sedis, sacrilege, illegitime, pervicaciter. Dicam nunc de Innoc. III. Revera ejus Rescriptum cap. *Quanto*, præcitatis verbis comprehenditur etiam in edit. Romana Decretalium an. 1582. pag. 87. Spectat tamen ad solos presbyteros Latinos Constantinopoli commorantes; unde ita lectio restituenda est, *Omnibus Latinis presbyteris apud Constantinopolim constitutis*. Ita legunt Jureconsulti recentiores cum Emmanuele Gonzalez tom. 1. pag. 166. in quam lectionem cum intendissem animum, adverti similiter legi in editione Antuerpiensi anni 1570. pag. 38. atque in Romana elegantissima Epistolarum Innocentii an. 1543. pag. 296. ne alias commemorem minoris pretii. Quare constat cap. *Quanto* prohiberi Latinis presbyteris inter Græcos degentibus, ne sibi concessum putent, quod toleratur in Græcis. At Innocentius IV. in sola *Cypri insula*, non in reliquis Ecclesiis Orientalibus jussit, ut soli Episcopi consignarent, propterea quod subortis circa hanc materiam dissidiis, melius est, ut Occidentalis Ecclesiæ, quam Orientalis serventur ritus, atque dum adsunt Episcopi Confirmationis ordinarii ministri, non consignent presbyteri. Hinc in eadem Constit. §. 2. jubet Pontifex, ut in eodem Cypri regno *Græci in unctionibus, quæ circa baptismum fiunt, morem Ecclesiæ Romanæ teneant & observent*; cum tamen presbyteri Albanenses inungant petus, medium dorsi, aures, pedes, ac manus, quod apud nos non servatur: atque in hoc ritu impediendos non esse, nisi adsit contraria consue-

tudo, definiat BENEDICTUS XIV. in prælaudata Constitut. *Et si Pastoralis*, §. 2. num. 3. De Clemente VIII. dictum supra, prohibuisse eo loci summum Pontificem Græcis presbyteris baptizantibus, ne consignent, ac mandasse ut prætermittant, quæ in ipsorum Euchologio sequuntur post illa verba, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν, usque ibi, εἴτα ποιεῖ ὁ ἐρεὺς σχῆμα κύκλου, hoc est, *Et post orationem*, (ubi habetur forma hujus consignationis) usque ad verba. *Postea facit sacerdos figuram circuli*. Dictum quoque Clementem id præscripsisse Græcis, aut Albanensibus degentibus sub Latinis Episcopis, non ceteris universis; immo & prudentissime hortatum esse, ut Latini Episcopi confirmantes neophytos obsignatos in fronte a sacerdotibus Græcis, cum cautela, & sub conditione id faciant. Igitur a Clemente VIII. permittitur, ut, ubi Latini non sedent Episcopi, teneatur mos pervetustus, siquidem decreta sua his limitibus coarctat & circumseribit. Atque idem non solum præstat sapientissimus BENEDICTUS dirigens Constitutionem *Et si Pastoralis* ad Italo Græcos in Italia, ejusque insulis adjacentibus commorantes, sed ulterius sensum Clementinæ definitionis ad hunc modum accurate & perspicue exprimens: *Episcopi Latini infantes, seu alios in suis diocesis baptizatos a presbyteris Græcis absolute chrismate in fronte consignatos confirmant; cum neque per Prædecessores nostros, neque per nos Græcis presbyteris in Italia, & in Insulis adjacentibus, ut infantibus baptizatis sacramentum Confirmationis conferant, facultas concessa sit, aut concedatur; quin imo usque ab anno 1595. a fel. rec. Clemente VIII. Prædecessore nostro fuit presbyteris Italo-Græcis expresse interdictum, ne baptizatos chrismate consignent. Secus sub conditione, & cum cautela eos confirmare debent, de quibus verissimiliter dubitari potest utrum ab Episcopis Græcis ordinem Baptismi juxta eorum Euchologium servantibus fuerint baptizati*. Videsne Romanos Pontifices locutos de Græcis presbyteris Latino Episcopo subjectis? Vides ideo nullam irritamque esse consignationem istorum presbyterorum, quia a Romano Pontifice illis in Italia, & Insulis adjacentibus non conceditur confirmandi facultas? Vides idem asserendum non esse de Græcis presbyteris constitutis sub Episcopis item Græcis, a quibus finit Romanus Pontifex teneri hac in parte instituta majorum, nec idem affirmandum fore de Occidentalibus, si horum alicui urgente de causa Romanus Pontifex impertiretur extraordinariam confirmandi facultatem? Tene igitur quod in eadem Constitutione §. ix. num. 24. Papa BENEDICTUS declarat, his nempe, quæ pro Italo-Græcis concessa sunt, aut prohibita, nullum quantumvis minimum præ-

præjudicium inferri Græcorum in Oriente sub propriis Catholicis Episcopis, Archiepiscopis vel Patriarchis commorantium, & aliarum Christianarum nationum quorumcumque Rituum a Sancta Sede approbatorum, seu permissorum juribus quilibetque, si quæ illis de jure, vel ex consuetudine, vel alias quomodolibet legitime competant. Inter ea vero, quæ in Græcis hujusmodi permittuntur, est collata a presbyteris baptizantibus Confirmatio.

Opp. ulterius: Concilium Senonense celebratum anno 1528. non, ut vulgo fertur, anno præcedenti, tricesimo octavo decretorum inquit: *Quoniam Abbates nonnumquam attentant munus Confirmationis conferre, idque venditant ex consuetudine præscripta ad se pertinere; nos attendentes hanc impositionem manuum a Christo primum institutam, & ab Apostolis receptam, solum Episcopis (qui Apostolorum sunt successores) reservatam, consuetudinem hujusmodi, quæ potius corruptela dicenda est, reprobamus.* Si ergo Abbates confirmare non possunt, quanto minus inferiores presbyteri? Vide tom. xiv. Conc. pag. 480.

Resp. ex Concilio Senonensi id unum colligi, Abbates non posse ordinaria potestate, quam sibi ex præsumpta consuetudine, nunquam in Occidentali Ecclesia universim recepta, sibi met arrogabant, confirmare neophytos & calices consecrare: nequaquam vero inde inferri, non posse Abbatibus hanc delegari facultatem. Hinc verbis proximis legimus; si Abbatum aliquis affirmat se tali potestate præditi, non quidem ex consuetudine, sed ex privilegio, teneatur ejusdem privilegii authenticas litteras exhibere: quod potius probat (inquiunt J. CC. apud Em. Gonzalez tom. 1. pag. 172.) aliis ab Episcopis facultatem confirmandi posse ex privilegio competere. Verba autem Senonensis Concilii hæc sunt: *Quod si qui sint, qui contendunt sibi competere hanc facultatem ex privilegio; volumus, quod cum primum fuerint requisiti a Suffraganeis nostris, de privilegio fidem facere teneantur. Et idem statuimus observandum, quantum ad illos, qui calicum consecrationem attentant.* Idem, quod de Abbatibus, dicendum est de Chorepiscopis; quos certum est aliquando non solum confirmasse, sed etiam minores ordines, & subdiaconatum contulisse, ut scribit Isidorus lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 6. pag. Rom. edit. 19. & constat ex canone 3. Concilii Regienfis celebrati an. 439. tom. 111. Concil. pag. 1287. Quos tamen Chorepiscopos non potuisse ordinaria potestate baptizatos confirmare, perspicuum est ex Epistola v. Damasi tom. 2. Concil. pag. 879. ex Epistola Joannis III. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ, tom. v. pag. 823. ex canone vii. Concilii Hispalensis 2. eodem tomo pag. 1666. ex Capitulis Ec-

clesiasticis Caroli Magni, tit. iv. cap. 2. ex Concilio Meldensi celebrato anno 845. canone 44. tom. Conc. vii. pag. 1833. atque ex aliis Ecclesiasticis monumentis; quæ nunc prætermitto, propterea quod de Chorepiscopis alio in loco sit pertractandum.

Denique oppones: Potestas confirmandi, quæ ordinario jure competit solis Episcopis, non est potestas jurisdictionis, sed Ordinis; si enim foret potestas jurisdictionis, posset quoque consignare Episcopus electus, & nondum consecratus, immo & Diaconus, & simplex Clericus Episcopo consentiente: aut ergo ea confirmandi potestas etiam presbyteris ordinario inest jure, aut nulli potest extraordinaria delegatione committi. Et probatur consequentia ista: enim vero vel Episcopo competit potestas hujusmodi, quæ Ordinis est, ratione consecrationis sacerdotalis, aut ratione consecrationis Episcopalis. Si primum affirmes; igitur quilibet sacerdos tali consecratione insignitus, saltem valide, confirmabit, tamen Episcopus id veret, prohibeatque: si vero pronuntias alterum; nulli ergo presbyterorum potest ea facultas committi, nisi prius in Episcopum sit consecratus.

Respondetur, valde nos mirari quod hæc argumentatio adeo perdifficilis videatur Scholasticis, ut in ea diluenda tam diversæ tradantur rationes, ut quidam in his exponendis septem insumat paginas. Dicimus nos Episcopum ex propria consecratione, (aut imprimat hæc peculiarem characterem, ut sit major characteris presbyteralis ampliatio & extensio) nancisci ut sit Sacramenti Confirmationis ordinarius minister; & presbyterum ex consecratione Sacerdotali, cui nequaquam est illa characteris, atque potestatis amplitudo, habere, ut possit esse Confirmationis minister extraordinarius: eo ferme pacto, quo Episcopus habet ex propria consecratione, ut conferat Ordines; & presbyter ex consecratione sua tantum habet, ut ordinare valeat, si id ei committat Romanus Pontifex. Cujus rei si causam rationemque expostules, hanc unam proferimus; quoniam Episcopi Romani, summique Pastores Confirmationem collatam ab Episcopo consecrato semper validam censent; a presbytero autem non ita, nisi obtinuerit a Sede Apostolica facultatem. Docet ergo hac praxi Ecclesia, Episcopum consecratione sua hujus Sacramenti ministrum constitui, presbyterum consecratione sacerdotali acquirere potentiam quamdam, sive aptitudinem, ut possit constitui: nec video quid hæc responsio præferat difficultatis. Ab ea parum recedit Bellarminus de Confirmat. cap. 12. Sylvius in 3. part. qu. 72. art. 11. Farvacques in Opusculo sæpe laudato pag. 128. Tournely pag. 285. alique viri per celebres: tamen permulti quæ perspicua sunt, ut plurimum, red-

dant obscura. Corruit eadem responsione quod urget Estius dist. 7. §. 21. ex cap. penultimo, Extra de Consecrat. Eccl. vel Alt. ubi legitur de Episcopo; *Quæ ordinis Episcopalis sunt, non potest inferioris gradus clericis demandare.* Nescio, cur Vitassii Continuator pag. 481. scribat in nullis decretis canonicis hæc haberi. Adeat Decretalium lib. 111. tit. 40. cap. *Aqua per Episcopum*, eaque adinveniet. Sed quid inde? Non potest presbyter esse Confirmationis ordinarius minister, id enim est ordinis Episcopalis; nec potest Episcopus demandare inferioribus Clericis, ut confirmet; quod potest tamen demandare summus Pontifex. Nihil aliud inferas ex eo capite: quin Estius revincitur exemplo eo loci producto Chorepiscoporum, siquidem hos aliquando ex delegatione confirmasse liquet ex præcitata Regiensi Synodo. Addo in capite *Aqua* sermonem fieri de reconciliatione Ecclesiæ, quam in provincia Bracarensi simplices Presbyteri faciebant aqua per Episcopum benedicta, & Referipto ad Episcopum Asturicensem prohiberi huiusmodi reconciliationes, eo quod spectent ad potestatem ordinis Episcopalis; & nihilominus eodem capite Gregorius IX. tolerat, & ratas habet reconciliationes hætenus factas per simplices sacerdotes: ideoque ex hoc ipso capite, quod obijcitur, aperte constat, posse summum Pontificem committere presbyteris quædam, quæ sunt Ordinis Episcopalis.

PROP. III. Ut valide possit simplex presbyter confirmare, necessaria est in Ecclesiâ Occidentali Summi Pontificis delegatio; in Orientali autem perantiqua, & universim recepta consuetudo, quam idem Romanus Pontifex aut approbet, aut saltem permittat.

Quamquam enim oppositum docere videantur Ledesma, Alphonsus Salmeron, Layman, ac ex nostratibus Basilius Poncius, Farvacques, Varray, idque summam quidem, sed erudite nitatur demonstrare cap. 5. ac duobus sequentibus Lucas Holstenius; hi tamen, nostri præsertim instituti, loquuntur Romani Pontificis reservatione seclusa, ac longe probabilior est sententia aliorum fere omnium recentiorum, ac veterum Theologorum, afferentium penes Episcopum non esse dispensare cum presbytero, ut sacramentum hoc possit administrare. Atque hanc sententiam principio veram esse demonstrat quod ait Eugenius IV. aut de Sardinienfibus, aut de quibusdam aliis presbyteris, aliquando hoc administrasse Sacramentum *per Apostolicæ Sedis dispensationem*. Eo quoque spectant definitiones permultæ Pontificum, atque Conciliorum; quæ declarant confirmandi munus pertinere ad apicem Pontificatus, sive ad Ordinem Episcopalem: quoniam etsi Episcopus possit presbytero, imo cuivis Clerico demandare quæ jurisdictionis sunt, ut mox

repetam, nequit tamen illis committere, quæ sunt Ordinis. Præterea Clemens VI. in litteris ad Patriarcham Armeniorum, apud Raynaldum ad ann. 1351. num. 12. hæc scribit sedulo a Theologis, qui tenent oppositum, expendenda: *Primo de Consecratione chrismatis, si credis quod per nullum sacerdotem, qui non est Episcopus, potest chrisma vite & debite consecrari. Secundo si credis, quod sacramentum Confirmationis per alium, quam per Episcopum, non potest ex officio ordinario ministrari. Tertio si credis quod SOLUM per Romanum Pontificem, plenitudinem potestatis habentem, possit dispensatio sacramenti Confirmationis presbyteris, qui non sunt Episcopi, committi. Quarto si credis, quod chrismati per quoscunque sacerdotes, qui non sunt Episcopi, nec a Romano Pontifice super hoc commissionem, seu concessionem aliquam receperunt, iterum per Episcopum, vel Episcopos sint chrismandi.* Quid expressius, quid clarius produci potest? Nunquid hæc Scholasticos disputatores fugerunt. Num distinctiunculis eludi possunt, aut emoliri? Accipiant, si id non sufficit, recentissimam constitutionem. Diximus paullo supra BENEDICTUM XIV. declarasse irritas, nullasque confirmationes collatas a presbyteris Italo-Græcis, hac producta ratione, *Cum neque per Prædecessores nostros, neque per nos Græcis presbyteris in Italia, & in insulis adjacentibus, ut infantibus baptizatis Sacramentum Confirmationis conferant, facultas concessa sit, aut concedatur.* Postremo rationem quoque assignavimus ex cap. *Aqua*, Extra de Consecrat. Eccl. vel Alt. quoniam scilicet Episcopus *quæ ordinis Episcopalis sunt, non potest inferioris gradus clericis demandare.* Subscribendum proinde absque ulla hæsitacione censemus auctori Glossarum in Decretales Gregorii IX. lib. 1. tit. 4. de Consuetudine, cap. *Quanto*, scribenti: „Episcopi licet ipsi possint chrismare, non possunt id aliis inferioribus demandare, qui hoc ex officio facere non possunt: sed alij Episcopi, vel Archiepiscopi possunt hoc facere in Diocesi alterius Episcopi de ipsius licentia. Episcopi enim ea, quæ sunt jurisdictionis, ut puta judicare, excommunicare, & similia, committere possunt aliis etiam non habentibus jurisdictionem: ea vero quæ sunt ordinis Episcopalis & auctoritatis, non possunt demandare, aut etiam delegare aliis, qui sunt inferioris gradus, De consecr. Eccl. vel alt. cap. *Aqua*. Argumento huiusce decreti videtur quod Papa non possit hoc delegare simplici Sacerdoti: sed Papa non subijcitur legibus ff. de Legibus L. *Princeps* 9. qu. 3. *Cuncta*: unde potest committere simplici sacerdoti, ut cap. *Pervenit*, dist. 50. num. 9. „

Neque enim quidquam evincunt adversariorum argumentationes. Inquiunt hi, Episcopum esse pastorem ordinarium in diocesi sua, quemadmo-

dum Papa in orbe universo. Sed quid inde? Ergone habet Episcopus plenitudinem potestatis, quam habet summus Ecclesie Pastor? Ergone potest Episcopus demandare presbytero, ut conferat minores Ordines? Ergone tam quæ sunt *jurisdictionis*, quam quæ sunt *Ordinis* Episcopalis, potest committere Clericus gradus inferioris? At id prohibent Ecclesiastici canones. Ad dunt confirmasse olim absque Pontificio consensu in Occidentali Ecclesia Chorepiscopos, & etiamnum in Orientali confirmare presbyteros, complures quoque Synodos, ut Illiberitanam, Toletanam secundam, Arausicanam primam, aliasque presbyteris idem manus, absente Episcopo, demandasse. Verum & hæc nihil probant. Nam, ut mittam quæ supra animadverti, Chorepiscopis facultatem confirmandi fuisse non semel denegatam, hosque canones accipiendos non esse de Confirmatione Sacramentali, nego presbyteros tali potestate donatos, Romano Pontifice dissentiente; sed affirmo, ubicunque viguit consuetudo, ut confirmarent presbyteri, summum Pontificem consuetudinem illam approbasse tacito saltem consensu, illam videlicet non corrigendo; postquam vero in presbyteris Italo Græcis eandem consuetudinem correxit, & reprobavit; cum in his, tum in Latinis omnibus requiri expressam, apertamque ejusdem summi Pontificis permissionem: quod satis, ut mea fert opinio, apparet ex dictis.

A N N O T A T I O.

Cur in perdifficili hac quaestione, & præsertim in secunda thesi dilucidanda omiserim plura in Theologorum lucubrationibus dispersa, quæ utique nullius fuisset operis aut exscribere, aut mutilare, aut in unum colligere, ac potius dederim operam, ut infererentur firmiora, suis tamen in fontibus perspecta, rerumque accessione & pondere locupletata, paucis est lectori humanissimo aperiendum. Principio quod profert illustris Sylvius præcitato art. 11. de Anania, qui Saulo manum imposuit; ad sententiam firmandam nostram minus valere hinc apparet, quod illa manus impositio non fuerit *Confirmatoria*, nec liquido conferat Ananiam Episcopali caractere non fuisse condecoratum. Deinde canones ab Holstenio cap. 3. & a Morino 13. & 17. productos non adhibuimus in postrema thesi stabilienda, propterea quod perperam accipiantur de *chrismatione frontis*, ut diximus prop. 1. ad 2. oppositionem. Eandem rationem habuimus vicesimi canonis Synodi Toletanæ, tametsi Farvacques q. 1v. §. 3. ejusque sectatores Vanroy tom. 1v. pag. 175. & Pietre tom. v. pag. 424. negent ibidem agi de *chrismatione* tantum *verticali*; immo Holstenius cap. 7. scribat eos, qui id reponunt, auctoritatem ca-

nonis eludere putido, frigidoque responso, ac prodere summam ignorantiam Ecclesiasticæ antiquitatis, quoniam in veteri Ecclesia erat una & sola *chrismatio*, & Innocentius I. eam divisit in *frontalem*, & *verticalem*; hæc tamen omnia a me supra fuerunt dispuncta: imo vir præstantissimus, dum aliorum carpit, & vellicat ignorantiam, non advertit Toletanam primam Synodum illud præscribere, quod ab ætate Sylvestri in consuetudinem receptum fuerat. Quod enim Holstenius ait, Sylvestrum permisisse presbyteris omnibus *unctionem sacramentalem in fronte*; idque perspicue tradere Anastasium Bibliothecarium, sive Auctorem, quisquis sit, libri Pontificalis, falsum id est: neque *in fronte* legitur in Sylvestri decreto. Vide Anastasium tom. 2. pag. 302. & notas eruditorum pag. 306. necnon observat. Menardi in lib. Sacram. Greg. tom. 3. pag. 385. Nullam præterea in eadem thesi vim habent quæ scribit prælaudatus Innocentius Primus Epist. ad Decentium cap. 6. non esse energumenis manum a presbytero, vel diacono imponendam, nisi Episcopus auctoritatem dederit id efficiendi: unde inferunt Joannes Morinus cap. 16. atque Holstenius cap. 2. posse presbyteros, & diaconos consignare Episcopi auctoritate & præcepto. Nam, præterquamquod Diaconis nec Græci concedunt, ut chrismant, decipiuntur qui unctionem, atque impositionem manuum factam fonticis atque energumenis censent esse *chrismationem sacramentalem*; cum semper in Ecclesia consuetum fuerit vexatos a dæmone per impositionem manuum, orationem, signum crucis, atque inunctionem factam sacro oleo expiare, non ut reciperent sacramentum Confirmationis, sed ut a vexatione liberarentur; quod utique Episcopi auctoritate facere possunt presbyteri, alique clerici. Atque id exquisitis exemplis demonstrat auctor adnotationum ad præcitatum Morini caput, pag. 79. & sequenti. Adde non sibi recte constare Morinum, qui cap. 13. pag. 65. scripserat, *nunquam licitum fuisse Diaconis confirmare, neque apud Latinos, neque apud Græcos*. Infirma quoque videntur mihi ad demonstrandam potestatem confirmandi factam presbyteris nonnulla Patrum testimonia, quæ post Arcudium idem Morinus, Basilii Poncius, alique complures produciunt; & quæ detorquet callidus versutusque Dalleus ad sententiam hæreticorum, asserentium presbyteros esse ministros Confirmationis *ordinarios*. Asserunt Scriptorem Constitut. Apostolicarum ita lib. vii. cap. 22. pag. 368. loquentem, *περὶ δὲ βαπτισματος ὁ ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος διατάξαμεναι δεσ.* De Baptismo, o Episcopo, aut presbyter, jam antea constituimus. Deinde *Χρίσας δὲ πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ. ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι. καὶ τελευταίων σφραγίσεις μύρῳ.* Unges autem prius oleo sancto: deinde baptizabis aqua: & postremo signabis unguen-

ro. Ergo (inquit) etiam presbyter potest chrismate consignare. Sed hanc illationem non percipio; siquidem Auctor ille brevi perstringit quæ antea constituerat, videlicet lib. 3. cap. 16. pag. 288. ubi tradiderat, baptismum Episcopis vel presbyteris, unctionem autem chrismatis soli competere Episcopo. Vide cap. 2. prop. 2. Itaque *divisim* accipienda sunt quæ ex libro VII. proferuntur, ita, ut baptismus aut Episcopo, aut presbytero, chrismatio Episcopo tantum, non utrumque utrique conveniat. Idem iudicium ferendum est de Dionysio, seu Auctore Operis de Ecclesiastica Hierarchia, ex quo obijciunt quæ leguntur cap. 5. pag. 360. *ἐποστὲ τῶν ἐπὶ τῶν δευτεροῦν ὁ ἱερεὺς ἐνεργῆσαι αὐτὸν δευτεροῦν μύρου χρωματὶς*: numquam sacram divinamque generationem Sacerdos peraget absque divinissimo unguento. Non enim ait unguento liniendam frontem a sacerdote; sed eo loci demonstrat vim Hierarchiæ, ut diximus prop. 1. ad 3. in eo sitam, quod Pontifex perficiat chrismate quos presbyter regenerat aqua: unde paraphrasis Pachymeris p. 380. habet, *Ἀντὶστὴν ἐν τῷ ὄψει, ὡς ἐν τῷ ὄψει, ὡς ἐν τῷ ὄψει, ὡς ἐν τῷ ὄψει*, ac præcedenti §. 3. *Διακόνι ἐπιπλάττει, ὡς ἐν τῷ ὄψει, ὡς ἐν τῷ ὄψει*. Contendunt docti quidam falli Pachymerem, & corrigendum ex Maximo scribente in eundem locum pag. 374. *Νῦν, ὡς ἐν τῷ ὄψει, ὡς ἐν τῷ ὄψει* (quos & sacerdotes vocat) non esse consecrandum & conficiendum unguentum, quin nec altare dedicandum, tametsi in eo offerant, uti nec ordinandum. Hæc enim solus Pontifex facit, sine quibus presbyter nec baptizabit, nec offeret; ubi autem hæc prius ab Episcopo fuerint consecrata, tum demum sacrum faciet. Verum nec S. Maximus inquit baptizatum a presbytero perungendum, sed ait duntaxat, non posse presbyterum munera implere sua, aut sacrificii, aut solemnisi baptismi, nisi & ipse, & altare fuerint ab Episcopo consecrata; non enim scribit, *Sine quibus neque baptizabit; neque inunget, neque offeret*, sed, *ὡς ἐκ τῶν ὁ πρεσβύτερος ὡς ἐκ τῶν ὁ πρεσβύτερος, ὡς ἐκ τῶν ὁ πρεσβύτερος*, sine quibus neque baptizabit, neque offeret, caute verbo significante unctionem prætermisso. Neque enim S. Maximus oblitus erat eorum, quæ scripserat supra p. 268. in Scholiis ad caput 2. *Episcopum in Ecclesiastico principatu permanentem eos, qui se convertunt, docere, ungere, confirmare, & post baptismum divini muneris participem reddere*. Tandem neque ex Chrysostomo, aut Ecumenio potest ostendi olim presbyteros consignasse; ac præter horum mentem sunt argumenta ex Commentariis in Acta Apostolorum perita: siquidem docet potius uterque, ut diximus prop. 1. munus & potestatem confirmandi fuisse τὸ δῶρον μόνων τῶν δόδε.

κα, donum duntaxat duodecim, scilicet Apostolorum. Quod vero pag. 96. inquit Morinus, hoc intelligendum esse *respectu diaconorum, non presbyterorum*, est commentatio violenta, falsa, verbiisque Chrysostomi repugnans. Hæc mea est de argumentis in appendicem istam rejectis sententia. Si quis tamen illis majorem vim inesse contendat; haud injucundam sibi rem existimet me fecisse, quod ea confutando, unde deprompta sint, & a quibus tractentur accuratius, temperata animadversione prodiderim.

SCHOLION.

Ordinarium Confirmationis ministrum esse solum Episcopum, idque de fide tenendum esse, dixi præcedenti propositione prima; at confirmandi facultatem posse ab Apostolica Sede concedi etiam presbyteris episcopali characteri non insignitis, eademque facultate frui modo ipsos presbyteros in Ecclesiis Græcorum affirmavi propositione secunda. Prætermisi in prioris thesisi probationibus definitionem S. Eusebii Romani Pontificis Epistola 3. ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ, quæ dicitur data anno 307. & inserta est tomo 1. Conciliorum; tametsi Eusebius ad summum Pontificatum nondum fuerit evelatus. Extat ea definitio de Consecrat. dist. 5. can. 4. & est hujusmodi: *Manus quoque impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi a summis Sacerdotibus, nec tempore Apostolorum ab aliis, quam ab ipsis Apostolis, legitur, aut scitur peractum esse; nec ab aliis, quam ab illis, qui eorum tenent locum, unquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habetur & vacuum, & inter Ecclesiastica nunquam reputabitur Sacramenta*. Producant quidem hunc canonem cum S. Thoma 3. p. qu. 72. art. 10. & Sylvio illustri ejus discipulo in eundem articulum, Theologi alii; at epistola S. Eusebii, quæ tres numerantur, supposititiæ sunt eruditorum virorum consensu: atque in ea ipsa Epistola, de qua loquimur, habetur quodque ætate ejusdem Eusebii inventam fuisse salutiferam Domini Crucem, ac præcipitur ut quinto Nonas Maji illius Inventionis festum solemniter celebretur. Istud quoque inter Canones a Gratiano de Consecrat. dist. 3. n. 19. atque ab Ivone p. 4. cap. 5. relatum est. Sunt autem hujus Canonis verba, *Crucis Domini nostri Jesu Christi, quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus, quinto Nonas Maji inventa est, in prædicto Calendarum die Inventionis Festum vobis solemniter celebrare mandamus*. Sanctissimam tamen Crucem, non sedente Eusebio, sed Silvestro fuisse

CAPUT VIII.

In quo brevissime agitur de Confirmandis, tum de dispositionibus, quæ in his requiruntur, necnon de hujus Sacramenti necessitate.

„ se repertam anno 326. & proximo post Nicænum Concilium, demonstrat ad hunc annum
„ Ven. Annalium Eccl. Conditor Baronius n. 42.
„ & seqq. traditque litteris S. Cyrillus in epistola ad Constantium Imp. S. Ambrosius in Orat. de Obitu Theodosii, Rufinus lib. 1. cap. 8. Paulinus epistola 31. alias 11. Sulpitius Severus lib. 2. Hist. Sacræ cap. 34. Sozomenus lib. 2. cap. 1. & Nicephorus lib. 8. cap. 29. Spuria est itaque prælaudata Eusebii Epistola. Sed incertis, dubiisque præfidiis Catholica veritas non indiget.

„ Quantum ad propositionem secundam, certissimum est conferri apud Græcos Sacramentum Confirmationis a presbyteris statim post baptismum, neque hanc consuetudinem ab Apostolica sede improbari, nisi in Italia, insulisque adjacentibus. Potest opponi Epistola Innocentii III. scripta anno 1199. ad Lucium Vicarium suum apud Constantinopolim; ex qua Epistola depromptum est caput, *Quanto de benignitate*, lib. 1. Decretal. Gregorii tit. 4. num. 4. Est autem caput illud, quod sequitur: *Pervenit sane ad audientiam nostram, quod quidam simplices sacerdotes apud Constantinopolim, ea Sacramenta præsumunt fidelibus exhibere, quæ ab Apostolorum tempore fuerunt solis Pontificibus reservata, ut est Sacramentum Confirmationis, quod chrismando renatos soli debent Episcopi per manus impositionem conferre: & infra, Mandamus, quatenus omnibus presbyteris districte prohibeas, ne talia de cetero sua temeritate præsumant: quæ licet non sint a fidelibus contemnenda, tutius tamen est ea sine periculo ex necessitate (quæ legem non habet) omittere, quam ut ab his, quibus ea conferre non licet, ex temeritate (quæ lege damnantur) non sine gravi periculo inaniter conferantur: cum umbra quedam ostendatur in opere, veritas autem non subeat in effectu.* Verum omnis evanescit difficultas, si attendatur prædicta Decretalis Innocentii, prout habetur in tertia collectione apud Antonium Augustinum, ubi Presbyteris additur *Latinis*. Hinc perspicuum redditur, Innocentium loqui de Presbyteris Latinis apud Constantinopolim commorantibus, quibus præcipit, ut servant Ecclesiæ Latinæ consuetudinem, nec agere præsumant, quod solis Græcis presbyteris permissum est. Extat eadem particula in editione Stephani Baluzii, tom. 1. pag. 480.

DIXI de legitimo Confirmationis ministro; nunc agam brevi de *subjecto*, sive Confirmationem suscipiente: etsi enim aliqua scitu sint necessaria; non sunt tamen difficilia, nec disputationum ambagibus implicata. Igitur quæritur priori loco, quinam confirmari possit, ac sit sacramenti, de quo differimus, *subjectum*? Respondemus autem homines omnes, dummodo sint initiati baptismo, esse ad recipiendum Confirmationis *characterem* idoneos. Omnes quippe adversus spirituales nequitias, adversus Christiani nominis hostes, adversus humanæ naturæ imbecillitatem debent Christi signaculo, & Spiritus sancti fortitudine corroborari. Hinc Act. 2. legimus, Spiritum sanctum *totam* implevisse domum: quod Doctor Angelicus q. 72. art. 8. egregie de effectu hujus sacramenti omnibus in domo, idest, in Ecclesia existentibus conferendi, interpretatur. At solos baptizatos esse confirmandos, insertur primo ex praxi Ecclesiæ ab Apostolis derivata, juxta quam baptizatis tantum dederunt, & dant modo Antislites per manuum impositionem Spiritum sanctum: deinde confirmatur ex quo a Conciliis, & Patribus Confirmatio dicatur *consummatio*, & *perfectio* baptizatorum: demonstratur præterea ex eo, quod nativitas stabilimentum præcedat, priusque debeat quis se principi mancipare, quam adscisci inter milites; ac postremo inde suadetur, quoniam baptismus janua est aliorum sacramentorum, nec potest Spiritus Christi particeps fieri, qui in mysticum ipsius Christi corpus nondum est cooptatus. Ob eandem rationem qui non est baptizatus, recipere nequit Ordinis characterem; nisi forte adsit baptismi præsumptio, ut habetur cap. *Si quis*, & cap. *Veniens*, Extra de Presbytero non baptizato, necnon cap. *Novissime*, de Consecr. dist. v. Si opponas, Centurioni collatum fuisse Spiritum sanctum ante baptismum; eadem respondebo, quæ scripsi Volumine III. pag. 320. nec opus est modo repetam.

I I.

Num ergo Confirmationis capaces erant homines infantilis ætatis, ac parvuli? Utique. Hoc enim pater ex sæpe laudata Epistola Innocentii I. ad Eugubinum Episcopum, in qua cap. 2. legimus: *De consignandis vero infantibus, manifestum est non ab alio, quam ab Episcopo fieri licet*

licere. In cap. etiam *Si qui*, de Consecr. dist. 4. habemus: *Si vero parvuli sunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis qui eos offerunt, juxta morem baptizandi: & sic per manus impositionem chrismate communiti, Eucharistiæ mysteriis admittantur*. De infantibus quoque locutus est Magnus Gregorius scribens ad Januarium, supra prop. 2. cap. 7. Item S. Pater Augustinus tract. vi. in Epist. 1. Joann. num. 10. Habetur præterea inter decreta Burcharði Episcopi Wormatiensis lib. iv. cap. 59. *Annuncient presbyteri populis, ut quamcunque potuerint, suos infantulos ad confirmandum Episcopis præsentari faciant. Quod si neglexerint, & presbyter, & populus canonicis disciplinis subiaceant*. Insuper in Ecclesia Occidentali consuetum olim fuisse infantem statim post baptismum confirmare, dictum supra, & constat ex Ordine Romano, ubi tit. de Sabbato sancto ista leguntur: *Pontifex egreditur a fonte in Sacrarium, habens ibi compositam sedem, ut in Ecclesia, ubi voluerit, & sedeat in ea, & cum vestiri fecerit infantes, confirmet eos*. Extant similia in Sacramentario Gregorii. Græci autem etiamnum conferunt unum cum baptismo Confirmationem; hujusque consuetudinis quidam Græcorum sunt adeo tenaces, ut puerorum, qui non consignati decedunt, videantur desperare salutem: quod tamen supinam redolet ignorantiam, uti apparebit ex iis, quæ de hujus sacramenti necessitate subjicientur. Tandem accedit ratio; quoniam defectus ætatis nullum affert impedimentum spiritualium animarum sanctitati, hujusque incremento. Vide præcit. art. 8. ad 2. beatum Thomam. His non repugnat quod parvuli incapaces sint aliquorum Sacramentorum; etenim ideo Pœnitentiæ, Extremæque unctionem nequeunt percipere, quia nullum habent peccatum actuale, aut actualis peccati reliquias. Ordinis pariter ac Matrimonii sunt incapaces, propterea quod attinent hæc duo ad peculiare vitæ genus propria voluntate ineundum. At Baptismi, Confirmationis, nec non Eucharistiæ capaces sunt omnes, qui spiritualem vitam, aut spiritualis vitæ possunt recipere perfectionem.

I I I.

Hinc oritur quæstio tertia, an & modo infantes statim post baptismum sint confirmandi, & cur Latina Ecclesia veterem disciplinam mutaverit? Quam sane quæstionem solventes dicimus expectandum esse in confirmandis usum rationis, nisi ob urgentem aliquam causam aliter videatur Episcopo. Septennes quippe, aut grandiores, pueros esse consignandos statuerunt sub Paulo III. anno 1536. Synodus Colonienfis p. 7. cap. 9. Mediolanensis i. sub Pio IV. anno 1565. Mediolanensis iv. sub Gregorio VIII.

anno 1576. Mediolanensis v. sub eodem Pontifice anno 1579. Aquensis, Gregorio ipso sedente, anno 1585. Narbonensis sub Paulo V. anno 1609. & Synodi aliæ, quarum canones collegit F. Gregorius de Rives pag. 150. Natalis Alex. in hac quæst. Regula viii. tom. 2. pag. 667. & Martene de Antiq. Eccl. rit. cap. 2. art. 1. num. 6. Quibus addo Sacramentarium Ambrosianum, Manuale Salisburgense, Synodum & Manuale Cameracense, Bononiensem per Cardinalem Paleotum, aliaque illustria monumenta, de quibus parte v. cap. 1. Basilius Poncius, Catechismus Romanus pag. 2. cap. 3. *Si duodecimus annus (inquit) expectandus non videatur, usque ad septimum certe hoc Sacramentum differre maxime convenit*. Ratio eo loci insinuat, quoniam scilicet pueri ante usum rationis apti non videantur ad pugnam, quam pro fide Christi tenemur inire. Rationes alias assignant Theologi apud Estium dist. vii. §. 23. quia majus est gratiæ donum, & tenacius inherens, quod vigilante fide, & proprio mentis motu, ac prævia præparatione suscipitur; & quia confirmati meminisse debent hujus sacramenti, in quo levi etiam alapa accepta, admonentur esse pro fide contumelias & verbera perferenda. Prioribus autem sæculis confirmabantur infantes & quia solemniter baptismo aderant ut plurimum Episcopi, & quia persecutionibus, hæresibusque grassantibus facilius poterant baptizati corporalis, & spiritualis vitæ subire pericula.

I V.

Solet etiam quæri, an confirmandi sint ægroti, amentes, & fontici, vel energumeni. De ægrotis nulla difficultas esse potest. Confirmandos declarat Concilium Parisiense vi. libro 1. cap. 33. his verbis: *Infirmis & morte periclitantibus, sicuti baptismatis gratia succurrendum, ita incunctanter donum Spiritus sancti est tradendum*. Vide tom. 7. Concil. pag. 1621. Sacramentarium pariter Ambrosianum inquit de Parrocho, *Ægrotos nondum confirmatos designabit, eosque Archiepiscopo denuntiabit, ne ingravescente morbo sine hoc sacramento decedant*. Habentur similia in præcitata v. Synodo Mediolanensi. Nonnulli hanc rationem proferunt, quoniam infirmi cum morte sunt luctaturi: & quamvis alii doceant non esse necessarium hoc Sacramentum propter periculum pugne præsentis, quando mors non insertur propter fidem: defendi tamen potest ea ratio, quatenus in morte armari quisque debet adversus demonum oppugnationes. At S. Thomas præcit. quæst. 72. art. 8. ideo censet morituros consignandos esse, *ut in resurrectione perfecti appareant*: atque hanc rationem militare tam pro adultis, quam pro parvulis monet

monet in fine articuli idem S. Doctor. Quamobrem non est inutile, aut inconveniens, si etiam parvuli in mortis discrimine confirmantur, ut docent citato paragrapho Estius, Sylvius tom. iv. pag. 220. Habert cap. v. quæst. 5. aliique permulti. Contraria quidem consuetudo spectat potius commodum Episcoporum, quam decedentium utilitatem. Amentes, si lucida habeant intervalla, in his debent confirmari: si perpetuo amentes sint, frustra in eis tempus opportunum attenditur. Tantummodo si in amentiam inciderint gravi peccato inquinati, quoniam tunc percipere nequeunt effectum Confirmationis, non sunt sacro chrismate liniendi. Postremo etiam energumeni egent Confirmatione: immo huius robore frangunt vires dæmonum, a quibus vexantur. Præceptor Malachiæ, ut scribit in huius vita S. Bernardus, inungens puerum lunaticum chrismate, ipsum restituit sanitati: fregitque magicas incantationes vir Christianus eodem chrismate delibutus, prout narrat lib. i. de Gloria Martyrum cap. 41. Gregorius Episcopus Turonensis.

V.

In iis vero, qui jam ratione utentes ad Sacramentum istud accedunt, quænam requiruntur animi, corporisque dispositiones? In primis certum nobis videtur ad percipiendum Confirmationis fructum, præmittendam esse confessionem peccatorum, si confirmandus sibi met conscius sit mortalis culpæ, quamvis cum Moralis Theologiæ pervulgatis Tractatoribus, etiam Ruardus, Dominicus Soto, & Estius censeant sufficere, si quis cum pia devotione, & corde contrito ad hoc sacramentum accedat. At Martenius citato capite de sacris, antiquisque ritibus art. 2. complures laudat canones, & Constitutiones Ecclesiasticas, præcipientes, ut adulti sacramentalem confessionem præmittant. Sunt vero decreta illa Odonis Parisiensis Episcopi, Herardi Turonensis, Guilelmi Macloviensis, ac Synodorum Coloniensis, Lingonensis, Senonensis, Carnotensis, Parisiensis. Adeasis Martenium tom. i. prioris editionis pag. 237. Hæc, aliaque produxerunt etiam Farvacq. de Sacr. in gen. cap. 7. q. 72. Merbesius 3. pag. Summæ Christ. dissert. 2. q. 20. Natalis Alexander de Confirm. cap. 5. Continuator Witassii pag. 579. & alii plures. Adde posse antiqua statuta Ecclesiæ Ædicensis, Cadurcensis, Ruthenensis, Constantiensis, Leodiensis, aliaque collecta in Thesauro Martenii tom. iv. pag. 158. 469. 687. 807. Pauca producam: Burchardus lib. iv. cap. 60. canonem affert illum: *Ut jejuni ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, & moneantur confessiones facere prius, ut mundi donum sancti Spiritus vabert* Theol. Tom. VII.

leant accipere. Desumptus est ex Capitulari Herardi Archiepiscopi Turonensis, edito anno 818. extatque cap. *Ut jejunii*, de Consecr. dist. 5. ubi attribuitur Aurelianensi Concilio. Sacramentale Ambrosianum ex Instructionibus S. Cardinalis Caroli, Synodorumque Mediolanensium decretis compactum, non solum docet confessionem præmittendam, verum etiam mandat pag. 54. *Ut confessionis præstitæ testimonium scriptum confirmandi ei præbeant, cui cura hæc commissa est.* Catechismus Romanus cit. cap. 3. num. 19. *Qui adulti jam ætate confirmandi sunt, siquidem huius sacramenti gratiam & dona consequi cupiant, eos non solum fidem & pietatem asserere, sed graviora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re etiam elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, &c.* Manuale Cameracense pag. edit. Plantin. 37. præcipit, ut confirmandi sciant distincte Orationem Dominicam, salutationem Angelicam, & Symbolum Apostolorum. Et insuper, ut adulti præmissa confessione illud suscipiant. Item Salisburgense pag. 92. *Adulti sint a peccatorum sordibus per confessionem purgati.* Cardinalis Lambertini Archiepiscopus Bononiensis, nunc summus Ecclesiæ Pastor, Notif. edita anno 1732. die 15. Septembris plures istiusmodi definitiones affert, approbat, apertissimamque profert rationem ex S. Anton. p. 3. tit. 14. cap. 3. §. 1. quoniam qui renunciat Gratiæ baptismali, quod fit per mortale commissum, postea accedens ad Confirmationem cum eo, non confirmaretur in gratia, nec augetur sibi gratia, immo mortaliter peccaret, & magis debilitaretur in anima, quamvis characterem reciperet indelebilem, & hoc nisi restitueretur prius gratia amissa, quod non fit nisi per Pœnitentiam.

Haud me fugit opponere contrariæ sententiæ defensores nonnullos Provincialium Synodorum canones, quibus confirmandi admonentur, non jubentur, confessionem præmittere peccatorum. Hos collegit pag. 580. Vitassii Continuator. Verum admonitiones illæ aut præceptum non excludunt, aut non spectant ad illos, qui conscientia lethalis culpæ gravantur; aut vim duntaxat habent, si copia desit confessarii. Enimvero præscribunt iidem canones maximum peccatorum dolorem, compunctionem animi, & confitendi propositum: quæ omnia nego sincera esse, si contemnatur, quando haberi potest Confessarius, Sacramentum Pœnitentiæ. Recole quæ scripsi libro xxx. cap. 18. prop. 3. Quod si opponas, præscribi Ecclesiasticis definitionibus etiam jejunium, sine quo tamen Confirmationis obtineri potest effectus; puto latissimam esse disparitatem, siquidem effectum illum non ita impedit commesse, quomodo gravari peccato mortifero: nec percipio vim consecutionis istius. Possunt sacramenta vivorum rite suscipi a non jejunio, ergo

& a mortuo. Recte patria lingua, ut rudiores quoque intelligant, sapientissimus Pontifex BENEDICTUS: *In ordine al Sacramento della Penitenza la ragione è troppo chiara, imperocchè essendo incompatibile la grazia col peccato, benchè non lo sia col carattere, se taluno per sua disgrazia ricevesse in peccato il Sacramento della Cresima, ne riceverebbe il carattere, ma non la grazia, ed aggraverebbe la propria coscienza con un nuovo grave peccato mortale.* Nemo ergo nos rigidiores existimet, quod Volum. III. pag. 228. eandem sententiam amplexati sumus, eidemque modo adhæserimus.

V I.

At, inquis, aliæ ne præter statum gratiæ requiruntur dispositiones in confirmandis? Sextam mihi proponis quæstionem solutu facillimam. Duo saltem videntur ulterius præmittenda, rudimentorum scilicet fidei notitia sufficiens, orationisque frequentia. Rothomagensis Synodus celebrata an. 1581. de Confirm. num. 1. inquit: *Monemus omnes paræcos, vicarios, & concionatores, ut initio Quadragesimæ, & quoties occasio se obtulerit, de eius virtute, & utilitate doceant populum: & sequenti num. præcipit ut adulti profiteantur symbolum Apostolicum.* Rhemenfis anno 1583. num. 3. *Admoneanturque, ut symbolum Apostolorum, & orationem dominicam memorie mandent.* Burdigalensis celebrata eodem anno §. x. *Omnihus Episcopis mandamus, ut suarum diocesium parochias sæpius obeuntes, huius sacramenti vim populo explicent, aut explicandam curent.* Bituricensis anno proximo 1584. tit. xx. idem Ecclesiarum Rectoribus, & scholarum Magistris distincte mandat can. 9. *Recitandum quoque symbolum a confirmandis præcipit canone ejusdem tituli quarto.* Idem præscribit Concilium Aquense celebratum anno 1585. Tolosanum anno 1590. cap. 3. Narbonense anno 1609. cap. 15. & Burdigalense anno 1624. cap. v. numer. 2. Quæ omnia occurrent pervolutanti volumen xv. Conciliorum. De oratione autem prælaudatum Sacramentale sancti Caroli pag. 53. hæc habet: *Paucis ante ministrationem diebus Parochus, in cuius Parochia huius sacramenti ministratio indicitur, primo orationem publicam instituet, ut sui divine gratiæ dona uberrime recipiant, & sequenti pagina de Confirmandis: In primis frequentiori, & ardentiori religiose orationis studio devote sese exercent, exemplo sanctorum Apostolorum, qui dum expectarent Spiritum sanctum, perseverantes erant in oratione, & jejuniis.* Plura de hac oratione præmittenda tom. v. pag. 319. Ludovicus Habert.

V I I.

Commemoravimus nuper jejunium; est ne illud quoque Confirmationi præmittendum? Contrarius usus obtinuit, estque securus in conscientia, inquit pag. 156. Franciscus Farvacques; qui & rationem producit, quoniam modo frequenter post meridiem fit confirmatio, seorsim a baptismo, & communione Corporis Christi. At liquet, usum administrandi Confirmationem post meridiem esse adversus veterem disciplinam, universalem non esse, neque præscriptum fuisse jejunium confirmandis ratione tantum communionis. Atque de veteri disciplina videri possunt canones plurimorum Conciliorum sive apud Vicecomitem lib. 1. de Antiq. Baptis. ritib. cap. 29. sive apud Martenium tom. 1. pag. 137. sive apud Witassen pag. 578. sive apud Josephum Catalanum in Pontif. Rom. tom. 1. pag. 9. non enim necessum est, ut singulos proferamus. Testatur BENEDICTUS XIV. id per duodecim sæcula in Ecclesia servatum, ut jejuni tantum confirmarentur; hujusque rei testem producit Magistrum Sententiarum. Recte; nam Magister qui obiit die 20. Julii anno 1164. scribit in iv. dist. 7. num. 4. *Hoc Sacramentum a jejuniis accipi, & jejuniis tradi debet.* Sed etiam post Magistrum pia illa consuetudo diu viguit, eamque inculcant Synodi posteriores, præcedenti numero laudatæ. Pontificale Romanum jussu Clementis VIII. editum, §. 7. tituli 1. Confirmandi, inquit, *deberent esse jejuni.* Sacramentale S. Caroli præcit. pag. 54. *Efficiet saltem (Parochus) ut pridie diei Confirmationis jejunent qui possunt.* Dabo recentiora. Cardinalis Vincentius Maria Ursinus in Synodo Beneventana an. 1693. tit. 36. cap. xi. inquit: *Laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem, ut nonnisi jejuni Confirmationis sacramentum suscipiant, sancta Synodus tenendam hortatur.* Idem ad summum Pontificatum evectus definivit in Concilio Romano anno 1725. tit. xxvi. cap. 4. *ut sacramentum hoc ministratur, semper, quoad fieri poterit, de mane in Ecclesia, & jejuni ieiunis, maribus a feminis seorsim dispositis, conferant; & adultis, nonnisi sacramentali prius confessione mundatis.* Quod servasse illius spiritus, thronique possessorem, regnantem Pontificem maximum, mox dicam. Igitur pervetusta illa consuetudo non fuit unversim post duodecimum sæculum antiquata, vigetque adhuc apud præstantissimos Custodes canonum. Affirmo pariter, ubique non obtinere usum confirmandi post meridiem. Oppositum namque demonstrat primo ratio agendi illorum, qui jejuni jejunosque confirmant. Deinde ætate Amalarii Fortunati, qui floruit circa annum 830. administrabatur Confirmatio

VIII.

secundum modum primitivæ Ecclesiæ hora tertia ; neque id Episcopus transgrediebatur ob neophytorum ingentem numerum : nam idem Amalarius hoc narrat de Eccl. Off. capite nono ac vicesimo. Insuper observatur adhuc Mediolani Sacramentale frequenter commemoratum S. Caroli ; ubi & istud legas : Constituta die bene mane omnes & mares & feminae cum suis patrinis in Ecclesiam suæ parochiæ ad signum campanarum convenient , ut hora tertia confirmari possint . Aquisgranensis pariter Synodus celebrata , ut dixi numer. 6. anno 1585. Studebit (inquit) Episcopus hoc Sacramentum hora tertia ministrare , qua hora ex antiquo usu statuta est huius Sacramenti , nisi necessitas aliud suadeat . Afferro tandem non ob percipiendam tantum communionem , sed ob aliam causam mane hoc Sacramentum esse administrandum , scilicet , quia super Apostolos hora tertia descendit Spiritus sanctus , cum jejuni essent , ac insisterent orationibus ; quod & ex dictis consequitur , & affirmat paullo supra Sacramentale Ambrosianum , & habetur cap. Ut ieiuni , & cap. Ut Episcopi , de Consecrat. dist. 5. num. 6. & 7.

Quamvis ergo fateamur posse Confirmationem quovis tempore ministrari , nec ignoremus quæ tradit S. Thomas q. 72. art. 12. ad 2. non esse coarctandum tempus Episcopis in ampla præsertim diocesi ; neque hætenus dicta servari debeant aliquo imminente periculo : ubi tamen congrue observari potest (inquit eo loci Doctor Aquinas ,) convenientius est , ut a ieiuniis detur , & accipiat . Sed audiendus scientissimus canonicus in Pastoralibus litteris datis Bononiæ , die , & anno num. v. prænotatis , atque ita sermone Italico parochos , plebemque alloquens : *Per parte poi del corpo , oltre la divota esterna composizione , essendo Noi disposti ad amministrare questo Sacramento la mattina , brameremmo , che chiunque s'accosta a riceverlo fosse digiuno . Per dodici secoli della Chiesa così si è praticato , ed il Maestro delle sentenze è testimonio di questa pratica . Dopo il duodecimo secolo , conforme attesta S. Tommaso nella p. 3. q. 72. art. xii. ad 2. s'incominciò a dare anche a chi non era digiuno ; ma insinuandosi nel Canone , Ut jejuni , e nel canone , Ut Episcopi , de Consecrat. dist. 5. molto bene considerati dal Venerabile Cardinale Bellarmino nel Tom. 3. delle sue Controversie lib. 2. cap. 13. in fine , che sarebbe bene , che il conferente , e quelli , a quali si conferisce il Sacramento , fossero digiuni , e leggendosi nel Pontificale Romano , Confermandi deberent esse jejuni , Noi certamente per noi abbraceremo questo consiglio , ed esortiamo ancora gli altri ad abbracciarlo . Nil gravius pro sententia nostra dici poterat , nil clarius , nil melius .*

Tenentur ne baptizati omnes ad Confirmationem accedere ? Respondeo me non subscribere immensæ illi Caluistarum multitudini , qui scribunt nullum de suscipiendo hoc sacramento extare præceptum , ideoque neminem , secluso contemptu , peccare mortaliter si non confirmetur . Primum itaque dico , Patres , canones , gravissimosque Theologos plurimum inculcare sacramenti huius necessitatem . S. Cyprianus epist. 70. inquit : *Ungi quoque necesse est eum , qui baptizatus est , ut accepto chrismate , idest , unctione , esse unctus Dei , & habere in se gratiam Christi possit .* S. Pater Augustinus lib. xvii. de Civit. Dei cap. 14. docet Christianos non recte vocari , nisi chrismate unctos . Gregorius Magnus lib. xiv. Epist. 32. nunc 17. jubet confirmari illos , de quibus prudenter hæsitatur confirmatos non esse , *Ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat .* Hæc pauca ex Patribus . II. Inter canones perspicuum est caput Omnes , de Consecrat. dist. 5. depromptum ex Epistola Urbani , seu potius Isidoriana , *Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent , ut pleni Christiani inveniantur .* Laodicensis Synodi canon 48. est : *Oportet eos , qui illuminantur , post baptismum inungi supercælesti chrismate .* In canone Ut ieiuni , citato §. præcedenti , hæc adduntur ; *Numquam erit Christianus , nisi Confirmatione Episcopali fuerit chrismatus .* In Sacramentali Ambrosiano , & Concilio Mediolanensi iv. legimus : *Illis timendum valde , qui cum potuerint , in re salutari negligentes extiterint . Atque in Confirmationis sacramento suscipiendo negligentes , ut decreto provinciali ex canone Rhemensi cavetur , canonicis subiaceant disciplinis : & præterea parentes , quorum negligentia id factum est , ex libro Pœnitentiali pœnitentiam olim egisse annis tribus apparet .* Præmitto huius generis plura . III. Tonant eadem voce Theologorum culmina . Hugo enim Victorinus lib. 2. parte vii. cap. 3. inquit : *Timendum est iis , qui per negligentiam amittunt Episcopi præsentiam , & non suscipiunt manus impositionem , idest , confirmationem , ne forte damnentur , quia festinare debuerunt , dum potuerunt .* S. Thomas 3. p. q. 72. art. 1. ad 3. docet Confirmationem necessariam esse , quatenus cooperatur ad perfectionem salutis , quamvis sine ea possit esse salus , dum tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti . S. Bonaventura in iv. dist. 7. art. 3. q. 2. Dicendum est (inquit) quod est necessitas simpliciter , & necessitas conditionata . Simpliciter non est gratia Confirmationis necessaria , sed necessaria ex conditione , scilicet pugnanti , & vincere volenti , sicut comedere necessarium est

est vivere volenti. Idem tradit, utiturque eadem comparatione Gerson in Compendio Theologiae.

Deinde affirmo hoc Sacramentum non esse necessarium ad salutem *necessitate medii*. Id extra controversiam positum est; siquidem si baptizati, antequam ab episcopo confirmantur, & ad usum rationis perveniant, acerbo tollantur funere, cum *nihil damnationis* sit in eis, transferuntur in regnum. Quod Hieronymus asserit etiam de iis, qui *in viculis ac remotioribus locis* pie fatis cedunt, priusquam invisantur ab Episcopis. Canon quoque 77. Illiberitanus baptizatis a Diacono plebem regente, si decedant antequam perficiantur per Episcopi benedictionem, salutem tribuit æternam. Sunt inter Theologos aliqui affirmantes Confirmationem necessariam esse *necessitate medii*, non quidem ad consequendam salutem, sed ut quis sit perfecte Christianus. Ita sentit Continuator Witassii pag. 630. quod probat ex S. Thoma, cujus 3. p. q. 72. art. 6. ad 1. hæc sunt verba: *Sicut nullus consequitur effectum baptismi sine baptismi voto: ita nullus consequitur effectum confirmationis sine voto ipsius*. Sed animadvertit Sylvius in art. VIII. ejusdem quæstionis, per votum Confirmationis nihil aliud intelligere S. Thomam, nisi voluntatem saltem implicitam non negligendi, neque contemnendi ipsam Confirmationem, quandoquidem robur & gratia ad fidei professionem necessaria obtineri potest oratione, jejuniis, aliisque bonis operibus. Hæc Sylvius. Possumus tamen proprie S. Thomam intelligere de necessitate Confirmationis saltem in voto comparate ad illos, quibus coram tyranno fides propugnanda est, aut subeundum martyrium; nam hoc sensu explicat Doctorem Angelicum Suarez Comment. ejusdem articuli sexti: immo quadrat hæc interpretatio difficultati initio articuli propositæ. Auctor librorum de re Sacrament. pag. 349. ait Confirmationem necessariam esse *necessitate medii* ad habendum hujus sacramenti characterem. Quis id verrat in dubium? Hoc pacto *necessarium* dixeris tali necessitate etiam Sacramentum Ordinis, ad salutem nequaquam singulis necessarium.

Tertio itaque loco assero Confirmationem necessariam esse sive in re, sive in voto, necessitate præcepti non tantum Ecclesiastici, verum etiam divini, iis, qui vel coram Tyranno profiteri fidem debent, vel adversus Christianam fidem crebris, gravibusque tentationibus exagitantur. Quamquam enim permulti Caluistarum, qui omnium teruntur manibus, ut Layman, Bonacina, Navarrus, nec non Sylvius in 3. p. q. 72. art. 8. ac Suarez disp. 38. sect. 1. asserant nullum dari suscipiendæ Confirmationis præceptum; bene tamen sapienterque scribit BENE-

DICTUS XIV. Notif. prælaudata, teneri oppositum a Theologis celebrioribus. Certe, ut mitam Estium dist. 7. parag. 18. Natal. Alex. de Conf. cap. 4. prop. 2. Juenin. qu. 8. concl. 2. Ludovicum Habert cap. 9. Nicolaum L'Hermier tom. 1. de Sacram. pag. 137. Tournely pag. 263. Auctorum librorum de Re Sacr. pag. 348. aliosque præceteris hæc ætate commendatis, conspirant in eam sententiam nostratium omnes, Basilius Poncius p. 5. cap. 2. Franciscus Farvacques cap. 5. q. 2. Leonardus Vanroy quæst. 9. Fridericus Gavardi q. 1. art. 6. Immo & Sylvius fatetur non excusari a mortali peccato, qui persecutionis tempore negligeret Confirmationem; ac Suarez videtur quibusdam parum sibi constare, dum citata differt. 38. scribit nullum dari Confirmationis præceptum proprium, nec esse peccatum mortale hoc sacramentum voluntarie omittere, posteaquam Comment. in art. 6. scripserat urgere hoc præceptum, *saltem in eo articulo, in quo urget necessitas publice confitendi fidem coram tyranno*: quod & nos paullo supra animadvertimus. Nostra autem sententia principio suadetur præcitato Laodiceno canone, productaque auctoritate Cypriani: ubi ea verba *Neesse est, oportet, debent*, sonant vim præcepti, nisi respectu omnium, comparate ad eos saltem, qui ineunt pro fide certamina, periculisque jactantur hanc pessundandi. Præterea in cap. Spiritus sanctus, de Consecrat. dist. 5. habentur hæc: *Quamvis continuo transitis sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt Confirmationis auxilia*. Idem probatur verbis S. Thomæ 3. p. q. 72. art. 6. ad 1. hoc eodem paragrapho recitatis. Evincitur hoc idem ratione; est enim summa præsumptio, in re talis momenti, qualis est Christum confiteri, in tanto discrimine, quantum proculdubio censendum est minis, promissis, ac tentationibus percelli, remedia efficacia, atque ob hunc præsertim finem instituta contemnere. In hoc itaque casu qui non curat, ut ab Episcopo confirmetur, sese lethali culpa inquinare, docet Estius, docet Sylvius, docet Basilius Poncius, docent (inquit BENEDICTUS XIV.) celebriores Theologi. Postremo idem BENEDICTUS in Constit. de Ritibus Græcorum §. 3. num. 4. declarat confirmatos a simplici sacerdote non habente Sedis Apostolicæ auctoritatem, confirmandos ab Episcopo, & commonendos ab Ordinariis locorum, *eos gravis peccati reatu teneri, si cum possunt ad Confirmationem accedere, illam renuunt, ac negligunt*.

Duo tamen sunt, quæ dictis possunt opponi. Unam, quod hujus præcepti nullum in sacris literis, vel apud Patres extat vestigium; alterum, quod Confirmationis defectum supplere queat *unctio verticalis*. Verum enimvero inania ista sunt. Primum siquidem facile refutatur, cum non de-

sint docti viri, qui istiusmodi præceptum comprobent ex Act. 1. & 8. ubi legimus Jesum præcepisse Apostolis, ne discederent Jerosolymis, *sed expectarent promissionem Patris*, scilicet spiritum sanctum; quod utique præceptum, si non omnes, eos saltem comprehendit, qui ante reges, & præsidēs in testimonium fidei trahuntur. Sunt insuper qui præceptum illud inferunt ex praxi Ecclesiæ, quæ semper olim baptizatis impendit Confirmationem, & persecutionum transacto tempore, hæresibusque devictis, non vult illam parvipendi, & contemni. At contemptus foret maximus, illius robur in statu, de quo differimus, aspernari. Praxim vero, cujus institutionem aliam non invenimus, ab Apostolorum temporibus, & a Christo repetendam esse, haud semel est definitum. Quamvis præterea nullibi occurreret tale præceptum *explicitum*, illud jure meritoque adesse diceretur, ubi eger homo Spiritus sancti robore ac firmitudine, ex quo sciamus fuisse Confirmationem hujus rei gratia institutam. Hac ergo ratione refutatur prior oppositio. Ad alteram respondetur *unctionem verticalem* supplere effectum gratiæ, quam confert Confirmatio, quando hæc nequit haberi, neque id præstare per se, sed ratione fidei, ex opere operantis, atque per votum Confirmationis suscipiendæ; nam ut Rabanus inquit lib. 1. de Instit. Clericorum cap. 28. *unctio verticalis significat Spiritus sancti descensionem ad habitationem Deo conservandam*, non eam confert; atque, ut scribit Hugo Victorinus prælaudato cap. 3. illa unctio non est Sacramentum, sed ostendit, *quantum Sacramentum istud necessarium sit ad salutem*. Jure itaque Parisiensis Academia an. 1625. confixit hanc quorundam Anglorum propositionem: *Chrismatio, quam sacerdos in baptismo facit, ideo est ab Ecclesia instituta, non solum ut chrismationis Episcopalis significationem, verum ut effectum ipsum suppleret, id est, ut homines in gratia baptismatis conservaret confirmaretque.*

I X.

De ceteris, qui in prædictis circumstantiis periculorum plenissimis non sunt constituti, quid existimas esse tenendum? Quod Theologi omnes, excepto nemine, affirmant, peccare mortaliter, quotquot saluberrimum hoc sacramentum habent contemptui. Nam & benigniores, qui suscipiendæ Confirmationis nullum extare præceptum universim pronuntiant, (quod tam absolute, me quidem iudice, nefas est pronuntiare) eam adhibent exceptionem, *modo absit contemptus*, in sententiam trahentes suam verba Aquinatis cit. q. 72. art. 1. ad 3. *Hoc modo confirmatio est de necessitate salutis* (ad perfectionem scilicet comparandam) *quamvis sine ea possit esse salus, dum*

tamen non prætermittatur ex contemptu Sacramenti. Nil hac veritate manifestius. Etenim ad produci superius monumenta accedit Rothomagensis Synodus, definiens tom. xv. Concil. pag. 827. *imperfectum esse, nec omnibus armis instructum, quem sacramentum hoc non corroborat.* Turo-nensis ib. pag. 1012. declarans, *Confirmationem esse sacramentum ab omnibus maxime amplectendum.* Aquensis ib. pag. 1128. præcipiens, ut parochi, omnes, quos in ætate legitima, qua eos Episcopus duxerit esse debere, cognoverint, ad illud suscipiendum omni cura, & diligentia adducant. Narbonensis ib. pag. 1588. admonens Episcopos, ut sint solliciti, *ne per eorum negligentiam fiant vires populi sibi commissi ad resistendum imbecilliores.* Bardigalensis demum pag. 1642. mandans, *Ne sacramentum Confirmationis ad augendam Spiritus sancti gratiam, & in ea confirmandos fideles, ullatenus negligatur.* Sane hæc, & alia plurima hujus generis hortamenta ad Episcopos, ad parochos, ad parentes, ad fideles demum universos directæ, nemo dixerit spectare ad rem parvi tenuisque momenti.

X.

Verum quisnam contempsisse Confirmationem dicendus erit? Arbitror non eos tantum, qui spreverunt, & tanquam inutilem ceremoniam sacramentum chrismatis habuerunt, quod redolet sacrilegii crimen, hæresisque portentum; verum & illos, qui non ex contemptu, ut inquirunt, *formali*, sed ex negligentia non receperunt ipsam Confirmationem: adeo, ut si adsit Episcopus, ac se ad confirmandos neophytos denuntiet esse paratum, adulti ætate, nulloque legitimo impedimento detenti, dicendi sint hujus sacramenti contemptores, nec veniali, sed mortali peccato sese obstringant. Scio Doctores aliquos asserere, quod omissio Confirmationis sit grave peccatum grassante duntaxat infidelium, aut hæreticorum persecutione: at idem dicendum in casu nuper exposito, nec confirmandos tantum, verum etiam parentes, tutores, dominos, parochos gravis peccati reos esse, si non suscipiant, aut suscipiendam non curant ipsam Confirmationem affirmat Archiepiscopus Bononiensis, nunc beatissimus Pontifex in sæpe laudata Notificatione. Ne opineris, lector, virum summum secutum doctrinam rigidiorum Theologorum, æqua lance non ponderatam. Antequam enim Natalis Alexander, & reliqui num. viii. commemorati sua vulgarent scripta, immo antequam *rigidiorum* Theologorum audiretur nomen, Scotus in iv. dist. vii. q. 2. de hoc Sacramento scripserat: *Est tamen necessarium adulto sic, ut non contemnat;* ac subinde explicans quid sit contemnere, *Judicare enim contemptus, si omnimoda opportunitate obla-*

ta non susciperetur, S. Bonaventura post verbum. viii. producta, Ideo, inquit, si quis cum habet locum & tempus & opportunitatem, negligendo contemnit, periculo se exponit. Auctor Summæ Anglicæ v. Confirmatio: Itaque contemnens ipsum suscipere peccat mortaliter: propterea credo quod notabilis negligentia Episcoporum in non conferendo illud, sit eis peccatum mortale. Mitto juniorum quamplurimos. Hanc vero optimam, tutissimamque sententiam probo 1. quia præcitata Concilia docent sacramentum Confirmationis amplectendum esse, præcipiuntque, ne ullatenus negligatur. Dum ergo eos damnat qui illud contemnunt, accipienda sunt, inquit Franciscus Henno, (non rigidus, sed benignus auctor, & Leonardi Vanroy antagonista) quæst. ix. Concl. 3. non tantum de contemptu formali, qui semper est mortalis, licet res contempta sit tantum consilii, sed etiam virtuali, qui censetur adesse, quando res potest sine ullo incommodo obtineri, & tamen negligitur. Ita explicandum contendimus S. Thomam 3. p. q. 72. art. 1. ad 3. Præterea Concilium Senonense ann. 1524. ad hunc loquitur modum: Omnes Christiani tam viri, quam mulieres usum rationis habentes, obligantur suscipere, aut saltem non contemnere Confirmationem: Contemni autem dicitur, quando Episcopus est præsens, paratus dare, & persona hoc sciens negligit, aut despicit suscipere. Vide Juenin in Comment. q. 9. cap. 2. art. 1. Nat. Alexan. cap. 4. prop. 2. Reg. 2. Franc. Henno loco nuper citato: in quorum fide Synodum Senonensem anni 1524. laudavi, a Tournely quoque, & Vitassio commemoratam, quamvis eam me legisse non memini neque in Binii, neque in Labbei, neque in Harduini, neque in recentioribus Collectionibus. Idem evincitur ex Sacramentali Ambrosiano verbis S. Caroli, & Concilii Mediolanensis iv. conscripto, cujus verba dedimus octavo numero. Insuper Academia Parisiensis anno 1625. hanc aliam propositionem proscripsit: Omnes Theologi dicunt Confirmationem non præcipi, nisi cum commode haberi potest, vel, ut alii dicunt, commodissime, quando sine ullo, vel minimo prorsus incommodo. Censura autem Sorbonica his verbis comprehenditur, *Ista propositio est scandalosa, in maximum sacramenti Confirmationis contemptum, maligno animo proposita*. De hac propositione Juenin, L'Herminier, Tournely, & Natalis Alexander præcitatis in locis. Tandem nonne peccat graviter, qui sponte exponit sese periculo cadendi in spiritali conflictu? Atqui tali periculo se exponit qui circumdatus infirmitate, laceffitus ab hostibus, & undique mundi irretitus illecebris, media necessaria ad vincendum, dum exhibentur, & habentur ad manus, rejicit & aspernatur. Graviter peccat igitur, &c.

X I.

Dic ergo, sodes, quos oportet non solum non negligere, verum & dare operam ut confirmentur, si valeant adire Episcopum? Dicam brevi. I. Qui ad negandam Christianam fidem a pagani vel hæreticis provocantur; & quibus memoria repetendum est quod de Novato legimus apud Eusebium lib. vi. cap. 36. ob confirmationem neglectam, persecutionis tempore metu debilitatum, & nimia vitæ adductum cupiditate negasse se esse presbyterum. II. Inter hæreticos commorantes, aut alias in periculis pessudandi fidem, morumque probitatem constituti. Horum præsertim causa decrevit Synodus Rhemensis tom. xv. Conc. pag. 891. sacramentum Confirmationis non esse prætermittendum hoc tam calamitoso, & hæreseon pleno tempore; ac pariter Archiepiscopus Cameracensis Guilelmus de Berges an. 1606. in Pastoralis Admonitione: *Car bien que ce Sacrement soit toujours fort salutaire, & que les anciens Peres, & Docteurs de l'Eglise n'ayent repusé ceulx-la Chrestiens parfaits, qui n'auroient receu l'imposition des mains de l'Evesque: toutes fois en ce temps plain d'hérésie & de tout vice, il semble tellement nécessaire, qu'on ne le de oit aucunement omettre, &c.* III. Tridentinum Concilium sess. 23. cap. 4. de Reformat. hæc mandat, *Prima tonsura non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperint*: unde inferitur Confirmationem ante Ordines, necnon ante tonsuram esse suscipiendam. Sunt qui contendunt subesse verbis vim consilii, non autem rigorosi præcepti. Ita Navarrus, Soto, Suarez, Salmanticenses. At oppositum tenent nostrates, Basilii Poncius, Farvacques, Girken, Vanroy, Gavardi, aliique omnes, si unus excipiatur Gibbon. His subscribendum arbitror; nam principium juris est apud Panormitanum, ceterosque pertractantes de legibus, verba imperandi vim habere in actu exercito ad legem constituendam: quam doctrinam tradiderat ipsemet Suaresius lib. 3. de legibus cap. 5. num. 8. Ac nisi illam amplectamur, quanta sacrorum conciliorum præcepta, hac subdola, laxaque interpretatione, quod hortatoria sint, eludi poterunt & contemni? Deinde sententia Navarri rejicitur in declarationibus Concilii Trid. factis a S. Rom. E. Cardinalibus pag. 294. edit. Lugd. ubi etiam ab eo, qui primam tonsuram petit, nisi possit aliter probare se confirmatum, requiritur saltem ut juret. Animadvertendum tamen harum declarationum permultas esse confictas, nec auctoritatem habere aliquam, nisi proferantur in authentica forma, ex decreto Urbani VIII. die 2. Augusti 1631. Ad hæc recipientes coronam in capite vocantur in Dei sortem, divino officio manciantur, atque ab

CAPUT IX.

Pertractatur de duplici Confirmationis effectu.

ab omni strepitu temporalium cessare debent, ex cap. *Duo sunt genera*, xii. q. i. num. 7. Tenentur ergo præ ceteris Christianæ militiæ insignibus, armisque instrui. At irregularitatem non contrahere qui non recepta tonsura promoveretur ad Ordines, consentiunt omnes, indeque infertur ex Regula xv. Juris in Sexto. IV. Idem, quod de initiandis tonsura, merito censet Farvacques de emittentibus professionem religiosam, hoc excepto, quod non invenimus de istis præceptum aliquod, sed congruentiam duntaxat, petitam ex genere vitæ, cui se obstringunt, atque ex necessitate superni roboris ad vincenda perduellis voluptatis, cupiditatum, carnisque lutamina. Hinc magnus Basilius serm. 1. Communit. ad Vitam Monasticam ait: *Qui sanctorum Christi discipulorum commilitonibus cupis numerari, nervos tuos omnes ad rerum adversarum tolerantiam intendito, & fortis animo ad veræ pietatis cultorum te cætum conferto.* V. Continuator Witassii pag. 632. & Franciscus Hallier de Sacris Ordinatis pag. 132. docent Confirmationem præmittendam sacro Virginum velamini: quod Hallier probat ex carmine Alcimi Aviti ad Fusciam sororem; ibi namque hi versus leguntur:

*... Dominus plebem cum forte doceret
Pervigili cura supremum nescere tempus,
Expectare diem, quo judex imminet orbi.
Virginibus sancto signatis chrismate confert.*

Aliter Hallier hos versus laudat: sed vide tom. iv. Bibl. Patrum pag. 624. Ex eodem carmine superiori pagina hanc rationem depromo:

*Namque ibi bellatrix, & pleno robore pollens
Virginitas armata venit: quam sæda libido
Appetit, & casso vocat in certamina nisu;
Sic bellatricem te sentiat æmulus anguis,
Cumque laceffite concedent prælia palmam,
Lata feras summum calcato ex hoste trophæum.*

Hæc vero, sicuti de religiosis viris dixi, congruentiæ rationem habent, non præcepti. VI. Eos, qui parato Episcopo possunt confirmari, si id negligant, peccare lethaliter satis communifrat præcedens sectio. VII. Qui demum ad ætatem longævam differunt tam salubre remedium, cogitare debent Apostolos, cum Samaria recepisset verbum Dei, statim eo profectos, ut impositione manuum baptizatos confirmarent: Ecclesiam adeo fuisse de confirmandis sollicitam, ut aliquando non confirmatis Eucharistiam denegaret, uti demonstrat Martenius tom. 1. de Antiquit. rit. pag. 237. ex Lambethensi, & Bituricensi Conciliis: repetendam denique ex hujus Sacramenti neglectu tantam in conflictationibus spiritus imbecillitatem, tantam viriorum illuviem, tantamque in hostibus vincendi facilitatem.

SACRAMENTI Confirmationis duos effectus Orthodoxi omnes agnoscunt, *Gratiam*, videlicet, & *Characterem*. Gratiam hoc Sacramento conferri negant Lutherus, Calvinus, Kemnitius, Dallæus, & universi propemodum Novatores, non eo duntaxat titulo, quod Sacramentis omnibus hanc denegant efficientiam, sed insuper, quia per impositionem manuum Apostolicarum datum velint solum donum linguarum, non sanctificantis gratiæ decorem. Quæ igitur disserui lib. xxx. cap. 19. de Sacramentorum vi, & efficacia, atque præsentī in libro de Confirmationis, ut loquuntur scholæ, natura, eadem revincunt, oppugnantque sententiam hæreticorum. Catholici vero posteaquam commonstrarunt sanctificantem gratiam hoc sacramento produci, inquirunt præterea quænam sit gratia confirmatrix, & num distincta ab illa, quam producit sacrum regenerationis lavacrum: quam utique nos arbitramur esse haud magni momenti quæstionem. Fuerunt nonnulli, qui scripserunt Sacramento Confirmationis conferri aliquando primam gratiam: deleri eodem Sacramento peccatum originale affirmavit Raymundus Lullus apud Eymericum Nicolaum 2. p. direct. Inquisit. quæst. 9. pag. 276. Eodem Sacramento justificari hæreticum ad Catholicam redeuntem, scripsit lib. ix. de Pœnit. cap. xi. Joannes Morinus. Atque de hac quæstione, cum nihil penitus dixerint, qui censentur de Re Sacramentaria accuratius pertractasse, nonnulla post Farvacquesium reponam. Demonstrabo itaque priori loco produci per Sacramentum Confirmationis gratiam sanctificantem, idque brevissime, & in compendium redigens jam prolixè disputata: dicam postea quænam sit ista gratia: ostendam deinceps quomodo distinguatur a gratia baptismatis; ac tandem inquiram, an Confirmatio per se aliquando conferat gratiam primam. Absolvetur itaque prima pars hujus capituli quatuor thesibus.

De *charactere*, qui est Confirmationis effectus alter, revocabo ad examen, an revera hoc sacramento imprimatur; quod præter hæreticos negaverunt Armenopolus in Scholiis ad canonem 47. Apostolorum, Job Monachus, Nicolaus Cabasila, & Gabriel Philadelphienſis apud Arcudium in Concordia lib. 2. cap. 18. Ostendam præterea, quod hujus consecrarium est, numquam Confirmationem esse iterandam. Cum autem hæretici revertentes ad gremium Ecclesiæ recepti olim fuerint per manuum impositionem, dicam simul, fuerit ne talis impositio manus confirmatoria, an tantum reconciliatrix. Investigabo

bo pariter sensum Cypriani, & Augustini, ubi de hac manus impositione loquuntur: nam a Cypriano per impositionem manuum, qua recipiebantur hæretici, intelligi Sacramentum Confirmationis sentit Natalis Alex. diff. x. sect. 2. §. 14. atque idem de Augustino iudicium proferit Morinus cit. loco, & Joannes Maldonatus tom. 1. Controvers. pag. 112. Denique & illud expendam, num character Confirmationis sit distinctus a character baptismatis, ut veteres, & recentiores scholastici, si perpaucos excipias, tradiderunt; num vero indistinctus, ut visum Al-
tissiodorensi in Summa, necnon Simeoni Archiepiscopo Thessalonicensi. Atque hæc pariter, quoniam sunt facillima, & modo addantur aliqua de impositione manuum, qua transactis sæculis recipiebantur hæretici, superioribus dissertationibus explicata, quatuor aliis thesibus expendam, agens in prima de Confirmatione *character*, in altera de hæreticorum receptione, in tertia de sententia SS. Cypriani, & Augustini, in postrema denique de utriusque *characteris*, Baptismi scilicet, & Confirmationis discrimine.

DE GRATIA

THESIS I.

Sacramento Confirmationis confertur gratia aliqua sanctificans, sive, ut loquuntur Scholæ, *gratum faciens*. Consequitur ex cap. 2. hujus libri. Eo namque loci ostendimus Apostolos per impositionem manus dedisse *Spiritum sanctum*, quem Augustino teste conferunt etiamnum Episcopi, quamvis minime impertiantur donum linguarum, & miraculorum. Diximus etiam datum ab Apostolis *Spiritum sanctum* fuisse virtutem *spiritus supervenientis ex alto*, ut baptizati Christi fidem invicte profiterentur, atque in ejus confessione persisterent. Demonstravimus præterea hunc *Spiritum sanctum* omnibus per baptismum regeneratis fuisse collatum, cum tamen linguarum donum, aliæque gratiæ *gratis datæ*, nec justis tantum, nec baptizatis universis soleant concedi. Ulterius affirmavimus Apostolos præcipuos, Petrum, & Joannem magna cura atque sollicitudine missos Jerosolymis ad Samaritanos, ut eos confirmarent; cum inter illos Philippus Diaconus curaret paralyticos & claudos, ejiceret imundos spiritus, atque signa alia innumera perpetraret: quæ omnia in distinct. vii. §. 12. firmo ratiocinio complectitur illustris Estius Theologorum autem nullus ignorat. Ad hæc percurrentes omnium sæculorum spatia produximus innumera & locupletissima testimonia Conciliorum, & Patrum asserentium neophytos consignatione Episcopali accipere *Spiritum sanctum*, perfici, confirmari, proficere spiritualiter, consummari,

fieri unctos Dei, & supercælesti suavitate perfundi. Hæc autem omnia commonstrant hanc thesim, & Scholasticam ratiocinationem hoc plane modo conglutinant: Gratia in Ecclesia perseverans, ac distincta a temporario dono linguarum, communis omnibus absque pravæ voluntatis obice confirmatis, eosque perficiens, corroborans, & supervenientis Spiritus virtute communiens, est proculdubio gratia sanctificans, & *gratum faciens*. Per Sacramentum Confirmationis confertur rite dispositis gratia a munere linguarum & miraculorum diversa, & quæ baptizatos perficit, consummat, roborat, redditque Spiritus sancti munimine alacriores, & firmiores. Itaque per Sacramentum Confirmationis confertur gratia sanctificans, & *gratum faciens*.

THESIS II.

Gratia, quam producit Sacramentum Confirmationis, est argumentum gratiæ tribuens baptizato perfectionem, robur, ac firmitudinem. Demonstratur primo Ecclesiasticis definitionibus. Nam can. 38. & 77. Illiberitanis non semel laudatis, statuitur baptizatos per Confirmationem perfici. Florentinum Conc. Tom. xiii. collect. Lab. pag. 536. Effectus (inquit) hujus sacramenti est, quia in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes; ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Synodus Narbonensis celebrata ann. 1609. tom. xv. pag. 1587. aliæque omnes ejusdem voluminis, docent: in hoc sacramento, quo per impositionem manuum Episcopi Spiritus sanctus diffunditur in corda fidelium, robur, atque fortitudinem dari. Proferatur ibidem exemplum athletæ, antequam ad singulare aliquod certamen descenderent, ungi soliti. Tertia Decreti parte de Consecrat. dist. v. cap. Spiritus sanctus, ex Epistola Isidoriana inscripta Melchiadi, hæc legimus: In baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur: paucisque interjectis, Regeneratio per se salvat mox in pace beati sæculi recipiendos: Confirmatio autem armat, & instruit ad agones mundi hujus, & prælia reservandos. Similia leguntur cap. Cum venisset, de sacra unctione, supra cap. 2. prop. 2. II. Eadem est doctrina Patrum; Tertullianus enim de Resurr. Carnis cap. 8. scripsit, signari carnem, ut anima muniat. Auctor sermonis de unctione Chrismatis inter Opera Cypriani pag. cviii. Append. ait: Ex hujus unctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus divinitus datur, consilium & fortitudo cælitus illabitur; scientia, pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitias colluctamur, nec fœtoribus spuris imbuimur, qui balsami spiritualis odo-

te fragramus. Cyrillus Jerosolymit. catech. 3. pag. 63. inquit : *Deinde cum tibi gratia (post baptismum , & per unctionem chrismatis) confertur , tunc tibi adversus contrarias virtutes dat potestatem : εἰδ' ὅταν πῆς χάρις καὶ καὶ ζωὴς , ποτὲ σοὶ πρὸς τοὺς ἀπικειμένους δυνάμεις παλαίαν δίδωσι τὴν ἐξουσίαν .* Plura catech. 3. Mystagogica , pag. 527. unde nonnulla exscripsimus supra cap. 2. Præterea , quæ apertissima sunt , & eo loci producta , tradit Cyrillus nos chrismate inungi , *ut induti thoracem justitiæ fortiter adversus insidias diaboli consistamus*. Addit nos sacro unguento perunctos facilius custodire donum fidei *intemeratum & impollutum*. Eucherius Lugdunensis Episcopus , qui juxta Trithemium floruit an. 350. hom. in die Pentecostes habet ad litteram totum prælaudatum Caput , *Spiritus sanctus*, de Consecrat. dist. 5. ut merito suspiceris , hinc , non ex supposita Melchiadis Epistola fuisse depromptum . Adis Bibl. PP. paginam 649. sexti Voluminis . III. Idem tradidere quide Ecclesiasticis Officiis , ritibusque pertractarunt . Ildorus lib. 2. cap. 25. *Ideo , inquit , post lavacrum ungi- mur , ut Christi nomine censeamur*. Rabanus Maurus lib. 1. cap. 30. ait : *Novissime autem a summo Sacerdote per impositionem manus Paraclitus tradi- tur , ut roboretur per Spiritum sanctum ad prædi- candum aliis idem , quod ipse in baptismo con- secutus est , per gratiam vitæ donatus æternæ*. Ad- di potest Joannes Stephanus Duranti lib. 1. cap. 20. num. 15. Sacramentale Ambrosianum pag. 51. præcipit , ut confirmandis explicentur *quæ ad Spiritus sancti septem dona pertinent* , quorum col- latio est hujus sacramenti præcipuus effectus ; re- vocatque ad memoriam verba Ambrosii lib. 3. cap. 2. num. 8. *Sequitur spiritale signaculum , quod audistis hodie legi , quia post fontem superest , ut perfectio fiat , quando ad invocationem Sacerdo- tis Spiritus sanctus infunditur , Spiritus sapientiæ & intellectus , Spiritus consilii atque virtutis , Spi- ritus cognitionis , atque pietatis , Spiritus sancti ti- moris : septem quasi virtutes Spiritus*. Vide caput , *Accepisti mysterium* , de Consecrat. dist. 4. n. 90. Hinc Nat. Alexander lib. 2. Theol. Moral. & Dogmat. cap. 3. art. 2. agens de Gratia Confir- mationis diffuse pertractat de septem donis Spi- ritus sancti . Quemadmodum per Sacramentum baptismatis regeneramur in Christo , & quasi mo- do geniti lacte potamur , præstatque nobis rege- rationis gratia , ut quasi nobis ipsis vivamus , nullam cum exteris actionem liberam exercen- tes : ita per sacramentum Confirmationis perfici- mur , & quasi adulti ætate agimus communem vitam , periculis undique circumsepti . Congruum est ergo , ut quemadmodum per baptismum re- cipimus gratiam generationis spiritualis , per quam vivificamur in Christo ; ita per sacramentum Confirmationis perficiamur , ut in communis vi- *Berti Theol. Tom. VII.*

tæ conflictu viriliter , & tanquam Christi milites dimicemus . Utitur autem consimili ratiocinatio- ne S. Thomas 3. p. q. 72. art. 5. & 7. & Ca- techismus Romanus part. 2. cap. 3. n. 20.

T H E S I S I I I.

Gratia , quæ sacramenti Confirmationis effectus est , connotative differt a gratia baptismali , eaque non absolute , sed tantum comparative est perfe- ctior. Prima pars constat , cum enim hæc gratia perficiat , consummetque gratiam baptismatis , necesse non est aliud intrinsecum discrimen in- ter unam & alteram constituere , nisi illud , quod Scholæ appellant differre *secundum magis , & minus* ; maxime quod sententia nostra gratia san- ctificans est quidem inhærens qualitas , & super- addita animæ *habitus* , sed non *entitas* recondi- ta inter Aristotelicas categorias . Immo & S. Tho- mas 3. p. q. 72. art. 7. ad 3. necnon S. Bona- vent. in iv. dist. 7. art. 2. q. 2. videntur huic sententiæ subscribere , dum ille ait , gratiam sa- cramentalem addere *supra gratiam gratum facien- tem aliquid effectivum specialis effectus* , ad quod *ordinatur sacramentum* : alter vero inquit : *In sa- cramentali gratia & est gratia gratum faciens , & effectus specialis quem habet virtute sacramenti : & in quantum gratum faciens una est ; sed ratio- ne effectuum distinguuntur*. At recte scribunt hæc duo scholarum lumina statuendam esse distinctio- nem , *ratione effectuum* , sive *connotativam* , nam gratia baptismatis delet originale peccatum , vi- tamque tribuit spiritalem ; & gratia Confir- mationis vires adauget , & habet effectum alium a virtute baptismi , *scilicet* , inquit eo loci Bona- ventura , *ablationem pusillanimitatis*. Consequitur ex hac doctrina gratiam Confirmationis non esse *absolute* perfectiorem gratia baptismatis , cum longe majus sit spiritaliter regenerari , quam con- firmari & perfici ; sed eatenus nonnulli Theolo- gi ac Patres confirmatricem gratiam prætulerunt baptismali , quatenus hac præsupposita melius est , si homo reddatur robustus ac fortis , quam si vi- vat infirmus atque imbecillis . Quare minime probo doctrinam illorum Theologorum , qui hac prætermissa comparatione , absolute pronuntiant gratiam , quæ in Confirmatione confertur , per- fectiorem esse illa , quam producit baptismus : propterea quod Apostoli fuerint in die Penteco- stes donis præstantioribus cumulati , aut confir- matio per digniorem ministrum , nempe Episco- pum , conferatur . Idem quidam viri docti , & exercitatissimi affirmant , quibus & concinit Fri- dericus Gavardi tom. vi. pag. 238. Verum ar- rideret mihi plurimum Seraphicus Doctor præcita- ta quæstione hæc scribens : *Quando ergo fit com- paratio harum gratiarum , potest fieri dupliciter . Uno modo cum præsuppositione : & sic omnino ma- jor*

ior est gratia Confirmationis, quam baptismalis; sicut bene & perfecte vivere melius est quam vivere, quia hoc addit ad illud & complet. Si autem intelligatur precise, ut scilicet hæc gratia quæ additur sit major, vel minor, dicendum sine dubio quod non est tantæ efficacæ, ut patet; quia vivificare mortuum major gratia est & potentia, quam jam vivificatum sanare, vel fortificare, precise loquendo. Sed cum præsuppositione majus est esse vivum & sanum, quam vivum tantum. Hætenus S. Bonaventura.

THESIS IV.

Hæreticis resipiscentibus sacramentum Confirmationis non confert absque penitentia, vel contritione, primam gratiam. Statuimus positionem hanc adversus Morinum, asserentem cit. cap. 11. n. 8. hæretico, dum impositione manuum præmissa hæreseos anathematizatione in Ecclesiam admittitur, gratiam primam conferri. In qua assertione non uno ex capite labitur vir præclarus. Principio supponit impositionem manuum, qua admitterebantur hæretici, esse Confirmationis sacramentum, quod falsum esse ostendemus paullo infra: quamquam, etsi Sacramentum foret, corrueret Morini hypothesis, si reponeretur e contra, præmittendam resipiscentibus exomologesim, ac penitentiam, quam nos superiori cap. num. 5. etiam ad Confirmationem necessariam diximus, si præsumatur labes mortalis culpæ. Deinde non recte Morinus num. 10. & sequentibus profert ad opinionem firmandam suam S. Thomæ, Cajetani, Dominici Soto, Henriquez, Tanneti, aliorumque testimonia; dum asserunt interdum Confirmationem, & reliqua Sacramenta viventium, eripere a statu peccati, & justificare, modo accedens conscientiam gravium scelerum non habeat, aut bona fide reputet se contritum. Enim vero ex quo in hac hypothese sacramenta viventium dent peccatorum remissionem, & primam gratiam, quod & nos affirmavimus lib. xxx. cap. 21. inferendum potius est, id non præstare aut in hæretico, aut in quovis peccatore, quem pupugerit conscientia patrati criminis, nisi agat penitentiam, & conteratur. Quod etiam scribit Morinus, baptismum, qui in hæreticis est inefficax, per Confirmationem revirescere, fructumque hæretica perfidia oppressum excutere, & exerere, eloquenter utique, at non veraciter dictum arbitror. Nam reviviscit quidem baptismus sublatæ obice, sed cum fictio veraci confessione recedit, & qui simulato animo, & cum affectu peccati tinctus fuerat, cordis conversione mutatur, ut dixi libro xxxi. cap. 21. num. 4. Nec Confirmatio facit, ut baptismate deleantur peccata, sed ut his remissis, baptizatus supercælesti for-

titudine corroboretur; immo, quoniam baptismus delet originariam labem, & peccata, quæ præcedunt spiritalem renascentiam; simulatio, & pravi animi affectio illam comitantes vi penitentiae remittuntur, non ablutione baptismatis. Atque his adnotationibus detegitur Morini allucinatio, & evanescunt singula ipsius argumenta. Porro facillimum est refutare Scriptoris hujus sententiam. Evertunt ipsam primo, quæ de gratia Confirmationis dicta sunt paullo supra, hanc nempe gratiam esse baptismalis perfectionem & augmentum, & jam regeneratos, atque spiritalem vitam agentes juvare ad pugnam, instruere armis, & viribus augere. Nisi ergo renascatur antea, & spiritalem vitam percipiat; nequit homo recipere gratiam illius Sacramenti, quod appellatur in Epistola adscripta Melchiadi, adiumentum militiæ, atque apud Amalarium Fortunatum, sacri titulus bellatoris. Dixi præterea consutari Morinum setiam auctoritate & testimonio Theologorum asserentium eos, qui non habent peccati conscientiam, dummodo non simulate accedant, consequi in hoc Sacramento gratiam primam, & remissionem. S. enim Thomas quæst. 72. art. vii. ad 2. eo scilicet loco, quem laudat Morinus inquit: *Sicut ex ipso nomine apparet, hoc sacramentum datur ad confirmandum quod prius invenerit, & ideo non debet dari his, qui non habent gratiam: & propter hoc sicut non datur non baptizatis, ita non debet dari adultis peccatoribus, nisi per penitentiam reparatis.* Insuper si vera sit commentatio Morini, falsum erit quod de Sacramento Penitentiae definit sess. xiv. cap. 1. Synodus Tridentina, *Sacramentum videlicet Penitentiae illud esse, quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicatur; tum quod ait cap. 2. Est autem hoc sacramentum Penitentiae lapsis post baptismum ad salutem necessariam, ut nondum regeneratis ipse baptismus: & quod ibidem docet illos, quos Christus Dominus lavacro baptismi sui corporis membra semel effecit, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non iam repetito baptismo abluï, cum id in Ecclesia Catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal (Penitentiae) tanquam reos fisci: ut per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum penitentes confugerint, possent liberari.* Quomodo enim hæc vera sunt, si per sacramentum Confirmationis absque sacramento Penitentiae suscepto in re, aut in voto, potest aliquis consequi remissionem peccatorum, quæ post baptismum patrata sunt? Numquam ergo si hæreticis resipiscentibus, si ve peccatoribus baptismum renatis aut Confirmatio, aut sacramentum aliud viventium conferet gratiam primam, nisi cum voto, aut relatione ad sacramentum Penitentiae; ut diserte adversus Morinum demonstrat Insulensis Farvacques, qui

qui de hac quaestione egit accurata & exquisita lucubratiuncula.

DE CHARACTERE CONFIRMATIONIS.

T H E S I S I.

Sacramentum Confirmationis imprimit characterem, atque iterari non potest. Quod primo demonstratur ex Epistola Pauli ad Corinthios 2. cap. 1. ubi ait: *Qui unxit nos Deus, & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*: de quo loco plura volum. III. pag. 238. ubi ostendimus vim & significationem Græci verbi, σφραγίζειν, quod idem est, ac impresso sigillo insignire, sive Patres, sive etiam profani scriptores consulantur. Deinde traditione stabilitur hæc thesis. Auctor enim Constitut. Apost. lib. III. cap. 16. inquit, *Cum decenti gravitate collatio sigilli infragilis, paragatur, σφραγιζόμενος, ἡ μετέδοσις τῆς ἀδράνους σφραγίδος γένηται*: quæ verba accipienda de Confirmatione scribunt Estius in IV. dist. VII. §. 15. & Basilii Ponicus p. 12. cap. 7. idque ego demonstro ex verbis immediate proximis, *Et postea Episcopus baptizatos ungit chrismate, Καὶ μετὰ τὸ τοῦ ἐπισκοπικοῦ χρίσματος βαπτισθέντες τὸ μύρον*. Vide PP. Apostol. tom. I. p. 288. Tertullianus de Præscript. cap. 40. dum scribit diabolum æmulanter affectare sacramenta Christi, ideoque *signare in frontibus milites suos*, sed attemperare mysteriis idololatriæ rerum divinarum instrumenta, non effecta sacramentorum, ostendit hæc non solum in frontibus, verum etiam in corde consignare milites Christi. Cyprianus epist. 73. ad Jubajanum pag. 281. docet ideo baptizatos confirmari, *ut Spiritum sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur*. Auctor etiam serm. de Ablutione pedum in Append. Cypriani pag. cIII. argumento ex natura consecrationis deprompto demonstrat hoc sacramentum non posse iterari. S. Ambrosius lib. 3. de Sacram. cap. 2. laudatus paullo supra, & relatus in c. *Accepisti*, de Consecrat. dist. IV. Confirmationem pariter appellat *spirituale signaculum*. S. P. Augustinus lib. 2. contra lit. Petil. cap. 104. ipsam Confirmationem comparat baptismi, eamque permanere docet in hominibus pessimis, quod de characterem tantum accipi potest: & serm. de Cataclysmo, quem tamen PP. S. Mauri tom. VI. pag. 598. opinantur esse addititium, comparans baptizatum navi tempestate procellisque jactatæ, *Baptizatus es*, inquit, *signatus regio characterem, &c.* Theodoretus in Cantica Sacramentum hoc appellat *sigillum, notamque regionem*, ut vidimus capite hujus libri secundo. Accedunt definitiones Ecclesiæ. Etenim Gregorius Magnus lib. XIV. Epist. 17. alias 32 ad Fe-

licem Episcopum Messanensem, vetat ne baptismus, aut Confirmatio repetatur. Idem definit Gregorius II. Epist. ad Bonifacium, unde Gratianus conflavit cap. *De Homine*, de Consecrat. dist. V. num. 9. Haud secus Innoc. III. in cap. *Pastoralis*, Extra de Sacram. non iterandis. Concilium pariter Toletanum VIII. an. 657. cap. 7. *Sanctum Chrisma Collatum*, inquit, *& altaris honor avelli nequeunt*. Ita Concilium Cabillonense II. an. 813. atque his vetustius Tarraconense an. 490. laudatum cit. §. 15. ab Estio, quam tamen Synodum vereor ne sit fictitia, cum prima Synodus Tarraconensis celebrata sit an. 516. sedente Hormisda. Florentinum Generale in decreto Unionis, *Intra sacramenta*, inquit, *tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, idest spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile*. Tridentinum denique sess. VII. can. 9. *Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine non imprimi characterem in anima, hæc est, signum quoddam spirituale, & indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit*. Postremo Theologi suas etiam rationes addunt, scilicet, quod Sacramentum istud confecturatur per modum consecrationis, & semel consecrata talia permaneant, quam rationem urget Magister in IV. dist. 7. Estius in eadem distinctionem, alique passim. Videtur hæc ratio inniti iis, quæ scribit præcit. Auctor serm. de Ablut. pedum. *Semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere*, ob quam rationem & S. P. libro 2. contra Epist. Parmen. cap. 17. probat non posse in Ecclesia baptismum & ordinem iterari: *Quod indubitanter* (ait in fine distinctionis Magister) *etiam de Confirmatione tenendum est*.

Verum tamen est, eum, qui Confirmationem iterum reciperet, aut conferret, complurium sententia non fieri irregularem, quemadmodum fit repetens baptismum; propterea quod irregularitas contrahatur duntaxat in casibus jure expressis, atque poenæ sint potius restringendæ, quam ampliandæ. Legi potest Sylvius in articulum 5. quæst. 72. III. Partis, ubi etiam præter recentiores laudat Scotum, Petrum de Aliaco, Paludanum, & Dominicum Soto.

T H E S I S II.

Ritus, quo olim hæretici recipiebantur in Ecclesiam, non erat repetitio sacramenti Confirmationis. Diximus cap. 1. hujus libri redeuntes ad Ecclesiam hæreticos fuisse receptos aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola fidei professione, recitatis verbis Gregorii Magni ex Epist. 67. libri XI. Diximus præterea in Occidentali Ecclesia Arianos receptos impositione ma-

nus, in Orientali autem unctione chrismatis, immo & hanc unctionem aliquando adhibitam in quibusdam Ecclesiis Occidentalibus, Galliarum præsertim, atque Hispaniarum. Videndum est ergo an reciperentur per Sacramentum Confirmationis, adeo, ut hæc iterum conferretur. Ac primo advertas difficultatem nullam esse de hæreticis invalide baptizatis, inter quos lib. xxxi. cap. 8. connumeravimus non solum Bonosiacos, Cataphrygas, & Montanistas, verum etiam Eunomianos & Aetianos, necnon Arianos Gothos: quos propterea resipiscentes iterum baptizari, & confirmari oportebat. Nulla pariter occurrit difficultas de iis, qui baptizati quidem, at non confirmati fuerant, ut de Novatianis scripserunt Pacianus, qui obiit sub Theodosio seniore anno 380. Epistola ad Sympronianum, quæ extat tom. iv. Bibl. PP. pag. 309. ac Theodoretus denatus anno 460. lib. 3. hæret. fabul. cap. 5. tom. iv. pag. 230. editionis Sirmondianæ. Ergo de hæreticis & baptizatis, & confirmatis procedit quæstio. Ac hæreticos omnes promiscue receptos impositione manus *confirmatoria* contendit Sirmon. in Antirrhethico 2. cap. 5. idem affirmant de hæreticis baptizatis, & confirmatis in hæresi, non autem de baptizatis & confirmatis in Ecclesia Catholica priusquam in hæresim laberentur, Maldonatus qu. 1. de Confirmat. Morinus lib. ix. de Pœnit. cap. 7. quem tamen Continuator Witalii pag. 554. ait sententiam mutasse, & Antonius Augustinus in Epitome Juris Pontif. lib. 23. ait 8. Communior tamen, & vera sententia est, hæreticorum neminem jam baptizatum & confirmatum, sive in hæresi, sive in Ecclesia, reformatum receptumque fuisse per Sacramentum Confirmationis, adeo, ut impositio manus, aut chrismatio adhibita in huiusmodi hæreticorum receptione, ceremonia quædam fuerit, non Sacramenti huius receptio. Quam utique sententiam præter Bellarminum, Arcudium, & Petrum Aurelium Sirmondi adversarium, propugnant ex Theologis ætati nostræ proximioribus Christianus Lupus ad canonem vii. Constantino-polit. tom. 2. pag. 246. & sequentibus, Franciscus Farvacques de Confirmat. cap. 1. quæst. 4. Juenin. qu. 7. cap. 1. art. 2. Tournely q. iv. art. 2. conc. 2. L'Hermenier tom. 1. de Sacram. pag. 349. Cardinalis Gotti qu. 2. dub. 3. & qu. 3. dub. 2. Benedictus A. M. Canali lib. 3. de Sacrament. quæst. 1. cap. 5. Auctor Op. de Re Sacrament. lib. 3. cap. 5. alique quamplurimi.

Suadetur propositio 1. quoniam Stephanus Papa in celebri suo decreto adversus Rebaptizantes ait: *Si ergo a quacumque hæresi venerit, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiam.* Impositio autem manus in pœnitentiam est *reconciliatrix*, non autem *confirmatoria*: quod constat tum ex signifi-

catione verborum, tum ex Epistolis Cypriani, & testimoniis Augustini producendis thesi sequenti. Nec audiendus est Joannes Morinus, qui libro ix. de Pœnit. cap. 7. num. 13. scribit Stephanum contendisse, ut hæretici reciperentur per manus impositionem *in Spiritum sanctum*, non *in pœnitentiam*; sanctus enim Cyprianus Epistola 74. semel, iterumque repetens decretum Stephani, legit ut nuper productum est: idque non diffitetur Morinus eodem cap. num. 12. Præterea ex Morini, aliorumque confessione baptizati in Ecclesia recipiebantur per impositionem manus reconciliatricem, quoniam Cyprianus Epist. 71. & 74. Crescens a Cirra, alique a Cypriani partibus, apud Augustinum lib. vi. de Baptis. cap. 15. atque ipsemet Augustinus eodem Opere lib. iii. cap. 11. affirmant huiusmodi hæreticos recipi per impositionem manuum *in pœnitentiam*. At idem affirmandum est de baptizatis in hæresi, cum Innocentius I. epist. 18. scribat, *Arianos baptizatos in hæresi suscipi in Ecclesia per manus impositionem sub imagine pœnitentiæ*, atque idem asserat de hæreticis omnibus Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, & Augustinus lib. v. de Baptismate cap. 23. Igitur si baptizati in Ecclesia excipiebantur impositione manus reconciliatrice, admittebantur ea pariter ratione baptizati extra Ecclesiam. III. Donatistæ schismatici & ab Ecclesia divulsi non recipiebantur impositione manus *confirmatoria*, siquidem Catholici tam baptismum, quam Confirmationis sacramentum collatum a Donatistis ratum, validumque putabant; cum sit utriusque Sacramenti eadem ratio, nec ministrantium fides det efficientiam, aut auferat Christi lavacro, vel oleo. Testis est Optatus Milevitanus lib. vii. contra Parmenianum numer. 4. testis Augustinus lib. 2. contra lit. Petilianum cap. 104. testis Alcimus Avitus Vienne-sis Episcopus epist. 24. ad Stephanum Lugdunensem. Iovenimus ergo baptizatos extra Ecclesiam, nec tamen receptos impositione manus *confirmatoria*. Ea propter manus impositio adhibita in recipiendis hæreticis appellatur *reconciliatio* in libro Pontificali, ubi agitur de Eusebio Papa, in perantiquo Breviario fidei contra Arianos edito a Sirmondo pag. 131. in litteris Ruffini ad Macarium, ceterisque illustribus monumentis ab eximio Lupo collectis. IV. Abierunt in sententiam oppositam docti viri, propterea quod constat ex veterum monumentis imponendam manum redeuntibus ab hæresi, ut accipiant *Spiritum sanctum*. Ita canon 8. Concilii 1. Arelat. Siricius Papa epist. 1. ad Himerium Tarraconensem, Innocentius Epist. 22. Leo Magnus Epist. 135. alias 37. & Vigilius epist. 2. ad Eutherium, quæ omnia collegit ex Morino pag. 629. de Pœnit. eruditus ævi nostri Theologus,

logus. At hæc, aliaque id genus plura de sola impositione manus in pœnitentiam accipienda sunt. Corruunt ergo sententiæ oppositæ fundamenta. Minorem probo hac ratiocinatione. Est sententia Augustini libro 3. de baptismo cap. 13. num. 18. Baptismus apud hæreticos non operari remissionem peccatorum, propter discordiæ fœditatem, & dissensionis iniquitatem; ac tum valere, cum ad Ecclesiæ pacem venerint, quoniam idem baptismus, qui propter discordiam foris operabatur mortem, propter pacem intus operatur salutem. Ideo ergo per reconciliationem hæretici accipiunt peccatorum remissionem, ut docuerat idem Augustinus lib. 1. ejusdem Operis cap. 12. num. 18. Quia ipsa reconciliatione, ac pace præstatur, ut ad remissionem peccatorum in unitate jam prodesse incipiat sacramentum, quod acceptum in schismate prodesse non poterat. Atque hæc est quoque doctrina S. Thomæ 3. p. q. 69. art. 10. calculis Theologorum omnium firmata. Ita nunc allucinationem adversariorum detegimus. Impositio manuum, qua recipiebantur hæretici, non conferebat Spiritum sanctum & remissionem peccatorum vi sua, ac per se, ut faciunt sacramenta, sed ratione unionis & pacis, per quam sacramenta jam suscepta incipiebant prodesse, cum in separatione & discordia mortem, non gratiam operarentur. Non erat ergo illa manus impositio sacramentum Confirmationis. Hinc Siricius explicans citata Epistola quid præstaret resipiscentibus hæreticis impositio manuum Episcoporum, *Episcopalis manus impositione, inquit, Catholicorum conventui sociamus*. Innocentius I. epist. 22. cap. 3. ait, ab hæreticis ordinatos vulneratum per illam manus impositionem habere caput, decernitque, ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse. Tum cap. 14. de baptizatis in hæresi, inquit, *Nostre vero lex est Ecclesiæ, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem, vel exiguum subrogare*. Capite autem 5. *At vero hi, qui a Catholica fide ad hæresim transierunt, quos non aliter oportet nisi per pœnitentiam suscipi, apud vos non solum pœnitentiam non agunt, verum etiam honore cumulantur*. Non apparet his in locis discrimen, quod Morinus num. 8. alique post Morinum confinxere, primi generis hæreticos per impositionem manus confirmatoriam, ceteros per solam pœnitentiam fuisse receptos. Minime; impossibile enim manuum primi hæretici recipiebant communionem laicam, idest, nullo frui poterant clericatus honore; cum baptizati in Ecclesia & transeuntes ad hæresim, si revertentes longa pœnitentia abolevisent crimen apostasiæ, suscipere possent dignitatem Ecclesiasticæ ordinationis.

Atque id legenti Innocentianam Epistolam erit perspicuum. Idem sensus est S. Leonis scribentis ad Episcopum Ravennatem, *Si ab hæreticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus sacramentum regenerationis iteretur; sed hoc tantum quod ibi defuit conferatur, ut per Episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur*. Quo sane in loco virtus Spiritus sancti est effectus baptismi, videlicet gratia, quam reconciliatus consequitur per impositionem manus, quatenus per hanc unitur Ecclesiæ. Quid enim est illud, quod defuit in baptismo collato ab hæreticis, nisi unitas Ecclesiæ, extra quam sacramentum regenerationis non potest prodesse? Nam si defuit etiam Confirmatio, jam hæc non repetitur; neque, hoc etiam dato, adversariis suffragatur auctoritas Magni Leonis. Vigilius denique in Epistola ad Euthesium cap. 3. asserit tantum, rebaptizatos ab Arianis reconciliari, non per illam impositionem manus, quæ per invocationem sancti Spiritus operatur, sed per illam, quæ pœnitentiæ fructus acquiritur, & sanctæ communionis restitutio perficitur. Diversa ratione reconciliari hæreticos baptizatos in hæresi nec Vigilius asserit, nec velligium est aliquod, unde istud conjicias. Ex quibus omnibus habes, impositionem manus in hæreticis ad fidem conversis contulisse Spiritum sanctum ratione unionis Ecclesiæ, non efficientia repetitæ Confirmationis. Absolvamus argumentationes istas apertissimo Augustini testimonio, quo utitur Thomas Valdensis contra Armacanum, de Sacrament. Confirm. cap. 15. & adversus Morinum Farvacquesius quæst. 14. §. 5. *Manus autem impositio, si non adhiberetur ab hæresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse iudicaretur; propter caritatis autem copulationem, quod est maximum donum Spiritus sancti, sine quo non valent ad salutem quæcunque alia sancta in homine fuerint, manus hæreticis correctis imponitur*. Ita Augustinus lib. v. de Baptismo cap. 22. num. 33.

Diluenda remanent pro sententia opposita quæ sequuntur. I. Canone VIII. Nicænæ Synodi statuitur, ut Cathari, idest, Novatiani recipiantur impositione manus. II. Septimo Concilii primi Constantinopolitani legitur: *Arianos quidem & Macedonianos, & Sabbatianos, & Novatianos, qui dicunt seipsos Catharos, & Aristeros, hoc est mundos vel sinistros, Tessaradecatitas, sive Tetraditas, & Apollinaristas recipimus, dantes quidem libellos, & omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit, ut sancta Dei Catholica, & Apostolica Ecclesia, & signatos, sive unctos primum sancto chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures; & signantes dicimus, Signaculum doni Spiritus sancti*. Quo in canone ob expressam Confirmationis m. & an-

Formam apertum est non de ceremonia pertrahari, sed de vero, proprioque sacramento. III. Basilii Magnus in Epistola Canonica ad Amphilochoium, num. 1. ait: *Omni ratione statuatur, ut qui ex hæreticorum baptismo ad nos accedunt, chrismantur a fidelibus, & sic mysteriis participant.* IV. In Euchologio Græcorum edito a Jacobo Goario habetur *Reconciliatio* redeuntium ad Ecclesiam conscripta a sancto Methodio martyre; ex qua constat recipiendos hæreticos cum unctione chrismatis, & prolatione verborum, *Signaculum doni Spiritus sancti.* Fertur quoque eandem reconciliationis praxim apud Græcos etiamnum obtinere. Quod si respondeas hanc verborum formulam diversam esse ab ea, quæ præscribitur pro neophytis confirmandis, non sensu tantum & scopo, sed tenore ipso verborum; ut inquit perpolitus Auctor librorum de Re Sacram. tom. 1. pag. 332. jure meritoque repones, annon idem præclarus scriptor laudat eo loci Euchologium Barberinum, Cryptoferratense, & Parisiense Regium, recitatque illa Euchologii verba; *Et ungit eum unguento, sicut & recens illuminatos, baptizatos, eandem super illum formulam proferens, Signaculum doni Spiritus sancti?* Annon hæc est formula Confirmationis, ut ostendimus cap. vi. prop. 3. & præcitatus Auctor docuerat pag. 324. Quomodo ergo pro reconciliandis, & pro confirmandis formulæ traduntur diversissimæ tenore ipso verborum?

Ad objectionem priori loco positam constat responsio ex cap. 2. prop. 2. ubi plura de Nicæni canonis sensu: sat est modo, si repetamus nullam eo in canone commemorari impositionem manus *confirmatricem*. Ad alteram ex canone Constantinopolitano petitam, respondet Christianus Lupus pag. 252. verba, *Signaculum doni Spiritus sancti*, non esse Sacramenti Confirmationis formulam, & antiquissimos Græcorum solam frontem tribus vicibus, non membra singula perunxisse, ideoque non agi eo loci de unctione Sacramentali. Verum quod tradit de forma, a nobis est refutatum, assertumque ab eodem præstantissimo viro castigatissima moderatione, *Crediderim*. In unctione etiam chrismatis præcipitur in Euchologio Græcorum, ut illuminatorum frons, oculi, nares, os, auresque consignentur, pag. 360. idemque legitur apud Cyrillum Catech. 3. Mystag. pag. 524. tametsi frons dicatur prius inungenda, quam partes reliquæ. Nec dubium est ullum, quin de unctione Sacramentali istic sit sermo. Respondendum itaque haud levem haberi suspicionem canonis, de quo agitur, suppositionis. Etenim *Sabbatianorum* nomen, teste Socrate lib. v. cap. 21. ⁶⁶ Synodo Constantinopolitana posterius. In ⁶⁷phrafi etiam Arabica hujus Synodi apud

Harduinum tom. 1. Conc. pag. 818. & desideratur canon iste, & asseritur editos in eo Synodo canones tantum quatuor. Verum septimo quoque admisso, illum exponendum censemus de hæreticis non confirmatis. Novatiani siquidem, auctore Theodoro lib. 111. H. Fab. cap. 5. iis, quos baptizabant, *sanctissimum chrisma* non præbebant: *Quapropter eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, laudatissimi Patres inungi præceperunt.* διὰ τοῦτο καὶ τὰς ἐκ τῆς δὲ τῆς αἰρέσεως τῷ σώματι τῆς ἐκκλησίας συναπτομένους χρίεν οἱ πάνδημοι πατέρες προσέταξαν, inquit ibidem pag. 230. Cyri Episcopus. Sabbatianorum hæresis Novatianæ surculus erat, & Balsamon utramque censet unam. Certe Sabbatium ex Judæo Christianum accessisse Novatiani, scribit citato loco pag. edit. Valesii 281. Socrates Scholasticus. Cum vero Novatiani & Sabbatiani negligerent Confirmationem; idem asserendum est de hæreticis aliis, quos canon adstringit eidem legi. Quis enim ostendet Macedonianos, ceterosque Pneumatomachos non contempsisse hoc Spiritus sancti signaculum, aut si adhibuerunt, non adulterasse præscriptam formulam, aut si hanc retinuerunt, consignatos fuisse ab Episcopis? Neque enim in illorum presbyteris præsumenda est permissio Pontificis Maximi, aut totius Orientalis Ecclesiæ consensus, qualem adstruimus in valida consignatione presbyterorum Græcorum. Undique ergo secunda objectatio flaccescit. In tertia non immorabor, quoniam adversariis suadendum est, si demonstrare velint locutum Basilium de unctione sacramentali: quamvis inverisimile non sit, aut existimasse illum invalida sacramenta data extra Ecclesiam; aut instituisse sermonem de nondum confirmatis: quod postremum ob diversam rationem, qua Basilii loquitur de baptismo, & de unctione, censet, in Concordia pag. 102. Petrus Arcudius. Ad IV. Arcudius ipse respondet, (hæsitans tamen ac dubitans) Methodium illum non esse sanctissimum virum a Photio circa annum 840. vehementer vexatum, sed Methodium schismaticum, qui vixit sæculo xii. Addit nihil de forma reperiri in MS. Cryptæ ferratæ a se perlecto, neque in Exemplaribus aliis, testes appellans Joannem Matthæum Caryophilum Cydonium, aliosque Græcorum. Falli Arcudium putat Goarius in Notis pag. 886. ductus antiquorum Codicum auctoritate; & Goario subscribunt Possevinus, Gesnerus, Aubertus Miræus, Philippus Labbeus. Potest hoc dissidium componi, si dicas Euchologium a Methodio seniore (non tamen a Methodio Patarense, sed Constantinopolitano) exaratum; superadditam tamen formulam, quæ in MSS. compluribus desideratur. Sane Baronius, ad quem Goarius provocat, ad annum 842. numer. 21. hunc recitat Me-

Methodii canonem : Si puer quidem comprehensus fuerit, seu metu, seu ignorantia, & inscitia, is propitiationis preces septem diebus accipiat, & octavo die lavetur, & a lavacro linteo accinctus chrismate inungatur, ut solent inungi qui baptizantur, & ferat vestes novas, secundum ordinem illorum, qui illuminantur. Et infra de adolescentibus, ac de senibus, Laventur, & ungantur secundum priorem constitutionem. Hinc proculdubio non apparet forma Confirmationis: immo sicut lavacrum, de quo Methodius, est quædam similitudo baptismatis, non baptismus; ita unctio est imago Confirmationis, non Confirmatio. Quare Methodium accipiendum de cerimonia, per quam lapsi iterum unirentur Ecclesiæ, eisque representaretur effectus sacramenti, a cuius gratia exciderant, docent Theologi bene multi. Idem affirmandum, si in reconciliatione illa pronuntiata fuerint verba, *Signaculum doni Spiritus sancti*. Quamvis enim si adhibeantur materia & forma cum debita intentione, perficiatur sacramentum; attamen si a circumstantiis, ab intentione ministri, & ab adiunctis precationibus verborum formula determinetur ad alium effectum, præsertim si ambigua sit, diversumque patiatursensum, qualis est præsens formula; sacramentum nequaquam administratur. Itaque in Reconciliatione a Methodio conscripta, si pronuntiaretur, si non, *Signaculum doni Spiritus sancti*, non iterabatur Confirmatio. Nam si non pronuntiabatur, deerat forma, pars scilicet sacramenti essentialis: si proferebatur autem, quoniam etiam unio, & Catholicæ Ecclesiæ communicatio est *maximum donum Spiritus sancti*, ut inquit Augustinus lib. 111. de Baptis. cap. 13. & lib. v. cap. 23. atque donum istiusmodi conferebant sacerdotes reconciliatis hæreticis; ideo in tali circumstantia sacramentum minime perficiebatur. Idque magis manifestum est, si perpendatur oratio tunc recitata: qua priusquam fieret unctio, ita sacerdos orabat, *Ut salutaris baptismatis scintilla in eius anima insidens, et relicta aura gratiæ, ventilata spiritaliter rursus accendatur, & impressum sigillum in ejus corde & cogitationibus, per crucis Christi tui signationem, per spem in te, & veritatis agnitionem evidentius appareat*. Vide Euchologium Goarii pag. 878. Atque hæc responsio etiam objectionibus aliis potest aptari. Persistit hac ratione quod scribunt memoratus Auctor de Re Sacrament. Farvacques noster, Goarius ipse, & alii permulti, intelligendum Methodium de unctione reconciliatoria, pœnitentiali, & per quam sacramentum jam susceptum, sublato impedimento erroris, et sceleris discordiæ, vim exereret suam: quod explicare etiam conantur exemplis religiosorum vota sua renovantium, conjugatorum recurrente Jubilæo iterum contrahentium, & ordinationum

Episcopi schismatici, vel hæretici; quamvis istorum exemplorum aliqua non videantur ad rem; aliqua etiam eadem laborent difficultate.

T H E S I S I I I.

Neque Augustinus, neque Cyprianus affirmaverunt reconciliandos venientes ab hæresi per iteratum sacramentum Confirmationis. Ac primo quantum spectat ad Augustinum, id evincitur ex dictis Thesi superiori: nam S. Pater lib. v. de Baptis. cap. 23. scribit manum imponi correctis hæreticis, propter caritatis copulationem, quod est maximum donum Spiritus sancti. Existimat ergo per illam manus impositionem hæreticos copulari Ecclesiæ, ut separatione sublata vim suam exerant sacramenta foris suscepta. Præterea fatentur adversarii (Morinus saltem, & Maldonatus) baptizatos in Ecclesia priusquam declinarent in hæresim, receptos per manus impositionem in pœnitentiam, idque Stephano concessisse Rebaptizantes, cum hi tantum sacramenta repetenda contenderent in baptizatis in hæresi. Atque id manifestum est ex litteris Cypriani mox producendis. Quare Augustinus lib. 3. de Bapt. cap. xi. numer. 16. ait: *Hoc enim ipse etiam Cyprianus cum ceteris statuit, si ab hæresibus redirent ad Ecclesiam quicumque fuerant in ea baptizati, non iam per baptismum, sed per pœnitentiam reciperentur; unde constat eos non posse admittere recedentes, quod non recipiunt remeantes*. Consensisse Cypriano Crescentem a Cirta, Cassium a Macomadibus, aliosque Patres Synodi Carthaginensis, celebratæ cura & auctoritate Cypriani, constat ex eodem Opere Augustini lib. vi. cap. 15. & 19. Atqui S. Pater in universo illo Opere demonstrat eandem rationem habendam esse de baptizatis in Ecclesia, & de baptizatis in hæresi, probatque integra in utriusque permanere sacramenta. Igitur credidit utrosque reconciliandos per solam manus impositionem in pœnitentiam. Insuper quod Augustinus affirmavit de baptismo, validum hunc esse extra Ecclesiam collatum, idem asseruit de Confirmatione, revincens Petilianum sacramentum chrismatis datum ab hæreticis repudiantem, ut patet ex lib. 2. contra literas Petilianæ cap. 104. num. 239. Quemadmodum ergo baptismus, ita Confirmatio nunquam juxta Augustini doctrinam est iteranda. Rursus movet adversarios quod scribit Augustinus lib. 111. de Bapt. cap. 16. *Manus autem impositio non sicut baptismus repeti non potest; unde inferunt; Igitur per Augustinum repetitur Confirmatio. Sed inepta, & illegitima consecutio; siquidem demonstrandum est, quod negamus, hanc manus impositionem esse sacramentum Confirmationis. Negamus, inquam, id, & pernegamus; primum quia*

quia ex Augustino Confirmatio nequit repeti : impositio itaque manus, quæ potest iterari, non est Confirmatio. Deinde statim de illa manus impositione subjicit S. Pater, *Quid est aliud, nisi oratio super hominem?* Affirmat ergo, quod repeti possit, quoniam non est sacrosanctum signaculum permanens in desertoribus, & imprimens characterem, cujusmodi est *sacramentum chrismatis*; sed oratio, quam Episcopi fundebant imponendo manum *substratis*. Ad hæc lib. v. cap. 20. num. 28. aperte Augustinus sacramentum Confirmationis distinguit *ab impositione manus*; & cap. 23. numer. 32. huic impositioni manus tribuit reconciliationis, & gratiæ vim, *propter caritatis copulationem*: immo eodem cap. 16. scripserat per manus impositionem dari Spiritum sanctum, *quia caritatem non habent qui ab Ecclesiæ communionem præcisi sunt*; ii autem, quibus manus imponitur, Spiritus sanctus invisibiliter & latenter confertur, *propter vinculum pacis*. Neque probant oppositum Augustini verba, eodem capite affirmantis nunc eos, quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, linguis repente non loqui. Non enim sensus horum verborum est comparandam esse undeque impositionem manus *reconciliatoriam* impositioni manus Apostolorum *confirmatoriam*, ut adversarii nugantur. Sensus est, impositione manus *reconciliatoria* dari Spiritum sanctum *latenter propter vinculum pacis*: quemadmodum Apostoli impositione manus *Sacramentali* dabant *invisibiliter* Spiritum sanctum ad animi firmitudinem, & *visibiliter* ad *commendationem rudis fidei*, & *Ecclesiæ primordia dilatanda*, ceterum impositionem manus *reconciliatoriam* nihil esse aliud, quam *orationem super hominem*, & in hac esse cooperationem Spiritus, & *donum caritatis & pacis*; cum in impositione manus Apostolorum esset *Sacramentum* imprimens characterem, quod habere etiam Simon magus potuit. Refutantur itaque adversarii tum ex aliis Augustini locis, cum ex præcitato cap. 16. lib. 3. de Baptismo, ex quo petunt erroris sui patrocinium.

Veniamus ad Cyprianum. Hunc putant quidam existimasse, quod venientes ab hæresi, & foris baptizati reciperentur per impositionem manus *confirmatoriam*; quoniam in Epistola ad Jubajanum pag. 280. & 285. novæ edit. pugnat cum Catholicis, demonstratque iterandum esse baptismum ex quo ipsi Catholici universim iterent Confirmationem. Quod si secundum *prævam fidem* (inquit) baptizari aliquis foris, & remissionem peccatorum consequi potuit; secundum eandem fidem consequi Spiritum sanctum potuit, & non est necesse venienti manum imponi, ut Spiritum sanctum consequatur, & signetur. Præterea in eadem Epistola, necnon in Epist. ad Steph.

pag. 275. ait tunc redeuntes ad Ecclesiam sanctificari, *si utroque sacramento nascentur*, idemque affirmat in Concilio Carthagenensi Nemesianus a Tubulis, alias Tubunis. Adde quod nisi Cyprianus explicetur de sacramento Confirmationis, arripient iterum ansam hæretici, & contendunt *impositionem manus*, de qua S. Martyr, puram putam ceremoniam esse, neque ab eo admitti chrismatis sacramentum.

Complures ad hæc respondent, Cyprianum utique existimasse sicuti baptismum, ita Confirmationem hæreticorum esse irritam, atque errori addendo errorem, idest, putando in Catholica recipi hæreticos omnes per iteratum Confirmationis sacramentum, hoc telo adversus Catholicos *ad hominem*, ut inquiunt, decertasse. Iteranda est Confirmatio data ab hæreticis, ergo & illorum baptismus: hanc tamen pugnandi rationem falsæ suppositioni esse innixam. Verum, etsi forte Cyprianus idem judicium tulerit de Confirmatione, ac de baptismo, & utrumque sacramentum apud hæreticos nullum crediderit, quod ego non ibo inficias; nihilominus falsum est loqui illum de Sacramento Confirmationis, ubi pertractat de hæreticis recipiendis. Quod ut palam fiat, animadvertite in hoc decēptum Cyprianum, quod crederet sententiam esse Stephani baptizatos ab hæreticis renasci, induere Christum, & remissionem consequi peccatorum. Quod nos Volum. vi. pag. 296. apertissime demonstravimus, & ni fallor, ex locis quoque nuper productis evincitur. Hac sola adnotatione facilius, quam alii faciant, hunc solvam nodum. Ergo in Epistola ad Jubajanum verborum Cypriani sensus est: Si tincti ab hæreticis consequuntur peccatorum remissionem, quare redeuntes ad Catholicam expiantur impositione manus, ut sanctificentur? Numquid potest haberi absque Spiritu sancto peccatorum remissio? Non consequuti fuerant in hæresi *Spiritum sanctum*; igitur neque peccatorum remissionem, ideoque nec baptismum. Quod utique Cypriani argumentum non procedit ex suppositione, quod hæretici reciperentur per impositionem manus *confirmatoriam*, sed ex suppositione quod Stephanus traderet baptizatos ab hæreticis renasci, induere Christum, & peccatorum consequi remissionem. Qua in re, ut dixi, Cyprianus sententiam Stephani non est assecutus, neque accurate distinxit inter *characterem* Sacramentorum, & gratiam. Idem aliorum testimoniorum sensus est. Probat enim in Epistola ad Jubajanum, & in altera ad Stephanum, opus esse, ut hæretici resipiscantes utroque sacramento renascantur, ex textu Evangelii, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*; ubi nihil de Confirmatione: eundemque locum urget in Synodo Carthaginiensi Nemesianus. Quare uterque ratiocinatur

natur hoc pacto: Qui baptizantur ab hæreticis, non renascuntur ex Spiritu sancto; igitur non valide baptizantur, nec renascuntur: spiritualis quippe renascentia non ex aqua sola repetenda est, sed ex aqua, & Spiritu sancto. Renasci itaque utroque sacramento, non est in sensu Cypriani, renasci Confirmatione, & baptismo; quando enim, & ubi Confirmatio appellatur renascentiæ sacramentum, seu regenerationis lavacrum? Sed est renasci aqua, & renasci Spiritu sancto: Neque enim Spiritus sine aqua operari potest, inquit, Nemesianus apud Augustinum lib. vi. de Baptismo, nec aqua sine spiritu. In qua pariter argumentatione Rebaptizantes lapsi sunt, characterem a gratia non distinguentes. Quod si adhuc contendas, ut ex utroque sacramento accipiendum in rigore verborum; potius ad baptismum, & pœnitentiam, quam ad baptismum & Confirmationem, ea verba referrem. His corruunt argumenta superius posita: quorum postremum nullius est roboris; siquidem alia suppetunt adversus Dallæum, ceterosque hæreticos loca Cypriani apertissima, commonstrantia sacramentum Confirmationis: de quibus cap. 2. prop. 2. pag. 6.

At, inquis, unde constat Cyprianum non urgere sua in Stephanum argumenta ex suppositione, quod juberet Romanus Pontifex ut reconciliarentur hæretici per iteratam Confirmationem? Respondeo id constare ex ipso Cypriano, nec non ex adversariorum complurium sententia. Perscribebat enim Stephanus veterum traditionem, ut venientes a quacunque hæresi, modo baptizati forent in adunata Trinitate, non repetito baptismo, reciperentur sola impositione manus in pœnitentiam. At quod Stephanus universim de hæreticis pronuntiabat, hoc Cyprianus observandum esse concedebat de baptizatis in Ecclesia priusquam a fide desciscerent, contendens præter illam impositionem manus, in baptizatis apud hæreticos adhibendum iteratum baptismum. Fatebatur ergo Cyprianus redeuntes hæreticos recipi juxta veterum consuetudinem, per manus impositionem in pœnitentiam. Manifestum est ratiocinium istud ex præcitis Augustini verbis lib. iii. de Baptismo, cap. xi. atque ex ipsomet Cypriano hæc scribente in Epist. ad Quintum pag. 272. Dicunt se in hoc veterem consuetudinem sequi, quando apud veteres hæreseos prima adhuc fuerint initia, ut hi illic essent, qui de Ecclesia recedebant, & hic baptizati prius fuerant; quos tamen ad Ecclesiam revertentes, & pœnitentiam agentes necesse non erat baptizare. Quod nos quoque hodie observamus, ut quos confect hic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos transisse, si postmodum peccato suo cognito, & errore digesto ad veritatem & matricem redeant, Berri Theol. Tom. VII.

satis sit in pœnitentiam manum imponere; ut quia ovis fuerat, hanc ovem abalienatam & errantem in ovile suum pastor recipiat.

CONSECTARIUM.

Non erat ergo impositio manuum, qua recipiebantur hæretici baptizati in Ecclesia, diversa ab illa, qua recipiebantur baptizati in hæresi; sed utraque erat ceremonialis, reconciliatrix, pœnitentialis. Hoc inter utrosque discrimen, quod baptizati in hæresi facilius veniam consequerentur, & per manus impositionem reconciliati Ecclesiæ accipiebant in ea communionem, caritatem, pacem, unitatem, atque invisibilem Spiritum sanctum: atque ita salubriter incipiebant habere sacramentum baptismatis, quod susceptum in hæresi tanto perniciosius, quanto indignius habebant. At baptizati in Ecclesia, utpote apostatae, desertores, & qui diruperant vinculum unitatis, ante reconciliationem ad publicam pœnitentiam subeundam cogebantur; & ubi primum venientes ad unitatem, statim admitterentur inter substratos, ut se Antistitem manui substernerent; redeuntibus post spontaneum lapsum, a gradu Fletus ad Audientiam, ab Audientia transeundum erat ad Substrationem, & complendum ita universum curriculum pœnitentiæ. Hoc insinuat Innocentius I. præcit. Epist. 22. ad Rufum Episcopum Thessalonicensem: hoc Augustinus confirmat lib. 2. adversus Cresconium cap. 16. hoc scholio in canonem vii. Constantinopolitanum demonstrat Lupus; hoc denique hujus, ac præcedentis thesisi est consecutaria conclusio.

T H E S I S IV.

Statuenda est inter characterem baptismi, & characterem Confirmationis aliqua connotativa distinctio. Nam per characterem priorem tribuitur homini regenerato potestas, quæ ad ejus vitam & salutem spectat; per hunc vero characterem potestas pertinet ad spirituale certamen: per unum confertur signaculum civium spiritualis Jerusalem; per alterum Christiani militis nota. Etsi enim quisquis baptismo initiatur, adscribitur in Christianam militiam, eique adversus hostes, quibus abrenuntiavit, pugnandum est; sacro tamen linitus chrismate, quasi militari baltheo exornatur, inungitur, constituitur athleta, ut non tantum inire valeat communia & quotidiana certamina, verum etiam difficiliora, interdum cum vitæ discrimine, & profusione sanguinis subeunda. Adeat, qui de hac re plura expetit, S. Thomam 3. p. q. 72. art. 5. & 6. Estium in iv. dist. vii. §. 16. & Basilium Pontificum

ia non susciperetur; S. Bonaventura post verbum. viii. producta, Ideo, inquit, si quis cum habet locum & tempus & opportunitatem, negligendo contemnit, periculo se exponit. Auctor Summæ Anglicæ v. Confirmatio: Itaque contemnens ipsum suscipere peccat mortaliter: propterea credo quod notabilis negligentia Episcoporum in non conferendo illud, sit eis peccatum mortale. Mitto juniorum quamplurimos. Hanc vero optimam, tutissimamque sententiam probo i. quia præcitata Concilia docent sacramentum Confirmationis amplectendum esse, præcipiuntque, ne ullatenus negligatur. Dum ergo eos damnat qui illud contemnunt, accipienda sunt, inquit Franciscus Henno, (non rigidus, sed benignus auctor, & Leonardus Vanroy antagonista) quæst. ix. Concl. 3. non tantum de contemptu formali, qui semper est mortalis, licet res contempta sit tantum consilii, sed etiam virtuali, qui censetur adesse, quando res potest sine ullo incommodo obtineri, & tamen negligitur. Ita explicandum contendimus S. Thomam 3. p. q. 72. art. 1. ad 3. Præterea Concilium Senonense ann. 1524. ad hunc loquitur modum: Omnes Christiani tam viri, quam mulieres usum rationis habentes, obligantur suscipere, aut saltem non contemnere Confirmationem: Contemni autem dicitur, quando Episcopus est præsens, paratus dare, & persona hoc sciens negligit, aut despicit suscipere. Vide Juenin in Comment. q. 9. cap. 2. art. 1. Nat. Alexan. cap. 4. prop. 2. Reg. 2. Franc. Henno loco nuper citato: in quorum fide Synodum Senonensem anni 1524. laudavi, a Tournely quoque, & Vitassio commemoratam, quamvis eam me legisse non memini neque in Binii, neque in Labbei, neque in Harduini, neque in recentioribus Collectionibus. Idem evincitur ex Sacramentali Ambrosiano verbis S. Caroli, & Concilii Mediolanensis iv. conscripto, cujus verba dedimus octavo numero. Insuper Academia Parisiensis anno 1625. hanc aliam propositionem proscripsit: Omnes Theologi dicunt Confirmationem non præcipi, nisi cum commode haberi potest, vel, ut alii dicunt, commodissime, quando sine ullo, vel minimo prorsus incommodo. Censura autem Sorbonica his verbis comprehenditur, Ista propositio est scandalosa, in maximum sacramenti Confirmationis contemptum, maligno animo proposita. De hac propositione Juenin, L'Herminier, Tournely, & Natalis Alexander præcitatis in locis. Tandem nonne peccat graviter, qui sponte exponit sese periculo cadendi in spiritali conflictu? Atqui tali periculo se exponit qui circumdatus infirmitate, laceffitus ab hostibus, & undique mundi irretitus illecebris, media necessaria ad vincendum, dum exhibentur, & habentur ad manus, rejicit & aspernatur. Graviter peccat igitur, &c.

X I.

Dic ergo, sodes, quos oportet non solum non negligere, verum & dare operam ut confirmentur, si valeant adire Episcopum? Dicam brevi. I. Qui ad negandam Christianam fidem a pagani vel hæreticis provocantur; & quibus memoria repetendum est quod de Novato legimus apud Eusebium lib. vi. cap. 36. ob confirmationem neglectam, persecutionis tempore metu debilitatum, & nimia vitæ adductum cupiditate negasse se esse presbyterum. II. Inter hæreticos commorantes, aut alias in periculis pessudandi fidem, morumque probitatem constituti. Horum præsertim causa decrevit Synodus Rhemensis tom. xv. Conc. pag. 891. sacramentum Confirmationis non esse prætermittendum hoc tam calamitoso, & hæreseon pleno tempore; ac pariter Archiepiscopus Cameracensis Guilelmus de Berges an. 1606. in Pastoralis Admonitione: Car bien que ce Sacrement soit toujours fort salutaire, & que les anciens Peres, & Docteurs de l'Eglise n'ayent reputé ceulx-la Chrestiens parfaits, qui n'auroient receu l'imposition des mains de l'Evesque: toutes fois en ce temps plain d'hérésie & de tout vice, il semble tellement nécessaire, qu'on ne le de oit aucunement obmettre, &c. III. Tridentinum Concilium sess. 23. cap. 4. de Reformat. hæc mandat, Prima tonsura non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperint: unde inferitur Confirmationem ante Ordines, necnon ante tonsuram esse suscipiendam. Sunt qui contendunt subesse verbis vim consilii, non autem rigorosi præcepti. Ita Navarrus, Soto, Suarez, Salmanticenses. At oppositum tenent nostrates, Basilii Poncius, Farvacques, Girken, Vanroy, Gavardi, aliique omnes, si unus excipiatur Gibbon. His subscribendum arbitror; nam principium juris est apud Panormitanum, ceterosque pertractantes de legibus, verba imperandi vim habere in actu exercito ad legem constituendam: quam doctrinam tradiderat ipsemet Suarez lib. 3. de legibus cap. 5. num. 8. Ac nisi illam amplectamur, quanta sacrorum conciliorum præcepta, hac subdola, laxaque interpretatione, quod hortatoria sint, eludi poterunt & contemni? Deinde sententia Navarri rejicitur in declarationibus Concilii Trid. factis a S. Rom. E. Cardinalibus pag. 294. edit. Lugd. ubi etiam ab eo, qui primam tonsuram petit, nisi possit aliter probare se confirmatum, requiritur saltem ut juret. Animadvertendum tamen harum declarationum permultas esse confictas, nec auctoritatem habere aliquam, nisi proferantur in authentica forma, ex decreto Urbani VIII. die 2. Augusti 1631. Ad hæc recipientes coronam in capite vocantur in Dei sortem, divino officio manciantur, atque ab

ab omni strepitu temporalium cessare debent, ex cap. *Duo sunt genera*, xii. q. i. num. 7. Tenentur ergo præ ceteris Christianæ militiæ insignibus, armisque instrui. At irregularitatem non contrahere qui non recepta tonsura promoveretur ad Ordines, consentiunt omnes, indeque infertur ex Regula xv. Juris in Sexto. IV. Idem, quod de initiandis tonsura, merito censet Farvacques de emittentibus professionem religiosam, hoc excepto, quod non invenimus de istis præceptum aliquod, sed congruentiam duntaxat, petitam ex genere vitæ, cui se obstringunt, atque ex necessitate superni roboris ad vincenda perduellis voluptatis, cupiditatum, carnisque luctamina. Hinc magnus Basilius serm. i. Communit. ad Vitam Monasticam ait: *Qui sanctorum Christi discipulorum commilitonibus cupis numerari, nervos tuos omnes ad rerum adversarum tolerantiam intendito, & fortis animo ad veræ pietatis cultorum te cœtum conferto*. V. Continuator Witassii pag. 632. & Franciscus Hallier de Sacris Ordinibus pag. 132. docent Confirmationem præmittendam sacro Virginum velamini: quod Hallier probat ex carmine Alcimi Aviti ad Fuscina sororem; ibi namque hi versus leguntur:

*... Dominus plebem cum forte doceret
Pervigili cura supremum nescere tempus,
Expectare diem, quo iudex imminet orbi.
Virginibus sancto signatis chrismate confert.*

Aliter Hallier hos versus laudat: sed vide tom. iv. Bibl. Patrum pag. 624. Ex eodem carmine superiori pagina hanc rationem depromo:

*Namque ibi bellatrix, & pleno robore pollens
Virginitas armata venit: quam sæda libido
Appetit, & casso vocat in certamina nisu;
Sic bellatricem te sentiat æmulus anguis,
Cumque laceffite concedent prælia palmam,
Læta feras summum calcato ex hoste trophæum.*

Hæc vero, sicuti de religiosis viris dixi, congruentiæ rationem habent, non præcepti. VI. Eos, qui parato Episcopo possunt confirmari, si id negligant, peccare lethaliter satis communifrat præcedens sectio. VII. Qui demum ad ætatem longævam differunt tam salubre remedium, cogitare debent Apostolos, cum Samaria recepisset verbum Dei, statim eo profectos, ut impositione manuum baptizatos confirmarent: Ecclesiam ad eo fuisse de confirmandis sollicitam, ut aliquando non confirmatis Eucharistiam denegaret, uti demonstrat Martenius tom. i. de Antiquit. rit. pag. 237. ex Lambethensi, & Bituricensi Conciliis: repetendam denique ex hujus Sacramenti neglectu tantam in conflictationibus spiritus imbecillitatem, tantam vitiorum illuviem, tantamque in hostibus vincendi facilitatem.

CAPUT IX.

Pertrahatur de duplici Confirmationis effectu.

SACRAMENTI Confirmationis duos effectus Orthodoxi omnes agnoscunt, *Gratiam*, videlicet, & *Characterem*. Gratiam hoc Sacramento conferri negant Lutherus, Calvinus, Kemnitius, Dallæus, & universi propemodum Novatores, non eo duntaxat titulo, quod Sacramentis omnibus hanc denegant efficientiam, sed insuper, quia per impositionem manuum Apostolicarum datum velint solum donum linguarum, non sanctificantis gratiæ decorem. Quæ igitur differui lib. xxx. cap. 19. de Sacramentorum vi, & efficacia, atque præsentī in libro de Confirmationis, ut loquuntur scholæ, natura, eadem revincunt, oppugnantque sententiam hæreticorum. Catholici vero posteaquam commonstrarunt sanctificantem gratiam hoc sacramento produci, inquirunt præterea quænam sit gratia confirmatrix, & num distincta ab illa, quam producit sacrum regenerationis lavacrum: quam utique nos arbitramur esse haud magni momenti quæstionem. Fuerunt nonnulli, qui scripserunt Sacramento Confirmationis conferri aliquando primam gratiam: deleri eodem Sacramento peccatum originale affirmavit Raymundus Lullus apud Eymericum Nicolaum 2. p. direct. Inquisit. quæst. 9. pag. 276. Eodem Sacramento justificari hæreticum ad Catholicam redeuntem, scripsit lib. ix. de Pœnit. cap. xi. Joannes Morinus. Atque de hac quæstione, cum nihil penitus dixerint, qui censentur de Re Sacramentaria accuratius pertrahasse, nonnulla post Farvacquesium reponam. Demonstrabo itaque priori loco produci per Sacramentum Confirmationis gratiam sanctificantem, idque brevissime, & in compendium redigens jam prolixè disputata: dicam postea quænam sit ista gratia: ostendam deinceps quomodo distinguatur a gratia baptismatis; ac tandem inquiram, an Confirmatio per se aliquando conferat gratiam primam. Absolvetur itaque prima pars hujus capituli quatuor thesibus.

De *charactere*, qui est Confirmationis effectus alter, revocabo ad examen, an revera hoc sacramento imprimatur; quod præter hæreticos negaverunt Armenopolus in Scholiis ad canonem 47. Apostolorum, Job Monachus, Nicolaus Cabasila, & Gabriel Philadelphienſis apud Arcudium in Concordia lib. 2. cap. 18. Ostendam præterea, quod hujus consecrarium est, numquam Confirmationem esse iterandam. Cum autem hæretici revertentes ad gremium Ecclesiæ recepti olim fuerint per manuum impositionem, dicam simul, fuerit ne talis impositio manus *confirmatoria*, an tantum reconciliatrix. Investigabo

bo pariter sensum Cypriani, & Augustini, ubi de hac manus impositione loquuntur: nam a Cypriano per impositionem manuum, qua recipiebantur hæretici, intelligi Sacramentum Confirmationis sentit Natalis Alex. diff. x. sect. 2. §. 14. atque idem de Augustino iudicium proferit Morinus cit. loco, & Joannes Maldonatus tom. 1. Controvers. pag. 112. Denique & illud expendam, num character Confirmationis sit distinctus a character baptismatis, ut veteres, & recentiores scholastici, si perpaucos excipias, tradiderunt; num vero indistinctus, ut visum Alrissiodorensi in Summa, necnon Simeoni Archiepiscopo Thessalonicensi. Atque hæc pariter, quoniam sunt facillima, & modo addantur aliqua de impositione manuum, qua transactis sæculis recipiebantur hæretici, superioribus dissertationibus explicata, quatuor aliis thesibus expendam, agens in prima de Confirmatione *character*, in altera de hæreticorum receptione, in tertia de sententia SS. Cypriani, & Augustini, in postrema denique de utriusque *characteris*, Baptismi scilicet, & Confirmationis discrimine.

DE GRATIA

THESIS I.

Sacramento Confirmationis confertur gratia aliqua sanctificans, sive, ut loquuntur Scholæ, *gratum faciens*. Consequitur ex cap. 2. hujus libri. Eo namque loci ostendimus Apostolos per impositionem manus dedisse *Spiritum sanctum*, quem Augustino teste conferunt etiamnum Episcopi, quamvis minime impertiantur donum linguarum, & miraculorum. Diximus etiam datum ab Apostolis *Spiritum sanctum* fuisse virtutem *spiritus supervenientis ex alto*, ut baptizati Christi fidem invicte profiterentur, atque in ejus confessione persisterent. Demonstravimus præterea hunc *Spiritum sanctum* omnibus per baptismum regeneratis fuisse collatum, cum tamen linguarum donum, aliæque gratiæ *gratis datæ*, nec justis tantum, nec baptizatis universis soleant concedi. Ulterius affirmavimus Apostolos præcipuos, Petrum, & Joannem magna cura atque sollicitudine missos Jerosolymis ad Samaritanos, ut eos confirmarent; cum inter illos Philippus Diaconus curaret paralyticos & claudos, ejiceret immundos spiritus, atque signa alia innumera perpetraret: quæ omnia in distinct. vii. §. 12. firmo ratiocinio complectitur illustris Estius Theologorum autem nullus ignorat. Ad hæc percurrentes omnium sæculorum spatia produximus innumera & locupletissima testimonia Conciliorum, & Patrum asserentium neophytos consignatione Episcopali accipere *Spiritum sanctum*, perfici, confirmari, proficere spiritualiter, consummari,

fieri unctos Dei, & supercælesti suavitæ perfundi. Hæc autem omnia commonstrant hanc thesim, & Scholasticam ratiocinationem hoc plane modo conglutinant: Gratia in Ecclesia perseverans, ac distincta a temporario dono linguarum, communis omnibus absque pravæ voluntatis obice confirmatis, eosque perficiens, corroborans, & supervenientis Spiritus virtute communiens, est proculdubio gratia sanctificans, & *gratum faciens*. Per Sacramentum Confirmationis confertur rite dispositis gratia a munere linguarum & miraculorum diversa, & quæ baptizatos perficit, consummat, roborat, redditque Spiritus sancti munimine alacriores, & firmiores. Itaque per Sacramentum Confirmationis confertur gratia sanctificans, & *gratum faciens*.

THESIS II.

Gratia, quam producit Sacramentum Confirmationis, est argumentum gratiæ tribuens baptizato perfectionem, robur, ac firmitudinem. Demonstratur primo Ecclesiasticis definitionibus. Nam can. 38. & 77. Illiberitanis non semel laudatis, statuitur baptizatos per Confirmationem perfici. Florentinum Conc. Tom. xiii. collect. Lab. pag. 536. Effectus (inquit) hujus sacramenti est, quia in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes; ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Synodus Narbonensis celebrata ann. 1609. tom. xv. pag. 1587. aliæque omnes ejusdem voluminis, docent: in hoc sacramento, quo per impositionem manuum Episcopi Spiritus sanctus diffunditur in corda fidelium, robur, atque fortitudinem dari. Proferitur ibidem exemplum athletæ, antequam ad singulare aliquod certamen descenderent, ungi soliti. Tertia Decreti parte de Consecrat. dist. v. cap. Spiritus sanctus, ex Epistola Isidoriana inscripta Melchiadi, hæc legimus: In baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur: paucisque interjectis, Regeneratio per se salvat mox in pace beati sæculi recipiendos: Confirmatio autem armat, & instruit ad agones mundi hujus, & prælia reservandos. Similia leguntur cap. Cum venisset, de sacra unctione, supra cap. 2. prop. 2. II. Eadem est doctrina Patrum; Tertullianus enim de Resurr. Carnis cap. 8. scripsit, signari carnem, ut anima muniat. Auctor sermonis de unctione Chrismatis inter Opera Cypriani pag. cviii. Append. ait: Ex hujus unctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus divinitus datur, consilium & fortitudo cælitus illabitur; scientia, pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitiiis colluctamur, nec fœtoribus spuris imbui possumus, qui balsami spiritualis odore

de fragramus. Cyrillus Jerosolymit. catech. 3. pag. 63. inquit : *Deinde cum tibi gratia (post baptismum , & per unctionem chrismatis) confertur , tunc tibi adversus contrarias virtutes dat potestatem : εἰδ' ὅτι πᾶν τῆς χάριτος καὶ κατεργασίας ; ποτὲ σοὶ πρὸς τοὺς ἀπικειμένους δυνάμεις παλαίαν δίδωσι τὴν ἐξουσίαν*. Plura catech. 3. Mystagogica , pag. 527. unde nonnulla exscripsimus supra cap. 2. Præterea , quæ apertissima sunt , & eo loci producta , tradit Cyrillus nos chrismate inungi , *ut induti thoracem justitiæ fortiter adversus insidias diaboli consistamus*. Addit nos sacro unguento perunctos facilius custodire donum fidei *intemeratum & impollutum*. Eucherius Lugdunensis Episcopus , qui juxta Trithemium floruit an. 350. hom. in die Pentecostes habet ad litteram totum prælaudatum Caput , *Spiritus sanctus*, de Consecrat. dist. 5. ut merito suspiceris , hinc , non ex supposita Melchiadis Epistola fuisse depromptum . Adis Bibl. PP. paginam 649. sexti Voluminis . III. Idem tradidere quide Ecclesiasticis Officiis, ritibusque pertractarunt . Ildorus lib. 2. cap. 25. *Ideo , inquit , post lavacrum unguimur , ut Christi nomine censeamur*. Rabanus Maurus lib. 1. cap. 30. ait : *Novissime autem a summo Sacerdote per impositionem manus Paraclitus traditur , ut roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis idem , quod ipse in baptismo consecutus est , per gratiam vitæ donatus æternæ*. Ad di potest Joannes Stephanus Duranti lib. 1. cap. 20. num. 15. Sacramentale Ambrosianum pag. 51. præcipit , ut confirmandis explicentur *quæ ad Spiritus sancti septem dona pertinent* , quorum collatio est hujus sacramenti præcipuus effectus ; revocatque ad memoriam verba Ambrosii lib. 3. cap. 2. num. 8. *Sequitur spiritale signaculum , quod audistis hodie legi , quia post fontem superest , ut perfectio fiat , quando ad invocationem Sacerdotis Spiritus sanctus infunditur , Spiritus sapientiæ & intellectus , Spiritus consilii atque virtutis , Spiritus cognitionis , atque pietatis , Spiritus sancti timoris : septem quasi virtutes Spiritus*. Vide caput , *Accepisti mysterium* , de Consecrat. dist. 4. n. 90. Hinc Nat. Alexander lib. 2. Theol. Moral. & Dogmat. cap. 3. art. 2. agens de Gratia Confirmationis diffuse pertractat de septem donis Spiritus sancti . Quemadmodum per Sacramentum baptismatis regeneramur in Christo , & quasi modo geniti lacte potamur , præstatque nobis regenerationis gratia , ut quasi nobis ipsis vivamus , nullam cum exteris actionem liberam exercentes : ita per sacramentum Confirmationis perficimur , & quasi adulti ætate agimus communem vitam , periculis undique circumsepti . Congruum est ergo , ut quemadmodum per baptismum recipimus gratiam generationis spiritualis , per quam vivificamur in Christo ; ita per sacramentum Confirmationis perficiamur , ut in communis vi-

Berti Theol. Tom. VII.

tæ conflictu viriliter , & tanquam Christi milites dimicemus . Utitur autem consimili ratiocinatione S. Thomas 3. p. q. 72. art. 5. & 7. & Catechismus Romanus part. 2. cap. 3. n. 20.

T H E S I S I I I.

Gratia , quæ sacramenti Confirmationis effectus est , connotative differt a gratia baptismali , eaque non absolute , sed tantum comparative est perfectior. Prima pars constat , cum enim hæc gratia perficiat , consummetque gratiam baptismatis , necesse non est aliud intrinsecum discrimen inter unam & alteram constituere , nisi illud , quod Scholæ appellant differre *secundum magis , & minus* ; maxime quod sententia nostra gratia sanctificans est quidem inhærens qualitas , & superaddita animæ *habitus* , sed non *entitas* recondita inter Aristotelicas categorias . Immo & S. Thomas 3. p. q. 72. art. 7. ad 3. necnon S. Bonavent. in iv. dist. 7. art. 2. q. 2. videntur huic sententiæ subscribere , dum ille ait , gratiam sacramentalem addere *supra gratiam gratum facientem aliquid effectivum specialis effectus , ad quod ordinatur sacramentum* : alter vero inquit : *In sacramentali gratia & est gratia gratum faciens , & effectus specialis quem habet virtute sacramenti : & in quantum gratum faciens una est ; sed ratione effectuum distinguuntur*. At recte scribunt hæc duo scholarum lumina statuendam esse distinctionem , *ratione effectuum* , sive *connotativam* , nam gratia baptismatis delet originale peccatum , vitamque tribuit spiritalem ; & gratia Confirmationis vires adauget , & habet effectum alium a virtute baptismi , *scilicet* , inquit eo loci Bonaventura , *ablationem pusillanimitatis*. Consequitur ex hac doctrina gratiam Confirmationis non esse absolute perfectiorem gratia baptismatis , cum longe majus sit spiritaliter regenerari , quam confirmari & perfici ; sed eatenus nonnulli Theologi ac Patres confirmatricem gratiam prætulerunt baptismali , quatenus hac præsupposita melius est , si homo reddatur robustus ac fortis , quam si vivat infirmus atque imbecillis . Quare minime probo doctrinam illorum Theologorum , qui hac prætermissa comparatione , absolute pronuntiant gratiam , quæ in Confirmatione confertur , perfectiorem esse illa , quam producit baptismus : propterea quod Apostoli fuerint in die Pentecostes donis præstantioribus cumulati , aut confirmatio per digniorem ministrum , nempe Episcopum , conferatur . Idem quidam viri docti , & exercitatissimi affirmant , quibus & concinit Fredericus Gavardi tom. vi. pag. 238. Verum ar rider mihi plurimum Seraphicus Doctor præcitata quæstione hæc scribens : *Quando ergo fit comparatio harum gratiarum , potest fieri dupliciter . Uno modo cum præsuppositione : & sic omnino ma-*

jor

bo pariter sensum Cypriani, & Augustini, ubi de hac manus impositione loquuntur: nam a Cypriano per impositionem manuum, qua recipiebantur hæretici, intelligi Sacramentum Confirmationis sentit Natalis Alex. diff. x. sect. 2. §. 14. atque idem de Augustino iudicium profert Morinus cit. loco, & Joannes Maldonatus tom. 1. Controvers. pag. 112. Denique & illud expendam, num character Confirmationis sit distinctus a characterē baptismatis, ut veteres, & recentiores scholastici, si perpaucos excipias, tradiderunt; num vero indistinctus, ut visum Altissiodorensi in Summa, necnon Simeoni Archiepiscopo Thessalonicensi. Atque hæc pariter, quoniam sunt facillima, & modo addantur aliqua de impositione manuum, qua transactis sæculis recipiebantur hæretici, superioribus dissertationibus explicata, quatuor aliis thesibus expediam, agens in prima de Confirmatione *characterē*, in altera de hæreticorum receptione, in tertia de sententia SS. Cypriani, & Augustini, in postrema denique de utriusque *characteris*, Baptismi scilicet, & Confirmationis discrimine.

D E G R A T I A

T H E S I S I.

Sacramento Confirmationis confertur gratia aliqua sanctificans, sive, ut loquuntur Scholæ, *gratum faciens*. Consequitur ex cap. 2. hujus libri. Eo namque loci ostendimus Apostolos per impositionem manus dedisse *Spiritum sanctum*, quem Augustino teste conferunt etiamnum Episcopi, quamvis minime impertiantur donum linguarum, & miraculorum. Diximus etiam datum ab Apostolis *Spiritum sanctum* fuisse virtutem *spiritus supervenientis ex alto*, ut baptizati Christi fidem invicte profiterentur, atque in ejus confessione persisterent. Demonstravimus præterea hunc *Spiritum sanctum* omnibus per baptismum regeneratis fuisse collatum, cum tamen linguarum donum, aliæque gratiæ *gratis datæ*, nec justis tantum, nec baptizatis universis soleant concedi. Ulterius affirmavimus Apostolos præcipuos, Petrum, & Joannem magna cura atque sollicitudine missos Jerosolymis ad Samaritanos, ut eos confirmarent; cum inter illos Philippus Diaconus curaret paralyticos & claudos, ejiceret imundos spiritus, atque signa alia innumera perpetraret: quæ omnia in distinct. vii. §. 12. firmo ratiocinio complectitur illustris Estius Theologorum autem nullus ignorat. Ad hæc percurrentes omnium sæculorum spatia produximus innumera & locupletissima testimonia Conciliorum, & Patrum asserentium neophytos consignatione Episcopali accipere *Spiritum sanctum*, perfici, confirmari, proficere spiritualiter, consummari,

fieri unctos Dei, & supercælesti suavitate perfundi. Hæc autem omnia commonstrant hanc thesim, & Scholasticam ratiocinationem hoc plane modo conglutinant: Gratia in Ecclesia perseverans, ac distincta a temporario dono linguarum, communis omnibus absque pravæ voluntatis obice confirmatis, eosque perficiens, corroborans, & supervenientis Spiritus virtute communiens, est proculdubio gratia sanctificans, & *gratum faciens*. Per Sacramentum Confirmationis confertur rite dispositis gratia a munere linguarum & miraculorum diversa, & quæ baptizatos perficit, consummat, roborat, redditque Spiritus sancti munimine alacriores, & firmiores. Itaque per Sacramentum Confirmationis confertur gratia sanctificans, & *gratum faciens*.

T H E S I S I I.

Gratia, quam producit Sacramentum Confirmationis, est argumentum gratiæ tribuens baptizato perfectionem, robur, ac firmitudinem. Demonstratur primo Ecclesiasticis definitionibus. Nam can. 38. & 77. Illiberitanis non semel laudatis, statuitur baptizatos per Confirmationem perfici. Florentinum Conc. Tom. xiii. collect. Lab. pag. 536. Effectus (inquit) hujus sacramenti est, quia in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes; ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Synodus Narbonensis celebrata ann. 1609. tom. xv. pag. 1587. aliæque omnes ejusdem voluminis, docent: in hoc sacramento, quo per impositionem manuum Episcopi Spiritus sanctus diffunditur in corda fidelium, robur, atque fortitudinem dari. Proferatur ibidem exemplum athletæ, antequam ad singulare aliquod certamen descenderent, ungi soliti. Tertia Decreti parte de Consecrat. dist. v. cap. Spiritus sanctus, ex Epistola Isidoriana inscripta Melchiadi, hæc legimus: In baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur: paucisque interjectis, Regeneratio per se salvat mox in pace beati sæculi recipiendos: Confirmatio autem armat, & instruit ad agones mundi hujus, & prælia reservandos. Similia leguntur cap. Cum venisset, de sacra unctione, supra cap. 2. prop. 2. II. Eadem est doctrina Patrum; Tertullianus enim de Resurr. Carnis cap. 8. scripsit, signari carnem, ut anima muniat. Auctor sermonis de unctione Chrismatis inter Opera Cypriani pag. cxi. Append. ait: Ex hujus unctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus divinitus datur, consilium & fortitudo cælitus illabitur; scientia, pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitiiis colluctamur, nec fœtoribus spuris imbui possumus, qui balsami spiritualis odo-

se fragramus. Cyrillus Jerosolymit. catech. 3. pag. 63. inquit : *Deinde cum tibi gratia (post baptismum, & per unctionem chrismatis) confertur, tunc tibi adversus contrarias virtutes dat potestatem : εἰδ' ὅταν τῆς χάριτος καὶ καὶ ζωῆς, ποτὲ σοὶ πρὸς τοὺς ἀπικειμένους δυνάμεις παλαίαν δίδωσι τὴν ἐξουσίαν*. Plura catech. 3. Mystagogica, pag. 527. unde nonnulla exscripsimus supra cap. 2. Præterea, quæ apertissima sunt, & eo loci producta, tradit Cyrillus nos chrismate inungi, ut induti thoracem justitiæ fortiter adversus insidias diaboli consistamus. Addit nos sacro unguento perunctos facilius custodire donum fidei intemeratum & impollutum. Eucherius Lugdunensis Episcopus, qui juxta Trithemium floruit an. 350. hom. in die Pentecostes habet ad litteram totum prælaudatum Caput, *Spiritus sanctus*, de Consecrat. dist. 5. ut merito suspiceris, hinc, non ex supposita Melchiadis Epistola fuisse depromptum. Adis Bibl. PP. paginam 649. sexti Voluminis. III. Idem tradidere quide Ecclesiasticis Officiis, ritibusque pertractarunt. Isidorus lib. 2. cap. 25. *Ideo, inquit, post lavacrum unguimur, ut Christi nomine censeamur*. Rabanus Maurus lib. 1. cap. 30. ait : *Novissime autem a summo Sacerdote per impositionem manus Paraclitus traditur, ut roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis idem, quod ipse in baptismo consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ*. Ad di potest Joannes Stephanus Duranti lib. 1. cap. 20. num. 15. Sacramentale Ambrosianum pag. 51. præcipit, ut confirmandis explicentur quæ ad Spiritus sancti septem dona pertinent, quorum collatio est hujus sacramenti præcipuus effectus; revocatque ad memoriam verba Ambrosii lib. 3. cap. 2. num. 8. *Sequitur spiritale signaculum, quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad invocationem Sacerdotis Spiritus sanctus infunditur, Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilii atque virtutis, Spiritus cognitionis, atque pietatis, Spiritus sancti timoris : septem quasi virtutes Spiritus*. Vide caput, *Accepisti mysterium*, de Consecrat. dist. 4. n. 90. Hinc Nat. Alexander lib. 2. Theol. Moral. & Dogmat. cap. 3. art. 2. agens de Gratia Confirmationis diffuse pertractat de septem donis Spiritus sancti. Quemadmodum per Sacramentum baptismatis regeneramur in Christo, & quasi modo geniti lacte potamur, præstatque nobis regenerationis gratia, ut quasi nobis ipsis vivamus, nullam cum exteris actionem liberam exercentes : ita per sacramentum Confirmationis perficimur, & quasi adulti ætate agimus communem vitam, periculis undique circumsepti. Congruum est ergo, ut quemadmodum per baptismum recipimus gratiam generationis spiritualis, per quam vivificamur in Christo; ita per sacramentum Confirmationis perficiamur, ut in communis vi-

Berti Theol. Tom. VII.

tæ conflictu viriliter, & tanquam Christi milites dimicemus. Utitur autem consimili ratiocinatione S. Thomas 3. p. q. 72. art. 5. & 7. & Catechismus Romanus part. 2. cap. 3. n. 20.

T H E S I S I I I.

Gratia, quæ sacramenti Confirmationis effectus est, connotative differt a gratia baptismali, eaque non absolute, sed tantum comparative est perfectior. Prima pars constat, cum enim hæc gratia perficiat, consummetque gratiam baptismatis, necessum non est aliud intrinsecum discrimen inter unam & alteram constituere, nisi illud, quod Scholæ appellant differre secundum magis, & minus; maxime quod sententia nostra gratia sanctificans est quidem inhærens qualitas, & superaddita animæ habitudo, sed non entitas recondita inter Aristotelicas categorias. Immo & S. Thomas 3. p. q. 72. art. 7. ad 3. necnon S. Bonavent. in iv. dist. 7. art. 2. q. 2. videntur huic sententiæ subscribere, dum ille ait, gratiam sacramentalem addere supra gratiam gratum facientem aliquid effectivum specialis effectus, ad quod ordinatur sacramentum: alter vero inquit: In sacramentali gratia & est gratia gratum faciens, & effectus specialis quem habet virtute sacramenti: & in quantum gratum faciens una est; sed ratione effectuum distinguuntur. At recte scribunt hæc duo scholarum lumina statuendam esse distinctionem, ratione effectuum, sive connotativam, nam gratia baptismatis delet originale peccatum, vitamque tribuit spiritalem; & gratia Confirmationis vires adauget, & habet effectum alium a virtute baptismi, scilicet, inquit eo loci Bonaventura, ablationem pusillanimitatis. Consequitur ex hac doctrina gratiam Confirmationis non esse absolute perfectiorem gratia baptismatis, cum longe majus sit spiritualiter regenerari, quam confirmari & perfici; sed eatenus nonnulli Theologi ac Patres confirmatricem gratiam prætulerunt baptismali, quatenus hac præsupposita melius est, si homo reddatur robustus ac fortis, quam si vivat infirmus atque imbecillis. Quare minime probo doctrinam illorum Theologorum, qui hac prætermissa comparatione, absolute pronuntiant gratiam, quæ in Confirmatione confertur, perfectiorem esse illa, quam producit baptismus: proptereaquod Apostoli fuerint in die Pentecostes donis præstantioribus cumulati, aut confirmatio per digniorem ministrum, nempe Episcopum, conferatur. Idem quidam viri docti, & exercitatissimi affirmant, quibus & concinit Fredericus Gavardi tom. vi. pag. 238. Verum arderet mihi plurimum Seraphicus Doctor præcitata quæstione hæc scribens: *Quando ergo fit comparatio harum gratiarum, potest fieri dupliciter. Uno modo cum præsuppositione: & sic omnino ma-*

jor

ior est gratia Confirmationis, quam baptismalis; sicut bene & perfecte vivere melius est quam vivere, quia hoc addit ad illud & complet. Si autem intelligatur precise, ut scilicet hæc gratia quæ additur sit major, vel minor, dicendum sine dubio quod non est tantæ efficacæ, ut patet; quia vivificare mortuum major gratia est & potentia, quam jam vivificatum sanare, vel fortificare, precise loquendo. Sed cum præsuppositione majus est esse vivum & sanum, quam vivum tantum. Hætenus S. Bonaventura.

THESIS IV.

Hæreticis resipiscentibus sacramentum Confirmationis non confert absque penitentia, vel contritione, primam gratiam. Statuimus positionem hanc adversus Morinum, asserentem cit. cap. 11. n. 8. hæretico, dum impositione manuum præmissa hæreseos anathematizatione in Ecclesiam admittitur, gratiam primam conferri. In qua assertionem non uno ex capite labitur vir præclarus. Principio supponit impositionem manuum, qua admittebantur hæretici, esse Confirmationis sacramentum, quod falsum esse ostendemus paullo infra: quamquam, etsi Sacramentum foret, corrueret Morini hypothesis, si reponeretur e contra, præmittendam resipiscentibus exomologesim, ac penitentiam, quam nos superiori cap. num. 5. etiam ad Confirmationem necessariam diximus, si præsumatur labes mortalis culpæ. Deinde non recte Morinus num. 10. & sequentibus profert ad opinionem firmandam suam S. Thomæ, Cajetani, Dominici Sotæ, Henriquez, Tanneri, aliorumque testimonia; dum asserunt interdum Confirmationem, & reliqua Sacramenta viventium, eripere a statu peccati, & justificare, modo accedens conscientiam gravium scelerum non habeat, aut bona fide reputet se contritum. Enim vero ex quo in hac hypothesis sacramenta viventium dent peccatorum remissionem, & primam gratiam, quod & nos affirmavimus lib. xxx. cap. 21. inferendum potius est, id non præstare aut in hæretico, aut in quovis peccatore, quem pupugerit conscientia patrati criminis, nisi agat penitentiam, & conteratur. Quod etiam scribit Morinus, baptismum, qui in hæreticis est inefficax, per Confirmationem revirescere, fructumque hæretica perfidia oppressum excutere, & exerere, eloquenter utique, at non veraciter dictum arbitror. Nam reviviscit quidem baptismus sublate obice, sed cum fictio veraci confessione recedit, & qui simulato animo, & cum affectu peccati tinctus fuerat, cordis conversione mutatur, ut dixi libro xxxi. cap. 21. num. 4. Nec Confirmatio facit, ut baptisate deleantur peccata, sed ut his remissis, baptizatus supercælesti for-

titudine corroboretur; immo, quoniam baptismus delet originariam labem, & peccata, quæ præcedunt spiritalem renascentiam; simulatio, & pravi animi affectio illam comitantes vi penitentiae remittuntur, non ablutione baptismatis. Atque his adnotationibus detegitur Morini allucinatio, & evanescunt singula ipsius argumenta. Porro facillimum est refutare Scriptoris hujus sententiam. Evertunt ipsam primo, quæ de gratia Confirmationis dicta sunt paullo supra, hanc nempe gratiam esse baptismalis perfectionem & augmentum, & jam regeneratos, atque spiritalem vitam agentes juvare ad pugnam, instruere armis, & viribus augere. Nisi ergo renascatur antea, & spiritalem vitam percipiat; nequit homo recipere gratiam illius Sacramenti, quod appellatur in Epistola adscripta Melchiadi, *adiumentum militie*, atque apud Amalarium Fortunatum, *sacri titulus bellatoris*. Dixi præterea consutari Morinum setiam auctoritate & testimonio Theologorum asserentium eos, qui non habent peccati conscientiam, dummodo non simulate accedant, consequi in hoc Sacramento gratiam primam, & remissionem. S. enim Thomas quæst. 72. art. vii. ad 2. so scilicet loco, quem laudat Morinus inquit: *Sicut ex ipso nomine apparet, hoc sacramentum datur ad confirmandum quod prius invenerit, & ideo non debet dari his, qui non habent gratiam: & propter hoc sicut non datur non baptizatis, ita non debet dari adultis peccatoribus, nisi per penitentiam reparatis.* Insuper si vera sit commentatio Morini, falsum erit quod de Sacramento Penitentiae definit sess. xiv. cap. 1. Synodus Tridentina, *Sacramentum videlicet Penitentiae illud esse, quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicatur*; tum quod ait cap. 2. *Est autem hoc sacramentum Penitentiae lapsis post baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus*; & quod ibidem docet illos, quos *Christus Dominus lavacro baptismi sui corporis membra semel effecit, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non iam repetito baptismo ablui, cum id in Ecclesia Catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal (Penitentiae) tanquam reos fisci: ut per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum penitentes confugerint, possent liberari.* Quomodo enim hæc vera sunt, si per sacramentum Confirmationis absque sacramento Penitentiae suscepto in re, aut in voto, potest aliquis consequi remissionem peccatorum, quæ post baptismum patrata sunt? Numquam ergo si hæreticis resipiscentibus, si ve peccatoribus baptismis renatis aut Confirmatio, aut sacramentum aliud viventium conferet gratiam primam, nisi cum voto, aut relatione ad sacramentum Penitentiae; ut diserte adversus Morinum demonstrat Insulensis Farvacques, qui

qui de hac quaestione egit accurata & exquisita lucubratiuncula.

DE CHARACTERE CONFIRMATIONIS.

T H E S I S I.

Sacramentum Confirmationis imprimit characterem, atque iterari non potest. Quod primo demonstratur ex Epistola Pauli ad Corinthios 2. cap. 1. ubi ait: *Qui unxit nos Deus, & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*: de quo loco plura volum. III. pag. 238. ubi ostendimus vim & significationem Græci verbi, σφραγίζειν, quod idem est, ac impresso sigillo insignire, sive Patres, sive etiam profani scriptores consulantur. Deinde traditione stabilitur hæc thesis. Auctor enim Constitut. Apost. lib. III. cap. 16. inquit, *Cum decenti gravitate collatio sigilli infragilis, paragatur, σφραγιζόμενος, ἡ μετέδοσις τῆς ἀδραμεῖς σφραγίδος γένηται*: quæ verba accipienda de Confirmatione scribunt Estius in IV. dist. VII. §. 15. & Basilii Pontici p. 12. cap. 7. idque ego demonstro ex verbis immediate proximis, *Et postea Episcopus baptizatos ungit chrismate, Καὶ μετὰ τὸν ὁ ἐπίσκοπος χρίσει αὐτοὺς βαπτισθέντες τῷ μύρρῳ*. Vide PP. Apostol. tom. I. p. 288. Tertullianus de Præscript. cap. 40. dum scribit diabolum æmulanter affectare sacramenta Christi, ideoque *signare in frontibus milites suos*, sed attemperare mysteriis idololatriæ rerum divinarum instrumenta, non effecta sacramentorum, ostendit hæc non solum in frontibus, verum etiam in corde consignare milites Christi. Cyprianus epist. 73. ad Jubajanum pag. 281. docet ideo baptizatos confirmari, ut *Spiritum sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur*. Auctor etiam serm. de Ablutione pedum in Append. Cypriani pag. ciii. argumento ex natura consecrationis deprompto demonstrat hoc sacramentum non posse iterari. S. Ambrosius lib. 3. de Sacram. cap. 2. laudatus paullo supra, & relatus in c. *Accepisti*, de Consecrat. dist. IV. Confirmationem pariter appellat *spirituale signaculum*. S. P. Augustinus lib. 2. contra lit. Petil. cap. 104. ipsam Confirmationem comparat baptismi, eamque permanere docet in hominibus pessimis, quod de characterem tantum accipi potest: & serm. de Cataclysmo, quem tamen PP. S. Mauri tom. VI. pag. 598. opinantur esse addititium, comparans baptizatum navi tempestate procellisque jactatæ, *Baptizatus es*, inquit, *signatus regio characterem, &c.* Theodoretus in Cantica Sacramentum hoc appellat *sigillum, notamque regiam*, ut vidimus capite hujus libri secundo. Accedunt definitiones Ecclesiæ. Etenim Gregorius Magnus lib. XIV. Epist. 17. alias 32 ad Fe-

licem Episcopum Messanensem, vetat ne baptismus, aut Confirmatio repetatur. Idem definit Gregorius II. Epist. ad Bonifacium, unde Gratianus conflavit cap. *De Homine*, de Consecrat. dist. V. num. 9. Haud secus Innoc. III. in cap. *Pastoralis*, Extra de Sacram. non iterandis. Concilium pariter Toletanum VIII. an. 657. cap. 7. *Sanctum Chrisma Collatum*, inquit, *& altaris honor avelli nequeunt*. Ita Concilium Cabillonense II. an. 813. atque his vetustius Tarraconense an. 490. laudatum cit. §. 15. ab Estio, quam tamen Synodum vereor ne sit fictitia, cum prima Synodus Tarraconensis celebrata sit an. 516. sedente Hermilda. Florentinum Generale in decreto Unionis, *Intra sacramenta*, inquit, *tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, idest spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile*. Tridentinum denique sess. VII. can. 9. *Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale, & indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit*. Postremo Theologi suas etiam rationes addunt, scilicet, quod Sacramentum istud consecratur per modum consecrationis, & semel consecrata talia permaneant, quam rationem urget Magister in IV. dist. 7. Estius in eadem distinctionem, alique passim. Videtur hæc ratio inniti iis, quæ scribit præcit. Auctor serm. de Ablut. pedum. *Semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere*, ob quam rationem & S. P. libro 2. contra Epist. Parmen. cap. 17. probat non posse in Ecclesia baptismum & ordinem iterari: *Quod indubitanter* (ait in fine distinctionis Magister) *etiam de Confirmatione tenendum est*.

Verum tamen est, eum, qui Confirmationem iterum reciperet, aut conferret, complurium sententia non fieri irregularem, quemadmodum fit repetens baptismum; propterea quod irregularitas contrahatur duntaxat in casibus jure expressis, atque poenæ sint potius restringendæ, quam ampliandæ. Legi potest Sylvius in articulum 5. quæst. 72. III. Partis, ubi etiam præter recentiores laudat Scotum, Petrum de Aliaco, Paludanum, & Dominicum Soto.

T H E S I S II.

Ritus, quo olim hæretici recipiebantur in Ecclesiam, non erat repetitio sacramenti Confirmationis. Diximus cap. 1. hujus libri redeuntes ad Ecclesiam hæreticos fuisse receptos aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola fidei professione, recitatis verbis Gregorii Magni ex Epist. 67. libri XI. Diximus præterea in Occidentali Ecclesia Arianos receptos impositione ma-

nus, in Orientali autem unctione chrismatis, immo & hanc unctionem aliquando adhibitam in quibusdam Ecclesiis Occidentalibus, Galliarum præsertim, atque Hispaniarum. Videndum est ergo an reciperentur per Sacramentum Confirmationis, adeo, ut hæc iterum conferretur. Ac primo advertas difficultatem nullam esse de hæreticis invalide baptizatis, inter quos lib. xxxi. cap. 8. connumeravimus non solum Bonosiacos, Cataphrygas, & Montanistas, verum etiam Eunomianos & Aetianos, necnon Arianos Gothos: quos propterea resipiscences iterum baptizari, & confirmari oportebat. Nulla pariter occurrit difficultas de iis, qui baptizati quidem, at non confirmati fuerant, ut de Novatianis scripserunt Pacianus, qui obiit sub Theodosio seniore anno 380. Epistola ad Sympronianum, quæ extat tom. iv. Bibl. PP. pag. 309. ac Theodoretus denatus anno 460. lib. 3. hæret. fabul. cap. 5. tom. iv. pag. 230. editionis Sirmondianæ. Ergo de hæreticis & baptizatis, & confirmatis procedit quæstio. Ac hæreticos omnes promiscue receptos impositione manus *confirmatoria* contendit Sirmon. in Antirrhethico 2. cap. 5. idem affirmant de hæreticis baptizatis, & confirmatis in hæresi, non autem de baptizatis & confirmatis in Ecclesia Catholica priusquam in hæresim laberentur, Maldonatus qu. 1. de Confirmat. Morinus lib. ix. de Pœnit. cap. 7. quem tamen Continuator Witalii pag. 554. ait sententiam mutasse, & Anronius Augustinus in Epitome Juris Pontif. lib. 23. ait 8. Communior tamen, & vera sententia est, hæreticorum neminem jam baptizatum & confirmatum, sive in hæresi, sive in Ecclesia, reformatum receptumque fuisse per Sacramentum Confirmationis, adeo, ut impositio manus, aut chrismatio adhibita in hujusmodi hæreticorum receptione, ceremonia quædam fuerit, non Sacramenti hujus receptio. Quam utique sententiam præter Bellarminum, Arcudium, & Petrum Aurelium Sirmondi adversarium, propugnant ex Theologis ætati nostræ proximioribus Christianus Lupus ad canonem v. i. Constantino-polit. tom. 2. pag. 246. & sequentibus, Franciscus Farvacques de Confirmat. cap. 1. quæst. 4. Juenin. qu. 7. cap. 1. art. 2. Tournely q. iv. art. 2. conc. 2. L'Hermenier tom. 1. de Sacram. pag. 349. Cardinalis Gotti qu. 2. dub. 3. & qu. 3. dub. 2. Benedictus A. M. Canali lib. 3. de Sacrament. quæst. 1. cap. 5. Auctor Op. de Re Sacrament. lib. 3. cap. 5. alique quamplurimi.

Suadetur propositio 1. quoniam Stephanus Papa in celebri suo decreto adversus Rebaptizantes ait: *Si ergo a quacumque hæresi venerit, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiam.* Impositio autem manus in pœnitentiam est *reconciliatrix*, non autem *confirmatoria*: quod constat tum ex signifi-

catione verborum, tum ex Epistolis Cypriani, & testimoniis Augustini producendis thesi sequenti. Nec audiendus est Joannes Morinus, qui libro ix. de Pœnit. cap. 7. num. 13. scribit Stephanum contendisse, ut hæretici reciperentur per manus impositionem *in Spiritum sanctum*, non *in pœnitentiam*; sanctus enim Cyprianus Epistola 74. semel, iterumque repetens decretum Stephani, legit ut nuper productum est: idque non diffitetur Morinus eodem cap. num. 12. Præterea ex Morini, aliorumque confessione baptizati in Ecclesia recipiebantur per impositionem manus reconciliatricem, quoniam Cyprianus Epist. 71. & 74. Crescens a Circa, alique a Cypriani partibus, apud Augustinum lib. vi. de Baptis. cap. 15. atque ipsemet Augustinus eodem Opere lib. 111. cap. 11. affirmant hujusmodi hæreticos recipi per impositionem manuum *in pœnitentiam*. At idem affirmandum est de baptizatis in hæresi, cum Innocentius I. epist. 18. scribat, *Arianos baptizatos in hæresi suscipi in Ecclesia per manus impositionem sub imagine pœnitentiæ*, atque idem asserat de hæreticis omnibus Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, & Augustinus lib. v. de Baptismate cap. 23. Igitur si baptizati in Ecclesia excipiebantur impositione manus reconciliatrice, admittebantur ea pariter ratione baptizati extra Ecclesiam. III. Donatistæ schismatici & ab Ecclesia divulsi non recipiebantur impositione manus *confirmatoria*, siquidem Catholici tam baptismum, quam Confirmationis sacramentum collatum a Donatistis ratum, validumque putabant; cum sit utriusque Sacramenti eadem ratio, nec ministrantium fides det efficientiam, aut auferat Christi lavacro, vel oleo. Testis est Optatus Milevitanus lib. vii. contra Parmenianum numer. 4. testis Augustinus lib. 2. contra lit. Petilianum cap. 104. testis Alcinus Avitus Vienneſis Episcopus epist. 24. ad Stephanum Lugdunensem. Iovenimus ergo baptizatos extra Ecclesiam, nec tamen receptos impositione manus *confirmatoria*. Ea propter manus impositio adhibita in recipiendis hæreticis appellatur *reconciliatio* in libro Pontificali, ubi agitur de Eusebio Papa, in perantiquo Breviario fidei contra Arianos edito a Sirmondo pag. 131. in litteris Rufini ad Macarium, ceterisque illustribus monumentis ab eximio Lupo collectis. IV. Abierunt in sententiam oppositam docti viri, propterea quod constat ex veterum monumentis imponendam manum redeuntibus ab hæresi, ut accipiant *Spiritum sanctum*. Ita canon 8. Concilii 1. Arelat. Siricius Papa epist. 1. ad Himerium Tarraconensem, Innocentius Epist. 22. Leo Magnus Epist. 135. alias 37. & Vigilius epist. 2. ad Eutherium, quæ omnia collegit ex Morino pag. 629. de Pœnit. eruditus ævi nostri Theologus,

logus. At hæc, aliaque id genus plura de sola impositione manus in pœnitentiam accipienda sunt. Corruunt ergo sententiæ oppositæ fundamenta. Minorem probo hac ratiocinatione. Est sententia Augustini libro 3. de baptismo cap. 13. num. 18. Baptismus apud hæreticos non operari remissionem peccatorum, propter discordiæ fœditatem, & dissensionis iniquitatem; ac tum valere, cum ad Ecclesiæ pacem venerint, quoniam idem baptismus, qui propter discordiam foris operabatur mortem, propter pacem intus operatur salutem. Ideo ergo per reconciliationem hæretici accipiunt peccatorum remissionem, ut docuerat idem Augustinus lib. 1. ejusdem Operis cap. 12. num. 18. Quia ipsa reconciliatione, ac pace præstatur, ut ad remissionem peccatorum in unitate jam prodesse incipiat sacramentum, quod acceptum in schismate prodesse non poterat. Atque hæc est quoque doctrina S. Thomæ 3. p. q. 69. art. 10. calculis Theologorum omnium firmata. Ita nunc allucinationem adversariorum detegimus. Impositio manuum, qua recipiebantur hæretici, non conferebat Spiritum sanctum & remissionem peccatorum vi sua, ac per se, ut faciunt sacramenta, sed ratione unionis & pacis, per quam sacramenta jam suscepta incipiebant prodesse, cum in separatione & discordia mortem, non gratiam operarentur. Non erat ergo illa manus impositio sacramentum Confirmationis. Hinc Siricius explicans citata Epistola quid præstaret resipiscentibus hæreticis impositio manus Episcoporum, *Episcopalis manus impositione, inquit, Catholicorum conventui sociamus*. Innocentius I. epist. 22. cap. 3. ait, ab hæreticis ordinatos vulneratum per illam manus impositionem habere caput, decernitque, ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse. Tum cap. iv. de baptizatis in hæresi, inquit, *Nostre vero lex est Ecclesiæ, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem, vel exiguum subrogare*. Capite autem 5. *At vero hi, qui a Catholica fide ad hæresim transierunt, quos non aliter oportet nisi per pœnitentiam suscipi, apud vos non solum pœnitentiam non agunt, verum etiam honore cumulantur*. Non apparet his in locis discrimen, quod Morinus num. 8. alique post Morinum confinxere, primi generis hæreticos per impositionem manus confirmatoriam, ceteros per solam pœnitentiam fuisse receptos. Minime; imposine enim manuum primi hæretici recipiebant communionem laicam, idest, nullo frui poterant clericatus honore; cum baptizati in Ecclesia & transeuntes ad hæresim, si revertentes longa pœnitentia abolevisent crimen apostasiæ, suscipere possent dignitatem Ecclesiasticæ ordinationis.

Atque id legenti Innocentianam Epistolam erit perspicuum. Idem sensus est S. Leonis scribentis ad Episcopum Ravennatem, *Si ab hæreticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus sacramentum regenerationis iteretur: sed hoc tantum quod ibi defuit conferatur, ut per Episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur*. Quo sane in loco virtus Spiritus sancti est effectus baptismi, videlicet gratia, quam reconciliatus consequitur per impositionem manus, quatenus per hanc unitur Ecclesiæ. Quid enim est illud, quod defuit in baptismo collato ab hæreticis, nisi unitas Ecclesiæ, extra quam sacramentum regenerationis non potest prodesse? Nam si defuit etiam Confirmatio, jam hæc non repetitur; neque, hoc etiam dato, adversariis suffragatur auctoritas Magni Leonis. Vigilius denique in Epistola ad Euthesium cap. 3. asserit tantum, rebaptizatos ab Arianis reconciliari, non per illam impositionem manus, quæ per invocationem sancti Spiritus operatur, sed per illam, quæ pœnitentiæ fructus acquiritur, & sanctæ communionis restitutio perficitur. Diversa ratione reconciliari hæreticos baptizatos in hæresi nec Vigilius asserit, nec veligium est aliquod, unde istud conjicias. Ex quibus omnibus habes, impositionem manus in hæreticis ad fidem conversis contulisse Spiritum sanctum ratione unionis Ecclesiæ, non efficientia repetitæ Confirmationis. Absolvamus argumentationes istas apertissimo Augustini testimonio, quo utitur Thomas Valdensis contra Armacanum, de Sacrament. Confirm. cap. 15. & adversus Morinum Farvacquesius quæst. iv. §. 5. *Manus autem impositio, si non adhiberetur ab hæresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse iudicaretur; propter caritatis autem copulationem, quod est maximum donum Spiritus sancti, sine quo non valent ad salutem quæcunque alia sancta in homine fuerint, manus hæreticis correctis imponitur*. Ita Augustinus lib. v. de Baptismo cap. 22. num. 33.

Diluenda remanent pro sententia opposita quæ sequuntur. I. Canone viii. Nicænæ Synodi statuitur, ut Cathari, idest, Novatiani recipiantur impositione manus. II. Septimo Concilii primi Constantinopolitani legitur: *Arianos quidem & Macedonianos, & Sabbatianos, & Novatianos, qui dicunt seipsos Catharos, & Aristeros, hoc est mundos vel sinistros, Tessaradecatitas, sive Tetraditas, & Apollinaristas recipimus, dantes quidem libellos, & omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit, ut sancta Dei Catholica, & Apostolica Ecclesia, & signatos, sive unctos primum sancto chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures; & signantes dicimus, Signaculum doni Spiritus sancti*. Quo in canone ob expressam Confirmationis m. & am
-for-

Formam apertum est non de ceremonia pertrahari, sed de vero, proprioque sacramento. III. Basilii Magnus in Epistola Canonica ad Amphilochoium, num. 1. ait: *Omni ratione statuatur, ut qui ex hæreticorum baptismo ad nos accedunt, chrismantur a fidelibus, & sic mysteriis participant.* IV. In Euchologio Græcorum edito a Jacobo Goario habetur *Reconciliatio* redeuntium ad Ecclesiam conscripta a sancto Methodio martyre; ex qua constat recipiendos hæreticos cum unctione chrismatis, & prolatione verborum, *Signaculum doni Spiritus sancti.* Fertur quoque eandem reconciliationis praxim apud Græcos etiamnum obtinere. Quod si respondeas hanc verborum formulam diversam esse ab ea, quæ præscribitur pro neophytis confirmandis, non sensu tantum & scopo, sed tenore ipso verborum; ut inquit perpolitus Auctor librorum de Re Sacram. tom. 1. pag. 332. jure meritoque repones, annon idem præclarus scriptor laudat eo loci Euchologium Barberinum, Cryptoferratense, & Parisiense Regium, recitatque illa Euchologii verba; *Et ungit eum unguento, sicut & recens illuminatos, baptizatos, eandem super illum formulam proferens, Signaculum doni Spiritus sancti?* Annon hæc est formula Confirmationis, ut ostendimus cap. vi. prop. 3. & præcitatus Auctor docuerat pag. 324. Quomodo ergo pro reconciliandis, & pro confirmandis formulæ traduntur diversissimæ tenore ipso verborum?

Ad objectionem priori loco positam constat responsio ex cap. 2. prop. 2. ubi plura de Nicæni canonis sensu: sat est modo, si repetamus nullam eo in canone commemorari impositionem manus confirmatricem. Ad alteram ex canone Constantinopolitano petitam, respondet Christianus Lupus pag. 252. verba, *Signaculum doni Spiritus sancti*, non esse Sacramenti Confirmationis formulam, & antiquissimos Græcorum solam frontem tribus vicibus, non membra singula perunxisse, ideoque non agi eo loci de unctione Sacramentali. Verum quod tradit de forma, a nobis est refutatum, assertumque ab eodem præstantissimo viro castigatissima moderatione, *Crediderim.* In unctione etiam chrismatis præcipitur in Euchologio Græcorum, ut illuminatorum frons, oculi, nares, os, auresque consignentur, pag. 360. idemque legitur apud Cyrillum Catech. 3. Mystag. pag. 524. tametsi frons dicatur prius inungenda, quam partes reliquæ. Nec dubium est ullum, quin de unctione Sacramentali istic sit sermo. Respondendum itaque haud levem haberi suspicionem canonis, de quo agitur, suppositionis. Etenim *Sabbatianorum* nomen, teste Socrate lib. v. cap. 21. ^{et} Synodo Constantinopolitana posterius. In ^{phra}si etiam Arabica hujus Synodi apud

Harduinum tom. 1. Conc. pag. 818. & desideratur canon iste, & asseritur editos in eo Synodo canones tantum quatuor. Verum septimo quoque admissio, illum exponendum censemus de hæreticis non confirmatis. Novatiani siquidem, auctore Theodoro lib. 111. H. Fab. cap. 5. iis, quos baptizabant, *sanctissimum chrisma* non præbebant: *Quapropter eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, laudatissimi Patres inungi præceperunt.* διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἐκ τῆς δὲ τῆς αἰρέσεως τῷ σώματι τῆς ἐκκλησίας συναπτομένης χρίεν οἱ πάνδημοι πατέρες προσέταξαν, inquit ibidem pag. 230. Cyri Episcopus. Sabbatianorum hæresis Novatianæ furculus erat, & Balsamon utramque censet unam. Certe Sabbatium ex Judæo Christianum accessisse Novatiani, scribit citato loco pag. edit. Valesii 281. Socrates Scholasticus. Cum vero Novatiani & Sabbatiani negligerent Confirmationem; idem asserendum est de hæreticis aliis, quos canon adstringit eidem legi. Quis enim ostendet Macedonianos, ceterosque Pneumatomachos non contempsisse hoc Spiritus sancti signaculum, aut si adhibuerunt, non adulterasse præscriptam formulam, aut si hanc retinuerunt, consignatos fuisse ab Episcopis? Neque enim in illorum presbyteris præsumenda est permissio Pontificis Maximi, aut totius Orientalis Ecclesiæ consensus, qualem adstruimus in valida consignatione presbyterorum Græcorum. Undique ergo secunda objectio flaccescit. In tertia non immorabor, quoniam adversariis suadendum est, si demonstrare velint locutum Basilium de unctione sacramentali: quamvis inverisimile non sit, aut existimasse illum invalida sacramenta data extra Ecclesiam; aut instituisse sermonem de nondum confirmatis: quod postremum ob diversam rationem, qua Basilii loquitur de baptismo, & de unctione, censet, in Concordia pag. 102. Petrus Arcudius. Ad IV. Arcudius ipse respondet, (hæsitans tamen ac dubitans) Methodium illum non esse sanctissimum virum a Photio circa annum 840. vehementer vexatum, sed Methodium schismaticum, qui vixit sæculo xii. Addit nihil de forma reperiri in MS. Cryptæ ferratæ a se perlecto, neque in Exemplaribus aliis, testes appellans Joannem Matthæum Caryophilum Cydonium, aliosque Græcorum. Falli Arcudium putat Goarius in Notis pag. 886. ductus antiquorum Codicum auctoritate; & Goario subscribunt Possevinus, Gesnerus, Aubertus Miræus, Philippus Labbeus. Potest hoc dissidium componi, si dicas Euchologium a Methodio seniore (non tamen a Methodio Patarense, sed Constantinopolitano) exaratum; superadditam tamen formulam, quæ in MSS. compluribus desideratur. Sane Baronius, ad quem Goarius provocat, ad annum 842. numer. 21. hunc recitat Me-

Methodii canonem : Si puer quidem comprehensus fuerit, seu metu, seu ignorantia, & inscitia, is propitiationis preces septem diebus accipiat, & octavo die lavetur, & a lavacro linteo accinctus chrismate inungatur, ut solent inungi qui baptizantur, & ferat vestes novas, secundum ordinem illorum, qui illuminantur. Et infra de adolescentibus, ac de senibus, Laventur, & ungantur secundum priorem constitutionem. Hinc proculdubio non apparet forma Confirmationis: immo sicut lavacrum, de quo Methodius, est quædam similitudo baptismatis, non baptismus; ita unctio est imago Confirmationis, non Confirmatio. Quare Methodium accipiendum de cerimonia, per quam lapsi iterum unirentur Ecclesiæ, eisque representaretur effectus sacramenti, a cuius gratia exciderant, docent Theologi bene multi. Idem affirmandum, si in reconciliatione illa pronuntiata fuerint verba, *Signaculum doni Spiritus sancti*. Quamvis enim si adhibeantur materia & forma cum debita intentione, perficiatur sacramentum; attamen si a circumstantiis, ab intentione ministri, & ab adiunctis precationibus verborum formula determinetur ad alium effectum, præsertim si ambigua sit, diversumque patiat sensum, qualis est præsens formula; sacramentum nequaquam administratur. Itaque in Reconciliatione a Methodio conscripta, si pronuntiaretur, si non, *Signaculum doni Spiritus sancti*, non iterabatur Confirmatio. Nam si non pronuntiabatur, deerat forma, pars scilicet sacramenti essentialis: si proferebatur autem, quoniam etiam unio, & Catholicæ Ecclesiæ communicatio est *maximum donum Spiritus sancti*, ut inquit Augustinus lib. III. de Baptis. cap. 13. & lib. V. cap. 23. atque donum istiusmodi conferebant sacerdotes reconciliatis hæreticis; ideo in tali circumstantia sacramentum minime perficiebatur. Idque magis manifestum est, si perpendatur oratio tunc recitata: qua priusquam fieret unctio, ita sacerdos orabat, *Ut salutaris baptismatis scintilla in eius anima insidens, et relicta aura gratiæ, ventilata spiritaliter rursus accendatur, & impressum sigillum in ejus corde & cogitationibus, per crucis Christi tui signationem, per spem in te, & veritatis agnitionem evidentius appareat*. Vide Euchologium Goarii pag. 878. Atque hæc responsio etiam objectionibus aliis potest aptari. Persistit hac ratione quod scribunt memoratus Auctor de Re Sacrament. Farvacques noster, Goarius ipse, & alii permulti, intelligendum Methodium de unctione reconciliatoria, pœnitentiali, & per quam sacramentum jam susceptum, sublato impedimento erroris, et fœditate discordiæ, vim exereret suam: quod explicare etiam conantur exemplis religiosorum vota sua renovantium, conjugatorum recurrente Jubilæo iterum contrahentium, & ordinationum

Episcopi schismatici, vel hæretici; quamvis istorum exemplorum aliqua non videantur ad rem; aliqua etiam eadem laborent difficultate.

T H E S I S III.

Neque Augustinus, neque Cyprianus affirmaverunt reconciliandos venientes ab hæresi per iteratum sacramentum Confirmationis. Ac primo quantum spectat ad Augustinum, id evincitur ex dictis Thesi superiori: nam S. Pater lib. V. de Baptis. cap. 23. scribit manum imponi correctis hæreticis, propter caritatis copulationem, quod est maximum donum Spiritus sancti. Existimat ergo per illam manus impositionem hæreticos copulari Ecclesiæ, ut separatione sublata vim suam exerant sacramenta foris suscepta. Præterea fatentur adversarii (Morinus saltem, & Maldonatus) baptizatos in Ecclesia priusquam declinarent in hæresim, receptos per manus impositionem in pœnitentiam, idque Stephano concessisse Rebaptizantes, cum hi tantum sacramenta repetenda contenderent in baptizatis in hæresi. Atque id manifestum est ex litteris Cypriani mox producendis. Quare Augustinus lib. 3. de Bapt. cap. XI. numer. 16. ait: *Hoc enim ipse etiam Cyprianus cum ceteris statuit, si ab hæresibus redirent ad Ecclesiam quicumque fuerant in ea baptizati, non iam per baptismum, sed per pœnitentiam reciperentur; unde constat eos non posse admittere recedentes, quod non recipiunt remeantes*. Consensisse Cypriano Crescentem a Cirta, Cassium a Macomadibus, aliosque Patres Synodi Carthaginensis, celebratæ cura & auctoritate Cypriani, constat ex eodem Opere Augustini lib. VI. cap. 15. & 19. Atqui S. Pater in universo illo Opere demonstrat eandem rationem habendam esse de baptizatis in Ecclesia, & de baptizatis in hæresi, probatque integra in utriusque permanere sacramenta. Igitur credidit utrosque reconciliandos per solam manus impositionem in pœnitentiam. Insuper quod Augustinus affirmavit de baptismo, validum hunc esse extra Ecclesiam collatum, idem asseruit de Confirmatione, revincens Petilianum sacramentum chrismatis datum ab hæreticis repudiantem, ut patet ex lib. 2. contra literas Petilianæ cap. 104. num. 239. Quemadmodum ergo baptismus ita Confirmatio nunquam juxta Augustini doctrinam est iteranda. Rursus movet adversarios quod scribit Augustinus lib. III. de Bapt. cap. 16. *Manus autem impositio non sicut baptismus repeti non potest; unde inferunt; Igitur per Augustinum repetitur Confirmatio. Sed inepta, & illegitima consecutio; siquidem demonstrandum est, quod negamus, hanc manus impositionem esse sacramentum Confirmationis. Negamus, inquam, id, & pernegamus; primum quia*

quia ex Augustino Confirmatio nequit repeti : impositio itaque manus, quæ potest iterari, non est Confirmatio. Deinde statim de illa manus impositione subjicit S. Pater, *Quid est aliud, nisi oratio super hominem?* Affirmat ergo, quod repeti possit, quoniam non est sacrosanctum signaculum permanens in desertoribus, & imprimens characterem, cujusmodi est *sacramentum chrismatis*; sed oratio, quam Episcopi fundebant imponendo manum *substratis*. Ad hæc lib. v. cap. 20. num. 28. aperte Augustinus sacramentum Confirmationis distinguit *ab impositione manus*; & cap. 23. numer. 32. huic impositioni manus tribuit reconciliationis, & gratiæ vim, *propter caritatis copulationem*: immo eodem cap. 16. scripserat per manus impositionem dari Spiritum sanctum, *quia caritatem non habent qui ab Ecclesiæ communionem præcisi sunt*; ii autem, quibus manus imponitur, Spiritus sanctus invisibiliter & latenter confertur, *propter vinculum pacis*. Neque probant oppositum Augustini verba, eodem capite affirmantis nunc eos, quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, linguis repente non loqui. Non enim sensus horum verborum est comparandam esse undeque impositionem manus *reconciliatoriam* impositioni manus Apostolorum *confirmatorie*, ut adversarii nugantur. Sensus est, impositione manus *reconciliatoria* dari Spiritum sanctum *latenter propter vinculum pacis*: quemadmodum Apostoli impositione manus *Sacramentali* dabant *invisibiliter* Spiritum sanctum ad animi firmitudinem, & *visibiliter* ad commendationem rudis fidei, & Ecclesiæ primordia dilatanda, ceterum impositionem manus *reconciliatoriam* nihil esse aliud, quam *orationem super hominem*, & in hac esse cooperationem Spiritus, & donum caritatis & pacis; cum in impositione manus Apostolorum esset *Sacramentum* imprimens characterem, quod habere etiam Simon magus potuit. Refutantur itaque adversarii tum ex aliis Augustini locis, cum ex præcitato cap. 16. lib. 3. de Baptismo, ex quo petunt erroris sui patrocinium.

Veniamus ad Cyprianum. Hunc putant quidam existimasse, quod venientes ab hæresi, & foris baptizati reciperentur per impositionem manus *confirmatoriam*; quoniam in Epistola ad Jubajanum pag. 280. & 285. novæ edit. pugnat cum Catholicis, demonstratque iterandum esse baptismum ex quo ipsi Catholici universim iterent Confirmationem. Quod si secundum *pravam fidem* (inquit) baptizari aliquis foris, & remissionem peccatorum consequi potuit; secundum eandem fidem consequi Spiritum sanctum potuit, & non est necesse venienti manum imponi, ut Spiritum sanctum consequatur, & signetur. Præterea in eadem Epistola, necnon in Epist. ad Steph.

pag. 275. ait tunc redeuntes ad Ecclesiam sanctificari, *si utroque sacramento nascentur*, idemque affirmat in Concilio Carthaginiensi Nemesianus a Tubulis, alias Tubunis. Adde quod nisi Cyprianus explicetur de sacramento Confirmationis, arripient iterum ansam hæretici, & contendunt *impositionem manus*, de qua S. Martyr, puram putam ceremoniam esse, neque ab eo admitti chrismatis sacramentum.

Complures ad hæc respondent, Cyprianum utique existimasse sicuti baptismum, ita Confirmationem hæreticorum esse irritam, atque errori addendo errorem, idest, putando in Catholica recipi hæreticos omnes per iteratum Confirmationis sacramentum, hoc telo adversus Catholicos *ad hominem*, ut inquiunt, decertasse. Iteranda est Confirmatio data ab hæreticis, ergo & illorum baptismus: hanc tamen pugnandi rationem falsæ suppositioni esse innixam. Verum, etsi forte Cyprianus idem iudicium tulerit de Confirmatione, ac de baptismo, & utrumque sacramentum apud hæreticos nullum crediderit, quod ego non ibo inficias; nihilominus falsum est loqui illum de Sacramento Confirmationis, ubi pertractat de hæreticis recipiendis. Quod ut palam fiat, animadvertite in hoc decēptum Cyprianum, quod crederet sententiam esse Stephani baptizatos ab hæreticis renasci, induere Christum, & remissionem consequi peccatorum. Quod nos Volum. vi. pag. 296. apertissime demonstravimus, & ni fallor, ex locis quoque nuper productis evincitur. Hac sola annotatione facilius, quam alii faciant, hunc solvam nodum. Ergo in Epistola ad Jubajanum verborum Cypriani sensus est: Si tincti ab hæreticis consequuntur peccatorum remissionem, quare redeuntes ad Catholicam expiantur impositione manus, ut sanctificentur? Numquid potest haberi absque Spiritu sancto peccatorum remissio? Non consequuti fuerant in hæresi *Spiritum sanctum*; igitur neque peccatorum remissionem, ideoque nec baptismum. Quod utique Cypriani argumentum non procedit ex suppositione, quod hæretici reciperentur per impositionem manus *confirmatoriam*, sed ex suppositione quod Stephanus traderet baptizatos ab hæreticis renasci, induere Christum, & peccatorum consequi remissionem. Qua in re, ut dixi, Cyprianus sententiam Stephani non est assecutus, neque accurate distinxit inter *characterem* Sacramentorum, & gratiam. Idem aliorum testimoniorum sensus est. Probat enim in Epistola ad Jubajanum, & in altera ad Stephanum, opus esse, ut hæretici resipiscentes utroque sacramento renascantur, ex textu Evangelii, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*; ubi nihil de Confirmatione: eundemque locum urget in Synodo Carthaginiensi Nemesianus. Quare uterque ratiocinatur

natur hoc pacto: Qui baptizantur ab hæreticis, non renascuntur ex Spiritu sancto; igitur non valide baptizantur, nec renascuntur: spiritualis quippe renascentia non ex aqua sola repetenda est, sed ex aqua, & Spiritu sancto. Renasci itaque utroque sacramento, non est in sensu Cypriani, renasci Confirmatione, & baptismo; quando enim, & ubi Confirmatio appellatur renascentiæ sacramentum, seu regenerationis lavacrum? Sed est renasci aqua, & renasci Spiritu sancto: Neque enim Spiritus sine aqua operari potest, inquit, Nemefianus apud Augustinum lib. vi. de Baptismo, nec aqua sine spiritu. In qua pariter argumentatione Rebaptizantes lapsi sunt, characterem a gratia non distinguentes. Quod si adhuc contendas, ut ex utroque sacramento accipiendum in rigore verborum; potius ad baptismum, & poenitentiam, quam ad baptismum & Confirmationem, ea verba referrem. His corruunt argumenta superius posita: quorum postremum nullius est roboris; siquidem alia suppetunt adversus Dallæum, ceterosque hæreticos loca Cypriani apertissima, commonstrantia sacramentum Confirmationis: de quibus cap. 2. prop. 2. pag. 6.

At, inquis, unde constat Cyprianum non urgere sua in Stephanum argumenta ex suppositione, quod juberet Romanus Pontifex ut reconciliarentur hæretici per iteratam Confirmationem? Respondeo id constare ex ipso Cypriano, nec non ex adversariorum complurium sententia. Perscribebat enim Stephanus veterum traditionem, ut venientes a quacunque hæresi, modo baptizati forent in adunata Trinitate, non repetito baptismo, reciperentur sola impositione manus in poenitentiam. At quod Stephanus universim de hæreticis pronuntiabat, hoc Cyprianus observandum esse concedebat de baptizatis in Ecclesia priusquam a fide desciscerent, contendens præter illam impositionem manus, in baptizatis apud hæreticos adhibendum iteratum baptismum. Fatebatur ergo Cyprianus redeuntes hæreticos recipi juxta veterum consuetudinem, per manus impositionem in poenitentiam. Manifestum est ratiocinium istud ex præcitatis Augustini verbis lib. iii. de Baptismo. cap. xi. atque ex ipsomet Cypriano hæc scribente in Epist. ad Quintum pag. 272. Dicunt se in hoc veterem consuetudinem sequi, quando apud veteres hæreseos prima adhuc fuerint initia, ut hi illic essent, qui de Ecclesia recedebant, & hic baptizati prius fuerant; quos tamen ad Ecclesiam revertentes, & poenitentiam agentes necesse non erat baptizare. Quod nos quoque hodie observamus, ut quos confect hic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos transisse, si postmodum peccato suo cognito, & errore digesto ad veritatem & matricem redeant, Berni Theol. Tom. VII.

satis sit in poenitentiam manum imponere; ut quia ovis fuerat, hanc ovem abalienatam & errantem in ovile suum pastor recipiat.

CONSECTARIUM.

Non erat ergo impositio manuum, qua recipiebantur hæretici baptizati in Ecclesia, diversa ab illa, qua recipiebantur baptizati in hæresi; sed utraque erat ceremonialis, reconciliatrix, poenitentialis. Hoc inter utrosque discrimen, quod baptizati in hæresi facilius veniam consequerentur, & per manus impositionem reconciliari Ecclesiæ accipiebant in ea communionem, caritatem, pacem, unitatem, atque invisibilem Spiritum sanctum: atque ita salubriter incipiebant habere sacramentum baptismatis, quod susceptum in hæresi tanto perniciosius, quanto indignius habebant. At baptizati in Ecclesia, utpote apostatae, desertotes, & qui disruperant vinculum unitatis, ante reconciliationem ad publicam poenitentiam subeundam cogebantur; & ubi primum venientes ad unitatem, statim admittebantur inter substratos, ut se Antistitem manui substernerent; redeuntibus post spontaneum lapsum, a gradu Fletus ad Audientiam, ab Audientia transeundum erat ad Substrationem, & complendum ita universum curriculum poenitentiae. Hoc insinuat Innocentius I. præcit. Epist. 22. ad Rufum Episcopum Thessalonicensem: hoc Augustinus confirmat lib. 2. adversus Cresconium cap. 16. hoc scholio in canonem vii. Constantinopolitanum demonstrat Lupus; hoc denique hujus, ac præcedentis thesisi est consecutaria conclusio.

T H E S I S IV.

Statuenda est inter characterem baptismi, & characterem Confirmationis aliqua connotativa distinctio. Nam per characterem priorem tribuitur homini regenerato potestas, quæ ad ejus vitam & salutem spectat; per hunc vero characterem potestas pertinet ad spirituale certamen: per unum confertur signaculum civium spiritualis Jerusalem; per alterum Christiani militis nota. Etsi enim quisquis baptismo initiatur, adscribitur in Christianam militiam, eique adversus hostes, quibus abrenuntiavit, pugnandum est; sacro tamen linitus chrismate, quasi militari baltheo exornatur, inungitur, constituitur athleta, ut non tantum inire valeat communia & quotidiana certamina, verum etiam difficiliora, interdum cum vitæ discrimine, & profusione sanguinis subeunda. Adeat, qui de hac re plura expetit, S. Thomam 3. p. q. 72. art. 5. & 6. Estium in iv. dist. vii. §. 16. & Basilium Pontificem.

cium part. 3. cap. 2. quippe nobis non est diutius, & obnixius huic perquisitioni incumbendum.

SCHOLION.

„ Sacramenti Confirmationis duos esse effectus,
 „ gratiam nempe Spiritus sancti, & caracte-
 „ rem, docet fides Catholica. Gratiam vero
 „ illam, non esse donum linguarum, quod im-
 „ positione manuum Apostolorum accipiebant
 „ primi Christiani, sed gratiam sanctificationis,
 „ roborisque & firmitudinis ad fidem profiten-
 „ dam atque servandam, rectissime dictum est.
 „ Donum enim illud linguarum, quod spectat
 „ ad genera gratiarum illarum, quæ gratis datæ
 „ appellantur, modo non conferri ab Episcopo
 „ consignatis ipsamet experientia demonstrat.
 „ Hujus rei causam afferunt SS. PP. præsertim
 „ Joannes Chrysostomus, & Augustinus. Istius
 „ verba producam ex Tract. 6. in Epistolam
 „ Joannis num. 10. *Primis temporibus*, inquit,
 „ *cadebat super credentes Spiritus sanctus, &*
 „ *loquebantur linguis, quas non didicerant, quo-*
 „ *modo Spiritus dabat eis pronunciare. Signa erant*
 „ *tempori opportuna; oportebat enim ita significari*
 „ *in omnibus linguis Spiritum sanctum, quia*
 „ *Evangelium Dei per omnes linguas cursurum*
 „ *erat toto orbe terrarum; Significatum est illud,*
 „ *& transit. Numquid modo quibus imponitur*
 „ *manus, ut accipiant Spiritum sanctum, hoc ex-*
 „ *pectatur, ut linguis loquantur? Aut quando im-*
 „ *posuimus manum istis infantibus, attendit unus-*
 „ *quisque vestrum, utrum linguis loquerentur?*
 „ Vide consimilia apud S. Joannem Chrysosto-
 „ mum sermone 50., in quo agit de utilitate,
 „ quæ percipitur ex lectione Scripturæ.

„ At divinam caritatem, & sanctificationis
 „ gratiam a Deo inspirari per manus Episcopi
 „ impositionem aperte S. P. Augustinus docet
 „ libro 3. de Baptismo cap. 16., ubi ait Spi-
 „ ritum sanctum dari invisibiliter, & latenter:
 „ ac pariter Chrysostomus, cujus lib. 1. de Com-
 „ punct. cordis cap. 8. hæc sunt verba: *Parti-*
 „ *cipium Spiritus sancti consecutus es, etiamsi*
 „ *non ad hoc ut signa faceres, sed quantum suf-*
 „ *ficeret ad hoc ut rectæ vitæ indulgentiam custo-*
 „ *dires.* Cetera vide hoc eodem cap. 9. tit. de
 „ Gratia, thesi prima, & 2.

„ Solet ad characterem demonstrandum, ob
 „ quem Sacramentum Confirmationis iterari non
 „ potest, afferri canon 8. de Consecrat. dist. 5.
 „ dictum est nobis, qui in pluribus editionibus
 „ Gratiani dicitur esse Concilii vi. Tarraconen-
 „ sis can. 6., atque ita etiam citatur ab Ivo-
 „ ne, & Burchardo; sed revera est canon 27.
 „ Concilii Cabillonensis celebrati in Galliis an-
 „ no 813., & extat in Capitularibus adjectis,

„ tom. 1. Baluzii. Adde iis, quæ de *Characterē*
 „ diximus paullo supra thesi 7. verba S. P. Au-
 „ gustini præcitato cap. 16. libri tertii de Ba-
 „ ptismo, *Manus autem impositio, sicut & Ba-*
 „ *ptismus repeti non potest.* Accedit demum ve-
 „ tus inscriptio, sive Epigramma de Marea
 „ apud Gruterum pag. 1177. & Henricum Va-
 „ lesium in notis ad librum 6. Hist. Eccl. En-
 „ sebii, cap. 43. pag. edit. Taurini 273.

*Tuque Sacerdotes docuisti Chrismate sancto
 Tangere bis nullum iudice posse Dea.*

„ Meminit Marea Episcopi Sozomenus libro 2.
 „ Historiæ cap. 12. necnon Martyrologium S.
 „ Romanæ Ecclesiæ x. Kalendas Maji.

C A P U T X.

*Brevi pertractans de Ritu Confirmandi, sive
 de hujus Sacramenti ceremoniis.*

NON erimus agentes de sacro Confirmandi
 Ritu nimium prolixi, cum de hoc per-
 tractarint stylo ampliori Durantus, Casalius,
 Vicecomes, Martenius, & qui de Re Sacra-
 mentaria scripsere medii ævi, ac nostræ ætatis
 Theologi. Plura etiam nos superioribus dispu-
 tationibus delibavimus, egimusque de mini-
 strantium, & confirmandorum conditione, de
 tempore quoque, & hora, necnon de chrisma-
 te, & balsamo, quo conficitur, atque de ejus-
 dem chrismatis benedictione. Cum vero neces-
 sum non sit ea repetere; partes nostras imple-
 visse arbitramur, si notas quasdam subjiciamus,
 quibus ipsius chrismatis usus, compatrum con-
 ditio, modus unctionis, vittæ lineæ, seu fa-
 sciolæ religamen, & alapæ, quæ impingitur
 confirmato, ratio exponatur.

DE CHRISMATE.

Ut ergo exordiamur a *chrismate*, fallitur prin-
 cipio Claudius de Vert scribens tom. 2. pag. 156.
 & seq. ipsius originem nequaquam fuisse *mysti-*
cam, quod eo utens Ecclesia intenderit duntaxat
 instaurare ritum, ceremoniamque Judaicam. At
 hinc potius eruitur oppositum: veteres quippe ri-
 tus præsignabant Christianæ legis mysteria; &
 præsertim *chrisma* in consecrationibus olim adhi-
 bitum, Exodi xxx. 25. & xl. 9. typus erat Chri-
 sti, quem ob hypostaticam unionem, & gratiæ
 plenitudinem *unctum*, Psalmista ps. xlv. 8. te-
 statur. Illa quoque consecratio legalis erat sym-
 bolum spiritalis unctionis, & habitualis gratiæ,
 cujus intuitu Joannes Epist. 1. cap. 2. 20. ait:
*Vos unctionem habetis a sancto; Græce, ὑμῶν
 χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου.* Errat ergo, suisque
 argumentis refutatur De Vertius, in quem alibi
 acuimus stylum, II. Oleum pariter operamque per-

perdunt sacram unctionem arcessentes e moribus Ethnicorum, qui perungebant pugiles & luctatores. Quamquam enim non diffitemur etiam in agone pugnantes unguentis perlinitos, quippe qui legimus Myrothecia Scacchi, & quæ ibi in 1. cap. 34. profert vir doctus ex Virgilio 3. *Æn.* canente, *Exercent patrias, oleo labente, palastras,* ex Plutarcho scribente in Themistocle, hunc oleo delibutum *ad obeunda pro patria certamina*, *ἐπὶ αἰσῶνας ἀνὲρ αἰὲς παρπιδέ*; & ex aliis profanæ, & sacræ eruditionis monumentis, nec ignoramus quæ de athletis scriptores plurimi consignaverunt litteris; duo tamen sunt, quæ sacrorum chrismatum præstantiam tutantur: unum scilicet, quod nil deroget sacrosanctis signaculis, si aliquem apud profanos usum habeant, cui insit cum spiritali effectu similitudo aliqua & necessaria ad sacramenti rationem *analogia*, ut diximus libro xxx. cap. 1. alterum, quod eodem capite animadvertimus, non solum in profanis, verum etiam in negotiis idololatriæ, ut phrasi utamur Tertullianæ, dæmonem *emulanter* affectasse res divinarum Sacramentorum. Quod in unctionibus præsertim factum tradit idem Tertullianus, commemorans de Præscript. cap. 40. consignationem militum factam a Mitra, præcipuo scilicet sacrorum ministro, qui etiam ab Apulejo *Mithra* nuncupatur; quamvis eo vocabulo Persæ appellitent solis simulacrum. Ac fortasse dæmon ad æmulationem illam vehementius est incitatus, quod Judæi cultores unius numinis adhiberent unctiones frequentissimas, etiam antequam inirent prælia: quod solemniter peractum in Juda Machabæo, auctor est lib. 3. historiæ hebraice conscriptæ Joseph Ben-Gorion. III. In *Chrismatis* consecratione, quam faciendam diximus ab Episcopo in feria v. majoris hebdomadæ, tametsi priscis sæculis fas erat chrisma conficere quocunque die, ut constat ex can. 20. primæ Synodi Toletanæ, culpant hæterodoxi consuetudinem illam, qua Episcopus & presbyteri confectum chrisma salutant, dicentes, *Ave sanctum chrisma*. Partim vero commoventur hæretici, quod adoratio facta inanimi elemento videatur idololatriæ crimen, partim quod ineptum sit, & supra modum puerile salutem dicere, sive jubere ut salva sit res sensu destituta. Verum delirant, & aniles ineptias, gerrasque effutiant hæretici. Observatum optime a Pouget tom. 2. Instit. Cathol. cap. 8. & a sapientissimo Pontifice Not. 189. in Fer. v. majoris hebdomadæ, hunc salutationis ritum quinto, ac sexto sæculo viguisse: quod nos facile comprobamus ex quo illius meminerint Magnus Gregorius in Sacram. antiquus Ordo Romanus, Pontificale Rhemense annorum mille, Pictaviense ejusdem ferme vetustatis, & perantiqua MSS. Egberti Eboracensis Archiepiscopi, laudata ab erudito viro tom. 111.

in Pontif. Rom. pag. 77. nec memin erint tantum, ritum ipsum præterea commemoraverint, non quasi eo temporis institutum, sed tamquam receptum, communem, probatumque auctoritate majorum: quod utique antiquissimæ originis argumentum est apertissimum. Jam vero hæreticorum nugas refutarunt plerique Theologorum, & Pontifex summus; respondendo adorationem Chrismatis non esse *absolutam*, sed *relativam*, ad Christum nempe, cujus symbolum est, referendam, atque in illa animi exultationem ob perfectam rem mysteriorum, virtutisque plenissimam, reverentiam insuper sacramentorum, esse attendenda. Protulerunt quoque docti viri exempla Paulæ, quæ cum Bethlemum pervenisset, ut in ejus Epitaphio tom. iv. pag. 674. scribit Hieronymus, exultans ait: *Salve Bethleem domus Panis in qua natus est ille panis, qui de celo descendit. Salve Ephrata regio uberrima, atque καρποφόρα (fructifera) cujus fertilitas Deus est.* Exemplum quoque Andreæ crucem alloquentis, *Salve crux pretiosa*, & Gregorii Nazianzeni, qui valedixit Constantinopolitanæ urbi, templo, & cathedræ, quando sese abdicavit Episcopatu. Et si exempla alia quæras; extat in antiquo carmine de die Parasceves producto a nobis tom. 5. pag. 561. *Salve festa dies, quæ vulnera nostra coerces*: in Ordine Romano pag. 56. & apud Venantium Fortunatum, de die Paschatis, *Salve festa dies, toto venerabilis ævo*: apud Alcuinum poem. 216. de urbe Roma, *Salve Roma potens, mundi decus, inclita mater*: quarum salutationum possent, si vacaret, proferri plurimæ. IV. De *chrismate* autem hæc præterea statuta esse invenimus: primo, quod singulis annis sit innovandum ex decreto, ut fertur, Fabiani Papæ; 2. cap. *Si quis de alio*, de Consecrat. dist. 14. n. 122. & apud Burchardum lib. 14. decret. cap. 72. ex Concilio Bituricensi an. 1584. quo etiam statuitur, *ut vetus igni comburatur*. Præterea definitum est, ut presbyteri non a quocunque Episcopo, sed a proprio recipiant chrisma, ex cap. *Presbyteri*, de Consecrat. dist. 14. num. 123. de prompto ex Concilio 14. Carthag. can. 36. ex præcit. cap. *Si quis de alio*, quod Burchardus, Ivo, & Gratianus tribuunt Synodo Lugdunensi, ex Conciliis Vasensi, Antissiodorensi, & Cabilonensi laudatis a Tournelio pag. 250. & Witaasio pag. 641. edit. Ven. Græco-Itali tenentur & ipsi accipere chrisma a proprio Episcopo Latino, cujus jurisdictioni subjiuntur, numquam vero recipere illud possunt ab Episcopis schismaticis, seu non habentibus cum Romana Ecclesia communionem, ex Constitut. BENED. XIV. super Rit. Græc. §. 4. Tertio cautum est, ut *chrisma* diligentissime sub sigillo, aut sera custodiatur, canone 27. Concilii Moguntiaci an. 813. confirmato a Synodo Lingonensi tit. x. cap. 4.

can. 4. Concilii Lamethensis anno 1530. canone 17. Concilii Friningensis ann. 1440. a quo laudantur quoque constitutiones Concilii Lateranensis, ex Concilio 111. Mediol. ann. 1573. item cap. 55. Capitul. Caroli M. lib. 3. & cap. *Præterea, & illud*, ex collectis a Burchardo lib. 1v. num. 80. Plura eodem libro extant decreta, quæ prohibent, ne pro chrismate Episcopi, aut alii Ecclesiarum ministri recipiant *denarios*, vel *quolibet munuscula*. V. Continuator Witrassii, cum omnia ad Sacramentum Confirmationis spectantia studuerit comprehendere, egit quæst. 2. sect. 6. §. 20. etiam de variis chrismatis usibus, scilicet in consecratione electi in Episcopum, in consecrationibus templorum, altarium, calicis, patenæ, campanæ, in benedictione aquæ baptismalis, in verticali unctione baptizatorum, atque in ipsorum confirmatione. Ignoro, cur in tam distincta enumeratione prætermiserit usum *chrismatis* in benedictione cerearum imaginum, quas dicimus *Agnus Dei*: olim quippe *chrisma* ceræ immiscebatur, ut constat ex carmine Urbani V. ad Imperatorem Constantinopolitanum, ubi materia, ex qua sacræ illæ imagines conficiuntur, his versibus exprimitur?

Balsamus, & cera munda, cum chrismatis unda

Conficiunt Agnum, quod munus do tibi magnum;

quamvis modo *chrisma* non immisceatur ceræ, sed infundatur aquæ, in quam *Agnus Dei* in solemni benedictione merguntur. VI. Illud postremo de chrismate est adnotandum, benedictiones in quibus ipsum *chrisma* adhibetur, faciendas a solis Episcopis, neque ab ipsis posse committi presbyteris, quantumvis inter ceteros honore dignis, absque speciali Sedis Apostolicæ privilegio. Sacra enim Rituum Congregatio interdum concedit Episcopis facultatem delegandi pro benedictione sacrorum indumentorum, in quibus *chrisma* non debet adhiberi, simplices quoque presbyteros; at non pro consecratione aliqua *chrismate* peragenda. Atque id sacra Congregatio rescriptit die 17. Januarii anno 1733. Archiepiscopo Bononiensi Prospero Lambertini, nunc Pontifici Maximo, qui eodem anno de Benedictionibus edidit Notificationem numero vicesimam doctrina, & eruditione, numerisque omnibus absolutam, atque, ut reliquæ omnes, lectu dignissimam. Præfatus quoque Sacrarum Apostolicæ, qui solet ex Ordine nostro assumi, cum ex Pontificio diplomate possit benedicere ornamenta altarium, sacra indumenta, corporalia, & quidquid ad sacrum pertinet usum; non potest tamen benedictiones illas perficere, quæ *chrismate* peraguntur, nisi Episcopali characterē sit insignitus, ut inquit Angelus Rocca tom. 1. pag. 324. At de chrismatis significatione mystica, consecratio-

ne, custodia, & usu, si hæc perpanca præcedentibus disquisitionibus adjiciantur, satis superque dictum est.

DE CONFIRMANDORUM PATRINIS.

Eadem prorsus dicenda sunt de susceptoribus, seu Patrinis Confirmandorum, quæ capite ultimo libri xxxi. scripsimus de suscipientibus baptizandos. Addamus nihilo tamen minus nonnulla. Adhibendos in Confirmatione susceptores, constat ex perantiqua Ecclesiæ praxi, comprobata ex capite. In *catechismo*, quod tribuunt Hygino, protulitque sæculo septimo Theodorus in Pœnitentia n. 4. item ex cap. *Non plures*, deprompto ex Walafrido Strabone, & ex cap. *In Baptismate, vel in Chrismate*, sive ex Theodoro, sive ex Concilio Moguntino: quæ omnia collegit Gratianus de Consecrat. dist. 4. S. Thomas quæst. 72. art. 10. hujus ritus hanc profert rationem, quod illi, qui seliguntur ad pugnam, debent instrui a veteranis, & diuturno usu in remilitari exercitatis, quemadmodum recens nati capeßere debent vitæ rudimenta. Ac sunt, qui cum Ladulpho Carthus. p. 1. Vit. Christi cap. 24. repetunt Compatrum originem ab Apostolis; quorum senior Andreas Petrum fratrem suum adduxit ad Dominum. II. In Confirmatione nemo teneri potest a patre, vel matre, vel vitrico, vel noverca; quod statutum fuit a Concilio Londinensi sub Innocent. III. anno 1200. can. 3. & præcitato cap. *In baptismate*. Idem sancivit anno 813. can. 21. Concilium Cabillonense, cujus decretum extat cap. *Dictum est nobis xxx. quæst. 1.* Necnon Nicolaus I. epist. 19. ad Rodolphum Bituricensem Episcopum anno 864. & habetur cap. *De his; qui filiaßros suos*, eadem Q. num. 6. Horum decretorum ratio petitur ex cognatione spiritali, quæ contrahitur *confirmantem inter & confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac tenentem*, sed hos non egreditur limites, ex Concil. Trident. sess. xxiv. de Reform. Matrim. cap. 2. Ob eandem rationem, ne scilicet multiplicentur impedimenta Matrimonii, præscribit Pontificale Romanum, ut *nullus teneat nisi unum, aut duos, non plures, nisi aliter suadeat necessitas*: quod etiam habetur Cap. *Non plures*, de Consecrat. dist. 1v. num. 101. in Synodo Burdigalensi celebrata anno 1583. aliisque Ecclesiasticis definitionibus. III. Requiritur autem in Compatribus conditiones, quas subiiciam. Primum debent esse baptizati & confirmati, ex præcitato capite *In baptismate, vel in chrismate*, ex Pontif. Romano, innumerisque Synodorum statutis. Deinde nec mares feminis compatres, neque feminæ viris, neque senioribus juniores esse debent, cum id minime deceat, ut præ-

DE UNCTIONIS FORMA.

præmonuit idem Pontificale Romanum, statuitque anno 1685. Synodus Aquensis. Ad hæc merito exigit Concilium Mediolanense V. an. 1579. ut tam confirmandi, quam patrini orationem Dominicalem, salutationem Angelicam, & symbolum Apostolicum memoria teneant, imo hæc omnia recitent coram Episcopo. Meminisse quoque debent muneris sui; in suam quippe tutelam recipiunt confirmatum, eique tenentur tradere quæ decent probum, honestumque Christianum, ut jure optimo declarat can. 15. Synodus Narbonensis sub Paulo V. celebrata: quæ si verterent animo, *vix ardentius arcessit & invitati id muneris obirent*, ut in Resp. ad Dionysium Monachum lib. III. Juris Orient. agebat Elias Cretensis. Insuper studium adhibere debent, ut iis, quos suscipiunt, immutetur nomen, si turpe aut ridiculum sit, vel ex avita gentilitate derivatum, ut mandant præcitata Synodus Aquensis, & Mexicana ann. 1585. Quæ in re servari debent, quæ de nomine baptizandis imponendo scripti tom. VI. pag. 579. Ad hæc præcitata Aquensis Synodus, necnon Mediolanensis 2. anni 1565. prohibuere, ne susceptores sive iis, quos susceperint, sive horum parentibus quicquam, vel minimum largirentur, ne videantur spiritalia munera largitionibus officiisque captari. IV. Si quis non confirmatus alium susciperet, peccaret quidem graviter; consensione tamen Doctorum contraheret spirituales cognationem, ut observant Sylvester V. Matrimonium §. VIII. q. 7. Dominicus Soto dist. 41. qu. 1. art. 3. & Sylvius 3. p. qu. 72. art. 10. propterea quod ratione baptismatis esset capax ejusdem cognationis spiritualis; teneretur pariter, quod compatrium est, confirmatum monere, instruere, eique tanquam dux præesse in spiritali certamine, & probatæ vitæ exemplo & magisterio præire. V. Patrini infantes in brachiis tenere debent; at si confirmentur adulti: *ponant pedem suum super pedem patrini sui*; quod non solum præcipit Pontificale Romanum, verum etiam Gregorius Magnus in Sacramentario tom. 3. pag. 73. & antiquus Ordo Romanus pag. 54. Recte itaque S. Carolus in quinto Mediolanensi Concilio ritum hunc appellavit *antiquum*. Censet Auctor Commentariorum in Pontif. Rom. tom. 1. pag. 12. ad hunc ritum referenda esse verba Nicolai I. in laudata Epistola xix. ad Bituricensem Episcopum, *De his qui filios suos, cum christianantur ab Episcopis, super se SUSTINENT, &c.* Addit significatum hac ceremonia regendos esse a compatribus juniores, de quibus Isaias cap. lix. 8. *Viam pacis nescierunt, & non est judicium in gressibus eorum.*

Græci, ut liquet ex Euchologio pag. 260. consueverunt ungere baptizatum ἐπὶ τῷ μετώπῳ, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τῶν μυκτήρῶν, καὶ τῷ στόματι, καὶ τῶν δύο ὠτῶν, in fronte, oculis, naribus, ore, & duabus auribus. Pectus addit S. Cyrillus Cat. 3. pag. 526. harumque unctionum ita significationem exponit: *Ac primum quidem fronti illinitur, ut eum abstergat pudorem, quem primus homo transgressor perpetuo circumferebat, simulque efficiat, ut possitis vultu non velato gloriam Domini intueri. Deinde vero aures unguuntur, ut audiendum divina mysteria aures accipiat. Postea nares, ut divinum recipientes unguentum dicatis, Christi gratus odor est Deo in his qui salvantur. Tum vero & pectus inungitur, ut induti thoracem justitiæ fortiter adversus insultus diaboli consistatis.* Similia Goarius nota 30. in Officium Baptismatis. Euchologia quædam addunt unctionem manuum ac pedum apud Isaacium Habertum in Ponticali Græcorum pag. 708. sed unctionem hanc veteres mittebant, ut testatur lib. 1. Concordiæ cap. ult. Arcudius, confirmatque Goarius ex MSS. Cryptoferrateni, & Barberino, ex præcitata Cyrilli Jerosolymitani catechesi tertia, necnon ex canone VII. Concilii 1. Constantinopolitani: de quo supra. II. At Latini solam adhibent unctionem frontis, quoniam in fronte verecundiæ sedes est; & Confirmatio præstat, ne Christi nomen confiteri erubescamus, ut docent Florentinum Conc. in Instruct. Armen. Catech. Romanus p. 2. cap. 3. num. 24. S. Pater Augustinus lib. XII. contra Faustum cap. 30. serm. 27. alius 20. de Verbis Apost. num. 6. serm. 174. alias 8. de Verbis Apost. num. 3. in Ps. 50. num. 1. & 142. num. 2. aliisque in locis, Innocentius III. Extra, de Sacra Unctione, & cum S. Thoma qui 72. art. 9. universi Theologi. Quod si opponas ungendum & pectus, quoniam istic sedes est roboris: aut inungendum totum corpus, quia ubique serpet languor; aut saltem liniendum os, quo articulatur fidei confessio; jam habes ex Angelico Doctore responsum, in fronte tantum, ubi sedes pudoris sita est, & fortitudinis, & verecundiæ, & timoris indicia apparere, ideoque frontem solam esse inungendam chrismate, quoniam sacramento Confirmationis non confertur virtus fidem catholicam profitendi animo tantum, & corde, neque aperto duntaxat ore, verbisque sonantibus; sed palam, intrepide, & absque erubescencia, absque trepidatione: quas affectiones nisi superna virtus expectoret, apparent in fronte illarum vestigia; sunt enim signa perturbati animi, ut Lucretii lib. VI. utar verbis,

Triste supercilium, furiosus vultus, & acer.

Con-

Contra frontem, quæ nullo velamine tegitur, ingenuæ, liberalis, non fucatæ, nullaque arte quæsitæ confessionis exhibet conjecturas. III. Præterea cum facies sit hominis pars præcipua, in eaque frons emineat, iccirco *chrismate* consignatur, ut Domino cruci affixo sese confirmatus additum & consecratum esse cognoscat, mundique illecebras, voluptates, ornatumque, uti spopondit in baptismo, despiciat, & aversetur, tamquam sacræ huic unctioni contrarias. Ad sacrum propterea *chrisma* intendisse animum creditur beata Agnes dum ait: *Posuit signum in faciem meam, ut nullum præter eum amatorem admittam*. Inde quoque occasionem arripuit reprehendendi mulieres perculsas Aurelius Prudentius in *Psychomachia*, dum luxuriæ & sobrietatis pugnam describens cecinit.

*Quis furor insanas agitat caligine mentes?
Quo ruitis? cui colla datis? quæ vincula tandem,
Proh pudor! armigeris amor est perferre lacertis?
Lilia luteolis interlucentia fertis,
Et ferrugineo vernantes flore coronas?
His placet assuetas bello jam tradere palmas
Nexibus? his rigidas nodis innectier ulnas?
Ut mitra cæsariem cohibens aurata virilem
Combibat infusum croceo religamine nardum,
Post inscripta oleo frontis signacula, per quæ
Unguentum regale datum est, & chrisma perenne?*

DE VITTIS LINEIS, SIVE FASCIOLIS.

Quanta autem reverentia peragi debeat hæc unctio, suadent ipsa frontis ligamina, horumque apud veteres usus. Nam priusquam *chrismate* inungatur frons confirmandi, majorum nostrorum instituto curandum est, ut frons munda, & nirta fiat, abluatur caput, & tondantur capilli. Ita præscribere anno 1579. Synodus Mediolanensis, & 1581. Rothomagensis, ne alia hujus generis decreta commemorem. Jusserunt pariter, ut parentur vittæ lineæ, atque iis frons ligetur, sicque maneat ligata, quousque *chrisma* exsicce- tur, aut extergatur. Hæc ligamina ex novâ tela, munda, tribusque lata digitis ut fiant, mandat Concilium Vigornien- se anno 1240. & Colonien- se ann. 1280. Adde statuta Synodalia Ecclesiarum Cadurcensis, Ruthenensis, & Tutelen- sis num. 7. in Thesau- ro Anecd. Martenii tom. iv. pag. 687. Ut confirmato ligetur frons, præcipit quoque Pontificale Romanum. II. Manebat olim frons confirmati ligata fasciola *septem diebus*, & per totam octavam Pentecostes, ut constat ex Ordine Romano, ex Amalario Fortunato, & Hugone Victorino. Postea *tribus diebus* deferendum ligamentum sancivit anno 1274.

Synodus Beneventana, & anno 1400. Synodus Trecensis. Id vero ad spatium *viginti quatuor horarum* coarctavit Synodus Carnotensis anni 1526. Abstergendam statim frontem, sed abstinendum per septem dies capitis ablutione, decrevit ann. 1542. Synodus Lugdunensis. Ita paulatim Ecclesiastica disciplina fuit immutata. Saltem cavendum, ut *chrismatis* extensio fiat a Sacerdote adhibito gossipio, ut præcipiunt Synodus Mediolanensis V. Bituricensis, Aquensis, & statuta Synodalia paullo supra laudata ex Anecdotis Martenianis. III. Ut fasciola cremetur, & cineres servantur in primum diem Quadragesimæ, statuit præcitata Synodus Bituricensis, & quædam perantiqua statuta pag. 162. ejusdem Volum. Anecd. mandant, ut iidem *chrismatium* cineres in Ecclesia, vel atrio abscondantur sub terram. Eadem vittæ in profanum usum nullatenus possunt transferri; & si in usum Ecclesiæ deputentur, abluendæ prius sunt sale, & aqua in sacarium fundenda. Simili ratione lavandas frontes confirmatorum, cum fasciolarum auferuntur, ex Trecensi, Senonensi, & Carnotensi Synodis docet illustris Auctor Commentariorum in Pontif. Romanum tom. 1. pag. 11. & Continuator Wita- fassii postrema pagina, aliique post Martenium lib. 1. de Antiqu. Eccles. Rit. cap. 2. art. 3. pag. 248.

DE ALAPA, QUA CONFIRMATUS LEVITER CÆDITUR.

Statim ac Pontifex pronuntiavit Confirmationis formulam, cædit leviter consignati maxillam, dicens, *Pax tecum*. Ceremoniam hanc non legi apud veteres, nec perantiquam esse, affirmant Iuenin, L'Herminier, Wita- fassius, Tourne- ly, aliique recentiores. Martenius ipse cit. cap. 3. ait neminem de hac ceremonia pertrastasse ante Durandum Mimatensem Episcopum. Frui tamen illam antiquitatis honore demonstrant Pon- tificales Codices MSS. Vaticanos num. 4744. & Angelicæ nostræ Bibliothecæ: quorum ille qua- dringentorum annorum, iste vero quingentorum ætatem superat. Neque hi codices instituunt pri- mo, sed institutum supponunt eundem ritum. Hinc nota e Scriptorum silentio non semper erui ratiocinationes invictas. II. Infligi confirmatis levem alapam, ut suscepti sacramenti servant memoriam, Senonensis & Carnotensis Synodi tradiderunt. Et quidem, si attendatur indele- bilis *character*, siue in Christianam militiam ag- gregatio, nunquam sacramentum, quod nefas est iterari, & quod est confessionis nostræ *signacu- lum*, deleri debet oblivione. Jure Prudentius in Cathemer. hymno *ante somnum*, ita hoc revo- cat in singulorum memoriam.

*Cultor Dei, memento
Te Fontis, & Lavacri
Rorem subisse sanctum,
Te CHRISMATE innotatum.*

Aliam hujus percussione rationem proferunt Concilium Colonienſe, Catechiſmus Romanus, S. Carolus Borromæus, alique plurimi; ut nempe meminerit confirmatus, ſe tamquam athletam paratum eſſe oportere ad omnia adverſa pro Chriſti nomine perferenda: ut percutienti dextera, ſiniſtram porrigat: ut Dominum Jeſum imitetur, qui ante iniquorum tribunal percuſſus alapa, invicto animo paſſus eſt injuriam. Dum enim ante Caiſam conſiſteret, ſequē Dei filium & promiſſum Liberatorem profiteretur, ut narrat Evangelica hiſtoria, & canit lib. iv. Juven- cus Presbyter,

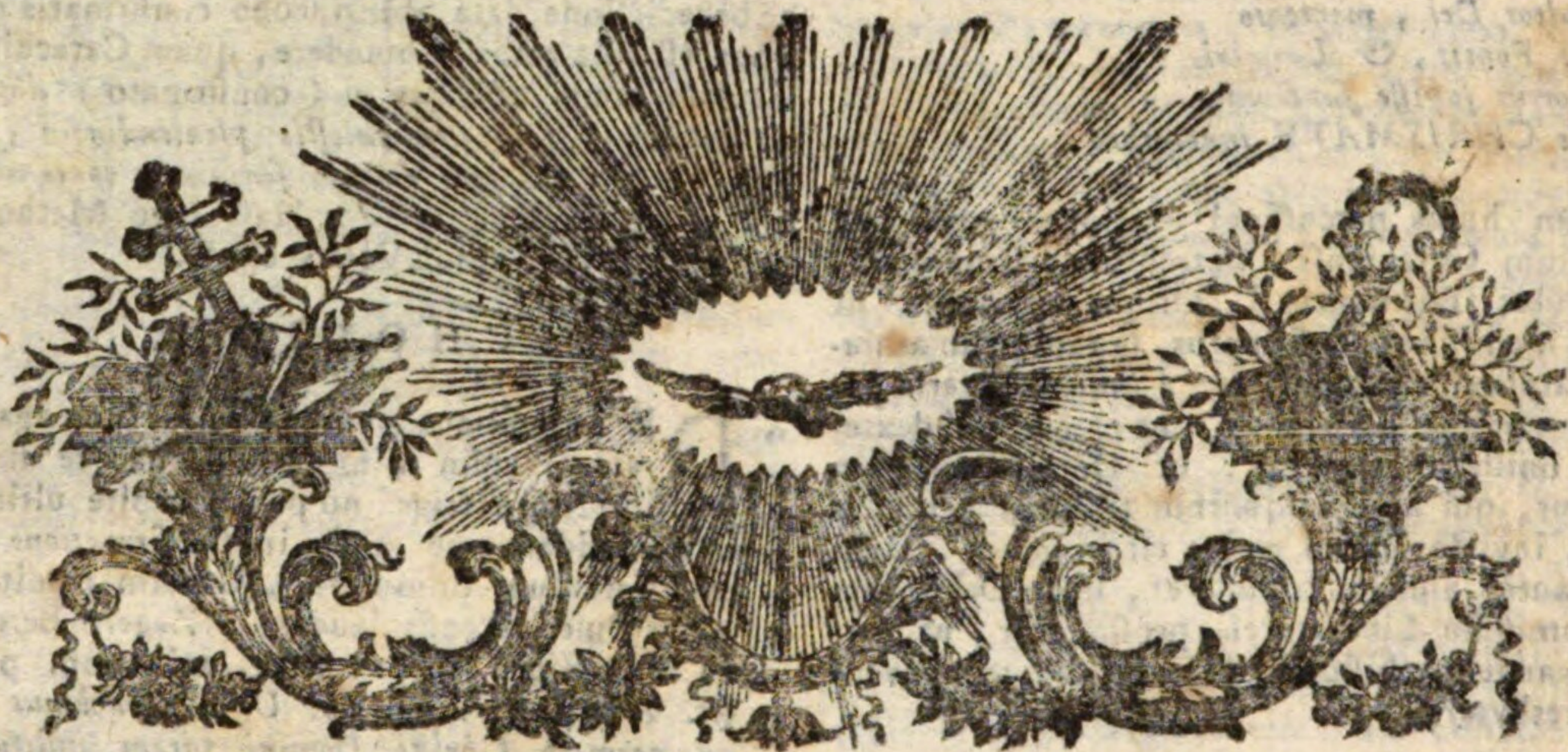
*Tunc ſanctam Chriſti faciem ſputa improba
complent,
Et palma in malis, colaphique in vertice
crebri
Insultant, verbisque omnes illudere certant:
Chriſte prophetabis cujus te palma cecidis.*

Errant ergo hæretici, qui, ut irrideant ritus Catholice Eccleſiæ, ceremoniam iſtam adhiberi autumant loco impositionis manuum, per quam Apoſtoli conferebant Spiritum ſanctum. Verum de hoc ritu plura Joannes Ekius hom. 23. Joannes Stephanus Duranti lib. i. cap. 20. & Natalis

Alex. lib. 2. Th. Mor. tract. 3. cap. 6. De pace, ac benedictione data ab Episcopo confirmatis non opus est alia verba profundere, quam Catechiſmi Romani num. 26. *Pax ei (confirmato) datur, ut intelligat ſe gratiæ celeſtis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem ſenſum, conſecutum eſſe*, ad Philipp. iv. 7. HaC ergo Methodo Liber XXXII. abſolvtVS eſt *.

SCHOLION.

„ **D**E impositione nominis rursus non agam:
„ videor enim mihi ſatis de hac re dixiſſe
„ ſuperiori libro trigeſimo primo capite ultimo.
„ Unum addam, curetiam in Confirmatione no-
„ men interdum immutetur. Cauſam reddit Sy-
„ nodus Buſcoduſenſis laudata a Zegero-Bernar-
„ do Van-Eſpen in Jus Eccl. univerſum p. 2.
„ tit. 3. cap. 3. num. 19. *Ut qui hætenus non*
„ *ad normam Chriſti Domini vitam inſtituit,*
„ *jam obſeſſo nomine ejuſmodi, depoſitoque vete-*
„ *ri homine, & antiqua ſocordia, ruruſque nova*
„ *ac ſancto ſuſcepto nomine, virilem in ſancto*
„ *agendo conſtantiam perpetuo deinde præſtet.*
„ Eandem omnino ob rem morem obtinuiſſe
„ puto, ut qui religioſum aliquod inſtitutum
„ amplectuntur, priſtinum nomen abſciant, quo
„ noſcant ſe non amplius implicandos eſſe ne-
„ gociis ſæcularibus; ac ſeſe exuentes veteri ho-
„ mine cum actibus ſuis, induant novum, qui
„ ſecundum Deum in juſtitia, & ſanctitate crea-
„ tus eſt.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER TRICESIMUS TERTIUS,

Sive de mysteriorum omnium maximo, idest, de sacrosancto
EUCCHARISTIÆ Sacramento.

REGIUS Vates, ut animadvertit Catechesi ex Mystagogis quarta Cyrillus Jerosolymorum Antistes, prænuntians Evangelicæ legis mysteria, atque ob maximam horum dignitatem, utilitatemque lætitia plurima exultans, *Parasti, inquit Psalmo xxi. in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me: impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quam præclarus est!* Postquam enim sacramento Confirmationis, quod significatur olei pinguedine, impressit fronti baptizatorum signaculum gratiæ, & sanctificationis sigillum; instruit eis, apparatque Dominus *Mensam*, in qua, ut in ipso maneant, aluntur Filii hominis carne, & sanguine in remissionem peccatorum effuso spiritualiter inebriantur. Nec Cyrillus tantum, etiam alii patres de EUCCHARISTIA interpretati sunt Psalmographi verba, Origenes præsertim, Cyprianus, atque Augustinus. Igitur, cum superiori libro de sacramento Chrismatis pertractaverim, nunc mihi differendum est de sacrosancto EUCCHARISTIÆ mysterio: quod & postulat rerum ordo, susceptique operis institutio. Præsignarunt mysterium istud oblatio facta olim a rege Salem, & Dei

altissimi sacerdotæ Melchisedech, servati in altare panes propositionis, panes item primitiarum oblatis cum agnis anniculis, necnon Paschalis victima manducanda cum azymis, aliæque complures veteris Testamenti figuræ; quibus prænuntiata fuere jube sacrificium, cæleste convivium, angelorum hominumque consortium, immensa demum gratiarum munera, quæ nobis confert divinum hoc, atque ineffabile sacramentum. Illud ipsum est, quod sive a symbolis, sive a re quam continet, sive a mysterii celebratione & frequentia, Ecclesiæ Patres appellarunt Panem mysticum, supersubstantialem, cælestem; Corpus ac sanguinem Domini; Sanctum donum, communionem, synaxim; & ne singula recenseam nomina, Sacramentum augustissimum, omniumque perfectionum consummationem. Nihil propterea potest a nobis excogitari sublimius, nihil difficilius investigari, nihil utilius aut mentis contemplatione, aut eloquio sermonis, aut Theologicis disceptationibus & commentariis attingi. Neque vero id conantibus præstigiarum hæreticorum hominum sunt nimium pertimescendæ; siquidem *adversus eos, qui nos tribulant, & lacesunt, adversus insidias dæmonum, hæresumque portenta, hæc mensa,* ut

ut diximus, parata est; & ex illa dummodo non accedamus indigni, surgimus hostibus formidabiliores, quemadmodum Græcorum Patrum eloquentissimus, Joannes Chrysostomus, memoria repetens quæ in immolatione Paschalis agni contigerunt apud Ægyptios, alloquebatur neophytos, Si angelus viderit sanguinem, non illum postibus, sed sanguinem veritatis in ore fidelium splendentem, abscedet oculus. Utinam id nobis præstet Panis ille vivus, qui descendit de cælo natus in Bethlehem, atque ut nos proprio sanguine ablueret, ablutosque nutrirer, sese tradidit peccatoribus apud unum Prophetarum dicentibus, Mittamus lignum in Panem ejus, & eradamus eum de terra viventium: utinam, inquam, Panis ille transiens in animarum nostrarum vegetationem clementer nobis indulgeat, ut quæ libamus Sancta, digne possimus conficere, digne ministrare, digne edisserere, digne adversus hæreticorum machinamenta defendere.

CAPUT I.

De Sacramenti EUCHARISTIE institutione.

SACRAMENTI hujus dignitatem admiratione ne potius prosequi volumus, quam oratione; cum longe superet inopiam humani eloquii, nec possit exornari verbis, aut mente comprehendere. Illam lector Christiana pietate præditus, ex iis, quæ dicenda erunt de Filio Dei, Angelorum Domino, hominumque Reparatore sub mysterii hujus velaminibus latitante, poterit æstimare. Neque diu immorandum in ea quæstione, quæ solet esse caput ceterarum, an Eucharistia novæ legis Sacramentum sit; posteaquam hanc pertractavimus lib. xxx. cap. 5. ubi vidimus etiam in ea convenire pestilentissimos hæreticorum: qui cum omnia Christianæ Fidei mysteria pessumdare, evertere, & labefactare tentaverint, duo tamen sacramenta receperunt, Baptismum, & Eucharistiam; si recepisse dicendi sunt, qui illis denegant vim sanctificandi, pluraque de illis tradunt hæresum, & impietatis portenta. Sed hæc ad alia potius capita, quam ad illud, in quo Theologi disputant de hujus Sacramenti existentia, referenda esse videntur. Qui ergo Eucharistiam sacramentum esse demonstrare velit theologicis argumentis, adeat præcitatum capitulum libri tricesimi: non enim de hac re indicunt nobis certamen insensibilis Ecclesiæ hostes, quemadmodum faciunt de sacramento Confirmationis, & de aliis, quæ ad Eucharistiam consequuntur.

Duo tantum perdifficili, amplissimæque dissertationi hoc loco instituendæ præmittimus; unum, quid sit Eucharistia; alterum, quid sit

illud, quod proprie Eucharistia nuncupatur. Eucharistiam itaque complures hac definitione circumscribunt: *Eucharistia est Sacramentum novæ legis, constans ex visibilibus speciebus panis, & vini, & invisibili carne & sanguine Domini nostri Jesu Christi, quod ipsemet pridie quam pateretur instituit, ut suos qui erant in mundo suamet carne enutriveret, & ipsi ambularent in fortitudine cibi illius usque ad montem Dei.* Atque hanc definitionem ceteris præfert, vindicatque Merbesius 3. parte Summæ Christianæ pag. 137. In ea tamen, quæ de institutione dicuntur, ad definitionem non spectant, & quæ verbis afferuntur postremis, deprompta ex 111. Regum xix. 8. sapiunt veterum allegoriam, & fortasse superflua sunt. Quare breviorē, notissimamque Eucharistiæ definitionem probamus: *Eucharistia Sacramentum est, in quo sub panis viniqve speciebus Christi corpus & sanguis continetur, ad spiritualem animarum nostrarum refectiōem.*

Cum autem plura in Eucharistia reperiantur, idest, panis viniqve accidentia, Christi corpus, & sanguis, ipsa subjectæ materiæ consecratio, vel sumptio; solent Scholastici investigare, quid horum cetera sit, quod appellamus *Eucharistiæ sacramentum*. Ac sunt plerique asserentes accidentia, seu species, ipsummet sacramentum esse; non quidem suapte natura, sed quatenus per verba consecrationis determinantur ad significandum & continendum Christi corpus, comparate ad animorum refectiōem ac nutrimentum. Quæ vero ita sentiunt, ducuntur præsertim hac ratione, quod Tridentina Synodus sess. xiii. cap. 1. communisque sensus cum Patrum, tum fidelium universorum profiteatur in sacramento Eucharistiæ Christi corpus, & sanguinem contineri: quod perinde est, ac dicere, rationem sacramenti congruere permanentibus panis, viniqve speciebus, non Christi corpori aut sanguini; alioqui dicendum foret, sacramentum contineri sub sacramento. Id vero, inquiunt, erit manifestius si ratio signi sensibilis, quæ inest cuique sacramentorum, attendatur; non enim quæ latent, sed quæ ingerunt speciem sui, signa possunt appellari. Atque hæc sententia inter Scotistas, aliosque vulgaris potest ab unoquoque teneri.

Verum pugnant contra Thomistæ quidam cum Sylvio in quæst. 73. art. 1. & Estio dist. viii. §. 3. & contendunt sacramentum illud esse Christi corpus & sanguinem, non absolute, sed quatenus continentur sub panis, & vini accidentibus, subnixi proximis argumentis. Principio, ajunt, Eucharistiæ sacramentum adorandum est eo cultu, quem appellamus *latriam*: est animarum cibus, atque viaticum: confert etiam gratiam, & futuræ gloriæ pignus, ac symbolum est. Species vero non sunt id, cui fideles exhibent adorationem latriæ; non illæ sane, sed Christi cor-

pus & sanguis enutrient animum spiritualem, dicente Domino Joan. vi. 56. *Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus*: neque species præsignant gloriam cælestem ac sempiternam. Deinde, inquit, species ante consecrationem aderant, nec tamen erat tunc sacramentum: ipsumque sacramentum conficitur verbis consecratoriis, cum species habuerint præ-existentiam suam ante prolationem horum verborum. Postremo contendunt infirma esse oppositæ sententiæ argumenta; quando enim dicimus corpus Christi contineri sub sacramento, sensus est illud existere *sub speciebus sacramentalibus*, aut nobis exhiberi sub visibilibus signis: unde non sequitur corpus Christi non esse sacramentum; quemadmodum, ait Sylvius, ex verbis Apostoli II. ad Corinth. v. 19. *Deus erat in Christo, &c.* non infertur Christum non esse Deum, sed Deum factum nobis esse visibilem in Christo, qui Deus est. Ipsum quoque Christi corpus est signum sensibile ratione specierum, sicut Deus apparuit nobis in Christo ratione assumptæ carnis.

Arbitror ego utramque sententiam esse probabilem, & rejicio duntaxat comparisonem nuper productam. Enimvero Christus Deus est, atque inter divinitatem, & humanitatem ipsius reperitur *substantialis unio*; sed hanc minime asserere possumus inter Christi corpus & species panis, nisi subscribamus Lutheranz *de Impanatione* hæresi, hoc eodem libro oppugnandæ. Quæ unione sublata, non recte diceretur, *Deus est, Christus*, nisi sorte sensu Nestoriano. Atque ita non est satis castigata locutio, *Christi Corpus est sacramentum*, nisi sic accipiatur, *Christi Corpus est sub sacramento*; quoniam inter Christi corpus, & visibilia signa non intercedit illa unio, quam dicimus *hypostaticam*. Verba quoque Apostoli, *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*, Dei nomine non singularem Christi personam, sed vel Patrem, vel totam Trinitatem, cui pro nobis satisfecit, significare mihi videntur. Ad omnem ergo sophisticam prolixitatem vitandam, dico sacramentum Eucharistiæ utroque constare, *visibile scilicet specie elementorum, & invisibili Domini nostri carne, & sanguine*, & utrumque dici sacramentum, sed neutrum sacramentum esse, si separetur ab altero. Id vero demonstrant ea, quæ subijcio, momenta. Cap. *Hoc est*, de Consecrat. dist. 2. hoc expresse, iisdemque verbis traditur, & licet idem caput proferatur ab Eftio ad demonstrandam sententiam secundo loco positam; non refellit tamen priorem: immo distinguit sacramentum a re sacramenti, his verbis: *Est igitur sacramentum, & res sacramenti, idest, corpus Christi*. Ceterum eo loci, etiam corpus Christi, quod est sacramenti res, dicitur sacramentum,

Caro carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis: quoniam scilicet, cælestis panis, qui vere Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce est suspensum; vocaturque ipsa immolatio carnis, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significanto mysterio. Ita Lanfrancus Cantuariensis, qui circa an. 1059. adversus hæresim Berengarii sedulam, egregiamque navavit operam, & ex quo desumptus est canon, *Hoc est*, Prospero Augustini discipulo communiter attributus. Præterea cap. *Multi*, 1. quæst. 1. num. 84. inquit Gregorius: *Sunt autem sacramenta, baptisma, chrismus, corpus & sanguis Christi; quæ ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum virtus divina secretius salutem eorumdem sacramentorum operatur*.

At opinio eorum, qui putant sacramentum Eucharistiæ situm esse in sola consecratione, si ve, ut placet Calvinianis, in sumptione sacramentali, apertissime falsa est; & quantum ad secundam partem, hæretica. Falsa est prior opinio; non enim consecratio, sed res consecrata est sacrosanctum signum, ac sacramentum: nec quidquam officit, quod sacramenta consent sensibili materia, atque forma; quippe necesse non est ut forma ipsa permaneat, dum sacramentum manet ac perseverat, quoniam, ut ostendimus Volumine VI. pag. 195. non habent partes, quæ sacramentum constituent, cum principiis physicis æquabilem analogiam. Ex quo insuper sacramentum permaneat consecratione transacta, evidenter consequitur maximum inter ipsam consecrationem, & sacramentum reperiri discrimen. Calvinii vero sententia eo directæ, ut deneget in Eucharistia veram corporis & sanguinis Christi præsentiam, infra argumentis plurimis confutabitur. Nunc sat est animadvertere, confici sacramentum, quando verborum formula accedit ad elementum sensibile; quod fieri ante Eucharistiæ sumptionem manifesto demonstrat Ecclesiastica Liturgia. Profecto quod inquit hæresiarcha, Christum dixisse, *Accipite & manducate*; sacramenta consistere in actione quadam mystica, ut ablutione, unctione, absolutione, nullumque sacramentum esse absque subjecto illud recipiente, probat tantummodo eatenus *sumptionem* sacramentum vocari, quatenus illa nobis applicatur virtus sacramentalis: probat Eucharistiam ex Christi præcepto sumendam esse; probat denique præter subjectum, a quo consecrata symbola communicantur, in hoc sacramento, quod permanens est, dari aliquid diversum ab actione transeunte, in quo servetur vivificans Christi caro: quæ omnia ultro, libenterque concedimus. Legi potest Maldonatus q. 2. de

de Euchar. pag. 117. nobis enim ad quæstionem propositam properantibus consilium fuit hæc tantum præmittere, & scholasticas quæstiones complures compendio tradere, ne tempus his conscribendis libris concessum, rebus utilioribus & gravioribus subtrahatur.

Pertractantes igitur de Eucharistiæ institutione, cum vulgaris sententia sit Eucharistiam institutam a Christo postrema cœna, postquam cum Apostolis manducavit Judaicum Pascha; venit priori loco inquirendum, qua die mensis *Nisan* immolaretur *Phase*. Nam Aloysius noster Legionensis, ejusque insignis discipulus Basilius Poncius contendunt argumentationibus pluribus mactatum agnum luna decimaquarta ineunte: qua statuta sententia, obvio planoque sensu explicantur, quæ scribit Joannes Evangelista, Dominum celebrasse cœnam postremam *ante diem festum Paschæ*, crucique affixum in paschatis Paralceve, nec in solemnī festo, sed in hebdomadali die, in qua fas erat accusare, exercere judicia, cunctaque emere ac vendere: quæ omnia in memoranda illa emortuali die contigisse apparet ex historia Evangelica. Et quamquam hujus sententiæ sparserint quædam semina commentariis in cap. 23. Levitici Oleaster, & in cap. 12. Lucæ Didacus Stella, nec non Scaliger lib. v. de Emend. temporum; Poncius tamen noster in libro *de Agni typici & veri immolationis legitimo tempore*, tanta argumenta complexus est, ut merito sententiæ illius dicatur auctor, & propugnator. Hujus quoque liber tanto eruditorum plausu exceptus est, ut illum donarit Gallico idiomate, notisque illustrarit anno 1695. P. Daniel. Oppugnarunt tamen acerrime sententiam illam, non solum recentiores, inter quos non absque laude commemorandi sunt Tournelius de Euch. pag. 228. L'Herminier tom. 2. de Sacram. pag. 464. & Carolus Witasse pag. 41. verum etiam Vasquesius in 3. p. disput. 172. & ex Protestantibus Ægidius Strauchius in dissertatione *de Paschate primo*, & in altera *de tempore πάσχατος σαυρώμευς*, quos tantum sufficere arbitror ad quæstionem hanc dirimendam. II. Sunt qui, cum persuasum habeant celebrandum fuisse Pascha non luna 14. incipiente, sed exeunte, duplicem distinguunt *Neomeniam*, seu duplex initium mensis; a congressu luminarium, & a primo lunæ conspectu, sive, ut inquirunt, *ἀπὸ τῆς συνόδου*, ab conjunctione, καὶ ἀπὸ τῆς φάσεως, & ab apparitione. Qua distinctione posita putant Judæos Hierosolymitanos celebrasse Pascha servatis diebus lunæ ἀπὸ τῆς φάσεως, ab apparitione priori, & die, quæ ad crucifixionem Domini consecuta est; ceteros autem, inter quos Christus secutus morem Galilæorum, spectatis diebus lunaribus ἀπὸ τῆς συνόδου, a luminarium congressu, & pridie quam pateretur.

Ex qua sententia inferunt Christum manducasse supremum Pascha statuta die, idem servasse, licet diverso tempore, Hierosolymitas; & crucifixum Dominum eo die, qui Hierosolymis profestus erat, non Pascha. Atque hæc sententia, si vera foret, mirifice componeret omnia loca difficilia occurrentia in Evangelio Joannis. Pugnat autem pro sententia ista P. Peseronius in Historia Evangelica Gallice conscripta, & Harduinus in dissertatione de supremo Christi Paschate, Bacherius, alique perpauci. III. Nonnulli censent Dominum in extremo vitæ suæ anno Pascha non manducasse, ut figura immolationis agni impleretur in Christi crucifixione. Existimant enim qui ita sentiunt, jussu Domini paratum Pascha ab Apostolis, mactandum ipsa die passionis dominicæ post solis occasum, ita, ut quando Apostoli Magistrum allocuti sunt: *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* existimantes velle ipsum celebrare Pascha more legitimo, ac Dominus respondit, *Ite in civitate*, &c. sapienter Christus usus sit discipulorum suorum ignorantia, atque intellexerit de celebratione Paschatis nobilioris, idest de mox instituenda Eucharistia, quod illi accipiebant de manducatione Paschatis legalis, sive agni typici. Nec tamen hi auctores concedunt Græcis institutam Eucharistiam in fermentato; sed oppositum tenent, asserentes in vespera, quæ præcedit agni mactationem, omne fermentum a domibus Judæorum fuisse sublatum. In qua sententia de postremo Paschate a Christo, ritu Judaico, non celebrato stilum exercuerunt viri celebres, Bernardus Lamy in dissert. de hoc argumento, & lib. v. comment. in Harmoniam Evangelicam cap. 17. Toynardus Harm. Evang. pag. 151. Augustinus Calmet dissert. de novissimo Paschate D.N.J.C. in qua demonstrare nititur sententiam istam saltem cum aliis in eodem auctoritatis gradu consistere, Tourneminius refutatus ab Honorato in animadversionibus Criticis, tom. 2. pag. 454. Grotius in cap. 26. Matth. pag. 246. & Arminiani, ac Sociniani unanimiter. Mitto diatribam Anonymi inscriptam S. Petro Alexandrino Episcopo & Martyri, quem Scriptorem habes in *Uranologio* Petaviano, aliosque veteres, de quibus Calmet in dissertatione nuper laudata. IV. Invaluit eadem sententia apud nonnullos Græcorum, qui ut facilius propugnarent sententiam suam de Eucharistia in pane fermentato instituta, asseruerunt Dominum celebrasse supremam cœnam luna xiiii. nondum sublato fermento, nec inchoatis azymorum diebus: quamquam est inter Græcos ipsos sententia communior, Christum eadem luna 13. manducasse Pascha legale cum azymis ritu Mosaicæ legis servato; postea vero instituisse Eucharistiam in fermentato, sive communi, & usitato pane.

nondum vetito. V. Tenent postremo aliqui Dominum instituisse Eucharistiam, & celebrasse simul Pascha legale statuto tempore, & luna xiv. Judæos tamen distulisse mactationem agni in diem alteram, sive in lunam decimamquintam, post Domini crucifixionem, quod non una ratione explicant. Quidam enim putant cum Paulo Burgenſi receptam eo temporis traditionem quamdam Judaicam, qua præcipiebatur, ut Paschalis solemnitas, si incidisset in sabbatum, transferretur in proximum sabbatum, ne duo simul festa concurrerent; Christum autem servasse diem legitimam atque prædefinitam. Alii cum Dionysio Petavio Animadv. in Epiphanium pag. 182. contendunt anno, quo mortuus est Christus, duplex fuisse Pascha, legitimum unum, quod non solum Christus, sed etiam sanctiores Judæi celebraverint; præposterum alterum indutumque ex Phariseorum corruptela, quod luna xv. celebratum sit a Phariseis, Scribis, & Judæorum plerisque; & denique nonnulli ducti auctoritate Chrysostomi, & Theophylacti, putant cum Dominum, tum Judaicam multitudinem celebrasse Pascha statuta die, & luna xiv. sed principes Sacerdotum & Scribas, ut Jesum perderent, transgressos legale præceptum, distulisse agni Paschalis manducationem ad proximam vespem: atque id sentientibus subscribunt Vossius disput. xix. theſi 3. & 4. Carolus Sigonius lib. 111. de Republ. Hebræorum cap. 9. & ex nostris Christianus Lupus in dissertat. de S. Leonis IX. Actis p. 3. Synod. Gen. pag. edit. Lovaniensis 675. Abierunt autem Doctores in tam varias, oppositasque sententias, propterea quod Joannes affirmat Christum fecisse cœnam ultimam ante diem festum Paschæ, pluraque narrat, quæ demonstrare videntur diem Christi emortualem non fuisse diem festum: quæ pariter ad eliminandum azymum obijciunt Græci. Ut ergo hæc dissertatio recta methodo distribuatur; videndum est primo, quo tempore Pascha legale fuerat celebrandum: deinde an ætate Christi vigerit duplex Neomenia, quarum unam observarent Jerosolymitani, alteram reliqui Judæorum: tum, an revera Christus subiturus crucem manducaverit agnum typicum: posthac, an illum manducaverit eadem die cum Judæis, ideoque instituerit Eucharistiam in azymo: insuper an saltem Judæorum aliqui, sive ut Christi crucifixioni darent operam, sive ex recepta aliqua consuetudine, sive ex translatione festorum celebrarint Pascha præposterum, & pomeridianis horis feriæ sextæ, mortuo jam Domino; ac tandem solvendæ sunt oppositiones Græcorum, atque Evangelium Joannis cum iis, quæ scribunt alii tres Evangelistæ, comparandum & conciliandum est. Ita enim Lector circa institutionem Eucharistiæ percipiet difficultates omnes,

dirimet objecta Græcorum, & Romanæ Ecclesiæ inviolatas traditiones facilius assequetur, tenacius tenebit, validiusque tutabitur.

PROP. I. Pascha Judaicum immolabatur luna xiv. exeunte, non ineunte, idest, horis pomeridianis decimæ quartæ diei mensis Nisan, ad quas conſequebatur vespere, initiumque diei xv. & Paschalis solemnitatis.

Demonstratur I. Præcipiens Dominus Exodi xii. 6. paschatis mactationem jussit ut agnus ad sacrificium selectus servaretur usque ad decimam quartam Nisan, & ab universa filiorum Israel multitudine immolaretur ad vespem. *Immolabitque* (ait) *cum universa multitudo filiorum Israel ad vespem*. Habet Hebraicus codex:

וְשַׁחֲמוּ אֹתוֹ כֹּל קְהָל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין
: וּבֵין הָעֶרְבִים Et immolabunt eum omnis cœtus sy-

nagoge Israel inter duas vespere. Nota, Inter duas vespere, quæ verba habentur quoque in Samaritana, Syriaca, & Arabica versione, tom. 1. Polygl. pag. 274. Nihil est aliud Inter duas vespere, quam inter tempus vespertinum diei xiv. & vespem unde exordium ducit dies xv. ideoque mactandus erat agnus luna xiv. exeunte, & manducandus sub noctem diei xv. Audias Rab. Kimchi in libro Radicum: cujus verba refert Bouxtorfius in Lexico v. : בֵּין הָעֶרְבִים,

בֵּין הָעֶרְבִים inter duas vespere, idest, a tempore inclinationis solis ad Occidentem, quod est a sexta hora, & ulterius usque ad noctem. Dicit autem, בֵּין הָעֶרְבִים, quod notat duas vespere. Nam a tempore quod sol incipit declinare, ea est vespere una: post occasum solis est vespere altera. Inter hoc tempus est illud quod dicitur בֵּין הָעֶרְבִים, Hinc

Rab. Maimonides in *Korban Pesach*, apud Lightfootum in *Horis Hebraicis* pag. 376. inquit: Non mactandum erat Pascha nisi in atrio: mactandumque die decimoquarto post meridiem, post jure sacrificium, post oblatum thymiana. Josephus pariter libro vi. de Bello Judaico cap. ix. pag. novissimæ edit. 399. scribit *Paschales victimas mactari solitas, ἀπὸ ἑννιάτης ὥρας μέχρι ἑνδεκάτης, a nona quidem hora usque ad undecimam*. Ex *Thalmud* quoque in *Pesach* per. 5. habemus quotidianum sacrificium mactatum hora septima & dimidia, oblatumque hora octava & dimidia, & pascha post ipsum, ac deinde victimas purgatas ad finem usque diei. Videsis in *Ministerio Templi Hierosolymitani* cap. xii. sect. 3. pag. 730. Neque soli Hebræi id tradunt: consentiunt nostrates, Lorinus in caput 23. Levitici, Cornelius a Lapide, & Menochius in cap. xii. Exodi, ac Lippomanus in *Catena* pag. 81. Recte Lyranus: *Vespere, prout hic accipitur, incipit a*

pit a septima quartodecimæ diei, quia ex tunc incipit tendere ad occasum & ab illa hora usque ad principium noctis, potest immolari Phase. Immo labatur autem ad vesperam, quia illa hora jam pertinebat ad diem sequentem solemnem, in qua exiverunt de Ægypto. II. Hæc postrema Lyrani verba suppeditant nobis demonstrationem alteram. Vesperam, ad quam mactabatur paschalis victima, excipiebat sollemnis & festiva dies xv. non erat ergo prior vespera diei quartodecimæ sed postrema. Probo ant. primo quia Matthæus cap. xxvii. 15. feriam sextam proxime subsecutam ad Eucharistiæ institutionem appellat diem solemnem, in qua Pilatus dimittebat Judæis vincitum aliquem; quod & narrat Marcus xv. 6. & Joannes xviii. 39. Deinde Josephus diserte scribit lib. iiii. Antiq. cap. x. num. 5. mactari Pascha in mense Xanthico, qui Hebræis Nisan, die xlv. secundum lunam sole in ariete existente, additque e vestigio: *Die autem quintadecima Paschalem excipit Azymerum festivitas septem dierum*: μέμπτη δὲ καὶ δεκάτη διαδέχεται τὴν τῆς πάσχα ἢ τῶν Ἀζύμων ἑορτὴν, ἐπὶ ἡμέρας ἑπτά: quod aperte falsum foret, nisi immolatus fuisset agnus exeunte luna xiv. unde & Patres communiter asserunt crucifixum Dominum in solemnitate Paschali. Præterea S. P. Augustinus Epistola xxxvi. ad Casulanum num. 30. diserte docet ea vespera immolatum Pascha, qua incipiebat dies prima azymerum, nec alio sensu Matthæum quintam sabbati appellasse diem azymerum primam, nisi quia *eius vespera sequente futura erat cæna Paschalis, qua cæna incipiebat azyum, & ovis immolatio manducari*. III. Probatur insuper thesis ratiocinatione ista: Exodi xii. posteaquam descriptæ sunt omnes Paschatis ceremoniæ, legitur vers. 42. *Nox ista observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti, hanc observare debent omnes filii Israel in generationibus suis*: & versu proximo, *Hæc est religio Phase*. In Deuteronomio pariter, xvi. 6. *Immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto*. Quare indubitatum est, immolasse Judæos Phase vespera præcedente noctem, qua egressi sunt de Ægypto, hujusque egressus fuisse memoriale perenne pascha quotannis mactatum. Hinc Josephus lib. xvii. Antiq. cap. 9. pag. 850. inquit: *Pascha enim illa festivitas appellatur, in memoriam exitus illorum ex Ægypto instituta*: Πάσχα δὲ ἡ ἑορτὴ καλεῖται, ὑπόμνημα ὅσα τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἀπάρεως αὐτῶν γενομένης. At Filii Israel profecti sunt de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase. Num. xxxiii. 3. Igitur tempus mactandi agni est vespera lune xiv. ad quam proxime sequitur quintadecima dies mensis Nisan. Atque hoc argumentum non uno ex capite confirmatur. Enim vero præ-

citato capite xii. Exodi vers. 40. de nocte, qua paratis azyms manducaverunt mactatum agnum legitur, Eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Ægypti: quo in loco habet Hebraica lectio, בַּעֲצֹם חַיִּים הָיָה in corpore diei ejus, & Chaldaica paraphrasis, nec non Pentateuchus Samaritanus, In hac eadem die: quod nequaquam verum esset, nisi immolatio Phase facta esset luna decimaquarta exeunte, & cæna paschalis ineunte decimaquinta. Præcitata quoque verba Num. xxxiii. 3. altera die Phase, non significant inter mactationem paschatis, & egressionem de Ægypto intercessisse diem: minime, commonstrant apertissime immolatum agnum exeunte xiv. die, & ante subsequentem vigiliam matutinam, inchoato jam die quintodecimo filios Israel arripuisse fugam; ut constet ex versione lxx. Interpretum, τῇ ἐπαύριον τῆς Πάσχα ἐξῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, Postridie ipsius Pascha exierunt filii Israel; & expressius Hebraicus Codex, מַמְחִית הַפֶּסַח a crastino Pesach, scilicet, die crastina post mactationem Paschalis victimæ. Atque hoc argumentum notationibus nostris suffultum omnem, ni fallimur, dirimit controversiam. IV. Proferendum est tamen alterum. Immo labatur Pascha in vespera spectante ad primam diem azymerum, sive in vespera, unde sumebat exordium solemnitas azymi, quæ apud Hebræos a vespera usque ad vesperam, quemadmodum & festa alia, celebrabatur, ex Levitici xxi. 32. Marcus enim cap. xiv. 12. inquit: *Et primo die azymerum, quando Pascha immolabant, &c.* & Lucas xxi. 1. *Appropinquabat autem dies festus azymerum, qui dicitur Pascha, atque versu 7. Venit dies azymerum, in qua necesse erat occidi Pascha*. Atque constat ex Levitici capite xxi. 5. & 6. solemnitatem azymerum incidisse in diem decimamquintam, sic enim eo loci habemus; *Mense primo quartadecima die mensis ad vesperam Phase Domini est: & quintadecima die mensis hujus solemnitas azymerum Domini est*. Igitur vespera ad immolationem Phase designata ea est, quæ antevertit decimæ quintæ diei. Hoc item in loco habet Hebraica, & Samaritana lectio, Inter duas vespervas, & Chaldaica, inter duos soles. V. Accedit argumentum petitum ex ritu, festo, diebusque azymerum. Principio mactata Paschali victima, debebant Judæi nocte illa comedere carnes assas igni, & azyms panes, Exodi xii. 8. Jam ergo semotum erat fermentatum. Ad hæc mos fuit verustissimus Judæorum investigare, num in domo aliqua lateret fermentatum, die decima quarta, antequam sol occideret, eademque die xiv. fas erat, saltem ad meridiem usque, comedere fermentatum: idque

idque non tantum habemus in Thalmud cap. *Pesabim*, per. 1. verum etiam apud Maimonidem in *Hamets umaisaph*, per. 2. R. Salomon, & R. Alphes, de quibus Lighfootus in *Horis Hebraicis* pag. 458. tom. 1. & in *Ministerio Templi* cap. xii. sect. 1. pag. 728. quæ traditio non proinde rejicienda est, quia ad nos e fontibus istis manavit; conformis quippe est præcepto Domini Exodi xxxiv. 25. *Non immolabis super fermento sanguinem hostiæ meæ; neque residet mane de victima solemnitatis Phase*. In quem locum Rab. Moses Ægyptius p. 2. Biblioth. Rabbinicæ pag. 729. scribit non immolandum Pascha, dum adhuc fermentum superest domi, ideoque die 14. fermentum auferri juxta mandatum Domini, Exodi xii. 15. vetitumque comedere fermentatum die xiv. *Nisan a meridie, & deinceps, hoc est a principio horæ septimæ diei*. Quomodo ergo luna xiv. ineunte mactatus est agnus, fermento nondum sublato? Insuper sacræ litteræ septem tantum commendant dies azymorum, quarum prima & septima ritu peragebantur solemniter: *Septem diebus azyma comedetis*, inquit Dominus citato cap. xii. Exodi versu 15. quod repetitur Levitici xxiii. 6. & Num. xxviii. 17. At postremus dies azymorum est vicesimus primus mensis Nisan, ex eodem cap. xii. Exodi versu 18. *Primo mense, quartadecima die mensis ad vesperam comedetis azyma, usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam*. Igitur festivitates azymorum a die xv. non a xiv. & a luna xiv. exeunte, non ineunte, ducebant initium. VI. Nostra quoque ætate Judæi, etsi agnum non mactant, ceremonias tamen paschales observant luna quæ est, aut ab illis creditur esse decima quarta, secundis in vespertis, & nocte præcedente decimam quintam lucem Nisan, ut inquit Maimonides de *Pesach* cap. 6. Moses Ægyptius paullo supra laudatus, Leo Mutinensis cap. 3. de Ritib. Hebr. aliique innumeri. Nec Judæi tantum: etiam Samaritani in Monte Garizim sole occidente, & die xiv. declinante jugulabant Paschalem agnum. Videbis Harduinum in præcitata dissert. §. iv. num. 13. Confirmat vero perpetuum hujus celebritatis usum antiqua hæresis Quartodecimano- rum, qui tempus Judaicum servantes luna xiv. jejunabant, incipiebantque solemniter Paschatis, cum *Judeorum populus fermentum abjiceret*, ut inquit Eusebius lib. v. H. E. cap. 24. pag. edit. Vales. 192. Quod indicio est, primis quoque Christiani nominis sæculis Judæos non aliud Paschatis servasse tempus, quam hætenus demonstratum. VII. Quamvis plenilunium Nisan concurrat cum luna xiv. tamen non est lunaris orbis rotundus, ac plenus, nisi die quintadecima ingrediente. Constat autem ex antiquissimorum Hebræorum testimoniis, productis ab Anatolio

Laodicensium Episcopo apud Eusebium lib. vii. H. E. cap. 32. pag. 558. nunquam celebratum pascha Judaicum, nisi tam sol, quam luna pertransissent æquinoctiale segmentum, & hæc appareret plenissima. Unde recte S. Hieronymus in cap. 26. Matth. tom. iv. pag. 126. inquit: *Quartadecima dies mensis primi est, quando agnus immolatur, & luna plenissima est, & fermentum abjicitur*: & Beda in Argum. lunæ §. de Myst. xiv. diei, *Quartadecima agnus immolabatur die, quando luna plena est, & nihil ei de lumine deest*. Absolvamus primæ propositionis momenta, quæ me a sententia Legionensium nostrorum delullunt, gravissimis verbis ejusdem eximii temporum metatoris, idest, Bedæ: *Quod Dominus* (inquit de Rat. temp. cap. 45.) *xv. luna, feria sexta crucem ascenderit, & una sabbatorum, idest, die Dominica resurrexerit a mortuis, nulli licet dubitare Catholico, ne legi, quæ agnum Paschalem decima quarta die primi mensis ad vesperam immolari præcepit, pariter & Evangelio, quod Dominum eadem vespera tantum a Judæis, & mane sexta feria crucifixum, ac sepultum, prima sabbati resurrexisse perhibet, videatur incredulus*. Profecto si nefas est dubitare Christum suffixum cruci luna xv. nec in dubium revocandum est, celebratum anno mortis Christi pascha Judaicum luna xiv. exeunte.

Sententia, quam oppugnāvimus, præter argumenta aliis quoque communia proximoque solvenda capite, hoc habet peculiare, quod videatur inverisimile inter immolationem Phase, & exitum de Ægypto unam tantum noctem intercessisse. Superat enim (inquiunt) humanum caput, intervallo diei quartæ decimæ Hebræos habitantes terram Gessen ac regionem inferioris Ægypti, vasa argentea & aurea ab hominibus a se loco disjunctis accepisse commodato, tum congregatos pascha pomeridiano tempore mactavisse, deinde singulos per familias distributos manducasse agnum coctum, & assum, nocte postea progrediente percussos primogenitos omnes, commotum Pharaonem clamore suorum vocasse ad se Mosen & Aaron Memphim regiam urbem, sitam ad occiduam Nili ripam, indulgisse Hebræis ut abirent, rediisse Mosen cum fratre in terram Gessen, congregasse simul ingentem populum, & cum universa multitudine profectum de Rameffe, & ex tentoriis quintadecima die mensis Nisan.

His eruditi viri reponunt, tunc temporis Pharaonis regiam non fuisse Memphi, sed Tani, vel Taphni, urbe Ægypti inferioris ad Nili ostium, nunc etiam Tanes dicta, in cujus vicinis Moysen mirabilia patrasse testatur David Ps. lxxvii. 12. & 43. Israelitas vero jam antea petiisse vasa ab Ægyptiis, simul convenisse, & manducasse Pascha accinctos & ad faciendum iter para-

paratos, dum interim primogenitorum excidium excitavit ululatum, quo permotus Pharaon largitus est filiis Israel facultatem abeundi. Non finitur hæc in dubium vertere, postquam legimus Exodi xii. Phase immolatum *quartadecima die ad vesperam, eadem die* eductos filios Israel de terra Ægypti, in huius rei memoriam Pascha institutum, & Num. xxxiii. *quintadecima die* profectum populum de Ramesse. Opponere tam apertæ narrationi conjecturas, quæ si admittantur, nec persistet sententia contraria, quoniam neque spatio intermediæ diei possunt illa omnia contingere, est soli tenebras offundere. Demus evenisse omnia, ut narrat Josephus lib. i. Antiq. cap. xiv. num. 6. nulla certe repugnantia, laberintus nullus. Deus autem (inquit Historicus) ostendens adhuc una plaga percutiendos esse Ægyptios, ut cogerentur Hebræos dimittere, iussit Moysen edicere populo, ut in promptu habeant sacrificium, preparantes illud decima Xanthici mensis in quartadecimam (qui mensis apud Ægyptios vocatur Pharmuti, apud Hebræos Nisan, Macedones vero Xanthicum eum appellant) dein ut & ipse Hebræos ducat omnia sua secum portantes. Et ille quidem cum Hebræos ad egressum expeditos haberet, & per tribus dispositos in uno loco eos continebat. Quartadecima autem illucescente omnes, cum jam in eo essent, & egredierentur, sacrificabant, atque sumptis hyssopi fasciculis domos suas sanguine conspergentes purificabant: cumque cœrassent tamquam exituri, reliquias carniū excusserunt. Unde mos inolevit, ut etiamnum ita sacrificaremus, festum illud Pascha nuncupantes. Transitum autem id significat, &c. Narrat subinde eadem nocte Israelitas a Pharaone dimissos; & proximo capite xv. num. 2. ait: Reliquerunt autem Ægyptum mense Xanthico, luna decimaquinta. Quæ omnia Scripturis, dictisque cohærent.

PROPOS. II. Tempore Christi Domini non utebantur Judæi duplici Neomenia, a phase lunæ, & a congressu planetarum deducta; neque duplici calculo Astronomico, & vulgari, quorum unum Dominus, alterum Ierosolymitani secuti fuerint.

Demonstratur primo: Divinæ Scripturæ non solum duplici huius Neomeniæ nullum vestigium produnt, verum etiam aperte docent Exodi xii. 6. Phase simul immolandum ab universo Israelitarum cœtu: Immolabit (inquiunt) cum universa multitudo filiorum Israel. Hebraice

כָּל קָהָל יִשְׂרָאֵל, Omnis cœtus synagogæ. Targum pariter vertit, Omnis Ecclesia filiorum Israel. Textus Samaritanus, Omnis congregatio synagogæ, tom. i. Polyglot. Walt. pag. 274. At non immolatus fuisset Phase in cœtu totius synagogæ, in congregatione totius Ecclesiæ, si Galilæi

nam diem, Hierosolymitani diem alteram servassent, atque diversæ Neomeniæ, diversique calculi obtinuissent. Præterea die statuta pro mactatione agni e domibus omnium filiorum Israel abjiciendum erat fermentum, ut constat ex eodem cap. Exodi vers. 15. atque a vespera illius diei incipiebant septem dies azymorum, protrahendi ad diem usque vicesimam primam. Cum vero Judæi omnes convenirent Hierosolymis ad paschæ celebrationem, atque in ea urbe fermentum non fuisset sublatum luna xiv. subducta ἀπὸ τῆς συνόδου, a conjunctione planetarum, transgressi fuissent legale præceptum de fermento abjiciendo iis in domibus, in quibus facienda erat cœna Paschalis, in domibus scilicet civium Hierosolymitanorum, quæ cæteris Judæis patebant die azymorum r. ineunte. Aut si hi gratia hospitum abjecissent fermentum, & ipsi celebrassent phase luna xiv. computata a Neomenia ἀπὸ τῆς φάσεως, ab apparitione, idest, lunæ xv. ac die proxima, mactassent agnum secunda die a sublato fermento, non prima; & obtulissent manipulum spicarum, de quo Levitici xxiii. 9. tertia die azymorum, non secunda: eademque ratione festivitates omnes fuissent confusæ. II. Quinam esset dies Neomeniæ, non pro lubitu statuebant Judæi, sed synagogæ rectores illum universo populo præscribebant, ut scribit Rab. Moses in tract. Kidusch hachodesch cap. i. §. 5. Visio lunæ non est tradita omni homini, quemadmodum sabbatum Berescit, idest, in prima creatione institutum; siquidem quilibet numerare potest sex dies, & quiescere in septimo. A Synedrio traditum est illud, nempe observare τὴν φάσιν τῆς σελήνης, visionem lunæ, & cum synedrium indixerit ac præfinierit diem illum pro Neomenia, idem habendus est pro Neomenia, juxta illud Exodi xii. 1. Iste mensis vobis tum ipse est Neomenia, &c. idest, huius determinatio tradetur vobis a Synedrio. Adeas Josephum de Voisin lib. de lege divina cap. 44. pag. 617. Commentitia est ergo duplex illa Neomenia ab Harduino, aliisque propugnata; aut saltem non habuit usum. Corroboratur primo hoc argumentum, quod Neomenia apud Hebræos dicatur, quando incipit sol splendore sensibili lunam illustrare: ipsa vero proprium decus patefacit spectantibus, ut inquit Philo in libro de Septenario pag. edit. Paris. 1189. νεομενία ἀρχεται φωτίζεν αἰσθητῶ φέλγει σελήνην ἥλιος, ἢ δὲ τὸ ἴδιον καὶ ἀναφαίνει τοῖς ὀφθαλμοῖς. Accedit fulcimentum aliud, Neomeniam indicit solitam per tibicinem cornea tuba supra templi pinnam, sive tectum, quod παροφθαλμὸν appellant, ut pluribus demonstrare nititur in Psalm. tom. 2. pag. 674. Lorinus ad ea verba Ps. lxxx. 4. Buccinate in Neomenia tuba. Collustratur eadem argumentatio, ex quo, licet Astronomici noviluniam auspicentur ἀπὸ τῆς συνόδου, Judæi tamen

men semper in omnibus Neomeniis φάσιν servaverint. Id præter Thalmudicas præceptiones in quibus auctore Scaligero lib. 2. de Emendat. temp. pag. 102. cap. *Ros haschana*, scriptum est, antiquitus Neomenias ἀπὸ τῆς φάσεως indici solitas; præter laudatum Philonis testimonium; præter allata verba R. Maimonidis, comprobatur antiquissimus Scriptor, cujus hoc fragmentum nobis servavit S. Clemens Alex. lib. 6. Strom. pag. 635. *Nisi apparuerit luna (Judæi) sabbatum non celebrant, primum dictum, nec Neomeniam.* Εἰ μὴ ἡ σελήνη φανῇ, σάββατον ἐκ ἀγασσιν πολεόμενον πρῶτον, ἐδὲ νεομενίαν. Si quis vero plura de his querit, videat Petavium in notis ad Epiph. pag. 151. & 183. Ægidium Bucherium de Paschali Judæorum Cyclo pag. 370. Onuphrium nostrum in Fastis ad ann. U. C. 786. ut mittam dissertationem Abarbanelis latine reditam a Bouxtorfio, Samuelem Petit in Eclog. Chronol. Seldenum, Bochartum, Spencerum. Quod si etiam concedamus, Judæos olim Neomenias indixisse ex Cyclo, sive juxta præscriptionem Calippicam, ut visum Gerardo Vossio disp. xix. th. 4. sive ex lunæ intuitu, & continua observatione compacto, ut pag. 374. Bucherius ipse arbitratur, sive alia quacunque ratione composito; ergone simul eodemque tempore Judæi diversas Neomenias, diversa plenilunia, diversa paschata servaverunt? Hanc ego illationem non percipio, nec puto aliquem percepturum. III. Haud obscure ex historicis monumentis deducitur Judæos omnes simul Phase immolavisse: nam Philo paullo supra citatus inquit Hebræos omnes simul sacrificare *per cætus populares a meridie ad vesperam usque*, & celebrari ab iis *victimam communem decimaquarta mensis*: ac Flavius Josephus lib. vi. de Bello cap. 9. num. 3. narrat sub Cestio ex victimis *a nona hora usque ad undecimam* ejusdem diei festi mactatis, numerata *virorum purorum & mundorum vicies septies centena millia*, hanc autem ingentem multitudinem *ex diversis Judæorum locis congregatam*. IV. Tandem Harduinus ad duas illas Neomenias propugnandas confugit ad regulam, *לֹא בָאֵד פֶּסַח*, *Lo Bada Pesach*, quam putat recte institutam, ne secunda dies azymorum, in qua offerendus erat manipulus, foret festivus, & duæ simul solemnitates sabbati, & paschatis celebrarentur. At ea regula, ut ostendam propositione v. non erat in usu tempore Christi Domini, neque firma aliqua ratione defenditur. Ruit ergo etiam systema duabus Neomeniis simul observatis innixum.

PROP. III. Christus Dominus pridie, quam pateretur, *legale Pascha* una cum discipulis suis manducavit.

Demonstratur primo. Matth. xxvi. 17. legi-

tur: *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Versu 18. narratur Dominum misisse discipulos suos in civitatem ad quendam, ut ei dicerent, *Magister aicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis*: versu 19. asseritur discipulos illos Pascha præparavisse. *Et fecerunt discipuli* (inquit Evangelista) *sicut constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha.* Versu 20. additur facta vespere Dominum cum discipulis cœnasse: *Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis suis*. Similia habentur Marci xiv. & Lucæ xxii. Hoc postremo in loco, versu 15. additur Jesum inter cœnandum ita Apostolos allocutum: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* At siue tempus, siue interrogationem discipulorum, siue locum, siue præparationem cœnaculi, siue horam, siue verba inter cœnandum prolata serio attendantur, apparet iis describi cœnam, in qua manducabatur agnus typicus, horis pomeridianis lunæ xiv. immolatus. Hunc igitur agnum Christus cum discipulis suis manducavit. Probatur minor per singula discurrendo. Principio accesserunt discipuli ad Jesum *prima die azymorum*. Marcus cap. xiv. 12. hanc diem perspicue designat, *Primo die azymorum, quando Pascha immolabant*. Ita & Lucas xxii. 7. *Dies azymorum septem erant*. Exodi xiv. 15. *Septem diebus azyma comedetis*: & v. 19. *Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris*. Similia Levit. xxiii. 5. & Num. xxviii. 17. *Prima autem dies celeberrima & sancta erat dies xv. ex eodem Levitici, & Numerorum loco*. Accesserunt ergo discipuli ad Jesum, non ante diem decimaquartam, sed ineunte azymorum solemnitate. Me non lateret Hugonem Grotium, aliosque adversarios contendere octo fuisse dies azymorum, connumerato die paschali, cujus parte postrema inciperet azymorum observatio. Quod conantur probare ex Josepho, qui enumerat octo azymorum dies, neque uno in loco ait celebrari pascha die xiv. Nisan ob liberationem filiorum Israel de Ægypto: ex quo inferunt primam diem azymorum concurrere cum luna xiv. ineunte. Recoxit hæc P. Lamy, addiditque testimonia Rabbiorum affirmantium die xiv. in domibus Israel non apparuisse fermentum. Sed nugæ nugæ sunt istæ, atque liræ liræ. Etenim Josephus lib. iii. Antiq. cap. 10. pag. 177. ait: *Die autem quindecima Paschalem excipit azymorum festivitas septem dierum*. Deinde hanc diem *decimaquintam* apud Judæos celeberrimam propter liberationem a servitute Ægyptiorum, scribit in iv. de Bello Jud. cap. 8. pag. 294. Præterea egressum populum Israel de Ægypto die xv. Nisan, affirmat Antiqu. ii. cap. 15. pag. 111. Historici autem verba,

ba, quoniam supra producta sunt, non repetam. Tribuitur ergo a Josepho celebritas Paschatis memorie redemptionis Israelitarum, quoniam *Pascha*, & *dies azymorum prima* sunt dies una, eademque; & xiv. ad vesperam immolatus est agnus, decimaquinta vero filii Israel profecti sunt de Ramesse. Quod si invenias alicubi numerator dies azymorum octo; comprehenditur in his dies xiv. in qua factam investigationem fermenti, ne post jugulatam Paschalem victimam inveniretur in domibus Hebræorum, diximus paullo supra. Sed de prima die azymorum hætenus. Sequitur missio duorum discipulorum in Jerusalem, præparatio Paschæ, & *συναγῆς* Apostolorum una cum Magistro sub vesperam. Jerosolymis tantum fas erat immolare Phasæ, atque Paschali tempore illuc Israelitæ omnes confluebant. Post mactationem agni facto vespere, instituebatur Paschalis cœna; nam carnes agninas asilas igni edendas nocte præceperat Dominus Exodi xii. 8. Constituebatur certus numerus personarum, quæ sufficere possent ad esum agni, ex eodem cap. versu 4. unde hæc cœna ex manducantium communione etiam Hebræis dicta est, *סניא* Synaxis, collectio, societas. Numquam conveniebant pauciores denis epulatoribus, neque plures viginti, ex Josepho lib. vi. de Bello cap. 9. pag. 399. Cœna ergo parata Jerosolymis, instituta diei prima azymorum, celebrata facto jam vespere, & Jesu cum duodecim discipulis suis discumbente, nonne cœna est peracta omnibus ritibus servandis in manducatione agni typici? Etiam ea Domini verba, *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*, demonstrant convivium Paschale tunc institutum. Quare enim verba discipulorum, *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* & alia, *Es paraverunt Pascha*, nec non ista, *Necesse erat occidi Pascha*, accipienda sunt de agnotypico, nec de illo accipienda sunt, quæ ait Dominus, *Desiderio, desideravi, &c.* Quodnam præterea Pascha iis verbis commonstratum dixerimus, nisi quod illa die immolabatur, quod discipuli præparaverant, quod Jerosolymis, nocte, & a collecta familia manducabatur? Recte Epiphanius H. xxx. cap. 22. pag. edit. Petavianæ 146. *Pascha illud*, inquit, *carnes erant, uti diximus, igni nocte*, *Πάσχα δὲ ἡν, ὡς εἶπεν, κρέας ὁππότε πούει*. Neque opponuntur Epiphanio, qui pro hoc Paschate intelligunt Eucharisticam, utramque enim cœnam, typicam, & Eucharisticam instituit Dominus eadem nocte: ac propterea magnum ultimi Paschatis celebrandi desiderium habebat, quoniam extrema cœna peracta, ut inquit Theophylactus in Lucam p. 513. *ὡς μεγάλη μυστήρια*, magna mysteria, discipulis erat traditurus. Atque his, ni fallor, Amicum, Grotium, aliosque adversarios ex Evangelica

Berti Theol. Tom. VII.

historia apertissime refutavi, eorumque simul commentationes ostendi falsas esse, futes, repudiandas.

Neque sola Scripturarum divinarum auctoritate sed aliis quoque armis pro veritate decerto. Ac primo sententiam nostram amplectitur Ecclesia universa, subscribens Tridentinæ Synodo, cujus sess. xxii. cap. 1. hæc sunt verba: *Nam celebrato veteri Pascha: quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit Pascha, &c.* Catechismus item Romanus P. 2. cap. 4. num. 2. *Etenim celebrata cum discipulis agni Paschalis cœna, &c.* Idem habetur Cap. Accipite, de Consecrat. dist. 2. desumpto ex commentariis Hieronymi mox laudandis. In solemnibus quoque Corporis Christi idem non semel proficitur Ecclesia, uti in Hymno ad Vesperas:

In supremæ nocte cœnæ recumbens cum fratribus,

Observata lege plene cibis in legalibus,

Cibum turbæ duodenæ se dat suis manibus.

Et altero ad Matutinum,

Post agnum typicum expletis epulis, &c.

Præterea hæc Romanæ Ecclesiæ sententia Veterum traditione corroboratur. Ad quam investigandam sat esse repetere Tesseradecatitas, (ut inquit Eusebius prælaudatus prop. i. & apud illum Polygrates Ephesinus, qui vixit sedente Victore, & ineunte Severi imperio, labente scilicet, & ad finem vergente secundo sæculo) suæ opinioni pertinaciter adhæsisse, quod Dominus & Apostoli aliquando Pascha fecerint *quartadecima luna*, obtrudentes exemplum Polycarpi Joannis Evangelistæ discipuli, aliorumque proximorum Apostolis. In ea vero controversia nullibi Quartodecimanis sive a Victore, sive a Nicænis Patribus, sive ab aliis responsum invenio, neque Dominum sequutum fuisse Judæorum consuetudinem, quod utique ad illos refellendos fuisset expeditissimum. Responderant aliam ineundam viam, posteaquam abrogata fuerunt legalia, & *Pascha nostrum immolatus est Christus*. Serpsit etiam priscis sæculis hæresis Ebionæorum inter alia portentosa damnantium usum carniū; eosque redarguit Epiphanius H. xxx. n. 22. pag. 146. ex quo etiam Dominus Judæorum Pascha comederit, *quæ constabat agno, ac sine fermento subactis panibus*. Immo nec Ebionæi ausi sunt verba Evangelistarum insensum torquere alium, uti recentiores nostri fecere; sed potius per summum scelus verba Christi Lucæ xxii. 15. ad hunc modum depravarunt, *Μὴ ἐπιδομιζέτε ἐπιδύμεθα πούτω τὸ πάσχα κρέας φαγῆν μετ' ὑμῶν*; Numquid desiderio desideravi hoc Pascha carnem manducare vobiscum? sese fatentes devictos, si retinerent lectionem veram, atque legitimam. Exor-

M

tis

is præterea Manichæis, & Marcionitis veterem legem tanquam a Deo malo promanatam repudiantibus, Patres acuerunt in eos stylum, illam bonam, & pro suo tempore utilem asserentes, propterea quod etiam Dominus servavit Pascha a Moyse promulgatum. Quare Tertullianus libro iv. adversus Marcionem recitato versu 15. Lucæ nuper commemorato, ironice in hanc exclamationem cap. 40. erupit, *O legis destructorem, qui concupierat etiam Pascha servare!* Atque ipsi Marcionis asseclæ, cum productis supra Evangelicis textibus nimium premarentur, ignorantes aliud, quo evaderent, effugium, illos depravasse auctor est Hæresi 42. pag. 316. beatissimus Epiphanius. Ex quibus sequitur, juniores, qui eisdem textus detorquent, pugnare contra traditionem veterum, eisque subripere arma; quibus hæreses debellaverunt. Nec Tertullianus solus, & Epiphanius hæc docuere. Chrysostomus hom. 81. in Matth. pag. edit. Commel. 690. proposita quæstione, cujus rei gratia Christus servaverit Pascha, *Ut omnibus, inquit, semper usque ad ultimum passionis diem non esse adversarium se legi ostenderet.* Ambrosius vero Epistola 23. scripta anno 386. ad Episcopos per Æmiliam constitutos, tom. 2. pag. 883. extra omnem controversiam positum scribit, servatum a Domino Pascha Mosaicum, & xii. capite Exodi inductum, *quartadecima luna, quinta feria: & proxima pagina, Ipse Dominus, ait, non quartadecima luna passus est, sed quintadecima, & septimadecima resurrexit.* Tradunt eadem alii Patres. Concludendum ergo cum Hieronymo in cap. 25. Matth. tom. iv. pag. 128. *Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem; &c.* Hinc desumptum cap. 88. de Consecrat. dist. 2. supra adnotaveram.

Silentio denique præterire non possumus infortunia, quæ subiit sententia adversa. Etenim ubi primum illam excogitarunt Ebionæi, & Marcionitæ, quibus recentiores eam reddere debent acceptam, execrabilis visa est Ecclesiæ Patribus. Ut autem nono sæculo Græcorum quidam eandem secuti sunt, eamque inseruit Anonymus in disputatione adversus Judæos, unaque sentientes hæreticos, atque ut circa ea tempora prodiit Volumen aliud absque auctoris nomine, *De sacro Paschæ festo*, in quo sententia ipsa propugnabatur; Photius, quamquam sibi nosceret futuram fore percommodam ad azyma eliminandum, judicavit tamen temere, & inconsiderate prolatam, *quoniam Chrysostomus, & Ecclesia docent, Christum Dominum anno, quo traditus est, legitimum Pascha perfecisse, antequam mysticam institueret cœnam: ὁ γὰρ χρυσόστομος, & ἡ Ἐκκλησία, τότε φησὶν αὐτὸν ἐπιτελεῖσαι τὸ νομικὸν πρὸ τοῦ μυσικοῦ δείπνου.* Vide

Photianam Bibliothecam Cod. cxvi. pag. 294. Ineunte postremo sæculo, ubi sententiam eandem instaurare moliti sunt apostata Spalatensis, & Hieronymus Vecchietti in libro, quem inscripsit, *De anno primitivo ab exordio mundi ad annum Julianum accomodato*, a M. Antonio Cappello Minori Conventuali doctissimo, in Opere *De suprema Christi cœna*, fuerunt pro meritis exagitati. Postquam denique Grotius, P. Lamy, & quidam alii idem placitum revocaverunt ab orco, permultos experti sunt adversarios, inter quos Harduinus pari ingenio, & animositate hac sagittas emittit: *„Furor est profecto, furor, intolerabilisque audacia recentiorum quorundam, affirmantium tribus primis Ecclesiæ sæculis in ea fuisse hæresi Patres, ut Christum Servatorem supremo vitæ suæ die Pascha peregrisse negarent. Et testes illi quidem appellant ejus dicti, Petrum Alexandrinum, Clementem Alexandrinum, Hyppolitum Martyrem, Apollinatem Hieropolitanum; demumque sic colligunt: ex Petro Alexandrino sententia negans Christum comedis Pascha, sententia communis Patrum fuit, qui primis sæculis vixerunt: Gallice, ut scribunt, Selon lui le sentiment de ceux qui nient que Jesus-Crist ait mangé l'Agneau Paschal, est le sentiment commun des Peres de trois premiers siecles. O furorem hominum, quos concludi oporteat cum insanientibus! Nam quis non furorem jure appellet tantam hominum cæcitatem, ortam ex obstinatione ac pervicacia? Unde enim sumpta hæc testimonia sunt, Petri, Clementis, Hyppoliti, & Apollinaris? Numquid ex scriptis eorum, quæ indubitata ac genuina esse censeant eruditi? Minime vero: sed ex Auctore Chronici, quod Sigonius Fastos Siculos, Du-Cangius Chronicon Paschale appellat: homine, quem veterum prorsus nemo appellat, nemo ante Sigonium novit: quem nostra ætate ob anachronismos innumeros Petavius sprexit & Scaliger: qui eo demum insolentia processit, ut ad suam illam defendendam hæresim, quæ Christum Servatorem negat Pascha peregrisse, testimonia confingat, adscribatque magnis illis nominibus, Petri, Clementis, Hyppolyti, & Apollinaris. Nam quis hic mentiri impudentissime hominem istum neget, & illa testimonia ex cerebro confingere; cum verborum eorum, quæ allegat, ne syllaba una quidem alibi extet: & quod est multo insolentius, cum ex Evangelio ipso loca se describere profiteatur ibidem, quæ eidem hæresi apertissime faveant; quorum nihil tamen in sacris libris appareat? „Hactenus Harduinus pag. edit. Amstelodami 373. Nec tali voce tonat Harduinus duntaxat. Franciscus Suarez singulari modestia præditus tom. 2. in 3. p. disput. 40. *Hæc sententia, inquit, est plane hæretica; & Quæsitores fidei il-**

iam confixisse, tanquam prolatam contra sacra-
rum litterarum fidem, contra Ecclesie universae
auctoritatem, contra sanctorum Patrum doctrinam,
conjecto in carcerem, ubi in squalore sordibus-
que decessit, praedicto Hieronymo Vecchietto,
narrant Janus Nicius Erythraeus Pinacoth. Vi-
rorum illustrium pag. 296. Hyacinthus Serry
Exercit. de Ch. 51. pag. 356. in Vita Marci
Antonii Cappelli Joannes Bortonijs pag. lxxi.
& ex Novatoribus Jo. Frischmuth in Thesauro
Theologico Philologico pag. 189. Nos vero sen-
tentiam illam, si non haereticam, falsissimam
asserimus, ac talem nobis videmur demonstra-
visse.

PROP. IV. Christus eadem die cum Judæis
Pascha typicum celebravit.

Demonstratur primo. Dominus enim celebra-
vit Pascha die prima azymorum, eaque dies ab
Evangelistis dicitur prima, non tantum quia
talis revera erat, in qua secundum legem debe-
bat Phase immolari, verum etiam quia tunc
temporis Jerosolymis immolabatur a multitudine
Judæorum. Commentitia est ergo illorum opi-
nio, qui lunam decimamquartam a Christo, &
decimamquintam a Judæis autumant fuisse ob-
servatam. Probatur antecedens; enimvero quem-
admodum Lucas cap. xxii. 7. inquit, *Venit au-
tem dies azymorum, in qua necesse erat occidi
Pascha*, legis praeceptum, & diem primitus con-
stitutum significans; ita Marcus respiciens ad
praesentem consuetudinem cap. xiv. 12. ait: *Et
primo die azymorum, quando Pascha immolabant*:
Syriaca versio tom. 5. Bibl. Walt. pag. 126.
*Et primo die azymorum, quando sacrificant Ju-
dæi Pascha*, & Persica pag. 127. *Quo Judæi
Pascha maculant*. Quid manifestius? Eadem ergo
die, qua Christus, etiam Judæi agnum pascha-
lem immolaverunt. II. Ostendimus propositio-
ne 2. Neomenias, diemque Paschalem praestituta
fuisse a Synedrio, sive a Synagogæ rectoribus
secundum lunæ phasim, ideoque servatum quo-
que ætate Christi, & posterioribus temporibus;
& quamvis detur Synedrium a prisca consuetu-
dine descivisse, necessario tamen propositas ab
illo dies fuisse servandas. Nec est quod objiciat
aliquis hujusmodi legibus Christum non subje-
ctum; constat enim ex Joan. I. 13. V. 1. &
VI. 4. Dominum adscendisse Jerosolymam ad
celebrandum Pascha, quando illud Judæi pera-
gebant; ideoque, non urgente praecepto, sed
singulari humilitatis exemplo, festorum consue-
tudinem, sive secundum legem, sive secundum
Synedrii statuta, ad extremum usque diem ser-
vavisse. In casum quoque nos provocarent ad-
versarii ad calculos astronomicos; quorum non
habendam esse rationem diximus Volum. III.
pag. 159. & si habenda sit, retrahemus cum

præstantissimo viro consulatum Geminorum, cui
passionem Christi affigendam putamus, ad an-
num V. Æ. xxviii. Atque si nec istud arri-
deat, eodem anno, quo luna xv. incidit in fe-
riam sextam, qualiscumque tandem sit, post
celebratum commune Pascha, crucifixum Domi-
num pronuntiabimus. III. Diximus supra, im-
molandum agnum ex praecepto legis ab univer-
so Israelitarum cœtu simul coadunato. Hinc
Philo lib. 3. de Vita Moysis pag. 686. ait ce-
lebratum Pascha *universo populo concurrente*. Ap-
pellatur ab eodem Scriptore, ob immolantium
congregationem in libro de Septenario pag. 1190.
ἡ πάνδημος θύσια, communis victima. Non ma-
cstabatur agnus nisi in atrio templi; neque co-
medebatur nisi sanguine ad altare a Sacerdoti-
bus sparso, atque combusto adipe, ut scribit
Maimonides in *Corban Pesach*, demonstratque
cum Lightfooto in *Minist. Templi* pag. 730. vi-
ri plures peritissimi rituum Hebraicorum; non
manducabatur denique, nisi fermento e domibus
sublato, id praescribente lege. Quid ergo? Nisi
Salvator noster eadem die, ac Judæi, typicum
edisset agnum, legem penitus violasset: non enim
interfuisset communi victimæ, non cœnasset post
Phase macatum in atrio, non expectasset sa-
crificiorum consummationem, non fecisset Pa-
scha in domo purgata a fermento. Aut ergo
non celebravit Pascha, quod nullatenus affir-
mandum est, aut illud celebravit die ipsa, qua
celebraverunt Judæi. IV. Si aliter se haberet
res; Apostoli non fuissent adeo solliciti parandi
Pascha; cum non instaret solemnitas publica &
celeberrima: sollicitudinem habuerunt tamen,
eaque solemnitas prope erat. Paratum insuper
stratumque erat cœnaculum, advenisque januæ
Jerosolymitarum apertæ: quod propter confluen-
tem multitudinem pernoctantium Jerosolymis
nocte diem xv. præcedente, in consuetudinem
receptum erat pro communi illa festivitate: quæ
omnia in sententiam nostram quadrant maxime.
Accedit fictitiam esse translationem festorum,
ut mox ostendam. V. Non præteream denique
pervulgatum argumentum. Nisi Christus cele-
brasset Pascha una cum aliis, atque statuto tem-
pore, id proculdubio fuisset illi objectum; nec
forte Jerosolymitarum aliquis ei domum suam
commodasset: quo argumento pugnat in libro
de Azyzo & fermentato Umbertus Cardinalis
de Sylva Candida. Frustra reponeres Judæos non
ausos accusare Christum, vel quod is ageret se-
cundum legem, & ipsi sequerentur instituta Sy-
nedrii, aut, quod visum Hentenio præf. ad Eu-
thymium, id Judæi nescierint. Etenim corrui-
prior responsio, quia nulla hac in re fuerunt
Synedrii praecepta cum lege pugnancia: corrui-
altera, quia hoc poterant cognoscere a Juda

appellant) demessum sabbato, verum & factum id ceremonia quadam, in qua messores alta voce clamabant, שבת היום, *Est ne sabbatum hodie?* & respondentibus cunctis, הן, *Est, item interrogabant אקצור, Metam ne?* tunc vero universi קצור קצור קצור, *Demete, Demete, Demete*. Eo insuper loci traditur neminem de manipulo die sabbati metendo hæsitasse, præter quosdam Sadducæorum. Si vero hæc velimus inter sabellas amandare; amandemus jure eodem regulam illam *Badu*, anno millesimo, ut demonstrat Thomas Lydiatus, posteriorem. Tandem est sententia Venerabilis Bellarmini lib. 3. de cultu Sanctorum cap. 13. & lib. 14. de Euchar. cap. 9. Baronii ad annum Christi xxxiv. num. 234. aliorumque doctissimorum virorum, anno, quo Pascha incidisset in feriam sextam, demessum manipulum die prima, quam nos Dominicam dicimus. Scio sententiam istam a Serrio Exercit. lxxi. numer. 4. & a recentioribus aliis rejici ob fluxas illas, incertasque traditiones Rabbinicas. Probabilis est tamen; & ea verba Levitici xxii. 15. *ab altero die sabbati* videntur quibusdam significare feriam consequentem, non Pascha, sed sabbatum; præsertim si attendatur sensus Hebraici textus, ממחרת השבת.

A crastino cessationis. Consonant lectioni Hebraicæ cum textu Samaritano Versiones fere omnes, tom. 1. Polygl. Walt. pag. 504. de quarum tamen sensu dicendum infra.

Videndum modo, an Judæi distulerint Pascha, ut Jesum damnarent morti. Visum id quidem nonnullis ob auctoritatem Chrysostomi scribentis Hom. lxxxvi. in Matth. pag. 715. *audacissimos illos homines, & mille transgredientes legis præcepta, quoniam ita inflammati erant, & sæpe coacti Jesum capere nihil facere potuerant, ex insparato noctis quod cupiebant, tempus Paschæ trasposuisse*. At possumus, salva Chrysostomi reverentia, recedere a singulari hac opinione reliquis Patribus contraria, cum nec Chrysostomus fuerit in ea constantissimus. Nam supra Hom. lxxxv. pag. 708. scripserat, *Et immiserunt in eum manus, ac tenuerunt illum ipsa nocte, in qua comederunt Pascha*, Καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, & ἐκράτησαν κατ' αὐτὴν τὴν νύκτα. καὶ ἐν τῷ πάσχα ἐφαγον. Ac Hom. lxxxii. in Joannem pag. 414. faterur se ignorare, an ea verba Joannis xvii. 28. *Ut manducarent Pascha*, significant paschalem victimam, an vero τὴν εὐρτην πᾶσαν, totam solemnitatem. Cum præterea Chrysostomus certissime teneat his tribus in locis, & Hom. 82. in Matth. Dominum Jesum celebrasse Pascha statuto tempore, consequens erit ex propositione quarta, idem fecisse Judæos

universos. Atque ita sententiæ, quam oppugnamus, ruit fundamentum. Addo quod apud Judæos in more positum erat insignes reos plectere extremo supplicio in solemnibus festis, ut ex communi Rabbinorum doctrina ostendit Drusus in caput 26. Matthæi. Deinde ex ipsomet Evangelio haud obscure colligitur crucifixum Dominum jam Hebræis agentibus solemnitatem Paschalem. Pilato enim dicti Joan. xviii. 31. *Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum*, responderunt, *Nobis non licet interficere quemquam*. Hæc autem verba dicta sunt circa horam tertiam, nondum sententia mortis in piissimum Jesum prolata. Peto, cur inquit, *Nobis non licet*? Aut propter inchoatam solemnitatem, aut propter ablatum illis jus sanguinis. At non ea dixerunt, quod jure gladii privati essent. Tenent utique hoc postremum perimulti, sed falso. Quæstio, an Judæi habuerint jus gladii, recte dicitur a Peravio lib. xii. de Doctr. Temp. cap. 19. non mediocriter, nec facili explicatu. Occisos a Judæis blasphemos absque auctoritate Romani Magistratus constat ex Act. vi. 11. ubi legimus Stephanum de blasphemia accusatum; quem cap. vii. 58. obruerunt lapidibus. At Maldonatus colligit ex libro *Sanhedrim* aliter dicendum esse de supplicio crucis. Sit ut lubet, quamvis oppositum teneant Lipsius, aliique docti homines, uti faterur eo loci Peravius. In causa Christi ad jus Hebræorum non debemus attendere, quia Pilatus permisit Judæis, ut Dominum interficerent: *Accipite* (inquit) *eum vos, &c.* Atque hæc verba non ironice dicta sunt, uti visum Scaligero, & Lightfooto; sed revera Pilatus in Judæorum gratiam, ratus agi de re ad ipsorum legem spectante, ad illos judicium cupiebat deferre, ut inquit ex communiori sententiâ in eundem locum Calmet. Falso etiam Grotius scribit permissum a Pilato, ut Jesum loris caderent, quoniam hæc potestas illis remanserat, redacta in Provinciam Judæa: falso, inquam, id scribit; siquidem Evangelii verba demonstrant permisisse Pilatum qualemque judicium Mosaica lex postularet. Sive ergo habuerint Judæi tunc temporis jus gladii, sive non habuerint, poterant Christum interficere facta sibi a Præside potestate. Dixerunt tamen, *Nobis non licet, &c.* Ergo hoc dixerunt, quod agerent diem festum, ideoque & ipsi manducaverant agnum, festumque diei primæ azymorum inchoaverant. Recte Augustinus Tract. cxiv. in Joannem num. 4. *Intelligendum est eos dixisse, non sibi licere interficere quemquam, propter diei festi sanctitatem, quam celebrare jam cœperant*.

Tandem nec transferendi Paschatis ratio petenda est a recepto a Judæis Calendario Romano, vel a constituto Cyclo aliquo phasibus lunæ,

næ, legique Moyſis oppoſito: primum quia nequit admitti duplex calculus, quorum unum ſervavit Chriſtus, alium vero cætus Judaicus: deinde quia celebrari non poterat Paſcha niſi a congregatione filiorum Iſrael, & poſt maſtatam communem victimam; ideoque periodo qualicunque ſervata, neceſſum erat ut Paſcha ab omnibus, qui illud ſervare vellent, perageretur uno eodemque die, primo ſcilicet azymorum.

C A P U T I I.

Explicantur Evangelici textus, qui cum ſuperiori doctrina videntur pugnare, & quaeritur in quem diem anno Paſſionis Domini inciderit Pentecoſtes.

QUI negant Chriſtum pridie, quam patetur, celebraſſe Paſcha legale, aut ſaltem illud celebraſſe inchoata ſolemnitate azymorum, contendunt auctoritate ſacroſancti Evangelii ſententiam firmare ſuam. Principio, inquiunt, Principes ſacerdotum conſilium quidem inierant interficiendi Dominum, at dicebant Matth. xxvi. 5. *Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.* Verebantur enim ne mulri, quos poſt reſurrectionem Lazari in eum credidiſſe teſtatur Joannes xii. 11. convenientes Jeruſolymis ad ſolemnitatem Phaſe, illum, ſi conſiceretur in vincula, aut duceretur ad mortem, tumultuoſe e manibus ipſorum eriperent. II. Idem Joannes cap. xiii. 1. ait, Dominum inſtituiſſe poſtremam cœnam, *Ante diem feſtum Paſchæ*, ideoque ante vesp̄am lunæ xiv. atque ante inchoatum primum azymorum diem, ſive Paſchalem ſolemnitatem, quæ a vesp̄a ad vesp̄am juxta mandatum legis, Levit. xxiii. 32. peragebatur. Neque plurimum valet ad argumentum iſtud ſolvendum diſtinctio diei legalis, & naturalis: ſiquidem in eadem cœna quod Dominus dixit proditori, *Quod facis, fac citius*, ceteri Apoſtolorum, ex eodem cap. verſu 29. putabant, quod dixiſſet ei Jeſus: *Eme, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum.* Non ergo feſta dies, in qua nefas erat aliquid emere, cœperat tunc temporis peragi. III. Majorem habent vim verba ejusdem Evangelistæ, cap. xviii. 28. *Et ipſi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha*, unde aperte ſequitur Hebræos nondum meridiano tempore feriæ ſextæ Paſchalem victimam manducaſſe. Atque hunc locum ſufficere ſententiæ noſtræ conſutandæ non ſoli ſcribunt Grotius in hunc locum, Caſaubonus Exercit. xvi. in Annal. Baronii num. 24. Ludovicus Capellus in Epicriſi, Joſephus Scaliger, alique Novatores; ſed etiam Catholicorum doctiſſimi, inter quos Petavius lib. xii. de Doctrina Temp. cap. 16. Maldonatus in

Evangelium Matthe. Zegerus, alii. Quod ſolet huic argumento reſponderi, etiam alias victimas in feſto azymorum maſtatas appellari *Paſcha*, ut habetur Deut. xvi. 2. *Immolabisque Phaſe Domino Deo tuo, de ovibus, & de bobus*, non videtur eſſe ad vim argumenti frangendam: primum quia τὸ πάσχα absolute, & quod amplius eſt, φαγεῖν τὸ πάσχα, manducare *Paſcha*, unum Paſchalem agnum ſignificat, hoſtiis aliis ſecluiſis; idque in eodem cap. xvi. Deut. verſu 6. *Immolabis Phaſe vesp̄e ad ſolis occaſum, quando egreſſus es de Ægypto, & coques, & comesdes in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.* Deinde quia idem inferitur ex præcitato verſu ſecundo, cujus ſenſus eſt, *Immolabis Phaſe, atque præter Phaſe hoſtiis de ovibus, & de bobus*: quod oſtendi poteſt collatione Hebraici textus & celebriorum Verſionum, nec non ex antiquorum interpretatione. Etenim Hebraicus textus non habet, *de ovibus, & de bobus*, ſed

וּזְבַחַת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר.

Et ſacrificabis Phaſe Domino Deo tuo, oves, & boves. Ita & lxx. Καὶ θύσεις τὸ πάσχα τῷ Θεῷ σου πρόβατα καὶ βόας, nec aliter Samaritanus. Targum vero Onkelos, *Et immolabis Phaſe Domino Deo tuo de ovibus, & victimam ſanctificatam de bobus.* In quibus ſi accurate expendantur, victima Paſchalis ſejungitur ab aliis hoſtiis. Id vero magis apparebit, ſi locus iſte conferatur cum verſu 15. triceſimi capitis libri 2. Deuteronomii, in quo Phaſe apertiffime ſejungitur ab holocauſtis. Quare Rabbiorum doctiſſimi ita textum Deuteronomii interpretati ſunt, ut oves & boves non accipiantur pro Paſchate, ſed pro Eucharifticis ſacrificiis feſto congruis, de quibus ederent ad ſatietatem, & quæ Hebræis non Paſcha dicuntur, ſed חֲגִיגָה Hagigâ. Ita docent Rab. Salomo, Mainionides, Raſi, Bechai, Abarbanel, & alii apud Simeonem de Muis p. 2. tom. 1. Criticorum ſacrorum, pag. 108. Non ergo contemnendum eſt, ut quidam putant, tertium hoc argumentum. IV. Præterea feria ſexta, in qua crucifixus eſt Dominus, dicitur Joannis xix. 14. *Paraſceve Paſchæ*, non Paraſceve Sabbati, ut poſt Belarminum, & Baronium vulgo interpretantur Theologi, ſed *Paraſceve Paſchæ*; & conſequenter dies proximus ſabbati erat azymorum primus, quo ineunte Paſcha maſtandum erat, & facta vesp̄e comedendum. V. Eodem capite verſu 31. legitur rogatum Pilatum a Judæis, ut crucifixorum frangerentur crura, ac de patibulo tollerentur, ne remanerent in cruce corpora ſabbato. *Erat enim* (inquit Evangelista) *magnus dies ille ſabbati.* Cur autem magnus, niſi quia duo ſimul celebrarentur feſta, ſabbati nimirum, & Paſchatis? Poſtremo in

Evangel.

Evangelica historia narratur plura in die Christi emortuali fuisse peracta, quæ fieri non poterant in primo azymorum, celeberrimo ac sancto: armati milites ut Jesum caperent; consilium summo mane initum a principibus sacerdotum & senioribus populi; appellatio ad tribunal Romani præsidis; repetita accusatio; expositio & executio supplicii terribissimi; necatorum sepultura; præparatio syndonis, & aromatum pro exanimi Christi corpore. Hæc itaque sunt, quæ videntur evertere sententiam quinque præcedentibus propositionibus, non absque industria, & lare stabilitam.

Verum tamen nequeunt hæc a priori sententia nos remove. Ad primum enim respondet S. Joannes Chrysostomus Hom. lxxx. in Matth. pag. 680. *Considera valide ipsos timere, non Deum, neque ne majus scelus esset in ipsa Paschæ celebratione tam tetrum facinus facere, sed homines & tumultum: ira tamen inflammata, posteaquam proditorem invenerunt, commutati expectare non potuerunt, sed in ipsa solemnitate ipsum occiderunt.* Similia Theophylactus in Matth. pag. 157. ubi etiam ingeniose observat passum Dominum, non quando Judæi voluerunt, sed quando ipse voluit, quemadmodum decebat Auctorem vitæ sponte pro nobis cruci affigendum. Adde consuetudinem fuisse Judæorum insigniores reos plectere ipso die festo: quod supra diximus, ac modo confirmamus testimonio Maimonidis, scribentis cap. 4. *Hilkot* חילכות. *Usque ad Festum insignem fontem custodiunt, & ipso festo strangulant, quia dictum est: Et omnis Israel audiet & timebit, Deut. xvii. 13.* Adde etiam, si principes Sacerdotum in priori opinione steterant, neque procurassent Christi mortem in die præcedente solemnitate Paschalem: quippe eadem die horis promeridianis immolabatur agnus factus vespere manducandus, ideoque circa meridiem, quando crucifixus est Dominus, jam convenisset Ierosolymam ingens Hebræorum multitudo.

Ad secundum respondeo fuisse quorundam sententiam, quod cœna commemorata cap. xiii. 1. Joannis non fuerit Eucharistica, & postrema, sed convivium institutum Bethaniæ: primum quia hoc ante Pascha celebratum est, & illa cœna pariter ante Pascha: deinde, quia cum exeunti Judæ Christus dixerit, *Quod facis, fac cito* prætabant quidam eum hoc sibi voluisse, Emergibus nobis ad diem festum opus est, ad cœnam scilicet Paschalem: insuper quia Lucas cap. xxii. 4. narrat proditorem Judæ, antequam veniret dies prima azymorum, & discipuli Pascha pararent. Illam vero proditorem Joannes c. xiii. v. 30. recenlet post cœnam eademque nocte, postquam Judas acceperat *buccellam*: præterea quia incredibile est paucis illis horis, quæ inter

cœnam, & Domini comprehensionem in horto interfuerunt, potuisse Judam sacerdotes adire, inire pactum, congregare Synhedrium, turbamque sicariorum expedire, præsertim cum in nocte Paschali unicuique cum familia sua cœnandum esset, & ridiculum sit opinari primarios sacerdotes simul cœnasse, dum interea illorum familiæ domi absque capite residerent: tandem quia in illo cap. Joannis xiii. non est minima mentio, nec γπὺ quidem Paschalis cœnæ. Profert hæc argumenta in Horis Hebraicis ad caput 26. Matth. pag. 373. & sequentibus Joannes Lightfootus. Foret utique hæc sententia ad argumentum diluendum aptissima, nisi esset omnino falsa. Falsam esse constat ex unanimi Patrum consensu, & ni fallor, ex ipso Joanne: nam cœnam in Bethania factam ante sex dies Paschæ, Martha ministrante, & discumbente Lazaro, scribit idem Evangelista cap. xii. & in cœna, quam narrat cap. xiii. neque Lazarum legimus, neque Martham, neque profusionem unguenti, neque turbam ad videndum Lazarum confluentem, sed Dominum cum discipulis suis, tamquam patrem familias accumbentem, lavantem suorum pedes, eosque alloquentem longa oratione, documentorum solatiique plenissima. Adhæc Joannes cœnam istam fuisse supremam haud obscure indicat, dum priori versu inquit: *Sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos:* ac manifestius post enarratum Domini sermonem usque ad caput xviii. protractum, ubi a cœna ad hortum trans torrentem Cedron scribit Dominum perrexisse. Neque argumenta Lightfooti probant quidquam, modo statuamus post cœnam Bethaniæ Judam profectum ad principes sacerdotum, Magistrum vendidisse triginta argenteis, ut narrat Matthæus cap. xxvi. 15. Marcus xiv. 10. Lucas xxii. 3. & exinde Judam expectasse opportunitatem temporis, quo Dominum traderet: tempus autem illud advenisse Paschali nocte, paratis jam ad horrendum facinus ministris. Atque id ex eodem cap. xiii. Joannis infertur; versu namque 2. ea verba, *Cum diabolus jam misisset in cor ejus, ut traderet eum Judas,* demonstrant Judam prius de tradendo Domino cogitasse: ea autem, quæ subjiciuntur versu 30. *Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo,* innuunt proditorem recta profectum ad principes sacerdotum, conscios sceleris, & in mortem Domini paratissimos, ut accepta cohorte mandaret quod sponderat executioni. Atque ita corrunt omnia argumenta Lightfooti, illo tantum excepto, quod est de cibariis emendis pro die festo, de quo paullo infra, ubi dicam de Parasceve. Ad argumentum itaque duo respondent Theologi: primum quod Joannes ac-

ripiendus sit de die naturali & usuali, qui de media nocte ad mediam noctem producitur; non de die legali, qui protrahitur a vespere in vespere: alterum quod *πρὸ τῆς ἑορτῆς*, ante diem festum, positum sit pro *προεορτίῳ*, idest pro parte diei, quæ præcedit festum, & est pars festi, sicut *πρόδρομος* est pars domus, *προέσειον* pars urbis, *πρόλογος* pars orationis, &c. Sed arridet mihi plurimum responsio ista: Etsi cæna Paschalis perageretur facto vespere, & die decima-quarta exeunte, ac tunc inchoata foret legalis festivitas; Judæi tamen festum Paschatis peculiari titulo incipiebant a media nocte, illudque agebant proxima die quintadecima; quia Dominus percussit primogenitos in terra Ægypti, in noctis medio, Exodi xii. 29. ac Pascha, ut ibidem legitur, erat *viçtima transitus Domini, quando transiit super domos filiorum Israel in Ægypto percutiens Ægyptios*. Vide Biblioth. Rabbinicæ tom. 2. pag. 756. Quod ergo ait Joannes, *Ante diem festum Paschæ*, idem est, ac *ante mediam noctem*; unde in Græco legitur simpliciter, *Ante festum Paschæ*, *πρὸ τῆς ἑορτῆς* & *πρόσχα*.

Venio ad tertium paullo difficilius. Persuasum mihi est illis verbis, *Ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*, non agnum significari, sed Hagbigam Paschalem, victimas scilicet ovium, juvencorum, & boum, quæ immolabantur die proxime sequente immolationem agni. Primo quia Dominus ita constituit pro Paschali victima quartadecimam diem Nisan, ut si aliquis ea die aut fuisset immundus, aut iter haberet, teneretur differre Pascha ad mensem secundum, ut legimus Numerorum ix. 10. *Homo, qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino in mense secundo, quartadecima die mensis ad vespeream*. Si ergo Judæi immunditiam contraxissent, poterant Pascha ad mensem Jiar differre; nec adeo de non contrahenda immunditia ob causam, quam gravissimam existimabant; fuissent solliciti. Deinde, si audire velimus traditiones Rabbiorum, quoniam Pascha immolandum erat statuto tempore, agendum id erat, quamvis tota congregatio, aut maxima pars fuisset immunda; & tantum fas erat differre Pascha ad mensem secundum uni, aut alteri immundo, non vero cœtui atque multitudini. Ita scribunt R. Maimonides, & alii apud Lightfootum in H. H. ad cap. xiv. Marci. Igitur immunditia eorum, qui in Prætorium fuissent ingressi, nullum agendo Paschati attulisset impedimentum. Præterea verissimum est hostias illas ovium & boum nomine Paschatis appellari, cum in citato textu Deuteronomii xvi. *Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus*, tum in 2. Paralip. xxxv. 9. *Dederunt ceteris Levitis*

ad celebrandum phase quinque millia pecorum, & boves quingentos. Rursus idem probant invictissime textus Hebraicus, ac Versiones aliæ perpetuam nobis ab adversariis objectæ. Primo quia, ut observarunt quoque Rab. Ruben, Simeon, & Levi apud Frischmutum, non extat in Hebraica lectione littera conjunctionis *ו* præfixa dictioni *בקר*, oves: unde apparet *ו* *בקר צאן*,

oves & boves referri ad dictionem superiorem *חודש*, Phase. Deest pariter in versionibus Græcis *Καί*, &, ante *πρόβατα*. Ulterius ubi legimus Num. xxix. 2. *Offeretisque holocaustum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem*, ac primo Paralip. xxix. 21. *Et obtulerunt holocausta die sequenti tauros mille, arietes mille, agnos mille*, aliisque in locis sexcentis, in quibus occurrit eadem syntaxis, ac in illo versu Deuteronomii; agni, arietes, ac tauri non sunt aliquid diversum ab *holocausto*, sed illud, quod *holocausti* nomine significatur. Pari ergo ratione in textu illo Deuteronomii, *Immolabisque Phase Domino Deo tuo oves, & boves*, non sunt oves & boves aliquid distinctum a Phase, sed sunt id, quod vocabulo Phase significatum est; sive, ut eruditi viri observarunt, *כסן* stat loco generis ad subjectas voces, *צאן & בקר*. Insu-

per eodem cap. xvi. Deuteronomii versu 3. ubi legit Vulgata, *Non comedes in eo panem fermentatum; septem diebus comedes absque fermento*, habent Hebræi, *שבעת ימים תאכל עריו*, *מצות* Septem diebus comedes super eo infermentata. Dictio autem, *על*, super, hoc in loco idem est, ac *עם*, cum, ut Exodi xxxi. 22.

Isaiæ vii. 2. aliisque in locis. Victimæ itaque septem dierum azymorum Pascha appellantur, & *φαγεῖν τὸ πρόσχα*, manducare Pascha tam de agno, quam de ceteris hostiis proprie dicitur; quemadmodum Act. xii. 4. dies omnes azymorum appellantur Pascha. Ex quibus omnibus constat etiam sanctificatas hostias juvencorum & boum comprehendendi nomine Paschatis, tametsi eo vocabulo denotaretur peculiari quadam ratione Paschalis agnus, ac aliæ victimæ dicerentur quoque *חגיגה* Hagbiga: quod tantum inferri potest ex Versione Chaldaica. Atque his diluimus objectionem tertiam, simulque Versionem Vulgatam in xvi. capite Deuteronomii explicavimus, & vindicavimus.

Quarta objectio, tametsi Marcus Antonius de Dominis P. 2. de Republ. Eccl. numer. 268. reprehendit doctissimum Bellarminum, aliosque explicantes Evangelicum textum de Parasceve sabbati, recte ab insigni ævi nostri Theologo de

Re Sacramen. pag. 397. dicitur vitilitigatio. Communem quippe responsionem confirmat S. Marcus, dum cap. xv. 24. ait: *Erat Parasceve, quod est ante sabbatum*. Nunc ego dabo operam, ut oppositæ argumentationis appareat inanitas. Principio, quemadmodum tradunt periti rituum Hebraicorum, ad Pascha nulla erat *Parasceve*, idest, ciborum præparatio: nam utique Hebræi feria sexta post meridiem parabant cibaria, mensasque sternebant, quasi statim prandendum foret, aut cœnandum; sed hoc non faciebant die præcedente festum Paschatis, quoniam die prima azymorum ex cap. xii. Exodi vers. 16. licitum erat facere ea, quæ ad vescendum pertinent. Cum ergo Pascha nullam *Parascevem* habet; feria sexta, qua crucifixus est Dominus, dicta est *παρασκευή τῆς πάσχα*, *Parasceve Pasche*, quod simul esset *παρασκευή*, *Parasceve sabbati*, & Pascha, eo ferme pacto, quo a nobis dicitur *Dominica Paschatis*, aut *Pentecostes* die. illa, in quam simul incidunt eadem festa, atque dies initialis hebdomadæ. Adhuc licet origo hujus vocis *Parasceve* sit a parandis cibariis; illius tamen usus apud Hebræos fuit eandem vocem usurpandi pro sexta quacumque feria: unde in antiquo libro *Beresit Rabba*, par. 11. legitur singulos hebdomadæ dies propriis carere nominibus, idest, primam, secundam, tertiam, quartam, & quintam feriam, præter *Parasceven*, & *sabbatum*: idque negare non est aulus Exercit. xvi. num. 15. in Baronium Isaac Casaubonus. Quidam Scholasticorum cum Witaſſio pag. 69. ajunt etiam Arabes sextam feriam eo vocabulo nominare: quod de Arabibus antiquis verum esse testantur viri in illa lingua doctissimi; nam post debellatos Arabes a Mahumede, sextam diem non *Parasceven* dicunt, sed *Algiumam*, idest, congregationem. Ait ergo Evangelista *Parasceve Pasche*, ad significandam sextam feriam inter septem dies azymorum; quos omnes appellatos *Pascha* dictum est supra. Dato insuper etiam Pascha suam habuisse *Parasceven*; cum Joannes appellavit *Pascha* etiam victimas *Hagbigas*, mactandas prima die azymorum, & Paschali nocte transacta, dixisset coherentem diem Veneris *Parasceven Pasche* ob præparationem victimarum istarum, non ob præparationem agni mactati jam, & comesti. Abunde his revincitur Spalatensis, nec non Gerardus Vossius, qui in dissert. 2. de tempore Dominicæ Passionis num. 12. pag. 85. scribit de his verbis, *Erat autem Parasceve Pasche*, „Quem locum, uti & priores, mire torquet Tolerus in cap. xii. Joan. Vult enim *παρασκευή τῆς πάσχα* dici, non ratione Paschatis, sed sabbati. Ac similiter in idem caput Ribera, inque Annalibus Baronius. „

Oppositio quinta facillimæ solutionis est: dies

Berti Theol. Tom. VII.

enim sabbati incidens in secundam azymorum erat dies, qua populus adibat templum cum victimis pacificis, quas Hebræi appellant *Sorban Raajab*, quasi comparitionis munus, & de quibus interpretantur ea verba Exodi xii. 15. *Non apparebis in conspectu meo vacuus*. Eadem quoque die offerebatur, ut diximus superiori capite prop. 5. spicarum manipulus, de quo Levitici xiiii. 11. & quoniam dies festi, in quibus populo cum holocaustis & victimis coram Domino erat comparandum, dicebantur *Magni*, ut constat ex cap. vii. Joannis versu 37. idcirco de sabbato incidente in diem azymorum secundum dicitur cap. xix. 31. *Erat enim magnus dies ille sabbati*.

Quæ obijciuntur sexto loco, ita diluenda sunt. In primis fatemur multas legis transgressiones factas a Principibus Sacerdotum, ut Jesum perderent, at plura egisse ministerio Gentium, ne viderentur tam aperte violare solemnitatem: cujus gratia dixisse fas sibi non esse quemquam interficere, ait Augustinus, & a nobis supra probatum est. Percurramus deinde singula. Christo non semel mortem diebus solemnioribus intentarunt, Joannis x. 31. in festo Encœniorum, & in ipso porticu Salomonis; & in festo Tabernaculorum, viii. 59. Altera die, quæ est post *Parasceven*, idest, die sabbati, & ex adversariorum sententia die sabbati simul & Paschatis, convenisse Principes Sacerdotum, & Phariseos ad Pilatum, rogantes, ut poneret milites ad custodiendum sepulcrum, & facta sibi a Præside facultate, ipsosmet apposuisse custodes, muniuisse sepulcrum, signasse lapidem, narrat cap. xvii. 62. & 66. sanctus Matthæus. Insignes reos damnatos in solemnioribus diebus, dictum paulo supra ad primum: mortem vero Christi peractam postulantes quidem Judæis, sed a militibus Præsidis, manifestum est omnibus: atque his incedere armatos, ducere ad supplicium, & necare quem judex damnaſſet, indicebat officii ratio, non prohibebat æquitas religionis. Ipsi Judæorum Rabbini docent tam in sabbato, quam in festivitibus aliis sepelienda cadavera: & quamvis Maimonides apud Casaubonum asserat in sabbato reum occidi non posse; hoc tamen nec ipse negat de prima die azymorum. In hac præsertim posse mortuum sepeliri, atque exerceri quicquid ad funus pertinet, emi ac parari sindones, haberi curationem cadaveris, & pollicituram, omniaque ad officia pietatis licite emi & vendi, scribit Rab. Jacob Ben Judæ in libro *אגור Agur*, num. 651. ubi prolixè docet quæ fieri soleant, ac possint, *ביום טוב ראשון*, *Bejom tou riscion*, in die primo solemnis festi. Tobiam in die festo Domini sustulisse de platea unum ex filiis Israel jugulatum, ibique jacentem, ut illum in silentio proximæ noctis sepe-

N

lirer

liret, legimus cap. 11. 4. 5. sacri libri nomine ejusdem Tobiae inscripti. Appensum in patibulo sepeliendum eodem die, præcipit Deuteronomii cap. xxi. 23. Atque his proposita sex argumenta penitus refutantur.

Accedit septimum, quod Scaliger lib. v. de Emendat. temporum putat insolubile, petiit ex festo Pentecostes. Celebrari enim debebat festum illud post quinquaginta dies enumeratos a secunda die azymorum, sive a decima sexta mensis Nisan, ut constat ex Levit. xxiii. 15. *Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, idest, quinquaginta dies; & sic offeretis sacrificium novum Domino.* Atque alteram illam diem statutam pro ritu manipuli, fuisse decimam sextam mensis primi, tradit quoque Josephus in 111. Antiq. 10. pag. 177. *τῇ δὲ δέκατῃ τῶν ἄζυμων ἡμέρᾳ, ἕκτη δ' ἐστὶν αὐτῇ καὶ δεκάτῃ, secunda vero azymorum die, est autem illa decima sexta.* Hisce quinquaginta diebus enumeratis, si Christi emortualis fuit azymorum primus, & quintusdecimus Nisan, necessum est, ut anno illo Pentecostes, sive dies quinquagesimus inciderit in sabbatum. At repugnat id vetustæ traditioni, juxta quam Pentecoste tunc incidit in Dominicam, & in Dominica circa horam tertiam Spiritus sanctus in Apostolos illapsus est. Illo igitur anno secunda azymorum dies fuit Dominica, & consequenter prima dies azymorum, & Judaicum Pascha, non sexta fuit feria, sed sabbatum.

Huic argumento duæ solent adhiberi probabiles responsiones. Prima anno Passionis Christi Pentecostem revera in sabbatum incidisse, eodemque die Spiritum sanctum illapsum super Apostolos. Placet hæc responsio recentiorum compluribus, illamque inconcussam demonstrare nititur Jacobus Hyacinthus Serry Exercit. 62. Ubi vero illi opponitur contraria traditio; respondet hanc esse fictitiam, & licet pro hac adstruenda laudentur Clementis Constitutiones, sermo S. Augustini 154. de Tempore, & S. Leo sermone de Pentecoste; Constitutiones tamen Clementi attributas ab eruditissimis omnibus rejici, tamquam pseudepigraphas; sermonem quoque præcitatum in castigatissima Benedictinorum editione rejectum in appendicem suppositorum, ideoque solum superesse Leonem Magnum, qui ut cadente quinto sæculo vixit, Traditionem ille unus non facit. Addit Carolus Wirasse pag. 72. sanctum Leonem scriptorem esse haud ita accuratum.

Responsio altera est, quinquaginta dies enumerandos fuisse a secunda die azymorum, si hæc non incidisset in sabbatum, nam si in sabbatum incidisset, ut contigit anno Passionis Do-

mini, erant supputandi a feria prima, idest, a Dominica: quod innuunt Versiones aliquæ supra productæ, quæ Levitici xxiii. 15. habent *post diem festivitatis, seu, a crastino cessationis.* Atque hæc responsio tradita ab Eminentissimis viris, Bellarmino, & Baronio, est inter Theologos valde communis; nec multum quatitur testimonio Josephi, utpote quod potest accipi de ordinaria communique ratione temporum, non de peculiari, cum scilicet Paschæ inhæssisset sexta feria. Has duas tantum responsiones censeo probabiles; nam qui reponunt festum Pentecostes continuatum fuisse in septiduum, nec apparere ex Act. 2. 1. de quo die accipiendus sit sanctus Lucas, apertissime refutantur tum ex Græco textu, in quo dies extat singulari numero, *καὶ τῷ συμπληρῶσαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, in esse completum diem Pentecostes;* tum ex numeri complemento; tum ex Pentecostes vocabulo simpliciter posito. Qui etiam excludunt a numero quinquaginta dierum secundum azymorum, viam ineunt commentitiam & insolitam; & demum qui censent in Actibus Apostolorum non commemorari Pentecostem Judaicam, facile revincuntur ex Act. xx. 16.

Verum quænam duarum illarum responsionum est præferenda? De priori subscribendum BENEDICTO XIV. de Festo Pentecostes num. 496. falsissimam esse; quoniam non est verisimile S. Leonem Magnum, tametsi floruerit quinto sæculo, scripsisse Pentecosten incidisse in Dominicum diem, nisi id pervulgatum fuisset in traditionibus Romanæ Ecclesiæ, quas hac in parte etiam Novatores sequuntur, sicuti demonstrat ex Usserio, & Pearsonio sapientissimus & eruditissimus Pontifex. His addo supposititias quidem esse Constitutiones Clementis, necnon apocryphum serm. 154. de Tempore; ex Apocryphis tamen scriptis erui traditionem temporum, quibus eadem scripta prodire: cumque Constitutiones Apostolicæ laudentur ab Eusebio H. E. lib. 3. cap. 25. ab Athanasio in Epistola Festali, & ab Epiphanio H. xlv. num. 5. & H. lxx. num. 10. qui longe præcesserunt S. Leonis ætatem, consequitur hunc non fuisse illius traditionis auctorem primum, sed illam accepisse a majoribus. Quod insuper de Pearsonio & Usserio ait Benedictus, confirmatur ex Scaligero loco paullo supra citato, ex Lightfooto in H. H. ad cap. 2. Act. ex Samuele Basnagio ad ann. xxxii. num. 50. ex Joanne Frischmuth præcit. differ. num. 21. qui etiam laudat Bochartum, aliosque protestantium, hac in re criticis nostris æquiores. Tandem ubinam sententiæ illius venditores legerunt Spiritum sanctum in die sabbati descendisse? Est tamen in hac sententia aliquid veri paullo post detegendum.

Alteram responsionem supra a nobis probabilis dicta

ita est, ac talis censetur eo loci a BENEDICTO XIV. num. 505. Opponunt quidem ad versarii testimonia Rabbiorum asserentium, manipulum primitiarum demessum die quoque sabbati: sed hæc traditio universalis non est. Permulti enim Hebræorum ea verba Levit. xxiii. *ab altero die sabbati*, non accipiunt pro die consequente Pascha, sed consequente ordinarium sabbatum. Diximus non adversari hanc interpretationem Hebraico textui habenti, **ממחרת השבת**, *A crastino cessationis*. Legit & Chaldeus, *Post diem festivitatis*; atque in nonnullis exemplaribus Græcis scriptum est *ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς πρώτης τῶν σαββάτων*, *a die postriduano primæ diei sabbatorum*. Nonnullos autem Hebræorum huic sententiæ adhærere, constat, inquit Witassius, ex libro *Menachot*, ex Maimonide in *Tamidin* cap. 7. Seldeno de *Anno-Civili*, & *Calendario Judæorum*, & Lightfooto ad cap. 2. *Act. Apostolicorum*. Defendi ergo potest Pentecostem Judæicam anno Passionis Christi in diem incidisse Dominicum, eodemque die illapsam Spiritum Paracletum in Apostolos.

Sententia mea est in utraque responsione aliquid veri, & aliquid falsi. Verum est quod tenet prima, Judæicam Pentecostem anno illo incidisse in sabbatum, & falsum est in sabbato descendisse Spiritum Domini: & verum est, quod tenet secunda, Spiritum sanctum descendisse die Dominico, falsum autem descendisse in festo Pentecostes Judæicæ: quod cum breviter explicavero, solutum erit argumentum & vindicata simul Romanæ Ecclesiæ, de die adventus Spiritus sancti, Traditio. Ac primum de die Judæicæ Pentecostes constat ex dictis superiori cap. prop. 5. ubi diximus sabbato non fuisse veritatem manipuli messionem. Confirmatur ex Josepho, qui asserit demessum manipulum die xvi. Nisan, nullo temporum producto discrimine. Idem patet ex Græcis versionibus nuper laudatis: quarum planior sensus est, *A postridie primi festi*, idest, *Paschatis*; non a postridie festi secundi, hoc est, sabbati, non enim inquit, *A die postriduano sabbatorum*, sed, *die postriduano primæ diei sabbatorum*. Sequitur omnino idem ex doctrina eorum, ad quos pag. 74. Witassius provocat: nam in *Menachot* fol. 65. opinio eorum, qui censebant manipulum non esse metendum sabbato, tribuitur quibusdam *Baithuseis* (Sadducæis scilicet) & consensu Doctorum omnium decernitur metendum esse. Vide *Biblioth. Rabbinicam* tom. 2. pag. 762. Maimonides in libro, quem inscripsit, **באר מוסי** *Porta Moses*, pag. 264. edit. Oxoniæ docet oblationes cœtus numquam differendas esse, & sequenti pagina ait diem agitationis manipuli fixum & invariabilem esse *diem Azymorum secundum*. Idem

pag. 278. se auctorem dicit *Tractatus Menachot*, in quo refellitur, ut dixi, opinio *Baithusearum*. Joannes Lightfootus in *Act. Ap.* pag. 692. edit. Roterodami citato libro *Menachot* concludit, *Hoc igitur anno, in quo jam versamur, illo scilicet, quo Christus ascendit, & Spiritus sanctus descendit, oblatio manipuli erat sabbato*: quod etiam probat ex Rab. Ismaele, aliisque in *Ministerio Templi* cap. xiv. sect. 2. pag. 742. Seldenus denique citato libro cap. 7. pag. edit. Londini 31. concludit receptissima apud Hebræos Glossa ad Levit. xxiii. 11. **ממחרת שבת**: *A crastino sabbati*, idest, *a crastino diei festi primi Paschatis*. Quæ si dictis supra addantur; videtur inobis probabilius Pentecostem Judæicam incidisse anno, de quo loquimur, in diem sabbati; quamvis sententia opposita non sit præsidio penitus destituta. Nec multum habent roboris Versiones, quæ Hebraica verba reddiderunt, *A crastino cessationis*, sive, *diei festi*, quoniam *sabbatum*, quo vocabulo significatur *cessatio*, aut *requies*, usurpatur apud Hebræos ad significandum quodcumque festum: & revera τὸ *A crastino sabbati* nihil aliud demonstrat, nisi septem hebdomadas computationem suam incipere a die, quo elevabatur manipulus, idest, *a die secunda azymorum*, & *decima sexta mensis Nisan*, ut inquit prælaudatus Maimonides in *Tract. Tamidin*, & *Mosaphin* cap. 7. **יום שני של פסח שהוא יום ששה עשר בניסן**, *secunda die Paschatis, quæ est sexta decima mensis Nisan*. Vide Josephum de *Voisin* lib. de *lege divina* cap. 44. pag. 622. edit. Parisiensis.

At Spiritum sanctum in Apostolos illapsam die Dominica, sive postriduano Pentecostes Judæicæ, infero primum ex Traditione, quam supra vindicavi adversus recentiores Criticos: neque enim aut Scriptor Constitutionum, aut Auctor sermonis 154. inter Augustinianos de Tempore, aut S. Leo serm. 1. & 3. de Pentecoste asseruerunt advenisse Spiritum Paracletum quinquagesima die ab elevatione manipuli, sed quinquagesima die a resurrectione Domini: quod verissimum esse profiteamur. Deinde verba *Actorum* 11. 1. *Et cum complerentur dies Pentecostes*, denotant diem primum Pentecostes tunc fuisse completum: reddunt quippe hunc sensum Græca verba *Καὶ ἐν τῷ συμπληρῶσθαι ἡμέραν τῆς πεντεκοστῆς*, *in esse completum diem Pentecostes*: quod tam bene dicitur ubi præsens advenisse monstratur, quam ubi præteritum præterlapsum est; sicut apud Lucam ix. 51. similis phrasis significat tempus non nimis remotum a termino, & Gen. xxv. 24. tempus perfectum jam, & completum. Hoc autem designari *Act. 2.* agnoverunt Syrus, & Arabs interpretes, qui tom. v.

Polyglot. pag. 520. reddidere, Cum igitur impletus esset dies Pentecostes. Ad hæc Christus in adimplendis figuris antiqui testamenti, ut ostenderet transitum de umbra ad veritatem, quod præfigurabatur typo, complevit in die sequenti. Ita agnus mactabatur die xiv. & Christus immolatus est die xv. ac manipulus ἀπαρχῆς, primitiarum, offerebatur die xvi. & Dominus factus in resurrectione, ut ait Apost. i. ad Corinth. xv. 20. ἀπαρχὴν τῶν κεκοιμημένων, primitiæ dormientium, resurrexit die xvii. Nisan. Sabbatum quoque Christianum non fuit institutum sabbato Judaico, sed die Dominico. Quid ergo mirum, si consecrare voluit adventus Spiritus sui, non Pentecosten Judaicam, sed diem insequentem, qui deinceps futurus erat Pentecoste Christianorum? Postremo, quando descendit Spiritus sanctus, non erant Apostoli in templo, sicuti fortassis erant cum Judæorum cœta transacta die, horis præsertim matutinis jugi sacrificio destinatis; sed omnes pariter sedebant domi, celebrantes diem prius resurrectione Domini, & tunc adventu Spiritus sancti consecratam; quorum nos exemplo atque instituto Pascha, & Pentecosten colimus, alia die a Paschate, & a Pentecoste Judæorum.

CAPUT III.

*Demonstratur Dominum Jesum in suprema
cœna observasse præcipuas legalis
Paschatis ceremonias.*

QUæ nuper diximus de abrogatione ac translatione festorum Judaicorum, ostendunt quam inepte ratiocinentur, qui ex conditione typi inferunt eadem die mactatum mysticum agnum, & Dominum crucifixum. Sane id sentientes refutantur ex quo Dominus in veterum impletione signorum non semel statutum diem transmutavit in proximum; si tamen ad diversam diem pertinere dicenda sunt institutio Eucharistiæ, & crucis cruentum sacrificium: quorum utrumque evenit intra limites ejusdem legalis festi. Cum etiam in agno typico cœna subsequeretur immolationem: Christus postmodum passurus immolationi præmisit cœnam, si immolatio accipiatur, non pro fractione panis, quem vertit in corpus suum, sed pro morte corporis sui, quod suspenderunt in ligno. Quod si asseramus mactationem agni, utrumque præsignasse, sacrificium scilicet crucis, & Eucharistiā, ut q. 74. art. 6. demonstrat S. Thomas; non solum in die legali, verum etiam in naturali, figuræ antiquæ respondere invenietur antitypus. Indubitatum est ergo ea in nocte, qua Eucharistiā instituit, Dominum Jesum celebrasse commune Pascha: atque id confirmat observa-

tio rituum Judaicorum, de quibus in præsentia breviter sum dicturus.

Principio ad comedendum Pascha conveniebat cum familia rector domus ac senior, assumens vicinos, si non potuissent sufficere domestici sui, ad esum agni, Exodi xii. 4. Numerus Paschalium, ut dicebantur, Societatum ex Josepho lib. vi. de Bello cap. 9. constabat saltem convivis denis: instituebatur convivium nocte, & nemo Pascha manducabat, priusquam tenebræ obducerentur, ex eodem cap. Exodi versu 8. concordibusque Rabbiorum traditionibus in Thalmud, de Pesach, perek. 10. Sternebantur quoque lecti, parabatur cœnaculum, coquebantur cibi, ut postulabat Paschale convivium, & imminens solemnitas azymorum. Hæc omnia in suprema cœna servasse Dominum, narrant Matth. xxvi. Marcus xiv. & Lucas xxii. Discipuli paraverunt Pascha, invenerunt cœnaculum stratum, Jesus una cum duodecim discubuit, cœnavitque facto jam vespere.

Hoc deinde intercessit discrimen inter Pascha primum Ægyptiacum, & alia posteriorum temporum peracta Jerosolymis; quod illud celebrant Judæi stantes, calceati, accincti renibus, & ad iter habendum parati, utpote ex domo servitutis profecturi; sed, ut scribit Aben-Ezrae in cap. 12. Exodi, cui consentiunt Rab. Salomon in Pesach perek. 10. Misnah, omnesque Commentarii, aut Rituales libri Rabbinici, reliqua Paschata edebantur a Judæis jacentibus & decumbentibus, quasi in signum domini & libertatis. Dominus pariter discubuisse legitur, Matth. xxvi. 20. cumque Joannes recubuerit in ejus gremio, atque ad pectus, Joan. xiii. 25. & xxi. 20. necessum est, ut Jesus mensæ incubuerit capite per cubitum sinistram suffulto, & facie ac pectore ad latus obversis, & Joannes discumbens eodem corporis statu habuerit dorsum prope gremium & pectus Domini. Atque eo ferme pacto discumbebant Societates Paschales, dictæ propterea Hebraice מִסְבֵּים Misbim, quasi prope, & circum accumbentes. Ex consimili discumbendi ratione, in toris nempe, lectulisque mensalibus, percipimus quomodo mulier, quæ fuerat peccatrix, Lucæ vii. 38. staret in domo Pharisei retro secus pedes Domini, & commode posset pedes ipsos rigare lacrymis, tergere capillis, & osculari; necnon Matth. xxvi. 7. & Marci xiv. 3. fracto alabastro unguentum effunderet super caput recumbentis.

Inter cœnandum paterfamilias gratias agens benedicebat azymum panem, & illum ceteris distribuebat: ita refert Rab. Maimonides in Hameis umats, aliique apud Lightfootum in Minist. templi Jerosolym. Et cum in Paschali cœna plures adessent calices; unus quidem distribuebatur eodem pacto cum gratiarum actione, sed alter,

alter, inquit eo loci Maimonides, distribuebatur post cœnam, & nisi admiscuissent aquam, existimabatur aliquid omissum in recta hujus cœmoniz observatione: quod præcitatus Lightfootus in H. Hebraicis ad cap. 26. Matth. p. 380. confirmat ex Thalmud Babylonico, & R. Eleazar, ex Gemaristis, communique Hebræorum traditione. Optime ergo calices distinxit Lucas cap. xxii. 17. & 20. ubi inquit Eucharistiam sub specie vini fuisse institutam post cœnam: *Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens, &c.* Unde apparet inter consecrationem panis, & consecrationem calicis aliquid temporis interfuisse. Hinc putarunt quidam Judam adfuisse utique primæ communioni sub specie panis, non alteri sub specie vini, quoniam Joannes xiii. 30. ait: *Cum ergo accepisset ille buccellam, continuo exivit.* Verum his non subscribo, quia Lucas citato loco post commemoratam consecrationem calicis narrat Dominum dixisse: *Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa;* & Marcus xiv. 23., de eodem calice, qui consecratus est, scribit: *Et biberunt ex eo omnes.* Quare buccella intincta, de qua Joannes xiii. 30. non erat corpus Domini, sed frustulum azy-mi non consecrati intinctum embammate. Recte itaque S. Pater Augustinus, Tract. lxii. in Joannem num. 3. *Non autem ut putant quidam negligenter legentes, tunc Judas Christi corpus accepit. Intelligendum est enim, quod jam omnibus eis distribuerat Dominus sacramentum corporis, & sanguinis sui, ubi & ipse Judas erat, sicut sanctus Lucas evidentissime narrat: ac deinde ad hoc ventum est, ubi secundum narrationem Joannis aper-tissime Dominus per buccellam tinctam atque porrectam suum exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem.*

Atque ut melius Augustini sententia, quam certissimam puto, percipiatur, nota ante excidium Templi Judæos his ritibus instituisse Paschalem cœnam. Strato, ut dixi, cœnaculo, ac duobus vel tribus azy-mi placentis paratis, quas apponentes mensæ dicebant, **הא לחם עניא** *Hic est panis afflictionis*, præter lancem cum car-nibus agni assi, parabant parinas cum cibis aliis elixis, & paropsidem, aliud vas escarium, cum **חרוסת**, *Charoseth*, quod erat embamma, mu-steum ex pomis, dactylis, astaphidibusque con-tusis atque saccharo & condimentis aliis compo-situm; ac demum lactucas agrestes, quo nomine veniunt quoque intybus, cichoreum, & marru-bium. His vero paratis, apponebatur facta ve-spere agnus assus cum placentia azy-mi, & cum istis lactucis: tum comeso agno, & legali pera-cta cœna, veniebant patinæ elixarum carniū cum embammate, & pater familias gratias agens frangebatur placentam, & cuncti epulabantur splen-dide, vinumque gustabant: ac demum cœna usua-

li absoluta, surgebant convivæ, abluiebant ma-nus, ac post pusillum temporis iterum recum-bentes intingebant reliqua placentæ frustula in embammate, quod servabatur ad finem convivii, sive, ut loquuntur Hebræi, ad **אפיקומן** *aphiko-men*, cenulam, atque comestationem. Hæc lit-teris mandarunt R. Maimonides, R. Eliezer, R. Salomon, Thalmudistæ omnes, de quibus Bi-bliotheca Rabbinica tom. 2. Lightfootus in Mi-nist. Templi, & in Horis Hebraicis, & alii ab his laudati, complures. Hoc fere ordine Domi-nus Jesus legali peracto Paschato, atque incepta usuali cœna, fregit, ac benedixit placentam azy-mi, adductis jam patinis, & paropside, in quam Judas intingebat manum, Matth. xxvi. 23. & 26. atque ita cœnantibus discipulis instituit sacramen-tum corporis sui. Completa deinde cœna, por-rectoque calice cum vino permixto aqua, Eu-charistiam consecravit sub specie vini, Lucæ xxii. 20. Surgens posthac a cœna deposuit vestimenta, præcinxit se linteis, & lavit pedes discipulorum, Joan. xiii. 4. Post ablutionem recubuit iterum, ad **אפיקומן** *aphikomen* scilicet, parvamque cœ-nulam, eodem cap. vers. 12. ac tunc Judæ por-rexit intinctum panem, videlicet, non sacramen-tum, quod jam omnibus distribuerat, sed fru-stum placentæ intinctum in embammate; & quod soli proditori datum legimus ipsomet in capite xiii. versu 26. Accepta denique hac buccella, Judas, progrediente jam nocte, e cœnaculo exi-vit, ibid. versu 30.

Ex tam plana narratione sequuntur plura ob-servatione dignissima. Sequitur primo miram-esse Joannem inter, ac alios Evangelistas har-moniam: cœnam, de qua Joannes xiii. fuisse Paschalem, contra quam sentit cum aliis perpau-cis Lightfootus: pedilavium subsecutum ad cœ-nam Eucharisticam, huic vero adfuisse etiam Ju-dam Iscariotem; immerito Vossium Harmoniæ Evangelicæ lib. i. cap. xiv. antepone-re senten-tiam Hilarii asserentis capone xxx. in Mat-thæum, proditorem non fuisse participem divi-norum sacramentorum, sententiæ Augustini do-centis de consensu Evangelistarum lib. i. c. i. & Tract. lv. & lxii. in Joannem, institutam Eucharistiam peracta Paschali cœna, & commu-ni incepta, sacramentum corporis Christi datum Apostolis omnibus, ac proditorem interfuisse etiam secundo buccellam intinctam soli Judæ porrectam non fuisse corpus Domini singulis communica-tum, tamen visum est oppositum plerisque ve-terum; quibus præferendum Augustinum recte monet Calmet in Commentariis ad præcitatum caput xiii. Joannis. Sequitur tertio luisse ope-ram Wilhelmum Klebitium, qui differt. *de Buc-cella intincta*, tom. vi. Critic. Sac. pag. 921. ex quo eadem buccella non fuerit corpus Do-mini

mini, conatus est demonstrare Judam proditorem fuisse divini sacramenti communione privatum. Sequitur præterea jure, meritoque consuetudinem porrigendi populis Eucharistiam intinctam, etsi quibusdam in locis olim vigerit, nullum habere in Evangelio fundamentum: utenim legimus cap. Cum omne, de Consecrat. dist. 2. num. 7. deprompto ex Epistola Julii Papæ ad Episcopos Aegyptios, sive potius ex Concilio Bracarensi IV. an. D. 675. in Evangelio seorsum panis, & seorsum calicis commendatio memoratur: nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella Magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Provenit ex eadem consuetudine, ut aliquando pro infirmis servaretur Eucharistia intincta; quod constat ex decretis Burchardi Wormacienensis lib. V. cap. 9. Ut omnis; sed cum illa consuetudo ex falsa interpretatione buccellæ intinctæ sit derivata, ac sufficiens sit communio sub una specie, adnotatum bene a Glossa in præcit. cap. Cum omne, & in cap. Presbyter Eucharistiam, ejusdem distinct. 2. num. 93. necessum non esse, ut pro infirmorum Viatico servetur consecratus Panis intinctus. Sequitur tandem ex præmissa comparatione Judaicorum rituum cum supremæ cœnæ circumstantiis, turpissime allucinatam Ludovicum Cappellum, qui Animadvers. contra Buxtorfium de Cœna Domini putavit verba Consecrationis, Hoc est Corpus meum, a Christo fuisse prolata loco illorum *חַלְלָנוּ עִמָּךְ* Hic est panis afflictionis; quum evidentissime appareat ex omnibus libris Ritualibus, quos vocant, *הַגָּדֵשׁל פֶּסַח* Hagadeschel Paschatis, hæc verba fuisse præludium, & invitamentum cœnæ, & recitata ante convivium, non in medio, cunctisque discumbentibus, ac multo minus in fine mensæ, sicut in sexto de Emendatione temporum libro pervertens ordinem rituum inquit Scaliger. Certum est enim Christum verba consecrationis protulisse discipulis cœnantibus, Matthæi XXVI. 26. discumbentibus, & manducantibus, Marci XIV. 18. 22.

Facta autem cœna recitabant Judæi *חַלְלָנוּ הַגָּדֵשׁל* Hallel agaddl, hymnum magnum. Constat ille psalmo 117. Confitemini Domino quoniam bonus, cui permulti addebant præcedentes 112. 113. 114. 115. & 116. qui omnes inscribuntur Alleluja, idest, laudate Deum: a quidam vero, ut ajunt Rab. Juda, & Rab. Bar-Jacob, incipientes Psalmo 117. Hinc prosequiebantur usque ad psalmum 137. Hinc prodire diversæ de hoc hymno opiniones interpretum: sed omnium consensu præcipue constabat ex præcitato Psalmo 117. Confitemini; unde Ecclesia frequentissime in Paschate intonat Alleluja, & versum ejusdem Psalmi 24. Hæc est dies, quam fecit Dominus &c. Ar-

bitramur propterea eundem psalmum esse hymnum, de quo Matth. XXVI. 30. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti. Hymnus enim, qui incipit Solvere volo, & solvi volo, de quo S. Pater Augustinus in Epistola 253. nunc 237. ad Ceretium, fuit Priscillianistarum putidissimum, ineptissimumque figmentum. Atque his adnotationibus nostris confirmantur quæ diximus de Christi postremo Paschate, recensentur antiqui Hebræorum ritus, explicatur Evangelica historia, & quæstiones permultæ alioqui subdificiles, certa, ni fallimur, brevi, atque plana methodo resolvuntur.

CAPUT IV.

Differitur de materia Eucharistiæ, ac primum de Azymo, & Fermentato.

PLura in hoc capite circa materiam Eucharistiæ investigabimus. Ac primum, an Dominus sacramentum istud instituerit in azymo, quod licet magna animorum contentione Latinos inter Græcosque disceptetur, ex dictis tamen facili consecutione deducitur: alterum an in Ecclesia Romana perpetuus fuerit azymi usus: tertium num Fermentum, quod olim deferabatur ad Titulos in Urbe Roma, fuerit Eucharistia: quartum an congrua sit Hostiarum nostrarum quantitas & figura: quintum an Græci prioribus sæculis consecrarint azymum panem, vel fermentatum; sextum denique, an uterque panis apta sit sacrosanctæ Eucharistiæ materia. Ad priorem ergo quæstionem deveniamus.

PROP. I. Christus Dominus sacramentum corporis sui consecravit in azymo.

Hactenus enim demonstratum est Christum Dominum celebrasse postremam cœnam exeunte quartadecima die mensis Nisan, ac die prima azymorum, quando e Judæorum domibus sublatum erat fermentum, & aderant tantum mensis appositæ azymi panis placentæ. At Christus in ea cœna, atque in pane ibidem appposito instituit Eucharistiæ sacramentum. Instituit illud igitur in placentis panis azymi. Utuntur hoc argumento Theologi omnes, & sanctus Leo Papa IX. epistola ad Michaelem Constantinopolitanum Archiepiscopum, scripta anno 1054. ubi ait: Qui non venerat solvere legem, sed adimplere, juxta ipsius legis præceptum, & azymis & vino vetus Pascha adimplevit, & protinus ex azymis & vino novum, sicut aperte Lucas narrat, discipulis tradidit. Neque enim totis octo diebus illis fermentatum apparebat in omnibus finibus Israel, & apud quemcumque inveniebatur, peribat anima ejus de populo suo. Quod si in cœna Domini Jesu apparuisset, aut ipse, seu discipuli ejus, quo modo gustassent, jussu sicut pravariçatores legis

gis perirent, nec ipse Dominus diceret suis insidiatonibus, Quis ex vobis arguet me de peccato? Nec opus esset falsos testes ad perdendum eum querere, cum hoc solo perderetur iuste. Extat hæc Epistola tom. ix. Concil. pag. 978. & apud Baronium ad annum præcit. numer. xiii. Atque hæc sancti Leonis verba comprimunt quoque insaniam aliorum Græcorum, qui cum fateantur adversus reliquos gentis suæ Christum Pascha manducasse die præstituto, ajunt tamen potuisse subito unde-
eumque exhibere fermentum, aut certe ipsum azy-
mum benedicendo fermentare, ut narrat Cardina-
lis Humbertus Episcopus Sylvæ Candidæ apud
eundem Baronium in Appendice tom. xi. ubi
idem Leonis argumentum ornatissime exponitur.
II. Verum etiamsi detur Christum, ut multi ex
Græcis contendunt, aut causa proximæ mortis,
aut quacumque alia prævenisse legitimum Paschæ
tempus; adhibuisset tamen in ejus celebritate pa-
nes azymos, sicut creditur observasse quidquid in
lege præscribitur, agni videlicet immolationem
& esum, nec non lactucas agrestes & cetera,
quæ opportune ab Apostolis fuerant præparata:
quod adversus Græcos scite animadvertit in dist.
viii. lib. iv. §. 8. Duacensis Academiae doctissi-
mus Cancellarius Guilelmus Estius.

At præter argumenta, quæ ex Evangelica pe-
tuntur historia, & quibus capite 2. cumulatissi-
me satisfacimus, alia sunt leviora, & propria
hujus loci, quæ brevissime sunt perstringenda.
Erit primum, quod opponit apud Arcudium
lib. iiii. Concordiæ pag. 147. in suo Nomoca-
none Matthæus Blastarius, violare legem eos,
qui mysticum sacrificium conficiunt in azymis,
cum Dominus abstulerit quodlibet Judaicum fe-
stum, ac Patres contraria eorum legibus ritibus-
que statuerint. Addunt in hujus argumenti con-
firmationem Leo Archiepiscopus Bulgariæ, epist.
1. & 3. de Azymis, & Macarius Ancyranus apud
Allatum, lib. iiii. cap. 14. de Ecclesiæ Occid. &
Orient. perpetua consensione, quemadmodum ne-
que circumcidimur, neque sabbata observamus,
neque una cum Judæis celebramus solemnitates,
neque quidquam aliud ex iis, quæ legis sunt,
operamur; hunc in modum necessario non per
azyma, sed per panes fermentatos mysticum sa-
crificium a nobis esse conficiendum. Alterum ve-
ro argumentum est Michaelis Cerularii, qui an-
no 1054. plures adversus Romanam Ecclesiam
calumnias exomuit, inter quas princeps est hæc
de usu azymi: damnatque illum acerbissime,
quoniam ubi legimus in Evangelio Dominum
Jesum supremæ cœnæ accubentem accepisse pa-
nem, extat in Græco λαβὼν ὁ ἰησοῦς τὸν ἄρτον,
Matt. xxvi. 26. Interpretatur autem ἄρτος sur-
sum elevatus, quod fit vi fermenti ac salis.
Nec azymus vere dicitur panis; cum nihil distet
a lapide, lutumque aridum videatur. Tertium

eiusdem Michaelis argumentum est, Christum
esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech,
Psalm. cix. 4. & Ap. ad Hebr. vii. 11. At Mel-
chisedech ante Moysen, & Abraham, universum
Dominum agnoscens obtulit panem & vi-
num, antequam lex lutulenta constitueret azy-
mum Judæis custodiendum. Ipse præterea azy-
mus neque commemorationem habet Dominicam,
neque mortem annuntiat, & ante complures an-
nos maledictum & derelictum est per sanctum
Christi Evangelium. Quartum argumentum ur-
get apud eximium Lupum in dissertat. de S. Leo-
nis IX. Actis Nicetas Pectoratus opponens ne-
que sanctum Agathonem Pontificem, neque bea-
tum Gregorium Agrigentinum Episcopum ob-
stitisse, dum undecimo Trullano canone id sta-
tueretur: Nemo eorum, qui in Sacerdotali ordine
numerantur, vel laicus, Judæorum azyma come-
dat. Atque hoc canone Theodorus Balsamon
contendit vetitum duntaxat, ne sacrificium fiat
in azymis, quoniam & Græci diversimode azy-
ma comedunt, quæ dicuntur *καπανάβαζα*.

Resp. ad 1. Cardinalis Humbertus minime nos
judaizare, dum sacrificamus in azymis, cum in
multis alieni simus a carnali Judæorum obser-
vatione: neque enim a finibus, & domibus no-
stris aliquo dierum intervallo fermentum abjici-
mus; nec septem dies azymorum aliter ac reli-
quos totius anni observamus; nec perit de cœ-
tu nostro anima illius, qui fermentum comede-
rit; nec a decima die mensis primi usque ad
xiv. servamus agnum masculum & anniculum,
quem voremus cum azymis: nec ipsum agnum
immolamus ad vespem; nec signamus postes
cruore illius, nec velsimur lactucis agrestibus.
Addit potius Græcos ipsos judaizare, qui sem-
per in sabbato solvunt jejunium, & epulantur,
aut potius imitari sectam Nazaræorum, cum
Judæis sabbatum, & nobiscum Dominicum diem
observantes: quod tamen a viro præstantissimo
dictum fuit, ut accusationem accusatione retun-
deret. Responder præterea S. Anselmus in Re-
scripto ad Naumburgensem Episcopum Waleran-
num cap. 3. Quod Græci ajunt nos judaizare,
non est verum: quia non sacrificamus de azy-
mo, ut legem veterem servemus, sed ut hoc diligentius
fiat, & Dominum, qui hoc non judaizando fe-
cit, imitemur. Cum enim facimus aliquid, quod
Judæi, ut Judaïsma servarent, faciebant, non
judaizamus, quia non propter judaïsma, sed
propter aliam causam hoc facimus: si enim in die-
bus Paschæ azy-mum panem aliquis comedit, sive
quia non habet alium, sive quia illo magis dele-
tatur, quam fermentato; aut si quis propter in-
firmitatem præputium circumcidere cogitur, aut si
bovi suo quis trituranti, ne esuriat, os non obtru-
rat, nullus nisi insipiens hæc agentem judaizare
judicabit. Cum ergo nos panem azy-mum sacrifi-
camus

camus, ut per azymi figuram talem Dominum Jesum fuisse significemus, vel ut ipsum panem in corpus ejus, divina operante virtute, sicut ipse fecit, sanctificemus, nequaquam in hoc legis vetustatem servamus, sed Evangelii veritatem celebramus. Plura addit Arcudius lib. 111. Concordiæ cap. 6. pag. 148. ex Græcorum moribus petita, & ad eos revincendos aptissima, puta quod & Græci aqua utantur in baptismo, etiam si illam Judæi in purificationibus suis adhibuerint, quod Judæorum more teneant ante Sanctuarium velum operansum, & consecrent apponantque fermentatum panem, quo Judæos in pluribus sacrificiis usos fuisse scriptura testatur; nec tamen his credant a se legalia servari. Allatus denique ubi plura ex ipso Arcudio produxit pag. 1166. hoc argumentum in Græcos cavillatores intorquet: *Quia Judæi sabbata servant, qui servat sabbata Judæum agit; ergo, qui suffocata non manducat, Judæum agit, cum Judæi ex lege prohibeantur illa comedere: sed Græci suffocata non edunt; ergo Judæizant. Extricent se, si poterunt.*

Alterum argumentum recte dicitur ab Estio citata dist. 8. commentum absurdum, ac plenissime a Cardinali Humberto diluitur. Enim vero etiam manna, quod erat album, minutum sicut semen coriandri, & quasi pilo tulum, gustusque ejus quasi similæ cum melle, auctoritate divina apte, dicitur in Psalmo lxxvii. 24. 25. ἄρτον ἐρανὲ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἄρτον ἀγγέλων ἐφάγεον αὐτοῖς, *Panem celi dedit eis, panem angelorum manducavit homo; in Exodo cap. xvi. 15. ἔσθ' ἐστὶν ὁ ἄρτος, ὃν ἔδωκεν ὑμῖν κύριος, Hic est panis, quem dedit vobis Dominus; & Joannis vi. 31. ἄρτον ἐκ ἐρανὲ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν, Panem de celo dedit eis manducare.* Subcinericios quoque panes, quos apud Abraham & Loth dicuntur Angeli comeditse, Gen. xviii. 6. & xix. 3. Scriptura appellat ἄρτους ὑπερκότους, *panes subcinericios; nec non panes propositionis, quos ex Levit. 11. 5. constat fuisse absque fermento, Exodi xxv. 30. & Matth. xii. 4. ἄρτους προθέσεως.* Insuper cum Dominus non Græce loqueretur, sed Syriace, aut Hebraice, non εὖν ἄρτον accepisse dicendus est, sed לֶחֶם, *lechem*, quo vocabulo Hebræi tam communem panem significant, quam in locis nuper laudatis manna, subcinericias placentulas, ac panes propositionis. Quid plura? ipsum azymum Moyses vocavit Deut. xvi. 3. ἄρτον ἀπαινώσεως, sive Hebraice, לֶחֶם אֱלֹהִים *lechem boni, panem afflictionis*: Græcusque Athenæus in tertio Dipnosophistarum de variis panum generibus differens ἄρτους singulos nominavit: *proximata* denique veterum Monachorum, quæ pinsebantur semel tantum in anno, & erant panes azymi, ἄρτους, seu panes appellant Athanasius in

Vita Antonii, Cassianus in Collatione secunda, quinta, & decima, & in Vita Pauli simplici Palladius. Vide Christ. Lupum præcit. dissert. pag. primæ edit. 683.

In tertio argumento nequaquam immorabimur; nam cur Dominus dicatur *Sacerdos secundum ordinem Melchisedech*, explicavimus lib. xxv. c. 7. nec nobis Græci facile demonstrabunt, cujus generis panes Melchisedechus obtulerit. Quartum autem urgens Pectoratus suam maximam & historiæ & dogmatum manifestam facit ignorantiam. Neque enim aut Agatho Romanus Pontifex, aut Gregorius Episcopus Agrigentinus interfuit Trullanæ Synodo; neque in ea improbatum est usus azymi in sacrificio: immo cum varii Armeniorum ritus damnati fuerint in ea Synodo, nihil actum est de azymo, in quo & Armenii sacrificant. Nam Quinisextum, sive Trullanum Concilium celebratum est an. 692. sedente Romano Pontifice Sergio Primo; neque aliud prohibuit, quam ritus, & familiarem cum Judæis convictum, ab illis azyma accipere, cum eis comedere, ad se illos in morbis accersere, medicamenta ab ipsis excipere, simulque in balneis lavari: est, ut verbo dicam, innovatio canonis inter Apostolicos lxx. quem tamen non esse Apostolicum, recte ex hac ipsa prohibitione demonstrat Petrus Arcudius lib. 111. Concordiæ cap. 6. pag. 147.

PROPOSITIO II. Viguit in Romana Ecclesia ab Apostolorum ætate ad hanc usque perpetuus azymi usus.

Scimus oppositum docere viros eruditione & sapientia conspicuos: inter quos omnes fere Scholastici in 19. sentent. asserunt utramque Ecclesiam Latinam & Græcam initio adhibuisse azymum panem, sed exorta hæresi Ebionitarum qui simul cum Evangelio custodiebant Legalia, ad hujus hæreseos detestationem in sacris mysteriis prælegisse fermentum: cui sententiæ adhærere videntur præstantissimi viri, qui cum Jacobo Sirmondo in dissert. *de Azymo* tenent per octingentos saltem annos consecratam Eucharistiam ex communibus fidelium oblationibus, panibusque fermentatis, nec azymum fuisse receptum ante tempora schismatis Photiani, adeo, ut Michael Cerularius renuntiatus Patriarcha Constantinopolitanus an. 1043. post decem, vel undecim annos, idest anno 1054. sedente sancto Leone IX. de receptis azymis Latinam Ecclesiam accusaverit. Doctissimus etiam Cardinalis Bona lib. 1. Rer. Liturgic. cap. 23. docet ad sæculum usque decimum Latinos promiscue fermentatum, & azymum adhibuisse, deinceps vero obtinuisse ritum azymi; cum Græci a priscis sæculis solo fermentato usi fuerint. Sed viris aliis præclarissimis pugnantis pro antiquo usu azymi apud Latinos, adhærendum esse arbi-

arbitramur. Sunt hi Franciscus Macedo in disquisitione *de Ritu Azymi*, Joannes Cabassutius in *Notitia Eccl. sæc. 2. dissert. 12.* Joannes Mabillon in ea, quam inscripsit *de azymo, & fermentato cap. 7.* & sequentibus, Christianus Lupus in *diff. de S. Leonis IX. actis, cap. 7.* Joannes Ciampinus in *Conjecturis de perpetuo azymorum usu in Ecclesia Latina*, alique ab eodem laudati.

Trahunt autem me in hanc sententiam hæc argumenta. I. Consuetudinis, cujus certo non possumus demonstrare principium, præsertim si divinitus institutam esse noverimus, arcessere initia debemus ab ipsamet institutione. Quod vero universalis apud Latinos consuetudo consecrandi azymum nata sit post schisma Photianum, nulla certa argumenta demonstrant, & alia ex parte certum est Dominum Jesum azymum consecrasse. Ab hac ergo Dominica institutione universalis illa consuetudo Latinorum est repetenda. Hinc Græcis novitatem objicientibus respondit S. Leo IX. Epist. 1. cap. 5. *Ecce jam post mille ac ferme viginti a Passione Salvatoris nostri annos incipit per vos discere Romana Ecclesia, qualiter memoria Passionis sit recolenda: & Cardinalis Humbertus, Vestra duplicitas suo fermento contenta Romanæ & Latine simplicitati azymum extorquere nequit; & infra, Prima scilicet Ecclesia ad hæc moderna tempora, sicut ab Apostolis accepit, fideliter retinuit.* Ac sanctus Gregorius VII. epistola 1. lib. VII. hortatur Armenios azymum nobiscum consecrantes, ut de temeraria Græcorum garrulitate multum mirentur. Et Innocentius III. de Myst. Missæ lib. IV. cap. 2. inquit: *Ab ipsis ergo beatis Apostolis Petro & Paulo, quos & vivos habuit, & defunctos custodit, hunc sacrificii ritum accepit Romana Ecclesia, quem hætenus inviolabili cultu servavit.* II. Et si non aperte, satis tamen indicat usum azymi Tertullianus, dum lib. 2. ad Uxorem cap. 5. illam ad occultam Eucharistiæ summptionem exhortans ait: *Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes; & si sciverit panem, non illum crederet esse qui dicitur?* Qui sane locus pertinet ad azymum; nam si maritus vidisset uxorem manducantem panem usua-lem ante omnem cibum, nil finistrum fuisset suspicatus. Revincitur ergo Juenin, qui q. 2. art. 4. §., præfert hunc Tertulliani librum ad comprobandum usum fermenti. Etiam Epiphanius Hær. 30. de Ebionæis scribit; *Μυστήρια δὲ τελεῖσθαι κατὰ μίμνησιν τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ ἐνιαυτοῦ εἰς ἐνιαυτὸν δι' ἄζυμων, καὶ τὸ ἄλλο μέρος τῆς μυστηρίου δι' ὕδατος μόνον*, idest, *Mysteria vero perficiunt ex imitatione Sanctorum qui sunt in Ecclesia quotannis in azymis: alteram autem mysterii partem in aqua solum.* Ex quo testimonio inferunt quidem nonnulli Epi-

phanium notasse Ebionæos, quod celebrarent in azymis; sed longe melius ratiocinatur doctissimus Mabillonius pag. 127. ad hunc modum: *Epiphanius probare videtur Ebionæos in eo, quod sacrificium offerebant quotannis in azymis ex imitatione Ecclesiæ saltem Latine: eos vero hoc tantum nomine arguit isto loco, quod pro aliqua sacrificii parte aquam solam adhiberent.* Ergo eo tempore Ecclesia e pane azymo sacrificium conficiebat. Utitur eodem argumento Franciscus Macedo pag. 24. atque ante illos scripserat Gabriel Vasquez disput. 174. cap. 1. *Constat ex Epiphanio, antiquitus tempore Ebionitarum etiam Ecclesiæ Græcorum in azymis consecrare consuevisse.* III. Cum antiqui Patres ea, quibus constant sacra mysteria, singillatim exponerent, nullibi meminerunt fermenti, sed farinæ tantum & aquæ, ut tertio sæculo Cyprianus Epist. ad Cæcilium, quarto sæculo Gaudentius Episcopus Brixienis Tract. 2. de Paschæ observatione, & sæculo quinto S. P. Augustinus serm. 227. & 229. editionis postremæ. Et si autem argumentum istud negativum est, nihilominus cum Patres farinam commemorent, aquam, conspersionem, massam, & ignem quoque, cujus calore coquitur panis, & harum rerum symbola exponant; inverisimile est fermentum silentio fuisse prætermisuros, si & istud in conficiendo pane Eucharistico fuisset adhibitum. IV. Idem evincitur ex forma, & qualitate sacrarum hostiarum, quas olim factas ex azymis aperte demonstratur ex illarum exilitate, figura, formaque impressa ferro characterato; & quarum vetustas imagines exhibent nobis viri de litteraria Republica optime meriti, prælaudatus Mabillonius cap. 8. Martenius lib. 1. de Antiquis Ecclesiæ Ritibus, cap. 3. art. 7. & Harduinus Embolo 2. At de his proxima quarta propositione. V. Falsissimum est, quod ajunt adversarii, azymum post decimum dumtaxat sæculum obrinuisse. Primo enim, si id verum foret, numquam Leo IX. natus eodem sæculo, & circa medium undecimi scribens, neque Humbertus Cardinalis doctissimus ausus esset repetere ab Ecclesiæ primordiis natam ætate sua consuetudinem: unde perperam conantur adversarii horum elevare auctoritatem quod juniores sint; licet namque tales dici queant, si conferantur cum temporibus Apostolicis, recentiores tamen non sunt respectu sæculi X. quo contendunt plerique azymum invaluisse. Extant præterea apud S. Thomam 3. p. q. 74. art. 4. hæc Magni Gregorii verba: *Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commixtione suscepit carnem.* Verum fatemur hæc modo inter Gregorii opera non reperiri; quamvis eo loci, & in IV. contra Gentiles, nec non in Opusculo contra errores Græcorum producantur a sancto Thoma, eaque urgeat

Gennadius Scholarius, qui floruit tempore Florentini Concilii, in ejusdem Concilii defensione cap. 2. sect. 8. In vetustissima quoque missa, quam Walafridus Strabo in lib. de Rebus Ecclesiasticis cap. 22. scribit a S. Ambrosio ordinatam, atque dispositam, ubi exprimuntur oblationes, legitur; *Oblationes panis azymi cum patenis*. Vide Joannem Ciampinum de Azymo & Ferm. cap. 3. pag. 46. In usum denique fuisse azymum ante Photii dissidium invicte probant Christianus Lupus tom. 3. pag. 689. & Mabillonius cap. ix. testimoniis Alcuini, & Rabani. Alcuinus enim, qui obiit sæculo ix. ineunte epist. 69. ad Lugdunensem Ecclesiam, *Panis, inquit, qui in corpus Christi consecratur, absque fermento ullius alterius infectionis debet esse mundissimus, & aqua absque omni sorde mundissima, & vinum absque omni commixtione alterius liquoris, nisi aquæ, purgatissimum. Igitur aqua utrique conveniat. Ex aqua & farina panis fit, qui consecratur in corpus Christi*. Et Rabanus, qui e vita migravit biennio ante Photium intrusum, idest, anno 856. lib. 1. de Institut. Clericorum cap. 31. ait: *Panem in fermentatum & vinum aqua mixtum in sacramento corporis & sanguinis Christi sanctificari oportet*. Apertissimis itaque testimoniis constat azymos invaluisse ante Photianum dissidium. VI. Postremo si aliter se res haberet, nec potuissent Leo IX. & Humbertus opponere Michaeli Cerulario antiquissimam Romanæ Ecclesiæ traditionem; immo jure objecissent schismatici, Latinos a veterum more desciscere, se autem sequi exempla majorum: ideoque sententia eorum, qui repetunt a decimo sæculo usum azymi, non tantum est falsa, verum etiam videtur addere sollem, atque incitabulum Græcorum garrulitati.

Plura opponuntur ab adversariis, quorum præcipua hæc sunt. I. Consecrabatur olim Eucharistia ex oblationibus populi, & quod superaret, distribuebatur viduis, ac pauperibus. II. Iæ ergo oblationes erant e panibus usualibus & fermentatis. II. Idem videtur innuere libro 2. ad Uxorem Tertullianus. Epiphanius vero morem consecrandi *azyma* h. 30. adscribit Ebionæis. Ex Dialogis etiam Gregorii Magni colligi consecrationem *Fermenti*, scribunt in Commentario de Sancta commun. Georgius Corcyrensis Metropolitæ, & libro de Missa, & templo Simeon Thessalonicensis Archiepiscopus. III. Ambrosius lib. iv. de Sacram. cap. 4. numer. 14. panem Eucharisticum appellat *panem usitatum*, ideoque confectum fermento. IV. Photius non objecit Latinis quod *azyma* consecrarent: eo ergo temporis utraque Ecclesia, Latina, & Græca in sacris mysteriis fermentato utebatur. V. Ex Melchiadis denique, Siricii & Innocentii decretis apparet oblationes consecra-

tas, quæ ad Titulos & Ecclesias deferbantur, dictas fuisse *Fermentum*, certe non ob aliam causam, nisi quod ex pane fermentato fiebant.

Resp. ad 1. evanescere difficultatem omnem, si distinguantur duæ oblationes olim in Missa factæ, una ante Evangelium, in qua offerebantur panis, vinum, & quodcunque aliud in supplementum Sacerdotum, & egenorum; altera lecto jam Evangelio, in qua offerebantur panis & vinum ad consecrationem, & ex qua si quid supererat, ab Archidiacono tradebatur servandum custodi, ut deserviret privatis aliorum dierum sacrificiis. Primam oblationem fuisse panis fermentati concedimus: alteram fuisse ejusdem panis negamus. Hanc enim oblationem fuisse azymorum colligimus ex antiquissima Missa Ambrosiana, & ex more, qui etiamnum a prima institutione Mediolani servatur, ut viri, & matronæ, quas *Veglones*, & *Veglonissæ* appellant, instante oblationis tempore, offerant Sacerdoti, cum vasculo vini, sacrificii materiam panes azymos. Atque id confirmatur ex dicendis infra de *Hostiis*. Videtis tamen Parergon Francisci Macedo de *Oblatis ad Altare*, pag. 88. Mabillonius cit. dissert. pag. 119. Martenium lib. 1. pag. 309. &c. Secundum vero argumentum nullius momenti est; siquidem ex Tertulliano, & Epiphanio potius sententia nostra confirmatur: & Gregorius nihil ait in Dialogis quod juvet sententiam oppositam; immo plura tradit sanctus Doctor, quæ nostram confirmant, Hom. 22. in Evang. num. 8. ubi exponens Eucharistiæ mysteria ait illum comedere panes sine fermento, qui est *sine admixtione peccati*, quamvis ibi allegoricum sensum tradit, non litteralem. Mitto, quæ paullo supra dicta sunt de testimonio quodam Gregorii producto a S. Thoma Aquinate, & a Gennadio Scholario. Observat præterea eximius Lupus cit. dissert. cap. 8. Armenios a S. Romana Ecclesia, atque a Magno Gregorio accepisse *Azymum*, *Mitram Episcopalem*, & *modum signandi cruce*, ut ad Haytonem Cœnositam scribit Gregorius Sisensis Armeniorum Patriarcha. Quod sequitur tertio loco, facile expeditur, nam Ambrosius appellat *azymum* ante consecrationem *panem usitatum*, quatenus opponitur consecrato: quo sensu etiam Rupertus Abbas Tuitiensis lib. 3. de Spiritus sancti operibus cap. 21. panem azymum a Domino in ultima cœna consecratum vocat *panem communem*. Illa insuper verba, *Tu forte dicis, meus panis est usitatus*, demonstrant apud Ambrosium admirationem Neophyti primo sacra mysteria adspicientis, unde liquido apparet nihil ea facere ad quæstionem, in qua versamur, ut adnotarunt Benedictini tom. 2. pag. 367. At Photius, ut ad objectionem iv. veniamus, ideo nullam de azymis litem movit, quoniam id judicavit

dicavit esse dissimulandum propterea quod azymum ex facto Christi Domini haberet auctoritatem. Ita respondet Mabillonius Præfat. i. in sæc. i. i. Benedict. num. 74. nam ipse Photius in Biblioth. cod. 116. scripserat juxta Chrysostomum & Ecclesiam universam Christum peregrisse legale Pascha secundum legis præscriptum, ideoque in azymo consecrasse: quod & a nobis observatum supra cap. i. prop. 3. Addunt viri eruditi nec Photium vitio tribuisse Latinis tonsuram capitis, unicam aquæ infusionem in baptismo, ritum ac dilationem Confirmationis, & alia plura, in quibus Latini discrepant a Græcis: non potuisse demum id Photium objectare, qui Epistola 64. scripserat sustinendam esse absque reprehensione in variis Ecclesiis, διαφορὰν, καὶ ἀνομοιότητα ἐν ταῖς μυστικαῖς δοξαῖς, *differentiam dissimilitudinem in mysticis sacrificiis*. Ceterum, ut supra dictum est, comprobatur usus azymi testimonio Scriptorum, qui originem Photiani schismatis præcesserunt.

PROPOSITIO III. *Fermentum*, quod olim ad Titulos, seu ad Ecclesias dirigebatur, erat Eucharistia pane azymo consecrata.

Ultima objectio præcedentis propositionis solvi poterat respondendo *Fermentum* ad Titulos transmissum fuisse Eulogias, non Eucharistiam, & consequenter nihil hinc inferri adversus azymi antiquum usum. Id enim de Fermento illo senserunt Baronius ad An. 316. num. 49. Severinus Binius in notis ad Decret. Melchiadis, & ad Epistolam Innocentii I. ad Decentium, Franc. Macedo disquis. de Ritu azymi cap. xi. Joannes Gabassut. diss. 12. sæculi 2. aliique bene multi: sed veritati magis consona est sententia doctissimorum virorum, qui *Fermentum* illud interpretantur Eucharistiam, inter quos Antonius Augustinus in Epistola ad Latinum Latinum, noster Lupus cit. dissert. cap. ix. q. 4. Cardinalis Thomasius diss. de hoc argumento, Mabillonius cap. 10. Joannes Ciampinus in Conjecturis de Azymo cap. 7. Schelestratius de Disciplina Arcani art. 5. Bencinus in notis ad Anastasium, & alii, qui de hoc argumento accurate tractarunt; & quorum sententiam certam, & inconcussam arbitratur Not. cxv. in Dominicam Palm. & cccxxvi. de Sacrif. Missæ BENEDICTUS XIV. His accedo, primum quia de Melchiade in libro Pontificali legimus: *Hinc fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur Fermentum*: quibus verbis aperte innuitur, non quamcumque oblationem ad Ecclesias fuisse directam, sed partem ejus, quam Episcopus consecraverat; quod ex pristina disciplina a Melchiade circa annum 312. quo tempore Manichæi in Urbe inventi sunt, iterum proscriptum fuit, ut eadem participatione Sacramenti plebs

Christiana cum presbyteris, atque hi cum Romano Pontifice custodirent fidei unitatem. II. Idem statuit ex eodem libro sanctus Siricius ad Pontificatum evectus ineunte anno 385. cum rursus Manichæi latitarent in urbe. *Hic constituit, inquit Anastasius, ut nullus presbyter Missas celebraret per hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur Fermentum*. Quo item in loco non possumus, nisi improprie & coacte *Consecratum Episcopi* interpretari Eulogias. III. Tertio non leve depromitur argumentum ex sanctæ Romanæ Ecclesiæ Acolytho Tarsicio, qui hoc Fermentum ad Titulos deferens sedente Stephano primo, & a paganis inventus, cum nollet eis Sancta prodere, subiit gloriosum martyrium, ut legitur in Actis Stephani apud Baronium ad an. 259. & 260. numer. 5. Tarsicium vero non portasse Eulogias, sed Eucharistiam constat ex iisdem Actibus, in quibus ista leguntur: *Invenierunt milites paganorum acolythum nomine Tarsicium, Christi corporis sacramenta portantem. Discutientibus quid gereret, ille indignum iudicans porcis prodere margaritas, nequaquam voluit detegere sacrosancta mysteria: qui eum tamdiu fistibus & lapidibus mactaverunt, quousque spiritum exhalaret; revolutoque ejus corpore, nihil valuerunt de sacris mysteriis invenire*. Similia leguntur in Romano Martyrologio die xiv. Augusti, eidemque Tarsicio S. Damasus hos versus insculpsit:

Tarsicium sanctum Christi sacramenta ferentem

Cum malefana manus peteret vulgare profanis,

*Ipse animam potius voluit dimittere cæsus,
Prodere quam canibus rabidis cælestia membra.*

Vide Acta Sanctorum tom. 3. Augusti pag. 201. In his non habetur quidem quod deferretur ad Titulos *Fermentum*: sed habetur tamen quod deferrebat Eucharistia; ideoque Eucharistia erat *Consecratum Episcopi*, quod nominabatur *Fermentum*, ac deferrebat ad Titulos. IV. Idem probatur ex Epistola S. Innocentii Primi ad Decentium, cap. 9. ubi hæc scribit: *De Fermento, quod die Dominico per Titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ: quarum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco Fermentum a nobis consecratum per Acolythos accipiunt, ut se a nostra communione maxime illa die non judicent separatos. Quod per parochias fieri debere non puto, quia non longe portanda sunt Sacramenta: nec nos per cæmeteria constitutis presbyteris destinamus; & presbyteri eorum conficiendorum jus habent atque licentiam*. Quibus sane verbis videtur

detur mihi non uno ex capite demonstrari quod *Fermentum* istud sit *Eucharistia* : primum, quia dicitur *Sacramentum* ab Episcopo, & a presbyteris confectum : quod utique quid plus notat, quam benedictionem Eulogiarum. Deinde quia ait Innocentius *non longe portanda Sacramenta*, nimirum ne profanentur, & ne veniant in paganorum manus: quod de simplici Eulogia non adeo cavendum erat. Præterea quia *Fermentum* mittebatur in tesseram communionis presbyterorum cum Romano Pontifice: consuetum autem erat hanc ob rem non Eulogias tantum mittere, sed & *Eucharistiam*, ut ex secunda (alias prima) Apologia Iustini, ex Epistola S. Irenæi ad Victorem, & ex monumentis aliis probat illustris Lupus tom. 2. in Conc. pag. 702. & post Lupum Emmanuel a Schelestrate de Disciplina Arcani pag. 137. Mabillon. in dissert. de Azymo pag. 133. aliique præstantes viri. V. *Fermentum*, quod sabbato ante Dominicam Palmarum distribuebatur in *Consistorio Lateranensi*, ut habetur in antiquo Calendario Romano edito a Joanne Frontonio, est *Eucharistia* transmissa ad Episcopos suburbicarios, ad hoc, ut saltem recurrente Paschate suam cum Romano Pontifice communionem profiterentur, participantes de uno, eodemque mysterio; ut apud Ciampinum de Azymo pag. 214. docet vir pietate, & eruditione clarissimus Cardinalis Joseph Maria Thomasius, cujus doctrinam amplectuntur Ciampinus idem, & præcit. Nota cxv. in Dominicam Palmarum summus Ecclesiæ Pastor BENEDICTUS. Idem ergo asserendum est de Fermento ad Ecclesias Constitutione Melchiadis, & Siricii, transmissio. VI. Nequit hæc sententia labefactari, ut quidam putant, canone xiv. Concilii Laodicensi, *πρὸς τὴν μὴ πᾶσι τοῖς ἀγίοις εἰς λόγον εὐλογίων πρὸς τὴν εὐχριστίαν πᾶσι τοῖς ἀγίοις εἰς ἐκείνας παροικίας διαπέμπειν*, Ne sancta instar Eulogiarum in festo Paschæ ad alias Parochias transmittantur. Immo hoc canone sententia nostra confirmatur, quoniam in illo Sancta ab Eulogiis distinguuntur; & decernitur ne *Fermentum*, sive *Eucharistia*, quæ *Sanctum Domini* dicitur a Græcis, Latinisque Patribus, ad forenses Ecclesias transmittatur, quemadmodum deferrebat ad Ecclesias constitutas in urbe, sed ad longinquas mittantur duntaxat Eulogiæ, prout etiam Innocentius I. sancivit: quare subscribendum est Christiano Lupo, qui citato Volum. 3. pag. 710. censet Canonem Laodicensem omnino agere de *Eucharistia*.

Ex his vero nemo inferet, Ecclesiam Latinam consecrasse olim *Fermentatum*. Quid enim, ut verbis utar Cardinalis Thomasi, opus erat dicere huiusmodi oblationem a Pontifice consecratam declarari, aut nominari *Fermentum*; si eam ob causam ita appellaretur, propterea quod fermenta-

ta esset? Præterea inter *Fermentum*, & *Fermentatum* multum est discriminis; ideoque hinc perperam viri, alioqui perspicacissimi, argumenta desumunt aut pro usu *Fermentati* in Ecclesia Romana, aut pro relegando *Fermento* ad Eulogias. Insuper aptissimum est *Fermenti* nomen ad significandam *Eucharistiam*, tamen confectam in azymo; quoniam sicut fermentum farinæ commixtum totam conglutinat, ita *Eucharistia* unionis & communionis Ecclesiarum est vinculum, ut scribit Petrus Constant in Epistolis Rom. Pontif. tom. 1. pag. 859. BENEDICTUS XIV. citato in loco, Lupus pag. 712. & alii multi. Rursus per id temporis, quo scriptus est *Ordo Romanus*, Latina Ecclesia utebatur pane azymo, & nihilominus in illo præscribitur, ut *Fermenti particula* mittatur in calicem ab Episcopo, vel a presbytero, absente summo Pontifice. *Fermentum* itaque illud erat azymum. Tandem inverisimile non est, hoc nomine appellatam *Eucharistiam*, ut obscuriori vocabulo hoc mysterium profanis occultaretur, quemadmodum arbitrantur præstantissimi viri, Schelstratenus de disciplina arcani art. 5. & Mabillon de Azymo cap. 10. Concludamus ergo, nullum argumentum desumi adversus azymum ex Melchiadis & Siricii decretis, quamquam in iis sit sermo de *Eucharistia*, eisque vim maximam inesse crediderint cum Eminentissimo Cardinali Bona viri alii clarissimi: atque ante hos omnes supra commemoratos, Nicetas Archiepiscopus Nicomediensis, qui cum Anselmo Episcopo Havelbergeni & Legato Lotharii ad Joannem Comnenum Imperatorem acerrime in Absida sanctæ Sophiæ disceptavit. Quamobrem ejusdem argumenti nullam rationem habendam esse judicavit Jacobus Sirmondus; cujus capite v. disquisit. de Azymo hæc sunt verba: Quid hoc tandem ad nos, si *Eucharistiam* hic constat *Fermentum* ex eo dictam, non quod ex pane esset fermentato, sed quod ipsa quocumque ex pane fieret, Ecclesiis, ad quas mittebatur, fermenti vicem præstaret, eisque unionis inter se vinculum esset, sicut fermentum massæ, cui commiscetur? Et infra: Manet igitur quod principio institueramus, oblationes consecratas in decreto Melchiadis sacram *Eucharistiam* intelligi, non Eulogias. Vide tom. v. edit. Regiæ Paris. pag. 526.

PROP. IV. Azymi panes in *Eucharistia* consecrandi debent esse exiles, & figura rotundi, ex antiqua Ecclesiæ disciplina.

De figura extat testimonium S. Epiphani, qui in Anchorato num. 57. docens posse panem esse corporis Christi symbolum etiam si figuræ sit circularis, ait: τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ στρογγυλεῖς, scilicet, Hoc enim est rotundæ formæ; quem locum frustra cum Novantibus aliis elevat Vossius disp. xix. th. 2. propterea quod, στρογγυλεῖς νο-

ret illud, quod teretis & oblongæ figuræ est, non circularis; utrumque enim significat, cum idem sit apud Græcos, ac σπαγγός, five rotundus, aut tortuosus. At inquit, Mirus est hominum stupor adducere pro figura hostiarum Patrem Græcum, cum nihil certius sit, quam Græcos urgere necessitatem panis fermentati. Verum primo improbable non est, ætate Epiphaniæ etiam Græcorum Ecclesias, aliquas saltem azymum adhibuisse, ut liquet ex præcit. Epiphaniæ hæc. xxx. Ebionæorum. Deinde falsum est Græcos nunquam adhibere panis circularis figuræ: scribit enim Gabriel Philadelphienſis in Apolog. pro Eccles. Orient. de pane Eucharistico, *Is panis præferebat sigillum figuræ circularis, vel quadrangule cum hac inscriptione, Iesus Christus vincit; ὁς ἐπὶ αὐτὸν φέρον σφραγίδα σχῆμα κύκλου, ἢ τετραγώνου ἔχον σὺν τοῖς ἰσχύουσιν Χριστὸς νικᾷ γράμματα*. Ubi etiam Philadelphienſis notat in circulari figura significari divinitatem, in quadrangula autem quatuor mundi partes, quibus Christus salutem attulit. II. Gregorius Magnus lib. iv. Dialog. cap. 55. inquit de quodam presbytero Diocælis Centumcellensis, *Duas secum oblationum coronas detulit*, ubi Editores Benedictini tom. 2. pag. 467. hanc notulam apposuerunt, *Videntur fuisse panes rotundi in modum placentæ*. III. Cæsarius frater Nazianzeni Dialogo 3. de fide Catholica num. 169. comparans corpus Christi, dum inter nos degeret, cum eodem in Sacramento, *Illud*, inquit, *est artubus compositum, hoc rotundum*: quod accipiendum est de exteriori specierum panis apparentia. IV. Cum olim sacerdotes sepelirentur cum rebus illis, quibus in peragendo sacro solebant uti, in sepulcro sancti Osmari inventas fuisse panis rotulas, quæ vulgo oblate dicuntur, narrat in ejus Vita Iſo Monachus apud Cl. Mabillonium Præf. i. in sæculum iii. Benedict. Id vir eximius confirmari ait per antiquas picturas. V. Hostias rotunda & circulari figura repræsentant quoque imagines ex vetustis Codicibus descriptæ, non Latinorum tantum, verum etiam Syrorum, Alexandrinorum, atque Græcorum, ut diximus, licet hi consecrent quoque panes quadratæ figuræ, apud Jacobum Sirmondum disquis. de Azymo cap. 4. & Edmundum Martenium lib. i. de Antiq. Eccl. ritibus cap. 3. art. 7. Quibus addo Franciscum Alvarez narrantem de Peregrinat. Æthiop. cap. 12. etiam modum, quo apud Æthiopes hostiæ circularis figuræ parantur, & Solferium exhibentem in Append. ad Patriarch. Alexand. n. 201. effigiatam hostiam Coptorum Jacobitarum. VI. Hanc eandem hostiarum figuram confirmat revelatio sancti Eldefonsi Archiepiscopi Toletani habita anno 845. de qua paullo infra, Ernulfus Rossensis Episcopus, qui obiit anno 1124. epist. ad Lambertum, alique permulti, laudati a

Sirmondo, Martenio, & Mabillonio citatis in locis, nec non ab Eminentissimo Joanne Bona lib. i. de rebus Liturg. cap. 23. & a recentiorum compluribus. Honorius demum Augustodunensis in Gemma Animæ cap. 66. & ex eo Durandus in Rationali lib. iv. cap. 41. scribunt hostias in modum denarii formandas, tum quia Panis vitæ pro denariis traditus est, tum quia idem denarius in vinea laborantibus præmium erit.

Hostias autem exiles tenuesque formandas primum constat ex antiquis picturis nuperrime commemoratis, ac præsertim ex Revelatione Eldefonsi. Hanc optabat maxime ut in lucem prodiret Christianus Lupus pag. 669. idque nos acceptum ferimus Mabillonio, qui eam publici juris fecit cum dissertatione de Azymo an. 1673. Apparet in ea Revelatione, Sacerdotum majores hostias, communicantium minores esse; una ferri impressione formatas hostias quinque, majorem unam, quatuor vero minores, & ex una farinæ libra centum majores hostias confici potuisse. II. Uldaricus in 3. libro Consuetudinum Cluniacensium, cap. 13. scribit in ferramento, quod *characteratum* appellat, simul hostias sex confici, quod earum exilitatis est pariter argumentum. Floruit Uldaricus seculo undecimo. Eadem ratione oblatas impressas & decoctas ferro, narrat in libro de miraculis sancti Wandregisili Abbatis, cap. 29. Monachus Anonymus, qui sæculo vixit nono: ex quibus simul & panis azymi quantitas, & figura probatur. III. Synodus Toletana xvi. celebrata anno Christi 693. canone 7. adversus quosdam, qui consecrabant rotundam panis crustulam, sic statuit: *Temeritatis hujus, aut nescientiæ cupientes terminum ponere, id unitatis nostræ delegit conventus, ut non aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer, & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus, neque grande aliquid, sed modica tantum oblata, secundum quod Ecclesiastica consuetudo retentat*. Concludamus igitur cum Raymundo in Summa

Candida, triticea, ac tenuis, non magna, rotunda

Expers fermenti, non falsa, sit hostia Christi.

PROP. V. Licet incertum sit a quo tempore invaluerit apud Græcos fermentati usus, videtur tamen obtinuisse ante exortum schisma Phontanum.

Non consentiunt Scriptores circa tempus, quo primum cœperunt Græci in re sacra adhibere panem fermentatum. Nam Innoc. III. lib. iv. de mysteriis Missæ cap. 4. scribit Græcos sacrificii ritum temere mutasse, postquam tunicam Domini inconfutilem diviserunt, nec aliter sentit Jacobus

Cardinalis de Vitriaco in Historia Occidentalis Eccles. cap. 28. Alex. autem de Ales, S. Thomas, Scotus, alique veteres Scholastici in iv. sent. nec non Cardinalis Hobus in libro de Expresso Dei verbo, & Estius dist. viii. §. 8. censent inductum Fermentatum occasione Ebionæorum tam in Græca Ecclesia, quam in Latina; & hæresi illa cessante Latinos ad morem pristinum rediisse, Græcos autem perstitisse in recepta consuetudine: quod utique, quantum ad Latinos spectat, falsum evincitur ex proposit. 2. Gregorius Sisensis Orthodoxus Patriarcha Armeniorum, apud Lupum citata differt. de Actis S. Leonis IX. cap. 10. ita Apostolos interdum azymum, interdum vero fermentatum consecrasse, pro loci, ac temporis opportunitate, atque hinc derivatum utriusque Ecclesiæ discrimen: id vero censet esse probabile idem Lupus Volum. iii. pag. 716. Franciscus Macedo, & Gabriel Valquez ex verbis Epiphaniæ productis prop. 2. interunt Græcos ante exortam hæresim Ebionitarum consecrasse azymum, quæ sententia coheret cum pervulgata Scholasticorum: at potest Epiphanius accipi de Ecclesia tantum Latina, ut supra animadvertimus cum Mabillonio, ubi etiam diximus eos decipi, qui ex Epiphaniæ inferunt antiquum usum fermentati. Demum recentiorum permulti putant Ecclesias omnes Orientales per sex priora sæcula consecrasse fermentatum, quod probant ex oblationibus fidelium, & ex Patribus, qui panem Eucharisticum appellant *communem*, & *usitatum*: quæ utique argumenta esse infirmissima constat ex dictis, atque ex eo quod nonnullæ etiam per Orientem Ecclesiæ a priori institutione consecrant azymum, prout ostendam proximo capite.

Cum itaque omnes hæ opiniones pugnent invicem, nec ulla certis momentis innixa sit; hoc unum statuo, antiquiorem esse Græcarum Ecclesiarum consuetudinem schismate Phoriano. Quod assero primum, quia S. Leo IX. & Cardinalis Humbertus pugnarunt quidem pro vetusta Romanæ Ecclesiæ consuetudine, sed nunquam objecerunt Græcis usurpatum ab ipsis fermentatum panem occasione dissidii paullo ante exorti sub Photio Sedis Constantinopolitanæ invasore, quod objecissent utique opponentibus ex adverso Judæismum, defectionemque ab Apostolicis institutionibus, si hujusce novitatis manifesta habuissent indicia. Immo Humbertus in responsione ad Nicetam innuit anno 680. quo celebrata est sexta Synodus, Græcos alio pane a Latinis usos fuisse, ut dicam postea. Deinde constat Græcos non minus proclives esse ad nova dogmata, quam tenaces in antiquorum rituum observatione; in quibus fere a principio Christianæ Religionis discrepasse ab Ecclesia Latina, tam in controversia de Paschate, quam *περί ἄλλων πινών,*

in quibusdam aliis rebus, scribit S. Irenæus apud Eusebium lib. v. Hist. Eccl. cap. 24. pag. edit. Valesii 193. Deinde Datus Mediolanensis in Chronico, cujus tamen ambigua est auctoritas, scribit sanctum Ambrosium in celeberrimis festivitibus, maxime in resurrectione Domini, imitatum Græcorum Ecclesiam, *fermentatum cum nostro azymo benedixisse*: & longe antea Origenes in cap. xvi. Matthæi scripserat aliquando fermentatum *προσφέρανται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον*, *imponi super altare*; quæ tamen duo loca de oblationibus, & Eulogiis populo distribuendis arbitror esse accipienda. Tandem, quod asserionem nostram certissimam esse commonstrat, Joannes Philoponus Alexandrinus, qui vivebat Constantinopoli anno 535. ut ad eundem annum num. 75. & 76. demonstrat Cardinalis Baronius, nitebatur ostendere in disput. de Paschate, Dominum consecrasse in fermentato, argumentatione petita ex more tunc temporis vigente, scribens, *ἔδεν ἄζυμον ἄρτον ἀντίτυπον τοῦ ἰδίου σώματος τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς ἔδωκεν ὁ Χριστός. ἐγένετο γὰρ αὐτῷ καὶ μετὰ τὸν θάνατον*. Neque azymum panem antitypum proprii corporis discipulis suis dedit Christus; fieret enim id etiam nunc. Saltem ergo in Ecclesia Constantinopolitana, & Alexandrina vigeat usus Fermentati sexto vertente sæculo. Adeas Mabillonium differt. de Azymo cap. 3. pag. 41.

PROPOS. VI. Valide tam in azymo pane, quam in fermentato conficitur Eucharistia.

Demonstratur prima pars ex hætenus disputatis; primum, quia Christus Dominus revera consecravimus in azymo: deinde quia Ecclesia Latina semper ab Apostolorum ætate azymi usum retinuit; ulterius, quoniam panis azymus revera est *ἄρτος*, panis, & conspersio farinæ & aquæ, ut loquuntur Ecclesiæ Patres; & nos supra ostendimus adversus Græcos: insuper, quia nunquam Græci ante Michaelem Cerularium hac de re Latinam Ecclesiam accusarunt, immo Photius auctor schismatis; & scedistragorum antesignanus ac ductor epist. 64. hujusmodi differentiam minime reprobat in mysticis sacrificiis.

Alterâ pars probatur I. ex hac definitione Florentini Concilii in litteris unionis: *Definimus in azymo, sive in fermentato pane triticeo Christi corpus veraciter confici*. II. Nec Leo IX. nec Humbertus Sanctæ R. E. Cardinalis, neque Latinorum aliquis sacrificia Græcorum unquam repudiavit, quia e fermentato pane conficiuntur, sed veritate, & caritate falsas Græcorum calumnias, causasque dissidiorum prætexas vicerunt. II. S. Gregorii VII. epist. i. libri viii. hæc sunt verba, Latinorum omnium consensione animoque prolata: *Nos azymum nostrum inexpugnabili secundum Dominum ratione defendentes ipsorum fermentum non reprobamus*. III. Omnes communionis nostræ Theologi subscribunt beato Thomæ

3. p. q. 74. art. 4. distinguenti quid sit sacramento conveniens, & quid necessarium: ac necessarium censent, ut panis sit triticeus *azymus*, aut fermentatus; conveniens vero, ut unusquisque servet ritum Ecclesiae suae. IV. Sunt communia inter nos ad rem sacramentariam pertinentia principia, in substantia materiae Ecclesias convenire singulas, ac differentiam accidentariam, qualis est inter *azymum* panem, & fermentatum, Sacramenti non tollere veritatem. IV. Tantum abest, quod Latini improbent fermentum Graecorum, quin Pius V. Constituit. *Providentia Romani Pontificis*, edita anno 1566. inhibuit, ne deinceps presbyteri Graeci praecipue uxorati Latino more, & Latini Graeco ritu Missas, & alia divina officia celebrare, vel celebrare facere praesumant. Quod pariter prohibuit BENEDICTUS XIV. Const. *Et si Pastoralis* emanata superiori anno 1742. in qua omnia decreta Clementis VIII. Innocentii IV. Pii IV. aliorumque Romanorum Pontificum super Graecorum Ritibus, apte inveniuntur disposita, dilucide explicata, iterumque supremo iudicio definita. V. Demum in Professione Orthodoxae Fidei a Graecis facienda, & Graece ac Latine edita iussu Gregorii XIII. legitur: *Ἐπὶ τῷ ἀζύμῳ ἢ ἐν ζύμῳ ἄρτῳ σπίνῳ τὸ πρὸς τῷ χρεῖσιν σώμα τελευτῶσαι ἀληθῶς, πὺς τε ἱερῆς ἐνδοξέρῳ αὐτὸ πρὸς τὸ σώμα τῷ κυρίῳ τελευτῶν ὀφείλει, ἐκαστὸν διλονόπῃ κατὰ τὴν πρὸς ἰδίαν ἐκκλησίαν, εἴτε δυτικῆς, εἴτε ἀνατολικῆς συνήθειαν*: Item in *azymo*, sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici: Sacerdotesque in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae Ecclesiae sive Occidentalis, sive Orientalis consuetudinem. Finem ergo capiti quarto imponamus cum Emmanuele Cabeliau Augustinensi Poeta, ac Theologo, thesi 2. de Euch.

*Ardua Romanos inter, Graecosque movetur
Lis, panibus queis Christus usus ultima
In cana fuerit. Romani jure veterno
Volunt adhibitos azymos, Graeci negant:
Sed fermentatum pugnant, quod Christus in
illo.
Dilectionis Epulo, Apostolis suis
Ad mensam dederit; quapropter sacrificare
In pane posito. Hoc asserunt, sed qui pro-
bant?
Novimus, ut Christus veteres servaverit usus,
Judaica donec lex sepulta non erat.
Hunc tam solemni Festo voluisse novare
Ritum veterum? Scandalum quid si grave
Discipulis, nondum firmatis, forte dedisset?
Fuit Magister cautior, suis cavens.
Quicquid id est; tolerat binos Ecclesia ritus;
Serve Latinus proprium, Graecus suum.*

CAPUT V.

Inferuntur ex dictis theses aliquae non parvi momenti, atque illae nova argumetorum accessione breviter confirmantur.

EX praemissis disputationibus inferuntur theoremata quaedam, quorum primum est, *Solus panis triticeus est sacramenti Eucharistiae materia*. Ita eoim definit praecitata Synodus Florentina: ita quoque demonstrant Patres omnes, qui docent Eucharistiam esse panem consecratum, panis quippe, quo communiter utuntur homines, est panis triticeus; nam panes alii introducti sunt in hujus panis defectum, inquit S. Thomas 3. p. q. 73. art. 3. ita innuunt antiquae hujus sacramenti figurae, panes enim propositionis conficiebantur & similia, flore scilicet farinae triticeae, ac media inter secundarium & pollinem; Eucharistiam quoque praesignatam novimus in adipe frumenti, Ps. lxxx. 17. & in frumento electorum, Zacch. ix. 17. Ex usu denique Ecclesiae panem duntaxat triticeum consecrantis thesis ista corroboratur, praesertim cum constet ex Act. iii. Concilii Chalcedon. celebrati an. 451. in Lybia incruentum sacrificium tunc non fuisse celebratum, quando Dioscorus Alexandrinus Episcopus emit largissimis pecuniis frumentum, deditque operam, ne in Lybiam, ubi propter terrae ariditatem triticum omnino non nascitur, posset deferri. Vide tom. iii. Concil. pag. 400.

Adversus hanc tamen thesim potest opponi, quod scripsit Gabriel, frumentum esse omne id, quod emittit aristas, ideoque in omni frumenti genere Eucharistiam valide confici. Atque in gratiam Gabrielis addo, etiam Augustinum insinuare pluribus in locis, quod sufficiat ad consecrationem panis frumentaceus: immo, quod ignoro, num aliquis Theologorum haecenus adverterit, *azymus paschalis* a Judaeis conficitur, ubi desit triticum, ex zea, idest, spelta, vel hordeo. Vide Rambam *Halechoth*, tom. 2. Bibl. Rabbin. pag. 734. Recte itaque censent Scotus, & Paludanus valide ex spelta, & sarre confici Eucharistiam, quod & de aliis frumenti generibus tradit Cajeranus. De filigine vero, inquit Estius dist. v. ri. §. 6. non videtur dubitandum, cum inter filiginem, & triticum mutua sit, ex Columella, & Plinio, commutatio generationis. Verum haec, ut arbitror, nullius sunt roboris: siquidem Florentinum Concilium praescribens panem triticeum, non genera quolibet frumenti, sed speciem unam designat. Concedimus ergo quicquid emittit aristam frumentum dici, sar quoque, sive adonem, filiginem, & hordeum: negamus haec communi significatione tri-

ticum appellari. Si enim ad Grammaticalem tantummodo sensum confugiamus; etiam *minuta grano in ficis dicuntur frumenta*, apud Plinium lib. xv. cap. 19. Augustinus vero *frumentum* accipit pro specie hujus generis nobiliori; nam in Psalmum cxlvii. num. 21. panem illum, qui de celo descendit, non frumentum utcumque, sed *frumenti adipem* vocat. In Rambam multa traduntur referta fabulis; quamquam eo loci habetur, conficiendum azymum, si fieri possit, ex *tritico præstantissimo*. De filigine, quam *segalam* dicimus, consentit laudatis Theologis S. Thomas præcit. art. 3. nec filiginem accipit pro *seleto tritici genere*, ut suspicatur Card. Gotti q. 1. dub. 3. num. 5. ibi namque S. Thomas loquitur de filigine, *que ex grano tritici seminato nascitur in malis terris*. Quare de filigine ob tanti Doctoris auctoritatem potest quis ad Essium accedere: non ita tamen sentit Angelicus de hordeo, de spelta, ac de farre. Imo quia ex definitione Innoc. XI. nefas est uti materia tantum *probabili* in sacramentis conficiendis, nec certum est, an filigo habeat naturam tritici; arbitramur panem filigineum consecrandum non esse: idque docet etiam Eminentissimus Gotti citato in loco, ex nostris Vanroy de Euchar. cap. 2. & alii. His non obstat quod filigo nascatur e tritici semine; nam inde etiam utitur *avena*, a propria natura tritico degenerante: neque Columella ait, dari inter triticum & filiginem mutuam generationem, sed *triticum in solo uliginoso post rextiam arationem converti in filiginem*, lib. 2. cap. 9. Ceterum si accipiat *filigo* pro *seleto tritico*, quo sensu Plinius lib. xviii. cap. 7. filiginem vocat *tritici delicias*, & de pane Juvenalis Sat. v. ait,

Sed tener, & niveus, mollique filigine factus;

non est qui dubitet filigineo pane valide confici hoc sacramentum. Theodorum Bezam, Vossium, & Novatores alios, qui censent ad rationem *materiae* sacramentalis sufficere aliquam inter signum, & signatum analogiam, ideoque recte in Cæna Dominica usurpari quidquid adhibetur *loco panis*, resistavit libro xxxi. cap. 4.

THE S I S I I.

Nix, quod non spectet ad substantiam panis tritici, est idonea SS. Eucharistiae materia. Sequitur ex propositione præcedenti, necnon ex generali theoremate, quod nemo mortalium possit determinare materiam divinorum mysteriorum. Atque hinc consequitur primo, quam execranda fuerint sacrilegia Gnosticorum, de quibus Epiphanius H. xxvi. num. 4. scribit, peracto supro utriusque magis profluvium cavis manibus

excepisse, ac sublati sursum oculis scdum illud atque abominabile obtulisse cum hoc solenni carmine, *Ανασπαρευ σο' αὐτὸ τὸ δῶρον, τὸ σῶμα τῷ Χριστῷ*, Offerimus tibi donum istud, Christi corpus, & impurissimas sordes degustando dixisse, *αὐτὸ ἐστὶ τὸ σῶμα τῷ Χριστῷ*, *αὐτὸ ἐστὶ τὸ πᾶσχα*, Hac est corpus Christi, & hoc est Pascha: eademque impudentia absterbentes scdissimum sanguinem menstrui fluxus hæc pronunciasse, *αὐτὸ ἐστὶ τὸ αἷμα τῷ Χριστῷ*. Quod si mulier gravida facta esset, detrahentes ex utero informem foetum, hunc in mortario projectum tundebant pistillo, & ad vitandam nauseam admiscebant mel, piper, aliaque aromata, atque comminutum corpusculum digito delibabant: quod proximo num. 5. narrat ipsemet Epiphanius. Eadem impietate Manichæi, quos lib. 1. cap. 8. diximus e schola Gnosticorum prodiisse, sumebant Eucharistiam *conspersam cum semine humano*, ut H. 46. scribit Augustinus. De Montanistis ait idem sanctus Pater her. xxvi. sacramenta habuisse funesta; nam de infantis *annuli sanguine*, quem de toto ejus corpore minutis *punctionum vulneribus*, extorquebant, quasi Eucharistiam suam conficiebant *miscentes eum farinae, panemque inde facientes*. Quod negandum non est, licet de iis scribat Theodoretus lib. iii. Hæret. fab. cap. 2. pag. 227. *περὶ τῶν μυστηρίων τῶν μετὰ δρῦναι πρὸς, ἐκείνοι δὲ ὡς συνομολογούν, ἡμὰ συνομοποιῶν τὸν κατηγορίαν καλῶν*, idest, de Mysteriis nonnulli quedam jactant, sed ipsi non fatentur, & accusationem illam calumniam vocant. Primo enim eadem, quæ Augustinus, mandarunt litteris Cyrillus Jerosolymitanus Catech. xvi. pag. 403. Philastrius de Hæresibus n. 49. pag. novæ edit. 37. atque Epiphanius hæret. 48. n. 14. ubi *Quintillianorum* hæresim commemorat, de qua etiam Augustinus hæresi 27. Deinde Montanistarum non unam fuisse sectam, animadvertimus libro primo ac tricesimo. Præterea etiam Manichæi nefariam mysteriorum suorum turpitudinem negabant: illam tamen prodidit puella quedam nomine Margarita, cum esset annorum nondum duodecim, ob scelestam ipsorum mysteriorum celebrationem vitiata, ut refert S. P. Augustinus præcit. hæresi 46. Non est ergo, cur de nefariis Montanistarum mysteriis propter citata Theodoretæ verba hæstemus. II. Ad hæc consequitur, ineptissime *Artotyritas*, aliud hæreticorum genus, in celebrandis mysteriis caseum cum pane adhibuisse: de quorum deliramento agunt Epiphanius hæresi 49. num. 2. Philastrius hæresi 74. Augustinus hæret. 28. Artotyritas ita appellatus *ἀπὸ ἄρτου α panis, & τυρῆ caseo*, damnatos invenio canone 24. Concilii iii. Carthagin. celebrati anno 397. & expresso nomine act. xi. Concilii iii. Constantinopolit. an. 680. Exortam Artotyritarum hæresim scribit Augustinus, quod

quod hujus sectæ homines dicerent, a primis hominibus oblationes de fructibus terræ, & ovium fuisse celebratas. Timotheus presbyter, ut post Cotelierum adnotavit vir eruditus ad Philastrium pag. 52. ait Artotyritas descendere a Marcionitis, & in sacra Cæna adhibere farinam lacte, non aqua subactam. III. Sequitur tertio, nil ratione divinorum mysteriorum offerendum esse præter panem, vinumque consecranda; tametsi non improbentur oblationes ad sacrificij decentiam, ac altarium, templorumque ornatum, & ad pauperum subsidia pertinentes: qua de re legi poterunt canon tertius inter Apostolicos, quinquagesimus septimus Trullanæ Synodi, tricesimus septimus in Codice Ecclesiæ Africanæ, aliique apud eximium Lupum tom. 2. pag. 968. quibus adde septem priora capita *Decreti*, de Consecrat. dist. secunda. IV. Sequitur præterea, non esse Eucharistico pani miscendum oleum, uti admiscere Jacobitarum aliquos tradit Anonimus tom. 2. Auctarii Francisci Combesii pag. 265. *ἡ μὲν ἐκ τῶν προσφορῶν ἐκείνων ἀναμίσγεται, suamque oblationem oleo miscent.* At hanc non esse consuetudinem Jacobitarum omnium, constat ex istorum historia edita a Solerio num. 203. Idem asserendum de sale: de quo Albinus Flaccus Alcuinus epist. ad fratres Lugdunenses 69. alias 8. num. 3. de quibusdam Hispanis inquit: *Audivimus quoque aliquos in illis partibus affirmare, sale esse in sacrificium corporis Christi mittendum, quam consuetudinem nec universalis observat Ecclesia, nec Romana custodit auctoritas:* atque ibidem post alia multa, recte Alcuinus notat, in veteri lege victimas sale perfectas ob significationem futuræ rei, & abrogandorum sacrificiorum: sale autem non esse conspergendam Eucharistiam, quoniam in sepulcro non computruit Christi caro. V. Sequitur etiam intolerabilem esse abusum apud nonnullos Græcorum, *tundendi ac miscendi sacro oleo, & iterum coquendi, vel alias exsiccanli species sacramenti Eucharistiæ feria v. Cæne Domini, ut deinde illud asservent:* quem proinde abusum omnino tollendum declararunt Romani Pontifices, Clemens VIII. anno 1595. & anno proxime elapso BENEDICTUS XIV. prælaudatâ Constitutione *super Ritibus Græcorum* §. vi. num. 3. quamquam Græci non oblate consecranda, sed jam consecrata permisceant oleum. VI. Tandem istud infertur, non esse Eucharistiæ materiam farinæ *pastam*, quæ non panis dicitur, sed *intritum*; permutationem vero alterius frumenti cum farina triticea, nisi hanc superet quantitate, propter mutationem materiæ tantum accidentariam, non officere consecrationi, ut recte S. Thomas citato articulo ad 3.

T H E S I S I I I.

Est valida Eucharistiæ materia panis triticeus, cujusvis quantitatis, dummodo sit præsens, atque sensibilis. Constat enim ex propositione IV. præcedentis capituli, non haberi ex disciplina priorum sæculorum determinatam Panis consecrandi quantitatem, atque ex antiqua disciplina, quam septimo sæculo commendavit Synodus Toletana, & sæculo ix. sanctus Eldefonsus, retinendas hostias circularis figuræ, & quantitatis exiguæ, quamvis ex recentioribus Theologis celeberrimi, Juenin qu. 2. de Euch. cap. 1. art. 3. Cardinalis Gotti qu. 1. dub. 3. num. 3. Tournelius art. iv. q. 4. concl. 1. & quidam alii scribant, ad tenuissimam hanc formam redactas oblatas labente sæculo xi. Quod alia non eget confutatione. Fatemur tamen olim ex eodem pane consecrato, fractoque desumptas particulas pro laicorum communione, unde etiamnum minores hostiæ *particulæ* dicuntur, ideoque consecratos aliquando panes amplioris quantitatis. Non est ergo, cur nobis hac in re succenseat cum Novatoribus aliis Joannes Gerardus Vossius in disputatione de sacra Cæne Dominicæ Symbolis thesi 2. opponens testimonia Bernoldi presbyteri Constantiensis, & Cassandri in Liturg. cap. 27. cum testes producamus alios majores ætate, celebriores doctrina, atque sanctimonia præstantiores. Miramur quoque eadem cum Vossio objectare citato in loco Tournelium, virum alioqui narium emunctarum. II. Quoniam major, aut minor quantitas non immutat substantiam panis, tenetur tamen quisque Sacerdos servare Ecclesiæ suæ disciplinam; duo nobis videntur esse certissima: unum non obesse consecrationi magnam quantitatem; alterum vero, impie se gerere, quisquis recedit ab Ecclesiæ consuetudine, & nefarii sacrilegii esse reum, si talem materiam consecrat, quæ nequeat absumi, priusquam computrescat. III. Non desunt tamen, qui negent posse a sacerdote consecrari quamcumque panis quantitatem, puta quam adinveniret in foro; primum quia Eucharistia instituta est ad usum sacrum, ideoque in ea requiritur moralis usus: secundo quia consecrari nequit massa panis cruda, & consequenter nec prodigiosa materia: tertio quia consecrare totum panem existentem in foro, aut vinum in apotheca, res est omnino indecora: quarto demum quia potestas collata est Sacerdoti ad usum, non ad abusum. Quæ argumenta urget Franciscus Macedo lib. iv. de Clavibus Petri, cap. iv. pag. 279. laudans Sanctum Bonaventuram dist. 10. art. 3. q. 2. S. Thomam in Opusculo 59. cap. 5. & quosdam alios antiquorum Scholasticorum. Oppositum tamen tenendum est, neque enim sive abusus, sive perversitas

tas finis tollit veritatem sacramenti, dummodo, adsint cetera, quibus perficitur, materia, forma & intentio: nec major, aut minor quantitas, prout nuper advertimus, inducit substantialem materiae immutationem. Sanctus autem Thomas Opusc. 59. illam quidem opinionem recitat, sed non approbat: ac tertia p. q. 74. art. 2. definit, nullam esse panis, aut vini quantitatem adeo magnam, *quæ consecrari non possit*, nec opus esse ut quantitas ipsa determinata sit ad usum fidelium *qui nunc occurrunt*, sed ad usum fidelium *absolute*; alioquin, ait, nec Sacerdos habens *paucos parochianos* posset consecrare *multas hostias*. Quidam vero ex antiquis Scholasticis tradentes oppositum, explicari possunt de licita, non de valida consecratione: ipse denique Macedo profitetur se opinionis illius adstruere probabilitatem, *disputationis duntaxat gratia*, & concludit tenendam sententiam, quam sanctus Thomas tradit in Summa. At prolixè disputat de hac questione Disp. iv. sect. 6. Joannes Cardinalis de Lugo. IV. De *presentia materiae* subscribunt Theologi omnes S. Thomæ in iv. dist. 11. q. 2. art. 1. quæst. 3. asserenti, quod consecrari valeat *quantacumque quantitas panis, & vini, quæ coram sacerdote proponitur*: eandemque præsentiam requiri *pates ex forma sacramenti tam corporis, quam calicis, in qua prænomen est rei presentis demonstrativum*, ut rectè ratiocinatur Estius dist. viii. §. 6. Atque hinc sequitur non consecrari *materiam* post parietem, aut a tergo sacerdotis positam, bene tamen consecrari ante sacerdotem ipsum constitutam, etiamsi cooperta sit velo, atque etiamsi Pixis continens *particulas* pro communione fidelium non aperiatur; dummodo præcesserit intentio consecrandi quidquid materiae sit præsens. Ad præsentiam quippe moralem necessum non est, ut materia tota oculis conspiciatur, alioqui nec *particulæ* sub aliis latitantes, Pixide aperta, consecrarentur, ut P. iv. de Sacrific. Missæ sect. 2. num. 153. docet Theologorum, & Antistitum culmen BENEDICTUS XIV. productis aliorum Doctorum testimoniis. Quæ utique de consecratione valida, non de licita, quæ omnem postulat diligentiam, dicta sunt.

THESIS IV.

Imperite quidam Græcorum vitio vertunt Romanæ Ecclesiæ quod consecret in azymo, & id perperam producant tamquam unam ex causis separationis, & schismatis sui. Multis quippe demonstratum est, stare pro consuetudine Romanæ Ecclesiæ institutionem Christi, & vetustam, atque perpetuam ritum, quem Latini observant, disciplinam, & a Græcis nugacitates potius, quam solidas rationationes opponi. II. Nil ex antiquis Patribus,

etiam Græcis, infertur; nisi ad sacrificium *panem* requiri, nec illorum quispiam ait necessario exigi fermentatum: immo Chrysostomus docet Dominum antequam pateretur comedisse *Pascha legale*, tamen alicubi inquit Judæorum aliquos livore in Christum percitos definitam diem in proximam commutasse. Theodoretus quoque in Daniele prophetam scribit, *Panis dicitur fermentatus & azymus*: quod Græcis objicit Auctor Explanationis definitionum Synodi Florentinæ, pagina 92. Καὶ Θεοδώρητος, εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ προφήτου Δανιὴλ λέγει, ἄρτος λέγεται ὁ ζυμῆσι καὶ ὁ ἄζυμος. Id vero nec pluribus scripturæ locis supra confirmavimus. III. Quamvis Romana Ecclesia ab Apostolicis temporibus consecraverit azymum, nullus tamen Græcorum ante undecimum sæculum id nobis ad fovendum schisma ausus est objicere, nec ipse pestilentissimus Photius, discrepantiam rituum non improbens: atque hinc merito Leo IX. epistola ad Michaellem Cerularium, conscripta anno MLIV. mense Januario, *Illud autem (inquit) quis non stupefeat, quod post tot sanctos, & Orthodoxos Patres per mille & viginti a passione Salvatoris annos novus calumniator Ecclesiæ Latinorum emerfisti, publicam persecutionem excitans, & anathematizans omnes, quicumque participes erunt sacramentorum ex azymis?* IV. Damnatis in sexta Synodo Monothelitis, Joannes Portuensis Episcopus in Dominica octava Paschæ Constantinopoli ac in templo sanctæ Sophiæ Latino ritu celebravit in azymis, Græcis omnibus assistantibus cum Imperatore Constantino Heraclio, & Georgio regiæ urbis præfule, iisdem Græcis Latinum Sacrificii ritum summopere commendantibus: atque hæc non solum ex Romanis Archivis adversus Nicetam Pectoratum produxit Humbertus, sed etiam litteris consignavit Hilarion Græcus Monachus, de quo Volum. 3. pag. 695. eximius Lupus. V. Falluntur præterea, qui arbitrantur solam Romanam Ecclesiam azymum consecrare: eundem enim ritum a priscis temporibus observasse Ecclesiam Jerosolymitanam affirmat prælaudatus Humbertus, confirmatque Lupus pag. 717. admodum probabili conjectura. Antiquos Maronitas usos fuisse azymis demonstrat Abraham Ekellensis apud Joannem Morinum de Sacris Ordinibus parte 2. pag. 383. tamen plerumque sequantur alias Græcorum consuetudines. Armenios uti azymis haud negant Græci: quod non accepisse ab Eutyrianis inde constat, quod Joannes Philoponus & ipse Eutyrianus probaverit usum fermentati. Nobiscum etiam convenire, Mozarabes, id est, Gothos in Hispania degentes advertit cap. iv. dissert. de Azymo eruditissimus Mabillonius. Idem scribit de Indis Caranganoram incolentibus Joseph Indus Navigat. in novo Orbe cap. 134. apud Marthenium lib. 1. cap. 3. art.

3. art. 7. num. 22. Vide etiam Notas uberiores Richardi Simonis in Apologiam Gabrielis Severi, num. vi. pag. 37. ac sequentibus, ubi plura extant notatu digna.

T H E S I S V.

*Si ratione pugnandum foret, facile Latini com-
monstrarent majorem sui ritus convenientiam: sed
in hoc sunt Græcis prudentiores, quoniam eos, qui
consecrant fermentatum, non damnant, ineptiasque
calumnias summa caritate repellunt. Et quidem
pro convenientia ritus sui possunt Latini profer-
re primo Christi Domini exemplum: deinde ve-
tustissimam disciplinam: posthac azymi panis, qui
rarius efficitur mucidus, nec tumidus aut carno-
sus est, ut fermentatus, nitorem, atque aptitu-
dinem: præterea ejusdem azymi significationem,
denotat quippe azymus, teste Apostolo 1. ad
Corinth. v. 8. sinceritatem & veritatem, & in-
super Christi carnem, absque virili commixtione
progenitam: contraria insuper symbola fermenta-
ti, quo apud Amos iv. 5. designantur polluta
sacrificia, Matth. xvi. 12. tumor & hypocrisis
Pharisæorum, præcitata Paulina Epistola genus
omne malitiæ; & vix in uno Evangelii loco in
bonum sensum excipitur, ubi regnum cælorum
dicitur fermento simile. Vide Responsionem pri-
mam Cardinalis Humberti tom. xi. Annal. Ec-
cles. Baronii pag. 771. Ut addamus nos aliqua
ex eruditione profana, accipiunt veteres Gram-
matici fermentum pro indignatione, perturbatis-
que animi affectionibus: atque ita Grangæus
interpretatur illud Juvenalis Satyra 3. Accipe &
istud fermentum tibi habe: & de muliere irata
Olympio Villicus apud Plautum in Casina,*

Nunc in fermento tota est, ita turget mihi.

Fermentum enim a fervendo dictum est, quasi
fervimentum; unde & Hebræi *חַמֵּץ* *hataz*,
quod est fermentare, interdum accipiunt pro turgere
ira. Possumus denique reponere calumniantibus
Græcis, Romanam Ecclesiam fundatam per pri-
mos Apostolorum in summo angulari lapide nun-
quam Judaicis fabulis, aut apocryphis scripturis
acquievisse; Græcam vero, posteaquam illam
corruptit Arrius, prostituit Macedonius, ipsaque
Nestorium, Eutychen, Monothelitas, pluraque
alia viperarum genimina non tantum peperit,
sed etiam aluit, ac tandem adversus Petri Ca-
thedram caput extulit, dogmatum pravitate, &
novitatibus pluribus esse vitiatam. Sed quoniam
toleranda sunt quæ pertinent ad solam discipli-
nam rituumque discrimen; suum permittimus
Græcis fermentatum, ritum non reprehendimus,
& veneramur sacrificia, hæreses duntaxat, &
nefarium schisma damnantes. Jure itaque meri-

toque Barlaamus Monachus Calaber apud Joannem Cantacuzenum lib. 2. Hist. cap. 40. invi-
tans Græcos ad unionem, prætextam hanc sepa-
rationis causam propulsat, & quamvis Græcis
addictus, illud de nobis judicium profert: *Latini
nos vero in tantum prudentiores existimo, quod
illi quidem minime hostiam de fermento vitupe-
rant, sed similiter venerantur.* Revera nunquam
Romani Pontifices reprobarunt Græcorum con-
suetudinem: sed Gregorius VII. ad Synnadensem
Archiepiscopum scripsit: *Et illi quidem, (Græci)
suum fermentatum commendantes, reprehensionis
in nos levissima verba contumaciter jaculari non
desinunt. Nos vero azymum nostrum inexpugnabi-
li secundum Dominum ratione defendentes, ipso-
rum fermentum nec vituperamus, nec reprobamus.*
Gregorius IX. in litteris ad Germanum Archie-
piscopum Constantinopolit. ait in fermentato cor-
pus Dominicum ante resurrectionem, idest, passibi-
le representari, azymum vero esse sacramentum
glorificati corporis. Clemens VII. in Bulla Pro-
visionis nostræ, prohibuit Latinis ne ullatenus
reprobare præsumant ritus, & ceremonias Græ-
corum in Concilio Florentino, vel alias approba-
tas. BENEDICTUS XIV. quod prius docuerat
Not. 162. in Feriam v. M. Hebdomadæ, con-
firmavit solemniter Constituit. *Esti Pastoralis.* Ita
nimirum Apostolici memores documentis, 1. ad
Corinth. iv. 12. *Maledicimur, & benedicimus:
persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur,
& obsecramus.*

T H E S I S VI.

*Falluntur, qui censent Græcis apud Latinos com-
morantibus, aut peregrinantibus fas esse consecrare
azymum, & e contra Latinis apud Græcos fer-
mentatum. Sunt in ea sententia Diana Resolut.
99. Miscellan. Naldus v. sacerdos, num. 4. Ma-
cedo de Clavib. Petri lib. iv. cap. 5. & Henno
de Euch. quæst. 2. concl. 2. qui ad hoc demon-
strandum utuntur communi proloquio, Cum fue-
ris Romæ, Romano vivito more, atque Epistola
Augustini ad Bonifacium 54. alias 118. ubi tra-
ditur servandam esse Ecclesiarum, ad quas pro-
ficiscimur, consuetudinem. Sed aliud de ritu sa-
crificii, quem fideles omnes norunt apud utram-
que Ecclesiam esse diversum, & ad quem ser-
vandam sacerdotes sacramento Ordinis initian-
tur, aliud asserendum est de variabili consuetu-
dine, cujusmodi sunt festi dies, & jejunium
sabbati, de quo in illa Epistola Ambrosius at-
que Augustinus. Hinc BENEDICTUS XIV.
Constitut. super Ritibus Græcorum §. ix. præ-
cipit, ut Italo Græci servant Kalendarium Gre-
gorianum, festos dies, quadragesimale jejunium,
& quæcunque a fidelibus in diocesi, ubi habi-
tant, universim, & sine ullo personarum ac ri-
tuum*

tuum discrimine juxta sacros canones servanda sunt, consuetudines nempe, de quibus Augustiniana Epistola, & pervulgatum Catonis proloquium: sed de sacrificii ritu §. vi. n. 10. aliter idem Pontifex, eademque Constitut. §. vi. numer. 10. his verbis thesim nostram definit: *Cum in sacro Generali Florentino Concilio præscriptum sit, ut unusquisque sacerdos Eucharistiam juxta Ecclesie sue ritum sive Latine, sive Græce in azymo, seu fermentato conficere debeat, vetitumque a summis Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris ne Latinus Sacerdos Græco ritu, aut Græcus Latino utatur, districtius inhibemus, etiam sub pœnis perpetuæ suspensionis a divini, ne presbyteri Græci Latino more, & Latinis Græco ritu, sub quovis licentiarum & facultatum Missas, & alia divina officia Græci Latino more, & Latini Græco ritu celebrandi ab Apostolica Sede, vel ejus Legatis, ac etiam majori Pœnitentiario pro tempore existente obtentorum prætextu, Missas, & alia divina officia celebrare, vel celebrari facere præsumant. Vide Florentinum Concil. in Bulla unionis, & S. Pii V. Constit. Providentia Romani Pontificis emanatam anno 1566. xii. Kal. Septembris.*

C A P U T V I.

De materia consecrationis calicis, idest, de vino.

PRæter panem, vinum quoque consecramus, & illud modica aqua permixtum. Dicturi quoque de hac materia, inquiremus priori loco an vinum tantummodo consecrandum sit; deinde num vino sit modicum aquæ admiscendum postmodum an etiam aqua in Christi sanguinem convertatur, tandem an hæc conversio immediate fiat, an aqua prius transeat in vini, cui admiscetur naturam.

PROP. I. Vinum divinæ, ac ineffabilis Eucharistiæ materia est, nec vini loco substitui potest aqua, sive alius liquor, etiamsi communi usu deserviat ad potum.

Habet duas partes hæc thesis, & pars prima damnat errorem illorum, qui in sacris mysteriis aqua sola utebantur, *Aquarii* propterea dicti, sive *Hydroparastatæ*. Sunt hi Ebionæi supra commemorati, de quibus Epiphanius Hær. xxx. num. 16. scribit, *Ad alteram mysterii partem meram aquam adhibent.* Similia Irenæus lib. v. adversus Hæres. cap. i. num. 3. Accedunt Tatiani gregales, dicti *Encratæ*, quod nec vinum biberent, & *Hydropastatæ*, quod aquam pro vino offerrent, ut inquit Theodoretus lib. i. H. Fab. cap. 20. pag. 208. De his etiam Epiphanius H. xlvii. 3. Nicetas Choniates lib. iv. Thesauri Orth. Fid. cap. 14. eundem errorem tribuit

Marcionitis. Adhæserunt his Manichæi, quos exagitat serm. iv. de Quadrag. S. Leo Magnus. De *Aquariis* peculiarem sectam constituentibus, & hoc solo errore notatis, pertractant Philastrius hæresi lxxvii. & S. P. Augustinus H. lxxiv. Ab his ergo diversi erant *Hydrotheitæ*; & aquam a sacris mysteriis arcuentes, & negantes illam a Deo fuisse creatam. Altera propositionis parte perstringimus Novatores, qui censent ubi vini usus non est, posse usurpari quidquid illic vini loco bibi solet, tametsi adversus *Aquarios* fateantur retinenda esse, quando haberi possunt, *vulgaria symbola*: pro hac opinione pugnavit Theodorus Beza epist. 25. Philippus Melancthon, qui in libro de usu integro sacramenti ait Ruthenos ob vini inopiam recte facturos, si pro illo adhiberent *ὁ ἰδρωμελι*, aquam nempe *melitam*.

Itaque priorem partem demonstramus I. ex Christi institutione; Cœnæ siquidem accumbens vinum illud Dominus consecravit, quod Matth. xxvi. 29. appellat *γέννημα τῆς ἀμπέλου*, *genimen vitis*. II. ex sacerdotio Christi, quod dici ratione rerum oblatarum, idest, panis & vini, secundum ordinem Melchisedech, ostendimus libro xxvii. cap. 7. propositione tertia. III. ex definitionibus Conciliorum, nam Concilium iiii. Carthagin. can. 24. statuit, *Ut in sacramento corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est panis, & vinum aqua mixtum*: ac Florentinum in Instruct. Armeniorum, *Tertium*, inquit, *est Eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet*. IV. ex universalis Ecclesiæ consuetudine, cujus testis est Augustinus scribens de *Aquariis*, *Aquam offerunt in poculo Sacramenti, non illud, quod omnis Ecclesia*. V. ex perpetua traditione Patrum, quorum aliqua testimonia producam propositione 2.

Alteram vero partem, idest, quod nequeat pro vino consecrari aqua, sive alterius generis liquor, inde probamus, quod nulli fas sit immutare materiam sacramentorum a Domino præstitutam. Quare jure optimo Bellarminus de Melancthone scribit lib. iv. de Euch. cap. 24. *Quis dedit Philippo auctoritatem mutandi sacramentorum materiam?* Non enim aliam possumus consecrare materiam præter illam, quam Dominus præscripsit ac tradidit: unde Chrysostomus hom. 83. in Matth. pag. 700. ait: *Cujus rei gratiam non aquam, sed vinum?* Perniciosam quamquam hæresim radicitus evellere voluit eorum, qui aqua in mysteriis utuntur. De iisdem *Aquariis* scribit Clemens Alexandrinus lib. i. Strom. pag. 317. *eos relinquere Ecclesiam, & versari in hæresibus, qui sola aqua utuntur, in Eucharistia. Eodem non recipi a Deo ad commixtionem suam,*

suam, scribit citato lib. iv. adversus hæreses, cap. 1. sanctus Irenæus. De Encratitis Epiphanius citato in loco 401. *Illorum mysteria, inquit, quæ aqua solummodo constant, mysteria non sunt, sed ficta atque fallacia, verorum ad imaginem expressa. In quo plenissime illos Salvatoris sententia redarguit, Non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum in regno celorum vobiscum.* S. Cyprianus Epistola 63. ad Cæciliū ait *plebem esse sine Christo*, ubi aqua, non vinum offertur. Vide canonem xxxii. Trullanum, & in illum Commentaria Lupi tom. 2. pag. 919.

Opponebant Aquarii: De credente in Christum legimus Joannis vii. 38. *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*; quibus verbis materia incruenti sacrificii nobis significatur. Sed argumentum istud elumbe est, fractum, infirmissimum, nullum. Nam si hæc verba ad materiam sacramenti alicujus velimus referre, ad baptismi quidem elementum, non ad calicem Domini pertinebunt, ut animadvertit laudata Epist. ad Cæciliū pag. 227. edit. novissimæ S. Martyr Cyprianus. Si autem ea Joannis verba accipiamus de Spiritu, quem accepturi erant credentes in Christum, prout ibidem innuit Evangelista versu 39. explicatque Augustinus Tract. xxxii. in Joannem num. 2. nimirum de gratia novi Testamenti, aquæ comparata Is. xlv. 3. & Ezechiel. xxxvi. 25. nullum inde peti argumentum potest pro determinanda alicujus sacramenti materia.

PROP. II. Vino consecrando modicum naturalis aquæ perantiqua traditione, & Ecclesiæ præcepto debet infundi.

Refutamus hac thesi errorem Armeniorum, qui vinum merum consecrandum esse arbitrabantur, decepti falsa interpretatione testimonii S. Joannis Chrysostomi paullo supra producti. Tribuunt eundem errorem Græcis Innoc. III. lib. iv. de Myst. Missæ cap. 32. Scotus, & Durandus in iv. dist. xi. secuti eadem dist. Magistrum, Durandus Mimatensis lib. iv. Rationalis sui, cap. 42. Ac de Armeniis id constat ex Florentino Concilio, ex Trullano, ex Theophylacto in cap. xix. Joannis, aliisque. At de Græcis lapsus est Magister, & qui ex illo exscripserunt, nisi forte Græcos acceperint indiscriminatim pro Orientalibus, inter quos connumerantur Armenii. Novatores autem fatentur verisimile esse, quod Christus vinum miscuerit, nec diffidentur Ecclesiam veterem ulam fuisse vino mixto: agnoscunt etiam hanc mixtionem exponi a Patribus allegorice; sed contendunt rem esse *adiaphoram*, vetustamque consuetudinem his temporibus non præscribere, & posteaquam ritus miscendi tanquam necessarius haberi cæpit, prudenter merum præferri, ut suam in

talibus ostendant libertatem. Plura de his Vossius disput. xxii. quæ est iv. de sacræ mensæ Dominicæ symbolis, thesi 8. Adversus itaque Armeniorum, ac Protestantium errorem ita propositionem demonstramus.

Concilia, Patres, Rituales libri, atque ipsa ratio suadent in consecranda Eucharistia adhibendum esse *vinum permixtum aqua*, & id non inter *adiaphora* enumeratur, sed inter ritus Ecclesiastico præcepto servandos. Errabant ergo Armenii consecrantes merum, & modo errant hæretici asserentes hujuscemodi ritui Ecclesiam non alligari. Probatur antec. definitione Conciliorum. Etenim canone 32. Concilii Quinisexti, seu Trullani celebrati anno 692. sic statuitur: *Si quis ergo Episcopus, vel presbyter non secundum ordinem ab Apostolis traditum facit, & aquam vino miscens, sic immaculatum offert sacrificium; deponatur ut imperfecte mysterium enuntians, & quæ tradita sunt innovans.* Gaspar Jue- nin q. 2. de Euch. cap. 2. art. 2. §. 2. Cardinalis Gotti q. 1. dubit. 7. §. 1. & quidam alii addunt particulam *Non*, ita legentes, *Aquam vino non miscens*; sed falluntur, quoniam hæc verba referenda sunt ad præcedentia, *secundum ordinem ab Apostolis traditum*, non ad consequentia, *sic immaculatum offert sacrificium*; est enim in Græco absque particula negante, tom. vi. Concil. pag. 1158. καὶ ὕδωρ οἶνον μίγνυς, *Et aquam vino miscens*. De hoc Trullano canone plura Lupus Volum. 2. pag. 910. Concilium Bracarense iv. anno 775. canone 2. ait: *Calix Dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri*; ac pariter Carthaginense iii. jam ab anno 397. can. 24. *Ut in sacramento corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradit, hoc est, panem, & vinum aqua mixtum.* Florentini paullo supra recitata sunt verba. Idem decernit Tridentinum sess. 22. cap. 7. cujus verba etiam rationibus confirmata producam infra. Prætermitto cap. *In sacramentorum oblationibus*, cap. *Non oportet*, & cap. *Cum omne crimen*, de Consecrat. dist. 2. & addam tantummodo canonem Sanctorum citatum ab Egberto Archiepiscopo Eboracensi in Excerptis cap. 98. *Sacerdotes Dei diligenter semper procurent, ut panis & vinum & aqua, sine quibus nequaquam Missæ celebrantur, pura & munda fiant.* II. Idem probatur ex Patribus: Ac primo Justinus Martyr Apolog. 2. pag. 97. commemorans oblationes, ex quibus consecrabatur Eucharistia, Deinde (inquit) ei, qui fratribus præest, offertur panis, & poculum aquæ & vini, ἐπειτα προσφέρεται τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος, & proxima pag. 98. *Panis offertur, & vinum & aqua, ἄρτος προσφέρεται, καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ.* Irenæus libro iv. adversus H. cap. 57. & ex distinct. Mas-

Massueti 33. num. 2. ait: *Accipiens Dominus panem suum esse corpus confitebatur, & temperamentum calicis suum sanguinem confirmavit.* In quem locum Renatus Massuet pag. 370. *Temperamentum calicis mixtum calicem vocat lib. v. cap. 2. num. 3. quia ex Traditione Apostolica, perpetuoque Ecclesie usu, vinum consecrandum aqua miscetur.* Verba Irenæi postremo hoc in loco sunt ista: *Quando ergo & mixtus calix, & factus panis percipit verbum Dei, & fit Eucharistia, Οπότε ἐν τῇ τῷ κεκραμένον ποτίσθων, καὶ ὁ γεγωνὸς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ γίνεται ἡ εὐχαριστία.* Ubi male quidam legunt, *Fractus panis*, ut liquet ex Græco. S. Cyprianus Epist. lxxiii. ad Cæcilium ait: *Invenimus calicem mixtum fuisse, quem Dominus obtulit.* Et infra: *Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur: & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & conjungitur. Quæ copulatio, & conjunctio aque & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit ab invicem separari; paucisque interjectis: Sic autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest, nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spiritale & cæleste perficitur.* Ambrosius de Sacram. lib. iv. cap. 4. num. 19. ait: *Ergo didicisti quod ex pane corpus fiat Christi, & quod vinum & aqua in calicem mittitur; sed fit sanguis consecratione verbi cælestis.* S. P. Augustinus lib. iv. de Doctr. Christiana cap. 21. num. 45. de præcitata Cypriani ad Cæcilium Epistola, *Solvitur, inquit, ibi questio, in qua queritur, utrum calix Dominicus aquam solam, an eam vino mixtam debeat habere: & Tract. cxx. in Joannem num. 2. de aqua e Christi latere fluente; Aqua illa salutare temperat poculum.* III. Constat eadem veritas ex antiquis Ecclesie ritibus. Miscendam quippe vino aquam probat Auctor Constit. Apostolicarum lib. viii. cap. 12. pag. 402. ex Liturgia Jacobi, quam etiam si nonnulli putent supposititiam, eam tamen genuinam esse demonstrat Græcorum omnium consensus, canon tricesimus secundus Trullanæ Synodi, & monumenta alia producta ab Allatio in Symmichtis pag. 176. & laudata a BENEDICTO XIV. de Sacrif. Missæ P. iv. sect. 1. num. 90. Ac si etiam illa foret apocrypha: præberet tamen antiquorum rituum argumenta perspicua. Quod de Liturgia Marco attributa eodem jure affirmamus, nam & in ista commemoratur vini & aquæ commixtio. Eadem præcipitur in Ritu antiquo celebrandæ Missæ, qui extat in Appendice ad Sacramenta-

rium Gregorii Magni tom. i. novæ edit. pag. 295. in Capitulari Attonis Episcopi Vercellensis, & Theodulphi Aurelianensis, tom. 1. pag. 322. Operis Martenii de Antiquis Ritibus, & fatentibus hæreticis aliis cum Vossio præcitata thesi viii. pag. 441. apud scriptores innumeros. Ab his vero alienæ non sunt Orientales Ecclesie: Græci enim frigidam immiscunt vino ante consecrationem, & calidam aquam paullo post consecrationem ipsam, quod Græcolatinis in sæpe laudata BENEDICTI XIV. Constitutione ob ritus antiquitatem permittitur. Et quidem illius mixtionis meminerunt Liturgiæ SS. Basilii, & Joannis Chrysostomi, Gregorius Nissenus Orat. Catechetica cap. 37. Theodoretus Dialogo primo, qui inscribitur *Immutabilis*, pag. 17. Damascenus lib. iv. cap. 14. Proclus de Traditione divinæ Liturgiæ, Nicephorus Callistus lib. xviii. cap. 53. aliique a nostratibus, nec non ab ipso Vossio productis. His addo Græcos ægre ferre, quod aliqui incaute scripsere, sacram ab ipsis mixtionem omitti, unde Arcudius lib. i. concordie pag. 152. redarguit Guidonem Carmelitam, qui id asseruit in Catalogo hæreticorum, aliosque nonnullos: Gabriel Philadelphiensis in opusculo de Sacram. pag. 62. *Verum (ait) quidam sunt, qui ab hominibus, quibus aliena calamitas affert letitiam, decepti dicunt Græcos sancto calici aquam non admiscere secundum Ecclesie traditionem: quorum experientia (etenim accedant, & intueantur ea quæ sunt Liturgiæ) perversam eorum mentem manifesto potest redarguere.* Vide & Missam Æthiopum tom. iv. Biblioth. PP. antiquioris edit. pag. 111. & Liturgiam Coptorum Jacobitarum apud Bolland. tom. v. Junii, num. 199. Appendicis Sollerii ad Patriarchas Alexandrinos.

Hujus mixtionis rationes his verbis profert Tridentina Synodus sess. 22. cap. 7 de Sacrificio Missæ: *Monet deinde sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent; tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac mixtione recolitur; & cum aque in Apocalypsi B. Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio representatur.* Nituntur hæretici has rationes refellere: atque ad primam e Christi facto depromptam, ajunt non posse e scripturis probari, quod Dominus aqua vinum temperarit; ut fateretur Bellarminus lib. iv. de Euch. cap. 9. Addunt Durandum in iv. dist. 11. q. 5. existimasse congruentiam istam minus aptam, nec ex ea convinci necessariam esse mixtionem, ubi debiliora sunt vina. Ast ego e contra repono, non solam Scripturam servasse nobis rerum a Christo gestarum notitiam, cum multa ipse fecerit,

quæ

quæ in libris Evangeliorum scripta non sunt, ut capite postremo testatur Joannes. Præterea qui de ritibus Judaicis pertractarunt, docent in cœna Paschali ita vinum temperandum fuisse aqua, ut nisi hanc admiscuissent, credidissent ali- quid esse onissum in reâta hujus ceremoniæ obser- vatione, quemadmodum ex Rab. Maimonide, aliisque demonstrat in libro de Ministerio Tem- pli cap. 13. cap. 735. Joannes Lightfootus, & confirmatur ex Ritu celebrandæ Cœnæ Pascha- lis p. 2. Biblioth. Rabbinicæ pag. 938. Ex qui- bus apparet falli Buxtorfium, qui in Historia sacre Cœnæ ait pro libito Judæos in ea cœna bibisse merum, vel aqua illud temperasse. Quam- vis insuper non omnes Judæi ceremoniam illam servassent, ut gratis id concedamus Buxtorfo, servavit eam tamen Salvator, qui temperantiæ summæ se præbuit exemplum, ut in Epistola ad Archiepiscopum Armenorum, & ad presbyteros Caphensis diocesis scripsit anno 1318. v. Kal. Aprilis Joannes XXII. Animadvertit præterea Lupus ad canonem 32. Trullanum pag. 923. Calicem apud Orientales designare vas, in quo soleat vinum ad potum misceri: cui conjecturæ adminiculo est occurrens apud Evangelistas πο- τήριον, quod proprie non est calix, sed pocu- lum. Demum Tridentina Synodus non ait aquam vino miscendam ob nimiam meraci vim, quam rationem vellicat Durandus; sed, quod Chri- stum Dominum ita fecisse credatur, attendens exemplum Christi, non conditionem meri ex uvis Palæstinis expressi.

Rationem alteram, quam Tridentina Syno- dus petit ex aqua, quæ simul cum sanguine flu- xit e Christi latere, ideo hæretici infirmam pu- tant, quia necessum non est in sacramento usur- pare quidquid in Passione Domini interfuit; & quia vetustiores concinnius dixerunt aqua bap- tismum, & sanguine Eucharistiam denotari. Sed hæc sunt, supra quam dici possit, puerilia, & inania. Neque enim nos aquæ mixtionem ita necessariam asserimus, ut sine illa sacramen- tum nullum fore arbitremur; imo nec aquæ ad- mixtionem dicimus requiri ex divino mandato (quod tamen docuerunt nonnulli veterum,) sed ex præcepto Ecclesiastico rationabili ex causa servando. Etsi vero in aqua lateris Christi de- notari baptismum scripserint veteres, idque nos ipsi tradiderimus tom. III. pag. 187. non inde tamen consequitur, quin ejusdem aquæ symbo- lum ea referat, qua calix Dominicus tempera- tur. Etenim hujus rei gratia vino aquam ad- misceri, haud obscure innuunt S. P. Augustinus præcitato Tract. cxx. in Joan. Theodulphus Au- relianensis Episcopus in Ordine Baptismi num. xviii. Walafridus, Micrologus, Paschasius, alique plures tradentes rationem sacrorum my- steriorum. Quibus addimus caput, In sacramen-

torum, de Consecrat. dist. 2. desumptum ex Epi- stola Ildoriana Alexandri, & cap. In calicem, depromptum ex Ambrosio lib. v. de Sacram. cap. 1. num. 4. necnon Liturgiam S. Joannis Chrysostomi, in qua, Erasmo interprete, legi- tur: Ad infusionem vini dicit Sacerdos, Et unus militum lancea latus ejus aperuit, & exivit san- guis; & addens aquam dicit, Et aqua.

Tertia ratio a Tridentino producta impugna- tur a Vossio, quia licet per aquas interdum si- gnificetur populus, id tamen satis non est ad ritum aliquem adstruendum, cum symbolica, ut dici solet, Theologia non sit argumentativa; ideoque *ficulna*, inquit Vossius, *machæra* pu- gnant veterum non pauci, ut Cæsarius, sive Eucherius, Paschasius, Rabanus, & alii, etiam Græcorum. At numquam a Vossio viro erudi- to, & gravi talia prodiisse dicerem, nisi ea le- gissem. Principio enim cum sacri ritus instituti potissimum fuerint ob mysticam significationem, ut ostendi lib. xxx. cap. 23. falsum est Theolo- giam symbolicam non sufficere, si hoc Ecclesiæ opportunum videatur, ad sacrum adstruendum ritum. Deinde non istud duntaxat symbolum Tridentina Synodus profert, sed etiam exem- plum Christi, cui accedit traditio universa, & consensus Ecclesiarum. Postremo non ii tantum, quos laudat Vossius, rationem illam probarunt, verum etiam S. Cyprianus præcitata ad Cæci- lium Epistola pag. novæ edit. 229. antiquus Ritus celebrandæ Missæ editus post Sacramenta- rium Gregorii cum notis Menardi, Theodul- phus citato num. 18. in Ordine Baptismi, & cum Theologis universis S. Thomas 3. p. q. 74. art. 6. ubi & aliæ duæ rationes Tridentini Con- cillii producuntur & illustrantur. De his Hilde- bertus Turonensis Episcopus Tom. XXI. Bibl. PP. pag. 164. canebat:

*Admixtum vino laticem miraris, at ipsum
Grande sacramentum est, nec ratione va-
cat.*

*Unda fluens, homo præteriens: ea mixta Lyceo,
Est Christo Christi sanguine junctus homo.
Dividit unitos vel aquam, vel vina mini-
strans,*

*Et caput a membris separat ipse suis.
Præterea nil fons sine sanguine, nil sine fonte
Sanguis: utrumque simul salvat, utrumque
sacrat.*

*Cum rimaretur pendentis viscera Christi
Lancea, manavit sanguis, & unda simul.
Sicut utrumque simul fluxit, simul offer utrum-
que:*

Unum demt, Crucis non imitatis opus.

Armenii opponebant verba Chrysostomi hom. 83. in Matth. de quibus supra prop. 1. & No-
va-

lyatores jactant Ecclesiarum libertatem; sed Chrysostomus loquitur adversus Aquarios, ut recte adnotatur in canone 32. Tulliano. Adversus vero jactatam a Novatoribus in observatione sacrorum rituum libertatem, plura scripsimus lib. lxxx. cap. 23. prop. 2. Hæreticorum quidam reponunt reprobatum fuisse ritum Romanæ Ecclesiæ a Concilio Aurelianensi iv. celebrato juxta Baronium, ac Binius an. 545. seu potius an. 541. cujus canon quartus in antiquis editionibus sic legitur: *Ut nullus in oblationibus sacri calicis, nisi quod fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum offerre præsumat.* Sed legendum est, *Et hoc aqua mixtum*, ut habetur in Collect. Labbei tom. v. pag. 382. Quomodo enim potest vinum esse mixtum, & sine aqua? Ipsemet Gerardus Vossius in vetustis editionibus agnoscit mendum, ingenue scribens: *Sed quando cogito quam antiqua, & ubique recepta hæc consuetudo fuerit miscendi vinum, non possum in animum inducere, ut contrarium statuerint Aurelianenses: præsertim cum nemo veterum hujus rei meminerit.* Deinde ait pro sine legendum nisi, partim quia facile peccari potuit litterularum duarum traiectione; partim quia eadem particula antecesserat, nec forte reperendam judicavit amanuensis. Hac autem conjectura admissa, puto nihil modo in hac quæstione superesse difficultatis.

PROP. III. Aquæ cum vino commixtio non est de necessitate sacramenti, sed tantum præcepti, & præcepti quidem Ecclesiastici, non divini.

Demonstratur pars prior, quoniam materia consecrationis calicis appellatur in Evangelio *genimen vitis*; hujusmodi autem est vinum, quamvis nulla aqua dilutum. Vide quæ diximus proposit. 1. adversus Aquarios. Deinde Cyprianus prælaudata ad Cæcilium Epistola ait, esse *sanguinem Christi*, si vinum sine aqua consecratum sit. In eadem Epistola ait Cyprianus, veniam concedendam simplicitati eorum, qui ignoranter aquam vino non miscuerant, quod sane non existimasset veniale tantum, & condonandum simplicitati presbyterorum, si ab que mixtione aquæ non consisteret sacramentum, inquit Estius dist. viii. §. 10. Præterea sine aquæ temperamento species vini sunt symbolum sanguinis Christi, qui & sub vini accidentibus vere existit, quemadmodum ait Iell. xxi. cap. 3. Synodus Tridentina: immo permixtione perfecta species aquæ, cui insit sacramenti ratio, nequaquam apparet, ideoque vinum dumtaxat pertinet ad sacramenti constitutionem. Postremo si quis post consecrationem advertat se aquam vino non miscuisse, non debet consecrato calici aquam infundere, ex Rubricis Missalis tit. *De defectu vini* num. 7. ideoque non spectat aqua

ad materiam *essentiali*; alias post consecrationem foret apponenda, & consecranda; quemadmodum apponendum & consecrandum est vinum, si sacerdos post verba consecrationis advertat *vinum non fuisse positum, sed aquam*, ex eodem titulo, num. 4. Igitur necessitate sola præcepti aqua vinum Eucharisticum temperatur; atque hoc præceptum Ecclesiasticum esse constat ex propositione præcedenti: non esse divinum liquet, non enim ullum sive in Evangelio, sive in Apostolicis Epistolis extat præceptum de aqua vino admiscenda.

Oppones 1. Sanctus Cyprianus scribit perfici spiritale, & cæleste sacramentum, quando utrumque, vinum scilicet, & aqua miscetur: addit non adunari Christo populum, si mixtio hæc omittatur: spectat ergo eadem mixtio ad sacramenti *substantiam*: adducit præterea comparisonem hanc: *Calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque miscetur; quomodo corpus Domini nequit esse farina sola, aut aqua sola*: at farina sola valide non consecratur, ergo nec valide consecratur vinum sine aqua. Insuper dictum supra, aquam vino permixtam gerere typum cruoris, qui profluxit ex aperto Domini latere: nisi ergo aqua calix temperetur, non erit istiusmodi typus, ac sacramentum.

Resp. non unum in Eucharistia symbolum reperiri; sunt enim ibi *species* panis & vini, quæ sunt signum corporis & sanguinis Domini, quatenus sunt cibus, & potus, sive spiritale animarum nostrarum nutrimentum: est utriusque *speciei* distinctio ac separatio, quæ est signum cruenti sacrificii, quo piissimus Jesus pro universorum hominum redemptione profudit sanguinem; est denique aquæ, vinique permixtio, quæ Christi & fidelium significat unionem. Primum symbolum est de *essentia* sacramenti: alterum necessarium est ad sacrificium: tertium habet significationem effectus consequentis ex sumptione Eucharistiæ. Respondeo itaque perfici sacramentum quando vinum & aqua miscetur, quantum ad mysticam significationem unionis, & copulationis fidelium cum Christo, non vero quantum ad significandum continendumque corpus & sanguinem Domini sub *speciebus* panis & vini; quæ postrema ratio signi Eucharistiæ sacramento *essentialis* est. Eodem pacto dico, si desit aqua, tam in farina, quam in vino consecrando, deesse utrobique significationem mysticam illius unionis; atque id unum velle ea comparatione Cyprianum: quamquam sit alia ex parte inter farinam, & vinum discrimen maximum; quia farina sine aqua non est *panis*, ideoque nec idonea sacramenti materia; quum e contra vinum absque permixtione aquæ *vinum* sit, communis potio, & valida proinde materies. Consimili ratione affirmo, non esse de

de *essentia* sacramenti, (immo nec sacrificii,) significare aquam, quæ exiit de perforato Christi latere, cum nec ipsa aqua necessaria omnino fuerit ad passionem, & ad sacrificium crucis eruentum; quod intelligitur perfectum sanguinis effusione: huius autem symbolum est consecratio alterius *speciei*, nempe vini, ad sacrificium utique necessaria.

Oppones 2. adversus secundam partem proposit. cum Vanroy cap. 2. qu. 5. Diserte S. Cyprianus epist. 63. tradit, Christum aqua calicem temperasse, & Apostolis præcepisse, ut idem facerent. Tertium quoque Carthaginense Concilium can. 24. mixtionem aquæ appellat *traditionem Dominicam*; nec invenimus quisnam Romanorum Pontificum primum de aqua miscenda vino præceptum tulerit. Eadem ergo mixtio est divini præcepti, non Ecclesiastici tantum.

Respondeo his argumentis solum evinci, quod institutio Ecclesiæ vetustissima sit, & Christi exemplo firmata. Non enim invictum est argumentum istud, Christus consecravit calicem aqua temperatum, tradiditque Apostolis, ut idem facerent; ergo permixtio aquæ est de præcepto divino: quemadmodum nec istud, Christus consecravit panem azymum, & mandavit Apostolis, ut hoc facerent, ergo azymus ex vino præcepto consecrandus est. Distinguenda enim sunt quæ spectant ad sacramenti, vel sacrificii *substantiam*, ut panis triticeus, vinum, certa verborum prolatio; & quæ accidentaria sunt, ac pro loci, temporis, rituumque circumstantiis usurpata, ut quod cœna instituta sit Jerosolymis, facto vespere, existentibus tantum azymis, & calice vini aqua temperati mensæ appposito. In Christi utique mandato, *Hoc facite in meam commemorationem*, intelliguntur præscripta ea, quæ sunt primi generis, non alia; quippe non ait, *Hoc facite adhibito hoc tantum pane, vino sic temperato, servato hoc tempore*, sed tantummodo, *Hoc facite*, quod nempe a me factum cernitis, idest, *Consecrate panem, & vinum, comedite, distribuite*; refertur enim præceptum illud *Hoc facite* ad proxime peractam actionem, non ad singulas omnino, nec ad accidentarias actionis illius circumstantias. Hinc Cyprianus, & Synodus Carthaginensis, dum commemorant Dominicam *traditionem*, & inquit præcepisse Dominum, ut consecraretur vinum aqua permixtum, ita debent accipi, ut solum vinum sit de *essentia* Eucharistiæ: quod e scopo, verbisque eorumdem satis constat. Cyprianus enim loquitur contra illos, qui in sacrificiis matutinis solam aquam adhibebant, ne per saporem vini redolerent sanguinem Christi: eosque reprehendit, quia *sanguis Christi, non aqua est utique, sed vinum; & vini mentio ideo*

ponitur, ut Domini sanguis intelligatur: atque id confirmat vetustis figuris Noe, qui vinum bibens inebriatus est, Melchisedech, qui obtulit panem, & vinum, & Judæ, quem benedicens Jacobus ait, *Lavabit in vino stolam suam*. In quibus profecto nulla mentio aquæ relucet. In quibus profecto nulla mentio aquæ relucet. Postquam vero demonstravit ex traditione Dominica consecrandum esse vinum, & hoc duntaxat in antiquis figuris commendari ad significandum Christi sanguinem; pertransit Cyprianus ad exponendum aquæ mysterium, de quo paullo supra disseruimus. At Synodus Carthaginensis laudato in canone eos damnat, qui simul cum vino consecrabant *mel, & lac*, definiens hæc quidem benedicenda esse, sed non consecranda, *Nec amplius in sacrificiis offerendum, quam de uvis, & frumentis*. Non ergo eadem prorsus ratione referunt Cyprianus & Patres Carthaginensis tertie Synodi vinum & aquam ad Domini *traditionem*; sed unum præscribunt tanquam absolute necessarium, alterum commendant tanquam retinendum ex Christi exemplo, atque ob mysticam rei significationem. Primum ex Romanis Pontificibus mandasse ut in consecratione calicis admisceatur parum aquæ, Alexandrum, qui Pontifex creatus est an. 109. & juxta Baronium an. 121. scribunt quamplurimi: fatemur nos antea a Christo, & ab Apostolis id traditum, ut ostendit lib. 1. de Rebus Liturgicis §. 3. Eminentissimus Bona; non ita tamen, ut Christus id expresse præceperit faciendum, sed quia hoc Christus fecisse creditur, idem Apostoli servarunt exemplo Christi, & idcirco Ecclesia jure optimo custodiendum esse decrevit.

PROPOSITIO IV. Aqua calici infundi debet in modica quantitate.

Id simul Ecclesiæ praxi, definitione, & ratione probatur. In antiquo enim Ordine Romano apud illustrem Mabillonium, ubi agitur de Missa celebrata a summo Pontifice, habetur: *Post aquæ benedictionem ponit cum cochleari tres guttas aquæ*. Communis vero Ritus celebrandi Missam §. vii. num. 4. præcipit Sacerdoti, ut *parum aquæ* infundat in calicem: & numer. 9. de Subdiacono in Missa solemnè ministrante, *Infundit* (inquit) *paululum aquæ in calicem*. Triburiense Concilium an. 895. can. 19. præcepit, ut saltem duæ partes sint vini, & aqua partem tertiam non excedat, hac producta ratione quia major est majestas sanguinis Christi, quam fragilitas populi. Honorius III. in litteris ad Archiepiscopum Upsalensem in Svecia, perniciosum, & contrarium consuetudini universalis Ecclesiæ appellat abusum quorundam Septemtrionalium, qui ob vini penuriam, in sacrificio ponebant in majori quantitate de aqua, quam de vino: ac postremo Eugenius IV. in Instructio-

ne Armeniorum declarans materiam consecrationis esse panem triticeum & vinum de vite, addit: Cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Ex his autem Catholicæ Ecclesiæ praxis, definitio, satisque obvia ratio depromitur.

PROPOSITIO V. Etiam aqua vino permixta convertitur in Christi sanguinem.

Hæc assertio certa, & communis est, & juxta Baronium ad annum 1188. perpetua S. Romanæ Ecclesiæ fide corroboratur, quamquam Theologi bene multi negant hanc propositionem esse fide certam, propterea quod nullo divinæ Scripturæ testimonio, nullaue Conciliorum generalium definitione possit invictissime demonstrari, & Innocentius III. Cap. *Cum Marthæ*, extra, de celebrat. Missar. *probabilior* quidem sententiam hanc appellaverit, non autem Catholica fide tenendam. Ut ut autem sit, pertineat scilicet ad Fidei decreta, vel non pertineat; hujus sententiæ firmitas apparet primo ex verbis consecrationis super vinum aqua temperatum prolatis, in quibus *absolute*, & absque ulla exceptione inquit Sacerdos, *Hic est enim calix sanguinis mei*, &c. ac statim quidquid in calice est, offert Deo, exhibetque populis adorandum: quod utique argumento est, aquam vino permixtam, simul cum ipso factam sanguinem. Idem præterea tradunt Patres; non tantum, qui scribunt Christum Dominum consecrasse calicem mixtum, aut vinum aqua temperatum: quorum nonnullos produximus paullo supra: verum etiam alii permulti, qui expresse pronuntiant, nil, præter Christi sanguinem in calice contineri, consecratione peracta. Quod profecto affirmat Irenæus lib. iv. cap. 33. numer. 2. scribens: *Temperamentum calicis suum sanguinem confirmavit*. Ambrosius in iv. de Sacram. cap. 4. num. 19. *Ergo didicisti quod ex pane corpus fiat Christi, & quod vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi celestis*: quæ verba extant etiam cap. *Panis*, de Consecrat. dist. 2. Paschasius Ratbertus in libro de Corpore & Sanguine Domini cap. 11. *Aqua consecratur*, inquit, *non quod aqua permaneat, sed vertitur in sanguinem*. Similia Theodoretus in priori Dialogo, Damascenus lib. iv. cap. 14. Hildebertus Cenomanensis, & Algerus Leodiensis: quorum verba, cum producta sint a Silvio in 3. p. quæst. 74. art. 8. & a recentioribus compluribus, brevitatis gratia prætermittam. Addam vero Anselmum Havelbergensem Episcopum, qui floruit eadem cum S. Bernardo ætate, & anno 1145. libros Dialogorum nuncupavit Eugenio III. Pontif. nam Dialogo 111. cap. 20. hanc veritatem simul tradit, & illustrat his verbis: *Nec mireris quod dico, liquores, aqua scilicet & vinum, simul consecra-*

ta in unum, scilicet sanguinem, divina operatione transeunt ad spiritualem vegetationem animarum nostrarum; cum quotidie quotquot liquores sumimus, in nostrum transeant sanguinem ad sustentationem corporum nostrorum. Ob hoc quippe non inconvenienter vinum & aqua prius mystice commiscetur, & tamen post consecrationem nonnisi sanguis bibitur; quia in illo prius per aquam baptizati, postea eum esuriendo, & sitiendo spiritualiter potamus, &c. Vide Spicilegium D'Achery tom. i. pag. 206. Demum cum anno 1188. hæc eadem quæstio in Galliis esset exorta, num aqua permixta vino vertatur in Christi sanguinem, aut substantiam retinens suam inter species vini delitescat, delata fuit hæc controversia, tanquam ad judicem, ad Gaufridum olim sancti Bernardi secretarium, a Gaufrido autem ad Henricum Episcopum Albanensem, per id temporis in Gallia Apostolicæ Sedis Legatum. Et Gaufridus quidem hæc, quæ a nobis dicta sunt, ratione & auctoritate commonstrat singulari epistola, quæ extat Volam. 3. pag. 208. Annalium Cisterciensium Angeli Manrique. At Henrici Cardinalis responsum non inveniri scribit Baronius; Gaufridi tamen illum confirmasse sententiam observat præcitatus Historicus Cisterciensis: immo Baronius, ut dixi, ait, non aliud rescribere potuisse, *quam quod credidit, & custodivit semper sancta Romana Ecclesia, nimirum aquam simul & vinum transubstantiari in sanguinem Christi*. Quod *probabilius* esse docuit post decennium plus, minusve, Innocentius III. cap. prælaudato *Cum Marthæ*, consultus de ea re a Joanne Bellemensi Archiepiscopo quondam Lugduni, postea vero, depositis infulis, Cisterciensi Monacho. Atque hinc eruimus, epistolis Gaufridi, & Henrici controversiam non fuisse sopitam, & Innocentium nullatenus oppositam condemnasse. Quamobrem aliquantulum excessisse Baronium, inquit ad an. 1188. Antonius Pagius, num. xii. Sed Baronium sequitur citato loco Manricus, paullo asperius Scholasticos infectatus. Spondanus quoque eodem anno num. v. sententiam contrariam appellat *hæresim*, narratque ex Historia Slavorum insigne miraculum, quo apertissime refutatur. Adeas Baronium ad annum MCLXXXVIII num. 27. ad 30. Pagium, & Spondanum ibidem, & Angelum Manricum eodem anno cap. 3.

PROP. VI. Probabilius est, aquam vino permixtam *immediate* in Christi sanguinem converti.

Non absolute thesim hanc pronuntiamus, sed tanquam probabiliorē; haud quippe ignoramus, oppositum teneri a multis Aristotelicæ præsertim addictis philosophiæ: inter quos eminent S. Thomas 3. p. quæst. 74. art. 8. & in dist. xi. qu. 2. art. 4. Scotus etiam, S. Bona-

ventura, Alensis, Major, Paludanus, alique permulti, eadem distinctione xi. Quorum argumenta sunt, quod vinum, non aqua, est Eucharistiæ *materia essentialis*, uti definitum est tertia propositione. Alterum, quod Innocentius III. cap. *Cum Marthæ*, opinionibus aliis productis ait; *Verum inter opiniones prædictas illa probabilior judicatur, quæ asserit aquam cum vino in sanguinem transmutari*; quo in loco loquitur proculdubio de aqua in vinum conversa, nam paullo supra opinionem istam exponens, *Cum in vinum*, inquit, *transseat mixto vino*: ac eadem prorsus scribit lib. iv. de Myst. Missæ cap. 29. pag. edit. Colon. 389. Similia Catechismus Romanus 2. p. cap. 4. num. 17. Præterea non alia ratione quidam, ut Cistercienses, Carthusiani, & FF. Prædicatores, ponunt aquam vinumque in calicem statim ac ad altare perveniunt, nisi ut longiori temporis intervallo hæc aquæ in vinum conversio facilius perficiatur. Addunt insuper Joannes Andreas, Panormitanus, alique celebres JCC. apud Raymundum Capisucchium, qui de hoc argumento prolixam edidit dissertationem, haud sperendam conjecturam ex mysterii significatione depromptam; scilicet, *quia Christus non mutatur in Ecclesiam, sed Ecclesia in Christum*. Tandem Sylvius, Suarez, Vasquez, Valentia, & Azorius huic argumento inesse putant vim plurimam; quod si *species* aquæ separarentur a *speciebus* vini physico aliquo artificio, aut vino accedente accidentia aquæ persisterent, sub iis tantum servaretur Christi sanguis, quod omnino videtur absurdum & commentitium.

At longe probabilior est sententia paullo ante a nobis proposita. Ac primo ipsam tenere debent, qui aliam sectantur ab Aristotelica physiologiam, atque in mixtis particulas rerum miscibilium permanere censent, de rebus aut percolatione liquidorum, aut concursu, attritu, conflictuque atomorum concretescentibus, cum Lucretio lib. 1. asserentes,

*Inveniens intus multarum semina rerum
Corpora celare, & varias cohibere figuras.*

Hi quippe philosophi docent corpus mixtum fieri ex elementis cœuntibus, neque in illo unam tantum esse *formam*, sicut de mixto homogeneo docet Aristoteles, nisi *formæ* nomine intelligas aptam elementorum compositionem, quæ licet elementis accidentaria sit, *essentialis* est tamen corpori mixto; fitque aut percolatione, ut in sanguine, oleo, vino; aut sublimatione, ut in fuligine, salibusque arte chimica extractis, aut calcinatione, ut in cinere & in calce; aut concretionem, aut exhalationem, aut modis aliis, de quibus pertractant Physici. Deinde non tan-

tum Gassendus tom. 1. pag. 465. sed & qui in pluribus Aristotelem sequuntur, negant aquam vino mixtam deperdere naturam suam; primum quia si guttatim affundatur vino quantitas aquæ major, liquor erit aquæ, quam vino similior; ut ratiocinatur Vanroy cap. 2. q. 6. insuper, quia si aqua injecta in vinum in ipsum vertetur, absque negotio ullo ex uno vini dolio paulatim addita aqua centum fierent, ut demonstrat Dominicanus Scriptor de Re Sacram. tom. 1. pag. 371. ulterius, quia si post guttam in vinum versam affundatur alia, & rursus alia, & alia, quousque moles in duplum, decuplum & centuplum excrescat, rota illa moles non erit vinum, nec potest inveniri a qua gutta aquæ moles ipsa exuere cœperit naturam suam; ut post Gassendum argumentatur Augustinianus Theologus Lovaniensis laudatus supra cap. iv.

*Dic mihi, cur vinum destruxit mixtio nona,
Vel decima? cur non post eam vinum manet?*

Tandem commonstrant Physici aquam a vino, cui permixta fuit, separari: & quamquam reponant adversarii aquam eam non esse, sed tenuiores vini partes; contrarium tamenprehenditur gustu ac sapore: & ipse Innocentius Tertius cit. *Cum Marthæ*, §. *Quæsiisti*, recitata opinione adversariorum, addit e vestigio: *Licet physici contrarium asseverent, qui aquam a vino per artificiose posse asserunt separari.*

Nec urgent plurimum argumenta opposita; ex verbis enim Innocentii nunc productis, constat illum potius sententiæ nostræ adhærere, ut animadvertit Tournely pag. Venet. edit. 204. quamquam nos faciliori via primo, aliisque argumentis respondemus, utique verti aquam in Christi sanguinem, *cum prius mixta transferit in vinum*, sed miscibilia eo sensu dici transmutata, & conversa, quod unius particulæ ita insinuentur particulis alterius, ut propriam *formam*, & consistentiam amittant, ac prorsus videantur evanuisse. Atque ita stat sua Innocentio, nec non S. Thomæ auctoritas; immo & Aristoteli, si tamen hujus habenda sit ratio: nam Philosophus ille in 1. de Generat. cap. 5. expresse negat posse aquam physice converti in vinum, ut contendunt Ægidius Coninch tom. 1. de Sacrament. q. 74. art. 8. Joannes Cardinalis de Lugo de Euch. disput. iv. sect. 4. numer. 58. & qui præcedenti sectione tertia ab ipso viro doctissimo laudantur. Persistit hac ratione etiam Joannis Andree conjectura; tametsi necessarium non est, ut sit figuræ, reiue eadem & peræqua proportio. Hi autem, qui initio Missæ aquam vinumque permiscent, non id faciunt, ut commodè queat illa induere naturam vini, ut sibi vulgares homines persuadent: sed ex eorum

consuetudine, qui principio sacra dona parabant, ut de Græcis ait lib. 2. Rerum Liturg. cap. ix. pag. Rom. edit. 369. eruditissimus Cardinalis Joannes Bona. Quod nonnulli, etiam viri docti, minime advertentes, dixerunt Græcos aquam non apponere, aut infundere duntaxat aquam calidam post consecrationem; quod nobis exprobrasse Gabrielem Philadelphensem scripsimus proposit. 2. Hunc utique ritum ex ea consuetudine promanasse scite observat BENEDICTUS XIV. de Sacrif. Missæ sect. 1. num. 260. probans quæ ad hanc oppositionem responderet Gaspar Juenin dissert. iv. quæst. 2. §. 3. Atque his subscribit etiam Dominicanus Auctor de Re Sacramen. pag. 472. hac ductus ratione, quod si Sacerdos consecraturus mox calicem meminerit non apposuisse ante aquam, ponit illico, nullaque mora interposita, profert verba consecrationis, ex Rubricis Missalis tit. *De defectu vini*, num. 3. Corruit denique objectio ultima; siquidem cum aqua sit idonea sacramenti materies, non ratione sui, sed quatenus permixta vino; si ab hujus speciebus separantur species aquæ, non possunt hæ sacramenti retinere rationem, debentque pristinam aquæ naturam induere: quamquam si talis separatio fieri potest, adversarii suomet argumento oppugnantur; si nequit fieri, illud urgentes oleum operamque deperdunt. At de materia consecrationis calicis, ubi apposuero notationem quamdam historicam, & moralem, dictum satis, superque.

A D N O T A T I O.

Consignarunt nonnulli litteris, atque hos inter in septimo Geographiæ libro Raphael Volaterranus, Innocentium VIII. ad apicem Pontificatus evectum an. 1484. rebus præclare gestis, laudibusque, & hymnis Angeli Politiani celebratum indulgisse Norvegis, ut absque vino sacrificarent, quod ob immensa frigora vinum in ea regione importatum acescat. Ad eandem dispensationem concedendam prout fuisse Alexandrum VI. successorem Innocentii, scribit Bartholomæus Fumus in Summa. Id posse concedi a Pontifice, ut absque vino conficiatur Eucharistia in iis regionibus, in quibus vinum nequit haberi, scripsit vir quidam fama sanctitatis conspicuus, nec ejus doctrinam causæ beatificationis ejus attulisse impedimentum, prodidit lib. 2. de Servorum Dei Beatif. cap. 31. pag. 333. BENEDICTUS XIV.

Verum, quantum ad historiam attinet, nunquam Romani Pontifices dispensarunt, ut absque vino sacrificium incruentum perageretur. De Innocentio constat, improbos quosdam homines sacrilege litteras, quas ipsius nomine conscribebant, vitiasse, falsaque privilegia vendi-

disse, sacerdotio propterea exutos, ac supremo addictos supplicio, Dominicum quemdam Viterbiensem, & Franciscum Maldentem: qui & ementitum hoc privilegium Norvegis obtruserunt, & aliud conjugii permissi Gallo cuidam sacerdoti, atque scelestissima alia hujus generis. Tanta vero certitudine hominum illorum nequitia comperta est, ut nullatenus potuerint strangulatus, incendiique pœnam evadere; quamvis eorum consanguinei reos sexdecim aureorum millibus, necnon magnis adhibitis deprecatoribus redimere adniterentur. Videtis Raynaldum ad annum 1490. numer. 22. Abrahamum Bzovium ad eundem annum num. 39. citato loco Pontificem ter maximum, Burrium quoque, & Sandinum in Vitis Pontificum Romanorum. Nec adducta a Volaterrano subsistit ratio; vinum quippe in Norvegia facile asservari, & in usu esse, commonstrat eximius Pontifex, Natalis etiam Alexandri, Cardinalis de Lugo, aliorumque testimoniis productis. Quibus addo in calidis potius, quam in frigidis regionibus vinum acescere; cum vinosi liquores acorem induant, ubi salia in iis delitescunt insolatione exaltantur, depresso sulphure; aut adeo particulæ motu circumvolvuntur, ut atterantur, atque ita oblongæ ac teretes atomi acuminantur, & linguam feriant stimulis acrioribus. Quare si diuturniori motu adeo colliduntur, ut fiant nimium flexiles, nec amplius queant commovere linguæ nervulos, sive vehementiori insolatione avolent vinosi spiritus; liquor acescens acorem amittit, & in vappam vinumque insipidum redit: quod & evenit, ubi in acetum injicitur calx plumbi; quoniam particulæ salis Saturni salibus acetosis adjectæ, iisque coherentes aciem illorum atterunt, ac retundunt. Atque ita falsam illam de Norvegis opinionem aceto perfundimus. Alexandrum autem VI. a priori sententia recessisse, re penitus discussa, tradit prælaudatus Auctor Summæ, immo hæc ab ipso relata ex vagis incertisque rumoribus, scribit Natalis Alexander de Euch. art. 3. prop. 4. regula 3. Non ergo aut Innocentii, aut Alexandri dispensatio potest obtrudi. De servo Dei, cujus nomen reticet eo loci BENEDICTUS, responder ipsemet nulla animadversione sententiam ejus fuisse notatam, quod scripserit tunc temporis, quando Breve Innocentii habebatur tanquam legitimum: quod vinum accuratissimum, ac diu in Sanctorum actis pervolutandis, dijudicandisque exercitatum late-re nequaquam poterat.

Et hæc quidem, quantum ad historiam spectat, satis est adnotavisse. Nam quantum ad eam quæstionem utrum fas sit sacrificare in una tantum specie, si desit altera, adhærendum existimamus S. Thomæ iii. p. q. 74. art. 1. ad 2. Syl-

2. Sylvio ibidem Concl. 2. & 3. Soto in iv. dist. ix. quæst. 1. art. 1. Suarezio in q. 74. art. 2. sect. 4. & Theologis aliis numero, & auctoritate præcipuis. Etenim exigit jus naturæ, ut Deo sacrificium offeratur in genere suo perfectum, atque completum: jus quoque divinum, & Christi institutio utramque speciem consecrandam esse definiunt. In iis vero, quæ juris aut naturalis, aut divini sunt, nec Pontifex suprema præditus potestate dispensat, ut suadet ratio, docentque Urbanus, & Zozimus Cap. *Sunt quidam*, & cap. *Contra statuta*, c. xxv. quæst. i. num. 6. & 7. Quamquam autem Gabriel Biel lect. 84. in Canonem Missæ, Joannes Major in iv. dist. 12. q. 3. & Antoninus Diana p. 8. Tract. de Potest. Pontif. in ordine ad Sacram. Resolut. 23. teneant probabiliorē esse contrariam sententiam, non quod Pontifex revera in naturali, aut divino jure dispenset, si permittat confici Eucharistiam in una specie, ubi nequeat haberi alia; sed quod declarēt solummodo præceptum *integre sacrificandi* tunc non urgere, propter summam necessitatem; corrumpit tamen opinio hæc, quoniam admissa etiam aliqujus regionis inopia, vinique penuria, hoc sacramentum utilitatis quidem est maximæ, sed non absolutæ necessitatis; nec propter unius provinciæ commodum recedere fas est a Christi institutione, ab immutabili divini juris præscripto, & a ritu universalis Ecclesiæ. Atque ob eandem rationem arbitror nefas esse unam tantum speciem consecrare, non ad sacrificium peragendum, sed ad percipiendam communionem; propterea quod Eucharistia ex Christi instituto, & ritu Ecclesiæ nonnisi a Sacerdotibus sacrificantibus consecratur: nec communio sub præcepto esset, ubi cogente necessitate non posset sacrificium offerri. Atque hæc erat adnotatio absoluto capiti sexto subjicienda.

CAPUT VII.

De verbis, quibus consecratur Eucharistia.

QUOD universim de Sacramentis asserui libro xxx. cap. 9. & 11. perfici nimirum illa rebus ac verbis, id profecto de Eucharistia est affirmandum. Dicturus ergo in præsentia de verbis Consecrationis, hæreticos, Græcos schismaticos, & scholasticorum nonnullos refellendos, & oppugnandos aggredior. Nam permulti hæretici negant in Eucharistia verba aliqua esse pronuntianda, ut Martinus Bucer in cap. 26. Matthæi: alii proferenda quidem censent, sed historice, recitative, ac narrative ad fidem nempe excitandam, ut Calvinus lib. iv. Institut. cap. 17. num. 19. quidam vim quamdam consecrationis attribuunt verbis, at non iis solis,

quæ creditur Dominus protulisse, sed etiam aliis ea præcedentibus aut consequentibus, a sacerdote prolatis, ut Lutherus in libro de abroganda Missa, & in Formula Missæ pro Ecclesia Wittenbergensi. Græci autem complures continent non solum Dominicis verbis, verum etiam consequente oratione & benedictione sacerdotis divinæ Eucharistiæ munera sanctificari, ut Nicolaus Cabasilas in Exposit. Liturgiæ cap. 27. & seqq. Marcus Ephesius in Opusculo, quem inscripsit, *ὅτι ἡ μόνον ἀπὸ τῆς φωνῆς τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων ἀγιάζονται τὰ δεῖκα δῶρα*, idest, *Quod non solum a voce Dominicorum verborum sanctificantur divina dona*: Simeon Thessalonicensis agens de particulis, quæ offeruntur in Liturgia, & Samonas Archiepiscopus Gazæ in disput. habita cum homine quodam Saraceno. Everterunt utique falsam hanc Græcorum opinionem Cardinalis Bessarion in Opusculo de Eucharist. quod extat tom. xxvi. Bibl. PP. pag. 787. Allatus lib. iii. de Consensu Occident. & Oriental. Eccles. cap. 15. num. 32. & seqq. nec non Arcudius lib. iii. Concordiæ a vicesimo sexto capite usque ad septimum ac tricesimum: sed eam tamen instaurarunt rursus Antonius Augustinus Touttee dissert. 3. præmissa Operibus S. Cyrilli, & Petrus Le Brun tom. 3. Explicat. suarum pag. 212. & sequentibus, refutati a viris clarissimis, Bougeantio, Ursio, Meratio, ac tandem a BENEDICTO XIV. de Sacrif. Missæ sect. 1. numer. 258. Inter Scholasticos quidam post Catharinum, & Mayronium asseruere Christum nullis verbis in consecratione usum fuisse, præscriptam ab eo tamen formam consecrationis, quam adhiberent sacerdotes: de qua sententia legendus Salmeron tom. ix. tract. 13. Juenin q. 3. de Euch. cap. 1. Tournelius pag. 209. De Scoto fert vulgaris opinio, existimasse illum, quod ea verba, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*, ad consecrationem non sufficiant, propterea quod nisi addantur præcedentia, referuntur ad personam loquentis, nec absolute significant contineri sub panis vinique speciebus corpus, & sanguinem Domini. Et hæc quidem videtur tradere subtilis Doctor in iv. dist. 8. q. 2. sed tamen hunc a communi sententia, quam infra propugnabo, nequaquam recedere censent Mastrius Disput. 3. de Sacram. q. 6. Frassen de forma consecrat. q. 2. Concl. 1. Hennius disput. 3. qu. 2. Fabro, Brancato, & Scotistarum aliis eam, quæ Scoti nomine circumfertur, opinionem tenentibus. Quantum ad Thomistas attinet, horum plures inquirunt S. Thomam 3. p. qu. 78. art. 3. docuisse quod omnia verba, quæ a Latinis proferuntur in consecratione calicis, pertineant ad formæ substantiam, pro qua sententia accurate disputant Gonet disput. vii. art. 2. Capisuccus Con-

Contravers. 2. pag. 177. & seqq. & præter complures alios eo loci laudatos, Natalis Alexander de Euch. art. 6. prop. unica, Regula 3. Thomistarum tamen multi student præceptorem suum ad communioem sententiam mox explicandam pertrahere; atque, ut mittam Sotum, Joannem a sancto Thoma, & quos recensent præcitati Capisuccus & Gonet, id præstant Sylvius in quæst. lxxviii. art. 3. Contensonius disert. 2. cap. 2. spec. 2. & Cardinalis Gotti quæst. 2. dub. 3. quos ex multis satis est laudavisse.

Inter Catholicos ergo communior, ac verior sententia est, Dominum Jesum consecrasse Eucharistiam verbis, & hæc præscripsisse sacerdotibus consecraturis: eadem verba non *historice* tantum, sed *significative* proferri, idest, non enarrare quod Christus gessit, sed consecrare subjectam materiam; ac virtutem consecrandi solis inesse verbis, quæ Salvatoris nomine proferuntur; & *essentialia* quidem esse, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*, sed non tamen alia posse prætermitti absque crimine sacrilegii. Quam sententiam propugnaturus præmitto varias consecrationis formulas ab illustri Martenio collectas lib. 1. de antiq. Eccl. ritibus cap. iv. art. 8. n. 19. In Liturgia ergo sancti Jacobi consecrandi formula hisce verbis exprimitur: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, & datur in remissionem peccatorum. Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis & pro multis effunditur, & datur in remissionem peccatorum.* Addit Liturgia S. Marci post pronomen *Hoc*, & *Hic*, particulam enim. In Constitut. Apostol. sub Clementis nomine lib. viii. cap. 17. hæc extat formula, *Hoc est corpus meum, quod pro multis frangitur in remissionem peccatorum. Hic est sanguis meus, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.* In Liturgiis sanctorum Basilii, & Chrysostomi post *Sanguis meus* additur, *novi testamenti.* Consimilis est Liturgia sancti Cyrilli. Æthiopes utrique formulæ addunt, *Amen.* Mozarabes hac utuntur: *Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur. Hic est calix novi testamenti in meo sanguine, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* In libris Sacramentorum laudatis Ambrosii nomine forma hæc legitur: *Hoc est enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Hic est enim sanguis meus.* Sacramentarium denique S. Gregorii, Missale Romanum, Ambrosianum, Indorum, aliaque hanc exhibent: *Hoc est enim corpus meum. Hic est enim calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* His autem exscriptis formulis, propositam controversiam ita partimur, atque expeditur.

PROP. I. Christus Eucharistiam instituendo usus est verbis,

Demonstratur 1. Constat ex Evangelistis, & ex priori ad Corinthios Epistola cap. xi. Dominum Jesum in institutione cænæ verba consecrationis protulisse, simul præceptionem illam subjiciens, *Hoc facite in meam commemorationem.* Igitur sacerdotes idipsum, iisdemque verbis faciunt, quod fecit Christus: ideoque si sacerdotes verbis consecrant, id quoque perfecit Dominus. II. Tridentina Synodus sess. xiii. cap. 1. ita de Eucharistia loquitur: *Hoc admirabile Sacramentum in ultima cæna instituit, cum post panis vinique benedictionem, se suum corpus præbere, ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est: quæ verba a sanctis Evangelistis commemorata, a divo Paulo postea repetita sunt.* Non ergo in benedictione panis & vini, sed in verbis post ipsam benedictionem prolatis, institutio, & consecratio Eucharistiæ sita est. III. Eadem est sententia Patrum, quos proxima proposit. 3. laudabo. IV. Oppositum quidam tenere, propterea quod *benedictio* Domini, & *consecratio* idem sint, ex Apostolo 1. ad Corinth. x. 14. scribente, *Calix benedictionis, cui benedicimus;* Dominus vero panem vinumque benedixerit ante prolationem verborum. At nihil ea ratione concluditur. Principio enim in ea sumus sententia, quod *benedictio*, & *gratiarum actio* fuerint ritus consecrationi præmissi, quia id demonstrat planior Evangelicæ historiæ sensus; quia id innuit vox aoristica, *Ἀλογῆσας*, idest, *Cum benedixisset*, & *Ἀχαρισήσας*, scilicet, *Cum gratias egisset*, quæ præteriti temporis habent significationem; & quia, ut ostendi cap. 3. servavit Dominus in postrema cæna ritus Judæorum qui panem cum actione gratiarum frangebant. Quæ expendens Estius in caput xxvi. 26. Matth. *Improbabiliter* (inquit) *nostro judicio sentiunt qui hanc benedictionem putant fuisse ipsam consecrationem corporis Domini.* Idem docet in 1. ad Corinth. cap. 10. ubi etiam post Jansenium observat, Jesum magna aggressurum miracula in cælum oculos elevasse, & Patri gratias egisse, ut præstitit suscitaturus Lazarum, & panes multiplicaturus: nec aliter in Commentariis suis Calmetius. At de his plura libro xxx. cap. 11. Deinde non desunt eximii Theologi, qui *benedictionem*, & *consecrationem* iisdem verbis putant esse peractam; a qua sententia non videntur alieni S. Thomas 3. p. qu. 78. art. 1. Joannes a S. Thoma disput. 29. de Euch. Bellarminus lib. iv. cap. 8. Becanus in Summa cap. 2. quæst. 3. Du-Hamelius cap. 1v. num. 3. alique permulti apud Capisuc. pag. 167. quoniam Ecclesiæ Patres sæpenumero consecrationem, & mysticam benedictionem indiscriminatim accipiunt; & revera quod consecratur, cælesti benedictione repletur. Quibus Theologis si opponas quod nuper diximus, benedictionem præcessisse consecrationi;

in promptu respondent, Evangelistas non semper narrare res eo ordine, quo gesta sunt, ut lib. de Consensu Evangelistarum non uno in loco animadvertit sapientissimus Augustinus. Verum postremam sententiam istam ortam puto ex æquivocatione verborum; nam si *benedictionem* accipias pro oratione seu appreciatione facta sacris muneribus consecrandis, & quam non credo fuisse a Domino prætermittam, benedictio a consecratione diversa est: si autem *benedictionem* dixeris, quod mystica dona immutat, redditque sancta benedicta, vivifica, proculdubio idem sunt verba consecrationis & benedictio. Hac autem distinctione præmissa facile solvitur quidquid solent opponere sententiæ illius auctores, sive rationationibus suis, sive veterum testimoniis.

PROPOS. II. Nullo Ecclesiæ decreto definitum est, Christum Dominum in Eucharistiæ consecratione verba quædam adhibuisse.

Aut enim id præcatis Tridentini Concilii verbis demonstraretur, aut Florentini hæc in decreto unionis asserentis: *Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum.* At quamquam revera propositionem præcedentem adstruere videantur hæc sacrosancta Concilia; staret nihilominus sua illis auctoritas, si diceretur Dominum Jesum *benedictione* sua consecrasse, ac statim præscripsisse *formam*, qua consecrarent presbyteri, adeo, ut *instituere, & conficere sacramentum* designet utrumque, idest, consecrationem tunc a Christo *benedictione* peractam, & determinationem *formæ* ab aliis in consecratione adhibendæ. Ut enim Deus homo potuit absque verbis peccata dimittere, & dare Spiritum sanctum, quæ duo nos sola ministerii præditi potestate præstamus instrumentis, verbisque ab eo præstitutis; ita potuit panem vinumque convertere in corpus & sanguinem suum, quam conversionem decebat a nobis fieri subordinatione ministerii, & modo ipsius auctoritate instituto. Atque hac propositione ita a nobis explicata, sequitur necessariam esse *formam* in consecratione, tametsi, uti visum nonnullis, absque illa Dominus consecrasset. II. Invicte tamen non demonstratur hæc thesis ex cap. 24. Lucæ, ubi narratur Christum in Emmaus panem benedixisse & fregisse, nulla expressa verborum formula. Sunt enim bene multi, qui negant tunc Jesum confecisse Eucharistiam, ut observant Lyranus, Maldonatus, Jansenius, Calmet, alii. Deinde si Eucharistiam confecisse dicendus est, quod utique affirmat S. P. Augustinus lib. 3. de consensu Evang. cap. 25. num. 72. & serm. 87. de diversis, nunc 234. num. 2. non probatur ex silentio Scripturæ Christum non protulisse verba consecrationis; præsertim cum viri docti benedictionem, & prolationem verborum idem fesse

contendant, ut diximus paullo supra. III. Nihil de hac quæstione ab Ecclesia definitum testantur in fine Opusculi 2. Ambrosius Catharinus, Alphonsus Salmeron circa finem præcatis Tract. xiii. & ex Scholasticis Juenin q. 3. cap. 1. Tournely pag. 214. Du-Hamelius pag. 753. Nec probabile est sacrosanctum Concilium coadunatum ad hæreses extirpandas voluisse censuram inurere sententiæ, quam viri celebres tenuerunt, & quæ hæreticorum, ex Christi consecratione necessitatem proferendæ *formæ* negantium, elidit quamfacillime cavillationes. IV. Subscribunt denique non Catharici tantum, & Christophorus a Capitefontium, verum etiam Archidiaconus, seu Guido Bononiensis, & Guilelmus Durandus lib. iv. Rationalis divin. Offic. cap. 41. num. 15. Innocentio III. scribenti lib. iv. Myst. Missæ cap. 6. pag. edit. Colon. 337. Sane dici potest, quod Christus divina virtute confecit, & postea formam expressit, sub qua posterius benedicerent. Ipse namque per se virtute propria benedixit: nos autem ex illa virtute, quam indidit verbis. Hæc tamen Innocentii verba præcedenti propositioni non adversantur; siquidem opinative tantum prolata sunt, ut animadvertit S. Thomas 3. p. q. 78. art. 1. ad 1.

PROP. III. Eucharistia verbis Dominicis, non precibus, quæ antea, vel postea recitantur, a Sacerdotibus consecratur.

Demonstratur primo; nam Tridentina, ac Florentina Synodus declarant Eucharistiam institutam, confectumque sacramentum verbis, quæ a sanctis Evangelistis commemorata & ab Apostolo repetita sunt, quibus testatus est Dominus corpus, & sanguinem suum præbere discipulis, & quorum prolatione loquitur Sacerdos in Christi persona. At hæc verba sunt ea tantum, quæ Dominus pronuntiavit. His igitur verbis solis conficitur, consecraturque Eucharistia. Probatur secundo Latinorum Patrum auctoritate: inter quos Tertullianus lib. iv. contra Marcionem cap. 40. ait: *Accepit panem, & distributum discipulis corpus illum suum fecit dicendo: Hoc est meum corpus.* Ambrosius de Mysteriis cap. ix. num. 52. *Quod si tantum, inquit, valuit humana benedictio, ut naturam converteret; quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur?* Quæ verba num. 54. Ambrosius recensens sequitur: *Ipse clamat Dominus Jesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum celestium alia species nominatur; post consecrationem Corpus significatur, &c.* In quem locum recte Benedictini Editores: *Hic apertissime sacramentalis consecratio fieri docetur ipsismet Domini verbis; observantque accurate hunc locum valere plurimum ad componenda scholarum diffinita; quidem ex his liquet consecrationem, & benedictionem idem sonare. Eadem vero repetit* S. Pa-

S. Pater, aut quisquis auctor est librorum de Sacramento, lib. iv. cap. 4. num. 14. scribens: *Sermo Christi hoc conficit Sacramentum*; ac n. 19. *Fit sanguis consecratione verbi celestis*, nec non cap. 5. num. 23. *Antequam consecratur, panis est, ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi*, aliaque plura, de quibus vide quæ scriptimus Volum. 111. pag. 199. Ne autem reponas etiam preces, & quæ historice recitantur esse Dei verbum, & Christi sermonem; duo animadverto; primum scilicet, quod Ambrosius sermonem Christi, & verba consecrationis ea tantum appellat, quæ Christi nomine proferuntur, dicens de Mysteriis loco cit. *Ipse clamat Dominus Jesus, Hoc est corpus meum*, & in iv. de Sacram. cap. 5. num. 22. *Illia verba Evangelicæ sunt usque ad, Accipite: Inde verba sunt Christi*. Alterum, quod Ambrosius expresse a verbis consecrationis sejungit preces, & quidquid aut orando, aut narrando profertur: ait enim præcedenti num. 4. *Consecratio autem, quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Jesu*. Nam reliqua omnia, quæ dicuntur in superioribus, a sacerdote dicuntur, laudes Deo deferuntur, oratio petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris: ubi venit, ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus utitur sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. S. Pater Augustinus serm. 227. alias 83. de divers. inquit: *Panis ille, quem videtis in altari, sanctificatus per verbum Dei, corpus est Christi. Calix ille, immo quod habet calix, sanctificatum per verbum Dei, sanguis est Christi*. Vide apud Martenium tom. 1. de Antiquit. Eccles. Rit. pag. 405. testimonia reliqua Latinorum, Husebii Emisepi, Remigii Antissiodorensis, Paschasi Radberti, Stephani Eduensis, nec non professionem fidei, qua Berengarius hæresim suam abjuravit.

Adversus autem Græcos, quos præcipue patimur adversarios, urgemus primo testimonia Patrum Orientalium. Nam Justinus Apologia 2. pag. edit. Jonnii 98. docet Eucharistiam consecrari δι' Ἀχὴς λόγῳ per orationem verbi: ubi advertas, quæso, nomine Ἀχὴς non significari effusam deprecationem, sed animi sententiam expressam verbis, hoc præsertim loco, in quo linea post decima legitur orationem illam verbi fuisse quæ conscripta est in Evangelis, nimirum, πῶς ἐστὶ τὸ σῶμα μὲν, *Hoc est corpus meum*, & τὸ πῶς ἐστὶ τὸ αἷμα μὲν, *Hic est sanguis meum*. Ait etiam ibidem Justinus, Eucharistiam ea virtute perfici, quæ per verbum Dei caro factus est Jesus Christus Salvator noster, quod utique per humanas preces factum non est. Irenæus l. iv. adversus hæres. cap. 32. & ex distinct. Massuet. 17. num. 5. apertissime tradit Dominum in corpus suum vertisse creaturam panis, dum ait, *Hoc est meum corpus*: & lib. v. cap. 2. num. 3. de

pane, & vino. Καί, inquit, προσκαμβανόμενα τὸν λόγον αὐτοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία γίνεται, *Ei perceptia Dei verbum Eucharistia fiunt*. Gregorius Nyssenus in Orat. Catech. cap. 37. de pane loquitur ad hunc modum: εὐδὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενον, καδὼς ἄρτοι, ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τὸ πῶς ἐστὶ τὸ σῶμα μὲν, *Statim per verbum in corpus mutatur, ut dictum est, a verbo, Hoc est corpus meum*. S. Joannes Chrysostomus hom. 2. in secundam Epistolam ad Timoth. demonstrat non homines, sed Christum sacrificare divina dona, eandemque esse ipsius Christi ac sacerdotum oblationem, quoniam Eucharistia perficitur ejusdem Domini verbis, ita scribens: ὡς περ γὰρ καὶ ῥήματα, ὥς περ ὁ Χριστὸς ἐφ' ἑαυτὸν, καὶ αὐτὸς ἐστὶν, ὥς περ ὁ ἱερεὺς καὶ νῦν λέγει οὕτως δὲ ἢ πρὸς ὁρὰ ἢ αὐτὸς ἐστὶ, &c. *Quemadmodum enim verba, quæ protulit Christus, eadem sunt, quæ sacerdos nunc quoque pronunciat, ita & oblatio eadem est*. Et de proditiōe Judæ: τὸ πῶς ἐστὶ τὸ σῶμα φησὶν ὁ ἱερεὺς. τὸ πῶς τὸ ῥῆμα καὶ προκείμενα μεταποιούμενα, *Hoc meum est corpus*, inquit sacerdos: hoc verbum proposita in aliam formam convertit. Joannis Damasceni illustrem locum produximus tom. 111. pag. 198. Theophylactus in cap. 6. Joannis scribit transformari panem in Christi carnem ἀπ' ῥήματος λόγῳ, *arcanis verbis*: de qua expressione lege Arcudium lib. 3. cap. 32. Postremo Joannes Phurnes in Epistola de ritibus in Communionem immutatis apud Allarium lib. 3. de Perpet. Consens. Occidentalis & Orient. Eccles. cap. xv. num. 22. hæc habet: ἄρτον τοῦ Θεοῦ ὁρῶμεν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἀγιάζομενον ἐν τῷ μόνῳ ἀπλῶς ἐπιλέγεσθαι, τὸ πῶς ἐστὶ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, &c. *Panem benedictionis videmus ab Apostolis sanctificatum illis tantummodo verbis, Hoc est, &c.* Horum vero, aliorumque testimonia palmarem quoque rationem nobis commonstrant. Siquidem preces, & quidquid Liturgiæ superaddunt, Ecclesiasticæ institutionis sunt, non Dominicæ: non Christi, sed nostro nomine proferuntur; nec significant latere sub panis vinique speciebus corpus & sanguinem Christi, sed hujus nobis communionem, gratiamque apprecantur. Si ergo Patres docent confici Eucharistiam dum sacra munera percipiunt Dei verbum, dum sacerdos profert eundem Christi sermonem, dum ait, *Hoc est corpus meum*, omni dubio procul verbis illis, non adjectis precibus conficitur Sacramentum.

Refutantur præterea Græci ex ipsismet Liturgiis, unde petunt erroris sui patrocinium. Primo enim Liturgiæ omnes formam consecrandæ Eucharistiæ in verbis Dominicis statuunt, in precibus autem adjectis plurimum discrepant: quod invicte demonstrat esse in his humanam, & variabilem institutionem, non a Christo statutam

tutam atque immutabilem. Deinde ne recedam a Liturgiis Basilii, Chrysostomi, aliisque apud Græcos receptis; cum Sacerdos alta voce pronuntiavit Christi verba, populus uno ore respondet, *Amen*. Qua responsione proficitur ita revera esse, quod Sacerdos elata voce affirmavit, panem nempe, vinumque in corpus, & sanguinem Christi transisse: unde Cardinalis Bessarion tom. xxvi. Bibliothec. PP. pag. 795. ita Marcum Ephesium perstringit: *Sacerdote verba illa alta voce, ut vos Græci soletis, pronunciantes, assistens populus in utraque parte respondet, Amen, quasi dicat, vere ita est, ut tu dicis. Amen enim cum adfirmandi apud Hebræos adverbium sit, Græce idem quod Vere significat. Amen igitur ad ea verba respondens populus, Certe, inquit, corpus & sanguis Christi sunt munera ista proposita, ita credimus, ita confitemur. Et quomodo, quæso te, non esset turpe ad putandum, eos qui doctiores haberi volunt, ea ignorare, quæ sæculares, & sacrarum litterarum ignari respondendo Amen manifeste se scire significant?* Id confirmat Cardinalis amplissimus ex ritu, quo Diaconus, dum Sacerdos profert consecrationis verba, elevata stolæ extremitate, & quasi Præcursoris fungens officio, proposita dona commonstrat; ideoque ita Bessarion prosequitur: *Quid? non assistens sacerdoti Diaconus, eique ministrans, dum sacerdos alta voce, juxta Orientalis Ecclesiæ ritum, verba illa pronunciat Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, ipsa propria stola duobus primis digitis tacta panem, & calicem ostendit? nihil aliud certe significans, nisi panem illum Christi esse corpus, & quod in calice est, esse sanguinem ejus, quemadmodum verbis illis asseritur. Et hæc sane ostendens Diaconus non mentitur, & non mentiens cum iis sentit, qui sola Domini verba ajunt hoc sacrum perficere sacramentum. Neque enim frustra tales instituta sunt ab Ecclesia ceremonie. Simili ratione adversus Græcos ratiocinatur Goarius in Euchologio pag. 139. in not. ad Missam Chrysostomi, Allatius cit. cap. xv. pag. 1234. & Arcudius lib. iiii. cap. 26. p. 215.*

Postremo iidem Græci refelluntur apertissima suorum confessione. Etenim sess. 25. Florentini Concilii ita de verbis illis, *Hoc est corpus meum*, protestati sunt: *Fateri nos diximus per hæc verba transubstantiari sacrum panem, & fieri corpus Christi: sed postea quemadmodum & ipsi dicitis, Jube hæc proferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum; ita nos quoque oramus dicentes, Ut Spiritus sanctus descendat super nos, & efficiat in nobis panem hunc pretiosum corpus Christi tui, & quod in calice isto est, pretiosum sanguinem Christi tui, transmutetque ipsa Spiritu sancto suo, ut fiant communicantibus in purgationem animæ, in remissionem peccatorum, & non fiant in judicium & condemnationem nostram.* Vide tom.

Berti Theol. Tom. VII.

xiii. Concil. Labb. pag. 491. Joseph quoque Patriarcha Constantinopolitanus in extrema sententia ibidem pag. 498. *De mysteriis, inquit, fate-mur ea consecrari per Domini voces, licet nos postea invocando dicamus, Fiat corpus, & sanguis Christi.* In Confessione pariter, quam ex autographo Florentiæ reperto edidit tom. i. Musei Italici pag. 243. præclarissimus Mabillonius, hæc perleguntur: *Quoniam ab omnibus sanctis Doctoribus Ecclesiæ, præsertim ab illo beatissimo Joanne Chrysostomo, qui nobis notissimus est, audivimus verba Dominica esse illa, quæ mutant, & transubstantiant panem & vinum in Corpus verum Christi, & sanguinem, quod verba illa divina Salvatoris omnem virtutem transubstantiationis habent; nos ipsum sanctissimum Doctorem, & illius sententiam sequimur de necessitate. Hanc autem Confessionem non levis esse momenti ad demonstrandam Græcorum de Eucharistia fidem, de qua tot ac tantæ controversiæ a Calvinistis excitatæ sunt, recte citato in loco affirmavit illustris Mabillon, cum & controversiam hanc dirimant, & transubstantiationem, de qua proximo capite, manifeste adstruant.*

At adversus tertiam hanc positionem oppones primo illa Patrum testimonia, quæ precibus videntur Eucharistiæ tribuere consecrationem; cujuscumque sunt prælaudata verba Justin: Irenæi quoque in iv. adversus hæreses, cap. 18. Hieronymi in Epistola ad Evangelium, Augustini tract. 118. in Joannem, & lib. iiii. de Trinit. c. 4. Synodi etiam Carisiacæ in Opusc. iv. apud Hincmarum: quæ omnia afferunt, explicantque Contens. tom. vii. pag. 430. Juenin quæst. 3. de Euchar. art. 2. Tournelius q. 4. art. 8. concl. 3. aliique passim. Quibus & respondent Eucharistiam eatenus precibus consecrari, quatenus sacra mysteria absque orationibus non peraguntur, non quatenus orationis vis inest consecrandi, si-ve, ut scholæ locutione inquirunt sua, *concomitanter*, aut *dispositive*, sed non *formaliter*. Atque huic responsioni suum stat communi Theologorum suffragio pondus ac robur. Puto tamen ego martyrem Justinum δὲ εὐχῆς λόγῳ, non precem aliquam, sed enuntiativa Verbi Jesu verba expressisse, ut adnotatum est paullo supra: idem-que sentio de Irenæo eo loci scribente, *Panis percipiens invocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia*, ἀρτὸς προλαμβάνομεν & τὴν ἐκκλησίαν πρὸς θεόν, ἐκείνῳ κοινὸς ἀρτὸς εἶναι, ἀλλ' εὐχαριστία. Enim vero preces non ad panem, sed ad Deum diriguntur, & ἐκκλησίας non invocationem sonat tantum, sed prolationem quoque, & alterius testimonii denuntiationem. Haud aliter sentio de Cyrillo Jerosolymorum Episcopo, qui Catechesi prima, & tertia ex Mystagogicis phrasi utitur simili; tametsi Cyrillus non invocatione fieri corpus Dominicum scribat, sed invocatione

R

perag.

περαθῆ, ἐπικλήσεως δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, pag. edit. Morel. 510., idest, *Facta autem invocatione, panis fit corpus Christi*. quod utique præmissæ responsioni inter Scholasticos pervulgatæ cohæret plurimum. Hieronymus vero non *formam* consecrationis recenset, sed ministerium sacerdotum consecrantium, quorum dignitatem præferendam Diaconatus honori, in Epistola ad Evangelium recte, sapienterque demonstrat. Eodem sensu Augustinus lib. 111. de Trinit. cap. 4. num. 10. ait accipere nos Christi corpus *prece mystica consecratum*, in Liturgiis nempe, & in Missa, quæ majori ex parte constat precibus: Si autem hæc omitterentur, non *rite* conficeretur Eucharistia, ut S. Pater affirmat tract. 118. in Joannem, num. 5. conficeretur nihilo tamen minus *valide*. Augustinus namque de precibus, & de signo crucis scribit prorsus eadem: ac signum crucis pertinere ad solam rituum decentiam, donorumque oblatorum benedictionem, consentiunt omnes. Postremo cum Eucharistia non solum sit sacramentum, verum etiam sacrificium, jugisque gratiarum actio certis ritibus, & supplicationibus quotidie peracta, affirmavere interdum Patres, perfici illam precibus, quas fundimus in sacrificio, ut constat ex ipsomet Augustino lib. v. contra Donatistas cap. 20. num. 28. ex Gregorio Magno lib. 1x. epist. 12. alias 64. atque ex Justino in fine Apolog. 2. semper enim in Liturgiæ celebratione preces fuerunt adhibitæ, Dominica præsertim oratio; quod movit Amalarium, ut aliquando putaret hanc ad consecrandum Christi corpus sufficere: quem errorem retractasse auctor est Comment. in Ord. Rom. cap. 12. eximius Mabillon. Sed de objectionem hac vulgatissima dictum satis.

Gravioris momenti forent objecta Græcorum, nisi adversus illa a nobis statuta essent firmitiora præsidia. Obijciunt ergo: In Missa Chrysostomi post Christi verba orat sacerdos dicens: κατέπεμψον τὸ πνεῦμα σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπί ται προκείμενα δῶρα ταῦτα, hoc est, *Emitte Spiritum tuum sanctum in nos, & super proposita dona ista*; ac paullo post: Ποίησον τὸν μὲν ἄρτον σῶμα τιμιόν σου τῷ Χριστῷ, σὺ, *Fac quidem panem hunc, preciosum corpus Christi tui*. Ita Euchologium pag. 77. Similia in Jacobi, Marci, Clementis, & Basilii Liturgiis reperiri, citatis in locis Arcudius, & Allatius testantur. Præterea in Liturgia Basilii pag. Euchol. 169. post recitationem arcanorum verborum habetur oratio, quæ incipit, Διὰ τούτο, *Propter hoc*, in qua panis & vinum appellantur τὰ ἀντίτυπα τῷ ἁγίῳ σώματι, καὶ αἵματι τῷ Χριστῷ σου, *Antitypa, ac symbola presignantia sanctum corpus, ac sanguinem Christi tui*. Ac Joannes Damascenus testis est lib. iv. de fide Orthodoxa, sacra do-

na dici a Basilio *Antitypa*, ac signa typum gentia, ante, non post consecrationem: scribit enim cap. 14. Εἰ δὲ καὶ πρὶν ἀντίτυπα τῷ σώματι καὶ αἵματι τῷ κυρίῳ τὸν ἄρτον, καὶ τὸν οἶνον ἐκάλεσαν, ὡς ὁ θεοφόρος ἔφη βασιλεὺς, ὁ μετὰ τὸ ἀγιασθῆναι ἔπον, ἀλλὰ πρὶν ἀγιασθῆναι αὐτὴν τὴν προσφοράν ἔσως καλέσαντες, Si autem aliqui *antitypa corporis & sanguinis Domini panem vinumque appellaverunt, quemadmodum Deiser inquit Basilius, non post consecrationem, sed antequam consecraretur oblatio, appellaverunt ita*. Interpretantur quoque illam Basilii vocem eodem pacto Joannes & Epiphanius Diaconi act. 6. septimæ Œcumenicæ Synodi. Vide lib. 111. cap. 27. pag. 221. doctum Arcudium. Ex quibus omnibus consurgit hæc obiectio Græcorum: Post verborum Domini prolationem *proposita dona*, panis scilicet ac vinum, sanctificata nondum sunt, nec versa in Christi corpus, & sanguinem; sed gerunt adhuc istorum *typum* prænuntiativum. Non ergo verbis Dominicis tantum consecratur Eucharistia.

Occurrit huic argumento doctissimus Cardinalis Bessarion triplici responsione; quarum prima est, inusitatum non esse orare pro donis jam sanctificatis & consecratis, ut constat ex Liturgiis Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ: quod iccirco fit in sacro mysterio, ut postquam factum est corpus Christi *verum*, fiat *mysticum*, illud scilicet, quo fideles Christo participatione sacramenti uniuntur. Responsio Bessarionis altera est, nullatenus absurdum judicari rursus petere quæ semel concessa sunt, ut quod adeptum est, dum iterum queritur, teneatur amore ac desiderio vehementiori. Tertia ejusdem responsio est, id fieri, ut populus percipiat consecrationem esse opus totius Trinitatis. Quarum solutionum duæ tanto viro dignæ sunt: at tertia videtur Arcudio nimium infirma, propterea quod necessum non est, ut omnes personæ exprimentur, atque una nominata reliquæ *implicite*, ut ajunt, intelliguntur: ac præterea verba, quæ obijciuntur, recitantur secreto, non voce elata, ut audiantur a populo. Quibus addo, Trinitatem ad extra operari simul atque indivisim; & ineptè peri, ut fiat a Patre & a Spiritu sancto, quod jam a Filio creditur esse perfectum.

Memoratus Arcudius non male pag. 251. eam præfert responsionem, quæ ait non *præcise* Græcorum presbyteros deprecari, ut fiat Christi corpus, sed *ut fiat suscipientibus*. Ac observat primo Basilium non dixisse *Fac*, sed, *Ostende*: quod tamen repugnat Euchologio Goarii cit. p. 169 ubi legitur, τὸν μὲν ἄρτον τῷ τῷ ποίησον αὐτὸ τὸ τιμιόν σῶμα τῷ κυρίῳ, καὶ δεῦ, καὶ σωτήρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, *Panem quidem hunc fac ipsum preciosum corpus Domini & Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi*. Deinde ait Arcudius subintel-

Igitur in illis verbis participium ὄντα, ut sensus sit, *Fac hunc panem, qui est corpus, &c.* Inquit præterea ita hæc verba esse explicanda, *Fac per effectum sacramentalem in anima iusti, per spiritalem scilicet nutritionem.* Allatus vero id subtilius exponens tres in sacrificio actiones distinguit, nempe ut res immoletur, ut offeratur, ut absumatur: quarum prima fit verbis Christi, altera precibus, tertia autem communionem. Hostia itaque immolata, & pane ac vino consecratione immutatis, adhuc Sacerdos ait, *Fac*, hoc scilicet, ut Deo acceptum sit sacrificium, animarumque nostrarum nutrimentum: quæ Allatus a num. 41. ad 42. prolixè explanatione declarat. Addit verba, quæ proxime sequuntur in Liturgia, Μεταβαλὼν τὸ πνεῦμα σου τῷ ἁγίῳ, *Immutans Spiritu tuo sancto*, cum non præsentis significationis sint, sed præteritæ, reddenda Latine, *Postquam transmutasti*, præmissamque expositionem corroborare. Quæ omnia eo collineant, ut ostendant illud *Fac* referendum esse ad spiritalem effectum, non ad panis, aut vini consecrationem. Goarius pag. 177. advertit ea verba, Καὶ ποιήσον, &c. in cunctis MSS. omitti, variare Regia, & ea, quibus utuntur Basiliani commemorantes inter Latinos: ut hinc etiam eruas exploratissimam non esse, quod alibi monui, Euchologiorum, post tot Græciæ scissuras, auctoritatem. Atque hæc summatim producta sunt, quæ fusiori stilo reposuerunt viri in lingua, ritibusque Græcorum plurimum exercitati.

Renaudotius in Comment. ad Liturgiam Copticam S. Basilii pag. 250. ex his responsionibus eam præfert, quæ ait Sacerdotem mysterium perpendentem, ac propriæ memorem fragilitatis, iteratis precibus postulare quod jam concessum est, ac si nondum foret concessum: veluti dum post baptismum in Ordine Severi hæc recitatur oratio, *Tu Domine servos tuos, qui nunc baptizati sunt regenerationis lavacro, sanctifica in veritate tua*; aut dum post Confirmationem orat Episcopus, ut Spiritus sanctus chrismatos confirmet, atque perficiat; aut dum Ordinatione per verba Sacramentalia, & manuum impositionem completa, oratur Deus, ut jam consecrato tribuat auctoritatem ac potestatem. Ego tamen illi responsioni adhæreo, quæ asserit Liturgiam Græcorum explicandam esse de effectū sacramentali, & peti in ea, ut fiat corpus Christi communicantibus in purgationem anime: primum quia id manifestum est ex præmissis Græcorum Confessionibus; deinde quia id quadrat maxime in Liturgiam Basilianam, in qua proxime sequitur pag. 170. Euch. Καὶ μὴ δὲν ἡμῶν εἰς κέσμα, ἢ εἰς κατὰ κέσμα, πίνοντες μετασχητὶ ἁγίου σώματος, & αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου. Et neminem nostrum in iudicium, & condemnationem facias participem

esse sacrosancti corporis & sanguinis Christi tui, Videtur præterea hæc responsio confirmari iisdem a Renaudotio productis exemplis, quæ non de impresso jam charactere, sed de gratia, ad quam in suscipientibus obex adesse potest, explicantur percommode. Firmissima tandem deprehendetur responsio ista, si preces Liturgicæ conferantur cum præmissis Patrum testimoniis, & cum populi voce statim post Dominica verba præsens Christi corpus profitentis, necnon cum actione Diaconi illud commonstrantis credendum, atque adorandum. De quibus omnibus paullo supra singillatim disserui.

Pertractandum nunc foret de voce *Antitypi*, nisi de ea luculenter egissent Bellarminus, & Perronius lib. 2. de Eucharist. Arcudius lib. 3. cap. 34. Allatus lib. 111. Conf. cap. xv. n. 27. & seq. Goarius pag. 186. Eucholog. & viri alii doctissimi. Igitur hoc unum sat est in præsentia reponere, (nam & nos proximo capite 9. de hac voce dicemus,) inter varias vocabuli huius significationes, duas esse præcipuas. *Antitypa* enim vocantur, quæ typum & formam eandem referunt, ut inquit Moschopulus in Onomastico, Ἀντίτυπα εἰσιν τὰ μεταγεγραμμένα, τὸν ὅμοιον τύπον ἔχοντα, *Antitypa sunt transscripta consimilem habentia typum*, uti transumptum, & autographum: & *antitypa* dicuntur quæ substituta sunt loco figuræ, & typi, quem veritas in lucem edita eliminat, quasi ἀντὶ τοῦ τύπου, ut lex Evangelica *antitypa* est veterum figurarum. Si ergo priori sensu accipias *antitypum*; non repugnat idem contineri in *typo*, & in *antitypo*, quemadmodum idem, quod in autographis, est in transcriptis; atque hoc sensu Christus in Eucharistia est *antitypus* sui ipsius in cruce immolati, & species panis & vini sunt *antitypa* corporis & sanguinis Domini; figura scilicet minime excludens veritatem. Ita symbola etiam post consecrationem appellavere *signa*, *typos*, *imagines*, Origenes lib. 3. contra Celsum, Cyrillus Catech. 5. Nazianzenus Orat. funebri in sororem Gorgoniam, Macarius Alex. Hom. 27. atque ex Latinis Ambrosius lib. iv. de Sacram. At si *antitypa* posteriori accipias sensu; panis & vinum fuerunt *antitypa* duntaxat ante consecrationem, ut per se constat. Nunc vero, ut ad Liturgiam Basilii redeamus, putat Bessarion factam in illa aliquam verborum transpositionem, quod valde incertum est, nec ullo valido argumento probatur. Arcudius, cum existimet Basilium locutum de *antitypis*, quæ continent rei veritatem, presus auctoritate Damasceni contendit interpretationem ab ipso factam Basilianæ Liturgiæ, aliena manu fuisse additam; quoniam Damascenus aperte eo loco testatur fieri symbolorum consecrationem *verbis Dominicis*. Excludit pariter Arcudius, & tanquam ineptam rejicit interpreta-

tionem Joannis & Epiphani Diaconi traditæ a Damasceno concordem. Vide Arcud. pag. 264. & sequenti. Stat autem Damasceni aliorumque explicatio, quod nempe Basilus scripserit *Antitypa* secundo sensu, & accipiendus propterea sit de pane, & de vino ante consecrationem, si dicamus ea verba Liturgiæ, τὸ αὐτὸν τὸ ἅγιον, &c. licet post consecrationem prolata, referenda tamen ad tempus ipsam consecrationem præcedens, quo erant *antitypa* non consecrata. Est enim in illis Aoristus præteriti temporis, atque ita se habent in Græco, Καὶ πρό-σθεντες τὸ αὐτὸν τὸ ἅγιον τὸ σῶμα, & αἷμα τὸ χεῖρ, quod recte vertit Allatius pag. 1229. cit. Operis, Et cum proposuerimus *Antitypa sancti corporis, & sanguinis Christi*: quæ sane dubitationem omnem elidunt. Legit autem Allatius, τὸ ἅγιον τὸ σῶμα, sancti corporis tui, sed constat legendum τὸ, cum oratio dirigatur ad Patrem, & paullo post occurrat Christi nomen, unde vocabulo σῶμα præcedit articulus, non pronomen. Minimus tamen error, nec spectans ad hanc disceptationem: in qua fuimus aliquantulum longiores, ne quis in posterum cum Martenio queratur, controversiam istam a Scholasticorum vulgo non satis accurate tractari. Ita enim ille tom. 1. de Antiqu. Eccles. Rit. pag. 405.

PROP. IV. Ea duntaxat verba, *Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis mei*, aut, *Hic est sanguis meus*, consecrationi essentialia sunt; quamvis omne studium adhibendum sit, ne cetera prætermittantur.

Ac primo aperte, ni fallimur, sequitur ex dictis ea verba, *Qui pridie, quam pateretur, &c.* non constituere formam sacramentalem, contra, quam sentiant aliqui Scotistarum. Consecratio enim fit verbis Domini, ut supra demonstratum est innumeris argumentis. Atqui hæc verba, *Qui pridie, quam pateretur*, non Domini sunt, sed Evangelistarum. His ergo verbis non perficitur consecratio. Vide supra prop. 3. quæ produximus ex Ambrosio, nec non Paschasium Rabertum de Corp. & Sang. Domini capite quindodecimo. II. Consequitur pari ratione non esse de *essentia* consecrationis calicis verba, quæ sequuntur post illa, *Hic est enim calix sanguinis mei*. Hæc enim perfectam orationem continent, ac sensum determinatum, non minus ac præcedentia, *Hoc est corpus meum*; si ergo hæc ad consecrationem panis sufficiunt, cur illa non erunt ad consecrationem calicis sufficientia? Addo non omnia, quæ a nobis recitantur, haberi in exterarum Ecclesiarum Liturgiis, præsertim illud, *Novi & æterni testamenti*; ac permultos Patrum asserere his tantum, de quibus agitur, verbis confici Christi sanguinem, ut ex dictis apertum est. III. Quamquam adduntur his alia verba,

quæ a Domino Jesu creduntur prolata, non tamen ad formam spectant *essentiam*: illa siquidem *Accipite, & comedite*, usum sacramenti commonstrant, non subjæctæ materiæ consecrationem: particula enim nexum orationis, non materiæ transmutationem notat; & reliqua non significant Christi corpus, & sanguinem, sed Domini potius crucifixionem ac redemptionem; quæ sunt quædam Eucharistiæ, institutæ jam & consecratæ, consecratoria. IV. Nullum tandem præscriptorum verborum prætermittendum esse facile demonstratur, quippe præcedentia, *Qui pridie, &c.* ostendunt sacerdotem consecrationis verba proferre in persona Christi: particula enim consecrationem præmissæ orationi conjungit; reliqua autem in memoriam nostri revocant crucis immolationem, redemptionemque peractam, in cuius rei commemorationem Eucharistiam esse institutam, docent nos Evangelium, Paulus, Ecclesia. Maximæ demum audaciæ foret, in re præsertim tam gravi, Majorum instituta, & Ecclesiæ consuetudinem violare.

Objicit autem Scotus dist. 8. qu. 2. num. 8. *Hæc verba, Hoc est corpus meum, prolata sine præcedentibus non significant absolute corpus Christi, quia ly meum significat referri ad personam ipsius loquentis; quia licet minister possit intendere, ut loquatur in persona Christi, non tamen propter hoc significatum verborum esset, quod ly meum demonstraret corpus Christi. Sicut si ego inciperem loqui in persona Christi, tamen ex vi verborum non habetur, quod ista doctrina sit Christi, sed mea, &c.* Addunt Hiquens, & Brancatus debere verba sacramentorum significare id, quod efficiunt, ex vi ipsorum verborum; ex vi autem verborum, *Hoc est corpus meum*, non significatur Christi corpus, nisi alia, *Qui pridie &c.* fuerint præmissa. Præterea, inquiunt, probant Patres in Eucharistia realem præsentiam corporis Christi ex vi, & proprietate verborum. Hæc autem oratio, *Hoc est corpus meum*, absque alio additamento inspectata verborum vi significat corpus loquentis, non Christi. Igitur ex nativa significatione verborum prænuntiata oratio non commonstrat corporis Christi præsentiam.

Respondeo de mente Scoti nec inter suos convenire, visumque plerisque erupisse in ea verba disputationis tantum gratia. Puto Scotum dubium saltem hæsisse; nam num. 10. scribit: *Dico quod si quis sacerdos inciperet sic loqui: Hoc est corpus meum, non prædicens verba præmissa totaliter, non est adorandum, nisi sub conditione, si vere consecratum est. Sed quidquid fuerit de Scoti mente; prædicta obiectio est facillimæ solutionis. Sat enim est ad conficiendum sacramentum, ut verba effectum significant ex institutione Christi, & ex intentione proferentis præditi auctori-*
tate

tate, cum idem Scorus, ejusque asseclæ doceant satis non esse ad consecrationem, si sacerdos arcana verba pronuntiet; sed requiri, ut ea proferat *formaliter*, & *significative*, ea intentione; qua Christus instituit, & protulit, faciendi nempe quod Christus fecit. Quæ utique est intentio ad sacramentum conficiendum necessaria. Alioqui si verba præcedentia, *Accepit, benedixit, fregit, &c.* & non istiusmodi intentio, & institutio determinarent verba ad sacramentalem effectum, etiam pronomen *Hoc* non commonstraret quod sacerdos habet præ manibus, sed tantummodo quod Christus habebat, ut adversus Brancatum acute ratiocinatur Barth. Mastrius præcitata quæst. 4. num. 143. Atque eadem responsione cetera pariter refutantur. Enim vero effectus sacramentalis non pendet ex materiali significatione verborum, sed ex significatione, quam habent ex Christi instituto, & ex intentione ministri, Christi vicem gerentis: atque ex vi talium verborum hac institutione præscriptis, atque hac intentione prolatis, recte Patres ac Theologi inferunt realem in Eucharistia corporis Christi præsentiam. Cum vero talis institutio, potestas, & *formalis*, (ut eodem utar Scottistarum sermone) significatio verborum non sit in illo, qui doctrinam alterius venditat tanquam propriam, ad rem nullatenus facit exemplum a Subtili disputatore propositum.

Nonnulli pariter Thomistæ nituntur ostendere ad essentiam formæ consecrationis calicis pertinere etiam verba, *Novi, & æterni testamenti, &c.* quod ita probant auctoritate Angelici præceptoris. S. Thomas qu. 78. art. 3. refutat sententiam eorum, qui dixerunt, de substantia formæ hujus est hoc solum quod dicitur, *Hic est calix sanguinis mei, non autem ea quæ sequuntur.* Præfert deinde sententiam illorum, qui dicunt, omnia sequentia sunt de substantia formæ, usque ad hoc quod postea sequitur: *Hæc quotiescunque feceritis, &c.* In iv. etiam Sentent. dist. 8. q. 2. ait, ea, quæ sequuntur, sunt essentialia sanguini, prout in hoc sacramento consecratur, & ideo oportet quod sint de substantia formæ. Idem docet lect. vi. in cap. xi. epist. 1. ad Corinth. ac tam aperte, ut asserat his solis verbis, *Hic est calix sanguinis mei, probabiliter non fieri consecrationem.* Addunt jussu Pii V. expunctam ex Commentariis Cardinalis Cajetani dissertationem, qua propugnabat formam calicis consecrandi his tantum verbis comprehendi, *Hic est calix sanguinis mei.*

Respondeo non unam esse, ut diximus, circa mentem S. Thomæ sententiam Scriptorum, nec deesse discipulos ejus præstantissimos, qui illum trahant ad partes nostras. Primo enim, inquit, sanctus Doctor art. 1. ejusdem quæ-

stionis 78. scribit: *Forma hujus sacramenti importat solam consecrationem materie, quæ in transubstantiatione consistit: puta cum dicitur, Hoc est corpus meum, vel, Hic est calix sanguinis mei.* Præterea art. 3. non proponit quæstionem, an verba, quibus nos utimur, sint essentialia, sed, *utrum hæc sit conveniens forma: quæ duo longe, ut constat, diversa sunt.* Insuper eodem art. 3. ait: *Omnia prædicta verba sunt de substantia formæ; sed per prima verba cum dicitur Hic est calix sanguinis mei, significatur ipsa conversio vini in sanguinem, eo modo, quo dictum est in forma consecrationis panis: per verba autem sequentia designatur virtus sanguinis effusi in passionem.* Hinc inferunt S. Thomam scribentem omnia verba esse de formæ substantia, nec non consecrationi sanguinis essentialia, exponendum esse, quatenus omnia necessaria sunt ad integritatem locutionis; sive ad expressam significationem sanguinis, ut effusi. Quæ, utut vera sint, non prorsus difficultatem tollunt omnem. Nam quod ajunt consecrari materiam, & fieri transubstantiationem, juxta sanctum Thomam, per ea verba, *Hic est calix sanguinis mei*, verissimum id est, sed videtur Angelicus ad formam consecrationis ulterius requirere, ut sanguis seorsim consecratus a corpore, cum repræsentet passionem Christi, consecratus sit per verba, quæ eandem passionem ejusque fructum expresse significant, ut ait eodem art. 3. ad 6. Quod insuper in eodem art. quærit, *Utrum hæc sit conveniens forma consecrationis vini, &c.* non evincit quæstionem ab ipso minime institui de formæ substantia, atque essentia; nam præcedenti art. 2. iisdem verbis quæstionem proponens, scribit: *Utrum hæc sit conveniens forma consecrationis Panis, Hoc est corpus meum, de forma utique essentiali verba facit.* Præcitata demum lect. 6. in Paulum de forma integre prolata diserte scribit, *Illis solis verbis perficitur consecratio: & paucis interjectis: Circa ista verba, quibus Ecclesia utitur in consecratione sanguinis, quidam opinantur, quod non omnia sint de necessitate formæ, sed solum quod dicitur, Hic est calix sanguinis mei, non autem residuum quod sequitur, novi & æterni testamenti, &c.* Sed hoc non videtur convenienter dici: nam totum illud quod sequitur est quedam determinatio prædicati. Et infra: *Totum pertinet ad vim effectivam formæ.*

His autem omnibus libratis puto sententiam S. Thomæ talem esse, ut de illa possit in utramque partem disputari. Atque, ut dicam quod sentio, salvo doctiorum virorum judicio, duo S. Thomas in consecratione calicis spectat, unum scilicet quod verba significant Christi sanguinem, & conversionem, seu transubstantiationem effi-

efficiant, alterum quod significant Christi passionem & ejusdem sanguinis effusionem. Igitur S. Thomas docet ea verba *Novi testamenti*, &c. esse *de substantia*, ac *de essentia formæ*, non ut consecratur materia, & vinum convertatur in Christi sanguinem; sed ut significetur expressione verborum Christi passio, & sanguinis ejus effusio: quod ex iisdem Doctoris Angelici verbis apparet, si attente legantur. Ceterum jure mandato Sancti Pii V. expuncta est e Summa Angelici dissertatio Cajetani, propterea quod nec ejus mentem effecutus est, nec de illo cum debito honore locutus, scribens, ut habetur in antiquiore editione, quam Cardinalis Gotti se legisse testatur, *Et si sancti Thomæ intentio contraria sit, non est curandum*. Voluit denique S. Pius plurimum Thomistarum sententiam in sua probabilitate relinquere, adversus Cajetani refutationem.

PROP. V. Consecrationis verba non historice tantum, & narrative, sed *assertive* etiam, & *significative* pronuntiantur.

Hæc propositio pluribus argumentis a me demonstrata est præced. Vol. pag. 197. & seq. adversus hæreticos affirmantes verba *Sacramentalia* recitari tantummodo, & adinstar concionis proferri, ut in memoriam revocatis Domini dictis, factisque, fides, qua apprehenditur justitia, facilius excitetur, ideoque male se gerere ministros sacros, qui non populo alta voce, sed propositis symbolis verba consecrationis admurmurant. Ad illud itaque locum remitto lectores. Nunc autem brevi confirmo thesım; quoniam arcana illa verba non locum concionis tenent, ut hæretici autumant, sed, Ambrosio, Augustino, Damasceno, aliisque Patribus id asserentibus, *ad elementum* accedunt, subjectam materiam *consecrant*, &, si de Eucharistia loquimur, panem vinumque *convertunt* in Christi corpus ac sanguinem. Præterea Sacerdos ea verba proferens loquitur non in propria, sed in *Christi persona*, quemadmodum propositione tertia demonstratum est: quod utique non esset verum, si sacerdos ea verba proferret solum *historice*, non *assertive*. Postremo, ne singula repetam, dirigitur consecrationis *forma* ad panem vinumque posita in Sacerdotum manibus, non ad placentas, & ad calicem supremæ cœnæ, quæ accepit, distribuitque Salvator, & in hac præsentia ac subjecta materia, non autem in illa divinum conficitur sacramentum; ideoque non enarratur tantummodo quod a Domino crucem postridie subituro gestum est, sed hoc idem ejusdem Domini sermone perficitur: quod est verba consecrationis *assertive*, & *significative* proferri. Ceterum, quod summopere notandum est, nemo nostrum negat eadem arcana verba,

maxime si accipiantur ut conjuncta cum præcedentibus, sonare historicam aliquam narrationem; cum Christi benedictionem, fractionem, & consecrationem commemorent. Sed dicimus, præter narrationem hanc historicam, Sacerdotem, dum pervenit ad prolationem arcanorum verborum, Christi fungentem vice, ipsius corpus, & sanguinem enuntiare præsentia, & enuntiando conficere; unde optime in Latina Ecclesia, tanquam Domini induens personam, panem manu accipit, attollit oculos, benedicit dextera, & super ipsum panem *secreto* verba pronuntiat.

Sed inquiunt hæretici: At ita non in veteri servabatur Ecclesia: sed verba consecrationis *clara voce* tunc exprimebantur, ut iis auditis populus responderet, *Amen*. Id constat ex Justino Apolog. 2. ex Clementis Constit. viii. cap. 20. ex Ambrosio de Myst. cap. 9. atque morem hunc in Ecclesia Romana abrogatum obtinere etiam nunc in Ecclesiis Græcorum, testatur Cardinalis Bessarion. De ritu Ecclesiæ Romanæ, quæ pariter tali sono pronuntiabat olim ea verba, ut pertingerent ad aures populi, legi potest sermone 6. de jejuniis septimi mensis S. Leo. Demum etiam Justinianus Const. 123. *Jubemus*, inquit, *ut omnes Episcopi pariter & Presbyteri, non tacito modo, sed clara voce, quæ a fidei populo exaudiat, sacram oblationem, & preces in sancto baptismo adhibitas celebrent*. Hæc nobis objicit Vossius disput. 2. de sacris cœnæ Dominicæ symbolis, thesi 3.

Respondeo ex Liturgiis, quæ nobis hæretici objiciunt, nefarium ipsorum dogma magis, magisque refelli. Orientales enim dum sola verba Domini proferunt *alta voce*, eas quodammodo sejungunt a præcedentibus prolatis voce submissa: ideoque illa *significative* pronuntiant, non tantum historice. Quis enim narraturus tantummodo quod Christus in cœna gessit, ut de iis instrueretur populus, rem totam recitaret submurmurans, extemplo in ea verba prorumpens, *Hoc est corpus meum*? Ideo ergo apud Orientales hæc verba enuntiantur elata voce, ut populus non auditis, quæ præcesserant, percipiat a Sacerdote, quem in Sanctuario latentem intueri non potest, sacra munera sermone Domini consecrari, & illa consecrata adoret, & in illis adesse Christi corpus, & sanguinem profiteatur. Atque id populus facit dicendo, *Amen*, ut observat idem Bessarion, de quo supra prop. 3. ubi quod nunc dicimus, ipsorum Græcorum rituum explicatione corroboravimus. Stupenda est itaque hæreticorum confidentia, nobis Liturgiam Orientalium, & scripta Bessarionis objectantium. Nec aliter est asserendum de Justiniani aliorumque auctoritate; siquidem non alia

de causa aut olim præsentes oblationi, aut communionem percepturi dicebant *Amen*, nisi ut vi consecrationis præsens faterentur Christi corpus: unde Ambrosius de Myst. cap. 9. ait: *Et tu dicis Amen, hoc est, verum est*. Similia lib. 1v. de Sacram. cap. 5. numer. 25. Immo incertum est, an populus in Ecclesia Occidentali responderet *Amen* statim post consecrationem; & probabilius videtur id succinuisse post alias orationes communicaturos: nec aliud scribit Auctor Constitut. Apostol. lib. viii. cap. 13. in cuius libri cap. 20. nil tale extat, adeo ut jure in hoc quoque Vossii confidentiam miremur. Sane Justinus Apolog. 2. pag. 98. scribit a populo acclamatum *Amen* immediate ante Eucharistiæ distributionem, *post gratiarum actiones, & preces*. S. Leo citato serm. 6. apertissime loquitur de accipientibus communionem, a quibus responderi *Amen*, Tertullianus, Cyrillus Hierosolym. Augustinus, alique veteres tradiderunt. Justiniani Constitutionem editam adversus quosdam Monachos factos Clericos, qui nec sancti baptismi, nec sacræ oblationis orationes callebant, observatum ab Isaac Habert pag. 147. in Pontificale Græcorum: sed nulla ratione nos Novellis Justinianeis permovemur agentes de sacris ritibus, quos ab Ecclesiæ statutis, non ab Imperatoriis legibus edocemur.

QUÆSTIO INCIDENS.

Quod si nunc quæras, an melius sit proferre verba consecrationis voce submissa, an elata; primo respondeo unicuique servandam Ecclesiæ, in qua degit, consuetudinem, ut de sacris Ritibus universim differui lib. xxx. cap. 23. prop. 2. Fateor deinde Græcos, & alios Orientales illa verba clara voce proferre; quod non solum ex testimonio Dionysii Alexandrini in Epistola ad Xystum demonstrat Eminentissimus Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 13. num. 1. sed constat etiam ex Missa Chrysostomi pag. 76. Euch. Græc. Basilii pag. 168. aliisque libris Liturgicis. Dabo etiam obtinuisse eundem morem in Ecclesia Mediolanensi, ut censet Menardus not. 1036. in Sacrament. Gregorii, id inferens ex præcitatis locis Ambrosii lib. de Myst. cap. 9. & lib. 1v. de Sacram. cap. 5. tamen ex priori loco non appareat, an illa vox *Amen* pronuntiaretur a populo statim peracta consecratione, ut observant Benedictini editores Ambrosii tom. 2. pag. 340. alter vero locus aperte ad actum communionis sit referendus: habet enim: *Ergo non otiosi dicis tu, Amen, jam in spiritu confitens, quod accipias corpus Christi*. Immo additur in nonnullis editionibus, *non otiose cum accipis, &c.* Affirmo præterea Orientalium exitibus nullam Romanæ Ecclesiæ præscribi le-

gem, tum quia hæc tenet Majorum suorum instituta; tum etiam quia impropria omnino foret apud nos elatio illa vocis. Cum enim fiat, ut diximus, ad commonendum populum de consecratione facta a Sacerdotibus in Sanctuario latentibus, necesse non est id servari a Latinis, in quorum Ecclesiis aspicit populus celebrantem, qui statim, non quemadmodum faciunt Græci paullo ante communionem, elevat symbola consecrata; eadem adorat; & signum populo datur pulsatione campanulæ: de qua re capite libri hujus postremo. Tandem longe melius est submissa, quam elata voce verba sacrosancta proferre, ne vilescant, aut a plebe sacrilege pronuntientur, atque ut ita admoneamur consecrationem ad Sacerdotes tantummodo pertinere: quarum rationum primam affert lib. 111. de Alt. myst. Innocentius, & alteram q. 83. art. 4. ad 6. sanctus Thomas. Ac de verbis consecrationis mihi videor satis superque dixisse.

CAPUT VIII.

*Demonstratur in Sacramento Eucharistiæ
revera Christi corpus, & sanguinem contineri.*

AMPLISSIMAM instituo disputationem, de qua non esset differendi finis, si omnia in medium afferendi foret animus: sed cum omnes, qui de re Theologica pertractarunt, in hac controversia stilum accurate diligenterque exercuerint, id præstare conabor, ut quod alii diffusis tradidere lucubrationibus, perspicua methodo, contracta oratione, selecta rerum copia, novisque insertis animadversionibus comprehendam. Quod priusquam peragatur, dicendum principio quoniam adversus catholicam veritatem perfidiæ suæ prodiderint contumaciam. Tenent ergo primum locum Capharnaitæ, qui Domino de manducatione carnis suæ faciente verba Joan. 6. vel denegarunt his fidem, vel ea sensu deteriori acceperunt: inter quos fuisse apostatam Judam, probat auctoritate Chrysostomi Diatriba 3. adversus Casaubonum Julius Cæsar Bulingerus. Simoniani, Manichæi, Marcionitæ, alique Phantasiastæ, qui negabant veram Christi carnem, fateri consequenter non poterant hanc in Eucharistia contineri: ac de his agit in epistola ad Smyrnenes S. Ignatius. Idem dicendum de Messalianis, & Enthusiastis, quos omnia sustulisse sacrificia, carnis Christi inutilem esum pronuntiantes, auctor est lib. 1v. Hist. cap. 11. Theodoretus. Nestorianos quorum hæresis damnata est paullo post obitum Augustini, negasse præsentiam corporis Christi in Eucharistia, scribit in Dialogo adversus Berengarium Lanfran-

francus: sed probabilius est, atque magis hæresis suæ consentaneum, affirmasse Nestorium in Eucharistia carnem Christi, seu hominis non *hypostatice*, sed secundum solam dignitatis unionem moralem, Verbo Dei conjunctam: siquidem Ephesini Patres, & Cyrillus hoc unum adversus Nestorium adstruunt, accedentes ad benedictionis mysteria, *vivificam*, & *ipsius verbi propriam carnem manducare*, non hominis sanctificati, & Deo conjuncti secundum dignitatis unionem. Et revera Nestorianos *transubstantiationem* panis in Christi carnem admisisse, constat ex Vigilio Tapfensi lib. v. adversus Eutychen. Si autem advertas, in quo sita fuerit Nestoriana hæresis, alibi profligata, percipies optime, quare Nestorius admiserit in Sacramento carnem Christi, non carnem propriam Verbi; quia nimirum prædicabat Christum esse personam a Verbo distinctam. Ita facile eludes, quæ de Nestorio commentus est Albertinus. Hæc tantum de hæresibus antiquioribus.

Sæculo nono edidit librum *De corpore & sanguine Domini* Paschasius Radbertus Abbas Corbejensis, adversus aliquos male de Eucharistia sentientes; teste Alcuino in Confess. Fidei. Paschasium dogmatis nostri primum auctorem faciunt temere recentiores Calvinistæ, ac plura in ipsum effudit Claudius Carentonensis minister. Commoventur hæretici, quod adversus Paschasium steterint Rabanus Maurus, Ratramnus, & Joannes Scotus, cognomento Erigena. Verum Joannem Scotum permultis erroribus implicatum damnavit Ecclesia, auctore citato libro adversus Berengarium Lanfranco: illum sanctus Prudentius appellavit *sectatorem Pelagii, Cælestii, ac Juliani, ac summa impudentia oblatrantem Orthodoxæ Fidei, Patribusque Catholicis, & Ecclesia Lugdunensis hominem inani verbositate, & ventosa loquacitate perniciosissime occupatum*. Vide in Synopsi Hist. Gothescalcanae cap. i. Norisium. Rabanus vero, & Ratramnus a Paschasio discordarunt tantum circa modum loquendi; cum enim Paschasius *idem Christi corpus* in cælis, & in Eucharistia affirmaret, illi scripserunt esse *diversum*, unde venerunt in erroris hæresisque suspicionem; ac Ratramnus præsertim, cujus librum *de corpore & sanguine Domini*, pluries studio hæreticorum typis editum, inter hæreticos recensuit Clemens VIII. ac sinistram de illo protulerunt judicium Sixtus Senensis lib. vi. Bibliot. S. annot. 196. & 289. Ballarminus, Alanus, alii: quidam etiam ab Æcolampadio sub Bertrami nomine putant librum illum fuisse conscriptum, Petrus autem de Marca, & Harduinus a Joanne Scoto. Sed licet Ratramnus, dato quod ejusdem libri auctor sit, dixerit mysterium corporis, & sanguinis Christi differre, ac separari a corpore, quod

de Virgine conceptum & natum est, atque alia id genus multa, quorum causa merito iuberit censuras plurimorum; videtur tamen *differentiam* illam statuere quantum ad *species*, exterioremque figuram, uti demonstrat Jo. Mabilon parte altera in quartum sæc. Benedict. Paschasii vero liber typis editus prodiit anno 1528. opera Hiobi Gasti Lutherani, disunctis, abasque locis omnibus, quæ diserte in Eucharistia tradunt rationem sacrificii, & *transubstantiationem* panis; detexitque falsarii hujus depravationes Mamertus Lucemburgensis, qui anno 1550. edidit Colonienfis typis Paschasii Opus integrum, atque incorruptum. Ita virum hunc avitæ fidei propugnatorem, Lutherani patronum suum, Sacramentarii *transubstantiationis* auctorem, pugnantibus inter se sententiis, ausi sunt diffamare. Tradunt nonnulli prodiisse circa eadem tempora infamem & propudiosam sectam *Stercoranisticam*, eorum scilicet, qui affirmare non erubuerint divinissimam Eucharistiam projici (patiatur lector inverecundiam verborum) in locum, in quem eunt saturi. Illi tamen, si extiterunt (quod merito in dubium vertitur) non realem Christi præsentiam negarunt, sed asseruerunt duntaxat de ejus corpore probrosam rem, ac nefandam.

Prodiit postea xi. sæculo hæresis Berengarii, aut Beringerii, Turonensis, hominis versipellis, de cujus errore non convenit inter eruditos. Certe Berengariani aliqui admiserunt *præsentiam realem*, & negarunt tantum panis *transubstantiationem*, asserentes corpus Christi in Eucharistia *latenter contineri*, & *quodammodo impanari*, ut referunt Guitmundus, & Algerus: & Berengarius ipse fatetur præsentiam corporis & sanguinis Domini, non solum in variis fidei Confessionibus, sed etiam in Epistola ad Adelmanum: quare non desunt, qui Berengario tribuant assertam a Lutheranis *impanationem*. At negari non potest, alios Berengarii assecutas in ea fuisse sententia, quod corpus Christi collocatum in cælis non possit in terram deferri, id affirmante cap. 21. Lanfranco. Damnarunt Berengarium in Romana Synodo Leo IX. anno 1050. ut affirmat Hermannus in Chronico, aut 1053. ut scribit Durandus Abbas Troarnensis; Conventus Brionensis, & Synodus Vercellensis paullo post prælaudatum Concilium Romanum; Synodus item Parisiensis, & Florentina sub Victore II. anno 1055. Romana altera sub Nicolao II. an. 1059. in qua Berengarius hæresim suam abjuravit, librosque suos concremavit; Concilium insuper Pictaviense anno 1075. de quo Chronicon sancti Maxentii, ac postremo Concilia duo Romæ habita sub sancto Gregorio VII. unum anno 1078. in festo omnium Sanctorum, alterum mense Februario anni sequentis.

ris. Tres fidei formulas a Berengario confirmatas edidit Mabillonius tom. 1. Analect. pag. 515. In quarum prima anathematizat hæresim, de qua se infamatum fatetur, adstruentem, panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse: in altera inquit, *Profiteor panem altaris post consecrationem esse verum corpus Christi, quod natum est de Virgine, quod passum est in cruce, quod sedet ad dexteram Patris, &c.* ac in tertia etiam transubstantiationem his verbis profiteatur: *Ego Berengerius corde credo, & ore confiteor, panem, & vinum, quæ ponuntur in altari per mysterium sacræ orationis & verba nostri Redemptoris, substantialiter converti in veram & propriam, ac vivificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Jesu Christi &c.* Ex his autem Confessionibus infero Berengarium principio realem præsentiam negasse, deinde hac admissa propugnasse impanationem; hæ quippe hæreses præmissis Confessionibus opponuntur. Ita controversia de erroribus Berengarii facile componitur, si distinguantur duo illius capita, ac duo status. Ceterum post tergiversationes varias, deposita erroris pertinacia, rediit Berengarius ad sanam mentem, obiitque fere nonagenarius anno 1088. die quinta Januarii, ut narrat Clarius Monachus Floriacensis, & Hildebertus Cenomanensis qui scripsit illius Epitaphium, *Quem modo miratur, semper mirabitur orbis, &c.* Vide Mabil. in Analectis, & præf. 2. in Sæc. vi. Benedict. n. 63.

At insequentibus sæculis in Eucharistiæ sacramentum pervicaciores hæretici surrexerunt; paullo post obitum Berengarii Petrus de Bruis, & Henricus ejus discipulus: deinde Albigenes exorti ex Manichæorum reliquiis: tum Carolus Withembergensis Novator, Zuinglius, qui in Senatu Tigurino biduo disputavit contra Missam, & Eucharistiam, Ecolampadius, Bucerus, & Socinianorum grex impurissimus. Hi omnes in Eucharistia figuram, signum, & imaginem corporis & sanguinis Christi fatentur, ipsum vero corpus & sanguinem adesse negant. Quid vero Lutherus? Principio excogitaverat realem præsentiam negare, ut ipsemet fatetur in Epistola ad Argentinenses, sed pressus Evangelicis verbis præsentiam illam perspicue adstruentibus, eandem agnovit, ita tamen, ut dixerit una cum Christi corpore permanere substantiam panis. Anno tamen 1543. transubstantiationem admisit, accusatus propterea a suis, a Melanchthone præsertim, atque ab Hospiniano. Cum vero de Impanatione, aut Consubstantiatione, per quindecim saltem annos, inter Lutheranos, & Sacramentarios (qui nempe sectantur Zuinglii & Ecolampadii doctrinam) acerrime dimicatum fuit, nec initi potuit aliqua inter

Berti Theol. Tom. VII.

pugnantes, conciliatio; Calvinus anno 1540. sententiam suam palam fecit edito Gallice tractatu de Cæna, quem postea latinitate donavit. In hoc libro primum ait revera distribui in cæna corpus & sanguinem Christi, cui nos reipsa, non sola mentis apprehensione, uniamur, adeo ut Lutherani propositam spem haberent ad se tandem Calvinum fore accessurum: sed cum is addiderit id fieri sola manducantium fide; & spes præconcepta Lutheranos fefellit, & compertum satis, Calvinum pugnantia conscribere, verbis ludere, præsensque dissidium non componere, sed nexibus tenacioribus implicare. Adeas Meldensem Episcopum in Historia Variat. lib. ix. num. 50. Dixi autem de hæresibus hætenus: nunc dogma Catholicum propugnaturus demonstrabo contineri sub panis vini-que speciebus corpus, & sanguinem Christi, de transubstantiatione, quæ hujus controversiæ est pars altera, dicturus postea.

PROP. In Eucharistia vere corpus & sanguis Domini N. J. C. continetur.

Catholica hæc veritas momentis pluribus stabilitur, quorum primum auctoritati sacratum litterarum innixum est. Ac primo Joannis vi. versu 52. ait Dominus: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Et litigantibus versu proximo Judæis, ac dicentibus, *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* respondit Jesus v. 54. *Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* tum omnem hæsitandi occasionem removens subjecit versu 56. *Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Dicant, quæso, heterodoxi, num ad monstrandam veram corporis, & sanguinis sui in Eucharistia præsentiam, & veram realemque manducationem, atque potationem, potuisset Dominus adhibere verba magis perspicua, magis expressa, magis perceptioni hominum accomodata? Minime, nequaquam. Hoc itaque in loco vera, propria, realisque præsentia, & vera, propria, realisque sumptio corporis, & sanguinis Domini declaratur. Et quoniam hoc pertinacissime negant hostes veritatis; immo Albertinus in prægrandi suo de Euch. opere lib. 1. cap. 30. etiam nostræ communionis Theologos, & quosdam Patres, qui caput illud sextum sensu exponunt mystico, advocat in patrocinium hæreseos; complura sunt argumenta, quibus evincitur, non posse ulla ratione illinc excludi sensum proprium & litteralem. Ac primum sit, quod iidem hæretici, ut adversum nos adituant communionem sub utraque specie, utuntur præcitato versu 54. *Nisi manducaveritis, &c.* ideoque, velint, nolint, fateantur necessum est agi ibidem de sacramento Eucharistiæ, quod tamen

Albertinus præ ceteris audacter negat, & pernegat. Deinde cum Judæi percipere nequaquam possent, quomodo manducanda foret humana caro, & sanguis potandus, & quidam inter se dicerent, *Durus est hic sermo*, intelligentes manducandam carnem, quemadmodum *in cadavere dilaniatur, aut venditur in macello*, ut inquit magnus Augustinus Tract. xxvii. in Joannem; minime ad scandalum avertendum respondit Dominus loquutum se de comestione mystica & metaphorica; sed semel iterumque idem asseruit, afferens in veritatis confirmationem futurum sui ipsius in cælos adscensum. Et tamen Dominus ubi animadvertit sermonibus suis obæquivocationem verborum in discipulorum mente gigni aliquam dubitationem, hanc studuit statim evellere; prout fecit Joan. iii. 5. dum Nicodemus percipiebat spiritalem hominis renascentiam; Joan. iv. 34. dum hæsitabant discipuli circa ea verba, *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis*; Matth. xiii. 37. dum explanavit discipulis parabolam zizaniorum. Joannes ipse ceteris accuratior, si quid tropice a Domino dictum est, adjecta explicatione notavit. Cap. enim 3. ait Dominus, *Solvite templum hoc*, &c. & Joannes vers. 21. *Ille autem dicebat de templo corporis sui*; cap. 7. Christus, *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*, Joannes vero vers. 39. *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*; cap. 13. Jesus, *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum*; Joan. autem vers. 23. *Hoc dicebat, significans qua morte esset moriturus*. Cur ergo de manducando corpore, & bibendo sanguine suo sermonem instituens, quibusdam murmurantibus, & scandalum patientibus, Salvator lux mundi, & veritatis magister mentem suam non aperuit, nisi quod prius dixerat confirmando; neque accuratissimus Evangelista hæc consignans litteris, ne pariter nos deciperemur, notulam apposuit aliquam: cur id, inquam, nisi quia illa verba, *Caro mea vere est cibus*, &, *Nisi manducaveritis carnem meam*, &c. accipi debent in proprio, litterali, obvio, expresso, planissimoque sensu? Præterea inquit eo loci Christus, *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, eundemque panem longe manna præstantiorem esse demonstrat, subjiciens, *Non sicut manducaverunt Patres vestri manna & mortui sunt: qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. His autem verbis non de Incarnatione jam peracta, sed de beneficio futuro loquitur Dominus: ac de beneficio tali, quo non *figura* corporis sui, quemadmodum fuit manna, sed ipsum corpus tradetur in cibum. Ad hæc Christus priusquam talia de pane isto proferret, insigne præmisit miraculum in quinque panibus hordeaceis patra-

tum, non utique alia ratione, nisi, *ut re docti fidem minime iis negarent, quæ postea dicturus erat*, prout scribit in hunc locum Chrysostomus, *εἰνα διδάχθῆντες μέντοι διαπισῶσι τοῖς μετὰ ταῦτα λεγομένοις*. His itaque argumentis facile hæretici verba Joannis detorquentes revincuntur, & refutantur.

Accedunt verba Christi Eucharistiam instituentis: ipse enim, ut legitur Matth. xxvi. 26. Marci xiv. 22. Lucæ xxii. 19. & i. ad Corinth. x. 24. discipulis panem vinumque porrigens ait: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*. Hæc autem verba sensum proprium tantummodo patiuntur; quod proximis adnotationibus ostendo. I. Oratio ista, *Hoc est corpus meum*, enuntiativa est, & operatrix, vera est enim, ac pronuntiata ab ipsamet Veritate panem in manibus tenente: non esset autem vera, si tunc panis in priori permanisset substantia, veluti si in Cana Galilææ accipiens in manus suas hydriam aquæ dixisset, *Hoc est vinum*, nec aquam in vinum vertisset, mentitus esset, & illulisset convivis: quare sermonem hunc Christi esse operatorium, haud secus, ac sermo, quo Deus ab initio condidit omnia, scribunt Ambrosius, Damascenus, alique patres paullo post laudandi. II. Hæc verba a Sacramentariis explicantur per metonymiam, quasi hunc reddant sensum, *Hic panis est signum corporis mei*, propterea quod circumstantia temporis, proximæ scilicet passionis, ostendebat fore ut quamprimum Christi corpus adinstar panis contrectaretur ac frangeretur. Sed eadem circumstantiæ ora perfidorum obtundunt. Etenim Christus hoc Sacramentum loco testamenti reliquit: in testamenti autem condendis verba plana, & apertissima debent esse, ne inter hæredes oriatur contentio. Loquebatur etiam Dominus cum discipulis suis, non coram Judæorum multitudine, nec petebat audientium conditio, ut tropis ac parabolis uteretur. Apostoli saltem orationis illius sensum scrutati fuissent, si tropice existimassent prolatam: aut si hæsitavissent animo, ipse Jesus rem explanasset, ne postea Ecclesia in foedissimum, horrendissimumque crimen idolatriæ laberetur. Ardentissimum præterea peragendi mysterii desiderium, separata benedictio utriusque elementi, nec non diligentissima Evangelistarum, & Pauli narratio satis ostendunt, Christum rem fecisse maximi quidem momenti, nec ulla sermonis ambiguitate tegendam. Demum non ait Dominus, *Hic panis est corpus meum*, sed, *Hoc est corpus meum*, ita, ut pronomen *hoc* non sit referendum ad panem, sed ad Christi corpus, nec sensus sit, *Hic panis est figura corporis mei*: sed *Hoc*, quod modo prolatione verborum meorum fit ex pane, *est corpus meum*. Vide Estium dist. viii. §. 13. & 14. & in

& in caput xi. primæ ad Corinthios . III. Insuper undenam sensum horum verborum , Hoc est corpus meum , eruere debemus , & expiscari ? Utique ex definitione iudicis vivi , cum hæretici constituentes fidei normam in privato spiritu , in his explicandis nunquam convenire potuerint : unde illos exagitavimus lib. xxiii. cap. 3. Atque si huc accederent , finita esset causa . Sed quoniam solam Scripturam in dirimendis controversiis expendendam esse reponunt ; confodiam nunc fulmetur jaculis pervicaces . Horum quidam dicunt verba divina accipienda esse juxta nudam Grammaticæ intelligentiam , ne adversariis eludendi scripturas præbeatur occasio : alii tradunt , ubi aliquis textus videatur obscurus , atque de vera interpretatione disceptatio contingat , consulendam esse Scripturam iis in locis , in quibus eadem res perspicue tractatur ; docent permulti antecedentia , & consequentia verba esse attente inspicienda , quæ ut plurimum verum nobis sensum commonstrant : in his autem regulis aliquid utilitatis esse fatemur , negamus præcipuum , aut unicum veritatis inveniri præsidium . Principio igitur si verum est , quod ajunt , non esse a nuda littera discedendum , ubi sensus Grammaticalis perspicuus est , nec vox aliqua afficitur *tropo* ; petimus quodnam translatici sensus vestigium insit huic propositioni , *Hoc est corpus meum* ? Nonne tam clara est , ac una ex sequentibus , *Deus erat Verbum , Verbum caro factum est , Christus est filius Dei* , aliisque subiecto , ut inquit , & prædicato constantibus ? Si ergo irridemus Ebionitas , & Arianos postremas enuntiationes improprio sensu exponentes ; irrisione pariter digni sunt Sacramentarii translate accipientes enuntiationem præcedentem , *Hoc est corpus meum* . Hinc Lutherus , ut dixi , rogatus ut Ecolampadii amplecteretur sententiam , ait libenter se hoc pacto incommodaturum Papatui , sed nimis urgent , inquit , & nimis clara sunt illa verba , *Hoc est corpus meum* . Calvinus quoque lib. iv. Institut. cap. 17. num. 32. ait : *In sacra sua cœna jubet me sub symbolis panis & vini corpus , & sanguinem suum sumere . Nihil dubito quin & ipse vere porrigat , & ego recipiam* . Salomon autem Glassius , qui Grammaticis observationibus , plusquam fecerint Novatores alii , labore improbo dedit operam , sic lib. 2. tract. 2. sect. 1. art. 2. vellicat Sacramentarios : *Sensus litteralis proprius est , qui oritur ex verbis in propria & nativa significatione acceptis . Sic in verbis cœnæ , Accipite , & comedite , Hoc est corpus meum , sensus litteralis proprius est , quia nulla hic occurrit vox modificata , seu tropo affecta . Accipere acceptionem proprie dictam , quæ ore vel manu fit : Comedere comestionem propriam , quæ fit ore : Hoc proprie*

*istud , quod a Christo Apostolis manducandum præbebatur : Est proprie prædicati cum subiecto connexionem , & substantiæ sacramenti Eucharistici expressionem : Corpus proprie ipsum Dominicum corpus in hypostasi quæ λόγος gloriosissima subsistens : Meum proprie , & pronominaliter significat . Similia scribit Horneus in Compendio Theologiæ , pag. 408. ubi addit nomine corporis duo tantum in sacris litteris denotari , corpus Christi naturale , & mysticum , idest , Ecclesiam . Hic autem sermo , inquit , non est de corpore Ecclesiæ : Ergo de vero , et naturali corpore ejus . Quæ argumentatio tenet , etiamsi dixeris falli Horneum , & nomine corporis ulterius significari *antitypa* veterum , & Evangelium , ad Colos. 2. 17. Siquidem nec hæretici interpretantur ea verba , *Hoc est corpus meum* , ac si dictum foret , *Hoc est Evangelium meum* . IV. Si velint hæretici hujus loci , quem translate accipiendum putant , sumendam interpretationem ex aliis de eadem re pertractantibus , causa pariter excidant necessum est . Enimvero si ad caput Joannis sextum convertamur , ibi legimus Dominicam carnem *vere* , non *tropice* cibum esse , & sanguinem Domini *vere* , non *tropice* esse potum : si Evangelistæ conferantur invicem , eandem exprimunt enuntiationem , nec quocumque legantur idiomate , metaphoram sonant , vel tropum : si consulamus Apostolum , is in priori ad Corinthios , x. 16. *Calix benedictionis , inquit , cui benedicimus , nonne communicatio sanguinis Christi est ? et panis , quem frangimus , nonne participatio corporis Domini est ?* Non figuram audio , aut typi communionem , sed corporis , sanguinisque κοινωνίαν , unionem quamdam , ut Chrysostomus , & Theophylactus exponunt , præstantissimam . Ac proximo capite de indigne communicante , *Reus erit* , ait Paulus versu 27. *corporis , et sanguinis Domini* ; scilicet , non de male tractata imagine pœnam luet , sed supplicium feret ipsius corporis & sanguinis indigne accepti , sive , ut scribit Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum cap. 8. *violati* ; propterea quod ad mensam Domini accesserit , non *dijudicans* , idest , non discernens corpus Domini ; ac latenti sub velamine specierum parem irrogaverit injuriam , ac Judas illius sanguinem tradens , & proditorium osculum infigans ori , seu Judæi , qui in ejus faciem expuerunt , & cumulatam contumeliis tradiderunt Pilato morte occidendum turpissimam : his enim comparationibus Theodoretus , Eumenius , alique sacrilegam communionem redarguunt . Sane Paulus his in locis signi aut figuræ non meminit , immo exprobens injuriam Dominico corpori illatam , præcipiens probationem quamdam peculiarem , commonensque , ut corpus Domini *dijudicetur* , & discernatur a comuni quocumque cibo , demonstrat se non age-*

re de nudo signo. Illa itaque verba, *Hoc est corpus meum*, nequeunt ob collationem aliorum locorum de Eucharistia pertractantium, a literali ad aliam significationem transferri. V. Nec aliud consequitur, si ex adjunctis ac proximioribus eruere velimus sensum eorundem verborum legitimum. Eatenus quippe, ut eadem exempla, quæ obijciuntur nobis, arripiam, quod legitur Joan. 1.29. *Ecce agnus Dei*, accipiendum est tropice, quatenus subjicitur, *Qui tollit peccatum mundi*; quod non convenit ovillo factum. Ita versus 1. cap. xv. *Ego sum vitis vera*, & versus 5. *Ego sum vitis, vos palmites*, habent tropicam locutionem, quoniam comparisonem solam innuit quod confessum additur, *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palme*: immo quod latine legitur, *vitis vera*, est in Græcis cum articulo, ἡ ἀμπέλος ἡ ἀληθινός, hoc est, *illa vitis vera*, singularis scilicet, & generis præstantioris. Quod pariter scribit Apostolus in 1. ad Corinth. x. 4. *Petra autem erat Christus*, significat petram illam, unde fluxerunt aquæ, figuram fuisse Christi: quoniam eodem versu Christus dicitur petra spiritalis, & uberissimas gratiarum aquas exundans, *Bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra*. Verum in istis enuntiationibus, *Hoc est corpus meum*, *Hic est calix sanguinis mei*, nihil invenitur adjunctum, quod litteralem evertat sensum; sed tantum priori additur in præcitata Epistola ad Corinthios, *Quod pro vobis tradetur*, alteri autem apud Matthæum, & Marcum, *Qui pro multis effundetur*: quæ sunt veri corporis, & veri sanguinis attributa. Ex quibus omnibus sequitur, quod etiam si attenderentur solæ regulæ interpretandi Scripturas probatæ ab hæreticis adhuc revincerentur aperte qui in Dominicis verbis, *Hoc est corpus meum*, præfracte, temere, & audacter affirmant nudum adesse tropum.

M O M E N T U M II.

Ex sacris Ecclesiæ Conciliis.

Ceterum Scripturarum sanctarum interpretatio requirenda est ab Ecclesiâ, quæ non semel nobis veritatem proposuit in sacrosanctis Conciliis. Etenim Nicænum primum canone xiv. & in versione Dionysii xviii. mandat ut iis, qui non offerunt, sacerdotes διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, *dent corpus Christi*. Ephesium ut diximus in prænotatis, in Epistola ad Nestorium definit, *accedentes ad mysticas benedictiones participes fieri sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi*, neque communem carnem percipere, sed vere vivificatricem, & ipsius Verbi propriam factam. Nicænum II. art. vii. Nullus, inquit, *inverbatus spiritus, sanctorum videlicet Apo-*

stolorum, aut illustrium Patrum nostrorum, incruentum sacrificium nostrum, quod in commemorationem Christi Dei nostri, ac omnis dispensationis ejus efficitur, dixit imaginem corporis ejus, εἶπεν εἰκόνα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, & paucis interjectis, sic de pane vinoque loquitur: Post sanctificationem corpus proprie, & sanguis Christi appellantur, sunt, & creduntur: μετὰ τὸν ἁγιασμόν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ λέγονται, καὶ εἰσι, καὶ πιστεύονται. Sunt quidem aliqui reprehendentes hoc in loco Epiphanium Diaconum, cujus ista sunt verba, quod negarit symbola post sanctificationem dici αὐτίματα: sed dictum supra cap. 7. Græcos in hujus vocis explicatione non consentire; & expedietur paullo infra quicquid in ea voce offenditur difficultatis. Exorta autem Berengariana hæresi, plura ad hanc extirpandam Concilia coacta sunt, in quibus emissas a Berengario Confessiones fidei exprimentes dogma istud catholicum, paullo antea produximus. Addimus subsequuta Concilia Œcumenica, Lateranense sub Innoc. III. cap. 1. Costantiense sess. viii. Florentinum in decreto unionis, ac Tridentinum sess. xiiii. quorum definitiones tam obviæ sunt, & apertæ, ut necesse non sit illas exscribere, aut recitare.

M O M E N T U M III.

Ex perpetua traditione SS. Patrum.

Neque enim sacrosancta Concilia, ut ajunt qui illorum spernunt auctoritatem, doctrinam novam, Patribusque incognitam tradiderunt; sed viguit illa quovis Ecclesiæ sæculo, prout constat monumenta veterum pervoluntanti. Ignatius Martyr ad Smyrænos scribens, & de Simonianis verba faciens, ait pag. 37. edit. Cotel. *Εὐχαριστίας καὶ προσηχῆς ἀπέχονται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθῆσαν, ἣν τῇ Χρηστότητι ὁ πατὴρ ἡγάγην*. Ab Eucharistia, & oratione abstinere, quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam benignitate sua Pater suscitavit. Cujus loci meminit Dialogo 3. Theodoretus. Vide & Ignatii Epistolam ad Romanos pag. 77. & ad Philadelph. pag. 79. S. Justinus Apologia ad Antoninum pag. 98. scribit in Eucharistia veram manducari Christi carnem eo modo Evangelicis verbis inductam, quo per verbum perfecta fuit Incarnatio, dicens: Nam enim ut communem panem, neque communem potum ista sumimus; sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Salvator noster carnem & sanguinem salutis nostræ causa habuit, ad eundem modum etiam eam, in qua per preces Verbi

ejus ab ipso profecti gratia actus sunt, alimoniam, unde sanguis & caro nostra per mutationem aluntur, ἐκείνῃ τῇ σάρκι καὶ αἵματι ἡμεῖς ἐσμεν, ejusdem Incarnati Jesu carnem, & sanguinem esse, edocti fuimus. Sanctus Irenæus lib. 1. cap. 13. pag. 60. edit. Massuet, Marcianos refellens, narrat præstigiis suis vinum album in purpureum transmutasse, ut suaderent Eucharistiam a se magicis deliriis confectam verum sanguinem continere; quo solemniter portento numquam studuissent fucum facere, nisi ex præconcepta in Christianorum animis præsentie realis, ac transubstantiationis doctrina. Libro autem iv. cap. 17. pag. 249. de Christo Jesu ait Irenæus, Calicem suum sanguinem confessus est: ac proximo cap. pag. 251. de Judæis instituyendo sermonem, Quomodo, inquit, constabit eis, eum panem, in quo gratia actus sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis ejus, si non ipsum Fabricatoris mundi Filium dicant? Quibus verbis docet eos, qui Verbi negant incarnationem, denegantes quoque Eucharistiæ veritatem, & transubstantiationis mysterium. Probat deinde eo loci Irenæus ex hoc eodem mysterio futuram corporum resurrectionem: eodemque argumentationis genere lib. v. cap. 2. revincit Marcionitas & Valentinianos; adversus quorum deliramenta perperam, ut infra ostendam, acueret stilum, si in Eucharistia adesset imago Domini corporis, non substantia. Quamobrem Grægius Claudio, Albertino, ceterisque Calvinianis candidior adnot. in præcit. cap. 2. pag. edit. Oxon. 399. fatetur Irenæum, & permultos veterum sententiæ Catholicorum præcuisse.

Id cum ego testimoniis eorum, qui ante sæculum tertium floruerunt, hætenus demonstraverim, ostendam modo sententiis apertissimis ceterorum, qui scripsere ante ætatem Augustini parentis nostri. Quorum agmen ducens Tertullianus in lib. adv. Judæos. cap. 10. demonstrat propheticum Hieremiæ vaticinium, Mittamus lignum in panem ejus, spectare ad Jesum suffixum cruci, qua ipsemet Christus panem esse corpus suum pronuntiavit. Id vero de figura corporis nequit accipi; non enim corpus umbraticum, sed verum affixum est ligno: unde Tertullianus eodem vaticinio perstringit Marcionem veram Christi carnem non consentem, libro 3. contra eundem hæreticum cap. 19. In eodem Opere lib. iv. cap. 40. affirmat Tertullianus Dominum acceptum panem in corpus vertisse suum scribens: Corpus suum illud fecit; ac de percipientæ Eucharistiæ libro de Resurrect. carnis cap. 8. ait: Corpore, & sanguine Christi vescitur. Plura de Tertulliano Carolus noster Moreau tom. 2. verbo, Eucharistia. Cyprianus lib. de lapsis pag. 378. edit. novissimæ de impiis non purgata conscientia communicantibus, Vis, inquit, insertur

corpori ejus, & sanguini: & epist. 63. p. 231. contra offerentes in matutinis sacrificiis puram aquam, Quomodo autem, ait, possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanguinem Christi erubescimus bibere? E contra instante Galli & Volusiani persecutione concedendam censuit communionem lapsis sub Decio, erroremque suum confitentibus, hanc rationem epist. 54. pag. 172. proferens, Nam quomodo docemus, aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Adis præfationem memoratæ editionis num. xiii. ubi hæc, aliaque plura invenies notata dignissima. Gregorius Nissenus in magna Orat. Catech. cap. 37. pag. 536. ita loquitur: Καλῶς καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τῷ Θεῷ ἀγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τῷ Θεῷ λόγῳ μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν, Recte & nunc verbo Dei sanctificatum panem in corpus Dei Verbi transmutari credo: ac paullo post, εὐδὺς πρὸς τὸ σῶμα τῷ λόγῳ μεταποιήμεν, καδὼς εἶρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι πᾶν ἐστὶ τὸ σῶμα μὲν, statim in corpus Verbi transmutatur, (Panis) sicut dictum est a Verbo, Ecce enim hoc est corpus meum. Ex scriptis Cyrilli Hierosolymitani satis est proferre quæ habet Catech. Mystag. iv. p. 528. Edit. Morel. Ἀυτὸ ἐν ἀπ. φη. μέν, καὶ εἰπόντῃ περὶ τοῦ ἁγίου, τὸ πρὸς μὲν ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸς πρὸς μὲν ἀμφιβάλλειν λοιπὸν; καὶ αὐτὸ βεβαιωσάμεν καὶ εἰρηκότῃ, τὸ πρὸς μὲν ἐστὶ τὸ αἷμα, τὸς δὲ δοκίμας ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτὸ τὸ αἷμα; Cum igitur ipse Christus sic affirmet, atque dicat de pane, Hoc est corpus meum, quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante, & dicente, Hic est sanguis meus, quis, inquam, addubitet, & dicat non esse ejus sanguinem? S. Ambrosius de Mysteriis cap. 8. num. 47. probat Eucharistiam manna esse præstantiorem, quoniam hæc est Panis vivus, qui descendit de celo, & est corpus Christi; corpus utique re, non figura; nam Christi typum etiam manna gerebat; & num. proximo 48. sic prosequitur: Considera nunc, utrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est vitæ. Manna illud de celo, hoc supra celum: illud celi, hoc Domini celorum. Tum subjicit: Illis aqua de Petra fluxit, tibi sanguis e Christo; & post pauca, Illud in umbra, hoc in veritate. In hujus autem rei confirmationem affert proximo capite exempla plurium miraculorum, quibus aut res de novo fuerunt productæ, aut mutatæ species elementorum. Recte tom. 2. pag. 337. editores Benedictini: Porro ab hoc ipso loco ad finem usque operis tot, tamque efficacia probandæ Christi in sacramento reuli, ac vocant, præsentie suppetunt argumenta, ut ea depromere, atque adversus temerariam Beyngarii novitatem opponere strenuissimi ejusdem Eucharisticæ veritatis probatores Lanfrancus, Guitmundus, Algerus, Petrus Clu-

niacensis, alique certatim contenderint. Neque vero ut easdem elevarent, aut eluderent probationes, segniorem operam navaverunt heterodoxi. Verumtamen inanes, ne dicamus ineptas, eorum argutias, atque cavillationes esse prudens lector facile deprehendit. Mitto interim alia plura, quæ ex libris de Sacramentis, Ambrosii sub nomine commendatis, possunt depromi. Mentem vero Joannis Chrysostomi præ ceteris manifestant, quæ scribit Hom. 83. in Matth. pag. 699. affirmans novum testamentum eodem modo Dominicum possidere sanguinem, ὡς περ ἡ παλαιὰ πρόβατα καὶ μόσχους εἶχεν, quemadmodum vetus pecudes, & vitulos habebat, de Eucharistia utique verba faciens: eademque Hom. pag. 703. ἐπεὶ ὁ λόγος φησὶ, τὸ ποτὶ ἐς τὸ σῶμα μου, καὶ παιδάμεθα ἐκ τῆς ζωῆς, καὶ νοητοῖς αὐτὸ βλέπομεν ὁφθαλμοῖς. Quoniam igitur Verbum dixit, *Hoc est corpus meum*; nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Docet subinde invendum non esse iis, qui formam, speciem, ac vestimenta Domini videre; quia licet sub rebus sensibilibus, idest, sub elementorum imagine, revera tamen ipsum videmus, tangimus, & comedimus: quæ inepte forent dicta, si in Eucharistia nudus adesset typus, inanisque figura. Præterea Hom. 24. in Epist. 1. ad Corinth. p. 322. ait: ὅτι τὸ ποτὶ ἐν τῷ ποτηρίῳ ἐν, ἐκεῖνο ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦ πλῆθους ῥέουσαν καὶ ἐκεῖνο μετέχμεν. Id enim, quod est in calice, est illud idem, quod e latere fluxit, & illius sumus participes. Paulo post Christi caritatem inde commendat, quod amatores reliqui suam in vestibus, ceterisque donariis ostendant magnificentiam, ut fecit autem Christus, in sanguine nullus unquam: quod adverte dici a Chrysostomo de calice benedictionis. S. Hieronymus in caput 1. ad Titum p. 1. Tom. 4. pag. 418. ita de Eucharistia loquitur: *Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter umbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur*: in Epistola 44. p. altera ejusdem Volum. pag. 547. hoc pariter discrimen statuit inter sacrificium Melchisedech, & Christianum Mysterium, quod illud oblatum fuerit in typo, istud vero in Salvatoris sanguine, & corpore. Sed de Hieronymo plura in Confessione Hieronymiana Schultingus.

Augustinus, ut ad hunc tandem deveniamus, lib. 1x. Confessionum cap. 13. num. 36. scribit beatissimam matrem Monicam ei mandasse, ut sui memoria fieret ad altare, quod sciret in eo dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, qui erat contrarium nobis. Enarratione 1. in psalmum 33. num. 10. demonstrat quod in lxx. legitur 1. Regum 21. Et ferebatur manibus suis, in Davide secundum litteram non

esse adimpletum, immo nec in alio nudo homine: Quis enim, inquit, portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Implerum deinde hoc ait in Christo, Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, *Hoc est corpus meum*. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Insaniam autem necessum est, qui putat hæc de figura, & imagine posse explicari: quisque enim propriis manibus suam imaginem ferre potest, neque de hac ullus dixerit, *Quis portatur manibus suis?* manibus suis nemo portatur. Lib. 2. contra lit. Petil. cap. 37. num. 87. scribit Pascha Judaicum passionis Domini fuisse typum, sed aliud esse quod illi de ore celebrabant, aliud autem quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus. De peccat. meritis & remis. lib. 2. cap. 26. num. 42. affirmat enlogias catechumenis distributas esse cibis aliis sanctiores, & sui generis sacramentum; quamvis non sit corpus Christi, Eucharistia scilicet, qua non vescitur catechumenus. Vide in hunc locum Hieronymum Torrentem lib. 3. Confess. Augustin. cap. 6. §. 1. Tractatu 62. in Joannem num. 3. docet, Judam accepisse corpus Christi cum aliis Apostolis, priusquam ei porrexerit Dominus buccellam intinctam, Sacramentum a comuni pane, tamen in cœna fracto, & typico, aperte discernens. Et denique, ne sim infirmus, lib. xii. contra Faustum cap. 10. hæc scribit: *Habet magnam vocem Christi sanguis in terra, cum eo accepto ab omnibus gentibus responderetur. Amen. Hæc est clara vox sanguinis, quam sanguis ipse exprimit ex ore fidelium eodem sanguine redemptorum*. Hos interim e fontibus hausisse latet, quippe veterum sententiam loculentissime ostendunt, & mox quosdam alios commemorabo. Qui tamen optat copiam testimoniorum uberiores, perlegat Cardinalem Perronium de Euch. Jodocum lib. vi. Thes. art. 1. Crespetium Summa Eccles. pag. 356. Bellarminum de Euch. lib. 2. Opus de Perpetuitate fidei, & ex Theologis ætati nostræ proximioribus Carolum Witassium Tract. Theolog. tom. iv.

MOMENTUM IV.

Ex confutatione veterum Hæreticorum.

Horum, aliorumque Patrum scripta perlegens animadverti in refutandis hæresibus, quas damnant quoque Novantes, urgere argumenta, fidei receptæ, exploratissimæque dogmatis hujus superinnixa. Nam Irenæus lib. iv. cap. 17. pag. 249. probat abrogandam fuisse legem veterem, & eliminanda holocaustomata, ut umbris veritas ipsa succederet, & ubique terrarum offerretur prænuntiatum a Malachia sacrificium, in quo

quo Dominus creaturam panis fecit corpus suum, & vinum item sanguinem suum confessus est. Sequenti cap. xviii. pag. 251. demonstrat corporum resurrectionem, futuramque carnis incorruptionem, ex quo sicut panis per invocationem Dei jam non est panis, sed Eucharistia, sic corpora nostra Eucharistiam percipientia spem resurrectionis habeant: quod argumentum repetens lib. v. cap. 2. pag. 294. Sicut, inquit, granum tritici, & vinum percipientia verbum Dei Eucharistia fiunt, quod est corpus & sanguis Christi; sic & nostra corpora ex ea nutrita, & interram resoluta resurgent in suo tempore. Eodem pacto Marcionitas & Valentinianos asserentes mundum hunc adspectabilem non fuisse conditum a Deo veteris Testamenti auctore, Irenaeus lib. iv. pag. 270. cap. 33. sic refellit: Quomodo autem iuste Dominus, si alterius Patris existit, hujus conditionis, quae est secundum nos, accipiens panem suum corpus esse confitebatur, & temperamentum calicis suum sanguinem confirmavit? Eodem, aliosque haereticos negantes Verbum assumpsisse veram carnem e Maria Virgine procreatam, ita urget lib. v. cap. 2. pag. 293. Si autem non solvetur haec, videlicet nec Dominus sanguine suo redemit nos; neque calix Eucharistiae communicatio sanguinis ejus est, neque panis, quem frangimus, communicatio corporis ejus. Quae omnia futilia nimium essent, & inepta, si in Eucharistia adesset sola Dominici corporis figura. II. Tertullianus pariter lib. iv. contra Marcionem cap. 40. eodem argumenti genere usus est scribens: Consistit probatio corporis de testimonio carnis, probatio carnis de testimonio sanguinis, ibique verum, non phantasticum Christi corpus ostendit ex verbis consecrationis, Hoc est corpus meum, & verum pariter sanguinem ex consecratione calicis. Etsi autem ibi appellat panem figuram corporis; non loquitur de figura quae veritatem excludat, alioqui firmasset potius dogma Marcionis, quam confutasset; siquidem is reposuisset corpus dicit, quod corporis solam refert imaginem. III. S. Epiphanius in Anchorato num. 57. pag. 70. demonstrat revera hominem conditum esse ad imaginem Dei, quamvis homo comprehendi possit, ac tactu percipi, Deus vero omni spiritu sit praestantior, omnique luce superior, quemadmodum panis post consecrationem vere ac proprie est Christi corpus, tametsi rotandum sit, sensus expers, & membrorum careat lineamentis, & notis: quod adeo, inquit, certum est, ut nemo sit, qui ei sermoni, Hoc est corpus meum, fidem non adhibeat: nam qui verum illum esse non credit, a gratia & salute prorsus excidit, ο γὰρ μὴ πιστεύων εἶναι αὐτὸν ἀληθινόν, ὡς εἶπεν, ἐκπίπτει τῆς χάριτος, καὶ τῆς σωτηρίας. His autem verbis in editione Petaviana haec notula apponitur, Insignis locus, quo Domi-

nici corporis in Eucharistia praesentia comprobatur. IV. S. Hilarius lib. viii. de Trinit. num. 12. pag. 954. probat divinum verbum naturaliter esse in Patre petita ex Incarnationis mysterio, & ex Eucharistiae sacramento comparatione, scribens, Si enim vere Verbum caro factum est, & vere nos Verbum carnem cibo Dominico sumimus; quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostrae jam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suae ad naturam aeternitatis sub sacramento nobis communicandae carnis admiscuit? Ita enim omnes unum sumus, quia & in Christo Pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergo naturaliter Patrem in Christo negabit, neget prius non naturaliter vel se in Christo, vel Christum sibi inesse, quia in Christo Pater, & Christum in nobis, unum in his esse nos faciunt. Si vere igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & vere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque vere sub mysterio carnem corporis sui sumimus; & per hoc unum erimus, quia Pater in illo est, & ille in nobis: quomodo voluntatis unitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietates, perfectae sacramentum sit unitatis? Vide quae & nos adnotavimus Tom. i. pag. 197. solventes objectiones Arianorum. V. Cyrillus demum Alexandrinus lib. xv. contra Nestorium cap. 4. & 5. demonstrat in Christo unitatem personae, ex quo in Eucharistia non communem carnem accipiamus, neque carnem cujusdam hominis sanctificati, divinamque inhabitationem sortiti, sed carnem vere vivificam, & ipsius Verbi propriam. Cum enim, inquit tom. vi. pag. 109. ab illa cum corpore mystica, veraque unione vivificum Dei Verbum segregaris, & omnino disjunxeris, quomodo ipsum corpus adhuc vivificum ostendes? Dictum supra eodem titulo pugnasse Synodum Ephesinam; eademque ratione confutaverat Paulus Samosatenum Dionysius Episcopus Alexandrinus. Legi potest Scholion Lupi ad xi. Nestorii Capitulum, tom. i. pag. 352. Frequentissime igitur in confutandis haeresibus Patres ex communi, certissimoque praesentiae realis dogmate argumenta, probationesque sumpserunt.

M O M E N T U M V.

*Ab exemplis, quibus Veteres fidem huius
Mysterio conciliarunt.*

Talia Majores nostri de Eucharistia praedicantes, ne res admiranda & arcana in audientium animis gigneret haesitationem, revocabant in ipsorum memoriam patrata a Deo mirabilia. Justinus non semel laudata ad Antoninum Apologia pag. 98. eo pacto docet mutari panem in Chri-

Christi corpus, quemadmodum, *διὰ λόγου θεοῦ παρκοινοῦντος*. *Ἰησοῦς Χριστός ὁ σωτὴρ ἡμῶν*, per verbum Dei caro factus est Jesus Christus Salvator noster, eandemque comparisonem affert præcitata Orat. Catechetica Gregorius Nyssenus pag. 337. & Hilarius, cujus verba recitata sunt nuper. S. Irenæus lib. iv. cap. 18. pag. 251. eâ ratione Eucharistiæ fidem adstruit, quoniam conficitur per Filium Fabricatoris mundi, idest, per Verbum, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes, & terra dat quidem primum fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Equiparat etiam eo loci, ut adnotatum supra, Eucharistiam resurrectioni, unum ex alio comprobans; & lib. v. cap. 2. pag. 294. ait elementa percipientia Dei verbum fieri Eucharistiam, quod est corpus, & sanguis Christi, quemadmodum lignum vitis dispositum in terram suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum, multiplex surgit per spiritum Dei, qui continet omnia. Cyrillus Jerosolymitanus Orat. mystag. iv. pag. 528. urget exemplum conversionis aquæ in vinum, dicens: τὸ ὕδωρ ποτε εἰς οἶνον μεταβέβηκεν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, οἵκῳ Ἰσάκ. καὶ ἐκ ἀξιοπιστοῦς ἐστὶν εἶναι μεταβαλὼν εἰς αἶμα: Aquam aliquando mutavit in vinum in Cana Galilæe sola voluntate; & non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutarit? Ambrosius de Mysteriis cap. ix. num. 10. probat consecrationis & benedictionis majorem esse vim, quam naturæ, eo quod benedictione ipsa quoque natura mutetur, allatis exemplis virgæ Moysis in colubrum versæ, aliorumque signorum in Ægypto patratorum, Jordanis contra naturam revertentis ad sui fontis exordium, aquæ de petra fluentis, suamque contactu ligni deponentis amaritudinem: aliisque id genus recensitis num. 51. prosequitur: Si tantum valuit sermo Eliæ, ut ignem de celo deponeret: non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti; Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt: sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt in id mutare, quod non erant? non enim minus est, novas rebus dare, quam mutare naturas. Sequenti autem num. 52. confirmat hujus mysterii veritatem Incarnationis exemplo, atque in hæc verba prorumpit: Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus partus ex Virgine? Vera utique caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est: vere ergo carnis illius sacramentum est. Utitur quoque exemplo sermonis Christi quod creata sunt omnia, lib. iv. de Sacramentis cap. 4. num. 15. pag. 368. novæ editionis Parisiensis. Insistit iisdem vestigiis, profertque ad fidem hanc adstruendam exemplum creatoris rerum universa-

rum, divinique Verbi Incarnationis, S. Joannes Damascenus lib. iv. de Fide cap. 14. cujus testimonium exscripsimus lib. xxx. cap. 11. His permoti cum S. Thoma q. 88. art. 4. omnes & schola Theologi tribuunt verbis consecrationis vim effectricem, eamque nos citato cap. undecimo propugnâvimus. Nunc vero ab hæreticis petimus, cui bono Patres tam præclara exempla prodixerint, si in Eucharistia panis, & vinum in sua persistant substantia, nullam subeant mutationem, neque ipsa re, sed figura duntaxat, sint Domini nostri corpus, & sanguis?

M O M E N T U M V I.

Ex miraculis in veritatis confirmationem patet.

Sed quæ Patres doctrinis, exemplisque tradiderunt, non semel Deus omnipotens confirmavit mirabili rerum eventu. Non omnia referendi est animus, quæ mandarunt litteris Guilmundus, Viguerius, Clithovæus, Genebrardus, alique apud Joannem Baptistam Scortiam de Sacrificio Missæ lib. iv. c. 14. Nec repetam quæ de Tarficio Christi Sacramenta portante extra viam Appiam scripsi hoc ipso volumine. Optatus ergo, ut referantur perpauca, libro 2. de schism. Donatist. num. 19. narrat canes rabie accensos dente vindice laniasse dominos suos, qui Eucharistiam projecerunt, quasi latrones, sancti corporis reos. Amphilochius in vita S. Basilii scribit, Hebræum mysteria nostra irridentem, cum adesset ipsi Basilio facienti rem sacram, vidisse illius manibus infantem partiri, cumque accederet ad altare communicationem percepturus, hostiam in veram carnem fuisse conversam; quod Theodorus Prodromus in Tetrasticho in laudem Basilii ita complexus est carmine:

*Intuitus panem, & nigrum in cratere lyæum
Riserat Hebræus sacra mystica Christicola-
rum:*

*Hoc ubi Basilius persenserat, utraque edenda
Porrigit, illa statim cruor, & caro versa re-
sultant.*

Idem contigit, narraute Joanne Diacono, dum Matrona quædam Gregorio Magno sacram distribvente synaxim, ac dicente, Corpus Domini nostri Iesu Christi conservet animam tuam, irridens reposuit, Panem hunc manibus egomet meis pinxi. Vide Joan. Diaconum in Vita Gregorii libro 2. num. 41. necnon Paulum Diaconum num. 23. initio tomi iv. novæ Gregorianorum Operum editionis. Chrysostomi tempore, dum mulier Macedoniano imbuta errore simulate accederet ad communionem Dominici corporis, isto clam

clam ancillæ porrecto, communem panem accipiens & ori admovent, sensit hunc versum in durissimum lapidem, qui diu inter donaria Templi Constantinopolitani ad fidem miraculi fuit asservatus, ut Nicephorus lib. xiii. H. E. cap. 7. & Sozomenus lib. viii. cap. 5. litteris consignarunt. Exorta insuper Berengarii hæresi, sacram hostiam a malefica muliere palliolo involutam, fuisse dimidia ex parte in carnem divinitus conversam, retenta ex alia parte specie panis, scripsit in Epistola ad Deiderium Abbatem Cassinensem S. Petrus Damiani: qui eadem Epistola refert quoque præsentem se fuisse, dum Episcopus Amaiphitanus interposito iurejurando narravit Stephano Romano Pontifici, *quia cum aliquando ad mensam Domini sanctificaturus accederet, sed super sacramento Domini corporis incredulus hæsitaret, in ipsa contractione salutaris hostiæ rubra prius ac perfecta caro inter ejus manus apparuit, ita ut digitos illius cruentaret, sicque sacerdoti scrupulum dubietatis auferret.* Sed vide Ecclesiasticorum Annalium Scriptorem eximium ad an. MLIX. num. 21. & seq. Hujus autem generis miracula evenerunt complura: inter quæ illud, quod sacerdoti celebranti accidisse anno 1264. Vulsinii, tradunt in Urbano IV. Panvinus, Sigonius lib. xix. de Regno Italiæ, Raynaldus tom. xiv. ad eundem annum num. 26. alique Historici, scribentes, profluxisse e sacro calice sanguinem, quo pertinctum Corporale etiamnum religiose custoditur in Cathedrali Ecclesia Urbis veteris. Atque occasione hujus miraculi fertur institutum festum Corporis Christi: de qua re dicam infra. Idem, quod apud Vulsinios, accidisse Doracæ in regno Aragonensi anno 1239. testantur Ludovicus Granatensis p. 2. Introduct. Symboli, Henriquez lib. ix. cap. 38. omnesque rerum Hispanicarum Scriptores. Sed quid, in his enarrandis infumo tempus? Vel sola Familiæ nostræ domestica historia continet hujusmodi exemplorum innumera. Jesum enim in sacra Hostia perspicue contemplati sunt Nicolaus Tolentinas, Joannes a sancto Facundo, alique viri sanctitate conspicui: vinum in aquam, ut huic mysterio adstrueret fidem, vertit Joannes Bonus; atque Hostiam in carnem ac sanguinem mirabiliter conversam religiose servant fratres nostri in Piceni oppido Offidano, & aliam consimilem Lovanientes, cujus pars altera custoditur in cœnobio Colonia Agrippinæ. De hac orationem habuit Christianus Lupus, inter Opuscula posthuma pag. 97.

MOMENTUM VII.

Petitur ex ipsis Catholicæ Fidei Adversariis.

Gentes quoque, tametsi eis sacramenta nostra, & Eucharistiam maxime occultare studuerint Ecclesiæ Patres, aliquid de illa e simpliciorum colloquiis excipientes, causati sunt celebrari a nobis Atreas, Thyestesque epulas, in quibus scilicet trucidati infantis vescamur carnibus, ad eum modum, quo Atreas Thyesti fratri filios epulandos apposuit, ut Servius scribit in priorem librum Æneidum, ac norunt omnes haud ignari veterum fabularum. Hujus rei causa Christianæ Religionis Apologistæ vindicant ab infanticidii crimine nostratum cœnas, quas ut sceleris infames suggillari conqueritur adversus Gentes Tertullianus. Ac Justinum, ut hujus calumniæ depelleret atrocitatem, manifestius, quam disciplina postularet arcani, de Eucharistia pertractasse diximus præcedenti Volum. pag. 187. Raptos ad supplicium plures martyres, atque hos inter gloriosissimum Attulum, ob ementitum Thyestæ cœnæ flagitium, narrat lib. v. Hist. Eccl. cap. i. Eusebius. Jam vero tam probrosa accusatio non videtur aliunde arripuisse occasionem, nisi ex aliquo sparso rumore, quod in convivio Eucharistico veram Filii hominis carnem initiatis Antistites dispertirent. Quamobrem imperator Numerianus, ut suismet oculis de rei veritate sumeret experimentum, ingressus Antiochenam Basilicam adesse voluit, dum sacrum peragentes Eucharistiam conficerent, ac distribuerent. Falsa itaque Ethnicorum calumnia veritati mysterii, ipsos latenti, fuit superstructa. II. Non alia ratione ducti Christiani nominis hostes existimarunt a nobis coli tanquam numina Bacchum & Cererem, quoniam causam ignorarunt nostræ erga Eucharistiam venerationis. Si enim ad illorum aures hoc unum pervenisset, uti nos in sacrificio pane, & vino, nec intellexissent ulterius Eucharistiam a nobis adorari, atque in ea præsentiam Numinis coli; nequaquam habuissent nos tanquam idololatrias, Cererisque cultores. Nam & Sacramentarii dogma catholicum execrantes traducunt nos quasi adoratores Dei cujusdam *Panicei*. III. Manichæi etiam, qui adeo delirabant, ut crederent Christum esse in spicis, & sarmentis ligatum, apponi in escis omnibus, & refici homines quædam Dei defectione, arbitrabantur parem nobis esse religionem circa panem & calicem: hoc autem deliramentum refellitur ab Augustino libro xx contra Faustum cap. 13. non quod in Eucharistico pane Christus non sit; sed quia certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur, neque

que est alimentum refectionis, sed sacramentum religionis. Certe Faustus, aut Manichæorum alius ausus non fuisset dogmati suo comparare panem & calicem nostrum, & parem dicere religionem, pejus iis desipiens, qui existimarunt nos Cere-rem ac Liberum colere; nisi nosset credi a nobis in pane, & calice realem Christi præsentiam. At hæretici alii studuerunt hanc suis deceptionibus accommodare. Diximus Marcum præstigia- torem eandem præsentiam inducendi vim tri- buisse magicis incantationibus; Nestorium vero in ea opinatum unionem moralem excogitatum in Christo. Eurychiani Dominicum corpus in Eucharistia profitebantur, sed quod in divinita- tem transisset, ad eum modum, quo impie de Incarnatione dogmatizabant: unde ab Anastasio Sinaita in ὁδηγῷ cap. 13. revincitur Timotheus Eurychianus, ex quo teneri, frangi, dividi, & in partes distribui, & effundi, & exhaereri, & transmutari, & dentibus conteri a divinitate pro- fus abhorret, ἀπόπειρον δὲ θείας φύσεως τὸ κρε- τίσθαι, καὶ κλάσθαι, καὶ μερίζεσθαι, καὶ δρῦεσ- θαι, καὶ ἐκχέσθαι, καὶ κρηνοῦσθαι, καὶ μεταβαλεσ- θαι, καὶ ὑπὸ ὀδόντων κατατεμνεσθαι. Vide editio- nem Gretserianam Ingolstadii pag. 233. De Aria- nis dictum supra mom. 5. Valdenses dum affir- marunt corpus Christi ab indigno Sacerdote non confici, circa ministri conditionem, non circa sacramenti substantiam deprehenduntur errasse. Joannes Hus in Apologia a se conscripta anno MCCCCXI. amovit a se omnem hæresin, quam profligamus, suspicionem. Protestantium capita Lutherum, & Calvinum non ausos veritatem penitus oppugnare, ostendimus in hujus capitis prænotationibus. V. Græci Schismatici (nam Orthodoxos nobiscum consentire manifestissimum est) adesse Christi corpus in Eucharistia unani- mi ore fatentur. De Gabrielis Philadelphien- sis Metropolitæ libro, inscripto, *Fides Ecclesiæ Orien- talis*, plura post Perronium Novetum, Simonium, Arnaldum: nos exscribemus tantum sequentia pag. 9. edit. Parisiens. πᾶς μετασώμεν ἄρτον καὶ οἶνον ἐς ἓν ἅγιον καὶ τέλει, καὶ σὰρξ Χριστοῦ. διὰ τὸ προσκυνοῦνται μόνον, ἀλλὰ καὶ λατρεύεται. *Omnis transubstantiatus panis cum vino, sanctius ac perfectus est, & CARO Christi; quare non colitur tantum, verum etiam adoratur latrice cultu.* VI. Gajanita, (genus quoddam hæreticorum, qui ab initio unionis unam in Christo proprie- tatem adstruebant, divinam atque impassibilem) in disceptatione habita Alexandriæ cum Ortho- doxo, pag. 349. Operum Anastasii Sinaitæ, ita a Catholico interrogatur: *Dic mihi, obsecro, si ut divinitas, ita & corpus Christi, & ab ipso unionis exordio immortalitatem habet, num com- munitio sacratissimi corporis & sanguinis Christi, quam offers & participas, vere est verum corpus, & sanguis Christi filii Dei, vel nudus panis, qua-*

lis ostiatim venditur; vel vicem duntaxat, & fi- guram gerit corporis Christi, ut sacrificium hirci, quod Judæi offerunt? Cui interrogationi Gajanita respondet: μή γένοιτο, ἡμᾶς εἰπεῖν ἀντίτυπον τῷ σώματι & Χρυσὴν τὴν ἀγίαν οἰνωρίαν, ἢ ψιλὸν ἄρ- τιν ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ αἷμα ἀληθῶς χρυσὴ τῇ οὐσίᾳ τῇ δὲ ὕ μετελαμβάνομεν, τῇ σαρκωδεῖται, καὶ γεννηθεῖν ἐκ τῆς ἀγίας θεοτόκου, καὶ ἀει- παρδεύει Μαρίας. Absit, ut dicamus sacram com- munionem esse tantum figuram corporis Christi, aut nudum panem, sed ipsum corpus, & sangui- nem Christi Dei incarnati, & nati ex sancta Dei- para, semper Virgine Maria, vera accipimus. Egregium sane monumentum, quo constat quid senserint de Eucharistia sexto sæculo, quo flo-ruit Sinaita, Orthodoxi, quid hæretici, non Gajanitarum sectæ tantum, sed & Severiani, Ja- cobitæ, alique idem cum Gajanitis sentientes, ut legitur eo loci. VII. Demum quænam sit Orien- talis Ecclesiæ sententia, perspicue liquet ex Censura, quam ad Germanos conscripsit Hiere- mias Patriarcha Constantinopolitanus; in qua cap. x. legitur: Δοξάζει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ὅτι μετὰ τὸν ἁγιασμόν, ὁ μὲν ἄρτος μεταβάλλεται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα τῷ Χρυσῇ, ὁ δὲ οἶνος εἰς αὐτὸ τὸ αἷμα. διὰ πνεύματος ἁγίου: *Judicium est Catho- licæ Ecclesiæ, panem quidem post consecrationem mutari in ipsum Christi corpus, vinum autem in ipsum sanguinem, virtute Spiritus sancti: ac sub- inde declarans quid Christus Apostolis porrexe- rit, dum ait, Hoc est corpus meum, subjungit: & τὸτο εἰπὼν, ἐς ἓν ἄζυμον, ἢ τύπον τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου, καὶ τὸ αἷμα μου. Non di- xit, hoc est panis azymus, aut figura corporis, sed Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus; quæ ver- ba Græce, & Latine producta sunt, quoniam Claudius Carentonensis minister doctissimum Car- dinalem Perronium audacter criminis infimula- vit, quasi Hieremiæ textus torserit, & mu- tilaverit. Eadem cum Hieremia scribit Ni- colaus Cabasila in Expositione Liturgiæ c. 27. & sequentibus. Verum hæc pro confirmatione catholici dogmatis abunde sufficiunt; quam- quam momenta alia suppeditabunt Regulæ ca- pite proximo subjiciendæ.*

CAPUT IX.

Solvuntur præcipua hæreticorum argumenta, & traduntur decem regulæ, quibus dubitatio omnis eliditur, & veritas confirmatur.

PRæcipua vero argumenta hæreticorum ista sunt. Nil ex sacris litteris produci potest ad Eucharistiam spectans, quod tropice non sit acci- piendum, siue regulæ metaphoricæ locutionis at- tendantur, siue sigillatim revocentur ad truti- nam

nam quæ leguntur cap. vi. Joannis, siue penſentur verba Domini Jeſu Eucharistiã inſtituentis. Quantum ad primum attinet: sacramentis ſingulis ineſt hæc ratio, ut in iis ſigno rei ſignatæ tribuatur *nomen*; ideoque unica regula *sacramentalis locutionis* litẽr dirimit, demonſtratque in oratione cœnæ tropum eſſe retinendum, ut inquit in ultima admonitione Weſpal. Calvinus. & lib. 2. de Re Sacramen. Theodorus Beza. Hac ratione Gen. xvii. 10. circumciſio dicitur, *pactum*, & *ſœdus*, & Paſchalis agnus Exodi xii. 11. appellatur *Phaſe*, attributis ſenſibili ſigno ipſarum rerum vocabulis. Deinde S. Auguſtinus lib. 3. de Doctrina Chriſt. cap. 16. num. 24. docet in Scriptura figuratam eſſe locutionem, ſi præceptiva eſt, & *ſlagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem, aut beneficentiam vetare*: ex qua regula inſert S. Pater figuratam eſſe locutionem illam; *Niſi manducaveritis carnem filii hominis*, propterea quod *facinus, vel ſlagitium videtur jubere*: quo teſtimonio nimium geſtiens Phereponus Append. Auguſtinianæ pag. 526. ſcribit hoc loco Auguſtinum non male verba Domini interpretatum, & ex hac regula, licet non accurata colligi non poſſe homines Dominici corporis fieri participes: atque ante Phereponum id obſervatum a Zuvinglio, Petro Martyre, ceteriſque Sacramentariis, apud virum doctiſſimum Claudium de Sainctes Repetit. 3. cap. 1. p. 60. Tertio inſolitum non eſt, dum Scriptura de Chriſto loquitur, metaphoris orationem contexere, conſtat enim illum appellari *oſtium vitæ, paſtorem, petram, leonem, agnum*, Joan. x. 7. xv. 5. xi. 14. i. 29. &c.

Ex his descendentes ad caput Joannis ſextum, non uno in loco invenimus ibidem *tropicam* locutionem. Primum hortatus jam Chriſtus fuerat Apoſtolos ad fidem, & hanc appellaverat verſ. 27. *cibum, qui permanet in vitam æternam*, & conſequenter *Panis vitæ*, de quo prolixè agit a verſu 28. ad 60. qui tribuit *vitam æternam*, eſt fides. Ait præterea de hoc pane v. 52. non futurum morti obnoxium, qui *ex ipſo manducaverit*; cum bene multi ſacramentum Eucharistiæ ſuſcipiant, qui tamen ſpiritualiter pereunt: cum e contra promittatur paulo ſupra credenti æterna vita, verſ. 48. *Qui credit in me habet vitam æternam*. Inſuper murmurantibus Capharnaitis, declaravit Dominus non litterali ſenſu, ſed ſpirituali accipienda eſſe quæ dixerat: *Verba* (ait verſu 64.) *quæ locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt*. Immo commendat eo loci ſpiritalem manducationem, comeſtionem vero carnis, quam excogitaverant auditorum quidam, damnat tamquam prorsus inutilem, ſubjiciens: *ſpiritus eſt qui vivificat, caro non prodeſt quicquam*. Ulterius Patres caput illud ſextum myſtico ſenſu ex-

poſuere, Origenes hom. 7. in Lẽvit. Clement. Alex. lib. 1. Pædag. Baſilius ep. 141. Hieronymus in Pl. 147. Auguſtinus lib. xii. de Doctrina Chriſt. cap. 16. in Pl. 98. Tract. 26. in Joannem, &c. Cum denique Wicleſus, & Joannes Hus capite 6. Joannis abuterentur ad probandam neceſſitatem communionis *ſub utraque ſpecie*, urgentes verſum 59. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, &c.* negarunt Theologi præſtantiſſimi agi eo in capite de Eucharistiã: ita nimirum affirmavere Petrus Cardinalis de Alliaco, Joannes de Raguſio, Gabriel Biel, Heſſelius, Tapperus, & alii, prout fatentur Tournely pag. 17. Carolus Vitaſſe pag. 251. & Auctor Op. de Re Sacram. pag. 406.

Multa ſunt pariter, quæ in verbis inſtitutionis *tropicam* locutionem demonſtrant. Ac primo eam innuit contextus ipſe verborum. In hæc enim enunciatione, *Hoc eſt corpus meum*, pronomen demonſtrativum reſertur ad *panem*, & ſenſus eſt, *Hic panis eſt corpus meum*, ideoque remanet in Eucharistiã ſubſtantia panis, ipſaque eſt, quæ corpus nuncupatur. Neque enim idem pronomen reſertur ad *corpus*; foret quippe cacœthes quædam orationis, & propoſitio, ut Scholæ loquuntur, *identica*, veluti ſi diceres, *Corpus eſt corpus*. Iſtud quoque vocabulum, *Corpus*, apponitur *metaphorice*: nam dicitur i. ad Corinth. xi. 24. τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλωμενον, *Quod pro vobis frangitur*. At *frangi* non vero Chriſti corpori, ſed pani tantum competit: unde Apoſtolus ait præced. cap. x. v. 16. *Panis, quem frangimus*. Verbum quoque eſt non raro idem valet, ac ſignificat, ut liquet in his locutionibus, Gen. xli. 26. *Septem boves, ſeptem anni ſunt*, Dan. 11. 38. *Tu es caput aureum*, Matth. xiii. 37. *Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis. Ager autem eſt mundus. Bonum vero ſemen, hi ſunt filii regni. Zizania autem filii ſunt nequam*. Mitto exempla id genus innumera. Enimvero unum valde affine eſt, quod ſupra attulimus, & legitur Exodi xii. 11. ubi de agno dicitur, *Eſt enim Phaſe, ideſt, tranſitus Domini*, & ubi eſt valet proculdubio idem, ac ſignificat. Atque hoc exemplum divinitus inſinuatum eſt Zuvinglio, poſtquam biduo apud Tigurinos de Eucharistiã diſputaverat, prout ipſemet reſert in libro quem inſcripſit, *De ſubſidio Eucharistiæ*. Præter hanc verborum vim & proprietatem, confirmare videntur Sacramentariorum hæreſim rei circumſtantia. Chriſtus enim priuſquam ea verba, *Hoc eſt corpus meum*, pronuntiaret, accepit panem, benedixit, ac fregit, & poſt eadem verba mandavit, ut idem diſcipuli facerent in ſui commemorationem: quemadmodum ergo quod Chriſtus accepit, & fregit panis erat; ita panis eſt, quem frangunt ſacerdotes, & laiciſ communicant. Quod etiam Eucharistiã confi-

ciatur *in Christi memoriam*, illius commonstrat absentiam: siquidem non rerum presentium, sed præteritarum dicitur fieri commemoratio. Fractio insuper panis, ac distributio, nec non utriusque speciei separatio, cum, corporis Christi immolationem, effusionem sanguinis, huiusque applicationum indigent, satis *tropicam* locutionem demonstrant: nam quando aliqua enuntiatio istiusmodi actionibus coniungitur, non propria & litteralis est, sed symbolica. Ita, inquiunt Sociniani, Ezechiel detonsis capillis, & dispergens tertiam horum partem, ac dicens cap. v. 5. *Ista est Jerusalem*, ea capillorum dispersione monstravit urbem Ierosolimam dispersum iri, non autem, quod insanientis foret excogitare, conversam Jerusalem in capillos. Hæc præterea *tropica* locutio magis apparet in verbis, quibus calicem consecramus. Illa Apostolus citato cap. xi. vers. 25. ad hunc refert modum, *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*. Neminem porro negaturum fore arbitramur, quin *calix*, sive vas vino plenum, dicatur *testamentum* translatitio sermone. Quod si *calicem* accipiamus pro vino; & hæc est metaphora, qua continens ponitur pro re contenta. Ipse Christi sanguis nequit appellari *testamentum*, nisi per synecdochen, ac parte pro toto usurpata: nam sanguis non est quicquid testamentum novum complectitur, sed testamenti arrhabo, sigillum, ac munimentum. Vide Epistolam ad Hebræos cap. 10. 20. Postremo etiam consecratione peracta vinum dicitur *genimen vitis*, Matth. xxvi. 29. & consequenter in sua permanet qualitate, ac substantia.

Uberrimis hisce argumentis accedunt alia, pariter ex sacris Scripturis deprompta, quæ nos compellunt ad figurate accipienda quorquor leguntur de corpore Christi in sacris symbolis permanente. Ac primo Jesus ut compesceret loquacitatem Judæ detrahentis mulieri, quæ ad pedes Domini libram unguenti nardi pistici effudit, ac submurmurantis, *Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis?* respondit Joannis xii. 7. *Sinite illam, ut in diem sepulture mee servet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habetis*: quibus verbis ostendit se apud homines non diu moram esse facturum. Resurgens deinde a mortuis, ut omnem a discipulis amoveret dubitationem, ait Lucæ xxiv. 39. *Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum: palpare, & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere*. His autem verbis probatur veritas carnis, ex quo possit palpari, & videri; ideoque non est caro quicquid videri, & palpari non potest. Adscendens posthac ad cælos alium *Paraclitum* misit, ut sponderat Joan. xvi. 7. solatium præbens discipulis disces-

su sui contristatis. Sedere Christum in cælis ad Patris dexteram, neque inde unquam descensurum ad extremam usque diem, nullus abigit; nam de illo agebat Petrus Act. i. 11. 21. *Quem oportet quidem suscipere usque in tempora restitutionis omnium*. Id vero, si ad nos quotidie in Eucharistia descendat, penitus erit falsum. Fracta etiam Apostolus ad Coloss. iii. 1 nos ad cælestia hac exhortatione inflammasset, *Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens*; si apud nos Jesus latitaret sub Eucharisticis speciebus. Quid plura? Testatur idem Apostolus 1. ad Corinth. x. 3. & 4. nobiscum antiquos Patres fide, quæ una semper extitit, potitos hoc munere, quod nos Eucharistiam appellamus: ut ergo illi, ita nos *in figura* nutrimur corpore, & sanguine Redemptoris: Omnes, inquit Apostolus, *eadem escam spirituales manducaverunt, & omnes eundem potum spirituales biberunt*. His itaque Scripturæ locis adversum nos belligerant Sacramentarii.

Majorem hæc testimonia vim habent, si adjiciantur sententiæ Patrum. Horum qui floruerunt temporibus Apostolicis ac proxime subsequuti sunt, nihil expresse & perspicue tradiderunt de corpore Christi *sub speciebus sacramentalibus* existente. Nam si id ore, vel scripto prodidissent, Gentiles Philosophi ea ratione oppugnassent, qua exagitarunt Trinitatem, Incarnationem, & cetera Christianæ religionis mysteria. Aliquis saltem martyrum tentatus crudelissimis, atrocissimisque suppliciis, reddidisset sacrificii, conviviique sacri rationem aliquam. Sed quæ silentio veterum subnixæ sunt, omitamus. Complures Patres, non corpus Christi, sed *figuram* corporis Christi appellaverunt Eucharistiam. Ac principio Græci, ut ex illorum constat Liturgiis, de quibus præcedenti capite, divina munera, etiam post consecrationem vocant *antitypa*, quo sane vocabulo commonstratur aliquid rebus oppositum, seu *typicum*, aut symbolicum. Etiam Cyrillus Ierosolymitanus, cujus auctoritate plurimum Sacramentarii exagitantur, catechesi iv. Mystag. Eucharistiam appellat *panem*, & *antitypum*, adeo, ut valide Albertinus & Claudius adversus Cyrilli auctoritatem clypeo ipsius Cyrilli se protegant. Ex Latinis perspicue *figuram* agnoscunt in Eucharistia Tertullianus, Ambrosius, & Augustinus. Tertullianus quippe lib. 1. contra Marcionem cap. 14. Eucharistiam appellat *panem*, quo Christus ipsum corpus suum representat; & lib. iv. cap. 40. ait, *Acceptum panem & distributum discipulis corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei*. Ambrosius lib. 1v. de Sacram. cap. 4. num. 20. illum, qui sacram percipit communionem, ita alloquitur: *Sicut, mensis similitudinem sumpisti,*

ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis; & cap. proximo num. 21. de sacra oblatione, Quod figura est (inquit) corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi. S. P. Augustinus lib. contra Adimantum Manich. cap. xii. num. 3. affirmat Christum dixisse, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui, & Enarrat. in Psalmum cxi. num. 1. supremam cœnam appellat convivium, in quo Dominus corporis & sanguinis sui figuram discipulis commendavit & tradidit. His accedunt testimonia Patrum, qui diserte negant alia ratione Christi carnem a nobis manducari, quam spiritaliter, & per fidem. Ita Origenes Hom. 7. in Leviticum, S. P. Augustinus lib. iiii. de Doctr. Christ. cap. 6. in Pl. 98. & Tr. 85. in Joan. ubi num. 12. habentur apertissima illa verba, relata in cap. Ut quid, de Consecrat. dist. 2. Ut quid paras dentes, & ventrem? Crede, & manducaſti. Enervatur denique Catholicæ Ecclesiæ traditio ex eo, quod primus omnium apud Orientales præsentiam Christi in Eucharistia tradiderit circa annum 630. Anastasius Sinaita; apud Occidentales vero non ante annum 818. Paschasius Monachus Corbejenſis: hunc autem non auſi fuiſſent impugnare Amalarius, Rabanus, Bertramnus, Joannes Erigena, alique viri docti, & conſpici, ſi Paſchaſius dogma promulgaſſet in Eccleſia receptum, atque perveruſta traditione ſuſtulſſent.

Deſerentes poſtremo Patrum auctoritatem, quam fluxam ac labilem Novatores omnes exiſtimant, urgent vero tantummodo ubi putant illa nos magnopere perturbandos, hæreſeos ſuz querunt a ratione præſidium. Primum ad ideam corporis conſugientes, negant poſſe illud propria diſenſione exſpoliari, ita, ut nequeat corpus Chriſti illic eſſe, ubi caret membrorum ſuorum quantitate, figura, delineamentis, conſpectu. Docent præterea philoſophi, & ſi Peripateticos excipias, fere omnes, corpoream ſubſtantiam conſtitui certa partium tenuiſſimarum combinatione, quæ determinatam habeat ſpeciem, ubi ſit certa particularum congeries, ac diſpoſitio: ideoque hoſtia conſecrata conſtans ſuis adhuc partibus, eademque diſpoſitione permixtis, retinet priorem panis ſubſtantiam. Si illud autem Ariſtoteliciſi concedatur, quantitatem, figuram, ſaporem, & huius generis reliqua, nomine accidentium diſtincta, aliam a ſubſtantia rem eſſe, ſuperat nihilominus humanum caput, quod hæc omnia in Eucharistia permaneant, re ipſa ſublata, quæ juxta Ariſtotelis præceptiones eorundem accidentium eſt ſulcrum, & ſuſtentaculum. Illud præterea imperceptibile eſt, idem corpus in cælo, ac in terris, iſtic vero in locis propemodum infinitis ſimul exiſtere, cum omne corpus circumſcriptum ſit, ſuiſque finibus limitatum. Sed & iſtud eſt valde portento-

ſum ac perabſurdum, corpus totum & integrum in hoſtiola contineri; & cum ſit unum, in qualibet parte ejusdem hoſtiæ, necnon ſub utraque ſpecie, panis ſcilicet & vini, reperiri abſque multiplicatione indiviſum. Phyiſicis autem rationibus addunt heterodoxi morales. Indecorum eſt, inquiunt, manducari Chriſti corpus ab impiis; ac Domini noſtri dedecet majeſtatem, quod ſub elementis lateat, ut nos propriis enutriet carnibus, necnon corpus immaculatum, immortale, & ſumma gloria circumdatum, manibus frangatur, teratur dentibus, ac ſit, quod neſciſſimum & turpiſſimum eſt, obnoxium ſecreſſui. Quid poſtremo realis hæc præſentia confert iemolumenti? Nihil proſus. Nam ſi credas, eadem eſca ſpiritali nutriris, tibiſque hoc præſtat figura, quod antitypus; eandem quippe eſcam ſpiritualem manducarunt olim Patres in Chriſtum credentes, ac edant modo cum fide ſuſcipientes Eucharistiā: at niſi credas, mortifera proſectio tibi erit eſca Sacramentalis. Spiritus propterea, animuſque tam ſignis, quam rebus alitur, adhæret Deo, ſuoque modo augeſcit. Mitto haud eximii erga nos amoris eſſe argumentum, quod Chriſtus ad tempus, & quoaduſque perſeſerent ſpecies, brevi tempore peritura, nobiſcum permaneat; cum nobis promiſerit præſentiam ſuam perpetuam ac diuturnam, non corpoream proinde, ſed ſpiritualem. Pluribus itaque argumentis hoc fidei caput impetitur, ſive Scripturarum attendantur oracula, ſive dogmata Patrum, ſive philoſophiæ rudimenta, ſive denique præjudiciorum experts humana ratio.

Talia, ac tanta Sacramentarium cavilla, quæ ex innumeris eorum commentationibus conatus ſum methodice breviterque complecti, exercuerunt ſummorum Theologorum ingenia, hoſque impulerunt ut ampliffimas diſputationes conſcriberent, quibus ſolis pervoluandis nec ſtudiis noſtris præſtituta tempora ſatis forent. Sed dabo operam, & ni fallor, nec minimam, nec inuſilem, ut certis præmiſſis regulis quidquid ex hæreticis obiectum eſt, vel obijci poſteſt, ſi momenti Catholicorum æquiparetur, inuſum appareat, putidum, & commentitium. Sunt autem hæ regulæ, quæ ſequuntur.

R E G U L A I.

Quamvis ſubſtantia panis in Eucharistia tranſmutata ſit in Chriſti corpus, & poſſit jure negari quod conſecratione peracta ſit panis, ſicut negat Ambroſius lib. v. de Sacram. cap. 4. numer. 24. & Auctor ſermonis inter Auguſtinianos de verbis Dom. 191. nunc Append. 48. merito tamen Eucharistia appellatur fractio panis, Lucæ 24. 35. Sacramentum panis, ab Auguſtino lib. 3. de conſ. Evangelist. cap. 25. num. 72.

panis, a Cyrillo catech. iv. myslag. pag. 532. Atque id sine ulla prorsus contradictione. Principio quippe negatur quod *fit panis* si spectetur rei subjectæ substantia; & affirmatur quod *panis* sit, si consideretur spiritalis vitæ alimentum. Huic Auctor serm. de Cœna Dom. inter Opera Cypriani pag. 97. edit. novissimæ ait: *Hoc Sacramentum aliquando carnem, & sanguinem, aliquando panem, aliquando corpus suum Christus appellat; panis dicitur propter nutrimentum vitæ, caro & sanguis propter veritatem naturæ, corpus propter unitatem substantiæ.* Deinde Eucharistia non *panis* appellatur duntaxat, sed panis superveniens, cælestis, supersubstantialis, sive ut Græci dicunt, ἐπιστολῆς, propterea quod Deum ipsum nobis copulet, qui animæ substantiam regit, perficit, ac donat æterna vita; idque docent citatis in locis Ambrosius, Augustinus, Cyrillus. Isidorus Pelusiota lib. i. epist. 113. vocat *panem angelorum, panem vitæ, panem divinum, panem sanctum*; & Auctor Vitæ S. Antonii apud Metaphrasten, θεοτόματον ἄρτον, *panem Deo incorporatum*. Panis præterea Eucharistia dicitur, quoniam retinet panis accidentia: quoniam præfigurata est in pane, & vino oblatis a Melchisedech, in panibus propositionis, & in manna, quod scriptura appellat *panem Angelorum, & panem cæli*; & quoniam ipse Christus natus in viculo Bethlehem (quæ interpretatur *domus panis*) nominat sese Joan. 6. 51. *panem vivum*, ut observant Hieronymus proloquio libri v. in Hierem. & Gregorius Hom. 8. in Evangelia. Retinet demum Eucharistia nomen *panis* & ratione conversionis, ad commonstrandam materiam, quæ in corpus Christi convertitur, quemadmodum virga Aaron in colubrum versa adhuc appellatur *virga*, Exodi vii. 12. ubi legitur, *Devoravit virga Aaron virgas eorum*; & ratione speciei, qua sensibus subicitur, sicuti Angeli, qui sub specie hominum apparuerunt, nunc homines, nunc angeli, sunt appellati. Vide Bulengeri Diatribem i. cap. 39. & Bossuetium in Hist. variat. lib. ii. num. xxxix. necnon Estium in iv. dist. xi. & in cap. 26. Matth. Idem, quod de pane, de vino est dicendum: nam & in vino sanguis Christi præfiguratus est, dum Noe inebriatus, & *patentibus femoribus recumbens* exitit Dominicæ passionis figura; & dum Gen. 49. de Juda, ex cujus tribu ortus est Dominus, fuit prænuntiatum, *Lavabit in vino stolam suam*: quæ, & alia plura profert epist. ad Cæcilium pag. 225. sanctus Cyprianus. Nec sanguis tantum nobis sub specie vini propinatus, verum etiam cæleste convivium, in quo beati torrente voluptatis potantur, dicitur *vinum*, & *genimen vitis*, Matth. xxvi. 29. quem locum alii de Eucharistia, alii forte melius de gloria

Sanctorum, Lucæ xxi. 29. comparata convivio, interpretantur.

R E G U L A II.

Dicitur Eucharistia *signum & figura corporis Christi*, tametsi contineat ejusdem corporis veritatem. Ac principio nullum dubium est, quia recte dicatur sacramentum, & signum comparate ad gratiam; id enim proprium est omnium sacramentorum: unde sicuti veteres, ubi commemorant signa, & Sacramenta *aquæ, & olei*, internam ablutionem & unctionem demonstrant; ita commemorantes signum, & sacramentum panis, aut corporis Christi, innuunt spiritale gratiæ cælestis effectum sive animæ nutrimentum. II. Non repugnat deinde Eucharistiam appellari *figuram* ratione specierum, ac *veritatem* spectata rei substantia: quamobrem legitur de Consecrat. dist. 2. cap. 89. *Corpus Christi quod sumitur de altari figura est, dum panis & vinum extra videtur; veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.* Ita conciliantur Patres, qui Eucharistiam *figuram* dicunt, cum iis, qui id negant. Videsis dissertationem Christiani Lupi de quibusdam PP. locis, tom. v. pag. 329. Illustrat hæc omnia Hugo Victorinus 2. lib. in caput 1. Dionysii de Cælesti Hierarchia, scribens: *Quare ergo sacramentum altaris similitudo esse non potest & veritas, alio quidem modo similitudo, & alio veritas? Nam cum unum sit sacramentum, tria ibi discreta proponuntur, species scilicet visibilis, & veritas corporis, & virtus gratiæ spiritualis. Aliud est enim visibilis species, quæ visibiliter cernitur: aliud est veritas corporis & sanguinis, quæ sub visibili specie invisibiliter creditur; atque aliud spiritualis gratia, quæ cum corpore & sanguine invisibiliter, & spiritualiter percipitur.* Hinc infert Hugo, *speciem visibilem esse sacramentum veri corporis et veri sanguinis*: atque id explicat exemplo mortis & resurrectionis Christi, quæ simul fuerunt *veritas et imago*, nam mors Christi exemplum fuit, ut *moriāmur peccato*, & resurrectio exemplum ut *justitiæ vivamus*. Hæc ille tom. 1. pag. 243. Venetæ edit. III. In Sacramentariis, Lutheranorumque conflictu, hi numquam negarunt, auctore Meldensium Episcopo lib. iv. Variat. num. xi. Eucharistiam esse *signum*, utpote qui bene noverant, non semper signo rei præsentiam excludi: non enim ægrotus mortuus est, dum exhibet signa vitæ; neque externa religionis officia, quæ interioris indicia sunt, arguunt animum ipsius religionis expertem. Hæc autem exempla producta a Bucero disputante adversus Œcolampadium, adhibentur etiam a nostratibus, præsertim vero a Francisco Panigarola in disceptationibus

nibus Calvinicis, discept. xv. pag. edit. Mediol. 391. Quarto corpus Domini occultatum in Eucharistia est vere *signum*, et *figura* sui ipsius, quatenus Christus inter nos versabatur, & quatenus pro nobis obtulit semetipsum in cruce: quod profecto sentit Tertullianus, dum lib. contra Iudæos cap. 10. & lib. 111. contra Marcionem cap. 19. de Christo interpretatur vaticinium Jeremiæ, *Venite mittamus lignum in panem ejus*: nam revera *lignum in corpus missum est*, inquit ibidem Tertullianus. Quare dum interdum scribit *corporis figuram datam pani*, accipiendus est de figura corporis ligno crucis suffixi. Nec aliter Augustinus Enarrat. in Psalmum 3. ubi totus est in demonstrando, quomodo in prodicione Judæ evenerint quæ contigerunt Davidi surgenti a facie Absalon, & quomodo Christus dederit proditori *signum* repræsentativum mortis suæ. Cum enim proferimus consecrationis verba, *signum* est Dominum obtulisse corpus suum in sacrificium; dum extollitur *hostia*, *signum* est fuisse elatum in cruce; dum consecratur calix, sanguinem profudisse; dum panis frangitur, lancea fuisse vulneratum; dum in os ingeritur, reclusum sepulcro. Ita ergo Christus sub speciebus panis, & vini, sui ipsius pro nobis truci, & cruento sacrificio immolari figura est. V. Eadem de Incarnatione, & de Eucharistia sunt dicenda, quandoquidem nemo, exceptis Phantasiastis, veram Christi carnem negabit, ex quo dicatur hæc aliquando *forma*, ac *similitudo*. Hinc Tertullianus lib. v. contra Marcionem cap. 20. inquit: *Plane de substantia Christi putant et hic Marcionite suffragari Apostolum sibi, quod phantasma carnis fuerit in Christo, quum dicat, quod in effigie Dei constitutus non rapinam existimavit parari Deo, sed exhaustit semetipsum accepta effigie servi, non veritate: & in similitudine hominis, non in homine; & figura inventus homo, non substantia, idest, non carne; quasi non & figura, & similitudo, & effigies substantiæ quoque accedant. Bene autem, quod et alibi Christum imaginem Dei invisibilis appellat. Numquid ergo & hic qua in effigie eum Dei collocat, æque non erit Deus Christus vere, si nec homo vere fuit in effigie hominis constitutus?* Quo in loco Tertullianum demonstrat Paulum scribentem ad Philippenses 2. 7. de Christo, *In similitudinem hominum factus*, veritatem assumptæ carnis adstruere, sicuti ad Colos. 1. 15. dicit, *Qui est imago Dei invisibilis*, nequaquam ei derrabit divinitatem. Ergo apud Patres, ac Tertullianum maxime, hæc vocabula *forma*, *imago*, *similitudo*, *effigies*, & his consimilia haud negant substantiam rerum, prout in Omniloquio Rationali tom. 2. pag. 171. erudite animadvertit Augustinianus Tertulliani Scholiastes. Ex Tertulliano deprompta est ingeniosa illatio Gui-

elmi Estii inter Scholasticos præstantissimi, dist. vii. §. 15. *Qui ergo dicunt: Eucharistia est signum corporis Domini, ergo non est corpus Domini, argumentatur more veterum hæreticorum dicentium, Christus in similitudinem hominum factus est, & habitu, seu figura inventus ut homo, ergo non erat verus homo. Addendum & illud, a Calvino damnatum igni Servetum, quod negasset Christum esse vere ac naturaliter filium Dei, quia dicitur ab Apostolo, imago, & figura divinitatis. Itaque multiplici titulo falsa est illa ratiocinatio. Est figura, igitur non habet rei figuratæ substantiam.*

R E G U L A III.

Consimili ratione loquendum de Græco vocabulo *Antitypo*: nonnulli quippe post consecrationem divina dona appellant *antitypa*, permulti vero negant ita esse appellanda. Dixi de hac re cap. vii. prop. 3. pertractans de verbis, quibus symbola consecrantur. Addam nunc aliqua. Primo cum particula *ἄντι* aliquando sit idem ac *Pro*, & aliquando idem, ac *Contra*, compositum inde *Antitypum*, modo accipitur pro *figura*, & *imagine*, modo pro eo, quod figuræ contraponitur, & substituitur loco *typi*. Priori sensu Paulus Epist. ad Hebræos ix. 23. appellavit Sancta veteris Testamenti *ἀντίτυπα ἀληθινῶν*, *exemplaria deorum*: & secundo sensu Petrus epistola 1. cap. 11. 21. Sacramentum Baptismi *ἀντίτυπον* arcæ Noe, quod reddidit Interpretæ Latinus *similis formæ*. Plura Nicolaus Du-Mortier Etymol. sacræ pag. 58. Eucharistia ergo non est *antitypa*, quatenus panis insert corporis Christi figuram; sed *antitypa* est, quatenus veteribus symbolis prænuntiata, aut quatenus corpus Christi sub sacramentalibus speciebus repræsentat idem corpus immolatum in Ara crucis. Ita ergo Stephanus Auxentianus, Damascenus, Theophylactus, & posteriores Græci negantes dona jam sanctificata dici *antitypa*, conciliantur facillime cum Basilio, Gregorio Nazianzeno, & Cyrillo Jerosolymitano de Eucharistia idem vocabulum usurpantibus. II. Ad hæc particula *ἄντι* sæpenumero in compositione idem est, ac *ἴσων*, æqualitatemque significat, ut in Lexicis tradunt Henricus Stephanus, Robertus Constantinus, & Scapula, necnon Richardus Simon in notis ad Apologiam Severi pag. 232. Hinc Elias Cretenus in Orationem primam Apologericam Nazianzeni pag. edit. Morel. 201. scribit: *Per Antitypum autem isotypum intelligens, siquidem de magnis illis mysteriis, hoc est, de sanctissimo Christi corpore, & pretioso sanguine istud accipias (sic enim magnus quoque Basilius hoc appellavit) propositio enim hæc ἄντι nonnunquam æqua-*

æqualitatem etiam significat. Vidit hæc eruditissimus Lupus tom. v. pag. 439. vet. edit. Eadem vero Elias repetit pag. 623. in orationem xi. scribens: *Sciendum est, quod per antitypa hoc loco isotypa intelligat: id quod frequens est tum apud externos, tum apud divinos nostros magistros, ibi autem apposuit scholion dignum lectu Jacobus Billius.* III. Possunt quoque sacra munera post consecrationem vocari *antitypa*, in quantum ad futura referuntur mysteria, in quibus sempiternæ felicitatis futuri sumus participes, & fruturi manifesta Christi præsentia, qua modo donamur corporibus commixti, & contemperati. Id tradit priori in loco laudatus Elias Cretensis: nec dissentit Joannes Damascenus, qui lib. iv. Orthodoxæ fidei, postquam ait Basilium in Liturgia appellasse panem & vinum, corporis & sanguinis Domini figuram ante, non post consecrationem, scribit tamen in fine capituli: *Figure porro rerum futurarum idcirco dicuntur, non quod non vere corpus ac sanguis Christi sint; sed quod nunc quidem divinitatis Christi per ea participes efficiamur, tunc autem intellectuali modo, ac per solum adspæctum.* Arque hac ratione petitas ex voce *Antitypi* objectiones diluerunt Rossensis principio libri 2. adversus Ecolampadium, Stephanus Vintoniensis in respons. ad object. 185. Claudius Sanctesius Repet. 3. cap. 4. ne recenseam posteriores, qui fere eadem suppressis auctorum nominibus conscripserunt. Hæc si dictis prop. 3. cap. vii. adjiciantur, nulla remanebit circa vocabulum *Antitypi* dubitatio.

R E G U L A IV.

Mirum est hæreticos quærere perversi dogmatis præsidia in his, aut consimilibus locutionibus, *Caro non prodest quidquam, Verba, quæ locutus sum vobis; spiritus & vita sunt, Littera occidit, &c.* Ista porro non ita sunt intelligenda, quasi nullam nobis afferant utilitatem panis vinique Eucharistici sacramenta, aut verba Christi accipienda sint *tropice*, aut fallax sit scriptura litteris exarata. Nam si id nobis in mentem veniat; oportet universam Evangelii doctrinam subvertamus, amandantes ad *tropum* quæ de Christo filio Dei facti homine, crucifixo, & redivivo leguntur, sacris voluminibus igni traditis; nec Sacramentarii sumus, sed Ebionitæ, Phantasiastæ, Judæi, Athei. Commovemur itaque istiusmodi locutionibus, ne quæ dicuntur, carnaliter accipiamus, atque, ut faciunt qui fide sunt destituti, nil concipiamus communi, humanaque narratione sublimius. Ita quod legimus, *Verbum caro factum est*, prohibemur carnaliter intelligere, non ut negemus Verbi incarnationem, aut confusionem suspice-

mur naturarum, quorum unum Judaicum foret, alterum Eutychianum; sed ne opinemur Filium Dei factum hominem, quomodo alii homines generantur virili semine, & carnali complexu. Atque hæc ratione non sunt carnaliter accipienda, quæ leguntur cap. 6 Joannis, quia non debemus existimare manducandam nobis Christi carnem aut sectam membratim, aut assam, aut elixam, adinstar carniæ, quæ in macello venduntur, ita ut simus, quemadmodum affirmarunt quidam Paganorum, carnivori & anthropophagi. Audiamus Augustinum Tract. xxvi. in Joan. num. 5. *O Domine magister bone, quomodo caro non prodest quicquam, cum tu dixeris, Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam? An vita non prodest quidquam? et propter quid sumus quod sumus, nisi habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid est ergo, non prodest quidquam caro? non prodest quidquam, sed quomodo illi intellexerunt: carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Perinde sic dictum est, Caro non prodest quidquam: quomodo dictum est, Scientia inflat. Jam ergo debemus odisse scientiam? absit. Et quid est, scientia inflat? sola, sine caritate. Ideo adjunxit, Caritas vero edificat. Adde ergo scientiæ caritatem, & utilis erit scientia: non per se, sed per caritatem. Sic etiam nunc caro non prodest quidquam, sed sola caro: accedat spiritus ad carnem, quomodo accedit caritas ad scientiam, & prodest plurimum. Nam si caro nihil prodesset, Verbum caro non fieret, ut inhabitaret in nobis. Si per carnem nobis multum profuit Christus, quomodo caro nihil prodest? Similia Tertullianus lib. de Resurrect. carnis cap. xxxvii. Chrysostomus Hom. 46. in Joannem pag. edit. Commel. 241. Theophylactus in cap. 6. Joan. pag. 655. edit. Morel. & alii passim.*

R E G U L A V.

Quod Patres priorum sæculorum aperte non scripserint contineri in Eucharistia Christi corpus ac sanguinem, minime hæreticis suffragatur, immo hi ex eo capite a Theologis clarissimis refelluntur ob disciplinam arcani, de qua tom. i. alii in locis disserui. Nunc vero huc spectantia contingam. S. Basilus de Spiritu sancto cap. 27. inter Arcana, & ἡ εἰς ἐποπτεύειν ἔχει τοῖς ἀμύητοις, quæ fas non est intueri nondum initiatis, comprehendit, farente Albertino, Eucharistiam. Chrysostomus Hom. de Prodit. Judæ recitatis illis verbis, *Hoc est corpus meum*, Norunt, inquit, initiati quæ dicuntur. ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα, & rursus, Norunt initiati calicem istum; sciatis vos (catechumeni) infra paucos dies. ἴσασιν οἱ μεμυη.

μυημένοι πᾶ ποτήριον πίνα, εἰσεσθε καὶ ὑμεῖς μικρὸν ὕπερον. Homilia item xxx. in 2. Epist. ad Corinth. Scitis, inquit, *quid dicatur, vos qui participatis mysteriis, isse o' πᾶν μυστήριον μετέχοντες τὸ λεγόμενον*. Epiphanius hær. 42. Marcionitis vertit vitio, quod perficerent mysteria videntibus catechumenis: quod & in Arianis damnat apud Athanasium Apol. 2. synodus Alexandrina. Theodoretus quoque in priori Dialogo inducit Orthodoxum ita loquentem ad Eranistem de hoc mysterio pertractaturum: *Oro te, ut obscurius respondeas, adsunt enim fortassis aliqui mysterii non initiati*. Ἀξιῶ σε μυστικώτερον ὑποκρίνασθαι. πᾶν γὰρ ἰσως παρεσῆκασιν ἀμύητοι: atque Eranistes infra, *Mystice mystica dicta sunt, & perspicue declarata quæ non sunt omnibus nota, μυσικῶς ἐρρήθη πᾶ μυσικὰ, καὶ σαφῶς ἐδηλώθη πᾶ πᾶσιν γρῶμα*. Hos vero e Græcis sufficit produxisse. Inter Latinos pariter, cum Cæcilius apud Minutium Felicem sacrificium nostrum reprehenderet, quasi occisi infantis audeamus sanguinem lambere, ac membra discerpere, respondet ille in Octavio fieri non posse, *ut tam molle, tam parvulum corpus fata vulnerum capiat, ut quisquam illum rudem sanguinem novelli & vix dum hominis cedat, fundat, exhauriat, ac neminem hoc posse cedere, nisi qui possit audere, nulla aut Eucharistiæ, aut panis & vini mentione facta*. Atque idem præstitisse Apologistas alios, Justino excepto, diximus supra. Memoravimus etiam hoc in libro Tarfium, qui maluit occidi, quam prodere sacramenta, nec non Tertullianum hortantem, ut uxor caute custodiret acsumeret Eucharistiam. Idem lib. 1. ad Nationes cap. 7. crimen epularum Thyestis hoc argumento retundit: *Oro vos, extraneis unde notitia? cum etiam iusta & licita mysteria omnem arbitrii extraneum caveant*. Meminit Ambrosius hujus arcani lib. 1. Offic. cap. 50. & lib. 1. de Abraham cap. 5. ut ostendit in dissert. Apolog. pag. 72. Em. a Schellstrate. Idem Ambrosius de Mysteriis scripturus cap. 1. num. 2. ait: *Nunc de mysteriis dicere tempus admones, atque ipsam sacramentorum rationem edere: quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius, quam edidisse æstimaremur*. S. P. Augustinus agens de catechumenis, frequenter ait nescire illos, *quid accipiant Christiani*. Vide Traç. xi. in Joan. num. 3. & 4. scribens item ad Honoratum catechumenum epist. 120. nunc 140. num. 48. de sacrificio novi Testamenti ait: *Quod ubi & quando & quomodo offeratur, cum fueris baptizatus, invenies*. Huc spectat & illud, *Novunt fideles quid accipiunt*, ejusdem Augustini habentis ad populum conciones, ut serm. 5. de Luca Jacob num. 7. & serm. 132. num. 1. At de his plura citata dissert. Schellstratus, Buleri Theol. Tom. VII.

gerus in Exercit. 17. Casauboni, & Lupus in dissert. de quibusdam Patrum locis: nonnulla quoque ex Scholasticis Juenin quæst. 1v. cap. 1. art. 6. Tournelius q. 2. art. 4. &c. In hoc autem omnes consentiunt, Patres aliquando de Eucharistia obscure locutos, quod nolent infidelibus prodere arcana Sacramentorum mysteria. Cur hæc Justinus patefecerit, dixi Volumine III. pag. 187.

R E G U L A VI.

Fuerunt nonnulli, præsertim post exortam hæresim Berengarii novam quamdam Christi carnem, quam benedictio recens consecravit, in Eucharistia adstruentes, non illam, quam assumpsit ex Virgine, & in qua mortem subiit, resurrexit, & ascendit ad cælos. Venerunt propterea, ut dixi hujus disceptationis initio, in suspicionem hæreseos. Principio itaque indubitatum est, contineri in Eucharistia idem corpus de Virgine conceptum ac natum, prout clamat universa Patrum traditio, & Berengarius ipse in professionibus fidei coactus est confiteri. Rattramnus tamen monachus Corbejenfis negat in Eucharistia corpus Christi reperiri, *quod de Virgine natum est*, ob quem loquendi modum ad suas partes illum trahunt adversarii. At ita exponendus est, ut idem corpus neget quantum ad affectiones, idem fateatur quoad substantiam. Negat enim adesse in Eucharistia corpus Christi *nervis ossibusque compactum, membrorum varietate distinctum, propriosque motus exercens*; quæ omnia ab aliis catholicis traduntur, eo quidem sensu, quod nec membra Dominici corporis in Eucharistia naturali statu consistent, nec exerat anima vitales motus. Ea ratione Rattramnus affirmat, *quæ fidelium ore percipiuntur figuram esse secundum speciem visibilem, at vero secundum invisibilem substantiam verum corpus et sanguinem Christi*. Eadem ratione Rupertus Abbas in Epistola ad Cunonem, præfixa ipsius in Joannem Commentariis, scribit corpus Christi differre specie, at esse unum idemque tribus essentie modis, nimirum nomine, re, & effectu. Perperam ergo garrunt Mornæus, Albertinus, & Claudius, Doctores Catholicos propter istiusmodi loquendi formulas vellicando. At lege Gabrielem Gerberum in Apolog. pro Ruperto, Mabillonium Præf. 2. in VI. Sæculum Benedict. & Lupum dissert. paullo ante laudata cap. 1. Hac eadem regula explicantur testimonia illorum Patrum, qui aliquando affirmant manducari a nobis corpus crucifixum, & bibi sanguinem pro nobis effusum; aliquando scribunt id intelligendum invisibiliter, ac spiritaliter: cujus generis locutiones sunt apud Augustinum frequentissimæ. Sed quælibet antilogiæ & opposi-

tionis umbra evanescit, si visibilis species panis ab invisibili substantia corporis distingatur. Verum id proximis regulis, octava, atque nona.

R E G U L A VII.

Disputatum aliquando, an Eucharistia dici possit *Imago corporis Christi*. Negaverunt id Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus Antirrhethico 2. contra Iconomachos, Epiphanius Diaconus in VII. Synodo Actione VI. & alii subsecuti hæresim Iconoclastarum: alii tamen vetustiores id affirmaverunt. Istorum judicia ad concordiam revocant ex dictis Regula 2. & 3. Nil nostra refert, si Nicephorus, & Epiphanius decepti fuerint vitiato codice, aut falsa interpretatione Liturgiæ Basilianæ. Satis de hac ego differui septimo capite; adeatque lector, si fluctuet adhuc, Arcudium, Allatium, Goarium eo loci laudatos. Duo tantummodo hic animadvertam: unum quod Iconomachi corpus Christi in Eucharistia fatebantur, ut cultum aliarum imaginum excluderent, quoniam (ajebant) Eucharistia non est falsa imago, cui non subest substantia carnis, uncta Spiritu sancto, & divinitati conjuncta, sed est *divinum corpus ad sanctificationem pertingens*: cum aliæ imagines careant subsistente persona, & idololatriæ viam sternant. Vide tom. VII. Concil. Lab. pag. 447. Patres itaque, dum Iconomachos oppugnaverunt, negarunt Eucharistiam dici *imaginem*, ut facilius exsufflarent hujusmodi cavillationem; repouentes frustra ab Eucharistia peti exemplum, utpote quæ non est *imago corporis Christi*; sed substantia, atque *ipsum corpus*. Nulla ergo lis vertebatur inter Iconoclastas, & defensores Imaginum circa Christi corpus in Eucharistia existens; sed quærebarur id unum, an post consecrationem retinendum foret nomen *figuræ & imaginis*. Id recte advertit Simonius in Apologiam Severi pag. 229. Alterum dignum annotatione est, quod recentiores Græci utuntur huiusce momentis ad probandum, quod consecratio non perficiatur verbis Dominicis, absque subiectis precibus, propterea quod etiam post illa verba panis & vinum dicantur *imagines*, & *antitypa*, corpus autem & sanguinis post preces: ideoque Græci, omnes nobiscum conveniunt in hoc de reali præsentia dogmate, quamvis nonnulli diffideant circa *formam* consecrationis. Hac autem regula deteguntur hæreticorum fallaciloquentiæ, ac præstigiæ, dum obiectant acta VII. Synodi, Græcorumque dissidia.

R E G U L A VIII.

Non semel adfirmant Patres manducari a nobis Christi carnem *spiritualiter*, ac per fidem: quod assertum recte, sapienterque; primum quia Eucharistia pascit animam *spirituali gratia*, & continens Christum est cibus *spiritualis*, & *vivificus*, ut ait Chrysostomus hom. 87. in Matth. Deinde quia non videtur oculis corporalibus, sed mentis, ac spiritus, ut inquit Cyrillus Hierosolymitanus catech. V. ex mystagogicis. Rursus quia non *simplex* caro hominis est, sed Dei, ut in cap. 26. Matth. explicat Theophylactus. Insuper, quia præbet nobis proculum sanguinis, qui ἀπὸ τῆς πέτρης ἔρρυσσε πνύματιν a petra fluxit *spirituali*, ut lib. IV. in Joan. scribit Cyrillus Alexandrinus: tandem, quia nisi accedas cum fide, & gratia sanctificante, quamvis recipias sacramentum visibile, nullum tamen percipis fructum, sed animæ detrimentum; ut docet S. Pater Tract. XXVI. in Joan. numer. 18. Hujus, cui alii consonant, verba sunt: *Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritualiter carnem ejus, nec bibit ejus sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi; sed magis tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumit ad Christi accedere sacramenta*. Ille ergo *spiritualiter* manducat, qui credit, invisibilia dijudicat, & dignus accedit: ac spiritualis communio, si non excludit sensibile sacramentum, excludit multo minus corpus Dominicum, invisibile, immortale, vivificum.

R E G U L A IX.

Affirmarunt quidam, ac inter hos Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in sæpe laudata Censura, nequaquam a nobis comedi carnem, quam Christus gestabat. Οὐτε μὴν (inquit Hieremias) ποτε δοδεύσας τῆς σαρκὸς τοῦ κυρίου, ἢν ἐφόρει εἰς βρώσιν πῶς Ἀποστόλοις, καὶ τοῦ αἵματος εἰς πόσιν, ἢ νῦν ἐν τῇ δεξιᾷ μουσουργίᾳ καταβαίνοντος τοῦ κυρίου σώματος ἐξ οὐρανοῦ. Βλασφημὸν γάρ. Neque tunc data est caro Domini, quam gestabat, Apostolis in cibum, nec sanguis in potum: neque nunc in divina Liturgia, aut sacro ritu, descendit Dominicum corpus de celo. Id enim blasphemum est. Hæc verba prætermisit Cardinalis Perronius idcirco a Claudio in violatæ fidei crimen adductus, ut præmonui ad calcem superioris capitis. Inde quoque colligit Albertinus, a Latinis alienos esse Hieremiam, ceterosque Græcorum: quod hi negent a nobis manducari Christi carnem, ac bibi sanguinem. Sed proh quanta hæretici cominiscuntur! Audi-

re ab his vellem, quomodo hæc Hieremiæ verba cohæreant cum aliis tam aperte confirmandis fidem Latinæ Ecclesiæ, ac superius exscriptis; & cur ipsis Withembergensibus Theologis persuasum fuerit Hieremiam nobiscum sentire, cum Censuram illam evulgantes, apposuerunt e regione Græci textus vocabulum Μετασίωσις, *Transubstantiatio*. Ubi ergo Hieremias, & si qui sunt alii, negant manducari a nobis, *eam, quam Christus gerebat, carnem*; de carne accipiendi sunt, ut manducandam putarunt Capharnaitæ, scilicet sub specie carnis, ut dixi Regula IV. & VI. at non de carne, aut de sanguine sub panis, viniq. speciebus. Hoc docens ipsemet Hieremias, immediate prosequitur: ἀλλὰ καὶ τῇ, καὶ νῦν μεταπαραμένει καὶ μεταβαλλομένη τῇ ἐπικλησει, καὶ χάριτι τοῦ παντοδυνάμου καὶ τελευταρχικοῦ πνεύματος, διὰ τῶν δειῶν καὶ ἱερῶν εὐχῶν καὶ λογίων, τὸ μὲν ἄρτου εἰς αὐτὸ τὸ κυρίον σῶμα, τὸ δὲ οἶνου εἰς αὐτὸ τὸ κυρίον αἷμα, scilicet, *Sed tunc, & nunc convertitur & transmutatur, invocatione & gratia omnipotentis illius, & sacramentorum rituum antistitis spiritus, interventu divinorum & sacrarum precum, atque oraculorum, panis quidem in ipsum Domini corpus, vinum autem in ipsum Domini sanguinem*. Apparet hinc, quam ineptæ, & fucatæ sint Claudii, & Albertini argutiolæ.

R E G U L A X.

Quid vero agendum est, dum hæretici nos impetunt philosophicis argumentis? Sunt hæc moderata disquisitione expendenda; nec vacillandum in fide, etiamsi humanum superent captum. Non enim hoc unum in suo corpore exhibuit nobis miraculum Christus Dei virtus ac sapientia. Exiit ille virginalia claustra, cum minime dirupisset; surrexit e tumulo clauso, & januis oclusis constitit coram discipulis, substravit se carneis pedibus fluens elementum: Mirum, inquit Ambrosius in caput 22. Lucæ numer. 168. *quomodo se natura corporea per impetrabile corpus infuderit, invisibili aditu, visibili conspectu, tangi facilis, difficilis aestimari*. Si credimus, hæc curiose minime investigabimus, memoria repetentes monitum Augustini lib. XXI. de Civitate Dei cap. 5. *plura esse, de quibus ratio reddi ab homine non potest, & tamen sunt, & ipsi rationi naturæ videtur esse contraria*. Humiliter autem credentes ipsa spiritalis esca confirmabit in fide, implebitque lætitia; nam & hoc memoravit Propheta Psalm. CIII. 15. dicens, *Panis cor hominis confirmet*: quem locum de Eucharistia in fine libri de Mysteriis interpretatur Ambrosius. Sed nobis, inquit, cum incredulis agendum est. Respondeo hos vel paganos esse, vel hæreticos. Pagani primum ad

notitiam Christianæ religionis pertrahendi, deinde mysteriis initiandi sunt; quippe si Christum Deum, hominemque susceperint, non erunt in eius sacramenta injurii. Christum utique agnoscunt Sacramentarii (si agnoscunt tamen) sed in hoc sunt imprudentissimi, quod ei credunt dicenti, *Ego sum Dei filius*; non credunt adlerenti, *Hoc est corpus meum*. Si semel statuat in humana ratiocinatione fidei norma, utrumque negandum foret, ut faciunt Sociniani, siquidem non minus Verbi Incarnatio, & divinarum Trinitas personarum supergrediuntur humanæ mentis acumen, quam Eucharistiæ divinum, altissimumque Mysterium. Sociniani autem semel admissis divinis litteris facile refelluntur, scribente Apostolo in priori ad Corinthios II. 4. *sitam esse Evangelicam prædicationem, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, & fidem nostram non in sapientia hominum, sed in virtute Dei*. Frustra nos itaque homines hujus fursuris aggrediuntur ratiocinationibus philosophicis. De Lutheranis non loquar modo: quamquam enim de transubstantiatione sentiant pessime; dum tamen Christi corpus in Eucharistia fatentur adesse, premuntur iisdem difficultatibus, peritis maxime ex replicatione corporum, horumque extensione. Hinc horum unus Erasmus Schmidius in cap. 26. Matth. pag. 349. hæc conscripsit: *Jubet Christus, ut accipiamus, edamus, & bibamus. Hoc ergo faciamus. Dicit idem, hoc quod in sacramento edimus & bibimus, esse suum corpus, esse suum sanguinem. Hoc ergo pie credamus, etiamsi modum ignoremus: quia, ut beatus (sunt Schmidii verba) Lutherus Marburgi anno 1529. ad Œcolampadium dixit, Dominus meus Jesus Christus hoc facile præstare potest cum vult, et velle se ipse suis verbis testatur; quibus ego constanter nitor, donec ipse per suum verbum mihi diversum dixerit. Jam vero traditæ a nobis regulæ finem habeant.*

OBJECTA HÆRETICORUM
DILUUNTUR.

His præmissis regulis, facile solvuntur argumenta ab initio proposita. Quod enim petitur ex locutione sacramentali, infirmissimum est, cum ratio Sacramenti sit in hoc sita, quod aliud significet, & efficiat, quam exterius appareat. Sufficit ergo, ut in Eucharistia Sacramenti ratio persistat, si corpus Christi, & spiritalis gratia, quorum signum est, exterius non sentiantur. Immo ex Sacramenti ratione refelluntur heterodoxi; non enim metonymicis locutionibus, sed propriis Sacramenta instituuntur, & promulgantur; ut constet de baptismo, in quo, cum sit sacramentum regenerationis ex aqua, & Spiritu

sancto, vere abluimur aqua, & vere, nisi prava voluntatis ponamus obicem, Spiritus sancti gratia renascimur. Etsi enim eo dementiæ Calvinus, & Sociniani progressi sunt, ut ille aquam solum Spiritum, hi vero solam doctrinam interpretentur; demonstrat tamen Evangelica historia, Samaritas, familiam Cornelii, Eunuchum Regina Candacis, domum Stephanæ, aliosque permultos aqua naturali fuisse tinctos. Sacramentalis itaque institutio, addita præsertim circumstantiis aliis, postremæ cœnæ, novi Testamenti, & significationis amoris præcipui, quod Christus in finem dilexit suos, atque, ut aiebat Juvenius presbyter,

Discipulus docuit proprium se tradere corpus;

institutio, inquam, Sacramentalis propriam infert, non tropicam locutionem. Neque ad rem faciunt exempla duo, quorum unum ex circumcissione petitur, alterum ex agno Paschali. Quid enim, si negemus circumcissionem solam dici pactum? At id negari potest: nam legimus Gen. xvii. 10. *Hoc est pactum, quod observabitis inter me & vos, & semen tuum post te: Circumcidetur ex vobis omne masculum, &c.* Non ergo circumcisio, sed præceptum circumcisionis dicitur pactum: & quoniam consuetum fuit inire fœdera nota aliqua, & caractere, quemadmodum arcus cæli est signum fœderis iniri cum Noe, & tumulus erectus ad ripam Jordanis nota fœderis Israelitarum; idcirco circumcisio, & stigma impressum carni sunt monumentum & signum pacti & fœderis, non pactum ac fœdus. Sed detur circumcissionem dici fœdus & pactum, quandoquidem legitur versu 13. *Eritque pactum meum in carne vestra: non solum ratio fœderis ineundi, quam modo attuli, verum etiam contextus ipse commonstrat circumcissionem esse fœderis notam, & characterem; nam versu 11. legitur, Et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me & vos.* Est ergo circumcisio signum duntaxat, sive attendatur fœderis conditio, sive textus ipse Scripturæ. At Christus Eucharistiam instituens, nec illam dixit signum corporis sui; nec si dixisset, corpus suum esse negasset; nam & Apostolus circumcissionem ipsam appellat ad Rom. iv. 11. *signum circumcisionis.* Sicut enim circumcisio pacti iniri cum Abraham, ita Eucharistia signum est novi fœderis ac Testamenti. His, ni fallor, & argumentum solutum est, & illo revincuntur adversarii. Ad hunc enim modum illud retorqueo: Ut Deus feriens pactum cum Abraham ait: *Circumcidetis carnem præputii vestri, eritque pactum meum in carne vestra;* ita condens vetus testamentum inquit de vitulorum & hircorum sanguine, Exodi xxiv. 8. & ad Hebræos ix. 20.

Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus: ac postremo instituens testamentum novum, Matth. xxvi. 28. Hic est sanguis meus novi testamenti, aut Lucæ xxi. 20. Hic est calix novum testamentum in sanguine meo. Sicut ergo pactum, aut signum pacti cum Abraham est vera, & propria circumcisio carnis; & vetus testamentum, sive signum veteris testamenti est verus ac proprius sanguis hircinus; ita testamentum æternum ac novum, seu hujus testamenti signum, & memoriale est verus & proprius sanguis Domini Jesu, qui continetur in calice. Ad alterum nunc exemplum progrediamur. Hebraicum vocabulum *Phase* non significat solum transitum Angeli, sed etiam ipsam Paschatis solemnitatem, illius ritum, mactatum agnum, ejusdemque immolationem & sacrificium. Id enim ostendunt hæ Scripturæ locutiones, *celebrare Phase, facere Phase, immolare Phase, comedere Phase, assare Phase,* hisque congemiles eodem cap. xii. Exodi, & xxx. ac xxxv. 2. Paralipomenon. Itaque ea verba versu 11. *Est enim Phase, idest, transitus Domini* (quavis a Lyrano, aliisque tribuantur interpreti) nulla vi illata textui, pro sacrificio & victimæ possunt, ac debent accipi, ut sensus sit, *Est enim sacrificium pro transitu, usurpata voce*

פסח Pesach, pro זבח פסח Zevach Pesach.

Nam & Rabbinæ atque Interpretes omnes hic accipiunt *Pesach* pro agni oblatione, & eodem cap. xii. Exod. 27. legitur: *Victima transitus Domini est.* Exemplum ergo istud, quod Zuinglius a dæmone didicit, & a spiritu, de quo scribit ipse, *Ater, an albus fuerit, nihil memini,* ab iis, qui delitescunt in tenebris, frustra opponitur. Debebat autem Zuinglius repone patri erroris, atque mendacii: *Phase* de quo legitur, *Est enim Phase, vere est Phase, sive, victima transitus:* id igitur, de quo ait Dominus, *Hoc est corpus meum,* est vere corpus, & veri corporis immolatio. Quare hoc exemplum infligit vulnus, non clypeum præbet Zuingliani. Sed demus etiam idem esse *Phase*, ac, *signum transitus.* Certe non alia ratione agnus mactatus dicitur, *signum transitus,* nisi quatenus illius sanguis illitus postibus signum erat angelo transeunti, & Ægyptios percutienti, ut parceret domibus Judæorum. Ostendunt id ea verba

כסח הוא ליהוה, Pesach istud Domino; & in Ixx. πασχα ἐστὶ κυρίου, Pascha est Domino, & quæ in singulis Versionibus subjiçuntur, Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus, in quibus eritis: & videbo sanguinem & transibo vos; nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti. Quid ergo mirum, si fateamur signum, ubi tam aperte divina Scriptura signum decla-

declarat? Sed nec signum illud in Ægypto fuit vacuum, & sine re: siquidem revera pertransiit angelus, revera percussit primogenitos Ægyptiorum, revera domibus in superliminari, & in utroque posse sanguine illitis, pepercit. Veniam ad regulam Augustini. Principio ab hæreticis petimus, cur ad regulam illam confugiant, non autem ad alteram communem, plenissimam, & ab eodem Augustino sæpenumero inculcatam, qua præscribitur deferendum non esse *litteralem sensum*, ubi perspicua est narratio, nec addendum sensum nostrum divinæ Scripturæ sensui? Non enim hoc fit, inquit Doctor eximius lib. v. contra Julian. cap. 2. *humana ignorantia, sed præsumptione perversa*. Aut cur non teneamus regulam alteram S. Patris eodem libro III. de Doctrina Christiana cap. IV. num. 8. communis, rarissime & difficillime in propriis verbis divinorum librorum inveniri ambiguitatem, *Quam non aut circumstantia ipsa sermonis, aut interpretatum collatio, aut præcedentis lingue solvat inspectio?* Has quidem regulas silentio prætereunt, ne teneantur inferre hanc sibi peremptoriam consecutionem: Protulisse Dominum Jesum ea verba, *Hoc est corpus meum*, narrant libri Evangelicæ historiæ; continent illa perspicuam enuntiationem; quidquid præcedit, exponitur secundum litteram, atque ita ea verba accipienda consentiunt interpretes: audacter itaque, imperite, nec ignorantia humana, sed intentione perversa, intelliguntur *propice* tantum, & figurate. Sed quoniam coarctant nos hæretici ad solam regulam *præceptivæ locutionis*, quæ sonat flagitium; age, de ea paululum disseramus. Ait egregius Doctor, *Si Scriptura flagitium, aut facinus videtur jubere, aut utilitatem, & beneficentiam vetare, figurata locutio est*. Non figurata omnino: sed figurata, quatenus videtur jubere flagitium aut facinus, aut vetare beneficentiam. Videtur flagitium, ut exemplis rem explicem, si pater occidat filium, si propheta accedat ad fornicariam mulierem, si captivi dominorum suorum eripiant spolia: id tamen Dominus præcepit Abrahamo, Oseæ, filiis Israel. Num historiæ id narrantes accipiendæ sunt *figurate*? Ita est, prout videntur jubere facinus, id est, homicidium, furtum, fornicationem. At si ea præcepta attendantur, non secundum id quod videtur, sed secundum id, quod est revera; quoniam nec homicidium, nec furtum, nec fornicatio, nec flagitium, nec facinus est mandante supremo Domino facere, quæ Abrahamo, Oseæ, & filiis Israel fuerunt præcepta; idcirco *præceptivæ locutiones* ad hæc spectantes, si attendantur in se, non secundum id, quod videtur, propriam habent significationem, non *metaphoricam*. Ita, inquit Augustinus, præceptiva locutio, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, facta præser-*

tim, nondum instituto Eucharistiæ Sacramento, facinus, & flagitium videtur jubere: visum quippe Capharnaitis manducandam Christi carnem, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, ut idem Augustinus ait Tract. in Jo. xxvi. Hoc pacto figura est, præcipiens passioni Domini esse communicandum. Verum quatenus non videtur jubere flagitium, præcepitque corporis Christi sacramentalem communionem, absque horrore cruoris, & absque laniatione membrorum; non figurata locutio est, sed literalis, ac propria. Hinc colliges Augustinum loqui de figurata locutione, quæ propriam minime excludit; ut constat ex libro 2. contra Adversarium legis cap. ix. num. 33. ubi ait Christi carnem a nobis suscipi & manducari corde, & ore; tametsi possint Manichæi horrere, male intelligentes quod Dominus ait, *Si quis non manducaverit carnem meam, &c.* atque horribilius videatur humanam carnem manducare, quam perimere, & humanum sanguinem potare, quam fundere. Quo in loco figuratam locutionem ita tradit, ut etiam propriam defendat. Habet similia quæst. lvi. in Levit. num. 4. Enarrat. i. in Psalmum xxxiii. num. 8. & Enarrat. 2. n. 12. serm. 131. alias 2. de Verbis Apost. n. 1. Cum vero his in locis ad Eucharistiam referantur ea verba Joan. vi. *Nisi manducaveritis, &c.* consequens & illud est, minime Augustinum putasse, quod præcit. capite 6. non agatur de hoc Sacramento; tametsi aliquando explicaverit eadem verba de mystica manducatione, seu incorporatione in Ecclesiam. Atque id confirmatur ex quo S. Pater lib. 3. de Conf. Evangelist. n. 2. sermonem instituturus de cœna postrema, & de institutione Eucharistiæ, recitatis aliorum Evangelistarum verbis, *Joannes* (inquit) *de corpore & sanguine Domini hoc loco nihil dixit: sed plane alibi multo uberius hinc Dominum locutum esse testatur*. Ubi autem, quæso, nisi sexto, de quo disserimus, capite? Plura dicta sunt, (utinam absque lectorum fastidio) de verbis Augustini in xi. de Doctr. Christi cap. xvi. ad castigandam etiam temeritatem Phereponi; quem pluribus in locis ostendi iniquum & malevolum detractorem. Compensabo autem in solutione objectionis tertiæ multiloquium brevitate; ac tropos in Scriptura plurimos esse fatebor. At nego ubique, & pro libidine hominum intrudendis, commemorans adversariis aureum Augustini proloquium in i. de Doctr. Christi cap. xv. num. 15. *Si animum occupavit alicujus erroris opinio, quicquid aliter asseruit Scriptura, figuratum homines arbitrantur*. Argumentis vero primo ordine collocatis hætenus responsum est.

Ad ea, quæ ponuntur secundo loco, primum occurrimus generali responsione, non esse consequens, ut si verba aliqua in cap. 6. Joannis nequeunt

queunt litteraliter accipi, idem sit de omnibus asserendum. Semel enim recepta hac, qua hæretici utuntur, argumentandi ratione, tropice quoque exponi poterunt, quæ refellunt hæreses perniciosissimas: cujus generis sunt, *Verbum caro factum est*, *Ego & Pater unum sumus*, *Hic est filius meus dilectus*, quibus Nestoriana, Ariana, & Felicianæ hæresis refutantur; nec Novantes ipsi suos poterunt retinere, quin ad novos Ebionæos, Socinianos scilicet, transeant, sensu hoc metaphorico Reformatæ quoque religionis scita irritantes: quod fecisse complures probat ipsorum Protestantium testimonio in suo *Examine* art. 13. pag. 227. Taddæus Caluschius, Augustiniani instituti orator, & Theologus celeberrimus. Deinde solvit argumenta omnia præmissa Regula iv. ubi explicavimus quo sensu littera occidat, & caro nil profit: nimirum si adinstar Capharnaitarum nil iis, quæ communi sensu apprehenduntur, excogitemus sublimius, & sacramenta corporis & sanguinis Domini absque fide, animique expiatione, premantur dentibus, & ore deglutiantur. Brevi tam singula discutientes, dicimus Christum longam de fide in se ipsum præmississe orationem, ac præterea quæ dicturus erat, confirmasse miraculis; quoniam tunc exponendum Sacramentum rationem carnalium hominum superabat. Nam si sermonem instituisset aut de signo corporis sui, aut de hujus perceptione per solam fidem: quo jure, quæso, dixisset Eucharistiam præstantiorem manna, & cum audientes censerent rem narrari novam, atque absurdissimam, passus foret a se non Judæos tantum, sed & quosdam discipulorum abalienari? Jam vero quod additur solam fidem impertiri vitam æternam, commentum est aliud hæreticorum, a nobis refutatum lib. xix. cap. 5. Neque juvat hæreticos versus ille vicesimus septimus: nam ea verba, *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*, non fidem sterilem commendant, sed conjunctam operibus: quo sensu ait Christus Joan. iv. 34. *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me*. Utitur autem ea phrasi, quoniam ideo turba ad eum venerat, quia ex panibus manducaverat, expectabatque fortassis iterum manducare, iterum discumbere, iterum saginari, ut ait Tract. xxv. num. 10. Augustinus. At nota, quomodo hinc arripiat Dominus occasionem de Eucharistia tractandi. Reponentibus Judæis credere se Moyse, quoniam patribus panem de celo dedit manducare, ac præferentibus manna, quod scriptura panem appellat celi, panibus nuper multiplicatis, respondit Jesus daturum se ad manducandum semetipsum, quod profecto signum est mirabilius, quam pluere de celo manna. Non ergo manducare Christi carnem est solum credere, sed est signum quoque, & sacramentum credentium.

Quod cum nollent Judæi humiliter assentiri, pravoque acciperent sensu, vere carnem suam cibum esse Dominus affirmavit, quemadmodum vere manna patres manducaverunt, cum hoc discrimine, quod manna non conferebat vitam spiritalem, & gratiam, quam Panis iste vivus largitur credentibus: quibus ostendit esse se verum cibum, qui animam vivificet; & eos certiores reddit, ὥστε μὴ τομίζεν αἰνιγμα εἶναι τὸ εἰρημένον καὶ παραβολὴν, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι δὲ πάντως φαγεῖν τὸ σῶμα αὐτοῦ, Ne enigma, & parabolam esse crederent, quod dicebatur, sed scient omnino comedendum esse corpus ejus, inquit Chrysostomus, cui subscribunt Ammonius, Severus, & Cyrillus, Catenæ Patrum in Joannem pag. 195. Quo autem sensu manducetur caro Christi per fidem ac spiritualiter, supra Regula viii. explicatum est. Theologos, qui ea verba, *Nisi manducaveritis, &c.* negarunt de Eucharistia accipienda esse, ne communionem sub utraque specie cogerentur admittere, id bona fide negasse, ac terrore, ut ajunt, panico, censerent utique plurimi recentiorum, notatque illos Tournelius boni ac simplicis animi, Vitassius vero nimis imprudentiæ atque temeritatis. Vide citatas in argumento paginas. Præcinerant iis Maldonatus in caput vi. Joan. n. 53. Ego vero non is sum, qui Cardinali de Aliaco, Joanni de Ragusio, Tappero, aliisque viris doctissimis dicam istam impingam. De capite vi. Joannis etiam inter Tridentinos Patres acerrime disputatum est, ac Seripandus noster optime advertit de hoc testimonio, *Nisi manducaveritis, &c.*, duo esse litigia; alterum cum hæreticis, an ibi ex divino præcepto, & ex necessitate salutis cunctis fidelibus præscribatur Eucharistiæ sumptio sub utraque specie: alterum inter Catholicos, an ibi sermo sit de communione sacramentali, an de sola spirituali. Hæc Pallavicinus lib. xvii. Hist. Conc. cap. ii. num. 4. Ac de litigio, quod nobis est cum hæreticis, postea. Nunc autem Catholicorum dissidium, quod nobis opponit Dallæus, facile componitur; si dicamus illis verbis contineri præceptum de communione sacramentali, & vera manducatione corporis Christi, si referatur ad quosdam fidelium, aut ad unam duntaxat speciem: præceptum vero de manducatione mystica, sive adhesionem corpori Ecclesiæ, quæ est mysticum corpus Christi, si referatur ad omnes omnino, sive parvulos, sive adultos. Nam hoc postremo sensu illa verba spectare ad parvulos docuit frequentissime S. Pater disputans cum Pelagianis, errantque, me iudice, qui Augustinum interpretantur de perceptione Eucharistiæ, quamquam & parvulis collatum aliquando fuerit hoc Sacramentum. Nil ergo mirum, si disputantes de communione sub utraque specie, adversus autumantes illam esse singulis necessariam

riam, negaverint agi versu 54. cap. vi. Joannis de communione sacramentali; tamen si de hac etiam agatur, si loquamur de præcepto, prout aliquos tantum obstringit, aut præscribit unam, vel alteram speciem disjunctive. Sed de hoc infra. Videas interim Estium accurate explicantem quot modis intelligatur manducari corpus Christi in 1v. dist. 9. §. 1.

Nunc ad argumenta, quæ impetunt probationem nostram verbi, institutionis innixam. Ac ad primum dico errare Lutheranos & Calvinistas, qui ajunt ex communi sententia pronomen *Hoc* referendum ad panem. S. Thomas enim q. 88. art. 1. docet eo vocabulo designari substantiam absque determinatione propriæ naturæ. Major, Gabriel, Sylvius, Estius, id, quod præfens est, aut fit, si oratio sit efficax, & operatrix: & si quidam Catholici putant eo pronomine demonstrari panem, censent quoque ampliandam propositionem, ita, ut sensus sit, *Hic panis, qui loquente me panis est, in termino prolationis est corpus meum*. Nullam proinde cum hæreticis movebo quæstionem, an verborum consecrationis panis sensus sit, *Hic qui modo est panis fit corpus meum*, aut, *Hoc, scilicet hæc res, est corpus meum*, & in consecratione calicis, *Hic est sanguis meus*, an vero, *Hoc, idest, res hæc est sanguis meus*: ac modo intelligatur sensu exposito, admittram utrumque. Neque opponas, nondum esse corpus, dum pronuntiatur pronomen *Hoc*: ad enuntiationes enim effectrices satis est, si verificentur in fine orationis. Ita salva rei veritate Deus hominem creans, limbumque contræctans, & inspirans animam potuisset dicere, *Hoc est corpus hominis, Hæc est anima*; sicuti producendo res, nominat, quæ non sunt, quasi essent, ut, *Fiat lux, fiat firmamentum, fiant luminaria*: ac mortuos suscitaturus, eos perinde, ac viverent, sic alloquitur, *Adolescens, surge; Lazare, veni foras*. Quod si persistant hæretici cavillis suis; dico, quod in prima propositione, *Hoc est corpus meum*, pronomen refertur ad corpus, non ad panem, quoniam in Græcis legitur, *τὸτο ἐστὶ τὸ σῶμα μὲν*, non *ἄρτος* masculini generis, qualis est *ἄρτος*; ideoque *τὸτο* ad *τὸ σῶμα*, non ad *ἄρτος* referendum est. Idem dico de verbis aliis; *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*, quæ Græce leguntur, *τὸτο τὸ ποτήριον ἢ καὶ τὸ δάκτυλον ἐν τῷ αἵματι μὲν*, ubi *ἄρτος* dicendum erat, non *τὸτο*, si referretur ad *οἶνον*, vinum, masculini generis. Quæ etsi perspicua sint ex sola verborum syntaxi, probantur tamen non tantum a Catholicis, verum etiam a nonnullis hæreticorum; inter quos Conradus Horneius hostis transubstantiationis acerrimus in Compendio Theologiæ lib. 2. cap. 3. num. 68. hæc scribit, *At Christus, etsi cum accepisset panem & vinum*

& gratias egisset, ait, *Accipite, edite: item, Bibite ex hoc omnes, tamen non dicit, Hic panis est corpus meum; sed τὸτο ἐστὶ τὸ σῶμα μὲν, Hoc, est corpus meum, cum alias non τὸτο Hoc, sed ἄρτος, Hic, scilicet ἄρτος, panis, dici oporteret*. Non ex Maldonato, aut ex Jansenio hæc exscribimus, sed ex homine Lutherano. Si cum Schmidio ac hæreticis aliis reponas, *τὸτο* pro *ἄρτος* poni propter synecdochem; subinferam. Igitur si *τὸτο* refertur ad panem, panis non secundum se totum accipiendus est, se secundum aliquam tantum partem, idest accideutia, ac sensus erit, *Hoc, quod continetur sub speciebus panis est corpus Christi*. Si dicas cum Ludovico de Dieu, in textu Syriaco ambiguum esse locutionem, maxime in verbis, *Hic est sanguis meus*, & pronomen posse referri tam ad poculum, quam ad sanguinem, cum ambo apud Syros sint generis masculini; dicam contra; Syriacæ linguæ ambiguitatem sublatam ab Evangelistis qui Græce scripserunt; neque apud Matthæum, neque apud Marcum haberi poculum, aut ποτήριον, sed, *Hic est enim sanguis meus*; atque non solum Vulgatam, sed & Tremellium, & Erasmus, & alios a Novatoribus plurimum celebratos, eandem præferre lectionem. Si demum opponas, non solum Theodorum Bezam & hæreticos alios, verum & Cyprianum in Epistola ad Cæcilium legisse, *Hoc est sanguis meus*, ut affirmat Lucas Brugensis, & Nicolaus Faber in margine exemplaris sui editionis Pamelianæ; respondeo cum erudito Baluzio, ita quidem in tribus antiquis Cypriani editionibus legi, sed contra auctoritatem omnium fere veterum exemplarium. Hæc autem omnia dicta sunt, ut juniores advertant quam inepte hæretici una Græca, aut Syriaca vocula obstrepant, nugæque garriant. Atque ex his etiam liquet, hanc enuntiationem, *Hoc est corpus meum*, non esse *ταυτολογίαν*, sive, ut ajunt, propositionem identicam; cum identica sit ea propositio, in qua eadem res, eodem vocabulo, aut synonymo de se ipsa enuntiatur, ut si dicas, *Homo est homo, Gladius est ensis*. Verum si pronomen, aut commune attributum enuntietur de re aliqua singulari ac determinata, sit in exemplo, *Hic fluvius est Tiberis, Hic est liber, Hic est homo*; nemo unius, qui nolit dialecticorum ferulis vapulare, appellabit *tautologiam*. Quod ajunt panem frangi, non corpus Christi, est argutatio inepta supra quam dici possit; frangitur enim ratione specierum: ac præterea apud Lucam legitur, *Quod pro vobis datur, & apud Paulum 1. ad Corinth. xi. Quod pro vobis tradetur*: quibus verbis demonstratur, datum in cibum Apostolis ipsum corpus jamjam tradendum in morrem, atque in cruce immolandum. Præterea sicut Christus porrigens consecratum panem ait, *Hoc est corpus meum*

meum, quod pro vobis tradetur; ita præbens calicem inquit, *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. At hæc verba, *Qui pro multis effundetur*, ad sanguinem, non ad vinum sunt referenda. Ergo & verba illa, *Quod pro vobis datur*, ad corpus, non ad panem referri debent. Sequitur objectio, qua productis multis exemplis demonstrare conantur verbum, *Est*, idem valere, ac *significat*: quod in primis absolute negatur; nam & in metaphoris tropisque nunquam translatio invenitur in verbo *Est*, sed vel in subiecto, vel in attributo; si enim de picta imagine dixeris, *Hic est Hercules*, tropus non reperitur in *Est*, sed in *Hercules*, qui non hominem significat, sed figuram hominis. Legi potest Maldonatus in caput xxvi. Matthæi, & Estius in c. xi. Ep. ad Corinth. Et revera si *est*, idem valeret ac *significat*; non dicendum erat, *Hic est sanguis meus*, sed *Hic est sanguinem meum*, insolitum porro ineptumque dicendi genus. Deinde quænam est inter ea quæ apparent in somniis, ut boves ac spicæ Pharaonis, aut statua Nabuchodonosor, & quæ narrantur in libris historicis, comparatio? quænam inter parabolas prophetantium, & documenta Apostolorum, quibus datum est nosse regni cælestis mysteria? Exempla denique ab hæreticis objecta diluuntur præcedenti capite ex ipsis regulis Protestantium, ubi docent quomodo Scripturæ tropus scriptura ipsa demonstret. Exemplum unum additum est ex cap. v. Ezechielis; at non meliori conatu. Illa enim verba, *Ista est Jerusalem*, non sunt pronuntiata ab eodem propheta, qui rasit, disperfitque capillos, neque supra partem horum; sed sunt verba Domini explicantis quæ Ezechieli mandaverat facienda: legitur enim, *Hæc dicit Dominus: Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam, &c.* Ipse ergo textus demonstrat tropum atque figuram, non minus in ea capillorum parte, ac in latere, in sartagine ferrea, in subcinericio hordeaceo, & in stercore, quibus ab Ezechiele prænuntiata est Jerosolymorum obsidio & vastatio. Do tamen libenter fractionem panis, atque separationem utriusque speciei figuram esse corporis Christi, quemadmodum quæ narrat Ezechiel figura erant civitatis Jerusalem; si accipiatur corpus Christi, ut vulneratum & crucifixum, juxta præcedentem regulam tertiam, & juxta ea, quæ diximus cap. i. ubi ostendimus, quomodo in Eucharistia cum ratione Sacramenti consistat veritas. Recole autem præ ceteris caput, *Hoc est, quod dicimus*, de Consecr. dist. 2. num. 47. in quo hæc habentur: *Sicut ergo cælestis panis, qui vere Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce est suspensum, voca-*

turque ipsa immolatio carnis, quæ sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio: sic sacramentum fidei, quod baptismus intelligitur, fides est. Habet consimilia S. Pater Augustinus epist. 23. ad Bonifacium Comitem, nunc 99. num. 9. Proinde Eucharistia recte dicitur commemoratio, non corporis Christi, quod utique præsens est, sed immolationis, passionis, crucifixionis, ut innuit Apostolus 1. ad Corinth. xi. 26. Quod sequitur de consecratione calicis, retorquetur in adversarios; primum quia in his verbis Lucæ xxii. 20. *Hic est calix, novum testamentum in sanguine meo*, vocabulum *calix* in propria accipitur significatione: igitur idem dicendum est de vocabulo *sanguis*; ideoque *sanguis* in verbis Matth. xxvi. 28. *Hic est sanguis meus novi testamenti*, in significatione propria accipi debet. Præterea quæ leguntur Exodi 24. 8. & ad Hebræos ix. 20. *Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus, de vero hirci sanguine dicta sunt*: igitur de vero sanguine Domini dictum est, *Hic est sanguis meus novi testamenti*. Utuntur hoc argumento quidam Catholici, inter quos Estius dist. viii. §. 14. demonstrans utriusque textus similitudinem, quam fatetur Daniel Heinsius Exercit. sacrarum pag. 81. scribens: *Cum dicitur, αἷμα γὰρ ἐστὶ τὸ αἶμα μὲ τὸ τῆς κενῆς διαθήκης, manifesta illius videtur parodia, ἰδὲ τὸ αἶμα τῆς διαθήκης, ἢς διαδέτω κύριος πρὸς ὑμᾶς*. Inquiunt hæretici, At sanguis non est testamentum, sed quo testamentum confirmatur. Respondeo, & ideo quod Lucas posuit in recto, novum testamentum, κενὴ διαθήκη, posuerunt Matthæus & Marcus in, oblique τῆς κενῆς διαθήκης, novi testamenti. Deinde non ait Lucas testamentum tantummodo, sed, testamentum in meo sanguine, idem est autem διαθήκη ἐν αἵματι, testamentum in sanguine, & αἶμα διαθήκης, sanguis testamenti, inquit Grotius in Lucam; quod & probat ex constructione in recto, ἐν ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, qui pro vobis effundetur, quod casu concordat cum διαθήκης, genere cum αἵματι. Verum addunt hæretici, At sanguis non est genimen vitis. Id quoque Regula 1. explicatum est. Insuper illius loci, *Non bibam amodo de hoc genimine vitis*, exposui multiplicem significationem Volum. 1. pag. 83. Posset præterea locus iste explicari de calice non consecrato, & post cœnulam exhauriendo, juxta Hebraicos ritus capite tertio explicatos. Eo denique sensu dictum est, *Non bibam amodo, &c.* quo de agno Paschali Lucæ xxii. 16. *Ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei*: nam sicuti hinc non sequitur, Christum post resurrectionem manducasse Pascha ejusdem generis, ita illinc non infertur bibisse ejusdem generis vinum: præsertim cum variationem sensus demonstrer-

In uno loco illa verba, *Donec impleatur in regno Dei*, in altero autem ista, *Cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei*. Sed de argumentis hæreticorum adversus verba institutionis plura nimis: reliqua nunc prosequamur.

Quod ergo legitur Joan. xii. *Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habetis*, intelligendum est de ea præsentia, qua D. J. compatiens infirmitatibus nostris excepit corporalia officia, pollincturæ etiam, atque exequiarum; non de præsentia; qua nobiscum permanet usque ad sæculi consummationem, nos patrociniis fovens, gratia adjuvans, & in nobis sacramenti communione immanens, ac perseverans. Atque id constat ex ipsomet loco; sunt enim illa verba alloquentis Judam prætextu misericordiæ in pauperes ægre ferentem balsami profusionem. Hinc S. Pater tract. li. in Joan. num. 13. ait, *Me autem non semper habetis*, Judæ, avarisque dictum esse, non omnibus: additque num. proximo, non semper nobiscum Jesum permanere secundum id, quod a Judæis prehensus est, quod ligno confixus, quod de cruce depositus, quod linteis involutus, quod in sepulcro conditus, &c. De ipsamet præsentia visibili & corporali accipienda sunt duo alia loca nobis objecta, Joan. xvi. & Act. iii. Quartum ex iis verbis, *Palpate, & videte, &c.* facillimæ expeditionis est: *Affirmative* enim recte concluditur, Tangitur ac palpatur, ergo non est spiritus, neque est phantasma; at non recte concluditur *negative*, Non palpatur, non tangitur, ergo non est corpus, præsertim si existat modo quodam peculiari, ac mirabili: alioqui sequeretur non fuisse verum Christi corpus, quando ambulavit supra mare, aut ex oculis circumstantium evanuit. Sicut ergo potuit Dominus reddere corpus suum leve atque inaspectabile, ita potest facere illud impalpabile, & invisibile. In explicatione verborum Apostoli i. ad Corinth. x. *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt*, vel *omnes* ad Judæos simul, & ad Christifideles referre volumus cum Augustino; vel ad solos Judæos, qui manducaverunt manna, & biberunt aquam de petra, cum Joanne Chrysostomo. Si primum teneas, non alia ratione dictum est, *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt*, nisi quia manna erat figura Eucharistiæ; quemadmodum ibidem legitur, *Omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari*, quoniam nubes, ac transitus maris fuerunt typus baptismi. Idcirco Apostolus non ait absolute, *Eandem*, sed *eandem escam spiritalem*: unde Augustinus Tract. xxvi. in Joan. n. 12 inquit: *Spiritali utique eandem; non corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud*. Quod si velis cum Chrysostomo *omnes* referre ad solos Judæos, quod

& mihi probatur quammaxime, non solum obiectio hæreticorum nulla est, verum etiam ipsos impetit, & confodit. Est enim Apostoli scopus demonstrare, quod minime satis sit percepisse baptismum ac spiritualia mysteria, nisi ulterius agamus vitam homine Christiano dignam: atque ad id commonstrandum adducit figuras baptismi, & Eucharistiæ. Sicut, inquit, omnes patres sub nube fuerunt, ac transierunt mare, (quod non nisi Judæis convenit) omnesque manducaverunt manna, nec tamen *in pluribus eorum beneplacitum est Deo*, nam *prostrati sunt in deserto*; ita non omnes, qui sacræ mensæ, ac baptismatis sunt participes, censendi sunt Deo accepti: idem quippe Dominus, qui illis manna & aquam, tibi corpus præbuit, & sanguinem; non enim petra emittebat aquam, sed alia petra spiritualis, nempe Christus, totum operabatur; & quemadmodum tu comedis corpus Domini, sic illi manna, & sicut tu bibis sanguinem, sic illi aquam de petra: *καθάπερ γὰρ οὐ τὸ σῶμα ἐσθίεις τὸ δεσποτικόν, ὅτως ἐκείνοι τὸ μαννα: καὶ ὥσπερ οὐ τὸ αἷμα πίνεις. ὅτως ἐκείνοι ὕδωρ ἐκ πέτρας*. Ita Chrysostomus Hom. xxii. in primam ad Corinthios pag. 523. De Scripturis igitur, quibus hæretici abutuntur, hætenus.

Ad ea vero, quæ obijciuntur ex Patribus, facillima est responsio; omnia quippe in præmissis decem regulis præoccupata sunt, ac soluta. Inferiora sunt etiam, si conferantur cum iis eorumdem Patrum testimoniis, quæ absolute & sine ambiguitate sententiam confirmant nostram: quare de Œcolampadio scribit in Hist. Sacram. Levatherus, *Sæpe antiquorum Doctorum lectione infirmitatem suam vincere conabatur, sed principio non occurrebat, quo juvaretur; crebro erat obvium Corpus Domini & Sanguis Domini*: additque non potuisse Sacramentariis accedere, nisi *semota hominum auctoritate*. Scaliger etiam, *Mirror*, inquit, qui fieri potuerit, ut Patres omnes crediderint panem in verum Christi corpus converti: & Socinus Epist. ad Radecium, *Legantur modo Pontificiorum scripta, & satis intelliget, si præter sacras litteras Patrum auctoritati sit standum, vobis omnibus causa cadendum esse*. Nullo itaque jure possunt adversarii pugnare nobiscum Patrum auctoritate, ut fatentur illorum plerique. Cum tamen id nitantur, ita nos jacula vitrea confringimus. Ad objectionem petitam ex aliquorum silentio, dicimus ipsam arcani disciplinam veritatis Catholicæ invictum esse argumentum; prout Regula v. prolixè explicavimus, quamquam non solum Patres priorum sæculorum Eucharistiæ, & corporis ac sanguinis Domini aliquando meminerint, ut Ignatius, Justinus, Irenæus, verum etiam sincera Martyrum acta, Perpetuæ, quæ *buccellam comedit acclamantibus Amen circumstantibus*, quod de Eucha-

risliæ perceptione recte interpretantur Ruinar-
tius pag. 92. Hermetis, qui martyrium subitu-
rus dicitur gustasse oblatas a columba escas gra-
tissimi cibi, apud eundem scriptorem pag. 372.
Luciani, qui destitutus altari paullo ante mor-
tem refecit se Dominico corpore supra pectus
suum consecrato, ut narrant genuina Acta, &
Philostorgius lib. 2. H. Eccl. num. 14. Agnetis,
quæ commonstrans ritum quemdam communio-
nis, quo olim sacrabantur Christi sanguine or-
gana sensuum, inquit, *Sanguis ejus ornavit genas
meas*, ut animadvertit Tom. v. pag. 412. eru-
ditissimus Lupus; omnium postremo Martyrum,
quos ante agonem muniendos *protectione corporis
& sanguinis Christi*, scribit epist. 57. sanctus
Cyprianus. Ex quibus constat hæreticos ex ob-
jectis quoque Martyrum Actis revinci. At ob-
jectio, quæ sequitur ex vocabulo *Antitypi*, ha-
bet ex Regula 113. plenissimam solutionem.
Mirandum vero summopere, Albertinum in ea
objectione Cyrilli quoque catechesim iv. produ-
cere: in qua Cyrillus sacra dona appellat uti-
que *Antitypa*; sed ait paullo post pag. 531. *Sub
specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini
datur tibi sanguis, ἐν τύπῳ ἄρτος δίδεται σοὶ τὸ
σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἶνος δίδεται σοὶ τὸ αἷμα*:
ac prope finem ejusdem catecheseos, *Hoc sciens
& pro certo habens panem hunc, qui videtur a
nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse
sentiat; & vinum, quod a nobis conspicitur, tam-
etsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen
vinum, sed sanguinem esse Christi: τῶντα μαθὼν
καὶ πληροφεινδεις ὡς φαινόμενον ἄρτον, ἐκ ἄρ-
του ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γένεσι αἰσθητὸς, ἀλλὰ σῶμα
Χριστοῦ, καὶ φαινόμενον οἶνον, ἐκ οἶνου ἐστὶν, εἰ
καὶ ἡ γένεσις αἰσθητὴ βιβλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ*.
Consequens oppositio petita ex Latinis, qui Eu-
charistiam vocant *corporis Christi figuram*, sol-
vitur ex 2. Regula: in qua diximus de Tertul-
liano scribente adversus Marcionem idem sona-
re, *Hoc est corpus meum*, ac si dictum foret,
Hoc est figura mei corporis, accipienda ejus ver-
ba, quatenus corpus Christi existens sub sacra-
mento est figura ejusdem corporis pro nobis in
crucem acti. Nam ibi Tertullianus agit adversus
Phantasiastas negantes verum Christi corpus af-
fixum cruci, eosque perstringit vaticinio illo,
Mittamus lignum in panem ejus. Id cum obser-
varet Calvinus lib. iv. Instit. cap. 17. n. 15.
maluit Tertullianum inscitiae redarguere, quam
veritatem negare: scribit enim, *Conqueritur Pro-
pheta lignum positum in pane suo, significans ho-
stium sevitia panem suum infectum amaritudine:
quemadmodum David simili figura cibum suum
fuisse felle corruptum, & potum aceto deplorat*.
*Isti allegorice corpus Christi ligno crucis fuisse ad-
fixum volunt, ac ita senserunt nonnulli veteres*.
Quasi vero non magis ignoscendum sit eorum in-

*scitiae, & sepeliendum dedecus, quam addenda
impudentia, ut cogantur cum genuino Propheta
sensu hostiliter configere*. In his vero potius Cal-
vinus demonstrat se insanum atque impudentem,
calcatque vestigia Theodori Mopsuesteni dammati
a V. Synodo, quod inter ceteros errores afferue-
rit locum illum Psal. *Dederunt in escam meam fel,*
*& in siti mea potaverunt me aceto, non esse intelligen-
dum de Christo*. Vide Collationem iv. laudatæ
Synodi, Tom. V. Concil. Lab. pag. 443. Ut ad
Tertullianum revertatur oratio, potest ulterius
responderi, illius ratiocinationis hanc vim esse.
Inane & vacuum phantasma nequit permanen-
tem aliquam figuram suscipere. At corpus Chri-
sti in Eucharisticis elementis habet solidam fi-
guram panis. Igitur corpus Christi non est va-
cuum & inane phantasma. Etenim hunc sen-
sum commonstrant verba, quæ libro iv. contra
Marcionem proxime consequuntur: *Figura au-
tem non fuisset, nisi veritatis esset corpus*. Cete-
rum vacua res, quod est phantasma, figuram ca-
pere non potest. Stupenda deinceps res est, Al-
bertinum obstrepere mutilatis verbis Ambrosii,
qui, ut vidimus, realem præsentiam tradit lu-
culentissime, ejusque fidem compluribus miracu-
lis adstruit; moveri autem Albertinum illis ver-
bis, *Similitudinem pretiosi sanguinis bibis*; quibus
Ambrosius duntaxat ait, non esse in calice ex-
ternato sanguinis formam ac speciem, quæ sen-
sum afficiat & commoveat, subjiciens illico,
Ut nullus horror cruoris sit. Ubi vero Ambro-
sius oblationem sacram appellat *corporis Christi
figuram*, non de oblatione consecrata, sed tan-
tum de præparata loquitur, ut recte observa-
runt Benedictini Tom. 2. pag. 371. quamvis &
consecrata dona non nova ratione typus & figu-
ra dicantur: quod necesse non est iterum ex-
plicare. Diluimus eadem regula 2. quæ obji-
ciuntur ex Augustino. Hæc libris sancti Patris
adsuta ab aliquo Witclesista, existimavit cap. 57.
Joannes Hesselius, quod recedant, inquit, ab
Augustini exacta locutione, & limato sermone.
Verum ne subscribamus Hesselio, faciant exem-
plaria universa, codices vetustissimi, accuratis-
simæ editiones, & ipsa Hesselianæ conjecturæ
nimia levitas. Ergo S. Pater in libro contra
Adimantum Eucharistiam appellat *signum*, quod
minime excludit veritatem, proferens exemplum
sanguinis, qui est *signum animæ*; signum scilicet
rei in brutis, qui agunt vitam, præsentis.
Ubique vero docet corpus Christi manducari
a nobis *spiritualiter*, exponendus est juxta Regu-
las iv. & viii. Augustianis documentis illustra-
tas: nam & manducari Christi corpus in Eu-
charistia docet apertissime serm. 2. de Verbis
Apost. cap. 1. lib. 2. contra adversarium legis
cap. 9. & quæst. 57. in Leviticum, ut constat
ex dictis. Nullius denique ponderis est argu-
men-

mentum ex iis ultimum, quæ auctoritati nientur. Innumeros quippe ante Anastasium Sinaitam ex Græcis, & innumeros ante Paschasium ex Latinis stetit pro Catholica veritate, perspicuum est. Quis insuper Anastasium, quis Paschasium tanquam novæ hæresis auctores damnavit? Nulla profecto adversus istos legimus celebrata concilia, nullaque emanata decreta. Exorto e contra Berengario, hunc infectati sunt universi Ecclesiarum præfati, nec unus Episcoporum ad eum accessit; quo nomine illius hæresis fuit Ariana, ceterisque, in quas multi consenserunt Episcopi, execrabilior atque deterior. Ipse denique Berengarius palinodiam tertio recantavit, & in catholicæ fidei confessione decessit. Berengarius itaque, non Anastasius Sinaita, non Paschasius, auctor fuit exitiosi dogmatis, ac Novator. De his, qui juxta loquendi modum a Paschasio discrepaverunt, satis dixi in prænotatis ad magnam hanc controversiam, & in vi. ex regulis a me constitutis. Itaque argumenta hæreticorum aut scripturæ, aut Patrum auctoritati subnixa, non sunt pluribus refutanda.

Venio tandem ad argumentationes Philosophicas, præmissa declaratione Regulæ x. non humanam rationem, sed auctoritatem Ecclesiæ esse mihi normam credendi: nam neque tres in Deo reperiri *hypostases*, neque Dei Verbum hominem factum ac mortuum, non asseverante Ecclesia, didicissem, & utrumque ea tradente profiteor. Illud etiam ab hæreticis peto, cur in Scriptura constituent fidei libellam, provocentque nos modo ad castra Philosophorum? Cur Protestantes Angli, atque hos inter Forbesius, censcant temerariam opinionem eorum, qui negant posse Deum efficere, ut corpus careat locali extensione, ac pluribus sit in locis, agentes neque Zuvinglium, neque *Æcolampadium*, neque Hospinianum affirmasse quod hæc fieri nequeant, & facta tantum negasse; succenseant autem nobis hæretici, quod credamus impossibilia? Cur Petrus Molinæus, Blondello teste, noluerit ut Synodo damnaretur *realis Christi presentia* in Eucharistia, cur Zuvinglius cum sociis in congressu Marpurgi an. 1529. Lutheranis exhibuerit communionem, cur anno 1631. in Pseudosynodo Carentonii decreverint Sacramentarii Lutheranos recipi posse, nulla facta hæresis abjuratiōe, si dogma *realis presentia*, fidei, rationique adversatur? Sane longe difficilior intellectu est hæresis Lutherana, quam si veritas Orthodoxa: nam hæresim illam Pontificiorum dogmate abstrusorem judicarunt Zacharias Ursinus, Wolfgangus Musculus, Theodorus Beza, Sculterus, alique plurimi ex Novatoribus, ut ostendam proximo capite; ideoque Sacramentarii a crimine idololatriæ ac superstitionis, & a nota singularis dementiæ ab-

solventes Lutheri gregarios, damnantes vero iisdem nominibus Pontificios, judices sunt impudentissimi atque iniquissimi. Atque ne Calvinianos præteream, quo jure horum ductor ac signiter in nos e philosophia debacchatur iisdem sese tricens incautus implicans? Ait enim Calvinus in *Dilucid. exposit. san. doctr.* pag. 839. ita esse in Eucharistia corpus Christi *vere, ac substantialiter*, ut Deus in arca, & Spiritus sanctus sub specie columbæ: ait eo loci non tantum fide ac merito, verum etiam *substantialiter*, & *reipsa* manducari a nobis Christi corpus: ait lib. iv. Instit. cap. 17. in Eucharistia Christum ipsam, in qua residet, carnem vivificam nobis tradere, ut ejus participatione ad immortalitatem pascamur: in cœnæ mysterio per symbola panis & vini Christum vere nobis exhiberi, adeoque corpus & sanguinem ejus: veram esse, substantialemque corporis ac sanguinis Domini communicationem, ita, ut non imaginatione duntaxat, aut mentis intelligentia, sed re ipsa percipiantur: non aliter animas nostras carne & sanguine Christi pasci, quam panis & vinum corporalem vitam tuentur ac sustinent, & vere Christum nos reficere carnis suæ esu, & sanguinis potu. Hæc omnia iisdem Calvinii verbis conscripta sunt. Si vero reponas incredibile videri, quod in tanta locorum distantia penetret ad nos Christi caro, ut sit nobis in cibum; respondet ille, supra sensum nostrum eminere arcanam Spiritus sancti virtutem, ut stultum sit ejus immensitatem velle metiri, in hanc sententiam concludens citato cap. xvii. num. 10. *Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum vere unire quæ locis disjuncta sint.* Age vero, quandoquidem philosophicis argumentis pugnandum est, quare in cælis existens *vere ac substantialiter* manducari potest in terris, nec potest in cælis, & in terra simul existere? Quare potest Spiritus sancti arcana virtus me cum hominibus commorantem *substantialiter* unire Christo regnanti cum angelis, nec potest Christus *substantialiter* versari simul inter angelos, & inter homines? Quare demum non idem nos cum Joanne Calvino respondeamus, *Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides?* Ne tamen hæc dicta videantur ad vim argumentorum vitandam; respondetur ad primum, docere Peripateticos, quod *essentia* corporis nequaquam in dimensione sint posita, cum in hoc sit constituenda, quod extensionem naturaliter tantum exigat; nam per hoc solum a spiritu sufficienter distinguitur res corporea. Recentiores quidem nonnulli contendunt, non posse corpus esse, aut cogitari, nisi extensum sit; sed fatentur tamen contineri idem corpus nunc arctiori loco, nunc ampliori, easdemque partes habere paullum in ovo, seu plantam in semine,

ac habeat pullus explosus, & arbor parula; licet partes in ovo, aut in semine nondum ex involucris sint explicatae, sed compressae simul, atque contractae. Sunt praeterea, qui contendunt incompertam nobis esse rerum omnium *essentiam*, nec illam aliud censent, nisi quod sepositis omnibus proprietatibus reliquum manet. Prior itaque obiectio nulla est, siue dicas extensionem esse corpori accidentariam, siue teneas Christi corpus in Eucharistia occupare locum angustiore, siue ingenue fatearis nescire te quid sit corpus. Eligas autem ex his tribus eam, quae arrideat magis, sententiam. Hoc tantum admoneo, si amplectaris secundum, ne mente excidat canon tertius sess. xii. Tridentini Concilii, *Si quis negaverit in venerabili sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie, & sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit*. Saltem ergo separatione facta, in quilibet parte totum Christi corpus agnoscas, si vis ante separationem habuisse extensionem aliquam actualem. Id solum a Synodo definitum scribit recens Auctor, & quidem Thomista, tom. i. de Re Sacrament. pag. 428. Revera Tridentini Patres non fuerunt solliciti de Philosophicis altercationibus: & consulto addiderunt ea verba, *separatione facta*, commemorante Joanne Æmiliano varias Theologorum opiniones; ut uarrat Pallavicinus lib. xii. Histor. c. 2. n. 15. Poteris ergo sententiam illam tenere, eamque explicare exemplo, quod legitur apud Samonam Gazæ Episcopum. Est imago tua in speculo, pro crystalli extensione angustior, aut amplior; si speculum frangas, in unoquoque fragmine eandem imaginem videbis expressam: Ita, inquit Samona: *ἡ caro Christi integra est in unoquoque fragmento: ἡ πᾶς καὶ σὰρξ Χρῆστὸς ἐν ὁλόκληρῳ καὶ ἐν ἐκάστῳ κλάσματι*. Vide tom. xviii. Bibl. PP. pag. 579. Juxta diversa Philosophorum placita diluitur obiectio altera: indubitatum quippe est permanere in Eucharistia panis & vini *accidentia*, ut cum universis Theologis scribit lib. iv. de Sacramento Altaris Innoc. III. Damnarunt quippe Guilelmus Archiepiscopus Cantuariensis, cujus judicium confirmavit Urbanus VI., & Synodus Constantiensis sess. viii. propositionem Wiclefi, *Accidentia panis non manent sine subiecto in sacramento Altaris*. Hinc inferunt Theologi praestantissimi, inter quos noster Lupus in sextum Romanum Concilium S. Gregorii VII. tom. v. pag. 316. meras esse nugas, quæ de accidentibus a subiecto indistinctis tradit Cartesius. Multi tamen, a quibus alienus non est Vantroy cap. v. de Euch. qu. 1. & 2. *accidentia*, & *species* panis ac vini remanere fatentur, sed negant esse *entitates* tenues a substantia distinctas. Hi nimirum ajunt *species* panis ac vini esse imaginem impressam materiae subtili pa-

nem ambienti, quæ imago, seu materiae subtilis pressio persistit etiam consecratione peracta, eandem in organo visus excitans affectionem, ac si panis adesset. Atque idem docent de *accidentibus*, quæ sensibus reliquis obijciuntur. Conantur id explicare exemplo Christi, qui *sub hortulani specie* Magdalenæ dicitur apparuisse, quod nempe hujus mulieris visus a materia caelesti eodem modo fuerit affectus, quomodo fuisset hortulano praesente. Possunt his aliquam asferre lucem, quæ lib. x. cap. 14. scripsimus de apparitionibus Angelorum. Hæc vero nec refello, nec probo; siquidem non tantus est mihi *Renatus Cartesius*, quantus iis, qui hoc nomen transpositis litterarum elementis conscribunt, *Tu scis res naturæ*. Alii praeterea philosophi hac responsione contenti sunt, Deum solutum esse naturæ legibus, utpote quas ipse pro suo arbitrio constitui, & esse mentis omnino non sanæ velle divinam potentiam modulo intelligentiæ nostræ metiri: quod confirmant exemplis productis ab Augustino Epist. 3. ad Volusianum, nunc 127. num. 8. ubi differens de Verbo in utero Virginis carne induto: *Hic inquit, si ratio quaeritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis*. Huc denique confugit etiam Petrus Gassendus, lib. vi. de qualitibus rerum cap. 3. pag. edit. Lug. 385. Difficilius est argumentum tertium de Christi corpore in cælo simul, & in pluribus consecratis hostiis existente. Verum non tale est, quod compulerit Chrysostomum ne scriberet lib. 3. de Sacerd. *Qui sedet in dextera Patris, in dexteris peccatorum reperitur*, Nyssenum ne in Hom. de Paschate ita loqueretur, *innumerabilibus locis consecratur, & tamen unum corpus est*, Augustinum ne in Psalmum xxxiii. assereret Christum Dominum, cum ait, *Hoc est corpus meum*, se ipsum portasse *manibus suis*. At quaeris quomodo id fieri possit, sit, inquit Scotistæ, quemadmodum duo corpora, etsi juxta naturæ legem sese invicem de loco expellant, divinitus tamen compenetrantur, eodemque ambitu circumscribuntur. Quamvis enim Calvinus neget quoque corporum penetrationem; refutantur tamen ex quo Christus ad Apostolos ingressus sit *Januis clausis*, atque, ut ait quodam in carmine Nazianzenus,

Ὡς κλειτὰ παρθένα μηδ' αὖτ' ἄσας ἐξῆλθιν,

Ut claustra Virginalia, cum minime solvisset, egressus est. Atque huc faciunt quæ diximus Mom. vi. & Reg. x. Alii tamen Philosophi, etsi negant idem corpus posse in pluribus locis *existere circumscriptive*, negant fieri non posse ut in lo-

CAPUT X.

Impugnatur asserta ab Hæreticis Consubstantiatio, sive Impanatio.

locis multis existat *sacramentaliter*, & ratione extensionis panis: nam, inquit, *circumscriptio* fit extensione locali ac propria, quæ una est, nec multiplicari potest non multiplicata substantia corporis: existentia autem *sacramentalis* pendet a quantitate panis, aut vini, quæ non est una, sed quoduplex materia, quæ consecratur. Quod necessum non est prolixius exponere diu in scholis Peripateticorum versatis. Sunt etiam, qui propugnant actionem, qua conficitur Eucharistia, ex parte Dei esse ipsam conservationem corporis Christi, conservationem vero ipsammet creationem; ut censent Gabriel, Ochamus, aliique plures apud Vasquez disput. 181. num. 42. quibus & nos subscribimus, si actiones illas Dei *connotative* distinguant. Sicut ergo (inquit Emmanuel Maignanus Philos. sacræ cap. 22. prop. 3.) sufficit in Deo una eademque actio, ut corpus producat, ut ei tribuat locum, ut ipsum conservet, ut ad plura loca successive transferat, quoniam hæc mutatio se tenet duntaxat ex parte termini; ita eadem Dei actio per se invariata potest corpori Christi tribuere locum in dextera Patris, alium vero sub his *speciebus*, alium sub aliis. Consimili ratione probant quidam Philosophorum, ejusdem corporis posse multiplicari vicinias. Qualemcumque igitur secteris physiologiam, habes unde eludas hæreticorum sophismata: volo enim ego iterum gratificari Calvino, ingenique mei imbecillitatem agnoscens illius verba repetere, *Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides*. Argumenta postremo loco a conjecturis petita, quandoquidem proximis, disputationibus sunt iterum pertractanda, nunc prætermittam. Petò hoc unum, cur indecorum sit, Christum frangi ratione *specierum* sacramentalium, manducari ab impiis, nobiscum permanere, & pro nobis quotidie Sacerdotum manibus immolari; posteaquam dignatus est tradi manibus peccatorum, vulnerari, crucifigi, & reputari cum sceleratis: præsertim cum in Eucharistia non sit passionis acerbitas, horror cruoris, mortisque imago teterrima: sed ut aiebat Hildebertus Cenomanensis,

Fit cibus hic ex pane caro, Deus ex elemento,

Mysterio simplex, utilitate triplex:

Utque fides adsit, terrorque recedat, & horror,

Fit cibus ipse caro, panis imago manet.

Quamvis duo præcedentia capita ita in Eucharistia realem corporis Domini præsentiam commovent, ut inde excludant substantiam panis; tamen cum hanc ibi permanere contendat Lutherani, post quosdam obscuri nominis discipulos Berengarii: illud nunc peculiari disputatione disquiram, an revera cum Christi corpore ac sanguine non solum *accidentia* persistant, verum etiam *substantia* elementorum, sive, quod idem est, admittenda num sit asserta a Catholicis *Transsubstantiatio*. In titulo autem quæstionis *Consubstantiationem*, & *Impanationem* commemoravi, propterea quod non eodem tramite incedunt hostes: sed quidam cum Osiandro commenti sunt inter panem & corpus Christi ineffabilem quamdam, & *hypostaticam* unionem, qualis est inter naturam humanam & *hypostasim* divini Verbi, & quam solent appellare *Impanationem*: quidam tenent substantiam panis ita corpori Dominico sociari, ut conjungantur utique, sed absque vinculo substantialis & *hypostaticæ* unionis, quam sententiam sequitur Lutheranorum major numerus: atque horum dogma *Consubstantiationem* vocitamus. Nos ergo totam substantiam panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Domini transmutari defendimus: quod licet constet ex dictis, proximo nihilominus theoremate confirmamus.

PROP. In Eucharistia non manet panis vinique *substantia*, sed vi consecrationis in *substantiam* corporis, & sanguinis Christi convertitur.

Id enim sequentia momenta manifesto evincunt. I. Christus Eucharistiam consecrans ait: *Hoc est corpus meum*, corporis duntaxat, non panis mentionem faciens; non enim pronomen *Hoc* ad panem potest referri, cum illud sit neutrius generis. Qua ergo ratione persuadebunt nobis Lutherani, in illa enuntiatione panis substantiam comprehendere? Præterea propositio illa *effectrix* est, quandoquidem inducit, latentibus Lutheranis, corporis Christi præsentiam: at non significat eadem propositio corpus Christi poni *cum pane*, aut *in*, aut *sub pane*; quippe non ait Salvator, *In hoc*, aut, *Cum hoc*, aut, *Sub hoc pane est corpus meum*, sed, *Hoc est corpus meum*; denotat ergo ita poni corpus Christi, ut definat esse substantia panis. Rursus ex quo duo aut sint unita, aut simul existant, aut unum sit in altero, non sequitur quod unum de alio queat enuntiari, præsertim si ambo substantia sint, atque in suo genere disparata. Neque

que enim dicimus: *Anima est corpus, Deus est mundus, Pictura est paries*; licet anima uniatur corpori, licet Deus in mundo sit, licet pictura adhæreat parieti. Igitur neque per unionem, neque per inhærentiam, neque per intimam penetrationem Dominici corporis potest de substantia panis vere enuntiari, *Hoc est corpus meum*. Deinde fatetur Lutherus vere ac substantialiter manducari a nobis Christi carnem, cum proprie accipienda sint ea Christi verba, *Caro mea vere est cibus*; per solam autem unionem substantiæ panis ad substantiam corporis & carnis Christi, nisi sit unio *hypostatica*, non consequitur eandem carnem vere manducari; quemadmodum, inquit Estius in dist. xi. §. 1. non sequeretur, Filium Dei passum, crucifixum, ac mortuum esse, si homo ille, qui passus, crucifixus ac mortuus est, fuisset filio Dei sola *moralit*, ut agebat Nestorius, unionem conjunctus. Quod si unio admittatur inter panem & corpus Christi *hypostatica*, quanta non consequuntur absurda! Consequitur divinum Verbum assumere in unionem *personæ* irrationalem substantiam, & (quod neque in mysterio contigit Incarnationis) substantiam præditam præexistentia sua, idque non semel, sed unaquaque die sæpenumero; ut mittam confectaria omnia regularum communicationis idiomatum, de quibus lib. xxvii. cap. 1. Deinum a Luthero, qui sæpe monet verba institutionis Cœnæ accipienda esse *juxta nudam Grammaticæ intelligentiam*, ne adversariis tribuatur occasio eludendi Scripturas, illud peto, in hac propositione, *Hoc est corpus meum*, ubinam panis commemoratur? Si quando legimus, *Accipit Jesus panem*, intelligere debemus panem solum; cur quando dixit, *Hoc est corpus meum*, non debemus intelligere solum corpus? Quibus vocabulis potius, quam istis, absque fūco, & ambiguitate orationis explicare posset idem hæresiaracha *transubstantiationem* a Catholicis propugnatam? Verum de priori momento hætenus. II. Quoniam inter nos ac Lutheranos convenire non potest; necessum est ad Judicem aliquem appellemus, atque ad Ecclesiam universam in Conciliis Œcumenicis congregata, maxime quod adversarii nec patiuntur judicium aut Calvinii, aut Zuinglii, aut cujuscumque e Sacramentorum factione; illi autem pars sunt litigantium, ac nullam in propria causa habent auctoritatem. In Concilio itaque Lateranensi xv. celebrato anno 1215. sub Innocentio III. capite *Firmiter*, definitur contineri in Eucharistia corpus, ac sanguinem Domini sub speciebus panis & vini *transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate divina*. Tridentinum vero sess. xiiii. cap. iv. ad hunc loquitur modum: *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta hæc Synodus decla-*

rat, per consecrationem panis & vini conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus: quæ conversio convenienter & proprie a sancta Catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata. Scio respondere hæreticos, in auditum *transubstantiationis* dogma ante memoratam synodum Lateranensem: at præstat paucis responsionem istam excutere. Principio non tantum dogma, sed & *Transubstantiationis* vocabulum expressum legitur apud Petrum Blesensem epist. 140. Floruit autem Petrus tempore Alexandri III. obiitque circa exitum sæculi duodecimi: adinvenitur eadem vox in Tract. de Sacram. Altaris circa idem tempus conscripto a Stephano Episcopo Eduensi, c. 13. necnon in Confessione Albigensum, cujus meminit in litteris datis anno 1160. Petrus tituli S. Chrysogoni Cardinalis, apud Baronium eodem an. num. 28. Atque hæc Tournelius pag. 125. aliique observant. Deinde xi. sæculo Berengarius fatebatur omnes fideles, quos *vulgi insipientis* nomine traducebat, *transubstantiationis* dogma tenere; idemque ipse ad meliorem redactus frugem professus est: ex quo conficitur, inquit Præf. 2. in sæculum vi. Benedict. Cl. Mabillonius, *falli heterodoxos perosque, qui novum in Ecclesia Transubstantiationis dogma esse, nec ante Concilium Lateranense sub Innoc. III. inventum contendunt*. Præterea Philippus Mornæus in *Myst. iniquitatis* pag. 141. de temporibus Caroli Magni, & Adriani Pontificis scribit, *Transubstantiatio jam exerebat caput*: quem locum exagitant Coquæus noster in *Antimornæo* pag. 386. Miror, inquit, qui scribat *Transubstantiationem jam tum exeruisse caput, cum ita scribat Calvinus lib. iv. Instit. cap. 17. num. 15. Bernardi quidem ætate (nimirum quadringentos post annos) etsi durior invaluerat loquendi ratio, Transubstantiatio tamen nondum agnita erat. Quomodo tantus discipulus discedit a tanto magistro? Si Satanas Satanam ejicit, ait Dominus Matth. xii. adversus se divisus est. Quomodo ergo stabit regnum ejus? Qua ratione tandem fieri potuit, ut anno 1215. Episcopi cccxii. Primates, ac Metropolitæ lxxi. Regum, ac Principum omnium Oratores, Religiosi viri in dignitate constituti supra DCCC. ac tantus Theologorum numerus, ut Synodus illa antonomastice appelletur *Magna*, nullo renitente probavit dogma, quod, si hæreticos audiamus, novum erat, ignotum majoribus, inducebatque idololatriam in universum Christianum orbem? III. Verum, ut mittamus disputationem de nomine, quæ prorsus vana est, cum quælibet hæresis compulerit Patres ad intrudenda nova vocabula, ut diximus præced. Volum. pag. 169. aliique in locis; id quod nos intelligimus *Transubstantiationis* nomine conversio-*

tionem scilicet substantiæ panis in substantiam corporis Christi, illud idem unanimi consensu tradiderunt Latini, Græcique Patres. Quid est enim acceptum panem *facere corpus Domini*, panem sanctificatum in corpus Dei Verbi transmutare, id quod est in calice converti in illud, quod fluxit de Christi latere; quid, inquam, illud est, nisi quod nos Transubstantiationis nomine designamus? Hæc vero tradidisse Patres superiori capite demonstravimus. Nec aliud sane evincunt rationes, quibus iidem Patres veritatem corporis Christi suadere conantur; veluti, dum inquirunt verbo Dei immutari naturas rerum, & quemadmodum Christus aquam convertit in vinum, ita vinum in sanguinem suum convertisse. Huc spectant horrationes illæ frequentissimæ, ut sine hæsitatione credamus panem, post consecrationem non esse panem, sed mutari naturas elementorum, quidquid nobis sensus exhibeant. IV. At cum hæc ex testimoniis supra productis sint apertissima, tentant fucum facere Novatores Græcorum verborum proprietate, asserentes in Orientalium scriptis hæc tantum occurrere, μεταβάλλειν, μεταρρυθμιζειν, μεταποιεῖν, μεταβαίνειν, μετασκαδαζειν, quæ mutationem quidem denotant, non autem μετασίωσιν, transubstantiationem. Ceterum videant, quam imperite ratiocinentur. Concedunt reipsa mutationem & conversionem aliquam fieri. At hæc mutatio non fit, ut constat, in accidentibus, ac speciebus: fit igitur in substantia. Norunt deinde Grammatici μεταβάλλειν, non esse tantum transire, aut invertere, sed etiam contrariam qualitatem contrahere, apud Aristot. 6. de Animal. cibum concoquere, & vertere in substantiam aliti, apud Alex. Aphrod. in præf. lib. 1. problemat; ac degenerare de una specie in aliam, apud Henricum Stephanum, & Budæum: quod de aliis præcitatis verbis docent universa Græcorum Lexica. Patres deinde Græci non scribunt solum, panem converti, sed εἰς σῶμα τοῦ θεοῦ λόγου μεταποιεῖσθαι, ita transmutari, ut ex pane fiat corpus Verbi Dei, quemadmodum ait Nyssenus c. 37. orat. Catechetica, atque, ut addit proximo capite, Transselementata in idem corpus eorum, quæ apparent, natura, Πρὸς ἐκεῖνο μετασχηματίζουσιν τῶν φαυμυρίων τὴν φύσιν, tom. 2. p. 537. Addit Cyrillus Catech. 14. p. 532. ita mutationem hanc fieri, ut pro certo habendum sit, εἰς ὃ φαίνεται ἄρτος ἔκ ἄρτος εἶναι, panem, qui videtur, non esse panem: quæ absque transubstantiatione a nobis propugnata nequeunt consistere. Insuper Wittembergenses donantes latinitate Censuram Hieremiæ Patriarchæ Constantinopolitani, in qua legitur, ἄρτος μεταβάλλεται εἰς αὐτὸ σῶμα τοῦ καὶ Χριστοῦ, Panis mutatur in ipsum corpus Christi, hoc vocabulum e regione Græci textus apposuerunt, Μετασίωσις, atque ex alia

parte Latinum, Transubstantiatio: ideoque nullus inter μεταβάλλομαι, ac transubstantiari, agnovit ipsi Lutherani discrimen. Quid plura? Etiam vocabulum μετασίωσις, frequentissime legitur in Apologia Gabrielis Philadelphiensis: in qua pag. 15. de symbolis legitur, πρὸ τοῦ μετασιωδῆναι, priusquam transubstantientur, & pag. 19. ἄλλο ἅγιος ἄρτος καὶ οἶνος, καὶ ἄλλο μετασιώμενος ἄρτος καὶ οἶνος. Πᾶς μὲν γὰρ μετασιώμενος ἄρτος καὶ οἶνος εἶναι ἅγιος, καὶ τέλειος, καὶ σώρξ Χριστοῦ. Aliud est panis sanctus, & vinum, & aliud panis transubstantiatus, ac vinum; omnis panis cum vino transubstantiatus est sanctus perfectus, & caro Christi. Habes ergo in scriptis Græcorum Transubstantiationis dogma & vocabulum. Quamquam autem Gabriel est ceteris junior (quod forte reponent hæretici versutissimi) exposuisse tamen illum communem Orientalium fidem testati sunt Dionysius Protosyncellus, & Georgius Coresius Chius: neque unum invenies ex Græcis, qui huic adversetur, si excipias Cyrillum Lucarum, apostatam hominem, fideique patriæ desertorem, & quem damnatum a suis confugisse ad castrum Calvinistarum, narrant Allatius lib. 3. de Eccl. Occident. & Oriental. Conf. Arnaldus in sua ad Claudium Responsione, atque in notis ad Apologiam Gabrielis Riccardus Simon. Itaque refelluntur Lutherani Latinorum, Græcorumque perantiqua traditione, firmissimoque consensu. V. Tanta præterea est perversi dogmatis absurditas, ut nullum apud alterius factionis homines inveniret patrocinium. Etenim Johannes Hus apud Pezibramum inquit: Christus verbi sui ineffabili virtute panem & vinum transubstantiat in propriam carnem, & sanguinem; & in Carmine de cœna Domini apud Iodochum Hockerium sic legitur:

Ave deitatis forma
Dei unionis norma;
In te quisque delectatur,
Qui de fide speculatur.
Non es panis, sed es Deus
Homo, Liberator meus,
Qui in cruce pependisti,
Et in carne defecisti.

Hieronymus quoque Pragensis interrogatur de pane post consecrationem, an maneat, teste Poggio Florentino in Epistola ad Leonem Aretinum, respondit apud Pistorem remanere panem. Ita ergo censent, qui ante Lutheri apostasiam vexarunt Ecclesiam, perditissimi Hussitæ. Quid vero hæretici post Lutherum exorti? Zacharias Ursinus Hidelbergensis in Miscell. catech. 7. Lutherani, inquit, accusant Christum mendacii: negant enim panem esse ipsius corpus, sed dicunt corpus esse in pane: videant igitur, quomodo in extremo iudicio de hac blasphemia & calumnia sint

sint Christo responsuri. Papistæ magis retinent verba Christi. Zuvinglius in epist. ad Joannem Bugenhagium quærebatur, non posse Antichristum profligari, nisi & errore consubstantiationis profligato. Consensus, ut dicitur, Orthodoxorum Sacram. §. Ut vero, ita loquitur: *Quam multum consubstantiationis error transubstantiationi præstet, nemo facile dixerit: absurdiorum certe esse, & a Christi verbis alieniorem Theologi Scholastici, homines acutissimi observarunt.* Scharpius in Cursu Theolog. art. de S. Cœna cap. de Consubstant. Jam, ait, de consubstantiatione dicendum erit, quæ hæresis antiqua est, quam Lutherus secutus est, &c. Plura vide in Conversione Joannis Georgii Rat. 36. cap. 5. & apud Lindanum in Apolog. Relig. Catholicæ. VI. Talis denique est causa, pro qua pugnamus, ut nec ipsos Lutheranos judices sermidemus. Idem namque Lutherus in libro de abroganda missa fol. 253. scripsit, *Christum Dominum verbo virtutis suæ panem in corpus suum mutasse.* In Confessione magna de Cœna Domini commendat Nicolaum Papam, quod Berengarium adegerit ad palinodiam, ibique se cum Pontificiis sentire testatur: ac pariter in Confess. minori affirmat se tenere de Cœna sententiam, quam Ecclesia semper servavit sub ipso quoque Papatu; sunt quippe ejus verba: *Sic Papistæ docent, imo non Papistæ, sed sancta Christiana Ecclesia, & nos cum ipsis.* Damnarunt propterea Lutherum tamquam nobis consentientem præcitatus Consensus Orthodoxorum, Beza ad 1. partem libri Brentii, Wolfgangus Musculus in Epist. ad Martinum Bucerum, alique apud Scultetum in 2. decade Annalium. Confessio Augustana, ut anno MDXXX. oblata fuit in Comitibus Augustæ Carolo V. articulum X. ad hunc modum exhibuit: *De cœna Domini docent, quod corpus & sanguis Christi vere adsint, & distribuuntur vescentibus in cœna Domini, & improbant secus docentes.* Ubi, etsi aperte non tradatur transubstantiatio, nulla tamen substantiæ panis fit mentio, quam fecissent urique Confessionis auctores, modo in re tanti momenti nolissent invictissimum Imperatorem, & Catholicos Principes latente perfidia decipere. Atque idcirco ad articulum illum decimum ita rescriptum est, *Decimus articulus in verbis nihil offendit: quod Lutherani quidam audacissimi, cum obmutescere deberent, nobis obijciunt, pro genuino illo articulo obtrudentes Confessionem viriatam anno MDXL. in qua legitur: De cœna Domini docent, quod cum pane & vino vere exhibeantur corpus & sanguis Christi vescentibus in cœna Domini.* Indignatur Catholicis Philippus Melanchthon in Apolog. art. 2. quod hunc articulum decimum ex Germanico exemplari exhibito Augustanis Comitibus non repetant. At exemplar Germanicum cohæ-

ret magis cum doctrina Catholica; utpote quod non commemorat substantiam panis & vini, sed tantummodo species: nam, ut recitatur a Valentino Erithræo Lutherano ad annum MDLXV. adversus Sacramentarios, idem articulus in autographo Germanico sic legitur: „Bon dem abendmal des Derrem virdt also gheleert, das varet leib und blut Christi warhafftiglich under ghestalt des brodt und weins im abendmal gegenwertig sey, und da außs geteylet und ge nomen wirdt.“ Latine: *De cœna Domini docent, verum Christi corpus, & sanguinem vere sub specie panis & vini in cœna esse presens, in eademque distribui & accipi.* Huic ad verbum respondet Confessio Augustana, versa in linguam Belgicam ac typis cusa Wesaliæ anno 1563. Aiebat proinde Marcus Tilmannus Heshusius inter Lutheranos percelebris, periculose Protestantes adstringi ad Confessionem Augustanam, quam cum sua Apologia appellabat *humanum scriptum*, corrigendum, & doctrina contaminatum. Vide Lindanum tom. 2. Apologetici pag. edit. Plantinianæ 95. Ipse demum Melanchthon Confessionis, & Apologiæ auctor, ac signifer Lutheranorum, anno 1530. edidit librum adversus Œcolampadium, ubi accumulavit veterum Patrum testimonia, quibus expresse asseritur conversio substantiæ panis in corpus Christi. Profert hæc verba Chrysostomi, *Non est figura tantum, & exemplar quoddam Dominici corporis panis, sed in illum convertitur corpus Christi:* hæc alia Cypriani, *Panis iste non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia factus est caro;* multa denique Ambrosii, quibus productis ait: *Hæc tam longa recitatio exemplorum ostendit auctorem sensisse, panem non esse tantum signum, sed naturam panis mutari.* Talia Melanchthon. Nullus itaque error, hæresis nulla detestabilior est, simulque improbabiliior hac de Consubstantiatione, live de Impanatione: quam prædamnavit Christus Eucharistiam instituens, præfocarunt Ecclesiæ Patres, anathematizarunt plenariæ Synodi, refutarunt Occidentales & Orientales consensu unanimi, exosam habuerunt prædecesores Lutheri, oppugnarunt aliæ Novatorum sectæ, tradidit sibi ipsi repugnans Apostata Islebientis, confixit, aut saltem probrose occuluit Augustana Confessio, hujusque apologistæ olim rejecit, ac profligavit: quæ omnia sunt a nobis evidentissime commonstrata.

AD EA, QUÆ OBJICIUNTUR, RESPONSIO.

Opponent autem hæretici: Ex Scripturis eruitur potius dogma Lutheranorum. Enimvero Eucharistia appellatur *Panis*, Lucæ xxiv. 35. & in

in 1. ad Corinth. x. 16. & xi. 26. 28. ideoque in illa remanet panis *substantia*. Præterea ex verbis Domini, *Hoc est corpus meum*, male inferunt Catholici *transubstantiationem*. Nam idem Dominus Joan. vi. 51. inquit: *Ego sum panis*. At cum ait, *Ego sum panis*, non se mutavit in panem; dicens ergo, *Hoc est corpus meum*, non transmutavit panem in corpus suum. Atque hoc argumentum urgebat Petrus Martyr in libro contra Gardinerum num. 13. Insuper salvatur veritas hujus propositionis, *Verbum caro factum est*, per unionem humanæ, divinæque naturæ: igitur & constabit veritas alterius, *Hoc est corpus meum*, per unionem utriusque substantiæ. Ad hæc, inquit communiter Lutherani, de ferro, quod pervaserit ignis, recte dicimus, *Hic est ignis*, & de dolio, quod vino sit plenum, *Hoc est vinum*, nulla facta aut in ferro, aut in dolio mutatione substantiæ. Cur ergo substantiæ mutationem inferendam esse arbitramur ex enuntiatione illa consimili, *Hoc est corpus meum*?

Resp. hæc nullius esse momenti. Cur enim Eucharistia appelletur *Panis*, explicatum est priori Regula capitis præcedentis. Quod sequitur est Petri Martyris argutum cavillulum: nam Lutherani in iis verbis, *Ego sum panis*, agnoscunt metaphoram, quam negant in verbis Cœnæ, propterea quod non absolute Christus appellavit seipsum *panem*, sed *panem vite*, idest comparate ad manna, de quo eo loci fit sermo: quod Salomon Glassius lib. v. Philolog. sacræ tract. 1. cap. 11. contendit esse *metaphoræ signum evidens*. Deinde retorquetur illa argumentatio adversus heterodoxos. Enimvero propositiones a Christo enuntiatæ, cum ipse sit infallibilis veritas, aut veritatem supponunt, aut efficiunt. Hæc propositio, *Ego sum panis vivus*, supponit Dominum Jesum esse panem supersubstantialem, quo fruuntur Angeli, ideoque id hæc enuntiatio non efficit. Igitur propositio ista, *Hoc est corpus meum*, cum non præsupponat realem corporis Christi præsentiam, illam efficiat necessum est. Si autem Deus facit, ut *Hoc*, quod erat panis, sit corpus Christi, jam definit esse substantia panis, & actio illa recte dicitur *transubstantiatio*. Vide, si hæc minus placeant, responsionem aliam Bellarmini lib. 3. de Euch. cap. 24. Proximum sic diluitur: In ea propositione, *Verbum caro factum est*, *Verbum subjecti* locum tenet, ideoque ipsum *Verbum factum est* caro assumptione humanitatis in Deum: at in ista, *Hoc est corpus meum*, corpus non est *subjectum*, & consequenter non est id, quod fit per unionem panis ad corpus. Probaret aliquid argumentum, si quemadmodum dictum est, *Verbum factum est caro*, ita dictum esset, *Corpus meum factum est panis*: at neque hanc loquendi formam adhibuit

Berti Theol. Tom. VII.

Christus, nec panem omnino nominavit, sed nude ac demonstrative inquit: *Hoc est corpus meum*. Jure in adversarios hoc idem argumentum intorquet Estius dist. xi. §. 1. Do insuper aliam expeditissimam responsionem. Ne suspicemur conversionem naturarum in illa enuntiatione, *Verbum caro factum est*, facit & immutabilitas divinæ naturæ, & quod immediate subjicitur, scilicet, *Et habitavit in nobis*; quibus verbis commonstrari divinæ, humanæque naturæ distinctionem, ostendi ratione & auctoritate disputans adversus Eutychianos lib. xxvi. cap. 18. In casu autem nostro neutrum habetur; quoniam neque panis substantia immutabilis est, neque subjiciuntur verba, ex quibus inferri possit eam permanere. Ad exempla adducta postremo loco hæc sit responsio. Docent Rhetorici, atque linter hos Glassius Lutheranus præcitatur tractatu 1. cap. 17. ubi agit de *synecdoche partit*, unam rem enuntiari de alia, aut partem usurpari pro toto ex consuetudinario sermone, hominumque instituto, quando vel est pars essentialis, quo sensu *anima* accipitur pro toto homine: vel pars integralis, quo sensu *caro* idem est, quod corpus: vel pars rei aggregatione compactæ, quo sensu *murus* idem sonat, ac civitas; vel qualitas inherens, aut res contenta, quo sensu *urbs* significat populum, *lux* solem, *domus* familiam. Quadrant hæc quidem in exempla producta, sed non in verba Cœnæ, *Hoc est corpus meum*; siquidem nulla hominum institutione, nulloque usu sermonis hoc vocabulum *Corpus* designat partem aliquam, vel accidens inherens pani, sed substantiam omnino disparatam, ac subsistentem. Addo Schlusserbergium Lutheranum sateri verba Christi tam clara esse, ut nullus *Angelus e cælis*, nullus *homo in terris* possit *clarius loqui*; ideoque nullam in illis translationem debemus excogitare.

Opp. 2. Antiquiores Scholastici tradiderunt ex Scripturis non posse *transubstantiationem* invictè probari. Ita Ochamus in iv. q. 6. Scotus, Paludanus, Argentinas, alique in iv. dist. xi. Ipse Bellarminus lib. 3. de Euch. cap. 23. de Scoto hæc ait: *Dicit non extare locum ullum Scripturæ tam expressum, ut sine Ecclesiæ declaratione evidenter cogat transubstantiationem admittere. Atque id non est omnino improbabile*. Similia Franciscus Suarez tom. 3. in 3. p. disput. 49. sect. 2. Durandus autem in iv. dist. xi. q. 3. aperte negat *materiam* panis transubstantiari, atque in sola *forma* agnoscit conversionem: quamobrem graviter reprehenditur a Bellarmino in præcitato lib. cap. 13. atque ab Honorato Tournely q. 3. art. 2. Non sunt ergo verba Scripturæ tam aperta, ut invictè *transubstantiationem* commonstrarent.

Resp. Hoc unum velle acutos illos disputa-

res, quod spreto omnino Ecclesie Catholice auctoritate nullum sit Scripturae testimonium, quod non possit in pravam sensum torqueri; & istud maxime, *Hoc est corpus meum*, talis esse generis, si hæc verba nude accepta philosophicis altercationibus subiciantur. Quod utique Scholasticorum iudicium confirmant Lutheri, Calvini, & Zuvinglii de iisdem verbis opposita, & nullatenus ad concordiam revocandæ sententiæ. Nos autem etiam auctoritate Ecclesie præcisa, siue non spectatis de *transubstantiatione* decretis, arbitramur Lutheranos eodem Scripturae testimonio refelli, quoniam accipiendum est, ipsis quoque fatentibus, in sensu obvio, planissimo, & quem verba præferunt. Talis autem sensus est, id, quod manibus Christus ferebat, post ipsorum verborum pronuntiationem, *corpus* esse, non *panem*. Nihil proinde ad nos attinet quorundam disputantium opinio de sensu, qui possit Dominicis verbis aptari; quando adversarii nos provocant ad planum, & litteralem. Verumtamen ego non Scholasticos Lutheranis opponam, etsi opponere possem sanctum Thomam q. 75. art. 2. aliosque sexcentos, sed Claudium Salmasium hæc adversus Grotium pag. 516. pronuntiantem: *Si ad litteram accipiantur verba Christi, ut debere accipi contendunt doctissimi Lutherani Theologi, longe magis doctrinæ Pontificiorum favent, quam Lutherane. Dixit Christus, Hoc est corpus meum, cum panem traderet. Ergo non amplius panis est, sed corpus Christi, ut ille, qui veritas est, affirmavit. Durandus, ut in oppositione dictum est, refutatur a doctis viris: & quidem jure, meritoque; nam si permaneat materia panis, remanet etiam subiectum accidentium, quod damnatum est sess. viii. Concilii Constant. neque fit in Eucharistia mutatio totius substantiæ panis, quod repugnat Tridentino sess. xiii. cap. 4. can. 2. Attamen, ut nec Durandum vellicem, dico nomine *materiei* intellexisse quantitatem, in sententia Peripateticorum a substantia distinctam, siquidem eadem dist. xi. quæst. 1. scribit: *Substantia panis & vini convertuntur in substantiam corporis Christi, quibus verbis transubstantiationem profitetur; additque statim: Mediante tali conversione corpus & sanguis Christi virtute divina habent talem ordinem, seu habitudinem ad species, sub quibus fuerunt panis & vinum, quibus videtur asserere, quod existant absque proprio subiecto species, & accidentia.**

Opp. 3. Inauditum fuit ante Lateranensem IV. synodum vocabulum *Transubstantiationis*. Consensu autem Pontificiorum fides catholica novis revelationibus nequit iuncti, ut docent S. Thomas 1. p. q. 1. art. 8. Canus lib. 2. de Locis cap. 1. ac Bellarminus lib. 4. de Verbo Dei

cap. 9. Fluxa ergo est fides *transubstantiationis* ante xiii. sæculum prorsus ignotæ.

Resp. hoc argumentum Hornæi lib. 2. Theol. cap. 3. num. 167. puerilem esse lusionem, & a vocabulo ad rem vitiosum transitum. Quod spectat ad nomen, (quamvis longe ante synodum Laterani *transubstantiatio* nominata sit, ut supra ostendimus) recte nova vocabula usurpari ad novos errores eliminandos, evincunt voces *ὑποστάσις*, & *θεοτόκος*, quarum primam Nicæna, alteram Ephæcina Synodus consecravit. Quantum vero attinet ad dogma; id, quod nos explicamus *transubstantiationis* vocabulo, significarunt Veteres nomine *conversionis*, *mutationis*, atque *transselementationis*, ut constet illorum testimonia pervolutanti. Immo si antiquorum aliquis subobscurè, ac etiam falso, non explorata traditione, aut nondum latis ab Ecclesia definitionibus, dogma istud exposuisset; non idem dicendum foret, posteaquam Ecclesia in Spiritu sancto congregata diligentius veritatem investigavit, & manifestius tenendam, credendamque proposuit. Id namque utilitatis & commodi nobis hæreses contulerunt, ut quod nullo contradicente securi tradiderunt maiores nostri, contranitante hæreticorum petulantia, quasi vento nubes distante, planum modo sit, & meridiano sole splendidius.

Ob. 4. At summi in Ecclesia Doctores docuerunt permanere cum Domini corpore *substantiam panis*. Enimvero S. Joannes Chrysostomus in Epistola ad Cæsarium Monachum refutans hæresim Apollinarii, & Synousiastarum asserentium in Christo *admirandam commixtionem, quæ Deus & homo effecti sint una eademque natura*, ut inquit Ephræmius Antiochemus apud Photium cod. 229. demonstrat unum filium, & unum Dominum habere unitarum naturarum dominationem, & potestatem, etiam si naturæ non consubstantiales existant, & unaquæque servet proprietatem suam incommixtam, atque ad hoc ostendendum utitur exemplo Eucharistiæ: *Sicut inquit, antequam sanctificetur panis, panem nominamus, divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus est Domini corporis appellatione, etiam si natura panis in ipso permansit, & non duo corpora, sed unum corpus filii prædicatur: sic & hic divina inundante corpori natura, unum filium, unam personam, utraque hæc fecerunt. Expende quæso ea verba, Etiam si natura panis in ipso permansit, Græce, Εἰ καὶ ἡ φύσις ἄρτου ἐν αὐτῷ ἐπέμεινε. II. Theodoretus Dialogo 2. qui inscribitur *Inconfusus*, pariter inquit: Neque enim symbola mystica post sanctificationem recedunt a sua natura; manent enim in priori substantia,*

& figura, & forma, & videri, tangique possunt, sicut & prius. Hic non tantum legitur symbola, idest panem, & vinum, οὐκ τῆς οὐσίας ἐξίσταται φύσεως, a propria non recedere natura, sed etiam, manere in priori substantia, ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας. III. Gelasius Papa in libro de duabus naturis in Christo adversus Eutychem, Certa, inquit, sacramenta, quæ sumimus corporis, & sanguinis Christi, divina res est; propter quod & per eadem divinæ effici-mur consortes nature: & tamen esse non desinit substantia, vel natura panis & vini. IV. Berengarius in Confessione approbata a Concilio Romano vi. anno 1079. & quæ extat de Consecrat. dist. 2. cap. Ego Berengarius, ait auctoritate Evangelica, & Apostolica traditione tenendum esse, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, & sensualiter non solum sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Duo sunt itaque in Eucharistia, panis & vinum, idest, sacramentum, sive signum sensibile, & corpus ac sanguis Domini.

Resp. Chrysostomum nomine φύσεως, nature, intelligere species, & accidentium complexionem, non substantiam proprie dictam: primo quia negat post consecrationem locum habere veram appellationem panis: deinde quia docet, non duo corpora, sed unum prædicari; enuntiarentur autem duo, non unum, si coexisterent substantia panis, & corpus Christi: insuper quia affirmat naturam panis permanere in ipso pane, quod profecto nequit intelligi, nisi de accidentibus, quibus natura panis vestitur, cum ineptissima sit hæc locutio. Natura panis in pane remanet. Neque insolitum est apud Patres, congeriem omnium accidentium, quæ rem aliquam fecernunt ab alia, nomine φύσεως, & οὐσίας insigniri. Nam Anastasius in Ὁδηγῶ definit φύσιν, quasi sit μορφή τῶν ὄντων, forma & qualitas rerum existentium. Ac Theodoretus Dialogo 2. de humore, & fluiditate, quæ sunt qualitates materiæ, ait, τὰς ἀγχιευύσας φύσεις ὑπομένει, affines naturas misceri. Consentient Latini, inter quos Hilarius can. x. in Matth. scribit, Corpus per fidem mortificatum in naturam animæ evadit, & Ambrosius in Hexameron lib. III. cap. 2. & de myst. cap. 9. affirmat naturas fuisse mutatas, quando e petra aqua fluxit, & ferrum aquæ supernavit, & quando Jordanis conversus contra naturam, reversus est in sui fontis exordium. Plura exempla affert Harduinus de Sacram. Alt. cap. 3. & 4. Nil ergo mirum, si Chrysostomus vocem φύσεως adhibuit ad significandam accidentium panis glutinationem. Id quidem scite admodum fecit,

comprobans unitatem Personæ, quæ naturam assumpsit humanam, comparatione unitatis corporis Christi, quod existit sub panis proprietatibus ac speciebus. Atque hoc argumenti genus erat idoneum, aptissimumque ad refellendos Synouistas, progenitores, ut appellantur a Facundo Hermianensi, Eutychianæ demencie; siquidem illi ita Verbum factum carnem affirmabant, ut proprietates carnis perierint, & Verbum non solum in divinitate, verum etiam in carne factum fuerit Patri consubstantiale. Quod si Chrysostomus affirmasset remanere cum Christi corpore substantiam panis, catholicam potius fidem prodidisset, quam propugnasset: recte namque ex præmissa ratiocinatione intulissent hæretici, non esse unam personam Dominum Jesum, quemadmodum non sunt corpus unum caro ejus & panis substantia. Atque ita Chrysostomus Apollinaristas oppugnans præcinnisset Nestorianis. Necessum demum non est, ut exempla, quæ producuntur, convenient rei, de qua agitur, unde quaque: stultumque est hæsitare de fide Chrysostomi, qui Homilia 24. in primam ad Corinthios, atque aliis in locis compluribus disertissime docet non panem, sed corpus Domini, & sanguinem, qui de ejus latere fluxit, distribui nobis in Eucharistia. Idem nunc quod ad Chrysostomum, ad Theodoretum respondeo: quid enim is intelligat substantiæ nomine, explicat ipsemet dicens, Illud ergo corpus priorem habet formam, figuram, & circumscriptionem, Καὶ γὰρ ἐκεῖνο τὸ σῶμα τὸ μὲν πρότερον εἶδος ἔχει, καὶ σχῆμα καὶ περιγραφὴν. Docet enim eo loci transubstantiationem, scribens de sacris symbolis, Alia quidem sunt ante sacerdotis invocationem, post invocationem vero mutantur, & alia fiunt, ἄλλα μὲν εἰσι πρὸ τῆς ἱερατικῆς ἐπικλήσεως, μετὰ δὲ τῆς ἐπικλήσεως μεταβάλλονται, καὶ ἕτερα γίνεται. Explicandus est igitur Theodoretus de accidentibus panis; præsertim ubi instituit disputationem inter Eranistam, & Orthodoxum de forma, & circumscriptione Domini corporis. Cum enim Eranistes sateretur transmutari panem in corpus Christi, atque inde inferret etiam corpus Domini in aliam naturam transiisse; illud verum esse Theodoretus affirmans, Atqui, ait, etiam in symbolis mysticis remanent figura, circumscriptio, & aliæ corporis qualitates: igitur etiam corpus Domini post resurrectionem, licet immortalitate donatum, priorem tamen retinet circumscriptionem ac formam. Etenim hoc, ut dixi, cum Eraniste disceptabatur, an corpus Christi priores adhuc habeat proprietates. Nec silentio prætereundum est, visum Magdeburgensibus Centur. v. cap. 4. hoc ipso in loco Theodoretum confirmare transubstantiationem, quamvis hunc Dialogum audacter rejecerint inter stipulas quinti sæculi.

Corruit eadem responsione quod opponitur ex libro Gelasii, tamen si hunc supposititium aliqui suspicentur cum Baronio ad an. 496. & Cano lib. 6. de Locis cap. ult. in resp. ad 9. Gelasii enim scopus est demonstrare, quod sicuti revera panis mutatur in substantiam corporis Christi, panis proprietatibus permanentibus; ita Verbum carnem assumpserit perseverante carnis circumscriptione, cum hoc tamen discrimine, quod in actione sacrorum mysteriorum remanet accidentium complexio, quam Gelasius appellat *naturam*, sed substantia panis mutatur in divinam substantiam, seu, quod eodem recidit, in substantiam corporis Christi: *Sicut*, inquit de pane & vino, *in divinam transeunt sancto Spiritu perficiente substantiam, permanente tamen in sua proprietate natura; sic iis, ex quibus constat, proprie permanentibus unum Christum integrum verumque permanere demonstrat*. Similia occurrunt apud Walafridum Strabonem de Rebus Eccl. cap. 16. quamvis is, quod sequiori ævo, quo vixit, indulgendum est, minus accurate solum *substantiæ* nomen usurpaverit. Vide Harduinum citato Opusculo de Sacram. Altaris cap. 8. Quod tandem additur de Confessione Berengarii, nullius est momenti: siquidem revera Christi corpus in Eucharistia frangitur, & atteritur, non ratione sui, sed *ratione specierum*, ut lib. 14. de Sacram. altaris cap. 10. docet Innoc. III. & Hugo lib. 6. de Sacram. cap. 9. Notandum tamen est, quod in Confessione Berengarii edita Romæ in Concilio vi. Gregorii VII. anno 1079. non extant verba, quæ habentur in objectione. Sunt ea quidem in Confessione altera Berengarii facta in Romano Concilio anno 1059. sedente Nicolao II. & ideo fuerunt apposita, ut aperte præter sacramentales species, quæ atteruntur dentibus, fieret mentio corporis Christi, quod vere sub iisdem speciebus sumitur, & comeditur. At in confessione altera anni 1079. ad quam Berengarium adegit S. Gregorius VII. aperte his verbis continetur transubstantiatio, *Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacre orationis, & verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram & propriam, ac vivificatricem carnem, & sanguinem Jesu Christi Domini nostri, &c.* Negat unique Lucas d' Achery in notis ad Lanfrancum, emissam in Romana Synodo confessionem istam a Berengario; sed oppositum constat ex authenticis Actis, & iudicio clarissimorum virorum, Lupi in vi. Concilium Gregorii VII. pag. 313. & Mabillonii in Analectis pag. 515. Addo in huius veritatis confirmationem testimonium Hugonis Flaviniacensis, qui floruit Berengarii tempore & de laudata Gregorii VII. Synodo hæc habet

in Chronico Virdun. pag. 214. *Denique Berengarius post longo tempore dogmatizatam impietatem errasse se coram Concilio confessus, veniam postulanti ex Apostolica clementia meruit, iuravitque sic. Profert deinde Confessionem, de qua supra.*

Oppones 5. Fieri non potest *transubstantiatio* panis in corpus Christi, si in Eucharistia maneat panis. At panem permanere evincitur ex Ambrosio lib. rv. de Sacram. cap. 4. ita differente: *Si tanta vis fuit in sermone Christi, ut inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius erit, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur?* Ita Kemnitius. Adde etiam S. P. Augustinum asserere, quod in Eucharistia permaneant frumentum ac vinum, lib. xvi. de Civ. Dei cap. 37.

Respondeo juxta Patres in Sacramento remanere panem & vinum *in genere*, & non *in specie* eo quod prior substantia non redigatur in nihilum, sed persistentibus accidentibus fiat corpus & sanguis Christi. Substantiæ enim panis, vini que conversionem tradit eodem in loco Ambrosius scribens num. 14. *Panis iste panis est ante verba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit corpus Christi: & num. 19. Ergo didicisti, quod ex pane corpus fuit Christi.* Similia Augustinus, de quo supra cap. vii. item 2. Mirandum tamen, nunc hæreticos ad Ambrosium, & ad libros ipsi inscriptos de Sacramentis, confugere: quos libros Henricus Bullingerus *stupidos* vocat, continent *falsa & ridicula* editor Coecianæ Censuræ, & Opus *proletarium* Albertinus, qui tamen horum librorum auctorem a fol. 774. usque ad 830. ad partes Sacramentorum trahere conatur invitum, ac repugnantem. Illud etiam notandum est, in Romana editione, necnon in MSS. quibusdam, quæ vidit Lanfrancus, ea verba, *Ut sint quæ erant*, non reperiri, sed legi, *Ut quæ erant in aliud commutentur*: de qua lectione frustra Albertinus ipsi Lanfranco indignatur, quasi textum contra fidem exemplarium vitiaverit; cum tamen nec Albertinus exemplaria omnia perlegerit, nec Lanfrancus omittat responsionem initio a nobis productam supposita loci, qui obicitur, germanitate.

Opp. ult. Qui *transubstantiationem* propugnant, non conveniunt, inquit Heideggerus in Vindictis num. 4. illam explicando, *Dominicanis productivam, Franciscanis vero in instanti adductivam mutationem urgentibus.* Addit Titius, olim cremari solitum, ut refert Helychius, si quid panis consecrati remanisset, id vero futurum fuisse immane sacrilegium, si fideles persuasi essent panem *transubstantiari*. Postremo, ait Amesius in Bellarmino enervato, tolli omne signum externum & rationem sacramenti, si de-

fit panis; nam species nihil aliud possunt significare, quam id, cuius sunt species, videlicet ipsum panem; ideoque si panis deest, species nihil omnino significant.

Resp. ad primum, ex illa scholarum controversia nullum fidei generari præjudicium. Quid nos sentiamus, colligi potest ex hætenus disputatis. Omnipotentia Dei, quæ superat modulum ingenii nostri, mirabilem hanc mutationem operatur. Firmissime itaque ego teneo *transubstantiationem* fieri, & remanere *accidentia*, modum autem ignoro. Recte Baptista Mantuanus in vi. Pastorum:

*Nam quæ panis erat, quæ vini essentia
quondam,*

Fecit, ut in Christi corpus, sacrumque cruorem

Transferit subito, salvis utriusque figuris.

Huc æterna suas tulit Omnipotentia vires,

Omnia quæ peragit, seu sint ingentia, seu sine

Parva: pari conatu illi sunt omnia, quæ vult,

Obvia; perfacili, quæ vult habet omnia, natu-

Quod sequitur facile diluitur: Hesychius enim lib. 2. in Levit. cap. 8. docet igni absumendas species sacramentales, quando corruptæ absque horrore manducari non possunt; ut recte observant Bellarminus lib. iv. de Euch. cap. 5. Cardinalis Perronius fol. 857. & in Vindiciis Bellarminianis Vitus Erbermannus. Atque id esse conforme Ecclesiasticis definitionibus, dicemus infra. Ad ultimum dico permanere in Eucharistia rationem signi, quoniam remanet *visibilis species elementorum*: affirmo etiam carnem Christi, quam forma panis coopertam in sacramento accipimus, & sanguinem, quem sub vini specie & sapore potamus, sacramentum esse, eoque significari corpus Christi, *quod visibile, palpabile, mortale in cruce est suspensum*, ut inquit Lanfrancus in libro contra Berengarium cap. 14. & habetur cap. Hoc est, de Consecrat. dist. 2. quod non semel hoc ipso in libro produximus.

CAPUT XI.

Haud invictè probatur extitisse hæresim Stercorarum, quæ tamen, si fuit aliquando, facile refellitur & confutatur.

INfanda plurimum est, suoque nomine detestabilis hæresis, de qua temperanter dicam, videlicet, *Stercoraristarum*. Quid hi dogmatizasse credantur, scripsi in prænotatis vii. cap.

neque aliam explicationem obscena res promeretur. Nequit cadere in mentem meam, extitisse homines alicujus religionis atque pietatis, quorum animis vere inhæserit *Stercoranismus*, & hunc arbitror fuisse aut disputantium in adversarios suos probrosam criminationem, aut exortam ex verborum ambiguitate sententiam. Hujus vero judicii æquitas apparebit, posteaquam de iis, qui istius hæreseos insimulantur, atque de ejusdem insimulationis origine & causa brevissime pertractavero.

Humbertus itaque Cardinalis in Responsione ad Nicetam Pætoratum, quæ extat in Append. tom. xi. Annalium Baronii, & Bibl. PP. tom. xviii. eundem Nicetam appellavit *Stercoraristam*, hujusque labis auctorem fecit Arium, scribens: Sed, & perfide *Stercoranista*, qui putas fidei participatione corporis, & sanguinis Domini, quadragesimalia & Ecclesiastica solvi jejunia, omnino credens cælestem escam veluti terrenam per aqualiculi fætidam & sordidam egestionem in secessum emitti, plane sentis cum Ario, qui cum pro aliis blasphemias in Filium Dei, tum etiam pro ista foveam delapsus in atram visceribus suis vacuus quoque ventre remansit. Algerus eum libro 2. de Sacram. alt. cap. 1. tom. 21. B. PP. pag. 276. Græcis eandem impingit hæresim, aut Humberti, aut alterius scriptoris ductus auctoritate: ait enim, *Nunc sunt observanda Græcorum hæreticorum, qui merito Stercoranistæ vocantur, deliramenta*. Si ergo *Stercoranismus* apud Græcos unquam invaluit, aut id fuit vigentibus Ariana, & superioribus aliis hæresibus, aut undecimo sæculo, exorto schismate, & Niceta Studienti Monacho Latinos scriptis dilacerante. Verum quod ad antiquas attinet hæreses, certum est Paulum Samosatensem dogmatizatum fuisse Christi sanguinem in Eucharistia corruptioni ac partitioni obnoxium, eo quod illum puri hominis sanguinem, communique legi crederet subiectum: id enim in Paulo damnat ac refellit sanctus Dionysius Alexandrinus. Nusquam ego legi idem asseruisse Arium, hostem divinitatis Verbi perditissimum & iniquissimum. Eundem Pauli Samosateni errorem propugnavit imperante Alexio Comneno, & circa exitum sæculi xi. Monachus quidam Sicidites, qui affirmabat corpus Domini in Eucharistia dentibus scindi & conteri, atque corruptibile esse, & inanime, ac proinde non totum Christum percipi in sacrosancto mysterio, sed partem ejus duntaxat. Plura de hac hæresi Nicetas Acominatus Choniates, & ex eo Lupus tom. 3. pag. edit. Brux. 522. Hos ergo in *Stercoranismum* impegisse, quod Eucharistiam communibus escis æquaverint, probabile est utique, sed minime exploratum, aut certum. Dicit enim potest necessaria ea dogmata de corporis Domini natura

non de exitu confessionis intelligenda esse, maxime si loquuntur de Paulo Samosateno, quem tamen Ludovicus Cellotius in Appendice ad Historiam Gotescalchi *Stercoranistis* adnumerat.

Verum Nicetas Pectoratus in prænarrato scripto adversus Latinos, his objecit quod in omnibus Quadragesimæ diebus Eucharistiam conferrent, & sacrum faciant, contendens juxta Patrum traditionem, & canones Conciliorum celebrandas Missas in sabbatis tantum, Dominicisque diebus. *Oblationem perfectæ Missæ*, inquit, *per omnem diem facere in sacris diebus jejuniorum, sicut in sabbato, & in Dominico die, unde assuevistis, & a quo doctore accepistis?* Vide Baronium in App. tom. xi. pag. edit. Colon. 792. Atque ad id probandum urget Nicetas canonem 48. Laodicensem, statuentem ne panis offeratur in Quadragesima, nisi in Sabbato, & in die Dominico solo, & 50. sic habentem, *Quia non oportet in Quadragesima Martyrum natalitia celebrare, sed sanctorum commemorationem facere in sabbatis, & Dominicis diebus*: canonem denique 52. Trullanum, *In omnibus sanctæ Quadragesimæ jejuniis diebus, præterquam sabbato, & Dominica, & sancto Annuntiationis die, fiat sacrum Præsanctificationum ministerium*. Hæc ita accepit Humbertus, quasi Nicetas in ea fuerit opinione, frangi a nobis Quadragesimale jejunium sacrificiis & communionibus quotidianis, atque ex hoc judicio facile Humbertus descendit in aliud, Nicetam non secrevisse synaxim sacram a communibus cibis egestionem obnoxiiis, adeoque illum appellavit *perfidum Stercoranistam*. Sed revera Nicetas in toto illo scripto, quamvis diſteriorum plenissimo, nunquam ait solvi sacra communione jejunium, ac multo minus hanc egeri & projici ex alvo; sed fuit hoc fortasse non bene libratum Humberti confectarium, prout cum Mabillonio Præf. 2. in sæculum iv. num. 67. arbitrantur viri alii gravissimi, atque doctissimi. Quidquid sit ergo de illa accusatione spectante ad quotidianas Quadragesimæ Missas, quam more suo, uberrima scilicet eruditionis copia retundit Lupus Schol. in præcitatum Trullanum canonem: non sunt nobis argumenta firmissima, quibus demonstramus jure attributum fuisse Nicetæ Pectorato nomen illud propudiosissimum.

Audiit præterea tanquam *Stercoranista* Amalarius Abbas Metensis, & Lugdunensis Chorepiscopus, hujusque hæresis insinulatur a Gilberto Mauguino in Hist. Gotescalchi cap. 18. ubi ait hæresim *Stercoranistarum* nono sæculo exortam, a Bertramno, & Paschasio fuisse confutatam, & Amalarium præsertim damnatum anno 838. in Synodo Carisiaca, in qua proscripta est sententia affirmantium corpus Christi esse *tripartitum*, quam loquendi rationem usurpat

idem Amalarius in libris de divinis officiis. Subscribit Mauguino Auctor de Perpet. fidei lib. viii. cap. 11. & Amalarium refutatum a Floro; & notatum in Concilio Carisiaco testatur quoque in sua Epitome Guilelmus Malmesburiensis. Verum his non possumus fidem adhibere firmissimam. Enimvero Amalarius interrogatus a Guntardo, cur Eucharistia suscepta salivam ejiceret, respondit se frequenter ipuere, neque idtribuendum esse sacrorum mysteriorum contemptui: ac statim subnexuit questionem de corpore Domini, quo nimirum abeat post sacram communionem, ac tradidit non esse id curiosa disquisitione investigandum. *Ita sumptum*, ait, *corpus Domini bona intentione, non est mihi disputandum, utrum invisibiliter assumatur in celum, aut reservetur in corpore nostro usque in diem sepulture, aut exaleatur in auras, aut exeat de corpore cum sanguine, aut per poros emittatur, dicente Domino, Omne quod intrat per os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Hoc solum cavendum est, ne corde Jude sumam illud & contemptui habeatur; sed discernatur saluberrimus a communibus cibis*. In his profecto *Stercoranismus* aperte non traditur, neque ullibi aut Paschasius, aut Bertramnus accusavit Amalarium de infami hac hæresi. Ejusdem utique Amalarii libros vellicat, appellatque *phantasticis & hereticis disputationibus plenos* Ecclesia Lugdunensis in libro de tribus Capitulis cap. 4. sed attinet hæc censura ad Libros de divinis Officiis, in quibus non semel Amalarius mores Lugdunensis Ecclesiæ rodit atque exagitat; ut mittam, auctorem eorumdem librorum de divinis Officiis esse Amalarium Fortunatum, quem nonnulli viri percelebres contendunt distinguendum esse ab Amalario de hæresi Stercoraria infamato. Ita potuit Amalarium notare Synodus Carisiaca ob suspicionem erroris; quamquam dici potest corpus Domini *tripartitum* absque hujus hæresis labe, veluti si distinguas corpus verum a corpore mystico, & illud prout naturali modo, & prout sub speciebus sacramentalibus existit. Qua in re castigate admodum loquendum est: nam quidam ætate Amalarii plurimum fuerunt exagitati, quod corpus Christi natum ex Virgine ab illo, quod continetur in Sacramento, secernerent, prout de Ratramno Corbejensi Monacho scripsi præcedenti cap. ix. Regula 6.

Sequuntur Heribaldus Antissiodorensis, sive, ut legitur in vetustis Codicibus, Alcedronensis Episcopus, & Rabanus Maurus ex Monacho Fuldenſi Moguntinus Antistes, quos de *Stercoranismo* accusat scriptor Anonymus editus a Ludovico Cellotio in prælaudata Appendice ad Hist. Gotescalchi, qui ait: *Et his quidem, qui dixerunt secessui obnoxium, quod numquam antea est*

est auditum, idest, Heribaldo Antissiodorensi Episcopo, qui turpiter proposuit, & Rabano Moguntino, qui turpius assumpsit, turpissime vero conclusit, suus ad respondendum locus servetur. Revera Heribaldus quæstionem hanc Rabano proposuit, *Utrum Eucharistia, postquam consumitur, & in secessum emittitur, more aliorum ciborum iterum redeat in naturam pristinam, quam habuerat antequam in altari consecraretur.* Et Rabanus epist. 33. respondit, *Superflua est huiusmodi quæstio, cum ipse Salvator dixerit in Evangelio, Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur.* Facillimum est autem Heribaldum, & Rabanum a nota turpissimæ hæreseos purgare; siquidem *Eucharistia* nomine hi non Christi corpus intellexerunt, sed *species sacramentales*, quippe istæ tantum sunt *pristina natura* exspoliata; & alias Rabanus lib. 1. de Institutione Clericorum cap. 31. *Sacramentum* illud appellat quod ore sentitur, & in corporis redigitur alimentum, symbola scilicet sensibilia. *Stercoranistas* demum vocat Thomas Valdensis omnes *Impanatores*: quorum tamen hæresis in hoc sita est, ut cum substantia corporis Christi permaneat substantia panis unione quadam mirabili: sed unionem hanc perseverare in specierum sacramentalium egestionem, ego quidem apud *Impanatores* numquam legi: immo repugnat sententia hæc alteri apud ipsos communi, & quam anno 1536. Luthero persuasit Martinus Bucerus, & Melanchthon, Brentius, ceterique huius farinae adoptarunt, corpus scilicet Domini esse in Eucharistia in *so'o usu*, idest, dum sumitur & comeditur.

Quæret nunc aliquis, undenam potuerint laudati scriptores nomine huius turpissimæ hæreseos diffamari, si commentitia sit, & nata in hominum opinione? Hinc ego arbitror causam repetendam esse, quod non aperte sacramentales species distinxerint a Domini corpore, & nomen *Eucharistia*, quod utrumque complectitur, Amalarius Heribaldus, & Rabanus tribuerint *speciebus*, illud vero adversarii acceperint quasi prolatum ad significandam Christi Domini carnem. Revera in præcitata Epistola 33. Rabani quæstio Heribaldi in antiquissimo codice Sancti Galli, apud Mabillonium in itinere Germanico, ita proponitur, *Utrum ATOKTPAXTH postquam consumitur, & in secessum emittitur, &c. ubi proculdubio ATOKTPAKYH, inversis litteris idem est, atque Eucharistia*: pro qua tamen voce alii nonnulli codices, male utique, aut fraudulenter reposuerunt, *Corpus Christi & sanguis*. Rabanus pariter aliquantulum imitatus veterem disciplinam arcani, permutatis elementis scripsit, *KAKPAMHNOT siropac, & si niugnas ex rebus visibilibus & corporalibus conficitur*; quæ verba licet evidenter pertineant ad

symbola, pro corpore tamen Domini ab adversariis fuerunt accepta. Potuit & aliunde oriri suspicio hæreseos. Fuerunt enim complures, qui affirmarunt, nec Sacramentalia Eucharistia accidentia per *aqualiculos digestus fundi*, ut auctor pseudoepistolæ Clementis ad Jacobum fratrem Domini: in qua sententia fuisse S. Joannem Chrysostomum, & S. Cyrillum Jerosolymitanum censet Lupus in notis ad 2. Concilium Romanum S. Leonis IX. Nil ergo mirum si aliqui huic sententiæ adhærendo illos appellarint *Stercoranistas*, quos norunt scripsisse accidentia Eucharistica per egestum emitti.

Ex his autem colliges illud, quod in Communionem dentibus atteritur, ac digeritur, esse species sacramentales, quæ aliquando *sacramentum* dicuntur, quatenus hoc nomine significatur signum sensibile: unde legimus in Missa, *Fra-cto demum Sacramento, &c.* Deinde inferes abstinendum esse ab huiusmodi quæstionibus, quæ nequeunt decenter tractari, atque interdum sceddissimis erroribus viam sternunt. Colliges demum recentiores Sacramentarios perperam nobis *Stercoranistas* objicere, quasi & hi negaverint realem Christi in Eucharistia præsentiam; tum quia fictitia est propudiosa illa hæresis; tum etiam quia realem præsentiam nequaquam negat quisquis asserere audet quod fertur, affirmasse *Stercoranistas*; tum denique, quia nunquam Romana Ecclesia istorum deliramenta probavit: de quibus hæc dixisse sufficiat; nam juxta monitum Augustini lib. 1. de Civit. Dei cap. 16. *nostra disputatio inter pudorem atque rationem quibusdam coarctatur angustiis.*

CAPUT XII.

Ex reali corporis, & sanguinis Domini N. J. C. præsentia in symbolis Eucharisticis inferuntur quedam Catholica Theoremata.

Consequitur apertissime ex dictis, frustra opponere nobis hæreticos *artoratiam*, sive quod pani divinum cultum exhibeamus. Id post Valentinum Erythraum, Claudium Salmasium, atque Dallæum, nobis objiciunt omnes passim hæretici, injuriose carpentes quidquid in Eucharistia venerationem peragimus, illam adorando, religiosissime custodiendo, populorum exponendo adorationibus, Corporis Christi solemne Festum servando, atque illud pretiosa custodia inclusum in processibus circumferendo: quæ omnia recte, & sancte a nobis fieri, tametsi demonstret Salvatoris nostri veri Dei, ac veri hominis sub Eucharisticis speciebus præsentia, brevi tamen subjectis thesibus ad majorem

rem gloriam divinorum mysteriorum tradere, & confirmare conabor.

THEOREMA I.

Domino Jesu in Eucharistia esistenti Latine cultus est exhibendus. Latine cultum Theologi communiter appellant obsequium, servitutem, atque venerationem supremo Domino debitam, præeunte Augustino, qui libro x. de Civit. Dei Cap. 1. num. 2. scribit, *κατρεία secundum consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, ea dicitur servitus, quæ pertinet ad colendum Deum.* Hoc igitur latine cultu adorandus est Christus Jesus, Deus verus, & Dominus universorum, ac primogenitus ille, quem ab omnibus angelis adorandum jussit divinus Pater, cum illum introduceret in orbem terræ, ut Apostolus ait in Epist. ad Hebr. 1. 6. & in cujus nomine flectendum omne genu, docet idem Paulus ad Philipp. 2. 10. Cum autem uberrima argumentorum copia demonstratum sit, ipsummet Domini ac Dei corpus & sanguinem in Eucharistia contineri, quis, nisi hostis ejus divinitatis & majestatis, audeat ei denegare latine cultum? Jure itaque Tridentina Synodus sess. xiiii. can. 3. in heterodoxos ita vibrat anathema: *Si quis dixerit in sancto Eucharistie sacramento Christum unigenitum Dei filium non esse cultu latine etiam externo adorandum, &c. anathema sit.* II. Hanc autem adorationem nobis etiam Ecclesie Patres præcipiunt: nam ex Græcis Cyrillus Hierosolymitanus Catech. v. mystagogica pag. 546. jubet ne ad sacram synaxim quis accedat expansis manuum volis, sed sinistra subjecta dexteræ, quæ tantum Regem susceptura est, atque pronus adorationis in modum & venerationis, *κύπτων, καὶ πρόπῳ προσκυνήσεως, καὶ σεβάσματος.* Gregorius Nazianzenus Orat. funebri in laudem Gorgonie sororis suæ tom. 1. pag. 186. Ad altare, inquit, cum fide procumbit, eumque qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore invocans, &c. *τῷ θυσιαστηρίῳ προσπίπτει μετὰ τῆς πίστεως, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῶν τιμωμένον ἀνακαλεμένη μεγάλη τῇ βοῇ, καὶ πάσαις ταῖς κλήσεσι, &c.* ubi eum, qui supra altaria honoratur, declarat esse Christum, cujus fimbriam tetigit mulier laborans profluvio sanguinis, cujus pedes mulier alia rigavit, & cujus ibi servantur *ἀντίτυπα τῆς τιμῆς σώματος καὶ αἵματος*, pretiosi corporis sanguinisque mysteria. Chrysostomus Homilia vii. in Matth. demonstrat Magos adorasse puerum Jesum & in assumpta carne, & tanquam Deum, redarguens Marcionem, qui ei veritatem carnis auferebat, & Paulum Samosatenum, qui illum purum hominem non Deum existimabat; atque nos hortatur, ut accedentes ad altare, & in-

gredientes Bethlehem, & domum spiritualis panis, non imitemur Herodem, cujus, inquit pag. 69. *similes sunt, qui abutuntur communionem mysterii, ait enim de his Apostolus, Reus erit corporis & sanguinis Domini: τὴν γὰρ εἰκόσιν οἱ τῶν μυστηρίων ἀναξίως μετέχοντες, ἐνοχὸς γὰρ ὁ τοιοῦτος ἔσται, φησὶ, τῷ σώματι, καὶ τῷ αἵματι τῷ κυρίου*, sed simus imitatores Magorum, atque adoraturi Christum cuncta projiciamus e manibus, *καὶ πάντα ἀπὸ τῶν χειρῶν ρίψωμεν, προσκυνεῖν μέλλοντες.* Theodoretus de consecratis symbolis ait Dialogo 2. pag. 85. *creduntur & adorantur, πισεύεται, καὶ προσκυνεῖται.* III. Eadem docent Latini Patres: quorum ut aliquos proferamus, Ambrosius lib. iii. de Spiritu sancto cap. xi. num. 79. postquam plura scripsit de loco illo Psalmi xcvi. 5. *Adorate scabellum pedum ejus*, hanc tandem tradidit expositionem. Itaque per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, & quam apostoli in Domino Jesu adorarunt; neque enim divisus est Christus, sed unus: neque cum adoratur tanquam Dei filius, natus ex virgine denegatur. Atque tam apertum testimonium, quod etiam protulerunt Bellarminus lib. 3. de Euch. cap. 12. & Perronius eodem lib. cap. 14. nequaquam debilitari cavillis Plessæi, & Albertini, ostendunt in notis Patres Sancti Mauri tom. 2. pag. 681. Versat vero eundem locum Psalmi Enarratione sua num. 9. tam perspicue Augustinus, ut nullum effugium relinquatur Neotericis heterodoxis. *Quæro, inquit sanctus Pater, quod sit scabellum pedum ejus, & dicit mihi Scriptura, Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quæro hic; & invenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum ejus. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem ipsam carnem manducat, nisi prius adoraverit; inventum est quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Prætermitto posteriorum Patrum testimonia, quæ accurate collegit in disquisitione Theologica de cultu SS. Eucharistie Gelasius Hieber Augustinensis. IV. me autem hic continere non possum, quia reprehendam Simplicium Verinum, sive latentem sub hujus corio Salmasium, qui de transubst. pag. 464. negat Patres accipiendos esse de cultu latine, & ait commendari ab iisdem Patribus humilitatem duntaxat, ac reverentiam, qua ad sacra mysteria debemus accedere. Nam in primis Verinus, aut Salmasius, minime sibi constat, qui eodem Opere p. 447. scribit adorationem

rationem Eucharistiæ ignotam Patribus, quos tamen, inquit, constat non fuisse minus religiosos, ac pios circa Christi cultum, quam nunc sint homines, qui terræ vescuntur munere: deinde vero Augustini & Cyrilli adorationem hanc præscribentium profert verba, & vocabulorum abusione detorquet. At non opus est vocibus decernere: quando Augustinus eam adorationem commendat, quæ nulli creaturarum rerum exhiberi potest absque impietate, Cyrillus illam, quæ debetur supremo Regi, eam vero Chrysostomus, quam Christo præstarent Magi, & quam ei negavit Samosatensis hæresiarcha. Atque hanc esse cultum latriæ nemo unus inficias ibit, nisi qui, ut fictitius iste Verinus, lapidem pro corde gerat, aut fungum pro cerebro. V. Neque sola auctoritate Patrum, sed etiam antiquissimis Liturgiis refutantur hæretici: singulæ quippe mandant, ut Sacerdos, alique ministri consecratione peracta Dominum Jesum in Eucharistia humillime adorent, atque idem faciant fideles, dum ad Communionem accedunt. De quibus Liturgiis Renaudotius, Richardus Simon, Vitassius, alique plurimi pertractarunt. Producam tantum brevitatis gratia divinam Missam Chrysostomi, in qua in Euchol. Goarii pag. 81. legitur: *Dehinc adorat sacerdos, & diaconus, in quo est loco, ter secreto dicentes: Deus propitius esto mihi peccatori. Et populus similiter cunctus cum devotione adorat. Cum autem viderit diaconus sacerdotem manus extendentem, & sanctum panem tangentem, ut faciat sanctam elevationem, exclamat, attendamus. Et sacerdos, Sancta sanctis. Chorus, Unus sanctus, unus Dominus Jesus Christus, &c.* VI. Ad confusionem denique hæreticorum nonnulla ex ipsis heterodoxis proferam: in Ordinatio. enim Eccles. Brandenburg. fol. 157. ac item Daniæ, & Norvegiæ præscribitur, ut cantetur in Templis hymnus *Pange lingua*, & communicantes flexis genibus dicant, *Agnus Dei miserere nobis*. Joachimus Westphalus in libro contra Joannem a Lasco ait Christum in Eucharistia adorandum ex ejusdem Christi mandato. In colloquio Ratisponensi omnes hac de re convenisse fatetur Bucerus Act. fol. 179. Lutherus denique adversus articulos Lovanienses scribit tom. 8. edit. Jenensis fol. 417. *In venerabili Sacramento, quod omni honore adorandum est, &c.* Erasmi, quem nolumus istis adnumerare, illustra profert Alanus Copus Dialogo vi. cap. 26.

Inquiunt hæretici, idololatriæ crimen esse panis, qui est res creata, exhibere latriam, cum omnes Catholici tanquam idololatrias detestentur gentiles lapidum, planetarum, ac simulacrorum adoratores. Sed allucinantur heterodoxi. Sicut enim ex quo ethnici templa construxerint, peudesque mactaverint, non sequitur fuisse ido-

lolas Patriarchas, qui templum adire, ovesque immolarunt, quoniam hi referebant cultum suum, non ad res illas creatas, quas gentes in Deorum ordine locaverunt, sed ad summum Deum conditorem universorum; ita nec nos idololatriæ censendi sumus, quoniam non flectimus genua, nec thura adolemus panis, vinique accidentibus, sed Domino Jesu sub iisdem latenti; ideoque castigatissime Tridentini Patres definire adorandum in sancto Eucharistiæ sacramento Christum unigenitum Dei filium; tametsi catholico sensu dici poterat adorandum Sacramentum, quatenus hoc nomine non solæ species significantur, sed quod sub iis continetur. Opportune nunc reminiscor Dialogi Leonii cum Judæo disceptantis, quo Christianus productis Psalmistæ verbis, *Adorate scabellum pedum ejus*, eo adversarium adegit, ut responderet Judæos, non scabellum, sed per illud Deum adorare: cui statim Christi cultor reposuit: *Scito & tu, quod etiam ego per cælum, terram, mare, ligna, lapides, reliquias, templa, crucem, angelos, homines, per omnem denique creaturam visibilem, & non visibilem, omnium auctori Domino, & factori, soli adorationem & latriam exhibeam*. Quod dixi opportune in mentem meam venisse, quoniam eodem Psalmistæ textu cultum Eucharistiæ, ut vidimus, aperte commendant Ambrosius, & Augustinus.

THEOREMA II.

Eucharistia in templis religiose, ac diligenter est asservanda. Id quippe negant hæretici, quoniam fateri nolunt Christi in Eucharistia præsentiam, aut hanc agnoscunt in solo usu & actione Cœnæ. Atqui a veritate aberrant toto cælo. Realem quippe corporis Christi præsentiam commonstravimus disputatione proluxa: eandem vero præsentiam permanentem esse, infertur ex quo Christi corpus sub speciebus sacramentalibus efficiatur virtute verborum Domini, non fide, aut sumptione fidelium, & Christus panem consecraverit semel verba illa proferendo, non quando singulis consecrata symbola distribuit: ex quo vere panis in Domini corpus transubstantietur, non ei uniatur duntaxat: ex quo (ne repetam quæ in his Theorematis sunt distributa) consecrationis effectus permanens sit, quemadmodum Patres unanimiter tradiderunt, præsertim Cyrillus Alexandrinus adversus Nestorianos, & Augustinus adversus Faustum. II. Cum non adeo facile esset adire templa, vigerentque adhuc mores antiquiorum, domi a quolibet fidelium, & in eremo a solitariam vitam agentibus asservabatur Eucharistia ad usum viventium, & viaticum ægrotantium, prout testatur Tertullianus in libris de Oratione, & ad

Ukoren, Clemens Alexandrinus in 1. Stromatum, Cyprianus de Lapsis, Basilus in Epistola ad Patriciam, Nazianzenus in funebri Oratione sororis, Hieronymus in Apologia ad Pamachium, alique permulti, quorum testimonia negare non audent hæretici. Recte itaque eamdem consuetudinem commendat. Tridentina sessio xiiii. cap. 6. eamque canone sessionis corroborat, vibrans in avaros anathema; cum Christiana religione ubique diffusa, constitutisque sacris ædibus plurimis, ipsamet Eucharistia nullius commodo desit, & decentius custodiatur. III. Negaturi non sunt hæretici servandam saltem ex antiqua disciplina Eucharistiam ad ministrandum morituris Viaticum; id enim ex traditione Majorum definitur lib. 1. Decretal. tit. 24. cap. Officium, his verbis: *In Sacrario Eucharistia Christi propter infirmos non desit*: quod & statuitur in Excerptionibus Egberti cap. 12. *Presbyter Eucharistiam habeat semper paratam ad infirmos, ne sine communione moriantur*. Similia leguntur in decretis a Burchardo collectis lib. v. cap. 9. & 10. Hanc consuetudinem adeo esse antiquam, ut eam agnoverit sæculum Nicæni Concilii, testantur Tridentini PP. cit. sess. xiiii. cap. 6. Revera Nicænus canon 13. hæc mandat: *De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ut si quis egreditur e corpore, ultimo & necessario viatico minime privetur*. Cum autem Calvinus Nicænam Synodum appellaverit *sacrosanctam*, postquam repositionem Sacramenti improbavit, coactus est lib. 4. Instit. cap. 17. num. 39. hæc subjicere, *Sed qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum*. Nec minus ingenue Theodorus Beza scribens de antiqua hujus repositionis consuetudine p. 2. quæst. 241. *Quem morem magnopere velim restitutum*. Ac definite liber inscriptus, *Praxis pietatis*, cap. 52. *Eucharistia ægrotis est afferenda*. Possumus ergo de hæreticis repetere, quod Moyses ait de Ægyptiis Deut. xxxii. 32. *Et inimici nostri sunt iudices*. IV. Servatam olim Eucharistiam demonstrant Turres & Columbae, quæ passim inter veterum Ecclesiarum ornamenta connumerantur. Liber Pontificalis in Silvestro refert Constantinum Basilicæ Principis Apostolorum inter cetera dona dedisse Patenam cum auro purissimo unam, cum Turre & Columba ornatam gemmis prasinis & hyacinthinis. Commemoratur pariter Turris & Columba in Innocentio I. & in Hilario: ac Turrim auream super altare S. Mariæ Ecclesiæ Rhemensis locasse Laudonem Archiepiscopum, scribit Flodoardus lib. 2. cap. 6. S. Remigium fabricasse Turriculam ex vase aureo decem librarum, quod sibi donaverat rex Clodoveus, affirmat idem Flodoardus lib. 1. cap. 18. Turres iv. cum cooperto-

riis holosericis memorantur in testamento S. Aredii Lemovicensis inter Mabillonii Analecta. Columba commemorat quoque Concilium Constantinopolitanum celebratum sub Menna anno 451. tom. v. Concil. Lab. pag. 159. In Columbis repositam Eucharistiam consentiunt omnes: ac de ea re legi poterunt Joannes Stephanus Durantus lib. 1. de Rit. Eccl. cap. 16. Rosweidus in not. ad Paulini Epistolam xii. Novarinus in Agno Eucharistico lib. 5. cap. 55. Gonzalez in 3. Decretal. tit. 44. Et quidem in Columba Eucharistiam asservasse S. Basilium affirmat Amphilocheus in ejus Vita cap. 6. de eademque Columba intelligendus Chrysostomus Hom. 31. ad populum Antioch. ubi ait, corpus Domini reponi super altare, *Spiritu sancto convestitum*. At de Turribus negat vir eruditus, Joannes Harduinus Embolo 2. de Sacram. alt. cap. 1. deservisse illas Sacramento adservando, quoniam in libro Pontif. Turris distinguitur a Columba, & in Sacramentario Gallicano tom. 1. Musei Italici, pag. 389. turris connumeratur inter vasa, in quibus divina mysteria celebrantur. Addit Harduinus quod legitur apud Gregorium Turonensem lib. 1. de Gloria martyrum cap. 36. *Tempus ad sacrificium offerendum advenit: acceptaque turre Diaconus, in qua ministerium Dominici corporis habebatur, seire cepit ad ostium: ingressusque templum, ut eam altari superponeret, elapsa de manu ejus ferebatur in aera: ex quo loco colligit aurum fuisse capsulam hostiarum consecrandarum, de qua canon 17. Arauscani 1. Concilii celebrati anno 431. Fallitur tamen Harduinus; ex quo enim turris una cum calice, & patena foret consecranda, ut legitur in Sacramentario Gallicano, insertur potius fuisse conditorium corporis Christi, non panis duntaxat consecrandi: sive fuisse conditorium hostiarum deservientium communioni fidelium, & in eadem turricula post consecrationem asservandarum: quod & confirmat miraculum a Gregorio Turonensi narratum, nec repugnat canon Arauscano: atque idem insertur ex istarum turrium pretio & ornatu, necnon ex Epigrammate Venantii Fortunati in Turrim fabricatam a Felice Bituricensi, ubi legitur lib. 3. num. 25.*

Quam bene juncta decent, sacrati ut corporis Agni

Margaritum ingens, aurea dona ferant.

Videtur potius Columba super Turriculam posita in signum Spiritus sancti, prout animadvertit Altaserra in notis ad Anastasium, tom. 2. novæ edit. pag. 312. Turribus vero, & Columbis accedit Pastophorium, de quo Auctor Constitut. Apostol. lib. viii. cap. 3. pag. 405. *Cum universi, & universe communicaverint, accipientes Dia-*

Diaconi, quæ supersunt, inferant in Paslophoria. Significare hoc vocabulo *atrium templi*, aut *sacrarium* docet Du-Cange in Glossario tom. 3. pag. 186. Proprie *Paslophorium* significat *interius cubiculum, & thalamum*, ac bene hoc nomen aptari arculæ, & conditorio Dominici corporis demonstrat præcitato cap. 16. Durantus; de aliis modis Eucharistiam asservandi vide Martenium lib. 1. de antiq. Eccl. ritib. cap. v. art. 3. De sacrosanctæ Eucharistiæ conditoriis accipiunt quidam hos Paulini versus in Epistola XII. ad Severum:

*Hic locus est veneranda penus, qua conditur,
& qua*

Promitur alma sacri pompa ministerii.

Hos tamen ego interpretor de vestibis, vasisque spectantibus ad sacrificium. Potius ad Eucharistiam attinet quod legitur eadem epistola,

Divinum veneranda tegunt altaria Fædus.

Verum istud etiam ambiguum est, & accipi potest de reliquiis Martyrum cruci proximis, ob ea, quæ ibidem sequuntur. Ceterum & Reliquias martyrum subtus Eucharistiæ conditorium servatas, haud obscure innuit Prudentius Hymn. 3. *περὶ σαρφύων*, illis verbis:

Si venerarier Ossa libet,

Ossibus altar & impositum:

Illa Dei sita sub pedibus.

Vide Ruinartium in Actis S. Eulaliæ pag. 399.

Dixi autem in propositione non religiose tantum, sed etiam *diligenter* Eucharistiam esse asservendam. Mandant quippe canones, ut sub fidei custodia conservetur *clavibus adhibitis*, ut constat ex cap. *Statuimus*, 3. Decret. tit. 44. Depromptum id est ex canone 20. Concilii IV. Lateranensis: quo decernitur, ut is, ad quem hæc custodia spectat, si incaute id prætermittat, *tribus mensibus ab officio suspendatur*, & si per ejus incuriam aliquod nefarium inde contigerit, puta sacrilegum furtum, aut consimilis profanatio, *graviori subjiciatur ultioni*. Huc etiam spectant canones præscribentes quadraginta dierum poenitentiam ei, cujus incuria mures comederint *species reconditas*, apud Poenitentiale Romanum tit. xv. cap. 1. & Burchardum Wormaciensem libro v. Decretorum cap. 50. & 51. Sedulo denique attendendum est, ne Eucharistiæ *species* diuturno tempore, sive alia causa computrescant; cujus rei gratia Concilium Bituricense ann. 1031. canone 2. Rothomagense ann. 1072. canone 6. Londonense ann. 1138. can. 2. & alia, quæ omitto, decreverunt ne diutius servetur Eucharistia, *quam de una Dominica in alteram*: quod in Pontificia Cappella, quæ Sixtina dicitur, diligentissime observatur.

THEOREMA III.

Optimo consilio solemne Festum sacratissimi Corporis Christi fuit institutum. Quis primum hanc festivitatem indixerit, non est omnino comperitum, conjici tamen potest variarum historiarum collatione. Jam ergo ab anno 1208. beatæ Julianæ in suburbio Leodiensi sanctimoniali celeberrimæ, de qua Tractatus de vera Origine Fest. Corp. Dom. ad calcem Gestorum Pontificum Leodiensium Joannis Chapeavilli, divinitus revelata fuit hujus festivitatis institutio. Julianæ revelatio post annos aliquot Joanni de Lansanno & Jacobo de Trecis Leodiensi Archidiacono patefacta, ac diligenter ab Hugone Provinciali Fratrum Prædicatorum, postea S. R. E. Cardinali, atque a Guiardo Episcopo Cameracensi, necnon a Cancellario Parisiensis Academix, pluribusque viris Theologis revocata ad examen, impulit Robertum Leodiensem Episcopum, ut anno 1246. coacta Synodo in universa ea diocesi hanc solemnitatem indiceret celebrandam. Effectus deinde ad summum Pontificatus apicem memoratus Jacobus de Trecis, appellatus Urbanus hujus nominis Quartus, per motus tum supplicationibus Henrici, qui Roberto in Episcopatu Leodii successerat, tum maxime insigni miraculo apud Vulsinium patrato, ubi Sacerdote incredulo faciente rem sacram, ex Fracta Hostiæ particula in subjectum corporale, quod etiamnum in majori templo Urbevetano servatur, prodigiosus sanguis effluxit; his, inquam, per motus Urbanus anno 1264. Pontificio diplomate, quod incipit, *Transiturus de hoc mundo ad Patrem*, dato Urbeveteri die xx. Augusti ejusdem anni, non, ut legitur in Bullario, anno 1262. idem solemne Festum extendit ad universam Ecclesiam. Quare dicitur Urbanus hujus solemnitatis *Institutor* ab omnibus ferme Historicis, inter quos Papirius lib. v. de Episcopis Urbis Romæ tom. 3. Scriptorum Rerum Italicarum, parte 2. pag. 417. ita cecinit:

Quamvis quotidie fiant mysteria tanti

Corporis, hic melius vult cumulare bono,

Sic digne statuit, ut in anno Corporis hujus

Tam Festum celebre fiat in orbe semel

Post Pentecostes octava luce Jovis: nam

Consumi Christus fecerat ista die.

Decessit Urbanus quarto nonas Octobris ejusdem anni, nec statim executioni mandatum fuit quod ipse de Festo Corporis Christi ubique celebrando statuerat. Verum confirmatum fuit diploma Urbani a Clemente V. anno 1311. in Viennensi Concilio, deinde anno 1316. a Joan-

ne xxii. anno 1429. a Martino V. anno 1433. ab Eugenio IV. & anno 1551. a Tridentinis Patribus sess. xiiii. cap. 5. & can. 6. Atque hæc de instituta Dominici Corporis Festivitate: de qua vide præcit. Tractatum adjectum Historiis Joannis Chapeavilli, Raynaldum ad annum 1264. num. 23. & sequentibus, Lupum in differt. de SS. Sacram. publ. Exposit. inter *Opuscula posthuma*, Gelasium Hieber in prælaudata disquisit. quæst. 2. cap. 3. aut unicum, & qui ceteros omnes perlegit, BENEDICTUM XIV. sive *Notificat. v. sive de Fest. Domini N. J. C.* a num. 528. usque ad 537. sive *de Serv. Dei beatific. & Beat. canoniz.* lib. 4. parte 2. cap. 30. num. 2.

Positum olim in controversia, quisnam conscripserit *Officium* Corporis Christi, quo nunc utitur Romana Ecclesia; visumque olim a Papebrochio editum rogatu S. Julianæ, de qua supra, a Joanne Clerico Leodiensi. Verum constat testimonio Scriptorum omnium concordissimo, illius *Officii* auctorem esse S. Thomam, qui anno 1246. illud jubente Urbano IV. composuit. Nec aliquid in contrarium probat, quod idem *Officium* habeatur in verustissimo *Antiphonario* Leodiensis Ecclesiæ; quoniam non apparet hoc *Antiphonarium* esse Urbani temporibus antiquiorem. Immo ex Epistola ipsius Urbani ad Evam virginem Reclusam, ab eodem Papebrochio publici juris facta ex Archivo Leodiensis Ecclesiæ S. Martini, liquet Urbanum unum cum diplomate prælaudato misisse ad Evam *Quaternum*, in quo ejusdem Festi habetur *Officium*: in quem locum ipse Papebrochius hæc adnotavit tom. 1. Aprilis pag. 477. *A sancto Thoma Aquinate tunc compositum*. In libello Dieslemii, de quo Serarius in lib. de Processionibus, pag. 100. de Ecclesia Leodiensi legitur: *Apostolicum Nuncium cum bullis, decretalibus, ac Officio apportatis honorifice suscepit, rejecto Officio quod Virgo Juliana confici fecerat, & utens illo Officio, quod beatus Thomas Aquinas consecerat*. In hujus rei testimonium in foribus templi Vulsiniensis depictus olim fuit idem S. Thomas hoc *Officium* dictans, Curia Pontificis circumstante. Conscripsum denique sub Urbano IV. novum *Officium* Corporis Christi, innuit quoque citato in loco Papirius, subjiciens:

*Hocque sui terno Papatus fecit in anno:
Officiumque novum continet ista dies.*

Ture itaque S. Thomæ vindicat hoc *Officium* Natalis Alexander dissert. 6. sæculi xiiii. art. 1. Nec exorta unquam esset hujusmodi controversia (inquit eruditissimus Pontifex notatione dxxxvii. in Festum corporis Christi) si perlegissent disputatores Constitutionem Sixti IV. in-

sertam Bullario FF. Prædicat. tom. 3. pag. 555. in qua legitur, festum, de quo loquimur, ab Urbano IV. institutum, *Propriumque ejusdem solemnitatis Officium per Beatum Thomam de Aquino tunc in ipsa Curia existentem compositum*.

Ceterum, ut jam revocemur in viam, multiplex ratio commendat prælaudatæ Festivitaris institutionem. Principio congruum est, ut quod ex Dei mandato habet specialem Dominicæ passionis commemorationem, atque est divinæ caritatis memoriale perenne, recolatur peculiari aliqua celebritate; quod cum plene fieri nequeat feria v. majoris hebdomadæ, quoniam ea die universalis Ecclesia in poenitentium reconciliatione, in consecratione chrismatis, in adimplerione mandati circa lotionem pedum, & in aliis quamplurimis rebus occupata est, in aliam feriam quintam fuit eadem solemnitas jure meritoque translata. Deinde hoc solemniori cultu supplenda erat devotio, quæ in frequentibus & quotidianis sacrificiis ob complurium negligentiam pravitateque tepescit. Accesserunt præterea revelatio facta sanctimoniali Leodiensi, miraculum apud Vulsinienses patratum, plurimumque Ecclesiarum supplicationes & vota: quæ omnia tangit Urbanus IV. laudato diplomate, *Transiturus de hoc mundo*, &c. Divino denique consilio tribuendum est, quod tali cultu, in quo maxime splendet fides Catholica, instituto, & universum recepto, Ecclesia Christi victicem de mendacio, & hæresi triumphum ageret; ejusque adversarii in conspectu tanti splendoris, & in tanta universalis Ecclesiæ lætitia debilitati, & fracti tabescerent. Atque rationem hanc a Tridentino Concilio productam sess. xiiii. cap. 5. confirmat experimentum: nam Lutherus in processione SS. Sacramenti (de qua infra) repentino terrore occupatus contremuit, frigidissimumque sudorem emisit, ut ipsemet fatetur apud Aurisabrum; ac Protestantes in Augusta Vindelicorum civitate an. 1530. cum præsentente Carolo V. fieret sollemnis Corporis Christi processio, summa confusione affecti sunt, & subierunt maximam Cæsaris indignationem, jussi, ut altera die excederent Augusta, quamvis Carolus precibus Catholicorum Principum passus sit se ab hac sententia deduci. Rem narrat Laurentius Surius in Commentario hist. pag. 150. Joannes Cochleus de actis, & script. Luther. ad an. 1530. & Raynaldus ad eundem annum, num. 64.

THEOREMA IV.

Cum solenni Festo jure optimo instituta est processio, & circumgestatio sacratissimi Christi corporis. Immemorandum non est in ea quæstiuncula, an Processionem, quæ fit in prædicta solemnitate,

te, præscripserit Urbanus IV. præcipuus hujus Festi institutor. Negant id ex Novatoribus Centuriatores cent. xiii. cap. 10. Schmidel in libro adversus Schererum, Kemnitius p. 2. *Examinis* pag. 450. atque ex Catholicis Genebrardus lib. iv. Chronol. Juenin dissert. iv. cap. 3. art. 4. & alii. Verum opposita sententia majori probabilitate defenditur. Quamquam enim Urbanus in Bulla, *Transiturus*, non commemoret processionem S. tamen 2. mandat, *ut in ipsa quinta feria (Corporis Christi) devota turba fidelium ad Ecclesias affectuose concurrant, & tam Clerici, quam populi gaudentes in cantica laudum surgant, omniumque corda, vota, ora, & labia hymnos persolvant letitiæ salutari*: quæ verba commonstrare videntur celebritatem aliquam præter Clericorum psalmodiam. Deinde Onuphrius noster in Urbano, recensito mirabili eventu, qui contigit Vulsinii, ait, *Attonitus Pontifex ad se ab Episcopo loci cum Processione Urbem Veterem (Corporale) transferri voluit, & illud solemnitate instituta in Ecclesia Urbeveterana recondidit*. Unde post Serarium & Lupum infert BENEDICTUS XIV. Notis. v. numer. 6. & de Festo Corp. Christi num. 536. ex facto saltem Urbani Processionem hanc derivasse. Insuper Martinus V. Constitut. quæ incipit, *Ineffabile Sacramentum*, supponit jam olim processionem fuisse institutam, dum elargitur indulgentias annorum centum iis, *qui processiones, in quibus ipsum divinum Sacramentum juxta ritus Ecclesiarum deferretur, continuo secuti fuerint*. Nullus denique post Urbanum profertur ejusdem processionis primus auctor, non enim dici potest cum Genebrardo institutam post centum annos Papæ in detestationem hæresis Berengarii; tum quia Berengarius jam ab anno 1088. satis cesserat; tum quia Joannes XXII. creatus Pontifex anno 1316. meminit ejusdem Processionis, apud Diehemium, & Serarium loco citato in Theoremate præcedenti; tum demum quia in Ecclesia Papiensi anno tantum iv. sæculi quintidecimi cæpit hæc Processio obtinere, prout animadvertit Lupus in dissert. de Process. cap. 3.

Verum quidquid sit de hac institutione, illam hæretici improbant, obstrepentes quibusdam ineptissimis argumentis. Primum urget Calvinus lib. iv. Instit. cap. 17. nam. 39. quoniam Eucharistia ad solum cœnæ usum fuit a Domino Iesu instituta. Alterum proponit Kemnitius 2. p. *Examinis* pag. 447. quod exhibere divinum honorem mero pani, sit *idolatria*. Tertium opponitur ab eodem Kemnitio, ex quo Arca, hujus sacramenti figura, quando in castra fuit adspostata, capta fuerit, & Hebræorum cæde ostenderit Dominus circumgestationes hujusmodi impias esse & sacrilegas. Ultimum argumentum, commune omnibus Novatoribus, est hanc Pro-

cessionem contra divinam scripturam, & contra consuetudinem Apostolicæ Ecclesiæ fuisse in usu receptam.

Ceterum adversus hæreticorum insaniam stat immobilis Ecclesiæ potestas, quam atibi vindicavimus, decernendi & immutandi pro locorum, ac temporum circumstantiis, quæ spectant ad disciplinam. Hanc præterea institutionem commendant causæ in superiori theoremate productæ. Ulterius videtur præsignata hæc eadem processio in circumgestatione Arcæ fœderis, quam secum filios Israel portasse constat ex libro Josue cap. 3. & ex 1. Regum cap. 4. necnon in typico manna, quod in ipsa arca inclusum, ideoque una cum illa adspostatum, affirmat Apostolus cap. 9. ad Hebræos. Nemo insuper, qui Ecclesiasticas historias perlegerit, ignorare potest, Eucharistiam olim delatam ad fideles, qui sacris mysteriis interesse non poterant, ad Titulos, & ad Episcopos suburbicarios, & a Romanis Pontificibus missam Præsulibus, aliisque in tesseram communionis: allatam quoque ad privatas domos, ad incultas eremos, & per longinqua itinerum spatia, ut Justinus Apolog. 2. Eusebius lib. v. H. Eccl. cap. 24. Basiliius Epist. ad Cæsariam, Ambrosius de Excessu fratris sui Satyri num. 43. alique plurimi traderunt. Quod si antiquam divini sacramenti adspostationem hæretici damnare non audeant; perperam in hanc insaniunt, quæ, pro præsentis Ecclesiæ conditione, ritu solemniori peragitur.

Ad primum itaque argumentum respondemus non tolli per sacrosanctæ Eucharistiæ circumgestationem pristinum ipsius usum, scilicet communionem, sive, ut inquiunt Novatores, *actionem cœnæ*; immo ad sacram synaxim vehementius incitari fideles, dum Sacramentum colitur, & exponitur adorationi, ideoque comprobari experimento, cum per octavam hujus solemnitatis frequentius communicaturi accedant ad divina mysteria. Quod subjicitur, Theoremate primo solutum est. Alterum retorquetur adversus Kemnitium: Arca enim, Eli summo Sacerdote annuente, majoribus natu consentientibus, præ lætitia universo populo vociferante, ac Philistæis ingenti terrore percussis circumferebatur; & si semel capta est, contrivit Dagonis idolum, percussit Azotios, & Gethæos; asportata autem in domum Aminadab filiis Israel erexit animum, & fortitudinem contulit. Quod autem triste his accidit in castra eandem arcam transferentibus, non ipsi Arcæ tribuendum est, sed idololatriæ militum-servientium diis alienis Baalim, & Astaroth, ut liquet ex 1. Reg. cap. 7. Præterea ex quo inconsiderate filii Israel Arcam ad castra transfulerint, post cladem suorum, & victoriam Philisthiim; commonemur, ne sacra

exponamus periculo profanationis: quam ob rem Eucharistia denegata est aliquando energumenis, ut suo loco dicemus, neque afferenda est ad extinguendum incendium, & ubicunque immineat periculum aliquod nefasti exitus. Ad ultimum respondemus præter sacras litteras, (quibus tamen hæc *processio* non adversatur) recipiendas esse definitiones Ecclesiæ, huiusque non semper eandem viguisse disciplinam. Congruebat enim prisca Ecclesiæ sæculis, ut sacra mysteria Gentium profanationi subtraherentur, ænigmatice de his Patres agerent, & clanculum accederent ad illa fideles; nunc vero adversus apostatas, conscios sacramentorum nostrorum, qui exierunt a nobis, palam colenda sunt, vindicanda, & quanta impietate ab hæreticis conculcantur, tanta religione a Catholicis asservanda.

Inquit Kemnitius, cur Eucharistia sub una tantum *specie* gestatur? cur non potius mos gerendus Hufitis, qui in Sacramenti anniversaria processione cum Hostia gestitant calicem? Respondeo unam circumferri *speciem*, quia sub una totus Christus, & Sacramenti ratio, non minus ac sub utraque, continetur; & quia etiam veteres, quotiescunque ipsam Eucharistiam ad alios in communionis symbolum transmittabant, id faciebant sub *specie* duntaxat panis: mitto periculum effusionis, cui subesset vini consecrati circumgestatio.

THEOREMA V.

Laudabilis & religiosa est consuetudo aliis quoque temporibus, præter solemnitatem Corporis Christi, sacratissimam Eucharistiam exponendi, & circumgestandi, dummodo, subjiciendæ præceptiones servantur. Principio hoc theorema demonstratur probationibus duorum præcedentium. Stabilitur deinde consuetudine in pluribus Parochiis vigente, faciendi hanc *processionem* semel in mense, atque ex piissima alia consuetudine Orationis quadraginta horarum. Ex ea insuper fructus complures percipiuntur: abstrahit namque populum a spectaculis, ab otio, a confabulationibus, trahitque illum ad templum, ac templo ipsi, veluti dum in aula Rex sub throno palam conspicitur, majorem conciliat venerationem. Vide Lupum de sacris Process. cap. 12.

Has vero præceptiones hac in re arbitror esse observandas. Curandum primo, ne ex frequentiori hujus devotionis usu sacrosancta mysteria vilescant, & imminuatur Christianæ plebis devotio. Thyers, alique nonnulli videntur probare solam *Processionem*, quæ fit in solemniis Corporis Christi; pius Lupus saltem Eucharistiæ expositionem optabat frequentissimam, *bis, aut tertio per hebdomadam*. Placet nobis medium iter incedere, probamusque Expositionem & Pro-

cessionem hujusmodi, quæ sunt urgente causa, annuente Episcopo, nec ubique frequenter. Ita nimirum statuerunt Synodus Farsensis celebrata a Cardinali Barberino, qui anno 1623. ad Pontificatus apicem evectus Urbani VIII. sibi nomen adscivit, Synodus Neapolitana anno 1699. Cæsenatensis an. 1693. Spoletana an. 1688. Mechliniensis anno 1607. Mediolanensis tertia, & quarto, aliæque permultæ. At singulis diebus Eucharistiam super altare non esse exponendam, decrevit Sacra R. C. die 4. Martii anno 1606. Communem propterea hanc nostram sententiam censet Bononiensis Archiepiscopus, nunc Pontifex Maximus Notificatione edita die 5. Maji an. 1734. Ab hac tamen generali Regula excipienda est Octava Corporis Christi, in qua in Ecclesiis Collegiatis Eucharistiam exponendam esse constat ex Ceremoniali Episcoporum lib. 2. cap. 3. excipienda Oratio xl. horarum, in qua Expositio fieri solet ornatu splendidiori; & excipienda Processio semel in mense, usu, ut dixi, plurimum Ecclesiarum comprobata.

Altera regula est, quod extraordinaria Eucharistiæ expositio fieri nequit absque licentia Episcoporum, cujus muneris est præscribere quidquid attinet ad publicum Dei cultum. Extat enim decretum latum a sacra Congregatione Concilii die 17. Augusti, & non semel confirmatum, quo declaratur, non licere Regularibus etiam in eorum propriis Ecclesiis, sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum publice adorandum exponere, nisi ex causa publica, quæ probata sit ab Ordinario: ex causa autem privata posse, dummodo sanctissimum Sacramentum e tabernaculo non extrahatur, & sit velatum ita, ut ipsa quoque hostia videri non possit. Idem decrevit Sacra Congregatio Episcoporum & Regularium die 9. Decembris an. 1602. & sacra Rituum Congregatio die 18. Decembris an. 1647. & rursus die 10. Dec. an. 1673. in Decreto confirmato die 12. Januarii anno 1704. a Clemente XI. Uruntur propterea Episcopi jure suo, dum hoc decretum Regularibus inculcant, ut fecerunt Vincentius Maria Ursinus in Synodo Beneventana anno 1693. tit. 37. cap. 7. Marcus Antonius Barbadicus in Synodo Montis-Falisci anno 1692. cap. 18. Prosper Lambertinus anno 1734. in prælaudata Notificatione. Atque id asserunt ipsi met Regulares Theologi apud Rotarium lib. 1. de Sacram. cap. 2. num. 19.

Regula tertia est, quod expositio SS. Eucharistiæ postulat decentem altaris ornatum, cereorum splendorem, & alicujus Ecclesiastici orantis præsentiam. De cereorum numero inquit S. Carolus parte 2. Synodi iv. Mediolanensis: Cerei præterea in Altari accensi ad summum decem, minimum vero sex: lampades item nec plures quam duodecim, vel tredecim, nec vero pau-

ciores

ciores quam tres. Licebit tamen Episcopo ob causam permittere, ut major luminum numerus aliquando adhibeatur. Jubeat paullo post eadem Synodus, ut Oratio xl. horarum fiat splendidiori luminum apparatu. Decreto autem S. R. C. die 15. Martii an. 1698. quantitas luminum pietati facientis Expositionem remittitur. De Ecclesiasticis assistentibus in prælaudata Synodo inquit loco nuper laudato Gloria Præfulum Carolus: Dum sanctissimum Sacramentum in altari propositum est, interdiu Clerici duo, superpelliceo induti, capite aperto ad Altare semper assistant, quorum alter Diaconus saltem sit: noctu vero saltem unus, isque in sacro Ordine constitutus. In expositione item privata, quæ sit Pyxide velata in aperto tabernaculi ostiolo, mandat S. C. Episcoporum & Regularium præcit. Decret. an. 1632. ut fiat cum assistentia alicujus sacerdotis stola & superpelliceo induti, & cum sex saltem luminibus cereis. Servanda in his, ceterisque pia quæque, & ab Episcopis probata consuetudo.

Postrema Regula sit, ne exponantur unacum SS. Sacramento Sanctorum Reliquiæ. Me non latet oppositum contendere Lupum in laudata dissert. de sacris Process. cap. 8. & assertionis suæ proferre argumentationes doctrinæ, eruditionisque plenissimas. Præferenda est tamen humanis conjecturis S. Romanæ Ecclesiæ consuetudo: de qua Ceremoniale Augustinianum parte 3. cap. 9. *Secundum decreta Romæ emanata, nec reliquiæ, nec imagines debent poni super altare, quando SS. Sacramentum est expositum.* Posset pro eadem consuetudine proferri ratio, ob quam Bauldry p. 3. Manualis cap. 17. Thyers lib. 4. cap. 12. aliique contendunt non esse Eucharistiam exponendam in majoribus Sanctorum Festivitatibus, scilicet, quod præsentem summo Domino cessare debeat honor servo exhibendus; sed huic, & consimilibus argumentis præcitato cap. 8. Lupus uberrime satisfecit.

THEOREMA VI.

Nulli fas est in itineribus Eucharistiam appensam collo deferre: Romanis tamen Pontificibus iter agentibus decenti pompa, & comitatu præfertur. Non agimus modo de veteri disciplina, ex qua constat fideles sibi ad Viaticum & communionem domum adportasse Corpus Dominicum, ut supra diximus, traditque Tertullianus ad Uxorem, & Cyprianus de Lapsis, & de Spectaculis, ejusdemque Domini Corporis præsentia ac præsidio sese longa itinera suscepturos communivisse, quemadmodum libro 1. de Excessu Satyri Ambrosius, in Epistola ad Rusticum Hieronymus, atque Patres alii scripsere. Legimus eapropter in vetustissimis Codicibus sanctos Episcopos mundissimo panno involutam secum por-

tasse Eucharistiam: idem de Monachis affirmant MSS. Monasterii Wingartensis: idem de Roberto, & de Sancto Ludovico Francorum Regibus referunt Helgaldus Floriacensis, & Guillelmus Nangius: idem de Archiepiscopis Beneventanis visitantibus diocesim legitur in Archivio ejusdem Ecclesiæ. Plura de antiqua hac disciplina Angelus Rocca in *Commentario* de hoc argumento tom. 1. pag. 33. & Martenius de Eccl. Ritibus lib. 1. cap. v. art. 4. ubi etiam narrat Patres Societatis Jesu, sedente Paulo V. discessuros Venetiis Hostias singulas collo sibi singulos alligasse, atque ita urbe excessisse. II. Justis tamen de causis prisca illa consuetudo antiquata est, præscriptumque can. 3. Concilii Cæsaraugustani anno 380. sub anathematis poena, ut quisquis in Ecclesia Eucharistiam accipit,umat statim, nec domum, aut alium in locum deferat: quod statutum pariter canone 14. Synodi Toletanæ primæ, anno Christi 600. aliisque Ecclesiasticis definitionibus. Harum plenissima scientia præditus Ecclesiæ Romanæ Pastor vigilantissimus Constitutione sæpe hoc in libro laudata *super Græcorum Ritibus*, indixit Orientalibus Monachis, ne iter conficientes deferant Eucharistiam collo suspensam. Atque inhibitionibus istis causam æquissimam arbitror præbuisse frequentiam itinerum, schismatum pervicaciam, & custodiam, quæ ubique locorum habetur Sacramenti pro infirmorum viatico reservati: siquidem olim hujus rei gratia fas erat illud extra templa deferre; ejusque communio, cum sit symbolum unitatis, optimo jure percipitur ab Ecclesiæ Catholicæ sacerdotibus. III. Pristinæ autem consuetudinis viget observantia, dum iter conficit summus Ecclesiæ Rector, quoniam tunc Eucharistia deferatur honestissimo, amplissimoque comitatu; atque ne confluentium populorum occursum, & videndi Pontificis desiderium imminuat cultum Domino Jesu exhibendum, præferri solet a Præfecto Sacrarum Apostolici spatii itineris unius diei. Hac præterea ceremonia admonetur plebs Christiana, cujus vicem gerat ille, qui subsequitur, Maximus Episcoporum; & quomodo nil profit adhærere Christo participatione mysteriorum, nisi mystici Corporis, idest, Ecclesiæ Capiti quilibet uniatur, & illi tanquam ejusdem Christi Vicario reverentiam & obedientiam exhibeat. Si quis vero Romanorum Pontificum, quibus SS. Eucharistia in conficiendis itineribus præcessit, historicam narrationem, comitatum, apparatusque scire desiderat, adeat præcitatum Angeli Rocchæ eruditissimum *Commentarium*. Addendum iter, quo Benedictus XIII. primo Beneventum, præmissa Eucharistia, contendit anno 1727. verno tempore; nam cum eandem urbem repetiit anno 1729. processit minori, atque humili comitatu.

CAPUT XIII.

De Eucharistia consecranda, & dispensanda ministro.

Libro xxx. cap. 13. demonstravimus non esse singulos prorsus homines ministros quorumlibet sacramentorum, cum non debeat quisque sacerdotii honorem sibi arrogare, sed offerre sacrificia illorum munus sit, qui vocantur a Deo *tanquam Aaron*. Potiori jure honore isto non esse condecorandas mulieres ostendi proximo libro xxxi. cap. 14. Infertur itaque ex dictis conficiendæ Eucharistiæ potestatem non esse penes laicos, prout Valenses primum, deinde Lutherani affirmaverunt, ac multo minus penes mulieres, ut visum Marcionitis, atque Pepuzianis: neque id valere duntaxat, quando præsentibus sunt presbyteri & sacerdotes, verum etiam, si hi non adsint, cum laici & feminae omnino, absolute, & absque ulla limitatione tali facultate priventur; ac falli propterea Hugonem Grotium, qui oppositum tenet in dissertatione a se inscripta, *De Cœnæ administratione, ubi Pastores non sunt*. Neque ex dictis tantum refelluntur dogmata hæc perniciose, & hæretica, sed etiam ex dicendis infra de Sacramento Ordinis, factorumque ministrorum caractere atque potestate. Ne igitur eadem sæpenumero repetantur, alia autem ex parte, liber, in quo versamur, suis partibus conflet, quæstionem propositam breviter expediemus.

PROP. I. Eucharistiam consecrare, & conficere ad solos attinet Sacerdotes.

Demonstratur primo. Instituens enim Christus hoc Sacramentum, Apostolis, quos tunc novi Testamenti sacerdotes constituebat, ut loquitur Tridentinum sess. xxii. cap. 1. ait, *Hoc facite in meam commemorationem*, eisdem, eorumque in sacerdotio successoribus, præcipiens, ut panem vinumque consecrarent, & offerrent. Quod utique præceptum, si prout importat quicquid Christus fecit, id est, non distributionem & communionem tantummodo, verum etiam consecrationem atque oblationem, obstringeret omnes promiscue fideles; omnes proculdubio tenerentur sacrificare & consecrare, quod nec proferre audent hæretici, extendentes quidem facultatem, sed non præceptum istud ad laicos. Verum de hoc argumento plura Volum. i. in libro, & capite præcitatis. II. Addit eo loci Synodus Tridentina, *Uti semper Catholica Ecclesia intellexit & docuit*, nimirum, quod innuunt producta verba Evangelii, idem confirmat perpetua Ecclesiæ traditio. Atque ad hanc traditionem comprobendam non par apocrypha ad Jacobum fratrem Domini Epistola, ex qua depromptus est

canon, *Tribus gradibus, de Consecr. dist. 2. numer. 23. neque monumentis id genus supposititiis, (quamquam & hæc priorum sæculorum interdum fidem commonstrent) sed utar apertissimis definitionibus. Concilium quippe Nicænum ad reprimendam audaciam diaconorum, qui præsumebant Eucharistiam dispensare presbyteris, Neque regula, inquit can. 18. neque consuetudo tradit, ut hi, qui offerendi sacrificii non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant. Similia Synodus Ancyra, quæ Nicænum vix post annos 14. est subsequuta, canone 2. Leodiensis canone vicesimo quinto, & longe antea prima Synodus Arelatensis canone quintodecimo. In Lateranensi iv. sub Innocentio III. sic legitur: *Hoc Eucharistiæ sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus secundum claves Ecclesiæ: nec aliter Synodus Florentina in Instructione Armeniorum, ac Tridentina citato in loco. III. Eiusdem traditionis testes sunt Patres; nam Tertullianus de Præscript. cap. 41. carpens irregularem hæreticorum disciplinam, Et laicis, inquit, sacerdotalia munera injungunt, & de Corona Militis cap. 3. scribit sumi antelucanis cœtibus Eucharistiæ Sacramentum, nec de aliorum manu, quam præfidentium. Epiphanius hæresi lxxix. quæ est Collyridianorum ait, Neque Diaconis Ecclesiastica Regula concreditum est peragere sacrificii mysterium, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελεῖμενα, sed ministrare tantum dum perficiuntur: atque in Expositione Catholicæ fidei cap. 13. redarguit quemdam pseudomonachum, Zachæum nomine, quod cum laicus esset, attingere ac sacrificia celebrare nefario ac temerario ausu est aggressus. S. Hieronymus Luciferianos exagitans negat apud eos Ecclesiam esse, quoniam Hilarius Diaconus de Ecclesia recessit, ideoque, Neque Eucharistiam (inquit) conficere potest, Episcopus & presbyteros non habens: neque baptisma sine Eucharistia tradere, & cum jam homo mortuus sit, cum homine pariter interiit & secta: quia post se nullum clericum Diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ non habet sacerdotes. Idem Hieronymus Epistola ad Evangelium de quodam diacono sese præferente presbyteris, Quis patietur ait, ut supra eos se tumidus Diaconus efferat, ad quorum preces Christi corpus, sanguisque conficitur? IV. Idem eruitur ex diversis Ecclesiasticæ historiæ capitibus. Nunquam enim celebratam fuisse Collectam absque presbytero consecrante docent Acta martyrum Alutiniensium, quæ tom. 2. Miscellan. edidit eruditus Baluzius. S. Athanasius Apolog. 2. impactum sibi crimen de confractione calice apud quemdam nomine Ischiram, hac ratione diluit, quod in privata domo habitans habere non poterat poculum mysticum. Fulbertus Carnotensis in Epistola 36. ad Guidonem Bitu**

Bituricensem, extra chorum deponendum, & poenitentia plectendum pronuntiat diaconum, qui se presbyterum simulavit, Missamque celebrare presumpsit. V. Diaconos non posse Eucharistiam conficere, vel ipsum Diaconi nomen demonstrat. Cum enim Sacerdos dicatur a sacrificando, quoniam consecrat & sacrificat, ut inquit Isidorus lib. viii. Etymol. cap. 12. extatque cap. Sacerdos, de Consecrat. dist. 2. num. 1. Diaconus sic appellatur a verbo *διανόω*, idest, ministro, quia ejus munus est sacerdoti consecranti inservire. Diaconus idcirco in Liturgiis Græcorum jubetur gestare sanctam oblationem, munera scilicet consecranda deferre a prothesi ad aram majorem, & in antiquo pariter Ordine Romano, suscipere oblatas de oblationario, inservire sacerdoti divinam rem peragenti, & aliquando, ut dicam infra, Eucharistiam dispensare. Hinc Isidorus de Ecclesi. Offic. lib. 2. cap. 8. ait: *In sacerdote consecratio, in ministro dispensatio sacramenti est.* VI. Nemo dicat valere hæc argumenta, ubi adsunt Pastores; si enim ubi Pastores & Sacerdotes desiderantur, potest laicus, aut quilibet non sacerdos Eucharistiam consecrare, aut offerre; quare scribit in Apologia 2. Justinus, missam per Diaconos ipsam Eucharistiam ad absentes, qui sacrificiis non poterant interesse? quare tanto studio illam deferrebant laici domum, & ad eremum anachoretæ, ut superiori capite dictum est? quare ad carceres martyrum cum tanto vitæ periculo accedebant presbyteri, ut coram illis sacrificarent, quemadmodum Epistola 5. narrat sanctus Cyprianus? VII. Incredible denique est in lege veteri ad offerenda sacrificia elegisse Dominum solos filios Levi, & percussisse Oziam lepra, ac reprobasse Saulem, quando ministeria Levitarum attentaverunt; sacrificium autem novæ legis antitypum veterum, omniumque figurarum completivam omnibus, etiam laicis, non autem viris gratia electis, inunctis, & peculiari charactere signatis, universaliter commisisse.

Faciunt adversus hanc propositionem quæ sequuntur. Primum in nova lege omnes sacerdotes esse affirmant priori in Epistola Petrus, & primo capite Apocalypseos Joannes. Deinde Tertullianus in libro de Exhortatione Castitatis, inquit: *Nonne & laici sacerdotes sumus? Scriptum est, Regnum quoque nos & sacerdotes Deo & Patri suo fecit. Differentiam inter ordinem & plebem, constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per ordinis confessionem sanctificatus. Adeo ubi Ecclesiastici ordinis non est confessus, & offert, & tinguis, & sacerdos es tibi solus.* Idem ostendit scopus, quem sibi præfigit Tertullianus; adstruit enim ibidem monogamiæ necessitatem, ex quo bigami ab altaris ministerio arceantur; ideoque prosequitur: *Igitur si habes jus sacerdotis*

in te metipso, ubi necesse est habeas etiam disciplinam sacerdotis, ubi necesse est habere jus sacerdotis. Digamus tinguis, digamus offert? Quanto magis laico digamo capitale est agere pro sacerdote, cum ipsi sacerdoti digamo facto auferatur agere sacerdotem? Tertia objectio probat saltem Diaconos habere jus consecrandi, idque ex canone secundo Ancyrano, & ex Actis sancti Laurentii: canon quippe Ancyranus jubet Diaconos, qui idolis sacrificarunt, in posterum ab omni sacerdotali ministerio cessare, panem vel calicem offerendi, vel predicandi; quibus proinde muneribus ceteri Diaconi fungebantur; atque Laurentius apud Ambrosium lib. i. Offic. cap. 41. ita Xystum ad Martyrium proficiscentem allocutus est, *Experire certe utrum idonum ministrum elegeris, cui commisisti Domini sanguinis consecrationem.* Ita enim legitur in omnibus fere MSS. & editionibus Romanam antecedentibus, non, ut recitatur in Breviario, *Cui commisisti Domini sanguinis dispensationem.* Diaconos quidem calicem offerre Cyprianus affirmat in libro de lapsis, nec alio sensu, inquit Grotius, accipit verbum offerendi, nisi prout offerre idem est, ac benedicere, gratias agere, consecrare. Præterea laicis eandem competere facultatem probant exempla perspicua. Frumentius enim laicus ex Alexandria ad Indos, vel Æthiopes profectus, eos, qui eo commeaverant, hortatus est, *eo more, quo sub Romano imperio fieri solebat, & convenire, & sacra celebrare: κατὰ τὴν Ρωμαίων ἔθος συναγείρεσθαι τε καὶ ἱερὰς ἡπιτελεῖν λειτουργίας,* inquit lib. 2. cap. 23. H. E. Theodoretus. Similia narrantur de quodam laico Monacho, quem verbis sanctæ oblationis panes consecrasse testatur Sophronius Hierosolymitanus in Prælo Spirituali cap. 25. Regnante denique in Galliis Carolo V. milites Bertrandi Guisclini, facta invicem peccatorum confessione, sese consecrato pane communicasse narrant, inquit Grotius, illius aut proximi temporis scripta. Synaxim vero a temporibus Apostolicis fecisse interfesse laicos adhibita precatione, indicat Erasmus in Epistolam ad Curbertum Tonstallum, quæ extat tomo Operum ejus tertio. Panem denique in agro a pastoribus consecratum, conversum fuisse in carnem testantur Honorius Augustodunensis in Gemma Animæ, & Albinus Flaccus in libro de divinis Officiis, apud Lupum de Præscriptionibus pag. 705. Postremo objectio militat pro feminis, & petitur ex veteri Martyrologio, in quo ad diem pridie Kalendas Junias sic legitur: *Romæ sanctæ Perionellæ virginis. Hæc fuit filia beatissimi Apostoli Petri, quæ post multa miracula sanitarum, cum eam Flaccus Comes suo vellet sociare conjugio, tridui inducias postulans, & cum sancta Felicilla collatanea sua continuis jejuniis, & orationibus vacans, tertio*

celebratis Dominice oblationis mysteriis, mox ut Christi sacramentum accepit, reclinans se in lectulo amisit spiritum. In Martyrologio Romano prætermissa sunt hæc verba, Tertio celebratis divine oblationis mysteriis.

Ad primum ergo respondetur omnes in nova lege dici Sacerdotes lata significatione, quatenus Deo preces offerunt, & spiritali gratia inunguntur, prout diffuse explicavi Volumine III. pag. 225. Ad alterum posset uno verbo responderi, Tertullianum non fuisse, ut Hieronymus ait, hominem Ecclesie, nec mirum talia scripsisse, postquam defecit ad Montanistas, a quibus etiam feminas sacerdotio donatas affirmant qui de hæresibus pertractarunt, Epiphanius, Philastrius, & Augustinus. Sed quoniam contendunt aliqui scriptum librum illum a Tertulliano decem saltem annis, antequam deficeret ad Montanistas, ut videtur innuere Hieronymus in primo libro adversum Jovinianum, immo idem Tertullianus inter Cataphryges adscitus improbasse fertur quod hi tradebant de sacerdotio mulierum, & hujus dogmatis causa constituisse segregatum a Montanistis ceteris conventiculum; melius idcirco responderetur, ipsum quoque Tertullianum locutum de sacerdotio late accepto: de quo ad Scapulam cap. 2. scripsit *Sacrificas, quomodo præcepit Deus, pura proce: & Apologeticæ 30. Offer opimam & majorem hostiam Deo, quam ipse mandavit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu sancto profectam.* Quod si etiam velis accipiendum Tertullianum de oblatione, quam persecutionis tempore fideles secum jam a sacerdote consecratam in cryptas latebrasque deferrent, ibique adhibitis precibus aut major natu minoribus distribueret, aut manibus suis acciperet unusquisque; neque id caput perdifficile est, aut absurdum. Verum etiam vero agnoscit ibidem Tertullianus speciale sacerdotium, quod constituit Ecclesie auctoritas, & honor per ordinis confessionem sanctificatus, quibus verbis Tertullianeæ phrasi intelligitur origo, & institutio derivata ab Apostolis, & character impositione manus presbyterii collatus, quem admodum libro 2. de Euch. cap. 8. demonstrat doctissimus Albaspinæus. Neque scopus pertractantis de monogamia infringit hanc responsionem: nam ratiocinationis, quæ consequitur, sensus est, neminem posse promereri gratiam oratione, & fide, quæ sunt species quædam sacræ oblationis, dum qui orat & credit, licet proprie sacerdos non sit, (hæreticorum enim amentia est, ut sacerdotalia munera laicis injungant) agit tamen pro sacerdote: neminem, inquam, posse gratiam promereri, nisi ita animo affectus sit, ut sese castitatis amore demonstrer obsequiis sacramentis idoneum. At plura de Tertulliano Albaspinæus paullo supra laudatus,

Harduinus Embolo 1. de Sacram. Altaris cap. 2. & Dionysius Petavius in Diatriba de potestate consecrandi, quam edidit adversus Grotium.

Obiectio 3. de Diaconis nullius momenti est. Ancyratio quippe canone statuitur Diaconos, qui sacrificaverunt idolis, πεπευσθαι πάσης τῆς ἐοῦς λειτουργίας τῆς τοῦ ἁγίου ἁγίου καὶ ποτήριον ἀναφέρειν, cessare ab omni sacro ministerio, quod est panem & calicem deferre, scilicet prohibitum ipsis Diaconis interservire celebranti, & de prothesis, seu minore ara, portare ad altare Pontifici munera consecranda: ἀναφέρειν quippe deferre est; sicuti προσφέρειν, offerre, tametsi Dionysius Exiguus, & Christophorus Justellus reddiderunt offerre etiam pro ἀν φέρειν. Quod gratis admittimus, si offerre sit idem, ac exhibere panem, & calicem sacerdoti consecraturus; secus vero, si offerre idem sit, ac offerre Deo sacrificium, & consecrare. Etenim Nicæna Synodus aperte negat Diaconis potestatem inesse τῷ προσφέρειν, offerendi scilicet & consecrandi. Sensu itaque explicato Diaconus offert, quatenus gestat oblationem ad altare, ut animadvertimus supra, vel etiam quatenus sanguinem ministrat, quo sensu ait Cyprianus de Lapsis, Calicem Diaconus offerre presentibus capit: quod affirmari de sola administratione perspicuum est, quidquid effutiat & inconsiderate asserat Hugo Grotius. Eandem sanguinis administrationem exercuit Sixti diaconus, & martyr invictissimus Laurentius; neque illa verba, Dominici sanguinis dispensationem primi invexerunt editores Romani, ita enim habent antiquissima MSS. quæ superant ætatem octingentorum annorum. Cohærent insuper eadem verba Augustino de Laurentio serm. 304. dicenti, Laurentium Romæ Diaconi officium gessisse, ibique sacrum Christi sanguinem ministrasse. Restituerunt nihilominus Benedictini in editione Ambrosiana pro dispensatione consecrationem, juxta fidem complurium codicum, & editionum antiquorum: sed idem utroque vocabulo significatur, communione enim Dominici sanguinis sanctificamur, & consecramur; & etiamnum sacerdos immittens in calicem particulam hostiæ, ait. Hæc commixtio, & consecratio, &c. Vide notas PP. S. Manri Tom. 2. Ambrosii pag. 54. Ruinart in Act. Mart. pag. 170. & Cardinem Bona lib. 1. de Rebus Liturg. cap. 25. num. 4.

Ad ea, quæ obijciuntur de laicis, teneas hanc responsionem. Theodoretus λειτουργίας nomine intellexit conventus Christianorum ad offerendas Deo preces: nam Rufinus, ex quo Theodoretus hanc historiam exscripsit, lib. 1. cap. 9. ait Frumentum negotiatoribus cum pietate educatis, qui eo navigabant, persuasisse, Ut conventiculum per loca singula facerent, ad quæ ritu Romano orationis causa confluerent. Nec aliter Socrates lib. 1.

lib. 1. cap. 19. & Sozomenus libro 2. cap. 24. Licet enim Act. xiii. 2. & apud sacros Scriptores *Liturgia* proprie significet ministerium sacerdotum & sacrificium; attamen aliquando eadem vox usurpatur ad ea significanda, quæ cum sacrificio quamdam habent analogiam, quemadmodum Apostolus Evangelium gentibus administrans, ad Rom. xv. 16. *ἀειτῶν* dicitur, & *spiritus contribulatus*, quoniam instar sacrificii Deum placat, *sacrificium* appellatur Pl. l. 19. Addo Frumentium, ut apud Indos stabiliret Catholicam religionem, reversum Alexandriam a sancto Athanasio postulasse Sacerdotes ad gentis illius culturam, atque Athanasium ipsi Frumentio *sacerdotalem gratiam* fuisse imperitum, ut scribit citato in loco Theodoretus, immo, ut addunt Socrates & Sozomenus, etiam *Episcopatus honorem*, sine quo Frumentius in Indiam reversus non potuisset ordinare presbyteros, & sacris ministeriis præesse. At in historia narrata a Sophronio, si eam velimus admittere, constat ex eadem narratione contigisse maximum, inauditumque miraculum, ut laici deinceps non auderent consecrationis verba præferre unde legitur eodem cap. 25. *Prati spirit. Tunc statuit Monachorum Senior, ut nullus addisceret sanctæ oblationis verba, nisi qui ordinatus ad hoc esset; neque passim ea quisquam diceret, quocumque tempore, absque loco consecrato.* Videtis Lupum in cap. xli. Tertulliani de Præscript. Factam vero ad rusticorum verba panis commutationem, non verborum virtuti, sed omnipotentæ Dei punientis rusticorum ipsorum audaciam, tribuunt eo loci Honorius Augustodunensis, & Alcuinus: qui etiam hæc narrant ex incerto vulgi rumore, appposito verbo, *Dicitur, Fertur.* De militibus Bertrandi, quamvis ea ætate serperet hæresis Novatorum, aliud non referunt ipsa scripta a Grotio producta iv. Tom. pag. 509. præterquam Sacerdotibus destitutos loco *Eucharistiæ* panem communem accepisse, ipsi panis *Sacramenti* nomen attribuentes: *Et prenoient les auncs de iceux du pain, & le seignoient du nom du saint Sacrament, & le usoyent en lieu d'escommichement.* Atque hoc unum, non veram consecrationem, putat Erasmus in Epistola ad Cuthbertum, fecisse aliquando laicos temporibus Apostolorum: quæ dicta sint ad ostendendam Grotii alucinationem, quamvis nulla hac in re auctoritas insit epistolæ Erasmiæ, & historiæ Bertrandi.

De Petronilla, & Felicula, quas litteratus Grotius appellat *Petronellam*, & *Felicillam*, respondet Petavius non haberi in Martyrologio, quod ab ipsa Petronilla celebrata fuerint *dominica oblationis mysteria*. Legi autem ego Acta SS. MM. Nerei & Achillei, & S. Flavie Domitillæ, quibus inseritur Vita SS. Petronillæ,

& Feliculæ: ex quibus Actibus apparet exscripta esse verba Martyrologii. Eadem ergo Acta inter cetera hæc habent: *Factum est autem, ut trium dierum acceptum spatium Virgo sanctis jejuniis & orationibus occuparet, habens secum sanctam virginem Feliculam collactaneam suam in Dei timore perfectam.* Tertio itaque die veniens ad eam sanctus Nicomedes presbyter celebravit mysteria Christi; virgo autem sanctissima, mox ut Christi sacramentum accepit, reclinans se in lectum emisit spiritum. Vide Acta SS. edita ab Henschenio tom. vii. Maji pag. 420.

PROPOSITIO II. Etiam Diaconi aliquando Eucharistiam dispensarunt, præsertim sub specie vini, Antistitum tamen iussu & delegatione.

Dictum enim supra, transmissam per Diaconos, immo nonnunquam etiam per acolytos Eucharistiam absentibus, prout constat ex altera Iustini Apologia, atque ex historia Tarsicii. Ministerium autem diaconorum fuisse olim, dum presbyteri aderant, præbere communicantibus duntaxat calicem, probatur primo auctoritate Iustini, & Tertulliani, qui scribunt sumptam Eucharistiam e manibus Præsidentium, & Cypriani tantum affirmantis a Diaconis oblatum calicem. Probatur deinde ex his, quæ paullo supra diximus de S. Levita, & Martyre Laurentio, & ex his, quæ de septem Diaconis cecinit Arator:

*Jura ministerii sacris altaribus apii
In septem statuere viris, quos undique lectos
Levitas vocitare placet, Quam splendida cœpit
Ecclesiæ fulgere manus, quæ pocula vitæ
Misceat, & latice cum sanguine porrigat
Agni.*

Idem præterea inferitur ex quo Antiquus Ordo Romanus præscribat, ut ab Archidiacono confirmetur illi, quos communicaverit Pontifex Dominico corpore: quo in loco Confirmationis nomine designari dispensationem calicis, dixi pagina 2. hujus Voluminis.

Advertendum hic tandem est, diaconum non posse præsentem presbytero Eucharistiam distribuire, ut canone 15. Concilii primi Arelatensis statuitur his verbis: *Corpus Christi præsentem presbytero tradere non præsumat.* 2. Posse Diaconum dispensare Eucharistiam, si necessitas urgeat & jubeat Antistes, ut inquit Alcuinus de divinis officiis *In capite jejunii*, decrevitque canon 38. Concilii IV. Carthaginensis. 3. Nunquam a diacono communionem ministrandam esse presbyteris, ex præcitato canone decimo octavo Nicænæ Synodi. 4. Infirmos a presbyteris, non a diaconis esse communionem reficiendos, ut habetur cap. *Pervenit*, de Consecrat. dist. 2. numero 29.

mer. 29. ubi legitur : *Omnimodis presbyter per seipsum infirmum communicet : quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit.* 5. Servandam denique vetustissimam consuetudinem a Tridentinis Patribus confirmatam, sess. xiiii. cap. 8. ut *Laici a Sacerdotibus communionem accipiant, Sacerdotes autem celebrantes se ipsos communicent.*

C A P U T XIV.

*De sanctissimæ Eucharistiæ communionem,
ac primum de hujus præcepto.*

Communionis vocabulum non semper eodem sensu ab Ecclesiasticis Scriptoribus usurpatur : aliquando enim adhibetur ad significandum consortium & societatem fidelium ; aliquando ad denotandam Eucharistiæ participationem ; aliquando demum ad designandum Missæ sacrificium, necnon *antiphonam*, quæ, dum fideles communicant, cantari solet a clericis. Communio accepta in priori significatione appellari solet *Communio Ecclesiastica*, qua interdum privantur qui gravioribus criminibus obstringuntur, *Excommunicati* propterea dicti. Spectant ad hanc communionem laudatæ apud veteres, *communio laica*, & *communio peregrina*, quæ imperite solent accipi pro sola Eucharistiæ perceptione, quatenus laicis, aut advenis distribuitur. *Communio* enim *laica* erat poena, qua Clerici ob patratum aliquod crimen in ordinem plebis redigebantur, nec poterant communicare cum ceteris, qui erant ejusdem ordinis : & *communio peregrina* erat illa, quæ concedebatur Ecclesiasticis, aut laicis, cum litteris commendatitiis, quas *Formatas* vocabant, extra propriam diocesim peregrinantibus : hi enim cum ceteris ordinis sui, tum in oratione, tum in Eucharistia communicabant, sed nullo dignitatis suæ munereungebantur. Sirmondus tamen in Hist. publicæ poenit. & Alaspinaus lib. 1. Observat. eam dicunt *communione peregrinam*, qua clerici ob aliquod crimen in eo loco & statu collocabantur, in quo poni solebant peregrini absque litteris *Formatis* vagantes. Etiam sacrificium a Nazianzeno, ab Isidoro Pelusiota, & ab aliis Patribus, laudatis a Cardinal. Bona lib. 1. Rerum Liturg. cap. 3. numer. 2. appellari solet *communio*, quasi parte usurpata pro toto, quoniam in Missæ sacrificio fit Domini corporis consecratio & participatio : eodemque *communio* vocabulo designatur, ut dixi, quod cantari solet, dum sacra oblatio populis distribuitur, ex vetustissima consuetudine, quam laudant S. P. Augustinus lib. 2. Retract. cap. 11. Antiphonarum S. Gregorii, Ordo Romanus, Honorius Augustodunensis, & alii. *Communio*

denique, de qua dicturi sumus, est sacrosanctæ Eucharistiæ perceptio, appellata in sanctorum Conciliorum decretis *Communio Dominica*, seu *Communio divinorum sacramentorum*. Hæc autem dicta sint de *Communio* vocabulo : de quo plura Alaspinaus libro 1. de Eucharistia, Morinus lib. 2. Eccles. exercitat. Du Cangius in Glossario, Bona de Rebus Liturgicis, Lupus in canones Nicænos, & Sardicenses, alique viri per celebres.

De hac ergo communione pertractaturus agam principio de ipsius necessitate. Diximus autem Tom. III. pag. 191. aliisque in locis, duplicem esse necessitatem, medii scilicet, ac præcepti : neque opus est, ut hæc iterum explicemus. Eucharistiam complures necessariam putant necessitate prioris generis, adeo, ut sine illa nemo possit, siue adultus sit, siue parvulus, consequi salutem æternam. Tenent hanc opinionem quidam Græcorum apud Arcudium lib. 3. Concordiæ cap. 40. & Calviniani, ceterique Novatores passim, contententes hanc fuisse sententiam veterum omnium Patrum, maxime S. P. Augustini disputantis adversus Pelagianos. Idem de Augustino, necnon de Innocentio I. Romano Pontifice scribunt Sanctesius Repetit. 6. cap. 7. & Maldonatus in caput vi. Joan. v. 54. ut mittam Adamum, & Morainem, quos cap. IV. Vindiciarum §. 4. refellit eximius Norisius. Duplex itaque hinc oritur quæstio ; una *dogmatis*, scilicet an quis salvari possit absque Eucharistiæ perceptione, altera *facti*, an parti affirmanti ad hæserit Augustinus, sitque eam ob rem reprehendendus. In quæstione dogmatis conveniunt omnes, affirmantes communionem actu perceptam necessariam non esse *necessitate medii* ad salutem ; & aliqui duntaxat necessariam putant communionem in voto, permoti auctoritate S. Thomæ 3. p. q. 73. art. 3. quæ tamen alia ratione explicatur a Sylvio, & a multis Thomistis. Circa autem quæstionem *facti*, falsissimum est Augustinum existimasse, quod parvuli suscepto baptismo salvari nequeant absque actuali SS. Eucharistiæ communionem, ut demonstrant Pallavicinus in Hist. Concilii Trident. lib. 17. cap. 12. Bona lib. 2. Rerum Liturgic. cap. 19. & ex Nostratibus Norisius citato loco Vindiciarum, Desirant in Præscript. Euch. lib. 3. cap. 4. Piette de Eucharist. q. 8. ut mittam recentiores Theologos Jueninum, Tournelium, Wiatissium, Trivellatium, & alios.

Facile autem dirimi possunt hæc controversiæ, si distinguemus duplicem Corporis Christi manducationem, *realem* nempe, quæ fit sumendo Eucharistiam, & *mysticam*, quæ fit adoptione in mysticum Christi corpus, idest, Ecclesiam. De mystica communionem proculdubio loquitur Augustinus lib. 3. de Peccatorum meritis & remiss.

niss. cap. 4. num. 8. scribens: Numquid & illud ambiguum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei? . . . Numquid & illud, Quia nisi manducaverint homines carnem ejus, hoc est, participes facti fuerint corporis ejus, non habebunt vitam? His, atque hujusmodi aliis, quæ nunc prætereo, testimoniis divina luce clarissimis, divina auctoritate certissimis, nonne veritas sine ulla ambiguitate proclamat, non solum in regnum Dei non baptizatos parvulos intrare non posse, sed nec vitam posse habere præter Christi corpus, cui ut incorporentur, sacramento baptismatis imbuuntur? Fulgentius etiam, quem Augustini mens latere non potuit, in Epist. ad Ferrandum Diaconum cap. 11. quibusdam verbis Augustini productis, Arbitror, inquit, disputationem nostram præclari D. Floris Augustini sermone firmatam, nec quicquam esse aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinisque Domini participem fieri, quando in baptismo membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illo panis, calicisve consortio; etiamsi antequam panem illum comedat & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Hæc Fulgentius: cujus verba adeo sunt manifesta, ut penitus dirimant controversiam, nec sinant quemquam de mente Augustini hæsitare. Quare Fulgentii producto textu Eminentissimus Bona ait: Hinc colligitur, sensum Augustini non bene ab illis perceptum fuisse, qui perperam eum accusant, quod Eucharistiam parvulis necessariam ad salutem esse docuerit contra Ecclesiæ definitionem, quæ hanc sententiam inflicto anathemate condemnavit. Alter pariter Vaticana purpura, & doctrina conspicuus, idest, Cardinalis Pallavicinus, Hodiene, inquit, primum in schola innotuit, intellectum fuisse ab Augustino caput sextum S. Joannis non de ipsa solum in re susceptione Eucharistiæ (sive etiam de illa intellectum ab ipso fuerit, necne, de quo disceptatur, nec nostra interest) sed de conjunctione, qua nobiscum Christus mystice fit unum corpus per baptismum ac fidem? Hæc ille citato cap. 12. numer. 8. De ipsamet mystica communionem loquitur apertissime S. Innocentius I. in Epistola ad Patres Milevitano, inter Augustinianos 182. olim 93. num. 5. hæc de Pelagianis scribens: Illud vero, quod eos vestra Fraternitas asserit prædicare, parvulos æternæ vitæ præmiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatum est. Nisi enim manducaverint carnem filii hominis, & biberint sanguinem ejus, non habebunt vitam in semetipsis. Qui autem hanc eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum prædicant hos habere, quod in eos creditur nonnisi baptismo conferendum. His verbis Norisius resellit Maldonatum, & Pallavicinus Erasmus, Suavem, &

Centuriatores, qui scribunt non solum Augustinum, sed etiam Innocentium putasse Eucharistiam infantibus necessariam; cum tam Innocentius, quam Augustinus negent solummodo posse vitam æternam conferri sine baptismo.

Hæc, quæ diximus de mystica corporis Christi manducatione, demonstrant quo sensu veteres quidam Scholastici affirmarunt Eucharistiam esse unicuique, etiam parvulis, necessariam ad salutem. Interpretati sunt enim cum Augustino, & Innocentio ea verba, Nisi manducaveritis, &c. de manducatione spiritali, animumque intenderunt ad rem sacramento significatam, sive ad unitatem Ecclesiæ, non ad actuale sacramenti communionem. Hæc certo tradit S. Thomas q. 73. art. 3. ubi ait, rem hujus sacramenti esse unitatem corporis mystici, sine qua non potest esse salus. Nec de Angelici Doctoris mente potest dubitare, qui legerit nonum articulum questionis lxxx. in qua, ubi definivit Eucharistiam dandam non esse parvulis, & amentibus, ita in responsione ad 2. concludit: Nec tamen per hoc aliquod detrimentum vitæ patiuntur, propter hoc quod Dominus dicit Joan. 6. Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis: quia, sicut Augustinus scribit Bonifacio, tunc unusquisque fidelium corporis, & sanguinis Domini participes fit, scilicet spiritualiter, quando in baptismo membrum corporis Christi efficitur. Unum est, quod ad memoriam arbitror revocandum, Augustinum nempe accepisse quidem hæc verba, Nisi manducaveritis, &c. pro manducatione mystica, sive incorporatione in Ecclesiam, dum ageret contra Pelagianos; sed ulterius explicasse eadem verba, (neque uno in loco) de communionem Eucharistica, prout monui supra pag. 81. Jamvero, quamvis ex prænotationibus istis facillimum sit de necessitate Eucharistiæ proferre sententiam, & sensum assequi verborum Augustini, quæ solent in contrarium torqueri; subiectis tamen thesibus quidquid in disputationem cadit, enucleabo.

T H E S I S I.

Eucharistia non est omnibus prorsus, sive adultis, sive parvulis ita ad salutem necessaria, ut nullus omnino possit sine illa salutem consequi. Probatur primo; nam parvuli per baptismum regenerantur in Christo, & constituuntur filii Dei, & regni cælestis hæredes, ut ostendimus libro xxxi. cap. 25. si ergo ex hac vita migraverint, priusquam ratione ac libertate utentes gratiam & innocentiam in baptismo acceptam amiserint, minime privabuntur filiorum Dei hæreditate. Deinde nunquam Ecclesia credidit Eucharistiam absolute parvulis necessariam: hujusque

juque perpetuæ fidei argumentum est invictissimum, quod nunquam aut laici, aut mulieres Eucharistiam ceteris dispensaverint, cum tamen baptismum contulerint urgente necessitate: quod abeunte in defuetudinem communione parvulorum, nullus Patrum scripserit denegari illis necessarium salutis remedium: quod aliquando consueverit Ecclesia negare lapsis etiam in exitu mortis communionem sacramentalem, eo quod non sit *viaticum* tam necessarium, quam reconciliatio & absolutio, prout demonstrat præstantissimus Lupus ad Nicænum canonem tertium decimum. Tridentina denique Synodus sess. xxi. cap. 4. docet parvulos usu rationis carentes nulli obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem, producta ratione illa apertissima, quam initio posuimus, quoniam scilicet per baptismi lavacrum regenerati, & Christo incorporati adeptam jam filiorum gratiam, in illa ætate amittere non possunt. Declarat ibidem sanctissimos Patres, qui etiam parvulis Eucharistiam administrarunt, sui facti probabilem causam pro illius temporis conditione habuisse, atque id fecisse nulla salutis necessitate: & canone 4. ejusdem sess. concludit: Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessarium esse Eucharistiæ communionem, anathema sit. Quod autem opponunt hæretici, dixisse Dominum, *Nisi manducaveritis, &c.* probat tantum necessitatem præcepti obstringentis adultos; nisi accipiantur hæc verba de communionem mystica paullo supra explicata, quo sensu spectare ad parvulos docet S. Pater, ut dixi tom. iiii. pag. 308. & nunc iterum repetam.

T H E S I S II.

Si accipiatur manducatio corporis Christi mystico sensu, quatenus idem est, ac Ecclesiæ copulari, est omnino, aut in re, aut saltem in voto de necessitate salutis. Probatur 1. quoniam extra unitatem Ecclesiæ non potest haberi salus. Probatur 2. quia S. Pater Augustinus probat adversus Pelagianos, parvulos a vita æterna excludendos, nisi manducaverint carnem filii hominis, lib. 1. de Peccat. meritis & remiss. cap. 20. libro 2. contra duas Epist. Pelagianor. cap. 4. lib. 3. contra Julianum cap. 1. aliisque in locis: neque Augustinus solus, verum etiam Innocentius Primus ad Patres Milevitinos, nec non Gelasius in Epistola ad Episcopos per Picenum. Atqui nequeunt intelligi de manducatione sacramentali, ut constet ex thesi præcedenti. Intelligendi ergo sunt de manducatione mystica & spiritali, sive de Incorporatione in Ecclesiam. Denique S. Thomas 3. p. quæst. 73. art. 3. inquit: In Eucharistia duo possunt considerari, res, & sacramentum, *Dictum est autem, quod*

res hujus sacramenti est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus: nulli enim patet aditus salutis extra Ecclesiam: sicut nec in diluvio absque arca Noe, quæ significat Ecclesiam, ut habetur 1. Petri.

T H E S I S III.

Non erravit Augustinus adstruens communionem corporis, & sanguinis Domini singulis, etiam parvulis, necessariam, siquidem de communionem mystica, non de sacramentali sermonem instituebat. Etenim Tridentina Synodus docet distributam quidem a Patribus olim Eucharistiam infantibus sed nulla necessitate: quod falsum esset, si Augustinus inculcasset necessitatem communionis sacramentalis. Quod si dixeris Augustinum a doctrina Patrum ceterorum recessisse; idem tibi affirmandum erit de Romanis Pontificibus Innocentio, & Gelasio eandem Augustini sententiam tenentibus in prælaudatis Epistolis decretalibus. Atque ipsemet Augustinus in Epistola 186. ad Paulinum num. 29. scribit non a se tantum, sed etiam ab Apostolica Sede fuisse adhibitam illam sententiam, *Nisi manducaveritis, &c.* adversus Pelagianos promittentes parvulis sine baptismo denatis æternam vitam: laudatque insuper Innocentii Epistolam lib. 2. contra duas Epist. Pelag. cap. 4. num. 7. & libro 1. contra Julianum cap. 4. num. 13. Si ergo erravit Augustinus, errarunt pariter Innocentius, & Gelasius, nec Tridentini Patres mentem antiquiorum sunt affecti. Præterea locutum Augustinum de adoptione in Ecclesiam tradunt Theologi præclarissimi supra commemorati, & in lectionem Augustinianorum Operum versatissimus, beatus Fulgentius. Deinde novum non est, nec insolitum apud Augustinum appellare manducationem corporis Christi unitatem Ecclesiæ, fidem caritate formatam, & mansionem in Christo: nam lib. 3. de Peccat. meritis cap. 4. docet parvulos non posse habere vitam extra Christi corpus, cui ut incorporentur, sacramento baptismatis imbuuntur: sermone ad infantes laudato a Fulgentio scribit, unumquemque fidelium corporis sanguinisque Domini participem fieri, quando in baptismo efficitur membrum Christi; & Tractatu xxvi. in Joannem num. 15. ait *Hanc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est sancta Ecclesia; ac paucis interjectis distinguit apertissime sacramentum a re sacramenti, ut fecit postmodum S. Thomas; atque demum in hanc sententiam concludit: Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum maxentem in se habere.* Similia leguntur cap. Quid est de Consec. dist. 2. nu. 46. deprompto ex Beda in 1. ad Corinth. Ex his, ut

ut verbis utar Nesci, error de necessaria pueris præter baptismum reali Eucharistiæ sumptione a recentioribus Augustino attributus in fumum evanescit.

Me non later adinveniri inter recentiores, qui putant Augustinum accipiendum esse de *communione sacramentali*, propterea quod utrumque distinguat, baptismum, & manducationem Dominici corporis; recte tamen ex illo testimonio, *Nisi manducaveritis, &c.* confutasse Pelagianos, quia non ex propria mente asserbat Eucharistiam esse parvulis necessariam ad habendam vitam æternam, sed ex sententia, & hypothese ipsorum Pelagianorum. At si attente legeris Augustinum, atque laudatas Epistolas Innocentii & Gelasii, percipies sanctum Patrem, Romanosque Pontifices eo pacto demonstrasse parvulos sine manducatione corporis Christi excludendos a vita æterna propter Dominicam sententiam, *Nisi manducaveritis, &c.* quemadmodum demonstrarunt expellendos absque baptismo a cælesti regno propter sententiam alteram, *Nisi quis renatus, &c.* Hypothesis autem Pelagianorum, ut diximus lib. XIII. cap. 1. & 8. erat distinguere regnum cælorum a vita æterna: ob quam distinctionem vanam, atque fictitiam, Augustinus præter baptismum urgebat etiam Dominici corporis communionem, atque ita adversarios perstringebat: Duo in Evangelio leguntur, videlicet, *Nisi quis renatus fuerit, &c.* & *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, &c.* Necessum est ergo, ut baptismo renascatur, qui intraturus est in regnum cælorum, & Christo incorporetur qui fruiturus est vita æterna. At parvuli sine baptismo decedentes, neque sunt renati ex aqua & Spiritu sancto, neque incorporati sunt Christo. Igitur iidem parvuli tam regno cælorum, quam vita æterna privantur.

T H E S I S IV.

Adulti tenentur præcepto divino ad sacramentalem communionem. Christus enim Eucharistiam instituens ait Apostolis, *Hoc facite, &c.* idest, *Consecrate, comedite, distribuite*; ideoque divinum præceptum est, ut Sacerdotes percipiant communionem sacramentalem, eandemque distribuant laicis. Præterea inquit Dominus, *Nisi manducaveritis, &c.* quæ verba non solum explicantur a Patribus de communione mystica unicuique necessaria, sed etiam de communione reali, præscripta iis, quibus necessarium est spirituale alimentum, ut in Christo permaneant. Eruitur hinc ratio; cum enim caro Christi vere sit cibus, & sanguis ejus vere sit potus; vitam spiritalem nequaquam custodit quis, quis spernit, & negligit divinum hoc nutrimentum.

tum. Dicam vero de ejusdem frequenti usu proximo c. XVII.

T H E S I S V.

Ecclesiastico præcepto adulti ad communionem sacramentalem tenentur saltem semel in anno, recurrente solemnitate Paschali. Constat ex cap. 21. Concilii Lateranensis IV. in quo his verbis id statuitur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, & injunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de consilio proprii Sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura.* Et Tridentinum sess. XIII. can. 9. *Si quis negaverit omnes & singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Pascha, ad communicandum, juxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, anathema sit.*

Circa hoc præceptum de communionem Paschali quæri potest, quinam dicendi sint ad annos discretionis pervenisse: quis sit proprius Sacerdos, a quo percipienda est communio: quid veniat nomine Paschalis; & an huic præcepto satisfiat ab eo, qui communicat extra propriam Parochiam. Ad primam quæstionem dico illum ad usum discretionis, quantum ad communionem attinet, pervenisse, qui non solum ratione utitur, & prolabitur in venialia peccata, ut censent plurimi apud Joannem Sanchez Abulensem disputatione inter selectas vicefima sexta, sed qui insuper idoneus est ad corpus Domini judicandum, divinique mysterii percipit magnitudinem, ætatis scilicet inter annum decimum, & duodecimum. Principio enim usus rationis non est ad res singulas ejusdem energię: atque aliud est exercere in rebus humanis facultatem arbitrii, aliud vero ad res divinas comparatum esse, atque idoneum. Deinde æternam illam grandiusculam, annorum saltem decem, requirunt Theologi cum S. Thoma in IV. dist. 9. q. 1. præscribunt Acta Mediolanensis Ecclesiæ S. Caroli P. IV. Instruct. de Sacrament. & perantiquum Carmen laudatum a Martenio lib. 1. de Antiq. Rit. cap. 4. art. 10. num. 14. atque a Joanne Pontasio V. *Communio* num. 1.

Non pueris infra bis quinque manentibus annos

Des Corpus Domini, quamvis sint corpore puri;

Quid sumant cum ignorent: ergo prohibentur.

Exci-

Excipe quos urget fera mors ; annis licet hi sint

Octo , sive novam , vel septem , dum sibi constet

Scire Pater noster , & eorum vita probata .

Accedit praxis Ecclesiae , quæ puerorum minorem ætatem agentium audit utique Confessiones , sed illos non admittit ad participationem sacrosancti divinique mysterii .

Proprius Sacerdos , ut ad quæstionem alteram veniamus , est Parochus , & quisquis eo iubente Sacramenta dispensat . Verum licet in cap. *Omnis utriusque sexus* , proprio Sacerdoti dicatur facienda peccatorum confessio , ab eoque suscipienda communio ; non tamen est de Communionem & de Confessione eadem ratio . Satisfacit enim Confessionis annuæ præcepto , qui confitetur etiam Regularibus simpliciter ab Ordinario approbatis ; quoniam Episcopus , (qui & ipse proprius Sacerdos est) dum impertitur audiendæ confessionis facultatem , non excludit Paschale tempus : ideoque qui eo temporis adit Confessarium quemlibet approbatum , recipit Sacramentum , proprio sacerdote annuente . Damnavit propterea Joannes XXII. in Extravaganti , *Vas electionis* , sententiam Joannis e Poliaco Doctoris Parisiensis , qui irritas pronuntiabat confessiones factas Paschali tempore Regularibus . Quare rigidiores quidam Theologi propugnantes necessitatem Confessionis faciendæ Parocho , saltem in Paschate , & negant Episcopum proprium Sacerdotem esse , & audacter ab Orco revocant damnatam Joannis de Poliacio sententiam ; prout animadvertit Notificat. xviii. primi Voluminis summus Pontifex BENEDICTUS . Id vero , ut dixi , de communione non tenet ; quoniam exceptionem hanc Romani Pontifices semper apposuerunt , declarantes non satisfieri extra Parochiam præcepto annuæ communionis . Clemens enim VIII. anno 1592. adversus quosdam Galliarum Parochos , sancivit posse utique sæculares confiteri peccata sua Regularibus idoneis , & ab Ordinario approbatis , sed ea conditione expressa , *Dummodo tamen iidem sæculares , Christifideles , sacramentum Eucharistiæ die festo Paschalis resurrectionis in propria Parochia ab eorum Parocho sumant* . Et Clemens X. Constitut. *Suprema* , pariter declaravit , eos qui Religiosi simpliciter approbati Paschali tempore confessi fuerint , Constitutioni , quæ incipit , *Omnis utriusque sexus , quoad confessionem duntaxat oranes satisfecisse censendos* .

Quale sit tempus Paschale , aperte explicavit in Constitutione xx. quæ incipit , *Fide digna* , Eugenius IV. his verbis : *Intelligimus optimo jure satisfactum esse canoni , si in hebdomada sancta , vel infra octavam Paschæ resurrectionis Dominicæ , secundum meliorem dispositionem con-*

scientiæ , fideles preparatione debita sanctum Eucharistiæ pignus accipiant , & cum Domino Pascha celebrent ad salutem ; & huic sententiæ omnes volumus acquiescere .

Denique communionem percipiendam esse in propria Parochia , ut impleatur Ecclesiasticum præceptum , constat ex laudatis definitionibus . Oriri tantum hinc possunt dubiola quædam , E. G. an qui habet duo domicilia , quod neque canonicis , neque civilibus legibus repugnat , communicare possit in utraque Parochia , cui domicilia illa subiciuntur : & an satis sit communicare in Metropolitana , aut Cathedrali Ecclesia , quando hæc non est Parochialis . At ad dubium primum communis est , & certa responsio communicandum in ea Parochia , in qua tempore Paschali communicaturus habebit . Ad alterum respondet præcitata Notif. sapientissimus , & vigilantissimus Ecclesiae Pastor , non adimpleri Ecclesiasticum præceptum , si quis propria neglecta Parochia communicet in Cathedrali , cum nec Romæ sufficiat communicare in Ecclesia Lateranensi , quæ mater & caput est ceterarum . Hujus ratio assignari potest , quod Parochiæ nomine intelligitur *districtus Ecclesie presbyteri* , ut demonstrat in Glossario Du-Cangius ; tum quod communicando agnoscitur Pastor proximus & immediatus : demum quod Ecclesia vult dignoscere filios præceptum hoc adimplentes , & censuris animadvertere in perveraces , difficulter autem hoc posset deprehendere , si communicaturi omnes confluerent ad Cathedrali .

T H E S I S V I.

Per communionem sacrilegam non adimpletur Ecclesiasticum præceptum thesi superiori propositum . Probatum primo , quoniam Innocentius XI. anno 1679. damnavit hanc num. lv. propositionem : *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem : ex qua proscriptio sequitur , nunc probandum non esse judicium Sylvii scribentis in 3. p. q. 80. art. 1. quæst. 2. damnandos non esse , qui partem affirmativam sequuntur* , quod vir doctissimus pronuntiavit de auctoribus , qui ante Innocentii tempora floruerunt . Deinde ante Innocentium innumera prodire decreta , quibus cautum est , ne ad Eucharistiam admittantur qui confessione peccatorum non fuerint præmuniti , ut statuit Synodus Lingonensis anno 1452. Burdigalensis an. 1582. Bituricensis anno 1584. aliæque apud Natalem Alexandrum de Euch. cap. 1. art. 5. Regula 9. Præterea Ecclesia sacramentalem Communionem præcipiens non promulgavit novum præceptum , sed latum a Domino , atque divinum ; addiditque duntaxat explicationem , atque determinationem .

tionem temporis, ut ab omnibus observetur; ac proinde nullum dubium est, quod intendat talem communionem præcipere, qualem Christus ipse præcepit, animæ scilicet proficuum, atque vivificum. Insuper quisquis indigne manducat corpus Domini, ejusque sanguinem indigne bibit, *judicium sibi manducat & bibit non dijudicans corpus Domini*, ut inquit Apostolus 1. ad Corinth. xi. 29. At qui corporalem cibum eo modo deglutiret, ut sibi mortem inferret, non servaret, sed frangeret præceptum sustentandi ac nutriendi vitam corporis. Igitur qui ita dentibus premit sacramentum, ac panem vitæ, ut anima sibi judicium arceat, non servat, sed infringit præceptum sumendi hunc cibum, quo ipsius animæ spiritalis vita nutritur.

Adversus hanc thesim militant argumenta, quæ sequuntur. Primum est, quod plurimorum sententia nequit Ecclesia præscribere actus internos; ideoque sacrilege in Paschate communicans frangit quidem divinum præceptum, sed non Ecclesiasticum. Alterum, quod per confessionem sacrilegam satisfit præcepto annuæ Confessionis; ergo & per sacrilegam communionem impletur præceptum communionis Paschalis. Tertium, quod Ecclesia *substantiam* actus, non *modum* ejus præscribit, sive determinat tempus agendi quod Christus præcepit. Dummodo ergo ponatur actus in tempore ab Ecclesia statuto, Ecclesiasticum præceptum minime violabitur. Proximum argumentum est, quod sacrilegium nequaquam impedit, quin Sacerdos accepto stipendio satisficiat obligationi Missæ celebrandæ: nec simulatio, quin suscipiatur baptismus; nec peccati macula, quin satisfiat operibus in satisfactionem injunctis. Postremo, frustra datur præceptum, cujus transgressio nec potest cognosci, nec potest puniri a præcipiente.

Respondetur ad primum, sententiam eorum, qui censent non posse Ecclesiam præcipere internos actus, falsam esse, & a nobis improbatam ac refutatam libro xx. cap. 15. Ad hæc præceptum, de quo est quæstio, non est solummodo Ecclesiasticum, verum etiam divinum. Insuper, etsi detur Ecclesiam non præscribere universim internos actus, eos tamen, omnium fere consensu, præcipit, qui ita conjuncti sunt cum externis, ut si separentur, externi actus habere nequeant rationem virtutis; quemadmodum præcipiendo orationem vocalem præcepit quoque attentionem, præcipiendo ut conficiatur, vel suscipiatur sacramentum, præcipit etiam deliberationem animi, præcipiendo ut audiatur missa, præcipit ulterius ne ad Ecclesiam quis accedat pravo aliquo fine, nec, dum res sacra peragitur, animus ad alia voluntarie distrahatur, prout post Cajetanum, Soto, Suarezium, Lessium, Dianam quoque, ceterosque be-
Berti Theol. Tom. VII.

nigniores, docet Sylvius citata qu. 2. tom. 4. pag. Venetæ edit. 277. nec non Dominicus Viva in Propositionem xiv. ex damnatis ab Alexandro VII. ac ratio apertissima, quæ in præsentem etiam casu vim habet, innititur rationi virtutis, quæ consistere nequit absque interiori animi actu: ideoque præcipiens actum virtutis præcipit necessario actum interiorum eidem virtuti conjunctum. Quod sequitur, continet propositionem xiv. nuper commemoratam, & confixam ab Alexandro VII. quæ talis est, *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*. Idcirco hac propositione thesis nostra corroboratur, & hujus, atque proscriptæ ab Innocentio eadem est ratio, ut recte observarunt, qui in propositiones a Romanis Pontificibus damnatas ediderunt Commentaria, Dominicus Viva laudato in loco, Bartholomæus Riccius disput. 49. & Pius Thomas Milante exercit. xxxi. secundæ partis. Proximum diluitur ex dictis; *modus* enim cadit sub præcepto, quotiescunque talis est generis, ut actus virtutis nequeat sine illo exerceri. Proximum argumentum expeditur facillime: nam sacrificium Missæ suum habet statum *ex opere operato*: Baptismi *character* non est cum simulatione inso- ciabilis; atque ad virtutum officia, sive sint opera satisfactionis, sive alterius generis, minime requiritur, ut demonstratum est adversus Bajum libro xviii. cap. 2. & libro xxi. cap. 4. *gratia habitualis* & sanctificans, sed sufficit actualis. Non faciunt ergo hæc tria exempla ad rem nostram, & optime ad singula respondet Aurelius Piette quæst. 7. de Eucharistia, quæ in sexto Operum ejus Tomo tenet priorem locum. Possunt præterea exempla eadem retorqueri; siquidem si desit intentio & interior animi deliberatio, neque offertur sacrificium, neque baptismus perficitur, neque aliquid promerentur opera satisfactionis. Postremum denique argumentum omnino nullum est: nam etsi præcepto Ecclesiæ nequeat animi interna pravitas cohiberi, potest tamen unusquisque ab Ecclesia reprehendi, corrigi, & proprii officii commonescere, ideoque præceptum illud non est inutile, quemadmodum inutilia non sunt monita, & consilia, quæ suadere possunt, compellere & invitos coercere non possunt.

CAPUT XV.

*Utrum necessum sit, vel saltem expediat
ut laici sub utraque specie
communificent?*

AD controversiam hanc diluendam præmittendum censeo, neminem Catholicorum negare quin ab Ecclesiæ primordiis ad sæculum
Bb usque

usque duodecimum laici passim sub duplici specie communicaverint. Non opus est, ut id Bucerus Resp. 2. ad Latomum, Plessæus lib. 1. de Missa cap. 12. alique hæretici demonstrare contentur. Fatetur Bellarminus Controversiarum scriptor egregius lib. iv. de Euch. cap. 24. ministrasse sub duplici specie veterem Ecclesiam, quando Christiani erant pauci. Ruardus Tapperus tom. 2. pag. 328. id observatum ait longissima consuetudine. Alphonsus a Castro, ex quo per multa sæcula hæc consuetudo obtinuerit, Tit. Eucharistia, hæresi 13. argumentum depromit ad demonstrandum quod porrigere laicis Eucharistiam sub utraque specie non sit contra Evangelicam institutionem. Lindanus denique libro iv. Panopliæ cap. 56. hoc idem aperte fatetur dicens, Utraque species passim per Occidentem communicabatur diu postea in annum usque millesimum ducentessimum. Recentiores Theologi non solum id ingenue fatentur, sed etiam demonstrant, præ cæteris Joannes Mabillon Præfat. 1. in sæculum 3. Benedictinum, Jacobus Benignus Bossuet in libro de Communionem sub utraque specie, Estius dist. xii. §. 7. Galpar Juenin de Eucharistia q. 8. cap. 4. art. 2. alique permulti. Apostolicis temporibus frequenter administratam utramque speciem infertur ex verbis Apostoli in 1. ad Corinth. xi. 28. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. De temporibus proximioribus testem habemus Justinum in altera Apologia, ubi ait distributum cuique presenti panem, & vinum, in quo gratiæ actæ sunt. Viguisse eundem morem ætate Cypriani & Ambrosii, aperte eorum scripta demonstrant. Sæculo v. Leo Primus, & Gelasius utramque speciem in publicis synaxibus præscripserunt, de qua re postmodum. Plura exempla ad monstrandam consuetudinem proximorum sæculorum producit Mabillon ex Actis S. Odiliæ Abbatissæ, & S. Anscharii Bremensis Archiepiscopi, ex libro 2. Consuetudinem Cluniacensium, ex Opusculo quadragesimo septimo Petri Damiani, atque ex monumentis aliis antiquitatis. Commemorat etiam vir eruditissimus calices pro communionem laicorum paratos, in quorum unum extat distichon apud Gerbertum epistola xc.

Hinc sitis, atque fames fugiunt, properate fideles:

Dividit in populos has Præsul Adalbero gazas.

Consuetum etiam fuit aliquando porrigere, ægris præsertim, ac pueris panem intinctum, de qua re dixi nonnulla capite tertio pag. 53. Istam vero consuetudinem fuisse necessario in laicorum communionem servandam, imo & servatam sem-

per negamus, asserentes nullum frangi præceptum, nec derivare in laicos aliquid detrimenti, si communicent sub una duntaxat specie.

Posteaquam ergo vetusta consuetudo abierat in desuetudinem, & ubique fere locorum communicantes unam tantum speciem sumebant, nullo in Occidentali Ecclesia reclamante, circa annum 1414. Petrus Dresdensis Ludimagister suffultus opera Jacobelli Misnensis, qui Pragæ magno auditorum plausu conciones sacras habebat, asserere cœpit necessariam laicis communionem sub utraque specie, ut in Historia Bohemorum cap. 35. narrat Æneas Sylvius Piccolomineus. Haussit ab his errorem Joannes Hus, eique adhæserunt dicti ab eodem Hussitæ, præsertim qui Roquesane duce ab usu calicis appellati sunt Calixtini. Ipsam calicis necessitatem persuasit Carolostadius circa annum 1521. Ecclesiæ Withembergensi: quod ægre tulit Lutherus, affirmans communionem sub utraque specie inter res indifferentes adnumerandam, ut constat ex epistola quam scripsit adversus reformationem Carolostadii. Sed parum Lutherus sibi constans anno 1532. libro de forma Missæ, ait se nequaquam Generali Concilio assensurum, si vel utramque speciem, vel unam præscriberet; sed recepturum unam tantum, si Concilium decerneret sumendam utramque, contra probaturum utramque, si unam Concilium statueret: quod contentiosissimi ac superbissimi animi evidens indicium est. Deinde in libro de Captivitate Babylonica affirmavit teneri sacerdotes ad utramque speciem populo distribuendam, populum vero posse pro libito aut utrumque, aut unam accipere: ac postremo in libro de Visitatione Saxonica communionem sub una specie aperte damnavit. His accessere hæretici alii negantes in sacramento concominantiam sanguinis Domini cum ejus corpore, præsertim Calvinus lib. iv. Institut. cap. 17. num. 47. & sequentibus, ac Hermannus Hamelmannus, qui pro communionem sub utraque specie pugnavit acerrime. Consentunt præterea hæreticis nonnulli ex Græcis recentioribus, qui ut ait Arcudius libro 3. Concordiæ cap. 50. pag. 320. ritum communicandi sub utraque specie, qui olim ἀδιάφορος habebatur, retinent ut fidei dogma, præeunte Hieremia Patriarcha, qui in Epilogo censuræ inter eos, quos appellat abusus Romanæ Ecclesiæ, connumerat communionem unius speciei, ita alloquens Withembergenses: *Primum utriusque speciei participes esse oportere dicitis & recte quidem: φάτε ἐν πρώτῳ, ὅτι μεταλαμβάνειν δεῖ καὶ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν, & καλῶς λέγετε.* Hinc Calixtus Helmetensis librum edidit, in quo probare conatus est nunquam Orientales communicasse sub una specie; sed Callixtum egregie confutavit Nihusius in Annotationibus ad Dissertationem

tatione in Leonis Allatii de Missa Præsanctifica-
torum.

Ex Orthodoxis Scriptoribus nonnulli in ea fuerunt sententia, quod etsi ad salutem utraque species non sit necessaria, ex utriusque tamen speciei communione uberior gratia percipiatur. Steterunt pro hac sententia in Tridentino Concilio Melchior Canus, Antonius Uglio Franciscanus Hispaniensis, & Sigismundus Fedrius ejusdem Ordinis, ut refert Pallavicinus in Historia Concilii libro xii. cap. 2. num. 5. eamdemque opinionem post Alexandrum de Ales, & Arborem propugnavit Gabriel Vasquez in 2. p. quæst. 80. disput. 215. cap. 2. Eo loci Vasquez citat pro eadem sententia Casalium nostrum libro 2. de Cœna & Calice Domini; sed falso: Casalius enim eodem libro cap. 25. tam hujus sententiæ, quam oppositæ productis argumentis pag. 161. inquit: *Quæ sententia, seu opinio istarum est magis probabilis? Alia est quæstio, & de qua modo nihil agimus, nec quicquam agere intendimus.* Imitatus est vir doctus Tridentinos Patres, qui, auctore citato in loco Pallavicino, noluerunt hanc quæstionis partem definire. Et ego quidem hanc silentio præterirem, nisi animadvertens Ecclesiam studuisse semper fidelium suorum utilitati, crederem ex communione unius speciei nullum consequi vel minimum detrimentum, cum sub utraque specie totus Christus contineatur; quæ est sententia S. Thomæ citata quæst. 80. art. 12. omnium discipulorum ejus. Gabrielis Biel, lect. 84. in canonem Missæ, Ruardi Tapperi in Explicat. articul. Facult. Theologicæ Lovaniensis art. 15. Estii in iv. dist. xi. §. 7. communior denique, & longe probabilior, quam sit opposita. Complures insuper in Tridentino Concilio, etiam nomine summorum Principum, postularunt ut ad sedandos animos Bohemorum, & præcipiendam Novatoribus ansam conviciandi Romanæ Ecclesiæ, restitueretur cuique usus calicis sublatus anno 1415. decreto Concilii Constantiensis, & anno 1437. definitione Concilii Basileensis. At Tridentini Patres re diligenter considerata sess. xxi. definierunt nequaquam teneri omnes ac singulos fideles ex Dei præcepto, vel necessitate salutis ad utramque sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti speciem sumendam; totum & integrum Christum omnium gratiarum fontem & auctorem sub unica specie contineri & sumi; atque sanctam Ecclesiam Catholicam justis causis fuisse adductam, ut laicis, & non conficientibus clericis nam duntaxat speciem concederet, quod a Conciliis Basileensi & Constantiensi jam ut dixi, fuerat definitum adversus Hussitas, & Callixtinos: in fine autem sessionis xxi. Tridentina Synodus declaravit spectare ad prudentiam & auctoritatem Romani Pontificis exami-

nare an usus calicis ob rationes Christianæ caritati consentaneas alicui vel nationi, vel regno sit concedendus, & efficere quicquid utile Reipublicæ Christianæ ei visum fuerit. Ut igitur in gravissima hac controversia servemus cum brevitate perspicuam methodum, omniaque comprehendamus, quæ veniunt in disputationem, inquiremus primo, an communio sub utraque specie sit ex Christi præcepto necessaria ad salutem; deinde an inviolabiliter ad seculum usque xii. in Ecclesia Occidentali obtinuerit; postmodum an disciplinam eandem constantissime servaverit Orientalis Ecclesia; deinceps an in una specie totus Christus contineatur, posthac an sumptio utriusque speciei gratiam conferat ampliorem; tum vero an ex justis causis laicis usus calicis sublatus sit; denique an expediat modo antiquatum eundem usum instaurare.

PROP. I. Neque divinum præceptum, neque salutis necessitas exigit, ut laici sub utraque specie communicent.

In institutione quippe sanctissimæ Eucharistiæ illa tantum verba proprie sonant præceptum, quæ leguntur apud Lucam xxii. 19. & apud Paulum in i. ad Corinth. xi. 24. *Hoc facite in meam commemorationem*: alia enim, *Accipite, sumite, bibite*, apud Matth. xxvii. 27. & Marcum xiv. 22. prolata a Domino sacra oblata porrigente, sunt potius verba distribuentis & invitantis, quam jubentis atque præcipientis: vel si præceptum continent, hoc ad eos tantum spectat, qui præsentés erant, idest, duodecim Apostolos, tunc constitutos Sacerdotes novi Testamenti, & ad sacerdotes reliquos, quibus pariter, ut consecrent, & distribuant, commissum est. Atqui illis verbis, *Hoc facite in meam commemorationem*, utpote absolute tantum post Dominici corporis distributionem prolatis, non præcipitur utriusque speciei distributio. Igitur ex Evangelicæ historia narrante institutionem sanctissimæ Eucharistiæ non colligitur præceptum utramque speciem distribuendi. Præterea Apostolus optimus interpret hujus institutionis, atque præcepti, alloquens Corinthiacam Ecclesiam, omnesque in ea fideles laicos & clericos, & instituens orationem de specie panis absolute proferret eadem verba, *Hoc facite, &c.* loquendo autem de specie vini illa repetit cum determinatione, *Quotiescumque bibetis*, dicens, *Hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem.* Igitur communio sub specie vini non absolute a Domino præcepta est, sed de ea justum tantummodo, ut si fiat, quotiescumque fiat, in Domini commemorationem fiat. Vide Estium dist. xi. §. 7. & in Paulum rom. i. pag. 325. Idem colligitur ex quo Apostolus paullo infra versu 27. ejusdem capituli ita disjunctive loquitur: *Quicumque manducaverit panem hunc, vel*

biberis calicem Domini indigne, &c. non enim sic loqueretur, nisi sentiret unam speciem sine altera sumi posse. II. Ex cap. 6. Joannis constat communionem unius tantum speciei æternam vitam conferri: nam legitur vers. 52. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: versu pariter 59. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. Sumptio igitur utriusque speciei ad consecutionem sempiternæ vitæ omnino necessaria non est. III. Utuntur etiam nostrates exemplo Christi, qui sub una specie fertur sacramentum distribuisse Cleopæ, & alteri discipulo, euntibus in Emmaus, qui, ut inquit Lucas cap. xxiv. 35. *Cognoverunt eum in fractione panis*. Urgent hoc argumentum Ruardus Tapperus tom. 2. pag. 327. Costerus in Enchiridio cap. 14. Bellarminus lib. iv. de Euch. cap. 24. & recentiores passim. At negant hæretici hanc fuisse maducationem sacramentalem, quod prorsus certum non esse diximus & nos supra. Vossius præterea disput. v. de Cœnæ symbolis conatur nobis hoc argumentum eripere, quoniam si sacramentalis fuisset ea cœna, sequeretur etiam sacerdotibus posse panem solum præberi, cum duo isti discipuli, ut Pontificii agnoscunt, fuerint ex lxx. quos Christus in Judæam miserat ad Evangelium prædicandum. Sed persistit tamen vis argumenti, siue dicas revera eam cœnam fuisse sacramentalem, quemadmodum tenent Augustinus l. 3. de Conf. Evangelistarum cap. 25. Isychius Jerosolymit. lib. 2. in Levit. cap. 9. & Theophylactus in cap. 24. Lucæ, siue dicas fuisse cœnæ sacramentalis figuram, quod a nullo hominum negari potest. Nec Vossii argutatio probat aliquid, nam & nos fatemur sacerdotibus non conficientibus sufficere speciem unicam. Subtilius aliquid Vossius dixisset, si objectasset sequi ex facto Christi, quod consecrari possit una duntaxat species, ut fecit Dominus, qui porrecto pane ab oculis discipulorum evanuit: sed hæc objicienti responderetur eo facto non immutasse Christum institutionem in ultima cœna factam, nec sacrificium obtulisse; sed commonstrasse singulari exemplo, quod una tantum species distribui valeat; nec mandasse, ut idem discipuli facerent, sicuti mandavit Apostolis in cœna postrema, ut consecrarent, offerrent, comederent, distribuerent: quamobrem docet Ecclesiæ praxis, & postulat ratio sacrificii, ut diximus pag. 65. ne fiat consecratio sine oblatione, neque oblatio sine consecratione calicis; cum tamen alia sacrificii, alia autem sacramenti sit ratio. IV. Utuntur etiam Catholici auctoritate Actuum Apostolorum, ubi cap. 17. 42. & xx. 7. legimus convenisse fideles ad frangendum panem; nam hisce in locis sermonem esse de communione Eucharistica saten-

tur ipsi quoque adversarii, Lutherus in serm. de Euch. & Calvinus lib. iv. Institut. cap. 17. §. 35. Respondent utique Novatores istis sub fractione panis etiam populi distributionem signari κατὰ συνδοχὴν, ac scripturas sub panis nomine intelligere universam hominis alimoniam, quæ in cibo, & potu consistit. Verum id gratis asserunt, quandoquidem Lucæ xxiv. 35. *fractione panis* nulla ratione potum includit, siquidem, ut dixi, Christus pane porrecto statim ex oculis discumbentium evanuit. Sed de hoc loco plura in Acta Apost. pag. 152. Joannes Lorinus. V. Tridentinum Concilium sess. xxi. can. 1. sic veritatem hanc definivit: *Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debere; anathema sit*. Hujus autem definitionis ratio manifesta desumi potest ex dicendis paullo infra in iv. & v. propositione. VI. Ne interim hoc loco prætermittamus quodlibet Theologicum ratiocinium, fieri non potest, ut sublata re ad salutem penitus necessaria, fideles omnes acquiescant, nec instent, ut sibi quamprimum restituatur. Quis enim asserere audeat singulos, ignaros, doctos, laicos, Ecclesiasticos, in tantam cæcitatem; in tantum propriæ salutis contemptum devenire posse, ut præcepti divini oblivionem atque neglectum propria, aliorumque perniciæ patiantur irrepere? At decursu sæculi xiv. priusquam Petrus Dresdensis utriusque speciei necessitatem intrudere conaretur, obtinebat in tota Occidentali Ecclesia usus unius speciei, nullus laicorum alteram flagitabat, nullus presbyterorum calicem porrigebat, nullus Theologorum necessarium hanc esse propugnabat: immo cum adhuc obtinebat *intincta*, & fideles sumebant utramque speciem, persuasum erat Catholicis speciem unam sufficere, ut constat ex testimonio Guilelmi Episcopi Catalaunensis vita sancti sæculo xii. & anno 1120. quod ex vetusto membranaceo Codice edidit Præfat. i. in sæc. 111. Bened. num. 75. eximius Mabillon. Nulla est ergo jactata a Petro Dresdensi communionis sub utraque specie necessitas.

PROPOSITIO II. In Ecclesia Occidentali etiam ante duodecimum sæculum Eucharistia frequentissime sumebatur sub unica specie panis.

Quod diximus supra de antiquo calicis usu, non ita accipiendum est, ut frequentissime non communicarent laici sub una tantummodo specie. Factum id in communione domestica infertur ex Tertulliano, qui in libro ad uxorem cap. 3. haud obscure innuit solum consecratum panem fuisse domi asservatum: idem constat ex his, quæ Ambrosius narrat de obitu fratris sui Satyri, & quæ de Eucharistia diu servata diximus præcedenti cap. 12. Nullum, qui utramque spe-

diem domi servaret, aut sumeret, novi laicum, nisi Gorgoniam Nazianzeni Gregorii germanam, inquit in disert. de S. Leonis IX. actis Christianus Lupus tom. 3. pag. 703. Gorgoniæ id concessum ob ejusdem sanctimoniam, erectum domi altare, fratrisque ac patris præclara merita. II. Infantibus unam vini speciem concessam apparet ex illustri miraculo puellæ, quæ contaminata pane & mero ex immolationibus idolorum os labiis obturantibus porrectum a Diacono calicem recusavit; & reluctanti infusus sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit, ut narrat S. Cyprianus in libro de Lapsis pag. novæ edit. 381. Administratum puerulis sacramentum sanguinis digito sacerdotis intincto, constat ex Hugone Victorino lib. 1. de Sacram. cap. 20. & ex antiquis Pontificalibus laudatis a Martenio lib. 1. cap. 1. art. xv. numer. 15. & art. xviii. Ord. 14. III. Infirmis porrectam interdum unam speciem, constat ex Vita Ambrosii a Paulino Diacono conscripta ad S. Patrem Augustinum, ubi num. 47. de Honorato Vercellensi legitur, Obtulit Sancto Domini corpus; quo accepto ubi glutivit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens. Cluniacenses Monachi infirmis dabant ante annos sexcentos unam speciem panis madefactam vino non consecrato, aservabantque pro viatico absque specie vini quatuor hostias in pyxide, & in aurea columba super altare pendente, ut narrat Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniacens. cap. 8. & lib. 3. cap. 28. Unica specie communicasse Monachos S. Columbanus morti proximos constat ex ejusdem vita in Sæculo 2. Benedict. num. 29. Extant apud Eminentissimum Bonam lib. 2. Rerum Liturg. cap. 18. num. 1. aliosque Scriptores, versus Rodulphi Abbatis, qui vivebat anno 1110.

*Hic & ibi cautela fiat, ne Presbyter ægris,
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi,
Nam fundi posset leviter, simplexque putaret,
Quod non sub specie sit totus Jesus utraque.*

IV. Etiam in communione publica porrectam aliquando speciem unicam evincitur ex historicis monumentis. Hieronymi enim tempore sacræ virgines a vino abstinentes calici non communicabant, & ideo mulieres ingurgitantes se vino, Absit, aiebant, ut ego me a Christi sanguine abstineam; & si quam videbant pallentem atque tristem, vocabant miseram, Monacham, & Manicheam. Vide S. Doctoris Epist. 22. ad Eustochium, in edit. Benedict. num. 18. S. Bernardus in præcipuis solemnitatibus unam speciem distribuebat, ut constat ex facto cujusdam Monachi, qui indignus accedens non potuit sacram hostiam ad interiora trajicere, & post horam sextam ad pedes S. Patris obvolutus aperto ore

ipsam quoque Eucharistiam ostendit. Narratur id in vita Bernardi a Guilelmo Abbate conscripta, lib. 1. cap. xi. num. 51. Et si in consecratione Episcopi ex antiquo ritu commemorato in Ordine Romano, & in Epistola 2. S. Fulberti Episcopi Carnotensis ad Finardum, consecrato danda sit etiam communio calicis, ei tamen tribuebatur integra oblata, seu hostia, ex qua post communionem perceptam, quod residuum erat reservabat sibi ad communicandum unoquoque die usque ad diem quadragesimum, ut quotidiana cælestis panis alimonia illud tempus memoria repeteret, quo per quadragenos dies Dominus discipulis apparens, & convalescens refecit illos desideratæ visionis satietate: ideoque erat hæc novi Episcopi quotidiana communio sub unica panis specie. V. Perantiquum fuisse in Anglia usum unius speciei colligitur ex Hist. Venerabilis Bedæ lib. 2. cap. 5. ubi narrat idololatrias quosdam dixisse Pontifici Eucharistiam post Missarum solemnitas distribuenti, *Quæ re non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis?* De quo loco vide Lindanum in libro iv. Panopliæ cap. 56. & in altera parte Apologiæ cap. 40.

PROPOS. III. Etiam in Orientali Ecclesia obtinuit aliquando communio sub una duntaxat specie.

Quantum enim spectat ad communionem parvulorum, Græci dant recens baptizatis Eucharistiam, imbuentes tantummodo vini guttula ipsorum linguam, ut demonstrat Arcudius in Concordia lib. 3. cap. 40. pag. 278. Micas Eucharistici panis, quæ post celebrata Missarum solemnitas supererant, distributas feria quarta, vel sexta pueris Grammaticorum scholas frequentantibus, idque ex vetusta consuetudine, narrat Evagrius lib. iv. Hist. Eccl. cap. 36. pag. edit. Valesii 411. & Nicephorus lib. xvii. cap. 25. pag. 772. quod & fatetur Calixtus Halmatensis §. 36. Exercitationis suæ adversus Transubstantiationem. II. De infirmis habetur apud citatum Arcudium pag. 334. regula Eliæ Metropolitæ Cretensis, ut communio accommodetur πρὸς τὴν ἀσθενεῖαν αὐτῶν, ad ipsorum egrotantium infirmitatem, nimirum, si comedere nequeant, solus eis ministretur potus Eucharisticus: ac Serapioni in exitu vitæ porrectam fuisse exigam panis particulam in aqua intinctam, legitur apud Eusebium lib. vi. Hist. Eccl. cap. 44. pag. 246. Valesianæ editionis. III. In persecutione Eucharistiam domi sumptam ab unoquoque, & ab iis, qui per eremum vitam monasticam instituebant de suis manibus perceptam, scribit S. Basilus epist. 289. ad Cæsariam Patriariam, loquens proculdubio de specie panis, quam sacerdos in manus fidelium tradebat, ut vel ori

admovent, vel secum illam deferrent. IV. In Missa *Præsanctificationum*, quam & Latini ex vetusta consuetudine celebrant feria VI. in Parasceve, Græci autem in Quadragesima sæpius, solam panis *speciem* absumunt. Ajunt quidem hæretici absumi utramque *speciem*, vel quia idem panis fuit antea sanguine intinctus, vel quia in Missa *Præsanctificationum* ei superinfunditur vinum, quod consecratur præsanctificatæ oblationis contactu, & ideo, inquit Hottingerus, plurali numero *Præsanctificata* dicuntur, & communiter τὰ ἅγια λεῖψανα, δῶρα. Sed facillimum est Hottingerum refutare, tum quia præcedens illa intinctio apud omnes Græcos non fit, tum quia exsiccat pane, vini *species* desinit & evaporat, ut recte observavit Allarius de VIII. Synodo Photiana cap. 14. & Nihusius de Commun. Oriental. §. ix. solus autem contactus nequit efficere de non consecratis consecrata: & ideo appellantur *sancta dona* plurali numero, & quia in plures particulas dividuntur, & quia sub unica *specie* tam corpus, quam sanguis absumitur. Legi potest opusculum Joannis Matthæi Caryophili Archiepiscopi Iconiensis ad art. 17. Confessionis Calvinianæ editæ sub nomine Cyrilli Patriarchæ Constantinopolitani. V. Apud Maronitas, ceterosque Orientales communicare sub unica *specie* rusticos, pastores & ægrotos, qui Ecclesiam adire non possunt, constat ex Epistolis Abrahami Ecchellenis, & Gabrielis Sionitæ ad calcem Operis Allatiani de Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis perpetua consensione. Apud Coptos Jacobitas ægro non communicare sacro calici omnibus compertum est, auctore in Appendice ad Patriarchas Alexandrinos sess. 3. num. 205. erudito viro J. B. Sollerio.

PROP. IV. Sub utraque *specie* continetur totus, & integer Christus.

Sequitur hæc propositio ex Catholico *transubstantiationis* dogmate, si enim sub *specie* panis est corpus Christi, corpus autem Christi post resurrectionem est immortale, vivens, constans substantialibus partibus, & animæ, ac divinitati *hypostatice* conjunctum; profecto fieri non potest, ut sit alicubi corpus Domini, neque sit ibidem sanguis, anima, divinitas, ac tota Incarnati Verbi persona. Quare necessum est, ut propositionem istam rejicientes in plura hæresum capita consentiant; negentque in Christo unam individuumque personam, & in divino mysterio panem illum vivum, qui de celo descendit. Invi-
ctissimum etiam hujus veritatis argumentum est, quod Christus accepto pane affirmavit dare se discipulis corpus suum, quod in mortem quamprimum tradendum erat, ac pariter accepto calice asseruit præbere eundem sanguinem, qui in remissionem peccatorum effundebatur. Tunc vero corpus

illud vivebat, & sanguis erat in eodem corpore vividus. Quare in postrema cœna cum suo corpore sanguinem, & cum sanguine corpus distribuit; idque pari consecutione nunc est dicendum, cum nobis Christus tradat corpus & sanguinem, quæ obtulit in cruce, & quæ post resurrectionem iterum fuerunt animæ conjuncta. Non ergo necesse est, ut multa de hac questione dicamus, quæ refutatis Sacramentariis, obvia est, ac planissima. Plura tamen de ea tradunt Scholastici in iv. dist. x. & qui sequuntur S. Thomam, 3. p. quæst. 76. art. 2. Bellarminus lib. iv. de Euch. cap. 21. & alii. Merito inter fidei decreta hanc veritatem recensuerunt sacrosancta Concilia, Constantiense sess. xiii. Florentinum in Instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. xiii. cap. 3. & sess. xxi. cap. iidem tertio. Optime priori in loco Tridentinum ait, *statim post consecrationem verum Domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem sub panis & vini specie una cum ipsius anima & divinitate existere: sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum; ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque, vi naturalis illius connexionis, & concomitantie, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur: divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum corpore, & anima hypostaticam unionem.* Mire hæc verba illustrent & corroborant rationem nuper productam. Hinc etiam infero, quod si Apostoli in triduo mortis Christi panem vinumque consecrassent, quoniam tunc Domini corpus separatum erat a sanguine, & utrumque ab anima, extitisset sub *specie* panis corpus sine anima & sine sanguine, ac sub *specie* vini sanguis sine anima & sine corpore; quæ tamen in resurrectione Domini propter prædictam copulationem iterum conjuncta fuissent. Atque ita etiam docet S. Thomas cit. quæst. 76. art. 2. & lib. iv. contra Gentes cap. 64.

PROPOS. V. Communicanti sub utraque *specie* non confertur amplior gratia, quam confertur communicanti sub unica.

Enimvero, ut demonstratum est modo, ac definivit Tridentina Synodus sess. xxi. can. 3. *sub una tantum specie* continetur totus & integer Christus fons omnium gratiarum, & auctor. Absumens ergo *unam speciem*, nisi accedat ad sacram mensam indignus, adhæret Domino, Christus in eo permanet, eique confertur gratia cap. v. Joannis vers. 57. manducanti carnem ipsius Christi, & bibenti sanguinem re-promissa. Deinde tota virtus carnis & sanguinis Christi est a divinitate illis *hypostatice* conjuncta: si ergo tam sub una *specie*, quam sub utraque recipiuntur caro, & sanguis unita divinitati

uitati, tam sub una, quam sub duplici specie continetur eadem virtus sacramenti. Atque hinc est, quod præcitato cap. 6. Joannis idem prorsus effectus tribuitur modo carni, & sanguini, ut versu 55. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*; modo autem carni duntaxat, aut pani, ut versu 52. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Præterea quamvis in utriusque speciei communicatione duo symbola, quorum utrumque gratiam confert, suscipiantur; eadem tamen symbola causant gratiam ratione rei, quam continent: si ergo eadem res communicatur tam *in una*, quam *in duplici specie*, participatur quoque eadem omnino gratia. Neque enim quicquam officit, quod in assumptione utriusque speciei bis eadem res contenta distribuatur, aut eadem species habeant significationem, rationemque diversam; liquidem in bina illa assumptione fit una communio ac spiritalis refectio, in qua proinde species altera eo prorsus modo se habet, ac dum sacerdos post sacrificii hostiam plures assumit particulas; quo in casu uberiores gratiam non recipit, nisi forte *ex opere operantis*, & ob repetitos actus devotionis: quod etiam in communione speciei unius fieri potest. Etsi vero duæ species habent diversam rationem; quantum tamen ad rem attinet, ejusdem sunt efficaciæ; quoniam species panis repræsentat corpus, quod reapse est unitum sanguini, ac species vini sanguinem, qui actu corpori permixtus est: efficacia autem hujus sacramenti, ut dixi, inest symbolis ratione rei, quam continent, & significant. Hæc arbitror ad propositam v. thesim definiendam sufficere: sed qui plura desiderat, adeat Bellarminum lib. iv. de Euch. cap. 23. Sylvium in 3. p. q. 80. art. 2. Joannem Cochleum, Hoffmeisterum in Harmoniam Confess. Augustanæ pag. 413. & seq. & Gasparam Casalium lib. 2. de Cæna & Calice Domini cap. 25.

PROPOS. VI. Jure optimo, atque omni æquitate non sacerdotibus usus calicis sublatus est.

Hæc propositio ratione ista suadet. Quod ad salutem necessarium non est, & spectat ad solam disciplinam, si ob hæreticorum perviciam temere & audacter propugnetur ad prava dogmata stabilienda, omni jure a Rectoribus Ecclesiarum, qui pro temporum, & locorum circumstantia immutare possunt quæ pertinent ad disciplinam, antiquatur & inhibetur. Talis est usus calicis, quem ad æternam salutem non esse prorsus necessarium constat ex sacris litteris, ex Conciliorum definitionibus, atque ex omnium sæculorum consuetudine, juxta quam, iis quoque temporibus, quando utriusque speciei com-

municatio erat frequentior, parvulis, & ægrotis, necnon illis, qui non poterant adire Ecclesiam, solebat porrigi unica tantum species: ex alia autem parte Novatores usu calicis abusi sunt ad dogmatizandum, quod sub una specie non sit Christus integer; quod sit Pontificiorum commentum asserta in panis symbolo concomitantia sanguinis, & sub specie vini præsentia corporis; quod si priventur specie altera, defraudantur fideles necessaria spiritus alimonia. Igitur Rectores Ecclesiæ omni æquitate servata usum calicis pro non sacerdotibus abrogarunt. Id præstitisse Concilia, Romanosque Pontifices, non absolute, sed ob prædictum abusum, & ob arrogantiam atque perfidiam hæreticorum inde evincitur, quod tempore Concilii Constantiensis celebrati an. 1415. & subsequentibus aliquot annis, ministri omnes altaris communicabant sub specie utraque, ut fatetur Ruardus Tapperus tom. 2. pag. 342. necnon Gerardus Vossius tom. 6. pag. 446. Post Synodum quoque Basileensem Romanus Pontifex aliquando sub utraque specie laicos communicavit, prout inquit in Epist. 7. ad Bohemos data anno 1452. Nicolaus Cardinalis Cusanus. Præterea nunquam Ecclesia Romana Græcos & Orientales damnavit, propterea quod passim absumant utrumque symbolum: ac Tridentina Synodus, ut supra diximus, declaravit spectare ad Romanum Pontificem examinare, an expediat, necne laicis per antiquum communionis usum permittere. Ipsamet Basileensis Synodus eundem usum Moravia, Bohemisque concessit, ea lege, ut ut sub qualibet specie totum adesse Christum faterentur; idemque Germanis, ad prudentiam & arbitrium Episcoporum, an. 1564. indulgit Pius IV. ut narrat Raynaldus ad eundem annum, num. 32. Cum ergo Concilia, & Pontifices Romani communionem calicis haberent tamquam indifferentem, cur illam, quæso, interdixerunt, nisi ut eadem sublata facilius prava hæreticorum dogmata extirparentur? Accesserunt autem his causæ aliæ quamplurimæ, nimirum pristini ritus desuetudo; tempore enim Concilii Basileensis trecenti prope fluxerant anni, ex quo sub una specie laici communicabant, ut ostendit in Oratione sua, quæ extat tom. xii. Conc. pag. 1057. Joannes de Ragusio: necessitas deferendi viaticum infirmis quacunque hora: abstemiorum multitudo: periculum effusionis in magna præsertim populorum frequentia: difficultas conservandi speciem vini absque eo quod ace scat; atque, ut causas alias omittam, consensus fere omnium Catholicorum, & irrationalis illorum hæreticorum præsumptio, qui calicem Domini symbolum pacis, & unitatis sacramentum, fecerunt tesseram schismaticæ divisionis; quemadmodum demonstrarunt Cardinalis Cusanus in Epistolis ad

ad Bohemos, & Hoffmeisterus noster in Confessionem Augustanam loco superius laudato.

PROP. VII. Non expedit iterum laicis permittere sublatum calicis usum.

Si enim id expediret, foret maxime, ut per hanc Ecclesiæ benignitatem divulsæ a nostra Protestantium Ecclesiæ redirent ad unionem. At causa separationis non est sola pristinae consuetudinis abolitio, sed pravitas dogmæ, & pertinacia doctrinæ integrum Christum *sub una specie* negantium. Præterea vel Nova res usum calicis existimant ad salutem necessarium, vel retinent tamquam ritum indifferentem. Si necessarium putant, cur illis in tam absurda opinione assentiamur? Si vero credunt indifferentem; cur potius ipsi non recedunt a variabili disciplina, ut obtemperent veræ Ecclesiæ statutis, nec ab ea separati sacrilege & inutiliter participant sacramenta, quæ *extra unitatem Corporis Christi* nequeunt prodesse? Insuper cum Romani Pontifices, ac præsertim Pius IV. quibusdam per Germaniam laicis calicem concessisset; tali humanitate adeo quidam abusi sunt, ut hoc prætextu damnatam Jacobellianam hæresim suscitarent: quod impulit S. Pium V. & Gregorium XIII. ad concessionem Pii IV. revocandam, ut narrat ad annum 1564. num. 26. Raynaldus. Cum etiam Martinus V. in festo Paschatis communicasset laicos *sub utraque specie*, atque hos inter medicum quemdam Bohemum; cœpit is postea gloriari probatam tandem ab ipso Romano Pontifice hæresim Jacobelli: quod impulisse Martinum, ut deinceps in solemnitate Paschali ritum hunc prætermitteret, litteris prodidit Henricus Kalreisen Archiepiscopus Nidrosiensis in disputatione contra Bohemos, apud Canisium Tom. IV. p. 2. Antiq. lectionum. Et si denique non omnes, quibus restitueretur usus calicis, inducerentur in impiam illam, hæreticamque opinionem, quod *utraque species* necessaria sit ad salutem, atque in una non contineatur totus Christus; alii tamen hæretici, in suo firmarentur errore, & jactarent Romanam Ecclesiam sententiam suam retractasse, nec esse rerum credendarum Regulam irrefragabilem. His, & consimilibus rationibus Oratores illi, qui in Tridentina Synodo nomine quorundam Principum instabant pro usu calicis restituendo, persuasi, & instructi a petitione sua recesserunt: quamquam prudentissime Synodus sacrosancta declaraverit pertinere ad supremum Ecclesiæ Patrem expendere, ac decernere quid hac in re sit agendum; ut diximus paullo supra.

AD HÆRETICORUM ARGUTIAS.

Partite definitis, comprobatisque hisce thesibus, non erit laboriosum ea diluere, quæ so-

lent opponi ab hæreticis. Urgent priori loco adversum nos ea testimonia Scripturæ, quæ videntur præscribere singulis, etiam laicis, corporis sanguinisque communionem. Hujus generis sunt, quæ leguntur Joan. VI. 54. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*: ubi occurrit particula *Et*, utramque præcepti partem æqua ratione complectens, utrumque symbolum proponens. Deinde quemadmodum Christus panem porrigens inquit Matth. XXVI. 26. *Accipite, & comedite*; ita versu proximo porrigens calicem ait, *Bibite ex hoc omnes*: atque ne a calicis potu excludantur laici, addidit prætermissum supra signum universale, OMNES. Et quidem repræsentabant in ultima cœna Apostoli universam Ecclesiam, nec ambigendum est, quin ad omnes pertineat impositum illis præceptum. Paulus etiam ex traditione Domini *utramque speciem* commendat in prima ad Corinth. XI. 24. 25. ubi tam de pane, quam de calice ait Dominum dixisse, *Hoc facite in meam commemorationem*: quod Apostolus repetens versu 26. inquit: *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat*. Versu etiam 28. ait: *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat*. Superiori capite XI. 16. 20. dehortans ab idololatria Corinthiacam Ecclesiam longe maximam partem ex laicis collectam, sic eam affatur, *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum*. Ibi autem removet Apostolus a cultu simulacrorum argumento ex calicis communionem deprompto.

Resp. frustra nobis opponere Novatores caput sextum Joannis, quod eorum plerique accipiendum esse contendunt *de manducatione fidei, non oris*, qua scilicet credamus carnem Christi pro nobis crucifixam fuisse, effusumque sanguinem ejus in remissionem peccatorum, ut præ cæteris Calvinus lib. IV. Institut. cap. XVII. num. 6. & Sacramentarii, de quibus supra pag. 76. Nullam præterea habet vim argumentum, si cum Augustino, Innocentio, & Gelasio illa verba, *Nisi manducaveritis, &c.* accipiantur de mystica manducatione, qua per sacramentum regenerationis Ecclesiæ inserimur, & effuso pro nobis sanguine abluimur. Corruit pariter argumentum, si dicamus *sub specie panis* sumi etiam sanguinem per venas in corpus diffusum; siquidem nec hæretici, qui nobis opponunt perantiquum usum *panis intincti*, defendere possunt necessitatem proprie *bibendi*, seu vini seorsum & separatim sumendi. Sed ne recedamus a communi firmissimæque responsione, negamus illis verbis, *Nisi manducaveritis, &c.* contineri præceptum su-

sumendi *utramque speciem* divisim. Enimvero effectus, qui utrique *speciei* adscribitur, etiam uni tantum tribuitur, ut docet Synodus Tridentina sess. 21. cap. 1. & nos supra prop. 1. demonstravimus. Quare in illo textu particula *Et* potest optime accipi *disjunctive* ob contextus apertissimos ejusdem capituli sexti: tamen retinet vim propriam atque nativam, quatenus manducans carnem & *panem vivum*, sumit etiam sanguinem, & *sub una specie* totum Christum contineri firmissime credit. Quod sequitur solum est Tom. 3. pag. 204. ubi ostendimus verba Christi cœnam instituentis ad solos Apostolos segregato in loco discumbentes, & ad sacerdotium promotos, fuisse directa: quare non alia ratione repræsentabant illi totam Ecclesiam, nisi eo ferme pacto, quo Primates & Magistratus repræsentant Rempublicam. Nil proinde ex cap. xxvi. Matthæi inferri potest, nisi munus sacerdotibus impositum consecrandi & distribuendi Eucharistiam: neque enim quæcunque Christus instituit, & fieri voluit, ad omnes æqualiter attinet, alias essent omnes in Ecclesia Doctores & Pastores, neque ullum esset inter Clericos, laicosque discrimen. Neque vero ait Christus Apostolis, *Distribuite calicem*; immo nec eo consecrato, eumque porrigens dixit, *Hoc facite*, sed tantummodo inquit, *Bibite ex eo omnes*; ut inde sacerdotes colligerent jussum utique sibi, ut de calice biberent, & sacrificium consummarent, sed non ut calicem distribuerent. Hoc enim postremum nec mandavit, nec prohibuit, quoniam illorum arbitrio mutanda, & dirigenda reliquit, quæ non sunt omnibus necessaria, sed pertinent ad consuetudines, vel ceremonias. Ea itaque verba, *Bibite ex eo omnes*, dicta sunt ad singulos sacrificantes: idque apposite adnotarunt plurimi Versionum auctores, qui ita exscripserunt, *Bibite ex eo omnes vos*: hanc siquidem lectionem exhibent v. tom. Polyglot. Walt. pag. 136. Syriaca, Arabica, Ætiopica. Perperam itaque Novatores extendunt τὸ *Omnes* etiam ad laicos. Maldonatus in cap. 26. Matth. scribit, ideo in fractione panis Dominum non dixisse, *Accipite omnes*, quoniam ipsemet panem fregit, & sigillatim unicuique distribuit: e contra dixisse, *Bibite ex eo omnes*, quia calicem unitantum tradidit, ut is proximiori, & iste alteri ad ultimum usque porrigeret, unde apud Lucam cap. 22. Dominus dixisse fertur, *Dividite inter vos*. Ingeniosa est hæc observatio, ac valet plurimum ad revincenda hæreticorum sophismata; quare ibidem Maldonatus miratur expositores alios tam commodam interpretationem non advertisse; quamquam revera advertit etiam Erasmus, insertus Volumini vi. Criticorum sacrorum pag. 865. Theophylactus in Matth. pag. 162. opinatur ea verba, *Bibite ex eo omnes*, dicere *Berti Theol. Tom. VII.*

ita fuisse propter Judam, qui porrectum sibi panem non comedit, sed occultavit: quod refero tantum, ne hoc videar prætermisisse. Ex Apostolo autem hæretici inepte argumentantur: nam in 1. ad Corinth. cap. xi. versu 25. non præcipit, ut quisque calicem bibat, sed tantum, ut *quotiescumque biberit*, id faciat in Christi commemorationem, abigens veteris legis sacrificia, & mysteria legis novæ a communi mensa secernens. Similiter versu 28. nil aliud mandat, nisi ut sacramenta, quando suscipiuntur, digne suscipiantur. In capite pariter præcedenti nihil intendit aliud, nisi quod nemo possit servire idolis, & participare Christiana mysteria, nec simul spectare ad conventicula Satanae, & ad corpus mysticum Christi; cujus tamen unitatem demonstrari participatione *unius symboli* docet ipsemet Paulus eodem cap. x. 17. *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus*. At de mente Apostoli supra proposit. 1.

Pergunt objectare Novatores: Communio percipienda est *in commemorationem* passionis Christi, ut inquit citato cap. xi. Apostolus. At passio Christi non commemoratur sola communione panis, quia hæc non repræsentat sanguinem effusum, & a corpore separatum. Igitur communio solius panis non est ea communio, quam Christus percipiendam esse mandavit. Præterea sanguinis effusione novum Testamentum confirmatum est, immo idem sanguis *Testamentum* dicitur Lucæ xxi. 20. Sicut ergo ad omnes pertinet Testamentum, ita ad omnes spectat sanguinis participatio, & communio.

Resp. posse Eucharistiam dupliciter considerari, ut sacrificium, & ut sacramentum est: ad rationem sacrificii requiritur mystica quædam immolatio, quæ fit dum seorsim corpus, & seorsim sanguis consecrantur, qua separata consecratione significatur sacrificium crucis, in qua Christi sanguis fuit effusus, & divisus a corpore: ad rationem vero sacramenti sufficit, ut sit sensibile signum corporis Christi pro nobis immolati; quale utique signum persistit *in una specie*, quoniam dum una species sumitur sine altera, significatur corpus Christi fuisse a sanguine separatum. Distinguo itaque minorem; in sola communione panis non habetur commemoratio passionis Christi, idest, immolatio mystica, sive imitatio cruentæ immolationis, quæ pertinet ad sacrificium, concedo: non habetur commemoratio Dominicæ passionis, scilicet, signum corporis Christi pro nobis crucifixi, atque immolati, quod sat est ad rationem sacramenti nego. Quod si dicas expressius immolationem crucis, & sanguinis effusionem repræsentari in duplici specie, quam in una; tenet eadem responsio, nimirum, quod illa magis expressa re-

præsentatio ad sacrificium utique, sed non ad sacramentum sit necessaria. Quod vero additur de Testamento, nullius est roboris; eatenus quippe sanguis appellatur *testamentum*, quatenus sanguine testamentum novum firmatum est, ut explicavimus supra pag. 83. Licet autem sanguis Domini Ecclesiæ relictus sit legato quodam testamentario, non sequitur quod omnibus sit seorsim a corpore tribuendus, sed tantummodo quod in ejus distributione servanda sit Testatoris voluntas, & attendenda illorum, ad quos pertinet testamentum, necessitas & conditio.

Insuper hæretici objiciunt: Commendat utriusque speciei communionem vetus traditio, & constans judicium antiquitatis. Servavit enim hoc de calice præceptum ultra mille annos Ecclesia universa. Testis est in altera Apologia Justinus, Cyprianus in Epistola ad Cæcilium, & in libro de lapsis, Chrysostomus hom. 18. in 2. Epistolam ad Corinthios, & alii. Præmittendum non est decretum Gelasii de quibusdam calicem recusantibus, relatum a Gratiano cap. *Comperimus*, de Consecrat. dist. 2. num. 12. *Comperimus autem, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacri cruoris abstineant. Qui proculdubio, quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi, aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.* Extat idem canon etiam apud Ivonem parte 2. num. 89. & Micrologum cap. 19. Paschasius lib. de Corpore Domini cap. 15. post ea verba: *Accipite, & bibite ex hoc omnes*, inquit, *Tam ministri, quam & reliqui credentes. Hic est calix, &c.* Quo in loco frustra Joannes a Lovanio, & qui eum sequitur, Bellarminus lib. 14. de Euch. cap. 26. ad 16. pro *Bibite* reponunt *Editae*; nam reclamat ratio, quæ de calice additur.

Resp. nil aliud ex prælaudatis Patribus inferri, nisi communionem utriusque symboli fuisse aliquando laicis administratam, quod minime negamus, eruentes ex ipsomet antiquitatis fonte frequentissimam fuisse sumptionem *unius speciei*, præsertim in communione domestica, atque in porrecta pueris, abstemis, ægrotis, nec non in Missa *ἡ ὑποδιακονία*, *Præsanctificationum*. Reponunt hæretici controversiam nobis esse de conventibus publicis; addique Cassander communionem *unius speciei* fuisse extraordinariam, præter legitimam consecrationem, & oblationem. Hujus proinde viri testimonio nimium gestiunt heterodoxi. At primò negamus privatam fuisse conventum illum, quo in Actibus Apostolicis conveniebant fideles *ad frangendum panem*; & negamus pariter fuisse extraordinariam synaxim, quam *sub una specie* celebrabant Angli ante Bedam, Monachi vivente Bernardo, & ante Ja-

cobellum Ecclesiæ complures. Deinde vel illa extraordinaria unius symboli sumptio erat *sacramentalis*, & proficiebat ad vitam, vel non. Si reponant hæretici non fuisse *sacramentalem*, nec vivificam; damnant ipsi potius universam antiquitatem, quæ nec extreme laborantibus dederit Sacramentum, & spiritalis vitæ alimoniam: & si fateantur proficuum, atque *sacramentalem*, concedere debent utrumque symbolum necessarium non esse, sive ad perceptionem sacramenti, sive ad consecutionem æternæ vitæ. Nonnihil difficultatis ingerit decretum Gelasii; sed occurritur duplici responsione. Prima est damnari eo decreto quosdam sacerdotes, qui post consecrationem sumebant corpus, sed abstinebant a sanguine, nam apud Ivonem, Micrologum, & Gratianum, capiti *Comperimus* hic præfigitur titulus, *Corpus Christi sine ejus sanguine sacerdos non debet accipere.* Utuntur autem hac responsione Glossa Decreti, Joannes a Daventria, Cochleus, & Hossmeisserus in Confessionem Augustanam, aliique ævi superioris. Altera responsio est recentiorum fere omnium, qui putantes decretum illud esse Gelasii primi, & latum adversus Manichæos (quod tamen incertum est) docent idcirco Gelasium præscripsisse communionem calicis, ut hoc indicio detegerentur iidem Manichæi, qui a vino tanquam a re mala, diabolica, *sacrilega superstitione* abstinebant, unde etiam inferunt fuisse ante Gelasium liberum unicuique sumere aut unam speciem, aut alteram, aut utramque. Certe Manichæi, ut tutius in Urbe laterent, frequentabant Catholicorum mysteria, *sed sanguinem Redemptionis haurire declinabant*, unde S. Leo magnus sermone 14. de Quadragesima ait deprehensa hoc indicio sacrilega illorum simulatione expellendos auctoritate sacerdotali *a sanctorum societate*. A moribus Manichæorum abstemias, virgines dictas fuisse *Manichæas* observatum supra prop. 2. Hæc omnia reddunt postremam responsionem valde probabilem, sed etiam primam diluit objectionem, ac plana est, facilis, expedita. Paschasium accommodasse ea verba, *Bibite ex eo omnes*, ad usum sui temporis, censet Estius dist. 11. §. 8. Conjectura tamen Joannis a Lovanio, & Bellarmini de interpolato Paschasii codice redditur probabilis ex integra periodo, quæ ad hunc modum se habet: *Hic solus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes.* Addo Christum porrigendo calicem Matth. 26. 27. non dixisse, *Accipite, & bibite*, sed dixisse, *Bibite ex hoc omnes*. De pane duntaxat scriptum est superiori versu, *Accipite, & comedite*. Igitur & propter orationis syntaxim, & propter citati textus germanitatem legendum est in Paschasio, *Accipite, & comedite*: aut si retineamus

tinendum est, *Bibite*; exponenda sunt verba de sanguine sub specie panis latente, & per concomitantiam permixto carni.

Denique opponunt: In Sacramento Eucharistiæ exhibetur fidelibus spirituale convivium. At convivium separatim constat cibo, atque potu. Ergo præter speciem panis, quæ ad cibum pertinet, dandus est communicanti potus, & calix Christi sanguine consecratus. Resp. in convivio spirituali idem esse quod continetur sub accidentibus panis, & quod adest sub speciebus vini, utrobique scilicet sumi totum, & integrum Christum, quod minime reperitur in partibus, quibus constat convivium corporale; quamvis & istud instrui potest una duntaxat re, veluti quando lacte nutriuntur infantes. Distinguenda est itaque minor, Convivium institutum ad nutrimentum corporis constat separatim cibo atque potu, transeat. Convivium paratum ad alimoniam spiritus, nego. Hinc colliges panem vinumque Eucharisticum rectius dici species sacri convivii, quem partes; cum utraque species etiam separata convivium sit plenum, & verissimum sit quod sess. xiii. cap. 3. ait Tridentinum, *tantundem sub alterutra specie, atque sub utraque contineri*.

CAPUT XVI.

Quibus exhibenda sit communio Eucharistica.

INquiri solet hoc in loco quibus Eucharistia administranda sit: cumque ea sit Sacramentum viventium atque institutum ad animæ jam in vita spiritali constitutæ alimoniam ac nutrimentum, oritur prior quæstio, an ab Eucharistica mensa procul arcendi sint homines sceleribus inquinari. Deinde cum varia sint hominum genera, quibus aliquando data est, aliquando autem denegata communio, de his etiam inquiritur singillatim. Sunt vero hi, parvuli, energumeni, damnati ad mortem, & qui post vitam contaminatam perveniunt ad vitæ extrema. Mortuis quoque data fuit aliquando Eucharistia, aut cum eorum exuviis in sepulcro recondita: de qua item consuetudine flagitabit, ut dicamus aliqua, studiosus, & sacre eruditionis amator. Ergo hæc omnia suis distincta numeris explicabimus.

DE SCELEROSIS, ET IMPIIS.

Certum est malos quoque, & sceleribus inquinatos re ipsa sacramentaliter manducare Christi carnem, quamvis oppositum tenuerint quidam veterum, ut refert q. 80. art. 3. S. Thomas, eamque sententiam postea amplexus fuit Wiclefus, ut inquit Thomas Waldensis

tom. 2. de Sacram. cap. 60. Etenim de singulis Apostolis, inter quos erat proditor Judas, legitur Marci xiv. 23. *Et biberunt ex illo omnes*. Apostolus in 1. ad Corinth. cap. x. 17. postquam ait panem, quem frangimus, esse communicationem corporis Domini, subiecit, *Unum corpus omnes sumus, qui de uno pane participamus*, comprehendens proculdubio signo universaliter etiam malos, qui Ecclesiæ sunt membra, & quos monet ut vitent idololatrarum consuetudinem, propterea quod nemo possit *calicem Domini bibere, & calicem demoniorum*. Ac proximo cap. versu 27. indigne communicantes appellat reos corporis & sanguinis Domini. Docent similia Patres: nam Augustinus lib. v. de Baptism. cap. 8. numer. 9. ait: *Indigne quisque sumens Dominicum sacramentum, non efficit, ut quia malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nil acceperit*. Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus erat in illis, quibus dicebat Apostolus, *Qui manducat indigne, judicium sibi manducat & bibit*. Extant eadem verba cap. Sicut Judas de Consecrat. dist. 2. num. 68. Idem habetur cap. Polluimus, ejusdem distinctionis 84. quod Gregorio attribuitur, sed exscriptum est ex Comment. Hieronymi in cap. 1. Malachiæ, v. 7. His non opponitur cap. *Qui discordat*, ubi legitur, *Qui discordat a Christo, nec manducat carnem jus, nec sanguinem bibit*, eadem dist. 2. num. 65. ita enim exponendum est, indignum non manducare Christi carnem spiritualiter, utiliter, & quoad effectum, qui est habere Christum in se permanentem, ut explicatum est supra pag. 80. & constat ex cap. *Qui scelerate*, in ipsamet distinct. num. 24.

At licet ne peccatoribus dare communionem? Si peccatores publici sint nequaquam. Sacerdotibus enim hæc a Domino inculcantur Matth. vii. 26. *Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas vestras ante porcos*. Canes juxta Chrysostomum Hom. 24. in Matth. pag. 235. sunt homines perditissimi, & in impietate viventes immedicabili; porci vero, qui commorantur in luto in frenis luxuriæ. His ergo deneganda est Eucharistia, cujus particulas appellaverunt antiqui Patres margaritas, apud Lupum dissert. de quibusdam Patrum locis cap. x. Ex cap. Pro dilectione, deprompto ex Epistola 61. alias 2. S. Cypriani ad Eucratium, liquet denegandam esse communionem histrionibus, & magis, qui in artis suæ dedecore perseverant. Idem dicendum de publicis usurariis, meretricibus, concubinariis. Obstringuntur eadem lege excommunicati, ac publice denunciati: & decreto Innocentii XI. an. 1683. etiam mulieres, quæ ad altare accedunt habitu ad lasciviam composito. Hujus rei manifesta est ratio, quod peccator publicus nullum jus habet ad ea sacramenta,

quorum perceptio exigit probitatem. Illum autem dicimus peccatorem publicum, cuius crimen notorium est, & in publicam notitiam venit, aut per evidentiam facti, quæ nulla tergiversatione celari potest, aut per iudicium vel sæculare, vel Ecclesiasticum, in quo rei de peccato sui convicti fuerint. Ita in cap. *Tua nos*, & cap. *Questum est*, de Cohabit. Cleric. ita Augustinus homilia ultima ex 50. nunc serm. 351. num. 10. Ita S. Thomas, cui Theologi omnes subscribunt, 3. p. q. 82. art. 9.

Quid vero, si crimen occultum sit, aut notum solummodo per confessionem? Eo in casu dum peccator publice petit, coram aliis ad synaxim accedit, arceri debet, quoniam *in facie Ecclesie non constat ipsum amisisse jus suum*. Ita præcitur S. Thomas in iv. dist. 9. art. 5. q. 1. Idem docuit Salvator, qui Judæ corpus & sanguinem suum in ultima cœna minime denegavit. Legitur in Vita S. Bernardi conscripta a Guilelmo Abbate, quæ postponitur in vetustioribus editionibus, ac præmittitur in recentiori, lib. 1. cap. xi. exemplum omnino in communione servandum: *Agebatur solemnitas quedam præcipua, & frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacri communione suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manum ejus cum ceteris nimium presumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, ut de tanta presumptione melius aliquid ordinaret. Illiusmodi orationi addi potest, nisi res insolita ingerat suspicionem, efficax hortamentum ut quisque probet seipsum, nec sese efficiat reum Dominici corporis. Quod si peccator privatim communionem petat, ei deneganda est, quoniam nec ei fit injuria aliqua, nec irrogatur infamia, nec jure suo defraudatur; nam revera jus in se non habet, tametsi illud retineat, (quandiu crimen non est publicum atque notorium) in conventu & iudicio Ecclesiæ. Excipiendum tamen arbitramur casum, quando crimen notum est sacerdoti per solam confessionem, quamvis S. Thomas citato in loco scribat: *Si sacerdos sciat peccatum alicujus, qui Eucharistiam petit, per confessionem, vel quolibet alio modo, distinguendum est: quia aut peccatum est occultum, aut manifestum. Si est occultum, aut exigit in occulto, aut in manifesto. Si in occulto, debet ei denegare, & monere ne in publico petat, &c.* Idem docent Durandus, & Estius in eadem dist. 9. §. 4. Videtur his accedere Natalis Alexander de Euch. cap. v. prop. 4. Reg. 3. Adhæremus tamen nos sententiæ oppositæ, quoniam Eugenius Papa cap. *Si sacerdos*, de off. Jud. Ordinarii inquit: *Si sacerdos sciat pro certo aliquem esse reum alicujus criminis vel si confessus fuerit, & emendare noluerit, nisi**

judiciario ordine quis probare possit, non debet eum arguere nominatim, sed indeterminate, sicut dixit Christus: Unus vestrum me traditurus est. Sed si ille, cui damnum illatum est, petierit justitiam, potest excommunicare auctorem damni, licet etiam ei confessus sit: sed tamen non nominatim potest eum removere a communione, licet sciat eum esse reum; quia non ut judex scit, sed ut Deus, sed debet eum admonere ne se ingerat, quia nec Christus Judam a communione removit. Ita 1. Decret. tit. 31. cap. 2. Adde confessionis sigillum, & curam maximam adhibendam; ne peccatorum confessio in contemptum, invidiamque trahatur. Subscribunt huic sententiæ Gabr. in iv. dist. 9. Sylvius in 3. p. quæst. 80. art. 6. Navarrus cap. 21. numer. 55. Suarez disp. 97. sect. 3. Vanroy in Append. ad Tract. de Euch. art. 3. ac S. Thomam in opinione, quam junior adoptaverat, non perstitisse potest conjici ex art. 6. quæst. 80. ubi prætermissa sententia, quam tenuerat in iv. quamvis opportunum fuisset illam inferere articulo, laudat solummodo probatque aaream Augustini regulam ex postrema homilia inter 50. nunc serm. 351. *Nos a communione prohibere quemquam non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo iudicio Ecclesiastico, vel seculari nominatum atque convictum.* Ita sentit Dominicus Soto in iv. dist. 12. q. 1. Sed regula Augustini, consensu omnium, est de Peccatoribus occultis, qui publice petunt; quorum famæ consulendum esse docet eodem art. 6. ad 2. Doctor Angelicus.

Adverte non posse sacerdotem accedenti ad communionem pro corpore Domini dare hostiam non consecratam, quando novit occultam ejus improbitatem, nec fas est eum repellere propter scandalum ceterorum. Docent id Theologi universi cum S. Thoma cit. quæst. 80. art. 6. ad 2. primum quia sacerdos quantum in se est tali in casu induceret adstantes in idololatriam; deinde quia admitti non debet hæc compensatio, *ut nos faciamus aliquid mali, ne alius gravius malum faciat*, ut inquit S. Pater Augustinus q. 42. in Genesi præterea quia non impeditur ea ratione sacrilegium animo accedentis patratum, nec injuria Domino illata: postremo quia in cap. *De homine*, lib. 3. Decret. tit. 41. de celebrat. missarum legitur impie se gerere sacerdotem, qui propter sui facinoris conscientiam Missam celebrare se fingit, & suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem & vinum tantammodo pure sumit; ibique profertur hæc ratio, *Cum falsa sint abjicienda remedia, quæ veris sint periculis graviora.*

DE PUERIS, ALIISQUE RATIONIS
USU CARENTIBUS.

Quid asserendum sit de pueris colligitur ex hactenus disputatis. Datam enim aliquando parvulis statim post baptismum Eucharistiam diximus præcedenti cap. prop. 2. & 3. At illis necessariam non esse ostendimus cap. xiv. theoremate primo. Hinc infertur agi hic de re *ad solam disciplinam spectante*. Cum ergo a duodecimo sæculo defierit vetusta consuetudo, constat ex Hugone Victorino lib. x. de Sacrament. cap. 20. & ætate Sancti Thomæ, sæculo nempe tertio decimo, invaluerit opinio affirmans pueris Eucharistiam porrigendam non esse, id in Occidentali Ecclesia servandum est. Græci enim, Syri, & Copti priorem adhuc retinent disciplinam; ob quam immerito a plerisque Orientales redargui, observat Dominicanus Autor de Re Sacram. tom. i. pag. 436. Non enim reprehendendum est, quod per plura sæcula universaliter obtinuit, & quod Romana Ecclesia in aliis patitur: nec fovenda sunt schismata ob variabilem disciplinam. Cur apud nos abolita fuerit pristina consuetudo, non una est causa. Prior est, quod pueruli non percipiunt quid sumant, & carent devotione; ac in re minime ad salutem necessaria, præponderare debet reverentia tanti Sacramenti augmento illi gratiæ, cujus defectu parvuli nullum patiuntur spiritale detrimentum. Altera est, quod infantes nequeunt *speciem* panis digerere, *speciem* autem vini facile vomendo ejicerent. Adde tertiam causam, nempe ut recentiori Ecclesiæ usu reproberetur eorum sententia, qui censent pueros baptisinate regeneratos non posse absque Eucharistia salvari, eamque sententiam adscribunt Patribus, ut diximus cap. xiv. De amentibus, qui nunquam habuerunt rationis usum, eadem ac de parvulis, habenda est ratio: si autem fuerunt aliquando compotes sui, & erga hoc Sacramentum devotionem aliquam exhibuerunt, non debent in morte privari Viatico, ex canone 76. Concilii iv. Carthaginensis, inserto secundæ parti Decreti, xxvi. q. 6. cap. *Is, qui pœnitentiam*. Mutis, surdisque, si per nutus ac signa præferant conceptum de peccatis dolorem, piamque animi præparationem, non esse Eucharistiam denegandam suadet ratio, omnesque prorsus consentiunt.

DE ENERGUMENIS, ET
ARREPTITIIS.

Energumenis denegatam aliquando Eucharistiam demonstrant antiquæ Liturgiæ, quæ do-

cent Diaconum post exitum Catechumenorum alta voce clamasse, *πρόελθετε οἱ ἐνεργύμενοι*, *Exite energumeni*. Vide lib. viii. Constit. Apost. cap. 7. pag. novæ edit. 294. Canone etiam 29. Illiberitano præscribitur, neque energumeni *nomen ad altare cum oblatione recitandum*, neque *permittendum, ut sua manu in Ecclesia ministret*. Iste tamen canon de solis illis energumenis accipiendus est, qui ita a maligno spiritu exagitantur, ut subjecti sint diurnæ perturbationi; nam additur, *Qui ab erratico spiritu exagitur*. Hinc canone 37. ejusdem synodi Illiberitanæ permittitur communio iis, *qui a spiritibus immundis vexantur*: ac possunt optime hi duo canones invicem conciliari, siue distinguantur energumenorum genera, siue canon postremus accipiat de energumenis lethali morbo correptis. Energumenis itaque, nisi actu exagitentur a dæmone, porrigenda est communio. Etenim Concilium i. Arausicanum anno 441. edidit hunc canonem num. 14. *Energumeni jam baptizati, si de purgatione sua curant, & se solitudini clericorum tradunt, monitisque obtemperant, omnimodis communicent, sacramenti ipsius virtute vel muniendi ab incurso dæmonii, quo infestantur, vel purgandi, quorum jam ostenditur vita purgior*. In Collationibus Cassiani collat. vii. cap. 29. pag. 457. Germanus ait energumenos a communione Dominica quibusdam in locis perpetuo abstinere, ac de iis accipiendum quod legitur in Evangelio, *Nolite sanctum dare canibus*. At Serenus proximo capite respondet: *Communione iis sacrosanctam a senioribus nostris nunquam memini interdictam, quin imo, si possibile esset, etiam quotidie eis impertiri debere censebant; nec enim secundum Evangelii sententiam, quam incongrue huic sensui coaptatis, Nolite sanctum dare canibus, ad dæmonis escam sacrosancta communio, & non potius ad purgationem ac tutelam corporis, animæque pervenire credenda est: Quæ ab homine percepta eum, qui in membris ejus insidet, spiritum veluti quoddam exurens fugat incendium*. Id exemplis confirmans addit nuper curatum hoc modo Abbatem Andronicum. Puellam Arabam liberatam a dæmone accepta Dominici corporis particula narrat S. Prosper lib. de Prædict. & promiss. Dei cap. 6. Habere eandem vim ad repellendam dæmonum infestationem sacrificium Corporis Christi, colligitur ex iis, quæ narrat de Tribunitio Hesperio S. P. Augustinus lib. xii. de Civit. Dei cap. 8. Vide Petrum Thyræum in Opere de Dæmoniis parte 2. cap. 28. num. 7.

DE AFFICIENDIS EXTREMO
SUPPLICIO.

Ultimo supplicio plectendis denegata est aliquando Eucharistia, in Gallia præsertim, & in Hispania. Hunc in Hispania servatum morem, ut damnati ad mortem, priventur salutari Viatico, scribit Dominicus Soto in iv. dist. xii. q. 1. nunc vero ibi obtinere contrarium usum testatur Sylvius in 3. p. q. 80. art. 6. & nuper Guerrerus de Euch. §. vii num. 174. In Galliis autem prior consuetudo perseverat: ejusque proferunt rationes quasdam Merbesius 3. p. quæst. 17. pag. 340. & Juenin quæst. vi. cap. 4. Præcipuæ hæ sunt, quoniam cruciarii, & furciferi plerumque scelera detestantur timore supplicii: unde merito dubitatur, an capaces sint sacramentalis absolutionis, quæ etiam summa benignitate illis impeditur. Deinde sunt illi monstra quædam ex omnium scelerum colluvione concreta, atque ut plurimum adeo perdiri, ut neque Deum, neque homines vereantur. Præterea accepto mortis nuncio ita consternantur, ut destituti appareant rationis usu, & metu mortis mox oppetendæ de omni prorsus gradu dejiciantur. Injuria deinde est maxima, quæ irrogatur corpori Christi, si trahatur in corpus omni libidine conspurcatum, & sanguine cædibusque respersum. Turpissimum denique est, si cum dedecore, & ignominia tortoris manu corpus illud tractetur, quod nuper supremum Regem excepit.

At non denegandam Eucharistiam extremo supplicio afficiendis persuadent nobis momenta, quæ sequuntur. Petitur primum ex cap. *Quæsitum* est, xlii. q. 2. num. 30. ubi definitur iis, qui pro suis sceleribus in patibulis suspenduntur, *communione in finem secundum canonem jussu dandam esse*. Idem habetur in canone 27. Concilii Moguntini an. 847. in can. 80. Concilii Wormacienfis anno 868. & in canone 31. Concilii Triburiensis an. 895. Gaspar Juenin ait accipiendos hoc canones de absolutione Sacramentali, quæ *communio* aliquando dicitur, quoniam Wormacienfis synodus affert exemplum latronis, cui in morte peccata dimissa sunt. At fallitur vir doctus. Nam synodus Moguntina absolutionem a communione distinguit, & de ea communione loquitur, quam appellat *Eucharistiam*, & *communione viatici*, concedendam in exitu mortis omnibus pœnitentibus, juxta canonem 26. ejusdem synodi. Triburiensis vero non solum ait strangulandis *communione gratiam esse tribuendam*, sed monet præterea, ut adjuventur *sacrosanctis mysteriis*, laudatque canonem 12. Nicænum: *Generaliter autem omni cui-libet in exitu posito, & poscenti sibi communionis*

gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debet. Quo in canone, etsi non jubetur, ut omnibus prorsus in exitu mortis detur communio; de communione tamen Eucharistica ex oblationibus consecratis percipienda sermo est: ideoque hanc singulis etiam suspendendis, dummodo pœnitentiam agant, censet synodus Triburiensis. At Wormacienfis ideo exemplum latronis commemorat, ut illo admoneamur, *nulum pietatis officium denegandum esse morienti*. Confirmant deinde sententiam nostram praxis Italiæ, in Hispaniis, & fere ubique Gentium servata, edicta Belgica art. 10. historia Theodosii filii Mauricii Imperatoris, cui, priusquam jussu Phocæ necaretur, datam fuisse Eucharistiam narrat Cedrenus in *Phoca*, an. 1. Extat etiam Constitutio Caroli V. quæ mandat, ne Eucharistia damnato ad mortem negetur: atque, ne Gallias prætereamus, legimus Statuto xi. synodi Remensis an. 630. *Cur ad mortem condemnatis renuitur Eucharistia, cum iis maxime conducat ad spem, & securamen certi decessus, & presentis agonis?* Præterea non videtur contraria consuetudo retinenda ex rigore antiquioris disciplinæ, tum quia primis Ecclesiæ sæculis pœnitentibus cum reconciliatione dabatur Eucharistia, tamen hæc consuetudo post Novatum cœperit immutari, ut lib. iv. de Pœnit. cap. 21. & 22. demonstrat Joannes Morinus: tum quia in Galliis ante annum 1396. denegabatur suspendio necandis absolutio quoque Sacramentalis, ut observat idem Morinus lib. x. ejusdem operis cap. 1. & fatetur Tournely de Euch. q. 5. art. 3. hoc tamen postremum fuit citato anno abrogatum edicto Caroli VI. Denique S. Pius V. in Constitutione xci. edita pro Confraternitate nationis Florentinæ institutæ in Urbe ab Innocentio VIII. ad confortandos sententia Judicis morituros, quæ Constitutio incipit. *Cum sicut accepimus*, §. 21. Cappellano ejusdem Confraternitatis concessit, ut si ei videatur damnatos ad ultimum supplicium esse dispositos ad recipiendum sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum, possit *in eorum præsentia etiam de nocte in casu necessitatis Missam celebrare, & absolutionem ac indulgentiam pœnariam in forma Jubilæi impendere, & dictum Eucharistiæ sacramentum eis ministrare*.

Nil vero probant argumenta contraria: non primum, quoniam timore perculsis potest Deus gratiam contritionis largiri; & quotiescunque peccata donantur, tribui debet Dominici corporis sacramentum, ut ait Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 3. num. 18. & habetur cap. *Potest fieri*, de Pœnit. dist. 1. §. *Sicut semel*. Non secundum, quia apud Deum ablatus baptismi, aut pœnitentiæ lavacro, *super nivem dealbatus* est. Non tertium, quia cælesti viatico subiturus

rus supplicium corroboratur, ut possit cum morte luctari, neque nos dandam communionem asserimus infanienti, aut in furorem, vel desperationem dejecto. Non denique ultimam, quoniam exigui temporis intervallo mutantur Eucharisticæ species, ac potior est apud Deum salus morientis, quam mortis infamia; hanc enim & ipse subiit innocens pro redemptione animarum. A piis tamen iudicibus ac magistratibus quibusdam in locis tribuitur capitis dampno, ne illa die afficiatur supplicio, qua sumpsit sacratissimum corpus Domini, quam consuetudinem laudat S. Carolus in V. Synodo Mediolanensi parte 1. Constit. num. 9. Verum nequit hæc observari in iis locis, in quibus rei post acceptum mortis nuncium vix unius noctis breviumque horarum decursu confortantium sollicitudini committuntur.

DE PŒNITENTIBUS IN EXITU MORTIS.

Quod supra dixi de afficiendis supplicio, asserendum est de omnibus, quantumvis scelestissimis, qui mortis proximi agunt pœnitentiam, nec ratione sunt destituti. Aliquando utique lapsis communio denegata est in extrema quoque periodo vitæ, sed indulget præcitatus canon Nicænus, ut cuilibet in exitu poscenti communionis gratiam, si dignus iudicetur ab Episcopo, Eucharistia tribuatur. In Concilio pariter Agathensi anno 506. can. 15. legitur: *Viaticum omnibus in morte positis non est negandum*: & in canone 76. Concilii III. Carthaginensis an. 398. de illo, qui pœnitentiam in infirmitate perit, habetur: *Si continuo creditur moriturus, reconciliatur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia*. Gregorius III. in Epistola ad Bonifacium num. 7. scribit quæ ab Ivone inserta sunt. Collectioni canonum p. x. cap. 179. *De his vero, qui patrem, matrem, fratrem, aut sororem occiderint, dicimus ut toto vitæ tempore corpus Dominicum non suscipiant, nisi in suo exitu pro viatico*, tom. vi. Concil. pag. 1469. Denique Innocentius III. cap. *Quod in te*, lib. V. Decret. tit. 38. de Pœnit. concessit, ut etiam tempore interdicti Clericis, & laicis datur *viaticum in extremis*, quamvis hoc decretum desideretur in epistolis Innocentii editis a Sirleto & Bosqueto.

DE MORTUIS.

Ori defunctorum non est ingerenda Eucharistia. Aliquando Eucharistiam fuisse datam mortuis, aut cum ipsis sepultam colligitur ex historiis. Etenim S. Amphilochius in *Vita S. Basilii* pag. 224. edit. Combessii scribit: *Testamento sepeli-*

ri sanxit cum tertia portione ὑπὸ τῆς κνείας τοῦ Θεοῦ αὐτῷ κινωvίus, a Domino date sibi communionis. Ambiguum quidem censebatur olim hoc Amphilochii opus non solum a Coco, Blondello, Riveto, aliisque heterodoxis, sed etiam a Baronio ad an. 363. num. 70. a Bellarmino de Scrip. Eccl. an. 380. aliisque Catholicis: ut prodiit tamen opera memorati Combessii ad regios codices emendatum, non indignum ipso Amphilochio deprehenditur; ut in notis ejusdem Combessii pag. 256. & in disert. Historica Philippi Labbe de Script. Eccles. in *Amphilochio*, apertissime demonstratur. Sepultam Eucharistiam, positamque jussu S. Benedicti supra pectus cujusdam Monachi, cujus corpus terræ mandatum sequenti die repertum est extra tumulum, narrat S. Gregorius Magnus lib. 2. Dialog. cap. 24. confirmatque plurima eruditione Mabillon in Annal. Benedictinis lib. iv. cap. 8. num. 11. Aliquando usitatum fuisse, ut sacrum Christi corpus collocaretur supra pectus Episcopi vita functi, demonstrat ex Beda, & Amalario Fortunato eruditus Menardus in notis ad Sacramentarium Gregorii n. 680. Quo in loco etiam probat S. Benedictum facto superius narrato non violasse canones, qui prohibent Eucharistiam dari mortuis, cum adversetur quidem Conciliis communio mortuis porrecta, non vero collocatio Eucharistiæ supra pectora defunctorum: quod & adnotarunt Mabillon citato in loco, & Patres alii S. Mauri in Editione Gregoriana tom. 2. pag. 255. Perperam ergo de hujusmodi historiis quidam dubitant, ut facit in suo Commen. de Sacram. q. 6. c. 5. Gaspar Juenin.

Originem dandi mortuis communionem repetit Cl. Lupus in canonem lxxxiii. Trullanum ex hisce causis: prima est, quam insinuant Dialogi S. Gregorii, & exempla producta, ne cadavera e sepulchro ejicerentur: altera ne demones in defunctorum corpora baccharentur ac furerent: tertia, ut qui vivi Eucharistiam non perceperant, juvarentur saltem præsentia sacrosancti Viatici. Doctissimi viri conjecturas confirmo ex iis, quæ in eundem canonem Trullanum scribit Theodorus Balsamon: *Quod autem, inquit, sanctus Panis Antistitibus post mortem tradatur, & sic sepeliuntur, existimo hoc fieri ad avertendos demones, & ut per ipsum, tanquam Viaticum, deducatur ad celum, qui magna & Apostolica benedictione dignus est habitus*. Basilii Poncius parte 1. Variarum disput. p. 137. affert causam aliam, nempe, ut hoc ritu communionis avocarentur homines a superstitione Gentilium, qui mortuis obulum imponebant ori, Acheronti pro ratis navulo persolvendum: unde Juvenalis Satyra 3. de quodam paupere inquit:

*Jam sedet in ripa tetrumque novitius horret
Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alvum
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.*

Ejusdem superstitionis profert vir doctissimus testimonia complura ex Luciano, Apulejo, aliisque scriptoribus Ethnicis.

Quæcunque fuerit origo ejusdem consuetudinis, vetat, ne communio detur mortuis, præcitatus canon. 83. Trullanus his verbis: *Nemo mortuorum corporibus Eucharistiam communicet: scriptum est enim, Accipite, & comedite. Mortuorum autem corpora non possunt accipere nec comedere.* Extat consimilis canon in Codice Ecclesiæ Africanæ, & alius item synodi Antisiodorensis, quos omnes affert pag. 135. ejusdem Operis Basilius Poncius, nec non Parte 2. in Canones Christianus Lupus. Abiit pariter in desuetudinem mos collocandi Eucharistiam supra pectus defunctorum: ipsorumque quieti satis consultum est benedictione cæmeteriorum, quæ Pontifex benedicendo munit crucis signo, ne demon accedat, purgat lustrali aqua, ut mandentur ab omni spurcitie inquinamento, & immundorum spirituum insidiis, oratque ut defunctis ibi sepeliendis Deus tribuat quietis sedem, & ab omni incurfione malorum spirituum tutelam. Vide Pontificale Rom. P. 2. tit. 6.

C A P U T XVII.

De dispositionibus ad sacramentalem Communionem, de hujus frequentia, & maxima utilitate.

PLURA hoc uno in capite comprehendimus, quæ cum ad διδασκαλίαν, institutionemque pertineant, tali brevitate trademus, ut quæ in aliorum scriptis dispersa sunt, hic simul occurrant, & recentiorum Theologorum, præcepta, veteris etiam disciplinæ inserta notitia, proponantur, & illustrentur. Ad sacram itaque communionem accessuri debent esse corpore animoque dispositi. Ad corpus attinent jejunium, castitas, habitus: ad animum vero recta conscientia, injuriarum oblivio, aliarumque exercitia virtutum.

I.

De communicantium jejunio primo scimus non esse illud divini præcepti, sed traditionis Apostolicæ: nam liquido apparet, quando primo acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non accepisse jejunos, ait Augustinus epist. 118. nunc 54. ad Januarium cap. 6. nec invenitur

in sacris litteris præceptum Domini, ut nonnisi jejunii communicent. II. At commendat idem jejunium Apostolica traditio, & præceptum Ecclesiæ. Hujus traditionis testem habemus Tertullianum scribentem lib. de Corona Militis, sumi Eucharistiæ Sacramentum antelucanis cæribus, & lib. 2. ad Uxorem cap. 5. ante omnem cibum. S. Cyprianus Epist. 63. ad Cæcilium, Basilius hom. 1. de Jejunio, Chrysostomus hom. 27. in Epist. 1. ad Corinth. & 9. ad Populum Antiochenum idem apertissime tradunt. Augustinus vero post præcitata verba eandem traditionem comprobatur usu universalis Ecclesiæ, simulque demonstrat jure optimo fuisse institutum his verbis: *Nunquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi.* Afferunt Augustinianam rationem Magister in iv. Sent. dist. 8. S. Thomas 3. p. q. 85. art. 8. & quotquot subsecuti sunt Scholastici. III. Non repugnare hanc traditionem exemplo Christi demonstrat eo loci Augustinus subjiciens; *Neque enim, quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit, & emendat, mensis suis ista misere.* Namque Salvator quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Reddit rationem alteram Cyprianus laudata ad Cæcilium Epistola scribens, *Christum offerre oportebat circa vesperam diei, ut hora ipsa sacrificii veteris Testamenti ostenderet occasum.* Similia habet Paschasius in libro de Corp. Dom. cap. 20. ubi ait, voluisse Dominum prius pascha typicum complere, ut inde ad verum Paschæ Sacramentum transiret. IV. Recesserunt ab ea universali consuetudine quidam Ægyptii, qui apud Sozomenum lib. vii. H. Ec. cap. 19. die sabbati sub vesperam convenientes jam pransi sacra mysteria percipiebant. Nonnulli etiam, licet aliis diebus communicarent jejunii, feria tamen quinta majoris hebdomadæ id faciebant cœnati, in commemorationem postremæ Cœnæ Domini; atque hunc morem in quibusdam Africanis Ecclesiis ætate sua adhuc perseverasse affirmat Augustinus citata ad Januarium Epistola cap. 7. ut recte observarunt viri doctissimi, Joannes Bona lib. 1. Rerum Liturg. cap. 21. num. 3. Schelstratus de Ecclesia Africana dissert. 3. cap. 7. num. 13. & Lupus in canonem 29. Trullanum tom. 2. pag. 911. Hunc tamen morem universalem non fuisse eo loci asserit sanctus Pater his subjectis verbis: *Hoc tamen non arbitror institutum, nisi quia plures, & prope omnes in plerisque locis*

locis eo die lavare consueverunt: & quia nonnulli etiam jejunium custodiunt, mane offertur propter prandentes, quia jejunia simul, & lavacra tolerare non possunt, ad vespertinam autem propter jejunantes. Irrepsit eadem consuetudo in Gallicanam Ecclesiam, ut constat ex can. 9. secundæ synodi Matisconensis. Alio autem perversoque sine Priscillianistæ sacrificabant, & communicabant soluto jejunio, scilicet quia dogmatizantes cum Marcione corpus Christi phantasticum, veram ipsius mortem negabant, & recolendam esse dicebant absque jejunii tristitia. Postremo consuetudinem communicandi post cœnam amplexi sunt hæretici Hussitæ damnati anno 1415. in synodo Constantiensi. V. At reprobaverunt prænaratam consuetudinem Ecclesiæ canones. Trullanus xxix. ad hunc modum se habet: *Carthaginensis synodi canon dicit (is est 29. Synodi III.) ut Sancta altaris nonnisi a sobriis hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo cœna Domini peragitur; tunc fortasse propter aliquas in iis locis occasiones Ecclesiæ utiles sanctis illis Patribus hac dispensatione usis. Cum nihil ergo nos inducat, ut accuratam observationem relinquamus, statuimus Apostolicas, & paternas traditiones sequentes non oportere in Quadragesimæ postrema septimana quinta feria jejunium solvere, & totam Quadragesimam injuria afficere.* Reliquos canones vide apud Bonam, vel Lupum citatis in locis. VI. Ab hac lege jejunii excipiuntur sess. 13. Concilii Constantiensis, usuque Ecclesiæ infirmi in mortis periculo constituti; parvuli etiam, ubi apud Orientales communione statim post baptismum donantur: nec non sacerdotes, qui inter sacrificandum recordentur peracta consecratione se non esse jejunos, aut, post sumptionem hostiæ advertant se calici non apposuisse vinum, aut eis perficiendum consummandumque foret sacrificium alterius sacerdotis subito morbo correpti: de quibus, aliisque casibus accurate pertractant Suarez, & Sylvius in 3. p. q. 80. art. 8. Toletus lib. vi. Instit. Sacerd. cap. 15. Natal. Alex. cap. v. art. 2. §. 2. & quotquot de Morali Theologia libros ediderunt. VII. Jejunium, de quo loquimur, est illud, quod appellant *naturale*, atque situm est in omnimoda cibi potusque abstinencia etiam pharmaci sumpti valetudinis causa: quod constat ex omnium doctorum consensu, ex vetustissima Ecclesiæ praxi, & ex canone 2. Concilii VII. Toletani, præcipientis, ne celebretur Missa, aut percipiatur communio, *post cibum potumque quemlibet minimum*, & habetur cap. Nil contra, Causa VII. quæst. 1. num. 16. Non frangunt autem naturale jejunium, (quicquid suadeat rudis, & nimia quorundam anxietas) quæ interiorius per modum cibi aut potus minime trahuntur, ut manans a capite humor, & saliva

Forti Theol. Turn. VII.

post degustatum condimenti alicujus saporem, si statim illud expuatur, necnon pulvis aut fumigium nicotianæ, sive, ut inquiunt, *tabaci*: quod tamen adeo indecorum est, ut Limensis synodus sub mortali indixerit sacerdotibus, ne *tabacum* mandant, vel humidum glutiant ante rem sacram, idemque synodus tertia Mexicana præscripserit singulis ad sacram communionem accessuris. De qua re vide Franciscum Henno disput. VIII. de Euch. q. 2. art. primo circa finem, Vanroy cap. 8. quæst. 1. & Monacellum in Formulario Legali tom. 1. Tit. 5.

II.

Munditiem carnis ad communionem prærequiri demonstrat typus veteris Testamenti in quo legimus *panes propositionis* datos tantummodo mundis a mulieribus, 1. Regum XXI. 4. Utitur hoc exemplo S. Hieronymus epistola 50. num. 30. ad commonstrandum, quod non debeat contingi panis ille, qui de cælo descendit, ab his, qui conjugaliis paulo ante hædere complexibus: & habentur verba Hieronymi cap. Sciatis, c. xxxiii. quæst. 4. num. 1. Satis idem persuadet conditio hujus Panis, purissimi scilicet intemeratæ Virginis filii, cui ad synaxim sacram accedens exhibet corpus suum templum, atque habitaculum. II. Ut vir abstineat ante communionem a propria uxore tribus, aut quatuor, aut octo diebus, monet caput Omnis homo, de Consecrat. dist. 2. num. 21. exscriptum ex lib. v. Burchardi cap. 22. Eos item, qui matrimonio juncti sunt, ut aliquot dies a concubitu uxorum abstineant, hortatur Catechismus Romanus P. 2. cap. IV. num. 58. Non sunt tamen hæc monita absoluti præcepti; nam habetur cap. Vir, cap. xxxiii. q. IV. num. 7. de sumendo corporis Dominici sanguinisque mysterio virum illum suo relinquendum esse judicio, qui conjuge non cupidine voluptatis captus, sed solummodo liberorum creandorum gratia utitur. III. Placet autem mihi admodum regula S. Francisci Salesii p. 2. aurei libri, quem *Philothææ* nomine inscripsit, ubi cap. 20. docet a proxime communicaturo conjugale debitum non esse petendum, nil vero afferre impedimenti, si ei, qui petit, reddatur: nam ut inquit S. Pater Augustinus in Ps. 149. *Pro sanctificatione perfecta Deus tibi computabit, si non quod tibi debetur exiges; sed reddis quod debetur uxori.* IV. Caute agendum *περὶ τῆς τῆς σπέρματος ἐκχύσεως*: de qua legendum est cap. Testamentum, dist. VI. num. 1. depromptum ex Epistola Gregorii Magni ad Augustinum Anglorum Episcopum, quæ est 31. libri XII. In ea docet S. Pontifex illusionem non esse timendam, cum ex naturæ superfluitate, vel infirmitate evenit. Secus dicendum, si oriatur ex crapula,

ex turpi cogitatione, ex mulierum consortio, atque ex alia huiusmodi causa, libera ac voluntaria. Tali in casu a communione abstinendum, si absque ulla nota fieri possit, docent Theologi omnes cum S. Thoma 3. p. q. 80. art. 6. Alias, ut aiebat Theonas apud Cassianum Collat. xxii. cap. 5. pag. 816. *Si hostis nequissimus, ut nobis celestis remedii subtrahat medicinam, custodiam sopitæ mentis illuserit, ita duntaxat, ut nullo irreprehensibili interveniente pruritu, nullo contaminetur oblectationis assensu, sed egestionem, aut naturali necessitate propulsam, aut recte impugnatione diaboli absque sensu voluptatis elicitam, ad impedimentum nostræ sanctificationis obtenderit, possimus & debemus ad gratiam salutaris cibi confidenter accedere.* Docet similia Ildorus lib. 3. Sent. cap. 6. relatus dist. 6. cap. *Non est peccatum.* V. Damnanda omnino est superstitio Sinensium, qui a sacramentis arcent mulieres menstrualis morbo laborantes, ut damnavit decreto isto a Clem. XI. Benedicto XIII. & BENEDICTO XIV. auctoritate Apostolica confirmato Carolus Thomas Cardinalis de Tournon. Eri enim aliquando in usum receptum fuerit, ut fluorem sustinentes non participarent *impolluta mysteria*; scimus tamen mulierem, quæ fluxum sanguinis patiebatur, post tergum Domini fimbriam vestimenti ejus tetigisse, & magnum Gregorium laudata ad Augustinum epistola illam superstitionem hisce verbis prædamnassee: *Feminis namque & menstruus sui sanguinis fluxus ægritudo est; igitur bene præsumpsit, quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit. Quod uni personæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturæ suæ vitio infirmantur?* Depromptum est ex eadem Epistola cap. *Ad ejus*, dist. v. numer. 4. ubi prope finem legitur: *Sanctæ autem communionis mysterium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi: si autem ex veneratione magna percipere non præsumit, laudanda est; sed si percipiat, non judicanda.* Verum de Sinensium consuetudine, ejusdemque condemnatione plura in suo *Examine* cap. 13. Aloysius Maria Lucinius nuper ob doctrinam atque pietatem Vaticana purpura ornatus.

III.

Talis quoque in communicantibus requiritur cultus corporis, qui omnem reverentiam, honestatemque præferat. Antiqui Tabenenses Monachi ad Synaxim ingredientiæ pellem deponebant ovinam, ut ex Historia Lausiaca Palladii adnotat ad Collat. 23. Cassiani pag. 853. Alardus Cazæus. Balneo alii utebantur, apud Mabillonium Præf. 1. in sæculum iv. Benedict. S. Wilfridum sese nocturno horis mundasse lustrali

aqua scribit eo loci Mabillonius, & cap. 55. Concordiæ Regularum Menardus. II. Ex documentis S. Caroli P. 2. Act. Eccl. Mediol. pag. 240. debent mares accedere cum summa reverentia, manibus pectori admotis, depositis armis, humili ac decenti habitu, sed non sordido. Mulieres autem non sumptuosis vestibus, non intortis crinibus, non vultu pigmentis illito, non pectore nudo, aut velo translucido obrecto, sed permodesto habitu, demissoque super faciem denso velamine. Videtis Natalem Alexandrum de Euch. cap. 5. art. 2. & Genettum Tract. iv. de Sacram. cap. 11. quos nemo hac in re censet rigidiores.

IV.

Quid vero dicendum de præparatione animi? Necessario profecto est *gratia sanctificans*, & animus taliter affectus, ut sibi non sit conscius aliqujus lethalis culpæ. *Quicumque enim manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini*, inquit Apostolus 1. ad Corinth. xi. 27. idest, reus erit, ac si occidisset, & effudisset, ait eximius verbi Dei Præco S. Thomas a Villanova Conc. 3. in die Corporis Christi, pag. edit. Colon. 247. Præmittenda est itaque peccatorum confessio illis omnibus, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia Confessoris, ut definit sess. xiiii. can. 11 sacrosancta synodus Tridentina. II. Si Sacerdos, cui ex necessitate incumbit celebrare, Confessario destitutus celebret urgente causa, absque prævia confessione; mandat eadem sancta synodus præcitata sessionis cap. 7. ut *quamprimum confiteatur*. Hoc vero præceptum esse, non consilium, ac præceptum omni solitudine implendum, ubi primum Confessarii sit copia, constat ex propositione 38. ex confixis ab Alexandro VII. *Mandatum Concilii Tridentini, factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum*; & proxima 39. *Illam particulam quamprimum intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur*. III. Studium præsertim est adhibendum, ne quis accedat ad communionem, quæ est *symbolum unitatis*, odio habens fratrem suum. Jube quippe Evangelium Mat. v. 24. ut irato fratri reconciliemur, priusquam munus ad altare offeramus; quod multo magis præstandum est divina munera percepturis. Tertullianus de Orat. cap. 14. plura scribit adversus subtrahentes *osculum pacis*, dum vel adstant sacrificio, vel corpus Domini accipiunt: meritoque statuta nostra vetant, ne communicet, qui ex animi deliberatione fratrem aliquem non alloquitur, Const. p. 3. cap. 17. num. 6. Ut enim præclare inquit

quit Augustinus Tract. xxvi. in Joannem num. 11. & cap. *Panem celestem*, de Consecr. dist. 2. num. 64. *Si dimittis, dimittetur tibi: securus accede, panis est, non venenum. Sed vide, si dimittis. Nam si non dimittis, mentiris: & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes, Deum fallere non potes.* IV. Non dicam de exercendis virtutibus singillatim; nam fidem exigit altitudo mysteriorum, pietatem ac dilectionem commemoratio passionis Dominicæ, humilitatem majestas Altissimi timorem ipse Judex vivorum & mortuorum, spem denique pretium, quo redemptus est mundus. Non opus est ut prolixius agatur de re ipsis quoque adolescentulis notissima. Juniores docet Salesius p. 2. cap. 21. operis præcitati. Monachos caput 34. Regularum breviorum Basilii, Jureconsultos cap. *Timorem*, de Consecrat. dist. 2. numer. 25. Concionatores laudata oratio 3. Archiepiscopi Valentini Parochos Catechismus p. 2. cap. 4. num. 57. Theologos S. Thomas 3. p. qu. 80. omnes denique Apostolus 1. ad Corinth. cap. xi.

V.

Circa frequentem Communionem dicam primo quænam fuerit Ecclesiæ disciplina, deinde quid canones Patresque tradiderint; demum quæ regulæ in ea frequentanda servandæ sint, & quidem, ut rigor & laxitas vitentur, ex probatissimorum Scriptorum consensu. Frequentissimam itaque fuisse communionem, & sæpenumero quotidianam, cum exordio nascentis Ecclesiæ fideles convenirent *ad frangendum panem*, haud obscure colligitur ex Actibus Apostolorum cap. 2. vers. 42. Justinus in Apolog. ad Antoninum scribit omnes, qui in agris, vel oppidis morabantur, unum in locum convenisse, conclusisque precibus percepisse Eucharistiam *die, qui solis dicitur*. Addit Tertullianus feriam quartam ac sextam, quibus diebus convenisse fideles ad sacram *Synaxim* docet etiam Epiphanius in Exposit. fidei num. 22. Eo loci *Synaxeos* nomine intelligendam esse Eucharistiam negat in libro de freq. Commun. cap. 9. Antonius Arnaldus: sed immerito: nam quamvis eo vocabulo significetur *conventus & collectio*, immo interdum modulatio Psalmorum, ut in Regula S. Columbani cap. 7. & apud Domnitium in Vita Mathildis lib. 1. cap. 21. ubi legitur.

More suo sanctis surgit cantare Synaxim;

nihilominus apud Græcos designari eadem voce divinæ participationem Eucharistiæ testatur Pachymeres non uno in loco in suis adnotationibus ad Dionysium. Adde quod olim fidelium conventus sine communionem Eucharistica, aut

nunquam, aut perraro celebrabantur. Adnumerat Basilii prædictis feriis sabbatum, diesque cultui Martyrum destinatos, in sua ad Cæsariam Patriciam epistola. II. Frigescente posthac devotione communio primum coarctata fuit ad singulos dies Dominicos, in quibus nunquam olim fuisse prætermittam scribit auctor sermonis inter adscriptos Ambrosio, & in libro de Divinis Officiis cap. 120. Joannes Beletus; ubi ait etiamnum in Græcia *tabernaculo* eum puniri, *qui a tribus diebus Dominicis non communicaverit*. Atque hoc etiam in desuetudinem abeunte, indicta est communio sub præcepto in tribus solemnitatibus, ita ab eodem Beletus enumeratis, *Modo autem nos tenemur in tribus solemnitatibus, nimirum Paschate, Pentecoste, & Natali*. In cap. Omnis, de Consecrat. dist. 2. definitur, eum, qui iisdem tribus diebus a communicando abstinerit, non esse *inter catholicos* connumerandum. Lateranense Concilium coarctavit postea communionis præceptum ad Resurrectionis Domini solemnitatem, ut dictum est supra. III. At Monachi semper consueverunt ad Eucharistiam accedere semel in hebdomada, aut singulis saltem mensibus. De Tabenensibus dixi paullo supra ex Alardo Gazæo, qui ex Palladio, & Cassiodoro etiam refert Abbatem Hellen vectum a crocodilo transmeasse ingentem fluvium, ut sacerdotem accerferet, ne diutius monachi divino cibo carerent. Vivente S. Benedicto Monachos omnes in solemnioribus diebus simul communicasse demonstrat Mabillon. Præf. 1. in sæcul. iv. num. 168. Idem servant instituti nostri fratres, juxta Ordinis Constitutiones parte 1. cap. 9. Ut monachi *in prima Dominica mensis cujuslibet semper communicent*, statuit Clemens V. in Viennensi Concilio, sive caput, *Ne in agro Dominico*, Clementinarum lib. 3. tit. 10. num. 1. §. *Sane*. Atque hæc sunt, quæ ad disciplinam & consuetudinem spectant.

VI.

Suadent vero Patres, & canones communionis frequentationem, Cyprianus præsertim in libro de Orat. Dominica, Basilii prælaudata ad Cæsariam Epistola, Chrysostomus hom. v. in primam Epistolam ad Timotheum. Horum testimonia, cum ea collegerit Natal. Alex. lib. 2. Theolog. Morat. cap. 5. gratia brevitatis prætermittito. Ad frequentem præterea communionem hortatur Tridentina synodus sess. xiiii. cap. 8. S. Gregorius VII. in epistola ad Comitissam Mathildem conscripta an. 1073. Theodulphus Aurelianensis in Capitulum num. 44. jam ab anno 797. exaratis. Virginum præsertim, qui nondum lascivientis ætatis vitio labefactantur, ac provectæ ætatis hominum, qui peccare desinunt,

juxta Concilium quoddam Cloveshoviæ an. 747. canone 23. usus communionis debet esse frequentior. Idem docuit postea Salesius parte 2. cap. 20. adhibito exemplo cerasi Aproniani, mali Armeniaci, fragorum, aliorumque fructuum, qui saccharo confecti diutius servantur. II. Quidam Eucharistiæ frequentationem nec laudant, nec reprobant. Laudantur Augustini sermone, etiam citato in loco Salesii, hæc verba cap. *Quotidie de consecr. dist. 2. n. 13. Quotidie Eucharistiæ communionem percipere nec laude, nec vitupero. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo, & hortor: si tamen mens sine affectu peccandi sit.* Hæc verba sunt Genadii in libro de Eccles. Dogmat. cap. 53. qui falso adscribitur Augustino. Sunt tamen sancti Patris, & exscripta ex Epist. 54. ad Januarium cap. 3. verba, quæ in eodem cap. *Quotidie*, sequuntur, parum præcedentibus ab similia: *Faciat unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum, alter dixerit, Non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Addit paullo post Augustinus hanc similitudinem. *Quod in primo populo unicuique manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat: & concludit, Contemptum solum non vult cibus ille, sicut manna fastidium.* Adhibuit eandem moderationem S. Hieronymus, qui Epistola 30. alias 50. ad Pamachium ait: *Scio Romæ esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant; quod nec reprehendo, nec probo. Unusquisque enim in suo sensu abundat.* III. Ceterum Patres docent illis a communione esse abstinendum, qui adhuc habent voluntatem peccandi, ut constat ex præcitato cap. *Quotidie*, necnon eis, qui eadem die utuntur uxoriis amplexibus, de quibus loco nuper laudato Hieronymus: *Eorum conscientiam convenio, qui eodem die post coitum communicant, & juxta Persium noctem flumine purgant.* Alludit Hieronymus ad Satyræ 2. Persi, qui de profano homine ad sacra post nocturnum inquinamentum accedente:

..... Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis, terque, & noctem flumine
purgas.

Ac ne repetam, quæ dixi secundo paragrapho, iis, qui scelerate vivunt, atque in eadem peccata prolabuuntur; Eucharistiæ perceptionem nil ad emundationem proficere, docet lib. 1. Sent. cap. 24. S. Ildorus relatus in cap. *Qui scelerate*, de Consecrat. dist. 2. n. 24.

Verum quid ex varia hæc disciplina, ex his Patrum documentis pro frequentatione communionis inferatur? Principio illud quidem, quod utilius est frequentius communicare, quam a communione desistere; perniciosum autem contemnere, aut fastidire cibum manna præstantiorem. Atque id commonstrant consuetudo nascentis Ecclesiæ, & Conciliorum ac Patrum monita saluberrima. Adde, quod ex parte Sacramenti semper est utilissimum, si sumatur, ut docet q. 80. art. 10. S. Thomas verbis Ambrosii lib. 1v. de Sacram. cap. 6. num. 28. quæ etiam extant in Decreto, de Consecrat. dist. 2. num. 14. *Si quotiescunque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debet illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.* II. At ex parte sumentium, si desint prænarratæ dispositiones, nulla utilitas ex Eucharistia percipitur, sed, si sumatur; sacrilege, maximum detrimentum, & reatus sceleris omnium gravissimi. Etiam in dispositis, ut docet Augustinus, commendari potest *Centurionis humilitas*, si nempe censeant sese indignos qui Christum recipiant: quamquam, ut recte animadvertit Sylvius in præcit. art. 10. tom. 1v. pag. Venet. edit. 276. abstinencia communionis oriri solet ex timore, frequentatio autem ex amore: atque sunt, quæ ex amore procedunt, reliquis operibus laudabiliora. III. De frequenti autem communione has regulas trado. Prima est Salesii Philotheam alloquentis parte 2. cap. 20. ut qui caret affectu peccati, atque sacræ synaxeos desiderio inflammatur, ad eam *singulis Dominicis diebus* accedat. Altera est S. Bonaventuræ in 1v. dist. 12. part. 2. q. 3. ut qui innocenter vivit, virtutemque sectatur, atque imitari studet nascentis Ecclesiæ pietatem ac devotionem, (quod nullus debet de seipso præsumere) arbitrio prudentis Confessarii etiam *quotidie* communice. Tertia est pii doctique Scriptoris Ludovici de Ponte Tract. xiv. de Christiani hominis perfect. cap. 6. §. 4. ut qui cœlibem agit vitam, & sedulo in Dei obsequium incumbit, proficitque plurimum in exercitatione virtutum, festetur consuetudinem supra a Basilio laudatam, servatamque a monachis sub Apollo Abbate, ut refert Palladius cap. 48. communionem sacram percipiendi *ter, aut quater* in eadem hebdomada. Regula iv. est, ut conjugati Deum timentes, sed officiorum suorum gravati onere, & soluti etiam, qui alteri famulantur, nisi queant frequentius, communice *quintodecimo die*, aut semel in mense; prout monet eo loci Salesius. Postrema tandem,

SCHOLION.

dem, & certissima regula est, ut quisque sequatur docti prudentisque Confessarii consilia: is vero memor sit Dominici præcepti non absque causa dati in Exodo c. xvi. 16. de manna, *Colligat unusquisque quantum sufficit ad vescendum*; & moniti, quod legitur Proverbiorum xxv. 16. *Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatu evomas illud*. IV. Postremo a rigidioribus Confessariis memoria tenendæ sunt propositiones duæ ab Alexandro VIII. anno 1690. proscriptæ: prima num. 22. *Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad communione percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint*: altera num. 23. *Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum in est amor Dei purissimus, & omnis mixtionis experti*.

VIII.

Reliquum est, ut dicamus de sacrae communionis effectibus. Horum primus est gratia, quæ nos Deo vehementiori caritate conjungit, infirmitatem corroborat, confirmat fidem, spem erigit, ac spiritali gaudio perfundit. De hac gratia legitur in Clement. de Reliq. & Ven. Sanct. lib. iiii. tit. 16. *Dedit igitur nobis se in pabulum, ut quia per mortem homo corruerat, per cibum relevaretur ad vitam: cecidit homo per cibum ligni mortiferi, relevatus est homo per cibum ligni vitalis: in illo pependit esca mortis, in isto pependit vitæ alimentum. Illius esus meruit læsionem, istius gustus intulit sanitatem: gustus sauciavit, & gustus sanavit. Vide quia unde vulnus est ortum, prodiit & medela, & unde mors subiit, exinde vita evenit. De illo siquidem gustu dicitur, Quacunque die comederis, morte morieris: de isto vero legitur, Si quis comederit ex hoc pane, vivet in æternam. Hic est cibus, qui plene reficit, vere nutrit, summeque impinguat: non corpus sed cor, non carnem sed animam, non ventrem sed mentem. Hæc Richardus in iv. dist. 9. art. 1. q. 2. his complexus est verbis:*

*Inflamat, memorat, sustentat, roborat, auge
Hostias, spem reficit, purgat, vitam dat, &
unit;*

*Confirmatque fidem, munit, fomitemque re-
mittit.*

Aliquando Eucharistia conferri per accidens primam gratiam, ostendi lib. xxx. cap. 21. num. 2. De et deinde communio ventralia peccata, præservatque a futuris; ac proinde appellatur a Tridentino sess. xiii. cap. 2. *Antidotum, quo liberamur a culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præservamur*. His accedit, ut testatur Ecclesia, *pignus future gloriæ*.

„ **C**uravimus agentes paullo supra de frequen-
„ ti communione vitare quorundam rigo-
„ rem, & quorundam laxitatem. Hac autem
„ in re cavendum sedulo est, ne quis sibimet
„ persuadeat præcipi nobis, ut frequentissime,
„ & si fieri id possit, quotidie ad Sacram Syna-
„ xim singuli etiam laici accedant, atque suf-
„ ficienter cunctos dicendos esse dispositos, dum-
„ modo Sacramentali Confessione præmissa ob-
„ tinuerint lethalium criminum remissionem.
„ Hæc est a pluribus Galliarum Episcopis re-
„ probata sententia in condemnatione Operis
„ inscripti, *L'Esprit de Jesus Christ & de
„ l'Eglise, sur la frequente Communion*, in lu-
„ cem editi Parisiis anno 1745. In illud scri-
„ pta vulgarum, & Instructiones omnium do-
„ ctrinarum Sacrarum ubertate refertas Antisti-
„ tes sapientissimi, recte secernentes quid præ-
„ cepti sit, quid consilii, & quid sanctis viris
„ congruat, quid sæpe in peccata labentibus.
„ Sed cum multi auctorem prædicti Operis,
„ nempe Joannem Pichon Societatis Jesu pres-
„ byterum, non desinant infamare, ac proscin-
„ dere; operæ pretium duximus lectorem com-
„ monefacere de ejus Retractione: quod enim
„ aliquis erret, humanæ infirmitatis est; quod
„ vero errores suos fateatur, & refellat, probi
„ viri est, humilis, ac sapientis. Igitur Joan-
„ nes Pichon sequentes litteras dedit ad Archie-
„ piscopum Parisiensem die 24. Januarii anno
„ 1748. Scriptas Strasburgi, sive Argentorati.,
„ **MONSEIGNEUR**. *Recevez avec bonté un
„ Auteur qui a le chagrin d'avoir publié un Li-
„ vre qui ne fait quo trop de bruit.*
„ *C'est dans votre Diocèse que le Livre intitu-
„ lé, l'Esprit de Jesus Christ & de l'Eglise
„ sur la frequente Communion a été imprimé,
„ il est juste, MONSEIGNEUR, que ce soit
„ devant Votre Grandeur, que j'en fasse le pre-
„ mier desaveu public.*
„ *Peu de tems après que ce Livre eut paru,
„ mes Superieurs le desapprouverent, en arrêterent
„ le débit, & ordonnerent qu'on le corrigeât.*
„ *Plusieurs grands Prélats, plusieurs sçavans
„ Theologiens firent sur cet Ouvrage de sages &
„ de judicieuses observations. Dieu m'a fait la
„ grace d'avoir la docilité qui convient à mon
„ état. Je désèrai, comme je le devois, aux lu-
„ mieres de tant de personnes respectables; &
„ comme on convenoit que, pour remédier au mal,
„ il étoit à propos de faire une seconde édition de
„ mon Ouvrage, qui rectifiât. & fit disparaître
„ tout ce qu'il y a de condamnable dans la pre-
„ miere, ce travail fut aussitôt entrepris.*
„ *Vous sçavez vous-même, MONSIEUR,*

„ que

que dès la fin du mois d'Août 1747. cette seconde édition étoit prête de ma part ; que revûe par des yeux éclairés , & retouchée par des mains habiles , on m'assuroit qu'elle pouvoit être désormais utile aux Fidèles qui la livoient , dans un esprit de religion , & que ce n'est que quelques difficultés que je n'avois pu prévoir , qui en ont empêché l'impression .

Dans la crainte , néanmoins qu'on ne me soupçonne d'y avoir mis obstacle , & de tenir encore à des maximes répréhensibles , je déclare ici à Votre Grandeur (& la suppli de ne point laisser ignorer cette déclaration) que se désavoue le Livre intitulé , l'Esprit de Jesus Christ & de l'Eglise sur la fréquente Communion , imprimé à Paris , chez Guerin , en 1745. que je retrais cet Ouvrage , & que je le condamne de tout mon cœur .

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect ,

MONSIEUR

De Votre Grandeur ,

A Strasbourg , ce 24. Janvier 1748.

Le tres humble & tres obéissant
serviteur

PICHON, Jésuite .

Hanc Retractionem Parisiensis Archiepiscopus encyclicis suis ad omnes Parochos & Confessores conscriptis eodem anno 1748. die octava Februarii , aliique Galliarum Præsules in suis respective diœcesibus direxerunt .

C A P U T XVIII.

De variis ritibus in Sacramentali
Communione servatis .

Ubi de sacrae communionis ritu pertractatum erit , finem imponam dissertationi de Eucharistiæ Sacramento . Pertinet autem ad illius ritus notitiam fractio panis , distributio , verborum formula , & subsequens ceremonia : peculiaris item modus communicandi in Missa cum simplicis sacerdotis , tum Pontificis , præsertim feria v. majoris hebdomadis , deinde extra Missam , ac demum quando Eucharistia deferenda est ad infirmos . De his vero ii , quibus notationes hæ nostræ minime satis erunt , poterunt perlegere Josephum Vicecomitem , Menardum , Lupum , Martenium , BENEDICTUM XIV. aliosque viros doctissimos , quorum opera , & loca singulatim commemorabo .

I.

Igitur quantum spectat ad panis fractionem , Christus manibus suis panem fregit , priusquam illum singulis distribueret , Matth. xxvi. 26. Divinat autem Hospinianus , qui parte 1. de Re Sacram. pag. 31. putat verisimilius Dominum confregisse panem in duas partes , quarum unam dederit illi , qui proximus ei accumbebat ad dexteram , alteram illi qui ad sinistram , ut ipsi deinceps proxime accumbeantibus porrigerent , donec singuli particulam sibi decerpissent . Rabbini antiquarum rerum Judaicarum periti tradunt azymos panes coqui solitos incisionibus in particulas plures signatos , ut ad esum non sit opus illas incidere , sed solum frangere . Vide Baronium ad an. 58. Et revera Dominum panem fregisse innuit Evangelista . Vossius disput. xx. thesi 8. multiplici eruditione demonstrat incisos eodem pacto fuisse panes , quos Græci vocabant αλωμός , *exigua buccella* , βλωμίδις , Latini autem *buccellatos* ; cujus generis erant panis militaris & nauticus . Consuecunt autem Græci oblationem partiri ferro , quod λόγχην , *lanceam* , dicunt , idque etiam servant Æthiopes ; ut narrant Nicolaus Cabasilas in Exposit. Liturg. cap. 5. Humbertus Cardinalis in disput. de Azymo adversus Græcos , & Gaspar Sanctius in Act. Apost. cap. 2. vers. 42. Consuetudinem Romanæ Ecclesiæ , quæ pro communione parat tenues , exilesque particulas , esse perantiquam constat ex dictis pag. 57. Tenuissimam sacrae oblationis partem in communione sumendam , ut sciamus , quod non satietati , sed sanctimonie deservit , scribit quoque Gelasius Cyzicenus apud Lupum Volum. v. pag. 407. Partitio ante consecrationem facta id etiam affert commodi , quod minora conterantur fragmenta , dicta a Patribus *margaritæ* .

II.

Nunc de distributione . Tradebatur olim panis in manus laicorum . Perspicua sunt de hac re testimonia apud Nazianzenum Orat. in laudem Gorgoniæ , Cyrillum Jerosolymitanum Catech. v. Mystag. Chrysostomum Hom. 3. in cap. 1. ad Ephesios , Hieronymum epist. 39. alias 62. ad Theophilum , & Augustinum lib. 2. contra litteras Petil. cap. 23. numer. 53. Huc spectat quod legitur de Novato apud Eusebium H. E. lib. vi. cap. 43. pag. edit. Valesii 245. in distributione Sacramenti coegisse miseros homines ad iurandum , apprehensis manibus , quibus adhuc tenebant Eucharistiam , his verbis , ὁμοσόν μοι κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ , μηδέποτε με καταλιπεῖν , καὶ ἐπὶ .

ἐπιτρέψαι πρὸς Κορνηλίον, *Jura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, te nunquam me deserturum, nec reversurum ad Cornelium.* Refert etiam Cyprianus de Lapsis p. 381. iniquum quemdam pro Eucharistia, quam acceperat, apertis manibus cinerem invenisse. II. At mulieres mundo linteamine manus, quibus accepturæ erant corpus Christi cooperiebant; atque anno 578. Antisiodorensis synodus edidit hunc canonem num. 36. *Non licet mulieri nuda manu sua Eucharistiam sumere:* & canone 42. statuit eadem synodus, ut unaquæque mulier, quando communicat, accipiat corpus Domini mundo linteo, quod appellat *Dominicale*. Idem docet S. Cæsarius serm. 229. in Appendice Augustinianorum. Plura de his Mattenius lib. 1. de Antiq. Eccl. Ritib. cap. iv. art. 10. num. 8. Menardus in Sacrament. Gregorii Not. 1042. & Lupus in can. 101. Trullanum tom. 2. pag. 1065. Ex hoc canone intelligimus nonnullos communionem excepsisse *vasculis aureis*: quod eo loci damnat Trullana synodus. III. Perperam Hospinianus lib. 2. de Re Sacrament. pag. 33. Theodorus Beza Epist. 2. ad Tilium & Vossius disput. XXI. thesi 4. & 5. præferendam ajunt illam consuetudinem alteri, qua Eucharistia in os laicorum ingeritur. Primo enim orta est vetustior consuetudo ex necessitate, quam sævientibus persecutionibus habebant fideles deferendi secum Eucharistiam. Deinde etiam Græci illam consuetudinem reprobarunt more induceto sumendi Eucharistiam cochleari, non manu: quem morem illustris Lupus tom. v. pag. 411. institutum putat a S. Joanne Chrysostomo. Obtinuit præterea præsens dispensandæ communionis modus ante magni Gregorii tempora, ut liquet ex lib. III. Dialog. cap. 3. Eandem insuper consuetudinem confirmatam invenimus sæculo nono statutis Concilii Rothomagensis. IV. Quod inquirunt heterodoxi derivatum nostri ævi morem a *superstitiosa veneratione signorum*, calumnia est singularis: nam & veteres, qui manu symbola excipiebant, ad ea junctis manibus accessisse, exhibito Eucharistiæ patriæ cultu, diximus supra. Ministrabatur autem populo ex *sublimi loco*, teste Hieronymo in Altercatione Lucif. & Orthodoxi tom. iv. pag. 290. Hunc locum Græci *Soleam* dixere apud Goarium pag. 18. in Notis ad Euchologium. Ad eum locum accessisse percepturos communionem *conjunctis manibus*, refert S. P. Augustinus lib. 2. contra Epist. Parmen. cap. 7. num. 13. Communicasse flexis genibus putat Joseph Vicecomes lib. 5. de Rit. Bapt. cap. 27. pag. 367. At negant Habert, Valesius, Thiersius, Martenius. Stantes communicabant, quoniam accedebant ad limen Sanctuarii, & extra cancellos positi vix flexis genibus oblata dona percipere potuissent. In ado-

rationis tamen signum accedebant corpore proxi, inquit Catech. v. Cyrillus Jerosolymitanus; stabant *demissis oculis*, ait Chrysostomus Orat. in Encœnia, atque *adinstar Seraphim* expandebant alas caritatis, inquit Hom. in Seraphim idem Chrysostomus.

III.

Utebantur sacri ministri Eucharistiam dispensantes, & utuntur etiamnum aliqua verborum formula. Tempore S. Gregorii hæc erat in usu, *Corpus Domini nostri Jesu Christi conservet animam tuam*, ut constat ex ejus Vita conscripta a Joanne Diacono lib. 2. cap. 41. Profert Alcuinus hanc aliam, *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat te in vitam æternam*. Illyrici utuntur ista, *Corpus & sanguis Domini nostri Jesu Christi pro sit tibi in remissionem omnium peccatorum, & in vitam æternam*. In Galliis hæc olim obtinuit, *Corpus Domini nostri Jesu Christi sit tibi salus animæ, & corporis*, Græci ex Euchologio pag. 82. hanc adhibent, *Μεταδίδωμι σοι τὸ τίμιον, καὶ ἅγιον, καὶ ἀχραντὸν σῶμα τῆ κυρίου καὶ θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς ζωὴν αἰώνιον*, Imperior tibi pretiosum, sanctum, & illibatum corpus Domini, Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi, in remissionem peccatorum, in vitam æternam. Ea formula, quam nos proferimus, nota est singulis. II. Particulam *Amen* pronuntiatam olim ab iis qui Eucharistiam sumebant, dixi pag. 74. hujus Voluminis: aperta sunt autem testimonia Cyrilli præcitata Catech. 5. Mystag. Ambrosii lib. iv. de Sacram. cap. 5. Hieronymi Epist. ad Theophilum, aliorumque. Menardus not. 1046. in Sacram. Gregorii, Goarius in Missam Chrysostomi pag. 150. & Lupus in vii. Concilium Romanum tom. v. pag. 529. erudite de ipsamet particula pertractarunt. Sectatores Novati, ut refert cit. lib. Eusebius, loco *Amen* dicebant: *Non deinceps ad Cornelium revertar*. III. Mos est perverustus, ut communicaturi imitantes humilitatem Centurionis dicant verba, quæ apud nos ante prædictam formulam tertio a sacris ministris repetuntur, *Domine non sum dignus, &c.* hujusque vetustatis Durantus lib. 2. de Ritib. Eccl. Cathol. cap. 55. num. 21. & Cardinalis Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 17. numer. 1. aliique complures, testes proferunt Origenem, & Chrysostomum. De Communionem calicis, de Intincta, & de ritu signandi pretioso Sanguine organa sensuum, quoniam in variis hujus libri locis pertractavi, nil modo repetam. IV. Consuetum fuit olim, dum Eucharistia distribuebatur, psalmum aliquem canere, cujus rei gratia antiphonam Missæ appellari *Communionem* præmonui capite 14. Præcitato in loco eruditissimus

simus Bona comprobatur consuetudinem istam ex Liturgia S. Jacobi, ex Ordine Romano, ex Missa Æthiopum¹, & ex Augustino lib. 2. Retract. cap. 11. Canebatur, dum sacra ageretur sinaxis, præsertim Psalmus xxxiii. *Benedicam Dominum in omni tempore*; est enim de panibus propositionis, & de Davide, qui immutavit vultum suum coram Abimelech, & recte, inquit Micrologus Eccl. Observat. cap. 18. *Eucharistiæ accommodatur*. Actæ denique gratiæ, sicut & Christus celebrata Cœna cum discipulis hymnum dixit, ait S. Thomas 3. parte, quæst. 83. art. 4. At de hoc etiam hymno pertractatum est capite 3. hujus libri pag. 53.

IV.

Fere omnia, quæ diximus, servantur in communione, quæ ex Missali & Rituali Romano, si fiat in Missa, ut faciendam monet synodus Trident. sess. 22. cap. 6. fieri debet *post communionem celebrantis ante purificationem*. Non esse administrandam communionem *post missam* a sacerdote celebrante, docuerunt Brancacius, Thiersius, Le-Brun, laudati a BENEDICT. XIV. de Sacrif. Missæ par. 4. sect. 2. num. 160. At sapientissimus Pontifex sacrificio peracto administrandam docet, si magnus sit communicantium numerus; quoniam adstantes possent tædio affici, aut agendarum rerum urgeri sollicitudine: quod & docuit Gavantus in Thes. sacrorum Rituum par. 2. tit. 10. In hujus sententiæ confirmationem addo Concilium v. Mediolanense, in quo tom. xv. Concil. pag. 587. præscribitur, ut sacerdos, si communicare velit peracta jam Missa, utatur iisdem vestibus, quibus in eadem Missa usus est, *casula tantum deposita, & manipulo item*. Idem legitur in Sacramentali Ambrosiano pag. 74. extatque de communione *post Missam* facienda præscriptio in Antiq. Rit. Eccl. Salsburg. pag. 61. Permittitur eadem communio decretis Sacræ Congreg. Visit. Apostolicæ latis sedente Urbano VIII., ea tamen cautione, ut Sacerdos *nec planetam, nec manipulum deponat*: profertque eadem decreta Cajetanus Meratus Observat. 29. in prælaudatum Gavanti titulum. II. Etiam in Missa defunctorum posse Eucharistiam administrari sententia probabilior est, eamque tenent quamplurimi, quibus subscribunt doctissimus Pontifex citat. loco num. 161. ac duobus sequentibus, & Meratus num. 28. nec aliud censer in Cæremoniali Ordinis nostri Hispanice edito Antonius de Castro pag. 445. Sancta enim Tridentina synodus citato in loco peroptat, ut in singulis Missis fideles communicent, iis, quæ aguntur pro defunctis, nequaquam exceptis. In his quoque Sacerdos ait in Canone, *Ut quotquot ex hac Altaris partici-*

patione, &c. & in Rubricis Agendæ pro defunctis pariter legitur: *Si qui sunt communicandi, eos communicet, antequam se purificet*. Atque his præsertim rationibus permoti, recedunt viri docti ab opposita aliquorum sententia, innixa cuidam decreto S. R. Congr. an. 1701. quod tamen eadem Congregatio die 21. Martii an. 1711. vetuit, ne deinceps promulgaretur. III. Quæri potest, an communio administrari valeat in nocte Nativitatis Domini, & feria vi. ac sabbato majoris hebdomadæ. In nocte Nativitatis Salvatoris nostri communicant in solempni missa Clerici omnes Vaticanæ Basilicæ sacerdotio nondum initiati: & communicabant olim Carthusiani, & antiqui monachi: sed decreto S. Rit. Congregationis die 7. Sept. 1641. cautum est, ne post decantatam Missam aliæ celebrentur, & in eis communio exhibeatur fidelibus eam deposcentibus. Feria vi. in Parasceve *solis infirmis* dandam communionem sancivit eadem S. R. C. die 19. Februarii 1622. in sabbato etiam sancto a communione abstinendum commonstrat praxis Ecclesiæ, quam vetustissimam esse colligitur ex quo in Missa illius diei non cantetur antiphona, quæ appellatur *communio*. Vide in præcitata sect. 2. num. 164. præstantissimum doctissimumque Pontificem.

V.

In Cœna Domini fit ex antiqua consuetudine solempnis totius Cleri communio; quam laudat in Capitul. Theodulphus Aurelianensis Episcopus scriptor x. sæculi, Joannes Abrincensis auctor sæculi xi. & Odo Romanus; eamque ex prisco more servari a Græcis tradit lib. 111. de Eccles. Occidentalis & Orient. consensu cap. 17. Allatius. In Cærem. Episcoporum lib. 2. cap. 23. præscribitur, ut sacerdotes deferant *stolam a collo pendentem supra coctam*. Antiqui Monachi ea die communionem sumebant de manu Abbatis; prout observat Martenius de Antiq. Monach. ritib. lib. 3. cap. 13. nu. 44. Decreto Sac. Rit. Congr. 2. Sept. 1608. omnes de Clero Eucharistiam sumere debent de manu Celebrantis, quamvis sint Canonici. Altero ejusdem Congreg. decreto 8. Aug. 1643. administrare eam debet Episcopus per seipsum. Commendat hujus communionis ritum prima sacrosanctæ Eucharistiæ institutio, ipsiusque facta duodecim Apostolis dispensatio, cujus tunc anniversaria commemoratio recolitur. Quidquid ad Communionem hanc spectat, collegit, produxit, & explicavit Notificat. diei 26. Februarii an. 1735. prælaudatus Romanus Pontifex.

VI.

De Communionem privata, quæ extra Missam administratur, iis, quæ traduntur in Rituali Romano, addi possunt perpaucæ. Meratus tom. 1. pag. 614. docet quod paranda sint mappa munda, & vasculum cum vino, vel aqua ad purificationem, ac danda sit benedictio pyxide jam reposita, clausoque Tabernaculi ostiolo. Manuale Cameracense pag. 52. advertendos docet ignaros, purum ibi contineri vinum, aut puram aquam; quod tamen quisque deprehendit ex quo vasculum extra altare consistat, neque a Diacono, sed a minori clerico porrigatur. Sacramentale Ambrosianum ex documentis sancti Caroli pag. 71. præcipit, ut communicatio primo ministraretur maribus, tum foeminis, nullo habito conditionis discrimine, & loco (de laicis sermo est) remotiori aliquantulum ab altari. Decreto demum Congregationis Concilii confirmato an. 1679. ab Innocentio XI. indicitur ne uni major, alteri minor hostia præbeatur, cum idem Dominus etiam sub minima contineatur, nec apud Deum sit personarum acceptio.

VII.

Quum de Eucharistia pro infirmorum Viatico servanda prolixè egerim capite XII. theoremate 2. nil aliud dicendum remanet, nisi sacrosanctam Eucharistiam deferendam ad infirmos a sacerdote in decenti habitu, superposito mundo velamine, honorifice ante pectus, cum omni reverentia & timore semper cum lumine præcedenti. Verba hæc sunt Honorii III. cap. Sane, 3. Decret. tit. 41. num. 10. Remensis synodus jam ab anno 852. definierat rem esse horribilem ac detestabilem, si ab alio, quam a presbytero, ad infirmos Corpus Domini deferatur. Vide caput, Pervenit, de Conf. dist. 2. num. 29. Decentem habitum esse superpellicem cum stola, demonstrat ex Ecclesiasticis definitionibus tom. 3. in Decret. pag. 816. eruditus Gonzalez. Cetera singulis nota sunt. Ad ægrotos, qui ob morbi gravitatem nequeunt sacram Communionem accipere, nullatenus deferenda est Eucharistia, ut illam adorent & venerentur, cum id Ecclesiastica decreta prohibeant, repugnante etiam praxi & disciplina; quæ juxta Pastorum statuta est accurate, diligenterque servanda.

VIII.

Unum restat solummodo, quod forte a me quaerret aliquis, cur Romanus Pontifex solemniter celebrans ratione a sacerdotibus aliis diver-

Berti Theol. Tom. VII.

sa communicet: etenim postquam ad altare consecravit oblata, in Pontificali solio sumit dimidium hostiæ, distributa parte altera inter Cardinalem Diaconum, & Subdiaconum, fugitque pretiosum Sanguinem aurea fistula. Verum de hoc ritu dissertationem edidit noster Angelus Rocca, quæ extat Volum. 1. Operum ejus, pag. 15. Prætermittis autem omnibus, quæ eo loci afferuntur, arridet mihi plurimum ea ratio, quod Pontifex in altari symbolum gerit Redemptoris nostri, quatenus in Cæna postrema Eucharistiam fregit, & consecravit; in sublimi autem solio communicans contractam hostiam, & facie ad omnes conversa, gerit typum ejusdem Redemptoris palam in cruce immolati, & lancea clavisque transfixi. In memoriam quoque passionis, & calami, quo Jesus degustavit sel & acetum, utitur fortasse Pontifex ea fistula; quam tamen apud veteres invenimus aliquando adhibitam ad Sanguinem facilius exsurgendum. Vide, si lubet, quæ de eodem ritu literis consignarunt etiam Innocentius III. lib. 6. Mist. Missæ cap. 9. & Gulielmus Durandus lib. 14. Rat. Divin. Offic. cap. 54. nam ego de Eucharistia, quatenus Sacramentum est, pro modulo ingenii mei hæcenus pertractavi.

CAPUT XIX.

Demonstratur in Missa offerri Deo verum ac proprium sacrificium.

JAM vero de Eucharistia, quatenus sacrificium est, in hac dissertatione agendum erit: quæ in re, cum Theologi omnes in hoc amplissimo argumento versetur, moderate saltem necessaria, & graviora attingemus. Quoniam vero huc attinent quæ dicta sunt de oblatis, de consecratione, hujusque ministro, necnon alia plura in superioribus pertractata; illam instituo in præsentia quæstionem, an in Missa verum offeratur Deo sacrificium. Inter eos, qui negant in nova lege sacrificium esse offerendum, Carolus V. & Catholici Principes in respons. ad Confess. Augustanam connumerarunt Arianos, de quibus Augustinus (inquiunt in Harm. Confess. pag. 469.) ait negasse faciendam oblationem pro vivis & mortuis. At nihil tale apud Augustinum invenies. Scribit solum S. Pater Arianos dixisse, offerri pro dormientibus non oportere, observatque de hæresib. n. 33. id Aerium proprio Marte addidisse ad dogmata Arianorum. Auctores itaque illius responsionis similitudo vocabulorum faellit. Inter veteres hæreticos invenies perpaucos, qui de medio substulerint sacrificia. Hoc tamen scelus attentarunt Petrobrussiani, Albigenes, atque hos subsecuti ceteri Novatores. Nam Lutherus in Formula Missæ

E e

Je

se edita anno 1522. oblationem Missæ appellat *abominationem*. Œcolampadius in resp. ad Confess. Luth. vocat altaria *impias lapidum congeries*. Eadem Petrus Martyr adversus Grandinorum part. 3. ad object. 16. comparat aræ Baal; ac similia effutiunt reliqui tum Calvinistæ, tum Lutherani.

Quæret forte aliquis, qua ratione in Confessione Augustana tam primum edita anno 1530. quam post annos decem reformata scripserint hæretici: *Falso accusantur Ecclesiæ nostræ, quod missam aboleant: retinetur enim missa apud nos, & summa reverentia celebratur*. Ergone falsas in illos calumnias impingimus? Absit. Celebrant utique nonnulli hæreticorum Missam, sed cum velint homines sola in Christum fiducia justificari, nefarias consecutiones trahentes, ex quo Scriptura doceat ipsum Christum factum esse oblationem & sanctificationem pro totius mundi peccatis, atque una oblatione consummasse sanctificatos omnes, affirmant inferri injuriam passioni Christi si alia repetatur oblatio, negant aliud sacrificium præter immolatum in cruce vim aliquam habere propitiationis, & concludunt ad hoc tantum deservire Missam, ut facta Dominici transitus commemoratione, & fiducia excitata sacramentum Eucharistiæ credentibus porrigatur. Negant igitur hæretici revera Missam, *quatenus sacrificium est*. Eam ob rem Lutherus in præcitata Missæ formula omnes Liturgiæ partes delevit, quæ spectant ad oblationem. Calvinus pariter docuit Genevenses, & Zuvinglius Helveticos, ne ullatenus oblationis nomen usurparent; & quidam pro altari lapideo posuerunt in templis ligneam mensam, retinentes communionem sacrificio rejecto. Atque ob eandem rationem *privatas* Missas, in quibus populus non communicat, damnant abusus & nefariæ superstitionis. Idcirco in Confessione Augustana paullo post verba citata legitur: *Cum missa sit communicatio sacramenti, servatur apud nos una communis missa, singulis ferreis, atque aliis etiam diebus, si quis sacramento velit uti, ubi porrigitur sacramentum his, qui petunt*. Et in Confess. reformata an. 1540. additur: *In institutione cœnæ Domini non mandat Christus, ut offerant sacerdotes pro aliis vivis ac mortuis. Quia igitur auctoritate hic cultus, tanquam oblatio pro peccatis, sine mandato Dei institutus est? Quare, ut adversus hæreticos recta methodus teneatur, principio investigandum est, an Christus Eucharistiam instituerit etiam ut sacrificium, quod in Missa proinde sit offerendum: deinde, an sacrificium illud sit etiam propitiatorium, idest, offeratur pro peccatis, & pœnis peccatorum remittendis; ac præterea, num probandum sit sacrificium absque adstantium communione, hoc est, Missa, quæ dici solet solitaria, aut priva-*

ta. Quæ hoc, & duobus proximis capitibus discutientur, nam reliqua ad hanc materiam spectantia tradentur postea.

Prænotandum est autem *sacrificii* nomine minime nos intelligere qualecunque opus bonum, quod eatenus sacrificium appellatur, quatenus ex bona voluntate procedens acceptum est Deo, ejusque indignationem avertit, & promeretur benevolentiam; quo sensu Ps. xlix. 14. legitur: *Immola Deo sacrificium laudis*. Ps. l. 19. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*; & apud Augustinum lib. x. de Civit. Dei cap. 6. *Sacrificium verum est omne opus quod agitur, ut sancta societas inhaereatur Deo*; sed intelligimus *sacrificii* nomine externum religionis officium, quo Deo tanquam supremo universorum Domino fit aliqua rerum sensibilium oblatio, ut cum in lege naturæ, vel scriptæ in ara a sacerdotibus immolabantur fruges, effundebantur libamina, matabantur pecudes, & holocausta cremabantur. Definitur autem sacrificium a Theologis omnibus, *Externa oblatio a legitimo ministro facta soli Deo, qua in ejus cultum, & supremi domini argumentum res aliqua sensibilis ritu mystico consecratur, & immutatur*. Ex qua definitione percipimus, in sacrificio offerendam esse rem aliquam extra nos positam, non voluntatem duntaxat, animique affectum: oblationem hanc non a quocumque, sed ab iis, quibus id muneris commissum est, & religioso ritu esse perficiendam; rem denique oblatam, ut quodammodo suprema Dei potestas resplendeat, esse *mystice* destruendam, aut absorptione ignis, aut divisione partium, aut liquidorum effusione, aut rerum oblatarum consummatione: alioqui, nisi talis mutatio intercedat, habebitur quidem oblatio, sed non sacrificium. Interim hæc prænotasse sufficiat; nam varia sacrificiorum genera initio proximi capitis afferentur.

PROP. I. Christus instituens Eucharistiæ sacramentum obtulit in ea sacrificium.

Hæc propositio, quæ in hac controversia caput est ceterarum, demonstrata est auctoritate Scripturarum, ac Patrum libro xxvii. cap. 7. ubi etiam soluta sunt objecta hæreticorum. Summa autem illius capitis hac brevi argumentatione comprehenditur: Christus a Davide Psal. cix. 4. & a Paulo ad Hebræos vii. 15. appellatur *sacerdos secundum ordinem Melchisedech*: atque, ut docent Patres, & ratio suadet, hujus appellationis hæc est causa, quod idem Christus obtulit sacrificium juxta ritum & similitudinem sacerdotii Melchisedech, qui Genes. xiv. 18. dicitur *sacerdos Dei altissimi*. Atqui hujusmodi ritus, ac similitudo sacerdotii Melchisedech in eo sita est, quod sicut Melchisedech obtulit panem & vinum, quæ erant typus ac symbolum Eucharistiæ, ita Christus Dominus sacerdotio

functus est, dum ipsam Eucharistiam sub speciebus panis & vini institutam consecravit, & obtulit. Igitur Christus Eucharistiæ Sacramentum instituens verum: & proprium obtulit sacrificium. Vide tom. III. p. 96. & sequentibus.

PROP. II. Christus Eucharistiam instituens præcepit Apostolis, ut illam in sacrificium offerrent.

Demonstratur proximis argumentis. Principio ait Dominus ad Apostolos Lucæ 22. 19. *Hoc facite in meam commemorationem*; at ipse obtulit sacrificium, ut alibi demonstratum est: igitur iussit, ut Apostoli idem sacrificium offerrent. Hinc apparet jure meritoque Tridentinam synodum sess. 22. cap. 1. hæc docuisse: *Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit, ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc novi Testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent tradidit; & eisdem, eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent præcepit per hæc verba, Hoc facite in meam commemorationem, &c.* II. Probatum traditione Patrum. Etenim S. Cyprianus epist. 63. ad Cæciliam non solum ait Christum fuisse sacerdotem, & obtulisse hoc idem quod Melchisedech obtulerat, idest, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem; sed etiam ait pag. 230. novæ edit. Si Jesus Christus Dominus & Deus noster, ipse est summus sacerdos Dei Patris, & sacrificium Patri seipsum prius obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur, & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Iræneus lib. IV. cap. 32. ex dist. Massuet 17. num. 5. postquam Eucharistiæ institutionem commemoravit, Novi Testamenti, inquit, novam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in universo mundo offert Deo. S. Joannes Chrysostomus Hom. 24. in 1. epist. ad Corinth. pag. 533. aperte de Eucharistia, & de pane, quem frangimus, verba faciens, *Pro cæde brutorum* (inquit) *Christus seipsum iussit offerri, ipsumque sacrificium mutavit, τὴν οὐσίαν αὐτὴν ἀμείψας, καὶ ἀντὶ τῶν ἀλόγων σφαγῆς ἑαυτὸν προσφέρειν κελεύσας.* Eusebius Cæsariensis Demonstrationis Evangel. lib. 1. cap. 10. docet pariter Christum in cæna admirandam hostiam Patri sacrificando immolasse, memoriam nobis tradendo, ut nos vice cruenti sacrificii eandem in perpetuum sacrificemus, *μνήμεν ἡμῖν παραδὼς ἀντὶ οὐσίας τῶν θεῶν διηκενὲς προσφέρειν.* Similia Œcumenius in Paulum, ubi exponens ea verba, *Tu es sacerdos in æternam*, inquit, *Deditque ipsis Apostolis in cæna*

illa mystica modum istiusmodi sacrificii: καὶ παραδὼς αὐτοῖς ἐν τῇ μυσικῇ δόξῃ τὸν τροπικὸν τῆς αὐτῆς ἱεραρχίας. Theodoretus quoque in Epistolam ad Hebræos tom. 3. pag. 431. quaerens, cur novi testamenti sacerdotes mysticam Liturgiam peragant, *Quoniam*, ait, *id nobis præcepit ipse Dominus dicens, Hoc facite in meam commemorationem: αὐτοὶ γὰρ ἡμῖν αὐτὸς ὁ δεσπότης προσέταξε, αὐτοὶ ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν.* Addamus post Græcorum testimonia, quædam inter Latinos præstantissimorum Antistitum. Ac Cypriani quædam exscripsimus paullo supra. Ambrosii in libro de Benedict. Patriarch. cap. 9. num. 38. Hæc sunt verba: *Panem dedit Apostolis, ut dividerent populo credentium, hodieque dat nobis eum, quem ipse quotidie sacerdos consecrat suis verbis; & in Psalmum 28. num. 25. Sequimur principem sacerdotum ut possumus sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio; quia etsi Christus nunc non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: immo ipse offerre manifestatur in nobis, cujus sermo sanctificat sacrificium quod offertur.* S. Hieronymus lib. 3. Dialogi adversus Pelag. tom. IV. pag. 545. ait: *Sic docuit Apostolos suos, ut quotidie in corporis illius sacrificio audeant loqui, &c. & infra pag. 547. Recurre ad Genesim, & Melchisedech regem salem hujus principem invenies civitatis, qui jam tunc in typo Christi panem, & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Salvatoris sanguine & corpore dedicavit.* S. Pater Augustinus Enarrat. 1. in Psal. 33. num. 5. ita loquitur: *Erat autem, ut nostis, sacrificium Judæorum ante secundum ordinem Aaron in victimis pecorum, & hoc in mysterio: nondum erat sacrificium corporis & sanguinis Domini, quod fideles norunt & qui Evangelium legerunt, quod sacrificium nunc diffusum est toto orbe terrarum. Demonstrat deinde hoc sacrificium esse secundum ordinem Melchisedech, qui Deo panem vinumque obtulit. Habet similia XVI. de Civit. Dei c. 22. lib. 1. contra Adversarium legis & Prophet. c. 20. ep. 95. nunc 177. ad Innoc. n. 12. aliisque in locis compuribus.*

PROP. III. Sacrificium, quod Christus instituit, & in Ecclesia offerendum præcepit, non est sacrificium improprie acceptum, atque, ut contendunt hæretici, sola Dominici Corporis distributio & communio, sed vera oblatio habens proprii sacrificii rationem.

Demonstratur primo ex antiquis figuris ac vaticiniis. Inter quæ mitto sacrificium Melchisedech, quod non fuisse nudam oblationem cibarium factam Abrahamo, comprobatur est alibi. Prætermitto etiam immolationem Paschalis Agni, de qua differui Volum. II. pag. 194. nam & Paschalem agnum figuram fuisse Eucha-

rificiæ, inde constat, quod Apostoli in cœna corpus Domini sacramentaliter manducarunt, ideoque præcessit hujus corporis immolatio; quoniam, ut inquit Theophylactus in cap. 28. Matth. *ἄδεις ἐσθίει τί ἐάν μὴ πρότερον ἐσθῆται*, *Nemo quicquam edit, nisi prius fuerit immolatum.* Etiam omitto typos alios veterum sacrificiorum, quos accurate expendit doctissimus Bellarminus lib. v. de Eucharistia cap. 8. Ad revincendos enim hæreticos sufficit celebre vaticinium Malachiæ cap. 11. *Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Quæ est enim oblatio facta Domino ubique locorum, nisi Missæ sacrificium? De hoc utique sacrificio Patres omnes vaticinium illud interpretati sunt. Justinus in Dialogo cum Tryphone, Irenæus præcitato capite 17. Joannes Chrysostomus in Psal. 95. Hieronymus, & Theodoretus in Malachiam, S. Pater Augustinus lib. 19. de Civitate Dei cap. 23. & in primo contra Adversarium legis cap. 18. Damascenus lib. 17. Orthodoxæ fidei cap. 14. & alii plurimi. Quorum testimoniis, cum obvia sint, & in unum collecta a Lindano tom. 2. Apologetici, & Bellarmino cap. 10. citati libri, & ab omnibus Polemicæ Theologiæ tractatoribus, addi possunt veteres omnes Rabbinæ, qui apud Galatinum lib. xi. cap. 9. Malachiæ verba explicarunt de vero sacrificio absque victimarum cruore, & sine loci coarctatione, offerendo. Perspicue enim vocabula Hebraica *מִנְחָה מֵהֹרֶה*, *Minchah meorà*, quæ Latinus reddidit, *Oblatio munda*, significant externum aliquod sacrificium, ac præsertim oblationem similem, & molitæ farinæ, Levit. 11. 2. nec alia est vis Græcarum dictionum, *θυσία καθάρη*, *sacrificium mundum*. Etiam Drusus 2. p. tom. iv. Criticorum Anglicanorum pag. 801. interpretatur hæc verba, *Munus, quod offertur ex farina mundissima*, & Hugo Grotius tom. 1. Comment. pag. 567. *Oblationem fidelium, ex quibus & Eucharistia fiebat.* Præterea multæ alia sunt ejusdem sacrificii vaticinationes, ut Isaïæ xiv. 19. prædicatur altare in Ægypto erigendum, & cap. ult. 21. necnon Jeremiæ xxxiii. 22. prænuntiantur Sacerdotes & Levitæ alterius generis ab Aaronicis. Huc etiam spectat versus 16. Psalmi lxxi. 14. *Et erit firmamentum in terra, in summis montium;* etenim in codice Hebraico habetur pro firmamento, *פִּסְתָּ בָר*, *Pissath bar*, *placenta frumenti*, & Chaldaicus legens *כְּדָבָן דְּכֹרָא בְּאַרְעָא*, *כְּרִישׁ טוּרָא כְּנִישִׁתָּא*, idest, *Erit sacrificium frumenti in terra in capite montium Ecclesiæ*, quo in loco prænuntiatum fuisse sacrificium Messiae, in placenta frumenti offerendum tradunt autem iqui Rabbinæ apud Raymundum Martinum

in Pugione fidei 3. par. dist. 3. cap. 15. Petrum Galatinum lib. 10. cap. 4. & Josephum de Voisin de Lege Divina cap. 4. Jam vero sacrificium extra Jerusalem, in regionibus Gentium, super altaria in Ægypto, aliisque in locis constructa, & a ministris in sacerdotium electis immolandum, & offerendum, esse verum propriumque sacrificium, diversum ab Aaronico, necnon a cruento Christi peracto in Golgotha; res est clarior luce meridiana. II. Fatentur hæretici Eucharistiam in ultima cœna datam Apostolis, eamque nascentis Ecclesiæ fideles frequentasse, quod evidentissime historia Evangelica, Acta Apostolorum, & Paulus scribens ad Corinthios memoriæ posterorum tradiderunt. Sed commendant hæc omnia Eucharisticum sacrificium. Enim vero quantum ad cœnam attinet, in ea Christus Eucharistiam appellavit *Pascha*, dicens: *Desiderio desideravi hoc Pascha, &c.* Nam etsi hæc verba etiam ad Agnum typicum referri possunt; tamen verba proxima, *Ex hoc non manducabo illud, &c.* nonnisi ad Pascha Christianum, scilicet Eucharistiam, possunt accommodari, ut animadvertit Calmet in Lucam xxii. 16. & Essius in iv. dist. 12. §. 11. Etiam Theophylactus in Evangelia pag. 513. ea verba refert ad mysteria *τῆς τοῦ κυρίου διαθήκης*, quæ sunt novi testamenti. Porro *Pascha* sacrificium est, ut demonstravi pag. 81. docetque Apostolus 1. ad Corinth. v. 7. ideoque in Eucharistia Christus verum obtulit sacrificium. Eapropter gratias egit, benedixit symbola, segregavit, & saltem mystice sanguinem separavit a corpore, quæ sunt actiones sacrificiorum. Spectat etiam ad sacrificii consummationem quod ipsemet Christus sumpserit Eucharistiam, atque, ut fieri solebat in sacrificiis pacificis, distribuerit eam discumbentibus. Aiebat propterea Cyrus Theodorus Prodromus in Matthæum pag. 119.

Θύεις τὸ δῶμα, καὶ τὸ δέπν ἐσθίεις, καὶ κλᾶς τὸν ἄρτον ἄρτε, καὶ κρατὴρ πίνεις, Ἄμφω γὰρ εἰ σὺ, καὶ θυτὴρ καὶ θυσία. Τὺ, qui sacrificium es, sacrificas, qui cœna, comedis;

Qui panis es, panem frangis: qui calix es, bibis;

Utrumque enim es, & Sacerdos, & hostia. In Actibus Apostolicis xiii. 2. legimus: *Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus, &c.* ubi pro ministrantibus est Græce *λατρυγίων*, *sacrificantibus*. Hanc utique locum Theophylactus in Acta pag. 118. & Ecumenius pag. 110. interpretantur, *τῷ κυρίῳ κηρυσσόντων*, hoc est *prædicantibus*; sed Græca vox omne ministerium, & præcipue sacrificium significat, nec Theophylactus & Ecumenius hoc excludunt. Si siquidem, qui Domino ministrabant, erant sacerdotali charactere insigniti,

signiti, etenim Saulo & Barnabæ manus imposuerunt; ideoque prædicare erat ministerii ipsorum pars tantum una. Si ergo λειτουργῶν accipiatur pro munere sacerdotum præcipuo; bene redditur sacrificantibus, ut explicarunt Sanctius, Estius, Lorinus, A Lapide. Adde Erasmus, qui reddidit. *Operantibus sacra*, & H. Stephanum, *Dantibus operam rebus divinis*. Præterea subjicitur τῷ κυρίῳ, Domino: at prædicatio, licet divinum opus sit, hominibus potius impenditur, quam Deo. Est in Syriaco participium ܡܬܚܫܥܝܢ, Methchascopin, quod in Polyglottis Waltonianis tom. v. pag. 586. vertitur, dum preces auspiciantur; sed adverte Guidonem Fabricium Boderianum in Lexico Syrochaldaico explicare idem participium, Methchascopin, *Exercentes actionem, qua vel sacrificant, vel preces concipiunt*. In Bibliis denique Roberti Stephani edit. Parisiensis an. 1532. legitur in margine, *Sacrificantibus*; ideoque rectissime utuntur: hoc testimonio adversus hæreticos Pontificii Theologi: quorum argumentationi non abs re erit has breves notulas adjecisse. Ut nunc ad Apostolum veniamus; is ad Corinthios 1. cap. x. 18. ut ab idolatria fideles averteret inquit: *Videte Israel* (nota quarti casus vocem esse τὸν Ἰσραὴλ, in quod multi impeerunt) *secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Mox vero: Sed quæ immolant gentes demoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri demoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum: non potestis mensam Domini participes esse, & mensam demoniorum.* Ex hoc loco apparet in mensa Domini, scilicet Eucharistia, absumi rem aliquam prius sacrificio immolatam. Illius enim argumenti hæc vis est: Israelitæ ut sacrificii fierent participes, admittebantur ad comedendum de hostiis Deo oblatis: atque idem fieri solet in sacrificiis Gentilium, qui proinde edentes victimas demoniis maculatas, communicant & ipsi sacerdotum suorum immolationibus. At vos, qui mensam Domini participes estis, & communicatis sacrificio, quod offertur Domino non potestis manducare quod immolatur idolis, nisi velitis pariter communicare sacrificiis idolatrarum. Atque hoc argumentum supponit in mensa Eucharistica sumi sacra munera jam sacrificio immolata, ideoque Eucharistiam esse sacrificium, quod prius offertur, deinde sumitur; quemadmodum fiebat in sacrificiis Judæorum, atque Gentilium. Præclare itaque Tridentini Patres sess. xxii. cap. 1. de Sacrificio Missæ ita loquuntur: *Et hæc quidem ista munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest quam Dominus per Malachiam nominis suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit: &*

quam non obscure innuit Apostolus Paulus Corinthiis scribens, cum dicit non posse eos, qui participatione mensæ demoniorum polluti sunt, mensam Domini participes fieri: per mensam altare utrobique intelligens, &c. III. In Eucharistia fieri sacrificium, & oblationem a communione sacramenti distinctam demonstrat vetusta, & perpetua traditio. Atque hujus traditionis exhibet testimonium Nicæna Synodus, quæ canone 18. verat, ne Diaconi sacramentum porrigant sacerdotibus, cum nec regula nec consuetudo tradiderit, ut hi, qui potestatem non habent offerendi, μὴτὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν προσφέρειν, his, qui offerunt, dent Christi corpus; ubi aperte communio ab Eucharistiæ oblatione sacernitur. Protulit quoque adversus Œcolampadium Cuthbertus Tonstallus vetustissimum ejusdem canonis fragmentum, in quo legebatur sumi in altari immaculatum Dei Agnum, ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμενον, incruente & sine maculatione immolatum: atque hujus fragmenti si revocetur in dubium αὐτογραφία, nequit in dubium revocari vetustas. Accedunt Patres, qui non solum in Eucharistiam sacrificium agnoscunt, ut præcedenti propositione dictum est; sed ulterius in hoc sacrificio a distributione, & communione sacramenti distinguunt oblationem Deo factam. Nam Justinus prælaudata ad Antoninum Apologia pag. 79. ait prius deferri panem & poculum vini & aquæ ei, qui fratribus præest, ab ipso deinde offerri τῷ πατρὶ τῶν ὅλων διὰ τῆς ὀνόματος τῆς υἱῆς, & τῆς πνεύματος τῆς ἀγίας, Patri universorum per nomen Jesu Christi, & Spiritus sancti; & peracta Eucharistia, seu gratiarum actione, panem & vinum distribui unicuique præsentium. Quo in loco oblatio populi, sacrificium, & communio apertissime distinguuntur. Addit paullo post sanctus Martyr hoc idem fieri per imitationem docuisse praves demones in mysteriis & initiationibus Mithræ. Μίθρα Genriles appellabant solem, ut docent Kircherius in Obelisco Pamphili fol. 282. & Daniel Clausenius de Theolog. Gentili lib. 1. cap. 7. ac Mithræ immolabatur animal in editissimis montibus, utpote cælo proximioribus; post immolationem sacerdos singulis, qui intererant sacrificio, distribuebat frustum carnis. Quod utique reddit verba Justini planissima. Deprehenditur etiam oblatio in aliis Patrum testimoniis paullo supra productis: a quibus propterea repetendis abstinco; addens tantummodo quod lib. 2. Qq. Evangelicarum q. xxxiii. num. 5. ait Augustinus de vitulo saginato, epulisque a Patrefamilias respicienti filio paratis: *Et istæ epulæ atque festivitas nunc celebrantur per orbem terrarum Ecclesia dilatata, atque diffusa. Vitulus enim ille in corpore, & sanguine Dominico & offertur Patri, & pascit totam domum.* IV. Eruitur idem

ex omnium fidelium populorum Liturgiis. In illis enim, quibus utuntur Græci, ac præsertim in Missa Chrysostomi pag. Euchol. 77. peracta consecratione Sacerdos alta voce ait: *τὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρωμεν*, *Tua ex tuis*, scilicet donis, tibi offerimus. In Missa Æthiopum, cujus Canonem Latinum reddidit Petrus Paulus Gualterius Arretinus legitur: *Offerimus tibi hunc panem & hunc calicem, tibi que gratias agimus, quod per hoc sacrificium dignos nos fecisti standi in conspectu tuo, & sacerdotale officium coram te exequendi*. Habentur similia in Liturgia Syriaca, quæ prodiit Romæ juxta vetusta exemplaria anno 1594. In Missali Maronitico, ut vertit Simonius in notis uberioribus ad Apologiam Severi, hæc habentur: *Deus, qui recepisti oblationem Abelis in campo, & Noachi in Arca, & Abrahami in vertice montis, & Davidis in area Doronis Jebusæi, & Eliæ in monte Carmelo, & minuta viduæ in Gazophylacio, suscipe oblationes istas, &c.* Liturgia Armeniorum ex typographia Congr. de Propag. fide pag. 8. *Et tua*, inquit, *hæc ab his tuis, tibi offerimus secundum omne, & pro omnibus*: quæ verba consimilia sunt præcitaris ex Missa Chrysostomi; & in quæ editi Commentarii S. Germani, Marci Ephesini, Nicolai Cabasilæ, aliorumque agnoscunt veri, propriique sacrificii rationem. Verum est tamen, quod *essentia* sacrificii, juxta communiorum Theologorum sententiam, non consistit in oblatione facta prædictis Liturgiarum verbis a Sacerdote, suo, & totius Ecclesiæ nomine; sed potius in *consecratione*, cujus verbis, quasi spirituali quodam gladio, exhibetur Christi sanguis ut effusus, & separatus a corpore, atque ita nomine Christi offertur victima salutaris, ut paullo post explicabo. At Liturgiæ omnes illam quoque consecrationem, & oblationem præscribunt: ad quam consequitur oblatio verbis expressa, qua Ecclesia offert, oratque ut acceptabile fiat sacrificium eadem consecratione immolatum. Ex quibus apparet hæreticorum, qui Liturgias mutilarunt, temeritas & audacia. V. Valent plurimum ad id confirmandum *Altaria* ab exordio Ecclesiæ pro sacrificiis erecta. Quamquam enim per *catachresin* altare aliquando sumitur pro acervo Lapidum, aut monumento in testimonium rei, non ad sacrificium erecto, ut Josue xxii. 10. attamen eo vocabulo, absolute pronuntiato significatur *Ara*, aut potius *superior Aræ pars*, in qua Deo sunt sacra, ut etiam Festus apud Vossium in Etymologico, Servius in Eclogam v. Virgilii, & scriptores plurimi tradiderunt. Sacræ utique litteræ vocabulum illud hac significatione accipient trecentis in locis: nec obstat e libro Josue citatus, in quo *altaris* nomine significari tumulum positum ad divisionem, non

ad rem sacram agendam, constat ex textu: nam molem illam appellat Hebraicus Codex, *הַמִּזְבֵּחַ* *Altare magnum ad videndum*, Græcis *Aram spectatu maximam*, *βώμας μέγαν* τὸ ἰδεῖν, Vulgata *Altare infinite magnitudinis*. Altaria igitur proprie dicta, idest, pro sacrificiis in nova lege constructa, commemorat Apostolus scribens ad Hebræos xiii. 10. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt*: ibique Græci legunt *δοσιαστήριον*, altare scilicet pro sacrificio, nam *δοσία* sacrificium est, *victima hostia*. Horum autem altarium vetustatem comprobant sacra antiquæ Romæ monumenta, ubi adhuc visitur in *Catacumbis* altare lapideum vetustissimum; aliud existit in *Titulo Equitii*, in quo rem sacram faciebat sanctus Silvester: consecratum alterum ab eodem Pontifice in Vaticana Basilica xiv. Kal. Decembris, tradunt MSS. antiquiora Lateranensis Archivi: constructa denique altaria supra Martyrum sepulcra commemorat S. P. Augustinus serm. 313. num. 5. & 318. num. 1. S. Paulinus Nat. 3. Prudentius in Hymno S. Hippolyti, & in altero S. Eulaliæ, alique apud Bosium, Aringhium, Boldetium, Diximus & nos nonnulla de Altaribus Tom. iii. pag. 323. atque in hoc iv. pag. 93. Quæ de altari diximus, confirmat ordo Ecclesiasticæ Hierarchiæ, in qua extiterunt semper Pontifices, ac Sacerdotes, & quidem veri, proprie dicti, atque consecratione initiati, quod inferius demonstrabimus. At sicut altaria pro sacrificiis eriguntur; ita *omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur*, ut inquit Apostolus ad Hebræos viii. 3. Sacerdos etiam, Isidoro teste, *a sacrificando nomen habet*. VI. Postremo nihil in Missa desideratur, quod necessarium sit ad sacrificium constituendum. Adest enim *minister legitimus*, & consecratus cum impositione manuum Presbyterii: offertur Deo *res sensibilis*, idest Christi corpus & sanguis sub panis vinique speciebus: est etiam *mystica* quædam immolatio & mactatio, & quædam *mystica* effusio sanguinis, dum calix consecratur separatum ab alio symbolo, seu a pane in Christi corpus transubstantiato, unde Lucæ xxii. 20. de poculo sanguinis legitur, *τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον*, quod pro nobis funditur: quæ verba nequeunt intelligi de sanguinis effusione facta duntaxat in Cruce, tum ob participium præsentis temporis, tum ob orationis syntaxim, nam τὸ ἐκχυνόμενον, quod funditur, refertur ad τὸ ποτήριον, poculum, calus recti, non ad ea verba, *in sanguine meo, ἐν τῷ αἵματι μου*, constat Græca insipienti. Atque hinc apparet etiam in consecratione *Panis* participium *διδόμενον*, quod datur, præsentis temporis, referendum esse ad

ad corpus Christi existens sub specie panis, unde Apostolus 1. ad Corinth. xi. 24. pro *σίδόμενον* posuit *κλάμενον*, quod frangitur; quoniam idem Christi corpus, quod immolatum est in Cruce, frangitur in altari, non quidem in se, sed ratione *specierum*, ut dixi pag. 83. Tandem in sacrificio nostro est etiam *rei oblatae consumptio*, quæ fit, dum sumitur Eucharistia, & a Sacerdote utraque species deglutitur: neque huic consummationi obstat quod reservetur ex oblatis pro communione fidelium, & pro infirmorum viatico; nam & olim de victima oblata servari aliquid poterat in diem alteram; & aliquando sacrificium igne absumebatur, aliquando comedebatur ab offerente, aliquando partim igne cremabatur, partim vero cedebat in cibum offerentium, & Levitarum.

OBJECTORUM REFUTATIO.

Quæ faciunt adversus Christi sacerdotium, & sacrificium in ultima Cœna peractum, refutata sunt lib. xxvii. cap. 8. Remanent nunc diluenda, quæ adversus incruentum Missæ sacrificium obijciuntur: quorum unum est, Missam humanum esse institutum, non Christi mandatum. Nam Sacrificii *ordinem* primi ediderunt Jacobus, & Marcus: & horum quoque Liturgia, si non *apocrypha*, dubia est saltem. Theodorus enim Balsamon libro v. Juris Græco-Romani illam in dubium revocat, & Bellarminus de scriptoribus Ecclesiasticis Liturgiam Jacobi precum additione *locupletatam* esse fatetur. Nec suspitione carent, quæ circumferuntur sub Chrysostomi, & Basilii nomine; nam a multis Proclo Constantinopolitano Archiepiscopo tribuntur. In his præterea Græci a nobis dissentiunt circa *formam* consecrationis, in qua potissimum sita est, juxta Pontificios Scriptores ratio sacrificii.

Respondeo nil concludi adversus sacrosanctum & incruentum sacrificium ex his, quæ hæretici de sacris Liturgiis commentantur. Primo, quia licet Apostolorum successores divino *ministerio* preces addiderint, & ritus ac ceremonias immutarint, non sequitur ab Ecclesiæ incunabulis non fuisse immaculatum Agnum Christum in altari immolatum, neque sacrum ministerium & sacrificium per actum in mensa Domini; cum oppositum doceant Acta Apostolica, Paulinæ Epistolæ, antiquus scriptor Justinus, universorumque Patrum consensus. Deinde ex his, quæ de Liturgiis affirmant, ita hæreticos ipsos perstringimus: quemcumque auctorem variæ Liturgiæ habeant, antiquissimæ sunt tamen, & quæ sub Basilii & Chrysostomi celebrantur nomine, obtinebant quarto Christiani nominis sæculo. Tunc ergo temporis in Ecclesia Christi incruentum sacrificium offerebatur. Sed nec probabile

est Basilium, Chrysostomum, aut alium quempiam novum sacrificium adversus Patrum traditionem invexisse, universa Ecclesia approbante. Habent præterea antiquæ Liturgiæ invictum testimonium ex canone 32. Trullano, in quo legitur, *Nam & Jacobus Christi Domini nostri secundum carnem frater, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronus primum est creditus, & Basilus Cæsarensium Ecclesiæ Archiepiscopus, cujus gloria omnem terrarum orbem pervasit, mystico nobis in scriptis tradito Sacrificio, ita consecrandum in divina Missa ex aqua & vino sacrum calicem ediderunt*. In unaquaque deinde Ecclesia vetus aliqua Liturgia custoditur, recepta ab immemorabili tempore, & longe antequam Lutherus & Calvinus prodirent. Possunt deinde omnia, quæ de Liturgiis controversantur, facile componi, si dicamus Apostolos quemdam ritum instituisse, ut sacrificium Eucharisticum cum certis precibus perageretur, quo in ritu contineri *Orationem Dominicam* scribit Hieronymus lib. 3. Dialogi contra Pelagianos: Jacobum preces alias addidisse pro Hierosolymorum Ecclesia; idem præstitisse pro Ecclesia sua Institutores alios; Basilium deinde, Chrysostomum, ac sorte etiam Proclum, ex Liturgiis variis unam aliquam collegisse; ita, ut si prior Liturgiæ origo spectetur, auctores habeat Apostolos; si ampliatio, aut collectio, sanctissimos, & præstantissimos Episcoporum. De *forma* autem consecrationis dictum est supra.

Oppones 2. Innititur dogma de incruento Missæ sacrificii institutioni Cœnæ, in qua creditur Dominus Jesus sacrificasse corpus, & sanguinem suum sub panis, vinique speciebus declarans seipsum ratione rerum oblatarum Sacerdotem *secundum ordinem Melchisedech*. Verum id falsum est: legimus quippe in Evangelio Dominum cum Apostolis sedisse, fregisse panem, distribuisse discumbentibus: obtulisse sacrificium non legimus.

Resp. falsum esse, quod Christus in ultima cœna non obtulerit sacrificium. Principio enim quod ajunt hæretici, id non legi in Evangelica historia, est argumentum negans, & nullius ponderis; deinde & obtulisse legitur, & ulterius præcepisse Apostolis ut offerrent. Legitur obtulisse, in veteris, novique Testamenti locis, quæ eum appellant sacerdotem *secundum ordinem Melchisedech*: & legitur etiam in verbis Institutionis, ubi calicem porrigens inquit: *τὸ το ποτήριον ἐκχυνόμενον*, Hoc est poculum, quod funditur, quæ, ut diximus, præsentis sunt temporis, & referuntur ad calicem pretioso sanguine plenum, ideoque fuit in cœna immolatio, & mystica effusio sanguinis. Deinde, quamvis verba hujusmodi non legerentur; aperte tamen legitur Christum consecrasse calicem seorsim a pane,

ne, illumque appellasse calicem sanguinis sui : quod sufficit ad sacrificium comprobandum. Nostræ enim communionis Theologi docent *essentiam* sacrificii sitam esse in consecratione ; & quamvis nonnulli addant etiam fractionem specierum, earumque sumptionem, non tamen hæc duo spectare censent ad sacrificii substantiam, sed unum ad repræsentationem passionis Christi, alterum ad consumptionem rei oblatæ. Etenim eo ipso, quod Christi sanguis exhibetur, ut separatus a corpore, *mystice* mactatur, & immolatur, ideoque in ea separata consecratione potissimum sita est ratio sacrificii, & *oblatio*, non quidem verbis expressa, qualis habetur in Liturgiis paullo supra commemoratis, & quæ supponit oblationem factam nomine Christi, sed oblatio actu perfecta, sive, ut inquit Scholastici, *in actu exercito*, eo ferme pacto, quo ipsa mactatio victimarum erat oblatio sacrificii, etsi forte Levita non dixerit, *Offero, sacrificio, mactabo*. Vide Estium dist. xii. §. 12. Sylvium in quæst. 83. art. 1. Bellarminum de Euch. lib. v. cap. 2. Juenin dist. v. quæst. 2. cap. 2. &c Cum igitur Christus separatim symbola consecraverit; verum obtulisse sacrificium infertur ex ipsa consecratione in Evangeliiis narrata.

Rursus oppones : Eucharistia sacramentum est; igitur non est sacrificium. Repugnat enim, quod eadem res sacrificii & sacramenti rationem habeat : siquidem sacramentum nobis exhibetur, & sacrificium offertur Deo.

Respondeo falsam esse consequentiam, huiusque probationem inanem & ludicram : siquidem nulla repugnantia est, quod eadem res sub diversa ratione sit simul & sacramentum, & sacrificium ; sacramentum, prout institutum est tanquam signum efficax nostræ sanctificationis; sacrificium vero, quatenus mystico ritu a nobis offertur supremo Domino. Etenim agnus Paschalis sacramentum erat ut Christum præsignabat, & sacrificium ut Deo immolabatur : ac facientibus hæreticis idem Christi corpus vere a pro vobis comeditur in Eucharistia, & vere nobis fuit immolatum in cruce. Fieri præterea non potest, ut Deo offeramus aliquid, quod non sit datum nobis ab ipso Deo : nam, ut Dominum alloquebatur sanctus David 1. Paralip. xxix. 14. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*.

Præterea oppones : Unicum & singulare est sacrificium Christi, atque illud est, quod obtulit in cruce, factus pro nobis hostia, sanctificatio, & redemptio. Nullum ergo sacrificium, illo uno excepto, agnoscendum est. Probatum antecedit ex Epistola Pauli ad Hebræos. In ea cap. vii. 23. novum Testamentum præfertur veteri, quod in veteri multi extiterint sacerdotes, quorum unus alteri vita sancto succederet;

in novo unus sacerdos sit, immortalis, & successorem non habens : Et alii quidem plures (ait Apostolus) *facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere : hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum, habet sacerdotium*. Si ergo nullus est sacerdos præter Christum, nullus est etiam minister legitimus, qui offerat sacrificium. Pergit Apostolus demonstrare nullum aliud sacrificium, præter cruentum crucis, esse admittendum, ex quo illud semel oblatum a Pontifice, qui sanctus erat, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cælis factus, longe superaverit sacrificia quælibet vetera, propterea quod ipse Pontifex, cum esset innocens, non tenebatur offerre hostias pro peccatis suis, & alias rursus hostias pro peccatis populi ; & cum esset excelsior cælis, & filius Dei, ac præterea obtulerit semetipsum, hostiam scilicet summi pretii, non opus erat aliud adicere sacrificium. Qui non habet, verba sunt Pauli, *necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi : hoc enim fecit semel seipsum offerendo*. Qui ergo incruentum sacrificium propugnant, maximam sacrificio Crucis irrogant injuriam, quasi fuerit aut sacerdotis peccato obnoxii, qui priorem illam hostiam pro se immolaverit; aut sacerdotis exigui meriti, cujus unicum sacrificium non valuerit ad omnia totius populi expianda delicta : Proximo capite nono ejusdem Epistolæ versu 12. legitur : *Introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa* : versu 26. *Semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit* : versu 28. *Semel oblatum est ad multorum exhaurienda peccata* : & demum cap. x. 14. *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos*. Hæc vero quomodo possunt explicari ab iis, qui sacrificia quotidiana commendant ? Si Christus cruenta crucis immolatione invenit redemptionem æternam, si hac una oblatio exhaurire potest universa peccata, si ab hac una perficitur omnis iustitia, omnis sanctitas ; nonne quælibet alia oblatio inutilis prorsus est, & cedens in Crucis injuriam, & contumeliam ? Atque hoc est præcipuum in hac controversia argumentum.

Ut vero facilius solvatur, tria sunt breviter explicanda : primum, quomodo Christus sit *Sacerdos in æternum*, neque aliquem habeat successorem ; alterum, qua ratione oblatio ejus sit una ; tertium, quid præstet efficiatque oblatio sacrificii incruentum. Est igitur Christus *sacerdos in æternum*, *ratione personæ*, quia ipse ministerio sacerdotum semper sacrificium offert : *ratione officii*, quia semper vivit ad interpellandum pro nobis : & *ratione effectus*, quia per sacrificium crucis factus est singulis hominibus causa

redemptionis & salutis æternæ. Neque in Sacerdotio aliquis Christo succedit, quia *successor* ille dicitur, qui subrogatur in locum alterius vel amoti, vel abeuntis, vel mortui; Christus autem per ministros suos erogat fidelibus verbum prædicationis, sacramenta, & corpus ac sanguinem suum, quem semel in cruce obrulit. Quare sacerdotes novæ legis non sunt *successores* Christi, quemadmodum Aaroni successit Eleazer, Eleazaro Phinees, atque ita deinceps; sed sunt potius *ministri*, & *dispensatores* *mysteriorum Dei*, sicut in prima ad Corinthios cap. iv. 1. ait Apostolus. Hac itaque ratione Christus est Pontifex permanens in æternum, & cui nullus succedit. Sacrificium autem a Christo oblatum unum est, quatenus in uno crucis sacrificio pretium solutum fuit pro redemptione hominum universorum, neque alia hostia necessaria est ad exhaurienda peccata, cum illa infiniti sit pretii, & quidquid nobis gratiarum impenditur, descendat ex illius sacrificii merito, & efficacia. Ex quo tamen incruentum sacrificium minime excluditur; quoniam istud non offertur, ut redimatur mundus, aut solvatur salutis pretium, sed ut virtus passionis nobis applicetur per sacrificium, quod in ejusdem passionis commemorationem peragitur. Neque enim oblatio crucis excludit media, quibus ejus virtus & effectus hominibus applicetur: alioquin & baptismus, & poenitentia, & bona opera, & cetera salutis media superflua forent: & Crucis sacrificium his quoque mediis adhibitis maxima afficerent injuria. Quod ergo diximus pertractantes de Christi Redemptione lib. xvii. & xxviii. aliud esse oblationem pretii, aliud actualem ejus applicationem, quemadmodum aliud est, quod a medico paretur saluberrimum remedium, aliud quod applicetur ægrotis, tenet etiam in casu; siquidem per sacrificium crucis pretio soluto, & condigna satisfactione redempti sumus, & per sacrificium incruentum ad nos pretium illud, & gratiarum copia derivat: quod utique cedit in sacrificii cruenti laudem & commendationem; quemadmodum laudatur medicus, ejusque commendatur remedium, quotiescunque applicatur infirmis, atque his impertitur pristinam valetudinem. Denique sacrificium crucis, & sacrificium Missæ, licet attento oblationis modo diversa sint, spectato tamen primo ac summo Sacerdote, idest, Christo, & considerata hostia, quæ offertur, ipsius nempe sacratissimo corpore, & sanguine, idem sacrificium sunt, sive unum est alterius applicatio. Hæc omnia tradit sacrosancta synodus Tridentina sess. xxi. cap. 2. his verbis: *Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis cruentæ, inquam, fructus*

Berti Theol. Tom. VII.

per hanc uberrime percipiuntur: tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur.

His præmissis ad primum Apostoli testimonium respondeo, loqui illum de sacerdotibus summis, idest Pontificibus, quorum unus eligebatur mortuo altero, ut liquet ex illis verbis, *Idcirco quod morte prohiberentur permanere: Sacerdotes enim alii, summo Pontifici subiecti, plures simul ministrabant.* Id non solum interpretes nostri tradunt unanimiter, sed etiam editores Bibliorum Londinensium tom. v. pag. 862. qui lectionem Syriacam reddiderunt, *Multi fuerunt Pontifices*, & Grotius qui in hunc locum scripsit: *ἱερεῖς, Sacerdotes, idest, per excellentiam ἀρχιερεῖς, כהנים הגדולים Pontifices magni.* Ex quo autem Christus successores non habeat, non sequitur plures non habere ministros; atque inter istos unum quoque ceteris sublimiorem, qui *Maximus* appelletur in ordine ministrorum, vicarius Christi, & Petri successor, non autem *successor* Christi, ut inquit in suis ad hanc Paulinam Epistolam adnotationibus Jacobus Cappellus. Deinde ex quo Christi sacerdotium æternum sit, potius inferitur, quod in Ecclesia a Christo per ministros ipsius personam gerentes usque in finem sæculi debeat exerceri, ut recte ratiocinatur Estius dist. xii. §. 13. ad 3. Egregie autem ratiocinationem Estii confirmat Œcumenius in hanc Epistolam pag. edit. Sonni 348. scribens: *Neque enim de ea, quæ semel a Deo facta est oblatio, & hostia, dixisset, In æternum: sed respiciens ad præsentem ministros, per quos medios Christus sacrificat, & sacrificatur, διὰ τῶν μέσων χρισὸς ἱερεύει, καὶ ἱεργάζεται.* Quod opponitur ex verbu 27. ejusdem capitis, diluitur ex dictis. Semel enim Christus obrulit semetipsum in cruce, & illa unica oblatio efficax fuit ad omnium peccatorum remissionem: at inde non sequitur inutilem esse oblationem aliam, per quam applicetur nobis effectus illius primæ oblationis; nec sequitur unam cedere in alterius injuriam; præsertim cum sacrificium incruentum offeratur, in commemorationem cruenti, atque ut offeratur, præceperit ipse Dominus. Quis enim dixerit affici aliquem injuria, dum præcipuum ac præstantissimum ejus opus celebratur, & colitur, atque executioni mandatur, quod ipse præcepit; cum in iis etiam, quæ non continent religionis actum, non adterunt utilitatem, nec augent meritum obedientiæ, *Consentienti, & volenti*, ut fert commune proloquium, *nulla fit injuria?* Ad ea pariter, quæ subjiciuntur ex cap. 9. & 10. responsio patet ex dictis. Fate-mur enim & nos sufficere ad redemptionem, & sanctificationem universorum, unicum crucis sacrificium; sed negamus excludendum esse sacrificium incruentum, quod ratione rei oblata cum ipso

ipso crucis sacrificio est unum, & idem, atque institutum est, non ut alia hostia pro nobis immoletur, sed ut illius, cruentæ scilicet immolationis, a nobis fructus percipiatur, quemadmodum inquit Tridentinum Concilium paullo supra laudatum.

At dices: Si etiam in novo testamento iteratur sacrificium, igitur tollitur distinctio a Paulo inter utrumque testamentum facta, atque inde petita, quod sacerdotes Aaronici plures hostias mactaverint, Christus vero unam, eamque semel obtulerit.

Respondeo falsam esse consequentiam: persistit enim statutum a Paulo discrimen, etiamsi a nobis iteretur sacrificium: numquam enim Levitæ offerebant eandem numero hostiam, & sæpenumero mactabant victimam diversi generis, puta vitulum, ovem, turturem. Deinde una victima non offerebatur pro expiatione omnium peccatorum, neque deservire poterat pro holocausto, & pro hostia pacifica: & insuper pro peccato offerebatur vitulus, aut hircus, aut capra, pro legali immunditia agna, vel turtures, aut columbæ, &c. Præterea nulla oblatio vel ex se, vel ex alia ejusdem testamenti habebat vim sanctificandi & remittendi peccata. E contra in novo Testamento immolatur semper eadem numero *Hostia*, hæc una est omnis sanctificationis origo, per hanc unam delentur omnia peccata, & ab hac una semel in ligno crucis oblata vim habent quotidianæ oblationes, per quas fidelibus applicatur Dominicæ passionis virtus.

Insuper oppones: Legitur Joannis iv. 24. *Eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare*; quo in loco adorationis nomine intelligitur quilibet cultus Deo exhibitus, præsertim vero sacrificium; nam his verbis demonstrat Christus advenisse finem a Prophetis prænuntiatum veterum sacrificiorum, quæ a Judæis in Templo Jerosolymitano, a Samaritanis in monte Garizim immolabantur. In lege ergo Evangelica nullum offerendum est sacrificium, præter spirituale, & internum.

Resp. perperam abuti hæreticos hoc loco ad excludendum non sacrificium tantummodo, sed etiam usum templorum, peregrinationes, ceremonias, omnemque Dei cultum externum. Nam Christus quoque adoravit in templo, ibique post ipsius ascensionem quotidie orabant discipuli; & sacræ ædes, ritus, oblationes, ac preces non solum corde, verum etiam oræ prolatae quovis sæculo obtinuerunt. Evangelicæ itaque sententiæ sensus est, quod sublato errore Samaritarum sacrificantium in monte Garizim, & sublati etiam cruentis victimis, quæ Jerosolymis mactabantur, offerenda erat oblatio munda ubique locorum, in spiritu, & veritate, non in figu-

ra, & futurorum typo, sed in fide, & spiritali devotione, non exclusis tamen vel loco, vel externa actione, vel oblatione rei sensibilis, quæ hominibus animo & corpore constantibus, visibili congregationi fidelium, & religionis Christianæ officiis sunt necessaria. Atque his adde sacrificium nostrum *spirituale* esse, quatenus externo ritu, & sub aspectabilibus symbolis Immolatur victima salutatis, quæ non videtur, sed creditur; non jugulatur gladio, sed immutatur verbis; non absimitur dilaniata, sed spiritaliter manducatur, sensu exposito cap. ix. Regula iv. & viii.

Postremo objicies: Hostia, quæ in sacrificium offertur, debet occidi; Christus in Eucharistia non occiditur; igitur Christus in Eucharistia non offertur in sacrificium. Neque huic argumento satisfacit respondendo in Missa etiam Christi sanguinem fundi, ut supra dictum est: si quidem Græcum participium τὸ ἐκχυνόμενον, in Latina quoque vulgata redditur, *Quo effundetur*, futuri temporis: eodem modo pronuntiatur in Canone Missæ, quo utitur Romana Ecclesia, atque a Cypriano ad Cæcilium scribente. Ea versione nos pariter usi sumus pag. 83. ad probandum in calice contineri verum Christi sanguinem effusum in cruce. Nulla ergo in altari intervenit effusio sanguinis, immo nec hostiæ immutatio, necessaria ad sacrificii rationem.

Resp. primo negando majorem; nam quamvis in sacrificiis cruentis effunderetur victimarum sanguinis, plura tamen fuerunt sacrificia *incrumenta* absque sanguinis effusione, ac talis fuit etiam oblatio sacerdotis Melchisedech, cujus ordinem, ac similitudinem oblatio nostra imitatur. Appellat propterea Cyrillus Jerosolymitanus hanc oblationem Catechesi v. mystagogica τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναιμάκτον λατρίαν ἐπὶ τῆς θυσίας τῆς ἱλασμοῦ, spirituale sacrificium, cuiusque incrementum super ipsa propitiationis hostia peractum: & Chrysostomus hom. 52. in S. Eustathium Antiochenum, Est, inquit, sacrificium etiam sine sanguine: sciunt hi, qui mysteriis initiati sunt, quod dicitur, ἐστὶ θυσία καὶ κωδὲς αἵματος. ἴσασι οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον. Gregorius quoque Nazianzenus carmen xii. ad sacerdotes Constantinopolitanos sic incipit:

Ὁ θυσίας πέμποντες ἀναιμάκτους ἱερεῖς,

O qui sacra Deo offertis non tincta cruore.

Deinde respondeo fundi etiam sanguinem in Eucharistiæ sacrificio *mystice*, dum calix consecratur separatim; qua consecratione vi verborum ponitur ut a corpore effusus, licet per concomitantiam cum sanguine adsit etiam corpus, ut sæpe diximus: atque hæc mystica effusio sufficit ad sacrificium, quod non est cruentum, sed sacrificium cruentum in symbolis repræsentat. Demonstratur eadem effusio mystica in partici-

pio præsentis temporis, quo in Consecratione calicis usus est Christus: quod absque ulla contradictione Vulgata, Canon Missæ, & Cyprianus proferunt, *Quod effundetur*; quoniam etiam in cœna & in poculo Eucharistico effusus est *mysterice*, sive ratione symboli, idem Christi sanguis, qui fundendus erat in sacrificio cruento crucis, in remissionem peccatorum. Relucet in hac mystica immolatione etiam mutatio victimæ, ut explicatum est supra, & consummatio in specierum absorptione, quæ est incruenti sacrificii pars integralis, & complementum.

CAPUT XX.

Demonstratur sacrificium Missæ esse sacrificium Propitiatorium.

PLura sacrificiorum fuerunt genera, quæ a Theologis dividi solent vel ratione legis, vel ratione rei oblatae, vel ratione ritus, vel denique ratione finis. Ratione legis alia sunt sacrificia *legis naturæ*, qualia obtulerunt Abel, Enos, Noe, Abraham, & Melchisedech: alia *legis scriptæ*, quæ juxta Levitici mandata obtulerunt Aaron, & filii ejus: aliud sacrificium *legis novæ*, de quo disserimus in præsentia. Ratione rerum oblatarum aliud est *Hostia*, seu *vitima*, aliud *Immolatio*, aliud *Libamen*. *Hostia* appellabatur res animata, ut vitulus, ovis, hircus; *Immolatio* erat rei inanimatae ac solidæ oblatio, ut similæ, hordei, farris, aliarumque frugum, quæ torrebantur igni, mola frangebantur, & conspergebantur sale: *Libamen* autem oblatio liquidorum, ut sanguinis, vini, olei. His vero sacrificiis utebantur etiam Gentiles, æmulante dæmone, ut sæpe diximus, veræ Religionis mysteria. Conferas secundum caput Levitici cum primo libro Fastorum Ovidii, ubi legitur:

*Vitima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur.
Hostibus a domitis hostia nomen habet.*

*Ante, Deos homini quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica salis.*

Spæctato ritu, sive oblationis modo, aliud erat *Holocaustum*, aliud *Hostia pacificorum*. In *holocausto* tota comburebatur victima, quod demonstrat ipsum vocabulum ab ὅλον, totum, & ἡγίω, uro. Fundebatur in holocausto sanguis victimarum per altaris circuitum, deinde illæ adolebantur super altare, juxta caput primum Levitici; & de gentium itidem holocaustis in iv. *Aeneidum* Virgilius:

*Et solida imponunt taurorum viscera flammis.
In hostiis pacificorum, sanguine effuso, una pars igni consumebatur, altera cedebat in usum sacerdotum, vel offerentium. Atque hinc apparet hostiarum & victimarum sacrificia cruenta*

fuisse: immolationum autem, vel libaminum *incruenta*. Ratione denique finis sacrificium vel est λατρευτικόν, *Latreuticum*, quod spectat ad Dei obsequium, sic appellatum a λατρεύω, *servio, colo*: vel ευχαριστικόν, *Eucharisticum*, quod offertur in gratiarum actionem, dictum ab ευχαριστέω, *gratias ago*: vel *Impetratorium* oblatum pro beneficiis obtinendis; vel *Propitiatorium* pro remittendis peccatis, aut pœnis, supplicisque peccato debitis.

Igitur Novatores postquam coacti sunt confiteri Patres universos commendasse Eucharistiæ sacrificium, ne prorsus errorem pristinum retractarent, in Apologia Confessionis Augustinæ dixerunt fideles in actione cœnæ conscientia fide erecta gratias agere pro beneficio & passione Christi, & uti ipsa ceremonia ad laudem, ut hac obedientia gratitudinem ostendant, & testentur se magnificare dona Dei: utque ita fit ceremonia sacrificium laudis. Hinc exitit appellatio Eucharistiæ in Ecclesia, &c. Quibus verbis fatentur admitti posse sacrificium Eucharisticum, & Latreuticum, sed non propitiatorium, & impetratorium: quamvis revera nullum proprium sacrificium admittant, quia nullam agnoscunt oblationem Deo factam, atque his verbis nil affirmant aliud, nisi in Eucharistia laudari Deum, & ei reddi grates. Nos itaque certissima fide tenemus valere plurimum Eucharistiæ sacrificium etiam ad remissionem, aliaque beneficia obtinenda; unde consequitur offerri jure, meritoque non solum pro conscientiarum consolatione, & gratiarum actione, seu laude, ut legitur in citata Apologia, verum etiam pro aliis, tam viventibus, quam defunctis, quibus potest Christi passio applicari. Quamquam vero hæretici id præfracte negantes, ne oblationi crucis irrogetur injuria, refutati sint capite superiori; majoris tamen dilucidationis gratia proximas addo propositiones.

PROP. I. Incruentum Missæ sacrificium est vere Propitiatorium.

Sacrificium enim propitiatorium est, quod offertur ad supremum Numen placandum, & pro remittendis peccatis, & peccatorum pœnis supplicisque avertendis. Tale esse sacrificium Eucharistiæ demonstrant ea verba Luca xxvi. 20. *Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur*: quæ verba ob participium præsentis temporis, ἐρχόμενον, & Græcæ orationis syntaxim referuntur ad poculum Eucharisticum. Igitur Eucharistiæ sacrificium vere propitiatorium est. II. Idem probatur definitione Tridentini Concilii, cujus extat canon 3. sess. xxii. *Si quis dixerit Missæ sacrificium tantum esse laudis, & gratiarum actionis aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli pro-*

desse fumentis, neque pro vivis, & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere; anathema sit. III. Non recessit Tridentinum in hoc statuendo canone a traditione Majorum: nam ex Græcis Cyrillus Jerosolymit. præcitata Catech. v. appellat hoc sacrificium θυσίαν πρὸς ἰλασμόν, hostiam propitiatoris: & Joannes Chrysostomus lib. vi. de Sacerdotio cap. 4. ait Sacerdotem, qui offert iuge sacrificium, legatum & deprecatorem esse apud Deum, ut propitius fiat ταῖς ἀπάντων ἀμαρτίαις, & πῶν ζώντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπελθόντων, omnium peccatis, non viventium modo, verum & mortuorum. Ambrosius, ut recenseam nonnullos quoque Latinorum, in Exhortat. ad Virgines, cap. xlv. num. 94. sacrificium, quod in templis offertur, appellat hostiam salutarem, per quam peccatum mundi hujus aboletur. S. P. Augustinus in Enchiridio ad Laurentium de sacrificiis altaris cap. 110. inquit: Pro valde bonis actiones gratiarum sunt, pro non valde malis (loquitur de defunctis) propitiatores sunt. Habet similia quæst. 2. num. 4. ad Dulcitium. IV. Idem Augustinus quæst. 57. in Levit. num. 4. rationem suppeditat pro hac propositione firmanda: Sacrificia enim Legis veteris erant propitiatoria. Igitur tale est a fortiori sacrificium Eucharisticum in illis præfiguratum: Illis sacrificiis, inquit, unum hoc sacrificium significabatur, in quo vera sit remissio peccatorum.

PROP. II. Non pro viventibus tantum, verum etiam pro iis, qui cum pietate defuncti sunt, hoc propitiatorium sacrificium debet offerri.

Ita definit præcitato can. 3. Synodus Tridentina, Ac demonstratur primo ex quo defunctorum complures a peccatis solvi possint; ut inquit Judas Machabæus lib. 2. Machab. cap. iv. qui etiam pro iis, qui in prælio ceciderant, obtulit sacrificium: de qua re alibi. Interim sufficiat advertere ex Machabæorum libris commendari sacrificium pro mortuis oblatum, ut ait S. P. Augustinus in libro de Cura pro mortuis gerenda cap. 1. num. 2. Deinde, cum Augustinus eo loci scribat, *Εἰς νῦν οὐκ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἡμετέροις ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἡμετέροις ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἡμετέροις*, Et memor est omnium dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ: & infra, dum singulatim eos commemorat, pro quibus offertur, ait, ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς λύχης τῆς ψυχῆς σου, Pro quiete, & remissione animæ servitui. N. Vide Eucholog. pag. 78. & 170. In Liturgia etiam, qua utuntur Syri, latine reddi-

ta ab Andrea Masio, legitur: Memento Domine ad aram tuam cælestem eorum omnium, qui transierunt de hoc mundo angustiarum plenissimo. Erue ipsos ex tenebris & caligine, appareatque eis facies tua pacifica, neque intres cum ipsis in iudicium, &c. Similia in Liturgiis aliis habentur. His accedunt diptycha, quæ olim tempore sacrificii a Diaconis legebantur; quorum alia comprehendebant nomina Episcoporum, qui laude sanctitatis inclaruissent; alia viventium Antistitem, Regum, eximiorumque virorum; & alia defunctorum, qui in communione decessissent, ut erudite demonstrat lib. 3. de Eccles. Occident. & Oriental. Consens. cap. xv. numer. 4. Allatus. Eandem consuetudinem exempla illustria confirmant: etenim in funere Constantini Episcopos, ac sacerdotes preces, & ceremonias peregrisse, Ut populo Dei in Ecclesia sociaretur, divinisque liturgiis, & mystico sacrificio, atque sanctarum precum communione potiri mereretur, narrat Eusebius in illius Vita lib. iv. cap. 71. pag. edit. Valesii 562. S. Ambrosius obtulit sacrificium pro anima fratris sui Satyri, ut liquet ex libro 1. de hujus excessu num. 80. atque de Obitu Valentiniani num. 56. inquit: Date manibus sancta mysteria, pro requiem ejus poscamus affectu: date sacramenta cælestia, animam Nepotis nostris oblationibus prosequamur. De sancta matre Monica hæc Augustinus scribit capite ultimo libri ix. Confess. Namque illa imminente die resolutionis suæ non cogitavit suum corpus sumptuose contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupivit, aut curavit sepulcrum patrum. Nam ista mandavit nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua delectum est chirographum, &c. Neque audiendi sunt hæretici, quorum aliqui cum Melanchthone negant locutam Monicam de propitiatores sacrificii, aliqui cum Calvino ajunt id condonandum vetulæ mulieris simplicitati, & aliqui cum Bacerio dicunt viguisse consuetudinem hanc in sola Ecclesia Africana. Nam, ut prætermittam quæ adversus istiusmodi effugia profert lib. rv. Panopliæ cap. 53. Lincanus; Monicam hæc postulasse, ligando animam suam vinculi fidei ad pretii nostri sacramentum, ne se interponeret vi aut insidiis leo & draco, atque esset in pace cum viro, tradit ibidem Augustinus; oratque ipsum librum legentes, ut ad altare Monicæ, & Patricii, dulcissimorum Parentum suorum, remiscantur. Atque id rogasse Monicam, & Augustinum litteris consignasse, juxta fidelium omnium consuetudinem, constat ex dictis. Adde non in Africa, sed apud Ostia Tiberina parentem piissimam obiisse. Pro Augustini item anima oblatum sacrificium commemorat in ejusdem

dem vita cap. 31. sanctus Possidius : appellat-
que Cassianus Collar. 2. cap. 5. sacrificia pro
mortuis *memoriam & oblationes pauperum*. Ve-
rustæ consuetudini, de qua hætenus, accedit
sanctorum Patrum traditio, ipsorum testimoniis
firmata. Ex Græcis Cyrillus Catech. v. pag.
539. interprete Grodecio ait : *Denique pro om-
nibus oramus, qui inter nos vita sancti sunt, ma-
ximum esse credentes animarum juvamen, pro qui-
bus offertur peccatio sancti illius, & tremendi,
quod in altari positum est, sacrificii*. Epiphanius
hæresi 75. pag. edit. Petavianæ 908. connume-
rat inter errores Aetii, quod negaret sacrificia
pro mortuis, quod etiam scribit Augustinus de
hæresibus ; & in Anchorato ait idem Epipha-
nius. *ἐν ἀγία ἐβδόμαδι ἐξ ὀνόματος τοῦ μνήματος
πᾶντας τῶν τελευτήσαντων προσευχὰς τελοῦντες,
& λατρείας, καὶ δικαιοσύνας*. In sancta hebdomade
nominatim defunctorum memoriam faciunt, offe-
rentes preces, cultum, & sacrificium. Joannes
Chrysostomus hom. 3. in Epistolam ad Philip-
peneses asserit ab Apostolis legem fuisse consti-
tutam, ut in venerandis, atque horribicis myste-
riis memoria eorum fiat, qui decesserunt, subji-
ciens, *πῶς οὐ δύσωπῆσομεν ὑπὲρ πάντων τῶν θεῶν
παρακαλῶντες* ; Quomodo Deum non placabimus
pro istis orantes ? Ac Theophylactus in cap. 12.
Lucæ ait non omnes, qui moriuntur, mitti in
gehennam, quod a se dici testatur, *διὰ τοῦ ἐπι-
τοῦ κεκημημένους γενομένους προσφορὰς*, propter
factas pro mortuis oblationes. Quid vero Latini ?
Sacrificia pro mortuis commemorat Tertullianus
de Corona Militis cap. 3. his verbis : *Oblatio-
nes pro mortuis annua die facimus*. Cyprianus
epist. 66. statutum refert ab antecessoribus Epi-
scopis de illo, qui ad tutelam vel curam Cle-
ricos nominaverit, ne offerretur pro eo, nec sa-
crificium pro dormitione ejus celebraretur. Postre-
mo Augustinus (hos enim sufficit laudavisse)
præcitato cap. 110. Enchiridii concludit : *Neque
negandum est defunctorum animas pietate suorum
vivantium relevari, cum pro illis sacrificium Me-
diatoris offertur*. Rationem, qua denique propo-
sicio suadetur, commonstrat ipsemet Augustinus
lib. xx. de Civit. Dei cap. 9. ubi ait : *Neque
enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ec-
clesia, quæ etiam nunc est regnum Christi ; alio-
quin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in
communicatione corporis Christi ; ex quibus ver-
bis eruo ratiocinationem istam : Cum sacrificium
Missæ, ut propitiatorium est, pro iis applice-
tur, qui possunt percipere fructus passionis Chri-
sti, debet pro iis offerri, qui spectant ad Chri-
sti regnum, idest corpori ejus mystico conjuncti
sunt, & remissione ac propitiatione indigent*.
Sed plurimorum defunctorum animæ, quæ nimi-
rum cruciantur in purgatorio, spectant ad re-
gnum Christi, ejusque corpori mystico sunt con-

junctæ, atque egent condonatione, & remissio-
ne pœnarum, quibus excruciantur. Igitur sacri-
ficiū propitiationis pro iisdem animabus offer-
ri debet.

PROP. III. Neque pro damnatis, neque pro
Sanctis in cælo regnantibus offerri potest sacri-
ficiū tanquam *Propitiatorium* : pro sanctis ta-
men civibus cælestis Jerusalem aliis ex causis
peragitur.

De damnatis probatur auctoritate Augustini
scribentis in libro de Origine Animæ cap. 9.
*Quis offerat corpus Christi, nisi pro iis, qui mem-
bra sunt Christi ?* Confirmatur exemplo Christi
Domini, qui etsi pro omnibus in cruce oravit,
& sanguinem sudit, non tamen mortuus est pro
iis, qui usque ad mortem cor impœnitens ha-
buerunt, & jam in parte diaboli computantur,
ut docet idem S. Pater lib. xxi. de Civit. Dei
cap. 24. Demonstratur denique ratione, quoniam
in perpetuum separatis a Christo, & in carce-
rem, ubi nulla est redemptio, detrusis, appli-
cari nequit Dominicæ passionis fructus ; qui ad
eos tantum extenditur, qui vel ei uniti sunt,
vel saltem uniri possunt, quemadmodum demon-
stravimus lib. xvii. & xxviii. differentes de
universorum hominum redemptione. De San-
ctis pariter thesis probatur ex Augustino, qui
serm. 159. alias 17. de verbis Apostoli inquit :
*Injuria est pro martyre orare, cujus nos debemus
orationibus commendari*, & Tract. 84. in Joan.
*Ad ipsam mensam non sic eos commemoramus
quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, ut
etiam pro eis oremus : sed magis, ut orent ipsi
pro nobis*. Accedit ratio : qui enim Beati sunt,
nullam habent peccati maculam ; & nulla ex-
cruciantur miseria, aqua per sacrificia oblationes-
que liberentur. Plura de utraque hujus propo-
sitionis parte lib. iiii. cap. 9. ubi pertractavi de
præsenti statu animarum sanctarum, & libro x.
cap. 17. in quo disserui de pœnis dæmonum,
& damnatorum hominum sempiternis. In me-
moriam tamen, & honorem sanctorum sacri-
ficiū multiplici ex causa offertur. Præcipuas
tradit Synodus Tridentina sess. 22. cap. 3. idest
ut de illorum victoriis Deo gratias agamus : ut
eorum patrocinium imploretur : ut ipsi pro no-
bis intercedere dignentur in cælis, quorum me-
moriam facimus in terris. Habentur similia in
Liturgia Missæ, in Catechesi v. Cyrilli Jeroso-
lymitani, in libro 22. de Civit. Dei S. P. Au-
gustini cap. 10. Epist. 34. Cypriani, & in Ca-
techismo Romano P. 2. cap. 4. num. 73.

PRÆCEDENTIUM CONSECTARIA.

Ex dictis quædam inferuntur notatu digna.
Ac primo, nunquam a nobis sacrificium offerri
Sanctis, sed Deo, Domino universarum rerum
supræ

supremo: unde Augustinus lib. viii. de Civit. Dei cap. 27. ait: *Quis autem audivit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium, Petre, vel Paule, vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis caelesti honore sociavit: ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem invocato in auxilium ex eorum memorie renovatione adhortemur?* Fere eadem leguntur in praelaudato capitel tertio Tridentini Concilii. Ritu propterea excipienda est miserrima illa haeticorum comparatio, qua sacrificia in honorem beatissimae Virginis Mariae Deo oblata solent iis æquiparare, de quibus Jeremiae vii. 18. *Mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginae caeli, & libent diis alienis.* II. Præterea sequitur, sacrificium propitiatorium pro omnibus viventibus esse offerendum, omnes enim vel uniuntur Christo, vel possunt uniri: ideoque etiam pro infidelibus scelestissimisque hominibus in sacrificio rogamus, quoniam & pro omnibus mortuus est Christus, & pro omnibus orandum esse docet Apostolus, & id commendat Cyprianus ad Demetrianum scribens, & legimus olim sacrificia peracta pro Nabuchodonosor, pro Heliodoro, pro Spartiatis, & denique pro omnibus orat Ecclesia in sancto die Parasceves. Dum enim oramus, ut convertantur impii, ut catechumeni regenerentur baptismo, ut pagani & infideles Dominum nostrum agnoscant; non tam pro his rogamus, quam pro Ecclesia Catholica, ut augeatur, & tranquilla pace fruatur. III. Quid vero de Excommunicatis? Pro his sacrificium *nominatim* & *publica oblatione* offerre nefas est, ut constat ex cap. *A nobis*, de sent. Excommunicat. num. 28. & ex cap. *Sacris*, eodem tit. num. 38. sed licet tamen privatim pro eis orare, ut redeant ad unitatem, & communionem fidelium, uti docent gravissimi Theologi, Soto dist. 22. qu. 1. Suarez in 3. p. quæst. 83. art. 3. Sylvius in eundem articulum quæst. 9. Cardinalis Gotti de Sacrif. 1. quæst. 2. dub. 2. §. 2. & alii. Qui vero oppositum censent, ni fallor, accipiendi sunt de oblatione facta pro Ecclesia ejusque membris, cujus excommunicati nequeunt esse participes, si vitandi sint, nec tolerati ab eadem Ecclesia. IV. Movent nonnulli quæstionem de Catechumenis, & de excommunicatis, si moriantur priusquam illi baptizentur, & isti reconcilientur Ecclesiae; sed attendendum est, quomodo obierint: nam si Catechumeni fuerint in numero *Competentium*, & decesserint cum voto baptismi, computantur inter fideles; secus si

fuerint in classe *Audientium*, & regenerationis sacramentum neglexerint. Facile conciliantur hac distinctione sententiae non re, sed nomine tenus oppositae. Pro excommunicato, si ante ejus mortem manifesta poenitentiae signa praecesserint, offerendum sacrificium tradidit Innocent. III. præcitato cap. *A nobis*, hac producta ratione, *Quia etsi communicatum non fuerit, communicandum tamen illi fuisset, quem non contemptus religionis, sed necessitatis articulus impedivit.* Quoniam tamen, licet quoad vinculum culpæ solutus sit apud Deum, non absolvitur apud homines, nisi quando sententiae vinculum relaxatur; priusquam pro tali excommunicato sacrificii publica oblatio fiat, debet ei etiam de facto beneficium absolutionis impendi. Refert S. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 23. corpora duarum monialium, quas ob linguarum intemperantiam S. Benedictus excommunicatione innodaverat, clamante diacono, *Si quis non communicet, det locum*, de sepulcro exiisse, & a S. Benedicto absolutas, iterum monumentum ingressas, sacrae oblationis fuisse participes. V. Certum est pro iis, quibus sacrificium est propitiatorium, etiam *impetratorium* esse, scilicet, offerri pro pace, pro tranquillitate, pro pestilentia avertenda, pro peregrinantibus, pro infirmis, & pro omnibus, qui egent auxilio. Certum quoque est, sacrificium pro sanctis oblatum partim esse *Eucharisticum*, partim *propitiatorium*, ut recte Estius dist. xii. §. 15. eodem quippe sacrificio aguntur Deo gratiae pro sanctorum glorificatione ac triumpho, nobisque impetratur venia eorundem sanctorum intercessionibus. At quæri solet, an comparate ad sanctos possit sacrificium appellari etiam *impetratorium*: quod multi quidem affirmant, quoniam sanctis, ut diximus Volum. 1. pag. 87. majorem in Ecclesia cultum, & accidentalem gloriam apprecamur. Verum hoc non est proprie aliquid impetrare pro sanctis, sed potius impetrare nobis gratiam, ut sanctos digno honore prosequamur: quemadmodum non oramus pro Deo, ut ei aliquid impetremus, quando frequentissime dicimus, *Sacrificetur nomen tuum*. Vide Sylviæ in Prælaudatum articulum quæst. xi. tom. iv. pag. Venet. edit. 229.

C A P U T XXI.

De Missis privatis, quæ aguntur sine adstantium communione.

Missa nunquam proprie loquendo *privata* est, nam quælibet missa est commune & publicum sacrificium, a publico & legitimo ministro peragitur, ritu publico & probato ab Ecclesia offertur, & pro publica commoditate, idest

ideft, pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebratur. Invaluit tamen usus, ut *privatæ* dicantur ex Missæ, in quibus solus sacerdos *sacramentaliter* communicat, & quæ vel aguntur absque publico conventu, populi que frequentia, vel celebrantur a presbytero absque sacrorum ministrorum, clericorumque comitatu. *Solitariae* etiam hæ Missæ dici solent, atque ut habetur cap. *Et hoc attendendum*, de Consecrat. dist. 2. num. 52. *Missæ peculiare*. Privatas ego Missas damnant communiter Novatores, eo quod negantes veri sacrificii oblationem, velint missam eo tantum fine institutam, ut porrigatur sacramentum his, qui petunt: eas autem missas, in quibus non ministratur communio, & ceteras omnes, præter unam communem & publicam, porrigendi sacramenti gratia servatam, nonnisi quæstus causa inductas esse, ajunt hæretici Confessionis Augustanæ tertio articulorum, in quibus recensent quæ ipsi mutarunt. Lutherus *de abroganda Missa privata* librum edidit dæmone instigatore, ut ipsemet testatur tom. vii. pag. 228. edit. Vittemb. eique postea Novatores alii accesserunt. Scripserunt autem pro Missis privatis Joannes Cochläus in præcitatum articulum 3. Conf. Augustanæ, Bellarminus de Euch. lib. vi. cap. 9. Veranus tom. 3. Theologiæ Polemicæ l. viii. cap. 10. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 14. Estius in iv. dist. xii. §. 17. Sylvius in 3. p. quæst. 83. art. 5. ut mittam alios recentiores innumeros, in quibus nil occurrit, quod fuerit ab illis prætermisum. Nos, ut unde quaque hæreticos exagitemus, primo demonstraturi sumus *privatas* Missas agendas esse; deinde male hæreticos, iis sublati, statuisse unam tantum Missam communem ad ministrandum fidelibus sacramentum; posthac multitudinem Missarum non esse inductam quæstus causa, aut pravo aliquo fine. Addemus postremo quæstionem nuperime exortam, quasi hujus disputationis mantissam.

PROP. I. Missæ *privatæ* nullo Theologico argumento demonstrari possunt illicitæ.

Si enim illicitæ forent, id esset, quoniam istiusmodi Missis aut violaretur Christi præceptum, aut intrusa esset consuetudo repugnans veterum institutis ac traditionibus, aut profanaretur Ecclesiasticum ministerium; ad hæc enim capita reducuntur hæreticorum calumniæ & mendacia. Atqui nulla harum rerum evincit *privatas* Missas esse illegitimas; sed hisce potius, capitibus apparet retinendas esse, & summopere commendandas. Igitur ex nullo capite *privata* Missa demonstratur illegitima, illicita, & reprobanda. Probatur minoris propositionis pars prima. Nullum in sacris litteris invenitur præceptum, ut sacerdotes publice tantum, & in

conventu Ecclesiæ offerant sacrificium, neque ut a communicando abstineant, quando nullus adest laicorum, qui ex eorum manibus percipiat communionem. Duntaxat Apostolis mandatum est, ut etiam non consecrantibus distribuunt Eucharistiam; sed ut distribuunt semper, & quotiescumque sacrificant, tantum abest quod præscriptum sit, quin vetitum est, ne dent *santa canibus*, neque indignis porrigant sacramenta, ideoque si peragant rem divinam, ipsorum est dispensandæ communionis dijudicare locum, tempus, atque opportunitatem. II. Probatur ejusdem minoris pars altera. Quemadmodum semper fuit liberum fidelibus accedere ad communionem, vel ab ipsa abstinere; ita semper liberum Sacerdotibus, non urgente necessitate, publice, aut privatim offerre: nam Marcellum Papam rem divinam peregrisse in domo Lucinæ commemorant ipsius acta: Gregorius Nazianzenus Orat. 19. in laudem Patris sui, asserit illum in cubiculo privatim egisse sacrum: Ambrosius Romæ in quadam domo trans Tiberim, auctore Paulino in ejus Vita, obtulit sacrificium: S. Paulinus Nolanus paucis ante obitum horis, Uranio teste, idem fecit in altari ante lectulum suum præparato: Lucianus martyr attritus vulneribus, & ara destitutus supra pecus suum, ut narrat lib. 2. Hist. Eccl. Philostorgius, sacra mysteria peregit: Theodoretus sacrificium obtulit in cellula Maris monachi, ut ipsemet narrat capite Historiæ Religiosæ vicessimo. Ex omnibus hisce exemplis apparet saltem celebratam fuisse missam absque cœtu fidelium; & ex his, quæ dicta sunt de Patre Gregorio Nazianzeni, de Paulino Nolæ Episcopo, & de Luciano, etiam inferitur in sacrificiis prælaudatis neminem, sacerdotibus exceptis, communicasse. Demonstrant autem vetustissimam *privatarum* Missarum consuetudinem argumenta alia complura; quorum tria tantum producam. Sit primum: Non omnes fideles Chrysostomi ætate, & subsecutis temporibus quotidie communicabant, cum tamen multi Sacerdotes quotidie sacrificarent, nemine ad sacram communionem accedente: nam Chrysostomus adversus eos, qui tantum in Quadragesima ad sacra accedebant mysteria, Hom. 3. in Epist. ad Ephesios, inquit: *Frustra est quotidianum sacrificium: frustra adstantus altari: nemo est, qui participet: εἰς ἡμετέρας καθ' ἡμέραν, εἰς ἡμετέρας παρεστήκαμεν τὸ θυσιαστήριον, ὅθεν οὐ μετέχων, & hom. 17. in Epist. ad Hebræos, Multi, inquit, hujus sacrificii sunt participes semel toto anno: alii autem bis: alii vero sæpe, πολλοὶ τῆς θυσίας αὐτῆς ἀπὸ μεταστάμβαντος τοῦ παντός ἐνιαυτοῦ, ἕτεροι δὲ δις, ἄλλοι πολλάκις.* Cassianum Narniensem quotidie celebrasse, sive adessent, sive non adessent communicantes, scribit S. Gregorius Hom. 37. in Evan-

vangelia. Quotidie pariter sacrificasse sanctum Goar anachoretam, S. Geremarum abbatem Flaviacensem, Licinium Andegavorum episcopum, aliosque quamplurimos sæculo 6. ac 7. demonstrat Præf. in 2. sec. Benedicti. Joannes Mabilon. Illo itaque tempore Missarum *privatarum* numerus erat maximus. Sit vero argumentum alterum: Leontius Cyprius in Vita S. Joannis Eleemosynarii cap. 41. hæc beati viri profert verba: *Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam: nam poteram facere mihi missas in Episcopio.* Aneas Vitas Patrum Rosweidi pag. 201. Igitur testimonio hujus Archiepiscopi Alexandrini, laudibus Romani Martyrologii xiii. Januarii, Græcorumque Menologii xii. Novembris, multorumque scriptorum celeberrimi, scilicet, Joannis, manifestum est licitas esse *privatas* Missas, ac publice agi ob solum commodum populorum. Sequitur argumentum tertium: Anno 566. Concilium Agathense canone 18. jussit ut sæculares communicarent ter in anno, idest, *in die Nativitatis Domini, Paschatis, & Pentecostes*: canone autem 47. mandavit ut *singulis diebus Dominicis* ipsimet sæculares Missam audirent. Sexto itaque seculo ineunte debebant Pastores animarum singulis Dominicis Missas agere, quamvis nemo laicorum vellet sacramentum percipere; ideoque tunc temporis Missæ sine adstantium communione frequenter peragebantur. III. Probatur tandem minoris propositionis pars tertia. Quotiescunque offertur Deo verum ac perfectum sacrificium, quo redditur cultus ipsi Deo, quo celebratur Sanctorum memoria, quo fidelibus vivis atque defunctis pax, venia, requies, omniaque bona impetrantur; non profanatur, sed summo honore afficitur sacerdotale ministerium. At in sacrificio Missæ, tamen nullus laicorum mysteria sacra percipiat, offertur Deo sacrificium hujus generis, ut demonstratum est duobus præmissis capitibus. Igitur in Sacrificio Missæ *privatæ* honore afficitur, non profanatur Ecclesiasticum ministerium. Recte idcirco Carolus V. & Catholici Principes præcitatum tertium articulum Confessionis Augustanæ hac animadversione perstrinxerunt: *Super omnia reprehensione dignum est, quod missæ privatæ in quibusdam locis desierunt. Hac enim abrogatione missarum cultus Dei minuitur, sanctis subtrahitur honor, ultima voluntas defunctorum corrumpitur & irrita fit, debitis defunctis spoliantur suffragiis, & vivorum devotio aufertur & frigescit.* Vide Harmoniam Confessionis Augustanæ edit. Coloniz anno 1573. pagina 469.

PROP. II. Impie, & sacrilege hæretici unam tantum Missam communem, reprobatis ceteris, commendant & prædicant.

Hujus impietatis & sacrilegii enormitatem resellit principio audacia, qua unius sacrificii, in

locum omnium veterum subrogati, repetitas oblationes, cum tanto Christianæ pietatis divinique cultus detrimento de medio tollunt, atque etiam novum & singularem illum ritum, quem alii *Cænam*, alii *communem Missam* appellant, absque vera celebrant oblationes: quod utique quam scelestum sit, quam sacrilegum atque nefarium, evidentissime apparet ex dictis. Deinde, cum ad majorum consuetudines provocent, (qui alias, dum sua interest, nil habent magis solemne, quam parvipendere traditiones majorum) comprobant missarum multitudinem ingens numerus sacerdotum: inter quos lege Honorii & Theodosii in sola Constantinopolitana Ecclesia constituti sunt *nongenti & quinquaginta decani*, ut constat ex Cod. Justiniani tit. de de Sacrosanctis Eccles. l. *Non plures*, atque in Ecclesia Romana initio schismatis Novatiani, prout scribit S. Cornelius apud Eusebium lib. vi. Hist. Eccl. cap. 43. pagina Valesianæ editionis 244. connumerabantur, clericis aliis excepti, *presbyteri quadraginta*. Præterea ab Ecclesiæ incunabulis consuetum fuit alios præter Parochos & Ecclesiarum rectores ad sacerdotium promovere; quæ sane promotio fuisset frustranea, si præter unam communem Missam a Parochis pro commoditate populi agendam, celebratæ non essent absque *collecta* & *synaxi* Missæ solitariæ ac privatæ. Rursus non leve pro Missarum multitudine argumentum desumitur ex privatis Orationibus, quorum duo in summitate Cassini montis ædificavit S. Benedictus, quatuor in suo Monasterio S. Maurus ejus discipulus, alia plura laudant lib. 1. Institut. Laicalium Joannes Aurelianensis, ceterique Ecclesiastici Scriptores apud Eminentissimum Cardinalem Bonam citato in loco. Permultas deinde Missas eodem die celebratas demonstrat idem præstantissimus Auctor ex Constitutionibus Angelberti Abbatis, ex antiquitatibus Fuldensium, ex multitudine altarium in eadem Ecclesia, atque ex monumentis aliis Ecclesiasticæ eruditionis, ex quibus satis est hæc tantummodo produxisse.

PROP. III. Frustra calumniantur hæretici multitudinem Missarum pravo fine fuisse introductam.

Ut jure a se abrogatas fuisse *privatas* Missas persuadeant gregariis suis hæretici pestilentissimi, has obtendunt causas, quod collatæ sint ad quæstum, & celebrentur tantum propter mercedem atque stipendium: quod a nobis Missæ fiant pro quotidianis delictis; & quod agantur etiam pro mortuorum suffragiis. At vero postremæ duæ causæ paullo supra refutatæ sunt: & in hoc potius hæretici maximo detinentur errore, quod repetunt a sola fide justitiam, contemnunt sacrificia, & pessime sentiunt de statu animorum a corpore separatorum. Quod per-

pertinet autem ad stipendium, nemo nostrum pecuniam, aut rem aliquam recipit *tamquam sacrificii pretium*; nec est qui ignoret simoniacum & damnatum esse pro spirituali opere mercedem repetere temporalem. Verum stipendium recipere, non tamquam pretium sacrificii, sed ratione *proprie sustentationis*, res est Apostolicis testimoniis, Ecclesiae praxi, & omni iure probata. Etenim Apostolus in priori ad Corinthios ix. 13. ait: *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari deserviunt, cum altari participant?* Deinde stipendia hæc, sive potius eleemosinæ pecuniaræ succedere oblationibus, quæ initio Ecclesiae fiebant non tantum pro sacrificii materia, verum etiam pro usu ministrorum & pauperum. Nemo præterea est, qui non laudet pietatem ac religionem aut Caroli Francorum Regis cognomento Calvi, qui Monachis S. Dionysii pro Missis agendis dedit villam *Scindeliciarum*, aut Ludovici Pii, qui pariter eo fine Parochialibus, & viris religiosis territoria legavit, aliorumque plurium, de quibus legendi sunt Grodegandus in Regula Canonorum, Bona laudato in loco, Mabillon Præf. 1. in sæculum 3. num. 63. Ducangius v. *Eleemosynæ*. Ratio denique postulat, ut quisquis officium suum impendit aliis spiritualia ministrando, temporalibus adjumentis, stipendiis, ac privilegiis fruatur, spectatis quoque legibus Imperatoriis, de quibus dixi libro xx. cap. 17.

At obijciunt hæretici: Christus ait, *Hoc facite in meam commemorationem*: sed ipse quando consecravit, distribuit: ergo sacerdotes, dum consecrant, debent Eucharistiam distribuere. Rursus Apostolus ad Corinth. x. 16. appellat panem, quam frangimus, *participationem corporis Domini*, & cap. xi. 20. scribit, manducari *Dominicam cœnam* in Ecclesia, ubi in unum conveniunt plures; ideoque privata Missa, in qua Eucharistia non frangitur, nec distribuitur, & ad quam non conveniunt communicantes, non est *Cœna Dominica*. Præterea in Latinorum Liturgia habetur, *Ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui corpus & sanguinem sumpserimus*, ibique leguntur alia verba, quæ significant adstantium communionem, in omnibus fere precibus, quas ob præsentium multitudinem *Collectas* dicimus. Deinde Orientales, ut constat ex eorum Liturgiis, quæ nullo negotio ab omnibus consuli possunt, nunquam sine communicantibus Missas agunt. Ad hæc canon decimus inter Apostolicos privat communionem fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, *nec sanctam Communionem percipiunt*; ita enim legitur in vetere Conciliorum editionum ceterarum. Insuper Chrysostomus citata Hom. 3. in Epistolam ad Ephesios ait, *frustra fieri quotidianum sacri-*
Hæret. Theol. Tom. VII.

ficium, *si nemo sit, qui participet*: additque comparisonem ejus, qui ad convivium invitatus, si manus laverit, & accubuerit, deinde particeps non fuerit mensæ, eum, qui invitavit, afficit contumelia. Ad quæ non aliud habemus quod respondeamus, quam hæc καὶ ὁ πᾶς βολῆς dicta esse, ut lib. 2. de Missa cap. 10. ait Bellarminus. Ulterius S. Franciscus in Epistola ad Sacerdotes sui Ordinis inquit: *Moneo præterea & exhortor in Domino, ut in locis, in quibus morantur fratres, una tantum Missa celebretur in die, secundum formam sanctæ Romanæ Ecclesiæ; si vero in loco plures fuerint sacerdotes, sit per amorem caritatis alter contentus audita celebratione sacerdotis alterius*. Unam ergo Missam in die commendat vir sanctitate clarissimus, idque secundum institutionem Romanæ Ecclesiæ. Rursus Walafridus Strabo lib. de Rebus Ecclesiasticis cap. 22. circa finem, & Humbertus Cardinalis in Responsione ad Nicetanum cognomento Pectoratum docent legitimam esse Missam, perfectamque Cœnæ Dominicæ commemorationem, in qua est fractio, benedictio, & distributio, intersunt autem sacerdos offerens, respondens, & communicans. Denique in esu Agni plures ad eandem cœnam conveniebant, ut habetur capite Exodi duodecimo: erat autem Agnus ille typus convivii Eucharistici; quod proinde institui non debet absque cœtu fidelium, & convivarum.

Resp. ad primum impleri a sacerdotibus mandatum Christi, etiam dum celebrant *privatas* Missas, quantum attinet ad sacrificium, & hostiæ consecrationem, oblationem, & consumptionem: in eo autem præcepto *Hoc facite, &c.* distinguenda sunt quæ pertinent ad substantiam rei, & quæ ad loci, vel temporis circumstantias: ad substantiam spectat, quod agantur Deo gratiæ, benedicantur & consecrentur oblata, de his participet qui sacrificat, & hæc omnia fiant in commemorationem passionis Christi, his enim constat Eucharistici sacrificii finis, ratio, & essentia: quod vero huic sacrificio adsit populus, communionem petat, & porrigatur illi una, vel utraque species, idque fiat in hujus, vel alterius loci, aut temporis circumstantiis, istud non attinet ad sacrificii substantiam, & arbitrio Rectorum Ecclesiæ relictum est: alioqui si omnia, quæ Christus fecit, caderent sub præcepto; post cœnam, semel in anno, a discumbentibus, feminisque seclusis, Eucharistia esset percipienda. Distinguenda est itaque prima propositio, Christus ait, *Hoc facite in meam commemorationem*, omnia, quæ fecit, eadem ratione præcipiens, nego: relinquens Pastorum dispositioni quæ non spectant ad sacrificii substantiam, concedo. Huic communi responsioni aliam addo: Christus in ultima cœna non solum commu-
 G g nem

nem distribuit, ut obijciunt hæretici; sed etiam instituit verum sacrificium, ut demonstratum est supra. Jussit utique, ut in ejus memoriam idem fieret in Ecclesia, sed non jussit ut utrumque fieret *simul*; ideoque potest communio distribui & sacrificii tempore, & extra: & quemadmodum populus frequenter percipit a sacerdote communionem, licet sacerdos tunc non offerat sacrificium; ita sacerdos potest sacrificium offerre, etiamsi nullus e populo percipiat communionem. Ex Apostolo nihil aliud colligitur, nisi communione percipi corpus Christi, & istud fidelibus distribui *convenientibus in unum*; at hinc non sequitur idem corpus nunquam fuisse oblatum absque conventu, & participatione fidelium; quemadmodum non sequitur fidelium quamplurimos nunquam privatim, & absque congressu, aliorumque conventu idem sacratissimum corpus manducavisse. Cœna autem Domini communis dicitur, quoniam pro omnibus est instituta, omnibus legitime petentibus ministratur a Parochis, omnesque eundem omnino panem accipiunt. Quod sequitur de Liturgiis hac ratione diluitur. Sacerdos etiam in Missis privatis, in quibus nullus alius communicat, pronuntiat numero multitudinis ea verba, *Ut quotquot ex hac altaris participatione, &c.* quoniam multi sæpenumero, etsi non semper, de altari participant, nonnulli communicant spiritualiter; & sacerdos suo, aliorumque fidelium nomine offert, & orat. Ceterum ab hæreticis illud petendum est, qua fronte ipsi talia verba obijciant, quæ sacrificii oblationem, & uberimum fructum expresse significant, & quæ proinde hæreticos ipsos confodiunt, ac premunt. *Collectas* vero esse orationes, solius Missæ publicæ scripserunt Micrologus, Honorius Augustodunensis, Innocentius III. & alii apud Lupum de Præscript. pag. 752. nec probabilitate caret, fuisse olim prætermittas in sacrificiis privatis: sed jure, meritoque in his etiam recitantur, cum sacerdos fungatur legatione pro populo, & oret pro Ecclesia universa. Proxima objectio petita ex moribus Orientalium facit plurimum contra adversarios: Græci enim sæpissime offerunt sine populi communionem, quamvis finita publica Missa soleant præsentibus distribuere panem, unde excisa est oblata, & quem non Eucharistiam appellant, sed *ἀντίδοτον*, quasi loco sacramenti datum. *Qui non credit* (ait Allatius increpans mendacia Chytræi lib. 3. Conf. Ecclesiarum cap. 15. num. 3.) *adeat ipsas Græcorum Ecclesias ubicunque terrarum constitutas: in omnibus sacerdotes ut plurimum, nulla interveniente communionem, tum privatim, tum publice celebrata.* Proximum argumentum ex canone x. inter Apostolicos, solvendum est ab hæreticis, qui negant fideles obstringi præcepto aliquo Ec-

clesiastico. Deinde non damnantur eodem canone, qui in Missis singulis non communicant, sed qui, dum communicant alii, consuetudinem Ecclesiarum perturbant & aspernantur, quod in Ecclesiæ primordiis erat occasio scandali: atque id manifestum est ex verbis, quæ subjiciuntur, *veluti inquietudines Ecclesiæ commoventes*, sive, ut est in Græco, & apud Dionysium Exiguum, *ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντες τῇ ἐκκλησίᾳ, ut confusione afferentes Ecclesiæ.* Ex eodem Græco textu eruitur responsio altera, nam canon ille Apostolicus ita in Græco extat: *Πάντας αὖς εἰσιν-παις πῖς αὖς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας καὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἀγίᾳ μετελήψα, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντες τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρὴ.* Quicumque fideles Ecclesiam ingrediuntur, & scripturas audiunt, neque usque ad preces & sanctam communionem permanent, eos tamquam qui ordinis in Ecclesia perturbationem inducant, a communionem arceri oportet. Atque hæc versio est Haloandri, & collatione 2. canonis Antiocheni, necnon interpretatione Zonaræ probatur a Vossio disput. 22. thesi 2. ubi idem Vossius concludit: *Itaque sententia canonis erit, non ut quisque, quoties adest, communicet, sed ne, nec dum peracta communionem, discedat.* Objectio pariter deprompta ex verbis Chrysostomi valet ad hæreticos revincendos: nam si ille quotidianum offerebat sacrificium, quamvis nullus perciperet communionem, nisi bis, aut semel in anno; optime profecto noverat hujusmodi sacrificii oblationem non esse illicitam, aut illegitimam. Non est ergo cur hæretici subirascantur doctissimo Bellarmino agnoscanti in oratione Chrysostomi rhetoricam quamdam hyperbolem. Adde sanctissimum & eloquentissimum Archiepiscopum reprehendere negligentiam eorum, qui perraro communicabant, & parabolam invitantis ad mensam ad eos esse directam, qui nec dominicis diebus, nec quando ille ad communionem hortabatur, sese corpore Domini reficiebant: nam Hom. xvii. in Epistolam ad Hebræos, quam supra laudavimus, profitetur a se neminem compelli ad quotidianam synaxim, neque se magis acceptare, qui semel in anno, quam qui sæpius, aut qui raro communicent: optare tamen, ut accedant qui mundo sunt corde; hi vero, qui tales non sunt, nunquam id audeant. Quæ proxime sequitur objectio, a Joanne Eckio in Enchiridio, & a Bellarmino lib. 2. de Missa cap. 10. solvitur negando illam epistolam revera conscriptam fuisse a Sancto Francisco, aut, si genuina est, de alia die accipiendam, quam de feria v. majoris hebdomadæ. Wadingus, aliique exponunt Seraphici Patris verba de Missa conventuali. Cardinalis Bona lib. 1. Rerum Liturgicarum cap. iv. num. 6. ait ea verba, *secundum formam Romanæ Ecclesiæ,*

ſte, ad ritum Miſſæ, non ad conſuetudinem, quæ eo temporis obtinuerit, eſſe referenda, vi- rumque ſanctiſſimum humilitatis cauſa fratres monuiſſe, ut uni adeſſent oblationi, ne ex fre- quentiori celebratione fierent tepidiores. Vide- tur hæc poſtrema reſponſio planior, & ceteris præferenda. Joſeph Vicecomes volum. 3. de Rit. Miſſæ cap. 29. pag. 279. demonſtrat ætate bea- ti Franciſci in Eccleſia Romana celebratas fuiſ- ſe *privatas* Miſſas complures, & fuiſſe tantum in more poſitum apud aliquos Cœnobitas agere Miſſam unam, ad quam omnes convenirent: quod de Carthuſianis, aliſque Monachis affir- mat ipſemet Bona cap. xv. 11. ejusdem libri. Hinc eruo aliam reſponſionem, traditæ ab E- minentiſſimo Scriptore non repugnantem, pro- batam vero ab Eman. Gonzalez in 3. Decretal. tit. 41. pag. 796. ſcilicet, Seraphicum Patriar- cham adhortatum fuiſſe (non tamen mandaſſe) ut ſui in agendis Miſſis conſuetudini porius alio- rum Cœnobitarum, quam ceterorum Presbyte- rorum ſeſe accommodarent. At proxima argu- mentatio hæreticorum nullius eſt ponderis: quamquam enim in diſtributionem Eucharistiæ repræſentetur aliqua Chriſti actio peracta in ul- tima cœna, ut docent Walafridus & Cardina- lis Humbertus: tamen in Miſſa (etſi fiat abſ- que tali diſtributione) continetur quidquid ſpe- ctat ad *eſſentiam* ſacrificii, in poſtrema illa cœ- na inſtituti, & repræſentatur paſſio Domini, & Sanguinis ejus effuſio, immo, ut docent qui Miſſæ exponunt myſteria, quidquid Chriſtus Je- ſus pro humani generis redemptione peregit. Ultima quoque obſectio ſolvitur quamfacillime; tum quia neceſſum non eſt, ut figuræ per om- nia respondeant veritati: tum quia totus Agnus non poterat ab uno manducari, & Chriſtus in- teger ſumitur tam a ſingulis, quam ab uno: tum denique, quia nec cœna Paſchalis erat *una communis*, ſed per ſingulas domos familiæ ad eſum Agni conveniebant, juxta præceptum Do- mini, Exodi xii. 3.

A P P E N D I X.

In quaſtionem cadit, an ſacerdos *privatim* Miſſam celebrans teneatur laicis petentibus Eu- charistiæ diſtribuere. Videntur præſtantiſſimi Theologi ſupponere non adeſſe tale præceptum, niſi qui celebrat ſit Parochus. Nam Bellarmi- nus præcitato lib. 2. de Miſſa cap. 101. numer. 13. ſolvens argumentum adverſus *privatas* Miſ- ſas petitum ex Liturgiis, quæ innuunt diſtribu- tionem Eucharistiæ, ait: *Semper fieri poteſt, ac debet Sacramenti diſtributio in Miſſa eorum ſacer- dotum, qui curam animarum ex officio gerunt, ſi ſint aliqui parati ad communicandum.* Eſtius pa- riter in 14. diſt. 12. §. 18. ſcribit: *Præſentibus*

(agit de Miſſis privatis) *ac legitime petentibus ejus communio negari non debet, cum hoc Sacra- mentum ſit inſtitutum in cibum fidelibus omnibus communem.* Nec vero dubium eſt, quin *legiti- me* petat, qui petit a Parocho. Franciſcus Syl- vius in 3. part. quaſt. 83. art. 5. animadvertit idem aſſerendum non eſſe de ſacerdotibus, qui animarum curam non gerunt: atque hinc de- promit pro miſſa privata argumentum iſtud: *Certum eſt vetuſtiſſimam eſſe conſuetudinem ordi- nandi Presbyteros etiam eos, quibus nulla anima- rum cura incumbit: ergo hi poterant celebrare, neque tamen obligati erant populum fidelem com- municare.* Similia apud Theologos alios occur- runt, ac tam perſpicua, ut nulla egeant expli- catione. Hugo Grotius in Annotatis ad con- ſultationem Caſſandri de ſolitariis Miſſis ait lai- cos admittendos ad communionem, & invitan- dos, ut communicare velint, cum apud Græ- cos id nunc quoque fiat, & in Occidentis mo- naſteriis multis, & dicat Henricus Gorichemus, *teneri Presbyterum admittere laicos cupientes com- municare.* At fallitur Grotius obtendens con- ſuetudinem Græcorum; Henricus itidem de Go- richem in Tract. de Eſſectu Miſſæ prop. 23. lo- quitur de Parochis, reprehendens paſtores quos- dam ſuæ ætatis, qui ægre ſerebant nonnullos parochiæ ſuæ ſubjectos frequenter petere divini ſacramenti communionem; id, quod Georgius Caſſander tradiderat in præcitata Conſultatione. Eadem ſententia, quod ſacerdotes Miſſam cele- brantes teneantur miniſtrare Eucharistiæ fide- libus, qui paratos ad ipſam recipiendam ſe ex- hibent, ac petunt ſacrificii, cui adſtant, fieri participes, paullo ante pullulavit in nonnullis Italiæ diœceſibus: atque hac de cauſa dedit ad Italiæ Episcopos litteras Apoſtolicas die xiii. Novembris præteriti anni mcccxlii. vigilan- tiſſimus Eccleſiæ Paſtor BENEDICTUS XIV. His autem litteris controverſia tota dirimitur. Inde enim eruitur Miſſas, in quibus ſolus Sa- cerdos ſacramentaliter communicat, & quas *ſo- litarias* appellant, jure meritoque celebrari, quemadmodum definivit Tridentina ſynodus, atque nos argumentis plurimis demonſtravimus. Aſſeritur præterea convenire veteri diſciplinæ, juxta quam fideles in publicis conventibus ad- ſtantes Miſſis, de ſacrificio participabant, nec- non inſtitutioni, atque exemplo Chriſti, ſi fi- deles in ſingulis Miſſis, quibus adſtant, non ſolum ſpirituale affectu, verum etiam ſacramen- tali Eucharistiæ perceptione communicent, ut ad eos perveniat hujus ſacrificii fructus uberior; prout ſe optare inquit ſeſſ. xxii. cap. 6. lauda- ta ſynodus Tridentina, ejusdemque verbis repe- tit Beatiffimus æque ac Sapientiſſimus Pontifex. Additur veterem diſciplinam non eſſe neceſſario ſervandam, ſed cuncta in Eccleſia ordinate, &

congruenter disponenda esse, ut ex una parte minime fraudetur pietas fidelium, ex alia autem vitetur quælibet occasio perturbationis & scandali. Concluditur nullam injuriam ipsis fidelibus fieri, si juxta disciplinam, quæ modo viget, & in qua facilior est, quam fuerit prius sæculis, ad participationem sacramentorum accessus, in tanta Missarum multiplicitate non semper administraretur communio; neque importune insistendum esse, ut ministraretur in iis locis, temporis, & personarum circumstantiis, quas Ecclesiarum Pastores excipiendas esse declarent, maxime, quod nec justa, nec rationalis est eorum petitio, qui ostendunt animum contumacem ac refractarium. Ex his ergo litteris Apostolicis tria apertissime consequuntur; primum, communionem adstantium nequaquam esse necessariam ad sacrificii essentiam ac perfectionem; Parochos vero, qui ministrare sacramenta legitime petentibus tenentur ex officio, posse pro variis circumstantiis ad nutum Episcopi in Missa, & extra Missam Eucharistiam distribuere, ipsorumque Episcoporum monita ab aliis quoque sacerdotibus esse observanda. Alterum, rem esse magnopere congruam, & in singulis Missis aliquis adstantium communicet sacramentaliter. Tertium denique, in his ceterisque rebus ad disciplinam spectantibus sedulo dandam esse operam, ne fraudetur pietas, ne oriantur scandala, & ne sub devotionis prætextu prævum aliquod, ac perniciosum dogma subrepat. Nulla profecto argumenta pro adstruenda obligatione ministrandi Eucharistiam in singulis Missis possunt, me iudice, afferri, nisi petita ex Liturgiis, ex praxi & disciplina veteris Ecclesiæ, ex Collectis precibusque Missarum, atque ex cœnæ Domini institutione. Verum hæc argumenta congruitatem inferunt, non præceptum, & a sacrificii ratione ad participationem sacramenti fallaciter transeunt; denique sunt illa eadem, quæ urgent hæretici, ut demonstrent *privatas* Missas esse illicitas & abrogandas: in quibus argumentis refellendis paullo supra versati sumus.

S C H O L I O N.

Fuerunt, qui in me stylum intemperanter acuerunt propter superiorem *Appendicem*, contendentes, unumquemque Sacerdotem, quocunque in loco, & quovis tempore celebraret, teneri ad sacrosanctam Eucharistiam porrigendam, modo aliquis fidelium adsit, qui petat. Ea de re statuerunt in *Oratoriis* quoque *privatis*, atque in nocte dominicæ *Nativitatis* Eucharistiam esse postulantis distribuentiam. Præ ceteris in me debacchati sunt,

quod scripserim Eucharistiam administrandi debitum spectare solum ad Sacerdotes, qui curam gerunt animarum. Omnino autem ter- re non potuerunt, quod addiderim illorum momenta eadem esse, quibus adversus *Missas privatas* digladiantur hæretici. Nihil reponendum esse arbitrati sumus. Qui prælaudatas *Benedicti XIV.* Litteras perlegerit, & absque partium studio accurate diligenterque ad examen revocaverit, is percipiet, num ego illarum sensum fuerim assecutus. Ipsas, ut quisque pervolutet, servetque obsecro, obtestorque tantummodo. In *privatis Oratoriis*, nisi accedat Apostolicæ Sedis indultum, non esse in *privatis Missis* a laicis communicandum, invictissime demonstravit Abbas Canonorum Lateranensium, qui de iisdem *privatis Oratoriis* locupletissima edidit Commentaria. Satis est ad praxim & consuetudinem Ecclesiæ intendere animum. Qui nocte *sancitæ Domini Nativitatis* communionem dandam, in quadam Italiæ nostræ civitate, affirmarunt, suamque opinionem *Calendario* inseruerunt, hanc expungere iussi sunt. Atque hi dicteris, *Ipse caritate, & moderatione posthabita, scripta nostra proscindunt. Percipiant ergo, quo illos nimia doctrinæ suæ confidentia atque æstimatio pertraxerit. Et tamen eos ego diligo, venerorque summopere, adeo, ut ab ipsorum quoque nomine, ne ulla ratione a me lædi putent, abstineam. Immo fateor, me quoque a Præceptore, simulque Parocho in Missa, quæ celebratur in nocte Domini Nativitatis, primam suscepisse communionem. Quod an prudenter, an incaute præstiterit præceptor optimus, ac benevolentissimus, ipse noverit. Vitio enim ingrati animi laboratem, si ipsum auderem reprehendere: Porro discrimen a me allatum inter Parochos, simplicesque presbyteros, esse Venerabilis Cardinalis Bellarmini, Francisci Sylvii, aliorumque clarissimorum Theologorum, nemo novus non videt. Cum huiusmodi viris patimur gratanter, libenterque calumnias. Hæreticos præsertim debacchari in Missas privatas, in quibus solus sacerdos communicat, testatur prælaudatus Bellarminus lib. 6. de Sacramento Eucharistiæ cap. 9. num. 17. Proximo cap. 10. solvit eximius Purpuratus objecta Chemnitii, Joannis Brentii, & Philippi Melancthonis; quæ omnia eotendunt, ut suadeant exemplo Christi, consuetudine Apostolorum, doctrina Pauli, praxi veteris Ecclesiæ, & Sanctorum Patrum testimoniis, Eucharistiam esse cœnam, atque convivium, ideoque celebrandum non esse absque communicantibus. Quomodo ergo istiusmodi momenti innixi præsidia ac munimenta*

„ opinionum suarum ab hæreticis non mutuan-
 „ tur? Eos autem hæreticos esse non diximus.
 „ Orthodoxi sunt enim, doctique viri.

CAPUT XXII.

*Quaedam alia ad sacrificium Missæ spectantia
 proponuntur, & explicantur.*

Permulta sunt, quæ ad *Missam* pertinent, & ad Polemicam, Moralemque Theologiam, necnon ad sacros Ritus referuntur: quorum notitiam saltem aliquam tradere capite hoc postremo conabor; cum de singulis plene & accurate differere nec instituti nostri ratio postulet, nec hujus libri patiantur angustiae. Prima igitur quaestio erit de *Missæ* vocabulo, quod aliqui Hebraicum putant, permulti vero Latinum, nonnulli etiam Græcum. Censent Hebraicum Baronius ad annum 34. num. 50. Joannes Reuchlinus lib. 2. Hebraic. eruditionum, Hector Pinus in cap. 3. Danielis, Claudius de Sainctes, Pamelius, & Genebrardus in Liturgiam, Munsterus quoque in Dictionario Hebraico, & alii. Hi *Missæ* nomen derivatum esse propugnant a verbo מִסַּח, *missat*, quod significat *oblationem* liberali animo factam. Deut. xvi. 10. ubilegimus, מִסַּח נִדְבַת יָדְךָ *Oblationem spontaneam manus tuæ*. Significatur eadem voce aliquando *Mysterium*, *res sacra*, *arcanum*, præsertim littera מ in נ commutata: unde ex ipso nomine Catholici Principes in Censura Confess. Augustinæ colligebant *Missam* esse verum sacrificium. Prædictum vocabulum esse Latinum communior sententia est, Bellarmini lib. v. de Euch. cap. 1. Jo. Stephani Duranti initio lib. 2. de Eccles. Ritibus, Cardinalis Bonæ lib. 1. Rerum Liturgicarum cap. 1. num. 4. Scholasticorum omnium cum Magistro lib. 14. sent. dist. 13. & S. Thoma 3. p. quæst. 83. art. 4. Dugangit in Glossario, & sapientissimi Pontificis de Sacrif. *Missæ* sect. 1. num. 66. a quo recentiores plurimi, qui sententiam tenent eandem, commemorantur. Repetunt vero idem nomen a *mittendo*, quasi idem sit *Missæ*, ac *missio*, quemadmodum *remissa* idem est ac *remissio* apud Cyprianum, Tertullianum, aliosque veterum. Ideo autem incruento sacrificio hoc nomen tributum fuit, quod lecto Evangelio dimitterentur Catechumeni: unde Victorinus lib. 2. de Eccles. Officiis cap. 41. ait: *Dicit Diaconus, Ite Missæ est, quasi revertimini ad propria. Ab hac missione, idest, dimissione Missam dicunt appellari.* Qui e Græcia originem nominis hujus arcessunt, ortum putant a vocabulo μύσος, *iniuriatio*, *mysterium*, sive a verbo μύω, *docere*, *instituo*; unde & *Musa* apud Eusebium libro 2.

de Præparat. Evangel. cap. 2. Prima istarum opinio videtur falsa, quoniam nec apud Syros, nec apud Græcos, (qui tamen alia hebraica nomina ab Apostolis usurpata retinuerunt) legitur *Missæ* nomen. Tertia singularis est, levissimæ innititur conjecturæ, & ratione ipsa scribendi refellitur, nullibi enim *Myssam*, aut *Musam* pro *Missæ* scriptum inveni. Restat ergo secunda sententia, probata eruditorum omnium suffragio, prout Exercit. 16. in Baronium fatetur Casaubonus. Confirmat eandem sententiam, quod sæpenumero apud veteres legitur nomen *Missæ* usurpatum pro dimissione ab Ecclesia, peracto officio, cujus generis exempla extant apud Cassianum lib. 2. de Cœnob. institut. cap. 7. 13. & 14. Avitum Viennensem Epist. 1. & Luitprandum lib. v. cap. 9. Atque hæc tantum de *Missæ* vocabulo, de quo plura viri omnes prælaudati.

II.

Neque hoc solo nomine incruentum Sacrificium designari solet, sed compluribus aliis, quorum nunc præcipua producam. Latini *Missam* appellant *Oblationem*, *Communionem*, *Collectam*, *Dominicum*, *Sacrum*, *Agendam*. Occurrit *Oblationis* nomen apud Tertullianum de cult. scæmin. cap. 11. Cyprianum epist. 27. Optatum lib. 1. de Schismate Donatist. Augustinum epist. 54. alias 118. Ennodium Ticinensem in Apologetico, & in Capitularibus Caroli Magni sæpissime: eodemque nomine in Ordine Romano, & apud Anastasium in Melchiade significatur etiam *Hostia consecrata*, quæ appellari solet *Oblatio formata*; nam & *hostia*, quæ offertur, vulgo *oblato* dicitur, sive *oblata*, a Latinorum *offero*, non (ut vitulum Casaubono in Athenæum lib. 3. cap. 25.) a Græcorum ὀβελίξ, *pane rosso*, aut offermento, quod dicebatur de donariis in templo factis. De vocabulo *Communionis* dictum supra pag. 97. *Collecta* dicitur, ex quo populus, ut sacrificio intersit, simul colligatur: ideoque hoc nomine significatur etiam *collectio Monastica* in Regulis SS. Isidori, Fructuosi, & Pachomii: item *oratio*, quæ expleto canonico officio, omnium adstantium nomine, recitabatur voce altiori, ut inquit in Observat. Eccles. Micrologus, & lib. 2. Instit. cap. 7. Cassianus. Plura de *Collectis* Lupus in caput 43. Tertulliani de Præscriptionibus. *Dominicum* dicitur mysticum sacrificium a Cypriano epist. 63. ad Cæciliam, ab Augustino in Brev. Collat. contra Donatistas, & in Actis Proconsularibus S. Saturnini apud Baronium ad an. 303. num. 84. & Bollandum xi. Februarii, necnon in Martyrologio Romano 25. Decembris. Eodem nomine, utpote adjectivo, designatur etiam

Templum apud Cyprianum, Rufinum, Hieronymum, aliosque productos in Glossario a Du-Cangio. Idem de *Sacro* dicendum est. *Agenda* passim occurrit in Antiphonario S. Gregorii, in Concilio Carthaginiensi 2. sub Cælestino canone 9. in Epist. Innocentii I. ad Decentium, & in Vita S. Martini scripta a Severo Sulpitio. Ita Missa appellatur, quoniam veteres dicere solebant *Agere Missas*, & sacrificare Deo *actio* quædam est singularis ac præstantissima. Hinc *Actio* nomine præcipue significatur *Canon Missæ*; quia in eo *Sacramenta* conficiuntur *Dominica*, inquit Walafridus Strabo de Rebus Eccl. cap. 22. *Agenda* sine addito apud Bedam, Durandum, & Anastasium Bibliothecarium denotat Missam pro defunctis; & recte *parvo* pro mortuis *Missali* vocabulum hoc præfigitur. At plura de his Missæ vocabulis Bona, Dartis, Vicescomes, Raynaudus, Du-Cangius.

Habent & Græci ad sacrificium Missæ designandum plura nomina, quorum præcipua sunt, *λειτουργία*, *Liturgia*, *μυσταγωγία*, *Mystagogia*, *ιεραργία*, *Hierurgia*, *συναξίς*, *Synaxis*, *τελετή*, *Telete*, *θύσια*, *Thysia*, *ἀναφορά*, *Anaphora*, & *προσφορά*, *Prospora*; *Liturgia* publicum ministerium significat, est enim a *λῆιτον*, *publicum*; & *ἔργον*, *opus*: unde hoc vocabulo *publica munera* appellant Isocrates, Synesius, & Suidas. Significari autem hoc nomine oblatum Deo sacrificium in cap. 13. Act. diximus paullo supra; eademque voce *λειτουργίας* Lucæ 1. 23. exprimitur Sacerdotale ministerium Zachariæ. Occurrit eadem vox in Pandectis, & Novellis Justinianeis, ac præfigitur Missæ sanctorum Basilii, & Chrysostomi. Exponuntur ex ista proximæ duæ voces *μυσταγωγία*, & *ιεραργία*: quarum una idem est, ac *mystica actio*. altera, *actio sacra*. *Synaxis* idem sonat, ac apud Latinos *Collecta*, a verbo *συνάγω*, *congrego*; unde & *synagoga* appellatio. *Thysia* sacrificium sonat a *θύω*, *maño*, *sacrifico*: quare legitur apud Ignatium ad Smirneneses, *θύσιαν προσκομίζειν*, *sacrificium immolare*, & apud Gregorium Nazianzenum, *ἀναιμακτον θύσιαν*, *sacrificium incruentum*. Vide supra cap. xix. prop. 3. *Telete* a *τελέω*, *perficio*, significat *consecrationem*; & Græci eo vocabulo utuntur tam ad designandum sacrificium, quam sacrorum Ordinum initiationes, & consecrationem, atque benedictionem chrismatis. Usurpat idem vocabulum S. P. Augustinus lib. x. de Civit. Dei cap. 23. scribens: *Dicit etiam Porphyrius, divinis oraculis fuisse responsum, non nos purgari lunæ teletis, atque solis*: quem locum intactum reliquerunt Coquæus, & Vives. Postrema duo vocabula derivata ab *ἀναφέρειν*, & *προσφέρειν*, denotant *oblationem*; quamquam maximum est inter hæc duo verba discrimen,

explicatum supra pag. 96. Agunt de Græcis hisce vocabulis Bona, Durantus, Goarius, Du-Mortier. Consimilia sunt nomina, quibus utuntur Syri, & Maronitæ, explicata parte 3. *Enopliæ fidei Catholicæ a Fausto Nairono*.

III.

Explicatis nominibus, agendum de variis Missarum generibus: quorum plura vel solo nomine satis percipiuntur: qualia sunt, quæ habent appellationem a tempore, ut *Missæ Ferialis*, *Matutina*, *Dominicalis*; vel a ritu, ut *Latina*, *Ambrosiana*, *Illyrica*, *Mozarabica*; vel ab auctore, ut *Jacobi*, *Basilii*, *Gregorii*, vel ab officio, ut *de Tempore*, *pro Sanctis*, *Votiva*; vel denique a celebrandi ratione, ut *publica*, *solemnis*, *privata*. Hæc ergo sufficiat solummodo commemorasse. Sed legimus præterea Missam *Catechumenorum*, Missam *sacramentorum*, seu *fidelium*, Missam *Præsanctificatorum*, Missam *siccam*, vel *nauticam*; necnon Missas, quas barbara voce appellant *Bisfaciatas*, aut *Trisfaciatas*: quæ omnia forte hæc legentibus ignota sunt. Itaque *Missæ Catechumenorum* erat *Liturgiæ nostræ* pars complectens *Epistolas* & *Evangelia*, quibus recitatis *Audientes* dimittebantur, *Competentibus* vero tradebatur symbolum: atque ita *Catechumeni* omnes exhibant ante *Offertorium*, clamante *Levita*, *Si quis Catechumenus remansit, exeat*. Ab hac dimissione derivatum, ut diximus, nomen *Missæ*. Egimus de his rebus Volumine III. pag. 315. & 316. ubi tradidimus brevem *Catechumenatus* narrationem. Dimissos autem *Catechumenos*, ut eis sacra mysteria celarentur, observatum quoque est cap. 9. hujus libri, *Regula v. Missæ Catechumenorum*, & præsertim *Episcoporum concionibus*, quæ *liturgiæ* præmittebantur, adesse poterant hæretici etiam, atque *Judæi*, cum nulli hominum deneganda sit gratia prædicationis, ut habetur cap. *Episcopus nullum*, de *Consecr. dist. 1. num. 67.* de prompto ex canone 84. Concilii IV. Carthaginiensis. Legimus aliquando Missam *Catechumenorum* celebratam fuisse a *Diaconis*: quoniam hi *Evangelium* legebant, dimittebantque non initiatos; *Cassianus* enim lib. XI. *Instit. cap. 15.* narrat *Monachum* quemdam *κενοδοξίας* fuisse tentatum, quia celebrabat velut *Diaconus Catechumenis* Missam. At quæ sequebatur *Catechumenis* dimissis, complectens sacram *Actiōnem*, cui solis fidelibus adesse fas erat, appellabatur *Missæ fidelium*, sive, ut epistola 219. scribit Ivo, *Missæ Sacramentorum*.

De Missa, quam *πὼν προηγιασμένων*, *Præsanctificatorum* vocant, quædam scripsi pagina hujus Voluminis 102. Dicendum nunc quambre-

vissime de illius origine, & qualitate. Vetus-
tam esse apud Græcos constat ex canone 52.
Trullano, in quo præcipitur, ut in omnibus
sanctæ Quadragesimæ jejunii diebus, præterquam
Sabbato, Dominica, & sancto Annuntiationis
die, *γινέσθω ἡ τῶν προσηγιασμένων ἡμέρα* sit Præ-
sanctificationum dies, vel, ut habet vulgaris le-
ctio, *Fiat sacrum Præsanctificationum ministerium*.
Probant viri docti eandem antiquitatem ex
canone 49. Laodicensi, quo pariter in Quadra-
gesima, Sabbatis, & Dominicis exceptis, pro-
hibetur *τὸν ἄρτον προσφέρειν*, Panem offerre:
sed nulla eo in canone mentio *προσηγιασμένων*.
Horum synodorum Laodicensis scilicet, & Trul-
lanæ monumentis eruditus Du-Cangius in Glos-
sario refellit Gregorium Protosyncellum, qui
in Epistolam Marci Ephesini istius Missæ au-
ctorem facit S. Gregorium Magnum. Sed lapsus
est Du-Cangius: nam Protosyncellus ait ex Gre-
gorii Magni institutione factum esse, ut Qua-
dragesimali tempore apud Romanos Missæ sacri-
ficium integrum peragatur: quod etiam Anasta-
sius Bibliothecarius, & Marianus Scotus tri-
bunt Gregorio Secundo, non primo. Michael
Constantinopolitanus, & Simeon Thessaloni-
censis repetunt originem hujus Missæ a tempo-
ribus Apostolicis, nec aliter opinatus est Joseph
Vicecomes falsa cujusdam loci Dionysii, de
Ecclesiastica Hierarchia, interpretatione dece-
ptus. Nil certi de institutione ejusdem Missæ
definiri potest; sed fuisse illam in usu, quando
omnes quotidie communicabant, haud obscure
colligit ex illius Liturgia Leo Allatius. Verum
in Ecclesia Latina longe ante S. Gregorii tem-
pora, & ab Apostolorum ætate quovis Quadra-
gesimæ die divina mysteria celebrabantur,
exceptis duntaxat duobus diebus, idest, Feria
sexta Parasceves, & Sabbato sancto; & hujus
etiam diei Missa in proxima nocte agebatur;
quod & commonstrat hodiernum Officium.
Arausiana enim synodus juxta veterem Colle-
ctionem Decretorum lib. xiv. cap. 16. statuit,
ne divina mysteria his duobus diebus celebrentur,
& Innocentius I. in Epistola ad Decentium
conscripta an. 416. testatur ex traditione Ec-
clesiæ, isto biduo Sacramenta penitus non celebra-
ri. Quare cum Missa sabbati, quæ agebatur in
nocte, fiat modo ante meridiem, more ob-
jejanantium debilitatem inducto, ut in libro
3. de specialibus Missæ observat. censer Hugo
Victorinus; consequitur Missam Præsanctificato-
rum ex traditione vetustissima celebrari solo die
Parasceves, & falli non solum Protosyncellum,
verum etiam Marianum Scotum, & Anastasium.
Atque hæc de Missæ *προσηγιασμένων* antiquitate.
In hac autem Missa nullam fieri consecratio-
nem ex quo vinum præsanctificato panis sym-
bolo superinfundatur, dixi præcitata pag. 102.

Idcirco a Cardinali Bona lib. 1. Rerum Liturg.
cap. 15. appellatur *equivoce dicta*: quo nomine
designatur etiam Missa nautica, vel sicca, in
qua nulla fit consecratio. At de Missa Præsan-
ctificationum legendi sunt Allatius & Nibulius
ad calcem Operis de Eccl. Occident. & Orient.
Consensione, Goarius pag. 205. Euchologii,
Bona citato in loco, Lupus in Trullanum ca-
nonem 52. & Eximius Pontifex in Feriam
vi. majoris hebdomadæ num. 319. & sequen-
tibus.

Missam siccam, vel nauticam, male Viceco-
mes de Ritib. Missæ lib. 5. cap. 9. confundit
cum Missa Præsanctificationum, in quo & alios
alucinatos observavit in loco nuper laudato
Bona, Lupus, Allatius. Etenim Missam siccam
Eckius Annotatione ad art. 21. Confess. Au-
gustanæ ait esse *Missæ simulationem*, sacerdote
agente quæ sunt celebrantis, cum Introitu, Col-
lecta, Epistola, Evangelio, & canticis; qui
tamen, quia non vult communicare, non conse-
crat, ita, ut Missa sit sine corpore, & sanguine
Domini. At in Missa Præsanctificationum est ve-
rum Christi corpus, atque communio. Siccam
Missam nauticam, seu navalem quidam dixerunt,
quod aliquando celebrata sit in navi, cum ob-
fluctuum agitationem vix possit ibidem peragi
Missam perfectam: quam tamen quandoque celebra-
tam in navibus ostendam infra. Nunc de Missa
sicca quæstio incidit, num licitum sit eam age-
re; nam Genebrardus illam approbat in lib. de
Liturgia Apostolica cap. 30. celebratam jussu
S. Ludovici, dum e transmarinis partibus re-
mearet in Galliam, narrat in libro Gestorum
ejus Guilelmus de Nangiaco. Durandus Mi-
maensis Episcopus in Rationali l. iv. c. 1. n.
23. & licitam asserit, & ritum ejus describit.
Lupus, quamquam *histrionalem* vocat, affirmat
tamen usitatam fuisse apud Belgas. At in hanc
Missam declamavit Estius Orat. 13. Theologi-
ca, illamque refutarunt Sylvius 3. p. q. 83.
art. 3. ac Lupus in citatum Trullanum cano-
nem, & abrogatam provida Episcoporum cura,
scripsit Joannes Cardinalis Bona præcitato cap.
xv. num. 6. His proculdubio subscribendum est;
quoniam Missa sicca est revera, ut Eckius &
Lupus asserunt, *histrionalis simulatio*: atque hæc
simulatio apparet in sacerdote, qui tanquam
ad sacrificium dispositus, sacrisque indumentis
ornatus ad altare, idest, ad sacrificii locum ac-
cedit, ritusque Liturgiæ servat; & licet cano-
nem omittat, præmittit tamen orationes ac
preces, quæ ad sacrificii oblationem directæ
sunt, & quarum nonnullæ oblationem ipsam
præsignant: recitat denique orationes alias, in
quibus peractæ communionis fit mentio, &
gratiæ de ipsamet persolvuntur. Reprobarunt
deinde Missam hanc siccam Innocentius III. in
lit-

litteris ad Rectores Romanæ fraternitatis cap. *De homine*, in 3. Decretal. tit. 41. cap. 7. ubi *simulationem* appellat Missam ab impio quodam sacerdote sine consecratione peractam, illum damnans non solum quod *deceperit populum*, quale utique crimen non esset in Missa *siccâ*, verum etiam quod ritus *simulatione Deo illuserit*. Prohibuerunt præterea Missam *siccam* Concilium Parisiense an. 1212. can. 12. Sarisburiense an. 1217. can. 38. Synodus Iprensis Martini Rithovii tit. 15. cap. 10. secunda Caceracenensis tit. 3. cap. 7. praxis denique universarum Ecclesiarum. Qui *Missas siccâs* probarunt, nitebantur exemplo piorum, Ritualibus quarundam Ecclesiarum præscribentibus hujus Missæ ritum ac formam, & præsertim auctoritati Dionysii, qui de Ecclesiastica Hierarchia cap. 7. ait Catechumenis præsentibus pro defunctis fieri solemne sacrum. Verum ad hæc respondemus, commendari a nobis virorum sanctorum devotionem atque pietatem, laudari etiam privatarum Ecclesiarum consuetudines, haberi denique rationem Durandi, Guidonis, aliorumque auctorum; Iis tamen præferendam esse disciplinam veritati consonam, majori approbatione firmatam, & ab universali Ecclesia receptam: Dionysium vero nequaquam eo loci verba facere de catechumenis, nam ibidem pag. Plantiniana edit. 410. ait, *non incongrue ordines qui expiantur, admitti ad ea, quæ geruntur, ut perspicue discant, & advertant mortis incertitudinem, & sanctorum præmia; ab his autem expiandorum ordinibus excludit catechumenos scribens: Ceterum observa, quomodo non omnes qui expiationi vacant ordines pro more jam dimittantur, sed soli Catechumeni a sacro choro arceantur, quod nimirum hic ordo sacri omnis mysterii sit expers, neque fas sit illi quidquam, sive parvum, sive magnum, eorum quæ sancte peraguntur adspicere*. Hæc vero quomodo faciant pro Missa, quam *siccam* vocant, non video: cum potius hinc eruatur Missam quoque pro defunctis *formatam* esse, non *siccam*. Quidam alii respondent Dionysium non de Missa, sed de aliis precibus instituisse sermonem.

Bisfaciatæ, & *Trisfaciatæ* Missæ ita sunt appellatæ, quasi multiplicem habentes faciem, erantque Missæ, in quibus improbi quidam sacerdotes, ut pro uno sacrificio stipendia plura reciperent, plures Missas diversi generis, E. G. de Sancto, & pro mortuis, atque votivam etiam, vel quam voluissent, celebrabant usque ad Offertorium, unam post aliam: deinde ex ordine tot secretas orationes recitabant, quot Missas incœperant; ac semel recitato Canone, & una consecratione, & communione peracta, totidem in fine addebant *Collectas*, quot initio præmiserant. Jure autem hujus generis Missas

Petrus Cantor in Verbo Abbreviato cap. 29. tanquam *detestabiles abusus* perstringit & vellit, Durandus cit. cap. 1. num. 24. illas damnat ac reprobat, Cardinalis Bona appellat *monstruosas, contrariasque institutioni, & consuetudini Ecclesiæ*, & recens Auctor de Re Sacrament. tom. 1. pag. 511. portentosas, & prava turpissimi lucri cupiditate introductas.

IV.

Nunc *de loco* ad celebrandam Missam idoneo dicturus præmitto in Ecclesiæ cunis, furentibus persecutoribus, & priusquam tria priora sæcula forent transacta, in quolibet loco sacrificium fuisse oblatum, *in agris, in solitudine, in navibus, in carceribus, in diversoriis*, quemadmodum scribit Alexandrinus Episcopus Dionysius apud Eusebium lib. vii. H. E. cap. 22. pag. Vales. edit. 268. Hæc tamen pro re sacra potissimum loca præeligebantur, *privatæ fidelium domus*, atque in his vel superior pars, ubi veteres habebant cœnacula, vel subterranea, oculisque paganorum impervia; *carceres* item, in quibus Christi Confessores occludebantur prout colligimus ex epistola quinta ad Presbyteros & Diaconos sancti martyris Cypriani; & Criptæ demum, cœmeteria, & *loca illa*, quæ live a Græcorum *κράτα*, & *τύμβος*, juxta *tumbas*, sive potius a Latinorum *Cymba*, quod ad instar navigii essent concava & longiora, sive denique a Sabinorum *Cumba*, unde Festus putat derivari *cubiculum*, appellaverunt Majores nostri, & adhuc appellant Scriptores Ecclesiasticarum rerum, *Catæcumbas*. Sed quoniam de his locis nonnulla dixi paullo supra differens de Missis *solitariis*, prolixius vero de iisdem egi pertractans de Titulis S. Evaristi, plura nunc dicenda esse non arbitror.

V.

Postquam ergo illuxerunt feliciora tempora, cœperunt ad fidelium conventus peragendos, Missasque celebrandas erigi & consecrari templa, & ædes, quibus apposuerunt nomen *Basilicarum*, & *Dominicorum*, quoniam in cultu supremi Regis, ac Domini construebantur; *Templorum* etiam, *Oratoriorum*, *Martyriorum*, quæ vocabula a loco, qui cernitur & contemplatur ex omni parte, in quo oratur, & habetur sanctorum memoria vel monumentum, etymologiam suam deduxerunt; quamquam *Basilicæ* appellentur communiter, quasi ob magnificam regiamque structuram, ampliores Ecclesiæ; ut Vaticana, atque Lateranensis, quæ & *Aurea* dicta est propter ornatum, sacrorumque donariorum pretium, numerum atque amplitudinem:

Ora-

Oratorii titulus ad privata & angustiora sacella coarctari soleat; *Templi* vero nomen potius sacris paganorum, quam Christianorum ædibus, ut docet Codex Theodosianus, conveniet. Neque vero maiores nostri sacras has ædes construxerunt, desciscendo ab Apostolicis institutis. Nam, ut omittam Templum Salomonis in toto olim orbe celeberrimum, & non ex idolatrarum consuetudine, sed jussu Domini ædificatum; eas ædes, ad quas Apostolorum ætate conveniebant fideles, in priori ad Corinthios cap. xi. a privatis domibus distinguuntur: Prædix quoque, & Pudentianæ domum in Ecclesiam consecrasset Princeps Apostolorum; & Philo apud Eusebium lib. 2. Ecclesiasticæ Historiæ cap. 17. de Alexandrinis ad Christum conversis tradidit, habuisse in singulis locis consecratam orationi domum, & in ea celebrasse castæ vitæ mysteria. Ut ergo his in locis, non promiscue in omnibus, divina agantur officia, præcipiunt vetusti canones collecti de Consecrat. dist. 1. a Gratiano, & novissime a Giberto de Sacram. tit. v. sect. 6. idest, Concilium Tolætanum xvi. an. 698. cap. 8. Romanum an. 826. Excerpta Egberti cap. 9. Capitularia Theodulphi Aurelianensis cap. 11. & Ecclesiastica alia decreta quamplurima. Quibus accesserunt etiam Principum Catholicorum constitutiones, Novella 57. Justiniani, Capitularia Caroli Magni an. 789. num. 9. & Regum Francorum lib. vii. cap. 431. aliaque producta ab erudito Martenio lib. 1. de Eccles. Ritib. cap. 3. art. 5. num. 9. His vero definitionibus adstipulatur aperta ratio; siquidem cum certa loca ad judicia, & ad publica munia deputentur, congruit pariter ut deputata sint ad rem sacram, atque ad cetera divini cultus, & pietatis officia, in quibus conveniant necessum est, qui Christianorum instituta sequuntur, atque in uno Religionis nomine colligantur.

VI.

Ut vero hæc loca pro sacrificiis, & pro fidelium conventibus erecta Deo ab Episcopis consecratione dedificentur, multiplex ratio suadet. Principio enim dedicationem templi Salomonis narrat Regum Historia lib. 3. cap. 8. unde Ecclesiarum nostrarum, in quibus dignior ara statuitur, & immolatur sacrificium longe præstantius veteribus, commendat dedicationem Honorius Fortunatus, carmen sextum libri tertii sic modulans.

*Cum Salomon coleret generosi encania templi,
Israeliticis fecit adesse viros.*

Levitas, proceres, pueros, juvenesque, senesque.

Undique certatim regia pompa trahit.

Mactantur vituli, tauri jugulantur ad aras,

Et populi in votis gaudia cædis erant.

Berti Theol. Tom. VII.

*Nunc vero adsurgit ritu placitura beato,
Tempore decurso, justior Ara Deo.*

Dedicationem pariter, post contaminationem gentium, factam sub Juda Machabæo legimus in libro Machab. 1. cap. 4. Ut quædam proferamus ex Ecclesiastica Historia, Romæ in Exquilis a Principe Apostolorum consecratam Ecclesiam, testantur vetera Martyrologia demonstratque Florentinus, Exercitatione xi. in qua alias quoque antiquiorum templorum dedicationes vestigat. Ab eodem Apostolorum Principe consecratas in Ecclesiam sanctarum Prædix & Pudentianæ domos diximus paullo supra. Cæcilia quoque, sicut in fine actorum ejus habetur, postulavit ante obitum triduanas inducias, ut sanctus Urbanus domum suam consecraret Ecclesiæ nomine. Item Lucinæ ædes dedicavit Marcellus, quas in catabulum, idest, stabulum jumentorum vertit Maxentius, animalium curæ sanctissimo Pontifice mancipato. Eusebius lib. x. H. Ecc. cap. 3. pag. 370. commemorat festivitates, ἐγκληνίων κατὰ πόλεις τῶν ἀρσενεοπαγῶν προσευκτηρίων, dedicationem per singulas urbes Oratoriorum recens (idest post restitutam Ecclesiæ pacem) *βυβλίου*: & lib. iv. de vita Constantini cap. 43. pag. 548. narrat dedicationem Ecclesiæ Jerosolymitanæ, ad quam Augustissimus Imperator invitavit omnes Episcopos, qui ad synodum Tyri convenerant. Athanasius in sua ad Constantium Apologia commendat dedicationem Ecclesiarum ab Alexandro, aliisque Patribus celebratam, affirmans aliquando se ab Encænia sacrificasse, (quod ei obiciebant Ariani) ob Ecclesiarum angustias, & populorum frequentiam. Vide eandem Apologiam numero 17. sufficiat autem ex historiis innumeris hæc tantummodo produxisse. Huc præterea spectant canones superiori numero laudati. Rationem insuper insinuant cap. *Tabernaculum*, de Consecrat. dist. 1. num. 2. excerptum ex epistola prima Felicis iv. (quam tamen permulti censent esse suppositam) in quo capite hæc extant: *Si Judæi, qui umbræ legis deservebant, loca habebant divinis supplicationibus consecrata, ad offerendum sacrificium; quanto magis nos habere convenit, quibus veritas patefacta est?* Neque enim consecratio templorum pertinebat ad classem illarum ceremoniarum, quæ cum essent futurorum umbræ, erant in lege nova abrogandæ, sed ad moralia præcepta, quibus præscribantur divini cultus & religionis officia, ut dixi pertractans de Sacramentorum Ritibus capite ultimo libri tricesimi. S. Thomas q. 83. art. 3. ad 3. ait Ecclesias ex consecratione acquirere spiritualem quamdam virtutem, sed hoc non esse accipiendum, quasi loca inanimata sint gratiæ susceptiva; nimirum Deus in Ecclesiis

peculiari quadam ratione præsens est, preces exaudiens, & peccata dimittens: unde Ambrosius in fine libri de Exhortatione Virginitatis num. 94. ait: *Te nunc, Domine, deprecor, ut supra hanc domum tuam, supra hæc altaria, quæ hodie dedicantur, supra hos lapides spirituales, quibus sensibile tibi in singulis templum sacratur, quotidianus præsul intendas, orationesque servorum tuorum, quæ in hoc loco funduntur, divina tua suscipias misericordia.* His consonant quæ leguntur in officio dedicationis Ecclesiæ. Solemni denique Ecclesiarum benedictione loca Deo sacra purgantur; idque etiam miraculis comprobatum est; aliquando enim dum consecrarentur Ecclesiæ, inde sub porcorum imagine imundos demones exiisse, demonstrant quæ de consecratione Ecclesiæ sanctæ Agathæ in *Suburra* narrat S. Gregorius lib. 3. Dialogorum cap. 30. & de Carthaginensi Basilica Fausti, etiam ab Augustino serm. 111. & 261. laudata, scribit Victor Vitenfis de Persecut. Vandalica lib. 2. num. 6.

VII.

Oritur nunc quæstio, quando Ecclesia polluta sit, neque possit in ea divinum peragi sacrificium. Jureconsulti in titulum xl. tertii libri Decretalium has, quibus Ecclesia violatur, causas enumerant. Prior est *violenta ac voluntaria sanguinis effusio*, de qua caput *Si Ecclesia*, ejusdem tituli num. 10. & cap. *Ecclesiis*, de Consecrat. dist. 1. num. 20. Si ergo effusio sanguinis *voluntaria* non sit, veluti si fiat ab homine furioso, Ecclesia nequaquam polluitur. Si etiam percussio levis sit, neque ex ea effluat magna sanguinis copia, ut interdum contingit in rixa puerorum, communis sententia est Ecclesiam non violari. Violaretur tamen, si jussu tyranni trucidaretur in ea martyr; quoniam licet patientis caritas sit Deo grata, illi tamen injuriosa est occidentis impietas. Si vulneratus extra Ecclesiam, in eam ingressus expiret, vel effundat cruorem, nulla consequitur sacri loci pollutio; secus, si intra Ecclesiam infigatur vulnus, mors autem & effusio sanguinis foris contingat. Non violatur insuper Domus Dei, si in ea existeret lapidem vel jaculum emittat, quamvis alterum extra positum efficiat lethali vulnere: violatur e contra, si exterius mittatur lapis, aut jaculum, percutiatque in sacris ædibus commorantem. Em. Gonzalez in 3. Decretal. pag. 774. & vir doctus hujus ævi in Pontif. Roman. p. 2. pag. 225. docent ex sententia Suarezii violari Ecclesiam, si lapis, aut lancea ab Ecclesia emittatur, ictus vero extra Ecclesiam fiat, vel e contrario. At Suarez in 3. partem disput. 81. sect. 4. scribit quidem pollui Ecclesiam, si quis *jacto*

lapide percutiat aliquem in Ecclesiam existentem, sed hæc subjicit: *Se us vero esset, si e contrario, qui existit intra Ecclesiam sagitta vulneraret alium extra Ecclesiam existentem: tunc enim non violaretur Ecclesia: nam licet actio vulnerativa, & effusio sanguinis in Ecclesia inchoetur, tamen ipsa vulneratio, seu effusio extra Ecclesiam fit.* Polluitur item Ecclesia voluntario homicidio etiam absque sanguinis effusione patrato, sive a seipso, sive ab alio, quamvis fieret præcedente sententia judicis. Si percussio, aut altera violationis causa, contingat extra Ecclesiæ januam, & in ipso quoque portæ limine extra clausuram ostii, sive in sacrario, in turri, in cœmeterio, in conclavium aliquo, non pollui Ecclesiam consentiant omnes. Plura ad hanc rem pertinentia memoratus Gonzalez in titul. de Consecrat. Eccl. vel altaris Augustinus Barbosa lib. 2. Juris Ecclesiast. cap. 4. Navarrus in Manuali cap. 27. Cabassutius in Theoria Juris Canon. lib. v. cap. 21. Et ex Scholasticis in 3. p. q. 83. art. 3. Franciscus Sylvius, Suarez, alii.

Polluitur deinde Ecclesia *voluntaria humani seminis effusione*, cap. *Ecclesiis*, de Consecrat. dist. 1. quæ tamen si occulta sit, habet sacrilegii crimen, non *canonicam* templi violationem. Quæritur, an polluatur Ecclesia ex duorum conjugum concubitu. Violari negant in præcit. caput *Ecclesiis*, Glossa, Amicus, Arriaga, & ex nostratibus Basilus Poncius, Affirmant tamen Turrecremata, Passerinus, Sanchez, Gonzalez in 3. Decretalium, productis aliorum opinionibus, locisque laudatis, concludit Ecclesiam nequaquam pollui, quando conjuges alibi mutuum congressum habere nequeunt, diuturno tempore in ea detinentur, & vitare incontinentiam non possunt. Navarrus, Vivaldus, & Sylvius etiam in hoc casu putant adesse violationem Ecclesiæ, & illicitam esse conjugum commixtionem; propterea quod si abstinere debent altero eorum absente, idem facere teneantur ob sacrorum locorum reverentiam. Habet robur tantummodo hæc opinio, quando res publice est nota, & amovendum est scandalum, atque devotio populi est reparanda; alioqui consentientibus omnibus, quod citra peccatum committitur, neque notorium est, nullam insert *canonicam* violationem, de qua differimus. Atque hac brevi notatione facillimum est oppositas conciliare sententias.

Censetur præterea Ecclesia polluta, si in ea sepeliatur notorie *excomunicatus*, capite *Constitutis*, cit. tit. xl. num. 7. quod affirmandum iterum est, si in eadem Ecclesia sepultura mandentur corpora infidelium, vel paganorum, cap. *Ecclesiis*, de Consecrat. dist. 1. num. 27. & sequenti. Idem asserendum, si in Ecclesia humetur puer non baptizatus; non tamen, si non-

nondum materno ex utero sit extractus, & una cum matre demortua sepeliatur: quoniam, etsi puer ille nondum natus non pertineat ad maternum corpus, ut diximus libro xxxi. cap. 18. non ei tamen tanquam personæ a matre distinctæ beneficium sepulturæ impenditur, quando simul cum illa redditur terræ. Cavendum tamen, ne puer semel ab utero matris separatus, ac sine baptismo mortuus, iterum inter materna viscera claudatur, ut eodem cum matre condatur sepulcro; id enim fieret duntaxat in gratiam pueri: nec desunt qui tenent in tali casu Ecclesiam violatam iri. Certe id sentithaud vulgaris Theologus Franciscus Sylvius in Quæstionem 83. tertiæ partis. Suarez cit. disput. 81. sect. 4. putat pollui Ecclesiam, si dum mater sepelitur, occidatur filius in ejus utero clausus, secus si id contingat extra Ecclesiam: sed illo in casu violatio a crimine homicidii repetenda est, non a sepultura enecati pueruli.

Disputari solet, an polluat templum, quando Ecclesia consecratur per Episcopum excommunicatum. Veteres omnes ante Suarezium, Paludanus, Angelus, Tabiena, Panormitanus, Ostiensis, & alii scripserunt, omni dubio procul violari. At Suarez oppositum tradidit, eique accesserunt Gibalinus de Censuris disq. vii. quæst. 5. Henno de Sacrificio Missæ disput. 23. Fagundez, Ugolinus, Gonzalez, alii. Ducuntur hi potissimum hac ratione, quod talis violatio in jure non sit expressa; argumenta vero, quæ in contrarium urgeri possunt ducta paritate a sepultura excommunicati, vim non habeant in his quæstionibus ad Jus Canonicum pertinentibus. Addunt, si paritate certandum sit, nec violari Ecclesiam, quando in illa excommunicatus Missam celebrat, juxta cap. *A nobis*, de Sacramentis non iterandis. Non cecidit tamen a jure suo sententia illa vetustior, nam pro ea pugnant Sylvius citato in loco, Cabassutius item lib. v. cap. 21. num. 6. Barbosa præc. cap. iv. num. 25. & Jurisperitorum, Theologorumque permulti. Ajunt enim eandem sententiam regulis Juris consentaneam esse, ex quo fuerit aliquando communis, & nunquam Ecclesia statuerit contrariam. Revera Suarez fatetur se non invenisse auctores aliquos sibi consentientes; quod videtur esse sufficiens argumentum falsitatis. Ex his vero saltem oritur non leve dubium, quo stante optimum consilium est, si Ecclesia reconcilietur. Extra controversiam denique positum est, consecrandas iterum Ecclesias ab hæreticis occupatas, ut habetur cap. *Ecclesias*, & cap. *Arianorum*, de consecrat. dist. 1. num. 21. & 22. idque confirmant quæ ex magno Gregorio, & Victore Vitenfi laudata sunt in fine paragraphi præcedentis. Videtur autem eandem de hæreticis, ac de excommuni-

catis habendam esse rationem.

Quocumque modo polluat Ecclesia, si ante fuerat consecrata, non nisi per Episcopum debet reconciliari, ex Rescripto Gregorii IX. ad Episcopum Astoricensem, cap. *Aqua*, de Consecrat. Eccles. 9. Si autem Ecclesia consecrata non fuerit, reconciliari potest, annuente Episcopo, per simplicem sacerdotem, cap. finali ejusdem tituli, *Si Ecclesia*. Clementem IV. non semel indulisse simplici presbytero facultatem pollutas Ecclesias reconciliandi observant JCC. in rri. decretalium; atque hæc indulta de Ecclesiis non consecratis exposuerunt Ostiensis, & Fagnanus. Verumtamen delegatione Summi Pontificis posse a singulis presbyteris Ecclesias reconciliari & consecrari, diximus superioris libri capite vii. agentes de ministro Confirmationis.

VIII.

Itaque juxta canones superiori numero v. laudatos, *privatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, & ad divinum tantum cultum dedicata oratoria*, peragi Missæ sacrificium non potest, atque ne id Episcopi in suis diocesis patiantur, jubet in decreto de observandis & vitandis in celebratione Missæ, quod canones sect. xxii. immediate consequitur, sacrosancta synodus Tridentina. Hoc decreto revocata est facultas, quam olim habebant Episcopi, licentiam largiendi, ut in privatis oratoriis agantur Missæ, ex cap. *Missarum*, de Consecrat. dist. 1. atque circa potestatis hujus abrogationem omne dubium eliminavit in epistola Encyclica anno 1615. summus Pontifex Paulus V. In ædibus tamen, quas inhabitant, possunt Episcopi privata oratoria ad sacrificandum habere: sed ut erigantur in privatis aliorum domibus, petenda est ab Apostolica Sede facultas. Agathensis Synodus anni 506. canone 21. statuit, ne Missæ celebrarentur in oratoriis *in Paschate, Natali Domini, Epiphania, Ascensione Domini, Pentecoste, Natali S. Joannis Baptiste, & si quis maximi dies in festivitibus habentur*; ac fieri solet exceptio consimilis in facultate oratoriorum privatorum, quando ab Apostolica Sede conceditur, ne scilicet in his celebretur Missa *in die Nativitatis Domini, Epiphaniæ, F. v. in Cæna Domini, Paschatis, Pentecostes, Annuntiationis & Assumptionis beatissimæ Virginis Mariæ, SS. Apostolorum Petri, & Pauli, & omnium Sanctorum*. Istæ enim Festivitates a S. R. Congregatione die 17. Novembris an. 1607. declaratæ fuerunt præcipuæ atque solemniore. Præterea in aliis locis cum altare portatili, de quo infra, celebrari potest Missæ sacrificium, *urgente necessitate*, ut in castris sub papilionibus, aut

sub dio ; in littore ab Ecclesiis remoto ; in plateis , vel in agro , si diruantur , aut terræ motu quatiantur templa , necnon si horum angustia magna aliqua populorum frequentia capere non valeant multitudinem confluentem : in quo tamen postremo casu consulendum Episcopum docent gravissimi , doctissimique scriptores . Disputatum a Theologis , & jureconsultis in utramque partem , an sacrificium Missæ peragi possit in Navibus . Negant vero id permulti ob inconstantiam fluctuum , ac subitæ tempestatis pericula . At alii ex adverso reponunt languere interdum fluctus malacia & tranquillitate , peritosque nauceros præsentire ventorum commotiones atque procellas , fas proinde esse fluctibus quiescentibus facere rem sacram ; & si forte subita excitaretur tempestas , fervare quod fieret in templis si Missas agentibus improvisum & inopinatum accideret impedimentum . Addunt ex Baronio ad annum 700. num. 3. peractum in navi sacrificium a Wulfranno Senonensem Episcopo ; quod Scriptor Eminentiissimus refert ex Jona Monacho , & Surio ad diem 20. Martii ; Maximianum quoque Siracusanae civitatis Episcopum , omnesque , qui cum ipso erant in navi Adriatici maris fluctibus quassata , data sibi invicem pace , accepisse corpus & sanguinem Redemptoris , ex Gregorio Dialogorum tertio , cap. 36. Hoc tamen postremum exemplum potius de communione Eucharistiæ in illa navi asservatæ , quam de peracto sacrificio , accipiendum esse demonstrant verba ipsa Gregorii . Videtur nunc controversia ista finita ; nam posse in navibus peragi sacrificium ex privilegio tantum Apostolicæ Sedis , tradunt unanimiter viri percelebres , Pignatellus tom. viii. Consultat. 124. num. 1. Cardinalis Petra in Comment. ad Constit. 2. Urbani V. Rotarius in Theologia Regularium tom. 3. lib. 1. cap. 2. Meratus in Gavantum p. 1. tit. 20. alique permulti , quibus adhæret sect. 2. de Sacrif. Missæ num. 53. eruditissimus Pontifex . Hi nimirum demonstrant celebrari Missas , tranquillo cælo , in navibus Indicis ex privilegio Clementis VIII. & Pauli V. privilegium hujusmodi denegatum a summo Pontifice triremibus maris Mediterranei ; concessum denique , prævio voto S. Congregationis Concilii , a Clemente XI. die 13. Martii anno 1706. strenuissimis Ordinibus Hierosolymitani Equitibus .

IX.

Speñant insuper ad sacrificii locum altaria , de quibus dixi nonnulla pag. 115. Appellant Hebræi altare מִזְבֵּחַ Mizbeach , a radicali זָבַח zabach , sacrificavit ; quemadmodum Græ-

ci θυναστήριον , a θυσιάζω , sacrifico ; Latini Altare dixerunt , sive quod pro holocaustis ignem aleret ; sive potius ab altitudine , quod scilicet in tumulis a terra exaltatis sacra facerent diis superis . Hinc Virgilius Ecloga v. aras Daphnidi , altaria Phœbo erecta aliquo discrimine notat : quamquam & altaria Jovi posita appellat aras , ubi de Jarba ait Æneidum iv.

Centum aras posuit , vigilemque sacraverat ignem .

Quare & latinissima ara , & altaris nomine utimur indiscriminatim . At de his alibi dictum est , nec iterum occupare nos debent observationes Grammaticorum . Altaria in lege veteri alia terrea erant , alia lapidea , alia ænea , alia aurea . De terreis legimus Exodi xx. 84. *Altare de terra facietis mihi* , ubi nudam humum , aut lateritium opus significat tum hebraica phrasis , מִזְבֵּחַ אֶדָמָה , Mizbeach adamach , *Altare terram* ; tum Versio lxx. θυναστήριον . Altare lapideum commemorant proximus versus ejusdem capitis vicesimi , & loca alia Scripturarum innumera . Legitur eodem versu altare non ædificandum *de sectis lapidibus* , sed de rudibus & impolitis , forte ne abrahis scalpello particulis Judæi ad superstitionem , vel magicas artes abuterentur . Altare æneum , quale describitur 2. Paralip. iv. cremandæ hostiæ deserviebat : unde & ædificatum *de lignis setim* , Exodi xxvii. tabulis æreis tegebatur , ne læderetur a flamma . Altare aureum , de quo Exodi xxx. , erat pro adolendo *rhymianate* , quod erat suffumigii genus ibidem descriptum , ideoque Græci appellarunt idem altare θυναστήριον . At de his plura sacri Interpretes : exquisita vero in Myrothecio ii. litteratissimus Scacchus . In lege nova quædam altaria fuisse lignea colligimus ex Athanasio epist. ad Solit. Optato libro vi. contra Parmenianum , & Augustino lib. v. de Baptismo cap. 20. ac lib. 3. adversus Cresconium cap. 43. Servatur Romæ in Titulo S. Pudenzianæ ligneum altare , in quo fertur sacrum peregrisse Petrus Princeps Apostolorum . Turrecremata in cap. *Altaria* , de Consecrat. num. 31. refert S. Silvestrum in Lateranensi Basilica consecrasse altare ligneum , de quo etiam lib. 1. cap. 4. Cæsar Rasponus in Opere de eadem Basilica . Verum Silvestri sæculo fuisse in usu altare lapideum demonstrat ex oratione Nysseni in Christi baptisma , & ex monumentis aliis lib. 1. Rerum Liturg. cap. 20. eruditissimus Bona : atque jam ab anno 517. a Concilio Epaonensi statutum fuit , ut altaria tantum lapidea chrismatis unctione sacrentur . Vide præcit. cap. *Altaria* .

Altarium consecrationem commendant varii canones apud Gratianum de Consecrat. dist. 1. & in 3. Decretalium tit. 40. Eadem & ratio sua.

suadet, quod non solum oporteat, ut sacer sit locus sacrificii remotus, verum etiam proximus, & in quo peragitur ipsummet sacrificium. Id natura ipsa tradente præstitit Jacob; qui Genes. xxviii. 18. lapidem erexit in titulum, *fundens oleum desuper*. Hoc ritu non fudit Jacob oleum, ut servaretur memoria visionis, ad hoc enim satis fuisset erectio lapidis, sed ut Deo locus consecraretur: unde & locum ipsum appellavit *Bethel*, idest, *domum Dei*. Impositum vero fuisse hoc nomen ob loci sanctitatem inde apparet, quod erecto ibidem a Ieroboamo uno ex vitulis aureis, transferit nomen *Bethel* in *Bethaven*, quod significat *domum idoli*, seu *vanitatis*. In illa unctione figuratum aliquid quod ad magnum pertineat Sacramentum scribit sapientissimus Augustinus lib. xvi. de Civit. Dei cap. 38. & Nazianzenus Orat. 2. de Theologia, seu xxxiv. *Jacob*, inquit, *solumnam inungendo dedicavit arcano haud dubie consilio, quo Lapidem nostri causa inunctum denotaret*. Quæ obiter dicta sint ad refellendum Du Vertium scribentem nil mysticum in ea unctione inveniri. Apparent evidentius hujus consecrationis mysteria ex altarium expiatione, & dedicatione, de qua Levitici 16. Exodi 40. & 1. Machab. cap. 4. In his quippe locis unctionem factam *sanctificationis* atque *emundationis* causa demonstrant scripturæ verba. Diximus autem alibi in altarium consecratione necessariis esse Reliquias Sanctorum Martyrum; quod confirmant canon 5. Concilii Africani anno 414. sive cap. *Placuit*, *ut altaria*, de Consecrat. dist. 1. n. 26. canon 7. Concilii Gen. vii. an. 787. Hieronymus adversus Vigilantium cap. 3. Ambrosius in Epistola ad sororem suam Marcellinam, Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 21. & Paulinus, cujus Natali hæc sunt verba:

Namque & Apostolici cineres sub calite mensa

Depositi, placitum Christo spiranti odorem

Pulveris inter sancta Sacri libamina red-
dunt.

Orat propterea Sacerdos accedens ad Missæ Introitum, *Per merita Sanctorum tuorum, quorum Reliquiæ hic sunt.*

Altarium numerus non est Ecclesiasticis definitionibus constitutus, tametsi Carolus Molinæus lib. 2. Controv. c. 17. contendat *unicum* in singulis Ecclesiis permittendum, tum ex Apostolica consuetudine, tum ex Hieronymo scribente in caput 2. Osee vers. 13. habere Ecclesiam *unum altare*, hæreticos *plurima*. Sed facillimum est Calvinianum illum hominem refutare; siquidem ut Ecclesiæ status felicior nunc est, & presbyterorum numerus amplior, ita major est altarium multitudo, quemadmodum diximus supra de Missis. Præterea varia-

bilis est, uti in ceteris, hac in re temporum, locorumque disciplina. Nec altarium numerus postremis sæculis adauctus est: nam Gregorius lib. v. epist. 43. ad Palladium *tredecim* ejusdem Ecclesiæ altaria commemorat, & Nolanus Episcopus Paulinus prælaudato Natali cecinit:

Speñant de superis altaria tota fenestris.

Hieronymus autem *altaris* nomine intelligit fidem, atque communionem, unde ait eo loci de hæreticis, *Habent tot altaria, quot schismata*. Usurpatur eadem phrasî de iis, qui secedunt ab Ecclesiæ unione, *Erigere altare contra altare*; quod invenies apud Cyprianum, Optatum, atque Augustinum.

X.

Præter altare immobile & loco adhærens, datur altare motorium, quod *Altare viaticum* appellat Durandus in Rationali, *Tabulam itinerariam* Ordo Romanus, *Altare gestatorium* S. Anselmus, & Hugo Flaviniacensis, *Lapidem portatilem* alii apud Mabillonium Præf. in Sæculum 3. Bened. n. 78. Demonstrat Cardinalis Bona ex Capitulis Hincmari, *altaris portatilis* olim usum fuisse, cum celebrandum foret in altaribus fixis nondum consecratis, aut in oratoriis privatis, quorum aris tempore duntaxat *Agendæ sacer lapis* apponeretur, chrismate ab Episcopo delibutus: unde & nunc Orientalis Ecclesia utitur *ἀντιμύσιον*, *Antimensio*, adhibendo tantum, quando oblatio Liturgiæ fit in altari, de cujus consecratione non constat. In privatis ergo oratoriis non erant olim altaria *consecrata lapide ornata*. *Altaris viatici* privilegium concessum quibusdam Regularibus legimus cap. *In his*, in v. Decretalium tit. 33. de Privilegiis num. 30. itemque Episcopis omnibus, cap. *Quoniam*, in vi. eodem titulo, num. 12. At quantum ad Regulares spectat, omnino privilegium illud revocatum fuisse, post definitiones alias complures declaravit die 15. Decembris an. 1703. summus Pontifex Clemens XI. ideoque peculiari tantum indulto Gregorii XIII. utuntur eodem Altari Missionarii Societatis Jesu. Quantum vero pertinet ad Episcopos; tametsi ad quosdam abusus eliminandos, aliquorum præsertim, qui ut gratificarentur laicis, *tabula itineraria* in horum ædes asportata sinebant ibidem a suis Cappellanis immolari vivificam Christi hostiam, ipsimet Episcopi comprehendere videantur præcitata Clementis XI. inhibitione; non eis tamen sublatum est privilegium expressum cap. *Quoniam*, sed jure utuntur *altare portatili* in iis laicorum domibus, in quibus occasione visitationis, vel itineris excipiuntur hospitio, vel in casibus aliis a Jure permissis moram faciunt; prout declaravit In-

Innocentius XIII. & Benedictus XIII. tradiditque hujus nominis, auctoritatis, ac throni Hæres Beatissimus, lect. 2. de Sacrif. Missæ num. 48. In his quoque *Viaticis aris* necessum est includantur Sanctorum Reliquiæ, ut constat ex dictis præcedenti num. & decrevit S. Rituum Congregatio die 10. Novembris 1612. eademque aras iterum consecrandas, si *confractum sit sigillum*, colligitur ex cap. *Ad hæc*, de Consecrat. Eccl. ubi Juris Canonici Tractatores sigilli nomine designari docent sacrum Reliquiarum operimentum.

XI.

De iis altarium ornamentis, quæ ad cultum splendoremque spectant, non est loci hujus disserere: audiendus tantum Paulinus Natali 3. pag. Plantin. edit. 540. canens de S. Felicis Basilica:

*Aurea nunc niveis ornatur limina velis,
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris.
Nocte, dieque micant, sic non splendore diei
Fulget, & ipsa dies cælesti illustris honore
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.*

Ad sacrificium tamen spectant *lintea, crux, cerea lumina*. Lintea, quæ *mappas* etiam dicunt, & in Concilio Ravennati an. 1311. can. 8. necnon in Cæremoniali Romano *tabaleas*, in Actis autem Mediolanensis Ecclesiæ, *sindones*, apponi ex more vetustissimo liquet ex Optato Milevit. lib. vi num. 2. ubi scribit notum cuique fidelium, altaria in *peragendis mysteriis linteamine cooperiri*. Vide in hunc locum *Albaspinæum*. Ex his linteis imple fecisse sibi indusia, & femoralia Proculum exercitus Genserici regis imperatorem, tradit in priori libro de Persecut. Vandalica n. 12. Victor Vitenfis. Tribus mappis cooperiendum altare, oblonga una, brevioribus aliis, vel una duplicata, infertur ex cap. *Si per negligentiam*, de Consecrar. dist. 2. num. 27. de Cruce extant versus Paulini Epist. xii. ad Severum pag. 147.

Divinum veneranda tegunt altaria fœdus,

Compositis sacra cum cruce martyribus:

Cuncta salutaris coeunt martyria Christi,

Cruce, corpus, sanguis, martyris ipse Deus.

Corporis Domini sub Cruce positi meminit synodus Turonensis anno 570. canone 3. ac plura in hanc rem monumenta collegit Joannes Baptista Scortia lib. 3. de Sacrif. Missæ cap. 3. Amalarius lib. 1. de Eccles. Off. cap. 14. alique omnes, qui de sacris mysteriis pertractant, ajunt ante nos locari crucem, ut *Christum quasi pendentem in ea mente teneamus*: addit lib. v. Operis Paschalis Sedulius,

Neque quis ignoret speciem Crucis esse eolendam.

Cum itaque crux ante oculos statuenda sit, ut facilius excitetur Crucifixi memoria, atque adoretur signum redemptionis nostræ; consequitur in altari, dum agitur Missa, ponendam crucem esse, quamvis sit ibi expositum sanctissimum Sacramentum, prout decrevit Sacra R. Congregatio die 14. Maji an. 1707. e contra necessum non esse, ut ponatur alia crux (quicquid scripserint aliqui Cæremoniarum præceptores) quando adest in altari *magna statua SS. Crucifixi*, quemadmodum eadem S. R. C. declaravit 16. Junii 1663. De cereis vero, quoniam plura dixi lib. xxx. cap. 23. & quædam etiam supra p. 94. & 95. ubi egi de SS. Eucharistiæ expositione, nil addam in præsentia, nisi decretum Tridentini Concilii sess. xxi. prohibens *candelarum certum numerum*, qui magis a superstitioso cultu, quam a vera Religione inventus est.

XII.

Sequitur, ut nonnulla dicamus de sacris celebrantium indumentis, contracte tamen & breviter; de his enim universim egimus præcitato capite tertio ac vicesimo. Sunt autem, quibus sacerdotes omnes utuntur, *Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, Planeta*. Amictus, inquit Cardinalis Bona, appellatur etiam *Superhumale, Ambolagium, Anabolarium*, & per analogiam ad legalium sacerdotum indumenta, *Ephod*. Ac priora duo vocabula, cum latina sint, satis sunt nota. Tertium *Ambolagium* idem est, ac Græcorum *ἀναβολάγιον*, a verbo *ἀναβολέω*, induo: anabolarium vero est idem cum *ἀναβόλαιον*, ornamentum scilicet, quo humeri proteguntur: Ephod ab *ἔφωδ*, ligavit, seu, *cinxit*, derivat. Claudius De Vert amictum adhiberi censet ad collum undique cingendum, ne contrahatur raucedo: sed attendenda potius significatio mystica; de qua Bruno Signienus de Vestimentis Episc. Amictus quidem, quo & collum stringitur, & pectus tegitur, interioris hominis castitatem designat: tegit enim cor, ne vanitates cogitet; stringit etiam collum, ne inde ad linguam transeat mendacium. Indecorum esse sacrum facere, hærente in capite amictu, fatentur Parisienses Theologi Joannes Du-Tour, & Honoratus Tournelius, tametsi hiberno tempore ita Missas agere consuetum sit in Ecclesia Parisiensi. Vide Tournely de Euch. pag. Venetæ edit. 441. Viget idem mos, rigente hieme in Polonia: permittendum censent aliqui apud Sinenses, ubi detectio capitis non est honoris significatio. Nemini ex decreto S. R. C.

R. C. 3. Augusti 1652. fas est sacrificium peragere cum *caesarie fide*. Albam vocant etiam Ecclesiasticarum rerum illustratores *camisiam*, *subuculam*, *vestem talarum*, *lineam dalmaticam*, & Græco vocabulo *ποδήνην*, *poderem*, quod usque ad pedum talos dimittatur. Hujus mentionem fecere Cathaginienſe Concilium iv. celebratum anno 398. cap. 41. Hieronymus adversus Pelagianos, Magnus Gregorius i. libro in Ezechielem cap. ii. alique bene multi. Hac veste designari vitæ innocentiam, ornamenta virtutum, bonorum operum perseverantiam, & vestem albam, qua Herodes illuſit Christo demonstrat lib. 3. Rationalis cap. 2. clarissimus Mimatenſis Episcopus. Sacerdotes quoque Iſidis *vestibus lineis* utebantur, testibus Apollonio, Apulejo, Plinio, Ovidio, quorum scriptorum loca laudant Sauſſajus, Bona, Durantus: imitari siquidem sunt idololatricæ typum, de quo Apocalypſis xix. 8. *Byſſinum enim justificationes sunt sanctorum. Cingulum, quod & baltheum, ac zonam* appellant, indicium esse castitatis docent Innoc. III. lib. i. de Myst. Miſſæ cap. 15. Stephanus Eduenſis de Sacram. altaris cap. 10. Rabanus Maurus lib. i. Institut. Clericorum cap. 13. Ex Concilio Aurelianenſi an. 511. can. 20. *Monacho in monasterio zonas habere non licet*, ut legitur cap. *Monacho* 27. q. i. c. 32. Curnam, quæſo, si zona castitatis est symbolum? Pro zonis quidam legendum putant *Tzangas*, idest, cothurnos, quos & in urbe singulis vetat Codex Theodoſianus l. 2. de habitu, quo uti oportet, & Clericis Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 304. Alii Aurelianenſem canonem exponunt de munusculis a muliere acceptis: sed prior interpretatio comprobatur veteri lectione, quæ apud Jacobum Petritum habet *ciangas*: de qua voce agit in Glossario Du Cangius. *Manipulum* appellatum quoque invenimus *Panonem*, *Mappulam*, & a Græcis *ἐπιμανίκιον*, quasi *supermanicale*. Substitutum utique est loco mantilis, quo sacri ministri frequenter tergebant manus, & interdum affluentiam lacrymarum, ut de Arsenio legimus in Martyrologio Bedæ xiv. Kal. Augusti. At hinc non sequitur *manipulum* mystica significatione carere. Illo Honorius Augustodunensis ait denotari pœnitentiam, S. Bonaventura patientiam atque humilitatem, quibus *tamquam clypeo* munimur ad spiritale certamen, Theodorus Balsamon vincula Christi manibus implicata, Latina autem Ecclesia dolorem ac fletum, cui in altera vita copiosa merces rependitur. Ideo ponitur *in sinistra*, quæ significat vitam hanc transitoriam. Episcopo imponitur tantum confessione peracta (inquit Bona) prisco more, quoniam tunc *Casula* elevabatur, ut celebrantium brachia essent ad divinum opus expedita. *Stola* nomen, derivatum a *σέλλω*,

instruo, *orno*, usurpabatur a veteribus de quovis indumento, a Latinis vero pro veste muliebri usque ad imos pedes demissa; pro muliebriæque, & virili a scriptoribus Græcis. Frequentius usurpatum est idem nomen ad significandum honestum, splendidumque ornamentum; unde legimus Gen. 41. 42. a Pharaone Joseph donatum *stola*, eadem ab Assuero Esther 6. 10. vestitum Mardochæam, Aaronem quoque ceterosque Pontifices Eccli. 45. 12. indutos *stola sancta*. Veneti cives *stolam* appellant panni segmentum oblongum & dodrantalis latitudinis, quod humero injiciunt sinistro. At rerum Ecclesiasticarum Scriptores designant eo vocabulo interdum *Pallium Archiepiscopale*, & communiter vestem angustam in modum fasciæ, quam diaconi, ac presbyteri gestant in humeris, & quam veteres appellare solent *Orarium*. S. Antoninus, & JCC. tradunt deferri *stolam* in signum jurisdictionis, ideoque summum Pontificem universalis Ecclesiæ Pastorem semper procedere *stola* ornatum. Amalarius, Stephanus Ednenſis, Durantus, alique plures ab eo laudati lib. 2. de Rit. Eccl. Cathol. cap. 6. docent *stola* collo superposita demonstrari *ministerium Evangelicæ predicationis*; at oratio a presbyteris illa se ornantibus recitata commonſtrat *stolam* symbolum esse iustitiæ & immortalitatis, quam amisimus in Adami prævaricatione. Hanc immortalitatem appellat *stolam* S. P. Augustinus lib. vi. in Genes. cap. 27. num. 38. eique subscribit S. Bernardus serm. 3. de sanctis. Sequitur *Planeta* sic dicta, quod oris errantibus evagetur; olim autem quod totum hominem a collo usque ad pedes ambiret, & veluti parva casa circumdaret, *Casula* appellabatur: Græci *φελόνιον* dicunt: quod vocabulum occurrit 2. ad Timotheum 4. 13. ubi noster vertit *Penulam*. Hinc plura de veste illa Pauli dissidia, de quibus ad annum 58. n. 67. Baronius, contendentibus aliis vestem illam Troade apud Carpum relictam fuisse sacram, aliis communem pro depellendis imbribus, aliis etiam librorum thecam. Sed nihil ex Græca, aut Latina versione hinc pro sacra veste inferas; siquidem tam Latinorum *penula*, quam Græcorum *φελόνης*, sive, *φελόνιον* est superius, spissumque indumentum, aptum arcendis imbribus, dictum a *φελάνω*, quod est, *in aqua fluito*. Hinc Hieronymus, Chrysostomus, & Theophylactus Commentariis in Paulum τὸν φελόνιον interpretantur *vestem hyemalem*. Ad significandum tamen indumentum sacerdotale hæc vocabula recte adhibentur; nam *Planetam* legimus apud Rabanum, Ivonem, Hildebertum, & jam ab anno 633. adhibita fuit eadem vox cap. 27. in iv. Synodo Toletana: *φελόνιον* occurrit in omnibus libris Græcorum Liturgicis; *Casula* denique in libris

Alcuini, Ruperti, Honorii, aliorumque. *Cusula* olim super brachia complicabatur, unde Latini, ut facilius sacris operarentur, coeperunt paulatim eam ad latera scindere & decurtare: de quo plura lib. 1. cap. 24. num. viii. Cardinalis Bona. Stephanus Eduensis in *Casula* denotari existimat veterem, & novam Ecclesiam, Innocentius III. Hugo, Ivo, Alcuinus, alique complures duo caritatis praecepta, nonnulli inconfutilem Christi vestem. Erudite pertractat de *Casula*, praeter Auctores de divinis Officiis simul Romanis typis collectos, & recentiores permultos, Joannes Stephanus Durantus lib. 2. de Rit. Eccl. Catholicae cap. 9. nu. 17. & 19.

XIII.

Quaedam addam modo de *Calice*, *Patena*, *Corporali*, *Hamulis*, & *Campanula*. Calicem Varro dictum putat vas, quo veteres utebantur ad calidam potionem, Isidorus a *κάλος*, lignum, quod vasa potoria initio lignea fuerint, ac Priscianus a *κάλυξ*, quod est *torneo confectum*. Ii, quibus in sacrificiis utimur, *calices*, priscis saeculis lignei fuerunt, vitrei, stannei, pro varia temporum conditione, ut demonstrant viri clarissimi, Bona lib. 1. cap. 25. eximius Pontifex sect. 1. num. 26. Boldetius de Cœmeteriis lib. 1. cap. 39, & alii. At non defuerunt, surrentibus etiam persecutionibus, calices pretiosiores; nam & argentea pro sacrificio vasa inventa sunt in Cœmeteriis Romanae Urbis: quare Prudentius hymno 2. *περὶ σεράνων* describit praefectum Urbis, dum a Laurentio peteret Ecclesiae thesauros, ita loquentem:

Hunc esse vestris Orgiis

Moremque & artem proditum est,

Hanc disciplinam fœderis

Libent ut auro antistites.

Argenteis scyphis ferunt

Fumare sacrum sanguinem,

Auroque nocturnis sacris

Adstare fixos cereos.

Stannei calices perverus servantur adhuc Romae in Ecclesia SS. Cosmae & Damiani in Foro Boario, & in Basilica Lateranensi. Calicem illum, in quo Christus Dominus consecravit, fuisse argenteum, diuque servatum Jerosolymis, scribunt Beda de locis SS. cap. 2. & Baronius ad annum 34. num. 63. ex achate, vel onychino lapide fuisse confectum probare nititur Saussajns lib. 8. Panopl. Sacerdot. eumque viri graves asservatum tradunt in majori Valentinae civitatis Ecclesia. At Chrysostomus hom. 60. ad populum Antioch. sive potius 51. in Matth. pag. edit. Commel. 455. ait nil in Cœna, praeter sacra mysteria, pretiosum interfuisse. Trirentense Concilium anno 895. cap. 18. inquit Ze-

phirinum Romanum Pontificem xvi. statuisse ut Missae celebrarentur *patenis vitreis*: Urbanum autem I. *ministeria sacra fecisse argentea*: decrevitque idem Concil., ut calix cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat; si quis autem pauperrimus est, saltem stanneum calicem habeat; de ære, aut aurichalco non fiat, quia ob vini virtutem facit eruginem, pariterque vomitum provocat; nullus denique Missas in ligneo, aut vitreo calice praesumat agere. Vide cap. 44. *Vasa*, & cap. 45. *Ut calix*, de Consecrat. dist. 1. necnon cap. 14. *Litteras*, de Celebrat. Missarum, in 3. Decretal. Tit. 41. Erant & *Calices ministeriales*, ceteris ampliores, ac pleni vino, in quos refundebat Archidiaconus paullulum sanguinis ad complementum communionis laicorum. Errant propterea, qui censent factam in huiusmodi calicibus consecrationem atque oblationem. In unum ex his calicibus S. Remigius Remensis Episcopus apud Hincmarum in ejus Vita hos versus inscribi iussit.

Hauriat hinc populus vitam de Sanguine sacro

Injuncto, æternus quem fudit vulnere Christus,

Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Qui versus mire confirmant sententiam V. Cl. Dominici Georgii in Liturg. Romani Pontif. lib. 1. cap. 3. de usu *Calicis ministerialis*. Quae de calice diximus, eadem de *patena* dicenda sunt: nam *vitreas patenas* servarunt nobis cœmeteria Calixti, Prætextati, & Priscillae, & quidem distinctas a communibus; quoniam sacræ augustioris sunt formæ, Christi, & Apostolorum imagines referunt, & carent etiam inscriptione illa profanarum, (cavæ namque erant, & potoria) *Vivite, Bibite*, aut *Græcolatina, Piete, Zesete*. Legendus in Observationibus suis Boldetius Tom. 1. pag. 189. Patenas vero argenteas, vel aureas commemorant Anastasius in Silvestro, & in Nicolao, Alcuinus Poemate 5. ubi ait: *Sic lata argento constat fabricata patena, &c.* Debet tam calix, quam patena ab Episcopo consecrari, ut dixi præcedenti libro capite 10. de benedictionibus Chrismate peragendis. *Corporale* appellatur etiam ab Ecclesiasticis Scriptoribus *palla*, ac *pallium*, quo sacra munera conteguntur; sed usus in valuit, ut *palla* dicatur parvum lineumque calicis operimentum, ac revera Meldense Concilium apud Burchardum lib. iv. cap. 17. *pallam a corporali* distinguit. Utrumque simul nomen complectuntur Sacramentarium Gregorii, & Ordo Romanus, ubi legitur *Corporalis palla*. De Corporali omnes interpretantur quod legitur apud Anastasium in Silvestro, sacrificium non in serico, neque in panno tincto, sed tantum in lineo faciendum esse. In manticula, quam *bursam* vocant, cor-

poralem sindonem recondi ex antiqua consuetudine, infertur ex adinventis in sancti Berini tumulo, filis aureis contexta. Super hanc deferri nequit a Sacerdote linteolum, quo manus tergantur, ex decreto S. Congregat. Rit. 1. Septemb. 1703. Velo calicem in anteriori parte post communionem cooperiendum esse, alio decreto 1. Martii 1698. statuit eadem S. R. C. Quid vero significant calix, patena, & corporale, explicavit Hildebertus Cenomanensis de Myst. Missæ Tom. XXI. Bibl. PP. pag. 163. hisce versibus:

Ara crucis, tumulique calix, lapidisque patena,

Sindonis officium candida byssus habet.

Hamularum frequenter meminit Ordo Romanus: hamulasque argenteas legimus apud Anastasium in Silvestro, & in Gregorio IV. sed vitrearum communior usus, & ad vinum distinguendum ab aqua magis aptus. Invenimus *hamulas offerorias* dictas aliquando *gemelliones* ob formæ similitudinem, communiter autem *ampulas*. Exstat in carmine de Episcopis Eboracensibus:

Iussit & obryzo non parvi ponderis auro

Ampulla ut major fieret, qua vina sacerdos

Funderet in calicem solennia sacra celebrans.

Adhibetur denique in sacrificio *campanula*. Instituisse Gregorium IX. ut hæc pulsaretur, dum conficitur *Corpus Domini*, scribit Auctor Vitæ Gregorii tom. 3. Script. Rer. Italic. pag. 582. cum Spondano ad an. 1239. num. 12. Sed Bona lib. 2. cap. 13. numer. 2. & Mabillonius in Ordinem Romanum cap. 7. demonstrant ex epistola 142. Ivonis Carnotensis, qui obiit anno 1115. atque ex statutis Guilelmi Episcopi Parisiensis, qui floruit eodem fere tempore, consuetudinem illam esse Gregorio vetustiore. Cæsarius Hesterbacensis apud Lupum de sacris Process. cap. 10. tribuit eandem institutionem Guidoni Cisterciensi, S. Romanæ Eccl. Cardinali, Episcopo Prænestino, & Innocentii III. in Germaniam Legato. Sed hæc accipienda sunt de institutione huius ritus apud Germanos; nam Innocentius anno tantum 1198. vi. Idus Januarias electus est summus Pontifex.

XIV.

Rebus omnibus ad sacrificium paratis, opportunum tempus est attendendum. Persecutionum metu olim peragebantur in nocte fidelium conventus, quos Tertullianus de Corona militis vocat *antelucanos*; qua voce usus est etiam Cicero describens cœnas Catilinariorum, & comperationes usque ad diluculum. Plinius in Epist. ad Trajanum de Christianis refert, *Quod essent soliti stato die ante lucem convenire*: ac propterea iudem Christiani a gentilibus dicti sunt, ut legi-

Berti Theol. Tom. VII.

tur apud Minucium Felicem in Octavio, *latebrosa & lucifugax natio*. Censebant tamen antiqui fideles celebrandos esse, ubi convenire possent, diurnos cœtus; obiciebatque idem Tertullianus Valentinianis *nocturnas initiationes*. Peculiari nomine pervigilium agebant, & pernoctabant in solemnibus Paschæ, ut referunt ipse Tertullianus lib. 2. ad Uxorem cap. 4. & Lactantius lib. VII. cap. 19. Pace itaque Ecclesiis restituta agebantur publicæ Missæ *hora tertia, sexta, ac nona*; paucis diebus exceptis, in quibus noctu celebrabantur, idest, in Nativitate Domini, Sabbato sancto, in festo S. Joannis Baptistæ, & in collatione sacrorum Ordinum in sabbatis Quatuor temporum. Atque in his quoque servatur nunc dierum aliorum consuetudo, una excepta nocte Dominicæ Nativitatis. Joannes Belet de Divinis Officiis cap. 10. Micrologus cap. 58. Gerson in Summa Theol. cap. 4. de Euch. rationem afferunt, cur Missa prædictis horis sit celebranda, nimirum quod *hora tertia* Christus crucifixus fuerit linguis Judæorum, *hora sexta* mortis sententiam subierit, & *hora nona* emisit spiritum. Sed Petrus Paludanus in IV. dist. 3. qu. 2. hinc inferebat celebrandam quoque Missam in aurora, quia tunc Principes sacerdotum *concilium fecerunt adversus Jesum*. Peragebatur itaque Missa hora nona diebus jejuniorum ob jejunantium communionem, ut constat ex Concilio Moguntino apud Ivonem p. 4. decret. cap. 35. ceteris diebus ante meridiem, ut fideles sacro peracto domum ad prandendum adirent. Privatæ Missæ *ab ineunte aurora usque ad meridiem* sunt peragendæ; ac vespertinas omnino prohibuit an. 1556. S. Pius V. Quod in quibusdam Ecclesiis Venetiæ, & in Cathedrali Veronensi in Vigilia Nativitatis fiant sub noctis initia, est peculiare Apostolicæ Sedis indultum. Regularibus causa itineris, & ex superioris licentia fas est Missam celebrare integra hora ante diluculum, seu ante primam aeris illustrationem, quæ solet præcedere ortum solis, plus, minus, per horam alteram, ac semihoram. Sed plura de his Thomas Franciscus Rotharius lib. 1. de Sacram. cap. 2. puncto XXI. num. 9.

XV.

Licet semel tantum in die Missas agere cui-libet sacerdoti, ut decreverunt Alexander II. Honorius III. Innocentius III. capp. *Sufficit*, *Te teferente*, *Consuluisse*, de Consecrat. dist. 1. & de Celebrat. Missarum. Ex vetusta tamen consuetudine tres celebrantur in die Nativitatis Domini: idque institutum a Thelesphoro, sæculo Ecclesiæ secundo, affirmant Walafridus de rebus Eccles. cap. 21. cui subscribunt quamplu-

rimi; tametsi epistola Telephori, unde exscriptum est cap. *Nocte sancta*, cit. dist. 1. de Consecrat. censeatur supposititia. Morem tamen illum antiquum esse constat ex VIII. Homil. S. Gregorii, quæ incipit, *Quia largiente Domino Missarum solennia ter hodie celebraturi sumus*. In privatis quoque Oratoriis, ubi in solemnioribus diebus permittitur una Missa in gratiam infirmorum, qui e domo nequeunt egredi, possunt eadem Nativitatis die ex decreto S. Congregat. 20. Januarii 1725. celebrari tres Missæ. In ceteris diebus neque ob viaticum infirmorum, neque in commodum agentium itinera, neque ob celebrationem nuptiarum fas est eidem Sacerdoti iterum Missam peragere, cum hi casus necessitatem absolutam non inferant. Mos est in regno Aragoniæ, quod etiam regna Valentiniæ & Cataluniæ complectitur, ut in die Commemorationis omnium defunctorum sacerdotes sæculares duas Missas, Regulares autem tres Missas celebrent: quod alii a Julio III. alii a Paulo III. concessum affirmant. Eandem facultatem petierunt quidam alii ab Apostolica Sede, ut fecit sedente Clemente XI. Archiepiscopus Pragensis; sed res a Consultoribus S. Congregationis Concilii, iussu Pontificis Maximi, revocata ad examen die 4. Martii 1711. passa est supplicationis repullam. At plura de his Pontificum Decus in Opere de Sacris Missæ sect. 2. num. 35.

XVI.

De stipendio, & eleemosyna pro Missis agendis, dictum est supra: quare ad memoriam tantummodo revocanda sunt statuta quædam saluberrima ad avaritiam coercendam lata, & omnino consona æquitati. Primum est, *Sacerdotes, qui tenentur Missas celebrare ratione beneficii, seu Capellæ, legati, aut. salarii, si eleemosynas etiam pro aliis missis celebrandis susceperint, non possunt eadem Missa utrique obligationi satisfacere*. Alterum, *Est contra iustitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre*. Tertium, *Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, non potest per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta*. Quartum, *A sacerdotibus tot Missæ absolute celebrandæ sunt, quot ad rationem attributa eleemosynæ præscriptæ fuerunt; alioqui graviter peccant, & ad restitutionem tenentur*. Atque hæc iisdem verbis constitutionum Romanorum Pontificum, Urbani VIII. Alexandri VII. & Innocentii XII. conscripta sunt. Adde ex decreto Congregat. Cardinalium approbante Paulo V. die 5. Novembris 1605. licitum non esse sacerdoti anticipare sacrificium applicare pro eo, qui postea daturus est eleemosynam, cum su-

spensione effectus sacrificii. Hæc autem, quoniam singulis nota sunt, attigisse sufficiat.

XVII.

Reliquum est, ut brevissime percurramus præcipuas Missæ partes, de quibus egerunt prolixè Amalarius, Ivo, Rupertus, Alcuinus, Rabanus, Durandus, Bellarminus, Bona, atque ut præteream ceteros, sæpe quidem, at nunquam digne laudatus, Supremus Ecclesiæ Rector. Itaque Confessione præmissa recitatur, aut canitur a choro *Introitus* ex vetusta consuetudine, qua ante sacrificium decantabantur Psalmi Davidis; quibus per Horas Canonicas distributis, selecti fuerunt versiculi ad excitandam devotionem idonei: quare *Introitus* a Psalmis non deprompti, dicuntur a pertractantibus de Re Liturgica *irregulares*. Introitu significantur Prophetarum de Christo oracula, Patrum vota, atque ipse Salvatoris adventus: ideoque dum solemniter res divina peragitur, cantari incipit, priusquam sacerdos, typum Christi gerens, accedat ad aram. Cecinit propterea de huiusmodi accessu in Carmine superius citato Turonensis Episcopus Hildebertus:

Secreta siquidem procedit ab æde minister,

Ortu secreto venit ad ima Deus.

Sequitur *Kyrie eleison*, non ex institutione S. Gregorii, ut quidam dixerunt, sed ex consuetudine vetustiori, quam ante Gregorium laudat can. 3. Concilium Vasense celebratum anno 529. Græca verba sunt, idem sonantia ac *Domine miserere*. Græcis aliquando verbis utimur, quemadmodum & Hebraicis, ut demonstremus undique collectam Ecclesiam. Etsi definitus olim non erat numerus, & protrahitur etiamnum in Missis Pontificis, donec perdurat reverentia illi a Purpuratis Patribus exhibenda, novies tamen repetitur *Kyrie eleison*, ut a tribus SS. Trinitatis Personis impleretur misericordia adversus triplicem miseriam ignorantie, culpæ, & pænæ; quemadmodum docet S. Thomas quæst. 83. art. 4. Mitto conjecturas alias, quas afferunt Turrectemata in cap. *Jacobus*, de Consecrat. dist. 1. Amalarius lib. IV. cap. 2. & Innocent. III. lib. 2. Myster. Missæ cap. 19.

Hymnus Angelicus locum habet post *Kyrie eleison*: de quo hymno Hildebertus,

Angelicum post hæc sacrificex pater incipit hymnum,

Inceptum complet vociferando chorus:

Incipiens memorat quæ Salvatoris in ortu

Gaudia pastores Angelus edocuit.

Cantica, quæ post hunc Superi cecinere, recenset

Gloria, quam complet vociferando chorus.

Qui

Quidam hunc hymnum Telesphoro, alii Symmacho, nonnulli Hilario Pictavorum Episcopo tribuerunt. Joannes Stephanus Duranti adscribit Apostolis, quod fere integer extet lib. vii. Constit. Apostolic. cap. 47. infirmissima, ut liquet, ratiocinatio. Nos contenti erimus eruditione Patrum Synodi iv. Toletanæ ann. 633. quorum can. 13. hæc sunt verba: *Nam & ille hymnus, quem nato in carne Christo Angeli cecinerunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: reliqua quæ ibi sequuntur Ecclesiastici Doctores composuerunt, &c.*

Orationi præmittitur *Dominus vobiscum*, quæ est populi saluatio, & ad proximas preces invitamentum. At Episcopi dicere solent, *Pax vobis*, quod imperite quidam dixerunt repugnare can. 3. Concilii Bracarensis, quod an. 563. statuit *ne populos aliter Episcopi, aliter presbyteri salutarent*. Verum observarunt viri docti perstringi illo canone Priscillianum contendentem semper ab Episcopo dicendum, *Pax vobis*, & semper a presbytero, *Dominus vobiscum*: unde sequitur in canone, *non sicut Priscilliana pravitas permutavit*. Vide notas Binii ex Garzia Tom. v. Concil. pag. 844. Collect. Labbeanæ.

Post *Collectas*, sive orationes recitatur *Epistola*, tum *Graduale*, *Alleluja*, vel *Tractus*: olim quippe in Missis sacrarum litterarum lectionem fuisse habitam aperte colligitur ex Justino Apol. 2. Tertull. Apologetici c. 39. & auctor Constit. Apostol. lib. 2. cap. 5. Lectori olim demandatum hoc munus, scribunt Micrologus, Durandus, & Martenius: sed legimus canone 4. Concilii Remensis an. 813. *Subdiaconi ministerium esse Apostolum legere*. Animadverto autem ex præcit. cap. 57. Constitut. Apost. ex Pachimere ad cap. 3. Eccles. Hierarchiæ, & ex Gregorio Turo-nensi lib. 1. de Miraculis S. Martini cap. 6. olim Prophetica lectionem Apostolicæ, seu Paulinæ fuisse præmissam. Illa ergo ad minores clericos, hæc ad Subdiaconum spectat juxta canonem Remensem, & vigentem adhuc consuetudinem, quando lectio præmittitur Liturgiæ. *Graduale* nomen accepit, ex quo caneretur dum per gradus Diaconus in ambonem lecturus Evangelium conscenderet. *Alleluja*, quæ vox idem sonat, ac *Laudate Deum*, tam laudis signum est, quam spiritualis exultationis: ideoque juniorum tempore prætermittitur, substituto *tractu*, qui juxta Innocentium III. Alcuinum, & Stephanum Ednensem significat Ecclesiæ gemitum, inde sortitus nomen, quod *tractum*, & voce graviore canatur. De *Epistola*, *Graduali*, & *Alleluja* hæc Hildebertus:

*LECTIO, quæ sequitur, doctrinam signat eorum,
Qui sunt præmissi Septuaginta duo.*

Illorum monitis, dum responsoria cantat,

Edocet assensum se tribuisse chorus.

*Alleluja sequens memorat, quæ gloria mentis,
Quam pia laus oris sit comitata fidem.*

Evangelium ex primæva institutione legi in Missa, manifestum est, et Concilio Laodicæno, Carthaginensi iv. Arausicano i. aliisque Ecclesiasticis monimentis collectis a Cardinali Bona lib. 2. cap. 7. Ivo, Micrologus, Alcuinus, & alii observarunt legi Evangelium in sinistra, & aquilonem versus, ad commonstrandum quod lux Evangelii illuxerit gentibus, frustra diabolo contranitante. De *Symbolo*, & illius traditione facta Catechumenis dictum est alibi: item de oblationibus, & de aqua vino admiscenda, hoc ipso in libro pag. 55. 61. 96. &c. *Præfatio*, quæ dicitur quoque *Immolatio*, & *Consecratio Missæ*, & qua populi affectus excitatur, ac deposcitur, ut humanæ vocis supplicatio uniatur laudibus supernarum Virtutum, commendatur a Cypriano in libro de Oratione, ab Augustino in Epistolis ad Dardanum, ad Honoratum, ad Probam, a Milevitano Concilio, atque a Cyrillo Jerosolymitano, Anastasio Sinaïta, & Chrysostomo, adeo, ut ipsius *Præfationis* antiquitas, & auctoritas nequeat ab ullo sanæ mentis in dubium verti. *Præfationi* adnectitur *τερισμῶν*, sive hymnus, quem Græci *ἐπὶ νίκῃ*, idest, *Triumphale carmen* appellant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, &c. Hymnum hunc Deo convenire demonstrant sacræ litteræ, Isaïæ vi. 3. & Apocalypsis iv. 8. eodemque hymno distinctionem Trinitatis, & Divinitatis unitatem prædicari docet Ambrosius lib. 3. de Spiritu S. cap. 18. Idem asseruit Hildebertus his versibus;

*Ter positum Sanctus Trinum notat esse; sed
Unum*

Declamat Dominus, atque Deus Sabaoth.

Canon secundum vocis significationem sonat idem ac *Regula*, & complectitur ritum, regulamque sacrificii peragendi; unde & *Actio* per antonomasiam appellatur, ut dictum est supra, necnon *Legitimum* ab Optato lib. 2. adversus Parmenianum, atque a Concilio Eboracensi *Secretum Missæ*. Disertissime de Auctore Canonis pertractant Joannes Stephanus Duranti lib. 2. cap. 39. Menardus in Sacrament. Gregorii, & Bona lib. 2. cap. 11. Institutum multis ante sæculis docet sess. xxi. cap. 4. synodus Tridentina; idque evincitur ex quo in illo antiqui tantum Martyres commemorantur; ex quo permulta Canonis verba legantur lib. iv. de Sacramentis inter Opera Ambrosii, ex quo denique contineatur idem Canon in Antiquo Ordine Romano, atque explicetur ab Alcuino, & Amalario,

rio, qui floruerunt Caroli Magni temporibus. Recitandum *Canonem* submissa voce non una suadet ratio: siquidem sacra mysteria servare in occulto dignitatem suam scribit S. Basilus de Spiritu S. cap. 27. atque idem confirmant quæ diximus pag. 70. & 79. Christus quoque offerens semetipsum in Cruce oravit in silentio, septem verbis, vel sententiis exceptis, alta voce juxta Evangelistarum narrationem prolatis.

Orationem Dominicam habent in Liturgiis suis omnes Christianorum populorum nationes, illamque ex Christi, & Apostolorum institutione quotidie recitari in sacrificio *Dominici Corporis* affirmat lib. 3. adversus Pelagianos splendidissimum Ecclesiæ Lumen Hieronymus. De hac vero oratione plura scripsimus lib. xxiii. cap. 13. Perantiquam esse *fractionem hostiæ* constat ex Clement. Alexandrino libro 1. Stromatum Gregorio Nazianzeno epist. 240. ad Amphilo- chium, Chrysostomo hom. 24. in priorem Epi- stolam ad Corinthios, ac S. P. Augustino epist. 59. nunc 149. ad Paulinum. Varias trium *ho- stiæ* partium significationes recenset lib. iv. *Ra- tionalis* Durandus: ac de iis agit etiam S. Tho- mas quæst. 83. art. 5. & in eundem articulum Sylvius. Proferemus eam tantummodo, quæ ex- primitur pervulgato metro:

*Tres partes factæ de Christi Corpore signant,
Prima suam carnem, sanctosque secunda se-
pultos,*

Tertia viventes: hæc est in Sanguine tincta.

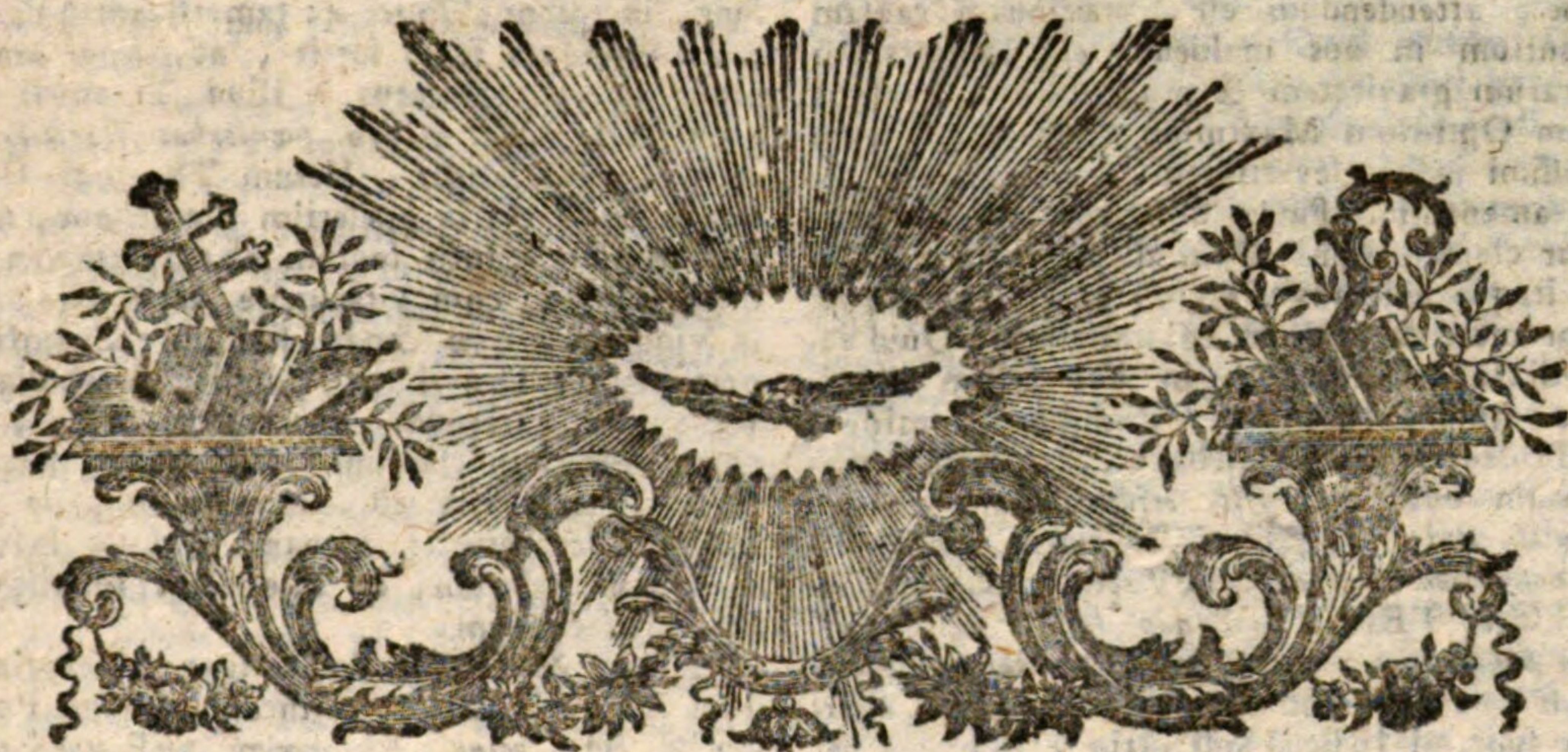
Ut in Missis tempore *confractionis Dominici corporis* dicatur, *Agnus Dei*, &c. statuisse fer- tur Sergius I. ad Pontificatum evectus an. 687. sed apud Græcos id prius obtinuisse ostendunt antiquæ ipsorum Liturgiæ. Ea tamen verba, *Dona nobis pacem*, addita fuisse posterioribus temporibus ad schismata Ecclesiæ tollenda, au-

ctor est Innoc. III. lib. v. de Myst. Missæ cap. 6. Desiderari in antiquis Missalibus, nec reci- tari in Basilica Lateranensi, in qua tertio re- petitor juxta antiquam consuetudinem, *Misere- re nobis*, scribit lib. 2. cap. 16. num. 5. Emi- nentissimus Bona. Cæsar Rasponus lib. 1. de Basilica Lateranen. cap. 2. scribit in eadem Ba- silica non addi, *Dona nobis pacem*, sed conge- minari illud, *Miserere nobis*, quia videlicet in cælesti Ecclesia, cujus typum hæc gerit, sempi- ternæ pax nunquam non invenitur. Idem ex Pau- lo Diacono de eadem Basilica cap. 6. refert Martenius: et in Ecclesia Sanctorum neque culpa, neque calamitas est ulla; cujus causa illud *Miserere nobis* ingeminetur. De commu- nione, collectis, ac dimissione populi, quo- niam egimus in superioribus dissertationibus, supervacaneum foret iterum pertractare. Hæc ergo sunt, quæ conscripsimus de sacrosancto Eucharistiæ Sacramento; cumque nihil eo di- gnus possimus offerre Deo, siue in gratiarum actionem, si quid recte diximus, siue in expia- tionem inertix, & ignorantix nostræ, si forte in multis erravimus, finem imponemus libro tricesimo tertio verbis Alcimi Aviti in Poema- te de transitu Maris rubri, prout extant tom. viii. Bibliothecæ Patrum, editæ per Margari- num De la Bigne pag. 614.

*Ergo agnosce tuum in nobis rex Christe cruo-
rem,*

*Atque tuos educ Ægypti e carcere servos;
Et quocunque loco sanctus mactaberis Agnus,
Inque cibos sanctum porrexerit hostia corpus
Christe tuum, non attingat tua dextera vin-
dex.*

*Præterea veterem exutos formamque, virum-
que,
In vitæ novitate tuum fac sumere corpus,
Et sacrum æterni calicis potare cruorem.*

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER TRICESIMUS QUARTUS,

In quo agitur de Sacramento Pœnitentiæ, & de actibus, qui in pœnitente ad ejusdem Sacramenti integritatem requiruntur, nempe Contritione, Confessione, & Satisfactione.

HOC mihi Volumen exornanti, & magna alacritate ipsi conscribendo operam impendenti, comprescit primum ac fregit, deinde excitavit & vehementius incendit animum magnitudo adversarum rerum, quibus vexabatur Italia nostra, inter regiones orbis universas pulcherrima, ac florentissima. Etsi enim in illa Urbe consisto, quæ caput est ceterarum, & in qua floret religio, pax regnat, nec auditur armorum fragor moderante rempublicam Pontifice Gloriosissimo; ad aures tamen meas interdum pervenerunt dispersi ac sinistri rumores, quibus aliquando nunciatum est amica oppida ingenti terræmotu concussa; tum Messanam vetustissimam, munitissimamque Siciliæ Urbem, non absque magna finitimarum gentium formidine, oppressam pestifera contagione; affici insuper incommodis plurimis, propter exundantes exterorum militum copias, provincias atque civitates opulentissimas: quæ sane narratio, addita supremi Pastoris sollicitudine, supplicationum frequentia, arctiori viarum custodia, necnon populari loquacitate, quamquam ut plurimum ineptiarum at-

que mendaciorum plenissima, meipsum haud mediocriter commovebat. Interea temporis qui appellantur philosophi, & qui amant existimari politici, causam hujusmodi eventuum investigantes, animum meum ita affectum exacerbare potius videbantur, quam recreare: dum illi in disputationem traherent, afferant ne pestilentia illuvionem occulti quidam spiritus præsentissimo infecti veneno, an vero perennes vermiculi mercibus peregrinis inclusi, qui prolis mortiferæ fecundissimi, illinc erumpentes pervadant, inficiantque viventium corpora; ac præterea disceptarent, sit ne causa effectrix motus & hiatus telluris impetus exhalationum, an conjectus aer, an ignis, an copia nitri vel sulphuris: isti autem, qui nemine dicuntur politici, introirent Regum penetralla, divinarent consilia procerum, dirigerent stationes militum, ac sæpe inter rerum gestarum ephemerides rôderent inviolabilem Principum majestatem. Verum quicquid otiosi homines fabulentur; Auctor & Governator universorum quemadmodum testantur divina eloquia, *respicit terram, & facit eam tremere; mortificat, & vivificat; mittit bellum, & creat pacem; & armat creaturam*

ad ultionem inimicorum. Quamobrem illud sum-
mopere attendendum est, præcipuam causam
irruentium in nos malorum esse iniquitatum
nostrarum gravitatem & multitudinem, atque
Deum Optimum Maximum exercere nobiscum
rectissimi judicis severitatem, quoniam offendi-
mus amantissimi Patris misericordiam, & abu-
timur clementissimi Domini patientia. Dum
hæc itaque animadverterem, & me occuparent
timor mei, & aliorum commiseratio; Quid ve-
ro, dixi, deliberandum in hoc rerum discrimi-
ne, quid exequendum? Piissimus Dominus,
ut Tridentini Patres agebant, cognoscens fig-
mentum nostrum, *illis etiam vitæ remedium*
contulit, qui se in peccati servitutem, & demo-
nis potestatem tradidissent, Sacramentum videli-
cet PŒNITENTIÆ, quo lapsis post baptis-
mi beneficium mortis Christi applicatur. Prose-
cto, si deleantur hoc Sacramento peccata, aver-
tetur supremi Judicis indignitas, ipsomet per
os unius Prophetarum clamante: *Convertimini,*
& agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus
vestris; & non erit vobis in ruinam iniquitas.
Atque hæc, humanissime Lector, animum meum
paullo ante languidum ac torpentem impellunt
rursus & incitant ad scribendum: maxime quod
Opus a me susceptum ad pertractandum de ipso
Pœnitentiæ Sacramento, Deo adjuvante, pro-
cesserit. Quoniam tamen liber iste trigessimus
quartus in viniam molem excresceret, si in eo
comprehenderentur quæcumque de Pœnitentia
dicenda sunt; duas in partes illum dividendum
putavi; atque in prima de Contritione tantum
pertractabo, reliqua, quæ ad Pœnitentiæ Sacra-
mentum pertinent, parte altera prosecuturus.
Neque enim vereor, quin interim cessent Dei
flagella, & ceteri etiam pœnitentium actus pro-
tius consequantur; si præcesserit vera detesta-
tio peccatorum, & salutaris contritio.

CAPUT PRIMM.

Quæ de Pœnitentia, ut virtus est, solent
huic dissertationi præmittere
Disputatores Scholastici.

NON una Pœnitentiæ vocabulo subest signi-
ficatio. Grammatici enim Pœnitentiæ no-
mine intelligunt ipsum pœnitendi actum, quo
aliquem facti pœnitet, live quo aliquis dolet
ob factum noxium, vel occasionis prætermisio-
nem, quacunque ex causa hujusmodi dolor con-
cipiat. A pœna originem habet suam, a qua
verbum pœnitet; quamvis Isidorus nomen deri-
vet etiam a punio, quoniam homo pœnitendo
punit quod male admisit; Pierius vero, adstipu-
lante Erasmo, velit pœnitentiam dici; quod
pœne sonat. Utimur autem pœnitentiæ vocabu-

lo cum ea, quæ consilio & voluntate facti
sunt, incipiunt displicere; tametsi antiquis pœ-
nitere interdum idem fuerit, ac parum videri,
prout observat Donatus in illud Terentii Eu-
nuch. Act. v. sc. 7. *An pœnitebat flagitii, te*
auctore, quod fecisset. Verum Theologi Pœni-
tentiæ nomine tria præsertim significant, nem-
pe intimum doloris sensum ob perpetratum ali-
quod crimen, cum vitæ male actæ expiatione
& vindicta, quæ modo fiat in compensatio-
nem injuriæ Deo illatæ, constituit peculiarem
virtutem: externum, sacrumque ritum, quo
per ministerium clavium dimittuntur peccata,
& hæc Pœnitentia est *Sacramentum*, de quo
sumus disceptaturi: pœnam denique ipsam,
vindictam scelerum, & injunctam resipiscen-
tibus satisfactionem.

Habent & Græci voces suas ad exprimen-
dum id, quod Latini significant nomine Pœni-
tentiæ, Μετάνοιαν, *Metanœam*, Ἐξομολόγησιν,
Exomologesim, & Ἐπιτίμιον, *Epitimion*. Με-
τάνοια idem sonat, ac *Resipiscencia*; nam est a
μετανοῶ, *ad mentem redeo*: atque Pœnitentiæ,
ut virtus est, egregie nomen istud accomoda-
tur. Exomologesis idem significat ac Latine Con-
fessio, & est a verbo ἑξομολογεῖσθαι, *Confiteor*:
quare hoc nomen, licet aliquando designet re-
conciliationem Pœnitentium, omnesque ipso-
rum actus, maxime in Epistolis Cyprianicis,
& apud Tertullianum; proprie tamen com-
monstrat *Confessionem Sacramentalem*. Ἐπιτίμιον
denique idem est, ac pœna, seu multa peccatis
debita: derivatque ab ἐπιτιμάω, *sive ἐπιτιμά-*
μαι, interminor, vel reprehendo: ideoque aptis-
simum est hoc postremum vocabulum ad signi-
candum supplicium, & subeundam peccati ani-
madversionem.

Pœnitentia itaque priori significatione spe-
ctata, nihil est aliud, quam *Virtus*, qua com-
missa a nobis scelera detestamur, ac præmissa ser-
ta firmaque deliberatione pravas consuetudines &
corruptos mores emendandi, eadem scelera sponte
vindictamur, in compensationem injuriæ Deo illa-
tæ. Hæretici, qui negant opus esse, ut perpe-
trata scelera compensentur digna aliqua satis-
factione, propterea quod autument impium ju-
stificari sola in Christum fiducia; contendunt
etiam nihil aliud requiri ad veram pœniten-
tiam constituendam, præter melioris vitæ pro-
positum, ac rectius proinde appellari *resipiscen-*
tiam, quam Pœnitentiam, cum hoc nomine im-
portetur pœna aliqua, vel inflata, vel sponte
suscepta. Urgent quidam Recentiores ad hære-
ticos refellendos præmissum Græcum vocabu-
lum μετάνοιαν, eo quod μετανοῶν idem sonet,
scelerum pœnas exigere, productis versibus Au-
sonii ex Epigrammate xii. in simulacrum occa-
sionis, & Pœnitentiæ,

Sum Dea, quæ facti, non factique exigo pœnas:

Nempe ut pœniteat, sic Metanœa vocor.

Sed infirmum est argumentum petitum a sola nominis Græci etymologia; cum revera *μετάνοια* sit idem ac *resipiscere*, *recedere a priori sententia*, atque proprie, ut diximus, *redire ad mentem*, quod tamen minime juvat hæreticos; siquidem sese convertere, & ad sanam mentem redire, unde *Metanœa* nomen habet, est pœnitentium prior actus, quem consequuntur patratum scelerum dolor, & vindictio: immo & his, ceterisque pœnitentium operibus ipsum *Metanœa* nomen tribuitur: unde & corporis inflexiones, aliaque mortificationis genera *Metanœa* dici solent, sed per synecdochen. Ita Theodoretus narrat nonnullos in Simeone Stylita numerasse 244. *metanœas*, & S. Petrus Damiani refert Monachos fecisse pro uno fratre defuncto *metanœas septingentas*. Verum de his legendi Novarinus, Suicerus, Morinus, & Dumortierius.

Falsa hæreticorum opinio refutatur apertissimis Scripturarum sanctarum testimoniis; quæ pœnitentiam non solum per melioris vitæ propositum, verum etiam per culpæ detestationem, amaritudinem animi, criminumque punitionem describunt. Atque ut nonnulla ex multis producam, Isaias cap. xxxviii. 15. inquit: *Re cogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime meae*. Joel 11. 12. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra*. Lucas 3. 8. *Facite ergo fructus dignos pœnitentiae*. Huc spectant pœnitentium opera, quæ sacri libri commendant, gemitus Davidis, jejunia & sordidatæ vestes Ninivitarum, lacrymæ a muliere peccatricæ profusæ, humiliatio Publicani pectus tundentis, ac Petri post tritam negationem amarus fletus. Docent similia Ecclesiæ Patres: inter quos Nazianzenus Orat. xxxix. in Sancta Lumina Pœnitentiam appellat *τὸ τῶν δακρύων βάπτισμα*, *Lacrymarum Baptismum*; & S. P. Augustinus epist. 153. num. 54. ad Macedonium, inquit: *Nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, nisi ut id, quod mali fecit, impunitum esse non sinat*. Verum de his plura ubi de contritione, & satisfactione petraabitur.

Certum insuper est hanc Pœnitentiam esse veram propriamque virtutem, quemadmodum docent omnes Theologi cum S. Toma 3. p. q. 85. ar. 1. Etenim pœnitentia nobis a divina lege præcipitur, juxta Matth. 111. 2. & Act. 111. 19. *Pœnitentiam agite: Pœnitentini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra*. At lex divina, cum sancta sit & immaculata, præscribit duntaxat actus virtutum. Deinde virtus definitur eo loci a S. Thoma *habitus electivus se-*

cundum rectam rationem. Quid autem magis rationi consentaneum, quam detestari peccata, de iis dolere eo modo, quo dolendum est, propositam intentionem habere ea vitandi, & pro viriis nostrarum modulo exhibendi summo Deo debitam satisfactionem? Pertinet ergo Pœnitentia ad veram propriamque virtutem, & quidem juxta Doctorem Angelicum art. 3. ejusdem questionis ad Justitiam, quatenus hæc inter Deum & creaturam locum habet: quamquam sunt, qui distinguendam putant rationem, quæ ad pœnitentiam ipsam trahit, adeo, ut si concipiatur pœnitentia ob offensam Dei summo opere diligendi, spectat ad caritatem, & si oriatur ex injuria Deo illata, quam compensare satagat, ad justitiam: quod minime D. Thomæ repugnat.

Quid vero dicendum de Pœnitentia, quam in nobis excitat timor gehennæ, ac turpitudine peccati? illam proculdubio inter veras virtutes connumerare debemus. Quamquam enim volumine secundo pag. 229. a nobis tradita est definitio illa virtutis, *Virtus est ordo amoris*, quæ utique definitio Augustiniana est, Augustini verbis contexta, & Augustinianæ doctrinæ munitis firmata; non tamen inde inferre quis potest, denegari a nobis veras, propriasque virtutes a caritate distinctas. In eodem quippe volumine 11. eodemque capite testati sumus *dari plures virtutum supernaturalium habitus absque caritate*, quod iterum asseruimus libro 11. cap. 10. commostrantes veram ac supernaturalem fidem remanere in homine impio, ac rursus cap. 12. ubi adversus Novatores ostendimus timorem servilem esse bonum ac supernaturalem, atque inter dona Dei adnumerandum, neque in eo inveniri aliquid vitii, quod *eidem timori* sit adscribendum. Affirmavimus itaque, iterumque profiteamur, & cuique forte hæc legenti declaramus, eo sensu a nobis virtutem locari in *ordine amoris*, quoniam etsi *absque caritate* virtutes sunt plurimæ, eæque actus tuos bonos exerunt; debet nihilominus caritas iisdem virtutibus dare *formam*, ac perfectionem, illas *ad finem suum dirigendo*, ne inflatæ sint, aut recto ordine destitutæ; quemadmodum virtutes *morales* juxta ea, quæ scripsimus lib. xviii. cap. 3. non debent deflectere ab incommutabili regula nobis indita. Hoc autem iisdem, aut consimilibus verbis in ipso 11. volum. pag. 233. 312. & 317. aliisque in locis absque ulla ambiguitate tradidimus. Idem ergo, eodemque sensu nunc affirmamus de Pœnitentia: quæ prout oritur ex Dei amore, & detestatur peccatum huic amoris contrarium, attinet ad caritatem, & ab illa elicitur, atque emanat; prout vero proficisci ex timore, aut ex ratione alia supernaturali, ad rationem ipsam redigitur; constituitque etiam *specialem virtutem*, quatenus id id

incumbit & nititur ut deleantur peccata præterita, & injuria illata Deo compensetur. Sed undevis oriatur, & cujusvis generis virtus sit; ut habeat virtutis formam, & complementum, ac sit recta undequaque, idest, non tantum in se spectata, verumetiam ex parte ejus, quem pœnitet, debet a caritate dirigi in finem suum. Hæc eadem est expressa doctrina S. Thomæ cit. quæst. 85. art. 2. ubi ait: *A caritate derivatur aliquis actus dupliciter. Undo modo, sicut ab eo pœnitentia: & talis actus virtuosus non requirit aliam virtutem præter caritatem, sicut diligere bonum, gaudere de eo; & tristari de opposito. Alio modo aliquis actus a caritate procedit, quasi a caritate imperatus; & sic quia ipsa imperat omnibus virtutibus utpote ordinans eas ad finem suum, actus a caritate procedens potest etiam ad aliam specialem virtutem pertinere. Si ergo in actu pœnitentis consideretur displicentia peccati præteriti, hoc immediate ad caritatem pertinet, sicut & gaudere de bonis præteritis: sed intentio operandi ad deletionem peccati præteriti requirit specialem virtutem sub caritate.*

Indubitatum quoque est Pœnitentiam esse virtutem infusam, & ex genere earum, quæ supernaturali adjutorio Spiritus sancti inspirantur, tametsi ex parte nostri requiratur motus arbitrii, ac dispositiones fidei, timoris, spei, ac dilectionis non absque gratia præveniente a nobis præmittendas, ut consequamur justificationem; quemadmodum sess. vi. cap. 5. & 6. docet sacrosancta Synodus Tridentina, atque nos itidem scriptum lib. xix. cap. 4. Perspicue pœnitentiam ex Deo esse tradit divina Scriptura, cujus hæc sunt verba: *Convertite nos Deus salutaris noster. Convertite me & convertar. Postquam convertisti me, ego pœnitentiam. Gentibus pœnitentiam dedit Deus, Psal. 85. 5. Jerem. xxxi. 18. Act. xi. 18.* Idem commonstrant orationes Ecclesiæ, quibus Deum gratiarum omnium largitorem precamur, ut errantium corda respiciant, ut peccata nostra plangere valeamus, ut ad veram pœnitentiam nos perducere dignetur. Hoc denique definit præcitata sess. vi. can. 3. Synodus Tridentina, confirmatque quidquid de necessitate gratiæ ad omnia opera salutaria contra Pelagianam, & Semipelagianam hæresim disputavimus.

His nequaquam adversantur, quæ Zach. i. 3. leguntur: *Convertimini ad me, ait Dominus exercituum; & convertar ad vos; quo loco abutebantur etiam Pelagiani apud Augustinum lib. de Grat. & lib. arbitrio cap. v. Ibi enim num. 10. hæc reponit invictissimus Gratia Dei propugnator: Talia ergo de scripturis colligunt: quale est hoc unum, quod paulo ante dixi, Convertimini ad me, & convertar ad vos, ut secundum meritum conversionis nostræ ad Deum,*

debetur gratia eius, in qua ad nos & ipse convertitur. Nec attendunt qui hoc sentiunt, quia nisi donum Dei esset ipsa ad Deum nostra conversio, non ei diceretur, Deus virtutum converte nos; & Deus tu convertens vivificabis nos; & Converte nos Deus sanitatum nostrarum: & hujusmodi alia, quæ commemorare longum est. Præcitatis itaque Zachariæ verbis admonemur duntaxat libertatis nostræ, quam aliis posterioribus verbis ab Augustino productis confitemur gratia Dei præveniri, ut prælaudato capite sess. vi. pariter docuit Synodus Œcumenica.

Multæ quidem instituuntur de virtute Pœnitentiæ quæstiones, inter quas præcipuæ sunt, quæ versantur circa ipsius pœnitentiæ necessitatem, circa remissionem peccatorum, & circa vim, qua bona opera reviviscunt. Sed quoniam hujusmodi quæstiones variis hujus libri capitibus sunt inferendæ; hoc unum in præsentia addam, quomodo Pœnitentia, quæ est virtus, a Pœnitentia quæ sacramentum est, distinguatur. Igitur virtus Pœnitentiæ est dolor ac detestatio peccatorum, de qua modo diximus, sita in actibus & operibus Pœnitentium, & quovis tempore hominibus, qui se mortali peccato inquinaverunt, ad obtinendam justificationem necessaria. Pœnitentia autem accepta secundo modo, est Sacramentum novæ legis a Christo Domino institutum, quo fidelibus post baptismum lapsis vere pœnitentibus & confessis vi clavium & potestatis Ecclesiæ absolutio Sacerdotalis impenditur. Ex qua definitione obvia, & pervulgata apparet discrimen, de quo nunc agitur. Enimvero virtus pœnitentiæ tota ex parte pœnitentis se tenet; ac Pœnitentiæ Sacramentum exigit præterea Sacerdotis judiciaria potestate præditi absolutionem. Pœnitentiæ virtus est Sacramenti hujus pars & materia, ut infra explicabitur. Illa inquit S. Thomas q. 89. art. 1. est gratiæ prævenientis effectus; illud vero causa effectrix gratiæ sanctificantis. Hæc autem omnia ex proximis disquisitionibus perspicua fient.

C A P U T II.

Demonstratur adversus hæreticos Pœnitentiam esse verum Sacramentum a Christo institutum.

INter Hæreticos, qui primum negarunt Sacramentum Pœnitentiæ cum Bellarmino lib. 1. cap. 9. tum Doctores Scholastici recensent Montanistas, & Novationos. Gaspar Juenin, Le-Droint, ac recentiorum alii sentiunt ab hoc errore hæreticos istos fuisse immunes, atque in eo tantum errasse, quod crederent aliqua solum, sed non omnia peccata posse Ecclesiæ potestate remitti. Ac de Montanistis hoc videtur adferre

rere Tertullianus, qui de pudicitia cap. 2. ait mundari delicta, *que quis in fratrem, non in Deum admiserit*: atque cap. 19. distinguit inter peccata graviora & exitiosa, *que veniam non capiunt*, ut homicidium, idolatriam, fornicationem, blasphemiam, & inter alia peccata leviora, quæ appellat *quotidianæ incurſionis*, ut iracundiam, detractionem, & prolatum temere iuramentum. Atque istorum peccatorum veniam concedi Tertullianus addictus Montanistis existimat. De Novatianis etiam scribit S. Ambrosius lib. 1. de Pœnit. cap. 3. num. 10. *Sed ajunt se exceptis gravioribus criminibus relaxare veniam levioribus*. Ceterum S. Epiphanius hæresi 59. num. 1. ait Novatum affirmasse eum, qui post baptismum delinqueret; nullam posse consequi misericordiam, quod & affirmat S. Philastrius hæresi 82. & apud Photium Cod. 182. S. Eulogius Episcopus Alexandrinus, atque ipsemet Ambrosius, præced. cap. 2. num. 5. ubi ait Novatianos Stoicorum quodam more omnia peccata paribus aestimasse mensuris, & æque eum, qui gallum, ut ajunt, gallinaceum, atque illum, qui patrem suffocaverit, perpetuo celestibus abdicandos mysteriis, quod merito quidem Ambrosius connumerat inter Stoicorum errores, quos & Venusinus Poeta Satyra 3. lib. 1. refellit dicens:

*Nec vincet ratio hoc, tantumdem, ut peccet,
idemque*

Qui teneros caules alieni fregerit horti,

Et qui nocturnus Divum sacra legerit. Adsit

Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas.

Idem de Novato, ac de Montano literis consignavit S. Hieronymus, affirmans ab iis errantibus manum non porrigi, precipitari jacentes in baratrum ne leventur, ad omne pene delictum obserari fores Ecclesiæ, quæ Hieronymus tradit epist. 27. ad Marcellam pag. 65. ad Pammachium 307. & ad Oceanum 659. edit. Martianzi. Etsi autem reponit memoratus Jueninus quæst. 1. cap. 1. de Pœnit. eximios hos Patres nequaquam Novatianorum mentem & systema fuisse assecutos, confidenter tamen, ac irreverenter hæc dicta sunt; cum facile possint omnia revocari ad concordiam, si dicamus tam Montanistas, quam Novatianos, cum æqualitatem illam criminum nimis odiosam esse cognoscerent, ab ea postmodum recessisse. Atque id aperte affirmat S. Ambrosius post verba nuper producta, *Sed ajunt se exceptis gravioribus criminibus, relaxare veniam levioribus*, immediate subjiciens: *Non hoc quidem auctor vestri erroris Novatianus, qui nemini dandam pœnitentiam putavit*. Ex quibus apparet falli recentiorum plerosque, qui censent neminem, ante sæculum XVI. bellum sacramento Pœnitentiæ indixisse. De Val-

Berti Theol. Tom. VII.

denſibus, Wicleſiſtis, & Huſſitis ſubſcribendum omnino eſt doctiſſimo Mekdenſium Epſcopo, qui in Hiſt. Variat. lib. XI. num. 104. & 105. docet ab his hæreticis nunquam Sacramentum illud fuiſſe negatum, cum in hoc tamen peſſime ſentirent, quod vellent ſacerdotes improbos tanquam ad laicorum ordinem redactos carere poteſtate tam abſolvendi, quam adminiſtrandi reliqua ſacramenta. In hoc autem hæreticos iſtos erraſſe, & non indiſpungenda Pœnitentia ex albo Sacramentorum, recte obſervarunt prælaudatus Juenin. Concl. 3. Tournelius pag. 12. Witaſſius 6. Le Doint 21. quod ex Concilio Conſtantiensi, Thoma Valdenſi, Raynero, atque ex ipſo Wicleſi Trialogo, Boſſuetius primum, deinde hi, ceterique Thologi demonſtrarunt.

At pertinaciter ſacramentum Pœnitentiæ denegarunt poſteriorum hæreticorum permulti. Principem hos inter locum tenet Zuvinglius, qui in libro de vera & falſa Religione cap. de Sacramentis negat his Pœnitentiam adnumerandam. Calvinus lib. IV. Inſtitut. cap. 19. num. 17. contendit Pœnitentiam non eſſe ſacramentum a Baptiſmo diſtingtum, & nos, quocunq; baptizemur tempore, in omnem vitam ablui & purgari, ita, ut ſi poſt baptiſmum lapſi fuerimus, repetenda ſit baptiſmi memoria, & hac armandus animus, ut de peccatorum remiſſione ſemper ſit certus atque ſecurus. Kemnitius in Examine Concilii Trident. ad can. 1. de Pœnit. Mathias Illyricus, Wigandus, aliique pluriſimi abſolute duo tantum ſacramenta recipiunt. Baptiſmum, & Eucharistiā. Lutherus, & Melanchthon videntur alicubi Pœnitentiam accenſere ſacramentis, alicubi ab horum numero illam expungere: ſed ſive admittant, ſive non negant, abſolutionem ſacerdotis eſſe actum judiciale, quo remittantur peccata, autumantes eſſe illam pronuntiationem quamdam, & declarationem extrinſecam, qua ſolutus excitatur ad fidem, & credens a Deo remiſſa ſibi peccata, arripit hac ab omnibus ſere Novatoribus jaçtata fiducia commentitiā illam juſtificationem, ſitam in ſola imputatione juſtitie Chriſti. Illiduntur eidem ſcopulo qui Confeſſionem ſectantur Auguſtinā; in qua licet art. XI. admittatur peccatorum confeſſio; ſacrilege tamen deſinitur pœnitenti neceſſariam non eſſe delictorum enumerationem, modo ex Evangelio, ſeu abſolutione (animadvertas, quæſo, qua fraude abſolutionem appellitent Evangelium) credat propter Chriſtum remitti peccata.

Plura itaque, ut undequaque reſutentur hæreſes execrandæ, a nobis in diſputationem trahenda ſunt: Primum an ſit aliquod Sacramentum, in quo judiciaria Sacerdotum poteſtate lapſi poſt baptiſmum Deo reconcilientur: alterum, an hoc Sacramentum ſit aliud præter

K k

baptiſm

baptismi remissionem : tertium , an per illud remitti possint peccata omnia , quantumvis gravia , & detestabilia : proximum , an poenitentibus necessum sit in confessione singula enumerare delicta : postremum , an sacerdotes absolventes remittant peccata , an vero tantum pronuntient & declarent esse remissa . Sed quoniam ex his tria pertinent ad varias hujus libri partes ; expediam nunc duo priori loco recensita , demonstrans Poenitentiam verum sacramentum esse , & a baptismo distinctum , nonnulla addens de hujus Sacramenti institutione , atque necessitate , quæ sunt primi hujus capituli confessoria , de reliquis opportuniori loco dicturus .

PROP. I. Poenitentia est verum ac proprium novæ legis Sacramentum , quo judiciaria sacerdotum potestate remittuntur peccata .

Sit prior hujus dogmatis demonstratio ex scripturis . Christus contulit sacerdotibus facultatem remittendi peccata eorum , qui ad Ecclesiæ claves confugiunt . Atque id sacerdotes præstant per veri propriique nominis Sacramentum , quod appellamus Poenitentiam . Hæc itaque sacramentum verum ac proprium est . Datam potestatem illam a Christo , perspicue demonstrant quæ leguntur Matth. xvi. 19. ubi inter alias Petri prærogativas hæc habetur , *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum & in celis : & quodcumque solveris super terram erit solutum & in celis* . Quæ prærogativa tamen competat peculiari titulo supremo Ecclesiæ Rectori ob jurisdictionis maximam , plenissimamque amplitudinem , collata est etiam ceteris Apostolis Joannis xx. 21. quando illis Dominus inquit , *Accipite Spiritum sanctum ; quorum remiseritis peccata remittuntur eis ; & quorum retinueritis , retenta sunt* . Ex collatione autem hujusmodi potestatis consequi Poenitentiam esse verum sacramentum , sic demonstro . Ad Sacramentum constituendum requiritur , quod sit a Deo institutum , quod externo aliquo symbolo sanctificantem gratiam significet , & quod hanc efficienter producat : quamquam hoc postremum hæretici præfracte ac temere denegent . At in præcitatis Evangelicis testimoniis expressam habes divinam institutionem . Hinc etiam eruitur externus ritus , & gratiæ symbolum ; siquidem si sacerdosolvere velit peccata sua confitentem , opus est , ut iudicium proferat , & exteriori signo appareat quibus juxta collatam sibi auctoritatem dimittat crimina , quibus autem retineat : præterquamquod exhibet etiam signum rei sacræ tum poenitens , qui provolutus ad confessorii pedes , & factus accusator sui commonstrat sese a viis pessimis avertisse ; tum sacerdos , qui absolutionem impendens ostendit quomodo exerceat factam sibi a Domino potestatem . Atque inde etiam sequitur collatio

gratiæ , sine qua , ut demonstravimus agentes de justificatione impiorum , neque abstergimur a maculis peccatorum , neque renovamur Spiritu sancto , neque induimus novum hominem , qui in iustitia & sanctitate creatus est . Hinc Concilium Tridentinum sess. xiv. cap. 1. ait : *Dominus autem Sacramentum poenitentiae tunc præcipue instituit , cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos , dicens : Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata remittuntur eis , & quorum retinueritis retenta sunt . Quo tam insigni facto , & verbis tam perspicuis , potestatem remittendi , & retinendi peccata ad reconciliandos fideles , post baptismum lapsos , Apostolis , & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam universorum Patrum consensus semper intellexit* .

Tridentinæ Synodi postrema verba insinuant nobis alteram propositionis probationem , ex Patrum consensione petitam . Sed cum plura ex libris Patrum producenda sint , ubi de ipsa peccatorum confessione , & de absolutione sacerdotis data opera pertractabitur ; aliqua nunc tantum sunt recensenda . Tertullianus de Poenit. cap. 7. sermonem instituens de peccatis post baptismum patris , ait : *Hæc igitur venena prævidens Deus collocavit in vestibulo poenitentiae secundæ , quæ pulsantibus patefaciat : & proximo cap. 9. eandem poenitentiam describens , ne quis forte putet loqui Tertullianum de sola impiorum resipiscencia , subjicit : Hujus poenitentiae secundæ , quanto in arcto negotium est , tanto operosior probatio est ; ut non sola conscientia præferatur , sed aliquo etiam actu administratur* . Transiit deinde ad exomologesim , & delictorum manifestationem , de qua alibi . S. Cyprianus in libro de Lapsis pag. 383. commendat , & apud Deum gratam esse testatur Remissionem factam per sacerdotes . Epist. 54. quæ Synodica est , hæc ad Cornelium pag. 171. scripsit : *Nec enim fas erat , aut permittebat paternæ pietas , & divina clementia Ecclesiam pulsantibus claudi : & dolentibus ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari , ut de seculo recedentes sine communicatione & pace ad Dominum dimitterentur , quando permisit ille quæ legem deit , ut ligata in terris etiam in celis ligata essent , solvi autem possent illic , quæ prius in Ecclesia solverentur* . Idem Cyprianus Epist. 67. pag. 247. queritur a Marciano Arelateni pacem & communionem denegatam fuisse servis Dei poenitentibus , & dolentibus , & Ecclesiam lacrymis & gemitu & dolore pulsantibus ; atque Epist. 69. pag. 264. ita Florentium Popianum alloquitur : *Subveniat Pupianus , & sententiam dicat , & iudicium Dei & Christi in acceptum referat , ne tantus fidelium numerus , qui sub nobis accessit , sine spe salutis & pacis exisse*

videatur. S. Joannes Chrysostomus l. 3. de Sacerdotio cap. 5. demonstrat maximam sacerdotum dignitatem, ex quo Deus optimus ipsis tantum, non autem Angelis, vel Archangelis dixerit, *Quaecumque alligaveritis in terra, &c.* ac, *Quorum remiseritis peccata, &c.* unde infert habere illos ampliore, quam habeant terrestres principes, potestatem, quoniam hi solvunt vincula duntaxat corporis; Id autem quod solvunt sacerdotes, ipsam animam contingat, atque ad caelos usque pervadat, ἔτος δὲ ὁ θεὸς αὐτοῖς ἀπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ διαβαίνει τὰς ἐρανὲς. Demonstrat proximo capite, quantum Judaeorum sacerdotibus sint Evangelici praefereendi, ex quo illis datum fuerit corporis lepram purgare, immo verius haud purgare quidem, sed purgatos probare: At vero nostris sacerdotibus, non corporis lepram, verum animae sordes, non dico purgatos probare, sed purgare prorsus concessum sit, ἔτοι δὲ ὁ λέπραν σώματος, ἀλλ' ἀκαθαρσίαν ψυχῆς, ἐκ ἀπαλλαγῆσαν δοκιμάζειν, ἀλλ' ἀπαλλάττειν παντελῶς ἔλαβον ἐξ ὅσων. Similia docent in cap. xx. Joannis, & post eum Cyrillus Alexandrinus, Theophylactus, alique Graecorum. Ambrosius lib. 1. de Pœnit. cap. 2. num. 6. arguit Novatianos reservantes soli Deo remittendorum criminum potestatem, præcitato textu, *Accipite Spiritum sanctum: quorum, &c.* Ait proximo numero Ecclesiam in utroque servare obedientiam, ut peccatum & alliget & relaxet, num. 8. addit: *Munus Spiritus sancti est officium sacerdotis, jus autem Spiritus sancti in solvendis, ligandisque criminibus est; quomodo igitur munus ejus vindicant, de cuius diffidunt jure & potestate?* Proximo cap. 3. num. 10. habet verba relata in cap. Deus, de Pœnit. dist. 1. *Sed Deus distinctionem non fecit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit.* Verum cum Ambrosius exagitet potissimum Novatianos negantes graviora crimina relaxari, iterum egregios illos de Pœnitentia libros delibabimus. S. Hieronymus lib. 1. Dialogi adversus Pelagianos pag. 504. scribit hominem redimi a peccato sanguine Salvatoris, aut in domo baptismatis, aut in Pœnitentia, quae imitatur baptismatis gratiam per ineffabilem clementiam Salvatoris, qui non vult perire quemquam, nec deletatur mortibus peccatorum, sed ut convertantur & vivant. Idem in Epistola ad Demetriadem pag. 790. appellat pœnitentiam secundam post naufragium tabulam, qua perperam a Calvino suggillata lib. 1v. Infit. cap. 19. num. 17. utuntur etiam Tridentini Patres sess. xiv. canone 2. S. P. Augustinus de Hæresibus num. 38. de Catharis, seu Novatianis ait: *Secundas nuptias non admittunt, Pœnitentiam negant: quibus profecto verbis intelligit Sacra-*

mentum Pœnitentiæ; liquidem Novatiani illam pœnitentiam negabant, qua ab Ecclesia omnibus lapsis datur pax & reconciliatio, hanc tamen a Deo petendam esse affirmantes. De ipsa met pœnitentia ait S. P. in Enchiridio num. 17. *in Ecclesia remitti peccata: ideo ipsam Ecclesiam Spiritum sanctum pignus accepisse, sine quo non remittuntur ulla peccata; ita ut quibus remittuntur, consequantur vitam eternam*, Tract. xlix. in ea verba, *Solvite illum, & finite abire*, Joan. xi. 45. comparans reconciliationem peccatoris resurrectioni Lazari, atque pœnitentium confessionem, absolutionem Sacerdotis, & gratiæ consecutionem commemorans, inquit n. 24. *Quando contemnis, mortuus jaces: quando confiteris, procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis velut exeundo manifestari? Sed ut confitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando. Ideo cum processisset mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus, ne solverentur peccata ejus, ministris hoc dixit Dominus, solvite illum, & finite abire. Quid est, solvite, & finite abire? Quae solveritis in terra, soluta erunt & in caelo. Similia ferm. 352. num. 8. Tractatu insuper cxxi. num. 4. in ea verba, *Quorum remiseritis, &c.* inquit: *Hoc continuo de peccatorum remissione ac detentione subjecit. Denique Victor Vitenfis libro 2. de Persecut. Vandalica num. xi. induci fidelium turbas cereos manibus gestantes, suosque infantulos ante vestigia martyrum projicientes, ac voce ista clamantes: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt parvulos fontibus aquae perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi, quia vobis dictum est, Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in caelis? In his utique, & in testimoniis aliis compluribus, illa nobis Pœnitentia delineatur, quæ includit Exomologesim, & delictorum manifestationem; qua Sacerdotis ministerio pœnitentibus & dolentibus Ecclesia pacem & remissionem largitur: & in qua Ministri Domini animarum maculas distinguunt, purgant, solvunt, remittunt. Atqui Pœnitentia istiusmodi est Sacramentum, quale Ecclesia Catholica profitetur. Igitur Sacramentum Pœnitentiæ, ut supra diximus cum Tridentino, demonstratur & confirmatur universorum Patrum consensu.**

Proxima est argumentatio deducta ex perpetua Ecclesiarum omnium consensione: cujus primum invictissimumque argumentum est, quod hæretici nequeant ostendere quis primus Sacramentum istud invexerit sive apud Orientales, sive apud Occidentales, qui unanimiter sacramentalem Pœnitentium absolutionem agnoscunt, hujusque exhibent in Ritualibus libris formulas

varias, a Morino, Martenio, aliisque doctis viris collectas. Deinde perpetuam hanc apud Orientales fidem testantur Jobus Monachus, Simeon Thessalonicensis, Joannes Paleologus, Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus, Gabriel Severus Philadelphienus, Gregorius Hieromonachus, Synodus Cypria Germani Episcopi Amathuntis, & Constantinopolitana Parthenii adversus apostatam Cyrillum Lucarum; nec non monumenta alia quamplurima, quæ iterum adferre, cum partim conscripta sint ab Allatio Confessionis Ecclesiarum libro tertio cap. 16. partim vero a nobis præcedenti volumine lib. xxx. cap. 3. laudata, præter rem foret, ac supervacuum. Apud Jacobitas etiam, & Coptos, quamvis referat Chronicon Orientale abrogatam Sacramentalem Confessionem a Joanne Abulmagedo, perpetuo tamen obtinuisse in Ecclesiis Catholicis demonstrant apud Solleium in Appendice ad Patriarchas Alexandrinos num. 208. & sequentibus Bernatus, Vanslebicus, & Naironus. Permulti denique Lutherorum, quamvis negent omnia peccata esse manifestanda, atque a sola pœnitentium fide iustitiam repetant, nihilo tamen minus Sacramentum Pœnitentiæ agnoverunt cum Lutero, qui in libro de Captivitate Babylonica inter Sacramenta recenset Baptismum, Pœnitentiam, & Pannem, cui subscripsit Melanchthon in locis communibus an. 1543. In Confessione Augustana art. xi. legitur, *De Confessione docent, quod absolutio privata in Ecclesia retinenda sit*. Quod repetitur art. proximo, ubi damnantur Novatiani, qui volebant absolvere lapsos post baptismum, itidemque art. iv. inter illos, qui inscribuntur, *Abusus mutati*. Idem de Pœnitentia statuit Confessionis hujus Apologia, ut observat in Hist. variat. Meldensis Episcopus lib. 3. num. 48. Retinuit idem Sacramentum Henricus VIII. apud ipsummet Auctorem præstantissimum libro vii. num. 24. Atque id egisse apostatas, quoniam negare non poterant quod toto orbe profitebatur Ecclesia, auctor est in præcitatum articulum xi. Augustanæ Confessionis Fabricius Leodius. Sive ergo Ecclesiarum attendatur confessio, sive Patrum doctrina, sive auctoritas Scripturarum sanctarum, sive ratio illinc deprompta, manifestum est optimo jure sacrosanctam Synodum Tridentinam statuisse huic primum de Pœnitentia canonem: *Si quis dixerit in Catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse vere & proprie Sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipso Deo reconciliandis a Christo Domino institutum; anathema sit*.

Adversus hanc propositionem hæc opponunt hæretici. Dimittere peccata spectat ad solam Domini auctoritatem, quum Marci 11. 7. scri-

ptum sit, *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Nullum ergo datur Sacramentum pro remittendis peccatis a Christo institutum. Deinde in veteri lege nullum tale Sacramentum extitit, licet necessario eo etiam temporis fuerit pœnitentia *universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent*, prout c. 1. sess. xiv. fatetur eadem Synodus Tridentina. Igitur neque in nova lege caritatis & gratiæ Sacramentum illud erat instituendum. Insuper sacra litteræ tribuunt remissionem peccatorum soli *impiorum conversioni & resipiscentiæ*, ut Psalmus 19. Ezech. xviii. 21. Non opus est ergo hæc in re externo ritu alicujus Sacramenti. Præterea ad Sacramentum requiritur cum subjecta materia quædam forma verborum. Hæc vero necessaria non est ad remissionem peccati, quod animi voluntate dimittitur. Denique infirma sunt, quæ ad Sacramentum hoc adducuntur proferuntur ex Scripturis. Nam quæ leguntur Matth. xviii. 18. *Quaecumque ligaveritis, &c.* intelligenda sunt de injuriis invicem condonandis; referuntur enim ad præcedentia verba, *Si peccaverit in te frater tuus, &c.* Unde S. Pater serm. xvii. de verbis Domini, nunc 82. num. 7. inquit: *Cœpisti habere fratrem tuum tanquam publicanum, ligas illum in terra; sed ut jussu aliges, vide, nam injusta vincula dirumpis justitia. Cum autem correxeris & concorderis cum fratre tuo, solvisti illum in terra. Cum solueris in terra, solutus erit & in calo.* Quæ verba habentur, cap. Cœpisti, 11. qu. 3. Affert eandem interpretationem Theophylactus in Matth. pag. edit. Morel. 106. Cap. autem 20. Joannis fit sermo de remissione peccatorum in collatione baptismi, ut mox videbimus.

His, de quibus iterum in proximis disputationibus occurret sermo, ad hunc modum respondemus. Si primum argumentum vim haberet ad Sacramentum Pœnitentiæ oppugnandum, impeteret etiam baptismum, quod conferti in remissionem peccatorum testantur Act. Apostolica cap. 2. 38. Consimilis itaque erat obiectio Novatianorum, qui apud Ambrosium lib. 1. de Pœnit. cap. 2. nu. 6. agebant, *se Domino deferre reverentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reservent*. Sed respondet egregius doctor verbis paullo supra citatis, jus quidem in solvendis, ligandisque criminibus esse Spiritus sancti, sed munus Spiritus sancti esse officium Sacerdotis. Quæ repetens, & illustrans lib. 3. de Spiritu sancto cap. 19. nunc. 18. num. 137. Ecce, inquit, *per Spiritum sanctum peccata donantur; homines autem in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non jus alicujus potestatis exercent*. Eadem perspicue docet prælaudatus Augustinus. Ac S. Joannes Chrysostomus hom. 85. in Joannem explicat discrimen inter Deum,

Deum, ac Sacerdotes comparatione illius, quod intercedit, *inter regem, & praefectos ab eo missos cum potestate reos in carcerem detrahendi & liberandi*: καὶ ἄλλοι, inquit, τὸ βασιλεὺς ἄρχοντας ἀποσέλλων ἐξουσίαν εἰς δεσμοπύργιον ἐμβαλλεῖν καὶ ἀφίεναι δίδωσιν. Quare distinguenda est prioris objectionis maior: Spectat ad solum Deum peccata dimittere jure potestatis, auctoritate suprema, propriaque virtute, concedo: munere Spiritus sancti, ministerio, atque officio, id nego. Ad alterum nego consequentiam. Ex quo enim necessaria semper fuerit Pœnitentia, quatenus virtus est, nemo inferre potest in lege caritatis & gratiæ non fuisse instituendam Pœnitentiam, in quantum est Sacramentum, ad facilius assequendam remissionem peccatorum, quam ex se, efficienter, & ex opere operato producit, nec non ad poenitentes erigendos conscientiae tranquillitate, & morali quadam certitudine veniæ. Falsa pariter est proximæ oppositionis consecutio; nam quemadmodum juxta hæreticos contritio, cordisque conversio, quibus sacræ litteræ indulgentiam veniamque promittunt, minime excludunt necessitatem fidei in Christum, & lavacrum baptismi, ita nec excludunt Pœnitentiæ Sacramentum; præsertim cum ille, quem vere poenitet, contemnere nequeat præstituta sibi remedia, eademque contritio sit ejusdem Sacramenti materies. Proximum argumentum diluitur negando necessariam non esse prolationem verborum, ad peccatorum remissionem, quæ fiat in foro Ecclesiæ, & potestate illa judiciaria, quam Christus contulit Sacerdotibus. Postrema objectio facile solvitur, si attendatur, ea verba, *Quaecumque alligaveritis, &c.* Matt. XVIII. 18. peculiari ratione spectantia ad Ecclesiæ præfectos, extensione quadam ad singulos pertinere, quatenus Deus ratam habet condonationem injuriarum, quibus afficiuntur; cum hoc discrimine, quod laicis conceditur remittere duntaxat illatas sibi contumelias, & injurias, *commiseratione caritatis*, aut de iis poscere indemnitate ac pœnam, *aequitate justitiæ*; Ecclesiæ autem præfecti possunt delere quaecumque crimina *potestate judiciaria*. Id vero docet Augustinus, qui eadem verba speciatim Sacerdotibus absolyentibus tribuit præcitato Tract. 49. in Joannem, serm. 98. numer. 6. & 352. numer. 8. atque in iisdem verbis agnoscit *claves datas Ecclesiæ* libro 1. contra adversarium legis cap. 17. num. 36. necnon *judicium præpositorum* libro 20. de Civit. Dei cap. 9. num. 2. & Tract. 22. in Joan. num. 7. Eadem vero sentit Theodoretus, qui citata pag. 106. injuriarum remissionem distinguit ab ea, qua crimina *λύουσιν οἱ ἱερεῖς, solvant Sacerdotes*: quod & præstat in eundem

locum Chrysostomus, alique Græci apud Corderium pag. 255. sed de his rursus.

PROP. II. Pœnitentiæ Sacramentum diversum est a Sacramento Baptismi.

Validissime demonstratur hæc thesis a Patribus Tridentinis cap. 2. de Pœnit. sess. XIV. ubi plura assignant utriusque Sacramenti discrimina. Primum discrimen est, *quod materia & forma, quibus Sacramenti essentia perficitur, longissime dissident*: materia enim baptismi est aqua, ac forma, *Ego te baptizo*, quorum neutrum adhibetur in Pœnitentia. Discrimen alterum est ex parte ministri, & subjecti, cum non oporteat ministrum baptismi judicem esse, Ecclesia in neminem judicium exercente, *qui non prius in ipsam per baptismi januam fuerit ingressus*; minister autem sacramenti Pœnitentiæ sit Sacerdos, ad cujus tribunal *baptizatos*, qui se crimine aliquo contaminaverint, Christus Dominus tanquam reos sisti voluit. Tertia discriminis ratio in hoc sita est, quod baptismus iterari nequeat, per Pœnitentiam vero possumus *ab admixtis peccatis liberari*, quoties ad ipsum Ecclesiæ tribunal confugiamus. Tandem alius baptismi, alius Pœnitentiæ effectus, & fructus est: siquidem per baptismum Christum induentes, *nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium*, tam originalis, quam actualium remissionem consequentes: at per pœnitentiam sola actualia relaxantur, & iungitur satisfactio, adeo ut ad integritatem & novitatem *sine magnis nostris fletibus & laboribus*, divina id exigente justitia, nequaquam pervenire possimus. Quæ omnia satis perspicua sunt, & iisdem fere verbis Synodi Tridentinæ conscripta.

Demonstratur eadem veritas ex Augustino, cujus præsertim auctoritate abutuntur hæretici. Etenim S. P. epist. 23. ad Bonif. nunc 98. num. 2. ait parvulum regenerari per baptismum, in quo est *aqua forinsecus exhibens sacramentum gratiæ, & Spiritus operans intrinsecus beneficium gratiæ*; si vero adultus propria impietate gratiam amittat, & ætatis accessu malus evadat, *Tunc propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, sed alia curatione sanentur*: quod reperit Enchiridii cap. 46. num. 13. Deinde per Augustinum minister baptismi est etiam laicus & paganus, cum Ecclesia filios aliquando sibi generet per *ancillarum uterum*, ut S. P. inquit 1. de Baptis. cap. XVI. 25. eos autem qui peccata solvunt illos esse, *per quos Ecclesia nunc gubernatur*, & quibus *judicium datum est*, de quo legitur, *Quæ ligaveritis in terra, &c.* tradit S. Pater capite 9. vicesimi libri de Civit. Dei, aliisque paullo supra laudatis locis. Insuper baptismum non

non repetendum sententia est Augustini sæpe in omnibus adversus Donatistas lucubrationibus tradita: at pœnitentiam saluberrime a baptizatis iterandam affirmat eximius Doctor epist. 54. nunc 153. ad Macedonium, num. 7. unde depromptum est cap. *In tantum*, de Pœnit. dist. 3. necnon epist. 108. nunc 265. ad Seleucianum, ubi confoditur Novatiana hæresis; atque, ut alia præteream, sermone, seu libro 1. de Symbolo cap. 7. numer. 14. ubi docet quomodo semel abluamur baptismo, quotidie a vidualibus, sine quibus esse non possumus, oratione: gravia autem & immania scelera non nisi in humilitate majore Pœnitentiæ expiuntur. Diversum denique utriusque sacramenti effectum commonstrat fulgidissimum Ecclesiæ lumen tum postremo hoc in loco de symbolo, tum præcitata ad Seleucianum epistola; in qua num. 7. ait: *Agunt homines ante baptismum pœnitentiam de suis prioribus peccatis, ita tamen ut etiam baptizentur; & post pauca: Agunt etiam pœnitentiam, si post baptismum ita peccaverint, ut excommunicari, & postea reconciliari mereantur.* Docent his similia alii Patres; de quibus lib. 1. de Pœnit. cap. 13. Cl. Bellarminus. Merito itaque, cum Baptismatis & Pœnitentiæ diversa sit materia, diversa forma, diversus minister, diversum subjectum, diversus effectus, edidit adversus hæreticos sacrosancta Tridentina Synodus hunc canonem num. 2. *Si quis sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideo Pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.*

Opponunt hæretici: Catholici sacramentum Pœnitentiæ commendari putant illis verbis Joan. xx. 23. *Quorum remiseritis peccata, &c.* At his verbis nihil aliud ostenditur, nisi Apostolis fuisse præscriptum a Domino, ut Evangelium annuntiarent, & baptizarent credentes in remissionem peccatorum; & eundem sensum hæc verba habent ac ea, quæ leguntur Matth. ult. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, &c.* Igitur remissio peccatorum, quæ Pœnitentiæ tribuitur, Baptismati est adscribenda, ideoque Pœnitentia aut sacramentum non est, aut idem est ac baptismus, ejusque reminescentia. Præterea Marci 1. 4. legimus Joannem prædicasse *baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum*. Quid ergo ad incerta confugimus, inquit Calvinus, quasi vero apertius quippiam requirendum sit, quam quod recitat Evangelista? Insuper omnis peccatorum remissio, etiam subsequens, baptismati tribuendam esse, Apostolus, Augustinus, & ratio ipsa suadent. Etenim Apostolus ad Ephes. v. 25. ait: *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vite, ut exhiberet*

sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, &c. quibus verbis omnis mundatio, omniumque macularum absterio soli baptismatis lavacro tribuitur. S. P. Augustinus lib. 1. de Nuptiis & Conc. cap. 33. num. 38. his verbis Apostolicis recitatis, *Sic, inquit, accipiendum est, quod ait Apostolus, ut eodem lavacro regenerationis, & verbo sanctificationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mudentur, atque sanentur; non solum peccata, quæ omnia nunc remittuntur in baptismo, sed etiam quæ posterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur, non ut baptismus quoties peccatur, toties repetatur; sed quia ipso, quod semel datur, fit ut non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur.* Eadem repetit S. P. initio proximi capitis, necnon de Peccato Originali cap. 39. & 40. lib. 3. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 3. & in vi. contra Julianum cap. 13. & 18. His, ut dixi, cohæret ratio; siquidem credenti, & suscipienti baptismum Marci ult. 16. promittitur æterna salus; Baptismus ipse nunquam deletur; in illo communicatur nobis, atque imputatur justitia Christi. Atqui divina promissio semper manet, & virtus baptismi semper viget, adeo, ut ex communi scholasticorum sententia, si quis fide ad baptismum accedat, recedente fictione, recipiat gratiam, quæ ipsius baptismatis effectus est; ac denique justitia Christi persistens, ac perpetua, semel imputata nunquam amittitur. Igitur nulli alteri externo signo, præter Baptismum, aut divina promissione, aut ipsius lavacri virtute, aut demum communicatione justitiæ Christi spectata, potest adscribi peccatorum remissio. Hæc Novatores.

Resp. ad 1. nego min. constat enim longe diversum esse sensum verborum Joannis xx. & Matth. ult. neque unam unius textus syllabam in altero reperiri. Nonnulli quidem Patres, ac præsertim S. Cyrillus libro xii. in Joan. ajunt etiam in Baptismo vim habere quod legitur apud Joannem, *Quorum remiseritis, &c.* ideoque hæreticorum nonnulli primam hanc, insulsam, fractamque objectionem communire tentant mutilato Cyrilli textu. Sed vane, ac dolose id faciunt; nam Cyrillus eo loci ait remitti duobus modis peccata, uno quidem, *dignos ad baptismum vocando vite gravitate & constantia fidei probatos: sed alio modo, inquit, peccata Spiritu afflati homines remittunt ac retinent, nempe cum filios Ecclesiæ peccantes corripiunt, vel pœnitentibus ignoscunt: καὶ ἑτερον τρόπον ἀφίαισι τὴν καὶ κραταιὴν ἀμαρτίαν ἐπιτιμῶντες μὲν ἀμαρτάνουσι τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις, μετανόουσι δὲ συλλυγίσκοντες:* ibique profert Cyrillus exemplum illius Corinthii fornicarii, quem Paulus tradidit in carnis interitum, ac denuo

denuo complexus est, ne vehementia doloris absorberetur. At quod sequitur, nullus est momenti, siquidem baptismum Joannis appellari baptismum *Pœnitentiæ*, quoniam non conferebat *vi propria* Spiritum sanctum, atque in eo Præcursor Domini hortabatur ad se confluentes, ut pœnitentia pararent viam Domino, & Dei Agno tollenti peccata mundi, ostendimus libro xxxi. cap. 2. proluxa dissertatione. Ad tertium est plana & expedita responsio, si dicatur baptismati omnem renovationem & gratiam adscribi, non solum, quia per ipsum tollitur originarium, ac præcedens omne peccatum, verum etiam per ipsum baptismum induimus Christum, & inserimur Ecclesiæ, in qua non desunt remedia, quibus consequentia peccata abluantur, eo ferme pacto, inquit Estius in iv. dist. 4. §. 8. quo generationi atque nativitati tribuitur quoque incrementum, robur, & perfectio virilis, nec non morborum sanatio, quæ tamen etiam si naturalis facultas in his operetur, absque externis adminiculis non proveniunt. Ita ergo valet ad omnem remissionem baptismus, quia per ipsum regeneramur & renascimur, & nisi per ipsum spiritualis vita daretur, nec Pœnitentia, nec sacramenta alia prodesse; quæ tamen valent plurimum ad spiritalem vitam nutriendam, corroborandam, sanandam, quemadmodum corporalem vitam juvant cibus, potus, medicamenta. Vide quæ scripsimus lib. xxxi. cap. 24. Hanc esse mentem Apostoli constat, nam præter lavacrum vitæ tribuit ille salutem fidei, spei, caritati, monet ne vivamus secundum carnem, eodemque cap. 5. (in quo proculdubio baptizatos alloquitur) ut exurgamus a mortuis, ut redarguamus infructuosa opera tenebrarum, ut vitemus immunditiam, avaritiam, turpitudinem, stultiloquium, scurrilitatem, non vero ut reminiſcamur duntaxat suscepti lavacri. Atque Augustinus aperte sententiam suam exponit tum ubi docet peccata baptismum consequentia sanari *alia curatione*, & subijci iudicio illorum, *per quos gubernatur Ecclesia*; tum iisdem locis quæ obijciuntur. In primo enim libro de Nuptiis & Concup. immediate post verba ab adversariis producta hæc subijcit Augustinus: *Quid enim prodesset vel ante baptismum pœnitentia, nisi baptismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet?* & lib. 3. contra duas Epist. Pelagianorum cap. 3. num. 5. ait: *Si a me quisquam quæſierit, utrum per baptismum salvi facti fuerimus, negare non potero, dicente Apostolo, Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti. Sed si quæſierit, utrum per idem lavacrum omni prorsus modo jam nos fecerit salvos; respondebo, non ita est.* Demum & lib. vi. adversus Julianum, posteaquam scripsit perveni-

re hominem baptismo *etiam ad perfectionem futuri sæculi*; demonstrat hominem renovari *de die in diem*, atque id fieri quando adjuvante gratia Dei *Opera spiritus eriguntur, opera carnis mortificantur*. His vero corrumpit subjecta hæreticorum ratiocinatio; quandoquidem promissio æternæ salutis facta credentibus & baptizatis *conditionata* est, nec pœnitentiam, sacramenta, & custodiam mandatorum excludit: neque per solam *imputationem* iustitiæ Christi, sed per gratiam *inherentem*, eamque *amissibilem* iustificamur; sicuti demonstratum est libro xix. cap. 2. & 9. Ex quo autem virtus baptismi producat *sublato obice* effectum suum ut diximus tom. iii. pag. 237. minime sequitur, quod producere valeat effectum aliorum sacramentorum, & remittere peccata, quæ *alia curatione sanantur*. Vide eundem tomum iii. pag. 317.

At dices: Tridentina Synodus sess. xiv. canone 3. damnat eos, qui negant ea verba, *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c.* esse intelligenda de potestate remittendi, & retinendi peccata in sacramento Pœnitentiæ, eaque detorquent ad auctoritatem prædicandi Evangelium. Verum cum in confesso Patrum de hoc canone ageretur, Ambrosius Pelargus Dominicanus Electoris Trevirensis Theologus, monuit illa verba vix ab ullo Patrum exponi de hoc sacramento, & a nonnullis accipi de baptismo: itaque eos, qui eadem verba ad solam institutionem Sacramenti Pœnitentiæ restringant, & hæreticos pronuncient omnes, qui aliter accipiant, magnam adversariis palmam dare, & materiam gestiendi ob damnatam in Concilio veterem Ecclesiæ doctrinam. Hæc Paulus Sarpi in Hist. Trident. Concilii pag. edit. Genev. 408. Revera cum verba illa Christus dixerit post resurrectionem suam, antequam mitteret Apostolos in universum orbem ad Evangelium annuntiandum; comprobatur Pelargi monitum, & interpretationem Patrum, quos ille laudavit, ipsa temporum circumstantia. Si ergo præcitata verba, *Quorum remiseritis peccata, &c.* intelligenda sunt juxta Tridentini definitionem de Sacramento Pœnitentiæ, alias autem admonente insigni Theologo accipiuntur de Baptismo ab omnibus fere Patribus, consequitur manifesta illatione Baptismus & Pœnitentiam esse unum & idem Sacramentum.

Respondeo cum Eminentissimo Pallavicino lib. xii. H. C. cap. 12. num. 7. nunquam ab ore Pelargi eruditi viri potuisse hæc elabi, quæ cadere minime potuissent in mentem cujuscunque quamquam imperitissimi. Pelargus enim in eo theatro præfens fuerat, ubi jam pro hoc Sacramento producta fuerant universæ antiquitatis testimonia. Inter quæ, ut constat ex dictis, multa sunt, quæ demonstrant verba illa, *Quorum*

remiseritis, &c. esse accipienda de potestate peccata dimittendi, & retinendi, tradita Sacerdotibus. Neque obstat, quod nonnulli Patrum eadem interpretati sint de remissione, quæ sit per baptismum, aut quod a Christo prolata sint quando misit Apostolos ad gentes fide imbuendas & baptizandas; nam, præterquamquod in capite xx. Joannis nullus de prædicando Evangelio, aut de conferendo baptismo fit sermo, Tridentinum Concilium nequaquam illos proscripsit, qui recensitis verbis aliquam aliam sententiam tribuerent, sed eos damnavit qui illa detorquebant contra institutionem Sacramenti Pœnitentiæ. Quare (inquit Pallavicinus) quod quispiam eadem sic explicet, ut simul de hoc loquantur, & simul de facultate Sacerdotibus tradita tanquam ministris ordinariis baptismi, quid tandem is peccat? & quis ab ipso tum commodus ad oppugnandum aditus adversariis referatur? in quam dialecticam traditum est, affirmationem unius esse alterius diversam, sed non contrariam, inficiationem? Distinguo itaque propositionem illam, Ea verba accipiuntur de Baptismo; tantum, nego: de baptismo, & de facultate absolvendi baptizatos a culpis post baptismum propria voluntate patris, per Sacramentum Pœnitentiæ a baptismo diversum; concedo. Vide quæ paulo supra diximus de Cyrillo.

Opp. Ultimo: Quamvis in consecratione panis, & vini diversa sit materia, diversa forma, diversum symbolum Sacramenti; utraque tamen species pertinet ad eandem Eucharistiam: idem ergo affirmare possumus de Pœnitentia ac de Baptismo, quæ, licet in his diversa materia, & diversa forma habeantur, poterunt ad idem Sacramentum referri. Habetur rursus diversitas materiæ, formæ, nec non effectus in Presbyteratus, & Episcopatus Ordinibus; & nihilominus Episcopatus non est Sacramentum ab ordine Presbyteratus diversum, sed ampliatio duntaxat & extensio characteris ad munera, quæ excedunt facultatem Presbyteri, puta ordinandi, vel confirmandi, aut si Sacramentum diversum est, non tamen sententia hoc negantium spectat ad fidem. Pari ergo ratione affirmare possumus pœnitentiam esse extensionem quamdam gratiæ & characteris baptismatis, aut saltem non aberraturum a fide, quisquis id assereret.

Resp. ad 1. haberi quidem in duabus Eucharistiæ speciebus diversam materiam, diversamque formam; sed tamen utramque speciem significare eandem unionem cum Christo, referri ad eandem spiritalem animæ refectionem, eandemque gratiam producere: unde Theologi docent cum S. Thoma 3. p. q. 75. art. 2. Eucharistiam utique esse Sacramentum materialiter

multiplex, unum tamen perfectione signi, & gratiæ productione. E contra in baptismo, ac Pœnitentia, diversa confertur gratia, ac diversa est etiam significationis ratio, siquidem baptismus est spiritualis regeneratio, Pœnitentia vero reconciliatio regeneratorum; ideoque hæc duo Sacramenta non materialiter tantum diversa sunt, verum etiam, ut inquirunt Scholæ, formaliter. Ad postremum responderetur eos, qui negant Episcopatum esse ordinem a Presbyteratu distinctum, negare etiam quod conferat gratiam ex opere operato, & quod hujus gratiæ signum practicum sint materia & forma, quæ in Episcopi ordinatione adhibentur; cum ad constituendum Sacramentum non sufficiat materia & forma, quæ habentur etiam in Sacramentalibus & in quolibet sacro ritu, sed ulterius necessum sit efficax signum gratiæ. Nulla est ergo vis hujus oppositionis, quoniam dato Episcopatum non esse Sacramentum (quod tamen maxime controvertitur, nec sine magna probabilitate negatur a multis); Sacramentum est tamen Pœnitentia, quæ relaxando peccata actualia non solum constat propria materia & propria forma, sed etiam gratiam suam et efficacitatem producit. Illud tandem advertendum est, Episcopatum, sive sit Sacramentum conferens gratiam, sive non sit, nequaquam conferre characterem suum, aut ampliationem characteris, per solam reminiscenciam presbyteratus: ac propterea his, aut consimilibus argumentationibus nullatenus juvari hæreticos, qui repetentes justificationem a sola fide docent pœnitentibus dimitti peccata per solam recordationem baptismi, ut explicatum est supra.

PROPOSITIO III. Sacramentum Pœnitentiæ institutum præcipue fuit, cum Dominus a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos dicens, *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis, &c.*

Hæc propositio est Tridentini Concilii sess. xiv. cap. 1. Ac demonstratur; cum enim Sacramentum Pœnitentiæ illud sit, quo *judicialia potestate* a Sacerdotibus remittuntur peccata; tunc præcipue institutum fuisse dicendum est, quando Dominus discipulis suis eandem contulit potestatem. Atqui Dominus hanc potestatem contulit, dum post resurrectionem suam insufflavit dicens, *Accipite Spiritum sanctum, &c.* ut diximus prop. 1. & definit ipsa Tridentina Synodus canone 3. ejusdem Sessionis. Igitur Sacramentum Pœnitentiæ tunc a Domino fuit præcipue institutum.

Advertas tamen ideo a nobis appositam particulam illam *præcipue*, a sacrosancta etiam Synodo consulto adhibitam, quoniam de potestate judiciali remittendi peccata explicantur etiam a Patribus ea verba, *Quaecumque liga-*

veritis, &c. utique ante resurrectionem Domini pronuntiata. Sed cum his verbis revera potestas judiciaria discipulis data non sit, sed prædicta tantum, atque promissa; non relucet in illis præcipua ac propria institutio, quemadmodum sententia nostra nec Baptismus proprie institutus est, dum Christus ait Joan. 3. *Nisi quis venatus fuerit, &c.* quamquam hæc verba ab omnibus de baptismo explicentur, eo quod sonent potius Sacramenti instituendi necessitatem atque virtutem, quam ejusdem institutionem. Nec etiam Sacramentum Pœnitentiæ potest dici præcipue institutum in ultima cœna, quando Apostoli fuerunt sacerdotali charactere exornati; nam sacerdotium dat potestatem offerendi sacrificium, non remittendi peccata; confert enim potestatem in verum Christi corpus, sed in iis, quæ pertinent ad corpus mysticum, & ad exercendum in ipso munus judicis, necessaria est quædam illius potestatis ampliatio. Suarez disput. xvii. sect. 1. assert. 3. scribit existimasse Cyprianum, quod institutum fuerit hoc Sacramentum in nocte cœnæ, laudato sermone de Ablutione pedum, in quo commemoratur aliud a baptismo lavacrum, a Domino eadem nocte præscriptum. Verum neque sermo ille opus est Cypriani, nec de alio lavacro agit, quam de humilitatis officio, ut ostendimus lib. xxx. cap. 6. Videtur denique sententia S. Thomæ q. 84. art. 7. *actus pœnitentis*, qui sunt hujus sacramenti materia, indictos fuisse a Domino initio prædicationis; officium ministrorum insinuat Matth. xvi. post resurrectionem denique efficaciam hujus Sacramenti manifestatam. Recte itaque Œcumenica Synodus apposuit particulam illam præcipue.

PROP. IV. Pœnitentiæ Sacramentum hominibus post baptismum lapsis ad salutem assequendam est necessarium.

Demonstratur 1. Sacramentum Pœnitentiæ, ut diximus, est illud, quo judiciaria potestate a Sacerdotibus peccata solvuntur, juxta ea, quæ leguntur in Evangelio, *Quaecunque solveritis, &c.* atque, *Quorum remiseritis, &c.* Sed absque solutione, aut remissione peccatorum nemo post baptismum lapsus salutem consequi potest. Igitur, &c. II. Tridentina Synodus sess. xiv. cap. 2. his verbis hanc propositionem definit: *Est autem hoc Sacramentum Pœnitentiæ lapsis post baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus.* Qui ergo post lavacrum regenerationis actualibus criminibus inquinantur, non assequuntur æternam vitam, nisi re, aut voto (sicuti diximus de Baptismo libro xxxi. cap. 23.) Pœnitentiæ Sacramento solvantur. III. Augustinus scribens ad Honoratum epist. 180. nunc 228. numer. 8. ait: *Si ministri desint, quantum exitium sequitur eos,*

Berti Theol. Tom. VII.

de isto sæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? Quantus est etiam luctus fidelium suorum, qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebunt? & de adult. conjugis lib. 1. cap. ult. num. 35. Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa. At plura ex Patribus proferenda erunt, ubi de necessitate Confessionis, quæ hujus Sacramenti pars est, differetur. IV. Hanc necessitatem ratio ipsa demonstrat. Si enim sacerdotes in Ecclesia judices, & absolutionis ministri sunt a Domino constituti, ipsorumque judicium in cælis ratum ac firmum est, profecto apud Deum rei permanent, qui ad ipsos Sacerdotes, cum possint, absolutionem impetraturi nolunt accedere; quemadmodum in republica quisquis patravit homicidium, aut furtum, censetur reus, ac supplicio legibus constituto puniendus, donec a principe, vel a præfecto illius vicem gerente, post cognitam causam proferatur judicium, atque absolvatur.

Oppositiones, quæ militant adversus postremam hanc thesim, quoniam partim solutæ sunt propositione prima, partim vero solvendæ erunt, ubi de Confessione, & absolutione tractabitur, iisdem in locis perlegi poterunt, & expendi.

CAPUT III.

An detur peccatum aliquod irremissibile.

CONSUEVERUNT Scholastici materiam Sacramenti Pœnitentiæ duplicem constitueri, quarum unam appellarunt *circa quam*, alteram *ex qua*. Cum enim, ut dicturi sumus, tribus partibus Sacramentum istud potissimum constet, idest, contritione, confessione, & satisfactione, hæc vero circa peccata abolenda versentur; eadem peccata materiam *circa quam*, ipsam vero contritionem una cum aliis necessariis actibus pœnitentium dixerunt materiam *ex qua*. Nos, hac distinctione non repudiata, dicimus peccata esse, ad quorum remissionem Deus misericordiarum, cognoscens figmentum nostrum hoc Sacramentum instituit, quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicatur; illos autem pœnitentis actus, quos commemoravi, esse id, quod ex parte pœnitentis requiritur ad integritatem Sacramenti, plenamque, & perfectam ipsorum peccatorum remissionem. Quæ iisdem Tridentinæ Synodi verbis dicta sunt. Sane ex quo Sacramentum istud institutum sit, tamquam remedium illorum, qui sese post baptismum tradiderunt in peccati servitutem & dæmonis potestatem, evidenter consequitur non spectare ad hoc Sacramentum ea peccata, quæ ante regenerationem parrantur. Certum quoque est quotidiana & venialia

peccata expiari posse aliis ab hoc Sacramento remediis, præsertim oratione fidelium, arque eleemosynis, quemadmodum docet magnus Augustinus in Enchiridio cap. 7. num. 2. de Symbolo num. 14. in Opere imperfecto lib. 2. numer. 71. atque innumeris aliis in locis. Hinc Tridentina Synodus sess. xiv. cap. 5. postquam ait oportere a penitentibus, omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenferi, etiam si occultissima sint: *Venialia*, inquit, quibus a gratia Dei non excluduntur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte & utiliter, citraque omnem præsumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat; taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Quare Theologi peccata mortalia materiam Sacramenti hujus necessariam appellant, peccata autem venialia materiam sufficientem.

Cum igitur Novatiani, prout priori capite dictum est, negaverint in Ecclesia potestatem remittendi peccata post baptismum commissa, quod eorum aliqui universim asseruerunt, omnia peccata paribus æstimando mensuris, alii autem id affirmarunt de gravioribus tantum criminibus, cujus generis sunt idololatria, homicidium, fornicatio, & blasphemia; videtur præsens quæstio utilissima, & summopere necessaria tum ad vindicandam potestatem Ecclesiæ a Christo collatam, confirmandumque Catholicum dogma de Sacramenti Pœnitentiæ existentia ac virtute, tum ad refellendam hæresim Montanistarum, & Novatianorum, quam assertionem ista convellimus, atque explodimus.

PROPOSITIO: Nullum omnino datur peccatum quod per Pœnitentiam expiari, & ab Ecclesia remitti non possit.

In hujus veritatis confirmationem principio afferri possunt innumera Testamenti veteris loca, in quibus misericors Deus non uni pœnitentium, quantumvis nefandis sceleribus inquinato, pollicitus est, & contulit remissionem. Hujusmodi sunt, quæ leguntur II. r. 16. *Lavamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis vestris: quiescite agere perverse: & versu 18. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba crunt.* Jeremiæ xxxiv. 3. *Revertatur unusquisque a via sua pessima, & propitius ero iniquitati & peccato eorum.* Ezech. xviii. 21. *Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur. Omnium iniquitatum, quæ operatus est, non recordaber; in justitia sua, quam operatus est, vivet.* Joelis ii. 12. *Convertimini*

ad me in toto corde vestro, in jejuniis, & in fletu, & in planctu: & scindite corda vestra & non vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum vestrum; quia benignus & misericors est, patiens & multa misericordie, & præstabilis super malitia. Quæ, aliaque proferunt epist. 52. ad Antonianum S. Cyprianus, prima ac tertia ad Sempronianum S. Pacianus Barcinonensis Episcopus, & in duobus libris de Pœnitentia S. Ambrosius. Huc spectant exempla eorum, quibus post nefanda scelera Deus peccata dimisit, & de quibus citata Epist. i. Tom. iv. Bibl. PP. pag. 307. ait S. Pacianus: *Nonne Davidi post cædis & adulterii reatum pro Bethsabee pœnitenti Propheta respondit, Dominus absulit a te peccatum tuum? Nonne Babylonium regem post tot idololatriæ facinora damnatum Exomologesis liberavit? &c.* Accedunt loca innumera, quibus Deus aut pœnitentiam indicit, aut impœnitentibus comminatur æternam mortem: *Nunquam enim* (inquit ibidem Pacianus) *Deus non pœnitenti comminaretur, nisi ignosceret pœnitenti; & Ambrosius pariter lib. i. de Pœnit. cap. i. numer. 4. Quid autem durius, quam ut indicant pœnitentiam, quam non relaxent; cum utique veniam negando incentivum auferant pœnitentiæ? Nemo enim potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam.*

Sed quoniam Novatiani minime inficiabantur posse a Deo peccata dimitti, & hanc potestatem denegabant tantummodo Ecclesiæ; refutantur evidentius Evangelicis testimoniis, quibus præced. cap. prop. i. eandem Ecclesiæ potestatem vindicavimus. Neque enim iis verbis, *Quæcunque solveritis, & Quorum remisistis, &c.* collata Ecclesiæ potestas ad quædam peccatorum genera limitatur; unde prælaudatus Ambrosius cap. 2. n. 10. ita Novatianos exagitat: *In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ solvenda a vobis putetis, & quæ sine remedio arbitrentur; sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam Sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit.* Idem docet præcitata epistol. S. Cyprianus, simulque Novatianos validissimo hoc argumento refellit: *Si invenimus a pœnitentia agenda neminem debere prohiberi; deprecantibus atque exorantibus Domini misericordiam, secundum quod ille misericors & pius est, per Sacerdotes ejus pax potest concedi.* Præterea ex Evangelicis parabolis ita Pacianus divinam erga omnes misericordiam commendat: *Quid ad illa tot similitudinum dominicarum argumenta respondent? Quod drachmam invenit mulier, & gratulatur inventam; quod pastor ovem reportat erraticam; quod filio revertenti post producta omnia*

omnia bona, & cum meretriciis & fornicariis epotata, pater blandus occurrit, & invidum fratrem ostensa ratione castigat, Filius, inquit, meus hic mortuus erat, & revixit, perierat & inventus est. Quid ille, in via vulneratus, a Levita & Sacerdote præteritus? Nonne curatur? Revolve quæ Spiritus dicat Ecclesiis. Ephesios desertæ dilectionis accusat, stuprum Tiathyrenis imputat, Sardos in opere cessantes, Pergamenos docentes diversa reprehendit, Laodicenorum divitias inurit; & tamen omnes ad pœnitentiam satisfactionis invitat. Post hæc vero responsionem Novatianorum paullo supra productam ita impetit: Solutus hoc, inquit, Deus poterit. Verum est: sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud, quod Apostolis dicit, Quæ ligaveritis in terris, ligata erunt & in caelis, & quaecunque solveritis in terris, soluta erunt & in caelis? Cur hoc, si ligare hominibus ac solvere non licebat? Ex scripturis itaque divinam misericordiam commendantibus, & pœnitentiam singulis indicentibus, nec non ex potestate ligandi ac solvendi collata Apostolis, hæresis Novatiana invictè refellitur.

Præterea demonstratur propositio Ecclesiasticis definitionibus. Exorta quippe Novatiana hæresi, S. Cornelius coacto Concilio sexaginta Episcoporum, mense Octobri anno 251. opinionem Novati declaravit immoissimam, & a fraterna caritate alienam; decrevitque fratres, qui in calamitatem inciderant, curandos esse & conservandos. Eadem Synodo (quamquam duas diversas Romæ a Cornelio celebratas censeat Baronius, & qui eum sequitur Labbeus) confirmata fuere decreta Concilii Carthaginensis de lapsis recipiendis, paullo ante, persecutione Decii sopita, coacti opera Cypriani, uti constat ex ejus ad Antonianum epistolis. Collegit etiam Cornelius sententias Episcoporum, qui Romanæ Synodo non interfuerant, per Italiam, & Africam, aliorumque locorum provincias, sicuti libro vi. cap. 43. pag. 242. scribit Eusebius, ibique idem Cornelius in Epistola ad Fabium Antiochenum. Hinc eruitur, quæ de Cornelio scribit Hieronymus de Script. Eccl. cap. 66. Scripsit Epistolam ad Fabium Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum de Synodo Romana, Italica, Africana, accipienda esse, de præcatis sententiis a Cornelio collectis, ut contendit Pagius ad annum 251. num. 26. tamen alii Italicam Synodum adversus Novatianos celebratam fuisse velint, non minus ac Romanam, & Africanam. Sed aut Episcopi Itali, qui Romano Concilio non interfuerant, alio in loco coadunati sint, ut ad Cornelium suas adversus Novatiam sententias mitterent, aut singulatim id fecerint; constat omnes dogma Catholicum pro-

pugnasse. Libellus Synodus odicus commemorat Synodum Antiochenam Demetrii, in qua legitur depositum Novatum, ὡς ὄντα φιλαρπτήριον, tanquam qui peccatoribus patrocinaretur, ubi ve-reor, ne desit aliquid. A sæculo autem tertio ad hoc usque semper Ecclesia Novatianos execrata est; ideoque Concilium Lateranense IV. an. 1215. per antiquas definitiones confirmans, Si post susceptionem Baptismi (inquit cap. 1.) quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potestatem semper Pœnitentiam reparari: ac Tridentinum sess. XIV. cap. 1. Novatianos remittendi potestatem olim, pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica tanquam hæreticos explosit atque condemnavit.

Corroboratur ulterius Catholica veritas testimoniis Patrum: quorum plura producta sunt præcedenti cap. prop. 1. nonnulla Cypriani, Paciani, & Ambrosii paullo supra: quedam mox proferentur. Unius nunc Augustini verba recitabo ex libro de Agone Christiano cap. 31. numer. 33. ubi de Novatianis hæc habet: Nec eos audiamus, qui negant Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miseri, dum in Petro petram non intelligunt, & nolunt credere datas Ecclesiæ claves regni celorum, ipsi eas de manibus amiserunt. Et infra: Nam quibus veniam peccatorum negant, non eos aliqua sanitate custodiunt, sed ægris subtrahunt medicinam. Idem Augustinus in Epist. ad Vincentium Rogatillam 93. num. 42. invehitur in eos, qui negabant reconciliationem adulteris, & claves Ecclesiæ pulsantibus subtrahabant: cumque lib. 1. de Serm. Domini in monte scripserit aliquod peccatum dari, quod nequit remitti: in priori Retractionum cap. 19. num. 7. tanquam id minus accurate assertum corrigens inquit: Addendum fuit, si in hac tam scelerata mentis perversitate impius finierit hanc vitam: quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto non est utique desperandum, &c.

Probatum denique Catholica veritas ratiocinationibus Theologicis: quarum prima petitur ex quo misericors Deus veniam obrulerit peccatoribus scelestissimis, Caino etiam, qui omnium primus fraterna cæde sanguinem effudit humanum, unde Epiphanius hæresi 59. p. 493. infert neminem, si exciderit, ab Ecclesia deserendum esse. Quod argumentum, ut diximus, exemplis aliis illustribus, necnon parabolis Evangelicis confirmatur a Paciano. In idem Caini factum intendens animum Claudius Victor lib. 2. in Genesim cecinit:

At vero nulla est hominis tam dira nefandique Culpa, Deus quam non animo clemente remittat,

*Si modo poeniteat facti : quod teste Caino
Accipimus , quem tunc fraterna cæde maden-
tem
Arguit , & leviter tanto pro crimine punit.*

Aliud argumentum petitur ex quo Dominus Ecclesiam suam validissimis adversus portas inferi præsidii instruxerit ; nec omnino credendum sit , plus virium ad perdendas animas esse dæmoni per Christi mortem devicto , quam sit Ecclesiæ ad animas ipsas sanandas : ideoque S. Patianus Epist. 1. *Habentne* , inquit , *tam dirum serpens venenum , & Christus non habet medicinam ? Diabolus in mundo interficit , Christus hic non potest subvenire ?* Ambrosius itidem l. 1. de Poenit. cap. 3. num. 14. *Pro quibus ergo Christus interpellat , eos Novatianus accusat . Quos Christus ad salutem redemit , eos Novatianus damnat ad mortem . Quibus Christus dicit , Tollite jugum meum super vos , & discite a me quia mitis sum , Novatianus dicit , Immitis sum .* Ac S. Hieronymus epist. 82. ad Oceanum pag. 643. tom. IV. ita loquitur : *Dicit enim esse aliqua , quæ Christus non possit purgare sanguine suo , & tam profundis scelerum pristinatorum inherere corporibus atque animis cicatrices , ut medicina illius attenuari non queant . Quid aliud agit , nisi ut Christus frustra mortuus sit ? Frustra autem mortuus est , si aliquos vivificare non potest .* His accedunt alia complura , nimirum quod Deus velit , ut Ecclesiæ ministri misericordiam suam imitentur , ut ignorent omnibus , pro omnibus orent , neminem deserant , singulos paternis visceribus complectantur , atque de nullius salute in hac mortali vita desperent , quæ omnia satis ex dictis perspicua sunt .

OPPOSITIONUM REFUTATIO.

Adversus dogma catholicum ista militant . Ut sunt in veteri testamento quæ exaltant Dei misericordiam , ad poenitentiam hortantur , & exemplis divinam indulgentiam commonstrant : ita plura sunt , quæ in gravia , vel in eadem scelera pluries lapsis comminantur indignationem Dei , ac sempiternum interitum , demonstrantque rerum eventu inutilem esse perditissimorum hominum poenitentiam . Ecclesiasticus enim cap. xxxi. 4. *semel lapsus ad resipiscentiam exhortans , Quasi romphæa , inquit , bis acuta omnis iniquitas , plagæ illius non est sanitas .* In Prov. cap. 1. 24. II. lxv. 12. & Jerem. vii. 13. testatur Deus se subsannaturum illos , qui irridente repentina calamitate ad eum clamabunt , eo quod aliquando neglexerint increpationes . Amos cap. vi. & 2. Deus de Damasci , Gazæ , Tyri , Moab , & Israel populis repetit : *Super tribus*

sceleribus , & super quatuor non convertam eum . De peccatis autem in Deum , & in Sanctuarii ministerio patratis ita Heli ait ad filios suos , 1. Regum 11. 25. *Si peccaverit vir in virum , placari ei potest Dominus : si autem in dominum peccaverit vir , quis orabit pro eo ?* Exempla item occurrunt poenitentiarum iniquorum a Deo reprobatarum : nam de Antiocho legitur in secundo libro Machab. ix. 13. *Orabat autem hic scelestus Dominum , a quo non esset misericordiam consecuturus : & de Esau ad Hebr. xii. 17. Non enim invenit poenitentiarum locum , quamquam cum lacrymis inquisisset eam .* Patrocinantur itaque tam veteris Testamenti sententiæ , quam exempla systemati & doctrinæ Novatianorum .

Respondeo nullum ex his locis suffragari Novatianis ; non enim in eis sermo fit de potestate Ecclesiæ in remittendis peccatis , sed de execrabili impiorum conditione , de atrocitate scelerum , & de falsa aliquorum poenitentia : ac propterea si hæc loca probarent aliquid , evincerent nec apud Deum crimina atrociora remitti ; quod Novatus nunquam ausus est affirmare . Singula autem adducta loca percurrere dico Ecclesiasticum asserere peccata divinam majestatem irritare , atque homini æternam mortem , ac tale vulnus inferre , cui solus Deus præstare potest gratia auxiliatrice , & sanante medicinam . Quæ sequuntur dicta sunt in reprehensionem eorum , qui perverse sperando (ut inquit S. P. Augustinus serm. 87. de Verbis Evang. cap. 9.) de die in diem differunt conversionem , ac malæ sperando , & differendo miserrime pereunt ; quoniam , dum voluntur in flagitiorum gurgite , atque in mortifera delectatione , claudunt sibi metipsis ostium indulgentiæ , & a Deo , quem pervicaciter deserunt , justo rectissimoque iudicio deseruntur . Verba Amos ita explicantur a Hieronymo tom. 3. pag. 1374. *Primum peccatum est cogitasse quæ mala sunt . Secundum cogitationibus acquiescisse perversis . Tertium , quod mente de-re-veris , opere complecti . Quartum post peccatum non agere poenitentiam , in suo sibi complacere delicto .* Theodoretus , alique ita hunc locum exponunt , quod multiplicata scelera Deum compellunt ad punitionem . Increpationis Eli planus est sensus ; nam cum Sacerdotes pro omnibus interpellent , si ipsi in Dominum peccaverint , nullus e populo accedit ad altare pro iisdem offerens sacrificia , ut recte interpretatur hunc locum S. P. Augustinus concione 2. in Psal. 36. & libro 2. contra litteras Petiliani cap. 105. Addit S. Pater hæc in lege veteri dicta esse , in qua nobis promittebatur sacerdos , pro quo nullus possit orare , idest , Christus ; ceterum tum etiam Sacerdotibus fuisse locum poenitentiarum , & potuisse unum pro altero hostias offer-

offerre. Ambrosius vero in primo de Pœnit. cap. 9. num. 40. scite observat illa phrasi, *Qui orabit pro eo*, quæri, non excludi *qui in tali causa orare possit*, exponens hunc locum collatione similium, ut Psalmo xiv. 1. *Quis habitabit in tabernaculo tuo?* xxiii. 3. *Quis adscendet in montem Domini?* Lucæ xii. 42. *Quis fidelis dispensator & prudens?* Observat præterea, quo major est culpa, eo majora quærenda esse suffragia; non enim quicumque de vulgo, sed Moyses rogavit pro Judæorum populo, quando vitulum adoraverunt: & Hieremias quoque, licet ei dictum fuerat a Domino, *Noli orare pro populo isto*, oravit tamen, & veniam promeruit. Postremo exempla Esau, & Antiochi non sunt ad rem; de Esau enim scribit Chrysostomus Homilia xxx. in Epist. ad Hebræos: *Non ut oportuit egit pœnitentiam*, & μετανοήσας ἐξῆν. Nimirum de amissa hereditate, non de commissis sceleribus eum pœnituit, sed continuo in Jacobum fratrem suum odio, & invidia contabuit: & insuper Apostoli verba alium patiuntur sensum, Esau nempe non potuisse lacrymis consequi benedictionem paternam: unde ibidem *non invenire locum pœnitentiæ*, est non obtinere id, cujus causa contristabatur; inquirere pœnitentiam, metonymice idem sonat, ac expetere benedictionem ipsam atque hereditatem, prout manifestum est legenti ipsum Apostoli textum, Genesis xxvii. 34. Antiochus etiam, ut præcitato Machab. cap. legitur, doluit quoniam *per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus factorem suum ferre non poterat*: unde S. P. Augustinus serm. 343. num. 2. insert, Antiochum *non fuisse dignum*, cui misericordia a Domino præstaretur.

Opp. 2. Sunt in novo testamento loca quædam expressa & perspicua, ex quibus constat dari aliquod peccatum prorsus irremissibile. Primus locus est Matth. xii. 31. *Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus; Spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro*. Similia habentur Lucæ xii. 10. & Marci iii. 29. Alter locus occurrit in Epist. ad Hebr. cap. vi. 4. *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum celeste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque seculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis filium Dei, & ostentui habentes*. Tertius habetur in eadem Epistola cap. x. 27. *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia*. Habetur quartus in prima Joannis Epi-

stola cap. v. 16. *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem*. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. Sunt ergo aliqua peccata prorsus irremissibilia, idest, blasphemia in Spiritum sanctum, apostasia, & peccatum quod a Joanne dicitur *ad mortem*, si- ve idem cum apostasia sit, si- ve diversum.

Resp. Primum testimonium ex Matthæo depromptum opponi hæresi Novatianæ: primo, quia si omnis blasphemia, & omne peccatum remittitur, cur hæretici *alligant vincula quæ non solvunt? cur nudos neclunt quos non relaxant?* inquit Ambros. libro 2. de Pœnit. cap. 4. num. 20. præterea quia si Filius æque ac Spiritus sanctus est Deus, & nihilominus blasphemia in Filium remittitur; igitur non a gravitate peccati, sed aliud repeti debet, quod aliud peccatum non remittatur. Deinde (ut directe respondeam) dico blasphemiam in Spiritum sanctum, quæ nunquam remittitur, juxta Augustinum serm. 71. de Verbis Evangelii Matthæi num. 23. esse *peccatum impœnitentiæ contra donum Dei, & gratiam regenerationis vel reconciliationis, quæ fit in Ecclesia in Spiritu sancto*, E. G. peccatum hæreticorum, & schismaticorum, quos non pœnitet ejus peccati, quo alieni sunt ab Ecclesia Dei; in qua per gratiam Spiritus sancti fit remissio omnium peccatorum. Tale utique peccatum nunquam dimittitur, cum extra Ecclesiam gratia, remissio, & salus haberi nequeant. Tournely de Pœnit. pag. 21. ait juxta Patres alios, præsertim Hieronymum in Matth. Pacianum, & Ambrosium cit. loc. blasphemiam in Spiritum sanctum eam esse, quæ veritas manifesta impugnatur, & Christi miracula dæmoni tribuuntur: videri autem interpretationem Augustini falsam esse, quia nec blasphemia in Filium remittitur, si cum impœnitentia finali sit conjuncta. Idem scripserat Bellarminus lib. 11. de Pœnit. cap. 16. sed (quod honore debito dictum sit) non videntur prælaudati viri Augustinianam doctrinam assecuti. Non enim docet S. Pater blasphemiam in Spiritum sanctum esse duntaxat impœnitentiam finalem; sed docet blasphemiam in Spiritum sanctum esse dividi a Christo, & velle extra unitatem corporis ejus remissionem peccatorum, ita, ut si quis ab Ecclesia separatus agat pœnitentiam, & non redeat ad unitatem, nequaquam salvari possit: unde citato sermone 71. hæc subjicit: *Si quæquam extra Ecclesiam suorum pœniteat peccatorum, & hujus tanti peccati, quo alienus est ab Ecclesia Dei, cor impœnitens habeat, quid ei prodest illa pœnitentia, cum isto solo verbum dicat contra Spiritum sanctum, quo extraneus ab Ecclesia, quæ accepit hoc donum, ut in ea in Spiritu sancto fiat remissio*

peccatorum? Et epistola ad Bonifacium 185. alias 50. exponens quale sit peccatum, quod nunquam dimittitur, inquit: *Hoc est autem duritia cordis usque ad finem vitæ, qua homo recusat in unitate corporis Christi, quod vivificat Spiritus sanctus, remissionem accipere peccatorum.* Similia habet cap. 82. Enchiridii num. 22. Igitur in sententia Augustini vere, ac proprie nunquam blasphemia in Spiritum sanctum dimittitur, quia nunquam est particeps divinæ caritatis qui huius est unitatis, & neminem extra corpus Ecclesiæ vivificat Spiritus sanctus; sed qui in Ecclesia est, tamen dicat blasphemiam in Filium, si pœniteat, veniam consequitur quærens Spiritum sanctum in corpore Christi; dum e contra ab Ecclesia alienus, repugnans gratiæ, & non rediens ad corporis unitatem, vivificari nequit Spiritu Christi, qui est Salvator tantummodo corporis sui. Arbitror eadem cum Augustino sentire beatum Ambrosium: qui posteaquam præcit. cap. 4. ait blasphemiam in Spiritum sanctum esse illorum iniquitatem, qui dixerunt in Beelzebub Christum dæmonia ejicere; docet in iis eos designari, qui membra Christi discerpunt, & separant Ecclesiam Domini, additque num. 24. in horum numero comprehendere omnium temporum hæreticos & schismaticos, quibus indulgentiam negat; quod omne peccatum circa singulos est, hoc in universos. Soli enim sunt, qui volunt solvere Christi gratiam, qui volunt solvere Christi gratiam, qui Ecclesiæ membra discerpunt, propter quam passus est Dominus Jesus, Spiritusque sanctus datus est nobis. Hinc vero non sequitur, ut dicam paullo infra, irremissibilia esse schismaticorum, hæreticorumque peccata; sed tantum sequitur remissionem non haberi extra Ecclesiam. Puto etiam Augustinianam expositionem plurimum Evangelico textui cohærere: nam Dominus arrepta occasione dæmonii a se ejecti demonstrat pervenisse ad nos regnum Dei, alligari a se fortem, & diripi domum ejus, atque omnes qui a se segregantur, stare contra se; his autem expositis, statim subjicit quæ supra objecta sunt: *Ideo dico vobis, Omne peccatum, & blasphemia, &c.* Quænam est ergo blasphemia in Spiritum sanctum irremissibilis, nisi eorum pervicacia, qui ad regnum Beelzebub, domumque direptam, id est, extra Ecclesiam confugientes putant salvari, ubi non est salus, atque ex arbore mala percipere fructum bonum? Hæc autem dicta sint de Augustiniana interpretatione, quæ utique plana est, atque omnino dirimit objectionem. Ceterum si velimus blasphemiam in Spiritum sanctum in præcitato Matthæi textu esse pervicaciam illorum, qui manifestam veritatem oppugnant, & Christi miracula tribuunt virtuti dæmonum (quod utique ob auctoritatem aliorum Patrum asseritur

recte, neque a nobis refellitur) duplici ex causa dicitur peccatum istud irremissibile: primum quia huiusmodi peccatum neque ex ignorantia, neque ex infirmitate procedit, ideoque non habet illam spem resipiscentiæ, quæ oritur ex veritatis assecutione, per quam depellitur ignorantia, atque ex depressione terrenarum cupiditatum, per quam sanatur infirmitas. Deinde quia hebraica phrasi dici solet, *Hoc fiet, istud vero non fiet*, ad commonstrandum multo esse difficilius id, quod posterius ponitur, ut Isaia liv. 10. *Montes commovebuntur & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet a te;* & Matth. v. 18. *Donec transeat cælum & terra, aut xxiv. 25. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Ad hunc modum Virgilius Eccl. 1.

*Ante leves ergo pascentur in æthere cervi,
Et freta destituent nudos in litore pisces:
Ante perversis amborum finibus exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania
Tigrim.*

Planus ergo verborum quæ obijciuntur sensus est, peccatum apertissimam veritatem negantium ceteris difficilius remitti: unde in hunc locum Chrysostomus Hom. 42. pag. 391. τ' ἂν ἐστὶν ὁ φόνος; ὅτι ὑπὲρ πάντων αὐτῇ ἡ ἀμαρτία ἀσύγγρατος. Quid igitur est, quod dicit? Significare voluit, præ omnibus hoc peccatum minus esse ignoscibile.

Alterius loci sensus est, illos, qui semel per sacramentum baptismi renovati sunt, si rursus in peccata labantur, non posse repetito baptismo consequi amissam regenerationis gratiam; quoniam sicut Christus semel mortuus est, ita semel in baptismo consepulti sumus in Christo; ejusdemque baptismatis iteratio est maxima injuria facta Domino, quasi semel affixus cruci rursus mori debeat ad exhaustiendā peccata. Id vero non facit, quin patrata a baptizatis crimina deleri possint per Pœnitentiam; semel enim renascimur, & innovamur, sed liberari a vetustate, ac sanari possumus iterum, iterumque; quemadmodum & carne semel gignimur, semel nascimur, deperditam autem valetudinem sæpe sæpius instauramus. Tradit hanc responsionem S. Epiphanius h. 59. pag. 495. S. Joannes Chrysostomus Hom. ix. in Epist. ad Hebræos, & S. Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 2. num. 8. eamque legitimam esse iidem Patres ostendunt. Nam Epiphanius advertit Apostolum loqui adversus eos, qui Judaicis moribus assueri volebant baptismum identidem usurpare, (quod constat ex principio ejusdem capituli sexti) illorumque pœnitentiam, & saniora consilia ipsam Apostolum confidenter expetere, prout apparet

ex versu nono, & sequentibus. Chrysostomus insuper expendens ea verba, *Rursum crucifigentes sibi metipsos filium Dei*, demonstrat hæc quadrare in baptismum, in quo crucifigitur vetus homo, in quo consepulti sumus cum Christo in mortem, & in quo conformes facti sumus similitudini mortis ejus, sicuti ad Rom. vi. & ad Ephesios iv. scribit ipsemet Paulus. Eadem Ambrosius repetit, addens Apostolum, qui donavit Corinthio peccatum per poenitentiam, non potuisse adversus factum suum prædicare, propriamque sententiam reprehendere. Inconcussa est itaque hæc responsio; quamquam nonnulli malint aliam adhibere, scilicet, quod in Epistola ad Hebræos Paulus sermonem instituat de crimine apostasiæ, quod perraro & difficulter ob causas paullo supra productas dimittitur; adeo, ut *Impossibile* dicatur ab Apostolo quod arduum, & difficillimum est, usitata in sacris litteris phrasi, ut diximus lib. 2. cap. 6. explicantes quot modis dicatur aliqua res *impossibilis*.

Valet præcitata responsio ad solvendum quod obicitur tertio loco. In cap. enim x. ejusdem Epistolæ nomine *hostiæ* intelligitur mors & passio Christi, cui in baptismo configuramur. Audiatur S. Joannes Chrysostomus Hom. xx. pag. edit. Commel. 1884. *Hic rursus nos adoriuntur, qui tollunt poenitentiam, & quicumque cunctantur venire ad baptismum. Hi quidem dicunt non esse eis tutum venire ad baptismum, siquidem non est secunda remissio: illi vero dicunt esse tutum eos, qui peccaverunt, impertiri mysteriis, siquidem non est secunda remissio. Quid ergo dicemus utrisque? Quod hic non tollit poenitentiam, neque eam, quæ per poenitentiam fit, placationem; neque expellit, aut dejicit per desperationem eum qui lapsus est. Non est utique adeo inimicus nostre salutis: sed secundum aufert lavacrum. Non enim dixit, non est amplius Poenitentia, neque est amplius remissio; sed, non est amplius hostia, hoc est, non est amplius crux secunda: hoc enim vocat hostiam, &c.*

Quod opponitur ex epistola prima Joannis, solvitur ab Augustino lib. de Corrept. & gratia cap. 12. num. 35. dicendo peccatum illud esse *Fidem*, quæ per dilectionem operatur, deferere usque ad mortem. Enimvero de quocumque pessimo peccatore in hac vita constituto non est desperandum; nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. Quamquam vero de peccato ad mortem possunt multa & diversa sentiri, ut ibidem ait Augustinus; videtur tamen hæc responsio ceteris præferenda, quod plana sit, expedita, necnon confirmato canone quinto secundæ Nicænæ, sive vii. Synodi: *Peccatum ad mortem est quando quidam peccantes incorrupti persistant.*

Opp. 3. Per multa sunt testimonia Patrum asserentium peccata regeneratorum esse irremissibilia, apostasiam præsertim, & blasphemiam in Spiritum sanctum, manifestæ scilicet veritatis oppugnationem; aut si Poenitentiae locum dedere, ejus vim denegarunt comparate ad peccata graviora, & post consecutam semel remissionem perpetrata. Hermas enim, Pastor dictus, similitudine viii. libri iii. pag. 110. de iis, qui Deum abnegaverunt, inquit: *His igitur non est locus poenitentiae.* Tertullianus de Pudicitia cap. 1. de quodam edicto promulgato a Zephyrino Pontifice scribit: *Audio etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium; Pontifex scilicet Maximus, quod est Episcopus Episcoporum, edicit: Ego & mæchiæ & fornicationis delicta poenitentia sanctis dimitto. O edictum, cui adscribi non poterit, Bonum factum!* De Poenitentia autem cap. 7. Collocavit (inquit) Deus in vestibulo poenitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat; sed jam semel, quia jam secundo, sed amplius nunquam, quia proxime frustra. Auctor Constitut. Apost. l. 2. cap. 23. pag. 233. ait: *Si quis instructa veluti acie rebellis delinquant tentans Deum quasi malos non insectantem; hujusmodi venia carebit.* Origenes & Theognostus laudati a S. Athanasio Epist. ad Serapionem num. 9. docuerunt illos, quibus in baptismo Spiritus sanctus tribuitur, si ad peccata redeant, non consecuturos remissionem: idemque Athanasius proximo num. 12. approbat sententiam illam, si restringatur ad blasphemiam in Spiritum sanctum; quam proximo num. 16. adscribit Pharisiæ, qui aiebant Beelzebulis esse Christi opera, nec erubescabant in diabolum transferre Dei potestatem, concludens jure merito Salvatorem declarasse, quod istiusmodi blasphemia nec veniam habeat nec remissionem. S. Cyprianus in lib. de lapsis pag. 379. demonstrat nec Moysen pro peccatis populi orantem obtinuisse peccatoribus veniam, atque his insuper applicat quæ leguntur Ezech. xiv. 20. *Si Noe, Daniel, & Job fuerint in medio ejus, vivo ego, dicit Dominus, quia filium & filiam non liberabunt.* S. Pacianus Epist. 3. tom. iv. Biblioth. Patrum pag. 312. postquam ait blasphemiam in Spiritum sanctum esse cæcitatem, qua impius non vult videre, quod videt, deputatque diabolo sancti Spiritus opera, *Hoc est ergo (inquit) quod non dimittetur; reliqua bonis poenitentibus, frater Symproniane, donantur.* Ambrosius etiam lib. 2. de Poenit. cap. 4. num. 24. testatur hæreticis, & schismaticis denegari indulgentiam, prout diximus paullo supra: atque de lapsu Virginis consecratæ cap. 8. num. 38. *Inhere, inquit, poenitentiae usque ad extremum vitæ, nec tibi præsumas ab humana die veniam dari, quia deci-*

decipit te qui hoc tibi polliceri voluerit. Quæ enim proprie in Dominum peccasti, ab ipso solo te convenit in die iudicii expectare remedium. Postremo S. Hieronymus in cap. xii. Matt. tom. iv. pag. 50. scribit: Qui autem manifeste intel- ligens opera Dei, quum Dei virtutem negare non possit, eandem stimulatus invidia calumniatur; & Christum Deique Verbum, & opera Spiritus sancti, dicit esse Beelzebub; isti non dimittetur neque in presenti sæculo, neque in futuro. Et Epistola ad Marcellam eod. Vol. pag. 164. demonstrat adversus Novatianos verbum in Spiritum non esse culpam illorum, qui tormentis compulsi, & variis eviscerati cruciatibus Dominum negant, sed eorum, qui cum in virtutibus videant opera Dei, calumniantur, & clamitant dæmonis esse virtutem. Atque istorum peccatum fatetur irremissibile his verbis: Probet itaque Novatianus aliquem de his, qui sacrificare compulsi sunt ante tribunal iudicis, respondisse omnia, quæ in Evangelio scripta sunt, non a filio Dei, sed a Beelzebub principe dæmoniorum fuisse perfecta; & tunc poterit approbare irremissibilem in Spiritum sanctum esse blasphemiam. Et paulo infra: Doceat igitur aliquem negatorem Beelzebub vocasse Christum, & ultro referam gradum, negatorem non posse veniam consequi post ruinam.

Resp. Patres, qui peccata aliqua dixerunt irremissibilia, aut locutos fuisse de iis, qui peccare nunquam desistunt, aut de iis, qui deficientes a Christo degunt inter Ethnicos, vel propter hæreses vel schismata separatos, aut locutos de iis criminibus, quæ non infirmitate, aut ignorantia, sed plena & prorsus inexcusabili perversitate patrantur, ideoque dicuntur irremissibilia, quia in se nihil habent excusationis, & quia difficiliora, quam peccata reliqua, condonantur. Hanc esse mentem Pastoris iude constat, quod eadem similitudine 8. posteaquam descripsit plura genera hominum, qui iusto iudicio deferuntur a Deo, & traduntur in reprobum sensum, concludit: Qui si cito pœnitentiam egerint, in turri sedem habebunt; si vero tardius egerint, in muris habitabunt; si autem non egerint, mortem sibi acquirant. Hermas itaque de impœnitentibus & perversis verba facit. Idem præstat Pseudo-Clemens, sive Auctor Constitut. Apostolicarum; quamvis huic diversi diversa reponant. Post objecta enim verba immediate prosequitur, Venia carebit, licet secum ipse dicat, Bene mihi sit, ambulabo in consuetudine cordis mei pravi; qualis exstitit Amon Manassis filius. Ait enim Scriptura: Et decepit se Amon mala cogitatione transgressionis, & dixit, Pater meus a puero multa inique egit, & in senectute pœnitentia ductus est; & nunc ego ambulabo

prout desiderat anima mea, & postea ad Dominum me convertam. Amon vero in hac perversa cogitatione, insidiis servorum interfectus est, ut lib. iv. cap. 21. narrat sacra Regum historia. Legitur in Constitutionibus Apostolicis initio ejusdem capituli: Gravius delictum idololatria non reperitur; est enim in Deum impietas: nihilominus tamen & illud per sinceram pœnitentiam condonatum est. Quæ verba e diametro Novatianæ hæresi sunt opposita. At Tertullianus, cum edidit librum de Pudicitia, jam defecerat ad Montanistas: quare hujus libri auctoritate nullatenus permovemur, tametsi de solo mœchiæ crimine differat, & disciplinam Ecclesiæ lapsos recipientis, quam alibi commendaverat, non vim pœnitentiæ ibidem reprehendat. In libro autem de Pœnitentia demonstrat non ideo hanc esse institutam, ut pateat aditus delinquendo, præmittens præclaram illam sententiam: Nemo idcirco deterior sit, quia Deus melior est, totiens delinquendo, quotiens ignoscitur. Hinc infert pœnitentem ita debere esse comparatum, ut semel Deo reconciliatus, nunquam prævaricetur in posterum: atque de his, qui iterum deliquerint e vestigio prosequitur: Verum non statim succidendus, ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sane peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat: pigeat iterum periclitari, sed non iterum lib. rari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis iteranda medicina est. Origenis & Theognosti sententiam officiose præterire possumus, maxime quod num. 12. prælaudatæ ad Serapionem epistolæ scribat Athanasius, ambiguum illam esse, atque indigere mediocri quadam inquisitione. Deinde respondeo ab Origene, & Theognosto duo affirmari, auctore citato in loco Athanasio, primum blasphemiam in Spiritum sanctum esse, cum ii, quibus in baptismo donum Spiritus sancti tribuitur, ad peccata recidunt, ὅτι οἱ κατὰ τὸν δόξαν ἐν τῷ βαπτίσματι τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου πνεύματος, παλινδρομήσωσιν εἰς τὸ ἀμαρτάνειν, alterum hos remissionem minime consecuturos, μηδὲ ἄφεσιν αὐτῶν ληΐσθαι. Ac prior hujus sententiæ pars refellitur ab Athanasio numer. 12. & 13. quoniam blasphemiam in Spiritum sanctum accusantur Pharisei, qui lavacrum regenerationis non acceperant; & Paulus Corinthios, qui post baptismum peccaverat, pœnitentem in caritate firmavit, iterumque reformare studuit Galatas retrorsum abeuntes: quod, ut mox dicam, asseruit itidem ad Marcellam scribens Hieronymus. Quod vero baptizatorum peccata non remittantur, Origenes non absolute affirmavit, sed comparate ad peccata eorum, qui delinquant ante susceptum baptismum, attendens ad disciplinam, quæ olim lapsi rejiciebantur a fidelium commu-
nio.

nione; nam lib. 3. contra Celsum pag. 154. edit. Cantabr. hæc de Deo scribit: *Qui peccata sua damnant toto pectore, seque ipsos deflent ac lugent, tamquam ob malefacta merito perditos, ac mox mutationem præferunt, quæ resipiscentes deceat, eis demum propter mutatam in melius mentem condonat errata præterita.* Idem vero credendum est sensisse Theognostum, cujus opera perierunt. De Cypriano, quoniam de veteri disciplina, non de potestate Ecclesiæ eo in libro pertractat, dicam cap. xv. Quantum ad Athanasium, qui blasphemiam in Spiritum sanctum appellat *irremissibilem*, id S. Doctor pronunciat supposita conditione, quod hujus criminis rei in pervicacia persistant, quod utique ob malitiæ perversitatem ut plurimum contingit. Etenim eadem Epistola num. 22. blasphemiam illam adscribit etiam Arianis, qui cum cernerent Dominum divina opera facientem, illum creatis rebus adnumerabant, affirmatque Arianorum & Pharisæorum errores inter se collatos esse consimiles, & utrosque in vallem amaræ stultitiæ conserim esse collapsos, additque num. 23. illis verbis, *Qui vero dixerit adversus Spiritum sanctum, non remittetur ei, declarasse Dominum, tam illis, quam istis nullam fore supplicii debiti remissionem.* Et nihilominus Athanasius in Synodo Alexandrina, cui interfuerunt Eusebius Vercellensis, Asterius Arabs, & Episcopi ex Ægypto quamplurimi, anno 362. decrevit Arianos esse recipiendos, modo ejurarent hæresim, & Nicænam fidem amplecterentur. Vide Athanasii Vitam præmissam editioni Maurinæ pag. lxxix. Censuit ergo Athanasius blasphemiam in Spiritum sanctum, accedente pœnitentia, remitti: omnemque dubitationem eliminat, dum in libro de communi Essentia Patris, Filii, & Spiritus sancti num. 49. ait: *Sunt alii, qui in Spiritum sanctum impingunt, qui scilicet in Christi deitatem blasphemiam dicunt, ajuntque, In Beelzebub principe demoniorum ejicit demonia.* De istis intelligendum est, quod ait: *Non remittetur neque in præsentis sæculo, neque in futuro. Quin & hoc observandum est, non dixisse Christum blasphemanti, & pœnitentiam agenti remissionem dandam non esse, sed blasphemanti, idest, in blasphemia perseveranti.* Quandoquidem nullum est peccatum irremissibile apud Deum illis, qui vere ex animo, & ut par est pœnitentiam agunt. Idem de S. Paciano asserendum est: qui enim nolunt videre quæ vident, sunt impœnitentes, & sponte in malo obdurati. Quare ibidem monetur lector, ne Paciani verba pravo accipiat sensu, cum eadem Epistola demonstret Ecclesiæ potestate quælibet peccata remitti, extendi hanc potestatem ad omnia crimina quantumvis gravia, & Novatianos aperte refutari Dominica sententia, *Quæcunque solveritis, erunt*

Berti Teol. Tom. VII.

soluta; siquidem, ait ibidem Pacianus, *Cum Christus hæc dixit, nihil excepit, non magna, non modica peccata.* Ad Ambrosium quod attinet, sunt qui ajunt dixisse blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem figura concessionis; neque enim evincerent Novatiani quælibet graviora crimina baptizatorum non posse relaxari ab Ecclesia, etiam si gratis daretur unum tantum inveniri scelus inextinguibile. Præterea Joannes Morinus libro ix. de Pœnit. cap. 28. num. 6. 7. & 8. non veretur concedere tam Ambrosium, quam alios Patres, etiam cum Ecclesiæ auctoritatem amplificanti, & videntur nullum peccatum excipere quod nequeat ab illa condonari, in universali assertionem non comprehendere unum illud prævaricationis crimen, quod in Evangelio appellatur verbum contra Spiritum sanctum. Neutram vero responsionem probo. Nam Ambrosius lib. 1. de Pœnit. cap. 2. num. 5. de Novatianis ait: *Si unum tantum crimen exciperent sacrilegii, cui veniam negarent, dure quidem, sed tamen divinis tantum redargui viderentur sententiis, assertionibus tamen suis convenirent.* Dominus enim nullum crimen excepit, qui peccata donavit omnia. Non ergo Ambrosius concedit unum aliquod scelus inextinguibile; sed ait duntaxat, fore tolerabiliorem, suisque principiis & ratiocinationibus magis consentaneam sententiam Novatianorum, si irremissibile dicerent unicum tantum crimen; quamquam & id nimis dure affirmaretur, ac posset divinis testimoniis revinci. Immo eodem cap. iv. lib. 2. de Pœnit. ubi Ambrosius inquit denegari indulgentiam hæreticis, quos reos censet blasphemiarum in Spiritum sanctum, blasphemiam ipsam plurimis Judæorum condonatam fuisse fatetur. Ipse denique Morinus in Admonitione ad Lectorem posterius addita testatur nullum revera dari peccatum prorsus irremissibile, ac Patres accipiendos de quibusdam circumstantiis, propter quas Deus interdum subtrahit impiis pœnitendi auxilia. Rejctis itaque responsionibus istis, dico S. Ambrosium cap. 4. lib. 2. de Pœnit. asserere irremissibile crimen hæreticorum, quoadusque vivunt extra unitatem Ecclesiæ, ut supra dixi mentem S. P. Augustini explicando. Afferens namque ad exprobrandum crimen discerpentium membra Christi Evangelicam sententiam, *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, & fructum ejus malum:* quæ legitur eodem capite xii. Matth. ubi de blasphemia in Spiritum sanctum fit sermo. *Arbor itaque* (ait Ambrosius) *congregatio est, fructus bonæ arboris filii Ecclesiæ sunt:* ac statim orationem convertens ad Novatianos, *Et ideo, inquit, revertimini ad Ecclesiam, si qui vos separastis impie; omnibus enim conversis pollicetur veniam, quia scriptum*

M m est,

est, *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Denique etiam Judæorum populus, qui dicebat de Domino Jesu, Daemonium habet, qui dicebat, In Beelzebub ejicit demonia, qui crucifixit Dominum Jesum, Petri prædicatione vocatur ad baptismum, ut sceleris tanti merita deponat.* Igitur manifesta res est, S. Ambrosium appellasse inexpiabile hæreticorum scelus pro eo tempore, quo segregantur a Christi membris, eundem Ambrosium consentire Augustino in explicanda blasphemia contra Spiritum sanctum, utrique assentiri Athanasium; nullamque in istorum Patrum sententiis remanere, præmissa Augustiniana doctrina, speciem difficultatis. In ejusdem Ambrosii libro de lapsu Virginis nulla offenditur difficultas, si attendatur severa illius temporis disciplina denegandi in vita indulgentiam prolapsis in execranda flagitia. Nil ergo aliud innuit S. Doctor, nisi mulierem illam, Susannam nomine, quæ post promissam ad aras virginitatem, sæpius ab impudico adolescente vitata, cum maxima plurimorum offensione, & cum summo generis sui dedecore, conceptum infantem dicebatur necasse, debere in pœnitentia ad extremum usque vitæ persistere. Ceterum eo in libro lapsam ad pœnitentiam stimulans, eamque ita alloquens, *Sed tu, quæ jam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera; fortiter inbære tanquam in naufragiis tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari;* hæc, inquam, auctor scribens demonstrat quam alienus sit ab hæresi Novatiana. Atque hinc etiam apparet eos falli, qui ob apprehensa hæreseos vestigia eundem librum abjudicarunt Ambrosio, cum Riveto, Coco, Erasmo, & aliis; de quibus legenda *Admonitio* Patrum S. Mauri tom. 2. pag. 304. Postremo S. Hieronymus *Comment. in Matth.* & in *Epistola ad Marcellam* scribit utique blasphemiam in Spiritum sanctum nunquam remitti, sed hypothese facta, quod improbi in perversitate permaneant, ut faciunt sæpenumero qui peccant non ignorantia, aut infirmitate, sed sola perversitate malitiæ: non enim Hieronymus ignorabat, quæ adversus Novatianos ipse scripsit in præcitata ad Oceanum *Epistola*. Addo Hieronymum in *Ep. ad Marcellam* demonstrare adversus Novatianos blasphemiam in Spiritum sanctum non esse quodlibet mortiferum crimen baptizatorum: quod egregie probat iisdem fere argumentis, quibus in *Epistola ad Serapionem* usus est Athanasius, nimirum, quia Judæi de nece Domini cogitantes tali peccato non fuissent obstricti; & quia Petrus Apostolus ancillæ interrogatione perterritus Dominum negavit, & tamen flevit amare, ac trinam negationem trina postea confessione delevit. Inde vero Hieronymus infert falli Novatianos, qui blasphemiam

in Spiritum sanctum lapsis omnibus impingebant, cum proprie blasphemia illa sit scelus eorum, qui Beelzebub vocant Christum, omniaque in Evangeliiis tradita adscribunt principi dæmoniorum. Atque de hac etiam re ait fuisse *prolixius differendum*, commonstrans se Novatianorum alucinationem refutasse, prætermissa questione, Quo pacto blasphemia in Spiritum sanctum sit irremissibilis, de qua interrogatus non fuerat a Marcella. Hæc vero nos ad objecta Patrum testimonia respondemus; num recte, penes illos iudicium sit, qui non solum Theologicas dissertationes, verum etiam ipsorum Patrum scripta perlegerint.

CAPUT IV.

Quid de prima Pœnitentiæ parte, idest, Contritione, tradant unanimi sensu Doctores Catholici.

Diximus supra cum Tridentinis Patribus sess. XIV. cap. 3. esse *quasi materiam* hujus Sacramenti tres pœnitentis actus, Contritionem, scilicet, Confessionem, & Satisfactionem: in quo Catholici omnes conveniunt, etiam si disceptare soleant Scoti, ac S. Thomæ discipuli, num hi actus sint sacramenti materia, ut inquirunt, *intrinseca*, an *objectiva*, seu extrinseca tantum. Horum itaque dissidium Scholasticis exercitationibus indefinitum relinquens Synodus sacrosancta, caute actus illos, non materiam, sed *quasi materiam* appellavit, tradiditque requiri actus ipsos in pœnitente ad integritatem sacramenti, & ad plenam, perfectamque remissionem peccatorum. Mens enim ejusdem Synodi erat perstringere Novatorum errores, ac præsertim Lutheranorum, qui duas tantum Pœnitentiæ statuerant partes, *terrores conscientie incussos agnito peccato*, & *fidem conceptam ex Evangelio, seu absolutione, qua quis credit sibi remissa esse peccata*. Hanc hæreticorum doctrinam expressam articulo XII. confessionis Augustanæ, ipsa Tridentina Synodus canone IV. ejusdem sessionis ferit anathemate. Illa namque hæreticorum assertio multiplici ex capite falsa est; ac primo male pœnitentiæ partem vocat incussos terrores; male etiam his adnumerat fidem; male absolutioni adtribuit munus Evangelii; male denique confessionem peccatorum, & satisfactionem explodit. Hæc tamen coacti sunt hæretici evomere, repetentes justificationem a sola fide.

Principio itaque conveniunt Catholici in tribus illis partibus constituendis, requirentes ex parte pœnitentium contritionem cordis, confessionem oris, atque satisfactionem operis. Etenim cordis contritionem, etiam male in incusso

terrore constituunt, necessariam tamen agnoscunt iidem hæretici, eamque commonstrant loca Scripturæ producta priori in capite, atque paullo post repetenda. Cetera duo studiosius suis in locis tradentur. Omnia tria simul comprobatur ratio Sacramenti, quod per modum iudicii institutum est; & in quo peccatoris resipiscencia atque dolor necessario requiritur ad vitæ emendationem, & tanquam obtinendæ reconciliationis dispositio: peccatorum confessio præmittenda est, ut iudex cognita causa sententiam proferre possit; satisfactio denique, ut injuria Deo illata compensatione aliqua reparetur. Præterea tres ipsas partes commemorat S. P. Augustinus scribens in Psalmum CXLVI. v. 3. *Sanat contritos corde, sanat confitentes, sanat seipso punientes*. Partes easdem viri docti per multis rationibus comprobant. Quidam ajunt peccatores contritione Deum, confessione Ecclesiam, satisfactione proximum sibi metipsis conciliare. Alii pœnitentem filio prodigo comparant, qui vitam pristinam detestatus, & ad pedes patris provolutus, sese hujus disciplinæ subiciens tres illos actus præmonstravit. Hos nonnulli explicant exemplo Publicani, de quo legimus dolore percussum noluisse oculos ad cælum levare, se accusantem clamasse, *Deus propitius esto mihi peccatori*: pectusque tundendum suum exhibuisse opera pœnitentiæ. Afferunt scripturarum interpretes pœnitentiam Nivitarum, quibus Jonas contritionem indicens ait, *Convertatur vir a via sua mala*; confessionem insinuans inquit, *Et clament ad Dominum in fortitudine*; & satisfactionis præscribens opera dixit, *Operiantur saccis homines, & jumenta*. Sunt & qui docent peccatorem domi mortuum esse cum filia Archisynagogi: in foribus cum filio viduæ, & in sepulcro cum Lazaro: revocari autem ad vitam domi per contritionem, in foribus per confessionem, in sepulcro per satisfactionem. Sed horum plura symbolica sunt potius, quam firma & inconcussa argumenta.

Nos ergo iis, quæ priori loco proposita sunt, addemus aliqua, duas illas pœnitentiæ partes ab hæreticis constitutas perspicue oppugnantia. Ac principio terrores incussi non sunt contritio, sed illud potius, unde contritio nascitur; quamvis hæc non uno ex capite oriri possit. Deinde contritio ac pœnitentia virtus est, non quatenus importat necessariam, indeliberatam, & extrinsecus provenientem passionem; sed prout dicit motum aliquem liberum, rectamque voluntatis electionem. Vide S. Thomam 3. p. q. 85. art. 1. ad 2. At terror incussus passionem dicit, externa pœnarum intimatione excitatam, non electionem, non propositum voluntatis,

non liberum aliquem motum: igitur terror ipse neque pœnitentiæ; neque contritionis, neque virtutis alicujus rationem habere potest. Docent præterea hæretici nasci terrores, quos *contritionem* appellant, cum verbo Dei redarguantur peccata. Cur autem peccata arguantur, nisi ut peccator percipiens patratorum a se criminum sceditatem, debitumque supplicium, concutiat timore? Terrores igitur illi ex culpæ discussione, supplicii que atrocitate peccatoribus incutiuntur. At per hæreticos, quos oppugnamus, dolor proveniens ex terrore, pœnarumque formidine, non pœnitentem aliquem facit, sed hypocritam magis & peccatorem. Igitur terrores illi nequeunt, in hæreticorum sententia, salutaris pœnitentiæ partem esse. Insuper si terrores pars pœnitentiæ dicendi sunt, quoniam Evangelium redarguens peccata terrores incutit: cur pœnitentiæ pars non erit spes, cum Evangelium gratiam remissionemque promittens spem excitet? cur non caritas, cum hanc Evangelium præcipiat? Cur non virtutes aliæ, ad quas nos Evangelium hortatur? Recte Andreas Leodius in Harm. Confess. Augustinæ p. 235. *Si ita philosophari oporteat* (quemadmodum philosophantur hæretici, dum statuunt duas illas pœnitentiæ partes, terrores incussos, quia Evangelium arguit peccata, & fidem, quia docet propter Christum remitti) *cur partem ratione spem, caritatem, Dei timorem, temperantiam, castitatem; ceterasque virtutes non faciunt esse pœnitentiæ partes?*

Idem asserimus de fide, quam ad remissionem peccatorum esse necessariam Catholici omnes fatentur, sed pœnitentiæ partem esse jure negant. Non enim sequitur, *Fides ad pœnitentiam prærequiritur*: ergo *fides pœnitentiæ pars est*; sicuti non tenet illatio ista, *Cognitio dilectionem præcedit*: igitur *cognitio est dilectio, aut pars dilectionis*. Inepte etiam ratiocinantur hæretici, dum ajunt, *Fides est primum gratiæ donum, quod in peccatore causat pœnitentiam*: igitur *fides est pœnitentiæ pars*; quemadmodum ineptissime quis ratiocinaretur ad hunc modum, *Deus est rerum creaturarum effectrix causa*; ergo & *pars earumdem*. Ipsi quoque hæreticorum principiis doctrina eorum subruitur. Primum quia fidem post terrores incussos enumerant. Qui autem non credit Deum iniquis indignari, eosque perdere in gehennam, nec Dei timet indignationem, nec gehennæ sempiterna supplicia. Fides itaque præcedit, non subsequitur incussionem terroris. Docent præterea hæretici veram fidem in peccatore non esse: quando igitur peccatori offertur per Evangelium remissio, quomodo potest credere, & justificari per fidem? Rursus asserunt oportere, ut peccator credat fide per

caritatem formata; alibi vero propugnant fidem caritatem formatam nunquam in peccatore inveniri; aliis itidem in locis hominem justificari absque caritate, & absque ullo opere per solam fidem. Quisnam maximam hic non miretur incohærentiam? Enimvero si proponente Evangelio remissionem peccatorum iniquus habeat fidem caritate formatam; necessum est, ut sit justus priusquam ei tribuatur remissio: si fides illa sit absque caritate, nec donum Dei est in istorum hæreticorum sententia; si vero caritati sit conjuncta, non ergo justificat, ut ipsi autumant, fides sola. Quapropter hæreticam doctrinam tres pœnitentiæ partes negantem, constituentem vero ipsam pœnitentiam in fide atque in terrore per Evangelium incusso, rectissime confixit Leo X. cum reliquis Lutheri articulis; appellarunt traditioni universæ Ecclesiæ contrariam Carolus V. & Catholici Principes in Augustanis Comitibus; damnavit prælaudato canone iv. Synodus Tridentina; Philippus ipse Melanchthon Confessionis Augustanæ architectus eodem anno 1530. coactus est tres pœnitentiæ partes fateri, quamvis paullo post illas in Apologia iterum obruere molitus sit: execrati demum sunt hæreticam illam de Pœnitentia doctrinam quotquot Confessionem ipsam animadversionibus dispunxerunt, Cassander, Leodius, Hoffmeisterius, Virvesius, deinceps vero innumeri Catholicorum dogmatum propugnatores.

Tribus igitur Pœnitentiæ partibus constitutis, *Contritio*, quæ in his priorem habet locum, definitur a Tridentinis Patribus, *Animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero*. Fatentur autem Theologi, quod hunc dolorem atque detestationem præcedat fides, timor, spes, & aliqua etiam dilectio. Ad justificationem quippe disponimur, dum excitati, & adjuti divina gratia, fidem ex auditu concipientes, libere movemur in Deum, credentes quæ divinitus revelata & promissa sunt. Porro inter ea, quæ sunt revelata, non solum connumerantur Unitas, ac Trinitas divinarum Personarum, & Incarnationis Œconomia, verum etiam Deum esse remuneratorem bonorum operum, vindicemque malorum, impios thesaurizare sibi iram in futurum, venturum Dominum ad iudicium, sempiternas fore damnatorum hominum pœnas, aliaque plura, quæ imbuti fide repetentes memoria, utiliter divinæ justitiæ timore concutimur; idemque propterea timor gignitur in nobis fide, supernum donum est, atque pœnitentiæ salutaris initium. Qui enim peccati vinculis innectuntur, nunquam fere se illis extricare curarent, nisi accepta per legem cognitione peccati, ad eva-

dendum supplicium, quod peccati stipendium est, divina excitante gratia stimulantur. Quare II. xxvi. 18. legitur: *A facie tua Domine concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum*; sive ut legant lxx. *A timore tuo, &c.* In Proverbiis etiam xiv. 27. *Timor Domini spes vite, ut declinent a ruina mortis*. Hinc recte sapienterque Scholastici docent initium pœnitentiæ esse ex timore; ut inquit Magister dist. xv. S. Thomas q. 75. art. 5. necnon sapientissimus Augustinus Tract. ix. in Epist. i. Joannis n. 4. *Timor primo occupat mentem*. Sed non sistit pœnitens in solo timore; verum perpendens impium justificari per gratiam Christi, & hunc esse propitiatorem pro totius mundi peccatis, a timore ad considerandam Dei misericordiam se convertens, in spem erigitur, fidens Deum propter Christum sibi propitium fore, ut sess. 6. cap. 6. docet præcitata Synodus Œcumenica. Atque ita præconceptum timorem spes firma consequitur. Tum vero spe fretus Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiens movetur adversus peccata odio quodam, & detestatione, statuens cessare ab iisdem peccatis, & proponens novam inchoare vitam, adeo, ut peccatum, quod cœperat homini displicere propter supplicia, displiceat postea propter Dei offensam, & turpitudinem suam, prout citato art. 5. ad 1. ait S. Thomas. Ex his, quæ vellem propter ea, quæ subsequuntur, sedulo adverti, & de quibus nulla apud Catholicos oriri potest dissensio, cum iisdem fere verbis tradantur a Tridentino Concilio sess. vi. cap. 6. & sess. xiv. cap. 4. ex his, inquam, inferitur primo timorem servilem esse donum Dei, disponere ad gratiam, atque, ut ait Augustinus, *quasi locum preparare caritati*: inferitur deinde nos minime a pœnitentia fidem removere, quod insolenti verborum strepitu in comitiis Augustanis vociferabantur hæretici: denique inferitur assertam a nobis contritionem non esse extortam & coactam, sed libero arbitrii motu conceptam, ut fide tenendum est. At recole quæ de Justificatione scripsi libro xix. cap. 4. & de timore libro xxiii. cap. 12.

Sequitur ex dictis ad contritionem necessarium esse novæ vitæ propositum: idque Tridentinum citato capite iv. his verbis definit: *Declarat igitur sancta Synodus non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud: Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prævaricati estis: & facite vobis cor novum, & spiritum novum*. Solet duntaxat disputari, an propositum istud debeat esse explicitum, atque, ut Scholæ loquuntur, *formale*: quod nos probabilius existimamus cum

Soto in iv. dist. 17. quæst. 2. art. 1. Cajetano ac Sylvio in supplem. 3. p. q. 1. Suarezio disp. iv. sect. 3. aliisque Theologis probatissimis. Ducimur autem his momentis. Primo ipsum *propositi* nomen deliberationem aliquam, & actuale voluntatis intentionem, susceptumque consilium sonat. Deinde producta Concilii verba eadem ratione vitæ veteris odium, ac vitæ novæ propositum in vera contritione contineri declarant. Ad hæc inter præcipuos pœnitentiæ fines est emendatio vitæ: emendare autem vitam præteritam, & inchoare novam sunt prorsus idem. Denique constat tutiorem esse hanc sententiam, nec in re magni momenti inconsiderate repudiandam. Joannes Pontasius ex doctrina Sylvii videtur tradere oppositum v. Contrit. casu 4. & revera Sylvius citato in loco docet ad *essentiam contritionis* non requiri, ut hujusmodi propositum sit *formale*, atque expressum, quoniam, inquit, *tota definitio contritionis reperitur in eo, qui peccatum ex animo detestatur, doletque se illud admisisse, virtualiter proponens non amplius peccare*. At idem Sylvius hanc proximam conclusionem 3. subnectit: *Per se, seu ordinarie loquendo propositum non peccandi debet esse formale & expressum*. Nam alioquin frustra hanc partem, cum proposito non peccandi de cetero, in definienda contritione addidissent Concilio Florent. & Trid. nisi intellexissent istud propositum, per se loquendo, debere esse explicitum, quia implicitum continetur in priori parte illa, dolor de peccato commisso. *Fieri enim non potest, ut is ex animo doleat de præteritis, qui non statuit, saltem virtute, deinceps cavere similia*. Hæc Sylvius: qui propterea negat duntaxat necessitatem propositi expressi per accidens, nempe si pœnitens tota cogitatione defixus in detestanda vita præterita, in imploranda Dei misericordia, in excitando se ad amorem Dei, non dicat intra se, *Volo emendare vitam*; quoniam in illa detestatione includit propositum, de quo est sermo: contingere namque potest, ut idem Spiritus sancti impulsus inspirans erga patrata scelera actum odii, excitet etiam melioris vitæ consilium: immo forte unum ab altero divelli nequit, si odium illud sit efficax. Hoc interim indubitatum est, Concilium, dum exigit ad contritionem non solum cessationem a peccato, & novæ vitæ propositum, sed etiam veteris odium atque detestationem, repellere articulum illum hæreticum, quo asseritur, *contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, non preparare ad gratiam Dei*, recte damnatum sess. xiv. can. 5. si ve præter resipiscentiam, & melioris vitæ institutum, requirere amaritudinem animæ ponderantis peccatorum suorum multitudinem, ac sceleratam, quod Lutherani temere denegabant.

Huic contritioni, quæ propositum melioris vitæ, odiumque antea actæ complectitur, has conditiones tribuunt unanimi sensu Theologi, ut interior sit, vera & non ficta, supernaturalis, omniaque peccata detestans. Atque necessariam esse interiorem animæ contritionem demonstrant cum præmissa Tridentini definitio, tum Scripturæ præcipientes, ut *toto corde* ad Dominum convertamur, ipsaque in animo sedem habens ratio virtutis ac meriti. Quapropter etsi commendandus est sensibilis dolor, quandoque in lacrymas gemitusque prorumpens; non est istamen contritio verax, nisi animum diverberet & excruciet. Nimium hic videntur acuti, qui objectant dolorem nihil aliud esse, quam affectionem sensuum: nam & detestationem cordis dolorem appellat, qui Psal. xli. 2. ait: *Quandiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* Affectio etiam sensuum ex animo corporeis vinculis alligato nascitur in hominibus ratione præditis. Sequitur conditio altera, ut contritio non sit fallax & adumbrata, qualis utique nequit esse; si oriatur ex *toto corde*. Cavendum propterea est, maxime in iis, qui detinentur peccati consuetudine, ne tenues quædam animi commotiones, & desideria inefficacia & sterilia, existimentur veræ contritionis effecta. Oportet insuper, ut contritio sit supernaturalis; nam Innoc. XI. anno 1679. proscripsit hanc propositionem num. 57. *Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam*: ac Tridentinum Concilium sess. 6. can. 3. finivit neminem *sine Spiritus sancti inspiratione pœnitere posse, sicut oportet*. Qui ergo aut propter dedecus & infamiam, aut propter penas humanis legibus statutas, aut propter mortem corporis, morborumque vehementiam, aut etiam propter sceleris sceleratam, quatenus naturali honestati repugnat, patratorum criminum conscientia angeretur, is utique nondum haberet sufficientem contritionem, sed inutilem, extortam, & qualem præcedenti capite diximus fuisse in Antiocho. Demum contritio *universalis* esse debet, scilicet peccatorum omnium, quæ commissa sunt, detestatio. Cum enim peccatum detestandum sit, quatenus est offensa Deo illata, non possumus revera ob causam istam dolere, nisi odio habeamus quicquid summum Deum afficit injuria. Quare Ezechielis. xlviii. 30. ait Dominus: *Convertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas*. Projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum. Hæc ergo sunt, in quibus penitus consentiunt Doctores omnes Catholici.

CAPUT V.

*Cujus generis dolor ad gratiam, remissionem-
que peccatorum in Sacramento Pœnitent-
iæ consequendam sit necessarius?*

PERUTILEM aggredior quæstionem, magnisque animorum contentionibus agitatam, sit ne ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ percipiendam necessarius dolor, qui aliquem Dei amorem includat; an ille sufficiat, qui concipitur ex supernaturali timore gehennæ, cui nulla accedat dilectio Dei super omnia, sive dolor ille imperfectus, quem appellare solent Theologi bene multi *Attritionem*. Ut eadem quæstio perspicua methodo dirimatur, brevi primum tollendam puto æquivocationem verborum, deinde exponendam sententiarum diversitatem, ac postremo in certas theses totam controversiam distribuendam. Quantum ergo ad vocabula attinet, non semper, neque eadem significatione nomen *Attritionis* invenimus usurpatum; ab illo antiquiores omnes Theologi abstinerunt, cœpitque in Scholis duntaxat audiri circa annum 1230. Ignotum fuit Hugoni, & Richardo a S. Victore, Roberto Pullo, Petro Pictaviensi, Magistro sententiarum, Joanni Sarisberienfi, ceterisque a Carolo Vitassio singillatim enumeratis pag. 77. Primi omnium invenisse istud nomen dicuntur Guillelmus Parisiensis, Alexander de Ales, & Albertus Magnus. Sed nullum de hac re cum adversariis diffidium: nova siquidem vocabula, novis exhortis quæstionibus, utiliter, & quandoque necessario inducuntur. Sane *Contritionis* vocabulum fuit quovis tempore usitatissimum, sacramque litterarum, Patrum, & Theologorum testimoniis frequentissime insertum.

Quod spectat ad vocabuli significationem, *Attritio* significat penes omnes *contritionem imperfectam*. Potest autem ex multiplici capite hæc imperfectio derivare. Imperfecta primo erit, si conditionibus paullo supra enumeratis sit destituta, scilicet, si ex corde non profecta, si naturali rationi innixa, si ad aliquod peccati genus coarctata; quo in casu non esse sufficientem probi omnes fatentur. Imperfecta dicitur ulterius contritio, quæ ex turpitudine peccati, vel ex gehennæ, & pœnarum metu, & quidem supernaturali, concipitur, sed exspoliatur dilectione Dei benevola; quæ est detestandi peccata ratio timore illo perfectior. Denique imperfecta dici potest; quoniam concepta ex metu gehennæ procedit ad amorem *initialem*, adeo, ut peccata, quæ incipiunt displicere propter supplicia, odio habeantur quatenus sunt offensa Dei summopere diligibilis, sed nondum tamen est

caritate formata, neque amore illo perfecto, qui non est absque peccatorum remissione. Si ergo petas, quomodo *Attritio* distinguatur a *Contritione*, sive imperfectus a perfecto dolore; respondemus a nonnullis discrimen utriusque doloris repeti ex intentione caritatis, adeo, ut dolor perfectus sive *Contritio* procedat ex caritate perfecta, sive amore Dei prædominante, idest, tam vehemente, ut omnes ad peccatum affectus superet & excedat; dolor autem imperfectus, sive *Attritio* non ex tali dilectione prædominante & flagrantissima oriatur, sed ab amore initiali; tenui ac remisso: alios vero discrimen illud in hoc constituere, quod dolor ille sit perfectus, qui oritur ex amore caritatis, cujusque intensiois & gradus sit; dolor autem imperfectus, qui concipitur ex solo metu sempiterni supplicii, nullo benevolæ dilectionis actu accedente. Quare non omnes, qui scripserunt *attritionem* in sacramento sufficere, amoris initialis negarunt necessitatem; sed attritionis nomine id intellexerunt, quod in eodem genere & ordine exiguum est ac perenne, quasi grammaticalem significationem spectantes; nam Latini dicunt rem illam *atteri*, quæ ad alteram teritur, & quasi defricatur, aut leviter immittitur; *conteri* autem, quæ tunditur, frangitur, atque in pulverem, trituramque redigitur. Jam vero qui propugnant *Attritionis* sufficientiam, solent illam a *Contritione* ita distinguere, ut in eodem ordine, sive, ut inquiunt, *specie* non comprehendatur, penitusque excludat benevolam Dei dilectionem. Quare Nostrates ad omnem vitandam ambiguitatem, duplicem statuunt *Attritionem*; unam, quæ oritur ex metu pœnarum, & includit initialem amorem Dei, qua impius ex consideratione turpitudinis peccati, & ex metu gehennæ patratam culpam execratus, movetur ulterius ad eam detestandam tanquam offensam Dei summo amore digni: alteram, quæ sistit in solo timore, & culpam odio prosequitur, quatenus peccatorem sempiterno supplicio reddit obnoxium; ac primam appellant *Attritionem initialem*, alteram vero *Attritionem servilem*. Neque commentitia est hæc distinctio, sed deprompta ex S. Thoma, qui 2. 2. qu. 19. art. 4. docet *objectum timoris servilis esse pœnam, cui accidit, quod bonum, cui contrariatur pœna, ametur tanquam finis ultimus, & per consequens pœna timeatur tanquam principale malum*; & art. 5. ad 2. timorem servilem respicere Deum, *sicut principium infligendum pœnarum*. De timore autem *initiali* scribit art. 8. esse illum, qui competit *statui incipientium, in quibus inchoatur quidam timor per inchoationem caritatis*; & in resp. ad 2. ait timorem initialem non timere pœnam *sicut proprium objectum*, & actum ejus manere cum caritate

ritate imperfecta. Rectissime itaque nostri attritionem, quæ habet initium aliquod caritatis, appellant *Attritionem initialem*; alteram vero, quæ respicit duntaxat inflictionem pœnæ, *Attritionem servilem*, & quidam expressius, *Attritionem pure formidolosam*. Atque hæc pro vitanda vocabulorum ambiguitate sint dicta.

Trado nunc sententiarum diversitatem. Hæretici tempore Tridentini Concilii autumabant *contritionem*, quæ paratur per *discussionem*, *collectionem*, & *detestationem* peccatorum, non *parare ad gratiam*, nec *remittere peccata*; sed *potius facere hominem hypocritam*, & *magis peccatorem*, eamque *contritionem dolorem esse coactum*, & *non liberum*. His verbis errorem hæreticorum propositum fuisse Patribus Tridentinis constat ex Pallavicino libro XII. Hist. cap. x. Refutatur autem, & damnatur cap. IV. & canone V. sessionis XIV. Ut recte hæreticorum mentem percipias; hi, Lutherani præsertim, affirmabant, quidquid sine caritate agitur, peccatum esse; caritatem imperfectam, & timori conjunctam esse impedimentum ad introitum regni cælestis; ipsam caritatem timoris vitio contaminari; nullam proinde contritionem esse bonam, nisi concipiatur solo amore, qui timorem omnem expellat, & si quis sibi contritionem parare vellet recogitando annos in amaritudine animæ suæ, & ponderando peccatorum suorum multitudinem ac sceditatem, nec non amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum; illum hypocritam fore, non pœnitentem. Adversus igitur Lutheranam hæresim firmissime tenendum est timorem, qui pervenit caritatem, rectum ac saluberrimum esse; ab illo haberi pœnitentiæ initium; imperfectam caritatem, quæ timorem ipsum non excludit, nullam maculam ab illo contrahere; contritionem in nobis parandam esse consideratione peccati, ponderatione judicii, & discussionem pœnarum: quæ omnia nos & asserimus, & adversus hæreticos propugnamus. Ceterum an solus timor contritionem sufficientem efficiat, necne nullatenus spectat ad hæresim hanc oppugnandam, nec habet cum ea aliquid affinitatis.

Inter Catholicos autem quatuor sunt celebriores sententiæ. Prima est eorum, qui dicunt contritionem *caritate perfectam*, quæ deleat culpam apud Deum, idest, conjunctam caritati habituali, & gratiæ sanctificanti, præcedere debere Pœnitentiæ Sacramentum; idque nullatenus derogare ejusdem Sacramenti virtuti, quoniam peccatores per contritionem interius vivificantur, per ministerium autem Sacerdotale absolvuntur a pœna, & admittuntur ad Sacramentorum communionem. Huic sententiæ permulti veterum adhæserunt, Hugo Victorinus,

Richardus, Albertus Magnus, Alexander Avenis, S. Bonaventura, Gabriel Biel, alique quamplurimi. Sententia altera illorum est, qui tenent sufficere ad gratiam in Sacramento recipiendam *attritionem servilem*, non tantum a caritate perfecta, verum etiam a caritate initiali, & ab omni actu amoris benevoli sejunctam; attritionem nempe illam, quæ ex turpitudine peccati, & ex metu gehennæ concipitur, & quam Lutherus negabat esse initium Pœnitentiæ, quæ sententia judicio doctissimorum virorum nata post Tridentinum Concilium, adeo celebris evasit, ut omnem aliam, saltem scriptorum numero, videatur superasse. Tertia præter attritionem ex metu gehennæ conceptam, necessarium in Sacramento putat amorem aliquem spei, quo Deus diligatur, ut bonus nobis, sive ut finis noster, atque beatitudo, non autem amorem caritatis, quo diligatur propter se: atque hæc sententia plures itidem habet assertores, & facile cum præcedenti conciliatur. Postrema denique sententia, quam Augustiniani omnes, alique celeberrimi viri propugnant, tenet non quidem requiri in Sacramento Pœnitentiæ contritionem caritate perfectam, quæ hominem Deo reconciliat, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, requiri tamen amorem aliquem initialem, sive actualem dilectionem Dei super omnia, nec satis esse attritionem servilem, quæ in solo gehennæ timore persistit, neque ad amorem procedit; oportere etiam, ut ipse amor caritatis sit, nec sufficere amorem concupiscentiæ, vel spei.

Quoniam vero sententiam istam vellicare nonnulli ausi sunt tanquam Lutherano affinem errori, alii Tridentino Concilio repugnantem dixere, complures illam nimis rigidam appellarunt, ac multi innumeris argumentis conati sunt oppugnare, ex eo præsertim capite, quod certissimum putant attritionem servilem excludere voluntatem omnem peccandi, ideoque esse in Sacramento ad gratiam consequendam dispositionem sufficientem ac proximam, necnon amorem Dei benevolum, initialem quoque & remissum justificare impium vi sua, & absque Sacramenti actu suscepti adminiculo; principio eandem sententiam nostram ab omni censura vindicare conabor, ostendens quantum distet a damnatis erroribus; deinde inquiram, an Tridentino Concilio contraria, an potius consentanea dicenda sit; ac tandem proferam ea momenta, quorum causa sententiis ceteris est præferenda, omniaque exequar moderate, ut decet Augustini discipulum, postulantque illa duo, sæpenumero a sanctissimo Protoparente commendata, veritas nimirum, & caritas.

PROPOS. I. Sententia propugnans necessitatem amoris initialis ad gratiam in Sacramen-

to Pœnitentiæ obtinendam nulla potest censura notari, quemadmodum nec opposita.

Demonstratur primo ex decreto Sanctissimi Domini nostri Alexandri Papæ VII. qui anno 1667. die 5. Maji provide in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis latæ sententiæ reservata Sanctæ Sedi præcepit, *cunctis, & singulis fidelibus, quocunque gradu, ac dignitate, Episcopali & majori, immo & Cardinalitia fulgentibus, ut si deinceps de materia attritionis scribent, vel libros aut scripturas edent, vel docebunt, vel prædicabunt, vel alio quovis modo pœnitentes, aut scholares, ceterosve erudiant, non audeant alicujus Theologicæ censuræ, alteriusve injuriæ, aut contumeliæ nota taxare alterutram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualem dilectionis Dei in præfata attritione, ex metu gehennæ concepta, quæ hodie inter Scholasticos communior videtur, sive asserentem dictæ dilectionis necessitatem; donec a Sancta Sede fuerit aliquid hac in re definitum, &c.* Benedictus XIII. in Institutione Christiana, quæ extat in Appendice ad Concilium Romanum celebratum an. 1725. & quæ probatur Tit. 32. ejusdem Concilii cap. 3. utriusque sententiæ meminit, neutram ab Apostolica Sede definitam esse declarans. At nunc Ecclesiam Pastoralis sollicitudine regens, & singulari doctrina collustrans BENEDICTUS XIV. ut anno 1741. accepit virum nobilitatis genere, & eruditione conspicuum, Josephum Gorinium ab ingressu Xenodochii Mediolanensis prohibitum, quod sententia nostra in instruendis ægrotis uteretur, non tantum hanc immunem asseruit, ac fartam tectam præfata Alexandri VII. Constitutione; verum etiam nobilis viri pietatem, editos Soliloquiorum libros, impensamque infirmis operam summis laudibus commendavit, egitque officiosissimis litteris ad Eminentissimum Archiepiscopum, & ad Urbis Mediolanensis Rectorum die 3. Aprilis ejusdem anni conscriptis, ut spirituale ac temporale subsidium monitis, studioque viri præclarissimi ægrotantibus iterum impenderetur.

Deinde constat propositio ex pluribus Thesis in celeberrimis Academiis, urbibusque primariis ad hanc usque diem approbantibus supremis Judiciis, propugnatis. Nam in Aedibus sacre facultatis Parisiensis hanc thesim, *Attritio ex metu gehennæ concepta non est dispositio sufficiens ad justificationis gratiam in Sacramento obtinendam, nisi includat amorem Dei super omnia saltem inchoatum*, in tribus duntaxat annis, a die scilicet 28. Maji 1672. usque ad 23. Julii 1675. a XXI. celeberrimis Magistris traditam defensamque constat ex Appendice ad librum de Contritione Lovanii Gallice editum an. 1678. In Lovaniensi Archigymnasio eandem tradiderunt

Ruardus Tapperus, Joannes Hesselius, Judocus Ravesteijn, Martinus Rythovius, Thomas Stapletonius, & ne singulos recenseam, contra adversarium strenuum Maximilianum Ledent, Franciscus noster Farvacques, ac postmodum Antonius Rolliers, Christianus Lupus, Leonardus Vanroy, & Aurelius Piette. In Duacensi Guillelmus Estius, & Franciscus Sylvius: atque, ut attingam tempora & loca proximiora, in Regio Taurinensi Lyceo non semel anno 1739. ac proxime præcedentibus, hæc propositio fuit solemnioribus concertationibus proposita, *Attritio quamvis hominem non faciat magis peccatorem & hypocritam, sed sit bonus ac utilis motus, si ne formali tamen caritatis saltem initialis actu minime sufficit ad justitiam in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam.* Eandem arctè, mordicusque tenent institutores Seminariorum Italiæ, Veronensis maxime, ac Patavini: atque hoc ipso anno, quo hæc mando litteris, Romæ tum Cistercienses doctissimi Patres in Collegio S. Crucis in Jerusalem, cum Religiosissimi Scholarum Piarum Præceptores in Collegio Nazareno, accuratissima discussione præmissa, eandem sententiam adoptarunt, publicisque disputationibus iterum, iterumque exposuerunt; illi quidem his verbis, *Ad hoc ut attritio concepta ex fœditate peccati, & pœnarum metu sit dispositio proxima ad gratiam sanctificantem in Pœnitentiæ sacramento recipiendam, requiritur, ut adnexum habeat aliqualem amorem Dei benevolum, qui Deum omnibus præponat, imperfectum tamen, & qui extra Sacramentum non justificet: hi vero verbis istiusmodi, Quamvis attritionem mere servilem bonam, & utilem, motumque Spiritus sancti, non quidem inhabitantis, sed prævenientis esse doceamur a Concilio Tridentino sess. XIV. cap. 4. eam tamen sufficere ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam, si quemcunque amorem Dei benevolum excludat, constanter negamus; nec opinionem nostræ contrariæ unquam docere visa est Synodus Tridentina.*

Tertio thesis corroboratur auctoritate veterum Theologorum, qui ante Tridentinum Concilium floruerunt, de iis enim, qui subsequuti sunt, agendum postea. De illis ergo fatetur vir præstantissimus Pius Thomas nuper ex Ordine Prædicatorum ad Episcopalem Sedem Stabiensem evectus 3. Volumine Exercitationum in Propositis, ab Apostolica Sede proscriptas pag. 210. neminem ambigere, quin veteres omnes indiscriminatim adseruerint contritionem, quæ aliquam caritatem saltem imperfectam includat, necessariam esse ad Sacramenti pœnitentiæ valorem. Auctor alter percelebris ejusdem familiæ, qui de Re Sacramentaria eruditos edidit Commentarios, tom. 2. pag. 67. scribit sententiam propugnantium sufficientiam timoris servilis, Theologicis,

logis, qui a duodecimo sæculo ad tempora Tridentini Concilii floruerunt, esse aperte contrariam; atque idcirco eandem sententiam refellit ob novitatem doctrinæ. Idem docet Joannes Morinus lib. viii. de Pœnit. cap. 4. & in Opere posthumo de Contritione, in quo per singulos Theologos accurate discurrens demonstrat sancti Thomæ, omniumque illius, ac præcedentis sæculi Theologorum, quorum scripta supersunt, fuisse circa necessitatem contritionis constantem exploratamque sententiam; illos vero, qui videntur adstruere Attritionis sufficientiam, aliud eo vocabulo significasse, quam eodem designent Scholastici recentiores. Idem præstant q. 3. de Pœnit. art. 6. sect. 3. argumento tertio Vitassius, alique hujus ævi scriptores. Dominicus etiam Soto in iv. dist. 13. qu. 3. art. 2. scribit: *Doctrina hæc de Attritione, quæ in Sacramento fit contritio, licet sit vera, non est tamen multum vetus. Patres enim antiqui solam contritionem agnoscebant necessariam ad confessionem.* Mitto Joannem Launojum in libro de mente Concilii, qui habetur tom. 1. editionis postremæ pag. 143. Utrum res ita se habeat, dijudicare nequit nisi qui Theologorum scripta pervolutarit. Horum testimonia collegerunt iidem, Morinus, Vitassius, & præcitatus auctor Operis Gallice conscripti de Contritione. Inferius nos loca indigitabimus insigniorum. Interim hæc valide assertum confirmant nostrum: quis enim adeo perfricatæ sit frontis, ut carbone tetro notet sententiam, quæ sola ad sextumdecimum usque sæculum vel obtinuit, vel saltem dicitur obtinuisse?

Denique Sacra Parisiensis Facultas in comitiis celebratis die 23. Julii, anno 1716. declaravit sanam esse, & a Patribus acceptam, suisque tradendam doctrinam, quæ his propositionibus continetur: *Timorem gehennæ, etiam supernaturalem, quamvis sit bonus & utilis, non excludere affectum peccandi, nec sufficere in adultis ad justificationem, etiam in Sacramentis Baptismi, & Pœnitentiæ obtinendam; sed præter hunc timorem, actusque fidei & spei, requiri amorem Dei, quo Deum, tamquam omnis justitiæ fontem, ut docet Concilium Tridentinum, diligere incipiamus: Hunc amorem ferri in Deum, tum ut in se summe bonus est, tum ut est summum bonum nostrum, quæ duo complectitur caritas inter virtutes Theologicas tertia: Hoc solo amore converti voluntatem ad Deum, & averti a creatura; Amorem Dei super omnia, qui caritatis inchoatæ saltem actus sit, necessarium esse, ut ab adultis obtineatur remissio peccatorum in Sacramentis baptismi & pœnitentiæ.* Quæ omnia, servatis iidem quoque vocabulis, docent sententiæ nostræ propugnatores.

PROP. II. Eadem sententia propugnans ne-
Berti Theol. Tom. VII.

cessitatem amoris initialis ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam e diametro opponitur doctrinæ hæreticorum a sacrosancto Tridentino Concilio proscriptæ.

Decretum paullo supra laudatum Alex. VII. opportune latum fuit ad compescendas contentiones in Belgio circa quæstionem, de qua agimus, fervescences. Quidam enim affirmarunt eos, qui tenent *contritionem ex solo metu gehennæ, sine motivo caritatis conceptam sufficere ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ*, esse sequaces Lutheri, atque in eos a Tridentina Synodo intortum *anathema*. Quinam hi fuerint constat ex Apologia Xenii edita a Farvacquesio pag. 3. & ex mandato Episcopi S. Pontii emanato Biterris pag. 37. At facillimi negotii est demonstrare quomodo nostratum sensus adversetur hæretici dogmatis pravitati. Principio iidem hæretici docuerunt pœnitentiam solo amore concipi, nec ex amore timori conjuncto, sed perfecto, metum quemlibet expellente. Id liquet ex Lutero qui in assertionem art. vi. rejicit *Theologiam illam, quæ inter odium & gratificantem amorem medium fingit, quod contritionem parer*: & Joannes Eckius lib. 1. de Pœnit. cap. 1. ostendit in hoc sitam summam disputationis inter Lutherum, atque catholicos, quod ille vellet *Pœnitentiam non nisi amore concipi*. Hinc impius hæresiarcha inferebat, *eum, qui contritionem sibi parare vellet in amaritudine animæ suæ, reddi hypocritam & magis peccatorem*. Nos vero affirmamus pœnitentiam prius *ex timore concipi*, & hunc viam sternere amoris, caritatem initialem, (non impios Deo gratificantem) esse post metum gehennæ necessariam ad contritionem, parari in nobis contritionem ipsam discussione peccati, recogitando in amaritudine animæ vitam præteritam, & ponderando peccatorum multitudinem, gravitatem, sæditatem, supplicium; atque impium hac ratione disponi ad gratiam, non magis inquinari peccato. Deinde Lutherus affirmavit *amorem initialem conjunctum timori non esse dispositionem ad gratiam, sed impedimentum*: ait namque in assertionem art. iv. *Verum est imperfectam caritatem esse impedimento ad introitum regni propter vitium, quo imperfecta est; scilicet, propter metum gehennæ, qui in hæreticorum sententia inficit, maculatque omnia, quæ ante caritatem perfectam & justificantem efficiuntur ab impio, etiam actum amoris initialis, cui timor conglutinetur*. At nos constanter negamus amorem ipsum inchoatum atque imperfectum, necnon alia impiorum opera propter conjunctum timorem corrumpi; ac tantum abest, quod afferamus istiusmodi initialem amorem esse impedimento ad gratiam, quin e contra necessarium illum existimamus ad gratiæ consecutionem.

Tertio, ut diximus præcedenti cap. hæretici Lutherani in Confess. Augustana art. xii. duas tantum Penitentiae constituerunt partes, idest, *terrores incussos*, & *fidem*, jure meritoque damnati canone iv. sess. xiv. a sacrosancta Tridentina Synodo. Tam ergo rejiciebant tamquam necessariam ad remissionem peccatorum detestationem peccati ob sempiterni supplicii metum, quam opus aliud liberi arbitrii, præter fidem, a qua sola reperebant justificationem; & idcirco admittebant terrores incussos, non quasi ad gratiam disponant, sed ut impius incusso terrore & peccato agnito concipiens fidem ex Evangelio & absolutione, certo credat sibi propter Christum dimitti peccata, & ita consolatione percepta liberetur ab incusso terrore. Hæc expresse traduntur in prædicto articulo Confessionis Augustanæ. Hæc Philippus Melanchthon in Apologia ejusdem articuli, ubi ait: *Intelligunt omnes boni viri utiliter & pie reprehensam esse doctrinam Sophistarum, & Canonistarum de Penitentia. Nam hæc dogmata aperte falsa sunt, & non solum aliena a Scripturis, sed etiam ab Ecclesiasticis Patribus. Quod per attritionem mereamur gratiam: Quod susceptio sacramenti Penitentiae ex opere operato, sine bono motu utentis, hoc est, sine fide in Christum consequatur gratiam.* Hæc longe antea Lutherus in xii. articulis a Leone X. damnatis, *Si per impossibile confessus non esset contritus, si autem credat se esse absolutum, verissime absolutus est.* Duo ex his inferuntur; unum, quod hæretici repetant justificationem a sola fide; alterum, quod hæretici repetant justificationem a sola fide; alterum, quod falso calumnientur catholicos, quasi tradant Sacramentum Penitentiae absque motu suscipientium gratiam conferre. Quid autem consentientes nobiscum Theologi? Docent non a sola fide, ejusque motu justificationem pendere, sed ad hanc disponere fidem, timorem, spem, dilectionem; justificationis vero gratiam, tanquam *causæ instrumentali*, tribuunt Sacramento. Distant ergo toto cælo a Lutherano dogmate, directe sese opponunt doctrinæ Confessionis Augustanæ, & undequaque calumnias Melanchthonis exsufflant. Insuper ipse Melanchthon in eadem Apologia art. xii. non tantum Scholasticis objectat, quod doceant nos per attritionem promereri gratiam, sed ulterius quod doceant nos propter contritionem, non fide in Christum, consequi remissionem peccatorum. Primam propositionem ideo Melanchthon falsam esse contendit, quoniam propter Christum gratis remittuntur peccata: alteram falsam item pronuntiat, quia, inquit, non prius dilectio adest, quam sit fide reconciliatio facta: hæc enim non fit sine Christo juxta illud, *Per Christum habemus*

accessum ad Deum. Hæc Melanchthon. Quid nostrarum partium Theologi? Tenent fidem esse salutis initium, hominem gratis justificari, & nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fidem, sive opera, justificationis gratiam promereri; ad hanc tamen disponi adultos fide eorum, quæ revelata sunt, timore divinæ justitiæ, spe atque fiducia, atque ulterius dilectione benevola, adeoque haberi accessum ad Patrem per fidem quidem, at non per fidem inane ac sterilem, sed per illam, quæ per dilectionem operatur. Atque id, quæso, nonne est toto cælo a Melanchthone distare, eique in omni assertionem adversari? Præterea hæretici magis infectabantur sententiam nostram, quam nobis contrariam asserentium *attritionis servilis* sufficientiam; cum enim justitiam a sola fide repeterent, damnabant eos, qui detestationem peccati & dilectionem Dei propugnabant tanquam necessarias ad justificationis gratiam. Quare in Confessione Augustana reformata an. 1540. artic. xii. legimus: *Damnant illos, qui non dacent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere, sed contendunt contingere propter dignitatem contritionis, dilectionis, & aliorum operum.* Et Philippus Melanchthon in Apologia Catholicis objicit, quod dicant peccatorem per actum contritionis recipere remissionem peccatorum; quod nititur oppugnare infulto illo argumento: *Hæc nihil est, nisi legem docere, deleta Evangelio, quia lex exigit dilectionem.* Quæ exagitans Joannes a Daventria in Harmonia Confess. pag. 241. Acute, inquit, & plane ut *Monophthalmos* decet, disputant. Sic enim ratiocinantur: Quia lex dilectionem exigit, ergo qui dilectionem requirunt, deserto Evangelio, legem docent; demonstratque subinde vir doctus, dilectionem exigi etiam ab Evangelio, ideoque hæreticos frustra Catholicis esse infestos. Ita etiam compellat hæreticos ipsos Virvesius Philippica ix. pag. Harm. Confess. 164. *Rejicitis, & inter hæreticos adnumeratis eas, qui docent remissionem Peccatorum contingere propter nostram dilectionem, aut crasse nimis obliti, aut impie damnantes, quod Christus ait Luca vii. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Jam vero ad hunc modum ratiocinabor: Præva doctrinæ dogmatizantium non contingere remissionem peccatorum propter præcedentem actum dilectionis, nil opponitur magis quam sententia docens ipsam dilectionem ad gratiam in Sacramento recipiendam prærequiri, ac sufficienter disponere. Atqui id tenet sententia, cui adhæremus. Igitur nil magis, quam sententia nostra, opponitur perverso dogmati hæreticorum: & qui de illa sinistram habuerunt opinionem, aut penitus ignorarunt, aut minime perciperunt

ceperunt nefarium, & hactenus expositum dogma ipsum Lutheri, Melanchthonis, & Confessionem Augustanam recipientium.

PROP. III. Quæ reponere possunt adversarii objicientibus sententiam, quæ propugnat sufficientiam attritionis *servilis*, in Tridentina Synodo anathema subisse, eadem omnia sententiam nostram catholicam, & directe hæreticis oppositam esse declarant.

Abstine, ut hoc in loco adversariis nostris impingam ego hæreticæ labis notam, nec religiosissime obtemperem Apostolicæ Sedis decreto. Fuerunt nihilominus, qui ausi sunt id asserere, quod Tridentini Patres proscripserint, non, ut jactant, definierint, eorundem nobis adversarium opinionem. Joannes Morinus, ut alios mittam, vir in litteraria republica præclarissimus, capiti x. Operis de Contritione & Attritione; pag. 57. hunc præfigit titulum: *Concilium Tridentinum non modo non sancivit dolorem ex solo pœnarum terrore ortum justificationi sufficienter præparare, sed etiam hoc asserentibus anathema dixit. Ad quod probandum vir doctus præmittit Concilium sess. xiv. in fine cap. 3. eos damnare, qui pœnitentiæ partes incussos terrores, & fidem esse contendunt. Deinde demonstrat per terrores incussos intellexisse hæreticos pavorem, & dolorem conscientie cogitantis, & quærentis quomodo pœnam gehennæ possit effugere: atque id Morinus evincit ex artic. 12. Confess. Augustanæ, ex Melanchthone in cap. de Pœnit. ex Chemnitio parte 2. Examinis, nec non ex Calvino lib. 3. Instit. cap. 3. sect. 3. Hi omnes apertissime asserunt terrores incussos, sive, ut Calvinus inquit, mortificationem, includere dolorem animæ, & detestationem peccati propter æternæ damnationis judicium. Altera pars pœnitentiæ est contritio, hoc est, terrores incussi conscientie agnito peccato, in quibus & iram Dei agnoscimus, & dolemus nos peccasse, & peccata detestamur, ac fugimus; ita Confessio Augustana. Vocamus contritionem pavores conscientie agnoscentis iram Dei adversus nostra peccata; & dolentis propter peccatum; ita Melanchthon. Pavor & dolor excitat, & urget conscientiam, ut cogitet, & quærat, an, & quomodo effugere possit iram Dei, & judicium damnationis; ita Chemnitius. De pœnitentia docti quidam viri (Melanchthonem, aliosque Confessionistas intellige) dixerunt constare duabus partibus, mortificatione, & vivificatione. Mortificationem interpretantur animæ dolorem & terrorem ex agnitione peccati, & sensu judicii Dei conceptum. Ubi enim quis in veram peccati cognitionem deductus est, tum vere peccatum odisse, & execrari incipit, tum sibi ipsi animo displicet, miserum se, & perditum fatetur; ita Calvinus. Hinc apparet in ea parte pœnitentiæ, quam*

hæretici terrores incussos appellant, contineri dolorem animi, & odium, atque execrationem peccati. Audias nunc Morinum ex dictis hæc inferentem: Igitur contritio, quæ procedit ex solo terrore pœnarum conscientie incusso, nullumque aliud habet motivum, non est pars pœnitentiæ, ut docet Concilium adversus hæreticos id asserentes. Subjicit Morinus hujus argumenti confirmationem: Cum negat Concilium (canone iv.) terrores conscientie incussos & fidem partes esse pœnitentiæ, haud negat ista ad contritionem formandam concurrere; canone enim sequenti contrariam sententiam aperte damnat. Negat igitur Concilium terrores conscientie incussos esse partem pœnitentiæ, quæ ad justificationem consequendam nos sufficienter disponat, ideoque hoc sensu ab hæreticis docebatur contritionem ex his solis terroribus constantem veram esse contritionem, & pœnitentiæ partem. Hæc Morinus.

Huic Morini argumento facile occurrent patroni attritionis *servilis*, respondendo, rectissime damnatas a Tridentino duas illas pœnitentiæ partes, terrores incussos, & fidem, non quod insufficiens sit dispositio dolor conceptus ex metu gehennæ absque motivo caritatis & dilectionis; sed ob hæreses complures sub hac male feriata divisione partium pœnitentiæ latentes. Hæresis prima est, quod in tali divisione excluduntur *Confessio*, & *Satisfactio*: altera quod justificatio tribuitur duntaxat fidei, & timor, odium peccati; hujusque execratio ad gratiam in hæreticorum sententia non præparant: tertia quod ipse timor, detestatio peccati, & quicquid justificationem præcedit, inquinatum est, magisque animam inficit, nil aliud præstans, nisi ut impius dejectus, & consternatus tremat, animum despondeat, desperet; donec enim fides accedat, inquit hæretici, contritio est fuga Dei, & fremitus, quibus tandem ruitur in æternum exitium: quarta tandem hæresis est, quod inter veram & falsam contritionem intersit hoc unum planum, & illustre discrimen, quod post incussos terrores & detestationem peccati, si accedat fides, habeatur contritio Petri, & Davidis, atque justificatio; nisi accedat fides, contritio Judæ, & Saulis, necnon mors æterna. Quatuor hæc asserta iisdem verbis hæreticorum, maxime Melanchthonis, conscripta sunt: a quibus cum longe distent patroni attritionis *servilis*, falso Joannes Morinus probare nititur istorum sententiam proscriptam a Tridentino, ubi damnat qui contendunt pœnitentiæ partes esse terrores conscientie incussos & fidem. Hæc ego candide Morino pro adversariis nostris respondeo, me illis gratificari confidens, atque, si sensa ipsorum penetrao, certo sciens nequaquam hanc ab eis responsionem repulsum iri. Nunc mihi vices, uti ad gratificandum sunt longe

procliviores, alterna lege rependant. Qui tradimus necessitatem amoris initialis, non excludimus duas poenitentiae partes, confessionem atque satisfactionem: non adscribimus justificationem soli fidei: non asserimus timorem & detestationem peccati esse animi inquinamenta: non constituimus inter veram, & falsam contritionem hoc unum discrimen, quod si terroribus accedat fides, sit contritio Petri, & iustificet; nisi accedat fides, sit contritio Iudae, trahatque in aeternum exitium. Defendimus e contra confessionem peccatorum, satisfactionem operum, reformationem timoris, detestationem peccati, & constanter negamus solam fidem discernere inter contritionem veram & falsam. Igitur quae proferre possunt adversarii in defensionem sententiae suae contra scribentes eam non deferre a dogmate haereticorum; eadem omnino adduci possunt a nobis in defensionem sententiae nostrae.

PROPOSIT. IV. Tridentinum Concilium non definivit sess. xiv. cap. 4. attritionem servilem, & ab amore initiali seunctam ad gratiam, remissionemque peccatorum in Sacramento Poenitentiae obtinendam sufficienter dispo-
nere.

Hac propositio ex dictis perspicua est. Si enim conferas doctrinam haereticorum thesibus praemissis expositam cum capite quarto sessionis xiv. synodi sacrosanctae, percipies iisdem verbis ab ea damnari quicquid illi impie dogmatizant de contritione. Haeretici negant ipsam contritionem continere odium peccati, & recogitationem vitae praeteritae in amaritudine animae, tanquam praeparationem quamdam ad gratiam; cum ea omnia, quae praecedunt firmissimam illam fiduciam, quae excitatur in impio absolute & Evangelio, juxta haereticos eundem impium deiciant tantum, prosternant, in desperationem trahant, & hypocritam magisque peccatorem constituent: idque, ut evidenter ostendi, effutunt etiam de amore initiali, non expellente gebennae timorem. Perlege nunc, praedictis sepositis, quartum, de quo agimus, caput; & perspicies recta methodo perniciosae haereticorum dogmata radicitus extirpari. Definitur primo contritionem manare ex antea vitae odio, & peccatorum detestatione. Statuitur deinde attritionem imperfectam, quae concipitur ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex gebennae & poenarum metu, esse donum Dei, & Spiritus sancti impulsus, quo poenitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat, non autem reddere hominem magis peccatorem: quod profecto intelligitur etiam de attritione initiali, quam Lutherus agebat vitiari a timore, & esse ad gratiam impedimento; ideoque Concilium non inquit, Attritionem, quae includit solam turpitudinis peccati considerationem, vel solum ge-

bennae, & poenarum metum, sed quae hinc communiter concipitur, & ad initialem amorem solet procedere. Declarat postea illam contritionem imperfectam per se ad justificationem non perducere, ad gratiam tamen in Sacramento Poenitentiae impetrandam disponere; quoniam contritio, quae hominem iustificat antequam Sacramentum actu suscipiatur, est caritas perfecta: contritio autem imperfecta, quae ex metu poenarum communiter concipitur, non est impedimento ad gratiam, sed ad eam viam sternit, ac praeparat; remote quidem sententia nostra, si in timore persistat; proxime, si accedat caritas initialis. Profert deique exemplum Ninivitarum, qui hoc timore utiliter concussi ad Iona praedicationem plenam terroribus poenitentiam egerunt, & misericordiam a Domino impetrarunt: non utique absque amore, ut dicam paullo infra; sed ex timore concipientes, non in solo timore conceptum animi dolorem servantes.

Nisi huic analysi, & collationi haereticalis cum Orthodoxa doctrina acquiescas; non unum depromam pro firmanda thesi argumentum ex Historia Concilii ab Eminentissimo Pallavicino conscripta. In ea primo legitur libro xii. cap. x. num. 24. sententiam complurium Theologorum, qui Concilio interfuerunt, fuisse, necessariam esse in Sacramento Poenitentiae caritatem aliquam initialem. Didacus Lainius (inquit illustris Historicus) qui primo loco inter minores Theologos sermonem habebat, dixit: Sacramento esse necessariam poenitentiam, timorem, dilectionem, contritionem, absolutionem. Dilectionem pariter tam quam necessariam enumeravit Jacobus Ferrusius, Hispanus, Segoviensis Episcopi Theologus, & per hoc eundem articulum impro-
bavit, causatus solis terroribus minime contineri dilectionem, quae absolute necessaria est, cum Christus pronuntiavit, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum; & Dilexit, inquit, per praeteritum, quia dilectio remissionem antecessit. Infra num. 25. At Melchior Avosmedianus, tunc Pacensis Episcopi Theologus, postea vero reversus ad Pii Concilium Guadicensis Episcopus, dixit, prius nos propter poenae metum dolere, dein propter Deum: postea vero, agebat, peccata confitemur. Et Bernardus Colloredus Dominicanus, Forolivien-
sis Episcopi Theologus, tamquam necessaria numeravit timorem, detestationem, ac fidem, ex qua spes oriatur, & ab hac dilectio. Eiusdem sententiae fuit Franciscus Contreja ex Ordine Minorum Observantium. Addit num. 26. Aliquod duntaxat vestigium comperio opinionis negantis necessitatem amoris, in iis, quae Granatensis disputavit. Hinc proximam eruo argumentationem: Superat omnem fidem, voluisse Tridentinos Patres proscribere sententiam a celeberrimis Theo-
logis

logis propugnata, & cujus opposita in unius Granatenſis diſputationibus tradi tantummodo videbatur. At ſententia, quam Theologi præſtantiffimi propugnabant, ea erat, quæ adſtruit in Sacramento Pœnitentiæ neceſſitatem amoris. Superat ergo fidem voluiſſe Tridentinos Patres in eamdem ſententiam, quæ defendit amoris neceſſitatem animadvertere.

Proſequitur eximius Hiſtoricus cit. num. 25. Quantum ex Actis conſpicio, Theologorum mens erat, ut error hæreticorum damnaretur, tamquam inhoneſtum improbantium pœnæ timorem; non item, ut ferrent ſententiam de Scholaſtica quæſtione, an huiusmodi timor non ſolum abſque contritione animi perfectæ (de quo controverſia vix fuit, ſicut patebit) ſed etiam abſque eo, quod ullus excite- tur amor imperfectus, ſufficiat ad peccatorum remiſſionem in Sacramento. Hinc noſtra roboratur aſſertio: etenim quæſtio propugnans in Sacra- mento neceſſitatem caritatis initialis, ſcholaſtica eſt, ac nullam habet affinitatem cum impia hæ- reticorum aſſertione, quin huic opponitur e dia- metro, ut oſtendi prop. 2. De hac ergo quæ- ſtione noluit veneranda Synodus proferre judi- cium. Deinde Pallavicinus producit invictum huius rei argumentum, ſtatim ſubjiciens: Id vero clare liquet ex ipſa probatione Concilii, qua huius articuli doctrinam firmat capite quarto, ni- mirum, Ninivitarum pœnitentiam ex timore pro- ſectam ipſis profuiſſe, cum certum eſſet eo tempo- re, quo Sacramentum Pœnitentiæ adhuc non ex- ſtabat, eam formidoloſam pœnitentiam minime ſuffeciſſe per ſeipſam ad peccatum delendum; ſed vim tantummodo habuiſſe ad impetrandam novam gratiam, cujus ope adjiceretur caritatis affectus, quem omnes neceſſarium fuiſſe ſciuntur ante no- vam legem ad juſtitiam recipiendam. Quæ ver- ba hanc nobis argumentationem ſuppeditant: Voluit Concilium attritionem formidoloſam uti- lem eſſe, & vim habere ad impetrandam gra- tiam, qua auxiliante conciperetur amor aliquis initialis; non ergo ſtatuit formidoloſam illam attritionem ad gratiam juſtificationis obtinen- dam ſufficere, ſi amore ipſo initiali ſit expo- liata. Concilium præterea attritionem ex timore conceptam utilem eſſe pronunciat, quoniam Ninivitæ timore illo concuſſi pœnitentiam ege- runt, & impetrarunt a Domino miſericordiam. At Ninivitæ ideo miſericordiam impetrarunt, quia per timorem adepti ſunt gratiam ſanctæ dilectionis, non facti ſunt pervicaciores & ma- gis improbi. Igitur Concilium commendat ap- probatque attritionem ex timore proſectam, quia adjuvat impium, ut impetrare queat gratiam caritatis, non vero, ut aiebant hæretici, illam inquinat magis, deprimit, redditque ſceleſtio- rem.

Rurſus narrat Hiſtoricus alia ratione prius

exaratum fuiſſe Synodi Tridentinæ decretum, atque hiſce verbis conceptum: *Illam contritio- nem, quam Theologi attritionem vocant, quod imperfecta ſit, & ſolum vel ex turpitudinis pec- cati conſideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu, qui ſervilis timor dicitur, concipiatur, ſi voluntatem peccandi excludat, & dolorem qua- lemcumque de commiſſis delictis exprimat, ſtatuit hæc ſancta Synodus, & declarat, non ſolum non facere hominem hypocritam & magis peccatorem (ut quidam blaſphemare non verentur) verum etiam ſufficere ad Sacramenti huius conſtitutionem, ac donum Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum veriffimum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantum moventis, quo pœnitens adjutus, cum ſine aliquo dilectionis in Deum motu eſſe vix queat, viam ſibi ad juſtitiam munit, & per eum ad Dei gratiam facilius impetrandam diſponitur.* Huiusmodi autem decretum ad eum modum, quo legitur in præſentia, inſtante Joanne Æmi- liano Tudetano Epifcopo, reformatum eſt. Nunc vero non extat particula ſolum in ea periodi parte, in qua legitur attritionem ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex ge- hennæ, & pœnarum metu concipi, & illius particulæ loco adverbium communiter eſt ſubſti- tutum. Deſunt quoque modo adjuncta illa pœ- narum timori, *Qui ſervilis timor dicitur.* Di- ſpuncta ulterius ſunt ea verba, *Sufficere ad Sa- cramenti huius conſtitutionem.* Itidem deſideran- tur inſequentia, *Cum ſine aliquo dilectionis in Deum motum vix eſſe queat.* Hinc primum infero, in decreto, quod promulgatum confir- matumque eſt, ſermonem non coarctari ad ſo- lam attritionem ſervilem, quoniam exploſa eſt particula ſolum, atque pariter verba illa ex- puncta ſunt, *Qui ſervilis timor dicitur;* ideoque poſſumus optime Concilium interpretari de at- tritione, quæ communiter quidem concipitur ex timore ſervili, ſed aliquando oritur quoque ex amore initiali, ſive ex timore ad amorem pro- cedit; præſertim, quod hanc etiam attritionem initiali amoris conjunctam damnabat Lutherus, & impie de ea pronuntiabat reddere hominem magis impium, & impedimento eſſe ad gratiam. Dein vero ex quo abraſa ſint ea verba *sufficere ad Sacramenti conſtitutionem,* infero noluiſſe Con- cilium præjudicium afferre ſententiæ veterum Scholaſticorum affirmantium opus eſſe in Sacra- mento *contritione perfectæ,* in qua proculdubio ſententia fuit Joannes Æmilianus, ut paullo ſupra ſcripſerat Pallavicinus: *At vero Joannes Æmilianus Hiſpanienſis Tudetanus Epifcopus ex- tremum oppoſitum ſententiæ tenuit, hoc eſt, opus eſſe contritione perfectæ; nec tamen hinc argui per Sacramentum peccatum non remitti, quippe quæ Sacramentum jam invenit remiſſa præeuntis con- tritionis efficacitate: ſiquidem aiebat, ipſa con-*

contritio id præstat virtute Sacramenti, cujus votum in ea continetur. Quod si Concilium noluit præjudicium ullum inferri sententiæ adstruendi necessitatem contritionis perfectæ, quæ efficacia sua remittit peccata priusquam Sacramentum actu suscipiatur; quanto magis immunem, integramque reliquit sententiam eorum, qui docent necessitatem amoris duntaxat initialis, qui amor peccatum efficacitate sua non remittit? Si vero Adversarii contendunt in decreto, prout nunc extat, agi de attritione servili, & omni amore expoliata, propterea quod expuncta sunt ea verba, Cum sine aliquo dilectionis in Deum motu vix esse queat; fateantur pariter necessum est, in eodem decreto pertractari de dispositione ad gratiam remota, & quæ viam sternit dilectioni, non autem de dispositione proxima atque sufficiente, quoniam & ea verba abrasa sunt, Sufficere ad Sacramenti hujus constitutionem. Aut e contra, si placet adversariis Concilium, dum ait de contritione imperfecta, quæ concipitur ex gehennæ metu, Ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit, de dispositione sufficienti & proxima fuisse locutum, quoniam in priori conscriptione decreti asseriebatur attritionem hanc sufficere ad Sacramenti hujus constitutionem; fateantur vicissim pertractare Concilium de Attritione, quæ ex timore quidem concipitur, sed ulterius ad inchoatam caritatem pertrahit timentem, nam & in prima delineatione legebatur, Cum sine aliquo dilectionis in Deum motu vix esse queat.

Tandem ne reformationis illius decreti causam proprio Marte fingamus, hanc memoratus Historicus assignans ait: *Laudatus Episcopus, Joannes Emilianus, monuit falso dici hujusmodi dolorem sine amore vix unquam concipi posse: quod autem hac attritio satis esset Sacramento constituendo, ita ut homini attrito deleantur peccata absolutionis supervenientis vi, variare auctororum sententias, adeoque id esse tollendum: quamobrem decretum, sicut nunc extat, reformatum est. Ex his apertissime constat, sacrosanctum Concilium delendo verba illa, quibus asseriebatur contritionem imperfectam in Sacramento sufficere, pepercisse auctoribus docentibus necessitatem contritionis perfectæ, quæ vi sua remittat peccata, quandoquidem in Decreto ante reformationem legebatur attritionem sufficere, quoniam absque motu dilectionis vix esse potest; ideoque sermo tunc erat de attritione initiali, non autem servili: abradendo autem verba exprimentia sufficientiam attritionis imperfectæ, simulque ea, quæ exprimebant motum dilectionis conjunctum timori, demonstrasse attritionem servilem ab omni actu dilectionis sejunctam (indubitatum quippe est, amorem ac timorem posse invicem separari) esse quidem impulsam*

Spiritus Sancti, & ad gratiam disponere, non tamen sufficienter, & proxime.

Instituunt hoc in loco auctores sententiæ nostræ quæstionem, an in decreto prius delineato, in quo aperte tradebatur attritionis sufficientia, ageretur de attritione servili omni amore expoliata, an de attritione initiali conjuncta amoris imperfecto. De hac pertractatum fuisse commonstrant superiora argumenta; mihi quoque persuasum est factam decreti reformationem in gratiam adstruentium necessitatem contritionis perfectæ. Qui hac in parte fluctuat, adeat Auctorem Opusculi de mente Concilii Tridentini circa Contritionem, & Attritionem p. 1. cap. 8. Petrum Lambertum Le Drou dissert. 1. c. 3. Leonardum Vanroy de Pœnit. cap. iv. q. 7. Aurelium Lovaniensem q. 1. §. 2. Ceterum non ero de hac re plurimum sollicitus; sed utar satis obvio dilemmate: Aut de attritione conjuncta imperfectæ dilectioni in priori decreto agebatur, aut de attritione pure servili; si de hac postrema, inepte ex Concilio infertur sufficere in Sacramento, cum verbum illud sufficere expunctum sit: si de attritione imperfectæ caritati conjuncta; ineptius in nos detorqueant adversæ partis Theologi, quæ nec feriunt adstruentes necessitatem contritionis & caritatis perfectæ.

Accedit in hujus thesis confirmationem, quod eximii Theologi, & qui Concilio interfuere, & qui illud subsecuti sunt, sententiæ subscripserunt nostræ, ut dicam infra Propositione vi. & de nonnullis tetigi paullo supra. Nec prætereundum est per Gallicanos Antistites anno 1700. hanc propositionem num. 87. Concilium Tridentinum adeo expresse definivit, attritionem, quæ non vivificet animam, quæque supponatur sine amore Dei esse, sufficere ad absolutionem, ut anathema pronuntiet adversus negantes, fuisse sequenti censura confixam: Hæc propositio falsa est, temeraria, Concilio Tridentino contraria, & in errorem inducit. Vide perpolitum scriptorem de Re Sacrament. tom. 2. pag. 94.

PROP. V. Sententia ad gratiam in Sacramento consequendam exigens initialem amorem ipsi Tridentino Concilio, sacris litteris, Patribus, & rationi videtur esse conformis.

Expulsis censuris, & adversantium machinamentis disjectis, quæ superstrui solent damnato Lutherianorum dogmati, & orthodoxæ Concilii Tridentini doctrinæ, progrediendum mihi est ad stabilendam sententiam hætenus ab erroris suspicione purgatam. Neque enim, si quicquam sapimus, immunis est solum, & disputantium arbitrio relicta; sed vera etiam, atque in primis eidem Œcumenicæ Synodo undequaque cohærens. Hujus veritatis haud obscura vestigia occurrent pacata mente legentibus præmissas

duas positiones. Inde enim liquet sacrosanctum Concilium, dum ageret de dispositione sufficienti ac proxima apposuisse *motum dilectionis in Deum*; & de hoc motu silens expunxisse, quæ sonant sufficientiam: quod utique argumento est, persuasum Patribus conceptam ex metu attritionem, nisi ad diligendum Deum progrediatur, non constituere contritionem illam, quæ est pars sacramenti, & ad gratiam, justificationis proxima dispositio. Illud insuper sententiam, quam sequimur, plurimum corroborat, quod Tridentinum prælaudato cap. iv. declarat quovis tempore necessarium fuisse ad impetrandam veniam motum contritionis, ad hanc requiri aversionem a peccato, & conversionem cordis ad Deum, necessarium quoque esse animi dolorem, & odium ac detestationem peccati, oportere insuper, ut attritio voluntatem peccandi excludat: quæ omnia adversarii nostri fatentur, & attritioni pure *servili* inesse existimant. Qua in re si fallantur, quemadmodum eos falli suadent nobis ratiocinationes paullo infra subjiciendæ: sequitur consecutione legitima sententiam hanc nostram non everti, nec aliquatenus impeti, sed fulciri, ac firmari ejusdem Tridentini Concilii firmissima & ineluctabili auctoritate. Postquam hæc leviter attigimus, recitanda sunt, quæ de necessaria ad gratiam dispositione docet ipsummet venerandum Concilium sess. vi. cap. 6. *Disponuntur* (inquit) *ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata, & promissa sunt, atque illud in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ in Christo Jesu, & dum peccatores se esse intelligentes, a divine justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod, & detestationem, hoc est per eam poenitentiam, quam ante baptismum agi oportet.* Hinc argumentum istud eruitur: Præparatio animi necessaria ad obtinendam justitiam in Sacramento Baptismi desideratur pariter in Sacramento Poenitentiae. At necessaria est in Sacramento baptismi ea præparatio, quæ præter fidem, timorem & spem, includat initialem amorem, quo diligatur Deus tanquam fons omnis justitiæ. Igitur hæc animi præparatio desideratur pariter in Sacramento Poenitentiae.

Occurrunt huic argumento adversarii, repouentes Concilium accipiendum esse de amore concupiscentiæ, aut saltem de amore abstrahendo ab amore concupiscentiæ, vel caritatis. Amorem vero concupiscentiæ nec ipsi excludunt,

liquidem cum attritione *servili spem* requirunt, quam expresse Concilium ipsum sess. xiv. cap. 3. commemorat. Quid ergo, si de amore caritatis Concilium accipiendum esse monstretur? At istud demonstratur perquam facillime. Principio cum decretum antea delineatum foret absque illis verbis, *Illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt*, postmodum addita hæc fuere, instantibus Theologis præstantissimis, ut infereretur actus aliquis caritatis, sine quo infructuosa esset poenitentia. Arripe aures Eminentiissimo Pallavicino hæc lib. viii. cap. 13. num. 13. enarranti. *Quod attinet ad id, quod dicitur de dilectione Dei, advertendum est, per tenorem decreti prius delineati nullam fieri dilectionis mentionem, sed Salvatorem Alepium Archiepiscopum, Turritanum, Claudium Jajum Societatis Jesu, Lippomanum Veronensis adjutorem, & Pium Franciscanorum præsidem admonuisse, ut aliquis caritatis actus infereretur; cumque id ad omnium Patrum judicium relatum fuerat, cum aliis præcipuis notis, ut indicavimus, viginti tres ex ipsis diserte illud comprobasse; adeoque insertum Decreto: sed postea aliis haud probatum; verum a Theologis strenue propugnatum, & per hæc verba retentum: Non est sermo eo loco de habitu caritatis; sed cum in particula, quæ loquitur de Poenitentia, nulla fiat mentio amoris, visum est cum fide & spe jungere aliquem dilectionis actum; quia si poenitentia tota esset ex timore, sine amore justitiæ, & dolor esset propter poenam tantum, & non propter Dei offensam, infructuosa esset. Præterea non alia ratione quidam additamentum illud improbabant, nisi quia caritas, quæ diffunditur in cordibus nostris per inhabitantem Spiritum sanctum, est forma justitiæ, non ad justitiam præcedens dispositio; sed ubi formatores decreti affirmarunt aliud esse actum caritatis, aliud habitum, & cum actu illo haberi quidem desiderium justitiæ, non semper obtineri justitiam ipsam; assensum singuli præbuerunt, statueruntque in habitu infuso caritatis, non in quolibet actu locandam justitiæ formam: quamobrem pergit memoratus Historicus cap. xiv. numer. 3. Quibusdam puriter animadvertentibus, caritatem superiori capite memoratam recenseri sub illius initium inter ea quæ præparant animum ad justitiam suscipiendam, postea vero tanquam ipsius justitiæ formam poni; responderunt Decreti formatores, in primo loco sermonem esse de quodam acta caritatis, cum insit aliqua dilectio in homine non quidem obtinente, sed exoptante justitiam, at in secundo significari habitum caritatis. Paucis te volo, qui negas de amore caritatis loquutum esse Concilium. Cui de amore concupiscentiæ accipiendum illud est? Quoniam, inquis, dile-*

dilectio & amor caritatis est *forma* iustitiæ, aut saltem hanc semper obtinet. At falleris; primum, quia formatores decreti asserunt actum caritatis, qui præparat ad iustitiam, hanc exoptare, non obtinere: deinde, quia docent illius dilectionis actum præparare animum ad iustitiam suscipiendam, cuius dilectionis *habitus* est ipsa iustitia. Huiusmodi autem *habitus* est ne *habitus* spei, an *habitus* caritatis? Caritatis utrique ex eodem Concilio proximo c. vii. Igitur dilectio præparans ad iustitiam est dilectio caritatis, non concupiscentiæ, vel spei. Addo exigi a Patribus Tridentinis dilectionem, ut pœnitentia sit *propter Dei offensam*; quod auctore S. Thoma 3. p. q. 85. art. 5. ad 1. *pertinet ad caritatem*; verumtamen id paullo inferius expendam. Quid præterea opus erat commemorare præter spem actum dilectionis ad commemorandum amorem concupiscentiæ a spe, cui non additur caritas, indivisum? Hoc denique in loco amorem caritatis intellexerunt auctores Catechismi Romani, dum p. 2. cap. 5. num. 8. juxta doctrinam Tridentini exponentes gradus, quibus adscenditur ad pœnitentiæ virtutem, fide, timore, atque spe recensitis, *Postremo, inquit, caritate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor probis & ingenuis filiis dignus oritur; atque id unum illud veritas, ne qua in re Dei maiestatem ledamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus.* Intellexerunt idem omnes illi Scholastici, qui cum Francisco Suarez Theologo Societatis Jesu doctissimo in 3. p. disput. iv. sect. 8. demonstrant hominem non posse Deo ad juris apices satisfacere pro semetipso, quia si id posset, posset præsertim per actum caritatis, quo diligeret Deum super omnia, qui tamen *actus amoris* (inquit Suarez) *est dispositio, non autem formalis causa justificationis ex Tridentino sess. vi. cap. 6.* Intellexerunt idem Tannerus, eoque fatente, communi sensu Doctores alii; prout diss. 3. cap. 2. §. 1. demonstrat noster Le-Drou.

Neminem debet movere, quod præcipiat Tridentinum amorem, quo diligamus Deum, *tamquam omnis iustitiæ fontem*; non enim his verbis præscribitur dumtaxat amor Dei, quo diligatur propter nos, & tamquam causam iustitiæ nostræ; sed ulterius exigitur amor, quo diligatur Deus propter se, ut summum bonum, ut illum, a quo est omnis iustitia, & in quo, non tamquam in rivulis dispersa, tenuis, exhausta, quemadmodum in hominibus, sed tamquam in fonte permanet plena, incommutabilis, indeficiens. Primum namque hoc mente versabant editores decreti, ut exprimeretur actus dilectionis, quo *propter Deum*, non causa nostri,

odio prosequamur peccata. Deinde amor iustitiæ, quatenus est iustitia nostra, & peccatorum remissio, nonne includitur in spe, qua erigitur animus, & qua fidimus Deum nobis propter Christum propitium fore? Nonne docet Scholarum Lumen S. Thomas 2. 2. qu. 17. art. 8. pertinere ad spem illum amorem, *quo quis amat aliquid, non secundum seipsum, sed ut illud bonum sibi ipsi proveniat?* Immo nonne amor iste præcedit spem, quæ teste Augustino cap. viii. Enchiridii num. 2. *sine amore esse non potest?* Stulti ergo fuissent, nimiumque solliciti decretorum formatores, dantes operam ut præter spem apponeretur dilectio, ne pœnitentia redderetur infructuosa; nisi aliam dilectionem intellexissent, quam spei comitem & pedisequam. Hospes præterea est in Augustini lectione quisquis nescit nil esse aliud amare Deum *tamquam omnis iustitiæ fontem*, quam illum diligere tamquam rationalis creaturæ finem ultimum, a quo sine sese peccator avertit. Audiatur S. Pater lib. x. de Civit. Dei cap. 3. num. 2. *Ipse enim (inquit de Deo) fons nostræ beatitudinis, ipse nostræ appetitionis est finis. Hunc eligentes, vel potius religentes, amiseramus enim negligentes, ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo quiescamus.* Si velis expressum iustitiæ nomen; S. Pater docens quomodo amandus sit Deus in lib. de Catech. rud. cap. 27. num. 55. *Amandus est (inquit) non sicut aliquid quod videtur oculis, sed sicut amatur sapientia, & veritas, & sanctitas, & iustitia, & caritas; non quemadmodum sunt in homine, sed quemadmodum sunt in ipso fonte incorruptibilis & immutabilis sapientiae.* In Psalmum itidem lxi. num. 21. ait: *Ergo cum sis injustus, esse non potes justus, nisi convertendo te ad quamdam iustitiam manentem: a qua si recedis, injustus es; ad quam si accedis, justus es,* subinde demonstrans fusiori oratione, huius iustitiæ fontem esse Deum, qui est sua iustitia, sua bonitas, sua veritas, summum denique bonum propter se diligendum.

Præterire non possum, quod sæpe in præcedentibus monui, agere Tridentinos Patres de dispositionibus ad gratiam adversus hæreticos repetentes justificationem a sola fide. Demonstravi autem Lutheranos negasse ad iustitiam disponere fidem adnexam operibus, & caritati inchoatæ, quam ob conjunctum timorem aiebant esse impedimento ad iustitiam; & neminem proinde ante justificationem diligere Deum amore casto & innoxio. Hinc Lutherus in cap. 2. Epist. ad Galatas scribit: *Sophistæ cæci (hoc nomine ab Apostata condecoramur) somniant fidem non justificare, nisi ornata sit operibus caritatis.*

tatis. Quid ergo magis veritati consonum, quam si Concilium pertractans de dispositionibus ad justificationem, de illa dilectione verba faciat, quam hæretici negabant ad justificationem disponere? Sane, ne levem putes hanc conjecturam, Lovanienſes Theologi art. iv. in definitione contritionis apposuerunt ea verba *propter Dei offensam*, quæ non extant in definitione contritionis tradita a Conc. ſeſs. xiv. cap. 4. ſubintelliguntur tamen, ut poſtea dicam: apposuerunt autem, inquit Ruardus Tapperus in *Expoſit.* ejusdem articuli, *propter Martinum Lutherum, & Philippum, qui docent peccatorem non poſſe dolere de peccatis ob Dei offensam ex ejus amore, antequam remiſſum ſit peccatum*. Eundem habuiſſe ſcopum Patres Tridentinos ſeſs. vi. cap. 6. eo eſt verſimilius, quod ibi omnia, quæ præcedunt justificationem, diſertiſſime connumerantur.

Manet ergo primum hoc argumentum ab inani adverſariorum effugio integrum, & inconcuſſum; nam quod quidam reponunt agere Concilium de justificatione extra Sacramentum, aut de diſpoſitione congrua, ſed non neceſſaria; deterior eſt reſponſio, nec alia indiget reſutatione. Loquitur enim Concilium de justificatione ſuſcipientium baptiſma, eodemque cap. vi. ad diſpoſitionem illam ſpectare docet quod legitur in Act. Apoſt. cap. x. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum*. Tranſiens poſthac ad cauſas justificationis enumerandas, declarat ipſum Sacramentum baptiſmi eſſe *cauſam instrumentalem*. Exigit quoque, ut qui diſponuntur ad juſtitiam, incipiant Deum diligere, ut moveantur adverſus peccata *per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante baptiſmum agi oportet*. De justificatione, quæ fit in Sacramento, neceſſum præterea eſt pertractet ea Synodus, quæ ſtudet evellere hæreticum dogma adſcribens juſtitiam fidei, quæ tanquam oppignoratione divina exciſetur verbis Evangelicis, quibus Sacramentum adminiſtratur. De neceſſaria autem diſpoſitione Concilium peragere, demonſtrat verbum *oportet*, repetitum canone 3. evincit eadem de fide, de timore, de ſpe, atque de amore initiali loquendi ratio; unde ſicut illa, ita iſte neceſſario requiritur: confirmat additamentum decreto factum, ne pœnitentia evadat *infructuoſa*. Cum igitur quæ ad conſequendam justificationem in baptiſmo a Tridentino Concilio præſcribuntur, a fortiori neceſſaria ſint ad ipſam justificationem obtinendam in Sacramento Pœnitentiæ, quæ laborioſus quidam baptiſmus appellatur ab eodem Concilio, necnon contritionem exigit, non tantum ut impius præparetur ad gratiam, qua ratione fuit quovis tempore neceſſaria ad veniam

Berti Theol. Tom. VII.

impetrandam, verum etiam tanquam partem Sacramentum conſtituentem; haud immerito exiſtimamus Theologos pro neceſſitate caritatis initialis pugnantes nec latum unguem diſcedere a mente Patrum Tridentinorum.

Sacris etiam litteris conformis videtur ſententia noſtra, ſive attendantur quæ de caritate, & dilectione Dei in iſdem leguntur, ſive quæ ſpecialiter traduntur de conversione impiorum, atque de Pœnitentia. Quantum ad dilectionem attinet, habemus de illa primum omnium maximumque præceptum Deut. vi. 5. Matth. xxii. 37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua*. Habemus ſingulare exemplum in muliere peccatrice, de qua legitur Lucæ vii. 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Habemus caritatis neceſſitatem apud Apoſtolum ſcribentem in priori ad Corinthios xiii. fidem, etiamſi montes transferat, eleemoſynam, martyrium, aliaque ſine caritate opera *nihil prodeſſe*. Quantum ad præceptum, tametiſi non obliget ſemper, cum ſit affirmativum, certum nihilominus eſt, aliquo tempore obligare, ac nimium laxos fuiſſe illos moraliſ Theologiæ Tractatores, qui vel dixerunt illud generale eſſe mandatum, & plene ſervari ſi cetera adimpleantur, vel aſſeruerunt per ſe obſtringere duntaxat in mortis articulo, vel ſemel in vita, aut poſt longum temporis intervallum. Obviæ ſunt damnatæ hac in re ab Innoc. XI. anno 1679. die 2. Martii propoſitiones. Si autem præceptum diligendi Deum obligat aliquando, tunc præſertim obligandi vim habet, quando peccator vult Deo, quem graviter offendit, reconciliari. Primo quia alias fieri poſſet, ut ſceleſtiſſimus homo nunquam in vita dilexerit auctorem ſuum, ac tandem ſupplicii terrore percitus peccata confiteatur, ſtatim vero abſolutione percepta extremam diem obeat, ideoque juſtificatus ſit, quamquam toto vitæ ſuæ tempore Deum non dilexerit. Deinde quia reverauctores nonnulli, ex eorum numero, qui defendunt ſufficientiam attritionis pure ſervilis; architecti fuerunt earum propoſitionum, quas diximus ab Innocentio XI. fuiſſe proſcriptas, cohærenti ratiocinio animadvertentes, quod ſi dilectio Dei ad justificationem non ſit neceſſaria, nequaquam aut dum primum illuſceſcit ratio, aut dum humana vita tranſigitur, aut dum imminet fatum irreparabile, neceſſam ſit Deum amare, niſi forte haberi nequeat alia justificationis via, intercluſo ad Sacramentum accèſſu. Quid enim ad ſalutem æternam deſideratur, quando impius juſtiæ gratia exornatus eſt, adoptatus in Dei filium, & factus divinæ conſors naturæ, habet pignus & arrham hereditatis? Quod utique ſi præſtat ſervilis timor, fru-

O o

ſtra

stra opus aliud inducitur. Hinc adversariorum unus, a cuius nomine abstineo, p. 2. Explicat. Decalogi cap. 3. §. 2. scribere non est veritus, *præceptum caritatis impositum fuisse ob justificationem impii, solum igitur obligare, quando impius, quia Sacramentum pœnitentiæ non est in promptu, non habet aliam viam, qua se justificet, nisi eliciat actum contritionis, que semper aliquo tandem modo actum amoris Dei super omnia dilecti involvit.* Id utique damnatum est decimanona ex laudatis confixis thesibus: sed hinc tamen apparet, ipsis propugnatoribus attritionis servilis persuasum aliquando, quod semel eorum sententia probata, nunquam obliget primum decalogi præceptum, nisi *indirecte*, & quando nulla alia adest via, *qua justificari possumus.* Nos e contra, cum illud præceptum frequenter inculcandum esse arbitremur juxta ea, quæ scriptum libro xxiii. cap. 15. maxime illud implendum aferimus, dum irato Deo volumus reconciliari, atque ea de causa ad sacerdotis pedes provolvimur, memores scriptum esse Deut. iv. 29. *Cum quaesieris Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quaesieris, & in tota tribulatione animæ tuæ; & Ezech. xviii. 31. Facite vobis cor novum, & spiritum novum.*

Videtur propterea nobis magnopere cavendum, ne qui solo timore supplicii ad veniam petendam accedunt, a Deo, qui scrutatur renes & corda, tanquam adhuc corde averfi, & prava cupiditate irretiti, divina misericordia censeantur indigni. Conantur hæc Doctores nostri explicare comparatione mulieris, quæ in adulterio deprehensa, & permota sola egestare, aut timore, peteret donari veniam, virique consortio; at nunquam id assequeretur, si maritus gravi affectus injuria aversum a se mulieris animum introspiceret: non ita tamen, si foret ille timor uxoris castæ maritum suum diligentis. Atque exemplum illud acceperunt ab Augustino ferm. 161. num. 9. & in Ps. 127, nu. 8. Eodem nos usi sumus. Volumine de variis timoris generibus differentes. Utitur consimili exemplo Albertus Pighius Controversia ix. pag. edit. Paris. 139. ubi ad ostendendum nunquam dolore solo, quo detestetur peccata ob *gehennæ metum*, veniam ab impio impetrari, Si quis (inquit) homini, quem offendis, si servus Domino diceret: *Doleo equidem vehementer, quod te offenderim, non tamen propter te; sed propter me doleo, quia ob tuam offensam merito cedor, vinculis constringor, bonis, quibus tibi obsequentes faviter perfruuntur, ego miser careo; nunquid hic tali pœnitentiæ offensæ istiusmodi a Domino impetraret veniam?* Idem scribit Tapperus, de quo paulo infra; & Joannes a Daventria ad art. xii. Confessionis Augustanæ refutans hære-

ticos negantes dilectionem castam præcedere justificationem, *Nunquam*, ait, *inimicus reconciliatur, nisi prius diligat eum, quem prius odio prosequatur: nunquam ingratus agnoscet beneficium in se colatum, nisi prius male affectum animum exuat; idest, inimicus, & ingratus non justificamur, nisi caritate & gratia intervenientibus.* Ideo Catholici iradunt non sufficere ad peccati remissionem, si tantum timeat, & peccatorum remissionem speret, sed quod oporteat eum ex toto corde dolere, & converti ad Deum, ita, ut non tantum timeat, sed diligat Deum. Vide Harmoniam Confess. Augustanæ pag. 259.

Addidi supra exemplum Magdalenzæ. Dicent, opinor, adversarii hanc sine virtute Sacramenti fuisse justificatam. Non tantum id fateor, sed etiam vehementem illam caritatem in paucis adesse credo. Ad rem tamen nostram exemplum illud profertur: primum quia in Tridentino Concilio hoc idem protulerunt Theologi, ut *actus dilectionis* capiti sexto sess. vi. infereretur, ut dixi prop. 4. deinde quia Lutherana hæresi exorta adhibuerunt Catholici idem exemplum, ut evincerent dilectionem nostram requiri ad gratiam remissionis obtinendam, prout constat ex Philippica ix. Virvesii, de qua in prop. 2. Ulterius, quia Petrus Soto (de quo plura Lupus in Epistola ad Norisium cap. 2.) in Instruct. Sacerdotum Lect. xiv. disertissime docet nec veram, nec sufficientem esse contritionem sine illa dilectione Dei, de qua dictum est, *Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum: insuper quia doctus gravisque auctor sermonis vii. inter Augustinianos de Tempore, nunc Append. 117. numer. 10. ita pœnitentes sese ad sacramentum disponentes alloquitur: Vos modo debetis amare Deum, & de timore jam ad dilectionem transire, quia sic legimus in Evangelio de peccatrice illa, Cui multum dimittitur, multum diligit.*

Commemoravi præterea Apostolum in prima ad Corinthios scribentem, nec donum linguarum, nec fidem, nec eleemosynam, nec ipsum martyrium ad vitam æternam absque caritate prodesse. De martyrio, quod tantum valet ad dimittenda peccata, quantum si quis abluatur sacro fonte baptismatis, neque ex opere operantis producit gratiam, sed ex se, & quatenus est imitatio passionis Christi, sicuti demonstratum est lib. xxxi. cap. 23. inquit laudato cap. 13. num. 3. prædicator veritatis: *Et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Sine caritate igitur non percipitur martyrii fructus: quamvis martyrium sit species quædam baptismi, atque ex opere, ut inquit, operato conferat gratiam: ergo neque sine caritate percipi potest fructus Pœnitentiæ & sacramenti, quamvis illud vi sua, & su-

& supra dispositionem suscipientium, gratiam producat. Quod respondere solent, loqui Apostolum de caritate *habituali*, sine qua non habetur meritum *de condigno*, non una ratione manifesto refellitur. Nam egregius Pauli interpretes Chrysostomus hom. 32. pag. 609. caritatem illam explicat iis, quæ Matth. xx. dicta sunt a Domino filiis Zebedæi, & quæ Joannis xxi. dicta sunt Petro; ubi commendantur exercitia caritatis, præsertim vero imitatio Christi, qui animam suam dedit pro humani generis redemptione; appellatque Chrysostomus caritatem illam *ἡ κατ' ὁρμήν*, nimirum, ut in 1. Officiorum scripsit Cicero, *recte factum*. Ac S. P. Augustinus, serm. xv. de Verbis Apostoli nunc 169. num. 14. ad caritatem illam, de qua Paulus, explicandam utitur exemplo latronum, qui effossis quoque lateribus, & pene perditis membris nolunt obstinatione nequissima prodere confcios criminis, nec nomina sua confiteri; quod utique sine magno amore non faciunt, amore nempe curiditatis, quo amant conscientiam scelerum, gloriamque facinorum; hæc subjiciens de caritate martyribus necessaria: *Nec tu poteris communicare Christi passionibus sine amore. Sed quero, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit caritas.* Ubi perspicuum est, Augustinum caritatis nomine intellexisse motum animi se convertentis in Deum, quemadmodum nomine cupiditatis intellexit motum animi se convertentis ad res creatas. Et revera Sanctus Pater motum animi cupiditatem, caritatemque a se appellari, testatur in tertio libro de Doct. Christ. cap. 10. num. 16. Insuper Apostolus eo loci memorat linguas, fidem, distributionem rerum, & caritatem, & quæ priori ordine complectitur, refert ad actum, non ad habitum, dicens, *Si linguis loquar, si distribuero, si montes transferam, &c.* Itaque & caritatem pro dilectione, non pro forma, & habitu accepit. Hinc Tannerus disp. 2. de spe q. 2. dub. 3. numer. 95. ait: *Apostolus loquitur de caritate considerata quoad actum secundum, ut Sancti quoque intellexerunt, & constat ex antithesi linguarum, quæ vel solum, vel maxime ad actum secundum pertinent.* Tandem ut quis per martyrium consequatur vitam æternam, necessum non est, ut exornatus sit caritate *habituali*, & gratia sanctificante. Si ergo Apostolus ait martyrium absque caritate nihil prodesse, de caritate actuali, non de *habituali*, instituit procudubio sermonem. Vide Hieronymum Harts in libro, quem inscripsit *Catholica & salutaris Attritio*, pag. edit. Antwerp. 11.

Peculiarem denique de Pœnitentia locum legimus in 2. ad Corinth. vii. 10. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur; seculi autem tristitia, mor-

tem operatur. Ex quo loco Florentius De Cocq Præmonstratensis de Pœnit. sect. viii. alique posteriores inferunt attritionem formidololam non operari salutem stabilem, cum non sit tristitia secundum Deum, sed secundum nos ipsos. Nec videtur mihi argumentatio ista imbecillius. Etenim S. Thomas lect. 3. in caput vii. nuper laudatum scribit: *Sciendum est quod tristitia, & gaudium, & communiter omnis affectio ex amore causatur.* Tristatur enim quis, quia caret eo, quod amat. Qualis autem est amor, talis est tristitia ex amore causata. Est autem duplex amor. Unus, quo diligitur Deus, & ex hoc causatur tristitia secundum Deum. Alter quo amatur seculum, & ex hoc causatur tristitia seculi. Si ergo tristitia pœnitentium debet esse secundum Deum, ex amore Dei oriatur necessum est. Dicent fortasse adversarii idcirco Lutheranos damnasse timorem servilem, quod proveniat ex amore noxio. At nihil ad rem præsentem illud est: ostendimus enim lib. xxi. cap. 12. amorem inordinatum nequaquam esse de essentia timoris, ac servilitatem, amoremque noxium, si timori insit, vitium esse timentis, non timoris. Ac dato insuper timorem servilem derivare ex recto amore sui, in quo nulla foret perversitas nec etiam ex parte timentis; non esset tamen pœnitentia inde tantum concepta derivata ex amore Dei, ideoque non constitueret tristitiam secundum Deum. Memini nunc opportune eorum, quæ scribit Tapperus in Explicat. articulorum Lovaniensium pag. 112. edit. Colon. Demonstrat ibidem falsam esse opinionem Scholasticorum asserentium sufficere in Sacramento attritionem servilem valido hoc ratiocinio: Nam Apostolus Paulus in Actis solum enuntiat pœnitentiam, quæ secundum Deum est, & ad Corinthios, Tristitia (inquit) quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: Ubi Ambrosius in Commentariis (fateor ego non esse Ambrosii) manifestum inquit, est, quia qui tristis est quia peccavit, secundum Deum tristis est, dolet enim quia fecit quod odit Deus. Idem Beatus Chrysostomus, & Theophylactus. Nam ne homo quidem justus placaretur, cum is, qui læsit, nullam ipsius in dolore habet rationem, nec ab eo in amicitiam recipitur, qui jacturam propriam sentit, & dolet non amici offensionem. Oportet igitur cum attritione, quæ fit ob metum supplicii, aliam affectus mutationem conjunctam esse, ut scilicet rationes, ob quas de peccatis dolemus, moveant ad altiorum considerationem, mentisque ad Deum etiam affectionem.

Plura sunt alia, quæ Theologi nostri proferunt ex sacris litteris, ut quod legitur Matth. x. 37. Qui amat patrem, aut matrem plusquamquam me, non est me dignus: quod ait Aposto-

lus prope finem epistolæ 1. ad Corinthios, *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema*; & quod habetur 1. Joannis 111. 14. *Qui non diligit, manet in morte*, ex quibus legitime inferunt eum, qui non amat Deum super omnia, indignum esse gratia & reconciliatione, habere in se obicem ad vitam spiritalem, atque divinæ execrationi obnoxium esse. De quibus Le Drou cap. 1. diss. 3. De Cocq citato in loco, Juenin quæst. iv. de Contrit. §. 3. Witasse quæst. 3. sect. 3. argument. 1. Autor librorum de Re Sacramenti lib. vi. art. 2. omnesque alii sententiæ nostræ defensores.

Quæ diximus e scripturis inferri, eadem traduntur a Patribus. Ut producam aliqua; Tertullianus de Pœnit. cap. 4. *Pœniteat*, inquit, *errorum reperta veritate*, *pœniteat amasse quæ Deus non amat*; quando ne nos quidem ipsi servilis nostris ea, quibus offendimur, non odisse permittimus. Obsequii enim ratio in similitudine animorum constituta est. Quomodo autem pœnitere nos possit quod amaverimus quæ Deus non amat, nisi etiam amemus quæ amat, studentes animum reformare divini amoris, & odii similitudine, id non adeo facile intellectu percipimus. Magnus Basilius in Regulis brevioribus, Interrogatione x. ait quidem debere eum, quem pœnitet, *Magistram timoris sibi asciscere comminationem æterni judicii, suppliciique*; sed Interrog. sequenti monet, postquam persuasum ei sit quot, & quam gravium malorum peccata sint causa, oportere, *ut ex animo odium adversus ea concipiat ejusmodi, quale is indicavit, qui dixit, Iniquitatem odio habui, & abominatus sum*; quod paullo infra explicans docet tale haberi odium, si pœnitens animadvertit affectionem animi in se esse ei similem, qui dixit, *Iniquitatem odio habui* &c. *ἐν τῇ δεικνύσει αὐτὸν ἐν τῇ δια-δέσει τῶ ἐπὶ νότος, ἀδικίαν ἐμίσησα, καὶ ἐβδελύξαμεν*. Quænam vero fuit affectio Davidis verba hæc proferentis, nisi forte quam subjectis verbis ipse declarat Psalm. 118. 163. *Legem autem tuam dilexi. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Expectabam salutare tuum, Domine, & mandata tua dilexi. Custodivit anima mea testimonia tua; & dilexit ea vehementer*? Pœnitentia itaque juxta Basilii doctrinam ex timore concipitur, sed tunc vere includit odium peccati, quando complectitur Davidis affectionem. Atque hæc aliqua indigent notatione, siquidem adversariorum nostrorum nonnulli, atque hos inter domesticus Riccius, avide nonnulla Basilii verba arripientes, nec reliqua ponderantes, patronum jactant, quem veteri potius debent sibi met adversantem. Sequitur sanctus Ambrosius: qui lib. 2. de Pœnitent. cap. ix. numer. 80. docens veniam tanquam ex fide, non tanquam ex debito spe-

randam esse, *Tanquam ex syngrapho* (inquit) *fides impetrat*. Prius solve quod debitum est, ut quod speraveris imperare merearis. Solve boni affectum debitoris, ut versuram non facias, sed fidei tuæ censu contracti nominis fœnus evacues. Ac paullo infra producto exemplo viduæ, quæ misit in gazophylacium duo tantum æra minuta: *Quid enim, ait, prodest collatio patrimonii sine gratia caritatis?* de affectu utique verba faciens, quem Deus exigit, ut debitum solvat contracti sceleris. In Epistola quoque ad Horontianum 74. nunc 78. num. 7. profert sententiam illam perspicuam, *Qui non diligit, peccato obnoxius est*: ac subinde aliam sedulo ponderandam, *Caritas peccandi excludit affectum*. Ex Græcorum eloquentissimo Joanne Chrysostomo sat est producere, quæ Billio interprete leguntur Hom. iv. in Epist. 2. ad Corinth. *Cum peccaveris, ingemisce: non quod pœnas daturus sis, nihil enim hoc est, sed quod Dominum Deum tuum offenderis, tam benignum, tam te amantem, tam denique salutis tuæ appensum, ut filium quoque suum tui causa tradiderit, quæ Græce extant: ἐναζὼν ὅταν ἐμαρτύρῃς, μὴ ὅτι καὶ λῆξεναι μέλλεις, αὐτὸ γὰρ ἔδεν. ἀλλ' ὅτι προσεκρέσας σὲ τῷ δεσπότῃ, τῷ ἕως ἡμέρῃ, τῷ ἕως σε φιλοῦντι, καὶ ἐκκρεμαμένῳ τῆς σωτηρίας τῆς σῆς, ὥς καὶ τὸν υἱὸν ἐπιδύναμι ὑπὲρ σε*. Augustinus fere totus exscribendus foret, si producenda essent loca ejus omnia quæstionem hanc attingentia. Quædam paullo post theologicis rationibus inferam. Sufficiat modo ea tantum præmittere, quæ sunt fundamenta ceterorum. Principio S. Pater docet sine caritatis officio, de quo legitur, *Dilige Dominum Deum tuum*, &c. nil prodesse inter quantacunque tormenta confiteri Christi nomen: ita Conc. xxi. in Psalm. 118. num. 8. ac Tract. vi. in Joan. num. 23. ut mittam sermonem 53. de Tempore a nostris laudatum, rejectum tamen in Appendicem numer. 108. Docet præterea *ad caritatem referri omne præceptum*; quod non refertur, ad caritatem nondum fieri, quæmadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur; sola dilectione & caritate filios Dei discerni a filiis Diaboli; ante caritatem, qua eligat, & diligat Deum, hominem impium esse, nec veraci corde seculo renunciare: ita cap. ultimo Ench. 32. Tract. v. in Joannis Epistolam num. 7. Idem Patientia cap. 17. num. 14. atque Epist. 89. nunc 157. ad Hilarium numer. 34. Docet denique neminem posse *absque caritate* cum timore & tremore salutem propriam operari: neminem, nisi Dei & proximi amator sit, *de sinistra ad dexteram posse transferri*; atque unumquemque ex servo peccati fieri servum justitiæ, si liberaliter serviat, idest, caritate potius, quam timore: ita citato libro de Patient. cap. 25. num. 22. lib. xv. de Trinit. cap.

cap. 18. num. 32. & epist. 144. nunc 145. ad Anastasium num. 4. in hoc postremo loco, ut unum saltem proferam integrum, ait S. Pater: *Inaniter autem putat victorem se esse peccati, qui pœne timore non peccat; quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis intus est hostis. Et quis coram Deo innocens invenitur, qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam, peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse justitiam, quis dubitaverit, quod eam si posset auferret? Ac per hoc quomodo justus est, justitia talis inimicus, ut eam, si potestas detur, præcipientem auferat, ne comminantem vel judicantem ferat? Inimicus ergo justitiæ est, qui pœne timore non peccat: amicus autem erit, si ejus amore non peccet: tunc enim vere timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit. Hæc Augustinus. Quis autem, obsecro, eum ad recipiendam justitiam idoneum dixerit, qui illam prosequitur odio, qui nequit victor esse peccati, qui ipsi peccato serviliter subicitur, qui nondum salutem propriam operatur, qui veraci corde perversis operibus non renunciat, qui nec credit, nec sperat, nec agit pœnitentiam, quemadmodum oportet, ut justificationis gratia illi conferatur? At hujuscemodi esse hominem, qui Deum non diligit super omnia, timetque tantum ardere, res est in Augustini libris frequentissime repetita. Cyrillus Alexandrinus Hom. viii. in festis Paschalibus scribit, plenitudinem omnium, quæ in lege præcipiuntur, effici a studio colendæ caritatis: eam vero qui negligat, vetitis se criminibus alligari. Atque ad hoc comprobandum utitur illius comparatione, qui paratus est alienum thorum invadere, hominemque interficere, nisi præ studio caritatis abhorreat a molestia cuique inferenda, nec a pudore, & reverentia erga illum, cui necem intentat, traducatur ad facilitatem, animique mansuetudinem, concludens illustri hac sententia; ὁ πρὸς πάντας ἡμᾶς ἀρετὴν ἀπευδύνων νόμος, ἐν ἀγάπῃ τὴν πληρωσὶν ἔχει. Lex igitur ad omnem nos virtutem informans, plenitudinem habet in caritate. Vide p. 2. tom. 5. edit. Joan. Auberti pag. 95. Sanctus Petrus Chrysologus serm. 94. pag. Ven. edit. 115. ad hunc loquitur modum: *Audistis quemadmodum celestis creditor totum debitum caritate compensat, & ad incrementum totius fœnoris amoris solius exigit, & requirit usuram? Et infra: Absolvi vis? Ama: caritas cooperiet multitudinem peccatorum. Negationis**

crimine quid pejus? & tamen Petrus amore solo valuit hoc delere, probante Domino, cum dicit: Petre amas me? Inter omnia præcepta amor obtinet principatum; & prope finem sermonis: Fratres, si nos esse peccatores novimus, & esse volumus peccatores, pedibus Christi demus lacrymas, spargamus capillos, figamus oscula, pietatis oleum tota devotione fundamus, ut dicatur nobis: Dimittuntur vobis peccata multa, quia dilexistis multum. Proximus est Sanctus Leo, qui sermone vii. de jejunio septimi mensis post commemorata duo caritatis præcepta inquit: Christo Domino docente cognovimus, quod in his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ, tantaque est sub hujus geminæ caritatis edicto utriusque copula testamenti, ut sine istarum connexione virtutum nec lex quemquam inveniat justicasse, nec gratia. Magnus Gregorius in lib. 1. Moralium cap. 26. num. 37. hæc de Sancto Jobo habet: Bene autem dicit, Timens Deum, & recedens a malo, quia sancta electorum Ecclesia simplicitatis suæ, & rectitudinis vias timore inchoat, sed caritate consumat: cui tunc est funditus a malo recedere, cum ex amore Dei cœperit jam nolle peccare. Cum vero adhuc timore bona agit, a malo penitus non recessit: quia eo ipso peccat, quo peccare vellet, si peccare inulte potuisset. Recte ergo cum timere Deum Job dicitur, recedere etiam a malo perhibetur; quia dum metum caritas sequitur, ea quæ metu relinquitur, etiam per cogitationis propositum culpa calcatur. Scribit consimilia lib. vi. cap. 15. num. 42. Vide & sanctum Paterium Gregorii discipulum lib. x. in 4. Reg. c. 3. Sanctus Bernardus epist. xi. n. 3. de caritate ea verba interpretatur, Lex Domini immaculata convertens animas, eo quod sola caritas sit, quæ ab amore sui, & mundi avertere possit animum. Nec timor quippe, nec amor privatus convertit animam. Mutant interdum vultum vel actum, affectum nunquam. Thomæ Aquinatis Scholasticorum principis producam nonnulla in proximis ratiocinationibus Theologicis. S. Thomas a Villanova Concione in Dominica Passionis docens opus esse, ut accedens ad Sacramentum Pœnitentiæ dolorem de peccato concipiat, Dolendum est (inquit) de peccato, prout est offensa Dei, sic ut etiamsi nulum incommodum de peccato proveniret, neque esset infernus, aut judicium, etiam displiceret peccatum, quia Deus est offensus: ac paulo post id maxime advertendum esse declarat. Sanctus Bernardinus Senensis t. 1. serm. 12. p. Ven. edit. 78. posteaquam demonstravit dolorem pœnitentium esse displicentiam rationis, quæ scilicet nullo pacto, nulloque commodo vel incommodo velit consensisse: Ex his, inquit, aperte elici potest, quod qui conteritur principaliter propter

pter timorem inferni, & non propter amorem Dei, non est in statu salutis; quia non dolet amore Dei, sed amore sui, ut si cessaret damnatio ex perpetrata culpa, cessaret & contritio illa. Sed secundum Scotum in iv. dist. 20. licet ad veram contritionem concurrat timor humilians, debet tamen concurrere amor inflammans. Quod Bernardinus explicat comparatione ex Augustino desumpta, acus, dum calceus confuitur, filum futurum per setam introductis. Eodem loco ad displicentiam rationis (quæ proculdubio etiam in Sacramento requiritur) ait necessum esse, ut homo diligat Deum super omnia, etiam supra seipsum, ex quo docet nasci, ut pro nullo commodo, vel incommodo offendere Deum velit. In serm. etiam de Confess. peccatorum tom. 3. pag. 358. exigit in Sacramento amaritudinem illam, de qua Isaias: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima*, quod ita declarat, *In pace namque est amaritudo, cum mens de suis sceleribus in pace conscientiae cruciatur, & in doloroso gaudio amaricatur; quæ quidem amara est ex afflictione æternæ pœnæ, amorior sed amissione æternæ gloriæ, sed amarissima ex perpetrato divina offensa*. Interim quid Scotus senserit, non inquiram; sed hæc tamen assentis suis expendenda relinquo. Nec præmittam Florentinorum Antistitem sanctum Antoninum, qui in Summa tit. xiv. quartæ partis c. 5. p. 242. de timore servili accuratissime disputans docet hunc bonum esse & a Spiritu sancto procedere; perutilem esse, quia disponit ad caritatem: produci huiusmodi timorem ex fide licet informi: cum hoc timore hominem velle sibi licere, quod etsi non facit, tamen faceret, nisi timeret subire pœnam: id expresse traditum ab Augustino, nec ignoratum a Poeta, qui ait, *Oderunt peccare mali formidine pœnæ*: atque post multa huius generis admonendos docet pœnitentes, præsertim in gravi constitutos infirmitate, ne propter timorem servilem principaliter moveantur, Nam (inquit) *inutilis esset tibi talis pœnitentia*. In cuius rei confirmationem non solum ait hanc esse expressam Augustini sententiam; verum & refert quemdam Parisiis vita functum præceptori suo post obitum apparuisse, ac testatum se addictum esse sempiternis gehennæ suppliciis: quod cum præceptor summopere miraretur, eo quod ille Ecclesiæ sacramenta cum multis lacrymis suscepisset, *Pœnitentia mea* (inquit miserrimus animus) *& lacrymæ illæ non fuerunt ex amore Dei, & principaliter propter Dei offensam, sed propter timorem inferni, ne ad illum deputerer, & ideo mihi non valuit*. Postremo S. Franciscus Salesius lib. 2. de Amore Dei cap. 19. concludit: *Pœnitentia, quæ expellit amorem Dei, infernalis est, & pœnitentiæ damnatorum consimilis: pœnitentia*

vero quæ non excludit Dei amorem, quamvis absque illo interdum sit, est quidem bona & exoptabilis pœnitentia, imperfecta tamen, & quæ salutem conferre nequit, quoadusque ad amorem pertingat, eique sit conjuncta. Quare sicut magnus inquit Apostolus, nil sibi profuturum si corpus suum igni traderet, omnesque facultates pauperibus distribueret, & non haberet caritatem; ita & nos vere possumus affirmare Pœnitentiam nostram, tametsi adeo esset vehemens, ut præ dolore oculi in lacrymas erumperent, & cor nostrum dolore maceraretur, nisi tamen in nobis sit amor Dei, nullius prorsus adminiculi futuram fore ad vitam æternam consequendam. „ La repentance (inquit pag. 192. edit. Lugd.) qui forclost l'amour de Dieu, est infernale, pareille à celle des damnés: la repentance qui ne rejette pas l'amour de Dieu, quoy qu'elle soit encore sans iceluy, est une bonne & desirable repentance, mais imparfaite, & qui ne peut nous donner le salut, jusques à ce qu'elle ayt atteint à l'amour, & qu'elle se soit meslé avec iceluy: Si que comme le grand Apostre a dit, que s'il donnoit son corps a bruslet, & tous ces biens aux pauvres, sans avoir la charité, cela uy seroit inutile; aussi pouvons nous dire en verité, que quand nostre penitence seroit si grande, que sa douleur fit fondre nos yeux en larmes, & fondre nos cœurs de regret, si nous n'avons pas le saint amour de Dieu, tout cela ne nous serviroit de rien pour la vie éternelle. „ Hæc, aliaque plurima, quæ præmittito, quamvis non omnia Sacramenti mentionem faciant, demonstrant nihilominus odium peccati, quatenus offensa Dei est, proficisci ex aliquo caritatis amore, timorem servilem non adversari, sub hac saltem ratione, perpetratis sceleribus, & bonum esse utique, sed nunquam ad vitam sempiternam perducere, si divellatur a dilectione; ideoque omni jure etiam tenent de accedentibus ad Sacramentum, siquidem & hi debent admissam culpam odisse prout Deum afficit injuria, atque id agere, quod sibi ad salutem comparandam prodesse queat. Quidam etiam ex laudatis Patribus de ipsomet Sacramento pertractant; idque apertissimum est de Thoma Archiepiscopo Valentino, de Bernardino Senensi, & de Antonino Florentinorum Antistite. Ad hæc vero elevanda nil roboris habent ea loca quamplurima, in quibus iidem Ecclesiæ Patres timorem commendant, hunc student inculcare, ab hoc repetunt conversionem iniquorum, & huic tribuunt sæpenumero consecutionem salutis: nam præterquamquod solent hæc affirmare de timore filiorum, quem dicimus initialem; nil rectius, & verum magis dici potest, quam a timore servili concipi spiritum

ritum dilectionis, & commoda plurima derivare alibi a nobis commemorata. Quare ex his intelligimus opportune Patres præfocasse nascituram hæresim damnantium sempiterni supplicii formidinem, simulque nobis parasse præsidia, quibus pro sancta dilectione pugnemus, & eos, qui pro timore decertant, non timeamus.

His accedunt argumentationes Theologicæ plures, quarum hoc in loco aliquas proferemus. Ac prior sit, quod teneamur detestari peccatum, quatenus est Dei offensam; id vero absque initiali amore fieri nequaquam potest. Amor ergo initialis etiam in Sacramento requiritur. Quod debeamus detestari peccatum, *ut offensam Dei est*, quamquam id negant nonnulli, adeo mihi perspicuum videtur, ut animo quidem meo contraria assertio horrorem quemdam incutiat: nam primum Tridentini Patres infructuosam pœnitentiam dixerunt, quæ propter pœnam tantum esset, *non propter Dei offensam*, prout superius ostendi. Deinde, etsi Concilium sess. xiv. cap. 4. in definitione contritionis, quam necessariam fuisse quovis tempore affirmat, verba hæc propter Dei offensam minime apponat, facile tamen illa subintelligenda declarat, dum semel iterumque requirit commissi peccati detestationem: cum enim peccatum sit injuria Deo illata, divinæque legis transgressio, non video, quomodo censendi sint odisse peccatum, qui injuriam ipsam, Deique offensam non execrantur; nec percipio, quomodo formidare supplicium detestatio sit criminis, & non potius pœnæ, qua plectitur criminosus. Præterea Lovanienses Theologi art. iv. declararunt comprehendere in definitione Tridentini hæc alia, *Contritio est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus*: in quem articulum Ruardus, *Dolor debet esse de peccato, ut peccatum est, hoc est, quia Dei offensivum est. Est enim peccatum hac ratione dolendum, quia est recessus a lege Dei, & per consequens ab ipso Deo, a quo avertimur eo ipso, quod legi ejus non subdimur, sed eam prævaricamur convertendo nos inordinate ad bonum commutabile. Nec silentio prætereundum est xxxii. Lovaniensium articulos jussu Caroli V. fuisse editos anno 1544. ejusque auctoritate vulgatos ad hæreseon extirpationem cum hoc titulo: Axiomata ab omnibus sincere de Catholica fide sentientibus firmiter credenda. Demonstravimus insuper tristitiam pœnitentium debere esse secundum Deum. Clerus denique Gallicanus in comitiis generalibus celebratis primo hujus sæculi anno hanc propositionem, *Attritio ex gehennæ metu sufficit etiam sine ulla Dei dilectione, sine ullo ad Deum offensum respectu, quia talis honesta & supernaturalis est*; gravi hac censura notavit: *Hæc propositio, qua a dispositione ne-**

cessaria ad absolutionem excluditur quilibet ad Deum offensum respectus; temeraria est, scandalosa, & in hæresim inducit. Ergo quod necessaria sit in Sacramento detestatio peccati, in quantum est offensio Dei, res est admodum manifesta. At hujus generis detestationem proficisci a caritatis amore, id quoque apertissimum existimamus. Enim vero dederunt operam Patres Tridentini, ut capiti 6. sess. vi. *aliquis caritatis actus infereretur*, hac duntaxat ex causa, ne pœnitentia, si tota esset ex timore, & non propter Dei offensam, infructuosa esset. Putarunt itaque non esse revera dolorem propter offensam Dei, qui non oritur ex actu aliquo caritatis. Et quidem sanctus Thomas caritati tribuit, quod homo doleat de offensam in amicum commissa, 3. p. q. 84. art. 5. ad 2. Scribit pertinere ad caritatem, quando peccatum homini displicet propter Dei offensam, q. 85. art. 5. ad 1. Repetit q. 3. supplem. art. 1. ad 4. *Malitia in culpa mortali mensuratur ex eo, in quem peccatur, in quantum est ei indigna; & ex eo, qui peccat, in quantum est ei nociva. Et quia homo debet magis Deum, quam seipsum diligere, ideo plus debet odire culpam in quantum est offensam Dei, quam in quantum est nociva sibi.* Ex his quis non videt illum detestari peccatum, ut Dei offensam est, qui Deum diligit super omnia? Viderunt id utique Franciscus Victoria, Petrus Soto, Andreas Vega: quorum testimonia exscripta a Morino p. 117. ideo prætermitto, quia omnium instar esse potest Gabriel Vasquez hoc, quod contendimus, prolixè demonstrans in 3. p. q. 85. art. 2. dub. 1. Eo loci num. 40. affirmat detestationem peccati, ut Dei offensam est, pertinere ad caritatem: numer. 41. hoc demonstrat ex quo omnis virtus amat suum objectum, & odit oppositum: numer. 42. ait eundem esse actum odium peccati, & amorem Dei; sicut enim, inquit, in actu delectationis de bono Dei, necessario est amor ipsius Dei; sic in odio peccati, ut est Dei offensam, intrinsece, & inseparabiliter includitur amor ipsius Dei: numer. denique 45. concludit: Sic ergo odium peccati, ut est Dei offensam, & quodammodo malum ejus, est amor Dei, ut in ipso complacentia propter suam bonitatem, & fuga peccati, seu displicentia: nollemus enim Deo, quod est summe bonus, peccasse; unde constat, quomodo non imperetur a caritate, sed sit caritatis actus, &c. Ita Vasquez pag. edit. Lugdun. 41. Itaque hæc est nostra, fortasse non contemnenda, ratiocinatio: Accedentes ad Sacramentum debent peccata detestari, quatenus sunt offensam Dei. Nemo peccata sub hac ratione detestatur sine actu aliquo caritatis. Ergo accedentibus ad Sacramentum actus aliquis caritatis necessarius est.

Huic argumento firmitatem addunt alia, quæ, si rem

si rem penitus inspiciamus, in eo latent & comprehenduntur: Ac primum illud est, non unam esse in peccato malitiam, sive virtuti contrariam perversitatem, sed plures in illo, ut Scholastici ajunt, inveniri respectus, quorum unus est, quod afficiat Deum injuria, alter quod ab ipso Deo separet, tertius quod damnationem suppliciumque promereatur, postremus quod sit res turpis, inhonesta, & humanæ etiam vitæ perniciosa. Hi autem respectus respondent variis animorum nostrorum affectionibus; primus quidem amor, quo Deum diligimus, ut in se bonum; alter amor, quo diligimus Deum, ut bonum nobis; tertius incusso timori, alii tandem honestatis, vitæ, rerumque humanarum dilectioni. Atque hæc a S. Thoma, nisi iisdem verbis, certo æquivalentibus, traduntur in locis paullo supra productis. Is ergo, qui Deum propter se, sive tanquam in se bonum non diligit, nequit sub ea ratione odio habere peccatum, *quatenus offensa Dei est*. Obversabatur profecto menti eorum, qui Catechismum Romanum, jussu SS. Pontificis Pii V. exornarunt, ratio hæc apertissima, dum p. 2. cap. 5. num. 27. scripserunt: *Si uti Deus summum bonum est inter omnia, quæ diligenda sunt, ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent, illud sequitur, ut quam ob causam Deum summe diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium capiamus, necesse sit*. Præterea nihil est odium, nisi indignatio quædam, aversio animi, & execratio, tam vehemens quantum corda adversus amor incendit: unde Augustinus epist. 145. num. 5. ait: *Tantum porro quisque peccatum odit, quantum justitiam diligit, quod non poterit lege terrente per litteram, sed spiritu sanante per gratiam*; & lib. 2. contra adversarium legis c. 7. num. 27. *Prohibitio enim peccati quod est lex, augeat profecto desiderium peccandi, quod non extinguatur nisi contrario desiderio recte faciendi, ubi fides per dilectionem operatur*. Si ergo quis justitiam non diligit, nec desiderium habeat recte faciendi, non prosequitur odio, nec adversatur peccatum: &, quoniam facile adversarii admittent hanc illationem, asserentes discrimen inter dilectionem justitiæ, & Dei amorem benevolum; adde consequentiam alteram: Si ergo quis non diligit justitiam, ut est ordo amoris, quo summum & incommutabile bonum præfertur rebus creatis, & bonis omnibus commutabilibus, his non habet odio peccatum, *prout est offensa Dei*, injuria scilicet illata summo Bono, incommutabili, cæterisque omnibus præferendo. Hi præterea, qui timore concussi aliquid agunt, non odio habent id, quod agunt, *ut est in se*, licet non coacte, sed voluntarie

illud agant, & agere proponant ut malum vident. Hinc S. Thom. 1. 2. q. 6. art. 6. ad 1. ait: *Id quod per metum agitur, fit voluntarium, ideo, quia motus voluntatis fertur in id, licet non propter seipsum, sed propter aliud, scilicet ad repellendum malum*: & proximo articulo ad 2. inquit, *In eo, qui per metum aliquid agit, manet repugnantia ad id, quo agitur, secundum quod in se consideratur*; & paullo infra: *Timidus agit contra id, quod etiam nunc secundum se vult*. Ex hoc loco male, ut reor, Joannes Morinus 2. p. pag. 35. insert ad sententiam nostram demonstrandam, *voluntatem hominis solo timore pænæ a peccato abstinentis isto metu non mutari, & ideo involuntarie agere*. Mutatur quidem, & agit voluntarie: at non mutatur detestando peccatum *secundum se*, sed tantummodo prout est causa supplicii; cum qua detestatione stat amor, & voluntas peccati considerati *secundum se*, ut paullo post explicabo. Quamobrem facilius ac verius ex S. Thoma ad hunc modum ratiocinabor: Quisquis solo timore sese abstinet a peccato, licet voluntarie ac libere abstineat, habet tamen peccandi cupidinem, si peccatum consideretur *secundum se*, nimirum illud detestatur, non in quantum peccatum est, sed in quantum est causa sempiterni supplicii. Quomodo ergo qui solo timore ductus a peccato se continet, is odit peccatum ut peccatum est, ut offensa Dei est, si ad peccatum *secundum se*, non habet in voluntate aversionem, & repugnantiam?

Nuper dicta aditum faciunt argumentationi apud scholæ nostræ Doctores usitatissimæ, dum ajunt attritionem pure servilem non excludere voluntatem peccandi, & consequenter non esse in Sacramento sufficientem dispositionem ad gratiam. Nam convenit nos inter & adversarios, hanc dotem proximæ dispositioni esse necessariam, quandoquidem contritio, quæ pars est Sacramenti, definiente Tridentino, continere debet cessationem a peccato, vitæ novæ propositum & inchoationem, necnon veteris odium. Immo illud adversariis momentum est maximum, quod putant ea Tridentini verba, *Si excludat voluntatem peccandi*, convenire attritioni formidolosæ. Nostrates ergo in id totis viribus incumbunt, ut demonstrent non excludi solo gehennæ timore voluntatem omnem peccandi. Urgent vero ad hanc rem quæ supra produximus ex Augustini Epistola ad Anastasium, ex Gregorio Magno, ex Bernardo, ex Antonino. Et revera quid innuit ea in Epistola S. Pater, dum ait: *Inaniter putat victorem esse peccati, qui pænæ timore non peccat, quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis*? Quid eo loci, subjiciens, *Qui gehennas metuit, non peccare metu*

tuit, sed ardere? Quid contra Adversarium legis hæc repetens, *Desiderium peccati non extinguitur nisi contrario desiderio recte faciendi*? Quid de natura & gratia cap. 57. scribens, *Qui timore supplicii, quod lex minatur, non amore justitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber, nec alienus est a voluntate peccandi*? Quid, inquam, hæc innuunt, nisi forte in iis, qui solo timore perciti agunt pœnitentiam, latere adhuc in corde malam cupiditatem, & desiderium atque voluntatem peccandi? Idem docet S. Pater sexcentis aliis in locis, accurate ab Episcopo Porphyriensi Le-Drou in 2. dissert. collectis, atque illustratis. Augustino autem consentire S. Thomam 1. 2. q. 6. art. 6. & 7. quæst. 107. art. 1. & 2. 2. q. 19. art. 9. demonstrat eruditus Thomista altero Volum. de re Sacram. pag. 65.

Usurus ego hac eadem argumentatione, præmittam latissimum sententiæ nostræ discrimen ab erroribus Quesnellianis; ex quo veluti sponte sua fluet argumentatio ipsa planior, & ab omni adversione securior. Novi itaque dogmatistæ adeo supplicii timorem deprimunt, ut asserere audeant, illum, quo magis violentus est, eo magis ducere ad desperationem, manum duntaxat cohibere, cor tamdiu addici peccato, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur, scelus committere in corde suo, quisquis ab eo non abstinere nisi timore pœnæ, & sub maledicto legis peccari sive faciendo malum, sive illud non nisi ob timorem evitando. Continentur asserta istiusmodi sexagesima, & quatuor proximis propositionibus, in Constitutione Unigenitus suprema, & immobili Romani Pontificis auctoritate damnatis. Nemo sane, nisi summopere impudens & procax, dicturus est legi similia apud Augustinum, & Thomam: quorum unus serm. 11. in Psalmum 118. num. 1. scribit: *Qui timore pœnæ, non amore justitiæ opus legis facit, profecto invitatus facit, Quod autem invitatus facit, si posset fieri, mallet utique non juberi. Ac per hoc legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potius inimicus: nec mundatur opere, qui immundus est voluntate*. Alter vero 2. 2. art. 1. q. 107. inquit: *Lex vetus dicitur cohibere manum, non animum; quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abstinere, non simpliciter ejus voluntas a peccato recedit, sicut recedit voluntas ejus, qui amore justitiæ abstinere a peccato*.

Quæso primum, ut advertas, ab Augustino, & Thoma non dici absolute pœnitentiam, quam animet solus timor supplicii, violentam, ac multo minus talem, quæ ad desperationem impellat, sed extortam, non simpliciter, conditionate tantum, & si posset fieri, ut a lege sub tali comminatione non juberetur. Enimvero quæ fiunt ex metu, revera voluntaria sunt, in

quantum movent voluntatem, ut actu agat ad evitandum supplicium, sed sunt involuntaria sub conditione, quatenus minime voluntas id ageret, nisi percelleret eam timor. Illud, inquit S. Thomas 1. 2. q. 6; art. 6. ad 3. quod per metum agitur, absque conditione est voluntarium, idest, secundum quod actu agitur; sed involuntarium est sub conditione, idest, si talis metus non immineret. Ex quo aperte sequitur, voluntarie quidem se continere a peccato, qui pœnitentiam agit timore ductus; sed motum voluntatis non adversari peccato propter seipsum, atque ab illo removeri propter pœnam, quam timet, ut docet ibidem Angelicus hisce verbis: *Id, quod per metum agitur, sit voluntarium ideo, quia motus voluntatis fertur in id, licet non propter seipsum, sed propter aliud, scilicet ad repellendum malum, quod timetur*. Hinc etiam consequitur, quod attigi paullo supra, & sanctus Thomas docet proximo articulo 7. in eo, qui per metum aliquid agit, esse quidem motum voluntatis, quatenus id quod agitur liberat a supplicio, sed remanere repugnantiam voluntatis ad id, quod agitur, secundum quod in se consideratur. Atque idem prædocuerat magnus Augustinus serm. xv. de Verbis Apostoli cap. 6. dicens: *Qui timore pœnæ non concupiscit, puto quod concupiscit, nimirum non concupiscit peccatum ut inferat æternum exitium, concupiscit illud tamen quatenus peccatum est: quemadmodum leo, dum ingenti terrore revocatur a præda, hanc utique non rapit, ne telo confodiatur, at non deponit malitiam, quæ prædam ipsam, ut præda est, appetebat*. Atque hoc etiam exemplum profert eo in loco Augustinus. Hinc vides illud, quod timore agitur, non esse extortum & coactum, sed esse liberum & voluntarium, habere tamen, & compati secundum se repugnantiam in voluntate, eo prorsus modo, ne omittam vulgare exemplum, quo mercator, etiam si velit merces projicere in mare, projiciatque reipsa ut naufragium evadat, merces tamen ipsas in se spectatas amat adhuc, easque servare vellet, modo posset absque vitæ discrimine.

Neque timor, propterea quod conjunctus sit cum hac repugnantia voluntatis, aut malus est, aut ad desperationem trahit, aut cor addicit peccato, aut facit, quod ipsum peccatum committatur in corde, quemadmodum novi autumant dogmatistæ: sed plura affert commoda; & quicquid vitii permanet in timente, ab eodem timore non oritur, nec fovetur, sed frenatur potius atque comprimitur. Enimvero timor præparat locum caritati, inquit, S. Pater tract. 9. in Epist. Joan. eamque introducit, sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur: timor est quidam custos legis, &

volentem peccare animum interiore non finit, ait idem S. Pater serm. 161. alias 18. num. 8. timor homines salubriter excutit, ut tanquam de somno lethargico emergant, repetit Ep. 48. nunc 93. nu. 2. ad Vincentium Rogatistam: timor frenat veteranosissimam consuetudinem, inquit serm. 28. de Verbis Apostoli cap. 9. nunc 180. num. 10. Vide de multiplici timoris servilis utilitate illustrem Lupum de Contrit. cap. 13. & quæ nos scripsimus lib. 23. cap. 12. Eo sensu S. Thomas docet 2. 2. q. 17. art. 8. hominem, qui timore pœnæ cessat a peccato, introduci ad amandum Deum: & Tridentinum sess. vi. cap. 16. peccatores a divina justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem erigi. Abeant ergo in malam crucem qui ausi sunt effutire, timorem peccato addicere, reum constitvere, & causam esse desperationis. Complura a timore bona derivant, & si non eradicat repugnantiam illam voluntatis, quam supra explicavi, provenit hoc ex prava cupiditate timentis, non ex conditione timoris. Quod etsi exposui præcitato cap. 12. modo tamen repetam verbis Doctoris Angelici 2. 2. q. 18. art. 4. hæc scribentis: *Obiectum timoris servilis est pœna, cui accidit, quod bonum, cui contrariatur pœna, ametur tanquam finis ultimus, & per consequens pœna timeatur tanquam principale malum; quod contingit in non habente caritatem: vel quod ordinetur in Deum, sicut in finem, & per consequens pœna non timeatur tanquam principale malum, quod contingit in habente caritatem.* Ex quo infert S. Thomas timorem servilem secundum suam substantiam bonum esse, sed servilitatem ejus esse malam.

Jam vero his præmissis, argumentum illud petitum ex quo timor servilis non excludat voluntatem peccandi, potest hac ratione proponi: Tamen si timor servilis bonus sit, præparet locum caritati, frenet vetustam consuetudinem, cobibeatque etiam interiore animum ne peccare velit ad gehennam vitandam; attamen non excludit voluntatem peccandi, prout peccatum consideratur in se, sed cum hujuscemodi timore stare potest, quod in voluntate perseveret concupiscentia peccati, & repugnantia ad ipsam pœnitentiam, quam ideo amplectitur, ne damnetur; imo quod voluntas timeat pœnam tanquam principale malum, hominem vero, cui pœna infligitur, amet tanquam finem ultimum: igitur solus ille timor ad consequendam gratiam non sufficit. Requiritur enim, ut attritio excludat voluntatem peccandi per repugnantiam, qua voluntas laeseretur efficaciter, & absolute peccatum. Concilium Tridentinum (inquit Franciscus Suarez nomen adversariis quoque nostris gratissimum) expresse requirit attritionem, quæ

voluntatem peccandi excludat, non negative tantum per solam cessationem a tali voluntate; hoc enim modo qualibet cogitatio alterius rei voluntatem peccandi excludit: sed positive per formalem aut virtualem repugnantiam, veramque mutationem voluntatis dissentientis peccato, & consentientis gratiæ Dei. Hæc autem dispositio non habetur sine efficaci detestatione, & absoluto proposito non peccandi: nam cum sola velleitate, seu simplici affectu non repugnat simul esse voluntatem peccandi. Ita vir doctus in 3. p. disp. 26. sect. 2. num. 6. Bene habet. Qui ex sola pœnæ formidine, non ex Dei amore a peccatis retrahitur, is nec simpliciter ab his recedit, nec recedere vellet, si peccare posset impune; servatque in animo pristinam reluctantiam ad pœnitentiam quam agit, & concupiscentiam ad peccatum quod fuit, & consequenter non habet veram voluntatis mutationem, neque absolutum non peccandi propositum, sed ut recte agebat Augustinus, nondum alienus est a voluntate peccandi, nec peccare metuit, sed ardere.

Quæ produxi nuper ex Suaresio, qui ait necessum esse, ut voluntas peccandi excludatur positive, idest, per voluntatis repugnantiam, valide corroborant argumentationem præcedentem. Ut enim positive aliquid excludatur, opus est, ut inter utrumque, excludens scilicet & exclusum, pugna sit, & insociabilis oppositio. Ita enim fides infidelitatem excludit, spes desperationem; sed fides seipsa non excludit intemperantiam, injustitiam, incontinentiam, propterea quod his non adversatur: unde & persæpe contingit, ut quis credat, sit tamen intemperans, incontinens, & injustus. Atque id adeo certum est, ut dogma sit fidei, in impio fidem ipsam persistere; quod & de spe eadem rationem affirmatur. Nec inde tamen aut spes, aut fides aliquid habent vitii, quia intemperantiam, injustitiam, & incontinentiam minime excludunt, sed veram virtutem redolent, propterea quod sunt principium credendi; & sperandi, arcantque ex corde hominum infidelitatem atque desperationem, cui opponuntur: excludere autem vitia reliqua, animumque his adherentem, non fidei, aut spei munus est, sed temperantiæ, continentiae, justitiæ. Ad hunc ergo modum timor fidei, atque spei conjunctus, bonus, rectus, & perutilis est; fertur enim in pœnas a rectissimo iudice statutas, quas Evangelium, omnisque ratio suadet ut timeamus; coercet etiam contumaciam animi imperterriti minas ac tormenta spernentis; nam huic contumaciæ opponitur semetipso: & præterea adminicula fidei, & spei longe distat ab infidelitate, atque a desperatione, & ad considerandam divinam misericordiam convertit timentem, quæ omnia recta sunt, plurimumque proficua.

Verum quod timor excludat voluntatem peccandi *secundum se*, & in quantum est *Dei offensa*, id fieri non potest, quoniam peccato secundum hanc rationem non opponitur, nec habet cum eo repugnantiam: & nihilominus hoc non est vitium timoris, quemadmodum non est vitium fidei, vel spei; quia excludere sub hac ratione voluntatem peccandi officium est exercendum ab amore summi Boni, qui amor directe opponitur ejusdem summi Boni odio, & offensæ. Aiebat propterea Augustinus lib. 2. contra advers. legis cap. 7. num. 27. *Desiderium peccandi non extinguatur nisi contraria desiderio recte faciendi, ubi fides per dilectionem operatur.*

Accedit ratiocinatio altera. Nemo sanæ mentis negabit ad veram pœnitentiam requiri, ut peccator avertatur a viis suis pessimis, & convertatur ad Dominum, quod Ezechiel. xviii. 30. Joel. 11. 12. aliique sacrorum librorum auctores asserunt quam frequenter. Id autem sine amore initiali fieri nequit. Si enim attendamus naturam timoris, avertit quidem ab eo, quod timetur; sed non convertit ad illud, quod est amandum. Affectio quippe animi inhians habere quod amatur, cupiditas est; id autem habens eoque fruens, letitia est; fugiens quod ei adversatur, timor est; idque si acciderit sentiens, tristitia est. Proinde mala sunt ista, si malus est amor; bona, si bonus. Verba sunt hæc Augustini de Civ. Dei lib. xiv. cap. 7. num. 2. Dum itaque audio timorem gehennæ, percipio motum voluntatis fugientis pœnam, non conversionem cordis quærentis Dominum. Fuga etenim animi timor est, inquit idem Augustinus tract. 49. in Joan. num. 8. ac similia S. Thomas 2. 2. quæst. 19. art. 11. Ut ergo convertar ad Dominum, amor facit: si amor sit spei, convertor ad Dominum ut est bonum mihi; si caritatis amor sit, convertor ad Dominum ut bonum in se. Cum itaque converti debeam in toto corde, Deum super omnia diligens, (qui enim rem aliquam creatam diligit plusquam Deum, clamante Evangelio, non est dignus Deo) sequitur ut converti debeam per caritatem. Præclare Petrus Soto scribens adversus articulos Confess. nomine Ducis Witthembergensis oblatae Tridentino Concilio 24. Januar. 1552. *Hic locus (Ezech. xviii. 30.) si recte pensetur, & dolorem, & mutationem cordis oppositam peccato, & caritatem Dei docet.* Et Joannes Maldonatus Soc. Jesu Theologus de Pœnit. pag. 4. cap. 2. *Eadem via (inquit) necesse est ad Deum convertamur, qua ab eo discessimus. Discessimus autem ab eo, quia illi anteposimus res creatas. Ergo debemus ad illum redire dolendo, quod ipsum offenderimus, plusquam doleremus propter omnes res creatas. Nititur hoc*

argumentum principiis Augustinianæ doctrinæ; juxta quam rationalis creatura fit recta, dum convertitur ad incommutabile bonum, fit impia dum avertitur, ut scripsi libro xxi. cap. 4. plura huc pertinentia.

Postremo non licet in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, ex propositione 1. ab Innocen. XI. proscripta 2. Martii anno 1679. Detur autem, quod sententia adversariorum nostrorum sit probabilis, certe nostra tutior est. Igitur non licet a sententia nostra recedere. Hanc tutiorem esse demonstratur primum, quod sufficere contritionem ex amore conceptam; consentiant omnes, at satis esse attritionem servilem negent permulti. Demonstratur ulterius, quod inter adversarios clarissimi fateantur sententiam suam non adeo esse veterem, nec certam, nec dignam, cui animarum salus committatur; illorum præcipui concedant tenendam non est in mortis articulo ob grave, ut inquirunt, damnationis periculum; nonnulli etiam doceant, prudenter non agere qui illam sectantur in praxi. Lege ex nostratibus Nicolaum Cirken in Summa tom. 3. pag. 371. & ex contrariis Franciscum Hennum de Pœnit. disp. iv. quæst. 6. art. 9. Imponamus finem huic quintæ propositioni verbis Cleri Gallicani in Comitibus Generalibus anni 1700. *Placet etiam caveri a Sacramenti Pœnitentia ministris, ne sequantur opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore; neve pœnitentes ipsorum fidei animam suam committentes admonere cessent, ut in pœnitendo inchoata saltem dilectionis Dei viam ineant, quæ sola secuta est; graviter peccaturi in hoc salutis discrimine vel eo solo quod certis incerta præponant.*

PROP. IV. Sententia, quam propugnamus, Theologorum plurium, ex illorum etiam numero, qui ei adversantur, fulcitur auctoritate.

Ac primo diximus prop. 1. sententiam oppositam fuisse ignotam Theologis omnibus, qui præcesserunt Synodum Tridentinam, idque Morinum asserere, fateri Dominicum Soto, & confirmare scriptorem hujus ævi Episcopum Stabiensem. Primum illius sententiæ auctorem citatus Morinus lib. viii. de Pœnit. cap. 4. facit Melchiorem Canum, & subobscurè paullo ante traditam ait a Dominico Soto, & a Vega. Suarez. in 3. p. q. 90. disp. 15. sect. 4. num. 17. scribit opinionem illam, præsertim si attritio cognita sit, nec valde antiquam esse, nec multum communem. Christianus Lupus in Epistola ad Norisium cap. iv. demonstrat testimonio Hugonis Matthoudi viri doctissimi, hesternum esse commentum. Carolus Witassius q. 3. art. 6. sect. 3. arg. 3. enumerat quadraginta novem Theologos, qui ante Tridentinum Con-

cilium florere, omnes tradentes necessitatem amoris, & in ea tantum quæstione discrepantes, an sufficiat *actualis* caritas, vel requiratur *habitualis*. Hinc Le-Drou pag. 478. infert non servari ab adversariis nostris præscriptum illud Deuteronomii xxxi. 7. *Interroga majores tuos, & dicent tibi*, & Lupus urget adversus illos præscriptionem antiquitatis, qua Tertullianus Praxeam, Hermogenem, ceterosque hæreticos refellebat, scribens *esse adulterum quodcumque posterius*.

Theologos, qui Tridentino interfuerunt Concilio, majori saltem ex parte adhæsisse sententiæ nostræ, constat ex quo plurimum suffragio decretis sess. vi. *actus caritatis* insertus sit, ut demonstravi præcedenti propositione. Eandem sententiam præ ceteris liquet tradidisse Franciscum Sonnum Tract. iv. de Pœnit. Ruardum Tapperum ad art. iv. Lovaniensis Academiæ, Martinum Rythovium in iv. sent. diff. 14. Cornelium Jansenium Gandensem Episcopum cap. 55. Concordiæ Evangelicæ, Joannem Hesselium de Sacram. Pœn. cap. 1. & 3. Jodocum Ravefeyn p. 1. Apologiæ, quam conscripsit pro defensione decretorum Concilii; quorum omnium testimonia collegit in Appendice ad Quæstionem suam Quodlibeticam §. 3. eruditus Farvacques. Quibus addere possumus Fredericum Nauseam Viennensem Episcopum, Joannem Medinam, Marianum Victorem, Casalium nostrum, Richardorum præfulem Atrebatensem, aliosque a Lamberto Le-Drou productos dissert. iv. cap. iv. paragrapho iv. Ex quorum vtrorum doctrina & celebritate saltem excluditur moralis illa certitudo, quam sententiæ suæ patroni attritionis servilis confidenter adscribunt, eademque sententia ad limites opinionum probabilium redigitur, subjecta proinde incommodis omnibus, quibus subjacet sententia altera opinionum probabilium propugnatrix.

Quanti vero post Tridentinum sententiam hanc nostram amplexi sint, apparet ex postrema dissertatione ejusdem Le-Drou, qui omnibus singillatim enumeratis, verbisque eorum exscriptis demonstravit auctorem Operis, seu Tractatus de Pœnit. Romæ in lucem editi, dum scripsit comprobari sufficientiam attritionis servilis *praxi*, & *sensu totius Ecclesiæ*, splendide fuisse mentitum. Invenies ibidem longe ab hoc auctore recedere Petrum Soto, Ludovicum Granatensem, Joannem Viguerium, Maldonatum, Theodorum Macherentinum, Gentianum Hervetum, Ernestum Leodiensem, Joannem Samarium, aliosque quamplurimos. Inter quos, ne videamur nimium addicti nostratibus, si eorum catalogum conscribamus, aut recentioribus bene multis, quos ut facilius exhibilent, per fas, aut nefas appellant quidam Bajanos, Jansenianos,

Quæsnellianos; referam tantummodo, quæ lib. 1. de Pœnit. cap. 3. scribit Edmundus Augerius Societatis Jesu vir celebris, his plane verbis: *Hoc est in primis omnino certum, ut veniam consequamur necesse esse nosmetipsos condemnare metu enormitatis peccati nostri ductos, tum quia peccatum adversatur summo bono amisso, quod est Deus, cujus offensam debemus metuere, tamquam illius, quem supra omnia diligere debemus, tum etiam propter pœnam, quam incurrimus*. Quapropter haud satis mirari possumus, Joannem Cardinalem de Lugo, virum alioqui doctissimum, facientem verba de Sylvio, qui in Supplem. q. 1. art. 3. sententiam nostram disertissime tradit, ad hunc modum imponere imperito lectori disput. v. de Pœnit. sect. 9. num. 133. *Hæc tamen sententia est contra omnes Theologos, & contra Tridentinum*. Si ceteros a Theologorum gradu adversarii nostri dejiciunt; parcant saltem eximiæ doctrinæ, nominique celeberrimo Purpuratorum Patrum Cardinalis Denhoff, qui sententiam nostram tradendam præcipit in Instruct. Pastoralis pag. 42. Cardinalis de Lauræa, qui illam indubitatam esse scribit tom. 4. in 3. p. disput. xi. art. 1. num. 52. Cardinalis Le-Camus, qui docendam jussit in Theologia Morali edita ad usum Seminarii Gratianopolitani tract. vi. cap. 5. Cardinalis Aguirre, qui *Probabilismo* diem dixit, & de præcepto caritatis tom. 3. Theolog. S. Anselmi pag. 614. pertractavit egregie, Cardinalis Monibiani, qui de Pœnit. cap. 35. negat sola attritione servili veniam impetrari. Addi potest Cardinalis Toletus, qui lib. 3. de Instruct. Sacerdotum cap. 4. & 10. apertissime nobis adhæret, si consulantur antiquiora exemplaria an. 1599. 1600. 1601. nam quæ postea prodierunt rursus adulterata esse conqueruntur viri doctissimi, Farvacques, Querassius, Witasse, Habert, & Auctor adnotationis ad cap. xvi. Operis Joan. Morini de Contritione. Quamquam dato consentiant autographis in Romano S. J. Collegio servatis editiones posteriores, sunt adhuc in his aperta veritatis vestigia, illudque expressum, ubi legitur cit. cap. 4. attritionem non sufficere ad sacramentum, *si talis sit, ut cognoscat penitens se non detestari peccatum, ut est Dei offensæ*. Subjiciuntur utique nunc ea verba, *Sed tantum ut est alicujus mali temporalis causa, sed desiderari, Et pœne inferni* (ut extat in editionibus antiquioribus) inde colligitur, quod Toletus pertractat de attritione, quam paullo supra ait detestari peccatum, *non quia offensæ Dei, verum aut quia est quoddam malum animam sedans & deturpans, faciensque servam diaboli, aut quia ei debetur pœna æterna, aut quia ex eo sequutum est malum aliquod temporale*. Cum utrumque hic ponat, malum temporale, & pœnam

nam æternam, quis non videt utrumque pariter in altera periodo fuisse comprehendendum, maxime quod huic conjecturæ accedit priorum editionum auctoritas? De his autem, qui nobis assentiuntur, dictum satis.

Ad adversarios quod attinet, principio multi, qui tales videntur, tales non sunt revera, nam Petrus Binsfeldius in Enchiridio, edito an. 1626. affirmat Theologos complures tradere, *attritionem & contritionem non differre nisi penes intensum & remissum*, quod & ipse defendit; & Joannes Molanus tract. 1. cap. 7. Theologiæ practicæ testatur, idem asserere Scholasticos *faniore*. Plures ergo, qui ajunt, *Sufficit attritio*, loquuntur de attritione, quæ non est absque amore initiali, tamen concipiatur ex timore poenarum. Deinde inter adversarios præcipui fatentur sententiam propriam incertam esse. Canus parte v. Relectionis de Pœnit. inquit: *Quod attritio sufficiat, quamvis verum sit, non est tamen adeo certum, & indubitatum*. Dominicus Soto in 1v. dist. 19. ait: *Quod attriti per Sacramentum fiant contriti, non est expressa Evangelica assertio, aut Ecclesiastica definitio*. Immo neque apud Augustinum, aliumve illius classis auctorem reperitur, sed est Scholasticorum collectio, quæ quamquam sit vera, non tamen est digna, cui balances perpetuæ nostræ aut salutis, aut damnationis confidamus. Paulus Comitulus, si velimus hunc adversariis accensere, & ipse lib. 1. Respons. Moralium q. 32. numer. 7. scribit: *Neque adeo certum est attritionem esse satis*. Suarez in 3. p. qu. 90. art. 4. disp. 15. sect. 4. num. 17. Licet (inquit) sit opinio probabilis attritionem cognitam cum Sacramento sufficere ad justificationem, tamen non est certa, & potest esse falsa. Ergo qui sciens & videns ita se mori permittit, voluntarie se exponit periculo æternæ damnationis. Sanchez in summa lib. 1. cap. 9. num. 34. docet Sacerdotem mortaliter peccaturum, si in articulo mortis poenitenti cum sola attritione cognita Sacramentum ministrat, propter grave damnationis periculum. Quod denique in mortis discrimine necessum sit, ut poenitens ad Sacramentum disponatur per actum aliquem caritatis, fatentur adversarii fere omnes, ut inquit Tract. viii. de Sacram. Pœnit. Joannes Dicastillus, & assentitur Thomista Gonet tract. v. disp. 7. art. 4. §. 5. ea producta ratione, *Cum non sit omnino certum ac indubitatum, attritionem solam cum Sacramento justificare, & plures Theologi non contemnendæ auctoritatis non solum id esse incertum, sed etiam falsum existiment*. Patiantur ergo viri doctissimi, nos, tamquam pro aris focisque, pugnare pro ea sententia, quæ in Pœnitentiæ Sacramento exigit *initialem* amorem, & quod ipsi damnant in morientibus ob sempiternæ damnationis periculum,

reprobetur a nobis tum ob hanc eandem causam, tum ob vitandam Confessionem sacrilegam atque inutilem, quum non minus cavendum sit propriæ salutis detrimentum, quam profanatio Sacramentorum: quorum unum est exitium maximum creaturæ, alterum summa in Creatorem injuria. Illi autem, qui minus docti sunt (sunt autem ceteris audaciores) designant eam sententiam proscindere, quam fatentur suarum partium scriptores, Becanus quoque tract. 1. cap. 4. quæst. 9. de bonitate & malitiam actuum, & Platellius p. 5. synopsis cap. 6. §. 5. num. 216. *tusior* esse, necnon defendi a Theologis pluribus *non contemnendæ auctoritatis*: singuli denique, donec accedat Sedis Apostolicæ definitio, scribant, doceantque quod sentiunt, atque, ut est in proloquio, *Dentes ne rodant*.

PROP. VII. Amor necessarius ad gratiam in Sacramento obtinendam est amor caritatis, non spei tantum, quo diligitur Deus, ut bonus nobis.

Manifestam puto sextam hanc propositionem ex quinta præcedenti, nec in ea confirmanda insumerem minimum temporis, nisi recentiores quidam conati fuerint demonstrare necessarium quidem esse in accedentibus ad Sacramentum amorem Dei inchoatum, & initialem, sufficere tamen amorem spei, quem adeo commendant sacræ Litteræ, & frustra damnant Lutherani, & Quietistæ. Præstat id inter ceteros eruditus Tournely q. 5. de Pœnit. art. 3. concl. 1. & 2. ad se pertrahens quæ de necessitate amoris Scriptura divina, Augustinus, S. Thomas, atque ipse historicus Pallavicinus tradiderunt. Sed Tournely adversæ nobis parti undequaque consentit, cum adversariorum nullus spem amoveat a poenitentibus; dum vero loca persequitur, quæ de caritate intelligenda sunt, atque ab adversariis aliis explicantur aut de caritate *habituali*, cui inest meritum *de condigno*, aut de actuali, quæ opinione sua absque Sacramento confert justitiam, causam propriam male agit, & adversus illam intorquet calamum. Nullius est operis hoc evincere. Requirit enim *initialem* amorem demonstrat primo Tournely his Scripturarum testimoniis, quæ commonstrant Deum *ex toto corde, & ex tota anima diligendum*, ut legitur Matth. xxii. 37. At quis inficias ibit, tradi eo loci caritatis præceptum? Profert deinde illa Augustini testimonia, quibus præcipitur dilectio justitiæ; sed nimium est in Augustini doctrinam hospes, qui ignorat in hoc veram justitiam sitam esse, quod rationalis animus convertatur per caritatem ad bonum incommutabile, illud exquirat in se & propter se, teneatque ordinem amoris, summum bonum rebus ceteris præferentis. Assert postea declarationem

ionem Cleri Gallicani, qui anno 1700. statuit non adimpleri necessarium Sacramentis Baptismi & Pœnitentiæ propositum vitæ novæ inchoandæ, *Si pœnitens primi ac maximi mandati quo Deus toto corde diligitur, nullam curam gerat; & quid est, quæso, mandatum illud primum ac maximum, nisi præceptum caritatis?* Si hoc in dubium vertat Tournelius, cum ea declaratione Cleri Gallicani conferimus nos aliam posteriorem, de qua vide prop. 1. hujus capituli, qua verbis rotundis asseritur amorem justitiæ juxta Tridentinum in Sacramento necessarium, *ferri in Deum, tum ut in se summe bonus est, tum ut est summum bonum nostrum.* Præterea producit Tournelius Historia Eminentiissimi Pallavicini lib. viii. cap. 13. Verum & ex hac Historia compertum est, a Patribus Tridentinis præter fidem & spem insertam capiti 6. sess. vi. *actum caritatis, atque ejusdem caritatis, cujus habitus est ipsa forma justitiæ.* Postremo vir doctus demonstrat ex 3. p. S. Thomæ q. 85. necessarium esse dolorem de peccato in quantum offensa Dei est. At dolor iste, prout habetur in eadem quæstione art. 5. ad 1. *pertinet ad caritatem.* Ex his ergo, quæ propositione præcedenti fuisse sunt pertractata, constat in Sacramento requiri actum inchoatæ caritatis; idque ob illa eadem momenta, quibus præstantissimus iste Theologus necessarium demonstrare nititur amorem spei.

Neque tamen nos excludimus amorem spei, quasi nefas sit servire Deo intuitu sempiternæ mercedis. Vide quæ de spe in libro xxvi. cap. 16. conscripsimus, ubi demonstravimus sedulo bonis operibus studendum esse, ut consequamur æternam vitam, & summo & incommutabili bono fruamur, cujus desiderium, sanctum utique & rectum, *spem* appellamus. At sententia nostra hujusmodi desiderium debet dirigi in finem ultimum, ita ut summum bonum, ad quod spes tendit, non tam appetatur gratia nostri, quam propter seipsum; illudque gratis amemus, in eo finem ultimum collocantes, & quærentes videre faciem ejus, ut ipsi castis inhæreamus amplexibus. Quod si fiat, spes dirigitur caritate, & gratis amatur Deus, quoniam, etiamsi attenditur merces magna nimis, ea tamen merces est ipsemet qui amatur. Atque ita de spe loquutos Augustinum, Bonaventuram, Franciscum Salesium eodem cap. 16. demonstravimus. Si forte videamur obscure locuti, explanabimus rem totam verbis Doctoris Angelici 1. 2. q. 62. art. 3. *Voluntas ordinatur ad finem, & quantum ad motum intentionis in ipsum tendentem, sicut in id, quod est possibile consequi, quod pertinet ad spem: & quantum ad unionem quamdam spiritualem, per quam quodammodo transformamur in illum finem, quod fit per cari-*

tatem. Dolorem ergo, quo detestamur peccatum ut est offensa Dei, quatenus est objectum nostræ beatitudinis sensu explicato, fatemur esse sufficientem, sed negamus a sola spe derivare; nam inquit idem S. Thomas proxima quæst. 65. art. 5. *Caritas est amor Dei, quo diligitur ut beatitudinis objectum, siquidem in tali amore præter motum spei tendentis in finem ultimum, est affectio cordis optantis unionem ejusdem finis.* Atque hinc apparet nullam vim habere adversus sententiam, quam teneo, argumenta, quæ urgere solent nonnulli, ut probent efficacem amorem beatitudinis excludere se solo voluntatem peccandi: nam si loquantur de amore beatitudinis nunc explicato, admittam æquo libentique animo quicquid opponent.

Detegunt pariter hæc omnia Quietistarum, qui invexerunt amorem, quem vocant *purum*, dementiam & mentis insanitatem. Si enim quisquis caste Deum amat, exoptat ipsius societatem atque unionem; profecto commentitius est ille amor, a quo divulsus sit motus spei, quando nondum rationalis creatura adhæret Deo inseparabili nexu; nam sit adhæreat, succedit cupiditati lætitia, & spei delectatio. Contingit hoc tantum in patria, ubi spe abunde expleta, summo Bono conglutinata manet caritas. Dissant propterea toto cælo a Quietistarum insania castissimæ illæ animæ, quibus præ ceteris summum Bonum in hac vita dulcescit; hæc siquidem, licet Deum diligant *propter se*, quia tamen carent perfecta illius unionem, sperant adhuc, & ingemiscunt. Sed recole quæ adversus *Quietismum* scripsimus 11. vol. p. 320. Lege etiam epistolam xi. S. Bernardi ad Carthusienses, in qua num. 7. docet quomodo caritas implet legem servi, ordinatque cupiditatem mercenarii, ac num. 8. gradus spiritualis amoris ornat, ac distribute distinguit. Quod enim proposueram ostendere, veritatem scilicet, & æquitatem susceptæ causæ, videor jam numeris melioribus explevisse.

C A P U T VI.

*Mementa adversariorum proferuntur,
& refutantur.*

NULLAM puto, vel nonnisi facillimæ solutionis oppositionem posse illis occurrere, qui se accurate præmissi capituli lectione præmunierint; quamquam & multa & contentione magna urgeant ex adverso innumeri, gravissimique Theologi: quorum luctationes excepturus alacri & prompto animo, tantum abest, ut abjecte declinem, quin potius illorum vires dispersas & paullo supra contractas simul colligere, atque instaurare conabor. In quinque au-

tem classibus eas collocabo, ut habeant rectum ordinem, & distributionem argumentorum; atque nos undique adorianur, a fronte, a tergo, a lateribus. Dabo priorem locum iis, quæ innotantur auctoritati sacrosanctæ Synodi Tridentinæ: tenebunt proximi. quæ petuntur ex vi & efficientia timoris, plurimum, & quidem jure meritoque a sacris litteris, & a Patribus commendati: locabuntur in tertio quæ habent robur a caritatis virtute & præstantia: consequentur ea, quæ fulciuntur Sacramentorum novæ legis amplitudine atque energia; nec præmittentur deprompta a sententiæ oppositæ celebritate, & applausu. Atque rejectis his omnibus, arbitror non esse ulterius pro necessitate amoris initialis adstruenda, & vindicanda, in hoc Opere adlaborandum.

Ex Tridentino itaque Concilio possunt opponi quæ sequuntur. Initio sessionis xiv. testatur Synodus sacrosancta traditam a se ob publicam utilitatem de iis, quæ spectant ad sacramentum Pœnitentiæ, *exactiorem, & pleniorum definitionem*. At in ea sessione de necessitate *initialis amoris* nec verbum quidem. Omississet ne articulum istum attingere, ubi ait spectari a se fidelium omnium utilitatem, tradique hac de causa uberiorem & absolutam institutionem? Nequaquam. Non agnovit itaque Œcumenica Synodus hujus initialis amoris necessitatem. II. Quid vero dicam, non agnovit, quando exclusit aperte? Enimvero quarto ejusdem sessionis capite declarat primum contritionem, quæ est prior pars Sacramenti, esse *dolorem animi, & detestationem de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero*, ubi sane nullum dilectionis vestigium apparet. Deinde hanc contritionem dividit in eam, quæ perficitur caritate, & in eam, quæ communiter concipitur ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu. Utraque ergo contritio, perfecta illa caritati conjuncta, & imperfecta hæc ex metu concepta comprehenditur in communi illa contritionis definitione, & utraque est *pars Sacramenti*. III. De hac contritione, quæ concipitur ex metu gehennæ, inquit veneranda Synodus: *Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit*. Quibus sane verbis nil magis expressum, magisque perspicuum dici poterat. IV. Alucinantur enim, & fucum faciunt qui eadem verba aut de dispositione quadam distant, & remota, aut de attritione initiali amore formata explicant inepte & insulse. Accipiendum quippe Concilium de dispositione sufficiente, & cui nihil desit ex parte pœnitentium, primum inde constare, quod in Sacramento tribuitur attritioni virtus & effi-

cientia, quam extra Sacramentum non habet. At attritio servilis etiam extra Sacramentum remote disponit ad gratiam, eo nempe sensu, quod sternit viam dilectioni, utiliter peccatorem concutiendo, ideoque in Sacramento, si habet in illo plus aliquid roboris, disponere debet *ultimo & proxime*, ac tali ratione, ut accedente Sacramenti virtute impius justificetur. V. Hæc deinde verba, *Ad Dei gratiam in Sacramento impetrandam disponit*, parum, aut nihil discrepant ab illis, quæ ante reformationem legebantur, videlicet, *Per eam ad Dei gratiam facilius impetrandam disponitur*. Tunc vero de dispositione sufficiente sermonem fuisse institutum, res manifestissima est. Oportet ergo ut etiamnum Concilii verba de dispositione sufficiente ac proxima interpretemur. VI. Atque nisi id fiat, incaute prolabimur in hæresim Lutheranam. Aiebat enim Lutherus attritionem ex solo metu conceptam reddere hominem magis hypocritam & peccatorem. Quid contra Synodus Œcumenica? definit hanc attritionem, *Si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, non solum non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsus*. Attritio autem servilis, quamvis omni dilectione Dei super omnia sit expoliata, est definiente Concilio donum Dei. Excludit ergo voluntatem peccandi, ideoque est ad impetrandam gratiam ultima & proxima dispositio. VII. Revera quid est hypocritis, nisi vitium illorum, qui se externa specie continent peccatis, hæc intus fovent in corde. His voluntate adhaerescunt? Igitur si cum attritione tantum servili persisteret voluntas peccandi, redderet illa hominem hypocritam, & magis impium, quod est damnatum & perniciosum assertum hæreticorum. Ellet etiam extorta & coacta, non libera & voluntaria, quod pariter in Synodo damnatum est; timore enim incusso vellet adhuc voluntas peccare, & a peccando retraheretur invia. VIII. Cum his aperte demonstratum sit loqui Concilium de proxima ad gratiam dispositione, facili negotio evincitur in ea attritione, cui dispositionem ipsam attribuit, nullum caritatis, quantumvis minimæ, actum præsupponi: quod suadet primo Concilii scopus, & proscriptio hæreticorum damnantium, tanquam animorum inquinamentum, timorem gehennæ. IX. Idem præterea confirmant verba Concilii hanc attritionem conceptam ex metu oppositis illi quæ proficiscitur ex caritate, & quæ hominem Deo reconciliat, priusquam Sacramentum actu inscipiatur. X. Hoc idem tandem eruitur ex Historia ejusdem Concilii, ex qua constat in Decreto, ut prius fuerat delineatum, extitisse hæc verba, *Cum sine aliquo dilectionis in Deum motu vix esse*

esse queat: quorum verborum abrasio, facta ad instantiam Episcopi Tudetani, evidentissime commonstrat sacrosanctum Concilium intelligendum esse de timore servili exspoliato qualicunque dilectione Dei super omnia. Atque hæc sunt, quæ obijci possunt ex Tridentino Concilio.

Quamvis his omnibus abunde satisfactum sit præmissa explicatione Lutheranz hæreseos, & examine mentis Patrum Tridentinorum, ad singula tamen ad hunc modum respondeo. Ad primam objectionem dico, in præmio sessionis xiv. apposte promitti *exaltiorē, & pleniorē definitionem*, comparate ad ea, quæ definita fuerant sess. vi. quoniam præter illic statuta de Justificatione in genere, & de necessariis ad illam dispositionibus, evellendi erant errores, quos singillatim de Sacramento Pœnitentiæ evulgant hæretici negantes Pœnitentiam sacramentum esse a Baptismo diversum, utilem esse conceptum ex metu dolorem, parandam contritionem per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, & cetera in eadem sessione saluberrime definita. Plena itaque & *exacta* Tridentini definitio supponit quæ generaliter de Justificatione decreta fuerunt sessione sexta; cui cap. 6. illis verbis, *Illumque tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt*, insertus est *actus caritatis, ne si pœnitentia esset propter pœnam tantum, & non propter Dei offensam, infructuosa esset*; nec non canone 3. definitum est non posse hominem absque præveniente Spiritus sancti inspiratione credere, sperare, aut diligere, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur. Igitur Concilium dum promittit definitionem *exaltiorē, & pleniorē*, revocat ad memoriam necessitatem initialis amoris in decreto de Justificatione statutam, ubi *multus fuit de Pœnitentiæ sacramento, propter locorum cognationem necessaria quadam ratione sermo interpositus*. Atque hinc apparet sententiam nostram firmari, non everti prima adversariorum oppositione. Deinde consulto Tridentinum inquit *definitionem*, non autem *institutionem*, aut *deklarationem*, ne quis opinaretur velle Concilium de iis pertractare, quæ salva fide a Scholasticis in utramque partem discutiuntur; a quibus definiendis alienissimum fuit, quippe coactum erat non ad decidendas opiniones, sed ad errores recidendos, ut non uno in loco testatur Eminentissimus Pallavicinus. Quare prætermisit etiam Scholarumque concertationibus discutiendam reliquit quæstionem, an in Consessione aperiendæ sint circumstantiæ aggravantes intra eandem peccati speciem, necnon aliam, num opus sit propositio expresse, seu, ut inquirunt, *formali*, aliaque non attingentes scopum ipsius Concilii ad extirpandas hæreses con-

gregati. Quod sequitur, & istud sententiam confirmat nostram. Quando enim Concilium in generali Contritionis definitione inquit hanc esse *animi dolorem & detestationem de peccato commisso*, subintellexit, prout est *offensa Dei*, quemadmodam demonstravi capite præcedenti; detestari autem sub hac ratione peccatum *perinet*, ut ait S. Thomas, *ad caritatem*. Ideo autem has particulas, *prout offensam Dei est*, veneranda Synodus non apposuit, quia hæretici admittentes duntaxat timores incusos & fidem, prorsus inutilem reputabant amaritudinem animi, & peccati detestationem, ut apparet ex v. canone ejusdem sessionis. Hanc ergo hæresim dampnans sancta Synodus, ac supponens detestationem peccatorum spectare *offensam Dei*, dispescens postea contritionem in perfectam, & imperfectam, demonstrat quod utraque, *ut pars sit Sacramenti*, continere debeat detestationem illam, quæ in præmissa definitione comprehenditur. Quare juxta Concilium in hoc contritio *perfecta* distinguitur *ab imperfecta*, quod illa conjuncta est vehementi, & flagrantissimæ caritati, hæ vero *communiter* ex gehennæ metu concipitur; sed, ut contigit in Ninivitis, pertransit ad conversionem cordis, & ad illam detestationem & contritionem, quæ ad remissionem peccatorum fuit quovis tempore necessaria. Præterea, ut gratis concedam Tridentinum Concilium loqui de attritione, quæ non solum ex metu concipitur, sed etiam in metu persistit, nec procedit ad gradum aliquem caritatis; & dato etiam, quod in definitione contritionis minime subintelligantur ea verba, *Quatenus est offensam Dei*, quæ tamen duo falsissima sunt, & apertissime refutata: his, inquam, datis, nihil aliud ex secunda objectione deducitur, nisi attritionem illam locum habere inter bonos actus pœnitentis, non vero inutilem esse atque perniciosa. Non enim in præmissa contritionis definitione inquit Concilium, *Contritio, quæ sufficit ad constitutionem Sacramenti, est animi dolor, &c.* sed ait: *Contritio, quæ primum locum inter pœnitentis actus habet, &c.* Etiam si ergo concedamus comprehendere sub hac definitione attritionem servilem, nihil aliud infertur (ex sophistica etiam & subtiliori dialectica) nisi hanc eandem attritionem inter actus pœnitentis esse connumerandam. Hinc recte, sapienterque in reformatione decreti abrasa fuerunt ea verba, *Sufficere ad Sacramenti hujus constitutionem*; quamvis nec aperte sermo ibi esset de attritione ab amore divulsa, immo addita essent verba illa, *Cum sine aliquo dilectionis in Deum motu vix esse queat*. Tertium pariter argumentum aut nihil probat, aut probat sententiam nostram. Discrepant enim Theologi pro nobis certantes, an ea verba, *Ad Dei*
græ

gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit, accipienda sicut de dispositione proxima ad justificationem, vel de dispositione remota. Qui primum tenent, inquiunt Concilium loqui de attritione quidem ex metu gehennæ concepta, sed quæ procedat ad dilectionem, siquidem exigit, ut hæc attritio excludat voluntatem peccandi; eandemque attritionem proficuum esse demonstrat exemplo Ninivitarum, quos proculdubio timor ad conversionem, at non ad justitiam ultimo proximeque disposuit; alibi etiam Concilium addit timor & spei initialem amorem, ne pœnitentia propter pœnam tantum foret instructuosa. At qui tenent Concilium loqui de dispositione tantum remota, inquiunt mentem Concilii fuisse definire tantummodo quod attritio servilis est bona & perutilis, & non est impedimentum ad gratiam, sed dispositio; primum quia id erat adversus hæreticos decernendum; deinde quia ex decreto disjuncta sunt ea verba, Sufficere ad Sacramenti hujus constitutionem; præterea quia Pallavicinus testatur ideo attritionem servilem ad gratiam disponere, quia ejus ope adjicitur caritatis affectus; quod ait clare evinci ex ipsa probatione Concilii, & ex producto exemplo Ninivitarum. Tene ex hac duplici sententia illam, quæ magis arrideat. Opinio mea est, noluisse Concilium ferre de præsentis quæstione judicium, ut affirmat ibidem Historicus Eminentissimus, in sententiam tamen nostram, si omnia expendantur, Patres conspirasse: quod ostendi quarta, & proxima præcedentis capitis positione. Habeto itaque ad pertenuem fractamque objectionem responsum. Si Tridentina Synodus loquitur de attritione concepta ex metu pœnarum, & progrediente ad amorem, pugnat pro nobis argumentatio; si de remota duntaxat dispositione, pro nobis pariter militat: si denique de sola timoris utilitate, ac dispositione ad gratiam, præscindendo ab ea quæstione, num disponat proxime, vel remote; est ipsamet argumentatio prorsus cassa, nullaque ratione nos impetit. Ad quartam progredior, ac primo fateor attritionem habere vim in Sacramento proximæ dispositionis, si a timore, ex quo communiter concipitur, ascendant ad amorem initialem, per quem excludat prorsus voluntatem peccandi: hoc autem dato, quid adversus sententiam, quam propugnamus? Deinde nego Tridentinam Synodum opponere attritioni a Sacramento disjunctæ, illique vim adtribuere proximæ dispositionis: neque enim ait, Quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, in Sacramento tamen per se ad justificationem peccatorem perducit, quæ foret objecta ab adversariis antithesis. Ait, Tamen cum ad Dei gratiam in
Berti Theol. Tom. VII.

Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit, caute particulas per se, & verbum perducit omissis, & pro vocabulo justificationis gratiæ nomine substituto; ut nempe quisque intelligeret, attritionem non esse qualem impius hæresiarcha delineavit, sed perutilem, & talem, quæ licet se sola nequeat justificare, hoc tamen affert commodi, quod disponat ad caritatem initialem, cujus adminiculo gratia in Sacramento impetratur. Hunc utique Tridentini sensu affecti sunt viri maximi, & præclarissimi. Alphonsus enim Salmeron Concilii Theologus tom. xi. tract. 22. versans vulgatum illud proloquium, Accedens ad Sacramentum ex accitro fit contritus, ait id non alia ratione evenire, nisi, quia accedente nova gratia, & liberi arbitrii conatu perfectum peccati odium & detestatio concipitur. Franciscus Sonnius, qui pariter Concilio interfuit, tract. iv. de Pœnit. cap. 6. inquit: Attritio non efficit veram pœnitentiam, sed tamen ad illam preparat. Sicut videmus, ait Augustinus, per setam introduci linum, sive filum, quando consuitur corium, seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum. Sic timor primum occupat mentem, non autem ibi manet, quia ideo intravit, ut introduceret caritatem. Concutitur quidem cor timore, sed lenit succedens caritas: timor impellit ad contritionem, ceterum perficit eam caritas: timor medicamentum est, caritas sanitas; timor exordium pœnitentiæ, caritas valor ejusdem. Viguerius quoque in Institutionibus approbatis a sacra Facultate Parisiensi, de Sacram. Pœnit. versa 10. docet in Sacramento attritionem non sufficere per se, sed propter aliud principium, sive objectum superveniens, quod est timor filialis. Legimus pariter in Constitutionibus Bononiensibus Gabrielis Cardinalis Palæoti editis anno 1594. parte 2. serm. de Sacramento Pœnit. Rursus etiam, quamvis dolor non potissimum ex timore Dei, sed potius ob suppliciorum metum excitetur, & ita veram rationem contritionis non attingat, quo potius attritio dicenda esset, non tamen ideo peccator a spe salutis, & consequendæ veniæ excidit, ut a Tridentino Concilio declaratum est, quoniam iste dolor ad verum Dei timorem & gratiam in Sacramento disponit, &c. Neque ut alia producam necessum est, cum teste Eminentissimo Pallavicino id clare liqueat ex ipsa probatione Concilii, & ex adducto exemplo Ninivitarum, in quibus formidolosa pœnitentia minime sufficiens fuit seipsa ad peccatum delendum, sed vim tantummodo habuit ad impetrandam novam gratiam, cujus ope adjiceretur caritatis affectus. Quæris ergo quomodo attritio servilis ad impetrandam gratiam disponit? Respondeo breviter, Disponit quia viam parat ad conversionem cordis, ad caritatis affectum, ad timorem Dei filia-

liale, idque præstat uberius in Sacramento, ad quod accedenti facilius ob humilitatem, quæ se clavibus Ecclesiæ subicit, Deus dans gratiam humilibus impertitur sanctæ dilectionis inspirationem: atque hac responsione expeditur quarta objectio. At quintam brevissime refutabo; in priori namque decreto legebatur attritionem *sufficere*, quod postea dispunctum fuit atque erasum. Breviter etiam sexta diluenda est: nam demonstravi apertissime, Lutherum probasse solam contritionem proficiscentem *ex amore justificante*, nec aliter sentire potuit qui putabat solam in Christum fiduciam justificare impium; hujus vero opera, quæcunque justificationem præcedunt, sive sit metus, sive dilectio, sive peccatorum detestatio, esse inquinamenta & sordes, decipi proinde scholasticos asserentes exigi ad remissionem peccatorum dolorem aliquem, discussionem peccatorum, & præviam dilectionem. Mens ergo Concilii fuit non solam attritionem servilem, sed etiam initialem necnon motus alios liberi arbitrii se disponentis ad gratiam commendare, arque inter dona Dei recensere adversus hæreticam pravitatem. Unum addam: tamen si Lutherus damnaasset solam attritionem servilem, & de hac sola affirmasset non sufficere ad justificationem in Sacramento; nihil tamen evincerent adversarii: quum Tridentinum definierit quidem attritionem esse bonam, & dispositionem ad gratiam, non autem esse dispositionem sufficientem, & proscripserit primam Lutheri assertionem, non alteram. At enim, inquis, definit Concilium attritionem esse Spiritus sancti impulsam & donum Dei, *si excludat voluntatem peccandi*. Et hinc apparet (reponunt Doctores nostri) Concilium loqui de attritione initiali, quæ sola voluntatem peccandi excludit: hujusque assertionis suæ proferunt rationes plurimas, quas non vacat repetere. Insistens tamen ego iis, quæ superiori capite demonstravi, in eo responsionem longe planiorem: & dico excludi voluntatem peccandi, quatenus peccatum est causa supplicii ac sempiternæ damnationis, per attritionem servilem: quæ utilis est, & ad gratiam impetrandam disponit: *Quum enim illi, qui habent timorem*, inquit Augustinus in Psalm. 127. num. 7. *per timorem continent se a peccato, fit consuetudo justitiæ, & incipit quod durum erat amari*. Excluditur autem voluntas peccandi, in quantum peccatum est offensa Dei summopere diligendi, per amorem caritatis; qui longe utilior est, & ad gratiam obtinendam non disponit tantum, sed in Sacramento etiam sufficit. Ad VII. respondeo sententia nostra nec attritionem servilem reddere hominem hypocritam, neque pœnitentiam ex eadem attritionem manantem extortam esse, & coactam. Non est in attritione servili

hypocrisis; quoniam qui timet, revera timet, hypocrita autem est, qui simulat exterius quod non habet in corde, ut de Phariseis non uno in loco legitur in Evangelio; & docet sanctus Thomas 2. 2. quæst. 111. art. 2. de iis omnibus, *qui videri volunt quod non sunt*, & veluti in theatro agunt partes Agamemnonis. Quod autem sub timore lateat voluntas aliqua mala, id non facit, ut timor reddat hominem hypocritam; quoniam talis voluntas non est a timore, sed proficiscitur a prava cupiditate timentis: alioqui & fides, quæ voluntatem peccandi non excludit se sola, mala esset, & magis homines inquinaret; cum tamen sit virtus Theologica, & donum Dei. Nos ergo nequaquam hypocritas illos appellamus, qui vere timet, sed eos, qui aut timorem, aut pietatem, aut devotionem, aut virtutem aliam apparenter exercent, ei pares, de quo satyra v. Aulus Persius:

Pelliculam veterem retines, & fronte politus

Asutam vasro servas sub pectore vulpem.

Sed neque pœnitentia solo timore animata dici potest extorta & coacta; siquidem licet timor, ut est concussio animi, seu *passio*, non sit cum electione liberi arbitrii, dolor tamen ex timore conceptus est motus liberrimus voluntatis: non enim quæ fiunt ex metu, involuntaria sunt, sed libera & voluntaria, ut docent Scholastici omnes cum S. Thoma 1. 2. q. 6. art. 6. Verum hinc non infertur excludi omnino a timore servili voluntatem peccandi, quoniam ex doctrina ejusdem S. Thomæ citato, & proximo articulo in iis, quæ aguntur ex metu, *remanet voluntatis repugnantia ad id, quod agitur, secundum quod in se consideratur*; & motus voluntatis in illud fertur, non propter seipsum, sed propter aliud, scilicet ad repellendum malum, quod timetur. Scio doctum scriptorem de Re Sacrament. tom. 2. pag. 69. concedere attritionem ex metu gehennæ conceptam extortam esse, non liberam, *vitio timentis*, negare talem esse *vitio timoris*. Si velit vitium esse timentis, non timoris, quod persistat in voluntate affectus ad peccatum secundum se; verum dicit, idemque a nobis supra demonstratum est: si autem velit timentem ob metum pœnarum timere coacte; falsum est, repugnatque communi de voluntario, aut involuntario notioni, ac præsertim S. Thomæ 1. 2. q. 6. art. 6. In tribus autem reliquis objectionibus inaniter loquitarer, si fierem prolixior. Nam de scopo Concilii, qui objicitur octavo loco, dictum satis, superque. Quod proxime ponitur de caritate, quæ justificat priusquam Sacramentum suscipiatur, repetendum est paullo infra. Illud denique, quod opponitur de erasis verbis, *Cum sine aliquo dilectio-*

lectionis in Deum motu vix esse queat, nihil aliud evincit, nisi attritionem servilem, quæ bona est, posse aliquando a caritate divelli, non autem a caritate initiali sejunctam esse dispositionem sufficientem & proximam ad gratiam in Sacramento impetrandam. Potest etiam hæc obiecto ex propositione quarta præcedentis capitis retrorsum flecti in adversarios, quorum priores imperus non sublinuimus tantum, sed infregimus quoque, & elusimus.

Excipiendi sunt modo, qui timoris laudibus & efficacia decertant. Hi primum obijciunt, quæ de timore æternarum poenarum tradunt divinæ litteræ. Ecclesiasticus cap. 1. 27. *Timor Domini, inquit, expellit peccatum; nam qui sine timore est, non poterit justificari; & cap. xxi. 7. Qui timet Dominum, convertetur ad cor suum; & rursus cap. xxv. 15. Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei.* In Proverbiis pariter legimus cap. xiv. 27. *Timor Domini fons vite, ut declinent a ruina mortis.* Apud Isaiam xxvi. 18. *A timore tuo concepimus, & peperimus spiritum.* Christus demum in Evangelio Matt. x. 28. *Timete eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam.* Hæc aliæque nos ipsi produximus tom. 11. pag. 316. demonstrantes timorem servilem esse donum Dei, & afferre plurimum utilitatis. II. Disertissime Patres tradunt homines percussos gehennæ timore avocari a peccato. Ut mittam Basilium in Psalmum 33. Ambrosium in Psalmum 118. serm. 15. num. 37. & Hieronymum in cap. 1. Malachiæ; sat est unius Augustini loca quædam proferre. Ergo S. P. tract. ix. in Epist. Joan. num. 4. ait: *Timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum; putredinem tollit.* Sermone 161. alias 18. de Verbis Apost. num. 8. *Timor, inquit, quo gehennam times, & ideo mala non facis, continet te, & sic volentem peccare animum interiore non finit.* Item serm. 156. cap. 13. num. 14. scribit: *Ne possideat diabolus cor tuum, præcedat timor in corde tuo.* Quid vero ulterioris dispositionis in Sacramento requiritur, quando abscinditur putredo peccati, interior animus cohibetur, & diabolo janua cordis occluditur? At præstat hæc omnia juxta Augustinum timor servilis. Disponit ergo ad gratiam sufficienter. Decretoria sunt autem S. P. ait in libro de Catechizandis rudibus cap. 17. ubi distinguit tria genera hominum Christianam religionem amplectentium. Locat in primo genere illos, qui propterea volunt esse Christiani, ut aut promereantur homines a quibus temporalia commoda expectant, aut offendere nolunt, quos timent. Hos vero reprobos appellat, & asserit portari ab Ecclesia, sicut area sublinet paleam usque ad tempus ventilationis, in fine leparandos, si non se correxerint, & Christiani

propter futuram sempiternam requiem esse cœperint. Statuit in altero genere illos, qui *meliori quidem spe, sed tamen non minori periculo, jam Deum timent, & non irridant Christianum nomen, nec simulato corde intrant Ecclesiam Dei, sed in ista vita expectant felicitatem, ut feliciores sint in rebus terrenis, quam illi, qui non colunt Deum.* Atque istos appellat S. P. infirmos in fide, quandoquidem dum vident impios in sæculi prosperitate pollere, perturbantur quasi sine causa Deum colant, & facile deficient a fide. In tertia tandem classe constituit eos, qui ad gehennam vitandam, & beatitudinem consequendam Christiani sunt: atque de his num. 27. ita loquitur: *Qui autem propter beatitudinem sempiternam & perpetuam requiem, quæ post hanc vitam sanctis futura promittitur, vult fieri Christianus, ut non eat in ignem æternum cum diabolo, sed in regnum æternum intret cum Christo, vere ipse Christianus est, cautus in omni tentatione, ne prosperis rebus corrumpatur, & in abundantia bonorum terrenorum modestus & temperans, & in tribulationibus fortis & patiens.* Hunc ergo ductum spe sola ac timore justificatum fuisse in baptismo negabimus? Faceat ergo, concedatque dura hæc, & opposita Augustino sententia. III. Non potest hæc effugere intortum in Quesnellum anathema. Afferuit novator iste hæreticas, erroneasque propositiones illas: *Si solus supplicii timor animat penitentiam, quo hæc est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem: Timor nonnisi manum cohibet, cor autem tandiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur: Qui a malo non abstinere, nisi timore pænæ, illud committit in corde suo, & jam est reus coram Deo: Baptizatus adhuc est sub lege sicut Judæus, si legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore: Sub maledicto legis nunquam fit bonum, quia peccator, sive faciundo malum, sive illud nonnisi ob timorem evitando.* Continentur hæc in Bulla Unigenitus, num. 60. & sequentibus. Quisquis Bullam hanc, uti decet, sincero animo veneratur (venerantur autem omnes præter illitos Quesnelli pice) profiteri debet veras esse propositiones oppositas, ac penitentiam solo timore animatam esse motum voluntatis liberum, cohibere interiorem animum, amovere a peccato, & consequenter ad gratiam sufficienter disponere. IV. Quod ita res se habeat, manifesta suadet ratio: nam certum est, timorem servilem excludere voluntatem peccandi; primum quia si quis velit malum aliquod evitare, vult etiam evitare quidquid pertrahit ad ipsum malum. Sed qui habet attritionem servilem, vult vitare gehennam. Vult igitur etiam evitare peccatum, quod ad gehennam perducit. Et nota, quod argumentum istud non solum probat attritionem servilem retrahere

re ab externo actu peccati, sed etiam evincit amovere ab interiore animi voluntate, siquidem & hæc voluntas trahit ad sempiternum exitum. V. Et quidem si metus cohibere potest pravam cupiditatem, si caritati parare locum, si avertere ipsius peccati malitiam & pravitatem; quare intimam voluntatem non potest penitus immutare? Nonne magis est arduum atque præstantius ad caritatem disponere, & reluctantem animum coercere, quam ab illo avertere cupiditatem inhiantem peccato? Timor itaque si illud efficit, & hoc potest facere. VI. Saltem timor spei conjunctus debet quamlibet peccandi cupidinem amovere; nam spes, si efficax sit, vult adhibere media ad finem ultimum necessaria, omniaque vitare impedimenta, quæ obstant ejusdem finis consecutioni. Hæc enim natura & indoles est desiderii cujuslibet efficacis, ut media ponat, ac tollat impedimenta, studeatque potiri bono quod experit. VII. Etiam in Republica homines duplici ratione arcentur a malo, & ad virtutem inflammantur: improbi pœnarum intimatione; boni autem patriæ, & honestatis amore: quod & innuit Horatius Epistola xvi. ad Quinctium, alloquens malum civem,

Oderunt peccare boni virtutis amore;

Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.

Duplicem hanc viam tenet Deus, impiis indignationem, nobis autem caritatem suam manifestans; ut illi convertantur timore pœnarum, isti autem delectatione justitiæ. VIII. Quid rationi nationibus opus est, cum ubique perfonet obsoletum illud, atque vulgare pronuntiatum, *Accedens ad Sacramentum ex attrito sit contritus*?

Respondeo primam hujus classis argumentationem nullum nobis negotium facere, utpote qui timorem Dei bonum, perutilem, & ad gratiam disponentem fateamur. Protegant se ergo, si valent, ab istiusmodi telo, quo & nos strene illos petimus, a seclæ Lutheri, Jansenii, Quesnelli. Præterea dicimus cum Doctore Aquinate 2. 2. q. 19. art. 7. & 8. non alia ratione timorem Domini (si timorem servilem intelligamus) esse *initium sapientiæ*, & peccatum expellere, nisi quatenus dilectionis principium est, eamque, sicut seta linum, introducit: quam doctrinam lubentius amplectimur, quia traditam novimus ab Augustino. Si autem de timore initiali sacras accipias litteras, quatenus per timorem initialem homo Deum reveretur, eique subjicitur, quod est prior veræ sapientiæ effectus, ut eodem art. 7. docet Angelicus, vides, opinor, argumentationem in auctores cassam inanemque redire. Cohærent hæc iisdem, quæ obiecta sunt, locis: Nam in primo capite Ecclesiastici vers. 11. legitur: *Timor Domini delectabit cor*, & 14. *Dilectio Dei honorabilis sapientia*; & rursus 25. *Radix sapientiæ est timere*

Deum: item cap. xxv. 16. *Timor Domini initium dilectionis ejus*. Quid ergo inaniter ludimus, quando tam aperte Scriptura ipsa testatur, ideo timorem esse initium sapientiæ, ideo peccatum expellere, quia est *radix & initium amoris*? Id vero nihil est aliud, quam sæpe inculcata doctrina Augustini, scribentis tract. 9. in Epist. Joan. num. 4. *Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini: timor quasi locum præparat caritati*. Nota obiter ea verba *Timor Domini expellit peccatum*, desiderari in nonnullis Græcis Versionibus, etiam in Sixtina xxx. tom. 2. pag. 303. habentur tamen in vetustioribus, & apud Clementem Alexandrinum lib. 1. *Pædagogi* cap. 8. sed pro *Expellit*, est ibi, ἀποδείτῃ, scilicet, *despicit*, sive, *aversatur*. Hunc præterea locum Tridentina Synodus sess. vi. cap. 6. producit ad demonstrandum, quod timor sit dispositio ad gratiam, ibi tamen exigens ulterius *initialem amorem*: ideoque juxta Tridentinum timor expellit peccatum, tamquam dispositio quædam remota, eo pacto, quo ibidem sacrosancta Synodus inter dispositiones ad justificationem necessarias demonstrat contrinendam esse fidem, & spem ex illo loco Matthæi 9. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*. Merito proinde, ut ad postremum Scripturæ locum deveniam, præcipitur nobis, ut gehennam timeamus. Cum Dominus timorem intulerit, & vehementer incusserit, & repetendo verbum *comminationem* geminaverit, *disturus ego sum*. *Male times?* *Ista non dicam*. Plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeas. Sed interrogo te, si non te videret Deus, quando facis, nec quisquam te convinceret in judicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad omnia verba mea respondere, inspice teipsum. Si faceres, ergo penam times, castitatem nondum amas, caritatem nondum habes; serviliter times, formido est mali, nondum dilectio boni. Sed time tamen, ut ista formido custodiat te, & perducatur ad dilectionem. Agnoscis, opinor, Augustinum in serm. 161. n. 8. de timore loquentem. Præterire nolo, ipsum Dei timorem nobis præcipi, ut inde assurgamus ad castum ipsius amorem. Quare Deut. xxx. 15. legitur: *Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & e contrario mortem & malum; ut diligas Dominum Deum tuum*. Eapropter, in ipsa minarum intimatione tacite ostendit Dominus suam in homines benevolentiam, ut ex verbis Amos cap. 1v. 12. demonstrat citato libro *Pædagogi* pag. 117. sanctus Clemens Alexandrinus. Sed de prima objectionem dictum satis. Non aliud, ut exsufflemus alteram, docent Patres; in quos conjiciens oculos miraberis complurium allucinationem. Et quamquam eorundem Patrum prolixè sensum exposui, juvat tamen brevi ob-

jecta loca discutere. Basilios in Psalm. xxxiii. timorem, de quo agit, appellat τὸν τέλειον φόβον, *timorem perfectum*, quod ignoro, num de servili dictum sit. Sed de quocunque loquatur, plurimum illum commendat, propterea quod instituenda vitæ nostræ jaciatur fundamenta, παιδείῃ ἡμῶν τὴν ζῶν. Id vero non est aliud, quam cum Augustino facere timorem legis paedagogum. Ambrosius citato loco docens clavem configi carnes a timore Dei, supponit timorem conjunctum amoris; præmiserat enim: Qui diligit Domini testimonia, configit clavis carnes suas; additque, num. 39. Hanc imaginem clavi non solum timoris, sed etiam caritatis affigunt. Atque id etiam illud idem est, quod Augustinus in eundem Psalmum n. 8. serm. 25. num. 7. ait, configendas carnes timore casto, quo peccare timet caritas, etiamsi sequatur impunitas. Hieronymus item in primum Malachiæ docet velle Dominum nos habere servos, ut a malis per suppliciorum formidinem recedamus. Sed addit velle primum, ut filii simus, & bonum voluntate faciamus; scilicet, quod & Augustinus nosse monuit quæst. 36. ex lxxxiii. num. 2. ut caritatis libertas præ servitute timoris emineat. Ita nimirum Augustinus alique Patres consentiunt ad invicem. At, inquis, Augustinus ipse docet oppositum. Ubinam, quæso? Primo ais, tract. ix. in Joan. num. 4. Excute aures, intende melodiam, prosequitur eo loci Augustinus: sunt homines, qui propterea timent Deum, ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant cum diabolo in igne eterno. Ipse est timor ille, qui introducit caritatem; sed sic venit, ut exeat. Si enim adhuc propter poenas times Deum, nondum amas quem sic times. Non bona desideras, sed mala caves. Sed ex eo quod mala caves, corrigis te, & incipis bona desiderare. Cum bona desiderare cæperis, erit in te amor castus. Hoc ergo præstat per Augustinum timor servilis; intrat, pungit, stimulat, occupat cor, ut introducat caritatem, & sufficit ad tollendam putredinem, non ad sanandum. In ser. 161. post verba, quæ obijciuntur, hæc immediate addit; Est enim quidam custos timor, quasi paedagogus legis, littera est minans, nondum gratia juvenans. Custodiat tamen te timor iste, dum non facis timendo, & veniet caritas; intrat in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, ne faceres; caritas id agit, ut nolis facere, etiamsi impune possis admittere. Ex quo vides ita per timorem servilem cohiberi interiorum animum a peccato, ut nisi superveniat dilectio, maneat conditionata voluntas peccandi, si posset impune; cum hæc peccatum detestetur, ut sæpe monui, tamquam causam suppliciorum, non secundum se, & tamquam offensam Dei. Quod autem opponitur ex sermone

150. solutum est, si Augustini verba a præcedenti periodo repetantur. Ita enim ea sonant: Qui adhuc ideo bene agit, quia poenam timet, Deum non amat, nondum est inter filios: utinam tamen vel poenam timeat. Timor servus est, caritas libera est; & ut sic dicamus, timor est servus caritatis. Ne possideat diabolus cor tuum, præcedat servus in corde tuo, & servet domine ventura locum. Fac, fac vel timore poenæ, si nondum potes amore justitiæ. Veniet domina, & servus abscedet, &c. Ad postremum Augustini testimonium exscriptum ex libro de Catech. rudibus, manifestum est appellari eo in loco vere Christianum illum, qui spe cælestis regni & formidine gehennæ proficitur Christi religionem, quoniam motus vere supernaturali, non timore mundano, aut spe inani, (quemadmodum ii, qui locantur in aliis duobus generibus) ad Baptismum accedit. Ille namque timor, & spes illa nonnisi superna fide excitantur: qua non movetur qui sit Christianus humana commodacupiens, vel incommoda fugiens, ut legitur eodem libro cap. v. n. 9. An vero hac dispositione ad Christum veniens justificationem adipiscatur, non querit S. Pater hoc in loco, immo requirit, ut si ad æternam requiem pervenire velit, plus amet Deum, quam timeat gehennam, adeo, ut etiamsi dicat illi Deus, utere deliciis carnalibus sempiternis, & quantum potes pecca, nec morieris, nec in gehennam mitteris, sed mecum tantummodo non eris, exhorrescat, & omnino non peccet, non jam ut in illud, quod timebat, non incidat, sed ne illum, quem sic amat, offendant. Responderi etiam potest, Augustinum in illo desiderio beatitudinis supponere motum aliquem caritatis, cum vera beatitudo sit adherere Deo summo Bono, & amor Dei, quo diligitur ut beatitudinis obiectum, sit amor caritatis, ut supra diximus cum S. Thoma 1. 2. q. 65. art. 5. De propositionibus Quæsnelli actum supra. Ad repellendam tamen falsam omnem & iniquam insimulationem, de iis rursus dicam. Quantum spectat ad sexagesimam, falsa illa est, atque hæretica, cum certum sit eum, quem poenitet ex timore, poenitere non coacte, sed libere; & fide tenendum sit, Deum timorem incutere, ut convertamur ad Dei misericordiam, & in spem erigamur. Quapropter si timidi aliquando desperent, non ideo desperant quia timent, sed quia sunt fide atque spe destituti. Verum illa voluntas libera, nisi caritas introducat, nondum odit peccatum secundum se, sed tantum ut causam supplicii, servatque ad ipsam poenitentiam quam agit, talem reluctantiam, ut non poeniteret, si posset impune. Quemadmodum ergo in timente requiritur spes veniæ ne desperet, ita requiritur motus sanctæ dilectionis ut prorsus amoveatur peccati voluntas; quo-

quoniam, ut saepe diximus, contraria contrariis pelluntur. Merito pariter damnata est proxima Quesnellianna propositio, nam timor præter cohibitionem manuum, sive operis exterioris, cohibet effluentem animum, frangit vetustam consuetudinem, & præparat locum caritati: ac tantum abest, ut addicat peccato, quin immo vere ab eo retrahit; & licet seipso ad justificationem non sufficiat, facit tamen ut poenitens studeat adhibere ea, quæ sufficient, inter quæ locum obtinet sententia nostra motus contritionis & amor. Dicam verbo; timor servilis est impulsus Spiritus sancti, ut definivit Synodus Tridentina, non inutilis & perniciosus, ut inquit Novator; sed utrum ad justificationem in Sacramento sufficiat, neque Synodus Tridentina definivit sess. xiv. neque Clemens xi. in Constitutione *Unigenitus*. Timendo autem perpetrari peccatum, observari legem Judaico more, & consequi ea, quæ a Quesnello subdiciuntur, nemo nostrum asseruit unquam; neque enim aut timorem saluberrimum inter animi inquinamenta computamus, aut comminationem temporalium malorum, quam formidabant Judæi, comparandam dicimus timori, incusso ab Evangelica quoque lege, æternorum suppliciorum.* Ex quibus omnibus constat, quantum ab improbis Dogmatistis distent Augustinenses Theologi, & quam immerito illi honestissimo istorum nomine gloriantur. Quod opponitur quarto loco, perspicue solutum est: ex Augustini enim, & S. Thomæ doctrina, necnon ex manifesta ratione, qui vult malum evitare, effugit ea, quæ ad ipsum malum perducunt, quatenus causa illius sunt, non secundum se considerata; ideoque poenitentiam agens ex solo poenarum metu non odit peccatum quatenus est in se detestabile, & Deo injuriosum, sed peccare velle, si posset impune, atque, ut inquit Augustinus in Ps. 127. num. 8. *Timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam.* Nego itaque voluntatem timentis adeo esse efficacem, ut evitare velit quicquid impedit sponsi amplexus, & aversetur poenam damnatorum præcipuam, privationem scilicet summi Boni, si nullatenus inflammetur amore casto. Atque, ut liberalis sim, si voluntas non peccandi solo metu animata vere sit efficax, nihil aliud consequetur, nisi voluntatem hanc niti ad ponenda media, quibus gehenna evitatur, ideoque ad servanda præcepta, quorum illud est primum, maximum que, *Diliges Dominum Deum tuum, &c.* Ad quintum respondeo; quod cohibere interiorem animum, & parare locum caritati in Schola

Augustiniana idem sunt: cum enim per timorem homines continent se a peccato, fit consuetudo justitiæ & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus, inquit Augustinus ser. nuper laudato n. 7. malitia autem, a qua avertit timor servilis, est quod peccatum sit malum nobis, non quod sit offensa Dei: atque hoc potestimum unusquisque inquit S. Thomas q. 3. supplem. art. 2. *plus debet odire, gula debet magis Deum, quam seipsum diligere.* Quod sequitur de spe, diluitur eadem facilitate, siquidem si spes tendat ad unionem spiritualem, per quam adhaereat summo Bono, non est absque caritate initiali, si autem habeat intentionem finis non ordinem, non est efficax, neque pulcherrimi sponsi quærit amplexus: atque ut istud etiam large liberaliterque concedam, si efficax est, adnitetur ea perficere, quibus finem consequimur, & memor verborum illorum, *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, incipiet diligere Deum summe bonum, quem timet summe justum. Ad 7. dicimus rectissime Deum uti comminationibus ad convertendos sceleriores: quos enim nondum delectat pulchritudo justitiæ, coercet terror supplicii. Verum non est poenarum interminatio præcipuum conversionis motivum; sed occasio quædam, aut insinuatio conversionis: etenim Deus se ostendit iratum, ut quæramus amantem; atque ut agebat sanctissimus æque ac sapientissimus Institutor in primo de Doctrina Christiana cap. xv. 14. *Magnum timorem incutit negligentibus, ut se ad diligentiam convertant, eumque magis bene agendo desiderant, quam male agendo formident.* In republica autem attenditur magis externum officium, quam cordis affectus; non enim est rector civitatis, quemadmodum auctor sæculi, scrutator cordium. Ceterum nec in ipsa republica laudantur qui servant legem sola poenarum formidine, & Horatii ad Quinctium plena sententia hæc est:

*Cautus enim metuit foveam lupo, accipiterque
Suspectos laqueos, & opertum mitius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore*

Tu nihil admittes in te formidine poenæ.

Sit spes fallendi: miscebis sacra profanis.

De proloquio demum Scholastico dictum supra. In unum constringam quæ fuere dispersa. Non esse illud expressam Evangelii assertionem, aut definitionem Ecclesiasticam, nec inveniri apud Augustinum, vel auctorem alium ejusdem classis, immo dignum non esse, cui balances perpetuæ nostræ salutis, aut damnationis confidamus, fatetur in iv. dist. 18. q. 3. art. 2. & dist. 19. quæst. 2. art. 6. Dominicus Soto. Quid ergo, si pronunciatum illud rejiceremus? Deinde veteres Scholastici, inter quos S. Thomas quæst. 28. de veritat. art. 8. attritionem a contritione di-

* Gehennæ comminationem non legi in Veteri Testamento advertit Augustinus in Ps. cv. num. 36.

distinguunt per intensiorem doloris, & per informationem gratiae: in quorum proinde sensu ex attritis contriti fiunt, qui accedentes ad Sacramentum cum amore initiali recipiunt gratiam habitualement. Multi praeterea, etiam post Tridentinum in eo sensu interpretantur effectum illud, quod attritioni accedat uberior gratia & motus sanctae dilectionis, huic vero per Sacramenti efficientiam remissio peccatorum; ut diximus supra de Viguerio, Sonnio, Pallavicino, aliisque viris doctissimis. In istorum ergo, & antiquiorum illorum sensu vulgare pronuntiatum recipimus, & probamus; in sensu autem adversariorum (quos jam in secunda argumentationem congerie propellere, & propulsare, studuimus) minime, haudquaquam.

Ventum est ad classem illam oppositionum, quae petuntur ex caritatis energia atque excellentia. Eo autem collineant, ut demonstrent omnem amorem Dei benevolum iustificare se solo, & consequenter nihil collaturum fore Sacramentum, si ad ipsum praerequeretur actus aliquis caritatis. Itaque adversantes nobis Theologi caritatem, quantumvis minima sit, non posse cum peccato consistere demonstrant insequentibus argumentis. Id primum caritati adtribuunt divinae litterae, quae ut homo sit justus & Deo acceptus, ad caritatem ipsam hortantur, non requisita ejusdem caritatis magnitudine atque vehementia, neque ullo discrimine facto inter caritatem praevalem & remissam. Legitur enim Proverb. viii. 17. *Ego diligentes me diligo*. Joannis xiv. 21. *Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*. In Epistola ad Rom. xiii. 10. *Plenitudo legis est dilectio*. In 1. Joannis iv. 7. *Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est*; atque in 1. Petri iv. 8. *Caritas operit multitudinem peccatorum*. II. Tridentina Synodus expresse id definivit verbis illis sess. xiv. cap. 4. *Et si contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur*. III. Conspiciant hac in re maximi Ecclesiae Patres: Chrysostomus enim Hom. 7. in 2. Epistolam ad Timotheum ait, *Sicut ignis, ubi sylvam occupaverit, omnia purgare consuevit, ita & caritatis fervor, quocumque inciderit, omnia perimit atque perrumpit*. Augustinus Tractatu v. in Epist. Joan. num. 2. *Non discernuntur, inquit, filii Dei a filiis diaboli, nisi caritate*: in Evangelium Joannis Tract. ix. de caritate scribit, *Quam cum habere coeperit homo, Spiritum sanctum habebit; quam si non habuerit, sine Spiritu sancto erit. Et quomodo corpus tuum sine spiritu, quod est anima tua, si fuerit, mortuum est, sic anima tua sine Spiritu sancto, id est, sine caritate si fuerit, mortua deputabitur*. Item de na-

tura & gratia cap. ultimo fatetur caritatem, licet sit duntaxat inchoata, esse justitiam, dicens; *Caritas inchoata, inchoata justitia est; caritas provecta, provecta justitia est; caritas magna, magna justitia est; caritas perfecta, perfecta justitia est*. S. Gregorius Magnus in cap. 3. libri primi regum haec habet: *Ex vi conversionis magnitudo deletur criminis: vis autem conversionis est affectio caritatis cordi infuse visitatione sancti Spiritus*. Et scriptum est de eodem Spiritu, *Quia ipse peccatorum remissio est*. IV. Qui asserit caritatem posse consistere cum reatu peccati, assentitur propositionibus in Bajo proscriptis. 31. *Caritas perfecta & sincera, quae est ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, tam in Catechumenis, quam in poenitentibus, potest esse sine remissione peccatorum*. 32. *Caritas illa, quae est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum*. 70. *Homo existens in peccato mortali, sive in reatu aeternae damnationis, potest habere veram caritatem, & caritas etiam perfecta potest consistere cum reatu aeternae damnationis*. Sunt aliae apud Bajum hujus farinae propositiones ab Apostolica Sede confixae pariter, ac reprobatae. V. S. Thomas in 2. par. qu. 70. art. 4. ait: *Minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiae, & vitare omne peccatum mortale, quod committitur in transgressionem mandatorum legis; minima enim caritas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auri & argenti*. atque in Supplem. q. v. art. 1. & 3. scribit peccatum solvi per dolorem ex amore caritatis ordinato causatum, quantumcunque parvus sit dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat. VI. Hoc postremo demonstratur rationibus Theologis; quarum prima est, quod caritas etiam initialis est caritas perfecta, atque, ut docet Bellarminus lib. 2. de Justificatione cap. 16. etiam si actualis sit, non habitualis, contrarie opponitur peccato, ideoque illud efficienter expellit, saltem per modum ultimae dispositionis, quam ex natura rei, & infallibili quodam nexu consequitur infusio gratiae. VI. Sequitur ratio altera: Amor, quo diligitur creatura plusquam Deus, reddit hominem impium, quamvis amor ille tenuis sit ac remissus: igitur amor quo Deus diligitur super omnia, quantumvis remissus ac minimus, reddit hominem justum. VII. Accedit proxima ratio: Intensa & remissa caritas actualis specie, ut ajunt Scholae, non differunt; si ergo illa iustificat, id praestat & ista. VIII. Argumentari etiam possunt: Si per intensiorem contritio imperfecta distinguatur a contritione perfecta, eodemque pacto distinguatur caritas a caritate; nemo discernere poterit, an contritionem perfectam habeat: ex quo necessum est oriatur magna animi anxietas ac perturbatio.

IX. Urgent & illud: Quod præstat habitus *habitualiter*, id facit *actualiter* actus. Igitur si caritas habitualis justificat *habitualiter*, caritas actualis *actualiter* justificabit. X. Tandem, si sola actualis & imperfecta caritas natura sua non traheret formam iustitiæ, & Dei amicitiam, ii, qui morte proximi eliciunt contritionis actum, etiam cum voto Sacramenti, in æternum perirent: atque ita damnerentur qui Deum diligunt: quod nimis absurdum est, & horrendum.

Priusquam hæc argumenta diluam, ad memoriam revoco fuisse complurium antiquorum opinionem, necessariam esse in Sacramento poenitentiae contritionem caritate perfectam, atque apud Deum hominem iustificantem, nec tamen opinionem illam fuisse expressa damnatione proscriptam. Illam quippe propugnaverunt præclari viri, Thomas Illyricus, Alphonsus Tostatus, Rupertus Abbas, Innocentius Tertius, S. Raymundus, S. Bonaventura, aliique permulti; a quorum testimoniis colligendis eximunt nos Joannes Launojus, Morinus, Farvacquius, Ledrou, Witassius, atque posteriores Theologi accuratissimi. Visum quoque prælaudato Morino pag. 41. prioris partis de *Contrit.* in eandem sententiam conspirasse aliquando Doctorem Angelicum, cujus art. 2. q. 2. dist. 21. in iv. hæc sunt verba, *Confessio operatur præsupposita contritione, quæ culpam delet.* Movebat autem Theologos illos, quod Sacerdos neminem debeat solvere, quem prius Deus in gratiam suam non receperit: idque S. Raymundus in Summa lib. 3. de Poenitent. paragrapho 11. explicavit exemplo Lazari, quem prius suscitavit Dominus, quam a discipulis solveretur, & eorum, qui lepra contaminati a Christo mundati sunt, priusquam accederent ad sacerdotes. Nec tamen, ut dixi, hæc sententia reprobata est ab Ecclesia; sed illam in Tridentino Concilio a censura immunem ostendit Tudetanus Episcopus ea ratione, quod *et si Sacramentum Poenitentiae inveniat remissa peccata præeuntis contritionis efficacia, id tamen præstat virtute Sacramenti, cujus votum in ea continetur.* Atque hanc Tudetani Episcopi assertionem explicat illustri exemplo deprompto a passione Christi, cujus intuitu iustificati sunt sancti veteris fœderis, Leonardus Vantroy cap. iv. de Poenit. qu. 3. Est tamen inter causam meritoriam, qualis est passio Christi, & causam instrumentalem, cujus generis sunt Sacramenta, discrimen aliquod. Verum quicquid sit de ea Tudetani ratione, & de allati exempli convenientia; post Tridentinum Concilium Andreas Vega lib. xiii. Comment. ejusdem Conc. cap. 33. eadem recitata sententia, quam agnoscit esse Magistri sent. Okami, S. Bonaventuræ, Alensis, aliorumque,

Neque tamen; inquit, quod ita docuerint, cum illis sensisse existimandi sunt, qui absolutionem Sacerdotum inanem crediderunt: nam, & ad augmentum gratiæ, & ad remissionem debitæ poenæ pro peccatis, omnibus rite sua peccata confessis utilem eam esse tradiderunt, quod quidem stare potest, etiamsi nunquam prima gratia per eam conferretur; & hac ratione tueri eos possumus, ne videantur adversari citatis supra Ecclesiæ definitionibus, quod Sacramenta novæ legis causent gratiam. Ex quibus apparet plurimum illos allucinari, qui censent antiquorum illorum sententiam rejectam a Tridentino. Eo etiam nomine a censuris intortis in Bajanis propositiones immunis est, quod illi veteres remissionem peccatorum & gratiam *habitualement* a caritate perfecta minime segregabant; eamque, aut saltem augmentum illius adscribebant Sacramento, cujus in perfecta contritione (etiam juxta Tridentini definitiones) votum includitur. Hæc autem ideo commemorata sunt, ut opinionem illam antiquorum vindicaremus, atque ut percipiant adversarii, non proinde nos futuros fore devictos, si fateremur necessariam in Sacramento contritionem & caritatem, quæ iustificet apud Deum.

Ceterum nos & a sententia illa recedimus, & negamus contritionem, & dilectionem Dei *propter se*, nisi vehemens sit atque accensa, peccata semper dimitti. Recedimus ab illa sententia quod eas rationes, quæ nobis & nobiscum pugnantibus communes sunt. Arbitramur enim consultum magis dignitati, & efficientiæ Sacramentorum novæ legis, si horum quædam etiam primam gratiam producant; cujus productionis causa dici solent *Sacramenta mortuorum*. Facilius etiam refutantur hoc pacto propositiones Michaelis Baji, & præsertim quinquagesima septima, affirmans *peccatorem poenitentem non vivificari ministerio Sacerdotis*. Salvatur quoque melius judiciaria potestas collata Sacerdotibus remittendi peccata, quam potestatem exercent Poenitentiae Sacramentum administrantes. Expressa insuper est doctrina Synodi Tridentinæ sess. xiv. cap. 4. & Catechismi Romani P. 2. cap. v. num. 36. caritate perfecta, & contritione acri & vehementi deleri peccata, *priusquam Sacramentum actu suscipiatur*: nec probabile admodum est, in Sacramento talem contritionem requiri, quæ citra ipsum, & cum solo ipsius voto iustificet. Insuper proximo num. 37. præfati Catechismi asseritur *ex fidei Catholice doctrina credendum, & constanter affirmandum esse, remitti vi clavium in Confessione scelera omnia, Etiam si poenitens hujusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit*; quæ tamen verba non significant id esse *dogma fidei*, ut interpretantur nonnulli, sed quod *ex fidei doctrina inferatur necessaria consec.*

secutione; nisi asserere velimus Compilatores catechismi ignorasse, quæ in Tridentino Concilio gesta sunt, & quæ nos paullo supra produximus. Denique etiam Clerus Gallicanus in sæpe laudata declaratione anni 1700. in qua tamen requirit inchoatam Dei dilectionem, ait putandum non esse, ut necessaria sit prævia contritio, *quæ sit caritate perfecta, hominemque Deo reconciliet, antequam Sacramentum actu suscipiatur*. In hoc ergo cum advertariis, contentimus, non esse in Confessione Sacramentali necessariam contritionem caritate perfectam, quæ prius iustificet, & peccata dimittat.

At negamus hujus generis esse contritionem *initiali* duntaxat caritate animatam. Etenim inchoatæ dilectioni Tridentinos Patres adscribere rationem solius dispositionis ad justificationem, hanc vero tribuere, tanquam *causæ formalis*, caritati quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum inhabitantem, & quam scholæ appellant *habitualement*, dictum supra, nec opus est, ut iterum demonstretur. Catechismus autem Romanus cit. num. 36. tribuit utique vim iustificandi contritioni perfectæ, sed quænam hæc sit hisce verbis describit: *Ut enim hoc concedamus contritione peccata deleri, quis ignorat illam adeo vehementem, acrem, & intensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari conferrique possit?* Insuper Doctores nostri asserunt exemplum Magdalene, quæ etsi amore casto detestaretur peccata, priusquam tamen Salvatoris præsentia, & impensis amoris operibus augetur illius caritas, inquinata erat & sordida, scribente Augustino Sermone 99. num. 2. olim 23. ex 50. *Accessit autem ad Dominum immunda, ut rediret munda: accessit ægra, ut rediret sana; & Magno Gregorio Hom. 33. in Evangelia, Nondum lota, sed lavanda, ad fontem misericordie cucurrit*. Proferunt & exemplum ipsiusmet Augustini, qui libro ix. Confessionum cap. 2. suam ante Baptismum caritatem describit; & nihilominus peccata sua *horrenda & funerea* dimissa fuisse scribit in *Aqua sancta*. Addunt Augustinum apertissime exigere dilectionem Dei a catechumenis, tum de Catechizandis rudibus cap. 4. ubi ait, diligenter curandum, ut catechumenus priusquam regeneretur sacro fonte baptismatis, *audiendo credat, credendo speret, sperando amet*, & cap. 10. ubi inquit, præceptum illud, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, pertinere ad baptizandum*: tum Tract. 13. & 96. in Joannem, ubi affirmat catechumenum, antequam ad baptismum veniat, etiam credat & diligat, portare adhuc *sarcinam iniquitatis suæ*. Neque hoc postremum pronuntiat Augustinus de catechumenis baptismum dedignantibus (quod audio respondere nullos); non enim est vera caritas, ubi est contemptus Sacramentorum: sed

Berti Theol. Tom. VII.

contra id scribit, *ne quis dedignetur baptizari*, baptismi contemptum non supponens, sed ne subrepat inde admonens, quod catechumeno credenti, speranti, & diligenti, peccatum non dimittitur, *nisi cum venerit ad Baptismum*. Itaque sententia nostra est, ad hunc modum sese invicem complecti caritatem, atque iustitiam; ut si caritas sit *habitualis*, quæ diffunditur per Spiritum sanctum inhabitantem, habeatur iustitia *habitualis* & inhærens: si caritas sit adeo flagrans, ut pariat acerbitatem doloris acris atque vehementis, sit ad iustitiam inhærentem ultima dispositio, cui statim subsequatur *forma* ipsæ iustitiæ; si autem sit caritas initialis, inchoata, & remissa, nequeat ad gratiam habitualement perducere, nisi augeatur & flammescat, aut suppleatur defectus ipsius per efficacitatem Sacramenti: ad eum fere modum, quo si ignis lignum pervadat, illudque, ut ajunt, *informet*, lignum fit ignis; si lignum summo afficiatur calore confestim ignescit; at si paululum calefiat, sitque viride aut humidum, nequit vi illius caloris incendi. Quamobrem non sequitur, Caritas iustificat, igitur qui habet amorem initialis, est iustus; sicuti non recte concluditur, ignis inflammat, ergo lignum mediocriter calefactum flammam concepit, & est ignitum. Hæc autem pro ampliori explicatione Augustinianæ sententiæ hætenus producta decem illas argumentationes unico ictu subvertunt.

Respondeamus nihilo tamen minus ad singulas. Quod caritas deleat, operiatque multitudinem peccatorum, bene sacræ litteræ affirmant: nam si caritas est *habitualis*, confert inhærentem iustitiam, si actualis intensa, cum iustitia ipsa connectitur; si initialis & inchoata, ad eandem iustitiam disponit; atque talis est iustitia, qualis est caritas: ut in libro de Natura & gratia inquit splendidissimum Ecclesiæ lumen Augustinus. Præterea caritas nos Dei amicos constituit, si cetera adhibeantur: etenim de timore etiam dictum est, *Timor Domini expellit peccatum*, Eccli. 1. 27. Inde tamen nihil aliud inferunt adversarii; nisi timorem esse dispositionem ad gratiam, & iustificare, modo accedat virtus Sacramenti. Idem nos affirmamus de amore inchoato, si de isto accipiantur loca scripturæ: nam si dicta velis de caritate diffusa per Spiritum sanctum inhabitantem, admittimus totum quantum est argumentum. Et quod de timore dixi, affirmo de fide, de qua ait Apostolus ad Romanos 11. 28. *Arbitramur iustificari hominem per fidem*: necnon de spe, de qua in eadem Epistola viii. 24. legitur; *Spe salvi facti sumus*. Deinde ex quo Deus diligat diligentes se, ad eos veniat, in ipsis permaneat, illis peccata dimittat, qua, peto, illatione deducitur hæc omnia concedi non diligentibus?

R r

Si

Si objecta demum testimonia inspicias, cognosces agi in Proverbiis de sapientia, ad quam non perveniunt inertes, sed qui ejus desiderio inflammantur. Joannis xiv. 21. justis in dilectione manentibus promittitur manifestatio gloriæ, ut constet ex textu, demonstratque Augustinus Tract. lxxv. num. 5. Apostolus ad Rom. 111. 9. & 10. docet ad caritatem referri omnia legis præcepta. Joannes & Petrus in locis productis horrantur ad caritatem proximi, quoniam caritas est filiorum Dei character & nota; & qui diligit, habet in se vitam & spiritum Dei; moventem quidem, si actu diligit, inhabitantem vero, si exornatus sit habitu caritatis. Hæc ad primam objectionem. Quod sequitur, est facillimæ expeditionis: nam Tridentinum appellat *contritionem caritati perfectam*, quæ est acris, & vehemens; hac enim tantum remitti absque Sacramento peccata, tanquam rem omnibus manifestam affirmat Catechismus Romanus; ac potest id erui ex ipso Concilio, a quo amor initialis requiritur, *ne pœnitentia sit infructuosa*, prout docet Historicus præstantissimus. Est insuper sententia Suarez 3. p. qu. 85. disput. 4. sect. 2. non oportere, ut quæ a Tridentino dicuntur de contritione caritati perfectæ conjuncta, intelligantur *de actu*; cum accipi possint *de infusione gratiæ, & caritatis*. Ad testimonia Patrum, quæ objecta sunt tertio loco, primum respondeo non solum ab his commendari caritatem, verum etiam inculcari caritatis præceptum, quo non obstringi pœnitentes, dum veniam a Deo petunt, affirmare quidem possunt adversarii, persuadere non possunt. Deinde Chrysostomus loquitur de caritate fervida & vehementi, qua iusti adversa omnia propellunt; quod vel satis commonstrant duo illa verba *τὴν ἀγάπην* *Septuaginta*, *fervor caritatis*. At S. Gregorius in caput 3. 1. Regum pertractat quæstionem, an salvetur qui pœnitentiam agit morti proximus. & respondet salvari, si visitetur a Spiritu sancto, qui *ut se menti infuderit, eam protinus in peccatorum & vitiorum odia, & in virtutum amorem ineffabiliter excitat*: immo in ea conversione exigit tantum amoris ignem, qui consumere in anima possit omnem congestam peccati rubiginem. Vide edit. Vatic. pag. 72. Nihil ergo adversus nos isti faciunt, cum Gregorius nec Pœnitentiæ Sacramentum excludat, nec loquatur de quocunque genere conversionis; & solum pertractet de exitu mortis: in quo reperiri potest, ut dicam infra, ratio aliqua peculiaris. Augustini autem verba, tum producta, tum alia plurima, sunt omnia recte sapienterque prolata, quippe quæ in caritate agnoscunt spirituales vitam, ac Spiritum sanctum, eo modo, quo habetur ipsamet caritas, idest inhabitantem, si caritas sit inherens; moventem ad

perfectam contritionem, si caritas sit actualis intensa; disponentem ad gratiam, si caritas sit initialis & inchoata. Sunt enim in vita spirituali, atque in ipsa justitia distinguendi motus & actus hominis se disponentis ad gratiam, qui excitantur auxilio gratiæ actualis, a forma justitiæ, quæ infunditur per gratiam habituales: unde in Bajo proscriptæ suere propositiones 62. & 63. negantes hanc distinctionem duplicis justitiæ, & duplicis vivificationis, ut dicam modo. Quod ergo ad Bajum spectat, cujus propositiones 31. 32. & 70. nobis objiciuntur; quis crederet sententiam nostram in urbe Roma, magistra veritatis, & coram Apostolica Sede potuisse hætenus propugnari, si vel minima Bajani labis fuligine foret adpersa? At propugnatur, atque approbantibus viris doctissimis libri illam tenacissime defendentes prodeunt in lucem, summis quoque Pontificibus consecrati, ut testantur Theologica opera Francisci Genetti, Friderici Gavardi, Lamberti Le-Drou, Francisci Mariæ Campioni, ut mittam alios sexcentos alibi excusos. Immunis est ergo, ut ostendi prop. 1. capitis præced. hæc sententia ab omni Bajani erroris suspitione. Et revera hujus propositiones non de caritate *initiali*, sed de caritate *habituali*, quam Bajus ab actuali non secernebat, prolatae sunt; ut fatetur Franciscus Suarez cit. disput. 4. & sect. 7. quamquam Bellarminus lib. 2. de Pœnit. cap. 13. scribit loquutum Bajum de caritate flagrante & perfecta: quod pariter nobis non adversatur. Apparet mens Baji ex prop. 43. *In hominibus pœnitentibus ante Sacramentum absolutionis, & in catechumenis ante baptismum est vera justificatio, separata tamen a remissione peccatorum*: ex 62. *Illam distinctionem duplicis justitiæ, alterius, quæ fit per Spiritum caritatis inhabitantem; alterius quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus sancti cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, & in eo caritatem diffundentis, qua divine legis justificatio impleatur, ut odiosissima & pertinacissima rejicitur*: atque ex proxima 63. *Denique & illa distinctio duplicis vivificationis, alterius qua vivificatur peccator, dum ei pœnitentia, & vitæ novæ propositum & inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius, qua vivificatur qui vere justificatur, & palmis vivus in vite Christo efficitur, commentitia judicatur, & scripturis minime congruens*. In hoc ergo situs est error Baji, quod non secernebat *habitualement* ab actuali justitia; ideoque toto cælo distant a Bajo qui docent per caritatem habitualement impium justificari, & per actualement disponi ad justificationem, discrimen duplicis justitiæ, & duplicis vivificationis a Bajo sublatum apertissime tradentes & propugnantes. Plura sunt alia ad Baji propositiones spectantia, quæ legi possunt apud memoratum Le-Drou

dissert.

differt. iv. cap. i. & in Confut. discussionis Augustini Micheli, cap. xi. §. 4. necnon apud Virassium pag. 214. edit. Venetæ, & Le Drint tom. 2. pag. 105. quæ exscribere non oportet. Circa doctrinam S. Thomæ respondet auctor nuper laudatus, accipiendum esse de gratia habituali, & de contritione per eandem gratiam formata: quod utique perspicuum erit legenti eundem sanctum Thomam, sese manifestius, quam faciant singuli Commentatores, explanantem. Subjectæ ratiocinationes paucis exsufflantur, ad priorem quippe dicimus, amorem initialem esse caritatem perfectam comparate ad objectum, non respectu conversionis cordis, & motus animi. Insuper fatemur eundem amorem opponi amoris noxio *contrarie*: at etiam contraria se invicem patiuntur, nisi intensa sint; & præsertim simul consistunt dispositio duntaxat inchoata & forma opposita, prout explicavi rerum naturalium comparatione. Objectio, quæ sequitur, ob duplicem causam nulla est: primum quia datur aliqua ad creaturam conversio, quæ tamen non infert maculam lethalis culpæ, ut contingit in veniali peccato: deinde quia conversio actualis ad Deum non inducit natura sua gratiam sanctificantem, sed ex Dei promissione, & ministerio Sacramentorum; ut diximus differentes de Justificatione libro xix. cap. 6. & 7. Proxima oppositio nullius est roboris; non enim omnia, quæ sunt ejusdem speciei, pollent eadem energia, uti constat ex calore remisso, atque intenso. Ad octavam dico, hac de causa confugiendum ad Sacramenta, quæ gratiam supra dispositionem susipientium producant, ut quiescat anxietas & perturbatio animorum. Si vero Sacramenta nequeant ministrari, adnendum ut doloris acerbitas æquari possit cum magnitudine scelerum: quod ait Catechismus Romanus, ac tradiderunt Cyprianus de lapsis, Augustinus cap. 65. Enchiridii, alique Patres: Nona, quæ est cavillatio cujusdam Augustiniani a patria institutione degeneris, extruditur hac veteri urbanitate: Igitur caritas actualis justificat actualiter *iustitia actus*, concedo; *iustitia habitus*, nego. Ad postremam respondemus cum Christiano Lupo in hac dissertat. pag. 544. Opusc. veteris editionis, in *mortis* casu votum Sacramenti eundem ac Sacramentum ipsum conferre effectum; tunc enim Sacramenti susceptionem, ut inquit Innocentius III. lib. 3. decret. tit. 43. cap. 2. *non contemptus Religionis, sed terminus necessitatis excludit*, quæ verba deprompta sunt ex Augustino libro iv. de Baptismo cap. 22. num. 29. Amplectimur hanc sententiam, quod videatur consona Patribus, & Ecclesiæ definitionibus ibidem productis a Lupo; ex quibus apparet commendandam in orationibus atque oblationibus memoriam Cathechume-

norum, qui morte præventi non potuerunt sacro lavacro regenerari. Ad memoriam tamen revoco, quæ idem sapientissimus Auctor subjicit pag. 548. ex Epistola nonagesima prima sancti Leonis Magni: *Non necesse est nos eorum, qui sic obierint, merita actusque discutere, cum Dominus Deus noster, cujus judicia nequeunt comprehendere, quod Sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ justitiæ reservaverit, ita potestatem suam timeri volens, ut hic error omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multum autem utile ac necessarium est, ut peccatorum reatus ante ultimum diem Sacerdotali supplicatione solvatur. Utilissimo hoc monito extremo persequor.*

Adversus tandem sententiam nostram quædam minoris momenti obijciuntur, quorum aliqua petuntur ex efficacia Sacramenti, aliqua vero ex oppositæ sententiæ celebritate. Quorum primum est, Pœnitentiam esse *sacramentum mortuorum*, ideoque produci vi illius gratiam sanctificantem in pœnitentibus, quamvis nullo caritatis actu vivificentur. Cum insuper Sacramenta novæ legis gratiam conferant efficientia sua, & ex opere operato, dummodo non inveniant obicem in subjecto; dicendum est efficacitate Pœnitentiæ gratiam tribui accedentibus cum timore servili, quoniam idem timor non est impedimentum ad gratiam, sed dispositio. Insuper si amor Dei propter se necessarius esset ad justificationem in lege nova, nullam haberet hæc lex dignitatem supra legem veterem, in qua non erat reconciliationis Sacramentum, & nihilominus impii se ad Deum toto animo convertentes contrahebant pristinam cum illo amicitiam. Præter hæc autem sententia, quæ defendit sufficientiam attritionis servilis, habet patronos innumeros cujuscunque ordinis, doctissimos ac celeberrimos: est autem in moralibus validum argumentum plurimorum consensu. Deinde Alexander VII. in decreto suo anni 1667. de sententia negante necessitatem aliqualis dilectionis in attritione ex metu gehennæ concepta, *Quæ hodie (inquit) inter Scholasticos communior videtur. Conformatur denique eadem sententia communi praxi, & multum confert ad animarum tranquillitatem, fovendamque spem veniæ; cum opposita pauciorum sit, asperior, & altrix pavoris atque anxietudinis. Atque hæc sunt argumenta, quæ adversarii postrema incursione naviter intentant.*

Respondent ad r. nonnulli cum Juenin in Comment. de Sacr. pag. edit. Lugdun. 550. Pœnitentiam dici *Sacramentum mortuorum*, etiamsi administraretur iustis, aut impiis caritate flagrantibus, affectisque dolore acerbissimo; necnon tali nomine fore Sacramentum hoc designandum, quamvis esset vera antiquorum quorundam

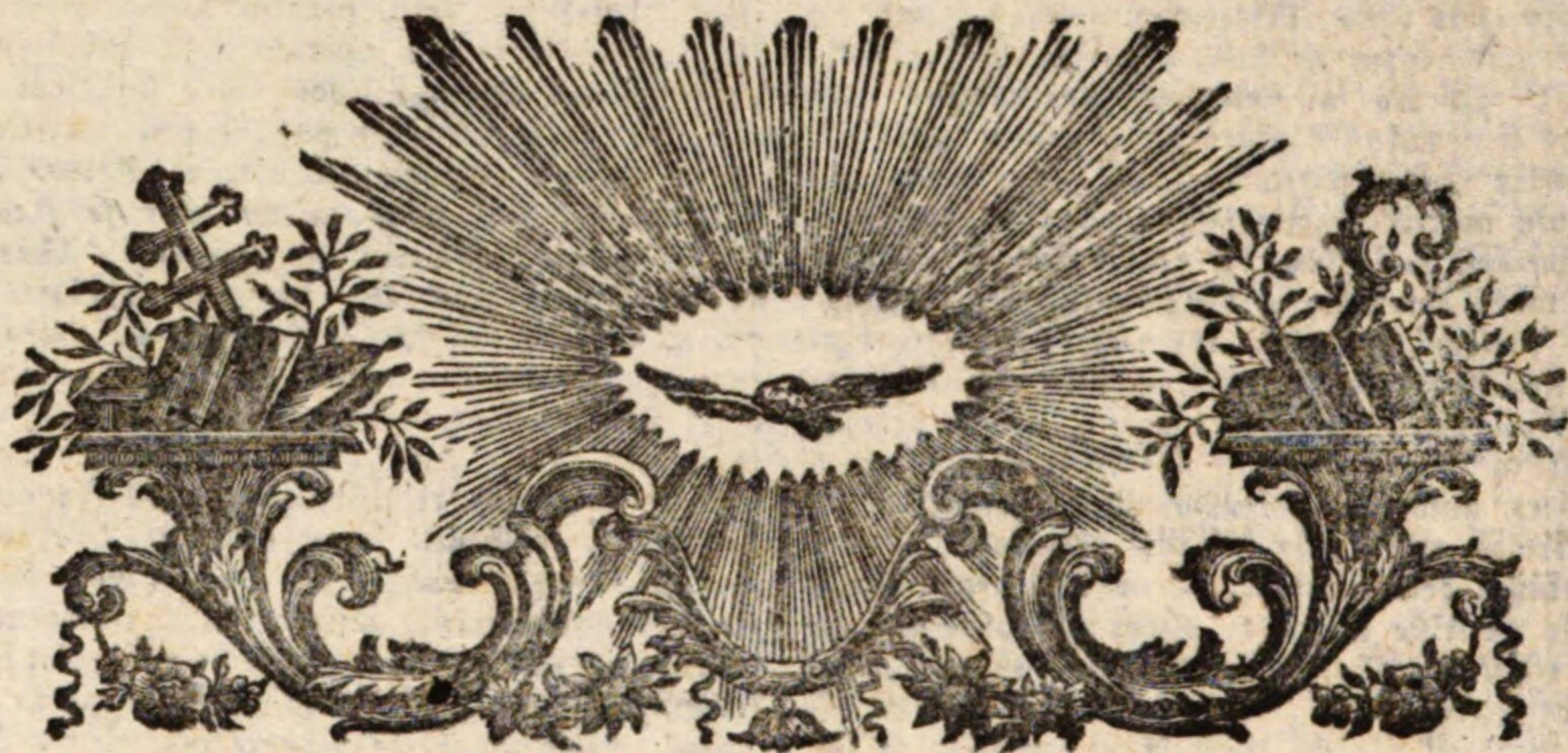
rumdam opinio adstruentium necessitatem caritatis *habitualis*: de qua opinione dictum supra: Verum hisce in casibus Pœnitentia ea nomenclatura potiretur, non quod actu *mortuum* vivificaret, sed quia vivificare posset, aut vivificasset reipsa præcedens in voto; nec responsio ista locum habet in communiori, & a nobis etiam recepta sententia, propugnante Sacramentum istud vere nondum justificatis vitam spiritalem, remissionem peccatorum, & gratiam primam conferre. Dicendum ergo Pœnitentiam esse Sacramentum mortuorum, quia confertur non habentibus *vivificationem* & gratiam inherenter, quæ diffunditur per Spiritum sanctum inhabitantem, licet habeant *vivificationem illam* & gratiam actualem, quæ excitatur per Spiritum sanctum moventem; quæ si destituti essent, non solum non possent diligere, ut oportet, ad hoc ut justificationis gratiam consequantur, verum etiam nec credere, nec sperare, nec agere pœnitentiam, ut docet fides Catholica, & definit Synodus Tridentina. In altero autem argumento immorandum non est, cum ex dictis appareat timorem servilem non esse quidem impedimentum ad gratiam, posse tamen cum impedimento ad gratiam sicul consistere, scilicet cum voluntate peccandi, quatenus peccatum est Dei offensum. Ad tertium abunde sufficiunt quæ volumine 11. pag. 202. scripsi de suavitate legis Evangelicæ, & quæ ad confirmilem objectionem respondi eodem volumine pag. 254. Ibi enim ostendi nullum esse facilius & dulcius præceptum illo, quo nobis præcipitur dilectio Dei; dilectionem ipsam Christianæ legis esse notam & characterem; nonnisi iis, qui non diligunt, difficilia esse mandata Dei; atque, ut ait Augustinus in locis ibidem laudatis, laborem non esse ubi est caritas; caritate omnia reddi facilia, atque duo caritatis præcepta non esse pondus onerati, sed alas geminas volaturi. Innumera etiam nos ad Dei amorem invitant, atque illud maximum divinæ erga nos caritatis argumentum, quod cum inimici essemus, Unigenitum suum pro nobis tradidit hominem factum, & crucifixum. Nunc vero cum a nobis veniam petentibus amorem exigit, atque ipse amore præveniat, amorem inspiret, ad amorem provocet, grave id, atque asperum existimabimus? At *jugum suave*, & *onus leve* appellat Dominus amantissimus. Hæc cum ita sint, recens quidam Theologus (Witassium dico pag. 217.) recte existimavit objectionem, in qua versamur, admiratione dignam esse, non responsione. „Hoc, inquit, piis auribus intolerandum est, quod Theologi reperti fuerint in eo novæ legis supra veterem excellentiam collocantes;

quod adeo nostræ religionis decus non est, ut etiam hominis opprobrium sit. Non ita profecto a majoribus instituti sumus. Ita ne vero quanto majoribus a Deo cumulati sumus beneficiis, tanto minus eum diligere tenebimur? Abiit a nobis tam turpe privilegium; commentitiam illam de non amando Deo prærogativam abdicemus. „At ne videar eludere oppositum argumentum oratoria declamatione; respondeo insuper contritionem, quæ sine Sacramento dimittit peccata, esse vehementem, & acrem, atque tam intensam, ut doloris acerbitas conferri possit cum scelerum magnitudine, ut docet nos Catechismus Romanus de Pœnit. n. 36. Talis ergo contritio necessaria erat in lege veteri, in qua pœnitentium unus agebat, *Rugiebam a gemitu cordis mei, Cinerem tanquam panem manducabam, Lavabo per singulas noctes lectum meum*, atque alia plura vehementissime dolentis indicia. At hoc præstat nobis institutum a Christo Sacramentum, ut etiam si non maceremur tanta acerbitate doloris, justificemur tamen, atque de hoc etiam certiores reddamur sacrorum ministrorum absolutione. Quamobrem Catechismus magna illa contritione descripta, *At quoniam*, inquit, *pauci admodum ad hunc gradum cum pervenirent, fiebat etiam ut a paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset; quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliiori ratione communi hominum saluti consulere; quod quidem admirabili consilio effecit, cum claves regni celorum Ecclesiæ tradidit*. Hoc itaque est nostrum in Lege Evangelica commodum, atque emolumentum.

Auctores ac patroni sententiæ oppositæ, quamquam sunt innumeri, fatentur sententiam suam non esse indubitatam, & nonnulli scribunt ignorantiam fuisse majoribus, plurimi tenendam negant in mortis articulo, quidam etiam monent in praxi abjiciendam; ideoque frustra nobis illorum auctorum opponitur multitudo. Audiamus unum ex recentioribus, Franciscum Hennum, qui posteaquam pro attritione servili pugnavit acerrime, disput. xiv. de Pœnit. art. 9. fatetur, quod non videatur prudenter agere qui sententiam illam teneat in praxi: „Primo ob numerum & gravitatem contradicentium. Secundo ob eorum rationes non spernendas, tum ex Augustino, tum ex aliis Patribus, tum ex antiquis Theologis, tum etiam ex Tridentino desumptas. Tertio quia auctoritati, quam ex Tridentino desumpserat sententia nostra, non parum detraxit Tridentina Pallavicini Historia ex Actis originalibus ejusdem Concilii desumpta, ubi asserit per expulsionem harum particularum, *Verum etiam sufficere*, nempe attritionem, *ad hujus Sacramenti constitutionem*, nihil

voluisse circa materiam hic agitatam decidere. Quarto quia ante Tridentinum vix, aut ne vix reperiebantur auctores, qui in terminis dicebant sufficere attritionem sine aliquo Dei amore benevolo. Quinto quia etiam præcipui sententiæ nostræ patroni nolunt eam saltem in articulo mortis practicandam, *ob grave*, ut ajunt, *damnationis periculum*: si grave periculum; ergo non tanta certitudo. Hæc ille tom. 2. pag. edit. Venetæ 420. Ita adversarii suamet everunt machinamenta. Quod addunt ex Alexandro VII. nihil optamus magis, quam ut ejus decretum sancte ac religiose servetur: ceterum Pontifex dum *communio* dixit sententiam de sufficientia attritionis servilis, consulto addidit adverbium temporis *Hodie*, ne quis existimaret in illa extitisse majores nostros: apposite quoque usus est verbo *Videtur*, non enim omnes, qui tenent attritionis sufficientiam, de *servili* loquuntur; sed plures illam a contritione distinguunt ratione graduum: complures alii de *servili* pertractantes eo sensu ajunt sufficere, quatenus accedentibus ad Sacramentum supervenit timori actus aliquis caritatis. Hi autem *videntur* utique tradere attritionis servilis sufficientiam: sed non tradunt. Nec aliquid modo asserimus, quod non fuerit in hac dissertatione evidentissime comprobatum. Præxim deinde nobis objiciunt: at quam præxim? Pœnitentium ne? Puto neminem esse adeo ingratum offerenti Deo veniam, qui non curet excitare in se scintillulam caritatis; atque si hujus generis sit

aliquis, eum justificari nimium confidenter asseritur. Intelligis vero præxim Confessariorum. Et hos arbitror dare operam, ut pœnitentem hortentur ad Deum diligendum: siquidem Dominicus Soto, quamvis pugnet pro attritione, in iv. tamen distinct. 18. art. 2. *Revera*, inquit, *eum*, qui mihi diceret non se pœnitere propter Deum, absolvere non auderem. Ceteri si audeant, *timendum*, ait Hieronymus Harts pag. 77. *ne in illis verissimum sit axioma, Sacramentum conferimus, non securitatem*. Quæ demum dicta sunt de sententiæ nostræ asperitate, ultro fatebimur talem videri non habentibus caritatem; siquidem rectissime agebat Augustinus Tract. ix. in Epist. Joan. num. 1. *Ubi caritas non est, amarus exactor est*. Utrum vero sententia hæc nostra pariat animorum anxietatem, an pacem, experiri quisque poterit, modo, ut ipsius Augustini utar phrasi, ambulare studeat in *latitudine amoris*, non in *timoris angustiis*. Vide S. P. serm. xi. in Psalmum 118. num. 1. Sed jam ad amplissimæ hujus quæstionis finem perveni: nec aliud addam, nisi quæ dulcissimus Parens scribit Tract. viii. in Epist. Joan. n. 11. *Hæc dixi, Fratres, & longiuscule: tamen quia vehementius commendanda fuit caritati vestræ caritas ipsa, ideo commendanda sic erat. Si enim caritas nulla est in vobis, nihil diximus. Si autem est in vobis, tanquam oleum in flammam adjecimus: & in quo non erat, forte verbis accensa est.*

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBRI TRICESIMI QUARTI

PARS ALTERA,

In qua discutiuntur complura ad CONFESSIONEM, atque ad SATISFACTIONEM spectantia.

ETSI de Pœnitentiæ Sacramento in prima hujus libri parte plura conscripsi, præsertim vero multus fui in explicanda & vindicanda sententia, quæ amoris initialis necessitatem propugnat, id, quod Augustinianæ Scholæ vetus & constans assertio, atque adversariorum numerus & auctoritas magnopere postulabat; non omnia tamen expedivi, quæ spectant ad ejusdem Sacramenti perfectionem & amplitudinem: sed vestiganda & discutienda remanent complura alia, circa peccatorum confessionem ac satisfactionem, Catholicæ Ecclesiæ dogmata, & placita Theologorum. Fateor equidem, ut de controversiis ceteris, ita de his, quas aggredior, differuisse prope modum innumeros auctores, ob quorum immensa commentaria, librorumque editorum ingentem copiam Theologicæ lucubrationes minori pretio æstimantur; quumque idem sæpissime repetant, atque interdum sophisticis dialogismis, verborumque asperitate ac barbarie non offendant modo, sed excrucient, enecentque auribus prurientes; adversa fortuna non studio-

forum teruntur manibus, sed abroduntur a tineis, & quod longe deterius est, fiunt salsamentorum involucra, sive, quod Epigrammatis suis pertimescebat Valerius Martialis, thuris piperisque cuculli. Verum adlaboravi pro mea virili, humanissime Candidate, ut ex illa Scriptorum congerie in unum corpus utiliora redigerentur, & vario quodam litterariæ eruditionis apparatu, sibi que constanti methodo pulcherrima hæc & nobilissima scientiarum omnium incederet exornata, atque illi facultates aliæ, ut decet, famularentur, divitiarumque suarum aliquod tributum persolverent; ut ipsam a contumeliis profanorum hominum eriperem, quidquid virium, ingenique in me est, quod probe sentio quam parum sit, impendens in ejus obsequium, cultorumque suorum utilitatem & commodum. At cum agendum mihi esset de Pœnitentia, unde quaque ab hæreticis oppugnata, a laxioribus quibusdam molliter & perniciose proposita, ab aliis contra asperrime & rigidissime, neglecta autem & conculcata ab iis, qui sibi quærunt patrocina peccandi, & remedia peccatorum contemnunt; præter diligentiam, quam studui

studui in ceteris dissertationibus adhibere, curavi utilissimas præceptiones inferere, documenta probatissimorum virorum colligere, ac sibi blandientium conscientiarum dolos fraudesque detegere. Ita futurum spero, ut rudis hæc dissertatio gerentibus bellum adversus hæreses, disceptantibus inter domesticos, excipientibus fidelium confessiones, fidelibus ipsis patrata scelera enuntiaturis, necnon e suggestu Christianam plebem erudiantibus magnum conferat emolumentum, Quod si fiat, iisque singulis, quibus forte offensionibus, perditisque moribus damnum maximum intuli: opera, stilo, ac industria mea referam boni aliquid, & pro sua erga me summa beneficentia & caritate compensationem hanc minimam dulcissimam piissimamque generis nostri Auctor, Reparator, & Dominus ratam habeat; me percepisse fructum hujus laboris uberrimum prædicabo. Interim vero, quoniam nemo nostrum ignorat saluberrimum illud parentis nostri Augustini in Psalmum vicesimum primum eloquium; *Quando homo detegit, Deus tegit; cum homo celat, Deus nudat, cum homo agnoscit, Deus ignoscit*: de iis, quæ de peccatorum enuntiatione & accusatione tradenda sunt, dicere instituamus.

CAPUT PRIMUM.

De Sacramentalis Confessionis necessitate, ac præcepto.

ALTERA itaque Sacramenti Pœnitentiæ pars, de qua nobis differendum est modo, est peccatorum Confessio. Triplicis generis confessionem Theologi, Patresque commemorant, fidei nimirum, laudis, & peccatorum; ac de priori confessione ait Dominus Matt. x. 22. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c.* de confessione laudis Matth. xi. 25. *Confiteor tibi Pater, Domine cæli & terre, quia abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, &c.* de confessione denique peccatorum legitur in prima Joannis epistola, i. 9. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata nostra.* Igitur confessio fidei ea est, qua exterius profiteamur Christi nomen ac religionem; unde & Apostolicum symbolum appellatur confessio ab Augustino cap. 24. Enchiridii, & fideles dicuntur confessi lib. 1. de Civit. Dei cap. 35. Illam quoque templorum partem, in qua requiescunt Martyrum corpora, & quam Patres frequenter appellant *sedem, & locum Sanctorum*, juxta vetusta Acta passionis Theodoti Ancyranæ apud Ruinartium, juxta Martyrologium Romanum pridie nonas Julias, & Cassiodorum libro x. epist. 11. vulgaris consuetudo sermonis, ob fidem a Martyribus effuso

sanguine confirmatam, appellare solet apud Græcos quidem *Martyrium*, apud Latinos autem *Confessionem*. At confessio laudis illa est, qua summa Dei bonitas, justitia, caritas, & ineffabilis erga homines beneficentia commendantur, & prædicantur; atque de hac confessione plura in Psalm. 117. vers. 29. & 67. præclarissimus Augustinus. Possunt vero hæc duæ confessiones, fidei & laudis, inveniri absque confessione peccatorum; sed confessio peccatorum, si fiat ut oportet, nequit esse sine confessione laudis & fidei; quandoquidem necessum est confitentem peccata sua sperare, & credere, ideoque intimo saltem animo quæ revelata sunt profiteri, ac Patris, qui nobis propter Christum propitius redditur, laudibus prosequi summam, maximamque miserationem.

Peccatorum confessio, quam diximus hoc ipso Volumine pagina 131. dici etiam Græco vocabulo *Exomologesin*, est peccatorum accusatio, quæ ad Sacramenti genus pertinet, eo fine suscepta, ut virtute clavium veniam impetremus. Tradit hanc definitionem, illamque perspicue explicat Catechismus Romanus P. 2. cap. 5. num. 39. Docet dici *accusationem*, quod peccata non ita commemoranda sint, quasi scelera nostra ostentemus, aut rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi gratia exponamus, sed accusatoris animo, eadem peccata in nobis vindicare cupientes. Addit hanc confessionem fieri *veniæ impetrandæ causa*, quod longe differat hoc judicium a forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessioni supplicium, non erratorum venia statuitur: quæ adeo manifesta sunt, ut nulla alia egeant explicatione.

Confessionem peccatorum adstrictos olim fuisse Judæos demonstrat erudito Commentario Joannes Morinus lib. ix. de Administr. Pœnit. cap. 33. ac sequentibus. In festo quippe Expiationum mensis septimi, idest *Tisri*, de quo Levit. xvi. 30. *In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris*, consuevisse Judæos semel iterumque patrata scelera confiteri, probat vir doctissimus ex lib. 3. de Pœnitentia Mosis Cordubensis, ex Mose filio Maimonidis, ex Thalmudistis in Tract. Joma cap. 8. aliisque plurimis Hebræicæ eruditionis monumentis. Profert etiam Morinus exemplar confessionis, quam Judæi in ipsa Expiationis die solent emittere, in varia capita distributam, litterisque Alphabeticis dispositam; persequitur illius ritum, demonstratque præter generalem illam Confessionem, quam in omnium conventu Chazan (Diaconum dixeris) publice exponit, unumquemque Judæorum mussando pronuntiare quæ perpetravit, binosque in peculiarem Scholæ locum recedere, ibique unum alteri quadraginta ictus scorteo flagello infligere,

re, dum interim qui cæditur peccata narrat, & pectus plangit. Tradunt similia Buxtorfius in libro, quem inscripsit *Synagoga Judaica*, & in Quæstionibus Alnetanis libro 11. cap. 20. num. 4. clarissimus Daniel Huetius Episcopus Abrincensis.

Idem Huetius nuper laudatus ex profanis scriptoribus ostendit, etiam apud Ethnicos in consuetudine fuisse positum, ut in se ipsis patratum scelus pœnitentia & confessione vindicarent. Producit autem ad hoc comprobandum quæ scribunt Plato in Phædone, Aristoteles in Antonii Melissa, Plutarchus de Superstitione pertractans, & in tricesimum octavum caput Epicteti Simplicius. Narrat quoque vir illi eximius, qua ratione aperiant conscientia labem senioribus, quos *Casios* vocant, Gauri moribus veterum Persarum addicti, ritumque plane horrendum ac formidandum, quo a suis Sacerdotibus ad publicam peccatorum confessionem edendam compelluntur Siamenses ac Japonenses ex alta rupe suspensi. Hos accurate imaginibus delineatos exhibet in Ceremoniarum descriptione Picardus. Ex his ergo constat cum Judæis, tum gentibus persuasum ac præceptum fuisse, ad hoc ut peccatorum venia impetretur, non tantum animo crimina repetenda esse, virum etiam proferenda ore, assumptisque vindicationibus expianda.

Mirandum propterea est, confessionem illam, quam Catholica Ecclesia necessariam deprædicat, etsi liberrima est, ad aures hominis facta, expers proinde cujuslibet contumeliae ac dedecoris, & tanti emolumenti, ut sacrorum ministrorum absolutione accedente, pariat firmissimam spem reconciliationis, animique tranquillitatem, censeret tamen a perditissimis hæreticis ritum quemdam prorsus tyrannicum, legem gravissimam & intolerabilem, trucemque conscientiarum carnificinam. Inter eos, qui confessionem damnarunt, connumerat Bellarmius lib. 3. de Pœnit. cap. 1. Novatianos, ac Montanistas: qua in re Bellarminum falli putant plerique recentiorum; immerito tamen, ut demonstravi pag. 133. hujus Voluminis allata illarum hæresum variatione. Acceperunt octavo exeunte sæculo, ac nono ineunte quidam obscuri nominis, qui asseruerunt soli Deo peccata esse aperienda, ut constet ex canone 33. Concilii II. Cabilonensis, ex Alcuino Epist. 71. & Magistro sententiarum in 1v. dist. 17. sæculo xiv. Wiclefus, tamen Pœnitentia sacramentum non omnino rejecit, docuit tamen confessionem instituti esse Ecclesiastici, & inutilem ac superfluum, si homo debite fuerit contritus, prout apparet ex articulo illius septimo, cum aliis proscripto sess. viii. Concilii Constantiensis. Impegit in eundem lapidem Petrus Oxoniensis anno 1478. damnatus a Si-

xto IV. Lutherus parum sibi constans confessionem peccatorum in libro de Captiv. Babylon. commendat summopere; at in Assertionem noni articuli inter damnatos a Leone X. illam appellat *cruentissimam carnificinam*, & in libro contra Latomum, aliisque in locis negat confessionem esse divino jure præscriptam, atque in ea omnia cordis peccata, etsi mortifera sint, esse aperienda. Gerunt Luthero morem Joannes Œcolampadius, & Philippus Melanchthon, quamquam ille fatetur confessionem manifestarum culparum, quam ab Ecclesia existimat fuisse inductam, minime censendam esse onerosam. Apparet ex variis Lutheranorum confessionibus, Augustana præsertim, & Witthembergensi, ab his hæreticis non aboleri prorsus confessionem, & confessis duntaxat & absolutis porrigi Eucharistiam; sed tamen nefaria hæc dogmata statui, nempe, confessionem sacramentalem ad aures Sacerdotis secreto factam non esse divinae institutionis: non confessionem istam, sed publicam tantum pœnitentiam commendari ab Ecclesiae Patribus, qui præcesserunt Lateranense Concilium, sæculo 13. celebratum; perutilem tamen esse eandem confessionem propter absolutionis beneficium, cum absolutio sit vox Dei, & mandato Dei pronuncietur, ideoque valeat plurimum ad excitandam illam fidem, quæ sola in hæreticorum sententia justificat: at enumerationem delictorum necessariam non esse nec onerandas conscientias cura enumerandi omnia delicta, cum id impossibile sit, ut restatur Psalmus, *Delicta quis intelligit?* & item Jeremias, *Pravum est cor hominis & inscrutabile*: affirmare denique veteres omnes scriptores, quod ea delictorum enumeratio minime sit necessaria. Inter Scriptores istos recensentur in Confessione Augustana Gratianus; alique Canonistæ; addit Grotius in Annotatis ad Consulationem Caslandri Scotum, & quosdam alios Theologos commemoratos ab Acosta; quos falso, & imperite ait negasse necessitatem enumerationis singulorum lethalium criminum *in memoriam venientium*. Subscribit demum Lutheranis Calvinus, qui lib. 3. Institut. cap. 4. fatetur ex confessione singularem fructum referri, nec negat vetustissimum esse illius usum: at contendit unicuique esse liberum, nec ullum adinveniri de confessione præceptum ante Innocentium III. & Synodum Lateranensem; esse propterea hujus præcepti intimationem rem pestilentem, multisque nominibus Ecclesiae noxiam. Hujusmodi sententiam toro nisu propugnare studuit quatuor libris de hoc argumento conscriptis recentior Calvinista Dallæus.

Ut recta methodo prava hæreticorum dogmata refutentur, quinque hac dissertatione præstabo. Ostendam priori loco Sacramentalem Confessionem

nam lapsis post baptismum divino jure præscribi: deinde secretam illam, quæ dicitur Auricularis, esse retinendam ex institutione majorum, & quovis Ecclesiæ sæculo obtinuisse: tum convenire cum Ecclesiæ Patribus Gratianum, & Doctores Scholasticos: ulterius confessionem ad salutem necessariam esse; omnium denique mortalium criminum, quæ post diligentem discussionem occurrant memoriæ, faciendam esse enumerationem.

PROPOSITIO I. E. sacris litteris demonstratur divinum Sacramentalis Confessionis præceptum.

In veteri Testamento plura sunt, quæ peccatorum confessionem commendant, ut quod transgressorum Adam Deus quæsierit Genes. iii. 9. illum adigens ad patrati sceleris accusationem: quod pariter fratricidam Cain eadem ratione interpellaverit, ut narratur capite quarto: quod insuper patratum crimen accularint Achan coram Josue, Saul coram Samuel, & David coram Nathan. Fuerunt etiam complura ad confessionem faciendam hortamenta ac præcepta, ut Num. v. 6. *Vir, sive mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, confitebuntur peccatum suum. Levit. xxvi. 40. Affligentur, donec confiteantur iniquitates suas. Psalm. xxxi. 5. Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino; aliaque id genus plurima. Accesserunt diversa pro peccatis sacrificia, quæ utique offerri absque peccatorum confessione non poterant; ac præceptum impositum tam leprosis, ut Sacerdotibus propriam detegerent sceditatem, quam Sacerdotibus ipsis, ut sedule inter lepram, ac lepram discernere. Utuntur sane his, & consimilibus locis ad comprobendam sacramentalis confessionis necessitatem Patrum, atque Theologorum quamplures. Exempla enim Adami & Caini confessioni sacramentali aptant Tertullianus libro 2. adversus Marcionem, Ambrosius in libro de Paradiso capite 10. & de Cain & Abel cap. 9. Gregorius lib. 27. Moralium cap. 13. alique laudati in Disceptationibus Calvinicis a Francisco Panigarola. Idem de reliquis est asserendum, præsertim de judicio leprosi: in quo sacramentalem confessionem faciendam Sacerdoti agnoscunt Gratianus de Pœnit. dist. 1. cap. *Voluissent*, Anselmus in caput 17. Lucæ, & Petrus Blésensis initio libri, quem edidit de Confessione. Verum cum institutio confessionis sacramentalis ad novam pertineat legem, non aliud evincunt hæc omnia, nisi ejusdem confessionis plura symbola præcessisse, eamque fuisse præmonstratam, hæud secus, ac in veterum purificationibus baptismus, atque in Levitarum initiatione sacer Ordo præfuit; prænuntiatur nempe fuisse humilem hunc pœnitentium actum,*

Berti Theol. Tom. VII.

qui futurus erat sacramenti vi sua iustificantis materia. Atque eam ob rem, quæ ex veteri Testamento possent depromi, sat mihi erit indigitasse.

Igitur propositio ex novo Testamento invictissime demonstratur. Enimvero ex capite xviii. Matthæi, & xx. Joannis constat sacerdotem a Domino constitutum fuisse in foro Pœnitentiæ judicem, eique collatam potestatem ligandi ac solvendi, retinendi ac remittendi peccata: siquidem de potestate hac universa Ecclesia Majorum suorum documentis formata semper interpretata est verba illa, *Quæcunque alligaveritis super terram, &c.* necnon alia, *Quorum remiseritis peccata, &c.* Ac ad hanc potestatem rite exercendam necessaria est sacramentalis confessio, quam hæretici primum, ut ludibrio illam exponerent, deinde vero etiam catholicorum nonnulli *Auricularem* dixere. Hujus igitur confessionis necessitas apertissima novi Testamenti auctoritate fulcitur. Majorem vero, ut inquiunt, demonstravi secundo præcedentis dissertationis capite productis Patrum testimoniis, & vindicata sacrosancti Tridentini Concilii doctrina. Ab his proinde repetendis abstinere. Minor facili ratione suadet; nam ut judex, non præcipiti & imprudenti, sed iusto, rectissimoque judicio proferat sententiam, opus est, ut distincte causam perspectam habeat: quod animadvertentes Tridentini Patres sess. xiv. cap. 5. *Constat enim (inquit) sacerdotes judicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque equitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere duntaxat, & non potius in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent.* Præclare etiam Alcuinus præcitata Epistola lxxi. *Quid solvit sacerdotalis potestas, si vincula non considerat ligati? Cessabunt opera medici, si vulnera non ostendunt egroti. Si vulnera corporis carnalis medici manus expectant, quanto magis vulnera animæ spiritualis medici solatia deprecantur?* Expressit id in Paschali Opere libro iv. C. Sedulius, ubi de muliere peccatrice,

... Magna est medicina fateri

Quod nocet abscondi, quoniam sua vulnera nutrit

Qui tegit, & palam trepidat nudare mendenti.

Idem Calvinus argumenti hujus vim sentiens non alia arte illam nititur declinare, nisi negando sacerdotes fuisse a Domino constitutos reconciliationis ministros & scelerum judices: Nam quod contendunt (ait ille lib. 3. Instit. cap. iv. n. 18.) non posse fieri judicium nisi causa cognita, in promptu est solutio, temere hoc sibi arrogare qui sunt a seipsis judices creati. Cum ergo sacerdotes sint revera Judices a Do-

mino delegati, nequeunt, hæresiarcha fatente, rectum iudicium non perspecta, nec agnita causa proferre.

Accedunt quæ leguntur Act. xix. 18. *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos*. Estius, tamen dist. xvii. 5. affirmet hoc loco non valde premi adversarios, propterea quod a plerisque in alium sensum accipiat, censet tamen magna probabilitate inde colligi faciendam sacerdoti confessionem. Arbitror ego non esse infirmam istiusmodi probationem. Participium enim Græcum τῶν πεπιστωκότων, *credentium*, cum sit præteriti temporis innuit confessionem baptizatorum. Ea quoque verba, *annunciantes actus suos*, indicant singulorum peccatorum enumerationem: quare Lutherus, ac Brentius, ne hinc cogerentur sacramentalem confessionem admittere, *actus* interpretati sunt *miracula*. Sed inepta est huiusmodi interpretatio: primo quia non recte dixeris mirabilia a Deo patrata τὰς πράξεις αὐτῶν, *ipsorum regeneratorum opera*: deinde quia fideles ad confessionem illam adacti dicuntur ingenti timore, incusso a dæmone in improbos exorcistas insiliente: rursus quia Syri legunt eo loci, סכלותהו, *meschthahin sachelautheun*, *annun-*

ciabant delicta sua, vel, ut in Bibliis Waltonianis tom. v. pag. 594. *offensas suas, confitebanturque quod fecerant*: insuper quia confessionem peccatorum illic intellexerunt Chrysostomus, Ecumenius, alique interpretes: præterea quia S. Basilus in Regulis brevioribus n. 288. producto ex Apostolicis actibus exemplo infert *necessarium esse apud illos exomologesim peccatorum facere, quibus credita sunt divina mysteria*, ἀναγκαῖον τοῖς πεπιστωμένοις τὴν ὁμολομίαν τῶν μυστηρίων τῷ θεῷ ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα: denique, quia Calvinus ipse, Kemnitius, atque Centuriatores fatentur agi hoc in loco de confessione peccatorum, at generali tantum, qua Ephesii agnoscebant actiones suas ad normam verbi Dei non congruere. Ceterum & hæc postrema hæreticorum evasio ludrica est, & commentitia, quandoquidem Syriacum vocabulum, a נשׁו, *schahà* derivatum, distinctam enumerationem significat: & Græcus non tantum ibidem habet ἀναγγέλλειν, quod est, *palam denunciare*, verum etiam ὁμολογεῖν, scilicet, *confiteri*: ex quorum verborum distinctione colligunt Stapletonius, Bellarminus, alique viri doctissimi, non tantum Ephesios publice traditis libris superstitionem ejurasse, verum & edidisse singulorum criminum *exomologesim*, seu confessionem. Ex quibus fas est ad hunc plane modum ratiocinari. Sacramentalis confessio est singulorum lethalium peccatorum enumeratio fa-

cta apud Antistites divinorum mysteriorum dispensatores. Hanc peccatorum enumerationem commendant Acta Apostolica. Igitur Acta Apostolica commemorant, commendantque confessionem sacramentalem.

Illustris est etiam locus ille Jacobi v. 16. *Confitemini alterutrum peccata vestra*: quem locum de confessione sacramentali acceperunt Auctor librorum de Visitatione infirmorum in Appendice tom. vi. Operum Augustini lib. 2. cap. 4. Alcuinus citata Epist. 71. Venerabilis Beda in Commentario ejusdem Epistolæ, Hugo Victorinus lib. 2. de Sacram. parte 14. cap. 1. necnon in dialogo de Pœnitentia Simeon Thessalonicensium Archiepiscopus. Ita autem interpretantur adverbium illud, *alterutrum*, quasi sit, ut Alcuini utar verbis, *Homo homini, reus judicij, egrotus medico*. Animadvertit Simeon Thessalonicensis valere illud plurimum ad verecundiam superandam, siquidem cum omnes infirmi simus, vibicesque, ac livores peccatorum gestantes, invicem humiliari, & ab invicem sanari debemus. Adeas Morinum in Appendice ad libros de Pœnitent. pag. 133. Plana est ergo hujus loci intelligentia, quam tradit Calmer, & cum illo nobilissimi alii interpretes, ad obtinendam veniam & absolutionem a Christi ministris, aperienda esse peccata, siue coram Ecclesia, si publica sint; siue secreto, si occulta. Atque hæc interpretatio plurimum Jacobi scopo cohæret, cum ibidem sermo sit de infirmo laborante, & a presbyteris illi administrantibus Sacramentum Extremæ Unctionis veniam petente. Aptissime igitur duo hæc loca accipiuntur de Sacramentali confessione; quamvis primus magis expressus sit, decretorius, atque invictissimus.

Levia sunt, quæ adversus positionem istam opponunt hæretici. Primo enim negant potestatem clavium Ecclesiæ ministris factam aliud esse præter munus declarandi quod apud Deum peccata dimissa sint; quæ est remissio certa, cum nuntii Evangelii possint credentibus justitiam per Christi fidem polliceri, & e contra absolutio a Catholicis propugnata imaginaria sit, & peccatores anxios, animoque suspensos relinquat. Ajunt deinde, utut hæc potestas concedatur, nulli competere, nisi qui prius donati fuerint Spiritu sancto; ideoque frustra eam jactare sacerdotes nostros eodem Spiritu destitutos. Addunt præterea solum Deum peccata dimittere, quemadmodum Isaias cap. 43. & Marcus Evangelista cap. 2. testantur. Illud etiam opponunt, potestatem clavium exerceri etiam in baptismo, de quo nonnulli Patrum explicarunt ea verba, *Accipite spiritum sanctum, quorum remisistis, &c.* nec tamen baptismati præmittendam esse confessionem sacramentalem. Ita, inquiunt, haud recte statuitur hujus confessionis neces-

necessitas ex quo Ecclesie ministris datum sit solvere, aut ligare quæ patrantur a baptizatis. Accedunt quæ Alcuini tempore objiciebant quidam laici nolentes malefacta sua prodere sacerdotibus, commendari scilicet in sacris litteris confessionem soli Deo, non hominibus factam: ait namque Regius Vates Psalm. xxxi. 5. *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & ps. xci. 1: Bonum est confiteri Domino.*

Obviam hæc omnia solutionem habent ex dicendis paullo infra cap. 7. de potestate clavium. Negatur interim hac potestate solam declarationem importari, siquidem sacerdotes non annuntiandi tantum, sed & ligandi, ac solvendi donati sunt munere, eodemque utentes non dicunt, *Declaro te solutum esse a peccatis*, sed, *Te absolvo*: atque hoc magis conscientiam nostram exhilarat, quam faciat inanis hæreticorum fiducia. Quod addunt de sacerdotibus non habentibus Spiritum sanctum, si quid evinceret, nihil probaret aliud, nisi improbos in peccato mortali existentes non posse quemquam absolvere, quod fuit Donatistarum, aliorumque deliramentum, refutatum cap. xiv. libri tricesimi. Verum neque hic error inde eruitur, siue Spiritus sancti nomine intelligatur, non gratia sanctificans, sed potestas; siue dicatur Spiritum sanctum etiam per scelestos ministros aliis communicari, siue distinguantur ea quæ Christus contulit discipulis, ut possent sacramenta conficere, ab iis, quæ simul cumulate impertivit, ut illa non tantum valide, sed etiam sancte administrarent. Quæ cum auctoritate & ratione comprobaverim quartodecimo capite nuper citato, addam hoc tantummodo, hæreticos ipsos suamet argumentatione refelli, quandoquidem nuntiis Evangelicis inesse credunt confectam a se clavium potestatem, seu Spiritu sancto sint exornati, seu scelerosi & improbi, seu etiam mysteriorum divinatorum subsannatores. Inter baptismum autem; ac Pœnitentiam discrimen est maximum: nam in baptismo homo regeneratur Christo, renascitur, adoptatur Ecclesie; ideoque nudum sacramenti ministerium exercent ii, qui baptizant. At in Pœnitentia absolunt, peccatorum causas disjdicant, opera satisfactionis imponunt; neque nudum exercent ministerium, sed cum ministerio iudicium, & cum iudicio ægotantium animorum sanationem; quæ duo apte nequeunt fieri, nisi aperiuntur occulta crimina, & putrida vulnera detegantur. Scripturæ denique commendant confessionem Deo faciendam, sed non improbant illam, quæ fit hominibus. Ipse David, cujus sunt producta superius verba, & qui se arguebat coram Domino, testem confessionis suæ voluit habere Prophetam; ac Salomon Proverbiorum xxviii. 13. agebat, *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem confessus fue-*

rit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Certe Deo, qui omnia scrutatur, scelera nequeunt abscondi; & ideo, ne hominibus abscondantur, hortatur Salomon. Fit præterea confessio coram Domino, quæ fit coram ministris ab eo constitutis, eodemque Psalm. 31. ait sanctus David, *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea*, scilicet, ut Augustinus exponit Enarrat. i. num. 3. *Quoniam non protuli ore confessionem.* Pro verbo quoque illo *Confitebor*, Hieronymus, Augustinus, Cassianus, & Psalterium Romanum habent, *Pronuntiabo*, quo ostendit (ut inquit Enarratione altera num. 15. Sanctus Pater) *quia nondum ore pronuntiaverat.* Posset itaque ex hoc etiam loco erui exterior peccatorum confessio hominibus facienda. At Psalmus nonagesimus primus confessionem laudis proponit, quam diximus etiam in peccatorum confessione inveniri, quatenus gloriam dat Deo quisquis sibi iniquitatem, & ipsi Deo gratiam & benignitatem adtribuit. Nullum ergo hinc infertur confessioni sacramentali præjudicium: quamquam, ut monui, nos hujus necessitatem ostendimus ex novo, non ex veteri Testamento. Profecto ex quo Deus solus auctoritate suprema, sibi que propria dimittat peccata, inepte infertur ea non dimittere sacerdotum ministerio atque officio; quemadmodum ex quo solus mirabilia operetur, concludi nequit nunquam per subjectam sibi creaturam mirabilia patrare. Sed de hoc argumento dictum satis in superiori hujus libri dissertatione cap. 2. Adeas ergo hujus voluminis pag. 135.

PROPOSITIO II. Eadem sacramentalis confessionis necessitas ex Majorum traditione, & ex vetustissimo Ecclesie usu habet robur ac firmitatem.

Et quidem traditionem istam primo demonstrare nitar ex Romanis Pontificibus, ut appareat palmare mendacium hæreticorum, autumantium ante Innocentium III. nullum Romanorum Antistitem sacramentalem confessionem inculcasse, sed hanc esse ejusdem Innocentii inventum: deinde vero ne illuc se vertant, ut damnent Romanæ Ecclesie statuta, proferam Conciliorum definitiones; atque ne his etiam inurant notam erroris, testimonia adjiciam Patrum illustriorum. Quod ergo spectat ad Romanos Pontifices; ut missum faciam Clementem, qui summum Pontificatum adeptus est anno Christiani nominis 68. prætereamque secundam ejus ad Corinthios epistolam, in qua pag. 176. edit. Cotelerii lapsis indicitur peccatorum confessio, necnon inscriptas illi Constitutiones Apostolicas confessionem ipsam præscribentes lib. 7. cap. 14. pag. 367. ut, inquam, hæc prætermittam, apparet ex Ecclesiastica Eusebii Historia lib. 6. cap. 34. pag. edit. Valesii 232.

sanctum Fabianum, qui tertio sæculo Ecclesiam rexit, Philippo Cæsari ad Ecclesiæ conventum accedenti in postrema Paschæ vigilia (verus ne Christianus, an religionis simulator fuerit Philippus, nil moror) non permisisse sacrorum aditum, priusquam confessionem scelerum fecisset, iisque qui humanitus lapsi fuerant, & in pœnitentium ordine stabant, sese adjunxisset; quod libro v. cap. 25. pag. 374. narrans Nicephorus observat Philippum aggregatum fuisse loco, & ordini eorum pœnitentium, qui juxta disciplinam Ecclesiæ præmissa scelerum suorum confessione explorabantur. Vidit hæc illustris Baronius ad annum 846. num. 5. Innocentii primi epistola ad Decentium anno 416. conscripta num. 7. hæc habet: *De pœnitentibus vero, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat egritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romana Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Ceterum de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac tunc debere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Quo in loco, etsi fiat sermo de solemni peccatorum reconciliatione in majori hebdomada facienda, constat nihilominus confessionem huic reconciliationi fuisse præmissam, injunctamque judiciaria sacerdotis auctoritate congruam satisfactionem. Ex iis insuper, quæ subjiciuntur, ei ante tempus Paschæ relaxandum, qui desperata valetudine inciderit in egritudinem, apparet summa ejusdem reconciliationis, atque absolutionis necessitas. Extat hoc Innocentii rescriptum de Consecrat. dist. 5. cap. De pœnitentibus vero, nec non in secundo volumine Conciliorum Coll. Labbeanæ pag. 1247. Exhibet Volumen tertium pag. 1373. epistolam Sancti Leonis primi octuagesimam, & in recentioribus editionibus 136. datam Ricimero Consule, anno scilicet 459. in qua de secreta confessione, adversus nonnullos publicam requirentes, habetur ineluctabile hoc testimonium: Illam etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri (de pœnitentia videlicet, quæ ita a fidelibus postulatur) ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta professio publica recitetur: cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur; tamen quia non omnium ejusmodi sunt peccata, ut ea quæ Pœnitentiam poscunt non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo, ne multi a pœnitentie remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuant inimicis suis sua facta re-*

serari, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Hæc sane intelligi nequeunt de publica manifestorum criminum accusatione, ideoque splendidissime mentiuntur hæretici, dum ajunt hanc duntaxat publicam confessionem ante Innocentii tertii æratem obtinuisse. Hujus confessionis secretæ, quam sufficere hac in Epistola docet apertissime Leo Magnus necessitatem commonstrat epistola altera 91. nunc 82. ad Theodorum Episcopum Foro-Juliensem, ubi ait: Multum enim utile ac necessarium est, ut peccatorum reatus ante ultimum diem Sacerdotali supplicatione solvatur: atque paullo infra, Unde oportet unumquemque Christianum conscientie suæ habere judicium, ne converti ad Deum de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituat, quem periculose ignorantia humana concludit, ut ad paucarum horarum spatium se reservet incertum; cum possit plenior satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inveniat spatium vel confessio pœnitentis, vel reconciliatio Sacerdotis. Magnus Gregorius permulta scripsit de peccatorum Confessione libro 3. Moralium in caput 7. Jobi num. 37. ac 38. itemque lib. 29. in caput 38. num. 29. de confessione autem Sacramentali exquisitè Hom. 26. in Evangelia num. 6. ubi versans ea Domini verba, Quorum remisistis, &c. Videndum est, ait, quæ culpa præcessit, aut quæ sit pœnitentia secutura post culpam: ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absolvat: ibique proferens quæ a Christo in suscitatione Lazari gesta sunt, hæc subjicit: Lazaro ergo dicitur, Veni foras, ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur, Cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? Foras jam per confessionem egredere, qui apud te interius per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, idest, culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli; ut Pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amovere, quam meruit qui non erubuit confiteri quod fecit. Hæc de solutionis ordine breviter dixerim: ut sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, vel ligare. Quis negabit Gregorium de confessione occultorum criminum, & quidem Ecclesiæ ministris faciendam, hoc in loco fuisse locutum? Prædecessorum ergo suorum vestigiis insistens, non arbitrato suo, neque studio novitatis inducendæ, Innocentius III. seculo tertio-decimo in Lateranensi Concilio sacramentalem confessionem semel saltem in anno faciendam præscripsit, seu potius præscriptæ jam, & a

Majoribus traditæ tempus determinavit : quod ostendunt præcedentium Pontificum acta , confirmat ipsum Lateranense decretum cap. *Omnis utriusque sexus* , &c. de confessione , & communione , non tunc institutis , sed pro Paschali tempore præceptis , expresse latum ; comprobaturque universus Patrum consensus , eique obtemperans universalis Ecclesia , decretum ipsum , utpote spectans ad rem pervetusta consuetudine roboratam , atque magnopere necessariam , summa reverentia complectens . Quare impudentissime hæretici mentiuntur , dum Innocentium III. faciunt primum Confessionis Sacramentalis institutorem .

Neque vero Romani Pontifices eamdem confessionem præcipientes aberrasse dicendi sunt ab Apostolicis divinisque statutis : nam præterquam quod sunt illi divinarum institutionum custodes integerrimi , & immunes a labe erroris interpretes ; aperte adstruunt ipsius confessionis necessitatem vetera , & recentiora Concilia . Inter quæ Laodicenum in Phrygia auctore Nunechio Metropolitano paullo ante Nicæni tempora celebratum canone 4. præcipiens ut pœnitentibus , qui perseverant in oratione , atque humilitate τῆς ἐξομολογήσεως confessionis , statuatur pœnitentiæ tempus & qualitas κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πταισματος , secundum proportionem delicti , supponit proculdubio enumerationem peccatorum distinctam . Vide primum Conciliorum Volumen prope finem . Cabilonensis coacti sedente Martino II. circa annum 650. tom. 2. pag. 389. habetur casion numero octavus : *De pœnitentia vero peccatorum , utilem hominibus esse censemus : & ut pœnitentibus a sacerdotibus data confessione indicatur pœnitentia , universitas sacerdotum noscitur consentire* . Trullanum , seu Quinisextum an. 692. edidit centesimum secundum canonem . Oportet eos , qui solvendi & ligandi potestatem a Deo accepere , peccati qualitatem considerare , & ejus , qui peccavit ad conversionem promptum studium , & sic morbo convenientem asferre medicinam , ne si in utroque immoderatione utatur , ab ejus qui laborat salute excidat . Non enim simplex est morbus peccati , sed varius & multiformis , & multas incommodi propaggines germinans ; ex quibus malum multum diffunditur , & ulterius progreditur , donec viribus medentis consistat : Quare qui medicinæ scientiam in spiritu profitetur , oportet eum primum ejus , qui peccavit , affectionem considerare , & sive vergit ad sanitatem , sive contra propriis moribus provocat in se morbum , adspicere ; quomodo ejus , quæ intercedit vite rationis , conversionisque curam gerat : tom. vi. pag. 1165. Obsecro nunc , qua ratione valeant sacerdotes dijudicare pœnitentium affectionem , discernere interioris spiritus ægritudines , hisque præbere congruum , idoneumque me-

dicamentum , si penes peccantium arbitrium est unum , aut alterum crimen detegere , ac prode-
re erumpentia duntaxat vulnera , non intus serpentia venena ? Huic Trullano canoni addit eruditus Scholiastes Christianus Lupus caput 34. Vormatiensis Synodi habitæ sub Adriano II. atque caput vicesimum quintum Londinensis coactæ ab Huberto Archiepiscopo Cantuariensi . Addo Cabilonensem alteram anni 813. quæ canone 32. eos damnat , qui dum confitentur peccata sua sacerdotibus , non plene id faciunt , & canone proximo quosdam alios , qui dicunt Deo solummodo confiteri debere peccata , illam quoque rationem producents , quod Deus salutis ac sanitatis largitor , hanc non tantum operatur invisibili administratione potentia suæ , verumetiam medicorum operatione . Adi volumen Conciliorum septimum . Sapienter itaque Innocentius III. & Lateranense Concilium quartum in cap. *Omnis utriusque* , tom. xi. pag. 173. memorata sacerdotum potestate solvendi atque ligandi , Sacerdos autem (subjicit) si discretus & cautus , ut more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sanandi , diligenter inquirens & peccatoris circumstantias , & peccati , per quas prudenter intelligat , quale illi consilium debeat exhibere , & cujusmodi remedium adhibere , diversis experimentis utendo ad sanandum egrotum . Similia Tridentinum Concilium sess. xiv. cap. 5. & canone 6. ubi definit Sacramentalem confessionem institutam , & ad salutem necessariam esse jure divino , idque probat , quoniam collatam sibi potestatem judicandi , incognita causa , sacerdotes exercere nequaquam possent , ut vidimus paullo supra . Igitur Concilia docent exomologesis & confessionis necessitatem , nec docent tantum , demonstrant etiam ex quo sacerdotes a Domino animarum nostrarum medici ac judices sint constituti .

Quum præcitata Synodus Tridentina affirmet canone laudatæ sessionis tertio , Ecclesiam catholicam ab initio semper intellexisse illis verbis Joann. xx. *Quorum remisistis , &c. collatam sacerdotibus potestatem remittendi , & retinendi peccata in Sacramento Pœnitentiæ ; non abs re erit , post sanctorum Conciliorum definitiones doctrinam Patrum investigare* . Igitur S. Irenæus lib. i. cap. 6. n. 3. narrat quasdam mulieres clam a Valentinianis circumventas , ac postea ad Ecclesiam conversas , cum reliquis erroribus confectas fuisse secreti stupri consuetudinem , & cap. xiii. n. 5. refert Marcum præstigiatores amatoria & illecebrantia pharmaca mulieribus propinasse , ut illarum corporibus inferret probrum & contumeliam , subjicitque : αὐταὶ πολλάκις ἐπιστρέψασαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεῆς ἐξομολογήσαντο , καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἐχρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν , καὶ ἐρωτικῶς πάνυ αὐτὸν περιληκέναι ,

He sapissime converse ad Ecclesiam Dei id confessa sunt, & secundum corpus se ab eo contaminatas, necnon miro ipsius amore exarsisse. Inter alias feminas a mago subactas, hanc labem in *exomologesi* purgavit pulcherrima quædam uxor Diaconi, ut refert eo loci Irenæus. In quo animadvertas, velim, confessionem occultorum criminum; cujus profecto generis sunt incestus clam consummati, & ferventes in animo cupiditates. Advertas insuper (quod recte observatum a Massuetio num. 74. præviarum dissertationum in Irenæum) non alia de causa mulieres, quas præ ceteris afficit verecundia, compulsas ad retegenda occulta crimina, nulli mortalium nisi reis manifesta, cum magno etiam honoris, ac famæ dispendio, nisi quia ex fide atque doctrina Ecclesiæ noverant confessionem necessariam esse ad maculam peccati eluendam. Fatetur propterea Joannes Ernestus Grabe, ex Irenæo, aliisque Patribus demonstrari confessionem publicam peccatorum, sed negat inde evinci Sacramentalis confessionis necessitatem. Verum, ut dixi, quidnam verecundas, pudentissimasque mulieres ad *exomologesim* impelleret, certa istiusmodi necessitatis fide sublata? Adde quasdam mulieres a Marco compressas, ex eodem Irenæo proximo n. 7. cum revererentur *exomologesim* facere, a vita Dei desperasse, ideoque putabant nullum aliud adfuturum sibi remedium, confessione neglecta. Quod vero confessio fuerit publica, vel privata, nihil omnino attinet ad hanc quæstionem, in qua de necessitate ipsius confessionis, non de ejus modo differimus. Utraque enim confessio, privata, & publica, cum fieret, sacerdoti, decernenti satisfactionis mensuram, Sacramentalis erat, respondebatque potestati collatæ Ecclesiarum ministris ligandi ac solvendi. Publicæ enim confessioni præibat privata, facta coram legitimo pastore, vel presbyteris huicmuneri præfatis, qui mandabant, ut ex omnibus peccatis sibi enumeratis, ea evulgarentur, quæ servatis prudentiæ legibus, censebant ad repellendos temporum illorum abusus, terrendosque perversos, esse manifestanda: ac deinde imponebant delinquentibus canonicam pœnitentiam, quam postea excipiebat absolutio, & percipiendæ communionis facultas. Arque hæc obiter dicta sint, ut appareat hæreticos perperam confugere ad veterem publicæ confessionis disciplinam, quotiescunque nos Irænei, aliorumque Patrum auctoritate adstruimus necessitatem confessionis sacramentalis.

Sed quoniam de vario confessionis modo dicturus sum infra; asseram, post Irenæum, celebrem hominis sæculi scriptorem Tertullianum, plura de confessione differentem in libro de Pœnitentia, a se conscripto, priusquam deficeret ad Montanistas. Quo in libro cap. 4. peccatorum

omnium, quamvis cogitatione sola perpetrata sint, idcirco confessionem suadet, quod singulis iudicio sacerdotis taxanda sit pœna, Omnibus, inquit, *delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis, qui penam per iudicium destinavit, idem & veniam per pœnitentiam spondit.* Et cap. nono recensita exemplo prodigi resipiscentia atque deliberatione animi, transiens ad confessionem, ejusque necessitatem commonstrans ex quo sese ad sacerdotum ipedes prosternentibus juxta accusationem criminum satisfactio sit imponenda, ad hunc loquitur modum, *Tantum relevat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est; dissimulatio contumacie.* Hujus igitur pœnitentiæ secunda & unius, quanto in arcto negotium est, tanto operosior probatio est; ut non sola conscientia præseratur, sed aliqua etiam actu administretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, *exomologesis* est, qua delictum Domino nostro confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque *exomologesis* prosternendi & humiliificandi hominis disciplina est &c. En aperte Tertullianus affirmat plenam illam peccatorum accusationem exteriori quoque actu, faciendam. Nil vero te moveat, quod confitendum dicat Domino: nam paullo post ait eos, qui Domino confitentur, *presbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari*; addit plebsque abstinere ab hoc opere, pudoris magis memores, quam salutis, velut illi faciunt, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescencia sua pereunt: concludit confessionem ac prosternationem fieri Domino, dum sit uni, vel alteri fratrum, quoniam in uno & altero Ecclesia est, Ecclesia vero Christus; ergo cum te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Sunt itaque pessimi interpretes, qui hæc Tertulliani loca de confessione soli Deo facta, accipienda esse contendunt; nam ad genua presbyterorum provolvi, superare inditum pudorem, medenti occultum ulcus detegere, in fratre Ecclesiæ administro contrectare Dominum, aliud certe sonant, præter intimam conscientiam redargutionem. Quare & Beatus Rhenanus fatetur Tertullianum agere de confessione apud sacerdotes etiam secreto factam, ac Rhenani testimonio Pamelius pag. 200. annotationum suarum exagitat ceteros Novatores. Videas quoque in *Omniloquio* Tertulliani Carolum Moreau Augustinensem pag. 497.

Sequitur sanctissimus martyr Cyprianus, cujus in Libro de Lapsis pag. 383. edit. novissimæ hæc sunt verba: *Confiteantur singuli, quæso vos, fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui de-*

deliquit in saeculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Deum grata est. Enumeratis insuper proxima pagina nonnullis, qui dissimulantes occultum conscientiae crimen experti sunt Deum ultorem, Quanto, ait, & fide majores, & timore meliores sunt, qui quamvis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc cogitaverunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomologesi conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse, Deus non deridetur. Hoc sane in loco secretarum cogitationum confessionem sacerdotibus factam, & quidem ad aures, tradi a Cypriano manifestum est: nam, ut utar verbis, Editoris Benedict. n. VIII. Praefat. cum constet confessionem occultorum criminum publice, & omnibus audientibus factam, aut saltem praescriptam non fuisse; luce clarius est, eos, qui cogitationes malas apud sacerdotes confitebantur, qui exomologesi conscientiae faciebant, qui animi sui pondus exponebant, & medelam vulneribus exquirebant, peccata sua auribus alicujus Sacerdotis deposuisse. Legenda praeterea est epistola ejusdem Cypriani ad Antonianum num. 52. in qua pag. 158. docet a Sacerdotibus neminem a poenitentia agenda debere prohiberi, per ipsos pacem concedi, non praedudendum duritia illorum iter doloris, sed suscipiendos esse in Ecclesiam quos ex toto corde poenituerit, quia apud inferos confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest.

Basilii Magni in Psalmum 29. tom. 1. pag. edit. Morellianae 191. exomologesi omnium, quae non recte nec sobrie admitta sunt, ad obtinendam propitiationem ac remissionem, necessariam esse testatur: ac tomo altero pag. 645. ad interrogationem 288. Quibus peccata sint aperienda, responderet, ut supra diximus, omnino detegenda illis esse, quibus credita est dispensatio divinorum mysteriorum, ἀναγκαῖον τοῖς πεπεσμένοις τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τῆ Θεοῦ ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἀμαρτήματα. Scribens rursus ad Amphilochem pag. 771. docet ex Patrum disciplina publicandas non esse τὰς μυσχευδίσκας γυναῖκας, καὶ ἐξαγορευίσκας, δι' εὐλαβείαν, adulterio pollutas mulieres, & id confitentes remissionis & innocentiae causa, ob circumspectionem, sive ut vertit Hervetus, ob pietatem. Habes autem ex his paucis necessitatem confessionis omnium criminum, tum confessionem faciendam presbyteris, confessionem quoque privatim, & ad sacerdotis aures, non coram omnibus exponendam.

Sanctus Ambrosius, quem excipiendis secretis fidelium confessionibus summa caritate ac benignitate operam navasse, scribit in ejus vita Pau-

linus ejus notarius num. 39. Siquidem quotiescunque illi aliquis ob percipiendam poenitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut & illum flere compelleret; videbatur enim sibi cum jacente jacere: causas autem criminum, quae illi confitebatur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur; bonum reliquens exemplum posteris sacerdotibus, ut intercessores apud Deum magis sint, quam accusatores apud homines. Sanctus, inquam, Ambrosius non tantum muneris sui exercitatione, sed etiam verbis docuit, firmavitque catholicam hanc veritatem. Etenim in Psalmum 38. num. 37. judiciariam solvendi, ligandique potestatem, quam diximus non posse sine confessione exerceri, commonstrat ex clavibus Petro collatis, Matth. xvi. 19. subjiciens quae sequuntur: Hoc Novatianus non audit, sed Ecclesia Dei audit; ideo ille in lapsu, nos in remissione, ille in impenitentia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, Apostolis dicitur. Non potestatem usurpamus, sed servimus imperio, ne postea cum venerit Dominus, & ligatos invenerit quos oportuit solvi, commoveatur adversus dispensatorem, qui ligatos servaverit servos, quos Dominus jussit solvi. Similia in Psalmum cxviii. num. 17. lib. v. in Lucam num. 13. & libro 1. de Poenit. cap. 2. num. 6. aliisque in locis, de quibus hoc ipso Volumine pag. 134. Quod singillatim pertinet ad confessionem peccatorum etiam occultorum, illustris est Ambrosii locus in citato libro de Poenit. cap. xvi. num. 90. Si quis igitur occulta crimina habens, propter Christum tamen studiose poenitentiam egerit, quomodo ista recipit, si ei communio non refunditur? Hoc testimonio cum plurimum torqueretur Dallæus, nihil habuit aliud quod responderet, nisi ob elementorum similitudinem librarios pro multa, posuisse occulta; quam ineptiam neque unius, vel editi, vel manu exarati codicis lectione munitam, belle exagitant limatae adnotationes PP. S. Mauri tom. 2. pag. 414. Huc spectant quae Ambrosius ait libro 2. cap. 1. n. 4. Et nos ergo non erubescamus fateri Domino peccata nostra. Quem enim fidelium pudeat peccata sua confiteri soli Deo, cui scit magis, quam sibi ipsi nota esse? Item quae leguntur cap. vi. num. 40. Si vis justificari, fateri delictum tuum: solvit enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum; aliaque id genus bene multa.

Venio ad Chrysostomum, cujus potissimum auctoritate haeretici homines abutuntur. Is confessionem peccatorum commendat libro 2. de Compunct. ad Strelechium tom. 1. pag. 151. edit. novissimae, de incomprehensibili Dei naturae hom. v. pag. 489. in illud, Intrate per angustam portam pag. 792. aliisque in locis passim. De confessione autem facienda sacerdoti agit libro 2. de

2. de Sacerdotio pag. 374. & sequenti; ubi pertractans quomodo debeant impii ad meliorem frugem revocari, *Multa quidem*, ait, *arte opus est, ut agri sacerdotum remediis libenter se subiciere suadeantur*, διὰ τοῦτο πολλῆς χρῆς τῆς μηχανῆς, ἵνα πεισθῶσιν ἑκόντες ἑαυτὰς ὑπέχειν ταῖς παρὰ πῶν ἱερέων θεραπέαις οἱ κάμνοντες. Addit, non temere oportere ad peccatorum modum adhibere pœnam, sed ulterius peccantium explorandum esse propositum, ἀλλὰ καὶ τῆς πῶν ἁμαρτανόντων σοχάζεσθαι προαιρέσεως. Subjicit, ideo pastor multa opus esse prudentia, ac sexcentis oculis, ut undique animæ statum circumspiciat, διὰ τοῦτο πολλῆς δὲ τῆς συνέσεως τῷ ποιμένι, καὶ μύριων ὀφθαλμῶν, πρὸς τὸ περισκοπεῖν πάντοθεν τὴν τῆς ψυχῆς ἔξιν. Ait nihil antistiti sine examine relinquendum, sed proferendam ab eo sententiam omnibus congruenter exploratis, πάντα διερευνησάμενον ἀκριβῶς. Hæc habet illo in libro Chrysostomus: quæ demonstrant cujusque spiritalis ægritudinis, etiam internæ, manifestandam esse qualitatem pastoribus animarum. Sunt tamen magis perspicua, quæ leguntur proximo libro pag. 384. ubi postquam ostendit testimoniis Evangelicis Matth. xviii. 18. & Joann. xx. 23. factam sacerdotibus potestatem remittendi peccata, (de quo loco dictum alibi) illos præfert sacerdotibus veteris legis, hac discriminis ratione producta: *Corporis lepram purgare, immo potius nullatenus purgare, sed purgatos probare tantum, Judæorum sacerdotibus licebat. Hi vero non lepram corporis, sed immunditiam animæ, non purgatam probandi, sed potius purgandi potestatem acceperunt. Leporam σώματος ἀπαλλάττειν, μάλλον δὲ ἀπαλλάττειν μὲν ὁδαιῶς, τὰς δὲ ἀπαλλαγέντας δοκιμάζειν μόνον, ἔχον ἔξουσιαν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἱερεῖς. . . . ἔτοι δὲ ὁ λέπραν σώματος, ἀλλὰ ἀναδαρσίαν ψυχῆς ἐκ ἀπαλλαγῆσαν δοκιμάζειν, ἀλλ' ἀπαλλάττειν παντελῶς ἔλαβον ἔξουσιαν. Igitur, auctore Chrysostomo, quemadmodum veteribus sacerdotibus lepra corporis, ita sacerdotibus Evangelicæ legis manifestanda est spiritus immunditia. Ac nota Chrysostomum ibidem loqui de remissione criminum, quæ post regenerationem patrantur. Huc pertinent quæ scribit Hom. 2. de Cruce & Latrone, tom. 2. pag. 417. ubi allato ipsius latronis exemplo, Si latronem, inquit, in cruce tanto honore dignatus est; multo magis nos insita sua benignitate dignabitur, si voluerimus peccatorum confessionem instituere. Ut igitur & nos benignitate illius perficiamur, peccata propria confiteri ne erubescamus. Magna enim confessionis vis est; & multa eius potentia, ἵνα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τῆς παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύσωμεν, ἐξομολογήσθαι τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα μὴ ἐπαισχυνόμεθα. μεγάλη γάρ τῆς ἐξομολογήσεως ἰσχὺς, καὶ πολλή*

ταύτης ἡ δύναμις. Identidem quippe diximus confessionem, de qua erubescimus, illam esse, quæ publice, aut privarim sit alteri: atque id in hoc maxime loco, ubi producitur exemplum latronis, qui, ut ipsius Chrysostomi verbis utar, *assumpsit partes accusatoris, prodidit seipsum atque arcana pectoris sui exprompsit*. His maximum addunt robur quæ habentur in Orat. de Samaritana prope finem, *Imitemur & nos hanc mulierem Samaritanam, & ob propria peccata non erubescamus, μιμησώμεθα τὴν γυναῖκα ταύτην τὴν Σαμαρεῖαν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐπὶ τοῖς ὀκείοις ἁμαρτήμασι μὴ αἰσχυνόμεθα*. Attende, quæso, hæc erubescencia quo tendat. Qui enim [inquit e vestigio] homini detegere peccata erubescit, Deo vero cernente facere non erubescit, neque confiteri vult, & pœnitentiam agere, in die illa non coram uno, vel duobus, sed universo terrarum orbe spectante traducetur. ὁ γὰρ ἐπαισχυνόμενος ἀνθρώπῳ ἀπὸ καλύψαι τὰ ἁμαρτήματα, θεῷ δὲ ὁρῶντος μὴ αἰσχυνόμενος πράξει, μὴδὲ θέλων ὁμολογήσαι, καὶ μετανοῆσαι, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκ ἐνώπιον ἐνός, καὶ δύο, ἀλλὰ τῆς ὀικουμένης ἀπάσης ὁρώσης παραδειγμασζεται. En aperte Chrysostomus, dum monet nemini erubescendum, adeo, ut peccata non confiteatur causa pudoris, loquitur de confessione uni, vel alteri hominum facienda. Prætermitto alia plura ex hom. 9. 10. & 19. in Genesim, necnon ex hom. 3. de Davide & Saule, atque ex nona in Epistolam Pauli ad Hebræos, ea tantummodo repetens, quæ egregius Doctor scribit Hom. 30. in Genesim pag. 301. inimicum nostrum maxime tunc obsistere, omniaque moliri, ut nos supplantet, quando deliberamus peccata confiteri, vulnera medico ostendere, & sanitatem consequi, quando nimirum sacerdotibus peccata sunt detegenda. Demonstrant hæc omnia, ut singula comprehendam verbo, sacerdotes esse medicos animarum, earumque curam gerere; datum illis, ut peccata remittant; debere, ut id præstent, inter lepram & lepram dijudicare: aperienda illis esse occulta crimina, ut iudicium hoc exequantur; cavendum vero magnopere, ne peccatores tali afficiantur erubescencia, ut medentibus ulcus abscondant; verecundiam hanc expellendam extremi iudicii meditatione, atque ita evertenda dæmonis, nos ad tegendas conscientie labes hortantis, exitiosa ac pestifera machinamenta. At hæc omnia docet eximius Ecclesiæ Doctor Chrysostomus, in cujus proinde operibus, aureo stilo, & incorrupta doctrina conscriptis, hæretici frustra inquirunt perversorum dogmatum patrocina.

Quid vero Latinorum præstantissimus Augustinus? Facultatem absolvendi a peccatis datam sacerdotibus docet ille, explicatque exemplo Lazari in locis a me superiori velitatione produ-

Etis. Huic autem potestati subijci manifestationem delictorum, expresse non uno in loco demonstrat. Tractatu 49. in Joannem num. 24. eidem exemplo insilens, *Quando contemnis, inquit, mortuus jaces; quando confiteris, procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis veluti exeundo manifestari?* Manifestari quidem hominibus, non Deo, quemadmodum Lazarus processit e tumulo ad discipulorum conspectum; nam & Deo nihil occultum est, & Lazarus a discipulis solutus, pœnitentiam absolvendorum a sacerdote typum gerebat. In idem quadrant quæ leguntur sermone 2. in Psalmum 101. numer. 3. *Cum audis hominem pœnitere peccatum suorum, jam revixit: cum audis hominem confitendo proferre conscientiam, jam de sepulcro eductus est, sed nondum solutus est. Quando solvitur? A quibus solvitur? Quæ solveritis, inquit, in terra, erunt soluta & in celo.* Accurate hic distinguuntur interior pœnitentia, seu contritio quæ intus in corde agitur; manifestatio scelerum, quæ foras prodit, atque huic a sacerdotibus applicata reconciliatrix absolutio. Videntur in eundem scopum collimare, & exteriorem criminum in accusationem suadere quæ occurrunt Enarrat. In Psal. 66. numer. 7. *Conscientia tua saniem collegerat, apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere non sinebat; adhibet medicus fomenta verborum, & aliquando secatur; adhibet medicinale ferrum in correptionem tribulationis; tu agnosce medici manum, confitere, exeat in confessione, & defluat omnis sanies.* Enimvero quemadmodum ille medicus, per quem Deus adhibet fomenta verborum, est sacerdos; ita huic manifestari debet conscientia, quæ peccatorum sanie & apostemate inficitur. Longe clariora sunt, quæ habentur serm. 191. de Pœnit. num. 9. *Implicatus igitur mortiferorum vinculis peccatorum detrahat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claves Ecclesiæ, quibus solvatur in terra, ut sit solutus in celo?* Paucisque interjectis, *Veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur: & paullo post, A prepositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum.* Sermone etiam 392. ad Conjugatos de iis agens, qui deviarunt a vinculo conjugalis continentiae, num. 3. hæc scribit: *Qui post uxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si post uxores vestras cum aliqua concubulistis; agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, occulte ago, apud Deum ago; novit Deus, qui mihi ignoscat, quia in corde meo ago. Ergo sine causa dictum est, Quæ solveritis in terra, soluta erunt in celo? Ergo sine causa sunt claves datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Evangelium, frustramus verba Christi? Promittimus vobis, quod ille negat?* En aperte docet Augustinus peccatum humili confessione subijciendum clavibus Ecclesiæ, quamvis occultum sit, ut esse solent incestuosi concubitus, atque adulteria. Proximum sermonem 393. ita Augustinus alta incipit voce: *Pœnitentes, pœnitentes, (si tamen estis pœnitentes, & non estis irridentes,) mutate vitam, reconciliamini Deo: Et vos cum catena pascitis. Qua, inquis, catena? Quæ ligaveritis in terra, erunt ligata & in celo. Audis ligaturam, & Deos putas facere imposturam?* & sub exitum ejusdem sermonis admonens impium, ut pœnitentiam agat, dum sanus est, hanc rationem profert, *Quia si ad ultimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & sacerdoti peccata sua confiteri poterit.* Cedro sane digna, & refellendis hæreticis, & excutiendis impœnitentibus aptissima verba! Paucis enim confessionem peccatorum designant, & confessionem faciendam sacerdoti, & confessionem ad mortis articulum non differendam. Complura alia Augustini nomine producit in *Confessione Augustiniana* lib. 3. cap. 9. Torrensis, petita ex Opere de falsa & vera Pœnitentia, & ex libris inscriptis *De visitatione infirmorum*. Certe clariora illa sunt meridiana luce: at utrumque opus Augustino supponitur. Primum tamen haud exiguum habet auctoritatem, quod Augustino illud tribuerint Gratianus, Magister, Thomas Aquinas, ac pugnaciter etiam adversus Trithemium Navarrus. Ex quarto hujus libri capite depromptum est cap. *Quem pœnitet*, de pœnit. dist. 1. num. 6. in quo aperte perscribitur confessio sacerdotibus facienda. Afferitur quoque num. 26. confessio secreta, si peccatum occultum sit, allata comparatione puellæ nondum extra domum elatæ, quam dominus revocavit ad vitam, adstantibus tantum cum domesticis Joanne & Jacobo, in quibus designatos ait Ecclesiæ ministros. In secundo pariter libro de Visit. infirmorum cap. 4. & 7. traduntur plura, quæ non possunt tergiversatione aliqua eludi. Ceterum hæc duo Opuscula eo tantum consilio laudavi, ut cum jam ab omnibus probata fuerint, ac sub tanto nomine celebrata, hinc eruas dogma, in quo veriamur, fuisse ante novitias hæreses dilucide traditum, atque a catholicis omnibus absque ulla hæsitacione receptum. Superfedeo a congerendis aliorum testimoniis, quod hæc sufficere videantur ad traditionem firmandam, ac deprompta sint ex viris adeo sanctitate & doctrina conspicuis, ut neque hæretici audeant illos tamquam reos violatæ fidei traducere. Ad hæc in exscribendis fere omnibus insudarunt controversiarum scriptores, necnon juniores Scholastici, Juenin quæst. quinta de Pœnit. cap. 1. Beucat dissert. 4. art. 2. Witasse quæst. 4. art. 3. Mitto Dionysium de S. Martha, Natalem Alexandrum, Jacobum Boileau, auctores-

que alios de hac Polemicæ Theologiæ parte optime meritos.

Jam vero, ut quæ ex Patribus delibavi, compendio & scholastica methodo proponantur, tradiderunt illi sacramentalis confessionis faciendæ presbyteris consuetudinem atque necessitatem, si consignarunt litteris *exomologesim* fieri solitam ad genua eorum, quibus divinorum mysteriorum credita est dispensatio, prout egerunt corruptæ a præstigiatoribus mulieres, virique putrescentis conscientia; si frequentissime docuerunt, sacerdotibus tantum datas Ecclesiæ claves, dijudicare eos inter lepram ac lepram, frustra aliunde expectari solutionem ac remissionem, & Evangelium frustrare quisquis ipsis occultat scelera quæ in corde latent, atque soli Deo nota sunt: si demum vehementer scelerosos ad confessionem, & ad inditam erubescen- tiam vincendam hortati fuerunt, quoniam peccata reticentes decipiuntur ac supplantantur a dæmone, inficiuntur sanie pestilenti, & exitioso apostemate, atque, ni indito pudori obstant, longe majori, maximoque rubore suffundi debebunt, cum venerit supremus Judex, pereant tandem necessum est, si forte jamjam morituri ardenti confessionis voto, aut sacerdotis copia destituantur. Atque maximi Ecclesiæ Patres, ut constat superiora legentibus, hæc mandarunt litteris, hæc apertissime docuerunt, ad hæc impense, ac vehementissime hortati sunt. Ergo summi Ecclesiæ Patres sacramentalem confessionem, & hujus necessitatem tradiderunt, docuerunt, commendaverunt.

Ut id modo confirmetur usu vetustissimo Ecclesiæ, jure petimus ab hæreticis, a quo tempore confessionis praxis, & hujus dogmatis persuasio invaluerit. Reponere in præsentia nequeunt, id primum erupisse Innocentio III. Pontifice, siquidem produximus longe vetustiora monumenta, atque prælaudatus Innocentius non præscripsit aliquid novi, sed perantiqui præcepti, de quo mortalium nemo ambigebat, nullo penitus reclamante, indixit observationem. Quis autem Episcoporum ad intimationem mandati, quod adversarii nostri gravissimum putant, & carnificinam conscientia; audent appellare, quis, inquam, obmutuisset? Ergo Innocentius confessionis istiusmodi non est auctor. Utar vero eadem ratiocinatione, si institutorem alium post tempora Apostolorum obtrudant; cumque nullum invenerint, quocumque tandem se vertant, ex Regulis alibi ex Tertulliano, & ex Augustino statutis ad investigandas veterum traditiones, inferam hanc nos a Patribus accepisse, Patres ab Apostolis, Apostolos a Christo Domino. Neque vero affirmabunt vigere quidem traditionis hujus persuasionem aliquam, sed sese continere intra limites Romanæ Ecclesiæ; prin-

cipio enim ex inviolata hujus Ecclesiæ fide nunquam hæresibus corrupta, ex continua Pastorum successione a beato Petro ad hæc usque tempora, atque ex Spiritus sancti illustratione, promissoque divino, apparet major hujus quam aliarum Ecclesiarum in servandis Apostolicis divinisque institutis fidelitas ac diligentia. Vide libri vicesimi tertii caput quintum. Præterea etiam Ecclesia Orientalis est ejusdem instituti custos ac testis, prout colligitur ex libro Simeonis Thessalonicensis de Sacramentis, ex Censura Gabrielis Phyladelphienſium antistitis, necnon ex posterioribus synodis adversus apostatam Cyrillum Lucarum, non semel a me in hoc de Sacramentis Opere laudatis. Servantur etiamnum apud Græcos Pœnitentiale Joannis secundi Præsulis Constantinopolitani, quem floruisse ferunt circa ætatem Gregorii Magni, Nomocanon editus a Joanne Nestora, pluresque Euchologiarum Codices, sacramentalis confessionis formam ritumque tradentes. Nec appello duntaxat in hujus rei testimonium aut Arcudium de Pœnit. cap. 2. pag. 345. aut Allarium de Confessione Ecclesiarum libro 3. cap. 9. n. 1. aut Joannem Morinum lib. IV. cap. 18. pag. 213. sed unumquemque, cui subeat animus peragrandi Græcorum oras, adeundi templa, clorum, viros, scæminas consulendi. Nil obstat quod perraro confiteantur in Græcia sacerdotes, quoniam id agentes ne arceantur a sacris juxta canones Basilianos, confirmant hac ipsa perverſitate, non evertunt majorum sanctorum institutionem ac disciplinam. De hac propterea pravitate in Florentina synodo Eugenius IV. Latinique Patres cum Græcis expostularunt. Ipsos Græcorum presbyteros aliquando confessione purgari, sedere aurem quotidie excipientes *exomologesim* laicorum, atque ex his nullum ad sacram *synaxim* inconfessum accedere, exploratissimum est, firmatumque universorum consensu. Latina itaque Ecclesia retinens, ac præcipiens confessionem sacramentalem, tum propria auctoritate munitur, tum Ecclesiæ Orientalis institutione, & consensu.

Quod præter Græcos aliæ quoque nationes confiteantur sacerdotibus peccata sua, facillimum est demonstrare. Armenii quippe, tametsi pluribus impliciti erroribus, quos damnat canone 32. 33. 56. & 59. Trullana synodus, nullibi violationis hujus dogmatis insimulantur; de quo tamen dogmate tam diserte pertractavit Concilium ipsum Trullanum canone superius recitato, secundo scilicet, ac centesimo. Copti, atque Æthiopes ad aures sacerdotum confiteri peccata ex eorum testimoniis ita certum scribit Bernatus, *ut nihil possit esse exploratius*; quamquam ob confessariorum improbitatem & ignorantiam dicatur confessionem abrogasse Joannes

Abu-

Abumalgedus in Chronico Orientali ad annum 1189. qua de causa partim reprehenditur, partim vero excusatur ab Hassalio in Capitulis Ecclesiæ Copticæ cap. 51. Falsum est quoque Coptos ob rigorem disciplinæ non frequentare hoc sacramentum, prout scribit in Historia Eccles. Alex. parte 3. cap. 9. Vanslebius, quem redarguit, confutatque vir doctus, J. B. Sollierius. Etsi enim perraro confiteantur viri negotiis distenti, quos appellant Mechebæos; frequentissime tamen id agunt ceteri, sexusque foemineus maxime. Sed perlege Sollierii lucubrationes præmissas tomo v. Aët. SS. mensis Junii, paginam saltem 145. Addenda Sollierio celebris fidei confessio, quam sedente Pio IV. Romæ edidit Babyloniorum Patriarcha Hebedjesu, doctrinæ Apostolicæ concordissima; de qua Thuanus lib. xvi. Historiarum, Genebrardus ad annum 1566. (Pius tamen e vivis excessit postremo mense præteriti anni,) apud Morinum Præfatione in Ordinationes Syrorum Nestorianorum pag. 436. Possem mutuari, si opus esset, probationes alias ex ipsorum hæreticorum lectis; nam præter Waldenses, atque Hussitas, a quibus minime denegatam sacramentalem confessionem demonstrat illustris Bossuetius in Historia variationum lib. xi. num. 110. & 165. adprobarunt aliquando Lutherani parvum Lutheri Catechismum, in quo præscribitur confessio peccatorum omnium, *quæ menti occurrunt*; fuitque eadem sententia complurium apostatarum Anglorum, uti Jacobus Bossuetius ostendit libro 111. num. 46. & libro vii. num. 37. ejusdem Operis. Quapropter confessionis necessitatem, & usum agnoscunt Ecclesiæ omnes, Latinorum, Græcorum, Armeniorum Ægyptiorum, & quod dictum volo ad Novantium exprobrationem, ipsorum hæreticorum quamplures.

Dicam postremo quanti fecerint sacramentalem confessionem Monachi, qui Innocentii tertii præcesserunt ætatem. Ac prætermittis, quæ supra ex Basilio exscripta sunt, plura de confessionis latentium criminum utilitate, & de iniquitate eorum, qui eadem in corde premunt, in Collatione 2. cap. 13. pertractat Joannes Cassianus. Octavo sæculo præclare de confessione facienda sacerdotibus scripsit Alcuinus epistolam 71. alias 26. ad quosdam provinciæ Gothorum, (male emendavit Canisius, *Scotorum*) Galliæ scilicet Narbonensis, qui *nolebant confessionem sacerdotibus dare*, demonstrans peccatori confugiendum ad confessionis beatissima medicamenta, in qualicunque mortium genere jaceat, idest, sive in corde consenserit, sive peccaverit externo opere, sive etiam peccati consuetudine fœteat: quod exemplo trium mortuorum, quos dominus suscitavit, filiæ archisynagogi in domo,

adolescentis extra portam civitatis, & Lazari quatruiduani, ita perspicue, ita distincte explanavit, ut qui Alcuinum de solis peccatis, publicis interpretantur, aut stupidi omnino sint, aut insigniter fraudulentis. Repurgasse eodem sæculo prævia confessione conscientiam accedentes ad sacram Communionem, probat ex libello de Gestis Bertilæ Abbatisse Præfat. 1. in sæculum tertium Benedictinum num. 80. percelebris Joannes Mabillon, hoc etiam nomine revincens Calvinistam Dallæum, quod lib. iv. de Confes. cap. 4. præfracte adseruerit, de nono quidem sæculo Patres a communicaturis postulasse secreti criminis confessionem. At duodecimo sæculo egit de confessione oris, ejusque necessitate, & conditionibus, atque de confessoriorum dexteritate ac prudentia S. Bernardus Abbas Clarevallensis sermone de S. Andrea tom. v. pag. 285. & in Exhortatione ad Milites templi cap. 12. tom. 4. pag. 102. Narrat etiam in vita S. Malachiæ cap. 25. n. 53. in confessionis sacramentalis commendationem miraculum præstantissimum cujusdam mulieris, ab insanienti furore per Malachiæ absolutionem liberatæ. Consimile miraculum ab ipso Bernardo patratum, & quidem omnium primum litteris prodidit Guilielmus Abbas in ejus Vita cap. xi. num. 43. Floruit eadem Bernardi ætate Petrus Cluniacensis, ut constat ex hujus Epitaphio pag. 602. Cluniacensis Bibliothecæ,

*Tempore Bernardi Clarevallis floruit olim
Alvernus patria Petrus venerabilis Abbas:*

atque is pariter narrat plura miracula comprobantia sacramentalis confessionis necessitate, atque integritatem, lib. 1. de Miraculis cap. 3. & sequentibus. Vixit eodem sæculo Adam Abbas Perseniæ, cujus vicesima Epistola ad Antistitem Monasterii de Vernusia, (Augustiniani instituti, juxta Martenium in priori Volumine novi Thesauri Anecdotorum pag. 751.) multa continet spectantia ad confessionis præceptum, conditiones ac formam, necnon ad optimi Confessarii munus implendum. Quæ omnia, ut mitam alia quamplurima, etsi cum auctoritate præcedentium Patrum non sint comparanda, expressa sunt tamen, apertissima, communem catholicorum sui ævi sensum enucleant, superantque eppocham, quam nativitati hujus dogmatis passim novatores affigunt, idest, Lateranense Concilium, & annum Christianæ æræ millesimum ducentesium quintumdecimum. Asserta itaque a nobis sacramentalis confessionis necessitas, quod demonstrandum erat, confirmatur & roboratur traditione majorum, atque vetustissima, perpetua, & universali consuetudine.

Quæ adversus hanc positionem obijciuntur, sunt hujusmodi. Principio ante Lateranense Concilium sub Innocentio III. celebratum, nulum in Ecclesia erat de sacramentali confessione præceptum. Non igitur præceptum istud demonstrari potest perverusta Ecclesiarum consuetudine. Adhæc nequit Ecclesia sibi vindicare iudicium criminum occultorum, prout testatur Tridentinum Concilium sess. 24. cap. 1. de Reformat. ideoque si exempla sunt aliqua pœnitentium, qui olim sese iudicio presbyterorum subjecerint, non evincunt illa vim traditionis inviolabilis, sed liberrimum ac spontaneum exercitium humilitatis. Præterea ex Historia Eccl. Socratis lib. v. cap. 19. Sozomeni lib. 7. cap. 16. & Nicephori libro 12. cap. 28. constat Nectarium Constantinopolitanum Episcopum propter quoddam scandalum subortum occasione mulieris, quæ cum Diacono stuprum secerat, fustulisse presbyterum pœnitentiarum, excipiendis fidelium confessionibus præfectum. Quod sane Nectarius vir doctrina & sanctitate percelebris nunquam attentare ausus fuisset, si confessionis sacramentalis extitisset præceptum divinum, inviolabile, atque majorum traditione corroboratum. Neque enim nodum hunc illi solvant, qui a Nectario sublatum dicunt usum publicæ confessionis, quæ post exortam Novatianam hæresim frequentissime fieri solebat, inhibitumque munus excipiendi manifestam hanc exomologesim singulari illi presbytero ad hanc rem deputato; siquidem refert eo loci Socrates, post abrogationem Nectarii fuisse unicuique permissum, *ut pro arbitrio, animique sui conscientia accederet ad sacramentorum communionem*, postea vero recluso verecundiæ pudorisque repagulo erupisse graviora flagitia; atque ita versum in animarum perniciem consilium Nectarii, & Eudæmonis, quem ille in confessione eliminanda hortatorem habuit, temerariam ac præcipitem suasionem. Sane hæc accedendi ad sacra mysteria permissio absque prævia apud sacerdotem expiatione, & sine huius nuto, perfractumque frenum illud honestatis & verecundiæ commemoratum a Socrate, ostendunt confessionem quamlibet in regia Constantinopolis urbe, Nectario sedente, in desuetudinem abiisse. Insuper id eruitur ex Joannis Chrysostomi, qui post Nectarium præfuit eidem Ecclesiæ, testimoniis compluribus, paullo infra, ne simul omnia congerantur, discutiendis.

Resp. ad primum, ab Innocentio III. tempus annuæ confessionis determinatum fuisse, non autem illam tunc institutam; prout supra observatum est, prout constat ex ipso capite, *Omnia utriusque*, & prout declarat Tridentina Synodus sess. xiv. cap. 5. his verbis: *Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit,*

ut Christi fideles confiteantur, quod jure divino necessarium & institutum esse intellexerat, sed ut præceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleteretur. Quod sequitur, confirmat, non evertit confessionis necessitatem: cum enim Ecclesia visibilis non iudicet de occultis, aliunde vero collata ei sit plena ligandi solvendiue potestas: necessum est, ut occulta crimina per sinceram oris confessionem Ecclesiasticis iudicibus pateant. Ad Nectarii factum, quoniam Calvinus lib. 3. Instit. cap. 4. num. 7. adeo impudenter illud profert, ut de nostratibus loquens inverecunde scribat, *Hic, hic aures asini isti arrigant. Si lex Dei erat auricularis confessio, qui ausus esset Nectarius eam refrigerare, ac convellere?* nec minori procacitate illud idem producant ceteri hæreticorum; ad factum, inquam, istud dilueadum serio sese Theologi omnes applicuerunt. At principio graviter ea in re Nectarium peccasse, eique pravum consilium dedisse Alexandrinum presbyterum Eudæmonem, ajunt Thomas Valdensis tom. 2. cap. 141. Melchior Canus de Pœnit. p. 5. ad sextum, Eftius dist. 17. §. 7. ad 5. & alii, quorum opinio confirmari potest ex ipso Socrate, qui in fine ejusdem capitis 19. ait se dixisse Eudæmoni, a quod factum ipsum acceperet, *Consilium tuum, o presbyter, utrum Ecclesiæ profuerit, an non, Deus viderit.* Ceterum ansam ex eo singularis datam esse video, ut delicta sua invicem amplius non coarquant, &c. Improbant etiam factum illud, tamquam laxitatis morum, noxiæque libertatis fomentum, Nicephorus ac Sozomenus. Neque enim Nectarius vir erat sanctitate atque eruditione clarissimus, ut dicitur ab hæreticis, sed inter laicos ad senectam usque versatus; tamen ob canitiem, morumque suavitatem, auctore Sozomeno, plebi acceptissimus, eamque ob rem senex inauguratus Episcopus. Commonstrat etiam, quam fuerit consilii inops, hæc eadem rei gestæ narratio; quandoquidem si magno præditos fuisset ingenio, rerumque gerendarum experimento, vel non diu hæsitasset, quid patefacto diaconi stupro foret deliberandum; vel saltem secutus non esset unius Eudæmonis consilium, ipsi quoque Socrati valde suspectum. Atque hæc dicta sint; ut appareat priorem hanc responsum non esse omnino improbabilem: quamquam scribente Sozomeno, fere omnes Episcopos secutos fuisse Nectarii exemplum, quantum quidem ad me attinet, induci nequaquam possum, ut credam a Nectario confessionem sublatam, inductosque Antistites ceteros in errorem, si fides eidem Sozomeno sit adhibenda.

Eximius Annalium auctor Baronius ad annum

num 56. num. 26. & sequentibus usque ad 32. ac Latinus Viterbiensis in hujus historię confutatione anno 1587. Romę edita, censent hanc de Nectarii facta narrationem esse inter aniles fabulas numerandam. Ac Baronius, ut a digniore exordiar, negat præbendum assensum Socrati, cum seipsum probet Novatianum. Idem quippe Socrates lib. vi. cap. 19. sugillat Joannem Chrysostomum, quod sæpenumero pro concione verba illa protulerit, *Si millies lapsus pœnitentiam egeris, in Ecclesiam ingredi: quorum verborum causa in Chrysostomum acuit stilum, librumque conscripsit Sisinnius Novatianorum Episcopus. Una cum Socrate delirasse Sozomenum inde probat Scriptor eminentissimus, quod dum ille ait omnes fere Præsules secutos exemplum Nectarii. splendidissime mentiatur; siquidem circa eadem tempora Gregorius Nyssenus edidit canones Pœnitentiales in Epistola ad Latojum Antistitem Mitilenes, inter collectos a Balsamone, & Chrysostomus Nectarii successor meminit apertissime presbyteri confessiones excipientis, homilia 10. ac 33. in Mattheum, alii que in locis. Ceterum, si Socrati, ac Sozomeno præstetur fides; asserendum est, inquit Baronius, Nectarium a Novatianis fuisse deceptum; utebatur quippe familiarissima istorum hominum consuetudine, ac præsertim Agelii Episcopi, & Sisinnii Lectoris, quem ipse Socrates lib. v. cap. 10. appellat inter Novatianos disertissimum, præditumque maximo rerum usu. Atque is est, qui postea illius sectæ renunciatus Episcopus ausus est magnum Chrysostomum insectari. Nazianzenus etiam, pastoralis solutus munere, adversus Nectarium per epistolas exposulavit, quod ille in regia Constantinopolis urbe Arianos, aliosque hæreticos pateretur. Hæc eorum, quæ a Baronio prolixius asseruntur, summa est.*

Longe plura ad Socratem mendacii redarguendum congeffit Latinus, quæ stilo brevi comprehendam. Vario primum ei vertit, quod ita narrationem incipiat, *Per idem tempus visum est Ecclesiæ, ut presbyteri, qui in singulis Ecclesiis pœnitentiæ præerant, tollerentur*; quibus Socrates dolose innuit confessarium ab universa Catholicorum Ecclesia sublatum, cum constet e narrationis progressu in Romana, ceterisque Occidentalibus persistisse, atque, ut nuper diximus ex Baronio, etiam in Orientalibus. Verum hoc Latini argumentum nullum est, si Græca lectio attendatur, quæ Ecclesiæ in prima periodi parte, suppresso nomine, hæc habet tantum, *ἐδοξε τὰς ἐπὶ τῆς μετανοίας περιελθόντας πρεσβυτέρους τῶν ἐκκλησιῶν*, Placuit eos, qui pœnitentiæ præerant, aboleri presbyteros Ecclesiarum. Carpit deinde Latinus quod ait Socrates, Presbyterum pœnitentiarium fuisse institutum

occasione schismatis Novatiani, cum manifestum sit presbyterum illum extitisse *ab initio*, id fatente Sozomeno lib. vii. cap. 16. Tertullianus etiam, qui Novatianum antecessit, eundem presbyterum haud semel commemorat. Constat insuper ex epistolis Cornelii Papæ, Cypriani, & Dionysii Alexandrini, occasione Novatiani schismatis nihil aliud circa legitimam pœnitentiam fuisse innovatum, hoc excepto, quod statutum fuit, ne pœnitentia nondum peracta lapsis in persecutione Decii daretur pax & communio, quamvis martyrum, aut confessorum libellis summo opere commendarentur. Ad hæc Novatianum ipsum nondum ab Ecclesia separatam probasse pœnitentium reconciliationem, restantur Cyprianus in Epistola ad Antonianum, & in tertia ad Sympronianum Pacianus: cumque negaverit pacem concedendam lapsis post sui ab Ecclesia discessum; falsum est hinc repetendam esse pœnitentiariorum institutionem. Præterea Socrates ait rejectum presbyterum pœnitentiæ præfectum æque a Novatianis, & Homousianis, quorum unanimum dicit in fide consensum; ideoque Homousianos opponit Catholicis, a quibus Novatiani separabantur; id vero & calumnia est singularis, quia Catholici nunquam abjecerunt *consubstantialitatis* fidem; & ulterius demonstrat, pœnitentiarium, quem rejecerunt Novatiani, persistisse in Ecclesiis Catholicorum. Cum insuper Novatiani nunquam receperint, ut paullo post ait Socrates, presbyterum illum pœnitentiarium; fieri non potuit, ut hunc rejecerint ob scandalum in Ecclesia Constantinopolitana subortum. Præterea nullus eorum, qui eo temporis floruerunt, meminit rei hujus a Nectario gestæ; neque Gregorius Nazianzenus alia illi crimina obiciens, istud redarguit. Theodosius quoque imperator ob eadem Thessalonicensium ab Ambrosio publicæ pœnitentiæ addictus, eaque peracta donatus communione inter laicos, cum a Nectario invitaretur, ut ad presbyterium accederet, abusus alios Constantinopolitanæ Ecclesiæ reprehendens, de sublata confessione nullatenus exposulavit. Videtur etiam Socrates vasserrime se gessisse, dum intrudens Nectarium, qui nihil prorsus mandavit litteris, atque factum hoc narrans ex Eudæmonis auditu, fabulam tali artificio depinxit, ut de mendacio increpatus haberet, unde facile posset evadere. Postremo, teste Sozomeno, Presbyter pœnitentiarius eligebatur *vir gravis, sapiens, & quod caput est, secreti in primis tenax*. Quomodo ergo Diaconi sacrilegium, & mulieris compressio innotuit cum tanto Ecclesiastici ordinis dedecore, si ad aures sacerdotis auriculari confessione pervenerat? Atque hæc ad facti hujus elevandam fidem Latinus.

Doctissimi viri, Bellarminus, Petavius, Morinus, alique censent abrogatam a Nectario aut confessionem publicam, aut pœnitentiam publicam criminum occultorum. Ac Bellarminus quidem lib. 3. de Pœnit. cap. xiv. ait occasione Novatianæ hæresis institutum presbyterum, qui publicas exciperet confessiones; quoniam Cassiodorus in Hist. Tripart. lib. 9. cap. 35. ita reddidit verba Sozomeni, *Propterea visum est antiquis Pontificibus, ut velut in theatro, sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur: & ad hanc rem presbyterum bonæ conversationis, servantemque secretum statuerunt, &c.* quæ tamen verba Nicephorus lib. 12. cap. 28. ita retulit, *Grave autem Episcopis, qui proxime post Christum fuerunt, visum est in media plebe velut in theatro noxam confiteri, &c.* Contendit autem Bellarminus lectionem Cassiodori alteri esse præferendam, primo quia eam probarunt Joannes Hesselius, Ruardus Tapperus, alique viri clarissimi: deinde quia Cassiodorus non longe floruit ab ætate Sozomeni, Nicephorus autem posterior illo est annis plusquam octingentis: rursus quia Socrates, Sozomenus, & Nicephorus ipse, dum factum Nectarii reprehendunt, causam illam asserunt, quod ritu illo sublato non possumus invicem juxta Apostoli monitum arguere peccata, quod certe requirit, ut idem ritus comprehenderet publicam confessionem. Si autem petas, cur oportet presbyterum pœnitentiarium esse secreti tenacissimum, si confessio publica erat, aut pœnitentia publica indicebatur; respondet Cardinalis doctissimus, non omnia peccata fuisse divulganda, sed publica tantum; in ceteris necessariam fuisse presbyteri taciturnitatem atque prudentiam; atque hinc forte posse conciliari diversam Cassiodori & Nicephori narrationem. Juxta Bellarminum itaque abrogavit Nectarius presbyterum illum publicæ confessioni, & pœnitentiæ peragendæ præpositum: qua in re etiam Chrysostomus Nectarium esse imitatus, dum ait procedendum non esse quasi in theatrum ad manifestanda peccata, neque dicenda conservis, qui nos redarguant, ut exigebat severior disciplina, a prædecessore suo eliminata. Ad hunc plane modum Bellarminus.

Dionysius autem Petavius in Animadversionibus ad Epiph. hæc. 59. in hoc a Bellarmino dissentit, quod negat præferendam esse lectionem Cassiodori, in qua certum est vocem librorum vitio excidisse, ac restituendum esse, *Propterea visum est molestum antiquis Patribus, &c.* ad eum modum, quo legitur apud Nicephorum, cum lectio opposita abhorreat a Græcis Sozomeni codicibus, ejusque versionibus accuratioribus. Christophoroni, Valesii, Savillii. Qua in re omnino viro doctissimo assentior. Deinde negat Petavius mulierem a diacono

compressam pro concione peccatum hoc edixisse, aut illius manifestationem referendam esse ad confessionem sacramentalem. Nam apud Socratem, inquit, legitur, *ἡ δὲ προβαίνουσα, καὶ ἄλλο πταίσμα ἐαυτῆς κατηγορεῖ*, quod vertit interpretes. *Mulier longius in confitendo progressa, alterius culpa seipsam insinulat: non recte quidem, cum προβαίνουσα ad confessionem non pertineat, nec publicam, nec privatam, ac tantum significet, mulierem illam, cum longius procederet in obeunda pœnitentia, patrasse interim aliud facinus, quod coram pœnitentiarario deposuit: & quo a sacerdote, ab antistite, paucisque aliis comperto, diaconus depositus est, ac fama paullatim percrebescente, flagitium ad populi notitiam pervenit. Ita factum, ut Nectarius pœnitentiarario amoto supprimeret publicam pœnitentiam, luctu, lacrymis, stationibus, crebrisque precibus peragendam. Quod probat vir doctus ex quo Sozomenus scribat stupratam a diacono mulierem, dum hujus rei causa in Ecclesia moraretur: ex quo idem Sozomenus asserat id abrogatum Constantinopoli, quod in Occidente ac potissimum Romæ perseverabat, idque subinde explicans narret pœnitentium stationes, exclusionem a communione sacrorum, pronam in terra cum gemitu substrationem, occursum collacrymantis Episcopi, & commiserationem totius populi, ritum scilicet publicæ pœnitentiæ; ex quo denique statutum sit a Nectario, ut quilibet suapte conscientia fretus mysteria sacra capefferet, nimirum, ne cogeretur ad publicam illam criminum expiationem, quam ad unguem Ecclesia prisca ante communionem pacemque servabat. Hujusmodi est ergo præstantissimi viri sententia, ceteris, ni fallor, probabilior.*

Morinus, ut hujus etiam ratio habeatur, lib. 2. de Pœnit. cap. 9. contendit pœnitentiarium exhortatum fuisse mulierem, ut juxta Ecclesæ morem certa peccata publica palam enuntiaret; at mulierem imprudenter confessam quoque scelus cum diacono perpetratum, quod coram multitudine enuntiandum nequaquam erat. Putat propterea in verbis Socratis latine reddendis, contra quam sentiat Petavius, interpretem recte supplere quod desideratur in Græco, dum reddidit; *Mulier vero longius progressa confitendo etiam aliud suum peccatum accusavit*, eo quod mulier simul edixerit quæ vulgari poterant, & quod consultius erat tacere. Hinc Morinus infert abrogatam a Nectario publicam tantum confessionem: quod præterea demonstrat, quia ex confessione privata nullum poterat oriri scandalum, & quia hætenus secreta confessio apud Græcos, omnesque Orientales permanet inviolata. Ceterum Morinus non negat abrogatam fuisse a Nectario etiam publicam pœnitentiam, quidquid pag. 176. Venet. edit. scribat Tourne-

lius:

lius: sed quintum laudati capitis ix. paragra-
phum verbis istis absolvit: *Duo ergo superesse
possunt, quæ Nectarius abrogaverit, confessio cer-
torum peccatorum publica, & publica peccatorum
secretorum Penitentia: utrumque revera sustulit
Nectarius, sed prioris tantum mentionem faciunt
historici, quod scandalo occasionem dederat.*

Henricus tandem Valeſius in suis ad Socra-
tem Adnotat. duplicem distinguit confessionem
mulieris, unam, qua ad aures pœnitentarii ex-
posuit peccata singula, ad quorum expiationem
iussa est orationibus, fletibus, jejuniisque vaca-
re: alteram, qua revelavit illatum sibi a dia-
cono stuprum, quod peperit plebis commotio-
nem, & Ecclesiæ infamiam & dedecus. Utram-
que confessionem privatam fuisse putat Valeſius,
quod Socrates, Sozomenus, ac Nicephorus fa-
ctam scribant *coram presbytero*, ad hoc consti-
tuto, ne scelera coram omnibus, & quasi in
theatro vulgarentur, ideoque mulierem confes-
sam fuisse fidelium multitudine non adstante.
Ex secunda tamen confessione idcirco subortum
scandalum censet Valeſius, quod presbyter pœ-
nitentarius accersito diacono, eum ad fatendum
crimen compulerit, & re ad Nectarium delata,
(non tamen manifestato mulieris nomine, ne
proderetur arcanum,) depositus sit stuprator,
in quem nunquam animadvertisset Episcopus,
nisi a pœnitentiaro criminis certior factus.
Hinc vero sparsio diaconi sacrilegio, Nectarius
sustulit pœnitentiarium presbyterum; at non
ideo abrogavit confessionem, aut pœnitentiam,
quoniam non interdixit fidelibus, ne in poste-
rum se, aut presbyterorum aliquem adirent,
neque ademit sibi potestatem arcendi a sacris
mysteriis eos, qui scelus aliquod publicum per-
petrassent; sed fecit potestatem singulis ad com-
munionem accedendi absque eo, quod se pœni-
tentiario juxta veterem disciplinam subicerent,
modo secreta confessione conscientiam a morta-
lis peccati labe expiassent.

Sunt hæc virorum doctissimorum responsa,
ex quibus doctores Scholastici colligentes quæ
vero videntur magis similia, ajunt abrogatum
a Nectario presbyterum pœnitentiarium, in qua
re consentiunt Socrates, Sozomenus, & Nice-
phorus: hunc presbyterum non excipiendis tan-
tum confessionibus, sed etiam pœnitentiæ pera-
gendæ fuisse præpositum: institutum fuisse occa-
sione Decianæ persecutionis, ne lapsi absque
prævia pœnitentia reciperentur: commissum illi,
ut exciperet depositionem testium, argueret reum,
& censoria auctoritate invigilaret morum pro-
bitati: peccatis publicis statutas pœnitentias in-
duxisse, & interdum graviora aliqua publicasse,
pœnitentis tamen consensu, ut is majori affice-
retur pudore, & vehementius pro illo populus
exoraret: patefactum hoc pacto mulieris stuprum,

sublatum pœnitentialem presbyterum, ac ita
statutum, ut deinceps pœnitentes, ii saltem,
qui haberent crimina tantum occulta, non te-
nerentur adire publicum illum presbyterum, sed
reconciliati a quoeunque alio jurisdictionem ha-
bente, etiam non peracto publicæ pœnitentiæ
stadio, libere accederent ad mysteria: atque ita
certum pœnitentiæ canonem fuisse abrogatum,
non vero sublatam confessionem sacramentalem.
Vide Eſtium dist. 17. §. 7. ad 5. Sylvium in
supplem. q. vi. art. 1. Juenin q. 5. cap. 1. art.
3. Tournely q. vi. art. 2. Witalium q. iv.
art. 3.

Ut modo sententiam, quam teneo, perspi-
cue tradam; dico primum, me non existimare
Socratem fuisse mentitum, quamquam Nova-
tiani addictus callida fortassis usus sit oratione;
non enim credo adeo fuisse frontis perficacæ,
ut id conscriberet, de quo poterat ab omnibus,
redargui manifestissimæ falsitatis. Deinde dico
narratione facti hujus catholicum dogma invi-
ctissime corroborari. Nam Sozomenus, Valeſio
interprete pag. 726. ita illud enarrat: *Ego vero
dicam, quæ sentio. Cum in nullo penitus pecca-
re, diviniore cujusdam nature sit, & humana
præstantioris, pœnitentibus vero, etiam si sapius
deliquerint, veniam dare Deus præceperit; cum-
que in petenda venia peccatum necessario confiteri
oporteat; grave ac moleſtum ab initio jure meri-
to visum est sacerdotibus, tanquam in theatro,
circumſtante totius Ecclesiæ multitudine, crimina
sua evulgare. Itaque ex presbyteris aliquem, qui
vitæ integritate spectatissimus esset, & taciturni-
tate, ac prudentia polleret, huic officio præſe-
runt: ad quem accedentes ii, qui deliquerant,
actus suos confitebantur. Ille vero pro cujusque
delicto, quid aut facere singulos, aut lueri oport-
eret, pœnæ loco indicens, absolvebat confitentes,
a seipsis pœnas criminis exacturos. Eadem pars
Nicephorus pag. 279 tom. 2. Traditur hic a-
perte necessitas confessionis: traditur confessio
secreta apud sacerdotem præditum taciturnitate
ac prudentia: traditur institutio hujus sacerdo-
tis ideo facta ne peccata palam, & tanquam
in theatro evulgarentur, & facta longe ante
exortam hæresim Novatianorum, *ἐξ ἀρχῆς*, ab
initio, ut inquit Sozomenus; sive *ἀπὸ τοῦ ἐν-
γίσεως Χριστοῦ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν*, ab Episcopis, qui proxime
post Christum fuere, ut scribit Nicephorus. Af-
firmo præterea non unum fuisse in Ecclesiis
presbyterum pro excipiendis secretis confessio-
nibus; nam Serapion quidam in persecutione la-
psus, morbo correptus exclamavit, *Properate,
quæſo, & me quantocius absolvite: Accerſe mi-
hi unum ex presbyteris*, apud Eusebium lib. vi.
cap. 44. pag. 246. & Nicephorum lib. vi. cap.
6. pag. 395. Origenes hom. 2. in Psal. 3. mo-
net pœnitentes, ut circumſpiciant, cui presby-
te-*

terorum debeant confiteri peccatum suum; & Cyprianus in libro de lapsis ait exomologesim fieri apud sacerdotes. Assero insuper presbyterum pœnitentiarium, licet & ipse confessionem pœnitentium audiret, post hæresim Novatianam fuisse specialiter constitutum, ut præset pœnitentiis agendis, ac nemo ad mysteria accederet, priusquam injunctas pœnas persolvisset: quod probo, primum, quia hoc proprie sonat πρεσβύτερ ἐπὶ τῆς μετανοίας, presbyter, qui præest pœnitentie, quo vocabulo utuntur Socrates ac Sozomenus; cum metanias, prout ab exomologesi distinguitur, sit executio operis in satisfactionem indicti: ulterius quia presbyteri exomologesim excipientes instituti fuerant ab initio, & ante hæresim Novatianam, quod & fatetur Sozomenus: rursus quia idem auctor demonstrans pœnitentialem presbyterum in Ecclesiis Occidentalibus, ac præcipue in Romana perseverasse postquam abrogatus fuerat Constantino- poli, describit orationes pœnitentium, publicamque horum reconciliationem, eo ferme pacto, quo feria v. majoris hebdomadæ faciendam præcipit Pontificale Romanum P. 3. tit. 3. insuper quia revera objicientibus Novatianis, quod in Ecclesia lapsi omne indiscriminatim reciperentur, studiosus data est opera, ne lapsi levarentur onere pœnitentiæ: qua in re enituit præsertim zelus Cornelii Romani Pontificis, & sexaginta Episcoporum Concilium, ab ipso coactum an. 251. nec non sanctissimi martyris Cypriani, qui Cornelii, & Coepiscoporum sententiam laudat in epistola 52. ad Antonianum: ac demum quia sublato pœnitentiaro, etiam in Ecclesia Constantinopolitana perseverarunt qui pœnitentium exciperent confessiones; scribente Chrysostomo hom. 33. in Matthæum pag. 318. omni cura ante communionem a fidelibus recipiendam esse reconciliationem & pacem, atque hujus rei causa in Ecclesia sedere presbyterum. Adhæc sentio scandalum in Ecclesia Constantinopolitana non fuisse exortum propter confessionem sacramentalem, sed propterea quod mulier post confessionem pœnitentiæ insistens compressa fuerit a Diacono; idque aut ipsa imprudenter detexerit, aut pœnitentiarius noverit extra-confessionem indicio aliquo: quod affirmo ductus hisce momentis. Narrat ipsemet Socrates nobilem illam mulierem ad pœnitentiarium presbyterum accedentem delicta post baptismum a se perpetrata singillatim deposuisse, κατὰ μέρος, inquit, ἐξομολογείται τὰς ἀμαρτίας, ὥς ἀπεπράχῃ μετὰ τὸ βάπτισμα, ac statim recenset impositam ipsi mulieri pœnitentiam. Habemus itaque confessionem scelerum complurium, non in concione, sed apud unum presbyterum factam, & quidem nullo suborto scandalo. Ait deinde Socrates, hanc mulierem progressu temporis pro-

nuntiasse crimen aliud, ac dixisse quomodo secum Ecclesie Diaconus concubuerit, ἡδὲ γυνὴ προβήνυσσεν καὶ ἄλλο πταῖσμα ἑαυτῇ κατηγορεῖ, ἔλεγε γάρ, ὡς εἴη συγκαθιδύσας αὐτῇ τῆς ἐκκλησίας διάκονος: quo in loco, ut supra animadvertit Petavius, bonus interpretis apposuit, In confessione, quod certe non extat in Socrate; imo idem Historicus neque hic adhibet verbum ἐξομολογείται, confessus est, quo verbo usus est supra narrans confessionem sacramentalem; sed inquit, κατηγορεῖ accusavit, testificata est, palam commemoravit, & ἔλεγε, dixit: neque hic memorat presbyterum pœnitentiarum; ut scias non illi secreto accusatum scelus, sed patefactum etiam laicis; ideoque statim de muliere persequitur Socrates; Id cum dixisset, diaconus quidem Ecclesia ejectus est; populus vero graviter commoveri cepit. Expressius Sozomenus ita rem narrat: Matrona quedam nobilis ob peccata, quæ confessus fuerat, jussa ab hoc presbytero jejuna-re, ac Deum suppliciter exorare; dum hujus rei causa in Ecclesia moraretur, a diacono se stupratam esse prodidit. Quo cognito plebs omnis vehementer successit, eo quod contumelia illata esset Ecclesie; nec mediocri prebro expositi erant sacri ordinis viri. Ex quibus verbis dilucide apparet, stuprum illatum fuisse mulieri post confessionem, & dum in Ecclesia moraretur pœnitentiæ agendæ causa, atque ab ipsa, non a presbytero pœnitentiaro idem stuprum fuisse proditum. Id confirmo ex quo amotus quidem fuerit pœnitentiarius, sed nulla fuerit animadversione punitus, neque increpatus a præfule, aut ab historicis istis reprehensus; licet fuisse utique, si ejus culpa occultum scelus innotuisset, cum illi potissimum demandata fuerit taciturnitas, prudentia, atque integritas. Ex quibus omnibus constat, Nestarium suadente Eudæmone constituisse, ne post sacramentalem confessionem ageretur publica illa pœnitentia, cui, ut juxta canones persolveretur, præerat aliquis presbyterorum, ne pœnitentibus sacra in æde viris feminisque commorantibus, consimile aliquod facinus committeretur, & ea de causa amotum fuisse Pœnitentiarium: atque hoc idem affirmans de Nestario Sozomenus; Presbyterum, inquit, qui agende pœnitentiæ prepositus erat, abolevit, ἐπαύσε τὸν ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβύτερον.

Hanc responsionem non infringit quod addunt Socrates & Sozomenus, factam exinde cuique liberam potestatem ad sacra mysteria accedendi, prout sibi conscius esset, & fiduciam haberet sui: siquidem cum amplius non exigetur forma illa pœnitentiæ, qua tantum in conventu Ecclesie absoluta fas erat pœnitentibus ad communionem accedere, unusquisque poterat non expectato certo tempore percipere communionem, modo tamen careret culpa apud Deum, & pro-

delictorum mensura pœnas a semetipso repeteret. Pari ratione ait Sozomenus antea minora fuisse peccata, ob verecundiam eorum, qui sua delicta enuntiabant, & ob severitatem judicium, qui ad id erant constituti; quoniam amoto pœnitentiariorio, & severiori agendæ pœnitentiæ disciplina sublata, illi, qui confitebantur peccata sua, subire non debebant publicam afflictationem ac pœnam, quæ consequebatur accusationem gravium delictorum, & ex qua oriri videbatur nota quædam infamiæ; atque ita improbi sentientes se non afficiendos in conventu omnium pudore, neque diuturno cruciatu macerandos, majori libertate peccabant. Arque hæc ex paullo supra productis plana, dilucida, ac minime dubia sunt.

Objiciunt præterea hæretici testimonia quædam Patrum, præsertim S. Joannis Chrysostomi, qui nectario in Constantinopolitana sede successit. Is enim Hom. v. de Incomprehensibili contra Anomæos num. 7. *Quamobrem*, inquit, *etiam atque etiam hortor, rogo & oro, ut frequenter Deo confiteamini. Non te in theatrum conservorum tuorum duco, neque hominibus peccata revelare cogo; conscientiam tuam expande coram Deo, ostende ipsi vulnera, & ab eo medicamenta postula: ostende non exprobranti, sed curanti: licet enim taceas, ipse novit omnia.* Eadem Chrysostomus repetens Catechesi 2. ad Illuminandos, num. 4. ait: *Nec hoc tantum est admirabile, quod nobis peccata dimittat, verum quod & ipsa non revelet, non manifesta faciat, nec accedentes cogat in medio patrata edicere, sed sibi soli rationem reddere jubeat, & sibi confiteri.* Item Concione iv. de Lazaro: *Cur igitur te, quæso, pudet, & erubescis dicere peccata tua? Num enim homini dicis, ut te probro afficiat? num conservo confiteris, ut in publicum proferat? ac paullo post, Non cogo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere testes. Mihi solo (verba sunt Dei peccatorem alloquentis) mihi soli dic peccatum privatim, ut sanem ulcus, teque dolore liberem.* Rursus in Homilia, qua demonstrat non esse ad gratiam concionandum, *At verecundaris*, inquit, *& erubescis enunciare peccata.* Sane quidem, si coram hominibus ea dicenda essent & evulganda; non tamen ita pudere te oportuit; pudor enim est, & ignominia peccare, non quæ peccaveris confiteri: jam vero neque necessum est testibus præsentibus confiteri. Apud conscientie rationes fiat inquisitio delictorum; sine testibus fiat judicium: Deus te confitentem solus audiat, Deus qui peccata non exprobrat, sed confessione peccata delet; paucisque interjectis, extremoque judicio ad memoriam revocato, Hic judicium fit sine testibus, ac tu ipse in te judicium exerces qui peccasti; at illic in medium orbis terrarum cuncta pendentur. Hæc

Berti Theol. Tom. VII.

Chrysostomus juxta editionem novissimam; quibus consimilia habet hom. 52. in Matth. 31. in Epistolam ad Hebræos & 2. in Psalmum 50. inter supposititias rejecta. Accedunt alii Patres: Basilus enim in Psal. 37. ad ea verba, *Rugiebam a gemitu cordis mei*, docet Davidem soli Deo clausis oculis gemitus suos ostendisse. Gregorius Nyssenus in Epistola canonica ad Letojum Episcopum Mirilenensem, docet avaritiæ peccata a patribus, qui pœnitentiæ canones ediderunt, fuisse prætermissa, ideoque per confessionem non esse hujusmodi peccata expianda. Ambrosius lib. x. in cap. 22. Lucæ ait: *Lacryme lavant delictum, quod voce pudor est confiteri*; ac similia habet Maximus Episcopus Taurinensis Hom. 3. de Pœnitent. Petri. Julianus Pomerius lib. 2. de Vita contemplativa peccatoribus confessionem, aut emendationem proponit, ideoque censet alterutram satis esse. Tandem venerabilis Beda lib. v. in Lucam ad illud, *Ite, ostendite vos sacerdotibus*, docet sacerdotibus detegenda esse duntaxat crimina hæresis, Judaicæ perfidiæ, & schismatis, Cetera vero vitia, inquit, *per seipsum interius in conscientia, & intellectu Dominus sanat, & corrigit.*

Resp. Chrysostomus in præcitatis locis hoc unum velle, peccata aperienda non esse coram populi multitudine, unde oriri possit ingens pudor, & maxima verecundia; sufficere autem si manifestentur soli Deo, ac sine testibus, scilicet sacerdoti Dei ministro, ac nemine eorum, qui palam confitentem probro afficiant, secretam exomologesim audiente. Hanc responsionem omnibus omnino probatam, quamquam apertissima est, nitar nonnullis adnotationibus, illustrare. Ac principio Chrysostomus nullibi dicit, *Ne confitearis sacerdoti, ne crimen tuum detegas ministro Christi*, de quo alibi docet factam illi esse potestatem solvendi, ejusque munus esse animorum purgare immunditiam: sed ait, confitendum non esse conservo, qui in publicum proferat; ideoque conservi nomine non designat sacerdotem secreto peccata excipientem, sed contumeliosos laicos, ac plebem adversus manifesta scelera obmurmurantem, ut paullo ante contigerat sedente Nectario. Pari ratione non ait, *Ne accedas ad sacerdotem in templo sedentem, ut tibi reconciliationem impertiatur*, siquidem oppositum docet hom. 33. in Matth. Verum ait, *Ne dicas peccata ei, qui palam enuntiet, & manifesta faciat*; quemadmodum agit cum latrone iudex sæculi, cogens illum præsentibus testibus ad enuntianda flagitia, quo sane tendunt ea verba, *De incomprehensibili*, ἡδὲ γὰρ εἰς θεατρὸν σὲ ἄγο τῶν συνδύλων τῶν σὺν, ἡδὲ ἐκκαλεῖται τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκάζω τὰ ἀμαρτήματα, Neque enim in theatrum te duco conservorum tuorum, neque vi impello ad hominibus revelanda

peccata: quod repetit hom. iv. de Lazaro, aliisque productis locis. Rursus Chrysostomus ubique declamatoria oratione curat peccatorem inducere ad superandam illam verecundiam, qua detinetur, ne peccata confiteatur: atque ad id utitur comparatione summæ illius confusionis, qua reprobi afficiuntur in die iudicii. Hæc autem comparatio in eo sita est, quod longe major erit erubescencia traduci universo terrarum orbe spectante, quam sit uni tantum homini commissum scelus detegere, prout sanctus Doctor docet in Homilia de Samaritana: ideoque monens, ne erubescamus confiteri peccata uni Domino, opponit privatam confessionem factam sacerdoti, solo audiente Deo, manifestationi criminum aliquando coram omnibus evulgandorum. Rursus quod ait fieri nunc inquisitionem criminum *apud rationes conscientie*, nil sonat aliud, nisi illum tantum accusatorem esse, & adversus peccantem postulare iudicium, qui sui criminis conscius est, ac sine testibus exerceri iudicium istud; contra quam fiat in magistratu, ut ait Catechesi 2. ad illuminandos, aut fiet dum in medio orbis terrarum cuncta pandentur, ut repetit hom. v. de Incomprehensibili, & hom. in qua demonstrat non esse ad gratiam concionandum. Præterea iisdem in locis, ac præsertim Conc. iv. de Lazaro, docet non alia ratione Deum velle, ne erubescamus confiteri peccata, nisi ut ea nobis relaxet, nobisque declaret vehementiam amoris sui, atque ut sciamus quæ nobis debita dimittantur, exemplum afferens mulieris peccatricis, de qua Lucæ vii. 37. At nisi sacerdoti ulcus animæ detegamus, nullum nobis exhibetur pignus remissionis, nullum datur argumentum amoris, nec percipimus quale nobis debitum relaxetur, immo nec audimus verbum illud consolationis plenissimum, *V. de in pace*; & consequenter Chrysostomus in ipsa complexione orationis demonstrat nomine confessionis factæ soli Deo designari a se confessionem sacramentalem. Denique juxta Chrysostomum, aliosque Græcorum, quæ per sacros ministros exercentur, fieri dicuntur a solo Deo; ait enim sanctus Doctor hom. 50. in Matth. de Eucharistia, hanc hominem non operari, atque in ea solum Christum manus extendere; quod eatenus dictum est, quatenus Regi tribuuntur quæ ipsius nomine efficiuntur a ministris; *Sacerdos enim minister est Christi*, ὑπὲρ τοῦ κυρίου ἔστιν ὁ ἱερεὺς. Quamobrem sacerdos excipiens apud Græcos confessionem sacramentalem, ita pœnitentem alloquitur, Ἀδελφε δὲ ὁ ἡλθεὶς πρὸς θεόν, καὶ πρὸς ἐμὲ; μὴ αἰσχυρῶς, ἐ γὰρ ἐμὲ ἀναγγέλλεις, ἀλλὰ πρὸς θεόν, ἐν ᾧ ἰστασαι, videlicet, *Frater, cur accessisti ad Deum, & ad me? Ne, quaeso, erubescas; non enim mihi peccata enuntias, sed Deo, apud quem consistis*. Vide Arcudium lib. iv.

Concord. pag. 350. & Goarium in Orat. super Pœnit. pag. 679. Euchologii. Ex quibus constat dici a Chrysostomo confessionem factam soli Deo, quæ sit ad aures ministrorum sacrorum: appellari horum tribunal *inquisitionem conscientie*, quoniam illic exercetur iudicium privatim, & sine testibus: opponi iudicium istud illi, quod sit cum magno dedecore, dum a iudicibus sæculi puniuntur latrones, eo quod huic interfuit solus sacerdos ac pœnitens sui ipsius accusator: non prodeundum denique *in theatrum*; neque *conservis* crimina revelanda, quoniam enuntiantur Deo per ministrum suum illa relaxanti; non autem publice proferuntur, non in Ecclesiæ conventu, non coram hominibus obloquentibus, atque exprobrantibus.

Reliqua sunt facillioris expeditionis: nam Basilii docet peccata aperienda esse sacerdotibus in Quæstionibus brevioribus, & in Epistola ad Amphilochoium. In Psalmum itaque 37. de contritione Davidis, non de sacramento novæ legis pertractat, tametsi gemitus cordis minime oris confessionem excludat. At Gregorii Nysseni testimonio Dallæus; alique hæretici refelluntur; siquidem posteaquam in laudata Epistola canon 6. ait avaritiæ, quæ est idololatriæ species, omniumque malorum radix, in canonibus Pœnitentialibus medelam & curam, certam scilicet pœnæ quantitatem non fuisse præscriptam, eo quod inexplibilis sit affectionis, quam necessum sit omni studio purgare; docet eodem canone, si avarus aliqua ratione sibi alienum usurpet, præstari illius morbo medicamentum, *dummodo per enunciationem aperiat peccatum suum sacerdoti*, εἴτα δὲ ἐξαγορεύσας τὸ πλημμέλημα αὐτοῦ τῷ ἱερεὶ φανερώσας, & largiendo pauperibus, quæ habet, evellat pravam ex animo cupiditate. Ambrosius lib. x. in Lucam num. 89. docet conversionem ejus, qui grave aliquod crimen perpetravit, initium ducere a lacrymis: sed minime confessionem excludit, quin proximo num. 90. inquit: *Si in aliquo fortasse labaris; quia secretorum tuorum (Deus) adstis testis, respicit ut recorderis, & fatearis errorem*. Imitare Petrum dicentem alibi tertio: Domine, tu scis quia diligo te. Etenim quia tertio negaverat, tertio confitetur: sed negavit in nocte, confitetur in die. Hæc tamen postrema verba potius significant confessionem laudis, quam sceleris. Potest ulterius responderi, quando Petrus peccavit ac flavit, nondum confessionem fuisse institutam. Sivit, nondum confessionem fuisse institutam. Sivit, ac eadem prorsus cum Ambrosio scribit citata hom. sanctus Maximus, tom. vi. Bibl. PP. pag. 23. Juliani Pomerii Opus de Vita Contemplativa, quod nonnulli Prospero adtribuerunt, adversarios nostros valde perstringit; libro enim 2. cap. 7. ita legitur: *Porto illi, quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis*

ipsis confessa, nec ab aliis publicata; si ea confiteri, aut emendare noluerint, Deum, quem habent testem, habituri sunt & ultorem. His traditur aperte necessitas confitendi occulta crimina. Nimis vero permoveretur Dallæus particula illa disjunctiva, *Aut*; quandoquidem planissimus sensus est, Deum esse ultorem illorum, qui aut peccata non confitentur, aut si confiteantur, non se emendant, sed in eodem hærent luto. Dixerat idem Pomerius paullo supra eodem in capite, necessariam esse confessionem, quoniam aliorum animos, quales sint, sine ipsorum confessione nescimus: & rursus ait, nobis quoslibet peccata sua, tanquam medicis vulnera, quibus urgentur, aperire: quæ excutiat versutissimum Dallæi ingenium, si valet. Denique Beda lib. v. in Lucam cap. 69. sermonem instituit de reconciliatione, & receptione eorum, qui sunt extra Ecclesiam, non de absolutione sacramentali; scribit enim: *Quisquis vel hæretica pravitate, vel superstitione gentili, vel judaica perfidia, vel etiam schismate fraterno, quasi vario colore per Domini gratiam caruerit, necesse est ad Ecclesiam veniat, coloremque fidei verum, quem acceperit, ostendat, nimirum palam doctrinam fidei profiteatur.* Si vero lepræ nomine intelligas peccata eorum, qui sunt in Ecclesia; audias, obsecro, eundem Bedam in epistolam Jacobi cap. v. ita loquentem: *In hac sententia (Confitemini alterutrum peccata vestra) illa debet esse discretio, ut quotidiana, leviaque peccata alterutrum coequalibus confiteamur, eorumque quotidiana credamus oratione salvari. Porro gravioris lepræ immunditiam juxta legem sacerdoti pandamus, atque ad ejus arbitrium qualiter, & quanto tempore jusserit, purificari curemus.*

PROPOSITIO III. In dogmate hætenus propugnato consentiunt Patribus Gratianus collector Canonum, ducesque Scholarum.

Addo hanc thesim, quoniam hæretici nobis Gratianum acerrime opponunt, ac simul in nos urgent testimonia quædam Scholasticorum. Gratianus itaque de Pœnit. dist. 1. num. 37. cap. *Omnis*, expendens verba illa Joannis, *Omnis, qui non diligit, manet in morte*, docet alios asserere, quod peccatum remittatur per contritionem, quæ confessionem præcedit; alios e contra tenere, sine confessione oris, & satisfactione operis, neminem a peccato posse mundari, si tempus satisfaciendi habuerit: quam postremam sententiam confirmat verbis Isaïæ, *Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris*, & Ambrosii scribentis in libro de Paradiso cap. 14. *Non potest quisquam justificari a peccato, nisi ante fuerit peccatum confessus.* Supino autem errore, & crassa ignorantia Theologicarum assertionum alucinantur hæretici, dum nobis priorem illius commentarii partem objiciunt, quasi Gratianus probabile existimaverit confessionem necessariam non esse

ad delendum peccatum: aliud quippe est asserere efficacitatem contritionis, quæ sua vi justificet impium; aliud est negare confessionis necessitatem. Fatemur etenim extitisse quosdam scholasticos illius contritionis propugnatores, de quibus prolixè egimus pag. 161. hujus voluminis; at illos minime confessionem negasse, apertissime ostendimus eodem loco. Gratianus itaque horum opinionem recitans, nullum præjudicium affert confessioni; quin illa opinione supposita tamquam probabili, *Fit confessio*, inquit, *ad ostensionem pœnitentiæ, non ad impetrationem veniæ.* Ex quibus apparet, quantum aliqui cæcutierint in Decreto pervolutando. Profert deinde Gratianus canones de necessitate pœnitentiæ expressissimos, xli. quem tribuit Chrysostomo, (est autem Chromatii Aquilejensis) *Non potest quis gratiam doni celestis accipere, nisi purgatus fuerit ab omni sorde peccati per Pœnitentiæ confessionem*: & xlii. ex Augustiniano sermone 392. ad Conjugatos num. 3. *Nemo sibi dicat: Occulte ago, apud Deum ago; novit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago.* Ergo sine causa dictum est, *Quæ solveritis in terra, soluta erunt & in celo*: ergo sine causa claves datæ sunt Ecclesiæ Dei: frustramus Evangelium Dei, frustramus verba Christi. Promittimus vobis, quod ille negat. Vide in eadem distinctione canones hujus generis plurimos. Tandem Gratianus per multis Patrum productis testimoniis, quibus videtur affirmari sola cordis contritione non deleri peccatum, cap. 87. inquit: *His auctoritatibus asseritur neminem sine pœnitentiâ & confessione propriæ vocis a peccatis posse mundari; unde, præmissæ auctoritates, quibus videbatur probari sola contritione cordis veniam præstari, aliter interpretandæ sunt, quam ab eis exponantur.*

Quantum ab Scholasticos pertinet, dilucide confessionis necessitatem tradiderunt Guilelmus Parisiensis de Pœnit. cap. 10. Magister sent. dist. xvii. art. 3. Petrus Pictaviensis sent. part. 3. cap. 12. Alexander Alensis p. 4. q. 18. S. Thomas in iv. distinct. 17. S. Bonaventura, Scotus, aliique, tam veteres, quam recentiores in eadem distinctionem: in quorum verbis producendis, cum apertissima sint, satis obvia, simulque collecta a pluribus, nil insumam temporis, sed ea uberiori proventu dilucidabo, quæ inde adversarii nostri depromunt.

Oppones: Gratianus de Pœnit. dist. 1. num. 87. posteaquam plura de necessitate confessionis ad expianda peccata protulit, finemque priori paragrapho. *His auctoritatibus*, imposuit sententia ista, *Non ergo præmissis auctoritatibus, vel argumentis, sine confessione oris, & satisfactione operis aliquis probatur a peccato mundari*, quibus utique adstruere videtur sententiam Catholicorum; paragrapho 2. *E contra*, non minori

argumentorum copia nititur commonstrare, quod sola contritione cordis, sine confessione oris peccata possint deleri. Ad quod evincendum ait primo, Joannem Chrysostomum, Ambrosium, ac Prosperum (intellige, ut monui supra, Julianum Pomerium) tenere oppositum. Ait deinde illa verba, *Confitemini alterutrum peccata vestra*, exhortationis esse, non jussionis: & si qua alia jubendo dicta sunt, non ad exteriorem, sed ad interiorem poenitentiam esse referenda, sine qua nullus unquam Deo poterit reconciliari. Contendit præterea nihil aliud ab Augustino doceri, nisi denegandam veniam peccatori, qui prius peccati poenam non solvit: Sed aliud est, inquit, peccatum sacerdoti confiteri, & ejus arbitrio de peccato satisfacere; atque aliud Deo corde confiteri, & secreta satisfactione peccatum in se ipso punire. Post multa vero hujus generis concludit: *Præmissis itaque auctoritatibus pro manifestis criminibus manifestu probatur offerenda satisfactio, & oris confessio: latentia vero peccata non probantur sacerdoti necessario confitenda, & ejus arbitrio expianda.* Insuper Gratianus post cap. *Quamvis plenitudo*, eadem dist. num. 89. hæc habet verba: *Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis utraque sententia satisfactionis, & confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum adhaerendum sit, lectoris judicio reservatur: utraque enim fautores habet sapientes & religiosos viros: ex quibus apparet fuisse ætate Gratiani, sæculo nempe XII., qui propugnarent, & qui etiam denegarent necessitatem confessionis, ac posse impune utrumque teneri; ut videretur etiam innuere Magister sent. in IV. dist. 17. Ad hoc denique confirmandum producit Gratianus ex Poenitentiali Theodori Cantuariensis Archiepiscopi proximum cap. 90. Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dixerunt, ut Græci: quidam vero sacerdotibus confitenda esse percenserunt, ut tota fere sancta Ecclesia, &c. Hoc est argumentum, quod hæretici omnes, præsertim vero Dallæus, pugnacissime tractant, ac premunt.*

Addam in hujus argumenti confirmationem nonnulla. Primo Joannes Theutonicus de Poenit. dist. 5. postquam multa de confessione disseruit, *Sed melius dicitur*, inquit, *fuisse institutam a quadam universalis Ecclesie traditione*: atque hinc infert necessariam non esse Græcis, quos non obstringit traditio Ecclesie Romanæ, sicut nec traditio consecrandi in azymo. Rursum S. Bonaventura in IV. dist. XVII. art. 2. q. 4. docet confessionem non requiri ad justificationem, cum sequatur contritionem, quæ sine justificatione non est; & 2. parte ejusdem distinctionis ait habendum fore ut hæreticum, si quis modo negaret necessitatem confessionis, quoniam de ipsa habetur definitio Lateranensis Concilii sub

Innoc. III. sed ante hanc determinationem hæc non erat hæresis, quia ipsi non negabant potestatem clavium, sed negabant necessitatem; & bene concedebant, quod utile erat confiteri, & sacerdotes poterant absolvere. Ideo Magister, & Gratianus in decretis hoc referunt tanquam opinionem: tamen uterque improbat hoc, & determinat in contrarium. Ulterius Scotus eadem dist. XVII. quæst. unica art. 1. etsi fateatur confessionem sacramentalem esse a Christo institutam, negat tamen hinc inferri, quod sit necessaria aut possit ille aperte revinci, qui affirmavit esse eandem confessionem de jure Ecclesiastico, non autem divino. Durandus quoque, ut de illo refert Estius in eadem distinctionem §. 7. eo propendet, ut putet confessionem non esse præcepti, sed consilii. Possunt itaque hæretici ex Decreto Gratiani, & ex Commentariis illustrium Scholasticorum nos plurimum exagitare.

Respondent ad Gratiani verba Estius loco nuperrime laudato, Sylvius in Supplem. q. 6. art. 1. & alii quidam, scriptorem illum de hac re non habuisse fixam sententiam. S. Bonaventura, S. Thomas, alique Scholastici in IV. dist. 17. ajunt mentem fuisse Gratiani, quod confessio sit utique a Christo instituta, sed ejus necessitas definita solius Ecclesie decreto, quoniam nondum lato, fas erat sine crimine hæresis de ipsa necessitate hæsitare. Quidam, ut Gregorius de Valentia, censent Gratianum turpiter allucinatum: nonnulli cum Antonio Augustino J. C. clarissimo putant totum id fuisse Gratiano suppositum. Permulti denique cum Witalio, Tournelio, & juniorum plerisque, ajunt locutum Gratianum de efficacia, non de necessitate confessionis, ne præjudicium afferret ulum pervulgatæ opinioni, quod sola contritione deleatur peccatum, necessariam tamen esse confessionem, seu quod hujus votum includatur in contritione, cujus vi impius justificatur, seu quod absolutio sacerdotalis necessaria sit ad remissionem poenæ, prout diximus superiori dissert. cap. 5. & 6. Responsio autem nostra est hujusmodi. Gratianus in tota illa quæstione 3. causæ XXXIII. ac dist. 1. de Poenit. quærit, *An aliquis possit promereri veniam criminis absque sacerdotali judicio*, ut constet ex illius quæstionis titulo pag. 1553. Rom. edit. Profert primo canones sexaginta, quorum aliqui tradunt mandati impium a culpa, lacrymis & contritione, aliqui vero judicium quoque sacerdotis commemorant: ac post cap. *Voluissent iniqui*, ordine IX. expresse docet, quod sine confessione oris, & satisfactione operis peccatum non dimittitur. Producit etiam ad hoc demonstrandum argumenta permulta, inter quæ exemplum eorum, quos Dominus mundavit a lepra, inde inferens, quod ille, quem gravioris culpæ macula inficit, nisi

confessione proprii oris, vel Ecclesie intercessione suffragante, sanari non poterit. Habes haecenus Gratianum catholici dogmatis assertorem. Profert deinde alios canones usque ad octuagesimum septimum, *Quis aliquando*: quo producto canone, scribit quæ supra commemoravi, *His auctoritatibus assertitur neminem sine poenitentia, & confessione propria vocis a peccatis posse mundari*, ac rursus sententiam hanc validissimis argumentis propugnat ad finem usque illius §. Sequitur §. 2. *E contra auctoritas illa Joan. Chrysostomi, &c.* unde superius argumentum fabricatum est; & ubi sane demonstrat posse impium mundari per interiorum poenitentiam, modo in se ipso puniat peccatum, contritione cordis, & secreta satisfactione. Vides hic, opinor, quam librata sit responsio Estii; siquidem nonne in his apparet opinionum inconstantia, atque manifesta oppositio? Vides quoque probabilem esse responsionem alteram Antonii Augustini, quam vix credi possit pugnantia hæc erupisse ab homine sanæ mentis. At sistendi in responsione postrema, dico Gratianum hinc inde differere de vi peccatorum expiatrix; quæ num inest contritioni cordis, dum sacerdotali iudicio, num utriusque, erat eo temporis quæstio adiaphora. Ceterum post hæc ancipitem excursionem Gratianus quæstionem dirimens agnoscit confessionis necessitatem: quare in dijudicandis Gratiani & Magistri verbis S. Bonaventura fuit ceteris oculatior. Etenim Gratianus subjicit tertium §. 3. *E contra ea, ubi ait: Quæ in assertionem hujus sententiae dicta sunt, partim veritate nituntur, partim pondere carent. Sine contritione etenim cordis nullum peccatum posse dimitti, occulta vero peccata secreta satisfactione, publica quoque manifesta poenitentia expiari debere, firmissima constat ratione subnixum.* Porro sine confessione oris, si facultas confitendi non defuerit, aliquod grave delictum expiari, auctoritati penitus probatur adversum: atque id multiplici ratione rursus com-
monstrat. Ex qua accurata, ut arbitramur, analysi diluitur obiectio, & vindicatur Gratianus, ut ut in aliis se gesserit, in hac quidem parte prudens ac temperatus. Tenuit eundem plane modum Magister, qui dist. 17. libri quarti de expiatione peccati per contritionem cordis, & per confessionem oris, duobus articulis utramque egit; ac in tertio concludit, *oportere Deo primum, & deinde sacerdoti offerri confessionem, nec aliter posse perveniri ad ingressum Paradisi, si adsit facultas.* Ad postremum canonem, *Quidam Deo*, primo dicimus adjecta esse illa verba, ut *Græci*, nec non particulam illam fere, nam apud Burchardum lib. 19. cap. 145. & Ivonem cap. 155. ita legitur: *Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata: quidam vero sacer-*

dotibus confitenda esse percensent. Et quidem, ut adnotatum est in edit. Gregoriana, *ut ut Græci, & ut fere* desiderantur in Pœnit. Theodori, & in Concilio II. Cabilonensi, unde capitulum illud exscriptum fuit. Admissa deinde Gratiani lectione, affirmamus, inde probari, non everti dogma catholicum; quandoquidem sententia in Ecclesia communior præferenda est opinioni quorundam Græcorum a vero aberrantium, cum tamen Græci alii, & Ecclesia orthodoxa nobis consentiant. Adhæc asserimus varietatem illam opinionum versari tantummodo circa vim peccatorum expiatrix, ut supra explicavi: ac tandem reponimus, ea sententiarum diversitate præmissa, in eodem canone hæc subjici: *Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam sit Ecclesiam, pluribus aliis subjectis, quibus innuitur, per confessionem, quæ fit soli Deo, in perfectis iustisque deleri venialia peccata invisibili gratiæ administratione, ac per confessionem, quæ fit sacerdoti, purgari scelera omnia medicorum operatione.*

Parvi momenti sunt quæ sequuntur. S. Thomas in iv. dist. 17. quæst. 3. pertractans de confessionis necessitate inquit, *Ad tertiam quæstionem dicendum, quod ad confessionem dupliciter obligamur; uno modo ex jure divino, ex hoc ipsa, quod est medicina, & secundum hoc non omnes tenentur ad confessionem, sed illi tantum qui peccatum mortale incurrerint post baptismum. Alio modo ex præcepto juris positivi, & sic tenentur omnes ex institutione Ecclesie edita in Concilio Generali sub Innoc. III. &c.* Igitur Joannes Theutonicus loquitur de postrema hac institutione, quam tamen melius dixeris temporis definitionem. Scio Durandum, & Estium acriter Glossam Joannis Theutonici reprehendere, fortasse ob institutionis vocabulum; quo cum etiam utatur Doctor Angelicus ad designandam determinationem temporis, non arbitror hac tantum de causa vellicandum esse infortunatum illum scriptorem. At S. Bonaventura cit. quæst. 4. necessitatem confessionis propugnat, non quidem ad habendam iustitiam, sed ne violetur præceptum divinum, & ne per sacramenti neglectum cadat quis a justificatione. Putabat quippe sanctus Doctor requiri in poenitente contritionem caritate habituali formatam, ut constat ex q. 4. præcedentis articuli pag. 246. editionis, quam exornavit noster Angelus Roccha. Altera autem distinctionis parte pag. 252. quamvis eo nomine, quod nondum celebratum fuerit Concilium Lateranense, excuset Magistratum & Gratianum, quos tamen alia via ducimus esse excusandos nempe quod egerint de vi justificandi indita cordis contritioni, probantes opinionem quorundam, quam postea tenuit Doctor idem Seraphicus; nih.

nihilominus bene, sapienterque scribit utrumque, Gratianum scilicet ac Magistrum, improbasse opinionem negantium necessitatem confessionis; eandemque necessitatem agnoscit, probatque primo, & secundo ejusdem partis articulo. Quapropter ex S. Bonaventuræ doctrina in hæreticos duplici telo pugnamus, & quia S. Doctor ait ad confessionem teneri universos, & quia testatur idem docuisse Magistrum & Gratianum. Ad Scotum denique ac Durandum quod attinet, respondet in fine hujus questionis doctissimus Estius, minus considerate locutos esse, neque ex eorum verbis præjudicandum iudicio totius Ecclesiæ, omniumque Doctorum. Sed nec Scotus, nec Durandus patrocinantur hæreticis. Scoti enim sententia est in iv. dist. 17. qu. un. art. 1. confessionem institutam esse a Christo Domino, atque id colligi ex illis verbis, *Quorum remisistis, &c.* Ceterum ex hac institutione negat Scotus, invicte probari confessionis necessitatem, propterea quod non sequitur, *Est Sacramentum a Christo institutum, ergo ad salutem necessarium est*: quum & extrema Unctio & Confirmatio, inquit ille, a Domino sint institutæ, non tamen omnino sint necessariae: quare Scotus necessitatem confessionis aliunde repetit, videlicet, ex quo teneamur ex caritatis præcepto uti remedio peccatorum facillimo, cuiusmodi est eadem confessio. Aperta sunt verba Scoti tom. iv. pag. 690. editionis, quam curavit vir instituti, & agnominis mei accuratissimus, Paulinus Berti Lucensis. An vero Scoti ratiocinatio infirma sit, quod sententia complurium non teneamur ex præcepto caritatis adhibere præsentius faciliusque remedium; id nihil moror. Certe Scotus efficacissimam arbitratur, ac talem censet quæst. 16. de Pœnit. art. 1. vindex ejus acerrimus Mastrius. Durandus pariter dist. xvii. q. 8. n. 6. scribit institutam esse confessionem jure divino, & proxima quæst. ix. necessariam illam esse demonstrat, *quia omne remedium ordinatum contra culpam, cum qua non fiat gratia, est de necessitate salutis*. Atque hæc de mente Gratiani, & illustrium quorundam Scholasticorum, quos nobis obijciunt hæretici, dicta sint hætenus.

PROP. IV. Sacramentalis confessio non est medium ad salutem consequendam tantum perutile, sed necessarium necessitate illa, quam dicunt *medii*, iis, qui post baptismum inquinantur mortali culpa.

Demonstratur argumentis præcedentium propositionum: nam ostendimus prop. 1. ex Evangelicis verbis, *Quorum remisistis, &c.* sacerdotes ligandi ac solvendi potestate præditos esse, atque hanc potestatem exerceri nequaquam posse absque confessione sacramentali: qua veritate

præsupposita hæc thesis certa illatione consequitur. Extra controversiam enim positum est, neminem salvari, nisi solutus sit a peccatis: At impius a peccatis solvi sine confessione sacramentali non potest: Ergo nec potest absque sacramentali confessione salvari. Nec dicas posse impium a peccati absolvi alia via, scilicet vehementi contritione, aut caritate fragranti; primo enim hæc duo, caritas, & contritio, minime justificant absque Sacramenti voto, quod in ipsis includitur: deinde etsi contritio iustitiam conferret efficacie propria; tamen quum Christus jussit, ut pœnitentes subiciantur sacerdotibus; nisi id præstarent, ob violatum Dei præceptum a justificatione deciderent, eo ferme pacto, quo leprosi a Christo mundati gravi animadversione fuerint digni, quod sacerdotibus se probandos, num, & qua ratione fuerint mundati, non exhibuerint: præterea cum idem Christus constituerit certos absolutionis ministros: summæ arrogantiae, non pœnitentis animi, indicium foret, velle alia via reconciliationem, ac pacem; quemadmodum demens omnino esset, qui vellet evadere supplicium sibi civili lege infligendum, nec absolutionem impetrare a iudice, cui ipsius causam supremus rex demandasset.

In altera propositione demonstravi perantiquum confessionis usum ex decretis Pontificum, ex Conciliis, ex Patribus. Inde vero confirmatur necessitas, de qua loquimur. Ex Romanis Pontificibus S. Leo in epistola ad Theodorum, non utile tantum, verum & necessarium esse declarat, ut peccatorum reatus ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur; & magnus Gregorius hom. 26. in Evangelia, scribit jacere cum Lazaro mortuum in culpa quisquis foras non egreditur per confessionem. Ex Conciliis produximus Lateranense IV. declarans sacerdotem esse medicum, qui ad instar Samaritani, sauciati vulneribus superinfundere debet vinum, oleumque, ligatum solvere, semivivum erigere, & infirmo adhibere remedium. Laudavimus etiam sextum canonem sess. xiv. Tridentini Concilii; cujus capite 2. hæc sunt alia verba: *Est autem hoc sacramentum pœnitentiæ lapsis post baptismum necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus*. Ex Patribus audivimus Irenæum, scribentem incestuosas mulieres ideo compulsas ad flagitii sui turpitudinem relegendam, quia noverant nullum alium adesse salutis aditum: Ambrosium de Pœnitentia, affirmantem solvi verecunda confessione criminum nexus: Augustinum parentem nostrum, docentem frustrare Evangelium & verba Christi illum, qui ait deleri peccatum sine Ecclesiæ clavibus, & occulta apud Deum expiatione. Quæ, & alia plura ita hanc positionem confirmant:

mant : Ambigi nequit de asserta a nobis necessitate confessionis sacramentalis , si peccatorum nexus a sacerdotibus solvi debeant ; si ab ipsis præstandum sit necessarium remedium vñlneribus animorum , si ut baptismus originale peccatum , ita Pœnitentiæ sacramentum , cuius confessio pars est , abluat deleatque actualia ; si plurimum decipiat , qui agit pœnitentiam occulte semetipsum Ecclesiæ clavibus non subjiens . Atqui hæc omnia docent Romani Pontifices , docent Concilia Episcoporum , docent Ecclesiæ Patres . Igitur nefas est ambigere de ea , quam asserimus , confessionis necessitate .

In tertia demum propositione explicans Theologorum placita circa necessitatem huiusmodi , animadverti ex S. Thoma , Scoto , Durando , aliisque confessionem esse institutam a Deo in remedium peccatorum , ab Ecclesia autem præceptam semel in anno , ut Christi fideles agnoscant Pastorem suum , & digne accedant ad Eucharistiam . Igitur si loquamur de confessione , quatenus instituta est in medicinam peccatorum , hac institutione supposita , necessaria erit lapsis in re , aut in voto , tamquam medium , sine quo obtineri æterna salus non potest : & si de ipsa confessione instituatur sermo , tamquam Paschalibus feriis repetenda , erit necessaria necessitate præcepti , in quo adimplendo explorat Ecclesia , quænam sint oves propriæ , voci Pastoris obtemperantes .

Oppones primo : Ex quo sacerdotes constituti sint a Christo iudices illis verbis , *Quorum remiseritis* , &c. non consequitur necessariam esse confessionem , sed tantum posse sacerdotes iis absolutionem impendere , qui ultro ac sponte velint seipso talibus iudicibus subicere . Igitur ex Evangelicis verbis non demonstratur confessionis necessitas . Deinde his verbis , ut passim ajunt hæretici , asseritur sola potestas annuntian- di Evangelium , ac baptizandi , non autem facultas demittendi crimen , hominibus confessione oris aperiendum . Rursus audio eo in loco potestatem ligandi , atque solvendi , *confessionem* autem non audio : quumque possit quis a patris sceleribus solvi absque confessione peccati , prout absolvitur in baptismo ; frustra inde colligas oris confessionem , de qua differimus . Quid insuper vetat , ne eadem verba , *Quorum remiseritis* , &c. accipiantur de condonatione , qua illatas sibi injurias frater fratri dimittit , eo ferme pacto , quo ab Augustino serm. 82. explicantur consimilia Evangelii verba , *Quæcumque ligaveritis* , &c. ? Ad hæc , ut ratiocinatur lib. iv. Hist. Trid. Conc. Petrus Suavis , num. 50. liquido apparet in verbis Christi non distingui duo genera criminum , quorum unum oporteat remittere , & alterum quod retinere , ideoque sacerdoti sciendum cuius peccati delinquens

reus sit , sed distingui duo genera peccantium , his pronomibus , *Quorum* , & *quorum* , idest , unum *pœnitentium* , quibus conceditur peccatorum remissio , alterum *impœnitentium* , quibus remissio denegatur : ideoque sacerdoti cognoscendum statum delinquentis , non autem peccatorum naturam , numerum , gravitatem . His quidem cavillulis hæretici argumenta superius producta eludere , & labefactare nituntur .

At nonnulla sunt alia , quæ advocant in patrociniū erroris sui : inter quæ primum illa tenent locum , quibus asseritur peccata per solam fidem , & contritionem fuisse dimissa . Christus enim mulierem peccatricem Lucæ vii. 48. & mulierem adulteram Joannis viii. 11. absque confessione sacramentali recepit in gratiam : Paralytico etiam , cuius fidem intuebatur , inquit Lucæ ii. 5. *Fili , dimittuntur tibi peccata tua* . Petrus item sequutus exemplum Domini , Simonem baptismate rinctum , reumque gravissimum sceleris ad pœnitentiam agendam , non vero ad confessionem hortatus est Act. viii. 22. Sufficit ergo absque confessione sacramentali pœnitentia , sive cordis contritio .

Tenant proximum locum testimonia illa divinarum Scripturarum , in quibus tribuitur peccatorum remissio mediis aliis efficacissimis , a confessione sejunctis . Tribuitur autem conversioni cordis Ezech. xviii. 30. *Convertimini , & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris , & non erit vobis in ruinam iniquitas* , cuius generis extant in Scripturis sexcenta . Tribuitur deinde eleemosynæ , de qua Tobias iv. 11. *Eleemosyna ab omni peccato , & a morte liberat , & non patietur animam ire in tenebras* : Eccles. iiii. 33. *Ignem ardentem extinguit aqua , & eleemosyna resistit peccatis* , & Prov. xv. 27. *Per misericordiam & fidem purgantur peccata* . Atque tanta est hujus eleemosynæ virtus , ut iniquissimo Babyloniorum regi dederit Daniel , iv. 24. consilium istud , *Peccata tua eleemosynis relinque , & iniquitates tuas misericordis pauperum* ; & Phariseis similibus sepulcro dealbato , hypocritis scilicet , & in corde plenis iniquitate ac rapina Dominus iterum dixerit , Lucæ xi. 41. *Veruntamen quod superest , date eleemosynam ; & ecce omnia munda sunt vobis* . Tribuitur præterea remissio condonationi injuriarum , Matthæi vi. 14. studio in convertendis impiis adhibito , Matth. xviii. 15. & Jacobi v. 19. fidei tandem & orationi , qua postulans in fide , & nihil hæsitans accipit a Deo quidquid petit . Cum itaque tot nobis ad salutem suppetant media ; cur his præferendum est arduum illud , pudoris , laborisque plenum , idest , prolatio criminum occultorum sacerdotibus faciendæ ?

Potest quoque rationibus oppugnari deprædicata a nobis necessitas . Enimvero si absque con-

confessionis ope salvari non posset impius, Deus omnia nobis ad salutem media suppeditans, non sacerdotibus tantum, sed hominibus singulis, imo & sceminis, absolvendi potestatem, saltem imminente vitæ periculo, largitus esset; quemadmodum omnibus indulgit, ut necessitate urgente conferant regenerationis sacramentum, sine quo nullus filiorum Adam potest in regnum cælorum introire. Insuper talem necessitatem minime agnoverunt nascentis Ecclesiæ fideles, quos legimus quotidie ad Eucharistiam accepisse, non legimus tamen quotidie peccata fuisse confessos: immo Patres de dispositionibus ad communionem pertractantes nullam, si consulamus antiquiores, mentionem faciunt confessionis; quando vero necessaria hæc erit, nisi necessaria sit percipientibus Eucharistiam? Tandem in lege veteri non erat ad salutem necessaria peccatorum confessio; ideoque multo minus necessaria hæc erit in lege gratiæ: in qua amplior est ad vitam aditus, & facilius ad remissionem accessus.

Resp. ea, quæ primum allata sunt ad infringendam vim prioris argumentationis, refelli apertissime ex prima hujus capituli positione, necnon ex secundo dissertationis præcedentis; ubi & ratione, & auctoritate demonstratum est, collatam illis verbis, *Quorum remisistis, &c.* sacerdotibus judiciariam potestatem, quam exercere absque confessione oris nequaquam possunt. Ad primam itaque cavillationem respondeo, ex quo sacerdotes sint iudices a Domino constituti, non solum posse absolvere pœnitentes ipsorum iudicio sponte, & ultro subiectos; verum etiam oportere, ut si pœnitentes absolvi velint, sese subijciant tali iudicio; propterea quod causa hominis cum Deo non alia ratione tractari ac finiri debeat, quam methodo, ac ratione ab ipso instituta. Quemadmodum enim in lege veteri, quando pro diversis criminibus varia sacrificia præscripta erant, frustra præsumpsisset aliquis consecuturum se purgationem atque munditiam, non mactatis hostiis, nec peractis oblationibus statutis a Deo: ita, cum in lege gratiæ instituerit Dominus remedium hoc saluberrimum, scilicet, ut peccator adeat sacerdotem, ab eoque solvatur; perperam impius reconciliationem speraret, remedio isto neglecto. Etsi autem valeat summus Deus, cujus misericordiæ thesaurus est infinitus, peccata absque Sacramenti adminiculo relaxare, & relaxet aliquando contritis corde, priusquam sacramentum actu suscipiant, nemo tamen contemnere debet ordinarium reconciliationis modum: sicut in temporalis politiæ terminari debent causæ fori, iudicisque discussione, quamvis rex, & supremus moderator reipublicæ valeat ratione alia condonare patratum scelus, & lites, causasque componere. Quod sequitur, propositione prima

solutum est. Proximum quoque habet faciliem expeditionem; nam iudicium sine manifestatione criminum, non potest esse rectum, ac prudens; ideoque ubi audis potestatem solvendi & ligandi intelligas necessum est accusationem pariter peccatorum. Illud quod additur de mutua injuriarum condonatione, expeditum est supra pag. 135. ubi ostendimus, quomodo verba illa, *Quæcumque ligaveritis, &c.* alia ratione spectent ad omnes Christi fideles, qui illatas sibi contumelias remittunt *commiseratione caritatis*; alia autem ratione pertineant ad sacerdotes, qui aliena peccata solvunt *potestate judicii*. Diximus etiam paullo supra, necnon pag. 135. & 136. utrumque testimonium, *Quæcumque ligaveritis, &c.* & *Quorum remisistis, &c.*, etsi aliquando a nonnullis productum fuerit ad gratiam regenerationis, quæ est effectus baptismi, significandam, proprie tamen accipiendum esse de facultate sacerdotibus tradita, neque facultatem istam ab aliis interpretationibus excludi posse, sive attendatur universæ Ecclesiæ consensus, sive etiam animadvertatur, potestatem ligandi ac solvendi esse potestatem judiciariam; ministerium autem baptismi esse regenerare Christo, & renatos in Ecclesiam inferere: in qua re nullum exercetur iudicium; cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsum per baptismi januam fuerit ingressus, ut declarat sess. xiv cap. 2. sacro-sancta Synodus Tridentina. Ad futilem vero, levissimamque interpretationem Suavis, primum dico pronomine illo relativo non solum distingui classes hominum, sed etiam varia genera delictorum; nam si pronomen, *Quorum*, & *quorum*, Joannis xx. ad personas refertur, pronomine, *Quæcumque*, & *quæcumque*, Matth. xvii. ad opera, & delicta referri debet. Hinc Pallavicinus lib. xii. Hist. Conc. cap. 14. num. 6. admiratus insulsam illam Suavis objectionem, *Qui fieri poterit, inquit, ut e Suavis memoria fugerent Christi verba in eo S. Matthæi loco toties adducto, Quæcumque ligaveritis, &c.*? Quanquam etsi in Evangelio fieret solâ distinctio pœnitentium, & non pœnitentium; necessaria tamen foret distincta peccatorum notitia; quum dignosci nequeat, num illum, qui se accusat, vere pœniteat, nisi simul cognoscatur, an velit debitas subire pœnas, proximas evitare occasiones; & compensare damna alteri illata: quod cognosci non potest sine debita enumeratione peccatorum; immo sine tali enumeratione præscribi non valeant a sacerdotibus opera justæ satisfactionis, nec opportuna peccatorum remedia, ut dixi propositione prima, repetamque paullo infra. Atque his oppositiones priori loco propositæ refutantur, & diluuntur.

Quæ secundo loco fuerunt producta, nullius sunt

sunt momenti; nam quod spectat ad paralyticum ad mulierem adulteram, & ad peccatricem; absolutionem receperunt *immediate* a Christo, in quo est plenissima potestas, & cognitio secretorum omnium perfecta, qua carent præpositi Ecclesiæ, gerentes vicem ipsius: deinde tum temporis nondum institutum erat sacramentum pœnitentiæ; ac postremo mulier in adulterio deprehensa, in medio consistens, manifesti criminis arguebatur; & peccatrix altera ad Christi pedes profecta, hortabatur nos, quomodo peccati magnitudine & sceditate minime detineri debeamus, quin confiteamur quæ admisimus ministris Christi; *Qui*, ut homilia 33. in Evangelia, num. 8. inquit Gregorius, *confessione peccatorum non pœnam, sed vitam promittit: & mulierem sua vulnera confitentem suscipit, & sanam dimittit*. Hujus generis est exhortatio a principe Apostolorum facta Simoni: non enim pœnitentia eorum, qui post baptismum labuntur, excludit confessionem; sicuti pœnitentia illorum, qui Christo regenerantur, non excludit baptismum: quare idem valet, *Pœnitentiam age, ac Confitere, confitere, vindica in te enormem, execrandamque nequitiam*. Prætereundum non est, urgeri plurimum hoc loco adversarios, quandoquidem ex verbis Petri, *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua; & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui*, infertur deleri peccata pœnitentiæ amaritudine, non sola fide, aut sola reminiscētia baptismatis, atque insuper incertam esse justificationis gratiam non inamissibilem, ac firmissimam.

Ea, quæ subjiciuntur tertio loco, obviam habent responsionem ex dictis libro XIX. cap. 4. & 5. ubi ostendimus, quomodo ad justificationem disponantur adulti, & quomodo ipsa justitia nunc tribuatur fidei, nunc spei, nunc operibus, nunc regenerationis lavacro, ceterisque Sacramentis. Ergo fides dicitur peccata remittere, quatenus est primum gratiæ donum, & inde incipiunt bona merita; spes pariter, & cordis conversio, in quantum animum erigunt, ac illum avertentes a bonis commutabilibus disponunt ad gratiam: oratio item hanc obtinet per modum impetrationis; sicut & opera misericordiæ ad illam aditum aperiunt, tanquam media, quibus Deus ad commiserationem flectitur, & quibus etiam exhibetur pro commissis criminibus satisfactio. Ex quo autem aut fides, aut spes, aut caritas, aut cetera quæ commemorata sunt, perfecta sint in suo genere, atque remissionem peccatorum ratione sibi propria operentur, non sequitur negligenda esse alia salutis remedia. Alioqui si fides, ex. gr. peccata se sola dimittit; neque baptismus, neque caritas, neque eleemosyna necessaria sunt ad vitam æternam: quod

Berti Theol. Tom. VII.

valet de rebus aliis paullo ante recensitis. Vide vol. II. pag. 159. necnon hoc ipsum vol. pag. 135. De eleemosyna, cujus in sacris litteris amplissima est commendatio, addam quæ scribit Augustinus in Enchiridio cap. lxx. n. 19. *Sane cavendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, quæ qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda*. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus; non ad hoc emendus quodam modo, ut ea semper liceat impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi; quamvis miserando debeat jam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur. Vide & sermonem 388. n. 2.

Ad postremas ratiocinationes hæc sit responsio. Baptismi necessitas ad omnes prorsus extenditur, cum necesse sit omnes regenerari: confessio autem peccatorum necessaria tantum est lapsis post baptismum. His præterea merito aditus ad reconciliationem debet esse difficilior, quam sit regenerandis baptismo; cum peccaverint, postquam sese obsinxerunt Christianæ vitæ præceptis. Cavendum ulterius erat, ne ob nimiam ministrorum copiam, (quemadmodum sæpe ob illorum facilitatem contingit,) studium reconciliationis torpesceret. Quod proxime sequitur, tota hac dissertatione revincitur, in qua ostendimus confessionis necessitatem ex Patrum constantissima traditione. Si ergo in primitiva Ecclesia accentes ad Eucharistiam non expiabantur frequentissima confessione, id erat, quoniam juste, ac sobrie vivebant. Arcebantur tamen improbi omnes; quorum si nota erant crimina, diu illis gemendum erat in Ecclesiarum vestibulo, & in stationibus pœnitentium; si occulta, nemo ignorabat sententiam illam Apostolicam I. ad Corinth. XI. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat*. Quare Patres ubi permittunt, ut quisque pro sua conscientia accedat ad communionem, non facta mentione confessionis, præterquamquod nihil infertur ex tali argumento negante, exponendi sunt, prout supra explicavimus factum Nectarii, & loca quædam Chrysostomi; præsertim quum nequeat præsumere de rectitudine conscientie suæ, qui spernit Ecclesiæ judicium, & sacramentorum remedia. Hoc item pacto accipienda sunt quæ leguntur in sermone de dedicatione Ecclesiæ inter Augustinianos de Temp. 252. num. 2. *Quando se aliquo crimine vulneratum esse cognoverit, prius orationibus, jejuniis, vel eleemosynis studeat mundare conscientiam suam, & sic Eucharistiam præsumat accipere*: quamquam sermo ille Augustinianus non est, meritoque rejectus in appendicem tom. V. num.

X x

229.

229. Tandem quod obicitur de lege veteri, in qua necessaria non erat confessio criminum occultorum, solutum est supra pag. 135. & pag. 163. ubi demonstravimus quantum institutio sacramentalis confessionis faciliorem reddat remissionem peccati, & quomodo cum sacramento, quod ex opere operato gratiam confert, non requiratur vehemens illa doloris acerbitas, quæ necessaria foret sacramenti efficacia seclufa; quibus accedunt conscientie tranquillitas, & moralis illa certitudo salutis, quam media confessione, & absolutione acquirimus, sacrificiorum oblationumque dispendia, quibus olim gravabantur iniqui; nec non mutua scelerum accusatio etiam a Judæis facta in Fello Expiationis, licet sine sacerdotalis absolutionis beneficio: de quibus omnibus satis, superque dictum supra.

PROP. V. Necessum est, ut poenitentes enumerent in confessione omnia peccata lethalia, quorum reminiscuntur.

Hæc propositio, quæ est confectaria præcedentium, addenda est propter art. xi. Confessionis Augustanæ, & communem allucinationem hæreticorum, affirmantium non aboleri a se confessionem, sed censeri perutilem, ut pronunciata juxta Dei mandatum absolutione excitetur fides, & arripiatur iustitia; in ipsa tamen confessione necessariam non esse integram delictorum enumerationem, cum nullatenus ab ipsa pendeat peccatorum remissio. At in primis confutantur hæretici ex quo divina institutione, omniumque Patrum consensu, polleant sacerdotes potestate solvendi, & ligandi, atque lepram a lepra dijudicare debeant; non possint autem, ut verba Tridentinæ Synodi reperamus, iudicium incognita causa exercere, neque in poenis injungendis servare æquitatem, si in genere tantum, & non potius in specie, ac sigillatim ipsis patrata scelera declarentur. Idcirco addidit ipsa Tridentina Synodus sess. xiv. hunc canonem septimum: *Si quis dixerit, in sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita, & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta & quæ sunt contra duo ultima decalogi præcepta, & circumstantias, quæ peccati speciem mutant; sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum & consolandum poenitentem, & olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam; aut dixerit eos, qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divine misericordiae ignoscendum: aut demum, non licere confiteri peccata venialia: anathema sit*: huic consonat proximus canon octavus. Idem tradunt canones præcedentium conciliorum, Patresque universi, prout constat ex propositione secunda.

Quoniam vero Philippus Melanchthon in Apologia Confess. Augustanæ art. xi. scribit, *nunquam conscientias fore tranquillitas, si existiment se non posse consequi remissionem peccatorum, nisi facta illorum enumeratione*; nos e contra asserimus, nunquam conscientiam pace aliqua fruituram, nisi peccata omnia lethalia, quæ occurrant memoriæ, prodant iudicibus Ecclesiasticis. Ut enim agebat Joannes Cochläus in discussione præcit. art. xi. *Si dividimus confessionem quædam peccata dicentes, quædam obticentes data opera, non poterit plena esse per absolutionem in conscientia pacatio, quies, & tranquillitas*: remordetur enim homo in conscientia sua adhuc ab iis peccatis, quæ sponte, vel per hypocrisim, vel ex erubescencia omisit; & arguet, imo maledicet illum sacra Scriptura, quod fraudulenter egerit in confessione cum Deo, qui falli neque vult, neque potest. Ideo dicitur ei illud Hieremiæ, *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter: fraudulentia nimirum est, sponte subterfere quædam, & data opera confessionem dimidiare, sacerdotemque vice Dei fungentem decipere, aversari publicam, & tot sæculis receptam consuetudinem, relinquere legem sanctæ matris Ecclesiæ, spernere denique eos, ad quos ipse Dominus ait, Qui vos spernit, me spernit, & eum qui me misit*. Præterea idem Melanchthon ait probare se nihilominus confessionem, atque examinationem, ut institui homines melius possint, tametsi moderanda res est, ne conscientias injiciantur laquei. At quomodo homines institui poterunt, nisi peccata sua, quoad fieri potest, enumerent sacerdoti? Profecto medicus hominem vulneribus saucium, affectumque variis morborum generibus, nisi ulcus aperiat, denudetque malas corporis affectiones, non potest revocare ad pristinam valetudinem: nec sacerdos animabus mederi, nisi peccatorum gravitatem, proximas causas, multitudinem, varietatemque dignoscat. Enimvero, ut verbis utar insignis Theologi in Harmonia Confess. Augustanæ pag. 244. *Si dicat tibi quispiam secreta, se inanibus delectari munusculis, taceat autem ad libidinum pravitatem, taceat invidiam, taceat alia animæ vitia, quomodo conjectura ea assequi poteris, ut continentiam, ut caritatem, ut alia ei virtutum dogmata instillet?* Igitur necessaria foret peccatorum enumeratio, quamquam ad solam animi tranquillitatem, & hominum impiorum institutionem probanda & retinenda esset, ut placuit Melanchthoni. Quanto magis itaque existimandum est necessariam illam esse, cum munus sacerdotis non sit tantum fidem excitare concione, & pronuntiatione mandati, verum etiam conficere sacramentum conferens gratiam efficienter, exercere potestatem judicariam, solvere peccatorum nexus, & satisfactionis opera injungere, quod ostendimus per

pertractantes, cum de Sacramentis universim, tum de amplissima hac controversia, cujus jamjam finem attingimus?

Opponebant auctores, & apologistæ Confessionis Augustanæ art. xi. Impossibilis est enumeratio omnium delictorum, juxta illud, *Delicta quis intelligit?* Urgebant & illud Jeremiæ, *Pravum est cor hominis & inscrutabile*. Addebant, nunquam conscientias posse acquiescere, si nulla peccata, nisi quæ enuntiantur, remitterentur, quia peccata plurima nec vident, nec possunt illorum meminisse: subiciebant testimonia quædam Chrysostomi, Gratiani, ac veterum Theologorum: postremo agebant, neminem asserere necessitatem enumerandi omnia peccata venialia, tametsi hæc quoque solvi possint a sacerdotibus.

Verum ad primum, & secundum responderunt Tridentini Patres sess. xiv. cap. 5. *Nihil aliud in Ecclesia a pœnitentibus exigere, quam, ut postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientie suæ sinus omnes & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se dominum Deum suum mortaliter offendisse meminerit; reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur*. Addo priora verba ita ab Augustino explicari Enarrat. 2. in Psalm. cxviii. 13. *Delicta quis intelligit, quæ ipsum oculum claudunt, cui suavis est veritas, cui desiderabilia & dulcia sunt judicia Dei, & sicut tenebræ oculos, ita delicta mentem claudunt, nec lucem sinunt videre, nec se?* Alia etiam verba ex Jeremiæ xvii. 9. solum demonstrant, cor hominis dolosum esse ac versipelle, cui propterea confidere non debeamus; quamvis Augustinus usus lectione, quæ habet, *Grave cor per omnia, & homo est, & quis agnoscat eum?* in lib. xi. contra Faustum cap. 7. ingeniose hæc eadem verba accommodet Dei Filio, qui pro nobis assumpsit formam servi. Ad tertium responsum est paulo supra; & insuper falsum est, remitti a sacerdotibus sola peccata, quæ enuntiantur, cum in confessione intelligantur inclusa illa etiam, quæ non occurrunt memoriæ; immo unum peccatum nequeat remitti sine altero, quia non potest homo simul esse justus & impius, hæres regni & reus gehennæ, Dei amicus & inimicus. Ad quartum, cum plura dixerim propositione secunda, ac tertia, nihil reperendum est modo. Ad ultimum dico, peccata venialia cum caritate habituali persistere, ac mediis plurimis expiari; posse tamen etiam deleri per sacramentum pœnitentiæ, ideoque esse ejusdem sacramenti sufficientem quidem, sed minime necessariam.

CAPUT II.

De variis Confessionum generibus.

IN secunda præcedentis capituli propositione dixi, parum ad nostra cum hæreticis componenda diffidia conferre, an priscis Ecclesiæ sæculis confessio in usum recepta, fuerit publica, vel secreta; dummodo fuerit sacramentalis, facta Ecclesiæ ministris, & ad peccatorum remissionem necessaria. Idem docuerunt complures Theologi, Guilelmus Estius in iv. dist. 17. §. 8. Suarez disput. 21. de confess. sect. 2. ubi plurimos in sententiam suam auctores allegat, Ægidius Coninck disput. 6. de qualitat. confess. Joannes Morinus lib. 2. de Pœnit. cap. x. nu. 14. quorum testimonia accumulare, esset, uti ibidem inquit Morinus, ad mare aquam, & in sylvam ligna deferre. Tridentina Synodus sess. xiv. cap. 5. docet nequaquam Dominum prohibuisse, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, ~~non~~ ob Ecclesiæ ædificationem delicta sua publice confiteri possit: at declarat nullo præcepto divino publicam illam confessionem fuisse indictam, nec satis consulte humana aliqua lege præcipiendum fuisse, ut delicta præsertim secreta publica essent confessione aperienda. Ex quibus verbis inferunt memorati Theologi, non pertinere ad essentiam confessionis sacramentalis, ut secreto fiat, cum declaret Concilium, posse aliquando laudabiliter fieri publice, neque confessionem publicam necessariam esse jure divino, aut humano; sed pertinere ad confessionis essentiam, ut peccata sacerdoti enuntientur, qualicumque tandem modo istud perficiatur. Id, ut percipias quid sit disciplinæ, quid præcepti, subjectis thesibus explicabo.

T H E S I S I.

Nonnulli interdum priscis Ecclesiæ sæculis, ob doloris vehementiam, atque fidelium ædificationem, enuntiabant publice peccata sua. Probat ex Irenæo, qui libro 1. cap. 13. numer. 7. de mulieribus a Marco præstigiatore corruptis, inquit: *Quædam etiam in manifesto exomologesim faciunt; quædam autem reverentes hoc ipsum, in silentio sensim semetipsas retrahunt*: ex quo loco demonstrari confessionem publicam quandoque factam testatur Græbius, affirmant Billius & Feuarentius, observatque Massuetus in Dissert. præviis ad Irenæum dissert. 3. art. 7. nu. 75. Confirmatur ex Origene scribente hom. 2. in Psalmum 37. *Si intellexerit (confessarius) & præviderit talem esse languorem tuum, qui in conventu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari*,

ex quo fortassis, & ceteri edificari poterunt, & tu ipse facilius sanari; multa hoc deliberatione, & periti illius medici consilio procurandum est. Præterea S. Cyprianus in epistola ad Pomponium 62. pag. 220. jubet, ut virgines, quæ cum viris dormire consueverunt, ab obstetricibus inspiciantur, & si aliqua corrupta deprehensa fuerit, ad pœnitentiam & exomologesim publicam compellatur. Insuper Joannes Climacus in Scala Paradisi gradu 4. pag. 44. scribit: Sed primum omnium optimo iudici nostro præterita vitæ peccata aperiamus, idque vel soli, vel si imperet ille, omnibus: ostensa quippe, & in publicum prolata vulnera facile curabuntur, neque recrudescunt amplius. Ac refert ibidem Climacus confessionem ejusdam latronis, qui Alexandriæ ad Cœnobium accedens, accusavit omnia facinora a se patrata, vere undiæ pudore, ut inquit Climacus, projecto, & affirmans se proclamaturum, si opus foret, peccata sua in medio Alexandriæ foro. Tandem omiſſis exemplis plurimis, quæ legi poterunt apud Morinum lib. 2. cap. 9. & 10., celederrimo etiam illo mulieris compressæ a diacono, de quo supra, ubi egimus de Nectario, sanctus pater Augustinus sermone 351. num. 9. hortatur lapsos post baptismum, & implicatos mortiferorum vinculis peccatorum, ut ad claves Ecclesiæ confugiant, atque, si peccatum ejus non solum in gravi ejus mala, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur anſistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset. Hæc tamen, & in his consimilia ad illam pœnitentiam referri possunt, quæ post secretam confessionem, id gravi aliqua causa exigente, vel injuncta, vel sponte suscepta fuerit.

T H E S I S II.

Probabilis est illorum opinio, qui censent aliquando Ecclesiarum Anſistites præcepisse pœnitentibus, ut publicorum peccatorum publicam ederent confessionem. Principio enim hoc inferri potest ex producto exemplo virginum, de quibus scribit ad Pomponium Cyprianus, & ex altero latronis, de quo S. Joannes Climacus: nam latro ille publica confessione se purgavit, jubente cœnobii præside. Deinde Eusebius lib. v. H. E. cap. 196. narrat Natalem quemdam seductum ab Asclepiodoto ac Theodoto argentario, ab angelis flagris cæsum, & gravissime verberatum, ad pedes Zephyrini Episcopi, universi Cleri, necnon sæcularium provolutum, sceleribus suis pronuptiatis, ostensisque plagarum vibicibus, omnium animos concussisse, & in communionem fuisse receptum. Idem Eusebius proximo libro vii. cap. 7. pag. 253. pro-

fert regulam ab Heracla traditam S. Dionysio Alexandrino, ut hæretici, & qui delati essent adivisse perversæ doctrinæ magistros, ab Ecclesia ejecti non prius admitterentur, quam crimen suum, & quæcunque ab adversariis audierant, palam exposuissent. Verum num istæ & consimiles confessiones fuerint sacramentales, potest merito dubitari.

T H E S I S III.

Nunquam lege aliqua divina, vel Ecclesiastica statutum est, ut peccata occulta in confessione publice proferantur. Demonstratur primo, quoniam ab initio Ecclesiæ grave semper, ac molestum, atque præter divinam institutionem, singulis visum est, tanquam in theatro, circumstante totius Ecclesiæ multitudine, crimina sua evulgare, prout ajunt Sozomenus, & Nicephorus supra laudati. Confirmatur ex Basilio, cujus in Regulis brevioribus num. 229. hæc sunt verba: Omnino in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ etiam in aperitione vitiorum corporis. Ut igitur vitia corporis nequaquam quibusvis homines temere aperiunt, sed iis tantummodo, qui rationem, qua ea curanda sint, teneant: eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare. Ita pag. 614. edit. Morelli. Docet infra Basilius pag. 645. hoc curandi munus solis sacerdotibus demandari. Comprobatur thesis luculentissimo Leonis Magni testimonio ex Epistola 80. producto positione 2. capitis præcedentis. Idem evincunt Chrysostomi, aliorumque Patrum expressa loca, ex quibus accipimus necessum non esse, ut prodeamus in publicum, & quasi in theatro conservis nostris efferamus, quæ occulte gessimus. Accedit præcæditum Tridentini decretum sess. xiv. cap. 5. ubi, postquam docuit publicam confessionem nullo divino præcepto mandatam esse, statim subjicit: Nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, ut delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Denique non videtur conforme Evangelicæ legi, quæ jugum suave, & leve appellatur, præceptum evulgandi ea crimina, quæ in vulgus sparsa non flagitiosis tantum, verum etiam Ecclesiastico ordini, & Ecclesiæ universæ afferrent maximum dedecus, & infamiam. Si enim, narrante Socrate, ad unius sacrilegi incestus revelationem commota est plebs Constantinopolitana, Ecclesiæ illata est contumelia, & probro affecti sunt sacri ordinis viri; quid futurum putas, si omnia nefaria, & atrocia scelera panderentur? Etiam ethnicus poeta propriæ, communisque existimationis rationem habens, lib. 3. Tristium Elegia 6. canebat:

*Et quaecunque adeo possint asferre pudorem,
illa regi caeca condita nocte decet.*

Vide plura ad thesim hanc pertinentia apud Morinum loco citato, Petavium in animadversionibus ad Epiphanium pag. 246. Estium in distinctionem 17. §. 8. Tournely pag. 224. &c.

T H E S I S IV.

Confessioni, & pœnitentiæ publicæ præmittebatur secreta peccatorum confessio, qua audita sacerdos pœnitentiam imponebat, & hortabatur confessum, ut pœnitentiæ insistens aliquod peccatum palam enuntiaret: in quo summa adhibebatur prudentia, ut ex tali enuntiatione oriretur fidelium ædificatio, non scandalum: ideoque sacramentalis confessio non ex publica pœnitentia, aut ex publicæ aliquorum peccatorum confessione duxit exordium sed e contra publica pœnitentia, & publica aliquorum delictorum accusatio ex præmissa sacramentali, & ea quidem secreta, confessione derivavit. Perutilis est hæc thesis, ac summo opere necessaria ad obtundenda ora impiorum hæreticorum, qui cum negare non possint confessionis perantiquam & probatissimam consuetudinem, hanc arcessendam aurumant a publice pœnitentium moribus ac disciplina. Verum exploratissimum est, omnibusque perspectum, publicæ pœnitentiæ prævisse confessionem secretam, qua enumeratis peccatis omnibus tam publicis, quam occultis legitimo, atque huic muneri præfecto presbytero, ea postea scelera palam enuntiabantur, quæ sacerdos censebat posse absque ullo famæ dispendio, & absque ullo scandalo Christianæ plebis evulgari: atque ita confessionem illam cum privatam, tum publicam excipiebat pœnitentia canonica, hanc vero absolutio, & facultas accedendi ad Eucharistiam, prout docti viri demonstrant, Jacobus Pamelius in Notis ad librum S. Cypriani de lapsis num. 98. & Tertulliani de Pœnitentia num. 2. Petavius in præcitatæ Animadversionibus pag. 248. Morinus in loco prælaudato, Sirmondus in Hist. Pœnitentiæ publicæ cap. 4. Massuet dissert. præviis in Irenæi libros pag. 39. aliique veterum traditionum exploratores. Principio id probatur præcitata Hom. Origens in Psalmum xxxv. ubi impium ad sui accusationem, & confessionem exhortans ait: *Circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi, & compatiendi noverit disciplinam, ut ita demum quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilii dederit, facias, & sequaris. Si intellexerit, & præviderit talem esse languorem tuum, qui in conventu totius Ecclesiæ exponat de-*

beat & curari, ex quo fortassis & ceteri ædificari poterunt, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. Ex quo loco, ut Petavius recte animadvertit, non infertur necessitas aliqua publicæ confessionis, qua si opus esset, non affirmaret Origenes consilium, deliberationem, & inspectionem peculiarem esse adhibenda; sed infertur generalis agnitio scelerum, & improbitatis detestatio, atque non singulorum criminum publica pronuntiatio, sed illius duntaxat, quod prudens sacerdos existimet enuntiandum. Videntur idem tradere Tertullianus de Pœnit. cap. 9. & S. Cyprianus epist. xii. xiii. & in libro de lapsis, ubi distinguunt pœnitentiam & peccatorum confessionem ab Exomologesi, quam Tertullianus etiam appellat prosternendi, & humiliificandi hominis disciplinam: unde viri docti conjiciunt exomologesim præter confessionem significare publicam pœnitentiam, in qua post secretam singulorum peccatorum enarrationem factam sacerdoti, pœnitentes, juxta ipsius sacerdotis monitum, in conventu Ecclesiæ humilitatis gratia aliquod crimen proferrent; quod proinde, si nullus presbyterorum adesset, ut inquit cit. epist. 12. Cyprianus, apud diaconum fieri posset. Verum de exomologesis significatione dixi hoc tom. iv. pag. 131. addamque nonnulla, ubi ad quæstionem illam pervenero, cuinam facienda sit peccatorum confessio. Quod huc spectat, eadem, quæ Origenes, scribit Augustinus sermone 351. sive homilia postrema inter quinquaginta, ut constat ex prima thesi. Haud secus loquuntur Pacianus, Ambrosius, Theodoretus; de quibus legendus Pamelius in suis ad Cyprianum adnotationibus pag. 251. & Morinus de Administrat. sacram. Pœnit. pag. 93. Quæ autem docent Patres, confirmantur illustri testimonio Sozomeni, hæc de presbytero Pœnitentiarario narrantis lib. vii. H. E. cap. 16. *Itaque ex presbyteris aliquem, qui vitæ integritate spectatissimus esset, & taciturnitate ac prudentia polleret, huic officio (excipiendi scilicet secretas confessiones) præfecerunt, ad quem accedentes ii, qui deliquerant, actus suos confitebantur; illi vero pro cuiusque delicto, quid aut facere singulos, aut luere oporteret, pœnæ loco indicens, absolvebat confitentes, a seipsis pœnas criminum exacturos.* Similia lib. xii. cap. 28. Nicephorus. Habemus itaque ex Patribus, & Historicis probatissimis secretam peccatorum confessionem olim publicæ pœnitentiæ fuisse præmissam.

Hoc demum evincitur ex quo non semel publica pœnitentia etiam occulta crimina expiata fuerint; ideoque crimina illa non nisi per secretam confessionem sacerdotibus fuerint aperta. Ubi enim de pœnitentia pertractabo, rursus ostendam facta sacerdoti confessione secreta, non solum

solum pro publicis & gravioribus sceleribus publicam pœnitentiam fuisse impositam, verum etiam nonnullos pro peccatis occultis pœnitentiam illam publicam subiisse, siue præcepta fuerit a sacerdote, ut censent plerique Theologi cum Morino libro v. cap. octavo & sequentibus, siue ultro a pœnitentibus suscepta, ut cap. v. Historiæ Pœnitentiæ publicæ tenet Sirmondus. Qualicunque ex causa (quod modo definiendum non est) occulta crimina publice expiarentur, extat in 3. Concilio Carthagenensi canon 32. quo præcipitur, *Ut presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo, & necessitate cogente. Cujuscunque autem pœnitentis publicum, & vulgatissimum crimen est, quod universa Ecclesia noverit, ante absidem manus ei imponatur.* Ex quo canone colligitur, præter peccata publica, fuisse alia, quæ pœnitentia publica coercerentur; si enim, ut Petavii utar verbis, jam omnia manifestata essent in frequenti Ecclesiæ conventu, cur tantum in manifestissimis, certisque criminibus manus ante absidem imponeretur? Idem confirmatur ex epistola S. Basilii ad Amphilo- chium cap. 34. ubi legitur communione privatas, donec pœnitentiæ tempus impleverint, mulieres adulterio pollutas; tamen earum scelus privata tantum confessione sit enuntiandum, ne damnentur capitali pœna, pro adulteris constituta. Pari ratione ad pœnitentiam, quæ publice agebatur, S. P. Augustinus homilia xlix. & l. nunc 392. cap. 3. hortatur illos, qui post uxores suas sese illicito concubitu maculaverint, *ut pro ipsis oret Ecclesia.* Loqui autem Augustinum de publica pœnitentia constat ex producta ratione, *ut oret Ecclesia, necnon ex addito Jobi loco, Si erubui in conspectu populi confiteri peccata mea; & ex Theodosii imperatoris facto, quo proposito inquit: Fortassis, immo quod non dubitatur, propterea Deus voluit, ut Theodosius imperator ageret pœnitentiam publicam in conspectu populi, maxime quia peccatum ejus celari non potuit, & erubescit senator, quod non erubuit imperator? Erubescit nec senator, sed tantum curialis, quod non erubuit imperator? Erubescit plebejus, siue negotiator, quod non erubuit imperator? Quæ ista superbia est? Nonne sola sufficeret gehenna, etiam si adulterium nullum esset? Quibus utique verbis Augustinus præscribit adulteris, quorum crimen occultissimum esse solet, pœnitentiam publicam, sacerdotum judicio definiendam, certe sine manifesta peccati accusatione propter causam a Magno Basilio productam. Denique S. Innocentius I. epist. 2. n. 2. Victorio Episcopo Rothomagensi hæc scripsit, relata in cap. *Quæ Christo*, xxvii. q. i. *Item, quæ Christo spiritualiter nupserunt, & velari a sacerdote meruerunt, si postea vel publice nupserint, vel se clanculo corruerint, non eas**

admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is, cui se junxerant, de seculo recesserit; idem omnino statuens de nota, & de occulta sacratarum Virginum stupratione. Igitur transactis Ecclesiæ sæculis, ut Patres tradunt, ut narrant Historici, ut docent canones publicæ pœnitentiæ, sacramentalis confessio legitimo ministro privatim facta, erat norma, juxta quam ipse criminum gravitate, & personarum conditione spectatis, pœnas decernebat; quas pœnitens a seipso exigens, si occulte deliquerat, interdum se addicebat pœnitentium classibus, & palam quoque enuntiabat aliquod occultum crimen; quod prudenti deliberatione faciendum erat, ne oriretur scandalum, quale exortum dicimus Constantinopoli sedente Nestorio; & consequenter non publica exomologesis secretam peccatorum confessionem, sed e contra secreta peccatorum confessio publicam exomologesim prævit.

T H E S I S V.

Præter confessionem factam certis anni temporibus, de quibus infra ubi demonstravero, Quando confitendum sit, consuetum aliquando fuit facere generalem confessionem omnium antea vite peccatorum. Generalem hanc confessionem demonstrant exempla bene multa, mulieris, de qua Socrates & Sozomenus affirmant, sigillatim enuntiasse delicta omnia post baptismum a se perpetrata; S. Aredii, de quo Gregorius Turonensis in ejus Vita scribit, confessum omnia adolescentiæ suæ acta coram beatissimo Episcopo Nicetio: sancti Eligii Noviomensis Antistitis, de quo idem narrat in primo Vitæ illius libro cap. 7. Audoemus: Clotarii regis, quem enuntiasse cunctas actiones suas in templo S. Martini, scribit lib. iv. Histor. prælaudatus Gregorius Turonensis: S. Tillonis monachi, quem omnia adolescentiæ suæ acta sacerdoti enuntiasse refert in ejus Vita scriptor Anonymus apud Bollandum die 7. Januarii: Agnetis Augustæ, quam a quinquenni infantia confessam peccata omnia Petro Damiani, litteris ipsemet prodidit Opusculo 56. Atque hæc exempla, quibus addi possent immumera temporum posteriorum, legi poterunt apud Mabillonium tom. iv. Analect. & Præfat. 1. in seculum 3. Benedict. Sirmondum in Analectis ad Capitularia Caroli Calvi, Martenium de Antiquis Ritibus lib. 1. cap. 6. art. 2. n. 9. & Vitassium de Pœnit. quæst. iv. art. 4. His accedunt ad generalem hanc confessionem edendam, illustrium virorum hortamenta & consilia; ac præsertim Hincmari Remensis Archiepiscopi ad Pipinum juniorem, S. Anselmi in Epistola 66. lib. 3. ad fratrem suum Jerosolymam profecturum, Constitutionum Cluniacensium, Cisterciensium, Carthusianorum, alio-

aliorumque Religiosorum Ordinum ad generalem confessionem exhortantium amplectentes monasticum institutum: de quibus Mabillon in sæculum v. & laudato in loco Martenius. Huc tamen, me iudice, minime spectant confessiones illæ generales, in quibus omnia peccata commemorantur verbis generatim conceptis; cuiusmodi est *Confessio* S. Fulgentii, sive Afligitanus sit ille, sive Ruspensis, *Confessio* Isidori Hispalensis, Hildeboldi, Roberti, Hugonis Altisiodorensis, & si quæ sunt aliæ, commemoratæ ab eodem Mabillonio in sæculum 3. n. 85. atque a Menardo Annot. 661. in Sacramentarium Gregorii, necnon collectæ in Appendice Morini; his enim generalibus confessionibus omnia peccatorum genera comprehenduntur, ut ad memoriam pœnitentium revocentur singula, quæ perpetraverint; at ulterius necessaria est distincta enumeratio delictorum memoriæ occurrentium. Quare in Ordine Romano, (ut ibidem advertit Menardus) præcipitur sacerdoti, ut jubeat pœnitentem sedere contra se, & cum eo de vitiis loquatur, *ne forte præ verecundia aut ignavia, sive oblivione, aliquid putridum in corde remaneat*. Similia leguntur apud Burchardum lib. xix. decretorum cap. 5. necnon in Euchologio Græcorum pag. 679. Hinc generali confessione posteriori loco descripta, juxta Magistrum in iv. dist. 21. S. Thomam in eandem dist. q. 2. art. 2. ceterosque Theologos, delentur ea tantum peccata, quæ post diligentem discussionem in memoriam non veniunt, dummodo sacramentalis sit, & subsequatur Ecclesiastici Judicis absolutio; alias enim confessio generalis, puta quam Missæ & Completorio præmittimus, nullam ex opere operato vim habet, atque id præstat solum, quod valet pietas & exercitium humilitatis; ideoque tom. 3. pag. 242. inter sacramentalia confessionem istam connumeravimus.

T H E S I S VI.

Quidam etiam per litteras, quidam per nutus commissa scelera confessi sunt. Confessionis per litteras factæ profertur insigne exemplum tom. 3. Conciliorum Galliæ pag. 405. in Epistola, quam Robertus Episcopus Genomanensis gravi infirmitate decumbens conscripsit ad Episcopos extra muros Andegavis conporantes cum principe Carolo obsidente Normannos; in qua Epistola petit delictorum suorum absolutionem; eandemque absolutionem iidem Episcopi Roberto concesserunt per epistolam alteram, e loco obsidionis datam. Alcuinus etiam in Epistola 63. ad Hadrianum Papam eum rogavit, ut juberet salutiferæ pietatis verbo a peccatorum vinculis esse solutum; sed cum ibi nullius crimi-

nis fiat mentio, dicendum est petiisse Alcuinum illud peccatorum relaxamentum, quod solet concedi auctoritate, atque indulgentia Pontificum. Haud aliter censendum est de litteris absolutionis ad Hugonem Episcopum Antissiodorensis, conscriptis a Joanne Papa XIX. Alterum exemplum confessionis & absolutionis per litteras, est Hildeboldi Episcopi Sueffionensis, quem absolvit Hincmarus, ut notat Sirmondus in notis ad tertium volumen Conciliorum Galliæ, & constat ex epistola ipsius Hincmari quadragesima, tom. 2. pag. 686. Addit Morinus lib. viii. cap. 25. exempla hujus generis plurima, Potamii Episcopi Bracarensis, qui per epistolas absolutionem impetravit a Patribus Concilii x. Toletani: Gregorii Septimi, qui non semel per litteras eandem absolutionem largitus est, ut apparet ex Epistola 34. libri primi, & 61. libri 2. denique Alexandri Tertii, qui pariter S. Thomæ Archiepiscopo Cantuariensi Apostolicis litteris absolutionem impendit, uti narrant ad annum 1164. Cæsar Cardinalis Baronius, & Matthæus Paris. Atque hisce exemplis Morinus eo loci contendit, valuisse olim absolutionem datam absentibus, producens ulterius ad sententiam suam confirmandam magnum numerum Scholasticorum. De istius autem confessionis valore dicam infra.

Ad nutus quod attinet, hos illis sufficere, qui carent facultate loquendi, neutiquam dubitandum; nam ad plenam animi significationem nutus sufficere in subito obmutescentibus definiit canone 12. loquens de baptizandis prima Synodus Arausicana, celebrata anno 441. De confessione autem pœnitentium duntaxat in vitæ exitu hæc ad Theodorum Foro-Juliensem episcopum scripsit magnus Leo: *Etiam talium necessitati ita auxiliandum est, ut nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam etiam amissa ab eis vocis officio, per indicium integri sensus querere comprobentur.* Eadem verba habentur cap. *Multiplax*, De Pœnit. dist. 1. Atque id multo magis de iis, qui etiam sani carent officio linguæ, affirmandum erit. In Vita S. Francisci scripta a S. Bonaventura legitur quemdam fratrem adeo silentio fuisse addictum, ut non verbis, sed nutibus confiteretur; fuisse id tamen a Seraphico Patre improbatum: recte quidem, propter necessitatem confessionis oris, si loquendi non adsit impedimentum.

T H E S I S VII.

Confessio per litteras facta sacerdoti absentis non est confessio sacramentalis licita, nec valida, cui proinde absolutio possit impendi. Probatum primo ex Constitutione Clementis VIII. edita anno 1602. die 20. Julii, in qua præmissis votis

voris Theologorum, & re cum S. R. E. Cardinalibus mature ac diligenter considerata, præcipitur ne publicis, privatisque lectionibus, concionibus, congressibus doceatur, imprimatur, aut ad praxim quovis modo deducatur hæc propositio, *Licet per litteras, seu per internuntium Confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri. & ab eodem absente absolutionem obtinere*: quam propositionem in eadem Constitutione declaravit summus Pontifex *falsam, renerariam, & scandalosam*. Vide Bullarium Cherubini tom. 3. pag. 132. Probatur 2. ex cap. *Quem pœnitet*, de Pœnit. dist. 1. ubi hæc leguntur: *Præcepit Dominus mundandis, ut ostenderent ora sacerdotibus, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scripturam manifestanda*. Probatur tertio ex Catechismo Romano eadem tradente in parte secunda, capite quinto, num. 52. Demum probatur ratione, tum quia confessio talis debet esse, per quam sacerdos certior reddatur, pœnitentiam revera peccata, quæ accusat, patrasse, atque dum absolvitur, illorum pœnitere, ac persistere in emendationis proposito: id vero in confessione per litteras nequit haberi, quoniam litteræ illæ possunt esse confictæ, & si veræ sunt, potest pœnitens negare a se fuisse conscriptas; ac si id fateatur, in illo temporis intervallo, quo litteræ mittuntur, potest a proposito vitæ melioris recedere; quam rationem affert Soto dist. 18. q. 2. art. 6. tum quia confessio est personalis quædam actio, per quam peccator tanquam reus sistitur ante Ecclesiæ tribunal, prout sess. x v. cap. 2. declarat Synodus Tridentina; necnon absolutionis verba commonstrant personam solvendam, eamque præsentem innuunt; quam rationem quæst. ix. Supplem. art. 3. producit, illustratque Franciscus Sylvius. Mitto rationem illam, quam nonnulli addunt cum Scoto in iv. dist. 17. eo quod litteræ a tabellario, vel aliis aperiri possint ac legi, ideoque destruant naturam confessionis *secretæ*; liquidem conditio ista, nempe quod confessio, secreta sit, licet jure optimo sit appositæ, non pertinet tamen ad confessionis sacramentalis essentiam.

T H E S I S VIII.

Eadem confessio per litteras, etiam ante Clementis VIII. definitionem, divino jure irrita erat, ac nulla. Sunt quidem Theologorum permulti, existimantes non per se, sed prælaudatâ duntaxat constitutione Clementis, confessionem, de qua loquimur, nullam esse, adeo, ut spectata ratione sola sacramenti pœnitentiæ, posset accusationi hujus generis impendi sacerdotalis absolutio, absente quoque pœnitente. Commemorantur hi Theologi a Suarez disp. xix. de for-

ma Pœnit. sect. 3. quibus accesserunt Morinus lib. viii. cap. 25. Witalfe q. iv. art. 4. ac Tournely, qui tamen affirmat rem esse valde incertam, nec satis auctoritate veterum exemplorum comprobata, an olim confessio facta per litteras licita fuerit. Sed oppositum tenent S. Thomas, Scotus, Cajetanus, Victoria, Cano, Soto, Toletus, alique laudati ibidem a Suarezio, necnon Sylvius citato art. 3. Juenin q. ix. cap. 4. art. 1. alique recentiores. Atque sententiam istam ob momenta, quæ subsequuntur, ego item amplector. Primum universa traditio Patrum docet confessionem peccatorum significari in leprosis, quibus Christus mandavit, ut ostenderent se sacerdotibus, atque in Lazaro, quem ante discipulos statuit inititis, seu limbis colligatum; nullum autem exemplum lego, quo id executioni mandatum sit per litterarum officia. Quare in cap. *Quem pœnitet*, paullo supra producto, decernitur confessionem faciendam esse *corpo ali præsentia*, quoniam Dominus præcepit mundandis, ut sacerdotibus ora propria detegerent. Respondet Tournelius, Gratianum in illo canone producendo fuisse deceptum, cum non legantur hæc verba apud Augustinum, sed excerpta sint ex libro *De vera, & falsa religione*, qui non est genuinus sancti Doctoris scetus. At non canonis auctoritas, sed ratio canonis inserta nos movet; & præterea liber *De vera & falsa Pœnit.* (quem puto voluisse Tournelium nominare, quoniam in hoc libro n. 25. continetur caput, *Quem pœnitet*, & alias liber *De vera religione* Augustino non debet abjudicari) summo loco, & tanquam Augustino dignus habitus fuit a S. Thoma Aquinate, a Magistro sententiarum, a Petro Blesensi, a Vincentio Bellovacensi, aliisque viris doctissimis, ut dictum est alibi. Addo rationem alteram ex erubescencia petitam, quæ ibidem inseritur, & de qua postmodum. Ducor deinde auctoritate Synodi Tridentinæ, cujus sess. xlv. cap. 2. hæc sunt verba: *Christus Dominus eos, qui se post baptismum crimine aliquo contaminaverint, ante hoc Tribunal tanquam reos sisti voluit*. Sisti enim iudicio, non est litteris deferri, sed ante tribunal præsentari, consentientibus JCC. apud Brissonium de verborum significat. pag. 597. Grammaticis in Thesuro L. L. tom. iv. pag. 100. necnon sacris litteris, Lucæ 11. 22. Jure ergo huic argumento magnam vim adesse censuit Lambertus disput. 18. art. 6. neque illud solvit memoratus Tournely, dicendo non esse attendendam phrasim civilis fori; cum phrasim ipsam omnes prorsus usurpent ad significandam corporalem præsentiam. Tertio nitor auctoritate eximiorum Theologorum, qui affirmaverunt, urgente necessitate utilius esse ore confiteri laico præsentem, quam sacer-

sacerdoti absenti per litteras ; quæ utique sunt sententia sancti Thomæ in iv. dist. 17. q. 3. art. 4. non quod confessio facta laicis sacramentalis sit ; sed quoniam ob peccati erubescens adauget contritionem , comonstratque vehementis sacramenti desiderium , sufficiens in casu necessitatis ad salutem . At falsum esset , utilior rem esse confessionem factam præsentis laico , quam sacerdoti absenti , si posset is peccatis a Sacramento conscriptis absolutionem largiri . Præterea contemnendam non puto interpretationem insertam Operi prælaudato de vera & falsa pœnit. , cujus auctor præcitato in loco illa Domini verba , *Ite, ostendite vos sacerdotibus* , Lucæ xvi. 14. hac explicatione exornavit : *Ora monstrate, & omnes ; non unus pro quibus . Non aliam statuatis nuntium , qui pro vobis offerat munus a Moyse statutum : sed qui per vos peccatis , per vos erubescatis . Erubescens enim ipsa partem habet remissionis , &c.* Enimvero interpretationem illam approbat Synodus Nemausensis , celebrata anno 1284. quæ prope finem tomi xi. Coll. Lab. inter cetera Confessionis præcepta , *Item* , inquit , *non debet confiteri per nuntium , nec per scripturam sed viva voce , ore proprio , & præsentialiter , ut qui per se peccavit , per seipsum confiteatur & erubescat .* Me denique permover aperta ratio , quod sacramentalis confessio debeat esse actualis contritionis argumentum , iudiciumque propositi in animo perseverantis : quod , ut dixi , nequit convenire narrationi criminum per epistolam ; nisi forte pœnitens sit præsens , ac nutu significet peccata scripto exhibita esse sua , ac de illis petere absolutionem : cujus tamen generis confessio , tametsi plurimi licitam esse pronuntiant , si pœnitens loqui valeat , permittenda non est a Confessario , qui aut nulla , aut levi , puta solius verecundiæ urgente causa , non habet auctoritatem dispensandi in confessionis ritu , recepto probatoque universalis Ecclesiæ consuetudine .

At plura adversus assertionem istam obijciuntur . Primum locum tenent confessionis factæ per litteras exempla plurima , quorum præcipua præmissa sunt in præcedenti sexta thesi . Deinde opponitur exemplum matrimonii , quod valide per procuratores contrahitur inter absentes : unde apparet non esse de natura sacramentorum novæ legis , ut solis præsentibus conferantur . Rursum pœnitentiæ sacramentum exigit delictorum confessionem , propterea quod administratur per modum iudicii , & absolutio sacramentalis est actus quidam judicialis : at iudicium potest etiam exerceri inter absentes , prout fieri solet in causis forensibus secularis reipublicæ ; ut igitur sacramentum illud perficiatur , non opus est præsentia illius , de quo peccatorum causa actitatur . Insuper idem constat in absolu-

Berti Theol. Tom. VII.

tionem excommunicationis , aliarumque censurarum , ad quam non requiritur præsentia eorum , qui absolvuntur . Idem pariter evincitur ex capite *Qualis* , xxx. q. 5. ubi præcipitur confessionem adulteræ per scripturam esse recipiendam . Postremo levissima nimium sunt argumenta in contrarium producta , ac præsertim præcipua duo , quorum primum petitur ex definitione Clementis VIII. alterum depromitur ex quo incertum sit , an confessus in recta animi deliberatione consistat . Nam quod ad primum attinet , dici potest Pontificem *materie proxime* sacramenti pœnitentiæ , scilicet , confessioni apposuisse certam conditionem , ut fiat ore , & sacerdoti præsentis , qua conditione neglecta , confessio ipsa sit irrita ; eo ferme pacto , quo Tridentina Synodus assensui contrahentium addendam censuit præsentiam parochi : ideoque confessionem per litteras nullam esse Ecclesiastica definitione , non autem spectata *in se* Sacramenti substantia : atque ita rem se habere contendit adversus Nicolaum Isambertum citato cap. xxv. n. 18. Joannes Morinus . Non desuerunt præterea , qui definitionem Pontificis de absolutione , non autem de confessione , accipiendam esse crediderint : cum revera fas sit confessario illum absolvere , qui in ejus præsentia non potest confiteri peccata , dummodo superveniens sacerdos sciat vel ex acceptis litteris , vel ex testimonio adstantium , præsentem , a quo nullum signum exhibetur , demonstrasse paulo antea desiderium confitendi : ideoque videtur Clemens illam propositionem damnavisse *complexive* , non autem *divisim* , declarasse nimirum , quod nequeat absolutio absentibus dari ; non vero quod sacramentalis non sit confessio facta absenti , si postea a sacerdote præsentis pœnitens absolvatur . Hinc Franciscus Suarez in 3. parte de pœnit. disput. xxi. n. 9. sectionis quartæ pertractans quæstionem illam , *An sit necessarium ut sacerdos in præsentia pœnitentis confessionem audiat* , ac tenens id quidem necessarium esse , at non *essentiale* Sacramento , allata Clementis VIII. definitione , inquit : *Existimo non fuisse mentem Sanctissimi de hac opinione tractare , sed tantum de illa , quæ dicit sacramentum pœnitentiæ posse perferri a consummari inter absentes : atque ita illam particulam Et non esse divisivam , sed complexivam sumendam , &c.* Quantum vero attinet ad rationem petitam ex quo in confessione per litteras non habeatur certitudo præsentis dispositionis , quæ requiritur in pœnitente , facillime hæc refutatur ; tum quia si potest absolvi pœnitens , repentino linguæ impedimento detentus , ob aliorum testimonium , jam præsens confessio *essentialis* non est sacramento perficiendo : tum quia non possumus habere de pœnitentis proposito certitudinem aliam , quam *moralem* ; & hæc habetur quoque in confessione

fectione per epistolam facta; tum demum quia presentia subiecti necessaria solum est in iis sacramentis, quorum *materia* est physicum elementum, ut aqua, chrisma, panis; at non in sacramentis, quæ *materiam* habent positam in re morali; cuiusmodi sunt Matrimonium, & Pœnitentia. Atque hæc sunt argumenta in veterum, & recentiorum libris dispersa.

Quibus eodem ordine respondentes, dicimus primo nit evinci ex productis exemplis. Ipse enim Morinus lib. x. cap. 22. n. 6. docet litteris Pontificum ad absentes eatenus concedi absolutionem, quatenus *per indulgentiam expungitur pœnitentia canonica*, eaque prætermissa potest pœnitens illarum litterarum vi absolvi a sacerdote, cui tamen præsentem debet confiteri. Adde absolutiones huiusmodi esse a censuris, & ad instar illius, quæ in solemnitatibus Ordinis nobis a superiore impenditur cum facultate, qua solvi possimus a ministro legitimo, posita quidem confessione sacramentali, non autem neglecta. Id evidenter demonstrat ex ipsa Epistola Hincmari ad Hildebaldum, in qua prope finem illi confessionem injungens, *Specialiter*, inquit, *ac singillatim Deo, & sacerdoti satage confiteri*, significans minima ad ejus salutem satis fore confessionem illam expressam scripto. Alexander item Tertius in Apostolicis litteris, quibus absolutionem largitus est sancto Thomæ ait: *St aliquid te recolis commisisse, de quo propria te debeat conscientia remordere; quidquid sit, sacerdoti, qui discretus & providus habeatur, tibi consulis per Pœnitentiam confiteri*. Vide Baronium ad annum 1164. n. 6. & Christianum Lupum tom. 1. Epist. S. Thomæ pag. 41. Ea enim Epistolaris absolutio erat a censura, quam piissimus Thomas se incurrere timebat, quod aliquando a summis viris deceptus adhæssisset Henrico II. Anglorum regi; quamobrem vehementer ingemiscens a sacris sibi interdictum erat, donec a Romano Pontifice absolutionem impetrasset. Vide Surium ad diem 29. Decembris, & Stapletonum in libro, quem inscripsit, *Tres Thomæ*. Quod sequitur de matrimonio, facilius expeditur; nam in sententia eorum, qui tenent huius sacramenti ministrum esse Parochum, non conficitur quando per procuratores initur contractus, sed quando sponsi sacerdote adstante consensum innovant; ut docent Guilelmus Parisiensis, Canus, Estius, Sylvius, Vantroy, alique complures. In sententia pariter eorum, qui censent ministros huius sacramenti esse contractantes, tunc sacramentum conficitur, quando sponsi assensum per alios præstitum confirmantes sibi tradunt mutuam in corpus suum potestatem. Proximum sic diluitur: Absolutio sacramentalis non est actio tantum reconcilians hominem in foro externo, sed effectrix, interior

mundans, exigensque affectionem pœnitentium manifestam sacerdoti, qui ante se consistentem solvat a nexibus culparum: quare iudicium istud longe est diversum ab illo, quod exercetur in foro sæculi, cum quo si haberet iudicium hoc omnimodam similitudinem, posset solvi unum peccatum sine alio, posset concedi absolutio non confitenti, posset etiam remitti culpa sine ullo proposito emendationis. Constat ex his responsio ad insequentem objectionem; nam excommunicatio, licet feratur ob peccatum & contumaciam, est tamen Ecclesiastica censura separans a communione, & a participatione sacramentorum, nec peccatum, sed pœna peccati; ideoque ad absolutionem ab hac, aliisque censuris non requiritur quidquid necessarium est ad absolutionem a culpa; & impendi potest non tantum absentibus, verum etiam defunctis: quod nullus dixerit de sacramentali absolutione a peccatis. Infirmissima est oppositio proxima, quum *per scripturam* in cap. *Qualis*, non significet confessionem scripto factam, sed condonationem criminis a Christo adulteræ dimissi, ut *Scriptura* testatur, idest, Joannes cap. viii. versu undecimo: ac præterea in Concilio Rhemeni, & in lib. viii. Capitular. n. 279. unde depromptum est caput, *Qualis*, ea verba *per scripturam* desiderantur. Ad ea, quæ attingunt constitutionem Clementis, principio dicendum est, hunc Pontificem non apponere conditionem in posterum observandam, sed declarare confessionem per litteram, & absolutionem absentis ex se nullas; tum quia declarat propositionem illam antea prolatam, esse falsam, temerariam & scandalosam; ideoque talis erat, priusquam Clementina ipsa constitutio emanaret: tum quia Franciscus Suarez in 3. parte disput. 21. sect. 4. docuit, *juxta communem sententiam per se loquendo necessarium esse, ut sacerdos in presentia pœnitentis confessionem audiat, immo & immediate ab ipso si fieri potest; sed quia docuit, hoc non esse essentiale sacramento, & definitionem Clementis accipiendam esse non divisive, sed complexive*, quatenus non possit absolutio dari absentibus, possit tamen dari iis, qui confessi sunt in sacerdotis absentia; & licet Suarez tam perspicue, & accurate sese explicaverit, nihilominus sectio illa quarta abscisa est decreto Pauli V. lato anno 1605. die 14. Julii, tanquam adversa Clementis VIII. definitioni; ideoque mens Romanorum Pontificum est, non tantum quod necessum sit confiteri sacerdoti præsentem, sed etiam quod hoc sit *essentiale sacramento*. Vide editionem Suarezi Lugdunensem an. 1604. tom. 4. in 3. p. pag. 329. Secundo loco affirmandum est definitionem, de qua differimus, accipiendam esse *complexive*, primo quia id apparet ex syntaxi verborum; deinde quia id confirmatur expun-

atione interpretationis Suarezianæ ; rursus quia ob eandem causam expurgati fuerunt Aphorismi Emmanuelis Sa ; ad hæc quia Clemens VIII. declaravit Eminentissimo Bellarmino damnatam a se utramque propositionis partem ; quæ omnia apertissime demonstrat Sylvius præcitata quæst. 9. art. 4. Tandem ad ea, quæ militant adversus argumentationem Soti, affirmamus casum infirmi in extremis constituti excipi in generali Clementina definitione, idque idem Pontifex declaravit, ut testatur apud eundem Sylvium Petrus Lombardus Archiepiscopus Armacanus : ac præterea eo in casu præsentem esse poenitentem absolvendum, necnon præsentem esse manifestationem peccatorum, eo modo, quo fieri potest, testimonio scilicet adstantium, a quibus enuntiatur confessario præsentis hominis in extremo laborantis poenitentia & recta animi dispositio. De hac utique non habet sacerdos nisi certitudinem moralem, sed negamus hanc haberi per confessionem epistolis factam, saltem quoad rectæ dispositionis perseverantiam, sicut negamus necessariam non esse materiam, & subiecti præsentiam in omnibus sacramentis, quæ efficienter gratiam producant per physicam applicationem, sensu explicato volumine III. pag. 255.

T H E S I S IX.

Nonnunquam moniales per Antistitam confitebantur presbytero. S. enim Basilius in Regulis Brevioribus n. cx. tom. 2. pag. 567. inquit : *Honestius cautiusque per antistitam seniori confessio fiet, qui multa experientia edoctus possit & poenitentia, & correctionis modum suggerere.* Plura etiam exempla confessionis per Abbatissam factæ recensent Mabillon Præf. 1. in sæc. 3. n. 90. & Martenius de Antiquis Rit. tom. 2. pag. 39. Nonnullæ quoque Regulæ præcipiunt, ut sanctimoniales sceminis, quibus subjiuntur, frequentissime confiteantur : uti Regula S. Donati cap. 23. Idem seniori, ac præposito suo faciendum præscribunt fratribus S. Isidorus in Regula cap. 15. S. Fructuosus cap. 13. Cassianus cap. 29. Regula Magistri cap. 15. aliæque collectæ in Concordia Regularum e S. Benedicto Anianæ Abbate cap. xv. ubi agit de quinto gradu humilitatis. At constat ex præcedenti positione, confessiones huiusmodi nunquam fuisse sacramentales, nisi forte antistitibus peccata fratrum aut sororum enuntiantibus, fratres ipsi ac sorores sacerdoti præsentis peccata ipsa retexerint. Spectabant itaque confessiones illæ ad servandam monasticam disciplinam, ad averruncanda scandala, & ad exercendam humilitatem : cuius rei gratia etiam nos sextis feriis, & comitiorum

tempore publicas transgressionem confitemur præsidii, juxta Constitut. Ordinis p. vi. cap. 1. Hæc autem de variis confessionum generibus : nam de confessione facta laicis, & de Exomologesi excepta a diaconis agendum proximo quarto capite.

C A P U T III.

In quo pertractatur de conditionibus confessionis sacramentalis.

EXTANT in veterum, atque recentiorum Theologorum libris quidam versus complectentes necessariam omnem congruamque confessionis proprietatem : quos versus, quamquam pervulgari sunt ac notissimi, & ego describam. Sunt igitur hi,

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,

Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,

*Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata, Fortis & accusans, & sit * parere parata.*

Agunt de his Thomistæ omnes in Suppl. q. ix. art. 4. Auctor lib. de Re sacram. lib. 6. cap. 2. Franciscus Henno disput. v. de Poenit. q. 6. Tournel. q. vi. art. 4. & cum omnibus tractatoribus moralis Theologiæ lib. 3. Instruct. Sacerdotum cap. 7. Franciscus Card. Toletus. S. autem Bernardinus Senensis in serm. de confess. tom. 3. pag. 356. sexdecim illas condiciones productis versibus comprehensas coarctavit ad septem, enumeratas, ut idem censet, in quinto versiculo tricesimi primi Psalmi ; *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi : Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino ; & tu remisisti impietatem peccati mei.* Ibi enim contineri putat in prima periodi parte, ut confessio sit integra, nullumque abscondatur delictum. 2. In verbo, *Dixi*, ut sit præmeditata atque libera. 3. In verbo altero, *Confitebor*, ut verax & ingenua sit. In proximis particulis, *Adversum me*, ut poenitens accusator sit sui. 5. In proxime subsequentibus, *Injustitiam meam*, ut enuntiet propria, non aliena peccata. 6. In vocabulo altero, *Domino*, ut secreta sit, ac tantum Dei ministris aperta. 7. In reliquis tandem, *Et tu remisisti*, &c. ut annexam habeat fidem ; detestationem peccati, & spem veniæ. Docet similia S. Bonaventura in Dieta Sal. tit. 2. cap. 3. sive tom. vi. edit. Vatic. pag. 296. S. Petrus Damiani serm. 2. de S. Andrea tom. 2. pag. 168. ac S. Thomas a Villanova conc. in Dom. iv. Quadrag. pag. edit. Col. 148. Sequar ego

partitionem hanc, quod sit brevior, percommoda, atque adnotationibus virorum sanctissimorum comprobata.

CONDITIO I.

Prior ergo sacramentalis confessionis conditio est, ut nulla abscondatur iniquitas. Quantum ad dogma spectat, demonstravi cap. 1. prop. 5. necessariam esse enuntiationem peccatorum omnium mortalium, quæ post diligentem discussionem occurrant memoriæ. Facile id catholicis persuaderetur definitionibus Conciliorum adductisque eo loci momentis. Rudioribus alia proponi possunt: ex parte Dei, quoniam munificentissimus & liberalissimus est, atque ut fert proloquium,

Aut totum, aut nihil propitiando donat; præterea quia verax & omniscius est, neque decipi potest alicujus sceleris occultatione; rursus quia sanctus, nec potest communicare sanctificantem gratiam animæ subdolæ & coinquinatæ. Adde ex parte nostri rationes alias, quod nec sanari, nec instrui possimus vulnus celantes, vel interius habentes ignotam ægritudinis causam; quemadmodum, inquit, non obducitur ferro adhuc infixio cicatrix, nec sinuosa fistula non extracto osse putrido.

Cum hæc ex superioribus dissertationibus nota sint; discutienda remanent quæ in Morali Theologia inquiri solent, num ad confessionis integritatem necessum sit confiteri venialia peccata; num graviorum numerum atque speciem; num horum circumstantias & adjuncta, num etiam peccata dubia; num fas sit detegere socium, sive complicem sceleris; num turpe aliquod peccatum nuntiare alteri confessario ab illo, qui alia excipit auditu; num demum causæ sint aliquæ confitentem ab integra peccatorum enumeratione excusantes: quæ omnia subjectis articulis, seu positionibus, usitata methodo expediam.

I.

Igitur quod spectat ad venalia peccata, possunt ea quidem confessione enuntiari recte, & utiliter, citraque omnem præsumptionem, prout definit sess. xiv. cap. 5. Synodus Tridentina, cum eadem peccata solvi possint vi clavium. Congruum etiam est, maxime viris perfectis, ea confiteri, inquit in xv. dist. 17. p. 2. art. 2. q. 1. S. Bonaventura: immo & Synodus prælaudata subjiciens, *Quod piorum hominum usus demonstrat*: nec aliter Catechismus num. 47. Confessi præterea sunt venialia S. Columbanus, qui & ceteros, ut hæc in confessione aperiant, hortatur in suo Pœnitentiali apud Cointium in

Annalibus Francorum tom. 4. Theodorus Studita, piissima Virgo Segolena apud Mabilonium in sæculum iii. Bened. num. 95. Angela de Fulginio, Margarita Corthoneosis jam ad perfectionis fastigia tendens, atque, ut omittam exempla reliqua, Veronica de Binasco, instituti nostri sanctimonialis illustris, ab ipso Salvatore edocta, quotiens & quomodo defecisset, apud Bollandum tom. 1. pag. 927. Est ergo res perutilis venialium confessio.

Numquid autem & necessaria? Minime. Deus enim cognoscens figmentum nostrum quotidianis defectibus paravit quotidiana remedia: & idcirco prosequuntur Tridentini Patres, *Taceri cura culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Sunt autem hæc remedia connumerata ab Augustino sermone 351. alias postrema inter 50. homilias, orationis Dominicæ, sacrificiorum, eleemosynarum, jejuniorum, supplicationum. Consueverunt ulterius religiosi viri sese a venialibus expiare, confessione facta coequalibus extra Pœnitentiæ sacramentum: de qua re legendi sunt Jonas Aurelianensis lib. 1. de Instit. laicali cap. 16. & Venerabilis Beda in cap. v. Apostolicæ Jacobi epistolæ, ubi scribit ea verba *Confitemini alterutrum*, esse cum tali discretionem accipiendam, ut peccata lethalia sacerdotibus, quotidiana autem & levia, alterutrum coequalibus confiteamur.

Cum autem plura sint leviorum culparum remedia; quærunt nonnulli, possit ne Ecclesia horum peccatorum præscribere confessionem certis temporibus faciendam? Negat magni nominis Theologus Estius in iv. dist. 17. §. 9. eo quod sacramentum pœnitentiæ institutum sit pro iis peccatis, quæ a regno cælorum excludunt, & reliqua, ut dictum est modo, possint non una ratione aboleri. Hinc Estius infert, illum, qui totius anni decursu vitaret noxam omnem mortalem, non teneri, scandalo tamen præciso, ad confitendum in Paschate, quoniam cap. *Omnis utriusque*, non aliud est, quam determinatio temporis circa jus divinum, quod non exigit confessionem, nisi de mortalibus. Adde in gratiam hujus sententiæ, non posse Ecclesiam facere, ut sit *materia sacramenti necessaria*, quæ suapte natura, & ex jure divino est tantum *sufficiens*. Sed trahor ego in sententiam oppositam, quam veram esse supponunt Scholastici antiquiores, maxime S. Bonaventura, qui scribit laudato in loco: *Propter Ecclesiasticum statutum tenetur, quia omnis fidelis semel in anno tenetur confiteri; & ideo si non habet nisi venialia, saltem illa semel in anno tenetur confiteri; necnon S. Thomas, cujus in Supplemento, concinnato ex eius commentariis in iv. sententiarum. vi. art. 3. ad 3. hæc sunt verba: Ex vi sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri, sed ex institu-*

stitutione Ecclesiae, quando non habet alia, quae confiteatur. Ac praeter horum auctoritatem movet me etiam ratio, propterea quod non deest Ecclesiae potestas praecipendi venialium confessionem, sicuti non deest illi facultas a venialibus absolvendi: tum vero, quia Ecclesia praecipit etiam Eucharistiam sumendam eo tempore, quo jus divinum non obligat: rursus quia in Clementina, Ne in agro, de statu monach. habetur: Sane singulis mensibus tam in monasteriis, quam extra, sub data occasione quacunque, ad confessionem saltem semel accedant omnes & singuli monachi; ideoque confiteri debent, etiamsi venialia tantum patnaverint, & quamvis non appareat hoc in loco rigorosum praecipuum, ideoque Tridentina Synodus agens de sanctimonialibus, idemque praescribens, sess. xxvi. cap. 10. caute & apposite utatur verbo, Admoneantur; cur tamen Clemens V. & Viennensis Synodus non poterant id praescribere sub onere mortalis culpae? Poterant utique; sicut Ecclesia indicit saepenumero jejunia, & observationem festorum, aliaque bene multa, propter temporum opportunitatem, causasque consimiles utilissima, quamquam non sint divino jure praescripta. Huic ego adhærens sententiae, respondeo argumentis oppositis, non exclusa fore in casu, quo praeciperetur confessio venialium, remedia alia, quoniam prodesse ad augmentum gratiae, ad meritum, & ad satisfactionem poenarum; quemadmodum ipsum sacramentum poenitentiae, etsi accedenti in gratia, & rursus confitenti peccata jam praecedenti confessione dimissa, non tribuit peccatorum remissionem, quae est ejusdem confessionis effectus princeps, confert nihilominus majorem animi tranquillitatem, virtutum incrementa, divinorumque beneficiorum amplitudinem. Venialia autem, quae non sunt materia necessaria spectato divino jure, talia fierent ex Ecclesiae pracepto; atque de priori quæsiuncula dictum satis.

I I.

Expediit altera de aperiendis in confessione singulis peccatis mortalibus, memoriae occurrentibus, variisque eorum speciebus. Hæc enim omnia aperienda esse definit Tridentina Synodus sess. xiv. cap. 5. & canone 7. cui prævere Concilium Carthaginense III. canone 31. Laodicense can. 2. Cabilonense I. can. 8. Moguntinum can. 26. Constantiense sess. vii. & Florentinum in Instructione Armenorum. Tridentini verba producta sunt supra cap. I. prop. 5. ubi etiam inserta sunt argumenta, inde petita, quod alias sacerdos non posset rectum exercere iudicium, neque peccantibus statuere æquam satisfactionem, aut exhibere congruum,

idoneumque remedium. Alia quædam præsentī capiti sunt innexa. Oportet autem hic duplicem confessionis integritatem distinguere; unam quando aperiuntur omnia prorsus peccata, quæ patrata sunt; alteram, quando enuntiantur omnia, quæ præmisso diligenti examine succurrunt memoriae: quarum primam appellant Theologi integritatem *materialem*, alteram *formalem* dicunt: istam tantum necessariam asserimus: quis enim potest ea prodere, quorum non reminiscitur? Hinc recte Tridentinum Concilium, Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt; in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus, Ab occultis meis munda me Domine.

Forte dices, Plura huic positioni opponuntur. Primum quidem, quod possit in iudiciis externis absolvi reus a solo crimine, de quo accusatur, etiamsi patnaverit alia plura occulta & ignota: cur idem nequit contingere in confessione sacramentali? Alterum, quod etiam in foro Ecclesiastico duplici innodatus censura potest solvi ab una, licet non solvatur ab altera. Proximum, quod multa sunt peccata confessariis jam manifesta; ideoque non oportet, ut oris confessione prodantur. Ultimum, quia si in confessione *formaliter* duntaxat integra, peccata oblita intelligerentur inclusa, solverentur a sacerdote, nec essent aperienda, dum absolutione percepta veniant in mentem.

At hæc eadem facilitate, qua proposita sunt, diluuntur. Quod principio positum est, nil evincit; nam iudicium forense spectat politiam, civiumque consortium, cui sat est, si tollantur quæ perturbant rempublicam: sed iudicium, quod in sacramento exercetur, attinet ad animæ curationem, quæ nequit haberi, nisi peccatis omnibus foras ejectis; ac præterea iudicium illud exterioris fori ordinatur ad punitionem malorum, istud vero ad justificationem & gratiam puniturque unum sine alio scelere, sed unum sine alio apud Deum minime condonatur. Diluitur eadem ratio quod sequitur; nam absolutio sacramentalis ad sanctificandam animam, & absolutio a censuris ad producendum effectum alium, puta participationem sacramentorum, aut fidelium communionem, est ordinata. Ad aliud obvia est responsio, requiri criminum etiam notissimorum confessionem, ut habeatur *materia* sacramenti sita in actibus poenitentis, percipiatque confessarius conscientiae statum, emendationis studium, & remedii exhibendi qualitatem. Ultimæ oppositionis solutio est illa, quod cum integritas *formalis* sit de confessionis essentia, extenditur absolutio ad ea tantum peccata, quæ *iniquitate* ignorantur; ideoque si in memoriam redeant, in sequenti confessione sunt exprimenda,

da, ut docent S. Thomas q. ix. Supplem. art. 3. Catechismus Romanus num. 50. & Alexander VII. Pontifex O.M. a quo anno 1665. confixa est hæc propositio num. xi. *Peccata in confessione omiſſa, seu oblita ob instans periculum vite, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.* Immo si oblita fuerint ob culpabilem negligentiam, & necessario examine non præmisso, omnino oportet confessionem iterare, cum nulla fuerit & sacrilega, propter defectum formalis integritatis: de qua hætenus.

III.

Quid autem dicendum de peccatorum circumstantiis? Comprehenduntur istæ pervulgato versu, *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando;*

quo versu admonemur, in crimine dijudicando attendendum esse quænam sit persona peccatrix; quid, quantumve perpetraverit; quo in loco deliquerit; quibus usa sit adminiculis; qua impellente causa, ignorantia ne, vel malitia, illud egerit; qua ratione, & quo tempore turpem ac sceleratam rem attentaverit. Atque hæc quidem universis peccatorum generibus sunt communes. Connumerari solent circumstantiæ aliæ, quæ crimen adaugent, tribus aliis versibus expressæ:

Aggravat Ordo, locus, persona, scientia, tempus,

Ætas, conditio, numerus, mora, copia, causa,

Et modus in culpa, status altus, iuxta pusilla.

Significantur his primo Ecclesiasticorum status: deinde habenda sacris locis reverentia; tertio personarum, ut virginum, seu conjugatorum conditio: insuper plena rei agendæ, aut fugiendi vitii notitia: ad hæc temporis, ut solemnis festi, publicique jejunii, circumstantia: insuper annorum gravitas, & qualitas personarum, veluti si inhonesta admittat senex, aut dives furtum: ulterius multitudo culparum, idest, iteratum flagitium, & inolitæ consuetudo: rursus quantitas, vel copia rei, nimirum in damno alteri illato; tum finis vel causa, ut in jejunio fracto gula, sive nimius appetitus delicatiorum ciborum: modus etiam ac ratio agendi, nempe cum scandalo, & in aliorum conspectu: status quoque amplitudo, scilicet, antistitis, judicis, principis; & exiguum denique incitamentum, ut si labaris minima ductus illecebra, aut dejezes, cædasque injuria levissima laceſſitus. Comprehenduntur etiam hæc circumstantiæ in cap. Consideret, de Pœnit. dist. 5. & apud Magistrum in iv. Sent. dist. 16.

Consentiunt omnes, illas peccatorum circumstantias esse in confessione aperiendas, quæ spe-

ciem mutant, verbi gratia eum, qui foratur in templo, aut ibidem effundit sanguinem, debere loci circumstantiam exprimere, eo quod de simplici furto, vel homicidio, fiat tunc sacrilega domus Dei profanatio: eum, qui fornicatur, teneri ad enunciandum, an conjugatæ, an virgini, an propinquæ, an solemnibus votis obstrictæ se commiscuerit, quod inter se discrepent plurimum adulterium, stuprum, incestus, sacrilegium, aliæque turpitudinis species; eum denique, qui unum scelus committit causa alterius, ut si mentiatur, intendens animo alicujus mortem, aut subripiat rem alienam, edatque cupidias & bellaria, vel in merum se ingurgitet, ad vehementius explendas cupiditates, obstringi ad manifestandam finis hujus pravitatem, quæ peccato consummati operis addit alterum noxiæ cogitationis: quas, aliasque circumstantias accurate exponunt Moralis Theologiæ tractatores, Toletus etiam lib. 3. Instruct. sacerdot. cap. 7. Suarez disput. 22. de Pœnit. Sylvius in Supplem. Q. ix. art. 2. q. 3. aliique permulti. Extat autem de hac re expressa definitio Tridentini Concilii sess. xiv. cap. 5. *Colligitur præterea, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quod sine illis peccata ipsa nec a pœnitentibus integre exponantur, nec iudicibus innotescant, & fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis, pœnitentibus imponere.* Atque ex his verbis etiam aperta ratio depromitur.

Magis implicata videtur quæstio, an manifestandæ sint circumstantiæ, quæ plurimum peccatum adaugent, specie non variata, neque scelere propter finem, vel aliam causam multiplicato. Enimvero antiquiorum, & recentiorum plurimi negant circumstantias hujus generis necessario aperiendas esse: ac inter antiquiores (juniorum quippe numerum recensere non vacat) id sensere Scholarum lumina, S. Thomas in iv. sent. dist. 16. quæst. 3. art. 2. q. 5. S. Bonaventura dist. 17. p. 2. art. 2. q. 3. Scotus eadem dist. num. 20. ut mittam Durandum, Paludanum, Angelum, Sylvestrum, & alios mille. Ab his tamen ob hæc momenta recedo. Primo hi omnes, aliique fatentur, rem dubiam esse, in magna controversia positam, & consulte se gesturos, qui circumstantias ipsas expresse- rint: immo S. Thomas, si fides habenda est Soto & Cano, exponit aliorum, non propriam opinionem; si audiendus Gonet, loquitur de solis circumstantiis, quæ sunt intra lineam peccati venialis. S. Bonaventura, præmissa contraria sententia, eam amplectitur quæ tenet, hujusmodi circumstantias aperiendas esse de bono & æquo, & quanto sunt magis sapientes & perfecti, tanto magis debere distinctius eas explicare:

sed

sed non teneri ad hoc nisi forte ex propria conscientia obligentur; & Scotus ad hunc loquitur modum, Non est ita certum, quod oportet illas confiteri, tamen tutum, & utile est id fieri. E contra hujus generis circumstantias absque ulla ambiguitate decet aperiendas, ex antiquioribus Marfilus, Gabriel, Major, Alexander Alensis, Dominicus Soto, in distinctionem 17. aut in proximam libri iv. missisque senioribus viri ex unoquoque ordine præstantissimi. Id enim tradunt Thomistæ omnes, auctore Goneto disput. x. de Pœnit. art. 3. accessitque majoribus suis Cardinalis Gotti q. vi. dub. 3. & auctor Anonymus librorum de re sacrament. lib. vi. q. 5. cap. 2. In eandem sententiam conspirant Scotistæ, ut constat ex Promptuario Scotico v. Confessio, Claudio Frassenio to. x. edit. Rom. pag. 635. & Francisco Henno disput. v. qu. 6. concl. 3. tametsi Mastrius disput. item v. qu. 18. art. 1. oppositæ sententiæ adhærescat. Accedunt ex inclyta societate Jesu, Martinonius, Amicus, Coninckius, Sa, aliique complures cum illustri Suaresio tom. iv. in 3. p. disput. 22. sect. 3. Ex nostratibus idem proculdubio tradunt Varray cap. ix. q. 5. Tombeur in praxi Pœnit. pag. 45. Guerrierus Tract. vii. n. 185. Gibbon disput. xi. dub. 5. Gavardi q. i. de Pœnit. art. 5. §. 3. Postremo ut eos mittam, qui tanquam rigidiores audiunt, idest, Merbesium p. 4. Summæ q. 25. Florentium de Cocq cap. 8. sect. 4. Natalem Alexandrum art. 6. §. i. Juvenium q. 5. art. 3. & Genettum tract. vi. cap. 6. q. 3. adoptarunt sententiam istam Estius dist. 17. §. 9. Sylvius q. ix. Supplem. art. 2. Tournely quæst. vi. art. 4. Witasse quæst. iv. art. 5. DuHamel dissert. 3. cap. 4. Boucat dissert. 4. de Pœnit. instit. art. 5. sect. 1. Ergo cum in hac re alii hæsitent, tot vero, tantique viri partem affirmantem propugnent, omnesque fateantur hanc tutiorem esse, & valde probabilem, agatur autem de re maxima; cogit nos ad subscribendum huic sententiæ cum pondus auctoritatis, tum propriæ salutis sollicitudo. Accedunt momenta rationis. Ac primum, quia Tridentina Synodus, etsi noluit de quæstione Scholastica pronuntiare sententiam, suppeditavit tamen nobis rationes prorsus invictas, dum cit. c. 4. ait necessariam esse omnium peccatorum confessionem, ut sacerdotes *de gravitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere.* At nisi explicentur circumstantiæ plurimum aggravantes, nequit recte cognosci peccati natura: quis enim dixerit, ejusdem esse curationis antiquas vomicas, & carcinomata, ac sint nunc erumpentia, licet ejusdem sint speciei, peccatum scilicet pervetusta consuetudine commissum, & nunc primo humana lubricitate patratum? Æquitas ergo judicii, & im-

ponendæ pœnæ mensura, quæ postulant singulorum peccatorum accusationem, requirunt etiam manifestationem illarum circumstantiarum, quæ scelus aggravant, & adaugent. Deinde neminem arbitror futurum fore, qui neget hujusmodi circumstantias aperiendas esse in multis casibus, in quibus species minime variatur, & quorum plerosque paullo post recensebo. Accedunt denique magnæ auctoritatis præsidia, nam Catechismus Romanus de Confess. n. 48. ait: *Neque vero solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & pravitatem valde augent, vel minuunt.* Innocent. III. serm. 2. de Martyribus, *Debet peccator, inquit, omnem omnino peccati circumstantiam confiteri secundum quod magis peccavit, in loco, in tempore, in numero, in persona; secundum etatem, secundum scientiam, secundum ordinem; si facile, si frequenter, si manifeste, si perseveranter.* Similia Auctor operis de vera & falsa pœnitentia cap. 14. & 15. cujus verba extant præcit. cap. Consideret, sive, In Pœnitentia, de Pœnit. dist. v. n. 1. S. Bernardinus Senensis sermone 15. primæ partis pag. 201. edit. Junt. & serm. 27. p. 3. pag. 356. Petrus Blesensis Tract. vi. sive de Confess. volumine xxiv. Bibliothecæ Patrum, Concilia, Vormaciense canone 5. & Londinense canone 4. producta a Witassio, necnon synodi Farsensis & Sublacensis Caroli Cardinalis Barberini & Ariminensis Cardinalis Cursii, de quibus præcitato in loco Genettus. Quæ omnia idcirco prætermitto, quod videatur unus sufficere S. Carolus Borromeus, qui in Instructionibus Confessariorum, jussu Innocentii XII. iterum anno 1700. in lucem editis, ut habentur in Actis Ecclesiæ Mediolan. pag. 232. a piissimo auctore vernacula lingua conscriptæ, ita plane loquitur: *Il Confessore deve essere instrutto quali sono le circostanze, che mutano le specie del peccato, e che grandemente l'aggravano, perocchè queste due sorti di circostanze necessariamente si devono esplicare nella confessione; sopra di che ricorrerà alle Somme, dove dichiarano quel verso, Quis, quid, &c.* Ut enumerem nunc istarum circumstantiarum nonnullas, quas omnino aperiendas censeo cum Theologis præstantissimis, tenet primum locum consuetudo peccandi, quæ utique in eadem specie peccatum valde aggravat; quoniam confessorius tenetur hanc explorare, nec pœnitens occultare illam potest, cum Innocentius XI. proscripserit hanc propositionem n. 98. *Non tenemur confessorio interroganti fateri alicujus peccati consuetudinem.* 2. Nullum præterea dubium est, quin manifestari debeat quantitas, & qualitas criminis, quando confessorio providendum est de modo restitutionis faciendæ tertiæ alicui

alicui personæ, ut in furto minori, vel graviore, prout citato cap. 7. fatetur Toletus. 3. Aperienda est insuper circumstantia loci sacri, non tantum si peccatum adverteretur illius sanctitati, vel immunitate, verum etiam si addit intentio locum illum dehonestandi, quod redollet singularem malitiam, ut recte Sylvius cit. art. 2. q. 3. concl. 1. additque religiosissimus scriptor Ludovicus a Ponte tract. 3. cap. 6. si turpis res fiat coram SS. Sacramento, vel dum Sacrum peragitur. 4. Manifestanda est personæ conditio, si plurimum adaugeat crimen: in rapina, si raptor sit Prætor, ad quem attinet rapinas coercere: in prætermissa correptione, si reus sit superior & rector, etiam in casu, quo ad correptionem teneatur distaxat ex caritate; & in scandalo, si veniat a viro in dignitate constituto, ut 1. 2. q. 63. art. 10. docet Angelicus: nam & Juvenalis satyra 8. agebat,

*Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major qui peccat,
habetur:*

ac rursus, ut ait memorato in loco Ludovicus a Ponte, in illata injuria, & ingrati animi vitio, si offensori collatum sit recens ac maximum beneficium. 5. In eadem luxuriæ specie opus est exprimere conditionem personæ: in incestu, si committatur cum matre vel filia, ob malitiæ excessum, ut scribit Navarrus in Enchiridio cap. 7. num. 4. in adulterio, si uterque, mas & femina sint conjugati, ex eodem auctore cap. 6. in stupro, si virgo per sponsalia viro obligata sit, ex Nicolao Lyrano in cap. 22. Deuteronomii; nec sufficit exprimere in priori casu incestum, in altero adulterium, in tertio stuprum, licet non varietur species peccati. 6. Nefandum denique crimen, juxta canones ac præsertim 17. Ancyranum exigit pro varia peccantium ætate diversas pœnas; ideoque explicandum est, num patrum sit ab impubere, num ab ephebo, num a viro. Ex quibus, aliisque exemplis magis magisque præcedens assertio corroboratur.

Tria ex adverso possunt opponi. Primum, Tridentinos Patres declarasse explicandas esse in confessione circumstantias, quæ speciem peccati mutant, & nihil de circumstantiis aggravantibus definivisse. Alterum, oppositam sententiam teneri ab innumeris gravissimisque theologis, etiam a scholarum principe S. Thoma. Tertium, exprimendas non esse circumstantias, quæ imminuunt peccatum, ideoque neque illud aggravantes, & augentes.

Respondemus ad 1. hanc quæstionem non pertinere ad fidem, & consulto Tridentinos PP. abstinuisse, ut sapissime dictum est, a defini-

dis scholarum opinionibus; rationem tamen, quam attulerunt de circumstantiis, quæ mutant peccati speciem, valere de circumstantiis culpam plurimum aggravantibus; & fortasse nomen speciei usurpatum fuisse a patribus, non metaphysica significatione, sed generatim ad significanda peccata graviora, & leviora; quo sensu Latini dicimus diversas esse species tritici, olei, argenti, &c. Ad alterum ex dictis aperta est responsio, ne reponamus cum Natali Alex. tom. iv. pag. 321. edit. Paris. S. Thomam, ceterosque in aliam opinionem ituros, si post Tridentinam synodum, & ejus Catechismum ab Ecclesia approbatum, & Pastoribus traditum, scripsissent. Vide etiam, quam recte S. Thomas de circumstantiis, quæ aggravant peccatum, pertractet 1. 2. q. 73. art. 7. ac tribus sequentibus, necnon quæ docet de incestu in primo gradu, Opusculo 12. q. 6. Ad ultimum respondet Franc. Suarez cit. sect. 3. num. 16. latissimum esse discrimen, quia circumstantiæ, quæ peccatum imminuunt, non deserviant ad accusationem, sed ad excusationem, quæ non incumbit ipsi reo. Sed alii permulti ajunt, etiam circumstantias, si notabiliter imminuant, esse manifestandas, ut salvetur in sacerdote judicii æquitas; cum non sit subjicienda, E. G. eidem pœnæ mulier ob grave metum consentiens viro improbo, & quæ sponte ultroque se turpitudinibus implicat, quamquam, si ardeat responsio Suarezii, dici potest nullum hinc sequi incommodum, quoniam subjicitur graviore pœnæ confessus, cedens juri suo. Suarezio accedo, si pœnitens id faciat humilitatis causa, non hypocrisis, aut scrupulosæ molestiæ.

IV.

Peccata dubia, quæ appareant talia prudenti ac rationabili causa, non levi atque inani, aperienda esse in confessione docent fere omnes cum S. Th. q. vi. Supplem. art. 4. idque præceteris accurate & impense adversus Caramuellem demonstrarunt ex instituto nostro Franciscus Farvacques in *disquisitione Theologica* de hoc argumento conscripta, Nicolaus Gircken tract. v. q. 4. dub. 2. Leonardus Vanroy cap. ix. q. 6. & Aurelius Piette q. 7. His accedo primum quia olim in lege veteri ad sacerdotes non tantum leprosi adducendi erant, verum etiam ii, in quorum cure candor apparuisset, ac suborta esset lepræ suspicio, ut constat ex cap. 13. Levit. vers. 2. & 38. quod erat symbolum confessionis ex cap. *Quem pœnitet*, de Pœnit. dist. 1. n. 88. & Angelico Doctore cit. art. 4. ad 3. Præterea a Leone X. damnati sunt anno 1520. articuli Lutherani xli. quorum octavus erat: *Nullo modo præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impos-*

impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas: unde in primitiva Ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur. Lutherum manifesta peccata intellexisse, non publica, sed quæ certo mortalia sunt, premuntque conscientiam, testantur Erasmus Roterodamus in Epistola ad Albertum Cardinalem Moguntinum, Lutherus ipse in Assert. articulorum suorum, & auctores Colloquii Germanici a Jacopo Gretsero latinitate donati: quæ cum monumentis aliis legi poterant in laudata Farvacquesii disquisitione. Ii præterea, qui confutaverunt articulum illum Lutheranum, profligarunt simul fluxam Caramuelis opinionem. Nam Joannes Rossensis ita pag. 121. Lutherum alloquebatur: Si velis articulum intelligi de mortalibus, quæ fugerint animum confitentis, nec adhibita congrua diligentia redeunt in mentem, nihil ab Ecclesia dissides. Sin de iis intellexeris, quæ confessus novit, vel dubitat esse mortalia, tum profecto articulus meritissime damnatur; cum nullum horum in confessione regi possit absque manifesta fictione: neque Bulla, quæ re jure damnat, ullis ob id convitiis meretur lacerari. Joannes Eckius lib. 3. de Pœnit. cap. 11. pag. 184. admissa præcitata Erasmi interpretatione, Sit ita, inquit, quod Ludder Manifestum hic posuerit non contra Occultum, sed contra Dubium, quia peccata manifesta, idest, quæ nota sunt esse peccata, illa sunt confutanda: assero adhuc Ludderum errare, & peccasse in veritatem catholicam. Jacobus Latomus in articulum 3. Lutheri damnatum a Theologis Lovanienibus pag. 31. ait: Quid dubitas an peccaverit mortaliter, an non, & an consensus ad illicitum sit mortalis, vel perfectus & plenus, an non? nonne tutius erit confiteri? & quis secundum Martinum (idest, Lutherum) securum reddet pœnitentem de remissione? nonne in tali casu non confitens amat periculum contra illud Ecclesiastici tertio, Qui amat periculum, peribit in illo? Et Cardinalis Bellarminus lib. 111. de Pœnit. cap. 1. num. 10. ita librata ratiocinatione concludit: Dubitari solet, quid per manifesta peccata, quæ sola ad confessionem pertinere voluit, Lutherus intellexerit: non enim desuerunt olim, qui eum excusare vellent. Aut igitur manifesta peccata occultis opposuit, aut dubiis, aut omnino incognitis etiam ipsi peccatori. De omnino incognitis non potest esse locutus: ea siquidem ne Catholici quidem volunt esse confitenda; neque carnificinam Lutherus appellasset sententiam Catholicorum, si in eadem sententia etiam ipse fuisset. De occultis non se etiam locutum, testatur ipse in assertionem articuli VII. Quare id solum restat, ut de dubiis intellexerit: qui certe non parvus est error. Igitur qui negant accusanda esse peccata, de quibus dubitatur, num patrata

Berti Theol. Tom VII.

sint, sive num sint venialia, an mortalia, videntur consentire Luthero; eosque cum Luthero damnant Martyr Rossensis, Eckius, Latomus, ac Bellarminus. Præter hæc laxa illa opinio resellitur ex Tridentino Concilio, quod sess. XIV. cap. 5. præcipit, ut a pœnitentibus recenseantur omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, & infra declarat ea crimina intelligi inclusa, quæ diligenter cogitanti non occurrunt. Igitur peccata dubia, quæ comprehenduntur in amplissimo illo vocabulo Omnia, dum occurrunt memoriae, sunt a pœnitentibus enuntianda. Huc spectat quod etiam in dubiis tenetur sacerdos consilia præbere, & remedia præscribere. Clamant denique omnia jura, in dubiis tutiorem partem esse eligendam; quod præsertim in sacramentis servandum esse constat ex prima propositione damnata ad Innoc. XI. quam frequentissime commemoravimus: unde in nova editione Sylvi, volumine IV. pag. 392. ad ea verba art. 4. questionis VI. Qui sic hæsitaret, ut tamen probabilior opinaretur vel se non commisisse id, de quo agitur, vel non esse mortale, vel se alias fuisse confessum, non peccaret mortaliter illud non confitendo; hæc nota est apposita, Cave ab hac sententia, postquam legeris propositionem num. 1. ab Innocentio XI. damnatam. Confirmat hoc argumentum Eckius comparatione ægroti, qui in ancipiti valetudine, nisi arcesceret medicum, ad quem spectat judicare de morbi qualitate, non amaret corpoream vitam: addit Farvacquez pag. 72. necessitatem suscipiendi baptismum, si prudenter hæsitaret non fuisse collatum, de quo & nos diximus lib. XXXI. cap. 14. quod multo magis est asserendum de confessione, cum nullum crimen sit eam repetere: proferunt denique alii cum Florentio de Cocq cap. 8. sect. 5. canones Conciliorum, statuentes ut iterum consecrentur templa, si de eorum consecratione dubitetur; quod multo magis servandum est in templis animatis, ne ob sacramentorum neglectum priventur gratia, & unctione Spiritus sancti: at hoc postremum congruenter, cetera inconculse videntur asserta.

Opponebat Caramuel: Definuit Tridentinum Concilium, debere pœnitentem confiteri omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habet? de peccatis autem dubiis non habetur conscientia, scilicet, aperta notitia, certumque judicium: non ergo tenetur pœnitens enuntiare peccata dubia. Insuper ex eodem Tridentino requiritur confessio, quia sacerdotes judicium incognita causa exercere non possunt; causa autem dubia quomodo potest dici causa cognita? Rursum in judicio forensi nulla profertur sententia de dubio incertoque facinore;

ideoque nec est pronuntianda a iudice Ecclesiastico. Ulterius si impendatur absolutio peccatis dubiis, sacramentum exponitur periculo nullitatis; quod utique nefarium est, & sacrilegum. Præterea obligatio, quæ oritur ex fundamento dubio, & ipsa dubia est: obligatio autem confitendi oritur ex admissione peccati; ergo si dubium sit admissum esse peccatum, non erit certa & indubia obligatio illud confitendi. Tandem, ut omittam argumenta petita ex regulis juris, & quæ discussa sunt volumine 11. libro XXI. cap. 14. & 15. si in confessione oportet recensere peccata, de quibus fit sermo; cur id non permittitur nimium anxiiis, & scrupulosis?

Resp. ad 1. conscientie nomine intelligi a Tridentino interius iudicium, siue certum sit, siue dubium; nam ait conscientiam esse eorum, quæ post discussionem in memoriam veniunt: immo cum dicat exigi a pœnitente, ut se excutiat, exploretque conscientie suæ sinus omnes & latebras, apparet appellare conscientiam intimum sensum, qui facta approbat, vel aliquo modo redarguit: quamquam & de peccatis dubiis potest haberi certa persuasio (si hanc velis significari conscientie nomine) illa revera esse dubia. Ex his diluitur obiectio altera; nam pœnitens potest, ac debet animadvertere manifestanda esse peccata dubia, quemadmodum infirmus detegendum esse vulnus, quod timet esse mortiferum; & sacerdos, qui iudicis pariter ac medici personam sustinet, potest ac debet deprehendere, cuius generis sit culpa, de qua pœnitens hæsitat; & quid consilii, quidve remedii sit opus. Ad tertium dicendum primo, etiam in iudicio forensi de incertis dubisque, si haud levem ingerant suspicionem, frequentissime disceptari: deinde magnum versari discrimen inter forense, & sacramentale iudicium, cum in illo confessioni supplicium, in isto subsequatur venia ac remissio. Proximum sic diluitur, aut dubium in confessione exprimendum est de qualitate peccati, scilicet, an sit veniale, an mortale; aut de peccati existentia, nempe an sit, vel non sit perpetratum: si occurrat dubium primi generis nullum est periculum nullitatis, quia peccatum, tametsi veniale, est sufficiens sacramenti materia; & si adsit hæsitatio secundi generis, evitatur illud periculum, si confessus addat peccatum aliquod veniale, aut mortale certum; si nullum habeat, (quod foret privilegium maximum gratiæ) impertiendo absolutionem sub conditione; quam ipse Caramuel approbat pag. 659. Addo esse sententiam Vasquesii 3. p. q. 19. art. 2. num. 39. & Joannis Gersonis in serm. de Pœnit. quod peccato dubio possit impendi absolutio sine conditione; de qua sententia plura scripsimus tom. III. pag. 202. Ad objectionem sequentem dico, posse ex dubio cer-

tam obligationem oriri, si eidem dubio aliquod sit annexum periculum; sicuti tenetur ad medicinam adhibendam qui dubitat de sumpto veneno: tunc enim oritur obligatio potius a periculi evidentia, quam a rei dubietate. Postrema oppositio nimium fracta est; cum dubia eorum, qui scrupulis exagitantur, levissimis sint innixa momentis.

V.

Nunc de complice, scelerisque particeps. Principio certum puto, complicem non esse manifestandum, si id necessum non sit ad exprimendam criminis qualitatem. Nam S. Bernardus, aut quisquis est auctor Opusculi, cui titulus, Formula vitæ honestæ, De nullo prorsus, inquit, sinistre loquaris, quantumcunque sit verum, vel manifestum, nisi in confessione, & hoc ubi non potes aliter manifestare peccatum tuum. Pariter S. Thomas Opusc. XII. ad Lect. Bisuntinum q. 6. De expressione personæ cum qua aliquis peccavit, videtur mihi quod non sit in confessione facienda quando potest vitari. Si vero speciem peccati exprimere non possit, nisi personam exprimendo, cum qua peccavit, puta si cum sorore concubuit, necesse est, ut exprimendo peccati speciem exprimat personam, sed si fieri potest, debet querere talem confessarium, qui sororis personam penitus non cognoscat. Similia alii omnes. Cuius illa ratio evidens est, quod famæ proximi consulere debeamus, neque absque gravi causa ipsam lædere.

Affermo deinde olim in consuetudine fuisse positum, in confessione socios criminum revelare. Constat enim ex præced. cap. mulieres a Marco hæresiarcha compressas prodidisse eundem sceleris auctorem, ut retert Irenæus; & sanctimoniales, quæ cum viris cubaverant, unum inter corruptores diaconum nominasse, patet ex epistolis Cyprianicis: atque accusavit item virum, qui eam vitiaverat, virgo lapsa, ad quam librum conscripsit Ambrosius. Quæ exempla cum aliis compluribus vide apud Morinum lib. 2. de administr. Pœnit. cap. 13. pag. 104. Idem evincitur ex verustis Pœnit. & canonum collectionibus; siquidem S. Basilus in Epist. ad Amphilocho. pœnitentiam trium annorum can. 67. præscribit ei, qui cum propria ex patre, vel ex matre sorore pollutus est: eidemque pœnæ canone 79. eos subijcit, qui in suas novercas insaniunt. Burchardus etiam libro XIX. cap. 5. imponit catinam (scilicet pœnam ad obtinendam remissionem) in pane & aqua ad certum tempus, occidenti servum senioris, aut conservum suum jussu domini: qui utique canones supponunt manifestationem consciorum. Mitto canones Concilii Triburiensis, & Wormaciensis, alios.

aliosque plures ibidem a Morino collectos.

Censeo præterea, complicem esse manifestandum, quando id exigit integritas confessionis: quod primum demonstro prælaudatis testimoniis, necnon Theologorum omnium, quos pag. 114. laudat idem Morinus, & quibus accesserunt posteriores, quotquot perlegerim. Id præterea infero ex integritate confessionis, quam absque necessitate nefas est violare. At nulla est necessitas complicem occultandi: nam si foret necessitas aliqua, esset hæc una, ne socium proderem, aut famam ipsius denigrarem. Hæc vero nullius ponderis ratio est; enim vero non est dicendus proditor, qui non dicit ut alium prodatur vel gravet, sed ut se liberet, quod alias facere non posset, inquit lib. 3. cap. de Pœnit. & remis. §. 24. S. Raymundus. Insuper non minus juris habet homo ad servandam proprii nominis existimationem, quam nominis alieni, immo unusquisque se ceteris præferre debet; si ergo teneor confiteri crimen occultum accusando me ipsum, cur non possum accusare alterum, si id postulet confessionis integritas? Exigit deinde eadem lex naturalis, quæ me ad occultandum proximorum dedecus obligat, ut hac in re habeam majoris boni rationem: quis enim occulta flagitia non declararet, si ei innotesceret hominem nefarium moliri patriæ perniciem? quis non detegeret amico insidias, quibus illum hostis est aggressurus? quis patri ignaro non revelaret meretriciam filiae consuetudinem? quis superior ifratres suos, quos indicando corrigere potest, si nil aliud proficeret, non accusaret? Nullus quidem æqui bonique amator hæc non ageret, ad quæ nos compellunt ordo caritatis, Evangelii præcepta, necnon Regula, quam profitemur. Revelare igitur debeo facinoris mei complicem, si alias nequeam explicare delicti magnitudinem; aut si hac revelatione possim plurimum illi prodesse, ipsum monitis sacerdotum, quantum patitur confessionis inviolabile sigillum, ad meliorem frugem revocando. Est enim bonum præstantius salus animæ, pravorumque morum emendatio, quam sit salutaris erubescencia, & probrosi diffamatio hominis. Quid? nec diffamare dicendus est, qui apud rectum judicem, apud prudentem medicum, apud virum misericordem revelat crimen alterius, non conviciandi exprobrandisque animo, sed consulendi propriæ aliorumque saluti. His vero abunde refellitur eorum objectio, qui ajunt revelare consciunt criminis esse famam alterius lædere, & jus invadere; quod ex dictis falsum esse deprehenditur; præsertim quod ille, qui se implicuit sceleri, eo ipso cesserit juri suo, ne tamquam criminossus traduceretur.

Advertendum tantummodo, quando detegendus est conscius, faciendam esse confessionem

apud eum, qui minime illum noverit, si id fieri possit, nec aliud suadeat ejusdem utilitas: tunc enim nulla adest ratio derogandi ejus existimationi apud personam notam. Quapropter memoria retinendum est monitum Angelici Doctoris initio positum; cui subscribens sanctissimus Archiepiscopus Valentinus Thomas a Villanova Conc. in Dominica iv. Quadragesimæ pag. edit. Colon. 149. inquit: *Neminem in confessione prodas, neminem accuses, nisi peccati tui circumstantia necessario confitenda requirat: & hoc quantum sat est, & apud eum, qui personam non noverit quam revelas, si possibile est.*

VI.

Non debet dividi peccatorum confessio, adeo, ut quædam uni, quædam alteri sacerdoti enuntientur. Caput enim, *Consideret*, de Pœnit. dist. v. num. 1. exscriptum, ut diximus, ex Auctore libri de vera, & falsa pœnit. cap. xv. n. 31. de pœnitente ait: *Cautus sit, ne verecundia ductus dividat apud se confessionem, ut diversa diversis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim uni celant, quæ alteri manifestanda reservant: quod est se laudare & ad hypocrisim tendere, & semper veniam carere, ad quam per frustra putant totam pervenire.* Atque hujus canonis multiplex ratio potest assignari: prior, quia sacerdos fungitur vice Dei, ejusque mysteria dispensat, & per consequens crimina sunt sacerdoti enuntianda, quemadmodum Deo innotescunt: altera quia plura simul peccata committant majorem animi perversitatem, ac statum conscientie deteriore: gravius est enim morbi vitium, cui alter morbus accedit: postrema autem ratio hæc est, quod si lethalia sint crimina, neutrius sacerdotis valeat absolutio; quia peccatum unum non dimittitur sine alio.

Quid vero, si quispiam in grave scelus prolapsus, ne apud consuetum conscientie suæ directorem suam existimationem deperdat, peccatum illud enuntiet alteri, ipsi autem directori detegat leviora? Damnat hunc Natalis Alexander art. vii. Regula 2. hypocrisis, de qua præcitatum cap. *Consideret*, inanis gloriæ, & imprudentiæ, qua exponit sese periculo iterum patrandi peccatum illud mortale. Alii tamen viri doctissimi censent hoc esse licitum, modo vera habeatur contritio, & emendationis propositum: ita nimirum sentiunt Navarrus cap. xxi. num. 40. Suarez disput. xxii. sect. 1. Sylvius q. ix. suppl. art. 2. q. 4. & alii quamplurimi. Quia in re nil dicam aliud, nisi cavendum magnopere, ne decipiat nos fallax erubescencia, inanis cupiditas, & amari medicamenti fastidium, memoria repetens quæ S. Prosper edidit in Carmine de Providentia Tom. vii. Bibl. PP. pag. 104.

*Dulcia sunt etenim gustu, specieque decora
 Quæ morbos, morsemque animæ generantque
 foventque,
 Canceris & ritu languentia viscera carpunt.
 Cumque Deus medicam celo demittere curam
 Dignatur, penitusque putres abscindere fi-
 bras,
 Incusamus opem teneri, & tabescere morbo
 Malumus, antidoti quam vim tolerare se-
 veri.*

VII.

A confessionis integritate consensu omnium sequentes casu excusant. Primus est, dum quis commissi sceleris obliviscitur, post accuratam tamen, ac diligentem discussionem, ut dixi num. 2. Casus alter est, cum imminet mortis periculum, E. G. in incendio, naufragio, apoplexia, hostili incursione, aut eventu alio consimili. Tertius est casus, quando ex alicujus circumstantiæ manifestatione, (sit in exemplo accusatio complicitis,) timeret confessus sibi, aut alteri maximum gravissimumque detrimentum. Pertractant de his accurate S. Thomas in iv. dist. 17. q. 3. Dominicus Soto dist. xviii. q. 2. art. 5. Suarez disput. 23. de Pœnit. sect. 3. Cardinalis de Lugo disput. xvi. sect. 13. alique permulti. In hoc tamen tertio casu aliqua sunt diligenter servanda: ac primo sat non esse inanem trepidationem, dubiumque futuri damni levissimum; sed requiri grave, constans, firmissimumque momentum. Deinde adendum confessarios alios, si fieri possit, & confessionem, nisi maximum sequatur incommodum, differendam esse. Tertio si taceatur aliquid necessario explicandum, cum primum dabitur opportunitas, alteri confessario esse manifestandum. Porremo, nisi confessio differri possit, puta ob communionem Paschalem, aut ingruens periculum, reliqua omnia peccata integre esse enuntianda. Cavendum summopere, ne his aliquis abutatur, nec enim desunt viri præstantissimi, qui censent plurimum expedire, ne de iis laici instruantur. Vide Theologiam Moralem Episcopi Petrocorensis tom. iv. pag. 62.

Quidam dixerunt excusari ab hac integritate eos, qui in magna solemnitate, populorumque concursu integre non confiteantur, non ob erubescerentiam, aversumque animum, sed ob inopiam Confessariorum, & angustias temporis. Movit eos, ut quisque possit indulgentias lucrari, & majori cultu celebrare festivitates. Sed infirmissima hæc sunt; quoniam non adest hoc in casu illa necessitas, aut maximum detrimentum, quorum duntaxat causa ab integritate excusamur; ac Deo tunc acceptum est vehemens desiderium, animique propositum. Adde sacri-

legii periculum, atque ex parte sacerdotis imprudentiam proferendo incognita causa judicium. Confixit propterea Innoc. XI. propositionem illam num. 59. *Licet Sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut Indulgentiæ.* De qua propositione vide Hennum disp. v. q. ix. concl. 7. Milantium Exercit. 34. secundi voluminis, & Ricciium disput. 53.

CONDITIO II.

Oportet deinde, ut sacramentalis confessio sit libera & premeditata, idest, non coacta, qualis est confessio latronum, ac desperantium; sed libens & spontanea, nec cæco modo peracta, sed post exactum examen, & discussionem conscientiae. Sunt quædam voluntatis vincula: pudor, in pueris maxime, sexuque muliebri; spes longioris vitæ; nimius justitiæ timor, atque de summa Dei pietate præsumptio. Sed ad pudorem vincendum, præstat plurimum in mentem revocare, quod nihil supremum Judicem lateat, quod longe major verecundiæ causa futurum sit impœnitentium crimina vulgari in theatro universi orbis terrarum, quam si nunc enuntientur conservo, infirmitate circumdato, fraterna prædito caritate, ac religiose servaturo plenum altissimumque silentium. Arguit vero confessionis dilationem, noxiumque torporem incertus vitæ exitus, & quæ facile potest contingere, supervientis impotentiae multiplex causa; tum erga pervaces Numinis indignatio, hujusque exempla teterrima: infelix etiam degentium in culpa conditio, ingratus erga Deum animus, & scelerosæ conscientiae stimulus, horror, ac turpitudo. Timentem erigunt Dei pietas immensis erga humanum genus beneficiis confirmata, sincera salvandi omnes voluntas, maximum Redemptionis beneficium, effusio pretiumque sanguinis Christi, instituta sacramentorum remedia horumque efficacitas, venia scelestissimis quoque promissa, & concessa latroni, mulieri peccatrici, Ecclesiæ persecutoribus, atque in eos ipsos, qui frigent timore, benefacta complura, quotidiana invitamenta, ac pœnitentiæ summa æquitas, celebris commendatio, merces eximia. Amovetur denique præsumptio, sive nimia spes ac temeritas propositis sacrarum literarum comminationibus, incommutabilis justitiæ æquitate, ac dolosa amoris ptoprii suasionem, de qua serm. 6. in Cantica S. Bernardus: *Misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatem.* At de his plura Augustinus serm. 393. alias homilia 41. ex quinquaginta. S. Fulgentius epist. 7. ad Venantiam, & Salvianus lib. 1. ad Eccl. cath. pag. edit. Paris. 335. & seqq.

Conscientiæ discussionem, & accuratum examen præmittendum esse confessioni inde constat, quod prima medela peccatoribus sit, ut incipiat *no' è quod languent*, ait S. Prosper ad Capitulum Gallorum cap. 6. Hinc S. P. Augustinus narrans lib. viii. Confess. cap. 7. num. 1. quo pacto ad conversionem excitaretur, *Constituēbas me, inquit, ante faciem meam, ut viderem quam turpis essem, quam distortus & sordidus, maculosus & ulcerosus. Et videbam & horrebam, & quo a me fugerem non erat: & si conabar a me avertere aspectum . . . tu me rursus opponebas mihi, & impingebas me in oculos meos, ut invenirem iniquitatem meam, & odissem.* Quare conscientiæ scrutatio confert ad dolorem excitandum, & omnino necessaria est ad confessionis integritatem; proinde facienda non dissolute & remissa, sed omni adhibita diligentia, ne confessio sit nulla, & omnino iteranda, ut docet Catechismus Romanus de Pœnit. num. 50.

De præmittendo examine plura non dicam: si enim statim e cubili surreximus, antequam pedem in forum inferamus, aut aliquod privatum publicum negotium aggrediamur, vocato servo rationem ab eo exigimus expensarum, ut videamus quid perperam, quid in legitimos usus insumptum fueris, quantumque sit reliquum; quod si perexiguum esse viderimus id quod restat, omnes vias augendorum reddituum excogitamus, ne forte incauti fame conficiamur; quanto magis id in actionibus nostris faciamus, & advocata conscientia nostra rationes exigamus ab ea verborum, actionum, cogitationum? Ita loquitur in Hom. qua ostendit non esse ad gratiam concionandum, tom. 3. pag. 665. edit. novissimæ, magnum Graciæ ornamentum Chrysostomus. In eadem Homilia docet maiorem curam esse iis adhibendam, qui peccant quotidie. Admonemur etiam ibidem verbis Psalmi iv. 5. *In cubilibus vestris compungimini, mentem excitare, cum soli fuerimus vespere, & sui licuerit tranquillitate, ne scelera cavanda lacrymis mandentur oblivioni.* Mirum vero nullam de his sollicitudinem gerere illos, qui norunt agendæ pœnitentiæ necessitatem; cum in id toto pectore incubuerint propter solam humanæ vitæ honestatem, morumque compositionem philosophi, supernæ fidei lumine destituti; quorum unus, idest, Pythagoras in aureis carminibus, Curterio interprete, agebat:

Mollia nec prius admittant tibi lumina somnum,

Exacte quam ter reputaris cuncta diei:

Quæ prætergressus? quæ gessi? quæ male omisi?

Singula percurrens a primo facta, quibus tu Vel pravis doleas, capias vel gaudia iustis.

Hæc facito; hæc satage: istorum tibi cura geratur.

Nil autem dicam de conscientiæ discutiendæ modo, de quo singulorum manibus libri teruntur. Præstant ceteris, omniaque peccatorum genera singillatim enumerant, juxta decalogi, & Ecclesiæ præcepta, variasque hominum conditiones, *Confessionalia* S. Antonini, & Joannis Nider, Gerson de Arte audiendi confessiones, Bartholomæus Medina lib. 1. Instruct. Confess. cap. 14. & seq. Ludovicus a Ponte tract. 3. cap. 6. Nicolaus Tombeur in Praxi administrandi sacramenti Pœnitentiæ. Monita autem, ac præcepta universim tradunt Tolerus lib. 3. Instruct. sacerdot. cap. 17. Paulus Segneri in Confessarii Institutione cap. 2. & ne singulos commemorem, præceptores sanctissimi ceterorum, Carolus Borromæus in Act. Mediol. pag. 232. & Franciscus Salesius Instruct. Confessar. cap. 3.

CONDITIO III. IV. ET V.

De tribus proximis conditionibus breviter est agendum, cum ex præcedentibus consequantur. Itaque confessio debet esse *verax*, scilicet, *clara*, *nuda*, *aperta*, *non velata*, *non aliquo fuce colorata*, sicut nudum si posset cor suum sacerdoti monstraret, ut animæ suæ vulnera, sicut ipse novit, agnoscat, inquit S. Thomas de Villanova conc. in Dôm. iv. Quadr. Er quidem cum semper mentiri iniquum sit; perniciosissimum esse debet mendacium in sacramento, cujus materia est sincera criminum manifestatio: nec perniciosissimum duntaxat ob mortem animæ spiritalem, verum etiam maximum sacrilegium propter ejusdem sacramenti contemptum. A nemine idcirco revocatur in dubium, quin mentiri circa peccata mortalia sit *mortale peccatum*, cum reddat sacramentum nullum, & confessionem sacrilegam. Idem dicendum est de mendacio circa venialia, si hæc tantum enuntientur ut sint sacramenti materies, ob eandem rationem, quoniam scilicet tunc mendacium, etsi in re parva, reddit cassum, nullumque sacramentum.

Ulterius pœnitens debet esse accusator sui: *Cave, cave ne declines cor tuum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis: ne culpam tuam in mulierem, vel in serpentem reicias, ut Adam, hoc est, in carnem, vel diaboli suggestum.* Nunquid non accusaturus venisti? ut quid excusas? quid pallias? Ne ergo dixeris, *Diabolus me decepit, circumventus sum a Satana, gravissima fuit tentatio, intolerabilis impulsus, carnis meæ passio, sensualitatis impetus me decepit; sed accusationis cuspidem verte in te, dicendo: Peccavi ut malus & iniquus, ut ingratus & impius, quia Dei amorem & timorem non habeo, & non sum dignus levare oculos meos in celum præ multitudine peccatorum meorum, & similia:* ita in prælaudata conciene Valentinus Archiepiscopus

scopus. Neque vitandæ tantum sunt peccatorum excusationes; sed etiam hypocrisis, & meritorum suorum fastidiosa ostentatio, quæ tendit ad imminuendam scelerum magnitudinem. Non sit ergo pœnitens pharisæi imitator, sed publicani, de quibus Lucæ xviii. 10. sive, ut phrasi utar Nazianzeni carmine §8. non sit hypocrita,

minio nec tincta carina,

Atque notho splendore nitens, falsoque decore.

Enimvero, ut præclare Augustinus serm. 301. num. 2. *Ad justos pertinet confessio peccatorum, ad superbos pertinet defensio meritorum.*

Hinc sequitur conditio altera, ne aperiantur in confessione aliena scelera, nisi id exigat integritas inviolabilis. Superborum quippe est aliorum depressione seipsos extollere; quod constat ex præcitato capite Lucæ, versu 11. Prosequitur idcirco in prælaudata concione S. Thomas: *Quidam dum se justificare prætendunt, fiunt proximi detractores, & ubi quærebant remedia delictorum, peccata accumulunt, & discedunt a confessione deteriores. Dicunt enim, Odi hominem & merito, quia pravus est & iniquus, nullus eum potest tolerare, hæc mala mihi fecit, & similia. Injustitiam meam (inquit Psalm.) non alienam, non virtutes, non gratias, non eleemosynas. Accusare te venis, quare te commendas? Injustitiam meam, non longis historias, non fabulas. Hastenus S. Thomas.*

CONDITIO VI.

Præterea necessum est confessionem esse secretam, & ab iis, qui auribus illam excipiunt, alto silentio sepeliri. Demonstravi enim secundo capite eos, qui aliquando in conventu enuntiabant crimen aliquod, ad hoc nulla divina, aut Ecclesiastica lege fuisse compulso, summa id cautione factum a pœnitentibus, cum causa gravissima postularet; confessarios autem ab initio præditos maxima taciturnitate ac prudentia, ut narrat Sozomenus. Addendum igitur hoc in loco quod docent Theologi de Confessionis sigillo, nempe qua lege teneamur ad custodiendum confessionis arcanum, quid insuper lex ipsa comprehendat, & quo modo possit violari, & infringi.

I.

Ad primam itaque questionem dicimus eos, qui audiunt confessiones, ad sigillum teneri naturali, divino, & Ecclesiastico jure. Tenentur jure naturali, quia revelare crimen alterius est illum diffamare, & facere adversus proximum, quod sibi nemo vellet. Illud etiam mutæ benevolentiae ordo postulat, ut servetur secre-

tum, præsertim sponte, & fidenter creditum; unde Prov. xi. 13. legitur: *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana; qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.* Norunt id etiam ethnici, quorum Alexander Macedo Hephæstioni legenti epistolam, quæ continebat quasdam adversus Antipatrum criminationes, anulo manui suæ detracto, ori sigillum imposuit, uti narrant Plutarchi Apophthegmata. Quum vero hoc servandum sit in humanis officiis; quanto magis custodiendum in confessione, quam hæretici tanquam odiosam traducunt, & exprobrant? Accedit, ut dixi, juris divini præceptum, quod nonnulli cum Sylvio in q. xi. Supplem. putant peculiariter Apostolis a Christo intimatum. Vetus Ecclesiæ consuetudo, cujus initia inveniri non possunt post ætatem Apostolorum, opinionem Sylvii magna probabilitate confirmat. At S. Thomas eadem quæst. art. 1. planiori incedens via, idem probat ex ipsa Pœnitentiæ institutione, quæ postulat, ut pœnitens sacerdoti semetipsum subjiciat, in signum interioris humilitatis, qua subicitur Deo. Sicut ergo Deus tegit peccata eorum, qui sibi subjiciuntur per pœnitentiam; sic illa tegere debet & occultare sacerdos; alias peccat tanquam violator sacramenti, ad quod spectat, ut quæ exterius geruntur, sint signa rerum quæ interius contingunt. Atque ita qui arcanum confessionis revelat, lædit divinum jus, ipsamque institutionem, ac symbolum sacramenti. Apposite in prælaudata concione S. Episcopus Valentinus: *Domino confiteris, non homini; & si homini, non quasi homini, sed quasi Deo & qui audit, non quasi homo: unde nulla ratione, nulla violentia, nullo casu sacerdoti licet confessionem revelare.* Consonat jus Ecclesiasticum; enimvero cap. Sacerdos, de Pœnit. dist. 6. Gregorius, ut vulgo creditur, VII. inquit: *Sacerdos ante omnia caveat, ne de his, qui ei confitentur peccata, alicui recitet: non propinquis, non extraneis, neque, quod absit, pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vite suæ ignominiosus peregrinando pergat.* Eundem canonem continent MSS. Anselmi Lucensis lib. xi. cap. 25. In cap. Omnis utriusque similia leguntur, commutata tantummodo pœna peregrinationis in arctam alicujus monasterii custodiam, his verbis, *Qui peccatum in pœnitentiali judicio sibi detectum præsumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum.*

At oppones: Non desunt viri clarissimi, qui tenent posse sigillum confessionis impune frangi. Gabriel enim, ut affirmat Vasquez in 3. part. disp. 93. art. 4. dub. 9. docuit dist. 21. confessionem revelari posse, si confessario grave damnum immineat. Guilelmus Antistiodorensis in

Summa lib. 4. tract. 6. q. 4. affirmat a confessario manifestari posse Episcopo impedimentum criminis ad matrimonium contrahendum, & irregularitatem ad sacros ordines accedentium, tametsi per secretam confessionem ea noverit; & Innocentius III. reprehendit Abbatem quemdam qui non revelaverat confessionem sibi factam monachi ad presbyteratum non promoti, & quotidie tamen sacrum celebrantis, ut in Historiis rerum memorabilium narrat Cæsarius Monachus Heisterbacensis. Deinde obtinuerunt aliquando confessio publica, & publica poenitentia: quæ utique sine manifestatione peccatorum peragi non potuerunt. Præterea nisi liceat revelare confessionis arcanum, necessum erit confessario mentiri, si de alicujus apud se confessi crimine interrogetur; immo non mentire tantum, sed etiam pejerare, si compellatur a iudice iuramentum exigente. Rursus etiam integritas confessionis præscribitur divino jure, nihilo tamen minus ab illa non una excusat ratio: ideoque frangi poterit etiam confessionis sigillum, quamvis divino jure præscriptum sit. Tandem si quis in confessione sciat moliri aliquem eversionem civitatis, proditorem regni, perniciemque reipublicæ, nisi id revelet, privatam unius hominis famam præferet universorum exitio, adversus communem juris naturalis præceptionem: ipsum ergo jus naturæ exigit aliquando sigilli hujus fractionem.

Resp. Vasquesium, nisi Gabrielis commentaria lætitans accepit pro assertionibus objecta, solemnem illi impigisse calumniam: Guilelmum Altissiodorensis scribere, fuisse opinionem illam quorundam Parisiensium, quam ob supinum errorem amplecti non possumus; Innocentium autem III. mentem suam aperuisse in Lateranensi Concilio; & Abbatem prædictum in hoc reprehensionem promeruisse, quod subjecti sibi monachi conditionem potuerit alia via investigare. Ad alterum dico, nullum crimen ex publica poenitentia potuisse dignosci, quoniam & multi viri pii decurrendo poenitentiae stadio sese addicebant, ac præterea permulta scelera subdicebantur eidem poenæ, omnesque substrati, cujusunque criminis rei, in eodem squalore vestis degebant moerentes ac sordidati; quæ res omnibus ædificationi, nemini erat scandalo. Hujus generis erat confessio publica, aut publicorum scelerum, aut saltem sponte a poenitentibus facta, & consilio, prudentia, plenoque judicii pondere indicta. Tertium sic diluitur: interrogatio facta alteri, semper accipienda est in eo sensu, ut revelet quæ scit *tantum homo*: quemadmodum docet S. Thomas q. xi. Supplem. art. 1. ad 2. in iis quippe, quæ novit aliquis tantquam Dei minister, soli Deo, & nulli mortali subicitur. Si ergo imprudens aliquis interroget confessarium de crimine ipsi in confes-

sione detecto, non mentitur, si ait illud a se nesciri: & si ab ipso confessario iudex exigat iuramentum, jurare potest quod nesciat, quoniam, ut ait eodem art. ad 3. sanctus Thomas: *Homo non adducitur in testimonium, nisi ut homo; & ideo sine læsione conscientie potest jurare se nescire, quod scit tantum ut Deus.* Afferri potest exemplum Christi, qui Matth. xxiv. 95. ait, nescire se diem judicii, sensu explicata libro vii. cap. 12. Si autem eo procederet temeritas iudicis, ut ita sacerdotem coarctaret, *Jura hoc a te nesciri, etiam tanquam Dei ministro, & adepta per confessionem notitia, non deberet mentiri, aut jurare, numquam enim id licitum est; sed jus Ecclesiasticum & muneris sui dignitatem defendens respondere, in interrogationem illam esse audacem, sacrilegam, iniquissimam, nulli hominum hac in re subijci Dei ministros, nec posse aliquid, modo sola confessione exceptum sit, affirmari a se, vel negari.* Vide Maldonatum de Poenit. cap. 3. tom. 2. edit. Lugd. pag. 64. Tournelium q. 6. art. 5. pag. 238. Vanroy cap. xi. pag. 287. Estium in dist. 17. §. 14. pag. edit. Paris. 234. Proponendum igitur Confessariis exemplum beatissimi martyris Joannis Nepomuceni, qui omnem artem Vincenslao Cæsare adhibente ut revelaret confessionem Joannæ conjugis suæ, ut narrat Auctor vitæ ejus apud Henschenium tom. 3. Maji pag. 671. *cœpit excelso animo honores ac minas contemnere, Confessarii munus explicare, silentii sacrosanctam legem extollere, poenas temporales, & sempiternas iis, qui secretum non tenuerint, paratas exaggerare, denique regem monere, abstinere captandis quæ uni Deo cognoscenda servantur, sine sacrilegio talia tentari non posse, in ceteris omnibus regis imperia adorare se, unum hoc deprecari, quod si mille mortes subeundæ essent, non faceret.* Atque id Joannes opere confirmavit, in Moldavam fluvium, qui alluit Pragensem urbem, anno 1383. Vincenslai jussu dejectus. Objectio proxima nullius est momenti; nam illa tantum integritas confessionis est de jure divino, quæ possibilis est hominum facultati; unde ex quo teneatur omne peccatum enuntiare qui mente pollet, & prospera utitur valetudine, non sequitur obstringi eadem lege inculcata ignorantia, extremaque virium defectione laborantes. Ad ultimum hæc sit responsio; qui frangit confessionis sigillum, non tantum lædit famam proximi, sed etiam sacramento maximam irrogat injuriam, exosam reddit confessionem, Deum, cujus ministerium exercet, afficit contumelia, pessimumque dejicit maximum Ecclesiæ commodum. Quæ omnia cum præstantioris sint ordinis, quam salus & felicitas reipublicæ; apparet sigillum, de quo loquimur, frangi non posse, quamvis mundus rueret universus, sed magis esse inviolabile, quam

quam sit arcanum ad jura naturæ spectans, & ab amico fidei alterius conceditum, puta occultæ in rempublicam conspirationis; quam utique, nisi aliter vitari queat publicum detrimentum, & si extra confessionem noveris, opus est ut reveles, quoniam commune bonum damno privati hominis est præferendum. At de priori quæstione dictum satis.

II.

Sequitur expeditior altera, quænam comprehendantur in sacrosancta sigilli lege. Certissimum est comprehendendi peccata omnia, peccatorumque circumstantias, quæ sacerdoti confessione innotescunt; etiam si confessio talis sit generis, ut a Sacerdote absolutio non impendatur. Ratio est, quia sacerdos tanquam Dei minister ea peccata excipit, quæ ipsi sacramentaliter enuntiantur, juxta cap. *Quod quidam*, Extra, de pœnitentiis, & remiss. Hinc sequitur laicum, cui alter committat secretum aliquod (ut interdum fieri solet) cum illa expressione verborum, *sub sigillo confessionis*, si secretum prodatur, proprie loquendo non esse hujus sacramentalis sigilli fractorem, quia non committitur illi arcanum confessione sacramentali, id est, tamquam sacramenti ministro. Quamquam tenetur eo in casu secretum illud custodire arctiori quodam vinculo, quam custodiatur arcanum aliud naturale, propterea quod expressione prædicta, *sub confessionis sigillo*, manifestatur res occulta ea lege, ac pactione, ut ita lateat in corde, ac si proditum esset legitimo confessario. E contra liquet, reum fore violati sigilli, qui simulans se sacerdotem exciperet confessionem ad ipsum recta intentione accedentium; quod hi intenderent conscientiam propriam detegere vero Christi ministro. Illud denique ex dictis consequitur, ad solos sacerdotes, servata proprietate verborum spectare sacramenti sigillum, cum ita tantum fungantur Dei ministerio: ceteros tamen, qui sacramentalis confessionis occasione, aut ejus gratia in agnitionem veniunt alieni peccati, eos scilicet, qui e proximo loco audiunt pœnitentes dum voce paullulum elata confitentur peccata sua, aut inveniunt schedas habentes inscripta crimina confessario aperienda, aut sunt alienæ confessionis interpretes, obstringi silentii lege titulo peculiari; quandoquidem præter obligationem ortam ex jure naturæ, adest alia, qua tenemur sacrorum mysteriorum dignitatem, & decus nullatenus violare.

III.

Ad tertiam quæstionem facilla est ex dictis responsio. Violat enim primo sigillum confessionis

quisquis aperte revelat aliquid spectans ad ejusdem confessionis materiam. 2. Ejusdem criminis, saltem *indirecte*, reus est, qui excepta aliquot virorum, aut fœminarum confessione, ait, *Vir iste nullius lethalis culpæ sibi met conscius erat, Ea mulier adhuc est incorrupta*: ex qua loquendi ratione conjici potest, virorum reliquos fuisse peccato mortali inquinatos, fœminarumque viro subactas. 3. Infringit item sigillum qui audita publici peccatoris, R. G. latronis, aut pellicis confessione, *Ille*, ait, *perpetravit homicidium, hæc adulterium*; quia licet pervulgata sint aliis hæc scelera, attamen revelata sunt confessario secreta, & ad sacramentum spectante notitia. Quod si alia via ante, vel post confessionem alicujus crimen didicerit, non erit sigilli fractor; dummodo illud revelet innixus illi tantum cognitioni, quam extra confessionem adeptus est. 4. Sigilli pariter violator censendus esset Antistes, qui evulgaret concessam a se tali Confessario facultatem absolvendi ab aliquo reservato casu, si posset illinc inferri, cujus gratia eandem facultatem largitus esset. 5. Non sola peccati revelatione, verum etiam quolibet signo, ex quo peccatum possit deprehendi, sigilli hujus violatio contingit: unde 21. canone Concilii Lateranensis additur: *Caveat autem omnino sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodatur aliquatenus peccatorem: sed si prudentiorum consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personæ caute requinat*. 6. Tanta insuper hujus sigilli vis est, ut juxta Clementis VIII. decretum, latum die 26. Maji an. 1594. *tam superiores pro tempore existentes, quam confessarii, qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, cavere debeant diligentissime, ne ex notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem utantur*. 7. Pari ratione illicitum est uti scientia ex confessione acquisita cum gravamine pœnitentis, prout definitum est die 5. Decembris an. 1682. decreto Romanæ & universalis Inquisitionis. 8. Uno tantum in casu sacerdos, si revelet peccatum, immunis erit a culpa, nimirum si id faciat expressa, ac liberrima pœnitentis licentia; quia etsi hoc sigillum inductum est in honorem sacramenti, id tamen causa præsertim pœnitentis factum est, ne ipsum sacramentum videretur illi odiosa res, gravissima, ac formidanda: quod sane non evenit, dum pœnitens cedens juri suo licentiam illam sponte & ultro concedit. Ea tamen sacerdos uti non potest, nisi in pœnitentis utilitatem & commodum, ut docent Theologi omnes; quorum sensum compressè, strictimque explanavimus.

C O N D I T I O VII.

De conditione postrema, idest, de firma spe remissionis, cum plura dixerim libro xxiii. cap. 11. & nonnulla etiam in præcedenti Tractatu de Contritione cap. 5. nil aliud modo repetam, præter verba S. Fulgentii epist. 7. cap. 5. ubi ait. *Salubris autem conversio duplici ratione consistit, si nec pœnitentia sperantem, nec spes deferat pœnitentem: ac per hoc, si ex toto corde quisquam renunciet peccato suo, & toto corde spem ponat remissionis in Deo. Etenim nonnunquam aut spem pœnitenti homini diabolus adimit, aut speranti pœnitentiam tollit: unum dum onerat, comprimit; alterum dum elevat, dejicit. Judas, qui Christum tradidit, peccati sui pœnitentiam gessit, sed salutem perdidit, quia indulgentiam non speravit. Et paullo post narrato miserabili Judæ ipsius exitu, Digne quidem pœnitentiam gessit, quia peccavit, tradens sanguinem justum; sed ideo sibi fructum pœnitentiæ denegavit, quia peccatum traditionis suæ, ipso, quem tradidit, diluendum sanguine non speravit. Atque hæc de conditionibus Confessionis Sacramentalis.*

A P P E N D I X.

Scholasticorum quamplurimi pertractantes de conditionibus confessionis sacramentalis quæstionem instituere solent, Possit ne confessio esse *valida atque informis*. *Validam* confessionem dicunt, cui nihil deest ad sacramentum constituendum; *informem* autem, quam non sequitur gratia. Quidam ergo censent posse dari confessionem sacramentalem *validam & informem*, quando aliquis integre peccata omnia confitetur, sed cum fictione, & absque sufficienti detestatione peccati; quam sententiam omnes fere Thomistæ amplectuntur: horumque momenta sunt: primum, quia Doctor Angelicus dist. 17. qu. 3. art. 4. ait: *Confessio potest esse etiam in eo, qui non est contritus; quia potest peccata sua pandere sacerdoti, & clavibus Ecclesiæ se subijcere: & quamvis tunc non percipiat absolutionis fructum, tamen recedente fictione recipere incipiet; sicut etiam in aliis sacramentis est.* Unde non tenetur iterare confessionem qui fictus accedit, sed tenetur postmodum fictionem suam confiteri. Hinc argumentationem promit, verbisque dilatat Goner disput. x. §. 2. Alterum, quia sacramenta recedente fictione consequuntur effectum suum, non solum baptisma, ut diximus lib. xxxi. cap. 21. sed etiam Pœnitentia, ut contendit Melchior Canus in Relect. de Pœnit. p. 6. itemo & sacramenta omnia, ut in Addit. 3. p. q. 5. *Berti Theol. Tom. VII.*

scribit Cajetanus. Nonnulli alii asserunt posse confessionem esse *informem ac validam*, quando aliquis habet quidem dolorem de peccatis a se commissis, sed minime sufficientem ad consequendam gratiam, sive quod sit naturalis, sive quod non excludat voluntatem peccandi, sive demum quod non se extendat ad peccata omnia commissa, sed tantum ad aliqua memoriæ occurrentia: quod postremum præsertim tenent Suarez, De Lugo, Aversa, alique bene multi, de quibus Fridericus Gavardi tom. vi. Scholæ Ægidianæ pag. 436. Atque istorum rationes hæc sunt: Prima, alia est contritio necessaria ad consecutionem gratiæ, de qua Tridentinum Concilium, alia, quæ est sacramenti materies: ideoque sufficere potest ad sacramenti substantiam dolor ille, qui non est dispositio sufficiens ad gratiam. Altera autem; si peccator furtum, E. G. & blasphemiam commiserit, & unius recordetur; alterius post diligentem discussionem oblitus sit, atque de eo tantum conteratur, cujus habet conscientiam, is quidem non habebit contritionem *universalem*, nec gratiam consequi poterit, & nihilominus valida erit illius confessio, suisque partibus constans. Tertia ratio est illa: Apparet ex dictis sufficere ad integritatem confessionis, si enumerentur omnia peccata, quæ memoriæ post diligens examen occurrunt; cetera, ut ait Tridentinum, in illa confessione intelliguntur inclusa: pari ergo ratione sat erit de iis tantum peccatis conteri, quæ in mentem venerint, absque universali omnium detestatione, ut habeatur confessio valida, & integrum sacramentum. Adde in sententia, quam & nos propugnavimus, si quis ad sacramentum accedat cum sola attritione formidolosa, is non consequetur gratiam; & nihilominus sacramentum omnibus suis partibus constabit, eritque proinde *validum, atque informe*. Postremo aliqui eidem sententiæ adhærent, eamque nituntur probare, quod possit esse *valida* confessio, & tamen sine gratia, defectu examinis, & enumerationis peccatorum; primo, quoniam si quis ad sacramentum accedat conscientia non diligenter discussa, bona tamen fide, & existimans se necessariam adhibuisse diligentiam, non facit confessionem sacrilegam; non enim sacramentum contemnit, aut irridet: nec justificatur tamen, quia non habetur in eo casu confessionis integritas: tunc ergo erit *valida & informis* confessio. Deinde, si confiteatur peccata post baptismum commissa aliquis, qui cum fictione sit baptizatus, & non enuntiet in confessione peccata ante baptismum patrata; confitetur is quæ spectant ad sacramentum pœnitentiæ, & nihilominus talis confessio effectu caret: siquidem peccata ipsa ad confessionem spectantia remitti nequeunt, nisi remittantur & alia ante baptismum perpetrata. Atque hæc sunt, quæ diale-

ctice neſtunt, congerunt, torquent peracuti diſputatores.

At huic ſententiæ ſubſcribere nequaquam poſſum: eſt enim illa vera, & longe probabilior, quam propugnarunt Major, Adrianus, Gabriel, alique veteres laudati a Vaſqueſio q. 92. in 3. p. n. 13. Poncius, Brancarus, & Scotiſtæ uni- verſi *melioris notæ*, ut inquit Maſtrius q. xiv. de Pœnit. num. 383. ac noſtrates fere omnes, commemorati præcitato in loco a Friderico Ga- vardi, videlicet, nullam dari confeſſionem *va- lidam* in ſubſtantia ſacramenti, quæ non ſit cum effectu. Et ratio, quam apertiſſimam puto, illa eſt, quod juxta Tridentinum ſeſſione xiv. cap. 3. ſunt quali *materia* hujus ſacramenti ipſius pœnitentis actus, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio, & contritio quidem, quæ ſit *deſta- tio de peccato commiſſo, cum propoſito non pec- candi de cetero*, ut Concilium definit capite 4. itemque confeſſio, qua in ſpecie; ac ſigillatim declarentur omnia peccata, *quorum poſt diligen- tem ſui diſcuſſionem pœnitentes conſcientiam ha- bent*, prout a Tridentino proximo capite defi- nitur. Jam vero aut hujusmodi contritio & hu- juſmodi confeſſio in pœnitentibus inveniuntur, aut non. Si id affirmes, deerunt ſacramenti par- tes præcipuæ, nimirum quæ locum tenent *ma- terie*, nec ſacramentum erit *validum*: ſi autem adſint talis contritio, ac talis confeſſio, nullum eſſe poſſe ad gratiam obtinendam impedi- mentum. Hinc omnia adverſariorum momenta ever- tuntur: ac primo illud, quod petitur a fictione, ſive a veræ, ac neceſſariæ contritionis defectu; quippe deficiente contritione, deest pars neceſſa- ria ad conſtituendum ſacramentum, ideoque hu- jus *ſubſtantia* nulla eſt. Videtur idem tradere S. Thomas, qui 3. p. q. 90. art. 1. ait affi- gnari partes pœnitentiæ, *in quantum eſt ſacra- mentum, ad quod actus humani comparantur, ut materia*. In Supplemento etiam qu. 8. art. 2. ad 1. docet in ſacramento pœnitentiæ requiri *aliquid ex parte ipſius qui ſuſcipit ſacramentum, quod eſt etiam de eſſentia Sacramenti, ſicut con- tritio, & confeſſio*. Similia habentur qu. 29. art. 8. unde Sylviuſ infert tom. iv. pag. 314. edit. Antuerpiæ, ſanctum Thomam tacite re- tractaſſe quæ ſcripſerat in iv. diſt. 17. Idem ob- ſervatur a Vaſqueſio tom. iv. in 3. p. edit. Lugdun. pag. 219. Corruit eadem facilitate mo- mentum, quod petunt adverſarii ex parte dolo- ris, quoniam commentitia eſt illa diſtinctio in- ter contritionem, quæ eſt pars ſacramenti, & contritionem, quæ diſponit ad gratiam; primo, quia Florentinum Concilium in Inſtruct. Ar- men. non ait eſſe *materiam* ſacramenti pœniten- tiæ qualemcunque contritionem, ſed *contritionem cordis*, Videſis volum. xiiii. Conc. pag. 538. ac Tridentinum cap. 4. ſeſſ. xiv. contritioni,

quæ primum locum inter pœnitentis actus habet, id tribuit, ut ad juſtificationem in ſacramento obtinendam perducatur. Deinde idem S. Thomas in iv. diſt. 23. q. 1. art. 4. ubi agit de forma ſacramenti extremæ Unctionis, & unde exſcri- ptus eſt articulus octavus quaſtionis xxix. Sup- plementi, ſcribit ſemper conſequi remiſſionem peccati in ſacramento pœnitentiæ, *exiſtente con- tritione, quæ eſt de eſſentia ejusdem ſacramenti*, eo proriſus modo, quo ſequitur *character* in ba- ptismo & confirmatione, & *traſubſtantiatio* in Eu- chariſtia. Quare, ſi non conſequatur remiſſio (conſentiente etiam Doctore Angelico) non erit contritio illa, quæ ad hujus ſacramenti ſpe- ctat *eſſentiam*. Denique etiam ii revincuntur, qui cenſent dari confeſſionem *validam atque in- ſarment* ratione examinis, & enumerationis pec- catorum; enimvero aut in diſcutiendis conſcien- tiæ latebris pœnitens talem adhibet diligentiam, ut ſi peccatum omittat aliquod, excuſetur in- culpabili oblivione; aut in re tanti momenti geri ſeſe negligent: ſi hoc poſtremum eveniat, non eſt confeſſio integra, & ſacramentum parte hac deſtituitur; ſi vero ſufficienti diligentia con- ſcientiam introſpiciat, rimeretur, diſcuiat, defi- niente Synodo Tridentina, in ceterorum pec- catorum enumeratione etiam oblita intelliguntur *incluſa*. Ex nullo itaque capite dari poſſe ſacramentalis confeſſio *valida*; ut Schola loqui- tur, & *informis*.

Neque enim ſummo ſtudio adnitendum eſt ad oppoſitiones ſuperius poſitas infringendas. Nam ad primam Vaſquez ac Sylviuſ ajunt ſan- ctum Thomam a priori ſententia reſeſſiſſe, ut nuper animadvertimus; quamquam dici poſſe in diſt. 17. q. 3. art. 4. Doctorem Angelicum velle hoc unum, quod ſi pœnitens eundem con- feſſarium, cui paullo ante fecit confeſſionem ſa- crilegam, ruriſus adeat, & ſacrilegium exponat, abſolvi valeat non repetita confeſſione; non quod prior confeſſio ſatis ſinerit ad ſacramenti ſub- ſtantiam, ſed quia tum ſacramentum perficitur, quando accuſata fictione impenditur abſolutio: & idcirco, inquiunt, ſcite ſanctus Thomas *con- feſſionem validam* dixit, non *validum ſacramen- tum*. Ceterum ſi pœnitens confeſſarium adeat alium, aut multum interſit temporis, ita, ut in accuſatione ſimulationis, & ſacrilegii, men- ti ſacerdotis non occurrant peccata jam evun- tiata; conſtanter affirmo, repetendam eſſe inte- gram confeſſionem ob eandem cauſam, propter quam eadem confeſſio eſt neceſſaria, nempe quia ſacerdos non debet quemquam abſolvere *cauſa incognita*. Ad alterum dico, diſparem eſſe ra- tionem de ſacramento Pœnitentiæ, ac de ſacra- mentis aliis, quæ poſſunt exſpoliari effectu gra- tiæ, quoniam actus pœnitentis, quibus ad gra- tiam diſponitur, non ſunt in illis de ſacramenti

substantia, quemadmodum sunt in sacramento poenitentiae. Proxima argumenta de contritione pertractantia, diluuntur singula uno verbo: enim vero, si contritio non sit supernaturalis, si peccata non detestetur, quatenus sunt offensa Dei, & sub universali ratione, quae saltem, ut inquirunt, *virtualiter* extendatur ad peccata omnia commissa, atque juxta sententiam nostram si amore initiali sit destituta; non est ea contritio, quae est pars sacramenti, ipsumque constituit. Vide libri hujus priorem partem cap. 4. & 5. Facillimae sunt solutionis etiam objecta, quae attinent ad peccatorum examen & recensionem: nam ex Catech. Romano p. 11. cap. 5. n. 50. & ex discussis in praecedenti capite, qui negligenter studuerit peccata admissa memoria repetere, si alicujus peccati obliviscatur, debet omnino confessionem iterare, ac revera prior confessio ejus fuit nulla, & sacrilega. Qui vero fide baptizatus foret, non faceret confessionem integram, nisi confessario exponeret ipsam quoque simulationem: haec siquidem perseverans in ipsa susceptione baptismatis connumeranda est inter peccata a regeneratis admissa: quod pariter est affirmandum de quolibet scelere, cujus cupiditatem atque affectionem detinuerit accedens ad ipsum regenerationis lavacrum, prout scripsimus lib. xxxi. cap. 21. n. 4. Atque haec de quaestione Scholastica: de qua prolixè Vasquez disput. xc1. in 3. p. art. 2. & 3. Sylvius in q. 1. Supplem. art. 1. Mastrius disput. v. de Poenit. q. 14. art. 1. & 2. Gavardi qu. 1. art. 5. §. 4. alique permulti.

C A P U T IV.

Inquiritur: cui facienda sit sacramentalis confessio.

AGENDUM nunc de Ministro confessionis sacramentalis, de illo nempe, cui a poenitentibus patrata crimina sunt enuntianda. Principio autem refellendum est haereticum dogma affirmans potestatem ligandi ac solvendi omnibus fidelibus fuisse collatam, laicis etiam, praesertim si illis a communitate ministerium istud commissum sit. Dicendum postea de Exomologesi olim, necessitate urgente, facta diaconis: tum de iis, qui putarunt laicis confitendum, saltem si nullus adsit sacerdos: ac de iis tandem, qui peccata sua pluribus simul confessariis enuntiaverunt. Et quantum pertinet ad dogma haereticum; dixi lib. xxx. cap. 13. Lutherum absolutionis munus iis omnibus concessisse, qui assumpserint officium pastoris, diabolo etiam, si specie hominis irreperit in Ecclesiam; Calvinum tamen sacramentorum omnium potestatem tribuisse illis, quibus committitur mini-

sterium, laicis, saeminisque seclusis. Cum autem novatores conveniant in deneganda potestate absolvendi solis sacerdotibus a Deo facta; docent ea verba, *Quaecumque solveritis*. &c. ad omnes fideles pertinere, neque iisdem verbis insinuari aliud, praeterquam mutuam condonationem injuriarum. In qua re quantum haeretici decipiantur, ostendimus hoc ipso in libro, secundo capite primae partis; ac primo secundae, in qua versamur, positione prima, & quarta. Etiam Valenses laicis sancte viventibus tribuunt potestatem solvendi, quam cum Albigenis, Husitis, aliisque pluribus denegasse sacerdotibus improbis diximus capite 34. libri tricesimi, ubi ostendimus efficacitatem sacramentorum non pendere a sanctitate ministrantium. His, quos quilibet scriptor enumerat, addam *Flagellantes*; de quibus in priori volumine Miscellan. Baluzii lib. 3. Gestorum Baldevini cap. ix. pag. 156. haec narrantur: *Flagelliferi nudo corpore, capite capucio & pileo, & pudebundis lineo velamine tectis, cruce & vexillis & candelis ardentibus praelatis carmina heresi mixta decantando, se durissime acubus flagellis intextis verberando, saepius prostrando, sub quadam specie poenitendi incesserunt; quam poenitentiam non a sacerdotibus, sed a laicis susceperunt, quos magistros praefecerunt; quibus etiam confitebantur, & ab eis absoluebantur.* Horum igitur error evellendus nunc est, brevi tamen; cum abunde refellatur praemissis duabus dissertationibus, de Poenitentia sacramentis adnumeranda, & de Confessionis necessitate.

Quod diaconos spectat, olim apud Latinos confessiones in extremo vitae periculo excepisse, lapsisque dedisse reconciliationem, atque absolutionem a peccatis in absentia presbyterorum, probare nititur lib. viii. de Poenit. cap. 23. Joannes Morinus, maxime ob testimonium Cypriani scribentis in Epist. 12. ad Clerum de Lapsis pag. novae edit. 55. *Si incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata praesentia nostra, apud presbyterum quemcumque praesentem, vel si praesens non fuerit, apud diaconum quoque exomologesi facere delicti sui possint, ut manu eis in poenitentiam imposita veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres litteris ad nos factis desideraverunt.* Nec Morinus tantum id facultatis adscripsit diaconis; sed videtur mihi id sensit Nicolaus Rigaltius, qui adnotationibus in praeaudatam Epistolam, pagina Cyprianicae editionis a se exornatae 31. Est enim, inquit, in diaconatu sacerdotium. Sic epistola xiv. Item presbyteris & diaconis non desuit sacerdotii vigor. At diaconis poenitentibus manum imponere sola necessitatis ratio admittit, nempe si urgeat exitus, & presbyter repertus non fuerit. Atque dubitatio hac de exomologesi facta diaconis, istorumque reconcilia-

liatione, secundo loco est excutienda & explananda.

Laicis autem, cum sacerdotis copia non datur, urgetque necessitas, aperienda esse peccata lethalia, tradidisse videntur Præpositivus, Petrus Cantor, S. Thomas, S. Bonaventura, Gratianus, alique scilicet Joanne Morino laudati capite 32. libri v. & cap. 24. libri viii. de Administratione sacramenti Pœnitentiæ. Quod confirmari potest exemplis piissimorum virorum innumeris; quorum illustriora collegit Edmundus Martenius lib. i. de Antiq. Eccl. Rit. cap. vi. art. 6. n. 8. paullo post recensenda. Quare de hac etiam confessione laicis facta, nonnulla dicenda sunt. Demum in vitæ extremis viros religiosissimos a pluribus simul sacerdotibus fuisse solutos tradunt historica monumenta, non prætermittenda a Morino lib. ii. cap. 11. nu. 15. a Martenio in art. 6. nuper citato, num. 10. atque a Mabillonio Præf. i. in Sæculum 3. Benedict. n. 78. Eapropter & de his temperanter est differendum.

PROPOSITIO I. Episcopi duntaxat, ac presbyteri sacramentum Pœnitentiæ possunt administrare.

Demonstratur primo: siquidem potestas solvendi a peccatis, & administrandi Pœnitentiæ Sacramentum exprimitur illis Christi verbis, Matth. xviii. *Quaecunque alligaveritis super terram, &c.* & Joannis xx. *Quorum remiseritis peccata, &c.* Atqui ea verba non quibuscunque, sed solis Apostolis, ac Sacerdotibus ad laicorum exclusionem dicta fuere. Igitur Apostoli tantum, ac Sacerdotes potestatem acceperunt solvendi a peccatis, & sacramentum istud administrandi. Prob. min. & quantum spectat ad cap. xviii. Matth. constat tunc Dominum cum solis discipulis habuisse sermonem: & quamvis paullo ante, quintodecimo nempe versu, locutus sit de fratribus corripiendis, ad quos etiam spectat injurias dimittere commiseratione caritatis; nihilominus subiecit ea verba, *Quaecunque alligaveritis, &c.* versu duodevicesimo, postquam dixerat eos, qui fraternam spreverint correptionem, deferendos esse ad judicium Ecclesiæ, cujus rectoribus commissa est solvendi, ligandique potestas. Quapropter Tridentini Patres sess. xiv. cap. 6. ita rectissime statuerunt: *Circa ministerium autem hujus Sacramenti, declarat sancta Synodus falsas esse, & a veritate Evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosvis homines, præter Episcopos & Sacerdotes clavium ministerium perniciose extendunt, putantes verba illa Domini, Quaecunque alligaveritis super terram, erunt alligata & in celo; & quaecunque solveritis super terram, erunt soluta & in celo, & Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, ad omnes*

Christi fideles indifferenter & promiscue, contra institutionem hujus sacramenti, ita fuisse dicta, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata: publica quidem per correptionem, si correptus acquieverit; secreta vero per spontaneam confessionem cuicunque factam. Similia leguntur canone x. ejusdem sessionis. Pari ratione locus alter Joann. xx. continebat verba ad discipulos, in quos Dominus insufflavit, dicta, ut constat ex vicesimo secundo versu, ideoque producto capiti vi. & laudato canoni x. Tridentino utraque sunt inclusa.

Præterea demonstratur propositio consensu Patrum universorum, qui docent potestatem remittendi & retinendi peccata, & reconciliandi fideles post baptismum lapsos, communicatam fuisse solis Apostolis, & eorum legitimis successoribus, prout itidem docet in priori ejusdem sessionis capite Tridentinum. Aliqua Patrum testimonia repetam ex plurimis supra productis. S. Cyprianus de lapsis docet remissionem fieri per sacerdotes; horum esse dare lapsis dolentibus ac deprecantibus pacem, & spei salutaris subsidium, inquit in Epistola Synodica ad Cornelium: at in lapsos sententiam dicat, & judicium Dei referat, hortatur Epistola 69. Florentium Pupinianum. S. Basilii in Regulis brevioribus num. 228. ait peccata sacerdotibus aperienda esse quoniam iis credita est dispensatio divinarum mysteriorum. Ambrosius lib. i. de Pœnit. cap. ii. num. 8. docet alligare & relaxare peccata esse officium sacerdotis: addit hujusmodi jus non posse sibi vindicare illum hæresim, quæ sacerdotes non habet: repetit cap. iiii. num. 10. Deum concessisse peccata omnia relaxandi licentiam sacerdotibus suis. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio cap. 5. inde demonstrat Sacerdotii nostri præstantiam, quod sacerdotibus tantum novæ legis dictum sit, *Quaecunque alligaveritis, &c.* atque, *Quorum remiseritis, &c.* ideoque sacerdotes ipsi non lepram corporis, sed immunditiam animæ purgandi acceperint potestatem. S. P. Augustinus serm. 251. num. 9. inquit, ut solvantur peccata, veniendum ad Antistites, per quos in Ecclesia claves ministrantur: quod in Joannem, & in Psalmos non uno in loco commonstrant ex resurrectione Lazari, de quo Christus discipulis, *Solvite illum, & finite abire.* Denique Innocentius I. in Epist. ad Decentium (non enim opus est, ut singula iterum, iterumque repetamus.) Ceterum, scribit, de pondere æstimanda delictorum sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis &c. Solos itaque sacerdotes esse sacramenti Pœnitentiæ ministros affirmant Ecclesiæ Patres.

Idem theologicis rationibus confirmatur. Maximum quippe detrimentum esse pœnitentium, si accedant absque reconciliatione sacerdotum, infer-

infertur ex veterum omnium expostulationibus; ex prælaudata Cypriani ad Cornelium epistola, ex Augustiniana 228. alias 180. ad Honoratum Episcopum, ubi sacerdotes deterret, ne deserant Christi gregem, quod magnum sequatur exitium, si aliqui de hoc sæculo exeant *ligati*; ex gemitibus fidelium in persecutione Vandali- ca, de quibus dixi hujus Volum. pag. 134. Cur enim, quæso, tot querimoniarum, si a vinculis peccatorum solvere, & reconciliationem concedere posset unusquisque fidelis? Neque dicas, querimonias illas apud Augustinum. & Victor- em Vitensem factas. etiam, quod multi exirent absque sacramento regenerationis, quod tamen necessitate ab omnibus conferri potest. Vere enim Pastorum & Sacerdotum absentia foret causa neglectus rerum omnium ad salutem spe- ctantium, multaque afferret incommoda; sed non omnia hæc ejusdem sunt rationis: quædam enim ut sacrificium offerre, & a peccatis ab- solvere, talia sunt, ut nullatenus præstari pos- sent a non sacerdote; id, quod fideles illi in persecutione Vandali- ca ingemiscunt hisce ver- bis significarunt: *Qui nobis pœnitentia mirus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia ob- strictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictum est, Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in celis.* Præterea cum causa, quæ pertractatur in Sacramento Pœnitentiæ, versetur inter Deum, & homines, non cuique committenda erat, sed iis tantum, qui Dei le- gatione ac ministerio funguntur; prout compa- ratione judicum & magistratum a supremo principe constitutorum explicavi positione 4. pri- mi capituli. Hinc Paulus ab Hebræis v. 1. do- cet sacerdotes constituti in iis, quæ sunt ad Deum, ex hominibus assumi, & neminem de- bere hunc honorem sibi arrogare, nisi voce- tur a Deo *tamquam Aaron*: ex quo loco S. Thomas q. xix. Suppl. art. 3. demonstrat po- testatem clavium, quæ ad cælum usque pertin- git, sacerdotibus tantummodo convenire. De- nique idem S. Thomas q. viii. art. 7. utitur hac ratione, *Gratia, quæ in sacramentis datur, a capite in membra descendit*: & ideo solus ille minister est sacramentorum, qui habet ministerium super corpus Christi verum, quod solius sacerdotis est, qui consecrare Eucharistiam potest; & ideo cum Sacramento pœnitentiæ gratia conferatur, so- lus sacerdos minister est hujus Sacramenti. Vi- detur tam hæc ratio concludere tantum de mi- nistro ordinario, ut fatetur Commentario in eun- dem articulum Franciscus Sylvius, idque de- monstrari potest comparatione baptismatis, quod utique gratiam confert, & nihilominus, si ur- geat necessitas, a non sacerdote potest admini- strari.

PROP. II. Exomologesis, de qua in Epist. 12.

S. Cyprianus, & reconciliatio in vitæ disci- mine data per diaconum, non erant confessio, & absolutio sacramentalis.

Hoc utique *Exomologesis* vocabulum frequen- tissime apud veteres significat confessionem sa- cramentalem, ut diximus hoc volumine pag. 131. sed usurpatur etiam ad significandam pœ- nitentiæ partem, ac præsertim *substrationem*, in qua pœnitentes prostrati subiciebantur imposi- tioni manuum Episcopi, & cleri. Hoc sensu accipitur a Tertulliano, qui de Pœnit. cap. 9. inquit: *Itaque exomologesis prosterendi, & hu- milificandi hominis disciplina est, conversationem injungens misericordie illi.* De ipso quoque habitu atque victu mandat *sacco* & cineri incu- bare, corpus sordibus obscurare. Ipsemet Cypri- anus eadem significatione accepit *exomologesim* superiori Epistola 9. pag. 49. ubi ait: *Nam cum in minoribus peccatis* (minora peccata dixit comparate ad cultum idolorum, fideique abne- gationem) *agent peccatores pœnitentiam iusto tem- pore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomo- logesim veniant, & per manus impositionem Epi- scopi & Cleri jus communicationis accipiant, nunc erudo tempore, persecutione adhuc perseverante, nondum restituta Ecclesie pace ad communionem admittuntur, & offertur nomen eorum, & non- dum pœnitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manus eis ab Episcopo & clero imposita, Eucharistia illis datur.* Igitur *exomologesis* dicitur etiam pœnitentiæ exercitium, & maxime ter- tius gradus *ὁπότερος*, *substratio*, sic appellatus, quod pœnitentiam agentes imponentibus sibi ma- num *ὀπίπτεται*, substernerentur. Id observavit Pamelius in Tertulliano pag. edit. suæ 200. & in Cyprianum de Lapsis not. 99. Baluzius in Epistolam Cyprianicam 13. & Petavius in Dia- triba de Pœnit. & reconcil. ver. Eccl. cap. 2. necnon Adnotationibus in Epiphanium ad hæc. Novat. pag. 250. His addo Concilium Mogun- tinum anno 813. can. 31. asserens agi *exomolo- geses pro peccatorum confessione*. Accedit & ratio, quandoquidem is, qui in luctuosa sorde, ge- mitu, substratione peragit pœnitentiam, se pec- catorem esse lateretur.

Quæ cum ita sint facile propositio demonstra- tur. *Exomologesis* enim, de qua Cyprianus in Epist. 11., est ministerium pœnitentiæ, & sub- strationis, qua lapsi prosternebantur impositioni manuum, non sacerdotum tantum, sed etiam cleri; atque hoc pœnitentiæ ministerium subse- quebatur confessionem sacramentalem, publicæ pœnitentiæ præmissam, prout demonstravi cap. 11. thesi 4. Et de hac *exomologesi* accipiendum Cyprianum, commonstrant ipsius verba, *Apud diaconum quoque exomologesim facere delicti sui possint, ut manu eis in pœnitentiam imposita vo- niant ad Dominum cum pace.* Atque, ut dictum est

est modo, hæc *exomologesis*, & hæc manuum impositio non est confessio sacramentalis, nec absolutio concessa lapsis; ergo *exomologesis*, de qua in Ep. 12. Cyprianus, non erat confessio, neque absolutio sacramentalis.

At enim, Morinus inquit, *manus in pœnitentiam imponere* nil sonat aliud, quam absolvere pœnitentem. Deinde pacem illam eo in casu diaconus dabat, quam dedisset Episcopus, aut presbyter, si adfuissent, qui utique lapsis sacramentalem absolutionem largiti essent. Rursus dici nequit impositam a diacono manum, ut absolveret lapsos morti proximos solum ab excommunicatione, cum nec fuerint excommunicati, nec proxime morituro minus succurrendum sit absolutione a peccatis, quam a censuris. Hæc admodum valida videntur Albaspinæo lib. 2. Observat. Eccles. observ. 27. pag. novæ ædit. 92. Ut ergo solutionem traderet expeditissimam, ait, lapsos, de quibus eo loci Cyprianus, jam ab aliquo martyre Episcopo, vel sacerdote in carcere fuisse absolutos, ac deinde ad Ecclesiam missos, ut ritus pœnitentiæ, quos in carcere complere non poterant, servata illius temporis disciplina perficeret, aliqua etiam pœnitentiæ parte iisdem lapsis ob intercessionem martyrum relaxata. Quod vir doctus putat significari ab ipso Cypriano scribente, *Veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres litteris ad nos factis desideraverunt*. Itaque, ait, manus lapsis a diacono imponi jubetur, non ut addantur societati fidelium, aut jus communionis recipiant, sed ut ritus & ceremonia in carcere prætermissa perficiatur: quæ ceremonia in hoc sita erat, ut expiatis ab Episcopo etiam clerus manum imponeret. Ceterum, quia dici non potest, ætate Cypriani omnes lapsos ante pœnitentiam exactam fuisse absolutos, neque constat a diacono manum non absolutis in extrema necessitate non fuisse imponendam, adeo, ut sine ullo pacis signo decederent; probabilius existimo quod communiter respondere solent nostri ævi Theologi, impositionem illam manuum diaconorum fuisse *ceremonialem*, & dedisse reconciliationem ac pacem, uti dabatur impositione manus presbyteri; quoniam etsi addebat presbyter impositioni manuum formulam absolutionis, quam nec diaconi proferre poterant, nec potuisse ab illis proferri asserit Cyprianus; tamen eo in casu absolutionis & sacramenti defectum supplere poterat votum sacramenti, & contritio, ut dixi supra pag. 162. ideoque reconciliatio illa diaconi non erat *sacramentalis*; in qua re viri præstantissimi superius commemorati, idest, Pamelius, Baluzius, Petavius, necnon idem doctissimus Alaspina, sine ulla discrepantia conveniunt.

PROP. III. Permulti in vitæ exitu, cum

non haberent sacerdotis copiam, confessionem fecerunt laicis, & ad confessionem eo in casu laicis faciendam hortati sunt viri gravissimi; at confessio hujusmodi nec sacramentalis dici potest, neque necessaria ad salutem.

Quatuor sunt hujus positionis partes, omnesque apertissimæ. Prima, quæ historica est, demonstratur; nam in cap. *Sanctum*, de Consecr. dist. 4. habetur quemdam imminente naufragio baptizasse catechumenum, & *ne periculose vitam finiret non reconciliatus*, petiisse ab ipso, quem baptizaverat, ut eum reconciliaret; quæ verba Gratianus in Decreto; & Morinus lib. viii. de Pœnit. cap. 24. num. 3. ajunt esse Augustini scribentis ad Fortunatum; sed neque in libro adversus Fortunatum Manichæum, neque in epistola ad Fortunatum Cirtensem Episcopum inveniuntur. Sodalibus laicis confessos fuisse peccata quosdam in Palæstinam navigantes, auctor est in Dialog. dist. 3. cap. 21. Cæsarius monachus: idem fecisse commilitonibus suis Richegium Aquilensem, testatur ad an. 1085. Oude-ricus Vitalis: similia leguntur de Guidone magistro equitum adversus Saracenos pugnante in Historia Gallica Joannis Jonvillii cap. 45. item de militibus Hispanis prælium inituris contra Mauros, apud Bollandum die 30. Maji, atque de aliis permultis.

Pars altera mentem illustrium Scriptorum attingens probatur eadem facilitate. Auctor enim libri de vera & falsa pœnit. Augustino suppositi, cap. 10. inquit: *Si deest sacerdos, confiteatur proximo*. Magister in iv. dist. 17. eadem sententia producta ait, perspicuum esse, *peccata primum Deo, deinde sacerdoti esse confitenda*, & *si ipse defuerit, etiam socio*. S. Thomas q. viii. Supplementi art. 2. *Minister pœnitentiæ*, inquit, *cui confessio est facienda, ex officio est sacerdos; sed in necessitate etiam laicus vicem sacerdotis supplet, ut ei confessio fieri possit*. Similia S. Bonaventura in iv. dist. 17. parte 2. S. Raymundus lib. 3. de Pœnit. §. 20. alique permulti apud Morinum loco cit. pag. edit. Paris. 593.

Confessionem istam non esse *sacramentalem* (quod est hujus positionis pars tertia) constat ex prima propositione: nam ea confessio *sacramentalis* est, quæ fit legitimo ministro, ut inde percipiatur absolutio a peccatis. At demonstratum est, hunc ministrum legitimum esse duntaxat sacerdotem. Ergo illa tantum confessio, quæ fit sacerdoti, *sacramentalis* dicenda est. Nec aliud tradiderunt prælaudati alique viri, qui confessionem laicis facta commendaverunt; eam quippe, quod contritionis ac propositi ad sacramentum accedendi indicium sit, non autem quod sacramenti rationem habeat, commendarunt atque approbarunt. Auctor enim libri de pœnit. primo loco laudatus hæc subjicit. *Sæpe contingit, quod*

quod poenitens non potest confiteri coram sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert. & si ille, cui confitebitur, potestatem solvendi non habet, fit tamen dignus venia ex desiderio sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis. Eadem prorsus verba repetit dist. 17. Magister sententiarum collector. Item S. Thomas in 2. illo articulo scribit, quod in confessione facta laicis non est aliquid ex parte ministri, scilicet, absolutio, & satisfactoris injunctio, sed est tantum quod ad sacramentum requiritur ex parte poenitentis, nimirum contritio & confessio. Similiter S. Bonaventura eo loci, Non fit socio, ut suppleatur locus sacerdotis, vel ut confessio sacramentum ex hoc habeatur: sed ut voluntas contritientis probeatur, & innotescat; ut totum quod in se est faciat. Haud secus alii. Atque hinc sequitur, eos, qui sacerdotio non initiati audent confessiones excipere, & proferre sententiam absolutionis, gravissimi sacrilegii crimine sese implicaturos, necnon futuros esse irregulares; certissime quidem, si esset clerici, ex cap. Si quis, de clerico non ordinato ministrante, de quo canone plura in Tomo III. pag. 281. & 283. & juxta sententiam complurium, quibus adhæreo, irregulares, itidem futuros fore laicos confessarii munus sibi quodammodo vindicantes. Vide lib. xxxi. cap. 12. num. 6.

Ultima positionis pars demonstratur, primum quia confessio facta homini necessaria est tantum ob beneficium absolutionis, ut ostendimus prop. 4. capitis primi: deinde quia Chrysostomus, alique Patres affirmant, non oportere, ut confiteamur consensu: rursus quia contritio & confessio debent exterius innotescere, ut sint sacramenti materia; nam quantum ad Deum atinet, eum non latet interior gemitus poenitentium: demum licet confessio facta laicis, ut nuper diximus, in extrema necessitate commendetur a plurimis; ea tamen non alia ratione expedit, nisi quando a laico injuria affecto petenda est reconciliatio, aut publici criminis scandalum satisfactione aliqua compensandum est, aut morti proximus indiget consilio, quod postulet criminis revelationem. Cui enim bono peccata occulta, præsertim gravia, ei qui nullam habet facultatem solvendi, alias manifestare? Ego itaque, tametsi eum commendarem, qui morti proximus adstanti laico propria crimina revelaret ad vehementiorem contritionem in se excitandam, modo id omni circumspectione fieret, & non absolutionis causa, quod sacrilegium esset, & valde impium; aut saltem non damna rem confessionem hujusmodi, ob gravissimorum doctorum auctoritatem; universim tamen loquendo affirmo nullum hujusmodi confessionis latum esse præceptum, nullam haberi necessitatem, nullum etiam commodum, aut

certe minimum. Ita etiam tradidit Scotus in IV. dist. 17. art. 3. Dominicus Soto dist. 18. q. 4. art. 1. concl. 3. Suarez disp. 24. sect. 1. num. 12. Sylvius in supplem. q. 8. art. 2. concl. 3. De Lugo disput. 18. sect. 1. num. 4. Qui vel docent nunquam laico peccata illa esse enuntianda, quæ creare possint infamiam aliquam confitentium; vel monent rarissime id consulendum, & nunquam mandandum executioni, nisi poenitens auxilio, consilioque laici summæ prudentia præditi indigeat.

PROP. IV. Fuerunt etiam, qui pluribus simul sacerdotibus peccata enuntiarunt, sed neque id est alicujus necessitatis, siue præcepti.

Demonstratur pars 1. exemplo Guilelmi Normanniae ducis, & Michaelis Palæologi, de quibus Morinus: Theodardi Episcopi Narbonensis, Vitalis Abbatis Siculi, Annonis Archiepiscopi Colonienfis, & Ludovici Pii Imperatoris, de quibus Martene: Ebbonis Remensium Antistitis, Goffridi Antissiodorensis Episcopi, & Taginonis Episcopi Magdeburgensis, de quibus Mabillonius. Loca vero paullo supra allegata & adducta sunt. Addit idem Mabillon in vet. Analectis pag. 329. exemplum Guilelmi Episcopi Cenomanensis, qui postquam octogenarius, & quasi in agone ludens protulit hunc versum,

*Nec defunctus habet, nec qui loca mutat,
amicos,*

plures in extrema confessione sacerdotes adhibuit. Pars altera evidens est, tum quia unus sacerdos sufficit ad absolvendum; tum quia nulla lex divina, vel Ecclesiastica statuit, ut peccata manifestentur pluribus, prout demonstratum est supra cap. 2. thesi 3.

AD QUÆDAM IN CONTRARIUM ARGUMENTA.

Hæc autem militant adversus tres primas propositiones. Principio confessionem unicuique faciendam colligitur ex illis verbis Jacobi, *Confitemini alterutrum peccata vestra*. Idem eruitur ex comparatione baptismatis. Rursus idem evincitur ex quo in lege nova omnes sint sacerdotes. Atque hæc, quoniam aliis in locis producta sunt, satis modo est innuisse.

Resp. etiam Jacobi verba explicanda esse de confessione facta presbyteris, quos ad infirmum inductos supponit, ut demonstravi prop. 1. cap. 1. Quod si Jacobum locutum contendas de injuriis invicem condonandis, male hinc inferes sacramentalem absolutionem. Quod additur de baptismo, solum est propositione quarta ejusdem capitis. Si autem dixeris, Et tamen solis Apostolis dictum est, *Docete, baptizate*; redi ad caput undecimum libri xxxi. Adde probari

bari ministerium solis sacerdotibus commissum, non præcise ex quo Dominus allocutus fuerit Apostolos, sed ex quo hos alloquendo iis peculiarem potestatem tribuerit, ut dictum est paullo supra; & prolixius libro xxx. cap. 13. prop. 3. necnon libro xxxiii. cap. 13. prop. 1. Utroque in loco illud etiam explicavimus, quo sensu fideles omnes in lege Evangelica appellantur *Sacerdotes*.

Deinde opponitur: In Concilio Constantiensi Martinus V. præcepit, ut suspecti de erroribus Wiclefi interrogarentur, *Utrum credant, quod Christianus ultra contritionem cordis, habita copia sacerdotis idonei, soli sacerdoti ex necessitate salutis confiteri teneatur, & non laico, seu laicis, quantumcumque bonis & devotis?* Quando igitur Sacerdotis non est copia, inquit Morinus præcit. cap. 24. num. 15., non improbat Pontifex confessionem Laico faciendam, & aliter sensit, quam Scotus, qui ante centum annos talem confessionem reprehenderat.

Resp. planissimum verborum illorum sensum hunc esse: Confitendum esse sacerdoti, si hujus copia habeatur, & non est confitendum laico, cui Wiclefus potestatem clavium adtribuit, si fuerit vir frugi. Hinc vero non inferitur confitendum esse laico, non habita copia sacerdotis: veluti si dixeris dandam esse eleemosynam, si pauperes habeantur, non autem dandam esse divitibus; insulse admodum, & inscite concluderes, Igitur eleemosyna danda est divitibus, non habita copia pauperum. Consulto etiam ait Pontifex, *ex necessitate salutis*, ut commonstret laicum non esse ministrum sacramenti Pœnitentiæ, neque confessionem a nonnullis factam laico sacramentalem fuisse, vel necessariam; an vero perutilis hæc fuerit ob humilitatis & contritionis exercitium, ut quidam existimarunt, aut inutilis, & aliquando etiam imprudens, ut visum aliis, id neque Martinus V. affirmat, neque attingendum erat in damnationem Wiclefi: quandoquidem nemo catholicorum asseruit unquam, in confessione facta laicis perfici sacramentum, aut convenire laicis ligandi, solvendi que potestatem, ut Wiclefus agebat. Alata itaque Martini verba perperam a Morino proferuntur adversus Scotum, inter Scholasticos acutissimum.

Præterea objicitur: Juxta Cyprianum diaconi in extrema necessitate excipiebant *exomologesim* pœnitentium, iisque largiebantur reconciliationem & pacem. Erant ergo diaconi olim ministri hujus sacramenti, *extraordinarii* saltem, atque in absentia presbyterorum. Et quod epist. 12. scripsit Cyprianus, confirmatur Conciliorum definitionibus: nam Eliberitanum canone 32. Toletanum 1. canone 2. & Londoniense cap. 3. concedunt

diaconis facultatem imponendi manus *supra pœnitentes*, & si mors immineat, dandi illis *communione*. Hæc eludi, & labefactari nequeunt, quasi agant de impositione manuum, & reconciliatione *ceremoniali*; siquidem, ut adnotavit præcitarus Rigaltius, per Cyprianum habetur in diaconatu honor Sacerdotii. Decretorium deinde est, quod legitur cap. *Fures*, tit. de Furtis, in v. Decretalium, *Si comprehensi, aut vulnerati Presbytero, vel diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus*.

Resp. reconciliationem diaconorum, de qua Cyprianus, fuisse revera *ceremonialem*, ut constat ex 2. proposit. Eodem sensu excipiendi sunt laudati canones. Eliberitanum præterea loquitur de communione Eucharistica, non deneganda a diaconis, nisi id expresse presbyter inhibuerit, agenti pœnitentiam publicam, & mortis angustiis occupate, ut constat ex tom. 1. Concil. Hisp. pag. 515. Toletanum Concilium I. pertractat 2. canone de diaconis illegitime ordinatis, quibus inhibet, *ne manus imponant, nec sacra contingant*, scilicet, ne exercent altaris ministerium, & cum aliis de clero, substratis imponant manum, uti apparet ex 2. volum. ejusdem operis pag. 131. Londoniense agit de excipienda pœnitentium satisfactione, ut ad capiendum indulgentiæ fructum reddantur idonei, prout liquet ex tom. xi. Collect. Lab. 14. Rigaltii autem adnotatio circa sacerdotium diaconi inepta est admodum, ac miserrima: cum enim *sacerdotium* dicatur eorum, qui tractant res sacras; veteres tria sacerdotii genera distinguebant: primum Episcoporum, qui appellabantur *sacerdotes primi*, aut absolute *sacerdotes*; unde *sacerdotium* usurpatur pro Episcopatu in Cod. Theod. de Episc. l. 3. de Fide Cath. l. 1. & Pelagius II. in Epist. ad Sepandum Arelat. ipsum appellavit *primum sacerdotem in partibus Galliarum*, idest, Primate. Alter sacerdotii ordo est presbyterorum, de quibus Rhabanus lib. 1. Instit. Clericorum cap. 6. ait, *Secundi vero ordinis viri, presbyteri sunt*; & Fridergodus in Vita sancti Wilsfridi cap. 8.

*Tandem colla iugo subdens delecta petito,
Ordinis aptatur cœlebs in honore secundi:*

ac tertius gradus erat diaconorum sacrum calicem administrantium; unde Optatus lib. 1. num. 13. scribit: *Quid diaconos in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos?* Igitur ex quo diaconis quidam dederint aliquem sacerdotii honorem, male inferitur collatam illis fuisse parem cum presbyteris auctoritatem. Etiam quæ leguntur in cap. *Fures*, explicari possunt de reconciliatione *ceremoniali*, cum Basilio Pon-

Poncio de impedim. Matrim. cap. 35. rursus accipi possunt de communione in orationibus & suffragiis Ecclesiae; de quibus proculdubio agitur in eo capite, ut aperte demonstrat Em. Gonzalez in Decretal. tom. v. pag. 309. Ceterum Triburiense Concilium anno 895. ex cuius can. 32. depromptum est caput *Fures*, non habet *diacono*, sed, *Deoque*, qua lectione restituta, prout restituendam esse scripserunt Antonius Augustinus in notis ad 1. Collect. decreti, Van-Espen in Brevi commentario ad 2. partem Gratiani, atque ex Scholasticis Sylvius in q. viii. Suppl. art. 2. evitatur omnino praesens difficultas de reconciliatione diaconorum.

Denique opponuntur testimonia illorum, qui magnopere commendant confessionem in mortis periculo factam laicis: sed omnia ex dictis prop. 3. facile diluuntur, atque explanantur.

CAPUT V.

De iis, quae requiruntur in Sacerdote sacramentum Pœnitentiae administraturo.

ETSI plura hoc in capite proponenda & dilucidanda veniunt; quoniam tamen perspicua sunt, communia, & diffuse ab omnibus moralium præceptionum tractatoribus enucleata, expedientur brevissime ita tamen, ut in his neque ordo, neque rationis vel auctoritatis pondus desideretur. Agendum autem priori loco de Confessariorum approbatione, deinde de reservatione casuum, ac tandem de prudentia in excipiendis confessionibus adhibenda.

I.

Primum itaque affirmo, sacerdoti, ut aliquem valide absolvat, excepto mortis articulo, necessariam esse potestatem jurisdictionis, & approbationem Episcopi. Probat 1. canonum auctoritate; in cap. enim, *Quod autem*, v. Decretal. tit. 38. num. 4. *A non suo iudice* (inquit Alexander III.) *ligari nullus valet, vel absolvi*. Cap. *Presbyteri* xxvi. q. 6. n. 4. hæc habentur, *Presbyteri de occultis peccatis iussione Episcopi pœnitentes reconcilient*. Et ix. q. 2. num. 2. *Placuit, ut deinceps nulli sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri sacerdoti recipere ad pœnitentiam*. Concilium Tridentinum sess. xxiii. cap. 15. in decreto de Reformat. *Quamvis presbyteri, inquit in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sancta synodus, nullum etiam regularem posse confessiones secularium, etiam sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut Parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur necessarium, aut alias* *erti Theol. Tom. VII.*

idoneus judicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat. Deinde probatur ratione: siquidem absolutio Sacerdotis est actus judicialis, quo ab ipso, velut a iudice, sententia pronuntiatur, prout definit eadem Tridentina Synodus sess. xiv. cap. 6. canone 9. Atqui actus judicialis exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur, uti manifestum est, eademque sessione cap. 7. declarat Synodus Œcumenica; ergo sacerdos, nisi obtinuerit ab Episcopo approbationem, & potestatem jurisdictionis, non valet a peccatis quemquam ipsi Episcopo subiectum absolvere.

Si ergo dixeris, An non presbyteris in eorum ordinatione, quemadmodum a Domino Apostolis dicitur, *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c.*? Sunt itaque iidem presbyteri judiciaria præditi potestate, eamque, non minus ac Apostoli possunt ubique exercere: si, inquam, hoc dixeris; obvia est ex dictis responsio, conferri quidem ad sacerdotium adscitis potestatem *Ordinis* per verba nuper commemorata; sed exercitium potestatis ejusdem, cum fiat ad instar actus judicialis, non esse ratum ac legitimum, nisi sententia pronuntietur in subiectos; ideoque sacerdoti, jam suffulto *characteris* auctoritate, delegandos & determinandos esse illos, in quos judicialem sententiam valeat proferre: quod sit aut ejus promotione ad animarum curam, cui annectitur jurisdictio *ordinaria*; aut Episcoporum approbatione ac mandato, unde manat jurisdictio *sub delegata*. Quapropter etiam Apostolis, ut quemlibet ligarent, vel solverent, præter facultatem expressam verbis paullo supra productis, necessum fuit, ut a Domino in universum orbem, tamquam conditores fidei, Ecclesiarum pastores, & populorum Iudices mitterentur. Atque hinc sequitur, nec veniale peccatum, nec mortale, quamvis alias remissum, posse a sacerdote *sacramentaliter* absolvi, sine ordinaria, aut delegata jurisdictione; eos vero, qui oppositam sententiam tradiderunt, aperte refelli hac ipsa ratione, videlicet, quod hæc quoque absolutio sit actus judicialis, & a sacerdote, velut a iudice pronuntietur.

Tria insuper, ut quælibet alia difficultas eliminetur, sunt hoc in loco diligenter, ac studiose notanda. Primo Concilium Tridentinum præcit. cap. 15. etiam comprehendit *Regulares*; qui proinde nequeunt confessiones secularium excipere, nisi Episcopus illis hanc det facultatem nam ut audiant confessionem aliorum fratrum, sat est si a suis superioribus approbentur. Idem *Regulares*, cum in excipiendis confessionibus habeant jurisdictionem tantummodo delegatam per approbationem Episcopi, ex quo facultatem habeant administrandi sacramentum pœnitentiae in una diocesi, vel civitate, nequeunt sibi idem jus arrogare in diocesium, & civitatibus aliis.

Id non tantum statuerunt in generalibus comitiis anno 1656. Antistites Gallicani, proscribentes hanc propositionem num. 3. *Regulares Ordinum mendicantium semel approbati ab uno Episcopo ad confessiones audiendas in sua diocesi, habentur pro approbatis in aliis diocesis, nec nova Episcoporum indigent approbatione*; verum etiam Summus Pontifex Alexander VII. in suo decreto ad Henricum Andegavensem eandem propositionem reprobavit, tamquam *falsam, & saluti animarum perniciosam*. Neque fas est ostendere antiqua privilegia Regularibus concessa, postquam illa Tridentinum Concilium, atque Romani Pontifices Pius IV. & V. Gregorius XV. Urbanus VIII. & Alexander VII. abrogaverunt. Idem præterea Regulares, ex quo approbati sint ad audiendas confessiones sæcularium, non censentur idcirco approbati etiam ad confessiones monialium excipiendas. Quamquam enim distinguebant olim Theologi inter moniales immediate Episcopis subjectas, & inter eas, quæ ipsorum Regularium jurisdictioni subjiciuntur, eadem tamen ratio de omnibus monialibus habenda est, post Constitutionem Gregorii XV. quæ incipit, *Inscrutabili Dei providentia*, edita an. 1621. ubi num. 5. legitur: *Confessores vero sive regulares, sive sæculares, quomodocunque exempti, tam ordinarii; quam extraordinarii, ad confessiones monialium, etiam regularibus subiectarum audiendas nullatenus deputari valeant, nisi prius ab Episcopo Diocesano idonei judicentur, & approbationem, quæ gratis concedatur, obtineant*. Cum autem occasione hujus Constitutionis quædam exortæ essent difficultates; sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum declaravit, Confessores ordinarios, & Prælatos Regulares ante Gregorianam illam Constitutionem electos, non indigere approbatione Episcopi, nisi forte transacto præfixo tempore in officio confirmarentur, indigere tamen illa confessores *extraordinarios*, necnon *ordinarios* post publicationem ejusdem Constitutionis deputatos, atque regulares approbatos pro audiendis confessionibus unius tantum monasterii, minime posse confessiones audire monialium in altero monasterio degentium; toties denique ab Episcopis esse approbandos, quoties casus deputationis contigerit. Quæ declarationes habentur post constitutionem Gregorii tom. 3. Bullar. Rom. pag. 297.

Secundo adnotandum est, idoneos esse ad sacramentum hoc ministrandum qui habent *Parochiale beneficium*: cujus ratio est, quoniam commissa illis animarum cura non potest absque potestate jurisdictionis exerceri. Hinc permulti inferunt Parochum non posse extra parochiæ suæ limites confessiones audire, si hoc exercere tantum valeat ratione beneficii Parochialis; quæ

inlatio videtur aperta, siquidem per collationem beneficii duntaxat supra fideles unius territorii nanciscitur jurisdictionem. Atque id etiam a S. Congregatione definitum esse demonstrant Pia-fecius p. 2. Praxis Episcopalis, & Van Espen p. 2. tit. 6. cap. 6. Sane si Episcopus alicui curam animarum demandans ejus facultatem coarctet ad gregem illi commissam; nullum dubium est, quod nequeat reconciliare poenitentes extra fines parochiæ suæ: secus, si Episcopus nulla utitur limitatione, aut alias beneficium positus absolute ad confessarii munus pro amplitudine dioceseos sit approbatus. Si autem Parochus aut dimissione beneficii, aut quovis alio titulo desinat animarum curam habere, certum est privari illum etiam auctoritate, de qua loquimur, nisi ipsam alia approbatione obtinuerit.

Tertio in Tridentini decretis expendenda sunt ea verba, *Per examen, si illis videbitur necessarium*: unde apparet etiam regularibus subeundum examen Episcoporum, si his videatur expediens & opportunum. Id etiam statuit Urbanus VIII. in Constit. *De Venerabilium*, emanata anno 1628. die 2. Febr. Cumque Tridentina Synodus, & præcitus Urbanus VIII. loquantur de approbatione, & examine Episcoporum, atque hæc requirantur ob potestatem jurisdictionis; consequitur non ideo aliquem censendum esse approbatum, quod in hominum existimatione scientia plurima polleat, aut in aliqua Academia decoratus sit laurea, aut publici Doctoris fungatur munere; quoniam hæc omnia nullam inferunt *judicalem* Episcopi approbationem. Quia tamen Concilium disjunctive loquitur subjiciens, *Aut alias idoneus judicetur*, atque suus debetur cuique honor; consuevit vir doctrina & auctoritate summus BENE-DICTUS XIV. antequam conscenderet supremam cathedram, dum Episcopalis muneris partes impleat, viros doctrinæ laude commendatos, illum istius approbationis causa adveniens, hortari, & adigere, ut coram se ceteros inferioris ordinis examine diligenter explorarent: quo utique oprimo, sapientissimoque consilio jura Episcopalia tuebatur, omnium in confessarios eligendorum experiebatur doctrinam, probabat idoneos, simulque gradu aliquo, vel sapientia conspicuos tentabat, & afficiebat honore. Ceterum si quis, *etiam injuste*, reprobetur, nulla ratione potest sacramentum Poenitentiae administrare: siquidem damnata est ab Alexandro VII. propositio illa num. 13. *Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari, Episcopo presentato, sed ab eo injuste reprobo*. Frustra laudarentur modo privilegia Regularium amplissima, ut Constitutio *Super cathedram Bonifacii VIII. Clementis V. Dudum*. De

De sepulturis, & S. Pii V. *Esti mendicantes*; cum fuerint a Tridentina Synodo, necnon ab ipso Pio V. in Const. *Romani Pontificis* revocata, expressis etiam S. Theol. Magistris Ordinum Mendicantium. Demum Episcopus confessorius approbatus, etiam Regularibus, facultatem, de qua differuimus, coarctare potest, revocare, ac suspendere, *ex causa ad confessiones pertinente*: quæ causa *an subsit, necne, non tenetur ipsis regularibus indicare, sed tantum Sedi Apostolicæ, ubi eam sibi aperiri postulaverit*. Ita nimirum statuit in Brevi ad Episcopum Cordubensem Urbanus VIII. idem confirmavit in Causa Angelopolitana Innocentius X. necnon sacra Congregatio die 3. Augusti an. 1630. Atque hæc de Confessoriorum approbatione, & examine. Legat autem, qui plura desiderat, Suarezium disput. 28. Vasquez q. 93. Merbesium dissert. 14. Valerium Reginaldum lib. 1. num. 187. De Lugo disput. 21. & Rotarium in Theol. Regul. de Pœnit. cap. 1. puncto 7.

II.

Agendum deinde est *de casuum reservatione*. De hac primum Tridentina Synodus decernit sess. xiv. cap. 7. sanctissimis Patribus nostris visum esse ad disciplinam magnopere necessarium, *Ut atrociora quadam & graviora crimina non a quibuscumque, sed a summis duntaxat Sacerdotibus absolventur*. Ratio hujus rei manifesta consequitur ex supradictis: enimvero si potestas jurisdictionis confertur ab Antistite, aut curam animarum, aut subdelegatam, ac singularem facultatem solvendi a peccatis, cui ipsi libuerit largiente: certe idem Antistes potest jurisdictionem illam definitis limitibus coarctare. Quare sicuti absolutio nulla & irrita est absque potestate jurisdictionis; ita est inanis & cassa, si absque Præsulum licentia impendatur atrocioribus illis sceleribus, quæ sibi reservaverint: ideoque ipsorum restrictio non spectat ad *externam tantummodo potestatem*, verum etiam ad validam peccatorum absolutionem, ut recte statuerunt Tridentini Patres canone ejusdem sessionis undecimo. Hinc sequitur posse illos peccata reservare, qui aliis conferunt potestatem jurisdictionis: primo Romanus Pontifex, qui cum habeat plenitudinem potestatis, nullius alterius Episcopi subicitur auctoritati, sed ipse e contra potest casus quorumcunque Episcoporum sibi reservare: deinde iidem Episcopi respectu inferiorum presbyterorum; ac præterea superiores regularium comparate ad eos, qui subiciuntur ipsorum jurisdictioni. Sequitur etiam peccata *venialia* ex praxi Ecclesiæ a Tridentino laudata, non esse reservanda, præsertim cum absque sacramento pœnitentiæ remitti pos-

sint. Quamquam si potestas jurisdictionis attendatur, cum hæc proculdubio necessaria sit, ut eadem venialia peccata solvantur absolutione *sacramentali*, quemadmodum dixi superiori paragrapho, & extra omnem controversiam positum est; possent etiam *venialia* hoc sensu ab Episcopis reservari, ut a tali, vel tali ministro, non autem ab omnibus *sacramentaliter* absolventur. Atque ita docent Theologi præstantissimi, Dom. Soto dist. 18. q. 3. art. 5. Suarez disput. 29. sect. 3. Sylvius in q. 20. Supplem. art. 3. aliique permulti. Vasquez quidem q. 91. art. 3. dub. 2. docet oppositum; propterea quod reservatio non solum limitat jurisdictionem, sed etiam obligat pœnitentem, *ut confiteatur peccata reservanti*: quod utique fieri nequit cum peccata venialia non sint *materia necessaria* sacramentalis confessionis. Sed hinc non infertur, venialia peccata non posse reservari sensu explicato, nimirum, si Ecclesiæ clavibus subiciantur, & *sacramentaliter* sint absolvenda: ideoque Vasquii opinio est verborum lus, uti animadvertit etiam de Lugo disput. 20. sect. 2. Ipsa itaque actus judicialis, & potestatis jurisdictionis communis notio, necnon virorum illustrium consensus demonstrat posse Episcopum ei saltem, qui delegatam habet jurisdictionem, præscribere, ne sacramentali absolutione relaxet hoc, vel illud veniale peccatum, quod sibi reservandum esse censuerit. Tamen hæc reservatio inutilis videatur cum peccatum veniale possit absque sacramento deleri, ut dictum est nuper.

Idem affirmo de peccatis mortalibus *internis*, quæ posse reservari ab Episcopo demonstrat ipsamet notio jurisdictionis, confirmantque consensus Theologorum, quos laudavi, Soto, Vasquii, Sylvi, Suarezii, De Lugo, aliorumque complurium. Nec obstat, quod peccata interna non possint puniri Ecclesiasticis censuris; hæ enim pertinent ad forum Ecclesiæ externum: sed peccata etiam interna, & quidem jure divino, in interiori foro enuntiantur, & judiciali sententia solvuntur, & consequenter sicuti Ecclesiasticæ jurisdictioni, ita reservationi revera subici possunt. Sed non expedit, ut peccata duntaxat interna reserventur: gravissimum quippe jugum esset iis, qui sæpe jactantur anxietudine animi, num internis cogitationibus præbuerit, aut non præbuerit assensum. Revera nec Romanus Pontifex, nec ullus Episcoporum hætenus sibi reservavit peccatum aliquod sola cogitatione patratum; unde est communis doctrina, posse quoslibet confessarios absolvere E. G. ab hæresi, ut inquirunt, *mentali*, & a deliberata, sed ad rem non perducta occasione; quamvis hæresis, & homicidium in reservatis connumerentur.

Ex hisce principiis, quod reservari non so-

leant peccata venialia, & mortalia tantum interna, hoc eodem anno 1744. quidam in differt. in casus reservatos Venete diocesis, quorum octavus est, *Quelibet impudicitia cum monialibus peracta, vel quocumque modo attentata*, inferebat eo in casu non comprehendi actus subimpudicos de se veniales, cuiusmodi esse ajebat, *genas vellicare & mamillas tangere*, solum ex pravo affectu, vel ex prava intentione mortales, hac producta ratione, *Quia nonnisi peccata per externam malitiam mortalia*; juxta regulam ab ipso quoque auctore traditam, reservantur. Sed post multa hinc inde acerbiori stilo conscripta, auctor assertionem suam retractavit, eamque Romana & Universalis Inquisitio proscripsit die 16. Aprilis huius anni 1744. & quidem jure meritoque. Prædicti enim actus non veniales diceudi sunt, sed mortales. Etsi enim S. Thomas q. 154. secundæ secundæ, art. 4. scribat, oscula, amplexus, tactus posse quandoque fieri absque peccato; loquitur tamen de iis actibus inspectis secundum speciem, ut expresse declarat in resp. ad 3. & in corpore illius articuli. At iidem actus peracti cum tali femina, nec urgente necessitate, (qualis in chirurgo esse potest) non secundum speciem, sed in individuo, ut loquitur schola, debent attendi. Immo auctor dum subimpudicos appellavit, sermonemque instituit de iisdem actibus cum moniali peractis, vel attentatis, eos utique in individuo, non secundum speciem considerabat. Imperite ergo ad laxam illam doctrinam vindicandam productus est præcitatus articulus quartus sancti Thomæ. Quod si Doctor Angelicus legatur q. xvi. primæ secundæ, ubi tradit quomodo exterior actio fiat mala ex fine, ex objecto, ex circumstantiis, & quæstione vicesima, ubi per varios articulos docet pravitatem externarum actionum non pendere in istiusmodi actibus duntaxat ex pravo affectu, sed in his aliam esse malitiam secundum ordinem ad finem, aliam vero secundum materiam & circumstantias: si, inquam, hæc legantur, apparebit quam imbecilli, fræque ratione præcitatus auctor inniteretur, dum ajebat actus subimpudicos non comprehendi in reservatione casus illius, *Quelibet impudicitia cum monialibus peracta, vel quocumque modo attentata*. Atque hæc est, ut arbitror, dirimendi, ac refurandi hesternam illam commendationem via planior, & expeditior.

Casus Romano Pontifici reservati sunt primum ii, qui continentur in Bulla Cœnæ Domini, edita a Sixto V. anno 1586. juxta vetustos canones, & processus Gregorii XI. anno 1370. ad Petri sedem erecti. Atque hoc casus, quoniam ab oculos omnium Confessariorum versantur,

superfluum est recensere. His addendi, quos ex speciali mandato Clementis VIII. Sacra Congregatio Episcoporum & Regularium anno 1602. die 26. Novembris recensuit; nimirum, *Violationis immunitatis Ecclesiasticæ in terminis Constitutionis fel. rec. Greg. XIV. quæ incipit, Cum alias nonnulli. Violationis clausuræ monialium ad malum finem, Provocantium & pugnantium in duello juxta decretum sacri Concilii Tridentini, & Constitutionem fel. recordationis Gregorii Pape XIII. incipientem, Ad tollendum. Injicientium violentas manus in clericos, juxta canonem, Si quis suadente, xvii. q. 4. ac juris dispositionem. Simoniacæ realis scienter contractæ, atque etiam confidentiæ beneficiæ. Juxta Clement. Religiosæ, de Privilegiis, incurrunt etiam excommunicationem sedis Apostolicæ reservatam regulares, qui sine licentia parochialis presbyteri clericis, aut laicis sacramentum Extremæ Unionis, vel Eucharistiæ ministrant, aut solemnizant matrimonia. De hac tamen excommunicatione nulla fit mentio in prædicto Clementis VIII. decreto, quicquid scribat Franciscus Henno disp. viii. q. 8. artic. 2. Excommunicationem pariter reservatam summo Pontifici incurrit, qui audet excipere sacramentalem confessionem complicitis in peccato aliquo turpi, atque inhonesto contra sextum Decalogi præceptum commissio, cuius insuper absolvendi omni jurisdictione ac facultate privatur, ex Constitutione BENEDICTI XIV. quæ incipit, *Sacramentum Pœnitentiæ*, edita Cal. Junii, anno 1741. Quem autem sanctæ ac provide Constitutio ista prodierit, apparet ex cap. *Non debet*, & ex cap. *Omnino*, quos in pœnitentia, xxx. q. 1. num. 8. & 10.*

In istiusmodi casibus, quibus annexum est excommunicationis vinculum, quisquis a culpa indulto Apostolicæ Sedis absolvitur, censendus est etiam ab excommunicatione solutus. Rursus in quibuscumque confessionibus & facultatibus, etiam Jubilæi, aut quavis alia occasione factis, casus Sedi Apostolicæ reservati (nisi aliud expresse significetur) intelliguntur excepti, ut constat ex cap. *Etsi Dominici*, in Extravagant. Commun. lib. v. de pœnit. cap. 5. idemque decrevit de absolvente complicitem in constitutione paullo ante laudata summus Ecclesiæ Pontifex BENEDICTUS. Si ceteri casus Papæ reservati sint occulti, ex definitione Tridentini Concilii sess. xxiv. cap. 6. potest Episcopus in foro conscientiæ absolvere quoscumque sibi subditos, vel per se, vel per vicarium ad id specialiter deputandum, excepta tamen irregularitate, quæ oritur ex homicidio voluntario; necnon ex Bulla in Cœnâ Domini, & ex declaratione Gre-

Gregorii XIII. etiam occulta hæresi, de qua Concilium indulserat, ut ab Episcopo, non tamen ab ejus Vicario posset absolvi.

Illud præterea notandum est juxta Romanorum Pontificum Constitutiones confirmatas atque explicatas hoc anno 1744. in Bulla prælaudati BENEDICTI XIV. quæ incipit, *Apostolica Indulta*, publicata die XI. Augusti, in unoquoque indulto Apostolicæ sedis, cujuscumque generis illud sit, in quo concedatur alicui facultas eligendi sibi confessarium *ex approbatis ab Ordinario*, a quo absolvi possit a criminibus, vel censuris alioqui reservatis, necessum esse, ut idem confessarius approbatus sit ab Episcopo diocæsano, & ab Ordinario illius loci, in quo excipitur sacramentalis confessio; nec sufficere quamlibet aliam approbationem, quamquam foret Episcopi, qui olim fuit, sed jam non est, ejusdem loci Ordinarius: hoc de confessariis omnibus, tam sæcularibus, quam Regularibus absque ulla dubitatione tenendum esse: confessionem factam sacerdoti, quisquis demum ille sit, non habente ab Ordinario loci approbationem potestatemque jurisdictionis, nullam omnino fore, irritam, & invalidam: hac lege obstringi personas omnes, adeo, ut nec Regulares Apostolico indulto uti & gaudere possint, si confessario a proprio Superiore, & non ab Ordinario loci electo, atque approbato confiteantur; cum æquum sit, & rationi consentaneum, ut quisquis frui indulti beneficio voluerit, omnino servet condiciones in ipso indulto præscriptas, inter quas connumeratur ipsamet approbatio confessarii per loci Ordinarium faciendæ. At lege Benedictinam Constitutionem dilucide omnia explicantem.

De casibus ab Episcopis reservandis nulla æquior regula tradi potest, quam ut animadvertant enormiora illa delicta, quæ laudabili consuetudine consueverunt alii ejusdem diocæseos Pastores hoc reservationis repagulo cohibere; studeantque ea tantum crimina a confessariorum jurisdictione secludere, quibus plurimum disciplina Ecclesiæ suæ labesat: quorum primum habetur cap. *Inter cunctas*, Extr. Com. de Privileg. alterum in decreto Clem. VIII. & S. Congregationis anno 1602. de quo supra. Reservari autem solent rerum Ecclesiasticarum rapina, homicidia, divinationes, incantationes, & invocationes dæmonum, crimen falsariorum in judicio, gravis, & levis etiam percussio parentum, incestus graviores, turpioresque luxuriæ species, abortus procuratio, incendium malitia excitatum, oppressio tenellorum infantium, violatio sanctimonialium, & quævis alia crimina atrociora. Quæ autem reservari sibi valeant superiores Regularium, connumerantur in decreto Clem. VIII. an. 1593. die 26. Maji, &

Urbani VIII. an. 1624. die 21. Septembris; ac legi possunt in notis ad caput 8. primæ partis nostrarum Constitutionum pag. 34.

Non posse regulares quemquam Episcopo subiectum absolvere a casibus eidem Episcopo reservatis, infertur ex natura potestatis jurisdictionis, de qua supra. Idem præterea statutum est cap. *Dudum*, in Clement. lib. 3. de sepult. cap. *Religiosi*, ibidem lib. v. tit. 7. cap. *Inter cunctas*, in Extrav. de Privil. Accesserunt constitutiones Romanorum Pontificum, Gregorii XIII. die 10. Sept. 1577. Clem. VIII. die 9. Jan. 1601. Pauli V. die 7. Jan. 1617. Innoc. X. die 9. Decemb. 1647. atque, ut mittam alios, Alex. VII. a quo die 24. Sept. anno 1666. proscripta fuit propositio 4. *Prelati Regulares possunt in foro conscientie absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursum*; ac propositio 12. amplior, *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate*. Idem præterea fatentur eximii Theologi cujuscunque Instituti, ut Soto in 1v. Sent. dist. 18. Miranda in Man. Prælat. tom. 1. q. 46. Suarez disput. 30. sect. 3. Isambertus de Pœnit. art. 4. Nat. Alex. cap. 5. art. 2. regula 27. Vanroy cap. 11. q. 1. Rotarius cap. 1. pæncto 9. num. 9. omnes denique probi, sanique scriptores.

Hoc unum in hoc paragrapho addendum est, in mortis articulo nullam haberi reservationem; ideoque omnes sacerdotes possunt eo in casu absolvere *quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis, & censuris*, prout sess. XIV. cap. 7. tradidit tridentinum; ita tamen, ut si adest sacerdos jurisdictione pollens, non debeat alius in sacramenti administrationem sese intrudere, prout habetur etiam in Rituali Romano Pauli V. in 1. prænotatione tituli, *De sacramento Pœnitentiæ*.

III.

De prudentia tandem Confessarii dicturus, prudentiæ nomine intelligo scientiam recte agendi, peritiam, atque sagacitatem. Et quantum ad scientiam pertinet; necessum est, ut probe noverit quæ postulat ipsius officium, ac ministerium. Caveat spiritualis iudex (inquit cap. *Qui vult confiteri*, de Pœnit. dist. 6.) ut sicut non commisit crimen nequitie, ita non careat munere scientiæ. Oportet enim ut sciat cognoscere quidquid debet judicare: judiciaria enim potestas hoc exoptulat, ut quod debet judicare discernat. Tenere itaque debet quæ de hoc sacramento litteris mandarunt accurati probatique Moralis Theologi tractatores, eaque maxime, quæ nos huic dissertationi, præter quæstiones Scholasticas

cas & Polemicas, inseruimus. Præterea quæ peccata sint genere suo mortalia, quæ venialia: quæ itidem restitutioni famæ, pecuniæ, & damni annexa sunt: qui contractus usurarii sint, qui simoniaci, aut quavis alia ratione illiciti: quænam excommunicationes & gravioræ scelera, quorum solvendorum caret auctoritate: propositiones insuper ab Apostolica sede damnatas, & vitiorum, quos recensui capite 3. in explicatione 2. conditionis, monita saluberrima. Accedunt quæ adversus confessarios ad turpia & inhonesta sollicitantes, decreverunt Romani Pontifices, Gregorius XV. die 30. Augusti an. 1622. Alexander VII. die 24. Sept. 1665. & BENEDICTUS XIV. die 1. Junii anno 1741. Quorum constitutionibus denunciandi sunt hæreticæ pravitatis Inquisitoribus; vel Ordinariis locorum sacerdotes, quicumque ii sint, qui pœnitentem, sive in actu sacramentalis confessionis, sive ante vel immediate post confessionem, sive occasione aut prætexu confessionis, sive etiam extra occasionem confessionis in confessionalis, aut alio in loco ad audiendas confessiones destinato, cum simulatione ibidem confessionem audiendi, ad inhonesta & turpia sollicitare, vel provocare, aut verbis, aut signis, aut nutibus, aut tactu, aut per scriptum, vel tum, vel post legendum tentaverint, vel illicitos & inhonestos sermones, vel tractatus temerario ausu habuerint: ab hoc autem onere denunciandi sollicitatum nequaquam eximi, si sollicitanti confiteantur; immo confessionem hanc fore nullam, atque sacrilegam, & confessarium, qui confessionem huiusmodi a complice factam exciperet, innodatum iri vinculo majoris excommunicationis summo Pontifici reservatæ; ut dictum est paullo supra. At de scientia Confessarii hæc tantum.

Sagacitas vero debet potissimum enitescere in dignoscenda pœnitentium affectione, in rudibus interrogandis, in danda, vel suspendenda absolutione, atque in satisfactione injungenda. At quoniam infra de Absolutione, ac satisfactione prolixius est differendum; hoc in præsentia adverto, decem potiora esse indicia pravi animi, adhærentis peccato, & sedulo corrigendi. Quorum indiciorum primum est, si pœnitens ad confessarium accedat non præmissa discussione conscientie, ut conc. in 4. Dom. Quadrag. docet S. Thomas a Villanova. Alterum, si affirmet libenter se confiteri peccata, sed ab his se non posse abstinere, ex cap. *quod quidam*, v. decr. tit. 38. num. 5. Tertium, si *scelera alia deploret, aliis anbelet*, juxta cap. *Pœnitentiam*, de Pœnit. dist. 3. Proximum indicium est, si confessionem dividat ad hypocrisim tendens, ut habetur in cap. *Consideret*, ibidem dist. 5. Quintum, si nolit deferere negotium, quod nequeat

exerceri sine peccato, ex cap. *Falsas*, eadem dist. Sextum vero si odium servet in corde, nec studeat satisfacere offenso, aut offendenti indulgere; uti constat ex cap. *Fratres*, ipsamet dist. Proximum, si rem alienam, propter quam peccavit, cum reddere possit, non reddat; quod pariter de fama, & damno illato dicendum est juxta cap. *Si res*, xiv. qu. 6. Octavum pravi animi indicium erit, si proximam peccandi occasionem nolit deferere, eamque vitare negligat, prout liquet ex propositionibus 61. & 62. damnatis die 2. Martii an. 1679. ab Innocentio XI. de quibus infra. Consequens signum est, cum pœnitentiam agere detrectat, aut de uno crimine illam peragit, *spretis aliis*, ex præcitato cap. *Fratres*, de Pœnit. dist. 5. Decimum ac postremum, si frequenti, ac noxia mutatione confessarios deserat, nec velit se prudentibus & religiosis viris committere, ut monet S. Carolus p. 2. Instit. cap. 6. & Concilium Romanum S. Gregorii VII. canone 8.

Pro interrogandis rudioribus tradam pariter notationes quasdam brevissimas, atque auctoritate firmatas. Inquirat ergo primum, quandiu sit ex quo non est confessus, num præmiserit congruum examen, quo dolore detestetur peccata, num sit solutus, vel conjugatus, & cetera, de quibus Toletus Instruct. Sacerdot. lib. 3. cap. 17. Deinde, an articulos fidei, & præcepta Domini, ac S. M. E. memoria teneat, ac præsertim mysteria Trinitatis, & Incarnationis; quæ *vincibiliter* ignorans est incapax absolutionis, ex prop. 64. inter proscriptas ab Innoc. XI. Quærat insuper numerum, ac speciem peccatorum servato recto ordine, E. G. initium ducens a præceptis decalogi, deinde S. M. Ecclesiæ, tum a vitiis capitalibus, secundum methodum traditam a S. Carolo p. 2. Instit. cap. 10. discurrat adhuc per ea, quæ admitti solent in variis statuum generibus, animadvertens quæ patrare soleant patresfamilias, quæ filii, quæ mercatores, quæ alii, ut Borromæus docet proximo cap. 12. & 13. Caveat ne inquirat peccati complicem, nisi ob integritatem confessionis sit omnino revelandus, ut diximus supra cap. 111. condit. 1. num. 5. cum Thoma Aquinate, Raymundo, & Archiepiscopo Valentino. Multo minus quærat pœnitentium nomen, domicilium, ætatem, & alia quælibet, quæ ad confessionem non pertinent; inquit productis synodorum statutis praxi 6. Nicolaus Tombeur. In investigandis iis, quæ spectant ad sextum decalogi præceptum, gerat sese cautissime, atque ut ait Gerson in Arte Confess. considerat. 14. *pro edat pœnitentiam a generalibus, & quæ nullam, aut parvam videntur includere culpam*, non ea inquirens, quibus possit innocentior ætas apprehendere turpitudinem. Si confessionis initio,

aut decursu audiat peccata, quæ non potest absolvere, a reliquis audiendis prorsus abstineat, ut recte monet cit. p. 2. cap. 10. Gemma Præfulum Borromæus. In his demum vitandi sunt proximi abusus. Prior est eorum, qui confessionis initio videntur, ut inquit Gerson confid. 9. austeri, rigidi, ac difficiles. Alter, quem reprehendit S. Carolus laudato in loco cap. 12. illorum, qui audientes graviora peccata, aut poenitentem perterrefaciunt, aut continere nequeunt gestum aliquem corporis, vel nutum capitis. Tertius agentiam, præsertim cum sceminis, prolixiora colloquia, de quibus legendus S. Antoninus 3. p. tit. 17. cap. 19. Quartus ægre ferentium, aut reprehendentium eos, qui consilii petendi gratia alios adeunt; quod S. Joannes a Cruce in Flam. am. cantu 3. versu 2. numer. 12. appellat noxiam zelotypiam, animorumque tyrannicam oppressionem. Abusus denique significantium se munusculo aliquo delectari, adversus Conciliorum canones laudatos lib. xxxi. cap. 12. num. 8. Atque hæc est nostra de confessoriorum dotibus scriptio brevis, ac tripartita.

APPENDIX AD SECUNDAM HUIUS CAPITIS SECTIONEM.

Laudavi paullo supra, nimirum pagina 195. beatissimi ac sapientissimi Pontificis BENEDICTI XIV. constitutionem, quæ incipit, *Sacramentum Pœnitentiæ*, editam anno 1741. qua innotatur excommunicatione Summo Pontifici reservata quisquis excipere audet confessionem sacramentalem complicitis in peccato aliquo inhonesto, ac turpi, contra sextum Decalogi præceptum commissio, atque insuper privatur omnino jurisdictione & facultate ejusdem peccati absolvendi, adeo, ut hujusmodi confessio, & absolutio nulla prorsus sit ac sacrilega, prout rursus affirmavi initio hujus pag. Cum autem hæc lucubrationes typis committerentur, anno nempe 1745. die octava Februarii, edita est Constitutio altera ejusdem Pontificis, quæ incipit, *Apostolici muneris partes*, qua præcedens communitur, & roboratur, atque præcipitur, ut integre, penitus, omnino, inviolabiliter, & inconcusse observetur: cumque dubitatio exorta fuerit, quid agendum sit in mortis articulo, quando nullus alius confessorius adest, qui personam in prædicto turpi peccato complicitem audire possit, illamque rite dispositam, & contritam absolvere; definitum est hac recenti constitutione, tali in casu sacerdotibus interdictum non esse confitentem complicitem audire, & absolvere, dummodo tamen non defuerit aliquis alius sacerdos: qui si adsit, quamvis simplex, & alias ad confessiones audiendas non approba-

tus, ille quidem, non autem conscius criminis, debeat personæ in periculo positæ confessionem excipere, eique absolutionem impendere: & si casus urgentis qualitas, & circumstantiæ, quæ vitari non possint, fuerint ejusmodi ut alius Sacerdos ad audiendam confessionem personæ in dicto periculo constitutæ, vocari, aut accedere nequeat sine gravi aliqua exortura infamia, vel scandalo; tunc alium sacerdotem perinde haberi, & censeri posse, ac si revera abesset, ac proinde in eo rerum statu non prohiberi sacerdoti socio criminis impertiri poenitenti ab eodem quoque crimine absolutionem. Ceterum ejusmodi sacerdoti compliciti sedulo animadvertendum, fore se re ipsa reum apud Deum, qui irrideri non potest, gravis inobedientiæ adversus prædictam constitutionem, & latis in ea poenis obnoxium, si prædictæ infamiæ, aut scandali pericula sibi ultro ipso constringat, ubi non sunt: immo teneri pericula ipsa antevertere, mediisque opportunis adhibitis, quantum in se erit, remove, ut alteri sacerdoti confessionis absque ullius infamia vel scandalo audiendæ aditus pateat: ac tandem si sacerdos criminis socius nulla gravi necessitate compulsus, nec de industria congruis mediis adhibitis, complicitis in periculo constituti sacramentalem confessionem excipere, & illi absolutionem largiri præsumpserit, validam quidem futuram absolutionem, si ex parte poenitentis requisitæ dispositiones non defuerint; sed sacerdotem ausu hoc temerario latam in prædicta constitutione majorem excommunicationem, eodemque plane modo, quo ibidem decernitur, incursum. Hanc ergo recentissimam sanctissimi Patris declarationem, cum opportune prodierit, dum postremum hoc Volumen sub prælo suderet, huic capiti subjiciendam esse putavi.

C A P U T VI.

Agitur de tempore suscipiendi sacramentum Pœnitentiæ.

DISPUTARI solet in Scholis, an statim post lapsum in grave aliquod crimen, illud peccatores confiteri teneantur; an vero usque ad tempus Paschatis possint confessionem differre, jure divino non violato. Quæritur etiam, num præceptum Ecclesiasticum annuæ confessionis impleatur ab iis, qui Regularibus, & non Parocho confitentur. Rursus, an tali præcepto satisfiat confessione sacrilega. His tribus, si addantur duo, unum scilicet pertinens ad disciplinam, ac alterum ad consuetudinem eorum, qui semel in vita faciunt confessionem peccatorum suorum generalem; erit positionibus quinque dissertatio hæc circumscripta.

PROP.

PROP. I. Danda est opera in grave scelus prolapsus, ut quamprimum confiteantur.

Nihil hac thesi definitio, quod non sit probis omnibus persuasum, nec variis Theologorum placitis confirmetur. Communior quidem opinio est, non teneri hominem *ad statim confitendum*, *quamvis periculosum sit differre*, ut q. 6. Supplem. art. 5. ait S. Thomas; ac posse laicum *rationabiliter expectare tempus Quadragesimæ, quod est tempus pœnitentiæ*, ut inquit in iv. dist. 17. p. 1. art. 2. q. 2. S. Bonaventura. Excipiunt tamen omnes mortis periculum, necnon si conscientia dicet confitendum esse; si ex confessionis dilatione evenire soleat, ut peccator scelerum suorum obliviscatur, aut ea frequentius committat; ac si obeundum sit illi munus, quod non potest in peccato exerceri, cuiusmodi esse administrationem sacramentorum diximus volumine 111. pag. 209. itemque hoc ipso pag. 109. Dominici corporis communionem: de qua Vida in quodam hymno in Eucharistiam,

Esse procul, quibus est facti mens conscia facti:

Vita piis erit, atque eodem mors fontibus esca;
Uno eodemque salus fluet, atque e fonte venepum.

Hiscæ autem momentis communior ista opinio fulcitur. Primum, quia *præcepta affirmativa non obligant ad statim, sed ad tempus determinatum*; quo momento utitur eo loci S. Thomas. Alterum ibidem productum, quod non est major necessitas confessionis, quam baptismi: hunc autem diu fuisse dilatum, & aliquando etiam ad mortem usque, constat ex nostra dissertatione de dilatione baptismi, & de catechumenorum classibus lib. xxxi. cap. 20. Tertium, quia nec præceptum contritionis obligat statim ac peccatum commissum est, ut fatetur etiam Juenin dissert. vi. de Sacramen. q. 4. art. 6. §. 1. Postremum, quoniam Ecclesia præcepit duntaxat fidelibus, ut semel in anno confiteantur.

Quidam e contra tenent statim a commisso peccato mortali, debere peccatorem illud detestari ac retractare, præsertim si occurrat memoriæ prout est offensa illata Deo; ac proinde differendum non esse confessionis propositum, atque istud implendum, cum primum fieri possit. Tenent hanc sententiam præter Alexandrum Alensem in iv. p. q. 77. membro 4. art. 1. & Guilelmum Parisensem in tract. de Pœnit. Joannes Maldonatus tom. 2. de Sacram. cap. 3. Leonardus Vanroy de Pœnit. cap. 14. quæst. 11. & cap. 19. q. 1. & Aurelius Piette q. 2. Quorum momenta ista sunt. Principio præceptum contritionis obligat statim post commissum peccatum: sed inter præceptum contritio-

nis, & præceptum confessionis hoc unum discrimen interest, quod contritio, quia consistit in solo animo, concipi potest quolibet temporis momento, & confessio, quoniam pendet etiam a ministerio, requirit ulterius temporis commoditatem; utraque autem, confessio & contritio, jure divino, ut demonstravimus prop. 4. capitis primi, necessaria est ad salutem. Igitur præceptum confessionis obligat post commissum peccatum, cum primum confessarius commode haberi possit. Ac teneri peccatorem statim ad contritionem, demonstrant auctoritate Scripturarum, ac Patrum, ut Eccli. v. 8. *Ne tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem: & Augustini cap. 76. Enchiridii, Non dixeris, cras, cras convertar. Ipsa res est, quæ multos occidit.* Profert Piette pag. 147. tom. 6. etiam S. Thomam qu. 6. Supplem. art. v. & 22. qu. 62. art. ult. Catech. Rom. p. 11. cap. 5. n. 30. ac S. Thomæ de Villanova concionem in Dominicam passionis. Accedit multiplex ratio; prior quidem, quoniam statim corpori tenemur adhibere medicinam: quanto magis animæ? Altera, quia tenemur statim reconciliari proximo, hunc errantem corripere, ipsi rem ablatam restituere: & consequenter debemus potiori jure idem agere cum Deo, quem errando ad iracundiam provocavimus, & affecimus dedecore, atque injuria. Præterea intueri non possumus peccatum indifferenti mentis oculo. Igitur dum memoriæ obversabitur, aut placeat, aut displiceat necessum erit: quorum primum est peccato peccatum addere, alterum vero peccatum odio prosequi ac detestari. Addit Maldonatus, satagendum nobis esse, ut corpori Ecclesiæ tanquam membra sana adhæreamus: ac Vanroy profert ulterius exemplum Regis, cujus gratiam is utique flocci habere diceretur, qui post regiam majestatem gravissime læsam, negligeret veniam petere ab eodem rege ad pristinam amicitiam invitante. Atque hæc sunt hujus secundæ opinionis momenta.

Mediam autem viam incedunt Theologi quidam gravissimi, docentes divinum confessionis præceptum obligare etiam extra vitæ periculum, cum scilicet conscientia peccati horrore concutitur, & habetur loci, temporis, ac sacerdotis opportunitas; quæ nisi habeatur, saltem eliciendum esse actum contritionis; sed necessarium non esse, ut peccator statim, & quam citius potest, confiteatur. Tenent id Dominicus Soto dist. 18. q. 1. art. 4. Victoria q. 132. Melchior Canus Relect. de Pœnit. p. 6. Estius in dist. xvii. §. 10. Sylvius in q. 6. Supplem. artic. 5. Ac primum hi Theologi sapienter advertunt, eos, qui cum Sancto Thoma ajunt, urgere divinum confessionis præceptum *in periculo mortis*, hujus periculi nomine non intelligere mortis arti-

articulum, sed omnes casus, unde mors solet frequenter accidere, ut (inquit Causus) in bello, in mari vehementer turbato, in partu foeminae: quod certe viri prudentis arbitrio magis, quam disputatione Theologica definiendum est. Deinde asserunt praecepta affirmativa non solum obligare in extrema necessitate, verum etiam, quando illorum praeceptorum actus rationabili aliqua causa existimantur necessarii; quemadmodum de actibus Theologalium virtutum diximus lib. xxiii. cap. 7. & 15. Docent rursus, in longum tempus confessionem differendam non esse; quod demonstrant momenta secundae sententiae, ac ipsa in primi lex naturae, quae docet reconciliationem cum eo, quem offendimus, non esse negligendam: quibus addam monitum Urbani VIII. ad Alexandrum fratrem,

*Si culpae stimulos sentit mens excita, noscet
Quam grave discrimen subeat qui vivere
pergit*

*Exuta ratione, futuri non memor avi:
Quae nocuere sequi caveas, constansque repelle.*

Lubenter vero hanc sententiam amplector, tum quia aequae vitat austeritatem, laxitatemque doctrinae, tum etiam quia non omnia argumenta praecedentium videntur mihi benelibrata, & invicta. Quod enim prioris opinionis patroni indefinite pronuntiant de praeceptis affirmativis, refutatur ex his, quae diximus de actibus fidei, spei, & caritatis. Illud etiam, quod opponunt ex paritate baptismi, videtur infirmum: siquidem in catechumenis differebatur, ut disponentur, & instruerentur in fide, & in quibusdam ob causas alias, enumeratas citato cap. 20. tricesimi primi libri: paratis autem ac dispositis quamprimum conferendum esse ipsum baptismum commonstrant rationes eodem loco productae. Tertium de necessitate contritionis oppugnatur ex dictis, nec mihi videntur aliorum saluticonsulere, qui tenent contritionis praeceptum obligare tantummodo vel in periculo mortis, vel semel in anno. Postremum de praecepto Ecclesiae optime solvitur a Maldonato, dum ait, Ecclesiam non habuisse in animo exponere praeceptum divinum, sed cohibere duntaxat immodicam libertatem hominum, qui jus divinum interpretabantur pro libito, & peccata confitebantur quando volebant. Ideo autem Ecclesia statuit semel in anno singulis fidelibus confitendum esse, quoniam pauci sunt mortalium, qui unius anni decursu non admittant gravem aliquam culpam; pauciores etiam, qui non obliviscantur rerum a se gestarum, quae integri anni superant intervallum. Argumenta pariter secundae opinionis facilem habent solutionem. Scripturae enim & Patres suadent quod melius & tutius est, dam-

Berti Theol. Tom. VII.

natque procrastinationem, propterea quod interdum supervenit corporis, animique interitus interdum friget & extinguatur poenitendi studium; interdum poenitentia & occasio cum Ausonio Epigram. xxii. inquit,

*Tu quoque dum cogitas, dum percotando
moraris,*

Elapsam dices me tibi de manibus.

In morbis etiam corporeis, inquit S. Thomas cit. art. 5. ad 2. non est de necessitate salutis, ut statim medicus quaeratur, nisi quando necessitas curationis incumbat. In corripiendis itidem, & ad concordiam revocandis fratribus, attendenda est opportunitas, ac nostra, & aliena necessitas. Rursus nisi restituatur ablatum, privatur Dominus usu rei suae, & rei, cuius raptor nullum dominium habet; quod non contingit in dilatione confessionis vel poenitentiae. Possumus denique a peccato in memoriam veniente cogitationem distrahere, & mentem avertere, ita, ut nec placeat, nec displiceat. Duabus itaque opinionibus refutatis, tertiae est adhaerendum, ac data priori opportunitate in gratiam atque amicitiam Dei redeundum.

PROP. II. Satisfit praecepto Ecclesiastico annuae confessionis per confessionem factam cuique Confessario approbato, tametsi non sit Parochus.

Hanc propositionem brevi demonstravimus lib. xxxii. cap. 14. differentes de cap. Omnis utriusque sexus: in quo a Concilio Lateranensi iv. sub Innoc. III. anno 1215. decretum fuit, ut quilibet utriusque sexus fidelis, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & injunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum. Quibus tamen post latam in transgressores excommunicationis sententiam, paullo post de confessione additur: Si quis autem alieno sacerdoti voluerit, iusta de causa, sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit solvere, vel ligare. Cum ergo Episcopi absolute, & absque exceptione Paschalis temporis, aliis praeter Parochum largiantur licentiam excipiendi confessiones, & potestatem jurisdictionis, quam tamen licentiam minime dant circa communionem Paschalem in Paroecia omnino percipiendam, quemadmodum nec de tali licentia facit mentionem aliquam Synodus Lateranensis; consequitur eos, qui confessariis tali ratione approbatis confitentur peccata sua, modo in Paroecia communicent, canonem Omnis utriusque adimplere. De hac autem quaestione rursus agendum est; propterea quod non desunt qui contendunt Lateranense Concilium nomine Proprii sacerdotis ita intellexisse Parochum, ut

Ccc

huic

huic tantum, non autem alteri, licet suffulto prædicta Episcopi approbatione, fas sit Paschali tempore confiteri: quod dissertatione proluxa conatus est demonstrare Joannes Launojus, opere inscripto, *Traditio Ecclesiæ explicata circa canonem, Omnis utriusque sexus*, vol. 1. editionis postremæ pag. 244. ac sequentibus: cui accessere Gaspar Juenin quæst. v. de Pœnit. cap. 4. Carolus Witasse quæst. vii. art. 2. atque post scriptores alios, præsertim Gallos, Zegerus Van-Espen Belga p. 2. in *Jus Ecclesiasticum* tit. 6. cap. 5. etiam si num. 24. affirmet in pluribus Belgii diocæsis ab obligatione confitendi Parocho solutos esse fideles *per tacitum Prælatorum, & Pastorum consensum*. Quod utique præmissam ab hoc auctore argumentorum copiam uno verbo dissolvit; nam si ab illa obligatione eximit Prælatorum Pastorumque consensus tacitus, multo magis eximere dicenda est horum approbatio, & jurisdictio ab iisdem collata: ideoque statuta, ac monimenta omnia, quæ in contrarium afferri possunt, vim habent duntaxat, ubi non adest delegatio jurisditionis.

Nostram itaque positionem probamus 1. definitione Joannis XXII. qui anno 1321. constitutione, quæ incipit, *Vas electionis*, inserta libro v. Extr. com. damnavit hanc propositionem Joannis de Poliaco, *Confessi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerant, iterum confiteri proprio sacerdoti; nec non alteram, Stante, Omnis utriusque sexus edicto in Concilio generali, Romanus Pontifex non potest facere, quod Parochiani non teneantur omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti confiteri, quem constat esse Parochialem curatum*. Qui igitur affirmant eos, qui Paschali tempore confitentur Regularibus, quibus Romani Pontifices, si ab Episcopis approbati sint, innumeris, amplissimisque constitutionibus declararunt inesse potestatem jurisditionis, transgredi canonem præcitatum; ii instaurant errorem Joannis a Poliaco, ut Notificatione edita anno 1733. die 21. Martii aiebat Vir summus, nunc supremus Christianæ Reipublicæ Moderator, Neque enim argumentum diluunt qui cum Launojo reponunt, Joannem de Poliaco damnatum, quod affirmaret iterum Parocho aperienda esse omnia peccata jam a regularibus absoluta, & tantæ necessitatis esse confessionem faciendam Parocho, ut ab hac necessitate nec Pontifex possit eximere: non, inquam, hæc reponentes argumentum infringunt: nam si non omnia peccata sunt parochis enuntianda; cur, obsecro, enuntianda sunt aliqua, dum omnia commemorat in suo canone Synodus Lateranensis? Insuper si regulares pollent jurisditione; cur nequeunt pœnitentes absolvere?

aut, si non pollent, cur non sunt enuntianda Parocho etiam peccata ab illis soluta? Postremo si Pontifex eximere potest a necessitate confitendi Parochis; quare cum Romani Pontifices a se fideles exemptos iterum iterumque affirmaverint, pugnaciter quidam ipsorum Pontificum decretis obstitunt? II. Idem vero quod Joannes XXII. statuit in Concilio Lateranensi V. anno 1516. Leo X. Constitutione, *Dudum intra mentis arcana*, ab ipso Concilio approbata in sess. xi. ubi de Regularibus ita legitur: *Possint illi per Episcopos & Prælatos super sufficienti litteratura, & aliqua saltem ejusdem sacramenti peritia duntaxat examinari; talibusque presentatis, admissis, vel etiam indebite recusatis confitentes, Constitutioni, quæ incipit, Omnis utriusque sexus, quoad confessionem duntaxat satisfecisse censeantur*. Hujus vero constitutionis ea tantum pars abrogata invenitur, quæ spectat ad ea verba, *Vel etiam indebite recusatis*. III. Idem decreverunt Paulus III. anno 1549. Paulus IV. anno 1555. alique, quorum statuta collegit dissert. xv. sæc. xiii. Natalis Alexander, protulit Honoratus Tournely q. vi. art. 3. laudavitque Antonius Boucat dissert. 1. de Pœnit. Instit. art. 6. sect. 3. tres Galliarum Theologi, eruditionis copia, verborumque ubertate clarissimi. Ceteris tamen missis, producam definitionem Clem. VIII. qui magna inter Regulares, & Parochos Cameracensis, & Atrebatensis diocæseos contentione servente, anno 1592. in gratiam PP. S. J. aliorumque Regularium edidit hoc decretum, *Sancimus dictis fratribus, & presbyteris dictæ Societatis, aliisque privilegiatis, quibus id a Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua etiam Quadragesimali & Paschali, & quovis alio tempore confiteri licite posse, dummodo tamen iidem seculares christifideles sacramentum Eucharistiæ in propria Parochia ab eorum Parocho sumant*. Ac demum Clemens X. in Constit. *Suprema* anno 1670. pariter declaravit, *Eos qui religiosi simpliciter approbati Paschali tempore confessi fuerint, Constitutioni, quæ incipit, Omnis utriusque sexus, quoad confessiones duntaxat omnes satisfecisse censendos*. Hisce autem decretis nihil habent quod respondeant adversarii, nisi frigidum illud, *Aut subreptitia sunt, aut nunquam a Gallis recepta*. At subreptitia non esse, commonstrant Romani archivi autographa, repetita Apostolicæ Sedis oracula, collectionesque Bullarum; cur vero ea non receperint Galli, ipsi viderint. Interim prætermissa graviori ea questione, an ab eorum acceptatione pendeant leges Ecclesiasticæ, de qua plura scripsimus lib. xx. cap. 13. negari non poterunt ab aliis Christiani orbis partibus acceptari, ideoque posse pari obsequio excipi ab omnibus. Quod si fieri potest, pro-

perfecto possunt omnes Episcopi conferre regularibus potestatem, ut confessiones audiant etiam in Paschate; ideoque ii, qui confitentur regularibus simpliciter approbatis, canonem *Omnia utriusque* minime transgrediuntur.

Et quoniam audacter negarunt nonnulli, *proprii sacerdotis* nomine hoc in canone posse intelligi alium a parocho, id etiam auctoritate apertissime refutabimus. Enimvero Alexander Aletius, qui obiit anno 1245. p. 4. q. 12. art. 2. docuit *proprium sacerdotem* multipliciter dici, idest, Episcopum, qui in diocesi gerit propria auctoritate curam animarum, Parochum qui sacramenta ordinario jure administrat, & quisquis delegata jurisdictione potest excipere confessiones, his verbis concludens, *Ad hoc igitur quod obicitur, quod tenetur confiteri sacerdoti proprio, dicendum quod verum est, sumendo sacerdotem proprium, secundum quod Proprius complectitur modos omnes antedictos.* Idem paulo post tradiderunt S. Bonaventura dist. 17. q. 2. S. Thomas q. viii. Supplem. art. 5. ad proximo saeculo Henricus Gandavensis quodlib. 8. Durandus, qui dum expendere errores Joannis e Poliac, Magistri Palatii Apostolici munere fungebatur, in iv. sententiarum dist. 17. posteriorum vero temporum fere innumeri, non tantum a Natali Alexandro, verum etiam ab ipso Launojo distincte commemorati. A quibus recensendis gratia brevitatis supersedens illud tantum adverto, eandem doctrinam fuisse amplexos anno 1252. mense Januario Theologos omnes Parisienses; anno 1450. Guilelmum Castrosortium, quem *Parisiensem* vulgo appellant, anno 1509. Gregorium Geringenum Praepositum Spirensis; anno 1530. Joannem Aurelianensem (quem Launojus memoria lapsus *Ludovicum* dixit) in Synodo Tolosana; anno 1550. Ludovicum Carnotensem in Constitutionibus Synodicis; anno 1561. Carolum Episcopum Suesionensem; anno 1587. Germanum Aurelianensem Episcopum; anno 1650. aut paulo post Philippum Gama-chæum, & Nicolaum Isambertum, Theologos Parisienses, in dissert. de Pœnit. anno 1683. Franciscum Harleum, eodemque anno Natalem Alexandrum; Tornelium tandem, Boucatium, & Doctorem Sorbonicum, qui de Re Sacram. anno 1737. edidit decem libros. Qui omnes ajunt Lateranensem Synodum nomine *proprii sacerdotis* in canone *Omnia utriusque* intellexisse Pontificem Maximum, Episcopum, ipsius Vicarium, Parochialem presbyterum, & generaliter omnes ab Episcopo legitime deputatos: aut, si *proprii sacerdotis* nomine solum Parochum interpretantur, docent tamen canonem esse explicandum *salvo jure Episcoporum*, qui possunt etiam pro audienda confessione Paschali tempore sacerdotes quoslibet deputare. De his vero, quos lau-

davi usque ad Isambertum, non alium appello testem, quam ipsummet Launojum: ceteri tenentur manibus singulorum; atque sunt hi omnes, post Durandum laudati, scriptores florentissimi Galliarum.

Rationes autem, quibus utimur, sunt hujusmodi. Prima quidem deprompta ex S. Thomae Opusc. xix. cap. 4. Episcopi in Parochiis suae diocesis plenam habent auctoritatem, & quidem ampliorem, quam habeant Parochi; atque ad Episcoporum nutum omnia in Ecclesiis gerenda sunt, ex cap. *Sic quidam*, x. 1. & ex cap. *Cunctis fidelibus*, xvi. 1. Si igitur juxta Lateranensem canonem in Paschate possumus confiteri alieno sacerdoti, id permittente *sacerdote proprio*, nempe, ut adversarii contendunt, *Parocho*; hoc multo magis fieri potest permissu Episcopi. Deinde in eodem canone ille dicitur *proprius sacerdos*, sine cuius licentia confessarius non potest aliquem solvere vel ligare. Atqui Episcopi in sua diocesi non debent petere licentiam a Parocho: quis enim dixerit Apostolum a discipulo, & superiorem hierarcham ab inferiori pendere? Igitur Episcopi sunt *proprii sacerdotes*, qui possunt in Parochiis confessiones audire, aliisque largiri illas audiendi facultatem. Rursus consequitur ex adversariorum sententia, ut recte animadvertit præcit. Notif. Pontifex sapientissimus, Episcopum esse *sacerdotem proprium* relate tantum ad sacramenta Confirmationis, & Ordinis, atque ad reservationem casuum; immo & hoc postremum esse Episcopo denegandum, quoniam casuum reservatio descendit ex potestate ligandi ac solvendi, ut diximus cap. præcedenti. Hoc autem si affirmetur, jus Episcopale violatur ac læditur, atque ex uno absurdo sequitur alterum, videlicet, nec satisfactum iri canoni *Omnia utriusque*, etiamsi quis Episcopo diocesano confiteretur. Plura alia argumenta huc spectantia vide in commentario, quod ex Bibliotheca Vaticana produxit, & Ecclesiasticis Annalibus ad annum 1321. num. 20. inseruit Odoricus Raynaldus.

Opponunt adversarii: Lateranense Concilium *proprium sacerdotem* illum esse declarat, a quo in Paschate percipi debet Eucharistia, atque huic sacerdoti semel in anno confitendum esse definit. At Eucharistia percipi debet a Parocho. Igitur & Parocho confitendum omnino est. Præterea idem Concilium prox. cap. 32. vetat, *ne pensiones conferantur de proventibus Ecclesie, quæ curam proprii sacerdotis debet habere*, parochum proculdubio nomine *proprii sacerdotis* appellans. Rursus ait Concilium eos, qui *alieno sacerdoti* voluerint iusta de causa confiteri, debere a *proprio sacerdote* licentiam obtinere. At qui licentia peti non debet ab iis, qui curam animarum non gerunt. Hi ergo, quibus non

incumbit animarum cura, nomine *proprii sacerdotis* nequeunt comprehendere. Ad hæc Martinus IV. in Constit. quæ incipit, *Ad fructus uberes*, anno 1281. mandavit, ut qui fratribus confitebantur, *suis presbyteris Parochialibus confiteri semel saltem in anno, prout Concilium generale statuit, teneantur*. Idem statuerunt provinciales Synodi plurimæ, non Galliarum tantum, sed etiam Mediolani sub sancto Carolo anno 1565. p. 2. titulo 6. quas Synodos profert post Launojum Nat. Alexander cap. v. art. 7. prop. 4. Rursus Facultas Parisiensis anno 1516. damnavit asserta quædam Claudii Cusii, affirmantis impleri Decretalem *Omnis utriusque* ab iis, qui *Fratribus confitentur*. Tandem etiam ratio militat pro adversariis; tum quia privilegia Regularium a Tridentina Synodo, Romanisque Pontificibus revocata fuere; tum quia Parochi proprio jure exspoliari non debent; tum demum quia Episcopi suam circa animarum regimen auctoritatem ipsis Parochis commiserunt.

Resp. His omnibus facile occurri, si dicatur Lateranensis Synodi, aliorumque decreta spectare quidem ad Parochum, sed minime superiorum Antistitem, quibus & Parochi subjiciuntur auctoritate sublata. Sunt adnotanda tamen quædam alia. Mens Lateranensis Synodi fuit primum damnare pullulantem errorem asserentium cuilibet Sacerdoti esse *potestatem clavium*, ita, ut peccator a quocunque Sacerdote absolvi possit, etiam si ei non conferatur jurisdictio ab Episcopo: deinde cohibere licentiam illorum, qui perraro ad sacramenta accedebant, eosque coarctare, ut communicent saltem in Paschate. Vide præcitatum commentarium apud Raynaldum n. 25. Mandans ergo Concilium, ut quilibet confiteatur *omnia peccata proprio sacerdoti* nec confiteatur *alieno*, nisi de licentia *proprii*, sine qua non posset absolvi, declarat in Confessario necessariam esse potestatem jurisditionis: præcipiens vero, ut ad minus in Pascha communicet unusquisque, cohibet Synodus torporem quorundam, contemptumque sacrorum mysteriorum. Igitur quantum ad confessionem attinet, *proprius sacerdos* est, qui habet potestatem jurisditionis, aut ordinariam, aut delegatam. Nec inde sequitur posse aliquem implere extra Parœciam præceptum annuæ communionis; quoniam hac in re nunquam Regularibus tale privilegium concessum legimus, immo statutum, decretumque est, ut Eucharistia sumatur a proprio Parocho; ut ex dictis abunde constat. Atque hinc propria argumenta canonis *Omnis utriusque* subnixæ, non contrita sunt tantum, verum etiam in adversarios intorta. Primum quidem, nam si Pontifex, aut Episcopus permetteret alicui, ut extra Parœciam communicaret; is profecto non teneretur sumere Eu-

charistiam a Parocho. Alterum itidem, quoniam canon de pensionibus conferendis æque spectat Parœcias, ac nobiliores Ecclesias. Item tertium, quia cura animarum non solis parochis, sed etiam Episcopis, quorum parochi sunt coadjutores, incumbit. Ad Bullam Martini IV. communiter respondent Theologi cum Sylvio in q. 8. Suppl. art. 4. q. 3. revocatam fuisse per aliorum Pontificum constitutiones. At Martinus in ea Bulla concessit Fratribus Minoribus, ut confessiones audirent, modo *examinati & approbati essent a Generali, vel Provinciali cum Definitoribus*, nulla facta mentione approbationis *Ordinarii*; atque *eisdem Fratribus* in annua Paschatis confessione præferri voluit sacerdotem *proprium* ac Parochum ab Ordinario approbatum. Quod ergo in Constit. *Ad uberes* revocatum est, non est aliud, quam privilegium illud Regularium excipiendi confessiones sine approbatione Episcoporum; nec aliud ex eadem constitutione inferes; quam id, quod sequitur ex prop. 13. ex proscriptis ab Alex. VII. cum de Fratribus approbatis ab Ordinario nequaquam Martinus IV. loquatur. Afferendum idem est de Constit. edita anno 1254. ab Innoc. IV. adversus eos, qui non accepta potestate jurisditionis sese Præsulibus efferebant, ut recte Raynaldus advertit ad ap. prædictum n. 70. unde apparet falli eos, qui censent Innocentium erga Religiosos viros iniquo fuisse animo. At omnia provincialium Synodorum statuta, quotquot produxit Launojus, & si hujus generis sunt alia, eo sensu sunt explicanda, quo interpretati sumus, præeuntibus viris clarissimis, Synodisque aliis compluribus, canonem Lateranensem. Claudii autem Cusii propositio, prout ab ipso Launojo profertur pag. 322. erat *de Regularibus ab Episcopo reprobatis*, de quibus Claudius dixerat e suggestu: *Quand aucun paroissien se confesse aux dits Freres presentez à l'Evesque, il satisfait à la decretale, Omnis utriusque*. Hac ergo in re æquissima fuit censura S. Facultatis Parisiensis, semel iterumque confirmata, necnon definita Apostolicæ Sedis judicio. Nil denique evincunt postremæ rationes; Tridentinum quippe Concilium revocavit duntaxat privilegia Regularium quantum ad examen & approbationem Episcoporum, ut præcedenti capite dictum est. Neque sententia nostra Parochi proprio exspoliantur jure; cum nemo affirmet, nostri muneris esse animarum curam gerere, & sacramenta jurisditione ordinaria ministrare, immo magno pere optamus, ut nullus Regularium fideles a Parœcia avertat, nec fruatur collata sibi facultate ad aliorum scandalum ac detrimentum, sed potius meminerit sibi grave aliorum onus sublevandum esse, demandatumque munus ministrantis, non præstans. Ceterum dum annunt

Pontifices atque Episcopi, Regulares ipsos iura Parochorum invadere, & a veritate alienum est, & ipsis quoque Pontificibus, ac Episcopis, ut hactenus ostendimus, injuriosum.

PROP. III. Non adimpletur Ecclesiasticum confessionis præceptum per confessionem sacrilegam.

Demonstravi hanc propositionem lib. xxxiii. cap. 14. pertractans de præcepto annuæ Communionis, ibidem simul producta thesi 14. ab Alex. VII. confixa die 24. Sept. anno 1665. *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Adeas ergo paginam hujus vol. 100.

PROP. IV. Veteres dabant operam, ne certis anni temporibus confessionem sacramentalem omitterent.

Ac in primis laudabilis olim viguit consuetudo, ut in capite Quadragesimæ, præsertim vero feria quarta præcedente primam dominicam, fideles peccata confiterentur. Hinc habet vetus canon apud Burchardum lib. xix. num. 2. *Presbyteri admonere debent plebem subiectam, ut omnis qui se sentit mortifero peccati vulnere sauciatus, feria iv. ante Quadragesimam cum omni festinatione recurat ad vivificatricem Matrem Ecclesiam: ubi quod male commisit, cum omni humilitate & contritione cordis simpliciter confessus, suscipiat remedia poenitentiae secundum modum canonis auctoritatibus præfixum.* Cujus generis sunt canones alii plurimi, quos proferunt not. 661. in Sacram. Gregorii Menardus, ac lib. i. de Antiquis Eccl. rit. cap. vi. art. i. num. 6. Martenius. Eam ob rem ea die fidelium capita cineribus adsparguntur, quoniam inibant post confessionem poenitentiae stadium, ut reconciliarentur feria quinta, aut sexta Majoris hebdomadæ: de qua re dicam postea. II. Præterea nonnulli Episcopi plebem adstringebant suam, ut confiteretur ter in anno, ut constat ex Conc. Toletano anno 1228. cap. 3. Vigornienſi anno 1240. cap. 16. & Albiensi anno 1254. cap. 9. Nonnulli alii præter festum Paschale, quinque aliis festivitibus confessionem alligarunt, idest, Nativitatis, & Ascensionis Domini, Pentecostes, Assumptionis B. M. V. & omnium Sanctorum, ut in Synodo an. 1485. monuit Frislandus Archiepiscopus Senonensis. De Nativitate autem Domini præclarum est, & etiam ad hæreticos refellendos aptissimum testimonium Egberti Episcopi Eboracensis in fine Dialogi hæc scribentis: *A temporibus Vitaliani Papæ, & Theodori Dorobornensis Archiepiscopi inolevit in Ecclesia Anglorum consuetudo, & quasi legitima tenebatur, ut non solum clerici in Monasteriis, sed etiam laici, cum conjugibus & familiis suis ad Confessores pervenirent, & se fletibus a carnalis concupiscentia consortio his duodecim diebus*

cum elemosynarum largitione mundarent; quatenus puriores Dominicæ communionis perceptionem in Natali Domini perciperent. Cum autem Vitalianus sederit ab anno 657. usque ad an. 672. hinc etiam refellitur impostura Dallæi audacter negantis majores nostros præmisſisse peccatorum confessionem Eucharistiæ communioni. III. Ante hanc vero, necnon ante Episcopi consignationem, suscipiendum esse sacramentum Poenitentiae, volumine præcedenti, idest, lib. xxxiii. cap. 8. num. 5. & lib. xxxiii. cap. 17. num. 4. demonstratum est auctoritate & ratione; nec aliud nunc addam præter S. Fulgentii confessionem laudatam alibi, atque a præcitato Menardo productam altera parte ejusdem Notat. 661. in qua poenitens pronuntians graviora quolibet scelera, *Ego, inquit, corpus Domini, & sanguinem ejus polluto corde, & corpore sine confessione, & poenitentia sciens indignus suscepi.* IV. Monachi autem, antiquorum quoque institutorum, ante vitæ monasticæ tyrocinium confessionem edebant; unde Joannes Climacus in iv. Scalæ gradu, pag. edit. Cramoisy 44. scribit, *πρὸ πάντων ἐξομολογησώμεθα τῷ καλῷ ἡμῶν δικαστῇ, καὶ μόνῳ, εἰ δὲ κελευεὶ καὶ τᾶσι, Primum omnium confiteamur bono judici nostro, vel soli; vel si imperet ille, omnibus.* Ut id lubentius exequantur qui nostrum amplectuntur institutum, Romani Pontifices iisdem plenariam Indulgentiam largiti sunt. De frequentandis in quolibet Monastico ordine confessionibus, legenda Clementina, *Ne in agro Dominico*, cum ceteris quæ adnotavi agens supra pag. 109. de frequenti communione. Immo ut fratres nostri semel ad minus in hebdomada confiteantur, præscribunt Constitutiones Ordinis p. i. cap. 8. n. septimo. V. Quanta diligentia sese purgare debeat unusquisque in periculo mortis, constat ex 2. propositione, necnon ex his, quæ diximus de Confessionis necessitate cap. i. prop. 4. Idem confirmant majorum exempla, quorum pleraque præf. i. in sæc. 13. Benedict. n. 98. collevit Joannes Mabillon. Hoc item spectant Constitutiones Romanorum Pontificum districtè præcipientium Medicis, ut omnino infirmos moneant de confessione juxta ritum S. R. Ecclesiæ idoneo Confessario facienda: quod tam studiose mandant, ut transgressoribus perpetuæ infamiæ notam inurant, eosque a doctorali gradu dejiciendos, poenisque ad arbitrium Ordinarii mulcandos esse declarent; ac ne id prætermittatur, jusserunt quoque, ne ægrotantibus fidelibus adsint medici a religione nostra alieni. Videsis cap. *Cum infirmitas* de Poenit. & remiss. in v. decret. tit. 38. comprehendens definitionem Innoc. III. & Generalis Concilii Lateranensis constitutionem, *Super gregem Dominicum*, editam a S. Pio V. anno 1566. & al-

teram Gregorii XIII. quæ incipit, *Alias pie memorie*, anno 1581. emanatam. VI. More suo, scilicet, copia maxima eruditionis de his pertractans in Notificatione vulgata Bononiæ die 20. Augusti ann. 1733. ovium Christi Pastor eximius, ex S. Antonino, compluribusque Theologis demonstrat, medicos, qui ægrotos ad confessionem edendam hortantur morbo duntaxat plurimum ingravescente, fractores esse harum constitutionum; propterea quod citato in cap. *Cum infirmitas*, causa hæc illius edicti efferatur, *Quod quidam in ægrotudinis lecto jacentes, cum eis a medicis suadetur, ut de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidant, unde facilius mortis periculum incurrunt*: Antequam ergo periculum istud emergat, decumbentes hortandi sunt, ut medicos advocent animarum. Ac firmissimam esse sententiam hæc Pontificis sapientissimi nullus dubito, ob summam ejus auctoritatem doctrinæque præstantiam, ob productæ rationis pondus, atque ob plurimorum Theologorum consensionem. Me insuper movet, quod Innocentius ait procedendum esse ad corporalis medicinæ remedium, *postquam fuerit infirmo de spirituali salute provisum*: item quod addit, nonnunquam corporalem infirmitatem provenire ex peccato, ideoque causam esse amovendam, ut cesser effectus, præmissis verbis a Domino dictis languido, quem sanaverat, *Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat*; ac postremo, quod Innocentius his utatur verbis, *Cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & inducant, &c.* & S. Pius pariter, & Gregorius, *Cum ad infirmos in lecto jacentes vocati fuerint, &c.* Statim ergo, ac infirmum cum tali morbo jacentem, ex quo mors possit probabiliter consequi, invisunt medici; debent hisce constitutionibus obtemperare, nec tertio die ad ægotantem accedere, si confessionem facere detraxerit. VII. Denique præmittenda est confessio, si non ex præcepto, ex optimo, sanctissimoque consilio, aggredientibus longum iter, præsertim si religionis causa suscipiatur; prout ad fratrem Jerosolymam profecturum scripsit Anselmus laudatus cap. 2. thesi v. & ad Flavium Damocetam epist. 93. alias 47. Alcuinus his verbis: *Iter tuum confessione confirmare, eleemosynis roborare, orationibus servorum Dei undique munire memento.*

PROPOS. V. Admodum laudabilis est illorum consuetudo, qui semel in vita edere student generalem peccatorum suorum confessionem.

Hoc primum ostenditur exemplis sanctissimorum virorum, quæ recensui cap. 11. thesi 5. Confirmatur monitis S. Caroli, asserentis p. 2. Instit. cap. 11. confessionem generalem omnibus suadendam saltem semel in vita, ac eo præser-

tim tempore, quo ex animo quisquam statuit vitam in melius commutare, atque salutis iter arripere. Præterea sanctus Thomas a Villanova conc. in Dom. 1v. Quadrag. saluberrima esse ait, *ad resarciendas juventutis ignorantias, & plurimos defectus, qui in confessione fiunt a juvenibus*. Plures etiam hujus confessionis utilitates recenset in Praxi spirit. S. Franciscus Salesius; quorum præcipui sunt præteritæ vitæ dijudicatio, maximæ Dei misericordiæ tamdiu impio-^s tolerantis inspectio, animi recreatio, & major conscientiæ tranquillitas. Demum non perutili^s tantum, verum etiam necessaria iis esse potest, qui ob verecundiam, vel causam aliam aliquando fecerint confessionem voluntarie sacrilegam, nimirum, quando etiam subsequentes nullæ censerî possunt, nec bona fide fuerunt peractæ.

C A P U T VII.

In quo pertractatur de efficacia, ac de forma absolutionis sacramentalis.

Absolutionem a sacerdote impendendam esse hac verborum formula, *Ego te absolvo, &c.* ac preces, quæ his verbis adjuvantur, *ad formæ essentiam* nequaquam spectare, neque necessarias esse ad sacramenti administrationem definierunt Florentinum Concilium in Instruct. Armenorum, ac Tridentinum capite tertio sessionis xiv. De hac forma tres quæstiones institui possunt, prima ad Ecclesiasticam historiam spectans, altera ad fidei dogmata, tertia ad moralis Theologiæ præceptiones. Quæstio historica est, an obtinuerit, & sacramento constituendo idonea sit *forma deprecativa*. Hanc autem in Latina Ecclesia usque ad medietatem sæculi xiii. obtinuisse, & etiamnum in usu esse apud Græcos, tam constanter asserunt viri clarissimi, ut penitus ejecta & eliminata videatur vulgaris pridem & communis sententia, propugnans eandem formam ineptam esse, atque invalidam. Erudite autem, & copia argumentorum uberissima pro forma illa deprecativa disputavit Joannes Morinus lib. viii. de Administrat. sacr. Pœnit. cap. 8. & sequentibus; cui adhæserunt Gaspar Juenin dissert. 6. cap. 2. art. 1. Du-Hamelius dissert. 111. cap. 2. Tournely q. 9. art. 1. Witte q. vi. art. itidem primo, Cardinalis Gotti q. 8. dub. 1. Edmundus Martene lib. 1. de Antiq. rit. cap. 6. art. 5. & ne præteream nostrates, Vanroy cap. 3. q. 3. & Piette q. 9. Nonnulli tamen ex junioribus pugnarunt pro forma, ut inquirunt, indicativa, quam superiores Theologi prorsus necessariam existimarunt, uti fecerunt Frassen, Henno, Boucar.

Ac

Ac mirum est, emunctæ naris Theologum, Cardinalem Vincentium Gotti tom. xiv. pag. 335. mandasse litteris; *certum omnibus* esse quod Græca Ecclesia expresserit olim, & etiam modo exprimat absolutionem sacramentalem verbis deprecativis; cum Launojum ac Morinum refutare studuerint Vincentius Baronius, Nicolai, Gonet, tres ejusdem amplissimæ familiæ scriptores cuique noti, ut liquet ex disp. xii. ipsiusmet Gonet: necnon Natalis Alex. lib. 2. Theol. moralis cap. 7. art. 1. & quod caput est, nec ignoravit Eminentissimus Auctor, Doctor Aquinas, Opusculo xxii. scribat, *Si illa tantum dicuntur esse soluta, quæ habens claves solverit, qui autem petit aliquid esse solvendum non solvit, miror qua temeritate aliquis asserat esse solutum, quem habens claves non significat, se solvere, sed solum rogat esse solvendum.* Ego tamen ita in hac quæstione me geram, ut propositis momentis, quibus adducor ad improbandam recentiorum sententiam, hac nullis inusta notis, ac relicta patronis suis, hoc unum definite pronunciem, formam *indicativam* longe esse *deprecativam* congruentiorem, prout non pauci adversariorum fatentur.

Quod ad alteram quæstionem attinet; hæretici omnes, cum affirmant sola fide, non efficacitate alicujus sacramenti, nec sacerdotum potestate dimitti peccata, teneantque omnia verba, quæ adhibentur in sacramentis, ad instar concionis dirigi ad fidem illam excitandam, quem errorem aliis in locis perstrinximus ac refutavimus, tradunt consequenter absolutionem sacerdotis polliceri duntaxat peccatorum remissionem, atque declarare & enunciare peccata amplius non imputari: unde in Confess. Augustiana art. 12. contritione pessime in terroribus incussis locata, *Altera pars*, inquit, *est fides, quæ concipitur ex Evangelio, seu absolutione, & credit propter Christum certo remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat.* Certa itaque fide adversus hæreticos tenendum est, absolutionem sacramentalem esse *actum judiciale*, non autem *nudum ministerium pronuntiandi, & declarandi remissa esse peccata confitenti*, prout canone 9. præcitata sessionis xiv. definivit Œcumenica Synodus Tridentina. Brevis autem de hac Polemica controversia dicturus (siquidem ex dictis cap. 1. apertissima illatione consequitur) lectorem præmoneo longe ab hæreticorum dogmate recessisse antiquiores illos scholasticos, qui propugnabant necessitatem contritionis vi sua peccatum delentis, priusquam sacerdos proferat absolutionem. Hi enim, ut ostendi supra pag. 147. & 161. ac rursus pag. 175. minime negabant a sacerdote *judiciale actum exerceri*, minime aiebant absolutionem esse *nudum pronuntiandi, & declarandi ministe-*

rium, sed vel affirmabant contritionem delere culpas vi subsequentis absolutionis, ejusque voto, ut aiebat Joannes Æmilianus; vel existimabant absolutione ipsa conferri gratiæ incrementum, remissionemque pœnarum: Quod ideo commemoravi, ut in hac quoque velitatione eriperem adversariis miserrimum illud effugium, quo ajunt etiam Scholasticos verbum illud *solvere* ita fuisse interpretatos, quasi idem sit, ac *declarare aliquem prius fuisse solutum*, quemadmodum in hist. Concilii Tridentini lib. 4. pag. 407. & 417. perperam ratiocinatur Suavis.

Tertia quæstio, *formæ*, qua utuntur Latini, congruentia & significatione suppositis, facillimæ solutionis est, & versatur circa singula illius verba: nam præter duo pronomina *Ego, & Te*, verbumque *Absolvo*, Joannes Major, ac Paludanus censent spectare *ad formæ essentiam* proxima illa vocabula, *A peccatis tuis*, ac perpauci etiam cum Durando in iv. dist. 22. censent ejusdem generis esse quæ sequuntur, exprimentque sacrosanctæ Trinitatis personas, videlicet, *In nomine Patris, &c.* Hæc ergo omnia subjicientes notationem aliquam attingemus in postrema positionum illarum, quarum priorem bonis, ut inquit, avibus auspicamur.

PROP. I. Aperte non evincitur viguisse olim, sive apud Latinos, sive apud Græcos *formam sacramentalem* absolutionis deprecativam; qua, etsi detur obtinuisse, longe congruentior est, & ad potestatem clavium significandam illa aptior, quam adhibet, approbatque Romana Ecclesia.

Viguisse *deprecativam formam* apud Latinos nituntur primo recentiores demonstrare per antiquis Pontificalibus, librisque Liturgicis; quorum vetustiores censentur Pontificale Egberti Eboracensis Episcopi, Anglicanum, Remense, aliaque a Martenio producta art. 7. & a Morino nono ac decimo cap. librorum præcatorum, liber itidem Sacram. Gregorii, antiquus Ordo Romanus, alique id genus permulti. Sed hoc primum argumentum infirmissimum est: primum, quia in his libris pertractari videtur de Reconciliatione pœnitentium, non *sacramentali*, sed *canonica*, qualis fieri consuevit feria v. majoris hebdomadæ: complures enim hunc ipsum titulum, *De reconciliatione Pœnitentium f. v. majoris hebdomadæ*, præferunt, ut apparet ex ipsis Ordinibus editis a Martenio. Deinde cum hi libri describant ritum valde prolixum, psalmis, pluribusque orationibus constantem, & quod caput est, deprecationes illas frequentissime repetant; ritum potius sonant, quam *formam sacramentalem*; quæ brevis esse solet, definita, & repeti nequaquam debet, nisi repetita sacramenti materia: quod confirmat Pontificale Romanum Clem. VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum, & quod p. 3. tit. 3. hujusmodi *Reconciliationis*

conciliationis exhibet ritum deprecatoriis tantum verbis conflatum: cum tamen ambigere nemo queat horum Pontificum ætate in absolutione sacramentali solam formam indicativam fuisse adhibitam. Ergo si dixerō in libris illis ritualibus contineri modum duntaxat reconciliationis canonicæ, non procul fortasse a veritate aberrabo. Quid autem, quod recentiores isti Pontificalia, quæ laudant, non videntur attentis oculis inspexisse? In Pontificali siquidem Egberti apud eundem Martenium tom. 2. edit. Paris. pag. 42. hæc absolutio prope finem habetur; *Absolvimus * vobis vice beati Petri Apostolorum principis, cui Dominus potestatem ligandi, atque solvendi dedit, &c.* In Pontificali autem Anglicano pag. 50. deprecatoriis verbis hæc adduntur, *Ego immeritus, & peccator Episcopus hanc absolutionem manu, ore, corde confirmans, omnipotentis Dei clementiam supplex imploro, &c.* ubi participium illud, *confirmans*, vim absolutionis indicativæ complectitur. Similia habentur in codice Ebroicensi, quem Martenius putat superare ætatem annorum octingentorum. In Ordine itidem Ecclesiæ Aquensis pag. 91. hæc leguntur, *Absolvimus te vice beati Petri Apostoli, cui potestas ligandi atque solvendi a Deo concessa est, cujus vicem, quamvis indigni, non tamen merito gerimus.* In quadam præterea vetustissima plumbea cruce, effossa ex antiquo sepulcro Abbatiz S. Frontonis, apud Joannem Du Puy in libro de Statu Ecclesiæ Petrocoricensis, & Hugonem Menardum not. 667. in Sacram. Gregorii; hæc absolutionis formula insculpta legitur, *Dominus Deus omnipotens, qui potestatem dedit sanctis Apostolis suis ligandi; atque solvendi, ipse te dignetur absolvere, F. Elia, a cunctis peccatis tuis, & quantum mee fragilitati permittitur, sis absolutus ante faciem illius.* Quæ formula, etsi indicativa non est, comprehendit tamen actum judicalem ad instar indicativæ. Ipsi denique adversarii fatentur indicativam formam præscribi a Concilio Londinensi anni 1268. & Neumacensi anni 1284. S. Thomam cit. Opusc. 22. asserere communi Parisiensium Theologorum sententia absolutionem fieri non posse per solam deprecativam orationem, & Franciscum Mayronem in iv. dist. 18. affirmare formam hanc, *Absolvat te Deus, a nonnullis usurpatam in provincia Provinciæ, fuisse ab omnibus improbatam.* Indicativam autem a Florentino, & a Tridentino Concilio præscriptam nemo unus ignorat. Unde vero, nisi ex traditione majorum, hanc Theologi, Synodique acceperunt? Mitto quod nonnulli observant in vetustis Ritualibus bene multis faciliores formas sacramentorum omitti, quando præsertim ex præmissa

oratione possunt venire in mentem ministrantium; ut dixi supra pag. 20. Ex quibus omnibus judicium ferat lector, num argumenta petita pro forma deprecativa ex vetustissimis Ritualibus, tanti, quanti æstimantur, sint ponderis.

Moventur autem recentiores etiam Patrum auctoritate. Nam Tertullianus in lib. de Pudicit. cap. 19. ait veniam dari *per exoratore[m] Patris Christum*. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto cap. 8. demonstrans homines in remissione peccatorum exhibere *ministerium suum*, non *jus alicujus potestatis exercere*, inquit: *Isti rogant, divinitas donat.* Sanctus Hieronymus in Psalm. 28. docet cessare in nobis flammam libidinis *per orationem sacerdotis*. S. P. Augustinus lib. xv. de Trinit. cap. 26. demonstrat a nobis Deum *invocari*, ut super alios Spiritum sanctum effundat, non autem a nobis Spiritum sanctum conferri; lib. 3. de Baptismo cap. 6. de expiatione facta per sacerdotes, *Quid est aliud*, inquit, *nisi oratio super hominem?* atque hom. 23. inter 50. nunc serm. 99. redarguit Donatistas, qui sibi remissionem peccatorum confidenter arrogabant, dicebantque, *Ego peccata dimitto.* Ac demum S. Leo Epist. 136. alias 80. de sacerdote ait; *Pro delictis pœnitentium precator accedit*, tametsi lectiones aliæ, ut ultima Veneta pag. 150. habeant, *A quo pro delictis pœnitentiam peccator accipit*: atque epist. 82. alias 91. ad Theodorum Foro-Juliensem affirmat *dimitti peccata supplicationibus sacerdotum*. Patribus vero accedunt Theologi, Anonymus scriptor de Pœnit. apud Morinum lib. viii. cap. 9. num. 23. Petrus Cantor, Guilelmus Parisiensis, Alexander, & alii. Verum neque hæc urgent admodum. Quod enim ad Patres attinet, illustris Sylvius in 3. p. q. 84. art. 3. uno verbo omnia dirimit, dicens sacramentalem absolutionem eatenus appellari *supplicationem*, quatenus verba illius proferruntur a legitimo ministro cum intentione conferendi sacramentum a Christo institutum, ac sunt tacita quædam divinæ potentiæ invocatio. Quid deinde frequentius apud Patres, quam etiam Eucharistiam precibus consecrari? Nonne id & Justinus, & Irenæus, & Hieronymus, & Augustinus, & alii plures affirmant? Affirmant utique: & nihilominus unanimi sensu Theologi, juniores etiam isti, Juenin, Tournelius, & alii, respondent Eucharistiam consecrari precibus *concomitanter, & dispositive*, non *formaliter*, sed in quantum scilicet sine orationibus sacra mysteria minime peraguntur. Recole dicta libro xxxiii. cap. 7. Peto nunc, quare eadem ratione explicare non debeant Patres de remissione peccatorum agentes? Ita quidem explicandi

candi esse videntur; cum unanimiter tradant, sacerdotes habere clavium potestatem, exercere iudicium, solvere, peccata dimittere: quæ posse fieri *sola prece* negant Theologi cordatissimi. Patrum quoque oculis obverfabatur hæreticorum impietas & arrogantia, eorum maxime, qui negabant divinitatem Spiritus sancti, ac tribuebant fidei & probitati suæ remissionem peccati; ideoque recte huius farinae homines resellendo negabant hominibus potestatem dimittendi peccata, & asseriebant esse nobis ministerium, non jus: nimirum ministros Christi nos esse, & liberali munere decoratos, non propria, indita, ac naturali præditos potestate. Quod si visum foret Patribus sacerdotes invocare tantum, orare, precari, qua ratione sibi constarent, dum iis potestatem judiciariam adscribunt? Demum cum ipsorum Patrum sententia fuerit, vulganda non esse arcana fidei, ac præsertim formam sacramentorum, ut docet prælaudatus Innocentius in sua ad Decentium epistola; illud etiam negare possumus, in testimoniis antiquiorum Patrum pertractari *de forma sacramentali*, non autem de precibus super substratos cum impositione manuum effolis. At de Patribus hætenus.

Quæ ex nonnullis Scholasticis proferuntur, sunt præcedentibus longe imbecilliora. Singula namque evertens S. Thomas cit. Opusc. 22. Si ita senserunt, inquit, nunquid eorum opinio præjudicare poterit verbis Domini dicentis Petro, Quodcunque solveris, &c.? Nunquid etiam, si nunc viverent, præjudicare possent communi sententiæ Magistrorum Parisiis degentium, qui contrarium sentiunt, decernentes absque his verbis, Ego te absolvo, *absolutionem non fieri*? Ad hæc laudati Scholastici, cum tenerent hominem per contritionem reconciliari Deo, per absolutionem autem reconciliari Ecclesiæ, & per hanc non justificari, sed augeri gratia, & a debito pœnæ enodari; dum formam absolutionis *deprecatoriam* dixere, hoc affirmarunt respectu remissionis culpæ: unde S. Bonaventura in iv. dist. 18. p. 1. art. 2. q. 1. ait: *In forma absolutionis præmittitur deprecatio per modum deprecativum, & subiungitur absolutio per modum indicativum; & deprecatio gratiam impetrat, sed absolutio præsupponit tantum: numquam enim sacerdos absolveret quemquam, de quo non præsumeret, quod esset absolutus a Deo.* Mirum vero id non adverti a recentioribus istis; qui alibi hæreticis vetera Scholasticorum placita obijcientibus respondent nullam esse affinitatem inter doctrinam eorum, qui in sacramento pœnitentiæ necessariam dixere contritionem gratia & caritate formatam, & inter nefarium dogma denegantium absolutionem; quod & a nobis paullo supra in memoriam revocabatur.

Dixi satis, ut opinor, de Latinis: ad Græ-

cos convertar modo. Ab his usurpatam olim, & servatam etiamnum *formam deprecatoriam*, probant primo exscribendo varias preces Euchologii, editi anno 1647. a Jacopo Goario. At initio demonstranda est incorrupta Euchologiorum fides; quam post tanta Græcorum schismata in dubium posset aliquis revocare, in tanta præsertim codicum varietate. Probandum quoque contineri ibidem formam reconciliationis sacramentalis, & non canonicæ, ut diximus de Ritualibus Latinorum; cum etiam in Græcis deprecationes, precesque, in quibus adversarii constituunt sacramenti formam, iterum sæpiusque recitentur. Præter hæc Menardus in Sacram. Gregorii restatur Græcos, post illas deprecationes verba ista proferre, *Εὐχαριστέ συγχωρημένον, Habeo te venia donatum*; formamque indicativam probasse Gabrielem Philadelphiensem, & nunc quoque retinere Russos, Ruthenos, aliosque Græcorum, apparebit ex refutatione argumenti mox subiiciendi. Rursus nec Goarium, ejusque Euchologium accurate recentiores legerunt: ibi enim pag. 678. post preces legitur, *ἔτι ἀπολύω σὲ ἀπὸ πάντων ἁμαρτιῶν σου, ὅσα ἐξομολογήσῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἐμῆς ἀναξιοῦτος*, idest, *Insuper ego absolvo te ab omnibus peccatis tuis, quæcunque confessus es coram Deo, & coram indignitate mea*, & paullo infra, eademque pagina: *Εγὼ δὲ συγχωρῶ σοὶ πάσας τὰς ἁμαρτίας σου*, nempe, *Ego vero condono tibi omnia peccata tua*. Qualis autem erit *forma indicativa*, si hæc non est?

Producunt deinde testimonium Arcudii lib. 4. Concordiæ cap. 3. sed qua commoditate, nunc prodam. Principio Arcudius eo loci, pag. 350. *formam absolutionis deprecativam* acriter insectatur, commonstrans nullum esse inter Sacramenta, quod minus talis formæ sit capax, quam pœnitentia, cum huius forma exprimere debeat sententiam judicalem. Contendit præterea aliquam ex deprecationibus Euchologio insertis æquipollere formulæ Latinorum, cum in iis prius sacerdotes mentionem faciant traditæ sibi potestatis per ea verba, *Quæcunque ligaveritis, &c.* ac subinde orationem instituant particulis illativis ad hunc modum *δεόμεθα δὲ εἶναι, καὶ νῦν*, *Obsecramus itaque, & nunc*, quod variis rationationibus prosequitur ad paginam usque 366. Advertit insuper eadem verba, quæ deprecationem sonant, si dirigantur ad Deum, dirigi in quibusdam MSS. ad ipsum pœnitentem hoc modo, *συγχώρησαι σοι*, *Remittat tibi*; nunc vero & ipse docet pag. 368. admittere sensum imperativum. Profert ulterius pag. 374. ex Gabriele Philadelphienfi formulam hanc absolutionis, *ὡ χάρις τοῦ παναγίου πνεύματος διὰ τῆς ἐμῆς ταπεινότητος ἔχεις συγχωρημένον*, *Gratia SS. Spiritus per meam humilitatem habet*

te venia donatum, & absolutum. Addit accepisse, cum in Russia degeret, ibidem cum simili forma absolutiones impendi, *Divina gratia SS. Spiritus per me peccatorem & minimum servum suum habet condonata quaecunque peccasti, &c.* Testatur se legisse in Ritualis Metropolitæ Chiovienensis formulam *deprecatoriam* quidem, sed ideo validam, quod hæc in ejus fine adderemur, *Ego quoque pater tuus spiritualis potestate mihi a Deo, & a superioribus meis concessa, te absolvo ab omnibus peccatis tuis.* Concludit a nonnullis quidem Græcorum adhiberi tantum supplicationes, sed hos degeneres esse ab institutis Majorum, nequaquam absolvere, & omnino curandum esse, ut precibus addant verba, quæ omnino exprimant sententiam judicalem, ut exprimitur in forma qua utuntur Latini. Hæc Arcudius. Attente ne legerunt illum Theologi juniores? Addam Arcudio Ritus Ecclesiæ Græcæ, Latine redditos a Georgio Phelavio, ubi cap. 22. pag. edit. Francf. 37. hæc absolutionis habetur formula: *Ex ea potestate, quam Christus Apostolis suis concessit, dicens, Quaecunque solveritis in terra, & in cælis soluta erunt, & quam ab Apostolis Episcopi acceperunt, quamque ego ab Episcopo meo mihi traditam nactus sum auctoritatem, absolveris, & criminum purus pronunciaris a Patre, Filio, & Spiritu sancto.*

Depromunt argumentum postremum ex Instruct. Clem. VIII. anno 1595. super Græcorum Ritibus, ubi hæc habentur: *Utantur formæ absolutionis in Generali Concilio Florentino præscripta, & postea si voluerint dicant orationem illam deprecativam, quam pro forma hujusmodi absolutionis dicere tantum consueverunt.* Ex quibus verbis colligitur ante hanc Instructionem nunquam apud Græcos obtinuisse formulam indicativam. At respondent Cardinalis de Lugo disput. 111. sess. 4. & Franciscus Henno Q. 7. disput. 2. ideo Græcis, pro quibus edita est Instructio illa, fuisse præscriptam formam Florentini Concilii, quoniam deprecativa, quam adhibebant, minime valida censebatur. Nam si valida erat, cur Romanus Pontifex Latinam indixit, & cum Latina permisit etiam antea usitatam? Non est autem consequens, Hi Græci, quos Clemens instruit, sola deprecatione utebantur; idem ergo faciebant Græci omnes: sicuti non consequitur, Græcorum aliquis arbitrabatur Eucharistiam precibus consecrari; igitur hæc est, fuitque semper sententia Græcorum omnium. In quibusdam enim Græcanicis formulis cum precationibus haberi prolationem sententiæ judicialis expressam modo indicativo, aut imperativo, ex dictis apertum est. His ergo quibus argumenta pro forma deprecativa exagitavi, dijudicare quisque poterit, num apud Latinos, Græcosque universos sola obtinuerit,

idque omnino perspicuum sit, uti affirmant recentiorum plerique.

Ceterum sive obtinuerit, sive non obtinuerit, forma absolutionis *deprecativa*; magis congruam, & idoneam esse illam, quæ in Latina Ecclesia usurpatur, demonstratur primo ex quo hanc unam recensuerint, probaverint, ac præscripserint Generalia Concilia, eamque addendam deprecativæ orationi mandaverint Græco-Latinis Pontifices Maximi. Demonstratur secundo ex quo sacramentalis absolutio, desinente sacrosancta Synodo Tridentina, sit *actus judicialis*; deprecari autem & orare non sit exercere judicis auctoritatem, sed potius impetrantis & supplicantis officium. Tertio corroboratur ex eo quod ille, qui orat, ut aliquis solvatur, hunc revera non solvat: quod non solum docet præcitatus S. Thomas, verum etiam confirmat communis Ecclesiæ praxis, qua sacerdos præmittens absolutioni ea verba, *Dominus noster Jesus Christus te absolvat*, minime absolvit; alioqui frustra formam adderet indicativam, *Ego te absolvo*; nec recte Concilium Tridentinum statuisset priora verba nequaquam ad formæ essentiam spectare. Quarto sententia est plurimorum Theologorum formam deprecativam esse invalidam; de validitate autem formæ indicativæ nullus dubitat: æquum est autem, maxime cum agitur de sacramentis, ut certa præponantur incertis. Quinto forma indicativa videtur etiam magis apta ad refutandos hæreticos, nec non ad oppugnandam opinionem illorum Scholasticorum, qui censebant peccata absolutione non relaxari, siquidem Theologi præstantissimi demonstrant *solvere* non esse idem, ac *solutum ostendere*, ex quo sacerdos absolvens dicat, *Ego te absolvo*. Vide Estium, in iv. dist. 18. §. 3. Denique in ceteris sacramentis (si excipias Unctionem extremam) usurpatur forma indicativa; hæc autem præ ceteris congruit sacramento, quod administratur adinstar actus judicialis; cum judicis, ut supra diximus, sit pronunciare sententiam. In extrema autem Unctione idcirco deprecativa forma usurpatur, quoniam hæc colligi potest ex illis verbis Jacobi cap. v. 14. *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum*; ac præterea in sacramento Unctionis extremæ expectatur salus ac valetudo corporis, Ideoque etiam sanitas spiritualis, quæ per illam significatur, a Deo petitur deprecatione. Ex absolutione autem nō expectatur futurum, tanquam effectus Sacramenti, quod ad corpus pertineat; & insuper in scripturis legitur. *Quaecunque solveris, non autem Quaecunque petieris, ut solvantur*; nec dictum est discipulis, *Orate ut solvatur iste*, sed *Solvite eum*

um; & consequenter absolutio nequaquam in oratione ac prece consistit.

Notandum hic est ita permoveri hisce argumentis quamplurimos, ut omnino doceant absolutionem nullam esse, quæ indicativo, vel imperativo modo non pronuntietur. At qui censent adhibitam olim fuisse formam *deprecativam*, respondent potuisse hanc quoque ex Christi institutione efficacitatem habere, adeo, ut ad illius prolationem, non per modum impetrationis communem ceteris precibus, sed ex opere operato peccata remitterentur; atque ita formam deprecativam fuisse actum judicalem. Potuisse Dominum hujusmodi absolutionem instituere, non inficias ibo; instituisse, ex pervetustis monumentis non colligo. Itaque hoc unum affirmo, Romanam Ecclesiam præscribere formam absolutionis indicativam, & hanc proinde esse optimam, atque inviolate servandam: num ab Apostolicis ad hæc nostra tempora talem mutationem subierit, ut ex deprecatoria evaserit qualis est hodie, non arbitror adeo esse exploratum, quemadmodum plurimi existimant: sed hac de re penes doctiores judicium esto.

PROP. II. Sacerdos absolutionis formam pronuntians non declarat peccata a Deo jam esse dimissa, sed ipse auctoritate a Christo accepta eadem peccata relaxat.

Id contra hæreticos statuit Tridentinum Concilium sess. xiv. can. 9. *Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judicalem, sed nudum ministerium pronuntiandi & declarandi remissa esse peccata confitenti, . . . anathema sit.* Ac probatur, primo ex Evangelica auctoritate, & omnium Patrum consensu: Christus enim dicens Apostolis, *Accipite Spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.* insigni facto, verbisque perspicuis contulit illis potestatem remittendi & retinendi peccata, sicuti etiam universi Patres tradiderunt. Ita docet ipsum Generale Concilium sess. xiv. cap. 1. idemque hoc ipso volumine proluxa dissertatione fuit demonstratum. Atqui exercere potestatem & peccata dimittere, nisi velimus verbis aper- tissimis vim inferre, & fucum inducere, est aliquid præter veniæ, ac remissionis enunciationem. Igitur ex Evangelii, & Patrum auctoritate, peccata absolutione solvuntur, non autem annuntiatur duntaxat, aut declaratur eadem esse soluta. Deinde quantum spectat ad Evangelica verba, antequam Dominus ea proferret, Joannis xx. 21. inquit: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, commonstrans a se discipulos mitti cum ea potestate, quam ipse accepit a Patre. Ipse autem Christus vere peccata dimisit, dum paralytico, & peccatrici mulieri dixit, *Remittuntur tibi peccata*, quemadmodum, inquit E- stius dist. 18. §. 3. contextus Evangelicus, ac

murmur scribarum & phariseorum satis luculen- te probant. Igitur & Apostoli, nec non legitimi eorum successores, peccata vere proprieque re- mittunt. Rursus in Evangelio adumbratam fuisse absolutionem in resurrectione Lazari, quando ait Jesus discipulis, *Solvite eum, & finite abire*, testantur Patres, Augustinus maxime tract. 49. in Joannem, serm. 2. in psalmum 101. atque aliis in locis. At Apostoli non pronuntiantur Lazarum solutum esse, sed vere solverant illum. Quantum etiam ad Patres pertinet, Chrysosto- mus in hoc præfert Leviticis sacerdotes novæ legis, quod illi explorabant duntaxat lepram corporis, hi vero non dijudicant solum, sed & purgant, dimittunt, diluunt, atque, ut illius utar verbo, *ἀπαλλάττειν, præcul arcent, & abire faciunt* immunditiam animæ; quod ineptissime diceretur, nisi a sacerdotibus nostris peccata ve- re dimitterentur. Item Augustinus, Magnus Leo, ceterique omnes docent *claves datas Eccle- siæ*, & eos, qui putant sola interiori resipiscen- tia deleri culpam, *frustrare Evangelium, fru- strare verba Christi*; comprobari in cælis; quod a sacerdotibus judicatur in terra; ratum haberi a Domino quicquid Petri decernit arbitrium; atque, ut ait in sermone de natali Apost. S. Bernardus, illius sententiam præcedere *sententiam cæli*. Hæc autem omnia dicerentur falso & lusorie, si sacerdos quid jam in cælis peractum esset, ad conscientiam sedandam tantummodo pronuntiaret. Atque his, quæ manifesta erunt pervolutanti caput secundæ partis hujus libri primum, accedit multiplex ratio. Depromitur prior ex hujus sacramenti forma, de qua paullo supra. Sacerdos enim absolvens non ait, *Ego declaro te absolutum*, sed, *Absolvo te*. Sequitur altera, quæ petitur ex natura sacramentorum novæ legis, quæ efficacia sua gratiam conse- runt, ut demonstravimus libro xxx. cap. 19. Proxima est, quæ deducitur ex potestate *clavium* solis sacerdotibus data, ut constat ex præceden- ti capite quarto: nil enim prohibet quin de- claratio & annuntiatio fieri possit per virum aliquem laicum, nulla præditum jurisdictione. Hæretici denique, dum ajunt absolutionem esse nudum ministerium pronuntiandi peccata esse remissa, non ionituntur tantum principiis sigil- latim alibi refutatis, videlicet, quod sola fides justificet; quod sacramenta sint gratiæ oppigno- ratio, non causa effectrix; quod sacramenti mi- nistrato fungatur munere concionatoris, & con- similibus errorum portentis; verum etiam *potestatem clavium* ita deprimunt, ut affirmant ni- hil illam valere apud Deum. Immo cum so- lemne eis sit clamose perspicuitatem scriptura- rum extollere; nunc *clavis* vocabulum, institu- tum ad id significandum, quo ostia clauduntur & aperiuntur, & per analogiam translaturum ad

potestatem, quæ aperit clauditque cælum, impie detorquent adversus significationem obviam atque planissimam; juxta quam Christus ait Petro Matth. xvi. 19. *Tibi dabo claves regni cælorum*: neque hoc ait tantum; sed ulterius sensum expressit subjiciens, *Quodcunque ligaveris super terram, &c.* utrumque simul conjungens, *claves, & auctoritatem solvendi & ligandi*, prout lib. 3. Historiæ Evangelicæ agebat Juvencus Presbyter:

Cælestisque tibi claves promittere Regni

Est animos; terrisque tuo quæ nexa relinques

Arbitrio, cælo pariter nodata manebunt:

Solverit & rursus tua quæ sententia terris,

Haud aliter venient cæli sub sede soluta.

Argumenta quæ faciunt adversus hanc positionem sunt, solum Deum remittere peccata: animam contritione & caritate vivificari; Christum prius mundasse leprosos, quam illos mitteret ad sacerdotes, ac prius suscitasse Lazarum, quam juberet ut a sacerdotibus solveretur. Quæ omnia in præcedentibus disputationibus sunt producta: atque responsum est, Deum peccata dimittere jure potestatis, sacerdotes autem ministerio & munere Spiritus sancti; vivificationem ac suscitationem animarum aliquando fieri per Spiritum sanctum moventem, & aliquando per Spiritum sanctum cohabitantem; sacerdotes novæ legis non tantum lepram dignoscere, sed ulterius illam ex anima expellere, multoque præstantiora esse sacramenta Christiana typis signisque Mosaicis. Necessum ergo non est, ut his dirimendis iterum incumbamus.

Duo tamen addi possunt. Primum sacerdos, dum ligat & peccata retinet, solummodo declarantis officium agit; non enim ipse peccatorem damnat, aut constringit peccati vinculo. Pari ergo ratione dum a peccatis absolvit, annuntiat impium apud Deum justum haberi; sed non dimittit peccata, neque horum nexus dissolvit. Alterum argumentum est, quod si peccator a sacerdote solvendus sit, nunquam scire poterit se revera esse absolutum; unde anxietate maxima exagitabitur.

Resp. ad 1. dici sacerdotem *ligare* impios, dum retinet illos divino obstrictos judicio absolutionem negando; & dum iis, quos absolvit, satisfactiones imponit: qua in re exerceri potestatem clavium declarat sess. xiv. cap. 8. synodus Tridentina. Falsum est ergo potestatem ligandi esse nudum declarantis officium: ideoque negandum est antecedens. Recte insuper animadvertit in Philippica nona Virvesius, Christum nequaquam dixisse discipulis, *Quos absolveritis, erunt absoluti; & quos damnaveritis, erunt damnati*: sed dixisse, *Quorum remiseritis*

peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Retentio autem, inquit ille, non est damnatio, sed est judicium, quo peccator pronuntiatur indignus absolutione. Itaque per absolutionem vere peccata remittuntur; & per denegationem absolutionis vere permanet nexus & demeritum peccatorum: quod recte Nonnus expressit in sua Paraphrasi, *Quorum autem mortalium retinueritis sceleris noxam, opera prioris inquinamenti, seu vitæ errabundæ, manent ligata vinculo*.

Ὡν δὲ πάλιν κρατεῖτε βροτῶν ἀλιτῆριον αἴτην,

Εργα βίᾳ σφαλερῶ μὲν πεπεδημένα δεσμῶ. Quod sequitur, ineptissimum est, cum nemo nostrum approbet jactatam ab heterodoxis fiduciam, illamque certissimam firmissimamque justitiæ persuasionem, quæ appellanda potius foret temeritas & audacia; quamvis commendemus eam spem, quæ innititur Reparatoris nostri summis meritis, eamdemque spem summopere necessariam existimemus. Hæc autem spes non flaccescit, sed magis magisque roboratur, dum confugimus ad sacramenta, quibus fructus passionis Dominicæ a nobis percipitur, & dum ab iis, quibus commissa est solvendi potestas, soluti in pace dimittimur. Vallem hæretici præberent nunc aures Augustino his verbis sermonem 351. de Pœnitentia, sive 50. homiliarum postremam absolventi: *Quis certus est quod etiam imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria transmeantur, procellarum incerta subeuntur; & pene ut mors evitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deinde per homines homini: sine dubitatione fiunt ista, dum sit dubium quo sine proveniant. Et tamen certiores sunt clavæ Ecclesiæ, quam corda regum: quibus clavibus quodcunque in terra solvitur, etiam in cælo solutum promittitur. Et multo est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei: & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.*

PROPOSITIO III. Videntur ea tantum, verba, *Absolve te*, ad formæ essentiam pertinere.

Quod enim attinet ad pronomen *Ego*, illud in verbo *Absolve* comprehenditur; ut de forma baptismi dictum est lib. xxxi. cap. 9. Desideratur quoque idem pronomen in forma Confirmationis, de qua lib. xxxii. cap. 6. E contra pronomen *Te*, aut ipsi æquivalens necessario pronuntiandum existimo, quoniam pronomine illo sublato, oratio non est, ut inquirunt, demonstrativa: omnesque fere Theologi in hoc conveniunt, prout constat legentibus Navarrum cap. 26. n. 11. Petrum Soto lect. 4. de Pœnit. Suarez disput. xix. lect. 1. de Lugo disput. xiii. n. 26. Sylvium in q. lxxxiv. art. 3. Bon-

nacinam dispur. v. q. 4. Nec enim sufficit, si hujus formæ sensus ambiguus determinetur vel a circumstantiis, vel a proferentis intentione; cum talis forma sit pronuntiatio sententiæ, debeatque exprimere actum judicalem, qui ut de verborum significatione observat ex antiquis Glossariis Brissonius, nihil est aliud, quam *perfecta & minime dubia secretio*, *ἀποτελής καὶ ἀναμφίβολος ἀπόκρισις*. Putat nihilominus de Lugo proximo n. 26. sufficere si dicat sacerdos, *Absolve a peccatis tuis*, cum hæc verba videantur æquivalere istis, *Remitto peccata tua*. At hanc sententiam non probo, cum eadem peccata possint esse alterius complicitis, nec tali forma significetur cui dimittantur. Quæ sequuntur pronomen *Te*, nimirum, *A peccatis tuis*, juxta communio rem sententiam non sunt essentialia; quoniam præmissa confessione satis intelligitur poenitentem absolvi ab iis criminibus, quorum causa peragitur; quemadmodum si judex pronunciet aliquem a culpa, vel pœna immunem esse, statim percipitur non esse reum facinoris, de quo accusabatur, neque supplicio statuto a legibus afficiendum. Vasquesius quidem & Henriquez putant ea verba, *A peccatis tuis*, si apponantur, pertinere ad formæ substantiam, propterea quod explicite & expresse significant id quod continetur in verbo *Absolve*: at videtur nobis ex hac ratione concludi oppositum; si enim eadem verba explicant, atque exprimunt vim præcedentis *Absolve*, istud priusquam illa enuntiarentur vim & significationem propriam habebat. Vasquesium propterea consutarunt Ledesma de Sacr. Pœnit. cap. 3. & laudatis in locis Sylvius, de Lugo, Suarez. Durandus denique ideo putabat pertinere ad substantiam formæ postrema verba, *In nomine Patris*, &c. eo quod sanctissimæ Trinitatis invocatio sit essentialis formæ baptismatis. Sed non est par ratio Baptismatis ac Pœnitentiæ; cum baptismus sit quædam fidei professio, & sacramentum, quo inserimur Ecclesiæ Christi; Pœnitentia autem sit peccatorum judicialis remissio, & sacramentum, quo fideles post baptismum lapsi reconciliantur & absolvantur. Universa demum traditio, quæ in his quæstionibus cuilibet conjecturæ præferenda est, quod constantissime docet de forma baptismi, id minime tradit de formula absolutionis.

ADNOTATIO, AC PRÆCEPTIO.

Sæpe monui, iterumque moneo, in sacramentorum administratione ritus ab Ecclesia Catholica præscriptos non posse sine peccato omitti, contemni, vel commutari, prout sess. vii. canone 24. definivit synodus Tridentina. Et si ergo preces, quæ formæ absolutionis præmittun-

tur, scilicet, *Dominus noster Jesus Christus te absolvat*, &c. ad ritum spectent, non ad formæ substantiam; nequeunt tamen prætermitti, nisi urgeat gravis necessitas ac mortis periculum; in quo sat est formam tantummodo pronuntiare. Præcedentia tamen verba, *Misereatur*, & *Indulgentiam*, & quæ formam subsequuntur, *Passio Domini*, &c. ex Rituali Romano omitti quoque possunt in confessionibus frequentioribus & brevioribus, propterea quod Dei invocatio & applicatio passionis Christi etiam in verbis ceteris comprehendatur. II. Potiori jure cavendum est, ne pro libito imitentur verba, quæ ipsam formam constituunt. Irrepsit utique in quædam Ritualia commemorata a Natali Alex. lib. 2. Th. dogm. & moralis cap. vii. Reg. 2. formula illa, *Absolve te ab omnibus peccatis tuis, contritis, confessis, & oblitis*: sed cum ex dictis cap. 3. in confessione peccatorum, quæ post accuratam conscientiæ discussionem occurrunt memoriæ, etiam reliqua intelligantur inclusa; ea autem, quorum poenitens voluntaria negligentia obliviscitur, aut odium ac detestationem non habet, dimitti non possint; evidentissime apparet, tria illa vocabula, *omnibus contritis, confessis, & oblitis*, esse superflua, ac jure, meritoque in castigatis Ritualibus esse dispuncta. Nec defuere qui cum Card. Toletio lib. 3. Instruct. cap. 12. dixerint illos esse ridendos, quibus prædicta forma probatur. III. Nonnunquam adhibetur forma conditionalis, de qua plura lib. xxx. cap. 12. Faciuntur autem omnes, quod si apponatur conditio *de presenti, aut de præterito*, E. G. *Si capax es, Si nondum es absolutus*, non evortatur Sacramenti valor: propterea quod conditione posita, vel subsistente, conditionalis formula æquivalet absolutæ. Secus dicendum de conditione futura: sit in exemplo, *Si restituens ablatum*, aut dum casus reservatus est, *Si consenserit Episcopus*, quam conditionem vocabulo ex leguleiis accepto *ratihabitionem* appellant. Lovanienses quidam nostrates docent conditionem de futuro enervare vim absolutionis, si minister intendat sacramentum tunc duntaxat confectum iri, quando apposita conditio implebitur; validam tamen absolutionem esse, si minister intendat in præsentia sacramentum perficere, & gratiam conferre supposita futuratione conditionis, id est, si vera sit hæc propositio, *Restitutio fiet*: ita loquitur Vanroy cap. 111. q. 4. & Aurelius Piette q. 11. Ex his autem, quæ diximus lib. xxx. cap. 16. de intentione ministri, apertissima illatione consequitur, non esse in potestate ipsius suspendere, nullumque reddere sacramentum, vel ejus effectum, si materiam, formam, atque intentionem adhibeat. Igitur si hic, & nunc intendat ille sacramentum conficere

cere & absolutionem impendere, ac sit in pœnitente propositum, & voluntas efficax restitutionis; etsi postmodum ab hac voluntate resili-
ret, nec adimpleret conditionem, in præsentia tamen vere sacerdos administraret sacramentum, & vere pœnitentem ipsum absolveret. At si non esset inconfitente propositum illud, & implendæ conditionis voluntas; iam non defectu intentionis, sed defectu materiæ sacramentum nullum esset, & frustratoria redderetur absolutio. Intentionem vero conferendi gratiam non requiri ad sacramenti valorem, certissimum est ex eodem cap. sextodecimo. Sacerdos igitur vere absolvit, siue intendat gratiam futuro tempore conferendam, siue hanc etiam nullo pacto excogitet, immo impie opinetur eandem gratiam sacramenti efficacia non posse conferri; dummodo tamen absolutionem illam statuat impendere, quæ *Sacramentalis* habetur a Christi Ecclesia. Id autem, quod est ejusdem capituli xvi. manifestissimum consuetudinem, omnium consensione probatur; ut inquit Cajetanus v. *Absolutio*, Toletus lib. 111. Instruct. cap. 12. Sylvius q. lxxxiv. art. 4. Alexander Natalis cit. cap. 7. Regula tertia, & Antonius noster Guerrero n. 439. Atque is etiam Leonardum Vancroy revocare studet ad communem nostramque sententiam. IV. Hinc sequitur, quod sacerdos, dum a pœnitente conditio aliqua est adimplenda, (E. G. Si Episcopus facultatem largiatur absolvendi ab excommunicatione, eo pacto, ut postea pœnitens ipsum Episcopum adeat) non debet conditionem hanc *in forma absolutionis* exprimere, sed illam tantum injungere ac præcipere; & modo pœnitens promittat se obtemperaturum, sine conditione illum absolvere; ut scite ibidem docet Franciscus Cardinalis Toletus. V. Memoria tandem repetenda sunt quæ de Sacramentorum forma universim libro xxx. disseruimus; ex quibus quisque intelliget, absolutionem non esse dandam puerulis illis, qui ut paulatim Christianorum moribus assuescant, a piis parentibus ante rationis usum mittuntur ad confessarios, juxta monitum S. Caroli p. xxii. cap. 9. neque iis, in quibus non apparent contritionis signa enumerata præcedenti cap. v. num. 3. atque intelliget etiam, absolutionem nunquam in eadem confessione esse repetendam, iisdemque sceleribus iterum applicandam, cum in sacramentis nihil debeat esse casum, nil ludicrum, nil denique, quantum in nobis est, saluari effectum exspoliatum. Sed vide prælaudati libri xxx. cap. 12. num. 5.

CAPUT VIII.

De iis, quibus danda, vel deneganda est Absolutio.

Absolutionem itaque iis denegandam esse, qui aut laborant *vincibili* ignorantia mysteriorum Christianæ fidei, aut pravi, & adhuc malo in-hærentis animi præbent indicia, aut justæ pœnitentiæ incommoda, debiræque restitutionis onera subire nolunt, ex quinto præcedenti capite clare & evidenter apparet. Verum si ad peculiæres quæstiones a principiis illis generalibus descendamus; haud inutiliter quæritur, an absolvi debeant noxiis consuetudinis implicati, & qui in proxima occasione versantur, quidve cum ejusdem prudenti confessario agendum sit, an singulis proxime morituris, quantumvis perditissimis ac scelestissimis, danda, vel subtrahenda sit absolutio; siue peccata confiteantur, siue arcessito sacerdote nullum pœnitentiæ signum exhibeant, siue etiam nec sacerdotem quæsierint, nec pœnitentiæ præbuerint aliquod argumentum: quæ omnia distinctis sectionibus curabimus methodice, ac definite explicare.

I.

Inolita peccandi consuetudine implicati, extra imminentis mortis pericula, absolutionis privandi sunt beneficio. Id aperte docet in aurea de hoc sacramento tractatione Carolus Borromeus, qui in S. *Quando absolutio sit differenda*, commemoratis adolescentibus, qui vitam agunt in otio, qui luxui dediti sequuntur crapulam & inhonestos amores, libidinibus pascuntur proferunt obscena verba, quotidie in detractionibus, odiisque versantur, atque confessionem differunt in ultimos Quadragesimæ dies, *Idem faciendum est*, inquit, *cum iis, qui cum multis annis in peccatis suis perdurant; nulla interim adhibita opera in emendationem vitæ, in eadem peccata iterum, atque iterum labuntur.* Salesius item in Instruct. pro Confessariis cap. 6. connumerans indignos absolutione ait: *Concubinarij, adulteri, ebriosi absolvi non debent, nisi summum concipiant & faciant propositum non solum peccata sua relinquendi, verum etiam occasiones eorumdem: concubinarij quidem ac adulteri suas focarias, & pellices, quas a se remove & ablegare debent: ebriosi vero cauponas, blasphemij lusum: quod intellige de iis, qui quamdam horum peccatorum admittendorum consuetudinem ac usum jam assumpsere; itaque sæpius in illa recidunt.* Expressius quoque Ven. Innocentius XI. in censura pro positionis sexagesimæ inter damnatas anno 1679. *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi*
con-

contra legem Dei, naturam, & Ecclesiam, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem. Profecto istiusmodi definitione non solum sanctorum Patrum, verum etiam profanorum Scriptorum, necnon inditæ cuique rationis innixæ sunt monumentis. S. Nam Ambrosius in Psalmum 118. serm. 4. num. 23. de vulnere veteri, diuque serpente ait, illud aut sectione, aut adustione curari, quod proximo numero sacerdotibus inculcans, *Consideremus, inquit, ne & ipsum deteriores faciamus, cujus miseremur injuste.* Augustinus, qui in vi. Confes. 12. & vii. 15. voluntatem diu pravis delectationibus irretitam, recte sapienterque catenam dixit, in vi. de Civit. Dei cap. 22. affirmat *veternosæ consuetudinis vim nimis in alto radices habere; atque tract. 49. in Joann. deprehendens in quatruiduano impium tali catena devinctum, in hac prorupit verba, Quam difficile surgit, quem moles male consuetudinis premit!* Fulgentius item lib. 1. de Remiss. peccat. cap. 12. ait, *Nunquam diluunt gemitu peccatum, qui non desinunt peccare post gemitum:* ac simili voce tonant Gregorius Magnus, Isidorus Hispalensis, & alii. Cum talem ergo poenitentiam difficilem, incertam atque infructuosam Patres ore uno deprædicent; dicendum est parum esse in horum lectione versatos, qui illam optimo proposito munitam, & absolute sacramentali dignam existimant. Hos vero ethnicis etiam scriptoribus existimo deteriores, cum maximam vim consuetudinis agnoverint, non philosophi tantum, quorum una fuit sententia cum Aristot. in 5. Eth. consuetudinem vim habere naturæ; sed Poetæ etiam, ut Horatius epistola 2. libri primi, Juvenalis sat. vii. Martialis Epigrammate 77. libri quinti, & Ovidii, qui in 2. Artis amatoris consuetudinem comparat flumini eo turbulentiori, ac profundiori, quo longius progreditur, inquit,

Fac tibi consuescat: nihil assuetudine majus.

Et ne colligendis quisquiliis dem operam, nulla spe. emendationis ex peccatorum frequentatione potest concipi; ideoque dolor eorum, qui sæpe in eadem scelera prolabantur, inefficax, & fictitius censeri debet; atque ex ore, non ex intimo corde promanans. Atque hæc est ratio communi hominum persuasioni, documentis Patrum, & Ecclesiæ definitionibus concordissima. Unum addo: supino errore eos detineri, qui scriptitant in pravorum habituum consuetudine posse aliquem a gravitate sceleris excusari, dum is, qui ex consuetudine male agit, non advertit ejusdem sceleris turpitudinem. Perniciosissima quidem est hæc opinio: & quamfacillime refutatur ex dictis lib. xxi. cap. 1. 2.

& 11. ubi ostendimus non requiri ad peccandum actualem advertentiam, animique extimulationem, dummodo quod committitur, adverti possit, ac debeat. Immo cum ea, quæ ex consuetudine fiunt, majori fiant propensione, & quasi in naturam commutata cupidine, non habent excusationem ex inadvertentia, quæ cum sit voluntaria, nequit esse immunis a culpa; aliunde habent majorem ex prava concupiscentia malitiam. Ita enim vitia trahunt ad sempiternum exitium: principio non sine animi horrore intuentibus obijciuntur: voluptate deinde animum ipsum alliciunt; ea tandem cæco quodam impetu inbiantem cupiditatibus vulnerant, & occidunt: quod belle Urbanus VIII. dum junior cum musis versaretur, ita carmine expressit:

*Sensibus irrepit paulatim quod placet, & se
Insinuat: mox assiduo subit altius usu;
Insertumque animo, tanquam foret ingenitum,
hæret,*

Et late serpens cariosum erumpit in ulcus.

Finem his imponam Apostolica illa sententia ad Rom. 11. 5. *Secundum autem duritiam tuam, & impænitens cor, thesaurizas tibi iram in die ire:* qua sententia utitur quoque magnum Græciæ decus Chrysostomus redarguens hom. 12. ad populum Antiochenum eos, qui idoneam dejerandi excusationem putabant, si prætenderent consuetudinem.

II.

Idem iudicium esto de his, qui nolunt proximas peccandi occasiones deferere. Audivimus paullo supra Salesium eosdem simul cum recidivis perstringentem. Etiam sanctus Carolus de ipsis hæc subjicit: *Deinde nec eos absolvas, qui cum peccatis mortalibus simul etiam eorum occasiones vitare non proponunt.* Innocentius pariter XI. proscripsit propositionem illam sexagesimam primam, *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo directe & ex proposito quærit, aut ei se ingerit;* damnatis etiam duabus aliis, quibus asseritur proximam peccandi occasionem non esse fugiendam, immo licitum esse illam quærere, si adsit causa aliqua utilis, vel honesta. Atque id etiam majores nostri prædamnarunt, animadvertentes Christum jussisse in Lazari resurrectione, ut lapis sepulcri amoveretur; in quo Ambrosius agnovit peccatorum incitamenta, quæ lib. 2. de Poenit. cap. vii. num. 56. appellavit onera, & moles quasdam reorum. Ratio itidem est apertissima, quoniam ii, qui vitare nolunt irritamenta vitiorum, non habent propositum emendationis, ut homilia 15. ad populum Antiochenum demonstrat eloquentis-

tissima oratione Chrysostomus. At plura de his auctores omnes de Morali Theologia pertractantes, ac præsertim Merbesius diff. iv. quæst. 48. Vanroy de Pœnit. cap. 5. Natalis Alexander cap. vii. Reg. 10. & 12. Thomas Milante, & Bartholomæus Riccius in proposit. 60. & 61. damnatas ab Innoc. XI. Joannes Pontas in diction. v. *Absolutio*, casu 13. & Daniel Concina in *Animadversionibus Pontasianis* num. 3. necnon in epistola 2. sine auctoris nomine conscripta adversus *Dissertat. in casus reservatos Venetæ diœcesis*; quos hæc in re nec morolos, nec palpones inveni.

III.

Dum vero hujus farinæ homines accedunt ad confessarium, huic magno opere cavendum est, ne nimia illos facilitate solutos dimittat, seu contra acerbitate atque austeritate perterrefaciat; itemque ne iudicium de ipsis ferat non spectata relapsus, & irritamentorum diversitate. De sacerdotibus enim qui omnes indiscriminatum absolvent, aiebat S. Thomas de Villan. Conc. f. 6. post Domin. iv. Quadrages. *Quid Ecclesiam Domini hodie perdit, nisi confessoriorum & pastorum blandiens adulatio, delinens demulcensque assentatio?* aliaque plura, quæ vellem confessarii universi perlegerent. Adeant & Bellarmini octavam in Adventu concionem: ac ne credant contineri his in locis exclamationem quamdam rhetoricam, audiant beatissimum Ambrosium hæc scribentem eo in loco, ubi non absolventes, sed Novatianos veniam denegantes redarguit, idest, lib. i. de Pœnit. cap. xvi. num. 90. *Volo reus veniam speret, petat eam lacrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, ut ignoscatur obsecret; & cum secundo, & tertio fuerit dilata ejus communio, credat remissius se supplicasse, fletus augeat, miserabilior postea revertatur, teneat pedes brachiis, osculetur osculis, lavet fletibus, nec dimittat, ut de ipso dicat Dominus Jesus, Remissa sunt peccata ejus multa, quia dilexit multum.* Et hæc quidem Ambrosius profert de peccatis occultis, prout constat ipsum legenti, & prout adnotarunt tom. ii. pag. 413. adversus Dallæum Maurini Editores. In agantes publicam pœnitentiam post lapsum severiorem fuisse disciplinam dicam infra: modo hæc tantum adversus peccatorum assentatores.

Minime tamen commendandi sunt difficiles & asperrimi. Enimvero præcitatus S. Thomas in eadem concione ita istos alloquitur: *Indulgentiores erimus in bestias, quam in fratres? Scriptum est in lege, Deut. 25. Si videris asinum fratris tui, aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo. Asinum ergo fratris, & bovem sub onere cadentem sublevabimus; &*

ipsum fratrem mole peccatorum pressum impij negligemus? Vera caritas onustis peccatoribus non indignatur, sed misereatur potius, non irritatur adversus eos, non detrectat, non exardescit, non lingue verbera lapsis sub onere addit, sed infirmitati & miserie condolens, prout potest; fratris necessitati succurrit. Ambrosius pariter post præcedentia verba cap. xvii. num. 92. hæc subjicit: *Quid expectamus ut mortui mereantur veniam, qui mortem sibi intulerunt dum viverent? & post pauca producto exemplo Pauli, de quo 11. ad Corinth. 2. 7. Moralis Magister, inquit, & nostræ fragilitatis conscius, & pietatis divine interpres vult donari peccatum, vult consolationem adhiberi, ne tristitia pœnitentem tædio longæ dilationis absorbeat.* Cavenda itaque pari solitudine facilitas & austeritas, Ne pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec vere pœnitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem. Ita Romanus Clerus in Epistola inter Cyprianicas xxxi. pag. 102.

Juxta hæc sanctorum documenta, denegandam arbitror absolutionem iis, qui in eadem scelera frequenter lapsi negligunt præstituta remedia adhibere, & avertere nolunt peccandi stimulos, eos maxime qui suapte natura trahunt in peccati consensum, cujusmodi sunt concubinam alere, tenere domum paratam ad malum aliquem finem, & iniquas artes exercere, quæ nequeunt sine peccato tractari, aliaque id genus, quæ occasiones proximæ nuncupantur. Si pœnitentem ergo, inquit Borromæus, iis aut similibus impedimentis irretitum esse perspexerit, ipsæque occasio talis sit, quæ tum etiam re ipsa existat, confessarius eum absolvere non debet, nisi prius illam ipsam occasionem prorsus abscindat. In aliis vero occasionibus, quæ non per se in peccatum inducunt, sed tantum ex perverso peccantium habitu, in venereis adpectibus, in frequenti sœminarum colloquio, in choreis, ceterisque tripudiis, ei, qui frequenter cadit, absolutio differenda est, usque dum argumenta emendationis appareant. Ceterum si pœnitens adhibeat opportuna remedia, si conetur vitiorum radices evellere, atque extirpare, si non adeo frequenter ut antea, ingruentibus etiam incitamentis ceciderit, præferatque dolorem acrem, atque vehementem; non puto dimittendum esse absque expetita absolutionis remedio. Idem faciendum censeo, si ille, qui pravis habitibus implicabatur peccati gravitatem ignorans, dum ea manifestatur a confessario, exhorrescit, maceratur animi amaritudine, ac firmissime pollicetur, se nunquam in posterum malitiose patraturum quæ hætenus ignoranter admisit. Excipiendi rursus humanissime qui sunt in occasione proxima, quam nulla ratione possunt a se amovere; & commonendi sunt de miserrima

ferri ipsorum conditione, de causis ruinæ, de validioribus remediis impense adhibendis: sed privandi tamen absolutione, si magna animi promptitudine monitis non obtemperaverint, iussa non fecerint, nec resipuerint. Quotiescunque demum absolutio differri necessum sit, præscribenda est repetita contritio, & caritatis assuetudo exercitatio; ut si forte superveniat repentinus carnis interitus, anima sacerdotum incuria, & immanitate non pereat: sed præstet Sacramenti votum caritati conjunctum remissionem illam peccati, quam efficeret Absolutio Sacramentalis.

IV.

Certissimum deinde est nemini baptizatorum, quamvis perditissimo, in exitu mortis petenti reconciliationem atque absolutionem posse illam negari. Quod demonstro canonum auctoritate, Romanorum Pontificum testimoniis, & manifesta ratione. Primo Nicæna Synodus can. 13. inquit: *De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ita ut si quis egreditur de corpore, ultimo & necessario viatico minime privetur.* Et infra, Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito & poscenti sibi communionis gratiam tribuit. Episcopus probabiliter ex oblatione dare debet. In prioribus verbis *necessarii viatici* nomine intelligi sacramentalem absolutionem demonstrat aperte Lupus pag. 71. primæ edit. Quæ sequuntur, de communione sunt accipienda. Verum si Eucharistia cuilibet peccatori, si videbitur Episcopo, tribui potest; quanto magis concedi debet absolutio, & sacramentum, quod prorsus necessarium est ad salutem? Adverte ipso in canone omnes peccatores comprehendere, ideoque explicandum non esse de solis pœnitentibus, qui dum fruerentur sanitate, reconciliationem petierint. Causa item xxvi. q. 6. nu. 12. habetur canon, quod a Gratiano tribuitur Julio Papæ, *Si presbyter pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus erit animarum, quia Dominus dicit: Quacunque die conversus fueris peccator, vita vivet, & non morietur. Vera enim confessio in ultimo tempore esse potest, quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis inspector est; sicut latro unius momenti pœnitentia meruit esse in paradiso in hora ultima confessionis.* Rursus Tridentinum Concilium sess. xiv. cap. 7. pertractans de casuum reservatione, *Veruntamen, inquit, pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis & censuris absolvere possunt.* In quibus ver-

Berti Theol. Tom. VII.

bis quemadmodum nullum genus peccatorum, ita nullus pœnitentium in mortis exitu a beneficio absolutionis excluditur. II. Idem tradiderunt Romani Pontifices, Cælestinus præsertim, Leo Magnus, & Clemens V. Cælestinus in epistola ad Episcopos Provinciæ Viennensis & Narbonensis num. 2. ait: *Agnovimus pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc animæ suæ cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tanta impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet: quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem, pondere, quo se expediri desiderat, liberare. Quid hoc rogo aliud est, quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere?* Additque Cælestinus verba Ezechielis xviii. 21. & xxxiii. 11. exemplum pii latronis; aliaque plura, inserta etiam cap. *Agnovimus*, xxvi. q. 6. numer. 13. Leo Magnus epist. sæpe laudata ad Theodorum Episcopum Foro-Juliensem, *His autem, inquit, qui in tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia, præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicienda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conversio; addens & ipse plura, relatæ cap. His qui tempore, eadem q. 6. n. 10. Clemens V. in Concilio Viennensi damnat abusum in quibusdam partibus introductum denegandi ultimo deputandis supplicio, etiam si peterent, Pœnitentiæ sacramentum, declarans eundem abusum esse damnabilem, contrarium statutis canonicis, omnino abolendum, & statim a locorum Ordinariis Ecclesiasticis censuris, si necesse fuerit, eliminandum; ut habetur lib. v. Clementinarum, tit. 9. de pœnit. & remiss. cap. 1. Ex quibus constat, non posse in contrarium adduci severiorem alicujus Ecclesiæ disciplinam, quam tam aperte semper Romana Ecclesia aliarum omnium magistra tanquam divinæ misericordiæ contumeliosam, & animabus perniciosissimam reprobavit; quemadmodum productis Ecclesiasticis monumentis, & illustrium Theologorum suffragiis Notificat. edita die 20. Augusti anno 1733. asseruit sæpe quidem, at nunquam satis commendatus BENEDICTUS XIV. Ex dictis vero etiam Theologica ratio depromitur; siquidem Pœnitentiæ sacramentum omnino necessarium est ad salutem, ejusque præceptum urget quammaxime in vitæ periculis, ut ostendimus cap. 1. & 6. hujusce tractatus, ne repetam, quæ verbis Romanorum Pontificum nuperrime dicta sunt, scilicet, execrabilis esse temeritatis velle divinæ misericordiæ*

mensuram ponere, ac summæ impietatis nolle opem ferre periclitantibus sub onere peccatorum. Addam aliqua proximo cap. thesi 9.

V.

Haud secus de illis dicendum est, qui posteaquam confessarium petierunt, dederuntque pœnitentiæ signa, sacerdote adveniente, loquendi facultate atque exteriori sensu destituuntur. Hos enim absolvendos esse definiunt canones Conciliorum. In 12. enim canone Concilii Africani apud Ivonem legitur: *Ægrotantes si pro se respondere non possunt, & voluntatis eorum testimonium sui dixerint, baptizentur. Similiter & de pœnitentibus agendum.* In Bracarenfi Concilio anno 572. habetur: *Si quis de corpore exiens novissimum, & necessarium communionis viaticum expetit, non denegetur.* Idem extat, xxvi. q. 6. n. 6. In Concilio pariter Toletano XI. anni 675. cap. 12. eademque q. 6. n. 7. hæc adsunt: *Sabito obmutescens pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu.* In Excerpto item Gregorii III. cap. 31. occurrunt hæc verba: *Si casu dum ad eum sacerdos invitatus veniet oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesi inventus fuerit, dent testimonium hi, qui cum audierunt, & sic accipiat pœnitentiam.* Leguntur eadem verba in capite, Is, qui pœnitentiam, xxvi. q. 6. num. 8. ac deprompta sunt ex cap. 76. Concilii IV. Carthaginensis. Habentur similia in cap. 26. Concilii Moguntini anno 857. Prætermittenda non sunt, quæ præcitata epistola ad Theodorum longe antea, anno scilicet 452. scripserat S. Leo I. *Si ita aliqua ægitudine aggravati sunt, ut quod paulo ante poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium & circumstantium prodesse debebant, ut simul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium consequantur:* quæ pariter sunt inserta decreta cap. Multiplex, de Pœnit. dist. 1. num. 49.

VI.

Gravior est, ac difficilior quæstio, an absolvendus sit moribundus ille, qui cum probus sit, & interdum sacramenta frequenter, circumvenitur repentinæ mortis angustiis, agitque animam, nullo dato pœnitentiæ signo, & nullo desiderio confessionis expresso; nam si scelerate vixerit, & peccato dans operam, seu moribus contaminatus tali miserando exitu moriatur; absque absolutione relinquendum esse divino iudicio, Theologi omnes affirmant. Huic itaque (et si probo, integro ac frugi) denegandam

absolutionem definit fatente Morino lib. x. cap. 10. pag. 741. Theologorum pars magna; ac præter enumeratos a viro illo clarissimo, Cardinalis de Lugo disp. xvii. sectione 3. recenset alios permultos, atque ex una Societate Jesu Suarezum, Vasquium, Henriquez, Turrianum, aliosque; redarguens Dianam, quod in tract. de Absolut. Moribundi Resol. 8. falso scripserit, aliquos ejusdem Societatis Patres tenere oppositum. De hujus sententiæ veritate nullatenus dubitandum esse testantur Dominicus Soto in iv. dist. 18. q. 2. art. 5. Sylvius in q. 9. Supplem. art. 2. q. 5. & Auctor Theologiæ Moralis pro Seminario Petrocorensi de Pœnit. cap. vii. q. 10. iis omnibus missis, quos eo loci Antoninus Diana recenset. Hujus sententiæ præcipuum momentum est, quod in tali casu nulla habeatur materia sufficiens ad sacramenti constitutionem: neque hoc argumentum videntur diluere, qui cum Morino reponunt in Pœnitentiæ sacramento, uti in Matrimonio, desiderari tantum materiam analogicam, qualis in unaquaque re morali concipi & efformari potest solo animo, ideoque Tridentinum sess. xiv. cap. 3. non appellasse actus pœnitentis materiam, sed quasi materiam: aut inquirunt, non deesse Scholasticos, qui cum Scoto in iv. dist. 14. negent actus pœnitentis esse materiam hujus sacramenti essentialem, & hanc in sola absolutione reponant: demum ajunt, si ad percipiendam absolutionem sufficiat aliorum testimonium, qui asserant moribundum dedisse pœnitentiæ signa, quod satis esse constat ex præcedenti sectione; ampliorem testificationem fore illam, quam exhibet præcedens vita catholice acta, & longe adspectabilior, quam sint aliorum hominum nutus. Non, inquam, hæc videntur argumentum diluere; nam etsi actus pœnitentis dicantur quasi materia, & analogiam habeant ad materiam physicam, qualis sunt aquæ elementum, panis, vinum & oleum; necessum tamen est, ut re ipsa vel voce, vel signo, vel nutu reddantur sensibiles; quod confirmatur ipso Matrimonii exemplo; non enim aliquis initum hoc diceret, nisi assensum conjuges expressissent. Inepte quoque confugiunt ad Scotistarum opinionem: enimvero hæc ab iisdem Theologis, qui moribundum illum censent esse absolvendum, refutatur tanquam contraria Florentino, & Tridentino Conciliis, a quibus actus pœnitentis dicuntur quasi materia Pœnitentiæ: atque mirum est eximios Theologos in conficiendis sacramentis amplecti sententiam, quam putant falsam; cum doceant non esse rectam agendi regulam, propriæ persuasioni sensum aliorum præferre. Scotus tamen nequaquam negat ad sacramentum requiri pœnitentis actus; sed

sed ei placet appellandos illos esse materiam, circa quam, non vero materiam essentialem, & intrinsecam sacramento; unde ejus sententia defendi potest, non rejecta Conciliorum definitione, & valet etiam ad placitum, de quo agitur, confirmandum, cum absolutio impendi nequeat, nisi adsit materia, cui est applicanda. Rursus christiana probi hominis vita (licet dicatur nota, sensibilis, adspectabilis) vaga, & indifferens est, non definita sacramenti materies, nec ad claves Ecclesiae ordinata, ideoque nisi constet moribundum elicuisse contritionis actus, & confessarium petiisse, non videtur ejus vita sufficere ad impetrandam absolutionem. Atque hæc ego respondeo pro antiquioribus Scholasticis, adversus eos, qui horum argumenta irrident, & parvifaciunt. Accedit, quod canones universi pertractantes de reconciliatione moribundi, hanc conditionem apponunt, si necessarium viaticum desideravit; si voluntatis præterita testimonium habeat: si qui audierunt, ipsius desiderium significant, ut vidimus paullo supra. Proferatur, quæso, ex adverso unus tantum, præter vicesimum primum Synodi Lemovicensis an. 1620. Nullus utique proferri potest. Nam secundus Concilii Toletani XII. anno 681. quem addendum censer illustris Tournelius pag. Venetæ edit. 320. loquitur de iis, qui ultimum desiderantes pœnitentiæ fructum nimietate ægritudinis loquendi & sentiendi perdiderunt officium; immo paulo post verba a Tournely laudata, hæc leguntur in illo canone, Sacerdos tamen, qui non sentienti, neque petenti ausu temerario pœnitentiam dederit, neque se exhortatu ejus, qui pœnitentiam accipit, manuum indicis, vel quibuscumque aliis significationibus invitatum fuisse probaverit, unius anni excommunicationis sententiæ subiacebit. Videtis volum. 11. Concil. Hispan. pag. 684. Igitur vir doctus nec canonem Toletanum attente legit. Ex præcitatæ autem statuti canonis, quæ ad omnes prorsus moribundos attinent, constat sententiam, de qua loquimur, confirmari etiam perantiqua Ecclesiæ praxi, nec posse canones eludi hac exceptione, quod agant de iis, qui scelestissimam vitam duxerunt; præsertim cum non solum Concilium Trevirense, de quo Martenius Volum. 2. Anecd. pag. 271. indiscriminatim statuerit nullum morti proximum esse absolvendum, nisi sacerdotem petierit, & aliqua signa ostenderit pœnitentiæ, idque evidens sit ad nutum infirmi, vel ad testimonium circumstantium; verum etiam id præscripserit in Rituali Romano summus Pontifex Paulus V. Prætereundum non est, a sacra Facultate Parisiensi die 3. Februarii anno 1665. fuisse damnatam hanc propositionem Amadæi Guimenii, Talis infirmus, qui amisit loquelam, vel usum rationis, si bene vivebat, ut bonus &

fidelis, & frequentabat confessionem & communionem, quamvis non petierit Sacramenta, quia ex insperato talia acciderunt, debet præsupponi contritus, & faciente aliquo confessionem generalem pro eo, sicut fit in populo, Sacerdos faciat absolutionem ab omni sententia, & peccato. Scio viros doctos respondere, ideo propositionem illam fuisse damnatam, quia Guimenius assertio- nis suæ fundamentum in eo statuit, Quia ex insperato talia acciderunt; ac præterea censuram his verbis conceptam, Doctrina hujus propositio- nis universim, & absolute sumpta est in praxi periculosa, eos ferire, qui necessitatem absolvendi hujusmodi homines morti proximos indiscrimi- natim imponunt. Juxta quam responsionem datam a Merbesio, a Tournelio, a Witassio, Daniel Concina in Adnotationibus Pontasianis appellavit sententiam hanc paullo acerbiorē, & a Doctoribus Sorbonicis posterioris ævi, qui optime sensum sacre facultatis callebant, necnon ab Auctore Theologiæ Moralis Gratianopolitane, aliisque plurimis refutatam. Hæc autem levia sunt admodum: aperte si- quidem Guimenius de solis viris probis ipsam protulit assertionem: eaque verba, Quia ex in- sperato talia acciderunt, referuntur ad amissum usum loquelæ & rationis, ut apparet legentibus, ideoque nihil solidi est, quod prædictæ censuræ opponatur, nisi forte, quod ait Morinus, male libratam fuisse, ac præposteram. Etsi autem mihi animus non est exornandi Pontasianas vin- dicias; dico tamen non posse opinionem Joan- nis Pontasii, in hac saltem controversia, nimis acerbis redargui, nisi eadem censura notetur Theologorum pars magna, Gratianopolitane Theologiæ opponi Petrocorensē, & Sorboni- cos etiam Doctores postremæ ætatis sententiam prudenti consilio suspendere. Nam Juenin reci- tata opinione eorum, qui arbitrantur infirmis, de quibus est quæstio, absolutionem prædictæ esse concedendam, q. VII. cap. 4. art. 4. in fine testatur a se illam argumentis non confirmari, quod eam suo chirographo munire detraxerit Commentarii sui Censor perillustis D. Pirocius, ne labes aliqua inferretur prædictæ Censuræ Pa- risiensi: quod hætenus dicta confirmat. Tour- nelius præcitato in loco proponit tantum utrius- que partis momenta; & Witassius, posteaquam idem præstitit, q. VI. art. 2. hujus difficultatis enodationem relinquit peritiorum judicio. At videmur pro hac parte satis superque dixisse.

Expendam nunc quæ militant pro contraria. Principio hæc non destituitur virorum doctissi- morum suffragiis. Etsi enim pro illa paullo ante vix laudabantur Molfesius, Homobonus, & Antonius de Litteratis, postquam tamen pro- dierunt Commentaria Morini, qui citato cap. 10. eam lacertis viribusque firmare studuit, ac

Summa Merbesii, qui dissert. iv. cap. 85. eandem ampliori etiam argumentorum copia locupletavit, extorsit illa assensum a viris in republica Litteraria clarissimis, cujus generis sunt Gummarus Huygens Methodi tract. 3. Natalis Alexander lib. 11. p. 3. cap. 7. Reg. 3. Franciscus Genettus de Pœnit. cap. xii. q. 5. Leonardus Vanroy tom. v. cap. 3. q. 5. Daniel Concina in Adnot. ad casum 4. Dictionarii Pontasiani v. *Absolutio*, alique nonnulli. Hi tamen comparatione eorum, quos pro sententia opposita laudavi, longe inferiores sunt numero, atque ætate: ac præterea horum quidam, ut Merbesius facit, immerito pro se advocant Coninkium, & Suarezium: quorum ille præcedenti sententiæ abhæret disput. v. n. 20. & disput. vii. n. 96. ille autem, idest, Suarez, disp. xxiii. sect. 1. non adhæret tantum, sed etiam contendit infirmum absolvi non debere, etiam si paullo ante se contritum ostenderit, & nullam fecerit mentionem confessionis; quoniam, inquit, signa contritionis non sunt hujus sacramenti materia, nisi in ordine ad claves. Genettus quoque plurimum ab aliis discrepat: nam cum ceteri in casu, de quo differitur, adhibendam censeant formam conditionalem; ille proxima quæstione 6. scribit in nullo prorsus casu absolutionem posse dari *sub conditione*. Quis autem *absolute* in re tam dubia, ac perplexa formam sacramentalem proferret? Veruntamen quicquid sit de horum Theologorum numero, auctoritate, & consensu; nituntur primum iis, quæ leguntur in *Sacerdotali Romano*, ubi apertissime eorum sententia traditur, necnon capiti 21. statutorum synodi Lemovicensis, atque absolutioni, quam Clemens VIII. impertivit operario ruenti ex superioribus Vaticani Templi ædificiis; de qua & nos diximus tom. 111. pag. 202. Addunt *Memoriale Bononiense* typis editum anno 1623. ac præcedentibus annis exaratum jussu Alexandri Cardinalis Ludovisii, qui anno 1621. ad summum Pontificatum evehctus nomen sibi adscivit Gregorii XV. Sed hæc æquiparari non possunt numero, & ponderi canonum, & monitis Ritualis Romani, unde opinio præcedens potius corroboratur; maxime quod *Sacerdotale Romanum* non semel lima & emendatione purgatum est; & licet habeat in titulo *Summorum Pontificum auctoritate approbatum*, quo plurimum Merbesius exultat; constat nihilominus approbationem hanc sacris ritibus convenire, non adnotationibus Alberti de Castello, qui eundem librum fertur consarcinasse. Quod vero narratur de Clemente VIII. non est Apostolica definitio, immo fabulam esse, ex testimonio complurium, qui Clementis tempore in hac urbe Roma commorabantur, affirmat Joannes Cardinalis de Lugo cit. sect. 111. n. 34. In

Memoriali Bononiensi præcipitur ut absolvatur moribundus, etiam si nullum penitentiae signum det, si tamen aliquis testetur eum ostendisse confitendi desiderium; unde commemoratur quidem ibi sententia *Sacerdotalis Romani*, sed illa tenenda præcipitur, quam tradit Rituale Pauli V. & quæ unice commendatur in *Rituale* ejusdem Ecclesiæ Bononiensis posterius edito pag. 36. Magnum deinde præsidium petunt hujus sententiæ assertores ex Augustino, qui lib. 1. de Adulterinis conjugis cap. xxvi. n. 33. docet Catechumenos morbo oppressos baptizandos esse, etiam si petere baptismum, & ad interrogata respondere non possint, quia ipsorum in fide christiana voluntas jam nota est: addit satius esse nolenti dare, quam volenti negare, etiam si voluntas ejus incerta sit: subjicit n. 35. etiam illos catechumenos baptizandos, qui viventium conjugis copulati retinent adulterina consortia; ac demum concludit, Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si forte penitentem finiende vitæ periculum præoccupaverit. At quis non videt Augustinum loqui de catechumenis, ac de pœnitentibus, de iis scilicet, qui jam instruebantur in fide, ac de iis, qui reconciliationem petentes consistebant in substratione, & quorum proinde si incerta erat, nec manifestari poterat actualis voluntas, hujus tamen signa præcesserant, cum illi inter catechumenos, isti inter pœnitentes adscriberentur? Alioqui absolvi poterunt illi etiam, qui nullo dato pœnitentiæ signo retinent adulterina consortia; quod nemo unus sanæ mentis affirmat. Producit præterea Merbesius quæ leguntur apud S. Fulgentium in quadam Epistola ad Ferrandum de Catechumeno Æthiope, unda baptismatis regenerato, quamquam sine voce, sine motu, sine sensu nihil valeret interrogationibus respondere. Sed in primis hujus, ac præcedentis argumenti eadem est ratio. Deinde Ferrandus Diaconus Fulgentio narraverat, Æthiopem illum jam Apostolicum symbolum pronunciasse, Dominicæ orationis regulam accepisse, ac subito violentis febribus fuisse invasum, dum quid crederet, & quid oraret intelligens futuro baptismati parabatur. Vide ipsum Merbesium quæstionem a Ferrando propositam explicantem dissert. iv. pag. 235. Omiserunt propterea sollertiores viri sententiæ ejusdem patroni argumentationem hanc fractam, & nimis debilem. Tandem auctores illi moventur ratione, quoniam si ad absolutionem obtinendam sufficiunt nutus, ac testimonia aliorum: debet multo magis satis esse spectata ac laudabilis vita, quam agens si ad Sacramenta accedebat nulla coactus necessitate, credendum profecto est accessurum fore, idque velle, intimoque animo meditari in gravissimo præsentissimoque periculo. Ceterum quid robo-

ris habeat hæc ratiocinatio, conjici facile potest ex dictis. Itaque ut finem quæstioni imponam, ingenue fatendum est priorem sententiam, si discussione scholastica esset deficienda, fortassis alteri præponderaturam: sed quoniam hæc etiam probatur viris doctissimis, nec omnino caret pondere auctoritatis atque rationis; & ulterius sacramentum Pœnitentiæ pro animarum salute institutum, præsertim in mortis articulo est summo opere necessarium: & ex alia parte si adhibetur *forma conditionalis*, evitatur periculum aliud de nullitate sacramenti; hæc autem forma ab octavo sæculo quibuldam in locis obtinuit, sæculo xii. probata est ab Alexandro III. sedente Gregorio IX. inserta Juri Canonico, & a Clem. VIII. præscripta etiam Episcopis Latinis confirmantibus baptizatos a presbyteris Græcis sibi subiectis, ut ostendimus lib. xxx. cap. 12. & lib. xxxii. cap. 6. ideoque non est temere introducta, quemadmodum asseruit Episcopus Vasionensis Genettus, propterea dico, moribundo, de quo disputatum est, impendendam absolutionem hac conditione præmissa, *Si es capax*; quod præmonui pertractans, de Sacramentis in genere, citato cap. 12. libri tricesimi, quæstione iv.

CAPUT IX.

In quo continentur theses aliquæ spectantes ad veterem disciplinam.

QUAM fuerit antiquior in Ecclesiis disciplina circa absolutionem lapsis concedendam, vel denegandam, non una est virorum eruditorum sententia. Dionysius enim Petavius in notis ad hæres. 69. Epiph. pag. 231. ait tria distinguenda esse tempora, primum ab Apostolis usque ad ætatem Tertulliani, in quo gravioribus criminibus, apostasiæ, homicidio, & fornicationi venia denegabatur: quæ severior disciplina, quantum ad mœchiam spectat, a Zephyrino Pontifice fuerit relaxata: secundum tempus, quo nulli sceleri denegabatur pax, si lapsi dum sani viverent pœnitentiam petissent, nam si ad mortem usque distulissent conversionem, penitus intercludebantur; tertium denique, cum impetrata Ecclesiæ libertate, & pristina disciplina severitate remissa, lapsis omnibus, iis etiam, qui tantum in exitu resipiscerent, concessa est reconciliatio, & communio. Idem tenet Gabriel Albaspinæus, qui lib. 2. Observat. maxime 8. 9. 12. & 15. contendit lapsos ante Cornelii & Cypriani ætatem neque in morte impetrasse absolutionem, apostatas præsertim, ac homicidas. Noster Lupus in canonem 13. Nicænum tom. 1. pag. 68. primæ edit. subscribit Albaspinæo & Petavio; sed severiorem illam

disciplinam, juxta quam negabatur absolutio mœchis, homicidis, & apostatis, inductam credit post tempora Apostolorum; quantum ad mœchiam latum fuisse a Zephyrino decretum ut posset remitti; a Cornelio deinde ac Cypriano datam pacem etiam idololatriæ, & homicidis, exacta tamen pœnitentiâ, ac prædicta exceptione, dummodo pacem deprecarentur antequam subirent mortis pericula. Hoc postremum de communione ac pace solis pœnitentiæ functis concessa tradunt alii viri clarissimi, Menardus in Sacram. Gregorii not. 663. Martene lib. 1. de antiquis Ritib. cap. 6. art. 5. Tournely q. 7. art. 3. concl. 2. Witasse q. 6. art. 3. assert. 1. &c. Afficiendis supplicio denegatam fuisse aliquando absolutionem testatur Morinus lib. 10. de Pœnit. cap. 1. nec dissentit Honoratus Tournelius de Euch. q. 5. art. 3. ut diximus supra pag. 106. Idem Morinus lib. 9. cap. 20. putat præcipuas Ecclesias, Romanam, Carthaginensem, & Orientales omnes, etiam ante Cyprianum & Tertullianum, cuilibet crimini, tribus etiam paullo supra commemoratis, veniam indulsisse; Tertullianum quidem asserere oppositum, sed putidi mendacii, & calumniæ ex propriis scriptis revinci: quod & affirmat in Ecclesiastica Historia 3. sæculi dissert. 7. Natalis Alexander. De absolutione ab Ecclesiis illustrioribus nunquam denegata idololatriæ, homicidii, & mœchiæ reis, etsi contraria consuetudo viguerit in nonnullis aliis Ecclesiis, consentit Witassius citata q. 6. art. 2. ac perantiquam Ecclesiæ disciplinam nunquam revera fuisse adeo duram, ut sineret aliquem sine reconciliatione perire demonstravit ornata, & expolita dissertatione de hoc argumento edita an. 1730. vir doctissimus, atque honestissimus Jos. Augustinus Orsi sacri Ordinis Prædicatorum. Sunt vero, qui etiam negant Tertullianum mentitum esse, asserentes in hoc Morinum, aliosque deceptos, quod acceperint de Ecclesiis catholicis quæ idem Tertullianus affirmavit de Montanistis: atque ita sentit J. B. Du-Hamelius lib. 3. de Pœnit. dissert. 2. ac sapientissimus Auctor Congregat. S. Mauri, qui Opera Cypriani nitidissime edidit, & exquisita Præfatione illustravit, ejusdem præfat. num. ix. Quid in tam discrepantibus illustrium virorum lucubrationibus mihi visum est probabilius, proximis historicis, criticisque thesibus commonstrabo.

T H E S I S I.

Ab Apostolorum tempore usque ad ætatem Tertulliani, omnibus peccatis remissio & venia concessa est. Demonstratur primo: Apostolus in 2. ad Corinth. 2. 7. hortatur capita Ecclesiæ Corinthiæ, ut incestuosum fidelium commu-
nic-

nione privatum consolentur, ne abundantiori tristitia absorbeat, eique pacem & communionem donent, prout explicant Patres atque interpretes omnes; & Joannes pariter in Apocalypsi cap. 2. Thyatirenos stupris, & fornicationibus inquinatos ad pœnitentiam hortatur, ostendens gravissimum hoc crimen a Deo per sacerdotum ministeria dimitti, ut observarunt S. Pacianus in suis ad Sempronianum Epistolis, S. Hieronymus adversus Luciferianos prope finem, aliique laudati lib. præcedenti cap. 5. in nostra dissertatione adversus Novatianos, pag. 137. & 138. Deinde Eusebius lib. 11. H. E. cap. 23. pag. edit. Valesii 93. narrat S. Joannem Apostolum conscenso equo concitoque cursu sequutum latronem, qui violentia, cædibus, atque atrocitate cunctos superabat, eique non solum veniam dedisse, verum etiam ipsius facinorosi hominis dexteram exosculatum, illum reconciliatum Ecclesiæ restituisse. Neque hoc unum exemplum extat temporum illorum antiquiorum, sed etiam pœnitentiæ non denegatæ mulieribus a Marco præstigiatore compressis, de quibus cap. 1. produximus verba Irenæi; ut mittam quæ ex Clemente Alexandrino, ex libro Pastoris, atque ex Epistola Dionysii Corinthiorum Episcopi ad Amasrianos proferunt citatis in locis Morinus, Martenius, Witasse, Tourneilius, alii. Præterea invictissimum hac in re debet esse testimonium Tertulliani, cujus auctoritate permoti quidam oppositum tradiderunt. Nam Tertullianus de Pœnit. cap. 7. ait: *Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem. Id si dubites, evolve quæ Spiritus Ecclesiæ dicat. Desertam dilectionem Ephesiis imputat: stuprum & idolothytorum esum Thyatirentis exprobat: Sardos non plenorum operum incusat: Pergamenos docentes perversa reprehendit: Laodicenos fidentes divitiis objurgat; & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, sub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti; & paullo supra cap. 4. scripserat, omnibus omnino delictis veniam concedi. In libro etiam de Pudicitia, scripto postquam defecerat ad Montanistas, & quando opinabatur mœchis tribuendam non esse veniam, citat ipse Tertullianus contrarium opinionem suæ Zephyrini decretum, de quo infra, nec denegat 2. capite permultos esse, qui dicerent Deum bonum, optimum & misericordem velle ut peccata singula dimittantur; tametsi infectetur idem Tertullianus opinionem istam, tamquam hominum adulantium, sibi que lenocinantium. Constat tandem ex præced. cap. n. 14. fuisse legem antiquam & regularem, ne ulli in exitu negaretur pax & necessarium viaticum, prout loquitur 13. Nicænus canon, Romanosque Pontifices Julium, Cælestinum, Leonem, alios-*

que declarasse sententiam eorum, qui lapsis occludunt misericordiæ januam, esse sacris litteris repugnantem, duram, immitem, fontemque horrois, impietatis, desperationis.

T H E S I S II.

Circa Tertulliani tempora nonnulli mœchis negabant absolutionem: at non erat hæc Ecclesiarum Catholicarum communis consuetudo; neque hanc communem consuetudinem Tertullianus recenset, ideoque immerito putidi mendacii a doctis viris arguitur. Demonstratur prima pars: nam Tertullianus de Pudicitia cap. 1. vellicans Zephyrini decretum, Audio, inquit, edictum esse propositum, & quidem peremptorium; Pontifex scilicet Maximus, quod est Episcopus Episcoporum edicit: Ego & mœchie, & fornicationis delicta pœnitentia sanctis dimitto. O edictum, cui adscribi non poterit, Bonum factum! Ii ergo, quibus Tertullianus adhærebat, negabant reconciliationem concedendam esse fornicariis. Cyprianus etiam in Epistola 52. ad Antonium, inquit: Apud antecessores nostros, quidam de Episcopis istic in provincia nostra dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt; non tamen a Coepiscoporum suorum collegio recesserunt, aut catholica Ecclesiæ unitatem vel duritiam, vel censuræ suæ obstinatione ruperunt; ut quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat ab Ecclesiâ separaretur. Altera thesis pars, scilicet, quod hæc consuetudo negandi reconciliationem mœchis non fuerit universæ Ecclesiæ Catholicæ, constat ex eodem libro Tertulliani, qui citato cap. 1. fatetur Zephyrini edictum legi in Ecclesiâ, quæ de re cum opinionem contrariam adoptasset, ita miratur: Sed hoc in Ecclesiâ legitur, & in Ecclesiâ pronuntiatur, & virgo est. Absit, absit a sponsa Christi tale præconium. Capite 2. ut dixi supra, nititur refellere sententiam affirmantium coudonanda esse omnia delicta, quoniam Deus bonus, optimus, & misericors, omniumque hominum, & maxime fidelium salvator, non tanti ducit peccatoris mortem, quam pœnitentiam; & cap. 3. conatur etiam diluere ratiocinationem alteram, Nihil agendum est frustra; porro frustra agatur pœnitentia, si caret venia: omnis autem pœnitentia agenda est; ergo omnis veniam consequatur, ne frustra agatur. Cyprianus quoque in præcitatis verbis diserte affirmat, in eadem provincia ætate antecessorum suorum plures extitisse, qui pacem dabant adulteris; immo illos, qui pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt, duritiei, censuræ, & obstinationis redarguit, eorumque opinionem plurimis argumentis refellit, commendans tamen in illis concordie vinculum, communionem, atque

atque unitatem. Pars tertia, quod Tertullianus non sit mentitus scribens suo tempore in quibusdam Ecclesiis viguisse severiorem disciplinam, quam ipse amplectitur, evidens est ex eadem epistola, & ex productis Cypriani verbis; quare etsi Tertullianus erravit insectando disciplinam, quæ mœchis pacem largiebatur; non tamen calumniæ, aut mendacii, cuius passim insinulatur, reus est. Movet autem Morinum, aliosque, quod idem Tertullianus cap. 12. de Pudicitia scribat, *Hinc est, quod neque idololatricæ, neque sanguini pax ab Ecclesiis redditur*; unde probare nititur neque reddendam esse mœchiæ. At *Ecclesiarum* nomine non intelligit Catholicos, sed Montanistas, in quorum castris tunc militabat, & quibus proximo cap. 21. *veræ & spiritualis Ecclesiæ* tribuit honorem. Quamquam si de mœchia loquamur, etiam nonnullos Catholicorum in Africa illam existimasse scelus nunquam condonandum, perspicuum est ex prælaudata Epistola sancti Martyris Cypriani.

T H E S I S III.

Decreto Zephyrini non relaxatus est circa mœchiam rigor antiquioris discipline, sed repressa potius est disciplina illa durior circa Tertulliani aetatem invecita, quæ adversus perantiquam institutionem mœchis pœnitentiam agentibus negabat reconciliationem, & pacem. Demonstratur primo: antiqua enim Catholicæ Ecclesiæ disciplina fuit, ut omnibus vere pœnitentibus, etiam fornicariis, & incestuosus venia daretur; ut constat ex thesi prima: sed Zephyrinus ex ipso Tertulliano nihil aliud edixit, nisi ut *pœnitentia fundis* dimitterentur etiam mœchiæ & fornicationis delicta: igitur Zephyrinus non relaxavit edicto suo rigorem prioris disciplinæ, sed potius emendavit severitatem disciplinæ temporibus Tertulliani contra primam Ecclesiæ institutionem intrusæ. Præterea non debebat Tertullianus in Zephyrino damnare, quod etiam in Africa complures Episcopi servabant: atqui plures Africæ Episcopi ætate antecessorum Cypriani, & circa Tertulliani tempora, pacem mœchis largiebantur, custodientes unitatem cum aliis, qui pacem mœchis non dabant: non debebat ergo Tertullianus in Zephyrino reprehendere edictum, quo asseruit pacem non esse negandam mœchis *pœnitentia fundis*. Insuper non tantum Cyprianus, verum etiam ipsius antecessores nimis durum, severumque putabant reconciliationem huiusmodi pœnitentibus denegare, ut constat ex thesi præcedenti. Decretum igitur Zephyrini relaxavit durtiem ac severitatem aliquorum, non autem Apostolicæ Ecclesiæ priorem, antiquam, & æquissimam disciplinam. Tandem cum sedente Ze-

phyrino Cajus presbyter insignem disputationem habuerit Romæ cum Proclo, seu Proculo, sectatore Montani, prout litteris mandarunt Eusebius lib. 2. H. E. cap. 25. pag. 67. & S. Hieronymus de Script. Ecclesiasticis n. 59. ac Zephyrinus damnaverit Montanum, Proclum, aliosque Cataphrygas insectantes bigamiam, secundum Apostolica instituta toleratam: quid mirum, si Tertullianus Cataphrygis addictus, & qui horum gratia de Monogamia librum edidit, & Catholicos Psychicos, idest, *animales*, appellavit, æquissimum, rectissimumque S. Pontificis Zephyrini edictum sibi, ceterisque Montanistis odiosum canino dente memordit, & laceravit? Vide Cardinalem Baronium ad an. Christi 215. & 216. & notas in postremam editionem Anastasii Bibliothecarii to. 2. pag. 173. Hinc obiter animadvertite, quam immerito aliqui heterodoxi ausi sunt sanctum Zephyrinum Donatistis adnumerare; cum ipse Proclum, Montanum, Cataphrygas omnes, ideoque etiam Tertullianum damnaverit, & insuper remittens fornicationis delicta, necnon recipiens in Ecclesiæ communionem Natalium quemdam, qui Theodori Coriarii hæresim abdicavit, ut refert Eusebius lib. v. cap. 27. fuerit apertissimus hostis eorum, a quibus Ecclesiæ fores lapsis obserabantur, eorumdem scilicet Montanistarum.

T H E S I S IV.

S. Cyprianus lapsis omnibus post actam pœnitentiam indulgens veniam recte se gessit, nec pristinam Ecclesiæ disciplinam violavit. Nulli post pœnitentiam a Cypriano denegatam fuisse pacem constat ex præcitata Epistola ad Antonianum, ubi pag. 155. ait: *Miror autem quosdam sic obstinatos esse, ut dandam non putent lapsis pœnitentiam, aut pœnitentibus existiment veniam denegandam.* In eadem Epistola testatur a se etiam mœchis concedi pœnitentiam, & pacem: commendat Sanctum Cornelium, quod Trophimum & ingentem thurificatorum numerum redeuntem ad Ecclesiam, satisfaciens, & confitentem errorem pristinum ad communionem admiserit, refellens de se, ac de ipso Cornelio iactatum rumorem, quod passim communicarent *sacrificatis*; & affirmans longe aliud esse subvenire periclitantibus pace data, aliud cum apostatis communicare. Quod autem recte Cyprianus se gesserit, constat ex quo ibidem locupletissimis Scripturarum testimoniis demonstret Deum, qui neminem vult perire, indulgentiam singulis pœnitentibus polliceri: debere Episcopos largam æternamque Dei pietatem imitari: obstinationem & durtiam esse comminari pœnam, indicare pœnitentiam, & nolle pacem concedere; & idcirco a se iis tantum denegari spem com-

municationis & pacis ; qui pœnitentiam non agunt , nec dolorem delictorum suorum toto corde , & manifesta lamentationis suæ professione restantur , & quos ad veniam rogandam non delicti pœnitentia , sed mortis urgentis admonitio compellit . Secutus est etiam Martyr sanctissimus sententiam Concilii Africani , in quo statutum fuerat , ut libellaticis pax , sacrificatis pœnitentia daretur , ut constat ex Epistola 54. ad Cornelium . Rectissime propterea se gessit , qui scripturarum auctoritatem , Cornelii Romani Pontificis exemplum , & Coepiscoporum sententiam sequutus est . Cyprianum denique non relaxasse pristinae disciplinae rigorem constat ex dictis ; primum , quia Apostolorum ætate nulli pœnitentium pax negabatur ; deinde , quia dum concessit pœnitentiam & pacem mœchis , fecit quod statuerat Zephyrinus ; insuper , quia etiam in Africa Antecessorum suorum ætate idem servabatur a multis : demum , quia illud omnino præstitit , quod ex Epistola Cleri Romani inter Cyprianicas tricesima prima , acceperat custodiri in Ecclesia Romana aliarum omnium magistræ .

T H E S I S V.

Neque sanctus Cyprianus , neque Africanum Concilium superius commemoratum lapsis & sacrificatis pœnitentiam agentibus negarunt in exitu mortis reconciliationem , & pacem . Quamquam enim Albaspinæus , & post eum Gothofredus lib. x. Cod. Theodosiani pag. 210. alique scripserint a Cypriano pristinam severitatem interdum fuisse custoditam in deneganda reconciliatione apostatis & desertoribus , (quæ severitas , ut liquet ex præmissis thesibus , prorsus est commentitia ;) apparet nihilominus ex nuper dictis sanctissimum Martirem in sæpe laudata ad Antonianum Epistola , commendare sanctum Cornelium , qui Trophimum , & partem maximam populi , qui a fide defecerat , rursus in Ecclesiam admiserat , demonstrans quomodo non communicet apostatis , qui ipsis periclitantibus succurrit , nec sit in sacerdotibus criminandum , si pace data , qui desertores fuerunt , non effocentur , nec repellantur : discrimen tamen esse inter libellaticos , & sacrificatos , eos scilicet , qui consenserant , ut sacrificasse dicerentur , ut se , uxorem , liberos , domumque totam a persecutione subtraherent , atque juxta S. P. Augustinum lib. iv. de Bapt. num. 6. etiam libellis se thurificaturos profitebantur , & inter eos , qui ad sacrificium nefandum accesserunt ; atque libellaticis dandam esse pacem , sacrificatis vero interim pœnitentiam , & in exitu reconciliationem quoque donandam . Idem decrevisse Africanum Concilium constat ex Epistola 54. pag. 171. ubi

legitur : Statueramus quidem jam pridem , frater carissime , participato invicem nobiscum consilio , ut qui in persecutionis infestatione supplantati ab adversariis & lapsi fuissent , & sacrificiis se illicitis maculassent , agerent diu pœnitentiam plenam , & si periculum infirmitatis urgeret , pacem sub ictu mortis acciperent . Ajunt vero , statueramus , quoniam excitata iterum persecutione statim lapsis omnibus pacem dare satius existimaverunt , ut ad prælium , quod imminerebat , instruerentur & armarentur , ut legitur eadem Epistola 54. itemque in 52. ad Antonianum . Igitur tantum abest , quod in hac Epistola S. Cyprianus in apostatas severior fuerit , quin , cum diu iisdem apostatis pœnitentiæ esset incumbendum , persecutione fervente veniam accelerandam esse crediderit . Atque id adeo verum est , ut cum Antonianus nonnihil commoveretur , quia a Cornelio & Cypriano lapsis desertoribus ante pœnitentiam exactam pax data esset , Cyprianus conscripsit Epistolam illam quinquagesimam secundam , ut propositi sui Antoniano rationem redderet , simulque excusaret Cornelium ; unde paullo post illius Epistolæ initium inquit : Et primo quidem quoniam de meo quoque actu motus videris , mea apud te & persona , & causa purganda est , ne me aliquis existimet a proposito meo leviter recessisse . & cum Evangelicum vigorem primum & inter initia defenderim , postmodum videar animum meum a disciplina , & censura priore flexisse , ut his qui libellis conscientiam suam maculaverint , vel nefanda sacrificia commiserint , laxandam pacem putaverim . Quod utrumque non sine librata diu , & ponderata ratione a me factum est . Nam cum acies adhuc inter manus esset , & impetu militum vires fuerant excitandæ , & maxime lapsorum mentes classico quadam nostræ vocis fortiter animandæ , &c. Non debuit ergo a viris doctissimis Cypriano opponi severitas disciplinae in ea epistola , in qua potius disciplinae rigorem , iustissima tamen de causa , remittit . Moverunt Albaspinæum , & Gothofredum quæ leguntur circa finem illius Epistolæ pag. 158. Apostate vero , & desertores , vel adversarii , & hostes Christi Ecclesiam dissipantes , nec si occisi pro nomine foris fuerint , admitti secundum Apostolum possunt ad Ecclesiæ pacem , quando nec spiritus , nec Ecclesiæ tenuerunt unitatem . Sed ex præmissis constat hæc dici de iis , qui in schismate Felicissimi & separati ab Ecclesiæ unitate trucidabantur : quibus utique martyrium prodesse nequit , ut idem Cyprianus docet in libro de Unitate Ecclesiæ pag. 404. consentientibus aliis Patribus , quemadmodum diximus libro xxxi. cap. 24. num. 3. & 4. agentes de martyrio . Ceterum quod hæc confirmat , in Epist. 55. ad Cornelium pag. 183. affirmat Cyprianus multos quotidie a sa-

etione Felicissimi remeantes pulsare ad Ecclesiam, & a se anxie, & solícite examinari, qui recipi, et admitti debeant; nonnullos tamen admissos evasisse peiores, nec fidem pœnitentiæ servasse: quod in causa fuit, ut Epistola 38. ad Caldonium, & 40. ad plebem, se nunquam huiusmodi hominibus communicaturum professus fuerit. Sed vide novæ editionis Præfationem pag. xxxv.

T H E S I S VI.

Quod S. Cyprianus laudata Epistola 55. scripserit desertores sua facilitate susceptos, argumento non est disciplinæ severitatem fuisse ab eodem Cypriano laxatam. Probatur primo, quoniam ut ex præcedenti manifestum est, dum eo loci pag. 184. ait S. Martyr, vix plebi persuadeo, immo extorqueo, ut tales patientur admitti, verba non facit de sacrificatis, & desertoribus, quos participato Coepiscoporum consilio statuerat ad pœnitentiam admittere, prout affirmat superiori Epistola 54. ad Cornelium, sed loquitur de revertentibus a schismate Felicissimi cum animi pravitate & contumacia, inquit enim: O si posses, frater carissime, istic interesse nobiscum cum pravi isti et perversi de schismate revertuntur, videres quis mihi labor sit persuadere patientiam Fratribus nostris, ut animi dolore sopito recipendis malis, curandisque consentiam. Namque ut gaudent, et lætantur cum tolerabiles et minus culpabiles redeunt, ita contra fremunt et reluctantur, quoties inemendabiles & protervi, & vel adultærii, vel sacrificiis contaminati, & posthæc adhuc insuper & superbi, sic ad Ecclesiam remeant, ut bona intus ingenia corrumpant. Vix plebi persuadeo, immo extorqueo, ut tales patientur admitti. Et justior factus est fraternitatis dolor ex eo quod unus atque alius, obnitente plebe, & contradicente, mea tamen facilitate suscepti, peiores extiterunt, quam prius fuerant, nec fidem pœnitentiæ servare potuerunt, quia nec cum vera pœnitentia venerant. In recipiendis itaque desertoribus vere pœnitentibus nec Cyprianus facilitate usus est, nec ab aliorum Episcoporum sententia discessit, nec habuit plebem obnitentem & reluctantem; & duntaxat in admittendis gregariis Felicissimi, non quidem semper, sed una & altera vice, faciliorem se fuisse fatetur, cum experimento constaret genus illud hominum per raro ad Ecclesiam bona intentione redire. Probatur secundo, quoniam Martyr sanctissimus admittens desertores antiquam Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, Coepiscoporum mentem, & antecessorum secutus est instituta, prout apparet ex thesibus præcedentibus.

Berti Theol. Tom. VII.

T H E S I S VII.

Nullus in lapsis recipiendis pro discipline equitate magis pugnavit, quam beatissimus Cyprianus. Principio enim nonnisi pœnitentia functis absolutionem concessit, excepto mortis periculo, & fervente sub Valeriano & Gallieno persecutione, ut reconciliatione accepta, non inermes & nudi, sed protectione Corporis & sanguinis Christi muniti fideles martyrium subirent, ut constat ex præcitata Epistola Synodica 54. ad Cornelium pag. 172. Deinde cum libellatici æquari non deberent sacrificatis, quoniam illi, etsi conscientia polluti, manus tamen ab immolatione nefanda, & os a contagio feralis cibi continuerant; censuit Cyprianus iisdem libellaticis detestantibus scelus, flentibus & lamentantibus, ac paratis de cetero vitare errorem, quo fuerant decepti, dare pacem, ne ob duritiam & inhumanitatem cum uxore & liberis in hæresim aut schisma invitante diabolo raperentur; sacrificatis vero ad Ecclesiam redeuntibus pœnitentiam dare, & si infirmitate occupati fuissent, etiam pacem, ut diximus thesi v. & constat ex Epistola Cyprianica 52. pag. 153. Deinde S. Martyr lapsis, qui remeabant cum libellis Martyrum pro ipsorum pace supplicantium, etsi eos humanissime recipiebat, eisque in gratiam illorum, a quibus commendabantur, relaxabat partem aliquam canonicæ pœnitentiæ, noluit tamen pacem largiri, nisi studuissent Deum satisfactione placare, affirmans plurimum quidem apud iudicem posse Martyrum merita, & iustorum opera; sed tamen dandam non esse cunctis præpropere festinatione remissionem peccati, quoniam facilitas veniæ non concedit pacem, sed tollit, & etiam Noe, Moyses, alique viri Deo acceptissimi orantes pro peccatis populi, veniam aliquando non impetrarunt. Legendus liber de lapsis pag. 379. ubi nequaquam consentit Novatianis asserentibus non remitti pœnitentium peccata, sed mandat, ut lapsi antequam reconcilientur juxta illius temporis disciplinam in se puniant patrata delicta, sicut præmonui hujus vol. pag. 141. Præterea cum Cyprianus accepisset nonnullos idolorum sacrificiis pollutos impudenter litteras Martyrum querere, si ne congruentem pœnitentiam subirent, datis Epistolis ad Martyres & Confessores, illos graviter hortatus est, ut solícite & caute lapsorum desideria ponderarent, necnon delictorum genera expendere, ut colligitur ex Epist. 10. pag. 52. & ex Epistola 14. pag. 59. In epistola etiam ad Fidum 59. pag. 211. oburgandum censuit Terapium Episcopum Bullensem in provinciâ Proconsulari, quoniam immaturo tempore, & nimia festinatione pacem dederat cuidam Victori de-

esto e gradu presbyteri, *antequam pœnitentiam plenam egisset, & Deo in quem deliquerat satisfacisset.* Hæc itaque ratio agendi evidenter demonstrat nullatenus fuisse relaxatam, sed inviolabiliter custoditam veterem disciplinam a gloriosissimo Martyre Cypriano, de quo iure meritoque Prudentius *æpi seq.*

*Ipse modesta loqui, spem querere, regulam tenere,
Vivere justitiæ Christi, & penetrare dogma nostrum.*

THESES VIII.

Quod S. Cyprianus ordinata lege pacem daret post pœnitentiam exactam, aliorum quoque praxi & consuetudine comprobatur; quamquam non sit, de Sacramenti substantia, ut satisfactio præcedat absolutionem. Voluisse Cyprianum, ut qui deliquerant, antequam reconciliarentur ab Ecclesia Deum satisfactione placarent, constat ex Epistola ad Fidum, atque ex libro de lapsis, ut nuperrime dictum est. Non solius Cypriani, sed & aliorum hanc fuisse sententiam, probatur ex decreto Zephyrini de quo th. 2. *Ego & moechia, & fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto.* Confirmatur aliorum Pontificum rescriptis; nam Innocentius I. Epist. ad Decentium cap. 7. ait, *Sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atque lacrymas corrigendis, ac tunc jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem:* atque S. Leo in epistola sæpe laudata ad Theodorum Forojuliensem, affirmat sacerdotibus a Christo fuisse concessum, *ut & confitentibus actionem pœnitentiae darent, & eodem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent.* Idem demonstratur ex Patribus, inter quos S. Pacianus in Epistola 1. ad Sempronianum scribit veniam dandam *magno pondere, magnoque libramine, post multos gemitus effusionemque lacrymarum, & post totius Ecclesiæ preces:* ac S. Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 9. docet prius agendam pœnitentiam, deinde tribuendam veniam, prius solvendum quod debitum est, ut quod speramus, mereamur impetrare, eos autem, qui statim solvi cupiunt, velle potius Sacerdotes ligare, quam culpa propriam conscientiam exuere. Demum fuisse hanc universæ Ecclesiæ consuetudinem (etiam apud Orientales, saltem ante sublatam a Nestario actionem publicæ pœnitentiæ) demonstratur ex Sozomeno lib. vii. Hist. Eccles. cap. 16. ex canone xi. Concilii iiii. Toletani, ex libro Gennadii de Dogmatibus Ecclesiasticis cap. 53. ex antiquo Ordine Romano in Codd. Tiliane,

Remensi, & Ratoldi, necnon ex monumentis aliis compluribus, quæ legi possunt apud Natalem Alexandrum dissert. 9. sæculi 3. Hugonem Menardum not. 677. in Sacram. Gregorii, Tournely q. vii. art. 3. Concl. 2. ac præsertim Edmundum Martene de Antiq. Eccles. ritibus lib. 1. p. 2. cap. 6. art. 5. ubi pertractat de reconciliatione Pœnitentium.

Verum ad Sacramenti *essentiam* non pertinere, ut absolutioni præcedat satisfactio, eruitur primum ex dictis; siquidem præced. capite demonstratum est num. v. egredientibus de corpore absolutionem esse impendendam, quamvis nondum pœnitentiam impleverint, immo præsidium pœnitentiæ, & reconciliationem petentibus in periculi urgentis instantia imponendam non esse laboriosam satisfactionem, quam implere non valeant, rectissime monent Præsules sanctissimi S. Antoninus p. 3. tit. 17. cap. 20. ac S. Thomas de Villanova conc. 6. f. 6. post Dom. iv. Quadr., necnon in Rituali Romano Summus Pontifex Paulus V. Constat etiam ex præcitatis Epistolis Cyprianicis ante pœnitentiam exactam reconciliatos fuisse lapsos, ut persecutione fervescente, Ecclesiæ pace, & Sacramentis muniti inirent certamen fidei animo alacriori. Diximus etiam datam pacem *libellaticis* Ecclesiam pulsantibus, ne invitante diabolo, ut Epist. 52. ait Cyprianus, in hæresim, vel schisma raperentur: quod approbat etiam SS. Pater Augustinus lib. 3. contra Epistolam Parmeniani, ubi num. 15. docet, quomodo adhibenda sit tolerantia, ne improbi separantur ab unitate, neque, ut Evangelium monet, cum zizania simul eradicetur & triticum, saluberrima hac monitione concludens, *Hæc qui diligenter cogitat, nec in conservatione unitatis negligit disciplinæ severitatem, nec immoderatione coercionis disrumpit vinculum societatis.* Aliquando etiam accelerata est lapsus venia, propterea quod gloria Dominicæ confessionis extorres facti, & bonis omnibus expoliati maculam pristinam potiore virtute deleverint: quo nomine Caldonius statim pacem dedit Felici Decimi administro, Victoriæ illius conjugii, & Lucio, qui posteaquam sacrificaverant, iterum tentati, Christum confessi in exilium pulsi sunt, quod a Caldonio consulte gestum laudat epist. 19 pag. 69. ipsemet Cyprianus. Humanitatem quoque maximam experti sunt illi, qui ad Ecclesiam redeunt etiam alios reducere studuerunt, ut diximus thesi iv. de Trophimo ad pacem ante mortis pericula admissio. Jam vero si necessario pœnitentia debuisset præcedere absolutionem; neque ægritudine occupatis, neque positis in persecutionum, & schismatum infestatione, neque *libellaticis*, neque ceteris, de quibus

bus hætenus dictum est, reconciliatio fuisset concessa. II. Eadem veritas demonstratur censuris in sententiam oppositam latis. Cum enim anno 1478. Petrus Oxomensis scripisset pœniteres non esse absolvendos nisi peracta prius pœnitentia, post accuratum examen illum iussu Sixti IV. damnavit Alphonsus Carillus Archiepiscopus Toletanus, & Petri scripta igni fuere tradita, ut narrat in 2. 2. q. 1. art. 10. Bannesius, tamen in libro Petri Oxomensis alius quoque error, & quidem deterior comprehendatur, quo affirmabat confessionem Sacramentalem non a Christo, sed ab hominibus fuisse inductam. Eundem errorem, scilicet, quod ex *invariabili natura, atque ex Christi institutione* executio satisfactionis impositæ præmittenda sit absolutioni, proscripsit ann. 1644. S. Facultas Parisiensis. Cum idem error circa annum 1672. erupisset in Belgio, male penes omnes audiit, illumque anno 1690. confixit Summus Pontifex Alexander VIII. in proscriptione prop. xvi. xvii. & xviii. Quæsnelliana quoque propositio 87. qua Novator asseruit modum plenum lumine, & caritate esse, *si animabus detur tempus portandi cum humilitate, & sentiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiae & contritionis, & incipiendi ad minus satisfacere iustitiæ Dei antequam reconcilientur*; hæc, inquam, propositio in Bulla Unigenitus an. 1713. a Clemente XI. damnata fuit. III. Idem exemplis plurimis ostendi potest, inter quæ principem tenent locum mulieris peccatricis, alterius mulieris adulteræ, Zachæi, latronis, aliorumque a Christo statim post conversionem in gratiam receptorum: unde colligimus, olim ab Ecclesia pœniteres in longa gemituum & afflictationum exercitatione fuisse detentos ad explorandam potius illorum conversionem, de qua non immerito in tanto rerum discrimine dubitabatur, quam ad expetendum definitum aliquod tempus absolutionis. Deinde in Orientali Ecclesia, ex quo Nestarius sustulit presbyterum pœnitentiarium, continuo pœniteres a culpis absolvebantur, & pro sua conscientia ad communionem accedebant, ut constat ex Historia Sozomeni, per multisque S. Joannis Chrysostomi testimoniis cap. 1. productis. Simeon quoque Stylita, qui floruit sæculo 6. accedentem ad se hominem scelestissimum, qui præter alia flagitia dæmoni immolaverat sacrificium, cum in eo deprehendisset vehementis contritionis indicia, nulla interposita mora absolutione donavit, ut legitur apud Bollandum die 24. Maji. Idem sæculo VII. probasse S. Eligium Noviomensis Episcopum colligitur ex ejus homilia 13. VII. sæculo non differendam absolutionem ad pœnitentiam peractam decrevit in Statutis suis cap. 31. S.

Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus. Sæculo IX. in Galliis pœniteres statim post confessionem absolvebantur, ex Jona Aurelianensi lib. 1. de Instit. laicali cap. 10. His ergo, aliisque exemplis, quæ legi possunt apud Martenem cit. cap. 6. art. 4. Thomam Milante in propositiones damnatas ab Alex. VIII. & Fulgentium nostrum Bellelli in Confutatione thesium Quæsnelli, iis additis, quæ ex Cypriano produximus, apertissime refellitur quidquid in contrarium ex veteri disciplina, aut ex Patrum auctoritate potest exponi. IV. Cerrissimum denique est, satisfactionem non *ad essentiam*, sed *ad integritatem Sacramenti* pertinere, atque ideo ipsam satisfactionem necessariam esse, quoniam etsi culpa a Domino dimittatur, diluenda tamen remanet temporalis pœna, ut docet cap. 8. sess. XIV. Synodus Tridentina. Quare non eadem est ratio de contritione & confessione, ac sit de satisfactione; quamquam cap. 3. ejusdem sessionis hi tres pœnitentis actus dicantur *quasi materia* sacramenti: contritio enim præmittenda est, quia est dispositio necessaria ad gratiam obtinendam; confessio item debet præmitti, quoniam prærequiritur ad actum judicalem. Sed quantum ad satisfactionem attinet, dummodo pœnitens illam implere velit, ac promittat, necessum non est, ut absolutionem illa præcedat; sed sufficit si iungatur, atque acceptetur; ideoque juxta diversam Ecclesiæ praxim nunc absolutio post satisfactionem data est, ut vera ad Deum conversio dignosceretur; nunc autem satisfactioni præmissa, ne contritis & humiliatis, quos Deus non despicit, pacem negaret Ecclesia.

T H E S I S IX.

Que apud Cyprianum, aliosque nonnullos leguntur de pace aliquando lapsis in exitu mortis non concedenda, non evertunt quæ superiori capite q. 4. diximus de absolutione eo in casu nemini deneganda, si ve accipiantur illorum testimonia de reconciliatione canonica, si ve etiam de absolutione sacramentali. Quibusdam pœnitentiam petentibus denegatam aliquando fuisse absolutionem Joannes Morinus lib. x. cap. 1. Natalis Alexand. dissert. 7. sæculi 3. Christianus Lupus in canonem 13. Nicænum, alique initio hujus capitis commemorati haud obscuris momentis demonstrant, Primum est, quod S. Cyprianus epist. 52. inquit: *Pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde & manifesta lamentationis sue professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis & pacis, si in infirmitate atque in periculo caperint deprecari, quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed*

mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum. II. Concilium Illiberitanum, quod celebratum dicitur anno 305. statuit canone 1. eum, qui post fidem baptismi salutaris adulta ætate ad templum idololatraturus accesserit, & fecerit quod est crimen capitale, quia est summum scelus, nec in fine communionem accipere. Idem canone 2. statuit de Flaminibus, idest, sacerdotibus idolorum, qui genuerint scelera, accedente homicidio, vel triplicaverint facinus, coherente machia. Haud aliter statuit canone 6. de illo, qui veneficia alterum interfecerit: canone 7. de fidei, si post lapsum machie, accepta poenitentia denuo fuerit fornicatus: canone 8. de fœminis, quæ nulla præcedente causa reliquerint viros suos, & se copulaverint alteris: canone 12. de parentibus, & fidelibus aliis, si lenocinium exercuerint, vel proprium, aut alienum corpus vendiderint: canone 65. de uxore clerici, quæ aut machata fuerit, aut maritum suum machum a se non proiecerit: canone 66. de viro, qui privignam suam duxerit in uxorem: canone 70. de fœmina, quæ conscio marito sese alteri subiecerit: canone 71. de stupratoribus puerorum. Videbis tom. 1. Concil. Collect. Labb. pag. 969. & sequentibus. II. Concilium Arelatense an. 314. canone 22. idem definit, quod epist. 52. tradiderat Cyprianus: *De his qui apostatant, & nunquam se ad Ecclesiam representant, ne quidem poenitentiam agere querunt, & postea infirmitate arropti potunt communionem, placuit eis non dandam communionem, nisi revaluerint, & egerint fructus dignos poenitentiae.* IV. Innocentius I. Epistola ad Exuperium cap. 2. interrogatus quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ poenitentiam simul & communionis reconciliationem exposcunt, respondit: *De his observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatio est.* Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur poenitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securas non revocaret a lapsu, negata merito communicatio est, concessa poenitentia, ne totum penitus negaretur: & durior remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam terrore depulso communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini misericordiam quasi viaticum profectoris, & ne Novatiani heretici negantis veniam asperitatem, & duritiam sequi videamur. Tribuitur ergo cum poenitentia ex remota communio, ut homines huiusmodi, vel in supremis suis poenitentes, miserante Salvatore no-

stro, a perpetuo exitio vindicentur. His ergo momentis prælaudati viri clarissimi demonstrant denegatam olim absolutionem iis qui nunquam sani postulaverant poenitentiam, ut constat ex Epistola Cypriani, ex canone 22. & ultimo Arelatenfi, atque ex Innocentii I. Rescripto ad Exuperium Tolosanum Episcopum; eodemque absolutionis beneficio privatos fuisse, in quibusdam saltem Ecclesiis, reos scelerum atrociorum, prout constat ex præcitatis canonibus Illiberitanis.

Nequaquam solvi videntur hæc argumenta respondendo Cyprianum, & Innocentium, & canones præcitatos accipiendos esse aut de communione Eucharistica, aut de reconciliatione canonica, per quam in fletu & poenitentium classe commorantibus restitutum sit jus in societatem, congregationemque fidelium, non autem de absolutione sacramentali, & remissione secreta. Permulti enim Theologi adversus talia responsa validis his ratiocinationibus insurgunt. Principio, inquit, hospes omnino est in Ecclesiastica historia, qui ignorat absolutionem sacramentalem datam fuisse solummodo post poenitentiam peractam, atque statim post absolutionem concessam fuisse communionem corporis Christi prout Morinus, Albaspinæus, Menardus, Martene, alique plurimi demonstrarunt, de quibus adis Carolum Wirasse pag. 425. Venetæ edit. Deinde graviora momenta eruntur ex præcitatis verbis sanctorum Cypriani atque Innocentii. Nam ille negandam præem asseruit iis, qui in solam infirmitatem eam exposculant, propterea quod non testentur toto corde *dolorem delictorum suorum, nec permoveantur delicti poenitentia, sed mortis admonitione.* At ubi deest dolor, & poenitentia delicti, non tantum communio Eucharistica, verum etiam sacramentalis absolutio negari debet. Ad hæc Cyprianus illius fursuris homines indignos appellat, qui in morte accipiant solatium, ideoque censet divino iudicio esse relinquendos sine absolutione, quæ utique non parvum solamen afferre poterat morituris. Præterea Innocentius primus duriorum antiquiorum temporum observationem describens, ait datam hominibus, de quibus est sermo, poenitentiam, sed negatam communionem: communionem vero paullo post remissionem appellat; ideoque poenitentia nomine non intelligit absolutionem, ut quidam contendunt, sed actionem poenitentiae, quam si expleverint, neque occupati fuissent morte, ipsam quoque absolutionem proculdubio impetrassent. Neque id redolet hæresim Novatianorum, qui, ut diximus supra pag. 138. poenitentiam indicabant, & peccata non relaxabant; nam a Cypriano, aliisque PP. absolutio nulli post adam

pœnitentiam denegabatur. Immo ex quo Innocentius affirmet concessam posterioribus temporibus *communione*, quam denegabat severior disciplina superioris ætatis, ne Ecclesia sequi videretur *asperitatem & duritiem Novatianorum*, colligitur illam communionem nihil esse aliud, quam absolutionem sacerdotalem impugnatam a Novatianis. Tollunt denique ambiguitatem omnem postrema verba Innocentii affirmantis jam cum pœnitentia tribui *communione*, ut *pœnitentes a perpetuo exitio vindicentur*. Non enim cum absolutione sacramentali migrantes e corpore subissent exitium, atque interitum sempiternum.

Et si tamen validissima hæc sunt, judicioque maximorum virorum probatissima; nil impedit, quin affirmemus ordinaria quidem lege absolutionem sacramentalem olim datam post pœnitentiam completam, ut diximus precedenti thesi 8. atque ita absolutis concessam statim communionem corporis Christi: sed nihilominus aliquando necessitate urgente datam fuisse absolutionem sacramentalem ante communionem, necnon ante reconciliationem canonicam, ideoque duplicem absolutionem non esse commentitiam, quinimo priscis etiam sæculis obtinuisse: quod potest momentis sequentibus demonstrari. Primum *reconciliatio pœnitentium*, cujus formula in vetustissimis Ritualibus Latinis Græcisque continetur, unde eruditi Theologi nituntur erue-
re formam absolutionis *deprecativam*, non videtur reconciliatio & absolutio sacramentalis, ut pluribus momentis conjectabam cap. 7. prop. 1. ideoque obtinuit olim reconciliatio aliqua, & absolutio canonica distincta a reconciliatione, & absolutione sacramentali. Secundo præcitati canones Illiberitani, dum ajunt scelestissimis quibusdam peccatoribus, *neque in fine* dandam esse *communione*, explicandi sunt seu de communione Eucharistica, seu de societate fidelium, & participatione orationum, atque oblationum Ecclesiæ, ut demonstrat Ferdinandus Mendoza tom. 2. Concil. Hisp. pag. 339. & seq. plurimorum aliorum canonum collatione. Atque nisi id dicatur, necessum est affirmare Illiberitanos Patres fuisse revera Novatianos, cum nec post pœnitentiam gravioribus criminibus concesserint *communione*. Quamquam vero Annalium Patris Baronius ad annum 57. n. 119. & Bellarminus lib. 2. de Imaginibus cap. 9. ut solvant argumentum, quod adversus cultum sacrarum Imaginum petunt hæretici ex Illiberitano canone-37. affirmaverint plura in eo concilio reperiri, quæ prope attingant fines Novatiani erroris; ad vindicandum tamen cultum illum non opus est finitro hoc de fide PP. Illiberitanorum judicio; cum 37. canon loquatur de imaginibus

Dei, & Trinitatis, quæ olim œconomiz causa ob catechumenos, & Gentiles palam pingi non consueverunt, sive ob disciplinam arcani, ut censet cap. 6. Schelestratenus, sive ne rudes crederent adorari a nobis corporeum aliquod numen, ut eo loci non diffiteretur Cl. Bellarminus; ac præterea eodem canone prohibeantur tantum Imagines *in parietibus depictæ*, quod fieri potuit, ne exponerentur ethnicorum ludibrio. Baronius insuper ad annum 305. num. 41. judicium pristinum retractavit, scribens de illis Patribus loqui Innocentium in Epist. ad Exuperium, nec aliquem debere sanctissimis illis viris notam erroris impingere. Si ergo Eliberitani Patres non fuerunt Novatiani, quod & constat ex illorum canone xxii. in quo lapsis in hæresim, redeuntibus ad Ecclesiam *pœnitentiam & communionem* concedunt; necessum est, ut nomine *communione*, quam multis atrociorum scelerum generibus nunquam, *nec in fine*, dandam esse decernunt, aliquam aliam reconciliationem intelligant præter absolutionem sacramentalem. Tertio ipse Morinus, qui lib. x. cap. 1. contendit primis Ecclesiæ sæculis in Occidente denegatam fuisse absolutionem, si morbo occupati eam primum postulassent, libro vi. cap. 24. & 25. luculentissimis testimoniis demonstrat, apud Græcos a mille saltem ducentis annis post confessionem & absolutionem peccatorum diu communionem Eucharisticam retardari, imposita interim longa & multiplici pœnitentia, eaque completa alteram rursus absolutionem impendi, qua ab Episcopo percepta pœnitentes liberum ad sacra mysteria habeant accessum. Nec video cur idem dici non possit de Ecclesia Occidentali, & de illa solemnī Reconciliatione, quam commemorat Sozomenus lib. vii. cap. 16. & ejus ritum etiamnum exhibet p. 3. tit. 3. Pontificale Romanum. Quarto absolutionem canonicam datam solemnī ritu, & manuum impositione, distinctam ab absolutione sacramentali demonstrat apertissime canon 78. Concilii iv. Carthaginensis celebrati an. 398. in quo legitur: *Pœnitentes qui in infirmitate viaticum Eucharistie acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint*. Hoc enim in canone absolutio per manus impositionem collata non est sacramentalis, & quæ proculdubio præcedere debet viaticum Eucharisticum. Eadem duplicis absolutionis distinctio traditur in tertio canone primi Concilii Arauscani celebrati an. 441. Vide Tournellum q. 9. art. 2. Quinto in cap. Presbyter, si fornicationem, dist. 82. n. 5. statuitur ex auctoritate Sylvestri (quam tamen nescio ubi expressam invenire possimus) ut sacerdos in fornicationis crimen lapsus *decem annis* pœnitentiz insistat: & nihilominus ei permittitur,

tur, ut finito primo anno, & dimidio corporis & sanguinis Domini, ne indurescat, particeps fiat. Sacerdos ergo ille nondum pœnitentiæ cursu peracto, pacem & reconciliationem obtinuit, alioqui non fuisset particeps Eucharistiæ. Sexto in cap. De viro nefando, xii. q. 2. quod a Gratiano tribuitur Nicolao I. sed constat ex veteri collectione canonum esse vetustius, eis, quibus indicitur pœnitentia septem annorum, permittitur ut quarto anno communioni restituantur, suscipiantque corpus & sanguinem Domini. Similia occurrunt in 5. 6. & 8. canone Concilii Ancyranæ celebrati an. 314. sub Sylvestro: unde Sylvius q. xviii. 3. p. art. 3. colligit, quod licet non impenderetur pœnitentibus, de quibus ibi sermo est, plena & publica absolutio, qua publice reciperentur ad communionem, oblationem, & conversationem fidelium; dabatur tamen sacramentalis absolutio, ut possent communicare. Atque hac sententia utitur vir doctissimus ad appugnandum errorem Petri Oxoniensis, a nobis itidem refutatum superiori thesi viii.

Si quis ergo ad explicanda testimonia initio producta, quibus asseritur denegatam fuisse communionem non petentibus pœnitentiam priusquam gravi morbo occuparentur, uti voluerit præsidio duplicis communionis hætenus explicatæ; affirmare poterit antiquos Ecclesiæ Patres revera negasse illis eam reconciliationem, qua jus tribuitur in societatem fidelium, atque ad aliorum terrorem illos hoc pacis solatio privasse; tamen si restituta Ecclesiæ pace data fuerit, ut inquit Innocentius, cum pœnitentia communio. Quamquam autem sacramentalem absolutionem nemini Patres illi in exitu denegarent; jure tamen de eorum salute timebant, qui nunquam sani pœnitentiam egissent, quoniam pœnitentia tam fera solet esse ut plurimum infructuosa. Aiebat propterea Augustinus serm. 393. alias hom. 41. ex l. Si quis positus in ultima necessitate aegritudinis sue, voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit; fateor vobis non illi negamus quod petit, sed non presumimus quia bene hinc exit. Non presumo, non vos fallo, non presumo. Fidelis bene vivens securus hinc exit: baptizatus ad horam securus hinc exit: agens pœnitentiam & reconciliatus cum sanus est, & postea bene vivens, securus hinc exit; agens pœnitentiam ad ultimum & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Unde securus sum dico, & de securitatem; unde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum.

Ut redeat modo unde discessit oratio: Cyprianus, Innocentius, & quotquot asserunt negatam olim reconciliationem iis, qui tantum in extremo vitæ pœnitentiam exposcunt, aut

non loquuntur de absolutione sacramentali; aut loquuntur de severitate disciplinæ, quam transactis persecutionem procellis relaxare opus erat; inde ergo inferri non potest, quod hujusmodi pœnitentes nequeant absolvi, prout definivimus præced. cap. n. iv.

CAPUT X.

Impugnantur quæ hæretici tradunt de postrema Pœnitentiæ parte, nimirum, satisfactione.

Quoniam nonnulla ad satisfactionem spectantia capite præcedenti attigimus; congruum est, ut persequamur reliqua, stylumque ad oppugnanda hæretica dogmata convertamus. Itaque satisfactionis nomine intelligimus compensationem illam, qua homo pro peccatis commissis Deo aliquid persolvit, sive solutionem pœnæ temporalis indictæ a iudice spirituali ad satisfaciendum exercitatione bonorum operum, & corporis, animique afflictationibus injuriæ Deo per peccatum illatæ. Hanc satisfactionem post Audianos, de quibus Theodoretus lib. iv. hæreticarum fabularum, & Manichæos quosdam qui amplectentibus sectam suam cujuslibet criminis quoad culpam, & quoad pœnam relaxationem pollicebantur, negaverunt posteriorum temporum hæretici, Lutherus art. 5. & serm. de Pœnitentia, Melancthon in locis commun. & in Apologia Confess. Augustanæ art. 12. Kemnitius 2. p. Examinis, Calvinus lib. 3. Instit. cap. 4. n. 25. Dallæus in Opere de hac materia conscripto aliique passim. Cum enim Novatores sentiant firmissima in Christum fiducia noxam omnem, & omne pœnæ debitum remitti, propterea quod Christus pro omnibus cumulate, & plenissime satisfecerit, negentque in sacerdote omnem aliam potestatem, præter eam: quæ sita est in ministerio annuntiationis atque concionis, ex alio autem capite negare non possint certum pœnitentiæ spatium constitutum fuisse veterum canonum auctoritate, divinamque scripturam præscribere impiis jejunia, eleemosynas, fructusque dignos pœnitentiæ; coguntur necessaria consecutione affirmare, justificatis per Christum nullam pœnam diluendam esse, & nullam a sacerdote esse imponendam; satisfactiones autem canonicas, olim præscriptas, non fuisse ordinatas ad compensationem aliquam Deo reddendam, sed ad publicum emendationis testimonium exhibendum Ecclesiæ, atque bona opera pœnitentium prodesse tantummodo ad mitigandas præsentis vitæ calamitates, & ideo legi Isaia 58. Frange esurienti, &c. & requiem tibi dabit Dominus sempiternam. Quare ut appareat quantum

tum a veritate Novatores exorbirent, primo demonstrandum est remanere, dimissa etiam culpa, poenam aliquam eluendam; tum posse ac debere sacerdotem pro hac poena congruam aliquam satisfactionem imponere poenitenti; deinde potius respectu Dei, quam respectu Ecclesiae satisfactionem ipsam injungi; ac demum implendam non esse eo tantum fine ut allevemur ab hujus vitae incommodis & ærumnis, verum etiam, ac principaliter ut pro injuriis, quas Deo intulimus, ei aliquid rependamus.

PROP. I. Plerumque dimissa culpa temporales poenae remanent luendae.

Demonstratur primo ex sacris litteris. Protoparenti enim Adamo remissum fuit primæ transgressionis peccatum, ut ex libro Sapientiae cap. 10 atque ex traditione Patrum ostendimus lib. xii. cap. 14. & nihilominus cum tota posteritate ærumnis, miserisque in poenam sceleris, non ad exercitium tantum virtutis, ut inquit hæretici, subjectus fuit, prout constat ex cap. 3. Genes. 17. *Quia audisti vocem uxoris tue, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, &c.* Exodi item xxxii. 14. legimus Dominum intercedente Moyse placatum fuisse super populum Israel, qui vitulum aureum in deserto conflaverat. & nihilominus versu 34. ait Dominus ipse: *Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum.* In libro etiam Num. cap. xxi. Maria soror Moysis, pro qua frater deprecatus est Deum, jussa est vers. 15. abesse septem diebus extra castra, ut rubore suffunderetur quod etiam Moyse detraxisset propter uxorem ejus Æthiopissam. Et cap. xiv. ejusdem libri testatur Deus se dimisisse culpam populo obmurmuranti, & tamen ait, neminem eorum qui Deum tentaverunt, Palæstinæ terram visurum fore, omniumque cadavera in solitudine terræ mandanda, Caleb tantum & Josue exceptis. In eodem libro Numerorum cap. xx. 24. etiam Aaron, quem licet humani aliquid passum, scimus tamen fuisse Deo acceptissimum, mortuus dicitur in supercilio montis Hor, eo quod incredulus fuerit ad aquas contradictionis: quod Moyse pariter accidisse demortuo, jubente Domino, in terra Moab, constat ex cap. ult. Deuter. versu 4. Davidi quoque peccatum suum confitenti inquit Nathan 2. Regum xii. 13. 14. *Dominus transulit peccatum tuum; non morieris. Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc filius, qui natus est tibi morte morietur.* Quod utique magnam poenam fuisse Davidi filiorum suorum amantissimo inferri ex iis, quæ ibidem leguntur, necnon ex acerbitate doloris, quem in morte Absalonis, & Adoniæ expertus fuit. Sed adeat, qui plura Scripturarum testimonia desiderat, Bellarminum lib. iv. de

Pœnit. cap. 2. Estium in iv. dist. §. 7. LeDroint q. 6. cap. 1.

Secundo probatur auctoritate Patrum, ac præsertim S. P. Augustini, qui in Psalmum 56. n. 15 inquit: *Aliquando Deus cui ignoscit in futuro seculo, corripit eum de peccato in isto seculo. Nam & ipsi David; cui dictum jam fuerat per Prophetam, Dimissum est peccatum tuum, evenerunt quedam quæ minatus erat Deus propter ipsum peccatum, Tract. 124. in Joannem n. 5. Cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quavis ut in eam veniret miseriam primum fuerit causa peccatum: productior est enim poena quam culpa, ne parva putaretur culpa, si eum illa finiretur & poena: ac per hoc vel ad demonstrationem debite miserie, vel ad emendationem labilis vite, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet poena, etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.* Idem S. Pater lib. xxi. contra Faustum cap. 67. hæc de Davide scripsit: *Quid enim altius quam cordis ejus profunda cernebat Spiritus Dei, quando correptus per Prophetam dixit, Peccavi; continuoque ad hoc unum verbum audire meruit, quod acceperis veniam? Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secundum Dei comminationem flagelli paterni disciplina, ut & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur.* Paullo infra: *Cum temporalibus emendationibus verberaretur, videbat erga se & manere veniam, & non negligi disciplinam.* Similia invenies apud Ambrosium in Psal. 37. Chrysostomum hom. 4. in Epist. 2. ad Corinth. Fulgentium lib. 1. de Remis. peccat. cap. 12. Gregorium Magnum lib. ix. Moralium 17. num. 34. &c. Ex quibus constat sapientissime Tridentinos Patres sess. xiv. cap. 8. declarasse falsum omnino esse, & a verbo Dei alienum, culpam a Domino nunquam remitti, quin universa etiam poena condonetur; & verissime eosdem Patres affirmasse, quod perspicua & illustra in sacris litteris exempla reperiuntur, quibus præter divinam traditionem hic error quam manifestissime revincitur.

Prob. 3. ratione: Certissimum est in Deo summam esse clementiam a rectissima justitia indistinctam, propter quam amandus simul est, ac timeandus. At quemadmodum summa clementia postulat, ut quisquis peccatum intimo corde detestatur, veniam obtinet, quia alias non misericors pater, sed iudex inexorabilis esset Deus; ita exigit justitia, ut qui peccaverunt, severitate aliqua puniantur, ne facilitas veniæ tribuat ipsis delinquentibus incentivum; quia alias impii nullo metu perculsi, & nulla lubundæ poenæ necessitate coacti, fierent in scelera procliviores. Insinuant hanc rationem præ-

citato loco Tridentini Patres his verbis: Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leviora putantes, veluti injurii & contumeliosi Spiritui sancto in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato revocant, & quasi freno quodam coercent hæc satisfactorie pœnæ, catioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt.

Opponent hæretici: Duo in sacris litteris commemorantur genera suppliciorum; unum, quod infligitur impiis & Dei inimicis, de quo pœnarum genere ait David, Domine, ne in furore tuo arguas me: & alibi, Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt: aliud suppliciorum genus est, quo Deus exercet amicos suos, non ut de illis ulciscatur semetipsum, sed ut eos tanquam piissimus pater admoneat, juxta illud, Castigans castigavit me Dominus, & morti non tradidit me, & alio in loco, Deus quos diligit, castigat. Ad primum genus spectant supplicia vindictæ, & ad contumaces, non ad pœnitentes hæc attinent: ad genus autem alterum pertinent admonitiones paternæ, quæ etiam innocentes, & nullo peccato inquinatos respiciunt. Scripturæ igitur, quæcunque afferri possunt, aut de suppliciis primi generis, aut de suppliciis alterius generis loquuntur. Si de illis; supponunt peccandi pervicaciam, non remissionem delicti: si de his autem, non sunt punitiones alicujus peccati; ideoque nullum scripturarum divinarum exemplum demonstrat remissa culpa manere pœnam. II. Affirmant scripturæ, post conversionem impiorum omnium iniquitatum illorum Deum oblivisci, peccatum lapsis ulterius non imputari, nihil in iis remanere damnationis. Ezechielis enim xviii. 21. hæc habentur: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, vita vivet & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor. In Ps. xxxi. 2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. Et ad Rom. viii. 1. Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu. Si autem deleta culpa maneret pœna luenda, Deus nequaquam oblitus foret præteritorum scelerum, sed hæc imputaret ad punitionem atque vindictam, atque ii, qui in Christo Jesu reconciliati sunt, condemnatione aliqua premerentur. Remissis itaque culpis nulla pœna remanet eluenda. III. S. P. Augustinus lib. 11. de Peccatorum meritis cap. 34. num. 54. sermonem instituens de pœnis, quibus afficimur propter originale peccatum: Respondemus, inquit, ante remissionem esse illa supplicia peccatorum, post remissionem autem certamina, exercitationesque justorum: & proximo num. 56. idem affirmans de Davide ait,

remissionem illam peccati factam, ne homo a percipienda vita impediretur æterna; subsecutum vero illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur, atque probaretur. Consentiant Augustino alii Patres, ac præsertim Chrysostomus, qui hom. 28. in Epist. 1. ad Corinth. exponens ea verba, Quod si nos ipsos dijudicavimus, non utique judicemur, inquit, Non dixit, si castigavimus nos ipsos, & punivimus, sed solum si vellemus agnoscere peccata, si nos ipsos condemnare, si de delictis ferre sententiam, liberaremur ab eo, quod & hic, & illic est, supplicio. IV. Sublata causa removeri debet effectus; at pœna culpæ consecrarium est: igitur culpa remissa debet quælibet pœna amoveri.

Resp. ad 1. exactam non esse divisionem suppliciorum a Calvino excogitatam, nam præter ea, quibus afficiuntur homines scelestissimi, & ea, quibus etiam probi, honestique erudiuntur, (quæ tamen aut supplicia non sunt appellanda, aut quotidianis culpis, quibus etiam boni obnoxii sunt, rependuntur) dantur supplicia, quæ propter peccata jam dimissa perferri debent ad demonstrationem debite miseriæ, & ad emendationem labilis vitæ, ut loquitur Augustinus. Hujus generis fuisse supplicia, quæ paullo supra ex scripturis commemoravimus, aperte constat, cum illata dicantur propter peccatum, eoque dimisso aliquando perseveraverint. Id recte intellexit sanctus David, qui sentiens præteritorum criminum pondus, cinere, jejuniis, lacrymis volebat Deo satisfacere, ut alias pœnas peccatis debitas niteretur avertere, quod in Panegyrico de Celso puero S. Paulinus animadvertens belle cecinit:

Peccatum lugere juvat, contractaque culpis
Vulnera profusis fletibus abluere.
Qualibus ille suum stratum omni nocte rigabat
Multa gemens David, corde potens humili.
Si cinerem Rex ille Deo dilectus edebat,
Et sua miscebat pocula cum lacrymis;
Quid facere heu misero mihi competit? unde
piabor?

Unde satisfaciam? quam ope salvus eris
Hæc Paulinus pag. 528. edit. Plantiniana.

Ad 2. hæc sit responsio: Principio Ezechiel haud obscure pœnitentiam atque satisfactionem eo loci commendat; inquit enim, Si autem impius egerit pœnitentiam, & custodierit universa præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam, vita vivet, & non morietur; scilicet, ut interpretatur Hieronymus tom. 3. pag. 826. Si postea egerit pœnitentiam, & ad meliora conversus pristina peccata deleverit, non judicetur vetustate peccati, sed in meum suscipiatur gregem innovatione virtutis, &c. Deinde ea verba, Si fecerit judicium & justitiam, hunc reddunt sensum, si in

in se punierit admissa, & Deo satisfecerit operibus misericordiae; unde Græci legunt: *ἐὰν ποιήσῃ δικαιοσύνην, καὶ ἔλεος, si fecerit equitatem, & misericordiam*. Ac tandem quemadmodum verba illa, *Vita vivet, & non morietur*, significant vitam spiritalem, & liberationem a morte perpetua; ita postrema, *Omnium iniquitatum ejus non recordabor*, commonstrant peccata post condonationem non posse impium in sempiternam mortem deicere, & temporarias poenas, quibus multatur, modo in justitia perseveret, nullum ei nocumentum, sed maximam potius utilitatem fore allaturas. Quod objicitur ex Psal. 31. nullius est momenti, quoniam non est parvum divinæ largitatis beneficium si peccatum ita dimittatur, ut ulterius dignum non reputetur æterna pœna, etiamsi luenda sit pœna aliqua temporalis. Verba item Apost. ad Rom. vii. nihil urgent: nam significant in renatis per sacramentum baptismatis nullum remanere culpæ reatum; concupiscentiam autem vel fomitem, quæ manent in baptizatis, relinqui ad agonem, nec posse nocere non consentientibus; ut docet sessio v. Synodus Tridentina, tradidit Augustinus lib. 1. ad Bonifac. cap. 10. & nos pariter studuimus explicare lib. vi. cap. 18. & libro xiii. cap. 5. Ceterum si post peccatum originale remissum etiam baptizati hujus vitæ miseris, & morti corporis subiciuntur, quæ utique ex prima transgressione venerunt; quanto magis pœnæ exigendæ sunt ab iis, qui, ut ait Tridentinum sess. xiv. cap. 8. *semel a peccati, & demonis servitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono scienter templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidaverint*? Igitur Apostolus damnationis nomine intelligit debitum æternæ mortis, a qua liberat *lex spiritus vitæ in Christo Jesu*, quemadmodum mortem æternam proculdubio intellexit cap. iiii. ejusdem Epistolæ versu 8. ubi ait, *Quorum damnatio justa est, nec non cap. xiii. 2. ubi de iis, qui resistunt Dei ordinationi, inquit, Ipsi sibi damnationem acquirunt*. Quare autem satisfactiones non imponantur pro peccato originali, sicut imponuntur pro actualibus, dicam infra.

Tertium sic diluitur: Augustinus eatenus affirmat mortem & calamitates, quæ inflictæ sunt propter peccatum, & rationem habent supplicii, post culpæ remissionem fieri certamina & exercitamenta virtutis, quatenus etiam quæ merito patimur, deservire possunt ad exercendam humilitatem, ad præteritorum scelerum castigationem, ad gratiæ incrementum, atque ad novæ vitæ custodiam. Chrysostomus autem citato in loco scribit homines spontanea castigatione posse evadere temporales ac sempiternas punitiones, quæ ipsis inferuntur invitis; poenas tamen hujus sæculi magis esse admonitionis quam conde-

Berti Theol. Tom. VII.

mnationis, & magis curationis quam punitionis, quia Deus hic poenas exigens, ubi supplicium est temporale, vult nos a sempiternis poenis eruere. Vide edit. Commel. pag. 570. Hæc utique, ac similia Patrum documenta probant, non everunt poenas temporales, & satisfactiones præteritarum culparum: quod idem Calvinus citato cap. 4. §. 38. confessus est, audacter & inverecunde pronuntians, *Vetores hac in parte lapsos esse, aut nimis aspere & dure locutos*. Ad ultimum dico sublata causa removeri effectum cum illa necessario connexum, at non effectum quemcunque; sicuti deleta per sacramentum regenerationis originali peccato, deletur etiam chirographum damnationis, remanent tamen mors corporis, & miseriarum humanarum illuvies.

PROP. II. Potest, ac debet Sacerdos confectis poenas satisfactorias injungere.

Christus enim, quemadmodum in hac dissertatione non semel ex cap. 18. Matthæi, & 20. Joannis demonstratum est, sacerdotibus non solum ad solvendum, verum etiam ad ligandum concessit claves, seu potestatem judicariam. Sicut ergo utuntur potestate solvendi dum absolutionem impendunt, ita æquum est utantur potestate ligandi poenarum vincula injiciendo. Tradunt hoc argumentum Tridentini Theologi ac Patres prælaudato cap. 8. dum ajunt: *Claves sacerdotum non ad solvendum duntaxat, sed & ad ligandum concessas etiam antiqui Patres & credunt & docent, &c.* Hæc Patrum fides ac doctrina demonstratur primo auctoritate canonum: nam in Concilio Carthaginensi iii. an. 424. cap. 3. legitur, *Pœnitentibus secundum differentiam peccatorum, Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernentur*; & in Synodo Laodicensi an. 363. *His, qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt, & oratione, confessione, ac pœnitentia malorum suorum perfectam conversionem demonstrant, pro qualitate peccati pœnitentiæ tempus attribuendum est, &c.* Hos aliosque canones vide apud Gratianum, xxvi. q. 7. Rursus demonstratur sententiis præstantissimorum Ecclesiæ Patrum; nam S. Basilius in Regulis brevioribus interrogat. 106. & 194. ait: *Pro qualitate delicti tempus pœnitentiæ impendatur; hoc sit in judicio positum eorum, qui præsent, vel quanto tempore, vel quali modo pœnitere debeant qui delinquant*. Tribuuntur eadem q. 7. hæc duo capita, *Pro qualitate, &, Hoc sit*, a Collectore canonum octavæ Synodo. Ex ejusdem S. Basilii epistola ad Amphilochem cap. 7. & ex Alcuino de Divinis Officiis cap. 13. compactum est C. Mensuram, de Pœnit. dist. 1. a Gratiano adscriptum S. Hieronymo, ubi legitur: *Mensuram autem temporis in agenda pœnitentia idcirco non satis aperte præfigunt canones pro unoquoque crimine, ut de singulis dicant qualiter unumquodque emend-*

dandum sit, sed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt. S. P. Augustinus Ench. cap. 65. numer. 17. scribit: *Verum quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quaecunque alia signa procedit; cum sit coram illo, qui dicitur, Gemitus meus a te non est absconditus: recte constituuntur ab iis, qui Ecclesiis præsunt, tempora poenitentiae, ut fiat satis etiam Ecclesiae, in qua remittuntur ipsa peccata.* Sermone etiam 39. de Sanctis (qui tamen supposititius videtur, & ferus potius Cæsarii, rejectus proinde in Appendicem tom. v. num. 25.) hæc habentur: *Confessionem queramus puro corde, & poenitentiam datam a Sacerdotibus perficiamus.* Vide etiam Gennadii librum de Eccl. dogm. olim Augustino adtributum, cap. 53. Item S. Leo I. in Epist. ad Nicetam Aquilejensem Episcopum 79. nunc 129. cap. 6. ait: *Tempora poenitudinis, habita moderatione, constituenda sunt tuo iudicio, prout converforum animos prospexeris esse devotos.* Extat cap. Tempora, xxvi. q. 7. num. 2. Demonstratur postremo loco ratione: ac primum, quoniam non omnis poena, nec omnis dolor vere poenitentia appellatur; poenitentia enim est quedam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commississe, prout inquit Auctor libri de vera & falsa poenit. inter Augustini Opera. Vindictæ autem ac punitiones peccatorum, etsi sponte, & æquo animo tolerandæ, ab iis statuendæ sunt, quibus demandata est exercendi iudicii potestas. Deinde Sacerdos non temere debet lapsis veniam, & remissionem a Deo polliceri. At temere salus promittitur, quando absque satisfactione impenditur absolutio; unde Cyprianus de Lapsis pag. 384. agebat: *Qui poenitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt. Ita fit, ut dum temeritate quorundam vel promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur.* Postremo Sacerdos etiam curare debet, ut qui deliquerunt, habeant propriæ infirmitatis medicamentum, & novæ vitæ custodiam; quæ duo præstari poenis satisfactoriis docet præcitato in loco Synodus Tridentina.

Opponunt hæretici: Christus, quando paralytico, mulieri peccatrici, aliisque dimisit peccata, nullam iis poenitentiam injunxit. Oportet ergo, ut Sacerdotes eadem ratione se gerant. Præterea neque Apostoli consueverunt poenitentiam imponere, sed tantum cessationem a peccatis, scribente Apostolo ad Ephesios iv. 28. *Qui furabatur, jam non furetur, in quem locum Theophylactus, inquit: Non dixit Apostolus, Puniat qui furtum committit, sed a malo deficiat. Punire namque est fori iudicarii, debortari a peccatis Christi doctrinæ est.* Rursus si Sacerdotes præditi sunt potestate & auctoritate solvendi,

illamque exercent solvendo a reatu culpæ & a debito æternæ mortis, cur etiam non utuntur ea potestate solvendo debitum poenæ cujuslibet temporalis? Postremo (nam cetera hæreticorum objecta afferentur proxima positione) non solum per sacramentum poenitentiae, sed etiam per sacramentum baptismi remittuntur peccata: sed in remissione collata per baptismum Sacerdos nullam poenam præscribit: nullam ergo poenam præscribere debet, dum peccata per sacramentum poenitentiae dimittit ac solvit.

Respond. ad 1. Christum usum fuisse potestate excellentiæ, ac insuper perfectissimam caritatem, & vehementissimam contritionem mulieri peccatrici, pio latroni, aliisque inspirasse, necnon intimum eorum animum inspexisse: Sacerdotes vero nec supremam illam potestatem habere, nec posse inspirare flagrantissimam dilectionem, neque introspicere poenitentium corda; ideoque debere illos commisso munere fungi, cum ponderatione iudicii, cum legis æquitate, & juxta documenta maiorum. Communem hanc responsionem confirmo verbis Cypriani de Lapsis pag. 378. hæc scribentis: *Solus Dominus misereri potest; veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri, qui peccata nostra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis nostris. Homo Deo esse non potest major: nec remittere aut donare indulgentia sua servus potest, quod in Dominum delicto graviore commissum est, ne adhuc lapso & hoc accedat ad crimen, si nesciat esse prædictum, Maledictus homo qui spem habet in homine. Dominus orandus est. Dominus nostra satisfactione placandus est, qui negantem negare se dixit, qui omne iudicium de Patre solus accepit.* Potest etiam responderi, Christum Dominum miraculis, rebusque a se gestis voluisse ostendere divinitatem suam, ac supremam & plenissimam potestatem; ideoque dum peccata dimitteret, nec oris confessionem exegit, ne videretur ignorare quæ sunt in homine; nec satisfactionem indixit, ne crederetur habere auctoritatem delegatam & circumscriptam; sed ut ejus opera essent undequaque perfecta, & exhiberent divinitatis ejus invictissimum argumentum, cum remissione peccatorum contulit simul corporis sanitatem. Hac de causa Matthæi ix. 6. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: *Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* Itaque exemplo Christi, sicuti non impugnatur peccatorum confessio, ita non refellitur necessitas satisfactionis: Sacerdotibus namque non omnem potestatem suam Dominus communicavit, sed eam solam, quæ necessaria erat ad Ecclesiæ regimen; ut scilicet peccata dimitterent, non quibus-

busvis, sed contritis, confessis, ac pœnitentiam agentibus.

Quod additur de Apostolis, falsum omnino est; Paulus enim Corinthium illum incestuosum tradidit satanæ in interitum carnis, ut idem Apostolus inquit Epist. 1. ad Corinth. cap. v. 5. sive autem tradi satanæ significet dæmonis obsessionem, & ægritudinem atque molestiam ab eo illatam, ut censent Chrysostomus, Theodoretus, alique Græcorum; sive anathema, divulsionemque a communione fidelium, ut visum interpretibus bene multis; sive non consummatam absumptionem carnis, sed castigationem, ut loquitur S. Ambrosius lib. 1. de Pœnit. cap. 17. num. 95 vel, ut S. P. Augustinus ait lib. 3. contra Epistolam Parm. cap. 1. num. 3. pœnam, pœnitentiam, emendationem; aperte constat Apostolos in scelera animadvertisse. Quod illustris Estius in 1v. dist. 15. §. 12. ad 3. confirmat locis aliis valde perspicuis. Porro ex cap. 4. Epist. ad Ephesios non infertur oppositum, eo siquidem loci præcipitur utique conversio a peccatis, sed non excluditur necessitas pœnitentiæ: immo hanc insinuant quæ proxime sequuntur, *Magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti*: quæ verba ita exponit Chrysostomus Homil. 14. *Forati sunt, hoc est peccatum. Non furati sunt, hoc non est peccatum solvere. Sed quomodo? Laborarunt, & aliis impertierunt. Sic solverunt peccatum: ἐκλεψάν, τὸ εἰς τὸ ἀμάρτημα, ἐκ ἐκλεψάν, τὸ εἰς τὸ ἀμάρτημα λύσαι. ἀλλὰ πῶς; ἐκοπίασαν, καὶ ἐτέροις μετέδωκαν. ἔτως ἔλυσαν τὸ ἀμάρτημα.* Ecumenius item Comment. in Paulum tom. 2. pag. 43. *Neque enim, inquit, satis est a peccatis cessasse cum, qui resipiscit, sed & priori contraria incedendum est ipsi via. Dicens autem, Laboret, operis difficultatem significavit.* Theophylactus item, qui cum Ecumenio Chrysostomi premere solet vestigia, pag. edit. Lond. 545. post objecta verba subjicit: *Non enim satis est a peccato quiescere, sed contraria via est adeunda, diversum ab eo conficiendum iter. Antea operabatur malum? jam nunc operetur bonum: neque id simpliciter, verum cum labore, partim quidem ut conterat corpus, quod antea ex corpore mala didicerat: partim vero ut largiores habeat vitæ mores, & facultates.* Præcedentibus ergo verbis hoc unum significat Theophylactus, ad Christianam disciplinam non spectare illa satisfactionum genera, quæ cum dedecore, atque interitu, jure civili sunt constituta, prout indicant ipsa verba, *Punire enim est fori judicarii*, sive ut legunt Græci, ἐκείνο μετὰ γὰρ τῶν ἐξω δικαστηρίων. Illud enim est externi fori, seu magistratuum. Utitur etiam Theophylactus ibidem verbo καλᾶζειν, quod non est punire tantum, sed

etiam subigere, vi reprimere, & pœnis afficere.

Ultima objectio (nam tertia ex solutione prioris abunde resellitur) obviam habet responsum ex cap. 1. prop. 1. & 4. ubi ostendimus discrimen, quod intercedit inter sacramentum regenerationis, & sacramentum Pœnitentiæ: istud enim exercetur per modum judicii, ad cujus rationem pertinet delictorum punitio. Accedit æquum esse, ut aliter in gratiam recipiantur qui ante baptismum deliquerunt, aliter vero qui accepto Spiritus sancti dono Templum Dei violare non formidarunt, ut diximus præcedenti prop. cum Patribus Tridentinis. Maldonatus tom. 2. de sacrament. pag. 93. respondet, etiam Catechumenos ante tempus baptismi pœnitentiæ legibus fuisse subiectos; quod probat ex libro Tertulliani de Pœnit. & ex canone 85. Concilii 1v. Carthaginensis: unde infert differentias a scholasticis traditas inter pœnitentiam atque baptismum abhorrere a Veterum opinione. At Maldonatus non advertit in Catechumenis adultis requiri pœnitentiam tamquam præviam dispositionem ad gratiam, ut docet Tridentina Synodus sess. vi. cap. 6. & 14. in sacramento autem Pœnitentiæ satisfactionem esse partem integram, & quasi materiam ejusdem sacramenti, juxta idem Concilium sess. xiv. cap. 3.

PROP. III. Satisfactionis opera non imponuntur tantum ad aliorum exemplum & ædificationem Ecclesiæ, verum etiam ad redimenda peccata, ad satisfaciendum Deo, & ad compensandas illatas ipsi injurias.

Probatur primo ex scripturis. Proverbiorum enim xvi. 6. legitur: *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.* Danielis iv. 24. *Peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.* 111. 7. 8. *Quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.* In 1. ad Corinth. xi. 32. *Dum judicamur autem a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Ex quibus constat, operibus justitiæ, elemosynis, correptionibus, pœnisque voluntarie assumptis plari Dei indignationem, vitari pœnas alias peccatis debitas, suppliciumque, & damnationem averti. Hæc autem quis non videt ad pœnitentium commodum, atque ad satisfactionis exhibitionem, non ad solam Ecclesiæ disciplinam spectare? Probatur 2. canonum auctoritate, & Ecclesiasticis definitionibus. De Pœnit. enim dist. 1. cap. 13. habetur: *Nullus debite gravioris pœne accipit veniam, nisi qualemcumque etsi longe minorem quam debeat, solverit pœnam.* Ita enim impertitur a Deo largitas misericordiæ, ut non relinquantur etiam justitiæ disciplina. Desumptum est ex libro Augustini de Contin. cap. 6. num. 15. Cap. item Porro illi, ex Prospero, seu potius

ex Juliano Pomerio lib. 2. de vita Contempl. cap. 7. hæc extant: Si sui ipsius iudices fiant, & veluti suæ iniquitatis ultores hic in se voluntariam pœnam severissimæ animadversionis exercent, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lacrymis ex vera cordis compunctione fluentibus restinguent æterni ignis incendia. Tridentina Synodus sess. 6. cap. 14. Docendum est Christiani hominis pœnitentiam post lapsum multo aliam esse a baptismali, eaque contineri non modo cessationem a peccatis & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum; verum etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per jejunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritalis vitæ exercitia: non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto una cum culpa remittitur; sed pro pœna temporali, quæ, ut sacræ litteræ docent, non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt ingrati, Spiritum sanctum contristaverunt, & templum Dei violare non sunt veriti. Et sess. xiv. cap. 9. & canone 15. declarat sublata pœna æterna, plerumque remanere exsolvendam pœnam temporalem, penisque sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, necnon temporalibus flagellis a Deo inflictis, & a nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfieri. Damnata denique est a Romanis Pontificibus Pio V. & Gregorio XIII. prop. inter Bajanas 76. Satisfactiones laboriosæ justificatorum non valent expiare de condigno pœnam temporalem restantem post culpam condonatam. Probatur tertio testimoniis sanctorum Patrum: inter quos Cyprianus paullo supra productus, Dominus, inquit, nostra satisfactione placendus est. Ambrosius ad Virginem lapsam num. 37. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Hieronymus in Joëlem: Qui autem peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur & plangat vel propria delicta, vel populi: & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fueras egressus: & cubet vel dormiat in sacco; ut præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset. Augustinus denique, ut alios brevitatis gratia præmittamus, lerm. 351. num. 12. Non enim (inquit) sufficit mores in melius commutare, & a factis malis recedere; nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. Probatur denique ratione: si enim satisfactiones eo tantum fine injungerentur, ut impius conversionem suam testatam faceret Ecclesiæ; nulla satisfactio imponenda esset pro peccatis occultis, nullum je-

junium servandum, nulla impertienda eleemosyna, nullum opus bonum exercendum foret ea intentione, ut Deum peccator placatum redderet, & averteret iracundiæ ejus flagella. Hoc autem ex prælaudatis scripturarum testibus, ex omnium sanctorum monitis, ex communi Ecclesiæ praxi, atque ex universorum pœnitentium gemitibus, votis, precibusque apertissime refutatur. Ergo satisfactiones respectu tantum Ecclesiæ, & ad solam ædificationem proximorum minime præscribuntur.

Oppones: sicut asseritur in productis Scripturarum ac Patrum testimoniis, opera pœnitentiæ non solum valent ad avertenda temporalia supplicia, sed etiam ad redimenda peccata, ad veniam obtinendam, ad evitandam damnationem, iramque venturam: quo nomine venit proculdubio pœna æterna. Atqui pro pœna æterna, ut definit sess. vi. cap. 14. ipsa Tridentina Synodus, nulla injungitur satisfactio. Igitur nec injungenda est pro pœna temporali. Præterea ad Rom. 111. 24. docet Apostolus justificationem, remissionemque peccati omnino esse gratuitam, *Justificati (inquit) gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu.* Nil ergo pro ipsa Justificatione, ne quidem quantum ad pœnam, solvendum remanet. Rursus Christus morte sua pro nobis cumulativè satisfecit, nec satisfecit tantum quoad culpam, verum etiam quantum ad pœnam: nequeunt ergo exigere a pœnitentibus opera satisfactoria, absque gravi injuria plenissimæ satisfactionis Christi. Ad hæc qui putat posse operibus suis illatas Deo injurias quomodolibet compensare, sibi met gloriam Redemptoris adtribuit, sibi confidit, atque Reparatori humani generis ingratisimus arcessit adversum semetipsum illam maledictionem, de qua Hieremias xvii. 5. *Maledictus homo, qui confidit in homine, & quam Cyprianus, præcedenti positione laudatus, ait in eos quadrare, qui censent veniam posse impetrari meritis martyrum, flitibusque iustorum.* Tandem solius justitiæ Dei est punire peccata. At certe punit in contritione, qua per terrores incussos conscientiam impiorum excruciat & torquet. Non debent ergo homines punitiones alias indicare resipiscentibus.

Resp. ad 1. videri Theologos diversam opinionem tenere in ea questione, an satisfactione opus sit ad evitandam pœnam æternam; cum tamen judicio nostro omnes in re adamussim convenient. Communior sententia est, nullam pro pœna æterna injungi satisfactionem, quoniam qui satisfacit, ei, cui satisfacit, gratus esse debet, nec potest peccator gratiam & remissionem promereri: unde Tridentinum Concilium aperte docet, æternam pœnam vel Sacramento, vel Sacramenti voto una cum culpa remitti.

Nec

Nec aliter potest contingere; cum justificati per Christi gratiam, sint filii Dei, cohæredes ipsius Christi, & nulla ratione sempiternæ damnationi addicti sint. At Estius dist. xv. §. 10. Maldonatus de satisf. cap. 2. & quidam alii docent opera pœnitentium, respectu etiam pœnæ æternæ, habere rationem satisfactionis, propterea quod Scriptura & Patres pœnitentiam necessariam deprædicant ad obtinendam veniam delictorum: quod adeo perspicuum est, ut nulla opus sit probatione. Has ergo opiniones ita conciliandas existimo. Opera, quæ reconciliationem præcedunt, nullum habent meritum *de condigno*, ut demonstravi lib. xix. cap. 6. itemque cum peccati gravitate & cum pœna æterna, quarum utraque est infinita, non possunt æquiparari. Quæ vero consequuntur remissionem peccati, habent proprii meriti rationem, & pœnæ saltem temporalis possunt magnitudinem cœquare. Pœnitentiæ itaque opera respectu pœnæ æternæ habent quamdam rationem satisfactionis improprie dictam, in quantum ante suspensionem sacramenti præparant ad gratiam, eamque promerentur *de congruo*; & in ipso sacramenti actu, dum imponuntur a sacerdote, & a pœnitente acceptantur, evadunt pars integralis ejusdem sacramenti, cujus efficacia solvitur culpæ nexus, atque gehennæ reatus. Dum vero fiunt post gratiam remissionis acceptam, habent quidem rationem satisfactionis proprie dictam respectu pœnarum temporalium; sed comparate ad æterna supplicia non sunt satisfactoria, nisi quatenus per sacerdotalem absolutionem æterni cruciatus commutantur in temporarias afflictiones, necnon quatenus absolutio ipsa impenditur intuitu actuum pœnitentis, inter quos commemoratur eadem satisfactio aut facienda, aut jam facta. Hac autem oppositarum sententiarum conciliatione prior objectio frangitur, & eliditur.

Nam ad secundam responsum est lib. xix. cap. 5. ubi ostendimus impios justificari per gratiam Christi, non quia nullum opus ex parte nostri ad justificationem sit necessarium; sed quia sine præveniente gratia, quæ nobis confertur per Christi merita, nemo potest credere, sperare, diligere, & penitere, ut oportet, ad hoc ut justificationis gratiam consequatur; prout definit etiam Tridentina Synodus sess. vi. can. 3. Cum itaque quicquid recti a nobis geritur, proveniat ex gratiæ munere gratia autem ex Christi redemptione; rectissime inquit Apostolus, *Justificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Jesu*. Rectissime item Ecclesiæ egregius Doctor Ambrosius animadvertens merita quæque nostra ex passione Domini proficisci, simulque commendans satisfactiones nostras & gratiam Reparatoris, lib. 2. de Abel & Cain cap. 3. num.

11. ait: *Crimina bonis operibus, fideique præstio, & miseratione redimamus. Pretium meum sanguis est Christi*.

Tertio objectio ex principiis nostris diluitur quamfacillime. Diximus enim tom. 11. pag. 96. & tom. 111. pag. 127. Christum sanguinem suum fuisse pro omnibus, & universum genus humanum redemisse, *assumendo communem causam, & instituendo pro omnium salute remedia*. Disputantes autem de Christi satisfactione adversus Socinum eodem Volum. 111. pag. 113. atque in prolixa illa disputatione frequenter diximus hominem, qui proprio arbitrio degit sub dæmonis captivitate, non inde invitum coactumque erui, sed sponte, libere, & proprio conatu; qui eo vehementior esse debet, quo illicitis voluptatibus hæret tenaciori consuetudine. In peccatorum denique conversione, in fructibus pœnitentiæ, atque in consecutione salutis non tantum communis causæ patrocinium, & remedium præparationem, sed peculiarem quoque dilectionem Dei adinveniri, & actualem participationem fructuum passionis Christi. Quibus ad memoriam revocatis, nego satisfactionibus nostris injuriam aliquam irrogari passioni, atque satisfactioni Dominicæ; non enim ita pro nobis Dominus satisfacit, ut nollet nos esse illius passionis imitatores, neque satisfactiones nostræ habent meritum aliquod independentem a Christi morte; sed voluit ipse Dominus ut ejus vestigia sequentes mortificati simus carni, vivificati spiritu, dans nobis hujus rei gratia inspirationem caritatis, virtutum semina, & copiam sacramentorum. Apposite Tridentini Patres sess. xiv. cap. 8. *Accedit ad hæc, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Jesu, qui pro peccatis nostri satisfacit, ex quo omnia nostra sufficientia est, conformes efficiamur, certissimam quoque inde arrham habentes, quod si compatimur, & conglorificabimur*. Neque vero ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Christum Jesum: nam quæ ex nobis, tamquam ex nobis nihil possumus, ea cooperante qui nos confortat, omnia possumus. Adeas volumen hujus Operis 111. pag. 118.

Corruit eadem responsione insequens objectio; quippe in nullo mortalium, sed in Christo spem locat, quisquis firmiter tenet per gratiam ipsius meritis comparatam, non autem propriis viribus posse se pœnitentiam agere, placare Deum, veniam promereri, salutem consequi. Ideo Cyprianus, dum protulit verba illa Jeremiæ, *Maledictus homo, qui spem habet in homine*, ad opera pœnitentiæ, & ad satisfaciendum Domino, non ad sterilem & inanem fiduciam hortabatur lapsos; ut aperte constet ex dictis. In postrema denique objectione hæretici duplici nomine peccant; primum, quia statuunt contritionem in incussis

terroribus : deinceps , quia intimationem supplicii , unde terror incutitur , imperite cum poenitentia , & satisfactione confundunt . At vide hujus vol. pag. 142. Cetera , quæ opponi possunt , facile diluuntur ex præcitata dispositione adversus Socinianos .

CAPUT XI.

Documenta quedam servanda a Confessariis in satisfactionibus injungendis .

QUoniam sacerdos , ut dictum est cap. præcedenti , debet satisfactionem imponere poenitentibus , in id primum toto studio est illi incumbendum , ut injuncta opera qualitati criminum , viribusque poenitentium respondeant . Hinc pessime se gerere dicendi sunt , qui pro gravissimis culpis opera levissima imponunt . Debent sacerdote Domini (ait præcit. cap. 8. Synodus Tridentina) quantum spiritus & prudentia suggererit , pro qualitate criminum , & poenitentium facultate , salutare & convenientes satisfactiones injungere , ne si forte peccatis coniveant , & indulgentius cum poenitentibus agant , levissima quedam opera pro gravissimis delictis injungendo , alienorum peccatorum participes efficiantur . Idem constat ex cap. illis qui diversorum , Pro qualitate , Poenitentibus , c. xxvi. qu. 7. Nec aliud eruitur ex Patribus . Cyprianus enim de Lapsis pag. 385. Alto vulnere , inquit , diligens & longa medicina non desit . Poenitentia crimine minor non sit . Putasne tu Dominum cito posse placari , quem verbis perfidis abnuisti , cui patrimonium præponere maluisti , cujus templum sacrilega contagione violasti ? Putas facile eum misereri tui , quem tuum non esse dixisti ? Orare oportet impensius , & rogare , diem luctu transigere , vigilias noctibus ac fletibus ducere , tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare , stratos solo adherere , in cinere , & cilicio , & sordibus volutari , &c. Similia docent Clerus Romanus Ep. xxxi. inter Cyprianicas pag. 98. S. Ambrosius de lapsu Virginis cap. 8. n. 35. & de Penit. lib. 1. cap. 3. num. 10. Gregorius Magnus lib. iv. Moralium cap. xviii. num. 33. & seqq. Joannes Climacus in Scala Paradisi Gradu v. pag. 114. alique Patres . Recte itaque S. Carolus in Institut. Confessariorum latine redditus a Possevino ; In satisfactionibus , vel poenitentibus Confessarius circumspectus esse debet , ne adeo leves illæ sint & faciles , ut potestas clauvium in contemptum veniat , ipseque particeps fiat & consors aliorum peccatorum ; neque nimis graves , aut longe jubeantur , ut vel recusent eas exequi , vel etiamsi acceptas habeant , postea tamen plene non perficiant . Id vero , quod spectat ad æquitatem penarum , nec fugit profanos

scriptores , qui de animadversionibus , suppliciisque tractarunt : inter quos Quintus Horatius satyra 3. lib. 1. adversus Stoicos , ADSIT , inquit ,

*Regula , peccatis quæ penas irroget æquas ,
Nec scutica dignum horribili sectere flagello .*

II.

Oportet idcirco ; ut Confessarius Ecclesie disciplinam , & præscriptiones canonum non ignoret . Confessarius (ita prosequitur S. Carolus) canones poenitentiales ad unguem sciat oportet : nam quamvis illi possint secundum prudentis & morati Confessarii arbitrium mitigari , prout poenitentis contritio , personarum qualitas , diversaque conditio , alique circumstantie ostendent ; utilissimum tamen est semper ipsos canones præ oculis habere , atque eos tamquam ad amussim respicere , quantum conveniens erit : & quidem Confessarius , etsi pro modo antiquo canonum poenitentiam non habet sequi ; tamen poenitenti nonnumquam articulos in iis explicatos tractabit , ut sic ad majorem dolorem adducatur , poenitentiamque leviusculam , quam ipsi dedit , alacrius exequatur . Idem docet Concilium Parisiense iv. an. 829. canone 21. Cabilonense 2. an. 813. canone 38. Moguntinum sub Rabano canone 31. & Synodi alie complures apud Merbesium dissert. iv. qu. 64. & Natalem Alexandrum cap. vi. art. 6. Regula septima . Quare singulos poenitentiae canones dissertationibus suis inserunt eruditi Theologi , ut faciunt idem Alexander proximo articulo 7. pag. edit. Parisiensis 674. Genettus tom. iv. pag. 147. Le Doint tom. 2. pag. 139. ubi cum percommode legi possint , non opus est hunc librum nimis jam excrecentem illorum canonum exscriptione prolixiorum facere atque ampliorem . Illud tantum iis , qui levissimas satisfactiones injungunt , in mentem revoco , juxta eorum canonum præscripta gravioribus culpis trium , septem , & aliquando decem annorum poenitentiam taxati , addita comminatione Ezechiel. xlii. 18. *Ve qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus , & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ; verbisque Jeremæ vi. 14. Curabant contritionem filie populi mei cum ignominia , dicentes : Pax , pax ; & non erat pax .*

III.

Neque hoc affirmo , quasi necessariam existimem severiorem antiquiorum temporum disciplinam , aut oblitus sim eorum , quæ scripti præcedenti cap. vi. i. num. 3. adversus quorundam Confessariorum asperitatem . Fateor prudentia sacerdotum , non canonum rigore imponendam esse satisfactionem ; atque in hoc indul-

indulgentiam desidero, ac lenitatem. Et quidem poenitentiam determinandam esse arbitrio, iudicioque Confessoriorum demonstrant Capitula Poenitentibus, Hoc fit in iudicio, Tempora poenitudinis, xxvi. qu. 7. & cap. Mensuram, de Poenit. dist. 1. quæ produxi prop. 2. capitis præcedentis, indigens fontes ex quibus deprompta fuerunt, haud recte a Gratiano allegatos. Cur autem indulgentiam potius, quam severitatem duritiamque approbem, non unam rationem trado. Prima sit, quod sacramentum Poenitentiae non est forum iræ vel poenarum, ut sess. xiv. cap. 8. inquit Tridentinum. Altera, quod in lege sacrificium, in Evangelio misericordia commendatur, ut habetur cap. Libenter ignosco, de Poenit. dist. 1. exscriptio ex lib. 1. Ambrosii de Pen. cap. 11. n. 54. Tertia, quoniam cap. Alligant, xxvi. q. 7. hæc leguntur: Si erramus modicam poenitentiam imponentes; nonne melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem? Ubi enim pater familias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, ut quid sacerdos ejus austerus? Vis apparere sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus: quæ verba leguntur hom. 43. Operis imperfecti in Matthæum, quod nomine Chrysostomi circumferitur. Postrema, quoniam etiam Sanctus Thomas a Villanova ser. 6. post 14. Dominicam Quadragesimæ ita Confessarios alloquitur: Non poenitentia eos gravetis, non austeritate terreatis: nam in actione poenitentiae non tam attenditur quantitas rigoris aut temporis, quam doloris; ac paullo infra: Satiùs iudico cum modica poenitentia animas ad purgatorium remittere, quam propter poenitentiae rigorem damnationis periculo eas exponere: nam poenitentia pro mortali si acceptatur, obligat ad effectum. Sic itaque rigorem poenitentiae temperato, ut neque levitas delicti contemptum, nec gravitas omittendi periculum creet, Hoc iudicio meo ita perficies, si facilem unam injunxeris, acriorem alteram peccatori consulueris. Hactenus S. Thomas.

IV.

Quoniam vero nimia sacerdotum facilitas & conniventia, ut paullo supra diximus cum S. Carolo, & cum Patribus Tridentinis, potest illos participes reddere alieni peccati, necessum est, ut sacerdos iusta de causa, non commiseratione perniciofa & fallaci, humaniorem facilioremque se præbeat. Iustam causam appello primum vehementiam & acerbiteriam contritionis, non falsis indiciis, sed præcedentibus operibus comprobata; quoniam, ut habetur præcit. cap. Mensuram. Apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris, nec abstinentia tantum

ciborum, quam mortificatio vitiorum: propter quod ipsa tempora poenitentiae pro fide & conversatione poenitentium abbrevianda sunt, & pro negligentia protelanda extant: & cap. De Poenitentibus, de Consecrat. dist. 3. Ceterum de pondere aestimando delictorum, sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem poenitentis, & ad fletus atque lacrymas corrigentis. Accedit S. Thomas qu. xiv. Supplem. art. 3. ad 1. scribens: Quanto est major contritio, tanto magis dimittit de poena; & quanto aliquis plura bona facit in peccato existens, magis se ad gratiam contritionis disponit, & ideo probabile est quod minoris poenae sit debitor; & propter hoc deberent a sacerdote discrete computari, ut ei minorem poenam injungat, in quantum invenit eum melius dispositum. II. Causa altera est poenitentium ægrotudo, in qua ea tantum satisfactio debet injungi, quam sacerdos putat infirmum verosimiliter impleturum, ut inquit S. Antoninus p. 3. tit. 17. cap. 20. In Poenitentiali Theodori Cantuariensis Episcopi cap. 48. pariter legitur: Ab infirmis in periculo mortis positis, per presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas poenitentiae, sed innotescenda, & cum amicorum orationibus, & elemosynarum studiis pondus poenitentiae sublevandum &c. Exerat quoque apud Gratianum, xxvi. quæst. 7. num. 1. In Rituali item Romano: Meminerit porro sacerdos, ægris non esse injungendam gravem aut laboriosam poenitentiam; sed indicendam tantum illam, quam si convalescerint, opportuno tempore peragant. Interim juxta gravitatem morbi, aliqua oratione, aut levi satisfactione imposita, & acceptata, absolvantur prout opus fuerit. III. Tertia causa, ut S. Carolus monet, petitur ex conditione, & qualitate personarum; qua in re animadverto leviozem poenam esse imponendam, ubi minus est malitiæ & deliberatæ voluntatis; ex cap. Si quis insaniens, xx. q. 1. Habendus itidem est ætatis senilis intuitus, juxta cap. Tempora, xxvi. q. 7. necnon eorum, qui immissa a Deo flagella patienter tolerant, quum etiam temporales poenae a Deo inflictæ, si æquo libentique animo ferantur, habeant rationem aliquam satisfactionis, ut asseritur a Tridentino sess. xiv. cap. 9. & a Gregorio Magno Moral. ix. cap. 27. necnon cap. Si peccatum David, de Poenit. dist. 1. n. 82. Attendi quoque debent delinquentium scientia, sexus, & ætas, ut singillatim explicat Alexander III. cap. Sicut dignum, in v. Decretalium tit. 12.

V.

At quænam opera pro satisfactione debent præscribi? Assentiendum omnino S. Thomæ q. xv. Supplementi art. 1. ubi docet imponenda esse opera pœnalia. Scripturæ enim ac Patres, dum ad pœnitentiam hortantur, memorant jejunia, squalorem vestium, fletus, eleemosynas, aliasque corporis animique afflictationes. Ita Danielis iv. 24. Joelis ii. 12. Jonæ iii. 7. 8. ac Cypriani, Ambrosii, Augustini, Gregorii, aliorumque Patrum testimonia partim hoc ipso, partim capite præcedenti producta. Idem docet Concilium Tridentinum, cujus hæc sunt verba: *Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem.* II. Inter hæc opera principem tenent locum eleemosyna, jejunium, & oratio quibus Tridentina Synodus sess. xiv. can. 13. addit *alia pietatis opera.* Omnia tamen ad tria illa reduci possunt, scilicet ad jejunium afflictationes quælibet corporis, ad orationem opera omnia spiritualia, & ad eleemosynam universa officia misericordiæ. Ad hæc autem tria genera operum, idest, afflictionum corporis, exercitationum spiritualium, & misericordiarum, ideo satisfactiones singulæ redacuntur, quoniam quidquid in nobis est, aut ad bona corporis, aut ad bona animi, aut ad bona fortunæ pertinent; atque punientes in nobis peccata, necessum est, ut nobis subtrahamus aliquid rerum, quibus utimur, & delectamur. Patratum etiam quodlibet crimen aut carnalium sensuum oblectamentis, aut pravitate & ambitione spiritus, aut fratrum despectu, rerumque exteriorum abusu. Cum itaque satisfactio debeat esse simul vindicta peccati, & medicamentum infirmitatis, & contraria contrariis curentur, carnis illecebris jejunia, contumaciæ animi orationes, atque rerum exteriorum abusu opera misericordiæ debent opponi. III. Hinc apparet quam imperiti sint medici, qui perditissimo homini scortationi, ebrietati, noxiisque aliis voluptatibus dedito præscribunt psalmos duntaxat, & *Rosaria* (si hæc etiam, & non minora injungunt) non autem cibi abstinentiam, non jejuniorum inedias, non saccum ciliciumque, & alia, quibus reprimatur lacertosa cupiditas; ob quam ineptam, & incongruentem medendi artem, experimitur quod Poetarum unus ait, de Ponto iii. 7.

*Curando fieri quædam majora videmus
Vulnèra, quæ melius non tetigisse fuit*

VI.

Æquum tandem est, ut pro peccatis publicis publica etiam pœnitentia indicatur. Hoc enim præscribitur apud Gratianum cap. *Canonica instituta*, xi. q. 3. capp. *Ea vero, & Id tamen*, de Pœnit. dist. 1. Item in V. Decretal. tit. 38. cap. *Manifesta*: Rursus in Concilio Tridentino sess. xxiv. de Reform. cap. 8. & in Catechismo Romano p. 2. cap. 5. n. ultimo. Ratio eruitur ex Augustino, qui cap. 65. Eschiridii num. 17. scribit satisfaciendum esse *etiam Ecclesiæ*, nempe emendationis testimonio ad rectam vitam illos revocandos esse, quos peccator *exemplo suo ad malos mores provocavit*, prout citato in loco inquit Tridentinum. Multi quidem Theologi docent pœnitentiam publicam non posse imponi *ex vi tribunalis pœnitentiæ*, propterea quod ex institutione divina hoc tribunal debet esse secretum; fatentur tamen debere Confessarium publicam satisfactionem imponere, si id ad tollendum scandalum, & ad fidelium ædificationem sit necessarium: quod, inquirunt, non est satisfactionem injungere, sed declarare ad quid pœnitens propter manifesta crimina, teneatur. Sed locus est, & verborum contentio; in qua non opus est tempus terere. Interim ex hoc capite, & ex quinto, ubi disserui de Confessariorum dotibus, apparet quam recte Præmonstratensis Theologus in Principiis Theologiæ Moralis & Speculativæ tom. 3. pag. 379. ita ministrum hujus sacramenti alloquatur:

*Periculose plenum opus aleæ
Tractas, & incedis per ignes
Suppositos cineri doloso:*

quod exscripsit ex Horatio Flacco lib. 2. Odarum num. 1.

CAPUT XII.

Quid ex parte pœnitentium circa satisfactionem debeat attendi.

PRO Confessariis igitur monita quædam præmissa sunt: nunc alia ad pœnitentes spectantia subjiciuntur. Principio indubitatum est, a pœnitente injunctam satisfactionem acceptandam atque implendam esse; quicquid in contrarium scripserint Navarrus, Medina, Armilla, alique perpauci; quibus adnumerari solent etiam Scotus, & Gabriel Biel. Id eruitur primo, ex quo juxta Tridentinum Concilium sess. xiv. cap. 8. debent sacerdotes satisfactionem imponere, quoniam ipsis *claves non ad solvendum duntaxat, sed & ad ligandum concessæ sunt*. Sicut ergo absolventes revera peccata dimittunt; ita ligantes vere præcepto satisfactionem implendi pœni-

pœnitentes devinciunt & illigant. Quare post Tridentinum Concilium non posse hoc negari absque nota temeritatis, Victoria, Suarez, Neelsen, alique plurimi asseruerunt. Ante Concilium tamen Tridentinum, injunctam pœnitentiam implendam declaraverat Lateranensis Synodus cap. *Omnis utriusque*, ut demonstrant Sylvius in qu. xviii. Supplem. art. 3. quæst. 3. Probat deinde auctoritate summorum Theologorum, qui floruerunt doctrina simul, & sanctitate: nam teneri pœnitentes ad satisfactionem implendam, in quantum injungitur potestate clavium, docuerunt S. Thomas, & S. Bonaventura in iv. dist. 16. S. Antoninus p. 3. tit. 14. cap. 18. ac S. Raymundus ibidem ab Antonino laudatus: de quibus legi potest Nat. Alex. lib. 2. de Pœnit. cap. 5. art. 6. §. 8. Tertio demonstratur traditione Patrum, & auctoritate canonum, quibus præcipitur, ut iudicio Sacerdotum satisfactio imponatur; ac non satisfaciens denegetur *communio*, prout apparet ex præcedentibus disputationibus. Tandem probatur Theologica ratione, petita tum ex iudiciaria potestate Sacerdotis, tum ex ipsa satisfactionis natura: si enim Sacerdos iudex est, & iudici congruam satisfactionem injungenti æquum est obtemperare; nulla causa potest eximere pœnitentem a satisfactione adimplenda, dummodo legitime, & ad juris regulas sit imposita. Cum insuper satisfactio sit sacramenti pars integralis; si quis eam implere negligat, ipsum sacramentum mutilat, & afficit ignominia. Ex quo capite plurimi, quibus assentitur Vanroy tom. v. p. 150. inferunt grave crimen esse, etiamsi satisfactio levis omittatur, quoniam etsi nullus legislator intendat in re levi gravem obligationem injicere, (quod in oppositam sententiam trahit quosdam alios) nihilominus satisfactio, quæ in se levis est, quatenus est pars sacramenti debet gravis admodum æstimari. Objecta autem, quibus nonnulli conati sunt suadere, pœnitentem non teneri ad satisfactionem implendam, propterea quod sacerdos sit iudex duntaxat arbitrarius, & de satisfactione nullum exeret divinum præceptum; facile diluuntur, dicendo esse quidem in arbitrio pœnitentium hunc, vel alium Confessarium adire, at illum, quem adit, verum iudicem esse, delegatum ab Ecclesia, præditumque legitima potestate solvendi, & ligandi; & ex hac etiam potestate consequi satisfactionis præceptum: quod paullo supra non una ratione demonstratum est.

II.

Communis præterea opinio tradit, illum, cui a sacerdote levis aliqua injungitur satisfactio, debere pœnitentiam aliam sponte agere, præ-

Berti Theol. Tom. VII.

sertim si certo aut probabiliter ei conslet, ad expianda peccata pœnitentiam illam, quæ sibi injuncta est, non sufficere. Petitur hujus ratio ex dictis cap. præcedenti num. 1. ubi ostendimus dandam esse operam, ut quantum fieri potest, satisfactio respondeat criminum qualitati, quod Magister sent. in iv. dist. 16. confirmat Evangelicis verbis Matt. iii. 8. *Facite dignos fructus pœnitentie*, & sacrorum canonum studiosi corroborant auctoritate Gregorii VII. ac Synodi Romanæ, relata capitulo *Falsus*, de Pœnit. dist. v. num. 6. eoque collineat caput *Consideret*, distinctionis ejusdem primum. Addo verba Petri Damiani sermone 2. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris, si graviter peccanti levior pœnitentia, vel a nesciente, vel a dissimulante dicatur, cum purgatorii ignibus perficiendam sit quicquid hic minus feceris, quia dignos pœnitentie fructus querit Altissimus*. Quidam rationem aliam addunt ex S. Thoma quodl. iii. q. 13. art. 1. ubi docet, peccatorem dupliciter esse debitorem satisfactionis, uno modo ex injunctione Sacerdotis, altero modo ex peccato commisso; unde Angelicus Doctor infert præter satisfactionem, cui alligantur virtute clavium, illam pœnitentibus persolvendam esse, quam postulat atrocitas culpæ. Accedit, quod ignoramus quo studio, qua diligentia, qua animi affectione satisfactionem impositam impleverimus. Atque hinc deducitur, maxima tolerantia perferenda esse flagella, quæ nobis in hac vita infliguntur, impense bonis operibus insudandum, atque ut indulgentias incremur magnopere adlaborandum & incumbendum; quibus præsertim adminiculis peccatorum pœnæ luuntur, aut compensantur.

Stultissimi autem ii censendi sunt, qui plene satisfacturos se esse ajunt in vita altera, & in Purgatorii cruciatibus. Hi enim primo præceptum hoc satisfactionis transgrediuntur, & alio sese crimine innectunt, exspoliantque se multiplici utilitate satisfactionum hujus vitæ, quæ præter vindictam & punitionem peccati, habent etiam rationem medicinæ, meritum amplioris gratiæ, imitationem passionis Christi, & certioris salutis arrham, ut supra diximus cum Tridentino, & fusius demonstrat Estius in iv. dist. 15. §. 10. Deinde, quis nisi insipiens, cum posset a morbo liberari sectione venæ, tempus expectaret, quo nonnisi atrocissima combustionem posset sanari? Atque hoc exemplo non posse pœnitentes inculpate reservare sibi pœnas in Purgatorio luendas, probat de satisfact. Regula xviii. doctissimus Alexander. Memoria denique repetenda sunt verba S. P. Augustini Enarrat. in Psalmum xxvii. num. 3. hæc de igne purgatorio scribentis: *Dicitur enim, Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem: & quia dicitur, Salvus eris, contemnitur ille ignis*. Ita

H h h

plane

plane quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita.

III.

Vertunt insuper in quæstionem Theologi, an quis satisfactionem implere possit peccato lethali obstrictus: & in hac quæstione omnes fere recentiores subscribunt Estio, qui dist. 15. §. 14. ait, non posse quidem satisfieri in actu, vel in affectu peccati mortalis, posse tamen satisfieri in reatu peccati, dummodo hujus abjiciatur affectus. Ita nimirum docet Juenin c. 5. art. 3. Merbesius q. 59. Tournely q. vii. art. 2. q. 6. Le-Droint q. vi. cap. 1. §. 3. aliique passim. Quod autem satisfactio fieri nequeat in actu, vel affectu peccati evidentissimum est, eo quod satisfactio sit actus poenitentiae necessaria conjunctus odio vitæ præteritæ, emendationis proposito, ac studio placandi Deum: ac impossibile sit hujusmodi odium, propositum, studiumque in iis inveniri, qui actu Deum irritant & provocant, atque enerviunt voluntatem ipsi Deo adversam & refractariam. Neque dicas, posse aliquem cum voluntate peccandi elargiri elemosynam, jejunare, aliæque opera a Sacerdote injuncta complere; nunquam enim hæc, si animus peccato adhæreat, habere possunt rationem satisfactionis, Deum placare, & compensare irrogatas illi injurias. Eos vero, qui peccatum detestantur, quamvis careant justificationis gratia, posse satisfacere, injunctum poenitentiam implere, demonstrant prælaudati Theologi, ex quo antiquis Ecclesiæ temporibus poenitentia præcesserit absolutionem; ex quo scripturæ & Patres doceant satisfactionem pertinere etiam ad poenam æternam, quæ tamen simul cum culpa dimittitur; ex quo denique opus bonum cum auxiliante gratia ab impio patratum Deo placeat, & saltem *de congruo* divinam reconciliationem promereatur, atque ad justificationem disponat.

At apud antiquiores Theologos communior fuit, & fere universalis sententia, neminem in peccato mortali existentem posse Deo satisfacere: id nempe docuerant S. Thomas, S. Bonaventura, S. Antonius, Hadrianus, Soto, Ledesma, & alii plurimi, quos laudat & sequitur Suarez disp. 36. sect. 2. necnon Cardinalis de Lugo disput. 24. sect. item 2. Toletus lib. 111. cap. 19. Barbosa in Collectaneis ad Concilium Tridentinum sess. xiv. cap. 8. num. 6. & Auctor Theologiæ Moralis Petrocorensis de Poenit. cap. 6. q. 4. Hæc vero sententia sequentibus momentis innititur. Principio cum nulla inter nos ac Deum justitiæ ratio intercedat, nisi depen-

denter ab ejus acceptance; hæc vero proprie locum non habeat in operibus, quæ sunt ab inimico Dei, & quæ ex S. Thoma Q. xiv. suppl. art. 4. meritum non habent, ac valent tantum congruitate quadam ad dispositionem ad gratiam, & ad consecutionem bonorum temporalium; consequitur non posse iisdem operibus ab impio patratis impleri satisfactionem. Deinde, quod in sacramento poenitentiae poena æterna commutetur in temporalem, evenit ex Dei reconciliatione & amicitia; in eadem ergo amicitia statui & firmari debet ejusdem poenae solutio; & æquitas satisfactionis. Præterea docet Tridentina Synodus sess. xiv. cap. 8. satisfactiones nostras ex Christo vim habere, ab illo offerri Patri, & per illum a Patre acceptari, quatenus *in ipso Christo vivimus, meremur, ac satisfacimus*. Si ergo in Christo non vivamus, nec per eum mereamur, exhibita a nobis satisfactio vi, atque meriti dignitate carebit. Catechismus item Romanus p. 2. cap. 5. num. 74. hanc rationem confirmans, *Duo, inquit, præcipue in satisfactione requiruntur; primum est, ut is qui satisfacit, justus sit ac Dei amicus, &c.* Tandem opera, quæ sunt in peccati reatu, quamvis sint bona supernaturalia, & peracta auxilio, gratiæ actualis, omnium tamen consensu non habent aliquod meritum *de condigno*, ad quod requiritur caritas *habitualis*, immo juxta Suarezium, aliosque nec habent meritum *de congruo* in ordine ad satisfactionem. A qui satisfactio exigit dignitatem aliquam, æqualitatem, & compensationem, ut commonstrat ejusdem satisfactionis nomen, etymon, ac definitio. Igitur illa opera in peccato, & sine caritate *habituali* nequeunt esse satisfactoria.

Conciliari facile possunt hæc duæ sententiæ, si præceptum satisfactionis ab ipsius merito distinguatur. Argumenta itaque prioris id unum evincunt, præceptum sacerdotis imponentis satisfactionem posse etiam in statu peccati adimpleri, adeo, ut qui in culpa injunctum opus exequitur, *non incurrat reatum omissionis ex satisfactione neglecta*, nec teneatur confiteri quod poenitentiam impleverit in peccato, quod fatentur quoque auctores alterius, ut S. Thomas cit. q. xiv. art. 2. ad 2. & Dominicus Soto in iv. dist. 19. q. 1. art. 4. Argumenta autem sententiæ oppositæ hoc tantum probant, opera in peccato facta non habere meritum satisfactionis, & tantum *de congruo* ad justificationem disponere, ita, ut si quis post reconciliationem lapsus injunctum opus perficiat, minime censendus sit immunis a luenda poena temporali peccatis debita, cum idem opus sit meriti expers ac mortuum; quamquam reviviscat, & effectum suum consequatur, quando iterum poenitens

tens vi contritionis & sacramenti redit in pristinum gratiæ statum, ut dicam proximo capite quartodecimo.

IV.

Ad hæc inquiritur, num unus pro alio possit satisfactionem implere. Qua in re ad omnem ambiguitatem tollendam tria distinguenda esse arbitror. Primum nemo propria auctoritate potest alteri committere, ut pro se injunctum satisfactionis opus exequatur: nam damnata est ab Alexandro VII. hæc prop. num. 14. *Pœnitens propria auctoritate potest sibi substituere alium, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.* Et quidem jure, meritoque; cum satisfactio non solum pro solutione debiti sit imponenda, verum etiam ad vindicationem peccati, & ad infirmitatis medicamentum, prout definit Synodus Tridentina. Alterum, quod hinc consequitur, est, satisfactionem ab altero exhibitam non esse ejusdem efficacitatis cum satisfactione ab ipso pœnitente peracta; quoniam nec illius infirmitati affert medicinam, nec illi imputatur ad meritum. Tertium est, quod juxta catholicam certissimamque doctrinam potest unus luere penam alterius, atque ei etiam promereri de congruo gratiam, ut dixi libro XIX. cap. 8. quod probatur ex communione Sanctorum, & ex Scripturarum auctoritate, maxime Mat. x. 41. Lucæ xvi. 9. atque ex 2. ad Corinth. viii. 14. quibus S. P. Augustinus lib. XXI. de Civit. Dei cap. 2. demonstrat quædam esse peccata, quæ Sanctorum amicorum Dei meritis impetrant indulgentiam. Vide Estium in IV. sent. dist. 15. §. 22. Maldonatum de satisfact. cap. 8. ac Sylvium in Q. XIII. suppl. art. 2.

V.

Uterius quæritur, an possit homo de uno peccato satisfacere sine alio. At dirimitur omnis dubitatio, si accurate quæstionis sensum exponas. Vel enim sensus est, an qui habet plura peccata lethalia, possit pœnitentiam agere de uno, nullam de altero habens sollicitudinem; vel sensus est de peccatis venialibus; vel denique de sola pena temporali peccatis debita, quod proprie videtur hoc in loco spectandum esse. Juxta priorem sensum omnino subscribendum est sancto Thomæ q. XIV. supplem. art. I. afferenti non posse uni peccato absque altero satisfaceri, quia non potest tolli offensa nisi per *insinuationem amicitie*, quam peccatum quodlibet lædit ac frangit. Hoc sensu pertractat quæstionem Gulielmus Estius cit. dist. 15 §. 18. ubi eandem S. Thomæ sententiam propugnat, eo quod nequit esse studium placandi Deum in

illis, qui pergunt inimicitias exercere cum ipso Deo, & impietas est dimidiam sperare veniam ab illo, qui justus est, & justitia. Quare qui Estium aliter acceperunt, videntur eum legisse oscitanter & perfunctorie, nec Magistrum, Thomam, Bonaventuram, aliosque Veteres perlustrasse. Istorum tamen ratiocinationes non tenent circa venialia peccata; quoniam hæc Dei amicitiam non infringunt, & idcirco potest unum sine alio expiari. Item quantum ad penam temporalem attinet, quum diversis peccatis diversæ penæ respondeant, non video mehercule, cur una sine alia nequeat satisfactoriis operibus compensari, maxime quod Ecclesia in Indulgentiarum largitate plenariis modo, modo autem limitatas concedens, demonstrat penam temporalem aut injunctam, aut injungendam per canones, aliquando totam, aliquando ex parte tantummodo relaxari. Sublata igitur sensus perplexitate, etiam quæstio dissolvitur & complanatur.

VI.

Postremo quærent aliqui, an possit pœnitens petere a Confessario commutationem satisfactionis sibi ab alio Confessario injunctæ. Arbitror autem, esse pravi animi indicium permutationem hanc quærere, quando impositum opus non excedit criminis gravitatem, nec vires poenitentis; est enim tunc satisfactio æquissima, & ad regulam Tridentinæ Synodi imposita. Cavendum præterea, ne in curandis animorum ægritudinis eveniat quod Verinus agebat de morbis corporis,

Impediunt certam medicamina crebra salutem.

Ceterum fere omnes docent posse Confessarium poenitentiam injunctam ab altero commutare, dummodo etiam illi fiat eorundem peccatorum confessio; cum quilibet Confessarius polleat ligandi & solvendi potestate, nec alterius sit minister, sed Christi. Neque oppositum evincit proloquium illud, quod Soto & Sanchez objiciunt, *Par in parem non habet jurisdictionem*: quoniam Confessarius in tali permutatione non exercet jurisdictionem in alterum Confessarium habentem parem auctoritatem, sed in poenitentem sibi met subjectum. Dixi autem, *dummodo illi fiat eorundem peccatorum confessio*; quia licet Marchantius, Diana, Bonacina, & quidam alii negent ad commutandam poenitentiam necessarium esse iterum confiteri peccata, & afferant satis esse si exponatur poenitentis infirmitas & difficultas; nihilominus apertissimum est, nullum judicii actum posse rite exerceri incognita causa, prædictamque difficultatem seu infirmitatem esse quidem causam immutandi priorem satisfactionem, at non regulam &

mensuram imponendi satisfactionem aliam, quæ itidem debet esse in peccatorum castigationem & vindictam, atque in pœnitentis remedium ac medicinam. Atque his explicatis, reliqua omnia ad hanc materiam spectantia perspicua sunt, nec egent alia disquisitione.

C A P U T XIII.

Elucidantur quedam pertinentia ad historiam, & ad ritus publicæ Pœnitentia.

(1) **N**ON est hujus libri scopus et omnia, quæ de publica pœnitentia doctissimi & eruditissimi viri litteris consignarunt, accurata ludubratione discutere, aut pertractare dissertatione numeris omnibus absoluta. Id enim præstiterunt celeberrimi Auctores, quorum laboribus quidquid in hac Epitome tradam, referto acceptum, Morinus, Sirmondus, Petavius, Petrus, Albalpina, Menardus, Martene, alique, quorum opera & loca singillatim commemorabo, ut qui amplioris eruditionis accenditur cupiditate, sciat ubi hanc abunde possit explere. Ex iisdem enim fontibus quæcunque promunt hausisse deprehendi Theologos omnes, qui genere isto dissertationum tractatus a se editos locupletarunt, inter quos aliorum diligentiam in hoc argumento superasse videntur Merbesius dissert. iv. a quæstione 71. ad 79. Juenin q. 8. cap. 4. Tournely quæstione item 8. Witasse q. v. art. 3. ut mittam eos, qui compendio materiam hanc attigerunt. Du Hamelium, Le Drint, Ludovicum Habert, Cardinalem Vincentium Gotti. Ut igitur a nomine exordiar, Du Cangius in Glossario tom. 3. pag. 323. Pœnitentiam publicam illam dicit, *quæ pro expiandis criminibus & delictis publicis imponitur*. Et quidem Jacobus Sirmondus in Historia Pœnit. Publicæ cap. 2. & 3. Jacobus Petrus in Notis ad Pœnitent. Theodori, alique permulti propugnant, pœnitentiam in conspectu populi agendam iis tantummodo fuisse injunctam, qui publici aliqujus criminis convicti essent. Sed quoniam viri alii æque docti, præeuntibus Joanne Morino libro v. cap. 9. Gabriele Albalpino in canonem 32. Concilii 3. Carthaginensis, aliisque bene multis apud Carolum Witasse pag. 353. tenent, aliquando etiam peccata occulta publicæ pœnitentiæ fuisse obnoxia, immo qui hoc negant fateantur tamen pœnitentes aliquos, aut sponte, aut suadente Confessario, sese palam canonicis satisfactionibus subjecisse; idcirco definitione illa rejecta, dico publicæ pœnitentiæ nomine eam designari, *quæ agitur in conspectu populi, & in Ecclesiæ conventu, pro qualicunque crimine agen-*

da sit, quod minime spectat ad publicæ pœnitentiæ naturam, sed ad causam potius judicii rationem. Pœnitentes pariter ii dicebantur, qui canonicis pœnis addicti percurrerant stadium pœnitentiæ paullo post describendum, & qui proprie appellabantur aut absolute *Pœnitentes*, ut inquit Augustinus in Epist. 265. ad Seleucianam num. 7. & serm. 392. num. 2. aut *In Pœnitentiam missi*, sive *In pœnitentiam positi*, ut legitur in Conciliis antiquioribus.

II.

(2) Dixi quid sit publica Pœnitentia; nunc agendum breviter de illius origine. Quoniam rationi consentaneum est, ut qui publice delinquendo alios provocavit ad culpam, eosdem vitæ emendatione revocet ad morum probitatem, ut diximus cap. xi. nom. 6. certissime tenendum est, publicam pœnitentiam Apostolicis quoque, & proxime subsecutis temporibus obtinuisse; quamquam principio non extiterint certi canones illam implendi, quos postea constituit Ecclesiastica disciplina. De publica enim pœnitentia habemus in primo Christiani nominis sæculo exemplum Corinthii hominis incestuosi, cujus mentio est in Paulinis Epistolis: in altero mulierum, quas Marcus præstigiator vitiavit; in tertio eorum, quos commemorant Tertullianus & Cyprianus. Quæ omnia manifesta sunt ex disputationibus præcedentibus. Ante hæresim vero Montani, qui cepit vexare Ecclesiam imperante Antonino, & circa annum V. æ. 157. prudentia & consilio Presbyterorum, non certis præscriptionibus canonum pœnitentias fuisse injunctas, probat Morinus lib. iv. Operis de Administ. Pœnit. cap. 2. primum ex Constit. Apostol. lib. 1. cap. 16. & ex libro Herimæ seu Pastoris lib. 3. similiter 7. unde apparet nullum pœnitentiæ tempus præfixum fuisse iis, quos vehementer parratorum scelerum pœnituisse; & etiam mulieres adulteras post criminis detestationem statim a viris suis fuisse receptas, non autem, ut factum est postea, transacto plurimorum annorum curriculo: cujus indulgentiæ gratia Tertullianus ad Montanistas deficiens Hermetem *machorum Pœnitentem* ausus est appellare. Hoc deinde Morinus demonstrat ex Ecclesiastica Historia tum facto illius prædonis, quem Joannes Apostolus levi pœnitentia injuncta reconciliavit Ecclesiæ, tum Natalis, qui post gestum apud hæreticos Episcopatum conspersus cinere, & ad pedes Zephyrini Pontificis provolutus commiserationem simul, & reconciliationem obtinuit, ut narrat lib. v. H. E. cap. ultimo Eusebius. Nec adversus hanc Morini sententiam

(1) Quid sit publica Pœnitentia?

(2) Quanam publicæ Pœnitentiæ fuerit origo?

tiam quicquam efficit vicesimus quartus canon inter Apostolicos, quo canone juxta interpretationem Dionysii *Exigui laicus semetipsum abscedens annis tribus communione privatur*; siquidem, ut ostendimus libro xx. cap. 19. canones, qui Apostolici dicuntur, etsi perantiqui sunt, atque ex priorum sæculorum statutis compacti, non sunt tamen singuli æque vetusti, neque habent omnes auctoritatem prorsus ineluctabilem. Exorta autem hæresi Montanistarum, qui ut scribit S. Hieronymus ep. 37. ad Marcellam obserabant *ad omne pene delictum Ecclesiæ fores*, atque ut colligimus ex libro Tertulliani de Pudicitia, increpabant catholicos quod veniam darent idololatriis, homicidis, & mœchis, constat irrepsisse disciplinam paullo severiorem, adeo, ut in quibusdam Ecclesiis pœnitentiæ aditus fornicariis omnino præcluderetur, & lapsis ac sacrificatis in exitu tantum mortis daretur venia, immo aliquorum sententia prorsus denegaretur, coactis iis, qui deliquerant, diu lamentabilibus flatibus Ecclesiæ januam pulsare: quo tempore, præsertim Cypriani ætate, quænam ratio disciplinæ viguerit, per varias theses nono capite distributas studui pro mea virili indagare. Vivente autem Cypriano Novatus, homo adeo impius, ut parentem suum fame necatum sepultura privaverit, & percusso uxoris utero immaturum illius partum effuderit, ut Pacianus in 2. ad Sempronianum Epistola, & Cyprianus in 49. ad Cornelium enarrant, in Africa primum discordiæ & schismatis excitavit incendia, lapsus pœnitentiam denegando; ac deinde Romanam ad evertendam Ecclesiam navigans, artes omnes, ingeniumque suum dicavit Novatiano, qui adversus sanctum Cornelium evectum ad Petri sedem an. 251. seu potius 250. perniciosissimum schisma conflagavit. Arque horum opera erupit Novatiana hæresis, cujus initia an. 251. consignarunt Valesius & Pearsonius, post ordinationem vero Cornelii Tillemontius & alii constituerunt. Verum quia etiam Fabianus Novatianum separavit de Ecclesia, ut legimus in Catalogo Liberiano, ac Fabianus martyrio coronatus est die 20. Januarii Decio II. & Grato Coss. an. sc. 250. ut Eminentissimus Norisius scripsit prope finem dissert. 3. de Epochis Syromacedonum, confirmavitque Franciscus Blanchinus in Notis Chronologicis ad Anastasium tom. 2. pag. 188. non solum ante ordinationem Cornelii, verum etiam paullo ante annum 251. statuendum puto nefariæ hæreseos initium. Quod ergo S. Pacianus in præcitata Epist. scripserit, Novatianum in schisma impulsam fuisse *ex concepta in Cornelii episcopatum invidia*, id non de hæreseos primordio, & de occulta Novati, aut Novatiani machinatione, sed de aperta scissione

Ecclesiæ, & de schismate intruso, accipiendum esse arbitramur. Eo itaque temporis cum Novatiani ac Montanistæ, ut majorem ad se fidelium partem affectato disciplinæ zelo pertraherent, in vulgus spargerent Ecclesias adeo esse contaminatas, ut cunctis etiam sacrilego idolorum cultu pollutis, necnon atrocioribus criminibus inquinatis pax redderetur; saluberrime institutum est, ut nec spes communionis & pacis lapsis denegaretur, nec absque certa, & ab Ecclesiis perspecta ac probata emendatione reciperentur, ut supra ex Epistolis Romani Cleri, & Cypriani demonstratum est: quorum primum spectans ad spem communionis necessarium erat ad Novatianum dogma refellendum atque extirpandum; alterum vero attinens ad pœnitentiam diuturniorem, erat ad hæreticorum accusationes repellendas, necnon ad continendos catholicos, ne furente Deciana persecutione prætextu facilius indulgentiæ fidem dederent, congruum maxime, atque opportunum.

III.

(1) Grassante itaque Novatiana hæresi institutas fuisse quatuor pœnitentium stationes inde facile demonstratur, quod nullum istarum apud præcedentium temporum scriptores extet vestigium, & apud eos, qui floruerunt ævo proximiori, habeantur de illis testimonia splendida & luculenta. Gregorius enim Neocæsareæ in Ponto Episcopus cognomento Thaumaturgus, auditor Origenis, & qui interfuit Antiocheno Concilio contra Paulum Samosatenum an. 264. & cæsum petiit anno proximo Gallieni 23. in Epistola Canonica tom. 1. Concil. pag. 842. canone xi. & ultimo describit quatuor Pœnitentium Gradus, ut a nobis commemorati sunt hujus voluminis pag. 2. & paullo post iterum recensentur, *Flatum*, nempe, *Audientiam*, *Substrationem* & *Consistentiam*; tametsi non desint, qui Gregorio Epistolam illam abjudicent. Eosdem Pœnitentiæ gradus enumerat apud Morinum lib. vi. cap. 1. num. 4. Joannes Antistes Cœnobii Raythuni in Scholiis ad Scalam S. Joannis Climaci, cujus verba producam infra. Fuit autem uterque Joannes ætate synchronus ut constat ex unius ad alterum Epistolis, quæ operibus Climaci præmittuntur in Isagoge Raderiana. Joannes vero Sinaita, seu Climacus, floruit juxta Trithemium circa tempora Constantini: quamquam vereor, ne Trithemius lapsus sit plurium annorum intervallo, & Climacus non nisi texto sæculo, aut septimo vixerit, ut de Script. Eccl. ad annum 560. suspicatus est Bellarminus. Synodus etiam Ancyrana, quæ celebrata dicitur an. 314. sæpe laudat pœnitentiæ

(1) Gradus Pœnitentiæ quando instituti fuerint, & obsoleverint?

ὀπίσθεν *βαδύς*, definitos gradus, ac singulatiim canone 4. & 5. *Fletum*, *Audientiam*, & *Substrationem*: canone etiam 24. dantibus operam vaticiniis præscribit *τρία ἐν ὑποπρώσεως*, annos tres *substrationis*: quod utique argumento est, gradus illos fuisse antea in Ecclesia institutos. Ac deinde S. Basilii, qui ad Superos evolavit Kalendis Januarii an. 378. non semel in Epistola ad Amphilochoium per quatuor hos gradus Peccatores traducendos esse decernit, canone præsertim 75. tom. 2. pag. 777. ubi inquit, ei, qui sororem compresserit, triennio *flendum esse ante oratorii fores*, postea alio triennio *accedendum ad audientiam*, ac dandam deinde tribus aliis annis *substrationem*, & denique postquam dignos poenitentiae fructus ostenderit, decimo anno ad fidelium orationes admissio illic ei duobus annis *subsistendum*: quibus verbis recensiti quatuor gradus apertissime distinguuntur. Habes ergo ante Basilii tempora eorundem graduum institutionem. Quando autem in Ecclesia Orientali desierint, incertum omnino est. Quidam enim sublato putant quarto sæculo ob celebre Nestarii factum, a quo amotum presbyterum poenitentiarium diximus cap. 1. Verum, ut ibi animadvertimus, inde nequit inferri canonicam poenitentiam pro omnibus omnino, etiam scelestissimis & publicis peccatoribus, fuisse abrogatam, aut Episcopos sibi ius abstulisse illam quandoque imponendi. Et revera Synodus Trullana an. 692. canone 87. de maritis uxorem legitimam repudiantibus, & ducentibus aliam, inquit; *A Patribus enim nostris statutum est, ut qui sunt ejusmodi, annum defleant, biennio audiant, triennio substernantur, & septimo cum fidelibus consistant, & sic oblatione digni habeantur*. Præcitatus quoque Joannes Abbas Raytu, cujus Schola in S. Joann. Climacum extant volum. x. Bibl. Patrum, pag. 513. ait: *Sunt vero Poenitentium quinque loci: Locus plorantium, cum poenitens stat extra ambitum Ecclesiae, & proiciens cum fletu ab impudentibus postulat orationem, ante ipsorum pedes prostratus: Locus qui dicitur Audientium ante portas quæ Basilicæ dicuntur, ad audiendum officium: Subsequestratio, quæ est statio Ecclesiae intra ambitum Ecclesiae, in posteriore parte Ambonis; unde & qui ibi est in Exclamatione, quæ fit ad egressum, & ipse cum eis egreditur Consistorium, ibique statuiat: Statio vero cum fidelibus fit participatio vivifici Panis, & communicatio & libatio Calicis Domini*. Quare errant, qui cum Tournelio pag. 276. Prælect. de Poenit. putant a tempore Nestarii in Orientalium Ecclesiis cessasse *Fletum*, *Audientiam*, & *Substrationem*, perseverante tantummodo *Consistentia*. Immo ἀπὸ πρῶτον, καὶ προσυλκίοντες, idest

Andientes, & *Adlacrymantes*, memorantur quoque ab altero Climaci Scholiaste ad Gradum xii. nu. 1. quem Raderus credidit Eliam Cretensem, qui vixit sub Christi annum 787. & septimæ Generali Synodo interfuit. In occidentali autem Ecclesia aliquanto serius poenitentiae gradus ceperunt antiquari, ita ut tertius gradus, idest, *substratio*, vix deinceps in Epistolis Romanorum Pontificum, & decretis Conciliorum commemoretur, propterea quod cum paucissimi essent Catechumeni, ceperunt prætermitti preces, & caeremoniæ, quæ super *substratos* perficiebantur: ac subinde inducta paullatim consuetudine, ut loco poenitentiae canonicæ imponerentur peregrinationes, monasteriorum custodiæ, certus jejuniorum numerus, & eleemosynarum distributiones, aliaque pietatis opera, de quibus agunt Poenitentiale Theodori, Decreta Ivonis, & Burchardi, ceterique hujus generis libri; publicæ poenitentiae regula in desuetudinem abiit, & quasi extincta est: quamvis sine quatuor illorum graduum solemnitate etiamnum in Pontificali Romano cum ritu canonicæ reconciliationis invenitur descripta, atque, si id exigat fidelium ædificatio, sit adhuc poenitentibus injungenda.

IV.

(1) Ab Episcopis tempus publicæ poenitentiae fuisse definitum liquet ex canone 10. Concilii Africani an. 424. ex Regulis brevioribus Basilii editis anno 371. atque ex epistola S. Leonis I. ad Nicetam conscripta an. 458. quæ habentur in Decreto, xxvi. q. 7. capp. *Pœnitentibus, Hoc sit in judicio, & Tempore poenitudinis*, productis supra. Ne vero Antistitem aliqui livore odii excæcarentur, in publicis criminibus dijudicandis, taxandisque pœnis, Coepiscoporum consilio utebantur, & interdum pronuntiabant iudicium adstante fidelium plebe, quemadmodum se gessisse S. Cornelium Romanorum Pontificem, & sanctum Cyprianum Carthaginensem Episcopum, constat ex hujus epistolis 14 & 52. Eandem consuetudinem viguisse posterioribus sæculis demonstrat doctus Morinus lib. v. cap. 15. ex undecimo canone Concilii Toletani 11. an. 675. & libro vii. cap. 3. ex capitulis Hincmari Remensis, & Herardi Turonensis Archiepiscopi. Cum itaque juxta Episcopale iudicium aliquis publicam poenitentiam accipiebat, conspersus cinere & sacco indutus sistebat sese ante Ecclesiae Præsulem spectante Clero, & universo populo adstante, quod communiori consuetudine fiebat in capite Jejunii, idest feria iv. post Dominicam Quinquagesimæ. Hinc in libris Liturgicis habetur ea die: *Ordo ad dandam poenitentiam*; aut,

(1) A quo, & quomodo Poenitentia publica imponeretur?

aut, *Expulsio publice pœnitentium*, ut legitur in Sacramentario Gregorii, & in Pontificali Romano. De ciliciis pœnitentium habetur canon 15. Concilii Agathensis an. 506. *Pœnitentes tempore, quo pœnitentiam petunt, impositionem manuum, & cilicium super caput, sicut ubique constitutum est, consequuntur: & in antiquis Pontificalibus, atque in Pœnitentiali Theodori cap. xi. In capite Quadragesimæ omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt, aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se representant Episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demissi, reos se esse ipso habitu, & vultu protestantes. Atque hi duo canones laudantur etiam distinctione quinquagesima a Gratiano. Spectant insuper ad habitum pœnitentium quæ Edmundus Martene lib. 1. de Antiq. rit. cap. 6. art. 4. profert ex libro Tertulliani de Pudicitia, ex altero Cypriani de lapsis, atque ex Homilia Cæsarii ex editis a Baluzio, quibus in locis legitur pœnitentes in sacco & cinere inhorrescere, in cilicio & sordibus volutari; & cooperatos cilicio foras ejici. Addi poterant quæ in Parænesi ad pœnitentes ait S. Pacianus, prope finem 2. libri adversus Parmenianum Optatus, Ambrosius de Lapsu Virginis cap. 8. atque in caput 3. Jonæ & in Epitaphio Fabiolæ S. Hieronymus: qui asserunt pœnitentes sordida veste lugere, sacco corpus involvere, cilicium induere, cinere adpersos, & opertos cilicio perhorrescere. Cilicii ergo nomine lugubrem ac sordidatam vestem intelligo; quamvis eo vocabulo designari præsertim soleat subucula capratum pilis contexta, de qua lib. 2. vitæ S. Martini,*

Quin & contexto setis coopertus amictu

Excisa assiduo compunxit acumine membra,

Ut tereret tenuem vestis nimis aspera pellem.

Cilicio accedebat conspersio cinerum, quibus capiti pœnitentium impositis, hi extra Ecclesiam ejiciebantur iisdem verbis, quibus primus homo transgressor e paradiso voluptatis expulsus fuit, idest, *In sudore vultus tui, &c.* Plura de hoc Ritu Hugo Menardus in Sacrament. Gregorii notat. 661. & quædam etiam nos lib. xxx. cap. 23. num. 7. ubi ulterius advertimus ex illa pœnitentium consuetudine derivasse ceremoniam, quæ etiamnum in Capite jejuni servatur. Idem legimus postea apud Thomassinum lib. 2. cap. 14. de dierum festorum celebratione. Ab eo tempore pœnitentes barbam capillosque promittebant, ut in eadem adnotatione productis verbis Isidori, Orderici Vitalis, & sancti Columbani tradit eruditus Menardus. Reliqua pertinentia ad Pœnitentium exercitationes proxime attingam.

(1) Primus ergo Pœnitentiæ Gradus erat πρόσκλαυσις, *Fletus*, quem gradum ita describit S. Gregorius Thaumaturgus, Η' πρόσκλαυσις, ἔξω τῆς πύλης τῆς ἐκκλησίας ἐστίν, ἐνθα ἐσώτα τὸν ἁμαρτάνοντα χρὴ τῶν εἰσιόντων δεῖσθαι, πισῶν, ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχισθαι, *Fletus extra portam Orationis est, ubi stantem peccatorem oportet fideles; qui ingrediuntur, orare, ut pro se deprecetur.* Gabriel Albaspinæus libro 2. Observat. obs. 22. pervetustam consuetudinem, qua pœnitentes extra Ecclesiam ejecti se ingredientium precibus commendabant, demonstrat verbis Tertulliani de Pœnit. cap. 9. ubi ait eos, qui peccarunt, plerumque jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, & mugire dies noctisque ad Dominum, presbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis sue injungere. Adde Sozomenum, qui in Hist. Eccles. lib. vii. cap. 16. pag. edit. Valesianæ 727. ritum publicæ pœnitentiæ describens, *In propatulo, inquit, est pœnitentium locus, in quo illi stant mæsti, ac veluti lugentes.* Hieronymus item in Epist. 84. ad Oceanum pertractans de pœnitentia Fabiolæ, tom. iv. pag. 659. ait: *Aperuit cunctis vulnus suum, & decolorem in corpore cicatricem flens Roma conspexit. Dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os. Non est ingressa Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi confedit; ut quam Sacerdos ejecerat, ipse revocaret.* In hac lugentium statione quidam aliis scelestiores, extra tectum commorantes, sub dio, imbribus, nivibusque expositi, vehementius aliorum commiserationem expostulabant. Sunt qui huc referunt verba Tertulliani de Pudicitia cap. iv. *Reliquas libidinum furias impias & in corpora, & in sexus ultra jura naturæ, non modo limine, verum omni Ecclesia tecto submovamus, quia non sunt delicta, sed monstra, atque Ancyranum canonem 17. Et, qui rationis expertia animantia, inierunt; & qui leprosi sunt, vel fuerunt, jussit sancta Synodus inter hiemantes orare.* His, qui ita sentiunt, videtur favere Græcus canon, qui inter hiemantes exprimit τοὺς χειμαζομένους sunt enim χειμαζόμενοι, qui aeris intemperie, hieme, & tempestate jactantur. In interpretatione tamen Dionysii additur, *Qui a nobis Energumēni appellantur;* & in Collectione Isidori Mercatoris, *Qui spiritibus periclitantur immundo.* Videtis Conciliorum Harduini tom. 1. pag. 277. Conciliari omnia possunt, si dicamus etiam arreptitios extra atrium ac primam pœnitentium stationem fuisse expulsos. Etenim in eos, qui erratico spiritu agitabantur, maxime si id in pœ-

pœnam alicujus sceleris eveniret, severiorem, eandemque ac in excommunicatos, viguisse disciplinam colligitur ex canone vicesimo nono Il-
 liberitanæ Synodi, & ex notis in ipsum cano-
 nem Bini, Alaspina, & Mendozæ.

V I.

(1) Alter Pœnitentiæ Gradus ita a Gregorio describitur: Ἡ ἀκρόασις ἐνδοθι τῆς πύλης. ἐν τῷ νάρθηκι, ἐνθα ἐσάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατεχουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχασθαι. *Auditio est intra portam in Nartheco, ubi oportet eum qui peccavit stare proximum catechumenis, & illinc egredi.* Ex Narthecis vocabulo, quod usurpatum non inveniunt ante finem quinti sæ-
 culi, quidam, ut diximus num. 3. epistolam Gregorii censent supposititiam, idemque opi-
 nantur Morinus lib. vi. cap. 1. pag. 357. ac noster Lupus in canonem xi. Nicænum pag. 1. edit. 59. Genuinam tamen Gregorii Epistolam putavit, ut ibi fatetur Morinus, Balsamon, necnon in libro de Nartheco Allatius. Quidam etiam negant vocabulum illud esse Gregorio po-
 sterius; quidam insuper in codices irreplisse con-
 tendunt; atque ita in ambiguo pender de ca-
 none Gregoriano iudicium. Ceterum, ut recte Lupus, *quicquid sit, res est antiqua.* Etiam de loco Narthecis viri docti dissentiunt. Theologi enim utentes bonis, ac malis versionibus *porticum* intellexerunt, ut habetur in Operibus Gre-
 gorii pag. 41. & tom. 1. Conciliorum pag. 842. Doctissimus tamen Allatius citato in Opere pag. 13. ait: *Ignorant eruditi, quisnam sit νάρθηξ, qui eum porticum esse fatentur.* Certissimum puto Narthecem fuisse intra Ecclesiæ ambitum, primo quia in canone, qui tribuitur Gregorio, ponitur *intra portam*: deinde quia idem docet in Nomocanone Matthæus Blastares; rursus quia extra fores audiri non poterant conciones, ad quas admittebantur catechumeni & pœnitentes. Si ergo *Narthex* dicendus sit porticus, erat por-
 ticus quædam interior æquans totam Ecclesiæ frontem, ut ex Allatio, aliisque tradit Wita-
 sius, Ceterum Allatius potius affirmat Narthe-
 cem fuisse locum, quem postea dixere *Gynæ-
 ceum*, separatam scilicet receptaculum scœmina-
 rum, quale modo visitur in sacris ædibus mo-
 nialium: & ego, priusquam Allatium legerem, tom. 111. pag. 315. *Κατηχούμενους*, sive *Audi-
 torum*, locavi aut in *navi*, aut in tabulatis porticibusque supernis Ecclesiarum; uterque enim locus est ad audiendum aptissimus; & νάρθηξ Græce nihil aliud Latine sonat, quam locum ad instar *ferule* oblongum, aut circumactum. Istic itaque erat ἀκρόασις, *auditio*, idest, gradus

(1) De Gradu Pœnitentiæ secundo.

pœnitentiæ secundus; in quo, ut dixi libro xxxi. cap. 20. catechumeni, ac pœnitentes usque ad offertorium commorabantur, tunc vero monente Diacono discedebant.

V I I.

(2) Exacto *audientie* tempore, quod Episco-
 porum arbitrio juxta criminum qualitatem, & pœnitentium compunctionem contrahi poterat, aut prolongari, incipiebat ὑπόπτωσις, *substratio*, publicæ pœnitentiæ gradus tertius. Balsamon & Zonaras ita appellatum censent ab ὑποπίπτειν, quod in hoc gradu pœnitentes post *ambonem* con-
 sisterent. Erat autem *Ambo* superior locus, quem modo dicimus *pulpitum*, sed ambabus ex partibus instructus gradibus, ut etiamnum con-
 spicitur in quibusdam vetustis templis Romanæ urbis, ut S. Laurentii extra muros, S. Pancra-
 tii, S. Clementis; atque idem Episcopus ple-
 bem sacris concionibus erudiebat. De illo περὶ σεφ. hymno xi. Prudentius:

Fronte sub adversa gradibus sublime tribunal

Tollitur, Antistes prædicat unde Deum.

Alaspina tamen observat. 24. lib. 2. negat inde Græcum nomen *hypoptoseos* derivare, quod apud Patres & canones dicantur pœnitentes in substratione *jacere*, *substerni*, *pavimento adhaerere*, *humis provolvi*, & *caput manuum impositioni sub-
 jicere*; quod utique aliud est, quam stare *pone
 ambonem*. Græcum præterea verbum ὑποπίπτειν fere idem sonat, ac Latine *decido*, *submitto
 me*. Possumus conciliare Balsamonem & Alas-
 pinam, dicendo illum ad locum substrationis, hunc vero ad substratorum exercitia animum intendisse. Cum enim substrati fuerint altari proximiores *audientibus*, necessum est, ut circa *ambonem* stationem propriam habuerint. Rursus quoniam secedebant ad sinistram templi partem, prout ex Ditmaro, & S. Eligio demonstrat Du-
 fresne tom. 3. pag. 325. in eaque parte *ambo* erigebatur; satis apertum est, *pone ambonem* stetisse, permultis saltem in locis substratos. Accedunt verba Theorani, qui apud Lupum cit. volum. 1. pag. 61. de substratis pœnitenti-
 bus scripsit, *In parte ambonis postica stabunt.* In hoc ergo loco, qui peculiari nomine *locus Pœ-
 nitentium* absolute appellabatur, prosternebant sese, ac subiciebant impositioni manuum Episcoporum & Cleri, ut tali demissione, preci-
 busque fidelium, pacem tandem & communio-
 nem perciperent. Atque de hac manuum im-
 positione loquuntur canones Conciliorum, xix. Laodiceis, xi. Toletani tertii, lxxx. quarti Carthaginensis, S. Pater Augustinus lib. 111. de Bapt. cap. 16. & alii apud Alaspina, & Lu-
 pum

(2) De tertio Gradu.

pum ip locis nuper productis. De ea & nos pertractavimus cap. i. libri secundi ac tricesimi. Post hunc pœnitentiæ ritum peractum, catechumenis abeuntibus, substrati quoque egrediebantur e templo ante oblationem, ut liquet ex laudato canone Laodicensi: ideoque substratio ita definitur a Gregorio Thaumaturgo, si tamen is est canonicæ Epistolæ auctor, *Substratio autem est, ut intra portam templi stans cum catechumenis egrediatur*, Ἡ δὲ ὑπόπτοις, ἵνα ἴσῳθεν τῆς πύλης τῆ ναὶ ἱσάμενος μετὰ τῶν κατηχεμένων ἐξέρχεται.

VIII.

(1) A tertio pœnitentes ad quartum gradum transibant, ubi cum fidelibus aliis sacris mysteriis adstabant, non tamen ipsi sacrificanda offerebant, nec nomen ipsorum ad altare recitabatur, nec de oblatione, scilicet, de Eucharistia ex oblatis muneribus consecrata participabant. Idcirco gradus ille dicebatur *Consistentia*, Græce *σύστασις*, quæ in canone Gregoriano sic describitur: Ἡ σύστασις ἵνα συνίσταται σὺν τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχεται μετὰ τῶν κατηχεμένων, *Consistentia est, ut cum fidelibus constent neque cum catechumenis egrediantur*. De his intelligendi sunt antiqui canones, qui pœnitentibus, posteaquam supplices & substrati fuerint, orationibus communicare permittunt, absque oblatione tamen, & absque gratia perfectionis, ut iv. & v. Ancyranus, & xii. Nicænus. Cum denique injunctam pœnitentiam complessent, diuque inter ambonem ac presbyterium constitissent, ad sacra mysteria accedebant. Hinc Gregorianus canon concludit, *Postremo est participatio sacramentorum*, τελευταῖον ἡ μετέξις τῶν ἁγιασμάτων: propterea alii *Methexim* quintum gradum, alii Pœnitentiæ exitum appellaverunt, ut dixi lib. xxxii. cap. i. Atque de Gradibus publicæ Pœnitentiæ hæc tantum.

IX.

(2) Præter communionis Eucharisticæ gratiam, alia permulta publicis pœnitentibus negabantur. Principio enim non poterant pœnitentes ad sacros Ordines promoveri, ut constet ex Cone. i. Toletano cap. 2. ex Toletano iiii. canone 12. ex Carthaginensi iv. can. 68. & ex Epistolis Gelasii, Innocentii I. Joannis, & Gregorii II. Inhibitum deinde illis erat matrimonium contrahere, ut liquet ex canone 21. Synodi ii. Arelatenfis, 8. sextæ Toletanæ, 30. Synodi Woberti Theol. Tom. VII.

(1) De Gradu iv. ac postremo.

(2) Pœnitentiæ communes enumerantur.

maciensis, cujus tamen canone 37. nisi continere se potuerint, conjugium permittitur, *ne in fornicationis voraginem incidere videantur*. At hæc Synodus posterior est, anni scilicet, 868. Præterea conjugati pœnitentiæ tempore abstinere debebant ab uxoris amplexibus, ideoque illis pœnitentia injungi non poterat, nisi altero conjugate consentiente, ut habetur cap. *Pœnitentia conjugatis*, xxxiii. q. 4. Vide & S. P. Augustinum lib. i. de Adulterinis conjugis, cap. 2. Insuper vetitum erat pœnitentibus militare, nec deponere tantum debebant *militiæ cingulum*, ubi aderat periculum idololatriæ, ut jubet canon Nicænus duodecimus, verum etiam armis sese exuere, maxime si homicidium perpetrasset, ut ad Astulphum scribebat anno 794. Paulinus Aquilejensis, extatque Cap. *Admonere te cum lacrymis*, xxxiii. q. 2. Rursus pœnitentes non poterant comas nutrire, saccum abjicere, & uti nitidis vestimentis, juxta canonem 15. Concilii Agathensis, 12. Toletani Tertii, & 25. Arelatenfis secundi. Pedestres quoque jubebantur incedere, ut apparet ex libro vi. decretorum Burchardi capite primo. Fungi etiam debebant pollictorum officio, idest, curare, ac sepelire mortuorum cadavera, aliaque abjectissima ministeria in Ecclesiis exercere, prout statuit canon 18. Concilii iv. Carthaginensis. De his, ceterisque publicis pœnitentiis breviter simul, & accurate pertractavit Joannes Maldonatus tom. 2. de Sacramentis pag. 136. & sequentibus. At præter istas pœnitentibus singulis communes, erant pœnæ peculiæ delictorum, descriptæ in collectionibus canonum, & in vetustis Pœnitentialibus.

X.

(3) Quænam verò delicta pœnitentiis publicis multarentur, inter Theologos paullo difficilior est quæstio. Sirmondus enim, cui plurimi adhæserunt, in Historia Pœnit. Publicæ cap. 2. pag. 482. tom. iv. affirmat gravioribus tantum criminibus & publicis ipsam pœnitentiam fuisse impositam: quod vir clarissimus probat primum argumentis ex Augustino depromptis. Nam S. Pater cap. 65. Enchiridii docet in actione Pœnitentiæ eum, qui crimen commisit, a Christi corpore separari. At in Epist. 54. ad Macedonium, num. 153. num. 6. docet eos a societate altaris removeri, quorum crimina manifesta sunt. Igitur his solum, quorum crimina erant publica, pœnitentiæ publicæ dabatur actio. Deinde S. Pater Augustinus Homilia 50. nunc Serm. 351. quem Possidius appellat *Librum de utilitate agen-*

I i i

de

(3) Argumenta, quæ demonstrant peccata occulta non fuisse publicæ pœnitentiæ subiecta.

de poenitentia, tres poenitentiae actiones distinguit, primam, quae novum hominem parturit, donec per baptismum salutarem omnium praeteritorum fiat abolitio peccatorum; atque haec est poenitentia perfecta in gradu audientiae a catechumenis ante baptismum: alteram, cujus actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetuae supplicationis humilitate subeunda est; & haec est poenitentia quotidianorum peccatorum, pro quibus eleemosynas, orationes, & jejunia quisque offerre non cessat: tertiam, vero, quae pro illis peccatis subeunda est, quae legis decalogus continet, & de quibus Apostolus ait; Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: & haec spectat ad Sacramentum Poenitentiae, siquidem Augustinus de illo, cui talis poenitentia necessaria est, subjicit, Veniat ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur, & a praepositis Sacramentorum accipiat satisfactionis suae modum. Quinam obsecro, est modus iste? Ut si peccatum ejus (nota verba Augustini) non solum in gravius malo, sed etiam in tanto scandalo est aliorum, atque hoc expedire utilitati Ecclesiae videatur Antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere poenitentiam non recuset, non resistat, ne lethali, & mortiferae plagae per pudorem addat tumorem. Aperte igitur Augustinus docet publicam poenitentiam iis tantum esse injungendam, qui peccarunt cum aliorum scandalo, idque etiam prudenti consilio Antistitum, atque si ad aliorum exemplum, atque edificationem expedit. Addit Augustinus, neminem ad publicam poenitentiam adigi posse, nisi aut sponte confessum, aut aliqua sive seculari, sive Ecclesiastico judicio nominatum atque convictum; quae verba sponte confessum, non de occultis criminibus, sed de illis, de quibus sermonem instituit, idest, patris cum aliorum scandalo & offensione, sunt certissime accipienda. II. Proximo cap. 4. pag. 488. confirmat Sirmondus sententiam suam auctoritate canonum, qui vetant ne ob occulta delicta imponatur poenitentia publica. In collectione quippe canonum Africanorum cap. 99. legitur: Si quando Episcopus noverit aliquem sibi publicum crimen esse confessum, atque ille neget & poenitere noluerit, non putet ad injuriam suam Episcopus pertinere, quod illi soli non creditur; & si scrupulo propriae conscientiae se dicat neganti nolle communicare, secrete tamen interdicat ei communionem, donec obtemperet. Idem habetur in Codice canonum Eccles. Africanæ n. 132. & cap. 5. Concilii VII. Carthaginensis, & in canone VIII. Synodi Valsensis, ubi haec leguntur: Quod si tantum Episcopus alienum sceleris conscius noverit, quamdiu probare non potest, nihil

proferat, sed cum ipsa ad compunctionem ejus secretis correptionibus elaboret. Haud secus statuunt Concilia Arelatense VI. Cabilonense secundum, & Remense secundum; de quibus eo loci Sirmondus. III. Is tandem assertum corroborat testimoniis, & consuetudine eorum, quos Patres honoris causa nominamus. Ambrosius enim causas criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino, apud quem intercedebat, loquebatur: bonum relinquens exemplum posteris Sacerdotibus, ut intercessores apud Deum sint magis, quam accusatores apud homines: ita nempe narrat Paulinus Notarius in ejus vitam. 39. S. P. Augustinus serm. 82. num. 11. loquens de adulteris peccantibus in secreto, Nos, inquit, non prodimus palam, sed in secreto arguimus. Ubi contigit malum, ibi moriatur malum: Non tamen vulnus illud negligimus, &c. Accedunt Capitula Hincmari, quae habentur tom. 1. edit. Cramoisiæ p. 730. quibus Sacerdotibus mandat, ut ad accipiendam canonicam poenitentiam compellant eos tantum, qui perpetraverint publicum homicidium, aut adulterium, sive perjurium, vel quodcumque criminale peccatum. Et demum Ludovicus Pius lib. 6. cap. 96. rapinam facientis poenam ad hunc modum distinguit: Si publice actum fuerit, publicam inde agat poenitentiam, juxta sanctorum canonum sanctionem: si vero occulte, Sacerdotum consilio ex hoc agat Poenitentiam. Per leges itaque Ecclesiasticas, (inquit Sirmondus) occultis criminibus nunquam licuit publicam poenitentiam infligere.

XI.

(1) Existimantur nihilominus viri plures doctissimi, atque hos inter Morinus lib. v. cap. 8. & seqq. Nat. Alexander Dissert. 6. sæc. 3. Dionysius Petavius in Animadvers. ad hæresim 59. Epiph. tom. 2. pag. 248. Juenin cap. 7. art. 1. Carolus Witasse de Poenit. pag. 352. &c. etiam peccatis occultis sex prioribus sæculis impositam fuisse publicam poenitentiam: quod commonstrant argumentis depromptis ex canone 32. Concilii 3. Carthaginensis, atque auctoritate Origenis, Cypriani, Basilii Magni, Innocentii primi, Augustini; de quibus vide cap. 2. thesi IV. Idem confirmant ex celebri facto Nestarii: ex quo constat mulierem, priusquam occultum stupri crimen cum Diacono perpetratum patefaceret post secretam confessionem, poenitentiam publicam subiisse: de quo itidem facto plura diximus primo capite. Tertio idem probant ex Ancyranæ Concilio, cujus canone 16. interprete Gentiano Herveto statuitur, ut qui ineunt animalia rationis expertia communionem assequantur,

(1) Momenta, quæ suadent oppositum.

tur, postquam quindecim annis substrati ac supplices fuerint: canone 17. additur, ut eodem scelere inquinati, aut qui lepra contaminati fuerint, orent inter hiemantes, quod explicatum est paullo supra num. 5. canone 21. decernitur, ut per decennium gradus poenitentiae mulieres illae percurrant, quae sunt fornicatae & foetus in utero perimunt, & foetuum necatoris medicamentis facientis dant operam: canone 22. ita de homicidis definitum est: *De voluntariis cadibus, supplices quidem substernantur.* Quae utique crimina occultissima dicenda sunt, tum quia nec homines flagitiosissimi audent illa palam committere; tum etiam quia si in vulgus sparsa fuissent, gladio in ea animadversum foret ab Imperatoriarum legum custodibus. Rursus peremptoria videntur Ambrosii verba lib. 1. de Poenit. cap. 16. num. 90. quibus etiam cap. 1. usi sumus ad demonstrandam adversus Dallæum necessitatem Confessionis Sacramentalis, idest: *Si quis igitur occulta crimina habens, propter Christum tamen studiose poenitentiam egerit, quomodo ista recipit, si ei communio non refunditur? Volo veniam reus speret, petat eam lacrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, ut ignoscatur obsecret, & cum secundo & tertio fuerit dilata ejus communio, credat remissus se supplicasse, fletus augeat, &c.* quae utique & de occultis criminibus, & de publica poenitentia evidentissima dicta sunt. Accedunt denique exempla tum Genebaldi Laudunensium Episcopi, de quo Hincmarus in Vita S. Remigii cum Potamii Bracarenus Antistitis, de quo Toletanum Concilium x. quorum primus a S. Remigio in mansuicula in modum sepulcri constructa reclusus fuit, alte a Patribus Toletanis perpetuae poenitentiae addictus ærumnis, ob occultissima fornicationis crimina, ut præcitata dissert. 6. Natalis Alexander enarrat.

XII.

(1) Inter utramque sententiam media nostra est, quae facile sese ab utriusque argumentis expediet. Dicimus enim nos, si accipiatur *Poenitentia* pro Sacramento, quo peccatores subjiuntur Ecclesiae clavibus, & a Sacerdotibus reconciliantur, etiam peccata occulta obnoxia fuisse poenitentiae; quae publica dici potest, quatenus idem sacramentum in Ecclesia, prostratis, gementibus, & a legitimis ministris ex divina institutione confertur. Si vero accipiatur *poenitentia*, ut in praesenti accipitur, pro publica peccatorum punitione; primum assero non fuisse illis injunctam, in quibus publicae poenitentiae actio potuisset occulti criminis inducere suspi-

cionem, quod apertissime innunt argumenta Sirmondi, confirmat publicae poenitentiae finis, satisfactio scilicet Ecclesiae exhibenda, & fidelium aedificatio, comprobaturque lex sigilli arctissima, atque inviolabilis. Arbitror deinde permultos, non impios tantum, verum etiam spectatissimae vitae, sponte, non canonum auctoritate coactos poenitentiam publicam subiisse; quod etiam Sirmondus pag. 392. demonstrat testimoniis Augustini apertissimis, in sermone 144. de Temp. 232. num. 8. ubi ait: *Aliqui ipsi sibi poenitentiae locum petierunt, aliqui excommunicati a nobis in poenitentiae locum redacti sunt,* atque in Epistola ad Seleucianam, & hom. 27. nunc serm. 352. num. 8. Idem confirmatur auctoritate canonum, qui etiam clericis publicam poenitentiam petentibus definiunt non esse negandam, ut constat ex canone 4. Concilii primi Arausiaci an. 441. ex canone 29. Arelatensis II. anno 457. & ex canone 12. Aurelian. I. an. 511. cum tamen Clerici, ut dicemus proximo num. xiv. non possent ad publicam poenitentiam compelli, eo saltem tempore, quo Arelatensis Synodus coacta fuit. Evincitur idem apertissimo testimonio S. Casarii Arelatensis Episcopi, qui fertur obiisse anno 543. qui homilia 1. ex editis a Baluzio inquit: *Et ille quidem, qui poenitentiam publice accepit, poterat eam secretius agere; sed credo considerans multitudinem peccatorum suorum vidit se contra tam gravia peccata solum non posse sufficere, ideo adiutorium totius populi cupit expetere.* Id denique confirmatur exemplis, tum Fabiolae, de qua supra num. 5. tum Wambae Gothorum Regis, & S. Gaudentii Valerientis Episcopi, de quibus Volum. 2. Concil. Hispaniae pag. 683. & pag. 700. ea namque, quae supra commemorata sunt de Genebaldo ac Potamio, non faciunt ad rem; quoniam unus in Episcoporum conventu crimen suum fassus erat, alter subiit peculiarem poenitentiam, non canonicam & definitam, de qua nunc loquimur. Affirmo tandem ex praescriptione canonum, quibus certis peccatorum generibus certa poenitentia statuitur, non consequi eidem poenitentiae obnoxios fuisse omnes reos peccatorum illorum; primum quia, si expediebat, publica poenitentia consilio Antistitis commutari poterat, ac debebat in privatam: deinde quia ex Epistola canonica Basilii ad Amphilochem uxores adulterae non erant poenitentiis publicis nisi admodum caute subjiendae, ne illarum viri venirent in patrati adulterii suspicionem, aut ne convictis praebetur causa mortis, ut liquet canone 9. & canone 34. quod utique affirmandum est de quolibet alio scelere, unde infamia, dedecus, maximum-

numque incommodum poterat provenire, ac tandem quia publici poenitentes, cum essent a communione separati, *excommunicati* censebantur ut inquit S. Cæsarius sermone prælaudato; ideoque sicut excommunicatio ferri nequit, nisi *ex certa & manifesta peccati causa*, ut habetur cap. *Nemo Episcoporum*, xi. q. 3. ita publica poenitentia certis tantum & manifestis criminibus infligenda erat; dicam verbo, poenitentia publica peccatis publicis imponebatur, occultis vero, caute, circumspecte, & poenitente non invito, nec repugnante. Nunquam vero ex publica poenitentia inferri poterat patratorum scelerum qualitas, quia peccatores diversorum criminum rei in eodem gradu degebant, quia multi ultro ac sponte illorum numero addicebantur, & quia penes Episcopos erat poenitentiae tempus definire, protrahere, & coarctare: quare ut modo ex frequenti aliorum confessione, ex illorum afflictationibus, ex poenitentiae operibus non inferimus anteaclæ vitæ flagitia, sed pietatem honestatemque præsentis; ita ex fletibus, ex sublationibus, ex lugubri habitu poenitentium nulla dedecoris nota, sed optima illorum existimatio, atque summa Ecclesiæ utilitas derivabat.

XIII.

(1) Certum insuper est non omnia prorsus peccata lethalia publicis poenitentiis fuisse multata. Tertullianus enim in libris de Poenitentia, ac de Pudicitia tria dumtaxat crimina publice expianda commemorat, idololatriam scilicet, fornicationem, atque homicidium. Trium tamen horum peccatorum genere alia comprehenduntur, quæ ad illa tamquam species referri possunt: ut libellaticorum lapsus, de quo plura Cyprianus, & maleficia atque divinationes, de quibus Illiberitana Synodus canone 6. & Ancyrana canone 23. continentur sub idololatria, & juxta eosdem canones legibus poenitentiae subjiuntur: falsum item testimonium, & occultorum criminum delatio Eliberino canone 73. & 74. excussio fetus ex Ancyrano 20. atque præparatio veneficii, ex proximo canone 21. homicidii multis expiabantur; ac turpissimarum libidinum rei, juxta canonem 62. & 63. Basilii, nec non juxta 17. Ancyranum, inter mœchos censebantur flagitiosissimi. Ceterum a poenitentia publice agenda Synodus Neocæsariensis an. 314. canone 4. eximit eos, qui tantum in corde suo concupiscentia polluti sunt, Illiberitana can. 44. Meretricem paganam ad fidem Christi conversam; Basilianus canon. 14. usurarios, modo lucrum

injustum distribuerint pauperibus. Hæretici etiam ad Ecclesiam catholicam revertentes aut per solam impositionem manuum, aut per unctionem Chrismatis recipiebantur, ut diximus libro xxxii. cap. 9. & constat ex canone 8. Nicænæ Synodi, ex 7. Laodicensi, ex 1. Basilii, atque ex decretis Stephani 1. & aliorum Romanorum Pontificum ibidem productis. Testimoniis quoque sanctorum Patrum evincitur plura peccata alia poenitentia, quam publica, fuisse multata: nam Gregorius Nyssenus in Epistola canonica ad Letojum affirmat, avaritiam absque poenæ medela fuisse a Patribus prætermittam, quam tamen Apostolus malorum omnium radicem esse pronuntiavit. S. P. Augustinus Epist. 64. ad Aurelium, nunc 22. n. 3. ait comestiones & ebrietates, quæ tunc temporis in honorem beatissimorum Martyrum celebrabantur, quamvis essent sceditas flagitiosa & sacrilega, non tamen severiori disciplina fuisse punitas, & num 5. addit, *non asperere, non duxerit, non modo imperioso tollenda esse, sed magis docendo quam jubendo, magis monendo quam minando, quoniam ita agendum videtur cum multitudo; severitas autem exercenda est in peccata paucorum*. Atque ita se gessit prudentissimus ac sapientissimus pater in ea consuetudine extirpanda, ut idem narrat Epistola altera ad Alipium Episcopum Thagastensem 167. nunc 29. Denique Leo Magnus Epistola ad Rusticum Narbonensem cap. 17. scribit ad publicam poenitentiam cogendos esse, qui aut idola adoraverint, aut homicidiis & fornicationibus fuerint contaminati, eos tamen posse fieri sacramentorum Christi participes, *qui convivio sola Gentilium & escis immolatis usi jejuniis, & manus impositione fuerint purgati*. At plura de hac questione Morinus libro v. cap. 4. Natalis Alexander citata differt. vi. sæculi 3. q. 1. Tournely quest. viii. art. 3. Witsse q. v. art. 3. sect. 2.

XIV.

(2) Difficilis inter eruditos agitur controversia, num etiam Clerici primis Ecclesiæ sæculis tenerentur subire publicam poenitentiam, a qua septimo sæculo fuisse immunes constat ex canone 29. Concilii iv. Toletani anno 633. celebrati. Ergo Natalis Alexander, Morinus, Juenin, Vitaßius alique censent tribus prioribus sæculis clericos omnes, etiam majoribus ordinibus initiatos, publicæ poenitentiae fuisse addictos, quarto autem vertente sæculo ab illo onere majores, non minores clericos fuisse levatos. Et quod

(1) Quæ præsertim scelera poenitentiae publicæ essent obnoxia.

(2) Num & Clerici poenitentiam subierint publicam, & canonicam.

quod de prioribus sæculis ajunt, nituntur probare monumentis Historicis; nam constat in Epistolis Cyprianicis 49. 52. 59. 64. & 68. recenseris penitentiam Felicis, Trophimi, Victoris, Fortunatiani, ac Basilidis, qui omnes erant caractere sacrorum ordinum insigniti: addunt ex H. Eccl. Eusebii lib. v. cap. ult. penitentiam Natalii, atque ex libro vi. cap. 43. alterius Episcopi a schismate Novatianorum reversi. Idem probant ex Optato Milevitano, qui lib. 1. n. 19. refert in diffidiis circa ordinationem Cæciliani Purpurium dixisse, *Exeat huc quasi imponatur illi manus in Episcopatu; & quassetur illi caput de Penitentia*, alludens proculdubio ad penitentiae publicae ritum. Proferunt & canonem 1. Neocæsariensem, & 18. ac 76. Eliberinum, quibus majoribus clericis homicidis, aut mechiis publica penitentia praescribitur. Sæculo autem iv. a penitentia publica exemptos fuisse majores clericos, nituntur ostendere ex canone 3. Basilii, ex 11. Concilii v. Carthaginensis, atque ex Epistolis Siricii ad Himerium Taraconensem, & Leonis Magni ad Rusticum Narbonensem Episcopum, qui aperte scribunt, nulli clericorum publicam penitentiam injungi. II. At aliis Theologis placet, nec tribus primis, nec subsequentibus sæculis clericos majores penitentiae, de qua loquimur, fuisse subiectos, ad quorum Theologorum partes accedo. Primum quia præcitato canone 11. Concilii v. Carthaginensis celebrari an. 398. legitur: *Confirmandum est, ut si quando presbyteri, vel diaconi in aliqua graviore culpa convulsi fuerint, qua eos a ministerio necesse sit removere, non eis manus, tamquam penitentibus, vel tamquam fidelibus laicis, imponatur*. Quo utriusque canone non inducitur nova disciplina, sed confirmatur antiqua. Leo item Epist. 92. ad Rusticum, num. 2. c. 2. ita an. 443. scribebat: *Alienum est a consuetudine Ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore, aut diaconi gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant penitendi. Quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit*. In hoc duplici canone, inserto xxvi. q. 6. non solum a publica penitentia majores clerici declarantur immunes, verum etiam id asseritur esse juxta Ecclesiasticam consuetudinem, & Apostolicam traditionem. Quomodo ergo priusquam canones illi prodirent, viguit opposita disciplina? Deinde S. Basilii canone 51. rationem proferret, cur antiqui canones clericos penitentiae non subjicerent, quia nempe in iis, qui lapsi sunt, unum supplicium debet decerni, in clericis autem supplicium illud est a sacris ministeriis amoveri. Vide tom. 2. pag. 774. Longe ante Basilium an. 306. edidit quosdam canones S. Petrus Episcopus Alexandrinus, qui habentur in Biblio-

theca Patrum, & in ultimis collectionibus Conciliorum, quorum canonum 10. statuitur, *ut Clerici lapsi ministerio suo spoliarentur, & contenti sint laica communione*. Rursus Optatus Milevitanus libro 2. contra Parmenianum n. 26. affirmat nulli majorum clericorum post thurificationem fuisse ad sua usque tempora manus impositas, redarguens Donatistas, qui lapsis clericis ad Ecclesiam redeuntibus *manum imponebant*, quod pariter reprehendit S. P. Augustinus lib. 1. de Baptismo cap. 1. n. 2. Parum vero urgent argumenta contraria, si aliqua praesupponamus: primo fuisse, ut nuper diximus cum Basilio, supplicium clericorum amoveri ab Ecclesiasticis ministeriis, atque inter plebem redactos donari tantum laica communione: deinde etiam clericos aliquos sponte penitentiam publicam subisse, ut diximus supra n. 12. ac tandem non omnem penitentiam publicam fuisse penitentiam canonicam, ut ibidem advertimus. III. Nil ergo in contrarium evincunt exempla superius producta. De Felice enim responderet Cyprianus ad Caldonium Ep. 19. neque illum, neque fideles alios pro Christi fide in exilium pulsos, subjiendos esse penitentiae, eo quod *maculam pristinam potiore virtute deleverint*; presbytero autem (si tamen erat presbyter) penitentiam eandem cum laicis subeundam Cyprianus nequaquam asserit. Trophimus, de quo epist. 52. ad Antonianum, *sic admissus est, ut laicus communicet*: Victoris in Epist. 59. ad Fidum, *plenam penitentiam* legimus, penitentiae ritum non legimus: a Fortunatiano Epist. 64. ad Epictetum hoc S. Martyr exigendum affirmat, ne post sacrilega idolorum sacrificia, *auderet sibi sacerdotium, quod prodidit, vindicare*, quod est in plebis ordinem redigi: Basilidem item ac Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conscientia victos, prohibet Cyprianus Epist. 68. *Episcopatum gerere, & sacerdotium Dei administrare*, non denegans illis laicam communionem. Natalem a Theodoto coriario deceptum sese sponte ad Zephirini pedes abjecisse, & oranium commiseratione fuisse ad communionem admissum, narrat cit. cap. ultimo Eusebius. De Episcopo Novatianæ factionis ad Ecclesiam reverso scribit apud eundem Historicum S. Cornelius in Epist. ad Fabium, pag. 243. Edit. Vales. *Cui tamquam laica communicavimus, & ἐκοινώνισαμεν ὡς λαϊκῷ*. Purpurius autem, de quo Optatus, Donatista erat, ac Donatistæ iterum baptizabant, manusque imponebant adversus Catholicæ Ecclesiæ consuetudinem, ut constet ex dictis, nec non ex Synodo Romana Melchiadis, de qua idem Optatus lib. 1. num. 24. Canon Neocæsariensis tantum præcipit, *ut presbyter fornicarius extrudatur, & ad penitentiam deducatur*.

catur, idest, ab altari amoveatur, & pœnitentiam agat, non autem solemnem illam, de qua differimus. Denique 18. Illiberitanus de reconciliatione canonica, ne dicamus approbasse hæresim Novatianam, est explicandus, negat enim clericis lapsis in fornicationis crimen, communionem in fine, ideoque mandat ut a gradu dejecti cum laicis dumtaxat communicent: & canon 76. loquitur de Diacono irregulariter, & cum reatu capitalis criminis ordinato, mandans ut abjiciatur a Clero, abstineatque aliquo etiam tempore a communione. Neque enim omnes ad ordinem laicorum redacti statim de Christi corpore participabant, quamquam eis neque intra fores Ecclesiæ, neque pone ambonem esset consistendum. Ceterum clericis pœnitentiam agendam, & quidem luctuosam, reisque notissimi criminis publicam etiam, ad laicorum ædificationem, probabilius existimo, at non pœnitentiam canonicam descriptis gradibus peragendam, sed degradatione, ergastulo, arctissima monasteriorum clausura, aliisque animadversionibus ab Episcopo statuendis: non enim Ecclesiasticæ militiæ adscriptis fas est impune delinquere, & Ecclesiæ, quam moribus dehonestarunt, decus, dignitatem, atque existimationem non reparare.

XV.

(1) Et quoniam permulti, dum in veterum scriptis legunt *impositionem manus*, intelligunt aut substrationem, aut reconciliationem publicam pœnitentium; advertendum est in pœnitentia publica non unam impositionem manuum fuisse, ut recte Sirmondus cap. 7. & Albaspinæus lib. 2. observat. 31. scripsere. Imponebatur itaque lapsis manus, quando ab Episcopo ad pœnitentiam agendam admittebantur; de qua manus impositione aperte loquitur canon 15. Concilii Agathensis productus supra num. 3. canon 12. Concilii Toletani XI. an. 675. & S. Leo in Epistola ad Rusticum superiori numero laudata. Altera manus impositio, & quidem sæpe iterata, ac repetita, ea est, de qua supra diximus explicando tertium pœnitentiæ gradum: & de qua canon 11. Synodi tertiæ Toletanæ an. 589. ait, *Pœnitentes ad manus impositionem crebro recurrere*, ac 80. Concilii IV. Carthaginensis an. 398. *Omni tempore jejunii manus pœnitentibus a Sacerdote imponatur*, nec non S. P. Augustinus serm. 144. de Temp. nunc 232. num. 8. *Abundant hic pœnitentes: quando illis imponitur manus, fit ordo longissimus*. Tertia est manus impositio, qua expleto substrationis tempore pœnitentes quartum gradum subibant: quod absolutione Sacramentali, & re-

conciliatione factum non fuisse existimat citato in loco Gabriel Albaspinæus, Petavius etiam in animadv. ad Epiph. pag. 252. necnon Merbesius dissert. IV. q. 75. Apparet enim ex Epistolis Cypriani 10. 11. ac 12. pœnitentibus, priusquam jus communicationis acciperent, manum ab Episcopo, & a Clero fuisse impositam, & digredientes a tertio ad quartum gradum sortitos fuisse cum ceteris fidelibus communionem in omnibus divinis humanisque rebus, oblatione tantum, & Eucharistia exceptis. Quarta demum impositio manus fiebat exacta omnino pœnitentia, & gradibus singulis decursis; tunc vero majori reconciliatione accepta pœnitentes etiam oblationi, & corpori Dominico participabant. Quare hæc impositio manus appellatur absolute *reconciliatio*, quia per illam lapsis restituebatur jus omne ad oblationes, & ad sacrosancta mysteria. Hinc in canone 78. Concilii Carthaginensis IV. legitur: *Pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint*: & in 3. Concilii I. Arausiaci, *Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eis communicari, quod morientis sufficit consolationi*. Ex quibus supra cap. 1x. th. 9. inferebam duplicem esse reconciliationem, sacramentalem unam, alteram vero canonicam & solemnem; non enim morientibus data fuisset communio Eucharistica absque absolutione sacramentali.

XVI.

(2) Solemnis reconciliatio pœnitentium in Romana præsertim Ecclesia, atque in Ecclesiis aliis Occidentalibus. fere omnibus, fiebat olim feria v. majoris hebdomadæ, ut constat ex Epistola Innocentii I. ad Decentium cap. 7. ex canone 47. Concilii II. Cabilonensis anno 813. ex Capitulis Herardi Archiepiscopi Turonensis cap. 14. ex Homilia IV. Sancti Eligii, ex canone 35. Isacii Episcopi Lingonensis, ex Auctore serm. de Unctione Chrismatis inter Opera Cypriani, ex iis, quæ de Fabiola narrat Hieronymus ad Oceanum scribens, atque ex Scriptoribus omnibus, qui egerunt de Ritibus Ecclesiasticis. Hæc reconciliatio a solo Episcopo, & necessitate aliqua urgente, a presbytero, cui Episcopus id muneris demandasset, peragi poterat juxta cap. *Presbyter inconsulto*, xxvi. q. 6. depromptum ex canone 31. Concilii III. Carthaginensis an. 397. & cap. *Si jubet*, eadem quæst. vi. numero 1. & cap. *In capite*, I. 50. n. 64. Hujus reconciliationis Ritus

non

(1) De multiplici manuum impositione in pœnitentia solemni.

(2) De solemni Pœnitentium Reconciliatione.

non tantum describitur in antiquis & recentioribus Pontificalibus, verum etiam a Sozomeno libro vii. Eccles. Hist. cap. 16 qui narrat, quomodo Pontifex obviam poenitentibus procedat usque ad Ecclesiae ostium, eos apprehensa unius manu introducat, certisque praemissis precibus reconciliet. Observo autem in Poenitentiali Theodori cap. 14. olim in Ecclesia Romana hanc reconciliationem factam fuisse *intra absidem*, partem scilicet sacrae aedis interiorem, in qua locatur altare, proprio fornice convolutam: at in Romano Pontificali peragenda praescribitur prope faldistorium in medio Templi paratum. Reconciliati sordidis vestibus, barba, crinibusque depositis, ornabantur cultioribus indumentis, exemplo Joseph (inquit Guilelmus Durandus lib. vi. Ration. cap. 73.) quem ad imperium regis educentes de carcere *totonderunt*, & *veste mutata obtulerunt ei*, Gen. xli. 14. At plura de hac reconciliatione Sirmundus cap. 9. pag. 503. Menardus not. 677. in Sacrament. Gregorii, Martene lib. 1. cap. 6. art. 3. num. 10. & vir praestantissimus Joseph Catalanus comment. in 3. p. Pontificalis Romani.

XVII.

(1) Unum dicendum superest, poenitentiam solemnem nunquam fuisse iterandam. Ambrosius enim lib. 2. de Poenit. cap. 10. num. 95. *Sicut unum baptisma* (inquit) *ita una poenitentia, quae tamen publice agitur*; & S. P. Augustinus epist. 54. ad Macedonium, nunc 153. num. 7. docet, locum humillimae poenitentiae semel in Ecclesia concedi. Hinc tamen non sequitur eis, qui iterum peccabant, poenitentiae aditum fuisse praclusum, neque privata poenitentia illos fuisse unquam reconciliatos. Et si enim poenitentia sollemnis non iterabatur, ne medicina salubris fieret contemptibilis, ut ait ibidem Augustinus; incredibile tamen nobis videtur, miserimos homines in eadem, aut in graviora scelera, post peractam publicam poenitentiam prolapsos, ab omni spe veniae fuisse perpetuo dejectos. Oppositum enim probant fere omnia argumenta, quibus prima parte hujus libri cap. 3. adversus Novatianos ostendimus, neminem prorsus esse, qui a poenitentia agenda debeat prohiberi, neminem, qui poenitentiam agat, & obtinere non possit misericordiam a Deo, & pacem per Sacerdotes. Audio quidem nonnullos ita ratiocinantes: Si lapsi per privatam poenitentiam poterant iterum reconciliari; qua ratione medicina aegrotis subministrata non evadebat vilior & contemptibilis? Nonne vilior facta esset, si privata poenitentia publicam supplevisset? Quo in-

super pacto explicari poterunt veteres canones, quibus lapsi post poenitentiam acceptam negatur etiam in fine communio? Quo demum jure vera erit sententia Ambrosii in Ps. 118. vers. 58. *Facilitas veniae incentium praebet delinquendi*? At dicimus duplici reconciliatione supposita, haec, aliaque id genus momenta nullam habere difficultatem. Perarduum quippe erat lapsis in eadem, aut in alia scelera atrociora, in quorum remedium imponebatur sollemnis poenitentia, iterum assequi reconciliationem illam plenissimam, per quam etiam communionem Eucharisticam obtinerent, atque ita nunquam contemni poterat saluberrima & unica poenitentiae publicae medicina. De illa sollemni reconciliatione, & communione corporis Christi antiqui canones pertractabant: privatam vero poenitentiam cum transactis, tum praeterlabentibus saeculis postulat forma & aequitas judicii, & semper fuit & est laboriosus quidam baptismus: semper denique a Sacramentorum ministris danda est opera, ne scelerosi homines ob nimiam eorum facilitatem evadant deteriores.

CAPUT XIV.

Agitur de multiplici Poenitentiae effectu, praesertim vero de meritorum reviviscentia.

Poenitentiae, & Confessionis Sacramentalis fructus permultos Theologi, Patresque recensent, duodecim S. Bernardinus Scaensis serm. de Confess. rom. 2. art. 3. septem S. Thomas Archiepiscopus Valentinus in concione Dominicae iv. Quadragesimae, quinque Scholasticorum plurimi; novem nos canonum auctoritate permoti. At quoniam horum fructuum eximius est, ut merita, quae per peccatum fuerant perdita, reviviscant; de hoc distincte tractari debet. Atque ut id facilius praestemus, animadvertendum est, aliud esse opus bonum mortuum, aliud, ut inquit Theologi, *mortificatum*. Mortuum illud dicitur, quod sit ab impio gratia sanctificante exspoliato; quod tamen si fiat auxilio gratiae actualis, & adjutorio Spiritus sancti, non quidem *inhabitantis*, sed *praeventientis* atque *moventis*, omnino mortuum non est; quoniam per novae vitae propositum, & interiorum gratiae motionem incipit homo vivificari, ideoque credendo, sperando, timendo, diligendo ad justificationem disponitur. Verum hujusmodi opera non habent jus ad sempiternam gloriae mercedem, ad quam requiritur vita spiritualis inherens ac permanens, gratia nempe sanctificans, per quam homo constituitur pal-

(1) Solemnis poenitentia semel tantum imposita.

palme vivus in Christo, filius Dei adoptivus, & habens jus ac meritum hæreditatis. Opus autem mortificatum illud est, quod ab homine iusto patratum fuerat, ideoque habebat jus ad gloriam, meritumque retributionis; sed superveniente mortali aliquo scelere, homo qui sibi jus illud ac meritum comparaverat, ab eo excidit, nec potest ejusdem operis fructum assequi. Quæritur itaque, an restituta homini gratia justificationis, atque Dei amicitia rursus instaurata, redeat meritum illud deperditum: nam de operibus mortuis, quemadmodum tale meritum numquam habuerunt, ita certissimum est, non ita ea reviviscere, ut illis debeatur æternæ vitæ retributio. Hujus quæstionis occasione instituitur quæstio altera parum absimilis de reditu peccatorum, scilicet, an peccata per poenitentiam extincta ac dimissa redeant per subsequentem culpam, quantum ad reatum meritumque punitionis atque vindictæ. In hoc ergo capite primum mihi enumeranda sunt poenitentiae commoda & utilitates; agendum deinceps de amissorum meritorum reparatione; ac tandem de regressu, & reditu peccatorum.

PROP. I. Novem salutaris Poenitentia fructus producit.

Demonstratur autem eosdem fructus enumerando; quorum primus est, *remissio peccati, atque venia impetratio*. Poenitentia enim deleri peccata affirmat Isaïas i. 18. & lv. 7. Ezech. xviii. 21. Act. 13. 38. definit Tridentinum sess. xiv. cap. 1. & confirmatur iis, quæ diximus alibi de justificatione, de necessitate confessionis, & de absolutionis efficacia. Atque de hoc Poenitentiae effectu extant Capp. David quæque, & Totam poenitentiam peccatoris, de Poenit. dist. 3. n. 23. & 24. Secundus effectus est, quod poenitentia non solum liberat a pœna æterna, quæ simul cum peccato dimittitur, verum etiam a pœna temporali, quæ plerumque dimissis culpis manet luenda. Id vero constat ex dictis cap. x. prop. 1. & 3. necnon exemplo Achab, & Ninivitarum; quorum ille jejuniis & sacco impetravit, ut everitio domus ejus differretur in posterum, ut inquit S. Hieronymus in Epistola ad Rusticum, hi vero scilicet Ninivitarum poenitentiam agentes a patriæ subversione liberati sunt, & conversione sua meruere indulgentiam, ut idem Hieronymus ait ad cap. 19. Danielis, ubi pertractat de Nabuchodonosor, & de Ezechia, in quibus pariter mutatis operibus divina sententia mutata est. Huc etiam referri potest proloquium illud Ambrosianum lib. 11. in Lucam num. 33. *Novit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum*. Atque habentur omnia de Poenit. cap. Novit, Si agamus, Quamobrem, dist. 1. & Achab rex, Ninivite, dist. 3. Tertius poenitentiae fructus est, quod per eam quis effi-

citur de corpore Ecclesiæ, ut habetur cap. Ecclesiæ Christi, de Poenitentia dist. 1. nu. 70. Quod non ita intelligendum est, quasi omnis peccator sit extra Ecclesiam, id enim falsissimum est, & hæreticum; sed ita est accipiendum, ut qui sunt extra Ecclesiam, hæresi aut schismate separati, poenitentia peracta possunt iterum Ecclesiæ corpori copulari; & qui erant in Ecclesia tanquam membra mortua; dum vivificantur per gratiam Christi, ab ipso, qui Ecclesiæ caput est, percipiunt spiritualium donorum influxus uberiores. Quartus fructus est, quod per poenitentiam restituitur homo ad honorem & dignitatem deperditam. Ita scribit Gregorius Magnus in Epistola ad Secundinum lib. vii. Ep. 54. ubi affert exemplum Petri, *Quem Deus post ejus poenitentiam misericordia data ab Apostolatu non expulit*. Hinc tamen non sequitur, eum qui usum Ecclesiasticæ dignitatis ob irregularitatem, vel censuram aliam deperdidit, acta poenitentia posse officium pristinum exercere, sed quod possit cum eo dispensari juxta canonum definitiones. Videtis cap. Quia sanctitas, Cum exaudiero, Quicumque igitur, De Poenit. dist. 1. num. 16. 19. 28. Quintus fructus est, quod homini per poenitentiam in Dei amicitiam redeunti redditur conscientie pax animique tranquillitas: unde Tridentina Synodus sess. xiv. cap. 3. ait: *Sane vero res & effectus hujus Sacramenti, quantum ad ejus vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis, & cum devotione hoc Sacramentum percipientibus conscientie pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet*. Sexto poenitentia facit, ut bona opera per peccatum mortificata iterum reviviscant, prout habetur cap. Intermittentes, de Poenit. dist. 19. num. 19. magisque apparebit ex proxima positione. Septimo per poenitentiam restituantur virtutes omnes per peccatum deperditæ, ut docent Theologi cum D. Thoma q. 89. art. 1. ubi nota, habitus virtutum supernaturalium, ut fidei & spei, quæ etiam in peccatoribus perseverant, quemadmodum & virtutes acquisitæ, quæ peccato non amittuntur, per poenitentiam non restitui absolute, sed solum quantum attinet ad perfectionem formamque virtutis, prout in præcitatum articulum observat Franciscus Sylvius: Virginitatem autem, quæ non solum complectitur propositum vitandi quælibet oblectamenta venerea, verum etiam integritatem carnis, quorum primum Scholastici appellant formale hujus virtutis, aliud vero dicunt materiale, non posse secundum hanc postremam rationem redire, quo sensu accipiendum puto S. Hieronymum scribentem ad Eustochium non posse a Deo suscitari virginem post ruinam. Octavo poenitentia habet & ipsa, quemadmodum virtutes aliæ, proprium meritum; nam contritio, quæ est poenitentiae pars

pars prima, ad justificationem disponit; sacramenti susceptio ipsam justificationem ex opere operato producit, & quoties digne suscipitur (inquit S. Thomas de Villanova præcit. conc.) toties gratia augetur, & consequens gloria: satisfactio quoque temporalem poenam avertit, & juxta satisfactientis fervorem confert ad gloriæ incrementum. Vide cap. Qui egerit, de Pœnit. dist. 7. num. 3. Pœnitentia tandem præstat, ut homo surgat ad ampliorem firmioremque virtutem, quam ante casum habuerit. Fidelior enim factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse deflevit, inquit hom. 3. de Pœnit. Petri S. Maximus Taurinensis; itemque Ambrosius in Apologia David cap. 2. num. 6. Sancti, qui consummare pium certamen gestiunt, & currere cursum salutis, sic ubi forte ut homines corruunt naturæ magis fragilitate, quam peccandi libidine, acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo majora reparantes certamina, ut non solum nullum attulisse existimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse. Atque hæc pariter habentur in Decreto dist. 50. cap. Fidelior factus, & de Pœnit. dist. 3. cap. Ille rex.

PROP. II. Bona opera peccato mortificata reviviscunt per pœnitentiam.

Opera bona per subsequens peccatum mortale proprio fructu, meritoque exspoliari, quod ut diximus, facit, ut appellentur mortificata, doctrina est fidei, quum certissimum sit, justum, si a gratia sanctificante exciderit, in sua iniquitate moriturum; unde Ezech. xviii. 16. legitur: Cum enim averterit se justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis, in injustitia, quam operatus est, morietur: & Joannes epist. 2. ad electam vers. 8. eam, ejusque filios commonefaciens ne errore Basilidis, & Ebionitarum corrumpantur, Videte, inquit, vosmetipsos, ne perdati, quæ operati estis: idemque Ecclesiæ Philadelphiensi Apocalyp. 3. 11. Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

Reviviscere itaque hujusmodi opera, non in se inspecta, & quatenus sunt humani actus, sub qua ratione prætereunt, non permanent, sed in quantum meritoria sunt, & ad æternam vitam perducunt; probatur 1. ex Scripturis. Enimvero Lucæ xv. 22. parabola filii post turpissimam vitam ad patrem revertentis, atque anulo, & priori stola exornati, significavit Dominus peccatori pœnitentiam agenti antiquorum meritorum decora, & gratiarum ornamenta restitui: ideoque sanctissimus Nolanus Præsul a Deo pœnitentiæ virtutem expostulans in carmine de obitu Celsi agebat:

Tunc Patre placato meriti reddentur honores,
atque Viennensis Præsul Alcimus lib. 3. de sententia Dei;

Forma vetus nimirum lacero circumdata peplo
Jam veteri scissam ponat cum crimine vestem,

Pallia prima Pater redeunti porridge proli.

Deinde Apostolus ad Galatas 111. 3. eos re-
Berti Theol. Tom. VII.

darguens, qui Christi fide suscepta, pluribusque meritis comparatis ad Mosaicæ legis reversi fuerant servitutem, Tanta, inquit, passi estis sine causa. Si tamen sine causa? Quorum verborum planissimus sensus est, oportebat ne, ut tot labores ærumnasque ferretis pro Christi nomine, si justitiam expectando ab operibus legis opera vestra irrita futura erant, ac nulla? At spero tamen talia nequaquam fore, si ad officium studiumque veritatis Evangelicæ redieritis. Docuit ergo Apostolus profuturas Galatis persecutiones, quas passi erant fidei causa, ad Judæorum vero ritus legisque observationem reversi meritum illarum amiserant, dummodo ad semitas Evangelii revocarentur; atque ita hunc locum exponunt Patres paullo post laudandi. Idem Apostolus ad Hebræos vi. 10. ait: Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, qui locus tamen expresse opera mortificata non comprehendat, ea tamen non excludit, tum quia pronuntiatur indefinite, atque in ipsa opera quadrat quod de divina justitia subijciatur, tum etiam, quia cap. Intermittentes, quod verbis ejusdem capitis sexti Paulinæ epistolæ fabricatum est, legitur de operibus meritoriis: Hæc sicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitentiam reviviscunt, & ad meritum æternæ beatitudinis singula prodesse incipiunt. Rursus Tridentina Synodus sess. vi. cap. 16. declarat operibus, quæ in Deo sunt facta, ab homine justificato, si tamen in gratia decesserit, vitam æternam suo tempore consequendam. At opera de quibus differimus, in Deo facta sunt. His ergo operibus justificati consequuntur vitam æternam. Præterea Patres eorundem operum merita in his, qui peccata desunt, agnoscunt. Etenim Chrysostomus in cap. 3. Epistolæ ad Galatas exponens verba superius producta, inquit: Si volueritis expergisci, & revocare vos ipsos, non frustra passi fueritis, εἰ γὰρ βυλῆδεῖν τε ἀναστῆναι, καὶ ἀναστῆσαι εἰ αὐτοὺς ἐκ εἰκῆ. S. Hieronymus in idem caput tertium: Quicumque ob Christi fidem laboraverit, & postea lapsus fuerit in peccatum, sicut priora sine causa dicitur passus fuisse dum peccat; sic rursus non perdit ea, si ad pristinam fidem, & ad antiquum studium revertatur. Ac S. Anselmus ibidem: Sine causam enim passi estis, si in hoc errore perseveretis; non sine causa, si resipiscatis. Accedit postremo Theologica ratio: primum quia bonis operibus ex divina promissione & æquitate justitiæ debetur merces. Hæc autem justitia in Deo immobilis perseverat, & tantum mutatur extrinsece, quatenus ille, cui merces reddenda erat, peccati labe inquinatus sese reddidit ejusdem mercedis prorsus indignum. Si is ergo extrinsecum hunc justitiæ obicem, propriam scilicet iniquitatem abjiciat, prior justitia, quæ coronam ac præmium statuerat, integra atque immobilis perseverat. Hinc S. P. Augustinis sermone 109. de Temp. nunc 23. n. 6. ait: Mutatus est reus, mutavit iudex sen-

sententiam. Noli terreri. Sententia mutata est, non justitia. Justitia integra manet. Ad hæc non minoris efficacitatis est gratia, quam sit culpa; si ergo culpa meritum præcedentium operum impedit, idem meritum gratia rursus instaurat ac suscitatur; incredibile demum est, hominem justum, qui virtutum studiis incumbens suppellectilem meritorum eximiam, locupletem, amplissimamque sibi met comparavit, deinde vero in peccatum prolapsus eandem amisit, hujus peccati maculam delens vehementi contritione & luctuosa pœnitentia, talem ante Dei tribunal appariturum, qualis ille erit, qui post perditissimam vitam, maximamque copiam demeritorum, pœnitentiam agens & Deo reconciliatus exspirat.

Adversus hanc propositionem ista obijciuntur: Peccatum mortale facit, ut omnia opera bona, quæ præcesserunt, pereant, & apud Deum mandentur oblivioni; nam Ezech. xlviii. 24. legitur: *Si autem averterit se justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Deinde ipsum mortale peccatum gratiam sanctificantem, & caritatem habituales extinguit. Irreparabiliter ergo tollit omne meritum, & jus ad gloriam in eadem gratia, & caritate fundatum. Ulterius: Peccavit Adam & originariam justitiam deperdidit; numquid potuit eam per pœnitentiam recuperare? Minime gentium. Item si Virgo corrumptur, poterit ne acquirere virginitatis coronam? Nec istud quidem. Quid vero de iis, qui illam vitæ integritatem, quam innocentiam appellant, primæ culpæ inquinamento labefactant? Hi quoque damnum incurrunt irreparabile. Falsum est itaque pœnitentia præcedens meritum resarciri. Præterea si impius justificetur, non tamen habeat caritatem adeo flagrantem, quam ante lapsum habuerat (Gratia enim & caritas augmentum ac diminutionem recipit, ut diximus libro xix. cap. ultimo) tunc non habebit meritum illius gloriæ, quam consecutus erat si non peccasset. Non ergo meritum præcedentis justitiæ vivificatur. Tandem peccata per pœnitentiam dimissa per subsequens peccatum non redeunt; ergo & opera per peccatum mortificata per subsequentem pœnitentiam non reviviscunt.

Resp. ad 1. Ezechielis verba accipienda esse de impio in abominatione iniquitatum suarum persistente; ait enim Propheta hominem illum nec vitam consequuturum, nec pristinæ justitiæ mercedem: *Nunquid vivet?* inquit, *Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* At si impius ille averterit se ab impietate sua, ut ibidem Propheta subjicit, ipse animam suam vivificabit. Igitur & recordabuntur justitiæ ejus, quas fecerat. Ad alterum nego consequentiam; non enim Gratia sanctificans, & caritas habi-

tualis irreparabiliter extinguitur; sed per pœnitentiam recuperatur; atque ea recuperata redit quoque mercedis ac retributionis jus pristinum. Tertium hac ratione diluitur. Originalis justitia, virginitas, atque innocentia, præter jus ad gloriam fundatum in gratia sanctificante, important aliquid aliud, idest, justitia originalis importat primordia cujusque labis expertia, ac mentis & carnis tranquillitatem; virginitas integritatem corporis incorruptam; & innocentia probitatem vitæ nullo adhuc vitio contaminatam. Hæc utique irreparabilem jacturam patiuntur, quoniam fieri non potest, ut qui peccavit non peccaverit, & qui aliquid amisit non amiserit. Verum id non tenet de merito, quod bonis operibus transeuntibus perseverat in jussu, atque instauratur in pœnitente. Tria enim ad meritum, quantum ad præsens attinet, requiruntur; opera libera ac supernaturalia quibus comparatur; sanctificans gratia per quam habet vitam, dignitatem, ac perfectionem; ac Dei inviolabilis promissio, qua spondit se idem meritum acceptaturum, ac remuneraturum. Vide lib. xix. cap. 6. Recuperata itaque gratia, & divina promissione perseverante, meritum redit ac suscitatur, partim ex justitia, partim ex Dei liberalitate. Ex liberalitate quidem, nam Deus seipsum sua largitate dignatus est facere debitorem retributionis, dum singulari gratiæ beneficio impium justificavit; ex justitia autem, nam æquum est, ut quæ promissit, adimpleat. Ad quartum dicimus non deesse Theologos percelebres, qui tenent opera per peccatum mortificata beneficio pœnitentiæ ad eundem gratiæ & gloriæ gradum reviviscere: at nos subscripsimus S. Thomæ docenti quæst. 89. art. 5. ad 3. quod bona per peccatum mortificata hoc sensu reviviscant, quod peccati impedimento sublato, per ea rursus homo æterna vita dignus efficitur. Quam vitam si decedens in gratia consequatur, habebit *essentiale* premium beatitudinis, & pœnitentiæ, & ipsis operibus debitum. Quod si per pœnitentiam non accipiat eandem caritatem, quam amiserat; minor erit in eo beatitudo *essentialis*, cujus quantitas caritatis perfectioni respondet; sed major erit beatitudo *accidentalis*, correspondens majori bonorum operum amplitudini. Dicendum (inquit S. Thomas cit. art. 5. ad 3.) quod ille, qui per pœnitentiam resurget in minori caritate, consequetur quidem premium *essentiale*, secundum quantitatem caritatis in qua invenitur; habebit tamen gaudium majus de operibus in prima caritate factis, quam de operibus, quæ in secunda fecit; quod pertinet ad premium *accidentale*. Legi potest Estius in iv. dist. 15. §. 14. Sylvius in quæstionem 89. 3. p. art. 5. & Gonet. disput. 3. art. 2. Ad ultimum dico disparem esse rationem inter peccata remissa per pœnitentiam, & bona opera mortificata per culpam, ut proxima thesi explicabo.

PROP. III. Peccata per pœnitentiam remissa per subsequentem culpam minime redeunt, nisi, ut inquit Theologi, *secundum quid*, sensu mox declarando.

Sunt in peccato actus transgressionis pertransiens, macula & æternæ damnationis reatus permanens, genus aut species unum ab altero peccato distinguens, atque effectus consequentes, animi hebetudo, major in peccatum pronitas, temporalis animadversio ac punitio, aliaque id genus plura. Certum est actionem transeuntem non redire; eadem peccata secundum genus, aut speciem considerata posse iterum admitti; & post culpam remissam manere temporalem pœnam luendam, vehementiorem carnis luctum, & infirmitatem quamdam animi, atque languorem. Quæritur ergo, num idem peccatum redeat quantum ad reatum damnationis æternæ, ita, ut post remissionem, si peccator rursus a gratia decidat, culpa quæ dimissa fuerat illi iterum imputetur. Hoc sensu peccatum non redire tenemus cum majori parte Theologorum. Primum quia fides docet in renatis non redire per actua-lem culpam originale peccatum, alias non tolleretur, sed tegeretur potius, ac rursus prodiret: unde S. Prosper ad 2. objectionem Gallorum ait: *Qui recedit a Christo, & alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? sed non in id, quod remissum est, recidit, nec in originali peccato damnabitur; qui tamen propter postrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ remissa sunt, debebatur. At eadem peccati originalis, & actualis, quantum ad præsens attinet, videtur ratio. Nam sicut originale peccatum per lavacrum baptismi, ita actuale per sacramentum Pœnitentiæ omnino dimittitur ac deletur. Deinde ipsa remissio peccati in hoc sita est, quod non amplius imputari possit ad vindictam & damnationem, alias non diceretur peccatum dimissum, sed potius supplicii executio suspensa ac dilata, ut bene sapienterque in dist. 22. §. 1. ratiocinatur Guilelmus Estius. Quando ergo peccatum vere dimissum est, nequit redire quantum ad reatum damnationis æternæ. Præterea quotiescunque nobis peccatum dimittitur, applicatur nobis fructus passionis Christi, cuius mortis pretium jam Deo oblatum est in peccatorum nostrorum satisfactionem. Solutum est ergo in remissione delictorum debitum illud, quod peccando contraximus. At Deus fidelis & iustus nequit a nobis repetere debitum, pro quo & pretium solutum est, & applicatum, & acceptatum; cum nec repetere illud posset, etiam si non interfuisset hæc pretii solutio, quia non decet principem summum ac liberalem ea, quæ gratis largitus est, revocare. Insuper Gelasius Papa, prout citatur a Gratiano de Pœnit. dist. 10. n. 24. Divina clementia, inquit, dimissa peccata in ultionem ulterius redire non patitur. Deum hoc inter bona opera per peccatum mor-*

*tificantia, atque inter peccata dimissa intercedit maximum latissimumque discrimen; quod bonis operibus in Deo patrat ex certissima ipsius Dei promissione, & ex iustitiæ æquitate debetur merces, & ideo peccatori non confertur, quoniam culpa ponit impedimentum repromissæ beatitudini: ideoque bona illa opera non abolentur omnino, sed adhuc in Dei acceptance ac promissione persistunt; quoniam Deus vult illis coronam impertiri, & ne impertiatur in causa est peccatum, quod cum sit opus humanæ malitiæ, facit quidem ut homo ob ipsius peccati reatum sit incapax retributionis, at non potest Dei promissionem, liberalitatem, iustitiam, & inviolabilem æquitatem pervertere aut immutare. Peccata e contra remissione abolentur omnino, nec perseverant vel in homine, vel in vindice Dei iustitia; quoniam homini infunditur gratia & inhærens caritas, purgans animam, & delens peccati maculam: Deus vero sibi pretio sanguinis Filii sui, quod pretium homini ea remissione applicatur, ad juris apices satisfactum esse fatetur; ipsaque remissio, cum sit opus divinum ac maximum, non solum abolet peccatum ex parte impii infusione gratiæ sanctificantis, verum etiam illud extinguit ex parte Dei satisfactione iustitiæ, condonatione culpæ, deletionem, ut cum Apostolo loquar, *chirographi*. Quare bona opera mortificata dicuntur, peccata vero remissa, deleta, consumpta. His vero postrema obiectio præcedentis propositionis plane soluta est.*

Redire nihilominus peccata dicuntur secundum quid, ut loquuntur Scholastici, idque non una de causa. Redeunt enim primo, quatenus in peccatum relapsus iterum damnationi subicitur. Ulterius redeunt, in quantum Deus novis sceleribus provocatus pœnas illas infligit, quas remissa culpa luendas esse diximus de satisfactione pertractantes. Redeunt rursus eo quod impensum remissionis beneficium aggravat peccatum, & dignum reddit illud acerbiori supplicio. Pariter redeunt, quatenus impius rediens ad reproborum societatem, si cum his damnetur, ex remissorum peccatorum recordatione, aliorumque iniquorum consortio, vividiori sensu & stimulo atrociori pungitur & laceratur. Dicuntur item redire, quatenus ad Sacramentum accedens & absolutionem accipiens ea conditione, ut ipse quoque proximo illatas injurias remittat, si perseverat in odio, consequi non potest impensæ absolutionis effectum, ut colligitur ex Evangelica parabola Matth. xviii. de qua S. Pater Augustinus in priori libro de Baptismo cap. 12. n. 20. *Redire dimissa peccata, ubi fraterna caritas non est, apertissime Dominus in Evangelio docet, de illo servo, quem cum invenisset debitorem decem millium talentorum, deprecanti omnia dimisit: ille autem conservum suum, qui ei debebat centum denarios, cum miseratus non fuisset, iussit eum Dominus reddere quæ ei dimi-*

dimiserat. Redeunt denique peccata, in quantum aliqua speciali titulo opponuntur acceptæ remissionis beneficio, quod præsertim convenit fraterno odio & injuriarum ultioni, apostasiæ a fide, & a catholicæ Ecclesiæ communione, contemptui sacramentalis confessionis, ac dolori de præmissa pœnitentia concepto, juxta versus a S. Thoma 3. p. q. 88. art. 2. productos:

Fratres edit, apostata fit, spernitque fateri,

Pœnituisse piget, pristina culpa redit.

Facillime autem his diluuntur argumenta, quæ probare videntur oppositum: de quibus plura Estius dist. 22. §. 2. Sylvius tom. iv. in art. 2. quæst. 88. Gavardi de Pœnit. q. 2. art. 2. & Leonardus Vanroy cap. 1. quæst. 3.

C A P U T XV.

De Sacramenti Pœnitentiæ Ritibus nondum in hac dissertatione explicatis.

AD finem hujus libri tandem aliquando per-
ventum est: partes enim omnes hujus Sa-
cramenti, & quidquid ad illas pertinet, fidei
controversias, disputationes Scholasticas, disci-
plinam Ecclesiæ, documenta Patrum, & Pœni-
tentiæ ritus illustrare, ac perpendere non præ-
termisi. Quædam tantum remanent dicenda de
congruo & decenti pro excipiendis fidelium con-
fessionibus, extra necessitatis casum, loco, tem-
pore, & habitu.

I.

Confessiones itaque laicorum, & præcipue mu-
lierum, audiri debent *in loco Ecclesiæ patenti*.
Statuerunt id S. Edmundus Constit. cap. 17.
Concilium Colonienſe anno 1280. cap. 8. Bi-
terrenſe anno 1246. can. 45. Nemaufenſe anno
1284. Narbonenſe anno 1551. can. 51. Medio-
lanenſe anno 1565. Constit. p. 2. cap. 6. Nar-
bonenſe anno 1609. cap. 16. Rituale Romanum,
Sacramentale Ambrosianum, &c. Laudatum Co-
lonienſe Concilium excommunicationis penam
addidit: *In locis, inquit, obscuris & tenebrosis*
confessiones non audiant, nec extra Ecclesiam,
nisi in magna necessitate, vel infirmitate. Con-
trarium facientes sententiam excommunicationis se
noverint incurſuros. Ministrorum sacrorum se-
des, quas *Confessionalia* dicimus, ex præcitata
Narbonenſi Synodo debent prius inspicere ac pro-
bari a *Diocesani*, aut *Generalibus eorum Vica-*
riis: & recte eorum formam describit Aquenſe
Concilium anno 1585. præcipiens, ut habeant
utroque ex latere *asseret*, & *laminam minutis*
foreminibus instructam, a parte confessorii velum
nigri coloris, ne illius aspectus videri queat,
appensas interius *tabellas casuum* tam Romano
Pontifici, quam loci Ordinario *reservatorum*,
& exterius *SS. Crucifixi imaginem* aut pictam,
aut diligenter expressam in charta. Hanc for-
mam, de qua Tom. xv. Conciliorum pag. 1135.

In Ecclesiis, non autem in *Sacrario*, audiendas
confessiones laicorum eadem Concilia, Ritualia,
& sacerdotum institutiones jure declarant, quod
locus iste non plebi, sed sacerdoti sacris opera-
turo pateſcat.

II.

De tempore inquit prælaudata Synodus Me-
diolanenſis tom. Conc. xv. pag. 262. *Sacerdotes,*
nisi ex causa necessaria, mulieres ante solis ortum,
vel post ejus occasum confitentes non audiant.
Eadem verba leguntur in Sacramentali Ambro-
siano pag. 90. atque in peculiaribus omnium
fere Episcoporum præscriptionibus & mandatis.

III.

Postremo quantum ad confessorii habitum spe-
tat, Nemaufenſis Synodus jussit, ut *Sacerdos*
capucium indutum in capite teneat, & etiam in-
clinatum. S. Franciscus Salesius in Instruct. Con-
fess. cap. 2. *Hoc sacramentum, inquit, admini-*
strabitis induiti togam & superpelliceum, stolam
habentes in collo, & pileum in capite, in appa-
renti, & conspicuo loco consistentes, facie amica-
bili simul & gravi. Superpelliceum & stolam,
& hanc violacei coloris præscribunt quoque Con-
cilia Mediolanenſia S. Caroli, Constitutiones
Synodicæ Beneventanæ Vincentii Mariæ Card.
Urſini, postea Benedicti XIII. Rituale Ecclesiæ
Bonon. pag. 26. & Rituale Romanum Pauli V.
in quo tamen additur, *prout tempus, vel loco-*
rum feret consuetudo. Regulares autem Romæ
stola dumtaxat utuntur. Confessarii, cujuscun-
que conditionis sit pœnitens, sedere debent, ut
postulat judicis ministerium & auctoritas. At
pœnitentes, quamvis olim enuntiando peccata
sedebant, prout demonstrant Antiquus Ordo
Romanus, & Rituales libri editi a Martenio &
Morino, idque etiamnum sit in more positum
apud Græcos, teste Allatio lib. 3. Consensus
Eccl. Occid. & Orient. cap. 9. n. 6. in Latina
tamen Ecclesia nunc genuflectunt: nam & olim
pœnitentiam petebant ad terram prostrati, eo-
que corporis firu sese impositioni manuum subji-
ciebant. Quando autem ad Sacerdotum interro-
gationes, admonitionesque audiendas eis, ut se-
derent, indulgebatur; non in scamno aliquo,
aut sella, sed humi affidebant habitu corporis
humili & lacrymabili. Vetat denique Ordo Ro-
manus *De Capite jejeunii*, ne viri arma, ense,
aut baculum deferant: additque in Instruct. S.
Carolus, ne utantur lascivo capillorum ornatu,
aut palliis intextis auro. Ceruſſatas autem fu-
catasque mulieres non audiendas, non tantum
docet eo loci S. Carolus, verum etiam affir-
mant innumeræ Synodi, quas collegit Tract.
vi. cap. 9. quæst. 9. in sua Morali Theologia
Franciscus Genetius. At quoniam alibi de his
dictum est, libro finem illum imponam, quo
absolvitur ab Augustino egregium Opus de Ci-
vitate Dei: *Quibus parum, vel quibus nimum*
est, mihi ignoscant; quibus autem satis est, non
mihi, sed Domino mecum gratias agant.

SEPTIMI VOLUMINIS

PROPOSITIONES.

- I.** Confirmationem, quamvis hoc, atisque vocabulis, quibus explicari solet a rerum divinarum Tractatoribus, non semper eadem res designetur, 1
- II.** Esse verum, propriumque Sacramentum nove legis demonstratur divinarum Scripturarum auctoritate, 5
- III.** Atque perpetua, & exploratissima Traditione. 8
- IV.** Institutum fuisse idem Sacramentum a Christo Domino certissima fide tenendum est: 15
- V.** Et quamquam tempus hujus institutionis non sit omnino compertum, probabilius existimatur id contigisse post Domini resurrectionem. 16
- VI.** Materia autem essentialis sacrosancti hujus mysterii non solum est impositio manuum sacrorum Antistitum, 18
- VII.** Verum etiam Chrismatis unctio; 20
- VIII.** Adeo, ut in utroque, impositione scilicet manuum & Chrismate, constitui debeat materia adequata Confirmationis. 21
- IX.** Utrum vero fidei sit dogma, quod unctio pertineat ad Sacramenti hujus essentiam, relinquitur Scholasticorum disputationi. 26
- X.** Quod attinet ad Chrisma; ad hoc conficiendum necessario primum requiritur oleum ex olivis expressum; 27
- XI.** Deinde permixtio balsami, 28
- XII.** Non tamen necessariae sunt omnes illae fragrantium rerum species, quas adhibent Graeci. 29
- XIII.** Mixtionem illam balsami quidam necessariam putant necessitate praecepti, quidam necessitate etiam Sacramenti: istis autem arbitramur esse adherendum. *ibid.*
- XIV.** Praeterea debet Chrisma consecrari ab Episcopo, ad quem duntaxat, jure saltem ordinario, pertinet haec consecratio; sed utrum consecratio ipsa necessaria sit ad Sacramenti essentiam, nos inter discrepantia Theologorum placita nolumus definire. 31
- XV.** Ut nunc dicamus de forma; haec non est, ut censent permulti, oratio Episcopi praecedens unctionem Chrismatis; 34
- XVI.** Sed sunt verba inunctionem illam comitantia, videlicet, Signo te, &c. 37
- XVII.** Quae utique verba apud Latinos varias subierunt mutationes; sed accidentarias duntaxat, nec immutantes significationis substantiam. *ibid.*
- XVIII.** At Graeci utuntur hac formula, Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, valida itidem & perantiqua. 38
- XIX.** Soli Episcopi sunt sacramenti Confirmationis ordinarii Ministri: 41
- XX.** Tamen ex dispensatione, sive extraordinaria facultate, possit a simplici Sacerdote conferri. 45
- XXI.** Verum ut simplex presbyter valide confirmet, requiritur in Ecclesia Occidentali delegatio summi Pontificis; & in Orientali consuetudo universim recepta, quam idem Romanus Pontifex aut approbet, aut saltem permittat. 52
- XXII.** Idonei sunt ad hoc Sacramentum suscipiendum quicumque sunt initiati baptismo; 55
- XXIII.** Homines etiam infantilis aetatis, ac parvuli: *ibid.*
- XXIV.** Licet consultius expedietur in confirmandis usus rationis. 56
- XXV.** Ceterum etiam aegroti, amentes, & energumeni, dummodo quaedam regulae servantur, sunt ab Episcopis consignandi. *ibid.*
- XXVI.** Adulti, qui sibi met conscii sunt mortalis culpa, debent Confirmationi praemittere Confessionem Sacramentalem. 57
- XXVII.** Oportet insuper, ut insistant orationibus, ac sint jejuni. 58
- XXVIII.** Quamvis autem hoc Sacramentum non sit necessarium necessitate medi ad salutem; 60
- XXIX.** Necessarium est tamen necessitate praecepti, sive in re, sive in voto, iis omnibus, qui vel coram tyranno fidem profiteri debent, vel adversus eandem fidem crebris gravibusque tentationibus exagitantur. *ibid.*
- XXX.** Reliqui pariter, qui hoc saluberrimum Sacramentum contemnunt, peccant mortaliter. 61
- XXXI.** At quinam contempsisse dicendi sunt? Arbitror non eos tantum, qui illud spernunt tanquam inutilem ceremoniam, quod redolet crimen haeresis & sacrilegii, sed etiam qui nullo legitimo impedimento detenti, Episcopo praesente & hortante, negligunt consignari. *ibid.*
- XXXII.** Debent igitur ad Confirmationem accedere qui provocantur ad negandum Christianam fidem: qui commorantur inter haereticos: qui tentationibus fidei deferenda percelluntur: qui

- prima tonsura sunt initiandi, & fortasse etiam qui religiosam professionem emittunt; & denique omnes, qui parato Episcopo possunt ab eo confirmari. 62
- XXXIII. Prior ejusdem Confirmationis effectus est gratia sanctificans, 64
- XXXIV. Que baptizatis confert gratie perfectionem, robur ac firmitatem: ibid.
- XXXV. Atque haec gratia differt a gratia per baptismum collata, eaque perfectior est, non absolute, sed tantum comparative. 57
- XXXVI. Haereticis resipiscentibus Sacramentum Confirmationis non confert absque penitentia, vel contritione, primam gratiam; quicquid affirmet Morinus, 58
- XXXVII. Effectus alter hujus Sacramenti est character, ideoque Confirmatio iterari non potest. 59
- XXXVIII. Ritus itaque, quo haeretici olim recipiebantur in Ecclesiam, non erat repetitio sacramenti Confirmationis: ibid.
- XXXIX. Neque Cyprianus, aut Augustinus ullibi affirmavere, recipiendos esse repetito hoc Sacramento venientes ab haeresi. 63
- XL. Statuenda est inter characterem Baptismi, & characterem Confirmationis aliqua connotativa distinctio. 73
- XLI. In Chrismatis consecratione recte observantur ritus omnes a Romana Ecclesia praescripti. 74
- XLII. Recte quoque in Confirmatione adhibentur patrini: 76
- XLIII. Item inunctio frontis, 77
- XLIV. Que ex vetusta consuetudine liganda est linea vitæ, 78
- XLV. Probanda postremo ceremonia, qua confirmandus leviter caditur atapa. ibid.
- XLVI. Sequitur Sacramentum Eucharistiae; quod situm est in visibili specie elementorum, & invisibili Domini nostri carne, & sanguine, non autem in sola symbolorum consecratione, aut sumptione. 80
- XLVII. De hujus Sacramenti institutione differentes principio ostendimus immolatum olim fuisse Pascha Judaicum in mense Nisan luna xiv. exeunte. 84
- XLVIII. Affirmamus deinde tempore Christi Domini non fuisse in usu apud Judaeos duplicem Neomeniam. 87
- XLIX. Illud etiam statulimus Christum pridie, quam pateretur, Legale Pascha cum Discipulis suis manducasse. 83
- L. Praeterea asserimus celebratum eadem die Pascha typicum a Judaeis: 91
- LI. Nullumque istorum anno Christi emortuali solemnitatem azymorum in diem proximam distulisse. 92
- LII. Cum his assertionibus minime pugnat textus aliquis Evangelicae Historiae, 94
- LIII. Nec quod Scaliger, aliique objiciunt de Festo Pentecostes; de quo examinantur variae Scriptorum placita. 98
- LIV. Ad haec demonstramus Dominum Jesum in suprema Cena observasse legalis Paschatis ceremonias. 100
- LV. Ex quibus omnibus inferimus, Eucharistiam fuisse institutam in Azymo, idque a Graecis perperam denegari. 102
- LVI. Viguit autem in Romana Ecclesia ab Apostolum aetate ad hanc usque perpetuus azymi usus; 104
- LVII. Eratque Eucharistia in pane azymo consecrata Fermentum illud, quod olim in Ecclesia Romana dirigebatur ad Titulos. 107
- LVIII. Panes azymi in Eucharistiam consecrandi debent esse exiles, & figura rotundi. 108
- LIX. Fatemur quidem usum Fermentati obtinuisse apud Graecos ante exortum Schisma Photianum, 109
- LX. Atque tam in azymo pane, quam in fermentato valide confici Eucharistiam. 110
- LXI. Est enim sacramenti Eucharistiae materia panis triticeus, 111
- Cujus loco nequit materia alia substitui, 112
- LXII. Quamvis idem triticeus panis valide consecratur, cujusvis quantitatis sit, modo sit praesens atque sensibilis. 113
- LXIII. Verum imperite quidam Graecorum vitio vertunt Romanae Ecclesiae quod consecret azymum; 114
- LXIV. Nam si ratione pugnandum foret, facile Latini commorstrare possent majorem sui ritus convenientiam. 115
- LXV. Falluntur qui censent Graecis apud Latinos commorantibus, aut peregrinantibus fas esse consecrare azymum; & e contra Latinis apud Graecos fermentatum. ibid.
- LXVI. Est praeter panem materia divinae Eucharistiae vinum, nec hujus loco substitui potest aqua, siue alius liquor, etiamsi communi usu deserviat ad potum. 116
- LXVII. Vino consecrando modicum naturalis aqua ex perantiqua traditione, & Ecclesiae precepto debet infundi: 117
- LXVIII. Hujusmodi tamen commixtio non est de necessitate Sacramenti. 120
- LXIX. Aqua ipsa vino permixta convertitur in Christi sanguinem, 122
- LXX. Immediate, ut probabilius existimamus. ibid.
- LXXI. Devenientes ad pertractandum de forma Eucharistiae, dicimus Christum in illius institutione usum fuisse verbis. 126
- LXXII. Hoc tamen nullo Ecclesiae decreto esse aperiissime definitum. 127
- LXXIII. Sane verbis consecrant Sacerdotes, & quidem Dominicis non precibus, quae ante, vel post in Liturgiis recitantur. ibid.
- LXXIV.

- LXXIV.** Eadem consecrationis verba sunt hæc duntaxat, Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis mei, aut, Hic est sanguis meus; quamvis omne studium sit adhibendum, ne cetera prætermittantur. 132
- LXXV.** Melius est proferre hæc verba submissa voce, quam elata. 135
- LXXVI.** Vere in Eucharistia contineri corpus, & sanguinem Domini N. J. C. profitentur Catholici, innixi sacrum literarum auctoritati. 137
- LXXVII.** Confirmant eandem veritatem sacrosancta Concilia, 140
- LXXVIII.** Perpetua sanctorum Patrum traditio. ibid.
- LXXIX.** Momenta, quibus ab iisdem Patribus confutatae sunt plures hæreses, 142
- LXXX.** Exempla, quibus Majores nostri fidem huic mysterio conciliarunt, 143
- LXXXI.** Miracula a Deo putrata in hujus veritatis confirmationem, 144
- LXXXII.** Ipsi denique Catholicæ fidei adversarii. 145
- LXXXIII.** Facillimum est refutare omnes hæreticorum objectiones, si attendantur decem regulæ a nobis traditæ & explicatæ. 146
- LXXXIV.** Singulas nihilominus objectiones ipsas expendimus. 155
- LXXXV.** Impugnatur quoque evidentissime asserta ab hæreticis Consubstantiatio, sive Impanatio. 165
- LXXXVI.** Haud invicte probatur extitisse hæresim Stercoranitarum: quæ tamen, si fuit aliquando, facile refellitur & confutatur. 173
- LXXXVII.** Ex reali corporis & sanguinis Domini J. C. præsentia sub symbolis Eucharisticis, inferitur primum ipsi Domino in Eucharistia esistenti Latriæ cultum esse exhibendum, 175
- LXXXVIII.** In templis itidem religiosi ac diligenter ipsam Eucharistiam asservandam, 177
- LXXXIX.** Optimo consilio solemne festum sacratissimi Corporis Christi fuisse institutum, 179
- XC.** Et cum eodem solemni festo Processionem, in qua sacratissima Eucharistia circumfertur, 180
- XCI.** Rursus hanc religiosissime exponi, & circumgestari aliis quoque temporibus, modo præceptiones quædam servantur. 182
- XCII.** At nulli fas est deferre in itineribus Eucharistiam appensam collo, tametsi Romanis Pontificibus iter agentibus præferri queat pompa, & comitatu decenti. 183
- XCIII.** Eucharistiam consecrare & conficere ad solos attinet Sacerdotes; 184
- XCIV.** At aliquando illam dispensarunt etiam Diaconi, præsertim sub specie vini, Antistitum tamen jussu, & delegatione. 187
- XCV.** Non est Eucharistia ita ad salutem omnibus necessaria, ut nemo prorsus possit sine ipsa salutem consequi; 189
- XCVI.** Licet manducare corpus Christi mystico sensu, quatenus idem est, ac Ecclesiæ copulari, sit omnino aut in re, aut saltem in voto, de necessitate salutis. 190
- XCVII.** Atque de communione hac mystica, non de sacramentali, sermonem instituebat Augustinus, quando etiam parvulis necessariam asserbat corporis & sanguinis Domini communionem: ibid.
- XCVIII.** Tenentur tamen præcepto divino ad communionem sacramentalem adulti, 191
- XCIX.** Et præcepto Ecclesiastico semel saltem in anno, recurrente solemnitate Paschali; ibid.
- C.** Quod Ecclesiæ præceptum adimpleri nequit communione sacrilega. 192
- CI.** Neque divinum præceptum, neque salutis necessitas exigit, ut laici sub utraque specie communicent; 193
- CII.** In Ecclesia enim Occidentali, etiam ante XII. sæculum, Eucharistia frequentissime sumebatur sub unica specie panis. 196
- CIII.** Oblinuitque aliquando in Orientali Ecclesia idem usus. 197
- CIV.** Revera sub utraque specie continetur totus, & integer Christus; 198
- CV.** Eademque gratia confertur communicanti sub unica tantum specie, ac conferatur utramque speciem sumentis. ibid.
- CVI.** Quapropter, id posteriorum temporum conditione exigente, usus calicis jure optimo non Sacerdotibus subiectus est. 199
- CVII.** Nec expedit, ut iterum permittatur. 200
- CVIII.** Deneganda est sacramentalis communio publicis peccatoribus. 203
- CIX.** Pueris itidem, & iis, qui nunquam habuerunt usum rationis. 205
- CX.** Quibusdam pariter, at non omnibus Energumenis. ibid.
- CXI.** Non autem supplicio afficiendis excommunicatis. 206
- CXII.** Sive pœnitentibus in mortis articulo constitutis. 207
- CXIII.** Nulla autem ratione ori defunctorum est ingerenda. ibid.
- CXIV.** Inter dispositiones, quæ requiruntur ad communionem sacramentalem, connumerantur ex parte corporis jejuniū, carnis mundities, cultusque præferens honestatem. 208
- CXV.** Ex parte autem animi status gratiæ, & fidei, spei, caritatis, aliarumque virtutum exercitatio. 210
- CXVI.** Commendamus frequentem communionem, si circa illam Patrum, & probatissimorum virorum documenta servantur. 211
- CXVII.** Adnotatione denique digna sunt quæ continent ad ritus communionis Sacramentalis, videlicet, fractio panis, distributio, verborum formula, aliaque id genus. 214

- CXVIII.** Et quantum spectat ad tempus, etiam post missam, & in Agenda defunctorum, potest Eucharistiae Sacramentum administrari. 216
- CXIX.** Non caret mystica significatione peculiaris ille ritus, quo communionem percipit Romanus Pontifex, quando Divinis solemniter operatur. 217
- CXX.** Ut modo in iis, quae ad Sacrificium pertinent, refutemus haereticos; affirmamus Christum, quando Eucharistiam instituit, obtulisse in ea verum sacrificium, atque praecipisse etiam Apostolis, ut illud in sui commemorationem offerrent. 218
- CXXI.** Sacrificium autem istud, quod Christus instituit, & in Ecclesia offerendum praecipit, non est sacrificium improprie acceptum, atque, ut contendunt haeretici, sola Dominici corporis distributio, & communio, sed vera oblatio habens proprii sacrificii rationem. 219
- CXXII.** Neque est tantummodo sacrificium Eucharisticum & Latreuticum, verum etiam est sacrificium Propitiatorium, atque Impetratorium. 227
- CXXIII.** Ideoque jure, meritoque offertur tam pro viventibus, quam pro iis, qui cum pietate defuncti sunt. 228
- CXXIV.** Pro damnatis vero, aut pro sanctis in caelo regnantibus nequit hoc sacrificium offerri tanquam propitiatorium; pro his tamen, nempe Sanctis, ob alias causas rite peragitur. 229
- CXXV.** Missae, quae dicuntur privatae, nullo Theologico argumento demonstrari possunt illicitae. 231
- CXXVI.** Quare impie, & sacrilege haeretici unam tantum Missam communem, reprobatis ceteris, commendant & praedicant, 232
- CXXVII.** Frustra, audacterque calumniantes multitudinem Missarum fuisse pravo fine introductam. ibid.
- CXXVIII.** De quaestione nuper nata, an Sacerdos privatim celebrans teneatur Eucharistiam laicis petentibus distribuere, observanda sunt Apostolica litterae S.D.N. BENEDICTI XIV. 235
- CXXIX.** Plura sunt vocabula, quibus Latini, & Graeci sacrificium Missae designant. 237
- CXXX.** Varia sunt etiam Missarum genera, de quibus singulis nonnulla differuimus. 238
- CXXXI.** Sicut & de loco ad celebrandum idoneo. 240
- CXXXII.** Multiplex ratio suadet, ut loca pro sacrificio peragendo, & pro fidelium conventibus erecta, Deo Episcopali consecratione dicentur. 241
- CXXXIII.** Et, si aliquando polluta sint, purgentur juxta praescriptionem sacrorum canonum. 242
- CXXXIV.** Attinent praeterea ad Missae sacrificium altaria, horumque consecratio, & ornatus. 244
- CXXXV.** Sacris insuper idumentis peragentes sacrum uti debent, 246
- CXXXVI.** Necnon paratis hujus rei causa instrumentis. 248
- CXXXVII.** Opportunum deinde Sacrificii tempus attendendum est: 249
- CXXXVIII.** Itemque cavendum ne plures Missae ab eodem Sacerdote eodem die celebrentur. ibid.
- CXXXIX.** Denique congruum est, ut explicetur quid in praecipuis Liturgiae partibus lateat mysterii. 250
- CXL.** Ut jam de Sacramento Poenitentiae incipiamus differere; plura sunt fœsus Poenitentiae vocabula, quibus perperam contendunt haeretici significari solam resipiscentiam, seu melioris vitae propositum. 254
- CXLI.** Duobus igitur modis accipitur nomen hoc, Poenitentia; & juxta priorem est, virtus vera, divinitus inspirata, & distincta a Sacramento, de quo pertractamus. 256
- CLXII.** Considerata autem juxta rationem alteram Poenitentia est verum, ac proprium novae legis Sacramentum, 258
- CLXIII.** Et quidem diversum a Sacramento Baptismi. 261
- CLXIV.** Institutum fuit a Christo Domino. 264
- CLXV.** Atque post baptismum lapsis necessarium est ad salutem. 265
- CLXVI.** Nullum, quantumvis grave, datur peccatum, quod nequeat per Poenitentiam expiari, & ab Ecclesia remitti. 266
- CLXVII.** Partes Poenitentiae non sunt terrores incussi, & fides, ut volunt haeretici: sed Contritio, Confessio, & Satisfactio, quemadmodum docent Catholici. 274
- CLXVIII.** Ad Contritionem requiritur odium, & detestatio peccati, melioris vitae propositum, necnon ut interna sit, vera, supernaturalis, atque ut ad omnia patrata scelera sese extendat. 276
- CLXIX.** Sententia pro ugnans necessitatem amoris initialis ad gratiam in Sacramento Poenitentiae obtinendam, nulla potest censura notari; 280
- CL.** Etenim e diametro apponitur doctrinae haeticorum a sacrosancto Tridentino Concilio proscriptae: 281
- CLI.** Quicquid etiam reponere possunt patroni attritionis servilis obijcientibus illorum sententiam in ipsa Tridentina Synodo an thema subijisse, id sententiam quoque nostram catholicam, & directe haeticis oppositam esse declarat. 283
- CLII.** Ceterum Tridentinum Concilium nequaquam definiit attritionem ab amore initiali sejunctam ad gratiam in Sacramento Poenitentiae obtinendam sufficienter disponere; 284
- CLIII.** Sed videtur potius nostra de necessitate amoris initialis sententiam ejusdem Tridentini Con-

Concilii definitionibus omnino conformis. 286
CLIV. Est præterea sententia ipsa litterarum san-
 ctarum auctoritati, 289
CLV. Necnon Patrum doctrinæ, atque traditioni
 coherens. 292
CLVI. Valide insuper propugnatur argumentatio-
 nibus Theologicis: 295
CLVII. Neque evertitur, sed corroboratur magno
 illo numero Theologorum, quorum permulti sen-
 tentiam oppositam tradiderunt. 299
CLVIII. Amor autem ille, de quo disputatum
 est, esse debet amor caritatis, non autem solius
 spei. 301
CLIX. Hæc tandem nostra sententia nullo contra-
 rio argumento (sive petatur ex Tridentina Sy-
 nodo, sive ex virtute timoris, sive ex caritatis præ-
 stantia, sive ex efficacia Sacramenti, sive
 ex numero contradicentium) subvertitur, aut
 infirmatur. 302
CLX. Sacrarum litterarum auctoritate demonstra-
 tur divinum Sacramentalis Confessionis præce-
 ptum. 321
CLXI. Idem ex Majorum traditione, atque ex
 vetustissimo Ecclesiæ usu habet robur & firmi-
 tatem, 323
CLXII. Neque labefaciatur, sed magis magisque
 fulcitur celebri Nectarii factis, de quo variorum
 sententiæ expendantur. 335
CLXIII. Patribus autem hoc in dogmate Gra-
 tianus quoque, & veteres Scholastici consen-
 serunt. 339
CLXIV. Ad consecutionem salutis non perutilis
 tantum, verumetiam prorsus necessaria censenda
 est eadem Sacramentalis Confessio. 342
CLXV. In eaque enumeranda sunt peccata omnia
 lethalia, quorum poenitentes reminiscuntur. 346
CLXVI. Hanc Confessionem edentes aliquando pri-
 scis sæculis ob contritionis vehementiam publice
 enuntiabant peccata sua, 347
CLXVII. Etsi nulla Divina, aut Ecclesiastica
 lege adigerentur ad palam enuntianda quæ oc-
 culte patraverant: 348
CLXVIII. Qua in re sequebantur prudentis Sa-
 cerdotis consilium, ante publicam exomologesin,
 secreta patrum criminum accusatione ad il-
 lius aures præmissa. 349
CLXIX. Fuit aliquando consuetum facere genera-
 lem, omniumque antea vitæ scelerum con-
 fessionem. 352
CLXX. Adinveniuntur præterea exempla confes-
 sionis factæ per litteras; 351
CLXXI. Tametsi confessio huiusmodi nequaquam
 fuerit sacramentalis. ibid.
CLXXII. Meniales nonnunquam per antistitem
 presbytero confitebantur. 355
CLXXIII. Possunt venialia peccata, utiliter citra-
 que omnem præsumptionem sacerdotibus enun-
 tiari; 356

449
CLXXIV. At mortalium singulorum debet species
 ac numerus aperiri. 357
CLXXV. Circumstantias item, si plurimum pec-
 cati gravitatem adaugeant, detegere atque enun-
 tiare æquum est, 358
CLXXVI. Haud secus de peccatis dubiis est sen-
 tiendum, si talia appareant prudenti & ratio-
 nabili causa, non autem levi atque inani. 360
CLXXVII. Non debet peccatorum confessio ita
 dividi, ut quedam peccata enuntientur uni,
 quedam alteri sacerdoti. 363
CLXXVIII. Quam inter ceteras condiciones,
 hanc Confessio exigat, ut sit secreta, quisquis
 illam audit, ad sigillum naturali, divino, &
 ecclesiastico jure tenetur. 366
CLXXIX. Nulla datur Confessio, quæ sit valida
 quantum ad sacramenti substantiam, & sit
 absque effectu, sive, ut inquiunt scholastici,
 informis. 369
CLXXX. Episcopi dumtaxat, ac presbyteri sacra-
 mentum poenitentiae possunt administrare: 372
CLXXXI. Ideoque Exomologesis per diaconum
 data, de qua Cyprianus, non erat confessio,
 neque absolutio sacramentalis; 373
CLXXXII. Nec sacramentalis itidem, nec ad sa-
 lutem necessaria fuit confessio illa, quam non-
 nulli in exitu vitæ fecerunt laici. 374
CLXXXIII. Fuerunt etiam, qui pluribus simul
 sacerdotibus peccata enuntiarent; sed neque id
 est alicujus necessitatis, sive præcepti. 375
CLXXXIV. Sacerdoti, ut aliquem valide absol-
 vat, excepto mortis articulo, necessaria est po-
 testas jurisdictionis, & approbatio Episcopi; 377
CLXXXV. In qua approbatione summopere expe-
 dit, ut graviora crimina solvenda summis sa-
 cerdotibus reserventur. 379
CLXXXVI. Ut autem recte presbyter absolutio-
 nem impendat, opus quoque est, scientia rei
 agendæ, peritia, atque sagacitate sit prædi-
 tus. 381
CLXXXVII. Quamquam vero in grave aliquod
 scelus prolapsis danda est opera, ut quamcunq;
 confiteantur; 384
CLXXXVIII. Exstat nihilominus præceptum ec-
 clesiasticum annuæ confessionis, cui satisfacit per
 confessionem factam cuique Confessario approba-
 to, etiamsi non sit Parochus. 385
CLXXXIX. Commendanda est etiam illorum pie-
 tas, qui carant, ne certis anni temporibus con-
 fessionem sacramentalem omittant, 389
CXC. Atque semel in vita generalem exomologe-
 sin edere student. 390
CXCI. Perspicue non evincitur viguisse olim sive
 apud Latinos, sive apud Græcos formam sa-
 cramentalis absolutionis deprecativam: 391
CXCII. Ceterum sive obtinuerit, sive non, ma-
 gis congrua & idonea est forma illa, quæ in
 Latina Ecclesia usurpatur. 392
CXCIII.

- CXCIII.** Hanc formam sacerdos pronuntians non declarat peccata a Deo jam esse dimissa, sed ipse auctoritate a Christo accepta eadem peccata relaxat, 395
- CXCIV.** Videntur ea tantum verba Absolvo te, pertinere ad essentiam ejusdem formæ. 396
- CXCV.** Absolutionis beneficio privandi sunt, extra imminentis mortis periculum, implicati in solita peccandi consuetudine; 398
- CXCVI.** Idemque judicium esto de iis, qui nolunt proximam peccati occasionem deferere: 399
- CXCVII.** Sed in exitu mortis nemini baptizatorum, quamvis perditissimo, reconciliationem atque absolutionem petenti, debet hæc denegari. 401
- CXCVIII.** Haud aliter de illis dicendum est, qui posteaquam pœnitentiæ signa dederunt, loquendi facultate & exteriori sensu destituuntur. 402
- CXCIX.** Quid vero de probo, frugique viro, qui nullo præmisso pœnitentiæ signo, circumvenitur mortis angustiis, agitque animam? Gravior, & difficilior est questio: eique absolutionem conditionate impendendam esse censemus. *ibid.*
- CC.** Si de veteri Ecclesiæ disciplina velimus differere, ab Apostolorum tempore usque ad ætatem Tertulliani, omnibus peccatis remissio & venia concessa fuit. 405
- CCI.** At circa Tertulliani tempora erant qui mœchis negarent absolutionem; etsi hæc non esset communis Ecclesiarum Catholicarum consuetudo: 406
- CCII.** Decreto itaque Zephyrini relaxatus non fuit rigor antiquioris circa mœchiam disciplinæ, sed temperata potius disciplina illa severior circa Tertulliani ætatem inducta. 407
- CCIII.** Recte proinde gessit se Cyprianus veniam lapsis omnibus post actam pœnitentiam indulgens; *ibid.*
- CCIV.** Neque in exitu mortis idem Cyprianus, vel Africanum Concilium negavit lapsis & sacrificatis reconciliationem & pacem, 408
- CCV.** Tametsi prælaudatus Martyr disciplinæ severitate non relaxata, hujus æquitatem in lapsis recipiendis servaverit. 409
- CCVI.** Nec ideo Cyprianus culpandus est, quod

pacem daret exacta jam pœnitentia, quamvis non sit de sacramenti substantia, ut satisfactio præcedat absolutionem. 410

- CCVII.** Atque his, quæ de veteri disciplina diximus, non adversantur, quæ ad ipsum Cyprianum, aliosque nonnullos leguntur de reconciliatione aliquando in mortis exitu denegata. 411
- CCVIII.** De satisfactione, ut de illa agamus modo, hæc sentimus: Plerumque dimissa culpa temporales pœnæ luendæ remanent. 415
- CCIX.** Potest, ne debet sacerdos confessis pœnas satisfactorias injungere; 417
- CCX.** Idque non ad exemplum duntaxat, & edificationem Ecclesiæ, verumetiam ad redimenda peccata, ad satisfaciendum Deo, & ad compensandas illatas ipsi injurias. 419
- CCXI.** Verum quid in satisfactionibus injungendis a Confessariis servandum est? Tradidere hujus rei Patres ac Theologi optima documenta. 422
- CCXII.** Pœnitens autem debet injunctam sibi satisfactionem acceptare, atque implere, 424
- CCXIII.** Si pœnitentia ei injuncta levissima sit, & patratis sceleribus longe impar, sponte agere aliam; 425
- CCXIV.** Animadvertere, quod satisfacere non potest nisi peccati abiciat affectum; 426
- CCXV.** Neque propria auctoritate posse aliquem substituere, qui sui loco injunctam satisfactionem adimpleat. 427
- CCXVI.** Poterit pœnitentium torporem excutere, animumque excitare quicquid de publicæ pœnitentiæ gradibus, exercitamentis, & circumstantiis ceteris traditur. 428
- CCXVII.** Novem salutaris pœnitentia fructus producit, 440
- CCXVIII.** Horumque præcipuus est bonorum operum reviviscentia. 441
- CCXIX.** Peccata autem per pœnitentiam remissa minime redeunt per subsequentem culpam, nisi, ut inquirunt Theologi, secundum quid. 443
- CCXX.** Quædam, ne aliquid in Tractatu de Pœnitentia desideretur, dicenda sunt de congruo & decenti pro excipiendis fidelium confessionibus loco, de tempore, & habitu. 444

SEPTIMI VOLUMINIS

L I B R I

Cum suis Capitis.

IN QUIBUS DE CONFIRMATIONE,

Eucharistia, & Pœnitentia pertractatur.

LIBER TRICESIMUS SECUNDUS

*In quo de Sacramento Confirmationis instituitur Dogmatica,
Polemica, & Scholastica Dissertatio.*

Cap. I. T Raditur Sacramenti CONFIRMATIONIS multiplex nomen, ac definitio, variaque Impositionis manuum genera distinguuntur, tum hostes, cum quibus decertandum est, summata connumerantur. 2	Cap. II. Explicatur Evangelii textus, qui cum superiori doctrina videntur pugnare, & queritur in quem diem anno Passionis Domini inciderit Pentecostes. 94
Cap. II. Demonstratur Confirmationem esse verum, propriumque Sacramentum novæ legis. 5	Cap. III. Demonstratur Dominum Jesum in suprema cœna observasse præcipuus legalis Paschatis ceremonias. 100
Cap. III. Quando Sacramentum Confirmationis fuerit a Christo institutum. 15	Cap. IV. Dissertitur de materia Eucharistiæ, ac primum de Azymo, & Fermentato. 102
Cap. IV. An impositio manus, & chrisma sint hujus Sacramenti essentialis materia? 58	Cap. V. Inferuntur ex dictis theses aliquæ non parvi momenti, atque illæ nova argumentorum accessione breviter confirmantur. 111
Cap. V. Expediuntur quæstiones aliquæ circa materiam Confirmationis. 27	Cap. VI. De materia confirmationis calicis, idest, de vino. 117
Cap. VI. De forma Sacramenti Confirmationis. 34	Cap. VII. De verbis, quibus consecratur Eucharistia. 125
Cap. VII. In quo agitur de Sacramenti Confirmationis Ministro. 40	Cap. VIII. Demonstratur in Sacramento Eucharistiæ revera Christi corpus, & sanguinem contineri. 135
Cap. VIII. In quo brevissime agitur de Confirmandis, tum de dispositionibus, quæ in his requiruntur, necnon de hujus Sacramenti necessitate. 55	Cap. IX. Solvuntur præcipua hæreticorum argumenta, & traduntur decem regulæ, quibus dubitatio omnis eliditur, & veritas confirmatur. 146
Cap. IX. Pertractatur de duplici Confirmationis effectu. 63	Cap. X. Impugnatur asserta ab Hæreticis Consubstantiatio, sive Impanatio. 165
Cap. X. Brevi pertractans de Ritu Confirmandi, sive de hujus Sacramenti ceremoniis. 74	Cap. XI. Haud invicte probatur extitisse hæresim Stercoranistarum, quæ tamen, si fuit aliquando, facile refellitur & confutatur. 173

LIBER TRICESIMUS TERTIUS,

*Sive de mysteriorum omnium maximo, idest,
de Sacrosancto EUCHARISTIÆ
SACRAMENTO.*

Cap. I. D E Sacramenti EUCHARISTIÆ institutione. 81	Cap. XII. Ex reali corporis, & sanguinis Domini N. J. C. præsentia in symbolis Eucharisticis inferuntur quædam Catholica Theorematæ. 175
	Cap. XIII. De Eucharistiæ consecrandæ, & dispensandæ ministris. 184
	Cap. 185

- Cap. XIV. De sanctissime Eucharistie commu-
nitione, ac primum de hujus præcepto. 188
- Cap. XV. Utrum necessum sit, vel saltem expe-
diat ut laici sub utraque specie communi-
cent? 193
- Cap. XVI. Quibus exhibenda sit communio Eu-
charistica. 203
- Cap. XVII. De dispositionibus ad sacramentalem
Communione, de hujus frequentia, & maxi-
ma utilitate: 208
- Cap. XVIII. De variis ritibus in Sacramentali
Communione servatis. 214
- Cap. XIX. Demonstratur in Missa offerri Deo
verum ac proprium sacrificium. 217
- Cap. XX. Demonstratur sacrificium Missæ esse sa-
crificium Propitiatorium. 227
- Cap. XXI. De Missis privatis, quæ aguntur sine
adstantium communione. 230
- Cap. XXII. Quædam alia ad sacrificium Missæ
spectantia proponuntur, & explicantur. 237

LIBER TRICESIMUS QUARTUS,

In quo agitur de Sacramento Pœnitentiæ, &
de actibus, qui in poenitente ad ejusdem
Sacramenti integritatem requiruntur,
nempe Contritione, Confessione,
& Satisfactione.

- Cap. I. **Q**uæ de Pœnitentia, ut virtus est,
solent huic dissertationi præmittere
Disputatores Scholastici. 254
- Cap. II. Demonstratur adversus hæreticos Pœni-
tentiam esse verum Sacramentum a Christo in-
stitutum. 256
- Cap. III. An detur peccatum aliquod irremissi-
bile. 265
- Cap. IV. Quid de prima Pœnitentiæ parte, idest,
Contritione, tradant unanimi sensu Doctores
Catholici. 274
- Cap. V. Cujus generis dolor ad gratiam, remis-
sionemque peccatorum in Sacramento Pœniten-

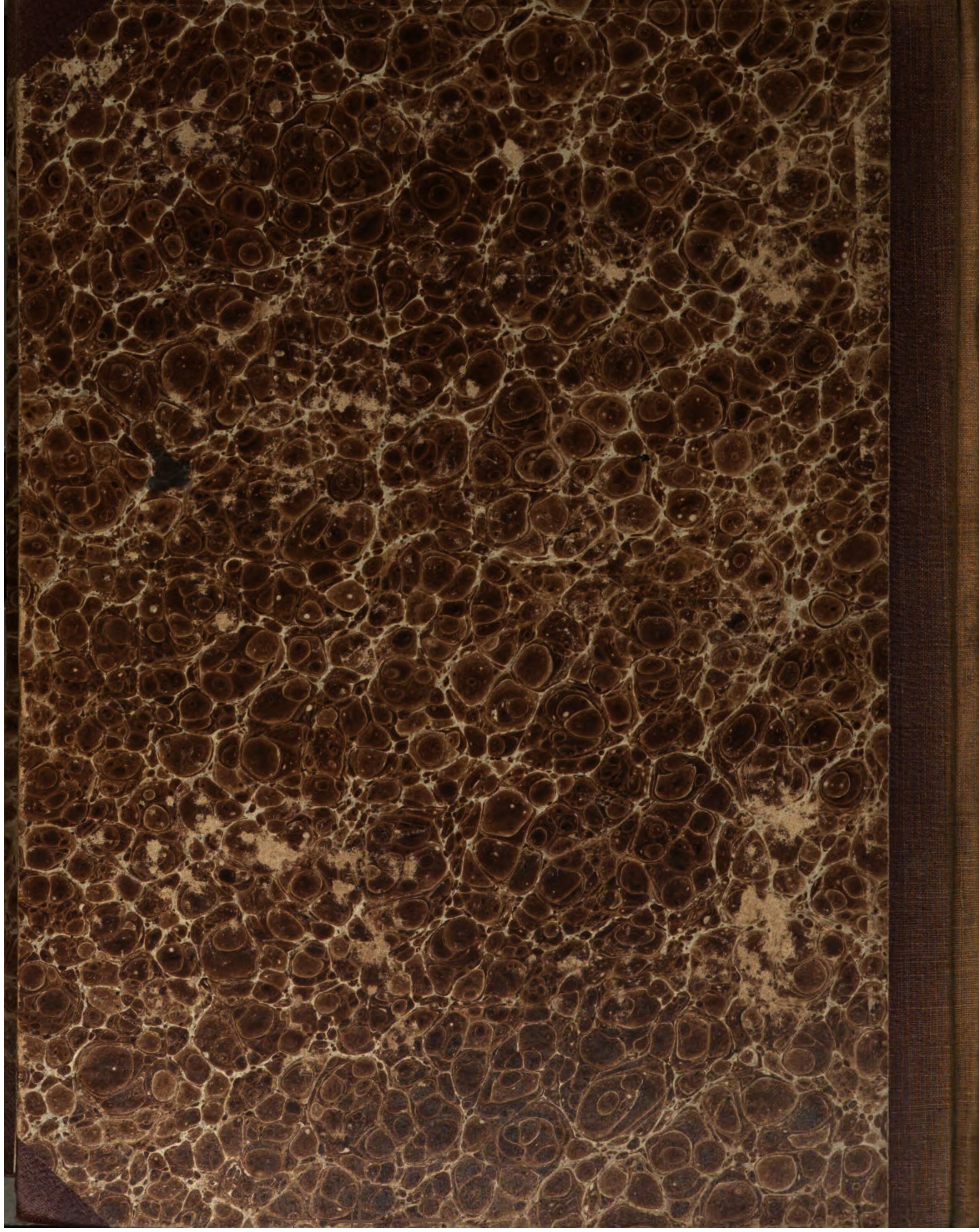
- tiæ consequendam sit necessarius? 278
- Cap. VI. Momenta adversariorum proferuntur, &
refutantur. 302

LIBRI TRICESIMI QUARTI PARS ALTERA,

In qua discutiuntur complura ad CONFES-
SIONEM, atque ad SATISFA-
CTIONEM spectantia.

- Cap. I. **D**E Sacramentalis Confessionis necessi-
tate, ac præcepto. 319
- Cap. II. De variis Confessionum generibus. 347
- Cap. III. In quo pertractatur de conditionibus
confessionis sacramentalis. 355
- Cap. IV. Inquiritur: cui facienda sit sacramen-
talis confessio. 371
- Cap. V. De iis, quæ requiruntur in Sacerdote
sacramentum Pœnitentiæ administraturo. 377
- Cap. VI. Agitur de tempore suscipiendi sacra-
mentum Pœnitentiæ. 383
- Cap. VII. In quo pertractatur de efficacia, ac
de forma absolutionis sacramentalis. 390
- Cap. VIII. De iis, quibus danda, vel denegan-
da est Absolutio. 398
- Cap. IX. In quo continentur theses aliquæ spe-
ctantes ad veterem disciplinam. 405
- Cap. X. Impugnantur quæ hæretici tradunt de
postrema Pœnitentiæ parte, nimirum, satisfac-
tione. 414
- Cap. XI. Documenta quædam servanda a Con-
fessariis in satisfactionibus injungendis. 422
- Cap. XII. Quid ex parte pœnitentium circa sa-
tisfactionem debeat attendi. 424
- Cap. XIII. Elucidantur quædam pertinentiæ ad
historiam, & ad ritus publicæ Pœnitentiæ. 428
- Cap. XIV. Agitur de multiplici Pœnitentiæ effe-
ctu, præsertim vero de meritorum reviviscen-
tia. 439
- Cap. XV. De Sacramenti Pœnitentiæ Ritibus
nondum in hac dissertatione explicatis. 444

F I N I S.

Berti, Giovanni Lorenzo, 1696-1766

Opus de theologicis disciplinis ...

Bd.: 7. 1779. - 452 S.

Neapoli 1779

Dogm. 1236 e-7

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10400182-6